

**LATVIJAS REPUBLIKAS
SATVERSMES TIESAS
SPRIEDUMI**

— ◆ ◆ ◆ —

2020

Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2020. – Rīga:
Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2023. – 1124 lpp.

Izdevējs

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
Jura Alunāna ielā 1, Rīga, LV-1010
tālr. 67210274

© Latvijas Republikas
Satversmes tiesa, 2023

© Signe Terihova, rādītāji, 2023

ISBN 978-9934-627-07-1

Saturs

lpp.

Par izdevumu.....	8

Lieta Nr. 2020-05-01 "Par Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam"	11

Lieta Nr. 2020-07-03 "Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam"	26

Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-07-03 "Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam"	84

Lieta Nr. 2020-13-01 "Par likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10. ⁴ panta ceturtais daļas 2. punkta un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1. ¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam"	97

Lieta Nr. 2020-14-01 "Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam"	119

Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-14-01 "Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību	

Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam"	137
Lieta Nr. 2020-16-01 "Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam"	141
Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-16-01 "Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam"	176
Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-16-01 "Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam"	182
Lieta Nr. 2020-18-01 "Par Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam"	185
Lieta Nr. 2020-21-01 "Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 45. panta piektās daļas pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam"	219
Lieta Nr. 2020-23-01 "Par Krimināllikuma 236. panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 31. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92. pantam un 2015. gada 29. oktobra likuma "Grozījumi Krimināllikumā" pārejas noteikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 92. pantam"	240
Lieta Nr. 2020-26-0106 "Par likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 8. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 9. panta atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam"	273
Lieta Nr. 2020-29-01 "Par Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam"	329
Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-29-01 "Par Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam"	357
Lieta Nr. 2020-30-01 "Par Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam"	364
Lieta Nr. 2020-31-01 "Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmās daļas, ciktāl tā nosaka soda naudas 100 procentu apmērā no	

budžetā iemaksājamās nodokļa summas aprēķinu un piedziņu no nodokļu maksātāja, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam"	385
Lieta Nr. 2020-33-01 "Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam"	411
Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-33-01 "Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam"	459
Lieta Nr. 2020-34-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam"	462
Satversmes tiesas tiesneses Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr. 2020-34-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam"	487
Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-34-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam"	492
Lieta Nr. 2020-35-01 "Par likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam"	501
Lieta Nr. 2020-36-01 "Par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam"	520
Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-36-01 "Par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam"	557
Lieta Nr. 2020-37-0106 "Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 28.2., 28.19. un 35.4. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam"	563
Lieta Nr. 2020-39-02 "Par Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē	

novēršanu un apkarošanu 3. panta "c" punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam, 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un 14. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam"	620

Lieta Nr. 2020-40-01 "Par likuma "Par valsts budžetu 2020. gadam" programmu un apakšprogrammu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai, ciktāl tās neparedz Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā, atbilstību Satversmes 1. un 66. pantam"	655

Lieta Nr. 2020-41-0106 "Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 18.1., 18.8., 18.10., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.14., 23.15., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam"	677

Lieta Nr. 2020-43-0106 "Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 31.15., 31.29., 31.30., 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam"	776

Lieta Nr. 2020-49-01 "Par Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas un 8. ¹ panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam"	823

Lieta Nr. 2020-50-01 "Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam"	890

Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-50-01 "Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam"	923

Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2020-50-01 "Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam"	928
Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-50-01 "Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam"	932
Lieta Nr. 2020-59-01 "Par Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam"	934
Jēdzienu alfabētiskais rādītājs	969
Tiesību aktu rādītājs.....	1068
Judikatūras un tiesu prakses rādītājs	1091
Citu avotu rādītājs, uz kuriem spriedumos dotas atsauces.....	1106

Par izdevumu

Ilgtspēja kā vērtība tiek ņemta vērā gan tiesas spriešanā, gan arī Satversmes tiesas kā iestādes pārvaldībā. Ar savu piemēru Satversmes tiesa veicina videi draudzīgu domāšanu. Tāpēc, dinamiski iztulkojot Satversmes tiesas likuma 33. panta otro daļu, Satversmes tiesas spriedumu krājums pirmo reizi tiek publicēts tikai elektroniskā formā.

Šajā krājumā ietverti 24 spriedumi un tiesnešu 12 atsevišķās domas no lietām, kuras ierosinātas 2020. gadā. Šie spriedumi un atsevišķās domas sniedz bagātīgu izziņas materiālu par Latvijas Republikas Satversmes interpretāciju un piemērošanu demokrātiskā tiesiskā valstī. Minētajos spriedumos tiesa kopumā vērtējusi 101 tiesību normas (akta) satversmību: 70 normas (akti) tikušas atzītas par Satversmei atbilstošām, bet 31 norma (akts) – par Satversmei neatbilstošu.

Līdzīgi kā citos gados, arī šajā krājumā dominē spriedumi, kuros aplūkots tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips (lietas Nr. 2020-05-01, Nr. 2020-13-01, Nr. 2020-14-01, Nr. 2020-26-0106, Nr. 2020-35-01, Nr. 2020-39-02 un Nr. 2020-49-01), tiesības uz taisnīgu tiesu (lietas 2020-23-01, Nr. 2020-30-01 un Nr. 2020-49-01) tiesības uz īpašumu (lietas Nr. 2020-26-0106, Nr. 2020-31-01, Nr. 2020-33-01, Nr. 2020-49-01 un Nr. 2020-59-01). Tāpat vairākos spriedumos tika aplūkotas, piemēram, tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā – lietās Nr. 2020-16-01, Nr. 2020-37-0106, Nr. 2020-41-0106, Nr. 2020-43-0106 un Nr. 2020-50-01, tiesības uz nodarbošanos – lietās Nr. 2020-18-01, Nr. 2020-29-01, Nr. 2020-36-01 un Nr. 2020-50-01, tiesības uz sociālo nodrošinājumu – lietās Nr. 2020-07-03, Nr. 2020-13-01 un Nr. 2020-35-01, kā arī tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību – lietā Nr. 2020-21-01. Trīs lietās – Nr. 2020-02-0306, Nr. 2020-24-01 un Nr. 2020-33-01 – tiesa pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

Lietās **Nr. 2020-37-0106, Nr. 2020-41-0106 un Nr. 2020-43-0106** tika vērtēts administratīvi teritoriālās reformas tiesiskums. Satversmes tiesa atzina, ka, ņemot vērā būtiskuma doktrīnu un parlamentārās demokrātijas principus, likumdevējam ir novērtējuma brīvība izlemt ar administratīvi teritoriālo iedalījumu saistītus jautājumus. Likumdevējam ir jālīdzsvaro atšķirīgās konkrētu pašvaldību intereses un sabiedrības kopējās intereses, taču tam nav pienākuma vērtēt ar administratīvi teritoriālo reformu saistīto lēmumu atbilstību samērīguma principam tādā izpratnē, kādā tas tiek darīts, nosakot pamattiesību ierobežojumus. Administratīvi teritoriālās reformas īstenošanā ir jāievēro sabiedrības kopējais labums. Tā konkretizēšanā likumdevējam ir plaša novērtējuma brīvība, tomēr minēto brīvību nedrīkst izmantot patvaļīgi. Likumdevēja pieņemtajam tiesiskajam

regulējumam jābūt pamatotam ar racionāliem apsvērumiem un vērstam uz valsts ilgtspējīgu attīstību. Likumdevējam jāņem vērā dažāda rakstura apsvērumi un kompleksi jāsaskaņo atšķirīgas intereses.

Vērtējot valdības un pašvaldību attiecības, lietā **Nr. 2020-16-01** tiesa norādīja uz to, ka demokrātiskā tiesiskā valstī šādas attiecības ir veidojamas dialoga formā, ievērojot labas ticības principu un savstarpējo cieņu, lai nodrošinātu efektīvu valsts pārvaldību un resursu izmantošanu. Pašvaldības domei, kas iekļauta valsts pārvaldes sistēmā, šie principi ir jāievēro. Ja atbildīgā institūcija ir norādījusi pašvaldības domei uz iespējamām tiesību normu pārkāpumiem, tad domei šie pārkāpumi ir jānovērš vai jāvērsas pie atbildīgās institūcijas, lai konkrētajā situācijā nonāktu pie tiesiska risinājuma. Visu valsts institūciju rīcībai jābūt vērstai uz kopēju mērķu sasniegšanu – sabiedrības likumisko interešu un tiesiskuma nodrošināšanu.

Tiesiskās drošības principa saturu tiesa atklāja lietā **Nr. 2020-23-01**, atzīstot, ka krimināltiesībās šis princips citstarp uzliek valstij pienākumu nodrošināt tiesisko attiecību noteiktību un stabilitāti. Tas paredz, ka personai tiek piemērota tā materiālā tiesību norma, kas bija spēkā nodarījuma izdarīšanas brīdī. Savukārt personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips krimināltiesībās prasa, lai likumdevējs noteiktu labvēlīgu atpakaļejošu spēku tādai tiesību normai, kas ir labvēlīgāka pret pārkāpumu izdarījušo personu, bet taisnīguma princips – lai kriminālprocesa rezultāts būtu arī taisnīgs.

Lietā **Nr. 2020-26-0106** Satversmes tiesa atzina, ka demokrātiskas tiesiskas valsts funkcionēšanas priekšnoteikums ir katras atsevišķas personas spēja pašierobežot savu egoistisko brīvību un rīkoties atbildīgi. Ar pandēmijas izplatību saistītas ārkārtējās situācijas apstākļos būtu gaidāms, ka cilvēki izvērtēs nepieciešamību apmeklēt konkrētas izklaides vietas un socializēties. Individīdam pieņemot lēmumus, kas ietekmēs tikai viņu pašu, ir tiesības izdarīt savu izvēli uz viņam pieejamās informācijas pamata bez valsts tiešas iejaukšanās. Demokrātiskā tiesiskā valstī indivīda pašnoteikšanās brīvībai ir augstākā vērtība. Šī brīvība aptver jebkādu cilvēka izvēli, vienalga, vai tā no socioētiskā viedokļa būtu atzīstama par vērtīgu vai arī būtu tikai cilvēka personīgās gribas izpausme, ciktāl tā neapdraud citu cilvēku tiesības, konstitucionālo kārtību vai arī citas sabiedrībai būtiskas intereses.

Attiecībā par **saudzējošu pāreju uz jaunu tiesisko regulējumu lietā Nr. 2020-30-01** tiesa norādīja, ka likumdevējam, nosakot šādu saudzējošu pāreju, ir pienākums vispusīgi un pilnvērtīgi apsvērt visu konkrētās tiesību normas tvērumā ietilpstošo personu situāciju, izvērtējot personām jau esošo tiesību apjomu un nodrošinot šīm personām efektīvu tiesisko aizsardzību vai arī pamatojot, kāpēc šāda aizsardzība nav jānodrošina. Savukārt pārejas regulējuma jēgai un taisnīguma principam pretēja ir tāda

situācija, ka personai, kurai radušās tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu saskaņā ar iepriekš spēkā bijušu regulējumu, pārejas periods tiek noteikts patvaļīgi, proti, šo tiesību izmantošanas termiņš tiek padarīts atkarīgs no tādiem apstākļiem, kurus šī persona faktiski nevar ietekmēt.

Papilnveidojot judikatūru nodokļu tiesību jomā, lietā **Nr. 2020-31-01** Satversmes tiesa atzina, ka nodokļu ieņēmumu nodrošināšana ir tieši saistīta ar personas konstitucionālajiem pienākumiem pret Latvijas valsti. Minētie pienākumi ir vērsti uz Latvijas valsts pamatnormā ietvertās suverēna gribas – dzīvot demokrātiskā tiesiskā valstī – ilgtspējīgu īstenošanu. Savukārt šādu pienākumu nepildīšana apdraud ikvienas demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanu. Tiesa arī uzsvēra, ka par nodokļu pārkāpumiem paredzēto sodu piemērošanā būtiska nozīme ir pieļautā pārkāpuma rakstura un nodokļu maksātāja individuālo apstākļu izvērtējumam. Tas ir viens no instrumentiem, kas nodokļu maksātājam var radīt pārliecību par to, ka attiecīgie nodokļu saistību izpildes veicināšanas pasākumi ir taisnīgi.

Lietā **Nr. 2020-39-02** tiesa secināja, ka Satversmes ievadā minētās kristīgās vērtības un postulāts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats, ir vieni no Latvijas konstitucionālo identitāti veidojošajiem ārpusjuridiskajiem faktoriem. Lai gan šie faktori atspoguļo vērtības, tomēr paši par sevi tie nav vispārsaistošas tiesību normas. Tiesa arī norādīja, ka valsts pienākums nediskriminējošā veidā nodrošināt tādu aizspriedumu, paražu, tradīciju un citas tādas prakses izzušanu, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību, pats par sevi neskar valsts pienākumu aizsargāt ģimeni. Stambulas konvencijā ietvertie pienākumi vispārīgā gadījumā ir vērsti uz indivīdu – sieviešu – aizsardzību no vardarbības un tie neuzspiež nekādu īpašu laulības vai ģimenes formu pieņemšanu vai ieviešanu.

Lietā **Nr. 2020-50-01** tiesa norādīja uz to, ka valstij ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums noteikt pasākumus, kas veicina sabiedrības uzticēšanos valsts varas pārstāvjiem, un tādējādi nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību. Likumdevējs, uzticot Valsts policijas amatpersonām valsts drošības un aizsardzības funkcijas, ir attiecīgajām personām izvirzījis Valsts policijas dienesta mērķim un uzdevumiem atbilstošu prasību – nebūt sodītām par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Šī prasība izvirzīta, ņemot vērā Valsts policijas īpašo lomu cilvēka tiesību un brīvību aizsardzībā, kā arī sabiedriskās kārtības nodrošināšanā. Turklāt situācijā, kad dienestu Valsts policijā pildītu tāda persona, kas pati ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, veidotos vērtību konflikts.

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 16. jūlijā

lietā Nr. 2020-05-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kušīns, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,
pēc Rīgas apgabaltiesas pieteikuma,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2020. gada 18. jūnijā tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Civilprocesa likuma 37. panta pirmā daļa (turpmāk arī – apstrīdētā norma) noteic gadījumus, kad samaksātā valsts nodeva atmaksājama pilnīgi vai daļēji, un tie ir šādi:

- 1) ja iemaksāta lielāka nodeva, nekā to nosaka likums;
- 2) ja tiesa atsakās pieņemt pieteikumu;
- 3) ja izbeidz lietā tiesvedību uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai;
- 4) ja prasību atstāj bez izskatīšanas uz tā pamata, ka ieinteresētā persona, kas griezusi tiesā, nav ievērojusi attiecīgajai lietu kategorijai noteikto lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību, vai pieteikumu iesniegusi civilprocesuāli rīcībnespējīga persona;
- 5) ja tiesa apstiprinājusi izlīgumu, – 50 procentu apmērā no iemaksātās valsts nodevas tiesvedībai attiecīgās instances tiesā;
- 6) ja tiesa saskaņā ar šā likuma 440.⁸ panta septīto daļu atsakās ierosināt apelācijas tiesvedību, – 50 procentu apmērā no iemaksātās valsts nodevas;
- 7) ja tiesvedības izbeigšanas pamats ir prasītāja atteikšanās no prasības, jo ir panākta mediācijas vienošanās, kuru apliecina mediatora izsniegts rakstveida apliecinājums par mediācijas rezultātu, – 50 procentu apmērā no iemaksātās valsts nodevas.

Apstrīdētā norma šādā redakcijā bija spēkā arī pieteikuma iesniegšanas brīdī.

2. Rīgas apgabaltiesas (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) izskatīšanā ir civillieta, kas ierosināta pēc personas blakus sūdzības par pirmās instances tiesas tiesneša lēmumu, ar kuru atteikta par apelācijas sūdzības iesniegšanu samaksātās valsts nodevas – 4025,48 *euro* – atmaksāšana. Valsts nodevas atmaksāšanas nepieciešamību persona pamatojusi ar Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punktu, atbilstoši kuram samaksātā valsts nodeva pilnīgi vai daļēji atmaksājama tādā gadījumā, ja tiesa atsakās pieņemt pieteikumu.

Pirmās instances tiesas tiesnesis lēmis, ka par apelācijas sūdzību samaksātā valsts nodeva nav atmaksājama, jo konkrētais gadījums neatbilst nevienam no Civilprocesa likuma 37. panta pirmajā daļā norādītajiem gadījumiem. Izskatāmajā lietā Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punkts neesot piemērojams, jo šī tiesību norma esot attiecināma tikai uz pieteikumu. Tāpat tiesnesis atzinis, ka izskatāmajā lietā nav piemērojams minētā panta 6. punkts, jo šī tiesību norma esot attiecināma uz izsmēloši uzskaitītām atsevišķu kategoriju lietām.

Personas blakus sūdzībā pausts uzskats, ka lēmuma pieņemšanā tiesnesim esot bijis jāvadās pēc vispārējiem tiesību principiem un jēgas, attiecinot Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punktu uz Civilprocesa likuma 416. panta piektajā daļā noregulētajām attiecībām. Lēmums par atteikšanos pieņemt apelācijas sūdzību pēc vispārējiem tiesību principiem un jēgas neatšķiroties no lēmuma par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu, jo kā vienā, tā arī otrā gadījumā attiecīgais dokuments netiekot pieņemts izskatīšanai pēc būtības un tiekot atdots atpakaļ tā iesniedzējam.

Pieteikuma iesniedzēja, izskatot iesniegto blakus sūdzību, nolēmusi apturēt tiesvedību izskatāmajā lietā un vērsusies Satversmes tiesā ar pieteikumu, kurā lūgusi izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Civilprocesa likuma 37. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību samaksātās valsts nodevas atmaksāšanu tādā gadījumā, ja sūdzība netiek pieņemta, varētu būt pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprināto vienlīdzības principu. Neesot apstrīdams tas, ka Civilprocesa likuma 37. panta pirmajā daļā, kur norādīti gadījumi, kad valsts nodeva atmaksājama pilnīgi vai daļēji, nav ietverts konkrētais gadījums, proti – atteikšanās pieņemt apelācijas sūdzību tādēļ, ka procesuālais dokuments neatbilst tam izvirzītajām formālajām prasībām. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka konkrētajā gadījumā būtu jārikojas līdzīgi, kā tas paredzēts Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punktā, proti, samaksātā valsts nodeva jāatmaksā pilnīgi vai daļēji, ja tiesa atsakās pieņemt pieteikumu. Pieteikuma iesniedzēja nerod pamatu analogijas piemērošanai, jo apstrīdētajā normā likumdevējs ir izsmēloši

uzskaitījis izņēmumus no vispārējā principa, ka valsts nodevu neatmaksā. Jautājums par to, vai apstrīdētajā normā izsmeljoši noteiktais gadījumu loks būtu papildināms vēl ar kādu gadījumu, nav tiesas kompetencē, bet ir atkarīgs no likumdevēja politiskas izvēles. Noteiktie izņēmumi neesot interpretējami paplašināti un līdz ar to arī neesot piemērojami pēc analogijas. Lai izdarītu secinājumu par pārsūdzētā pirmās instances tiesas lēmuma tiesiskumu, izšķiroša nozīme esot vērtējumam par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei.

Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka konkrētajā gadījumā, vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, ir jākonstatē ne tikai kopīgas pazīmes esība, bet arī tas, vai apstākļi, kādos atrodas salīdzināmās personu grupas, ir savstarpēji salīdzināmi. Vienojošā pazīme izskatāmajā lietā esot atteikums pieņemt tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu. Līdz ar to vienādos un salīdzināmos apstākļos esot personas, kuras ceļ prasību, un personas, kuras iesniedz apelācijas sūdzību par pirmās instances tiesas spriedumu un no kurām tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu tiesa atsakās pieņemt.

Gadījumā, kad prasības pieteikums netiek pieņemts, likumdevējs esot paredzējis valsts nodevas atmaksu, savukārt gadījumā, kad tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, atmaksa neesot paredzēta. Ja likumdevējs valsts nodevas atmaksu saistījis ar tiesas darbu, kas ieguldīts tiesvedības ierosināšanas pamatā esošā procesuālā dokumenta pieļaujamības izvērtēšanā, tad neesot saprotams, kādēļ tad, kad tiesa atsakās pieņemt pieteikumu, samaksātā valsts nodeva ir atmaksājama, bet tad, kad tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, samaksātā valsts nodeva nav atmaksājama. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka prasības pieteikuma pieļaujamības izvērtēšanā tiesai ir jāiegulda pat lielāks darbs nekā tad, kad tā pārbauda apelācijas sūdzības atbilstību formālajām prasībām.

Tādējādi, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, nav konstatējams, ka atšķirīgajai attieksmei pret salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām būtu lēgītims mērķis. Par apelācijas sūdzības iesniegšanu samaksātās valsts nodevas neatmaksāšanu gadījumā, kad tiesa atsakās apelācijas sūdzību pieņemt, acīmredzami nevarot atzīt par saprātīgu un līdz ar to atbilstošu vienlīdzības principam.

Atcelt pārsūdzēto pirmās instances tiesas lēmumu tā prettiesiskuma dēļ Pieteikuma iesniedzējai būtu pamats vienīgi tad, ja apstrīdētā norma tiktu atzīta par spēkā neesošu un līdz ar to nepiemērojamu ar 2019. gada 3. septembri, proti, datumu, kad pieņemts pārsūdzētais lēmums par atteikšanos atmaksāt personai valsts nodevu. Tāpēc Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt apstrīdēto normu attiecībā uz konkrēto personu par spēkā neesošu ar 2019. gada 3. septembri.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, un lūdz izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā.

Saeima uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas īsteno savas procesuālās tiesības principiāli atšķirīgās un pēc būtības savstarpēji nesalīdzināmās civilprocesa stadijās. Tiesvedības ierosināšana civilīetā pirmās instances tiesā un apelācijas tiesvedības ierosināšana esot principiāli atšķirīgi procesuālo tiesību institūti. Civillietas ierosināšana pirmās instances tiesā nozīmējot tās izskatīšanu obligātā civilprocesa stadijā, tas ir, līdz nolēmuma taisīšanai, savukārt apelācijas tiesvedība esot fakultatīva tiesāšanās stadija, kuras ierosināšana dodot pamatu izskatīt civillietu prasības pieteikuma pārsūdzētajā daļā un apjomā apelācijas instances tiesā. Proti, apelācijas tiesvedības mērķi esot nošķirami no civilprocesa mērķiem kopumā. Līdz ar to esot saskatāms pamatojums tam, kāpēc likumdevējs paredzējis dažādu procesuālo regulējumu attiecībā uz civillietas ierosināšanu pirmās instances tiesā un apelācijas tiesvedības ierosināšanu. Saeima uzskata, ka par apelācijas sūdzības iesniegšanu samaksātās valsts nodevas atmaksa ir uzskatāma par izņēmumu tikai atsevišķu kategoriju lietās un pamatā valsts nodevas atmaksa var tikt paredzēta tikai pirmās instances tiesā. Saeima uzsver, ka atšķirīgie apstākļi, kādos atrodas persona, kas ceļ prasību pirmās instances tiesā, un persona, kas iesniedz apelācijas sūdzību, izriet arī no nepieciešamības ievērot procesuālās ekonomijas un efektivitātes principus. Proti, tādējādi tiekot īstenota civilprocesuālā regulējuma preventīvā funkcija, proti, personu atturēšana no nepamatotu apelācijas sūdzību iesniegšanas, kā arī lietas dalībnieku līdzdalība, daļēji atļidzinot valstij izdevumus, kas nepieciešami tiesu darbības finansēšanai.

Tāpat Saeima uzsver: no Civilprocesa likuma izriet, ka persona, kas izvēlas aizstāvēt savas aizskartās tiesības tiesā, ir atbildīga par pienācīgu savu procesuālo tiesību izmantošanu. Proti, izvēloties realizēt kādas procesuālās tiesības civilprocesa ietvaros, ir jāievēro normatīvo aktu prasības. Lietas dalībnieka izvēle pieaicināt pārstāvi savu interešu pārstāvībai esot viena no šādām procesuālajām tiesībām. Civilprocesam esot raksturīgi tas, ka pārstāvis drīkst realizēt procesuālās tiesības vienīgi dotā uzdevuma ietvaros, nepārsniedzot viņam lietas dalībnieka uzticēto tiesību un pienākumu apjomu. Savukārt visas procesuālās darbības, kuras pārstāvis veic saskaņā ar viņam izdoto pilnvaru, esot saistošas pārstāvamajai personai. Lietas dalībniekiem esot jāapzinās visi riski un jārēķinās ar izraudzīto pārstāvju veikto procesuālo darbību saistošo spēku, tostarp arī gadījumā, kad apelācijas sūdzību atbildētāja vārdā ir parakstījusi un iesniegusi persona, kas nav pilnvarota pārsūdzēt spriedumu. Jebkādu

izņēmumu paredzēšana šādiem gadījumiem būtu pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietverto tiesiskās vienlīdzības principu.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – informē, ka izskatāmajā lietā vērtējamais jautājums tika apspriests ar tieslietu ministra rīkojumu izveidotajā darba grupā Civilprocesa likuma grozījumu izstrādei. Ministrija paudusi uzskatu, ka arī tajā gadījumā, kad tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, samaksātā valsts nodeva būtu jāatmaksā līdzīgi kā gadījumā, kad tiesa atsakās pieņemt prasības pieteikumu. Valsts nodeva pēc būtības tiekot maksāta par noteiktas procesuālas darbības veikšanu, taču gadījumā, kad tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, jo tā neatbilst formālajām prasībām, attiecīga procesuāla darbība netiekot veikta, proti, sūdzība netiekot izskatīta pēc būtības. Līdz ar to neesot saskatāms valsts nodevas neatmaksāšanas pamats. Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka konkrētajā situācijā apelācijas tiesvedība netika ierosināta tādēļ, ka apelācijas sūdzībai nebija pievienots dokuments, kas apliecina personas pārstāvja tiesības pārsūdzēt spriedumu. Ja šāda situācija tiek konstatēta kasācijas sūdzības iesniegšanas brīdī, drošības naudas atmaksa esot paredzēta. Neesot saskatāms pamats tam, kāpēc līdzīgā situācijā, kad tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, valsts nodevas atmaksa nav paredzēta.

Ņemot vērā minēto, darba grupa esot izstrādājusi priekšlikumus grozījumiem Civilprocesa likuma 37. pantā, paredzot, ka arī tādā gadījumā, ja tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, valsts nodeva ir atmaksājama. Tieslietu ministrija informējusi, ka iesniegs Saeimas Juridiskajai komisijai šādu priekšlikumu likumam "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 554/Lp13): "Papildināt 37. panta pirmās daļas 2. punktu pēc vārda "ieteikumu" ar vārdiem "un apelācijas sūdzību".

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģija – uzskata, ka Ieteikuma iesniedzējas secinājums, ka apstrīdētā norma nedod personai tiesības atprasīt par apelācijas sūdzības iesniegšanu samaksāto valsts nodevu gadījumā, kad uz Civilprocesa likuma 416. panta piektās daļas pamata pieņemts lēmums par atteikšanos pieņemt apelācijas sūdzību, nav viennozīmīgs.

Apstrīdētā norma nosakot, ka valsts nodeva ir atmaksājama, ja tiesa atsakās pieņemt ieteikumu. Pēc Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas ieskata, jēdziens "ieteikums" Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punkta izpratnē aptver visus Civilprocesa likuma 34. pantā minētos gadījumus. Proti, ar jēdzienu "ieteikums" esot jāsaprot ne vien prasības ieteikums, bet arī ieteikums par prasības nodrošināšanu un pierādījumu nodrošināšanu, ieteikums sevišķās tiesāšanās kārtības lietās, sūdzības saistībā ar tiesu izpildītāju un notāru lēmumiem un arī apelācijas sūdzība.

Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punkta mērķis, pēc Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas ieskata, ir atdot personai atpakaļ tās samaksāto valsts nodevu, ja tiesvedības process nav uzsākts, jo tiesa konstatējusi neatbilstību formālajām prasībām un tādēļ atteikies pieteikumu pieņemt.

Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģija uzsver, ka valsts nodevas kontekstā apelācijas sūdzība būtu pielīdzināma prasības pieteikumam. To citstarp apliecinot arī Civilprocesa likuma 34. panta ceturtajā daļā noteiktais, ka par apelācijas sūdzību maksājama valsts nodeva tādā pašā apmērā, kādā tā būtu jāmaksā par prasības pieteikumu. Tātad apstrīdēto normu tiesa varot piemērot, lai atmaksātu par apelācijas sūdzības iesniegšanu samaksāto valsts nodevu gadījumā, kad tā atteikties apelācijas sūdzību pieņemt.

Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģija uzskata: ja tomēr nebūtu atzīstams, ka apstrīdētā norma gadījumos, kad tiesa atsakās apelācijas sūdzību pieņemt, ir piemērojama tieši, pastāvot priekšnoteikumi likuma roba konstatēšanai un tātad arī apstrīdētās normas piemērošanai pēc analogijas. Proti, tas, ka valsts nodeva netiek atmaksāta gadījumā, kad tiesa atsakās pieņemt apelācijas sūdzību, neatbilstot tiesiskās vienlīdzības principam. Tādēļ, pēc Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas ieskata, vispārējās jurisdikcijas tiesai vajadzētu būt ne vien tiesībām, bet arī pienākumam šādu situāciju novērst, piemērojot apstrīdēto normu pēc analogijas.

Ja Satversmes tiesa tomēr uzskatītu par nepieciešamu apstrīdētās normas satversmības izvērtēšanu, tad, pēc Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas ieskata, šī norma neatbilstot Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Grupas, kas atrodas salīdzināmos apstākļos, esot personas, kuru apelācijas sūdzību tiesa atsakās pieņemt, un personas, kuru prasības pieteikumu tiesa atsakās pieņemt. Proti, atbilstoši Civilprocesa likumā noteiktajām prasībām par procesuālo dokumentu iesniegšanu šīs personas ir samaksājušas valsts nodevu. Tiesas izvērtējuma apjoms abās situācijās esot identisks – tiesa pārbaudot iesniegto dokumentu atbilstību formālajām prasībām. Ja procesuālais dokuments šīm prasībām neatbilst, tad tiek pieņemts lēmums par atteikšanos pieņemt procesuālo dokumentu.

No apstrīdētās normas izrietot atšķirīga attieksme pret abām minētajām personu grupām, jo vienā gadījumā esot paredzēta samaksātās valsts nodevas atmaksa, bet otrā – ne. Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģija pievienojas Pieteikuma iesniedzējas viedoklim, ka apstrīdētā norma neatbilst vienlīdzības principam, jo darbs, ko tiesa iegulda, izvērtējot apelācijas sūdzības atbilstību formālajām prasībām, tostarp, pārbaudot, vai apelācijas sūdzībai ir pievienota pilnvara vai cits dokuments, neesot tāds darbs, par kura veikšanu būtu ieturama valsts nodeva pilnā apmērā, kas dažos gadījumos varot sasniegt ļoti ievērojamu summu.

6. Pieaicinātā persona – **Anita Zikmane** – uzskata, ka prasības pieteikumu iesniedzēji un apelācijas sūdzību iesniedzēji civilprocesā neatrodas pilnīgi vienādos un salīdzināmos apstākļos un līdz ar to atšķirīgā attieksme pret Pieteikuma iesniedzējas minētajām personu grupām varētu būt pamatota.

Izskatāmajā lietā esot būtiski ņemt vērā Satversmes 92. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības, proti, to, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Civilprocesā esot nodrošināmas tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā vienā instancē. Tādējādi nevarot uzskatīt, ka personas, kas iesniedz prasības pieteikumu, un personas, kas iesniedz apelācijas sūdzību, atrodas pilnīgi vienādos un salīdzināmos apstākļos. Ja personas apelācijas sūdzību tiesa atsakās pieņemt procesuālu pārkāpumu dēļ, tad šīs personas tiesības uz taisnīgu tiesu esot ierobežotas tikai tiktāl, ciktāl tā ir zaudējusi tiesības uz lietas papildu izskatīšanu augstākas instances tiesā.

Katrs tiesāšanās posms tiekot pasargāts no pārslodzes, izmantojot tādas ierobežojumus kā, piemēram, ierobežotas tiesības vērsties tiesā, monetārie šķēršļi valsts nodevu veidā, kā arī noteiktas prasības attiecībā uz pārstāvību (obligātais advokāta process). Valsts nodeva esot viens no civilprocesuālajā regulējumā personai paredzētajiem tiesāšanās izdevumiem.

Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Satversmes tiesas judikatūru, Anita Zikmane vērš uzmanību uz to, ka personu tiesību apjoms pārsūdzības procesā apelācijas un kasācijas instances tiesā gan var tikt ierobežots, tomēr likumdevējam būtu jātiecas pēc procesuālā regulējuma vienveidības visos tiesvedības posmos. Konkrētajā gadījumā apstrīdētās normas regulējums esot uzskatāms par nepilnīgu. Pēc būtības tas paredzot atšķirīgu pieeju attiecībā uz valsts nodevas atmaksu tādos civilprocesa tiesvedības posmos, kuros konkrētā tiesas instance ir pēdējā pārsūdzības instance un pieņemtais nolēmums vairs nav pārsūdzams, proti, Civilprocesa likuma 440.⁸ pants esot salīdzināms ar kasācijas instancē noteiktās drošības naudas iemaksas pienākumu (Civilprocesa likuma 453. panta sestās daļas 2. punkts un septītā daļa). Anita Zikmane uzskata, ka visi tiesvedības posmi attiecībā uz valsts nodevas un drošības naudas regulējumu procesuāli būtu noregulējami līdzīgi.

Secinājumu daļa

7. Saeima atbildes rakstā ir lūgusi Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, kas noteic, ka tiesvedību var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai gadījumos, kad tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama. No Satversmes 91. panta pirmā teikuma neizrietot valsts pienākums nodrošināt vienādu

attieksmi pret Pieteikuma iesniedzējas norādītajām personu grupām, jo tās, pēc Saeimas ieskata, atrodas atšķirīgos apstākļos.

Ja ir sniegti argumenti par tiesvedības izbeigšanu, Satversmes tiesa tos izvērtē visupirms (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-22-01 12. punktu*). Lūgums par tiesvedības izbeigšanu pēc būtības ir balstīts viedoklī, ka Pieteikuma iesniedzējas identificētās personu grupas nav savstarpēji salīdzināmas. Satversmes tiesas judikatūrā nostiprināts, ka, lai pārbaudītu, vai ir ievērots vienlīdzības princips, visupirms jānoskaidro, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 15. punktu*). Tādējādi Saeimas paustie argumenti ir pārbaudāmi, izskatot lietu pēc būtības.

Līdz ar to Satversmes tiesai nav pamata piemērot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un tiesvedība lietā ir turpināma.

8. Satversmes 91. panta pirmais teikums nosaka: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā." Tajā ir ietverts vienlīdzības princips, kas garantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšanu. Tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 16. punktu*). Vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Šis princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 18. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 25. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējas izskatāmās lietas pamatā esošajā situācijā atzīts, ka par apelācijas sūdzību samaksātā valsts nodeva personai nav atmaksājama, jo konkrētā tiesiskā situācija neatbilst nevienam Civilprocesa likuma 37. panta pirmajā daļā paredzētajam gadījumam, kad valsts nodeva ir atmaksājama.

Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka, vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, neesot rodams saprātīgs un objektīvs pamats noteikt atšķirīgu attieksmi

salīdzināmās situācijās, proti, paredzēt valsts nodevas atmaksu, ja tiesa atsakās pieņemt pieteikumu, savukārt apelācijas sūdzības pieņemšanas atteikuma gadījumā valsts nodevas atmaksu neparedzēt.

Lai pārbaudītu, vai ir ievērots vienlīdzības princips, noskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 11. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms ir jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

9. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka personas, kuras samaksā valsts nodevu, iesniedzot prasības pieteikumu pirmās instances tiesā, atrodas salīdzināmā situācijā ar personām, kuras samaksā valsts nodevu, iesniedzot apelācijas sūdzību. Abos gadījumos personas vērsoties tiesā, lai tā pieņemtu tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu un ierosinātu tiesvedību. Attiecībā uz pazīmi, pēc kuras minētās personu grupas būtu salīdzināmas, Pieteikuma iesniedzēja paudusi viedokli, ka šāda kopīga pazīme ir atteikums pieņemt tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*).

Savukārt Saeima uzskata, ka lietā nav identificējamas personu grupas, kas atrodas salīdzināmos apstākļos. Pēc Saeimas ieskata, abas Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas īsteno procesuālās tiesības atšķirīgās un tādēļ savstarpēji nesalīdzināmās civilprocesa stadijās (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 30. lp.*). Saeima uzskata, ka apelācijas tiesvedības mērķis, tostarp civilprocesā, ir īpašs, proti – pārbaudīt pārsūdzēto pirmās instances tiesas spriedumu, izvērtējot tā tiesiskumu un pamatotību. Tā esot fakultatīva tiesvedības stadija, kurā spriedumu vērtējot tikai pārsūdzētajā daļā, un vērtēšanas apelācijas instances tiesā esot tieši atkarīga no personas gribas un subjektīvajiem ieskatiem par pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzēšanu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 29. lp.*). Līdz ar to attieksmei pret minētajām personu grupām nevajagot būt vienāda.

Lietā pieaicinātās personas piekrīt Saeimai, ka tiesvedība pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā ir dažādas tiesvedības stadijas, tomēr vairākums lietā pieaicināto personu pievienojas Pieteikuma

iesniedzējas argumentiem par salīdzināmajām personu grupām, proti, tam, ka izskatāmās lietas apstākļos personas, kuras samaksā valsts nodevu, iesniedzot prasības pieteikumu pirmās instances tiesā, atrodas salīdzināmos apstākļos ar personām, kuras samaksā valsts nodevu, iesniedzot apelācijas sūdzību.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 91. pantam, jāņem vērā tiesiskās attiecības, ko šī norma regulē (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-03-01 10. punktu*).

Satversmes 92. pants garantē personai tiesības aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā, tostarp civilprocesuālā kārtībā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 10. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jēdziens "taisnīga tiesa" ietver divus aspektus – institucionālo un procesuālo, proti, taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Tādējādi no Satversmes 92. panta valstij citstarp izriet pienākums pieņemt tādas procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošina to taisnīgu izspriešanu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 8. punktu*). Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 86. panta pirmais teikums paredz likumdevējam tiesības pieņemt attiecīgas tiesību normas, proti, likumdevējs ir tiesīgs noteikt gan to, kādas lietu kategorijas ir noteiktas tiesu instances kompetencē, gan arī pieņemt procesuālās normas, atbilstoši kurām lieta attiecīgajā tiesu instancē ir izskatāma (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 11. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka valstij ir rīcības brīvība noteikt tiesvedības kārtību atkarībā no lietu veida (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 2. oktobra sprieduma lietā "Hansen v. Norway", pieteikums Nr. 15319/09, 71. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka civilprocess ir taisnīgas tiesas elements un ietilpst Satversmes 92. panta saturā (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2016-01-01 9. punktu*). Atbilstoši likuma "Par tiesu varu" 30. panta pirmajai daļai rajona (pilsētas) tiesa ir pirmā instance civillietām, ja likumā nav noteikts citādi. Šā likuma 36. pants noteic, ka apgabaltiesa ir apelācijas instance civillietām, ja likumā nav noteikts citādi. Savukārt atbilstoši minētā likuma 43. panta otrajai daļai Augstākā tiesa ir kasācijas instance, ja likumā nav noteikts citādi. Pušu strīdi pēc būtības tiek skatīti pirmajās divās tiesu instancēs (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 14. punktu*).

Civilprocesa likumā ir noteikti šā procesa pamatnoteikumi, pie kuriem pieder arī normas par tiesāšanās izdevumiem, citstarp arī valsts nodevas

samaksas regulējums (*sk. Civilprocesa likuma 33. panta otrās daļas 1. punktu*). Valsts nodeva ir ar Civilprocesa likumu noteikts obligāts maksājums par tiesas spriešanu civillietās (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri. 1 daļa (1.–28. nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 128. lpp.*).

Atbilstoši Civilprocesa likuma 34. panta pirmajai daļai par katru prasības pieteikumu – sākotnējo prasību vai pretprasību, trešās personas pieteikumu ar patstāvīgu prasījumu par strīda priekšmetu, kas iesniegts jau iesāktā procesā, pieteikumu sevišķās tiesāšanas kārtības lietās, kā arī citiem šajā pantā paredzētajiem pieteikumiem, kurus iesniedz tiesā, – maksājama valsts nodeva šā likuma 34. panta pirmās daļas apakšpunktos un septītajā daļā noteiktajā apmērā atkarībā no iesniedzamā procesuālā dokumenta veida. Arī par apelācijas sūdzību maksājama valsts nodeva atbilstoši likmei, kāda jāmaksā, iesniedzot prasības pieteikumu (ieteikumu sevišķās tiesāšanas kārtības lietā), bet mantiska rakstura strīdos – likmei, kuru aprēķina atbilstoši strīda summai pirmās instances tiesā (*sk. Civilprocesa likuma 34. panta ceturto daļu*).

Tādējādi valsts nodevas samaksa ir paredzēta gan gadījumā, kad tiek iesniegts prasības pieteikums civillietā, gan gadījumā, kad tiek iesniegta apelācijas sūdzība civillietā.

Civilprocesa likuma 128. pants noteic formālās prasības attiecībā uz prasības pieteikuma saturu, un šo prasību izpildi pārbauda tiesnesis, izlemjot jautājumu par prasības pieteikuma pieņemšanu un civillietas ierosināšanu. Civilprocesa likuma 132. panta pirmā daļa noteic prasības pieteikuma nepieņemšanas pamatus. Viens no prasības pieteikuma nepieņemšanas pamatiem ir tas, ka prasības pieteikumam nav pievienota pilnvara vai cits dokuments, kas apliecina pārstāvja pilnvarojumu celt prasību. Savukārt Civilprocesa likuma 416. panta pirmā daļa noteic formālās prasības attiecībā uz apelācijas sūdzības saturu. Šā panta piektā daļa noteic, ka tiesnesis pieņem lēmumu par atteikšanos pieņemt apelācijas sūdzību, ja tai nav pievienota pilnvara vai cits dokuments, kas apliecina pārstāvja pilnvarojumu pārsūdzēt tiesas spriedumu. Līdzīgi arī Civilprocesa likuma 440.⁶ panta pirmā daļa (apelācijas tiesvedības speciālā procesuālā kārtība) noteic, ka apelācijas sūdzību, kura nav parakstīta vai kuru iesniegusi persona, kas nav pilnvarota pārsūdzēt tiesas spriedumu, vai par kuru nav samaksāta valsts nodeva, nepieņem un atdod atpakaļ iesniedzējam. Līdz ar to visos šajos gadījumos paredzēts izvērtēt tiesai iesniegto procesuālo dokumentu atbilstību formālajām prasībām.

Pieteikuma iesniedzējas izskatāmās lietas pamatā esošajā situācijā atteikts ierosināt apelācijas tiesvedību, jo apelācijas sūdzībai nav bijis pievienots dokuments, kas apliecinātu, ka persona, kas parakstījusi un iesniegusi apelācijas sūdzību, ir pilnvarota pārsūdzēt pirmās instances tiesas

spriedumu. Līdz ar to apelācijas sūdzība nav pieņemta. No minētajām tiesību normām izriet, ka gan prasības pieteikuma, gan apelācijas sūdzības pieņemšanas atteikuma pamats ir identisks, ja attiecīgo procesuālo dokumentu iesniedz persona bez atbilstoša pilnvarojuma.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējas identificētās grupas vienojošā pazīme ir atteikums pieņemt tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu formālo prasību neizpildes dēļ, proti, tādēļ, ka procesuālo dokumentu iesniegusi persona bez atbilstoša pilnvarojuma.

10. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka viena kopīga pazīme pati par sevi ne vienmēr var kalpot par pietiekamu argumentu, lai konstatētu, ka divas personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-14-03 17.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka abas grupas ir salīdzināmas iemaksātās valsts nodevas atmaksas aspektā. To regulējot apstrīdētā norma, nosakot gadījumus, kad samaksātā valsts nodeva ir pilnīgi vai daļēji atmaksājama.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka personām, kas ceļ prasību, valsts nodeva gadījumā, ja tiesa atsakās ierosināt tiesvedību tādēļ, ka prasības pieteikums neatbilst attiecībā uz tā saturu noteiktajām formālajām prasībām, atbilstoši Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 2. punktam tiek atmaksāta, savukārt apelācijas sūdzību iesniedzējiem gadījumā, ja uz šā procesuālā dokumenta saturu attiecināto formālo prasību neizpildes dēļ atteikts ierosināt apelācijas tiesvedību, valsts nodevas atmaksa apstrīdētajā normā nav paredzēta. Tādējādi attieksme pret šīm grupām esot atšķirīga (*sk. pieteikuma 16.2. punktu lietas materiālu 1. sēj. 9. lp.*). Pieteikuma iesniedzējas uzskatam par atšķirīgas attieksmes esību pēc būtības ir pievienojusies arī Tieslietu ministrija.

Saeima atbildes rakstā norāda uz apstrīdētās normas izņēmuma raksturu un uzsver, ka pieteikuma iesniedzējas identificētās personu grupas neatrodas salīdzināmos apstākļos (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 31. lp.*). Pēc vispārīgā principa valsts nodeva nav atmaksājama. Tās atmaksa paredzēta tikai izņēmuma gadījumos (*sk. arī Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 26. lp.*). Satversmes tiesa arī guvusi apstiprinājumu šādai apstrīdētās normas piemērošanas praksei tiesās, tostarp no Pieteikuma iesniedzējas izskatāmās lietas apstākļiem (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 5. lp.; Senāta Civillietu departamenta 2015. gada 30. oktobra sprieduma lietā SKC-224/2015 7.6.–7.8. punktu, 2016. gada 31. marta lēmuma lietā Nr. SKC-1878/2016 5.1.–5.2. punktu un 2016. gada 16. septembra sprieduma lietā Nr. SKC-0298-16 8. punktu*).

Satversmes tiesa atzīst Saeimas argumentus par pamatotiem. Atbilstoši principam, ka izņēmumi nav piemērojami paplašināti, arī likumdevēja noteiktie konkrētie gadījumi nav interpretējami paplašināti un līdz ar to nav piemērojami pēc analogijas (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01 9.5. punktu*). Citiem vārdiem, ja kāds likuma noteikums paredzēts konkrētam izņēmuma gadījumam vai šādu gadījumu grupai, tad šajā noteikumā paredzētās tiesiskās sekas nav attiecināmas uz gadījumiem, kuri nav konkrēti norādītie izņēmuma gadījumi (*sk. turpat*).

Saeima uzsver, ka tiesvedības ierosināšana civillietā un apelācijas tiesvedības ierosināšana ir atšķirīgi procesuālo tiesību institūti. Civillietas izskatīšana pirmās instances tiesā ir obligāta civilprocesa stadija, savukārt apelācijas tiesvedība – fakultatīva tiesvedības stadija, kurā tiesa izskata civillietu tikai pārsūdzētajā daļā, pārbaudot pirmās instances tiesas nolēmuma tiesiskumu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 29. lp.*). No Saeimas atbildes raksta gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs nav uzskatījis Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošās lietas pamatā esošo situāciju par šādu izņēmuma gadījumu (*sk. turpat 31. lp.*). Līdz ar to secināms, ka apstrīdētajā normā likumdevējs ir izsmēloši uzskaitījis izņēmuma gadījumus, attiecībā uz kuriem tas ir izšķīries par valsts nodevas atmaksāšanu, un šie gadījumi nav savstarpēji salīdzināmi, jo īpaši starp atšķirīgām civilprocesa stadijām.

Privāttiesisko attiecību pamatā ir privātās autonomijas princips. Izvēle uzsākt civilprocesuālās darbības tiesā ir tieši atkarīga no personas subjektīvajiem ieskaatiem. Personas subjektīvās tiesības tiesā ir īstenojamas procesuālo tiesību normās noteiktajā kārtībā, tostarp arī attiecībā uz procesuālo dokumentu iesniegšanu. Lietas dalībnieka izraudzītā pārstāvja pilnvarojuma apjoms attiecībā uz procesuālo darbību veikšanu ir lietas dalībnieka tiesisko situāciju tieši ietekmējošs apstāklis. Līdz ar to lietas dalībniekam ir jāapzinās visi riski saistībā ar paša izraudzīto pārstāvju veiktajām procesuālajām darbībām, tostarp jāpārlicinās par to, vai apelācijas sūdzību viņa vārdā ir iesniegusi atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai pilnvarota persona. No tā, cik atbildīgi tiek izpildīti likumā noteiktie procesuālie pienākumi, ir atkarīgs tiesvedības procesa ilgums, kā arī to procesuālo darbību apjoms, kuras ir jāveic tiesai.

Saeima pamatoti norādījusi, ka viens no būtiskiem apsvērumiem tiesvedības procesa noregulēšanai ir šā procesa efektivitāte un tiesu noslodzes mazināšana. Atbilstoši Likuma par budžetu un finanšu vadību 5. panta pirmajai daļai gan par pieteikumu, gan par apelācijas sūdzību valsts budžetā iemaksājamā valsts nodeva ir viens no valsts budžetu veidojošiem līdzekļiem, un tās mērķis ir atturēt varbūtējos prāvniekus no

nepamatotu tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu iesniegšanas un darboties kā saprātīgam ieturējumam par tiesu varas nodarbināšanu. Tas izriet arī no likuma "Par nodokļiem un nodevām", kas citstarp noteic nodevu veidus, kā arī reglamentē nodevu noteikšanas un iekasēšanu kārtību. Šā likuma 1. panta 2. punkts paredz, ka valsts nodeva ir obligāts maksājums valsts budžetā par valsts institūcijas veicamo darbību, kas izriet no šīs institūcijas funkcijām. Valsts nodevas mērķis ir personu darbību regulēšana (kontrolēšana, veicināšana, ierobežošana). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts valsts nodevas procesuāli regulējošais raksturs (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 5. aprīļa sprieduma lietā "Zubac v. Croatia", pieteikums Nr. 40160/12, 83. punktu*).

Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka likumdevējam ir rīcības brīvība gan pieņemt procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 11.1. punktu*). Efektīva tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana prasa pasargāt katru civilprocesā paredzēto tiesvedības stadiju no nepamatotas pārslodzes, kas rodas, personām nepārdomāti vērsties tiesā. Tādējādi likumdevējs ir tiesīgs, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, noteikt izņēmumus no vispārīgā principa, ka valsts nodeva nav atmaksājama. Pēc Satversmes tiesas ieskata, Pieteikuma iesniedzējas identificētās personu grupas, kas, īstenojot savu izvēli privātās autonomijas ietvaros, aizstāv savas tiesības un likumiskās intereses atšķirīgās civilprocesa tiesvedības stadijās, izskatāmās lietas apstākļos nav salīdzināmas vienlīdzības principa aspektā.

Turklāt Satversmes tiesa uzsver: tā kā civilprocess veido vienotu publiski tiesisku attiecību sistēmu, tā regulējums ir nosakāms, ievērojot no Satversmes 92. panta izrietošo tiesiskās valsts pienākumu – ikvienā tiesas instancē noteikt tādu procesu, lai, tiesiskajām attiecībām un to izpratnei attīstoties, netiktu mazināta tiesību uz taisnīgu tiesu efektivitāte un uzticēšanās tiesu varai.

Tā kā pieteikuma iesniedzējas identificētās personu grupas neatrodas salīdzināmos apstākļos, apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Civilprocesa likuma 37. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību satura formālās prasības neizpildes dēļ, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemeļe

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 10. decembrī

lietā Nr. 2020-07-03

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

piedaloties tiesībsargam Jurim Jansonam un tiesībsarga pilnvarotajai pārstāvei Inetai Rezevscai,

institūcijas, kas izdevusi apstrīdētos aktus, – Ministru kabineta – pilnvarotajām pārstāvēm Aigai Ābelei un Dacei Trušinskai,

ar tiesas sēdes sekretāri Līvu Ošenieci,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 8. un 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28. pantu,

Rīgā 2020. gada 4., 5. un 10. novembrī tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatīja lietu

"Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas izmaksas kārtību" 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otrā daļa (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim) noteica, ka personām, kurām piešķirta vecuma pensija, pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par Ministru kabineta noteikto minimālo vecuma pensiju.

Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" (turpmāk – Noteikumi Nr. 924) 2. punkts noteica:

"Vecuma pensijas minimālais apmērs nevar būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas noteikts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kuram atkarībā

no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža (pilnos gados) piemērots šāds koeficients:

2.1. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 10 gadiem līdz 20 gadiem, – 1,1;

2.2. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 21 gada līdz 30 gadiem, – 1,3;

2.3. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 31 gada līdz 40 gadiem, – 1,5;

2.4. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir 41 gads un vairāk gadu, – 1,7."

Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" (turpmāk – Noteikumi Nr. 1605) 2.1. apakšpunkts (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim) noteica:

"Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs ir:

2.1. Valsts sociālo pabalstu likuma 13. panta pirmajā daļā minētajām personām, izņemot personas ar invaliditāti un personas ar invaliditāti kopš bērnības, – 64,03 *euro* mēnesī [..]"

Ar 2019. gada 13. novembra grozījumiem likumā "Par valsts pensijām" likuma 12. panta otrajā daļā noteikts: personām, kurām piešķirta vecuma pensija, pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par minimālās vecuma pensijas apmēru. Ministru kabinets nosaka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi, kā arī minimālās vecuma pensijas apmēru, piešķiršanas un pārskatīšanas kārtību.

Pamatojoties uz šo pilnvarojumu, tika pieņemti Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumi Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" (turpmāk – Noteikumi Nr. 579), kuru 2. punkts nosaka:

"Minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze ir 80,00 *euro*, personām ar invaliditāti kopš bērnības – 122,69 *euro*. Minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi pārskata Ministru kabinets pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām, izvērtējot ekonomisko situāciju valstī."

Savukārt Noteikumu Nr. 579 3. punkts paredz:

"Minimālās vecuma pensijas apmēru nosaka, minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzei atkarībā no personas apdrošināšanas stāža (pilnos gados), par kuru piešķirta (pārreķināta) Latvijas Republikas vecuma pensija, piemērojot šādus koeficientus:

3.1. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 15 gadiem līdz 20 gadiem, – 1,1;

3.2. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 21 gada līdz 30 gadiem, – 1,3;

3.3. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 31 gada līdz 40 gadiem, – 1,5;

3.4. personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir 41 gads un vairāk, – 1,7."

2. Satversmes tiesā tika ierosinātas divas lietas par minimālās vecuma pensijas atbilstību Latvijas Republikas Satversmei (turpmāk – Satversme). Lieta Nr. 2020-07-03 "Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam" tika ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma. Savukārt lieta Nr. 2020-28-03 "Par Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās vecuma pensijas apmēru" 2. un 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam" tika ierosināta pēc tiesībsarga pieteikuma.

Lai veicinātu šo lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, tās saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tika apvienotas vienā lietā. Apvienotajai lietai Nr. 2020-07-03 tika piešķirts nosaukums "Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam".

3. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa – uzskata, ka Noteikumu Nr. 924 2.2. apakšpunkts, Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunkts (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Noteikumu Nr. 579 2. punkts un 3.2. apakšpunkts neatbilst Satversmes 109. pantam.

Augstākā tiesa norāda, ka tās izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā pieteicējs iebilstot pret viņam aprēķinātās vecuma pensijas apmēru. Pieteicēja sākotnējais vecuma pensijas apmērs bijis 72,78 *euro*, bet pēc 2019. gadā veiktās indeksācijas tas esot 110,60 *euro* mēnesī. Tas nesniedzot atbilstošu sociālo nodrošinājumu.

Satversmes ievadā esot minēts, ka Latvija ir sociāli atbildīga valsts. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu esot viens no sociāli atbildīgas valsts principa elementiem, kas konkretizēts Satversmes 109. pantā. Ar to esot saprotami dažādi sociālās drošības pasākumi, tostarp sociālā apdrošināšana un sociālā palīdzība.

Valstij sociālā nodrošinājuma jomā esot plaša rīcības brīvība, taču tā neesot absolūta. Proti, valsts sociālās drošības sistēmai esot jāatbilst konkrētiem kritērijiem. Valsts sociālās drošības sistēmai vajagot būt ilgtspējīgai, bet sociālajam nodrošinājumam – adekvātam. Personai esot tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā. Sociālās drošības pasākumiem esot ne tikai ekonomiskā funkcija – kompensēt ienākumu zudumu –, bet arī sociālā funkcija – nodrošināt individu iespējas saglabāt pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu.

Likumdevējs esot veicis pasākumus tiesību uz sociālo nodrošinājumu īstenošanai. Taču Augstākā tiesa uzskata, ka valsts nav nodrošinājusi pieteicējam šo tiesību īstenošanu vismaz minimālā apmērā, ņemot vērā arī no vispārējiem tiesību principiem izrietošās prasības.

Valstij esot rīcības brīvība, izvēloties metodi, lai noskaidrotu, kāds konkrētajā gadījumā ir sociālā nodrošinājuma minimālais līmenis. Tomēr likumdevēja rīcības brīvību ierobežojot Latvijas starptautiskās saistības un cilvēka cieņas princips kopsakarā ar sociāli atbildīgas valsts principu. No Pārskatītās Eiropas Sociālās hartas (turpmāk – Eiropas Sociālā harta) 12. panta 1. punkta izrietot, ka minimālajam sociālā nodrošinājuma apmēram, ja tas ir ienākumus aizstājošs, jebkurā gadījumā jābūt vismaz 50 procentiem no ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju. Ja tas ir zem 40 procentiem no šīs mediānas, tad tas neatbilstot Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktam. Balstoties uz šiem kritērijiem, Eiropas Sociālo tiesību komiteja esot secinājusi, ka minimālās vecuma pensijas apmērs Latvijā ir acīmredzami nepietiekams. Tādējādi valsts neesot izpildījusi savu pienākumu nodrošināt pieteicējam tiesības uz vecuma pensiju vismaz minimālā apmērā. Augstākā tiesa norāda, ka Latvijā 2018. gadā vecuma pensiju zem nabadzības sliekšņa (Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punkta izpratnē – zem 40 procentiem no mediānas) saņēma piektā daļa no visiem vecuma pensijas saņēmējiem.

Valstij esot pienākums regulāri kontrolēt sniegtā sociālā nodrošinājuma apmēra pietiekamību un periodiski pārskatīt un palielināt sociālā nodrošinājuma apmēru. Taču arī jaunais regulējums, proti, Noteikumi Nr. 579, joprojām nenodrošinot Satversmes 109. pantā ietverto valsts pozitīvo pienākumu izpildi. Tādējādi minimālās vecuma pensijas apmērs neatbilstot cilvēka cieņas principam un sociāli atbildīgas valsts principam.

4. Pieteikuma iesniedzējs – tiesībsargs – pieteikumā Satversmes tiesai paudis uzskatu, ka Noteikumu Nr. 579 2. un 3. punkts neatbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam. Kā pieaicinātā persona lietā, kas ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma, tiesībsargs norādījis, ka Augstākās tiesas apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 109. pantam un Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktam.

Paredzot personai tiesības saņemt vecuma pensiju vismaz minimālā apmērā, valsts formāli esot izpildījusi pienākumu nodrošināt tiesības uz sociālo nodrošinājumu minimālajā līmenī. Tomēr sociālo tiesību īstenošanas pasākumiem vajagot būt veiktiem pienācīgi. Lai noskaidrotu, kāds konkrētajā gadījumā ir sociālā nodrošinājuma minimālais līmenis, valstij esot jāizdara izvēle starp vairākām metodēm, ko lieto dažādas starptautiskās organizācijas.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, kas uzrauga Starptautiskā Pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (turpmāk – Pakts) īstenošanu, esot norādījusi, ka naudas un citiem pabalstiem jābūt pietiekamiem pēc apjoma un ilguma, lai ikviens varētu izmantot savas tiesības uz palīdzību ģimenei un tās aizsardzību, pienācīgu dzīves līmeni un atbilstošu piekļuvi veselības aprūpei. Ja persona veic iemaksas sociālās drošības shēmā, kurā paredzēti pabalsti ienākumu trūkuma dēļ, tad vajagot būt pamatotai saistībai starp ienākumiem, veiktajām iemaksām un attiecīgā pabalsta summu.

Savukārt Eiropas Sociālo tiesību komiteja esot norādījusi, ka minimālajam sociālā nodrošinājuma apmēram, ja tas ir ienākumus aizstājošs, jebkurā gadījumā vajagot būt vismaz 50 procentiem no ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju, bet, ja tas ir zem 40 procentiem no šīs mediānas, tad tas automātiski radot neatbilstību Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktam. Šis standarts esot absolūts. Savukārt Eiropas Sociālās hartas 12. panta 2. punkts ietverot ne tikai pienākumu nodrošināt šā panta 1. punktā noteikto pabalstu minimālo apmēru, bet arī kontroli pār to, vai sociālās drošības sistēma aizsargā personas pret noteiktiem sociālajiem riskiem un vai tā aptver pietiekami plašu personu loku.

Arī šobrīd, pēc minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzes paaugstināšanas, Latvijā pat personām ar vislielāko apdrošināšanas stāžu minimālās vecuma pensijas apmērs neesot uzskatāms par pietiekamu. Uz sociālās aizsardzības pasākumu nepietiekamību norādījušas arī citas institūcijas, piemēram, Eiropas Komisija.

Saskaņā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – Aģentūra) datiem 14,5 procenti no visiem vecuma pensijas saņēmējiem saņemot valsts garantēto minimālo vecuma pensiju. To pensijas saņēmēju, kuru pensijas apmērs nepārsniedz 40 procentus un 50 procentus no ienākumu mediānas, esot attiecīgi 20,4 procenti un 50,2 procenti no visiem

vecuma pensijas saņēmējiem. Zemi esot ne vien minimālie vecuma pensijas apmēri, bet arī vispār piešķirtās vecuma pensijas.

Latvijā sociālās drošības sistēmu veidojot gan sociālā palīdzība, gan sociālā apdrošināšana, tās esot savstarpēji saistītas un viena otru papildinot. Tomēr katrai no tām esot savs mērķis. Personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu sociālās apdrošināšanas formā nevarot aizstāt ar tiesībām uz sociālo palīdzību.

Minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzes lielums esot noteikts, ņemot vērā valsts finansiālās iespējas konkrētajā brīdī, nevis izmantojot noteiktu metodoloģiju un balstoties valsts ekonomiskajos rādītājos.

Minimālās vecuma pensijas saņēmēji esot nostādīti cilvēka cieņu pazemojošā situācijā. Tāpat arī pensionāri, īpaši tādi, kuru ienākumi ir zemi, esot pakļauti diskriminācijai gan vecuma, gan sociālā stāvokļa dēļ. Nenodrošinot pietiekamu minimālās vecuma pensijas apmēru un neveicot regulāru tā pārskatīšanu, vecuma pensijas saņēmēji ilgstoši tiekot pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam.

Ja valsts radījusi tādu pensiju sistēmu, kas pieļauj to, ka persona pietiekami ilga darba mūža laikā nevar uzkrāt pietiekamu pensijas kapitālu, lai nodrošinātu sev adekvātu vecuma pensiju, tad valsts pienākums esot radīt taisnīgu minimālās vecuma pensijas aprēķināšanas kārtību, kas atbilstu sociālās apdrošināšanas principiem – individuālā uzkrājuma principam un solidaritātes principam – un nodrošinātu cilvēka cieņu un dzīvi.

Turklāt tiesībsargs uzskata, ka Noteikumu Nr. 579 2. punkts rada diskrimināciju, balstoties uz personas vecumu un sociālo stāvokli, jo liela vecuma pensijas saņēmēju daļa tiekot pakļauta sociālās atstumtības riskam un citām nelabvēlīgām sekām. Savukārt Noteikumu Nr. 579 3. punkts veidojot nepamatoti nevienlīdzīgu attieksmi starp minimālās vecuma pensijas saņēmējiem. Proti, personas, kas nostrādājušas ilgāku laika periodu, atrodoties nelabvēlīgākā situācijā kā personas ar īsāku darba stāžu, jo proporcionāli stāžam saņemot mazāku pensiju. Budžeta līdzekļu ietaupījums nedrīkstot būt vienīgais legītimais atšķirīgas attieksmes mērķis. Arī pati atšķirīgā attieksme neesot samērīga.

Tiesas sēdē tiesībsargs norādīja, ka ir divi galvenie iemesli, kuru dēļ personas saņem minimālo vecuma pensiju, – neliels darba stāžs, īpaši tāds, kas veidojies pēc 1996. gada, kā arī salīdzinoši mazs sociālās apdrošināšanas iemaksu uzkrājums. Abi šie iemesli esot saistīti ar to, ka vecuma pensiju šobrīd saņem gan personas, kuru darba stāžā iekļauti periodi, kas nostrādāti līdz 1996. gadam, kad Latvijā tika izveidota sociālās apdrošināšanas sistēma, gan personas, kurām piemēroti īpaši nodokļu režīmi, piemēram, pašnodarbinātās personas, kuras arī veikušas nelielas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Šie iemesli būtiski apdraudot pensiju sistēmas ilgtspēju un adekvātumu.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas jaunāko judikatūru sociālā nodrošinājuma lietās, tiesībsargs uzsvēra, ka līdzīgi kā citās lietās arī izskatāmajā lietā esot jāvērtē, vai likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības, vai šie pasākumi veikti pienācīgi un vai ir ievēroti vispārējie tiesību principi. Tiesībsargs piekrita tam, ka likumdevējs ir veicis pasākumus, kas nodrošina personām iespēju izmantot sociālās tiesības, taču uzskata, ka šie pasākumi nav adekvāti. Vecuma pensijas minimālais apmērs esot noteikts nevis ar kādu konkrētu metodi, bet gan politiskas vienošanās ceļā. Tāpat neesot ievēroti diskriminācijas aizlieguma un vienlīdzības principi.

Tiesībsargs uzsvēra, ka no normatīvā regulējuma un Latvijas starptautiskajām saistībām izriet tas, ka jebkuras vecuma pensijas, tostarp arī minimālās vecuma pensijas, mērķis ir aizstāt personas zaudētos ienākumus un nodrošināt tai cilvēka cienīgu dzīvi. Valstij esot pienākums atrast budžetā šim mērķim pietiekamus līdzekļus. Sociālā palīdzība esot nozīmīgs atsvars personām, kas to saņem, taču vecuma pensijas minimālajam apmēram esot jānodrošina personas pamatvajadzību apmierināšana. Pašvaldību sniegtā sociālā palīdzība esot fragmentāra un sadrumstalota, turklāt, kā pierādot atsevišķas pārbaudes lietas, daudzos gadījumos arī nepietiekama personas pamatvajadzību apmierināšanai.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdētos aktus, – Ministru kabinets – uzskata, ka Augstākās tiesas un tiesībsarga apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Ministru kabinets piekrīt, ka Noteikumos Nr. 924 noteiktais minimālās vecuma pensijas apmērs pašreizējā situācijā nav pietiekams un tāpēc bija nepieciešams to pārskatīt. Labklājības ministrija esot izstrādājusi politikas plānošanas dokumentu "Plāns minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2020.–2021. gadam" (turpmāk – Plāns), kas citstarp paredzējis noteikt minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi 99 *euro* apmērā. Tāpat Plānā esot paredzēts, ka minimālais vecuma pensijas apmērs tiks gradēts par katru apdrošināšanas stāža gadu. Taču valsts fiskālās telpas ierobežojumu dēļ Plānu 2020. gadā neesot bijis iespējams pilnībā īstenot.

Pensiju sistēmas ilgtspējas un citu personu tiesību nodrošināšanai esot būtiski sabalansēt sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmumus un izdevumus. Valsts pensiju sistēma esot saistīta ar valsts ekonomisko situāciju. Nosakot nepamatoti augstu minimālās vecuma pensijas apmēru, pirmkārt, tiktu izjaukti sistēmas pamatprincipi, atbilstoši kuriem valsts sociālās apdrošināšanas sistēma ir saistīta ar individuālajām iemaksām. Personām nebūšot motivācijas veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem ienākumiem. Otrkārt, tas nebūtu taisnīgi pret tām personām, kuras godprātīgi nopelnījušas vecuma pensiju. Šobrīd apmēram trešā daļa

iedzīvotāju veicot sociālās iemaksas no ienākumiem, kas nepārsniedz minimālo darba algu. Tādēļ arī neesot atbilstoša sociālās apdrošināšanas iemaksu seguma, lai varētu palielināt piešķirtās pensijas apmēru. Treškārt, neilgā laikā tiktu iztērēts valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta uzkrājums, kas ir nozīmīgs sistēmas ilgtermiņa stabilitātes priekšnoteikums.

Eiropas Savienībā nabadzības riska sliekšnis esot noteikts kā 60 procenti no mājāsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas, pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju skaitu mājāsaimniecībā. Tomēr katra valsts esot tiesīga piemērot pašas izraudzītu ekvivalences skalu, kas vairāk atbilst konkrētās valsts sociālekonomiskajai situācijai. Turpretī nabadzības riska sliekšnis un citi Eiropas Savienības kopējie indikatori tiekot izmantoti galvenokārt statistiskiem nolūkiem. Šo rādītāju aprēķināšanā arī netiekot ņemti vērā atvieglojumi un citāds dažādām sabiedrības grupām piešķirtais atbalsts. Sniedzot materiālu atbalstu visnabadzīgākajiem iedzīvotājiem, katra ES dalībvalsts izmantojot pašas izraudzītu pieeju un statistisko informāciju.

Lai nodrošinātu atbalstu iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem, Ministru kabinets jau 2014. gadā esot atbalstījis Labklājības ministrijas izstrādāto koncepciju par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu. Koncepcija paredzot minimālo ienākumu līmeni noteikt 40 procentu apmērā no mājāsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas, pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju, piemērojot ekvivalences skalu, ņemot vērā Latvijas demogrāfisko situāciju un piešķirot lielāku ekvivalento svaru bērniem, nekā paredz ES metodoloģija.

Savukārt Eiropas Sociālās hartas noteiktais standarts esot mērķis, kas sasniedzams ilgtermiņā. Lai nodrošinātu minimālās vecuma pensijas apmēra atbilstību šim standartam, būtu nepieciešami ievērojami finanšu līdzekļi.

Ministru kabinets piekrīt, ka tikai ar minimālo vecuma pensiju vien nav iespējams pilnībā apmierināt personas pamatvajadzības. Taču sociālā palīdzība tiekot nodrošināta arī ar citiem līdzekļiem, piemēram, valsts un pašvaldību sociālajiem pabalstiem un sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem. Tāpat esot jāņem vērā, ka tiesiskais regulējums paredz dažādus atvieglojumus un piemaksas atsevišķām pensionāru grupām. Piemēram, politiski represētajām personām pensijas tiekot pārskatītas labvēlīgākā kārtībā nekā pārējiem pensionāriem.

Valstij esot plaša rīcības brīvība taisnīgas un ilgtspējīgas sociālā nodrošinājuma sistēmas izveidē. Satversmes 109. pantā ietvertās tiesības uz sociālo nodrošinājumu neparedzot personām tiesības uz konkrētu pensijas apmēru un dodot valstij plašas iespējas šīs tiesības konkretizēt. Ministru kabinets nepiekrīt tiesībsarga argumentam, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas ideja esot nodrošināt nevis minimālu iztikšanu, bet gan cienīgu dzīves līmeni. Šīs sistēmas mērķis esot sniegt cilvēkam zaudēto darba ienākumu kompensāciju, iestājoties kādam no noteiktajiem apdrošināšanas riskiem.

Vecuma pensijas apmērs neesot diskriminējošs, jo vecuma pensiju piešķirot un aprēķinot katrai personai individuāli, ņemot vērā pensijas sākuma kapitālu, pensijas kapitālu un pensionēšanās vecumu. Ja aprēķinātā vecuma pensija ir neliela, valsts garantējot noteiktu minimumu jeb minimālo vecuma pensiju. Turklāt arī šīs pensijas katru gadu tiek indeksētas, tādējādi arī palielinātas.

Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāve piekrita tam, ka arī 2020. gadā noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs nav pietiekami liels. Tādēļ esot iecerēts 2021. gada budžetā atvēlēt līdzekļus, tostarp no valsts pamatbudžeta, vecuma pensijas minimālā apmēra palielināšanai.

Vecuma pensijas mērķis esot atvietot personas zaudētos ienākumus samērīgā proporcijā ar pašiem ienākumiem, ko tā vairs negūst kā darba ņēmējs. Vecuma pensijas minimālais apmērs arī nodrošinot šādus regulārus ienākumus. Šā apmēra mērķis neesot segt personas pamatvajadzības, kas katrai personai varot būt atšķirīgas.

Līdz Noteikumu Nr. 579 spēkā stāšanās brīdim vecuma pensijas minimālais apmērs bijis saistīts ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, jo tā tas jau izsenis esot bijis. Savukārt ar Noteikumiem Nr. 579 veiktais vecuma pensijas minimālā apmēra palielinājums esot aprēķināts, ņemot vērā budžeta finansiālās iespējas. Ja tiks apstiprināti šobrīd izskatīšanā esošie normatīvā regulējuma grozījumi, tad no 2021. gada vecuma pensijas minimālais apmērs būšot piesaistīts ienākumu mediānai.

Ministru kabineta pārstāve uzsvēra, ka papildus vecuma pensijai personas var saņemt sociālo palīdzību, taču viņas rīcībā neesot pētījuma par to, tieši kāda sociālā palīdzība un kādā apmērā personām ir pieejama. Par to katrā konkrētā gadījumā lemjot pašvaldības.

Attiecībā uz tiesībsarga paustajiem argumentiem par to, ka pensionāri ar dažādu darba stāžu esot vienlīdzīgā situācijā, Ministru kabineta pārstāve norādīja, ka līdzšinējā gradācija bijusi atbilstoša faktiskajai situācijai, bet to varot arī uzlabot.

6. Pieaicinātā persona – Saeima – rakstveidā sniegtajā viedoklī norādījusi, ka vecuma pensija ir viens no valsts pensiju veidiem un to personām piešķirot sociālā riska – vecuma – iestāšanās gadījumā. Vecuma pensiju piešķirot personām, kuras bijušas pakļautas valsts pensiju apdrošināšanai un sasniegušas likumā noteikto pensionēšanās vecumu. Valsts garantējot vecuma pensijas minimālo apmēru, taču, vērtējot tā atbilstību Satversmes 109. pantam, esot jāņem vērā arī citi sociālā nodrošinājuma sistēmas elementi. Proti, personām esot tiesības pretendēt arī uz citiem valsts sociālās drošības pasākumiem, piemēram, veselības aprūpes pakalpojumiem valsts obligātās veselības apdrošināšanas ietvaros vai trūcīgas personas statusu, no kā izrietot citas garantijas.

Viens no Latvijas sociālās apdrošināšanas sistēmas pamatprincipiem esot personas sociālā atbildība par savu nākotni. Tāpēc arī personai pašai esot pienākums rūpēties par savu sociālo nodrošinājumu nākotnē.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis norādīja, ka sekas, kas personām rodas saistībā ar pensijas vecuma sasniegšanu, primāri esot izlīdzināmas sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros, piešķirot tiesības uz vecuma pensiju. Tomēr sociālās apdrošināšanas pakalpojumu apmērs esot proporcionāls veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Taču neatkarīgi no personas iesaistes sociālās apdrošināšanas sistēmā likumdevējs esot nodrošinājis visām personām iespēju saņemt vecuma pensiju vismaz minimālā apmērā. Ja personai aprēķinātās vecuma pensijas apmērs nesasniedz valstī noteikto minimālo apmēru, valsts personai piemaksājot šā līmeņa sasniegšanai trūkstošo summu.

Minimālā vecuma pensija esot nosakāma tādā apmērā, kas motivētu personas veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem ienākumiem, būtu taisnīgs pret visām personām, kuras veikušas sociālās apdrošināšanas iemaksas, kā arī nodrošinātu valsts speciālā budžeta ilgtspēju. Turklāt šim apmēram esot jāatbilst arī no Satversmes 109. panta izrietošiem kritērijiem, kuru noteikšanā esot izmantojamas atziņas no Satversmes tiesas nesenās judikatūras par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu. Viena no šīm atziņām, kas attiecināma arī uz vecuma pensijas minimālo apmēru, esot pienākums to noteikt ar pētījumiem un konstitucionālos apsvērumus balstītu metodi. Tā kā apstrīdētajās normās šāda metode nav noteikta, tās neatbilstot Satversmei. Metodes trūkums, kā arī fakts, ka šajā jomā neesot veikti nekādi pētījumi, liedzot izdarīt secinājumus par to, vai vecuma pensijas minimālais apmērs ir pietiekams.

Attiecībā uz minimālās vecuma pensijas mērķi esot izšķiramas vismaz divas personu grupas. Personām, kas aktīvās darba gaitas vadījušas līdz 1996. gadam, kad tika ieviesta pastāvošā pensiju sistēma, piešķirtās vecuma pensijas minimālajam apmēram vajagot būt tādām, lai garantētu personai sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī. Savukārt personām, kas sasniegušas pensijas vecumu un ir veikušas sociālās apdrošināšanas iemaksas, vecuma pensija būtu nodrošināma vismaz tādā pašā apmērā kā personām, kuras saņem sociālās nodrošināšanas pabalstu, jo to veiktās iemaksas neesot pietiekamas, lai saņemtu vecuma pensiju.

Kaut arī vecuma pensijas minimālā apmēra mērķis neesot nodrošināt personas pamatvajadzību apmierināšanu, likumdevējam tā aprēķināšanas pamatprincipi būtu jānosaka likumā, nevis kādā citā normatīvajā aktā.

7. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – rakstveidā sniegtajā viedoklī norāda, ka apstrīdētās normas nespējot garantēt tādu sociālo nodrošinājuma līmeni, kas būtu vērtējams kā adekvāts vecuma gadījumā.

Tomēr personas sociālā nodrošinājuma apjomu nosakot visu tai paredzēto sociālās drošības atbalsta pasākumu kopums.

Sociāli atbildīgas valsts uzdevums esot veicināt personu iesaisti darba tirgū un attiecīgi arī iesaisti valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, kurā persona pati sev veido sociālās apdrošināšanas iemaksu uzkrājumu un attiecīgi iegūst tiesības saņemt sociālās apdrošināšanas pabalstu, kura apmērs ir atkarīgs no veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Ievērojami paaugstinot pensijas, rodoties risks, ka tiks negatīvi ietekmēta valsts sociālās apdrošināšanas budžeta stabilitāte. Šobrīd sociāli apdrošināto personu veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas neesot pietiekamas, lai nodrošinātu vecuma pensiju vismaz minimālajā apmērā.

Apstrīdētās normas atbilstot Satversmes 109. pantam, tomēr sociālās atbildības princips valstij uzliekot pienākumu nopietni izvērtēt minimālās vecuma pensijas apmēra noteikšanai izraudzītās metodes ietekmi uz nabadzības sekām un šo metodi pilnveidot. Būtu pārskatāms Valsts sociālo pabalstu likums, un tajā būtu normatīvi jānostiprina konkrēta metodika sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra noteikšanai. Ievērojot valsts rīcības brīvību, metodikas izvēle būtu atstājama valsts ziņā, taču tās esība jau pati par sevi dotu ekonomisku pamatu konkrēta sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra noteikšanai. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, šāda ekonomiski pamatota metodika būtu nosakāma arī attiecībā uz minimālās vecuma pensijas apmēru.

Papildus minētajam vajagot ņemt vērā arī COVID-19 izplatības dēļ pastāvošo ārkārtējo situāciju un ar to saistīto ekonomisko krīzi, kas negatīvi ietekmēs valsts sociālās apdrošināšanas budžetu. Tādēļ esot grūti prognozēt valsts iespējas paaugstināt vecuma pensiju apmēru gan šobrīd, gan arī ilgtermiņā.

Tiesas sēdē Tieslietu ministrijas pārstāves norādīja, ka, ņemot vērā Satversmes tiesas judikatūru par sociālā nodrošinājuma tiesībām, kas izveidojusies pēc tam, kad ministrija jau bija iesniegusi savu viedokli, tā ir mainījusi iepriekš rakstveidā pausto nostāju.

Ministrijas pārstāves argumentēja, ka valstij ir jā rūpējas par senioriem, it īpaši tiem, kuri bijuši nodarbināti un piedalījušies sociālās apdrošināšanas sistēmā. Pēc ministrijas ieskata, līdz šim noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs nesasniedz Satversmes 109. pantā noteikto standartu. Ar apstrīdētajās normās noteikto minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi nevarot nodrošināt pamatvajadzību apmierināšanu. Tāpat minimālās pensijas apmērs, pretēji tam, ko Latvija apņēmusies ar savām starptautiskajām saistībām, neesot noteikts ar normatīvajos aktos noteiktu metodi. Turklāt likumdevējs neesot pildījis savu pienākumu regulāri pārskatīt vecuma pensijas minimālo apmēru.

Tādēļ pozitīvi esot vērtējams 2021. gadā plānotais minimālās pensijas apmēra palielinājums, ar ko Ministru kabinets un Saeima arī faktiski atzīstot, ka līdz šim noteiktā minimālā vecuma pensija nav bijusi pietiekama. Taču, ceļot vecuma pensijas minimālo apmēru, nedrīkstot nonivelēt tā saistību ar veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Tādēļ būtu pārskatāms arī citu pensiju apmērs.

Pretēji apstrīdēto normu sagatavošanas dokumentos norādītajam, uz vecuma pensijas minimālo apmēru esot attiecināmas Latvijas starptautiskās saistības. Proti, to nosakot, esot jāpiemēro Eiropas Sociālā harta.

8. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 109. pantam.

Ministrija norāda, ka sociāli atbildīgas valsts princips uzliek valstij pienākumu rūpēties par cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšanu personām un to aizsardzību sociālā riska gadījumā. Tomēr esot nepieciešams nodrošināt līdzsvaru starp valsts ekonomiskajām iespējām un visas sabiedrības labklājību. Arī katram individam esot aktīvi jāiesaistās savu sociālo problēmu risināšanā.

Sociālās drošības sistēmu Latvijā veidojot sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti, pašvaldību sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi. Sociālā palīdzība personai varot tikt sniegta, arī nodrošinot tās pamatvajadzību apmierināšanai nepieciešamās lietas.

Vecuma pensijas minimālā apmēra pārskatīšana un krietni lielāka minimālās pensijas apmēra noteikšana prasītu ievērojamus finanšu līdzekļus un nemotivētu cilvēkus veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem ienākumiem. Personas apdrošināšanas stāžā tiekot ieskaitīti periodi līdz 1990. gada 31. decembrim, kas neesot balstīti uz sociālās apdrošināšanas iemaksām, kā arī apdrošināšanas stāžam pielīdzinātie periodi pēc šā datuma, kas attiecīgi paaugstinot pensijas apmēru. Jebkurām papildu garantijām, kas tiek piemērotas pensiju aprēķinā, lai palielinātu piešķirtās pensijas apmēru, neesot sociālās apdrošināšanas iemaksu seguma. Labklājības ministrijas pārstāve tiesas sēdē uzsvēra: jāņem vērā tas, ka līdz 1996. gadam sociālās apdrošināšanas sistēma nav darbojusies pēc pašfinansēšanās principa.

Ministrijas pārstāve tiesas sēdē norādīja arī uz to, ka atsevišķu personu intereses ir jāsaskaņo ar visas sabiedrības interesēm. Vecuma pensijas minimālajam apmēram vajagot būt ekonomiski pamatotam, taču esot jāņem vērā arī sabiedrības spēja uzturēt sociālās apdrošināšanas sistēmu.

Minimālās vecuma pensijas apmēram vajadzētu būt metodoloģiski pamatotam, taču tam neesot jānodrošina personu pamatvajadzību apmierināšana. Pensija, atšķirībā no sociālās palīdzības pakalpojumiem, neesot saistīta ar personas pamatvajadzībām. Senioriem sociālā palīdzība tiekot sniegta vairākos veidos, taču Labklājības ministrijas rīcībā neesot

visaptveroša pētījuma par šīs palīdzības apmēriem un spēju nodrošināt senioru pamatvajadzību apmierināšanu. Personas, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, nevarot saņemt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, bet teorētiski varot saņemt pabalstu garantētā minimālā ienākuma nodrošināšanai.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Banka – norāda, ka līdz 2019. gadam minimālās vecuma pensijas apmērs bijis piesaistīts valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam, kas saglabājies nemainīgs kopš 2006. gada. Periodā no 2013. gada līdz 2019. gadam minimālās vecuma pensijas saņēmēju materiālais stāvoklis pasliktinājies salīdzinājumā ar minimālās algas un vidējās algas, kā arī vidējās pensijas saņēmēju materiālo stāvokli. Turklāt kopš 2013. gada, valstī palielinoties cenu līmenim, minimālās vecuma pensijas saņēmēju pirktspēja kopumā samazinājusies. Tomēr, ņemot vērā minimālās vecuma pensijas paaugstinājumu, esot gaidāma minimālās pensijas saņēmēju pirktspējas uzlabošanās. Taču panāktais pirktspējas ieguvums vidējā termiņā izzudīšot. Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars Latvijā pēdējos gados esot palielinājies, un to lielā mērā ietekmējis tieši pensijas vecuma iedzīvotāju materiālais stāvoklis. Savukārt 2020. gadā COVID-19 pandēmijas izraisītās krīzes ietekmē, pieaugot bezdarbam, pensionāru īpatsvars nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupā varētu samazināties.

Latvijas Banka ir norādījusi četrus scenārijus saistībā ar minimālās pensijas un tās palielināšanas ietekmi uz valsts budžetu un pensiju sistēmas ilgtspēju, kā arī nabadzības līmeni un kopējo ienākumu nevienlīdzību. Minimālās pensijas sasaistes ar īpatsvaru no ienākumu mediānas 20 vai 40 procentu apmērā efektivitāte uz vienu papildus iztērēto miljonu būtu diezgan līdzīga un kopumā lielāka nekā fiksētas minimālās pensijas aprēķina bāzes palielināšanas gadījumā. Savukārt turpmāka minimālās vecuma pensijas palielināšana varētu būt mazāk efektīva, raugoties no kopējā nabadzības riska vai ienākumu nevienlīdzības samazinājuma viedokļa.

Pensiju sistēmas finansiālā ilgtspēja laika gaitā uzlabojoties, savukārt sociālajai ilgtspējai esot negatīva tendence, tādēļ esot nepieciešams vairāku pasākumu kopums, lai pensiju sistēmas ilgtspēju uzlabotu. Minimālās pensijas aprēķina bāzes celšana, ja pārējie ienākumu avoti (algas, pabalsti) paliek nemainīgi, varētu nedaudz uzlabot nabadzības un ienākumu nevienlīdzības rādītājus. Tomēr minimālā vecuma pensija esot tikai viens no elementiem sistēmā, kas kopumā ietver sociālās apdrošināšanas sistēmu, valsts sociālos pabalstus, kā arī sociālo pakalpojumu un palīdzības sistēmu. Minimālās vecuma pensijas noteikšanā vajagot ievērot taisnīguma principu attiecībā uz sistēmas dalībniekiem. Augsts minimālās vecuma pensijas apmērs nemotivētu citus sistēmas dalībniekus veikt sociālās apdrošināšanas

iemaksas no visiem darba ienākumiem, un tādējādi savukārt varot pasliktināties pensiju sistēmas ilgtspēja.

Pensiju sistēmas sociālās ilgtspējas uzlabošana un minimālās vecuma pensijas apmēra palielināšana esot saistīta ar valsts budžeta iespējām. Valdības politikas virzību uz minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzes palielināšanu apliecinot Labklājības ministrijas izstrādātais Plāns. Īstermiņā valsts speciālā budžeta ietvaros minimālās pensijas palielināšanai nepieciešamos līdzekļus varētu nodrošināt, paplašinot sociālās apdrošināšanas iemaksu apliekamo bāzi vai palielinot iemaksas pensiju kapitālā. Tomēr salīdzinoši jau tā lielā darbaspēka nodokļu sloga turpmāka palielināšana nolūkā nodrošināta lielākas iemaksas pensijas kapitālā bremzētu ekonomisko aktivitāti.

10. Pieaicinātā persona – Valsts kontrole – norāda, ka sociālās apdrošināšanas sistēma, tajā skaitā Latvijas pensiju sistēma, balstās uz pašfinansēšanās principu, tas ir, visas sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros izmaksājamās pensijas un pabalsti tiek finansēti no šīs sistēmas dalībnieku veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Personai izmaksājamās pensijas un pabalsta apmērs pēc likumā paredzētā gadījuma iestāšanās esot atkarīgs no personas iepriekš veikto iemaksu apmēra. Savukārt pabalstu un pensiju apmēriem vajagot būt samērotiem ar kopējām sociālās apdrošināšanas budžeta iespējām tos finansēt. Jebkuru sistēmas ietvaros izmaksājamo pensiju un pabalstu apmēru palielināšana esot iespējama tikai tad, ja to pieļauj sistēmas ieņēmumi.

Lai ievērotu sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta pašfinansēšanās principu un saglabātu tā ilgtspēju, ar pašreizējiem un tuvākajā laikā plānotajiem sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmumiem neesot iespējams minimālo valsts vecuma pensiju pielīdzināt ne pensiju pirmajā līmenī izvirzītajam minimālās pensijas apmēram – 20 procenti no vidējās bruto algas valstī –, ne minimālā ienākuma līmenim, ko plānots panākt ar 2014. gadā Ministru kabineta apstiprināto Konceptiju par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu.

Lai minimālo vecuma pensiju pielīdzinātu minimālā ienākuma līmenim, esot jāapsver iespēja grozīt vecuma pensijas struktūru, nosakot, ka pensija sastāv no divām daļām – bāzes jeb sociālās pensijas, ko izmaksā no valsts pamatbudžeta, un sociālās apdrošināšanas pensijas, kas aprēķināta no personas veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un tiek finansēta no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta.

Gadījumos, kad personas veiktās valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas nav bijušas pietiekamas tādas pensijas vai pabalsta saņemšanai, kas garantētu tai pamatvajadzību apmierināšanai pietiekamu ienākumu apmēru, sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros to neesot un

arī nākotnē nebūšot iespējams pilnībā nodrošināt. Tāpēc, lai ievērotu valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta pašfinansēšanās principu un saglabātu šā budžeta ilgtspēju, attiecībā uz minētajām personām iespējamie risinājumi esot jāmeklē ārpus sociālās apdrošināšanas sistēmas – valsts pamatbudžetā.

Valsts kontrole vērš uzmanību uz to, ka vairākas nodokļu maksātāju grupas veic iemaksas samazinātā apmērā. Piemēram, pensijas kapitālu, kas būtu pietiekams minimālās valsts vecuma pensijas piešķiršanai, vispārējā nodokļu režīmā esot iespējams uzkrāt, vismaz 20 gadus veicot iemaksas no minimālās darba algas, bet, piemēram, mikrouzņēmuma darbinieks minimālās pensijas piešķiršanai nepieciešamo pensijas kapitālu varot uzkrāt, iespējams, tikai visa darba mūža jeb apmēram 47 gadu garumā vai pat vēl ilgākā laikā.

Turklāt revidentu aplēses liecinot: ja persona visu tās darbības laiku iemaksas veic samazinātā apmērā, tās pensijas apmērs, visticamāk, nepārsniegs ceturto daļu no mikrouzņēmuma darbinieka vidējiem ienākumiem darba mūža laikā. Savukārt vispārējā nodokļu režīmā strādājošie ar 47 gadu darba stāžu saskaņā ar revidentu aplēsēm varot sasniegt ienākumu aizvietošanu no 36 līdz pat 125 procentiem.

Tiesas sēdē Valsts kontroles pārstāves uzsvēra, ka šobrīd Latvijas pensiju sistēma vēl arvien ir pārejas posmā, kas beigsies 2052. gadā, kad pensionēsies tās personas, kuru pensija būs atkarīga tikai no veikto valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēra. Tāpēc pašlaik esot iespējams tikai novērtēt, vai šī pensiju sistēma tiecas uz tai izvirzītajiem mērķiem. Valsts kontroles veiktajā revīzijā secināts: ņemot vērā to, ka Latvijas pensiju sistēma balstās uz pašfinansēšanās principa, pensiju pirmajam līmenim izvirzīto mērķu sasniegšanai ir nepieciešams rast citu finansējuma avotu vai meklēt instrumentus speciālā budžeta ieņēmumu būtiskai palielināšanai.

Pēc Valsts kontroles ieskata, būtiskus riskus pensiju sistēmai, kā arī visai valsts īstenotajai nabadzības mazināšanas politikai rada atvieglotie nodokļu režīmi, proti, mikrouzņēmumu nodokļu režīms, pašnodarbināto personu režīms, autoratlīdzības saņēmēji un patentmaksas maksātāji. Valsts esot radījusi tādu sistēmu, kas pieļaujot to, ka valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas attiecīgajos nodokļu režīmos nodarbinātie veic mazākā apmērā vai atsevišķos gadījumos pat vispār neveic. Turklāt reti tiekot izmantota likumā paredzētā iespēja brīvprātīgi pievienoties valsts sociālajai apdrošināšanai.

Valsts vecuma pensija esot viens no elementiem, kuri veido sociālās drošības sistēmu un esot vērtējami kopumā. Vienlaikus esot jāveic visaptverošs valsts un pašvaldību sociālā atbalsta izvērtējums un jānosaka minimālais grozs, kas valstij ir jānodrošina nabadzības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām. Šis grozs tad arī varētu būt tas, attiecībā pret ko

vērtējama sniegtā atbalsta pietiekamība personas pamatvajadzību apmierināšanai. Valsts kontroles pārstāve norādīja, ka šobrīd Latvijā nav pārdomātas un efektīvas sistēmas nabadzības mazināšanai, jo esošā sistēma ir sadrumstalota un nav koordinēta. Šo sistēmu sakārtojot, būtu iespējams ietaupīt līdzekļus un tos izlietot efektīvāk.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Pensionāru federācija – norāda, ka Labklājības ministrija jau 2019. gada izstrādājusi un iesniegusi Ministru kabinetam Plānu, kas paredzējis noteikt minimālo vecuma pensijas aprēķina bāzi 99,00 *euro* apmērā. Valsts fiskālās telpas ierobežojumu dēļ neesot izdevies Plānu realizēt, taču tas būtu nepieciešams, jo Plānā esot paredzēti uzlabojumi minimālās vecuma pensijas noteikšanai atbilstoši personas veiktajām iemaksām un darba mūža ilgumam.

Gan Latvijas Pensionāru federācija savā rakstveida viedoklī, gan federācijas pārstāve tiesas sēdē norādīja, ka, vērtējot minimālās vecuma pensijas atbilstību, jāņem vērā arī citi valsts sociālās drošības sistēmas pasākumi. Pašvaldību sniegtos sociālās palīdzības pasākumus varot uzlabot, taču jau šobrīd minimālās vecuma pensijas apmērs kopā ar šiem pasākumiem nodrošinot personu pamatvajadzību apmierināšanu.

Valsts varētu izšķirties arī par tādas sociālā nodrošinājuma sistēmas veidošanu, kura neparedzētu minimālo vecuma pensiju izmaksu no sociālās apdrošināšanas budžeta. Taču pašreizējā situācijā gan būtu labāk saglabāt šo sociālās drošības instrumentu.

Federācijas pārstāve tiesas sēdē uzsvēra, ka pensiju sistēmā ir svarīgs līdzdarbības princips. Proti, primāri katram pašam esot pienākums rūpēties par savas vecuma pensijas apmēru. Katram darbspējas vecumā esošam cilvēkam ar labu veselību esot iespēja strādāt vai vērsties Nodarbinātības valsts aģentūrā, lai atrastu darbu. Tāpat katrs pats esot atbildīgs par to, lai darba devējs valsts budžetā iemaksātu nodokļus un sociālās apdrošināšanas iemaksas. Ja tas tiek darīts, tad vecuma pensiju varot saņemt pietiekamā apmērā. Līdzdarbības pienākums ietverot arī katra paša atbildību par vēšanos sociālajā dienestā ar lūgumu pēc sociālās palīdzības, ja tāda nepieciešama.

Vērtējot vecuma pensijas minimālo apmēru saistībā ar darba stāžu, diskriminējoša attieksme neesot saskatāma. Drīzāk šāda attieksme rastos tad, ja šis apmērs pietuvinātos vidējam pensijas apmēram valstī. Turklāt mazās pensijas, visticamāk, esot radušās no nenomaksātiem nodokļiem un "aplokšņu algām". Tādēļ esot būtiski izglītot sabiedrību par nepieciešamību maksāt nodokļus no visiem ienākumiem. Arī līdz 1996. gadam, kad sāka darboties pastāvošā pensiju sistēma, personas varējušas veikt iemaksas, kas tiekot ņemtas vērā, aprēķinot pensijas apmēru.

12. Pieaicinātā persona – Dr. oec. Edgars Volškis – tiesas sēdē norādīja, ka valsts sociālās apdrošināšanas sistēma, kurā ietilpst arī pensiju sistēma, ir balstīta uz individuālām sociālās apdrošināšanas iemaksām, kuru apjoms ir atkarīgs no darba ienākumiem, ko strādājošais saņēmis. Katram šīs sistēmas dalībniekam tiekot veidots tā saucamais sociālās apdrošināšanas konts, kurā valsts veic uzkrājumus savām nākotnes saistībām attiecībā uz sociālās apdrošināšanas izmaksām, ko persona var saņemt, iestājoties kādam no sociālās apdrošināšanas riskiem. Arī personu nākotnes pensijas kapitāls tiekot uzkrāts personificētajos pensiju kontos. Tādējādi katras personas pensija veidojoties no tās personīgi veiktajām iemaksām.

Tādēļ pensijas kontekstā nevajadzētu runāt par kādiem vidējiem rādītājiem vai mediānām, pēc kā būtu nosakāms tās apmērs. Turklāt personai, kas pilnvērtīgi piedalās valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā un godprātīgi veic sociālās apdrošināšanas iemaksas no saviem darba ienākumiem šīs sistēmas ietvaros, esot iespēja uzkrāt šo pensiju lielāku nekā vecuma pensijas minimālajā apmērā. Ja persona kādu iemeslu dēļ nav spējusi veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas, kā arī tad, ja tās darba stāžs iekritis galvenokārt periodā līdz 1995. gadam un tādējādi šai personai aprēķinātā vecuma pensija ir zema, tai esot sniedzama sociālā palīdzība, nevis nodrošināms atbalsts pensiju sistēmas ietvaros. Līdz ar to minimālās pensijas koncepts pēc būtības esot pretrunā ar tādu pensiju sistēmu, kāda Latvijā ir izveidota.

Ja likumdevējs tomēr ir nolēmis izveidot minimālo vecuma pensiju, tad šīs pensijas apmēram vajadzētu būt metodoloģiski pamatotam. Tam vajadzētu būt noteiktam nevis absolūtos skaitļos, bet gan kā procentos izteiktam ienākumu atvietojamības līmenim. Tāpat esot jāņem vērā, ka šādā minimālajā pensijā ir saskatāmi sociālās palīdzības elementi, kuru dēļ tās izmaksai nepieciešamie līdzekļi būtu meklējami ārpus pensiju sistēmas.

Pašreizējais zema vecuma pensiju līmenis varētu tikt skaidrots ar sociālekonomisko situāciju deviņdesmitajos gados, kad personas neveica apdrošināšanas iemaksas no visiem ienākumiem un arī to ienākumu līmenis bija salīdzinoši neliels. Vienlaikus gan esot jāņem vērā tas, ka normatīvais regulējums ietver metodoloģiju arī šo personu iemaksu apmēra noteikšanai.

Secinājumu daļa

13. Satversmes tiesa ir norādījusi: pirms tiek izvērtēta apstrīdētās normas satversmība pēc būtības, ir skatāmi visi procesuāla rakstura jautājumi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 17. punktu*).

13.1. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku. Šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu

Satversmes tiesas procesa ekonomiju un tiesai nebūtu jātaisa spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv. Ja strīds vairs nepastāv, zūd Satversmes tiesas procesa jēga (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 5. punktu*). Tomēr likums paredz Satversmes tiesai iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Lietā apstrīdētās normas spēka zaudēšana pati par sevi ne vienmēr ir pamats tiesvedības izbeigšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 29. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-68-01 8. punktu*). Lai uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta pamata lemtu par tiesvedības izbeigšanu, izskatāmajā lietā ir jānoskaidro: 1) vai apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku un 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 8. punktu*).

Ministru kabinets 2019. gada 3. decembrī pieņēma Noteikumus Nr. 579. Ar šo noteikumu 6. punktu Noteikumi Nr. 924 atzīti par spēku zaudējušiem. Tādējādi Augstākās tiesas apstrīdētā Noteikumu Nr. 924 norma no 2020. gada 1. janvāra, kad stājās spēkā Noteikumi Nr. 579, ir zaudējusi spēku. Savukārt Noteikumu Nr. 579 2. punkts noteic jaunu minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi, kas nav saistīta ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu. Tādējādi vecuma pensijas minimālais apmērs vairs nav saistīts ar Noteikumu Nr. 1605 regulējumu.

Lai Augstākā tiesa varētu izspriest tās tiesvedībā esošo lietu pēc būtības un nodrošināt efektīvu aizsardzību administratīvās lietas pieteicēja tiesībām uz sociālo drošību, tā lūdza Satversmes tiesu atzīt Noteikumu Nr. 924 2.2. apakšpunktu kopsakarā ar Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunktu par spēkā neesošiem no brīža, kad pieteicējs uzsāka savu pamattiesību aizsardzību. Tas esot nepieciešams, jo sociālo tiesību jomā tiesiskās situācijas maiņa (tiesību normas grozīšana vai izslēgšana) neietekmējot tās tiesības, kuras personai bija brīdī, kad tā ar iesniegumu par labuma saņemšanu vērsās iestādē.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punktam un Administratīvā procesa likuma 104. panta otrajai daļai administratīvā tiesa var apstrīdēt Satversmes tiesā vienīgi tādas normas, kas tika piemērotas vai ir piemērojamas attiecīgajā administratīvajā lietā, proti, normas, no kurām ir atkarīgs administratīvajā lietā esošā tiesiskā strīda risinājums. Savukārt Satversmes tiesai, izskatot uz tiesas pieteikuma pamata ierosinātu lietu, vienmēr ir jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo administratīvo lietu būs tās spriedumam. Tādēļ gadījumos, kad lieta ir ierosināta uz administratīvās tiesas pieteikuma pamata, par nepieciešamību turpināt tiesvedību var liecināt tas, ka administratīvās lietas atrisināšanai ir nepieciešams atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no noteikta brīža pagātnē. Par nepieciešamību turpināt tiesvedību var liecināt arī tas, ka apstrīdētās normas atzīšana par

spēkā neesošu no noteikta brīža pagātnē nepieciešama, lai aizsargātu arī citu tādu personu pamattiesības, kuras uzsākušas šo pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 20. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-19-01 7. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka tās administratīvās lietas atrisināšanai, kuras kontekstā Augstākā tiesa vērsusies Satversmes tiesā, ir nepieciešams vērtēt apstrīdēto Noteikumu Nr. 924 un Noteikumu Nr. 1605 normu atbilstību Satversmei. Tāpat Satversmes tiesā saņemta informācija par vairākām lietām, kurās administratīvā tiesa nolēmusi apturēt tiesvedību, jo tiesas procesā piemērojamas apstrīdētās normas (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 57.–60. lp.*).

13.2. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 5. punktu tiesvedību lietā var izbeigt, ja pasludināts spriedums citā lietā par to pašu prasījuma priekšmetu. Pārbaudot, vai izskatāmās lietas prasījums jau ir izspriests, Satversmes tiesa noskaidro, vai: 1) prasījums ir formāli izspriests; 2) prasījums ir mainījies pēc būtības; 3) pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par izspriestu (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10. punktu*).

Ar Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija spriedumu lietā Nr. 2019-27-03 (turpmāk – spriedums lieta Nr. 2019-27-03) Noteikumu Nr. 1605 2. punkts, ciktāl tas nosaka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru nenodarbinātām personām ar invaliditāti un senioriem, tika atzīts par neatbilstošu Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Noteikumu Nr. 1605 2. punkts noteic valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru. Noteikumu Nr. 924 2. punkts paredzēja, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nevar būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas noteikts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kuram atkarībā no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža piemērojams šajā normā noteikts koeficients. Tādējādi līdz 2020. gada 1. janvārim, kad spēku zaudēja Noteikumi Nr. 924, Noteikumu Nr. 1605 2. punkts pēc būtības noteica ne tikai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, bet arī minimālās vecuma pensijas apmēru.

Spriedumā lietā Nr. 2019-27-03 Satversmes tiesa vērtēja Noteikumu Nr. 1605 2. punkta atbilstību tikai tiktāl, ciktāl šī norma attiecas uz nenodarbinātiem pabalsta saņēmējiem – personām ar invaliditāti un senioriem –, kuri negūst citus ienākumus, tostarp vecuma pensiju (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 19. punktu*). Satversmes tiesa nevērtēja Noteikumu Nr. 1605 2. punkta satversmību tiktāl, ciktāl tas piemērojams minimālās vecuma pensijas aprēķināšanai. Tātad, lai arī spriedumā lietā Nr. 2019-27-03 jau ir vērtēta Noteikumu Nr. 1605 2. punkta satversmība, prasījums, kas formulēts izskatāmajā lietā, nav izspriests.

Līdz ar to tiesvedība lietā ir turpināma.

14. Augstākā tiesa lūdz izvērtēt Noteikumu Nr. 924 2.2. apakšpunkta, Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim) un Noteikumu Nr. 579 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Satversmes 109. pantam. Pieteikumā norādīts, ka šajās normās noteiktais minimālās vecuma pensijas apmērs nav pietiekams, lai persona varētu apmierināt savas pamatvajadzības un dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Savukārt tiesībsargs lūdz izvērtēt Noteikumu Nr. 579 2. un 3. punkta atbilstību Satversmes 1., 91. un 109. pantam, jo uzskata, ka šīs normas neatbilst cilvēka cieņai un sociāli atbildīgas valsts principam, kā arī pārkāpj vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principus.

Noteikumu Nr. 924 2. punkts noteica vecuma pensijas minimālo apmēru, paredzot, ka tas nevar būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas noteikts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kuram atkarībā no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža piemērots noteikts koeficients. Attiecīgi Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunkts (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim) noteica, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs Valsts sociālo pabalstu likuma 13. panta pirmajā daļā minētajām personām, izņemot personas ar invaliditāti un personas ar invaliditāti kopš bērnības, ir 64,03 *euro* mēnesī.

Ministru kabinets 2019. gada 3. decembrī pieņēma Noteikumus Nr. 579, kuru 2. punkts noteica jaunu minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi, kas nebija saistīta ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu. Proti, tika paredzēts, ka minimālās vecuma pensijas pamata aprēķina bāze ir 80,00 *euro*. Savukārt Noteikumu Nr. 579 3. punkts paredzēja koeficientus, kas piemērojami minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzei atkarībā no personas apdrošināšanas stāža.

Augstākās tiesas izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā pieteicējs vērsās Aģentūrā ar iesniegumu, lūdzot piešķirt viņam vecuma pensiju no 2013. gada 10. augusta. Vēlāk, 2018. gada 12. jūlijā, viņš vērsās Aģentūrā ar iesniegumu, lūdzot pārrēķināt viņam piešķirto vecuma pensiju sakarā ar apdrošināšanas stāža papildināšanu. Ņemot vērā to, ka pieteicēja apdrošināšanas stāžs ir 30 gadi, Augstākā tiesa norāda, ka uz viņa situāciju par laika periodu līdz 2019. gada 31. decembrim attiecas Noteikumu Nr. 924 2.2. apakšpunkts kopsakarā ar Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunktu. Savukārt kopš 2020. gada 1. janvāra attiecībā uz viņu ir piemērojams Noteikumu Nr. 579 2. punkts un 3.2. apakšpunkts.

Tādējādi Augstākā tiesa ir norādījusi uz to, ka vecuma pensijas minimālais apmērs gadījumā, ja personai ir 30 gadu apdrošināšanas stāžs, kas noteikts Noteikumu Nr. 924 2.2. apakšpunktā un vēlāk Noteikumu Nr. 579

3.2. apakšpunktā, neatbilst Satversmes 109. pantam. Tāpat Augstākā tiesa lūdz atzīt par Satversmei neatbilstošu Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunktu, kas noteica, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs, kas saskaņā ar Noteikumu Nr. 924 2. punktu nosaka arī vecuma pensijas minimālo apmēru, izņemot personas ar invaliditāti kopš bērnības, ir 64,03 *euro* mēnesī. Par Satversmei neatbilstošu esot uzskatāms arī Noteikumu Nr. 579 2. punkts, kas noteic minimālās pensijas aprēķina bāzi visām personām, tostarp personām ar invaliditāti kopš bērnības.

Savukārt tiesībsargs norāda uz to, ka minimālās vecuma pensijas regulējums, kas ir spēkā no 2020. gada 1. janvāra, neatbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam attiecībā uz visiem minimālās vecuma pensijas saņēmējiem neatkarīgi no tā, vai viņi atzīti par personām ar invaliditāti kopš bērnības, un neatkarīgi no viņu apdrošināšanas stāža.

Tādējādi Augstākā tiesa un tiesībsargs norādījuši, ka gan pirms 2020. gada 1. janvāra, gan pēc šā datuma vecuma pensijas minimālais apmērs nenodrošina šīs pensijas saņēmējam iespējas apmierināt savas pamatvajadzības un nenodrošina viņam cieņpilnus apstākļus.

Izskatot lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma, Satversmes tiesai situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konkrētās administratīvās lietas izspriešanai. Tomēr vienlaikus Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-08-01 10. punktu*). Turklāt izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāvērtē divu pieteikuma iesniedzēju – Augstākās tiesas un tiesībsarga – paustie argumenti.

Apstrīdētās Noteikumu Nr. 579 normas pēc būtības turpina regulēt tās pašas tiesiskās attiecības, ko iepriekš regulēja apstrīdētās Noteikumu Nr. 924 un Noteikumu Nr. 1605 normas. Augstākā tiesa lūgusi atzīt par neatbilstošām Satversmei tās normas, kas attiecas uz personu, kurai nav atzīta invaliditāte kopš bērnības un kuras apdrošināšanas stāžs ir 30 gadi. Savukārt tiesībsarga izteiktie argumenti attiecas uz jebkuru personu, kam aprēķināma minimālā vecuma pensija.

Ministru kabinets atbildes rakstā un tiesas sēdē, kā arī pieaicinātās personas savos rakstveida un mutvārdu viedokļos, vērtējušas jebkurai personai piešķirtās vecuma pensijas minimālā apmēra atbilstību Satversmes 1., 91. un 109. pantam. Tādējādi, lai nodrošinātu lietas vispusīgu un objektīvu izskatīšanu, kā arī procesuālo ekonomiju un tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), Satversmes tiesa izskatāmajā lietā vērtēs Noteikumu Nr. 1605 2. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada

31. decembrim), Noteikumu Nr. 924 2. punkta un Noteikumu Nr. 579 2. un 3. punkta (turpmāk visas kopā – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmes 1., 91. un 109. pantam. Procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*). Tātad lietā sniegtā juridiskā pamatojuma ietvaros ir iespējama apstrīdēto normu izvērtēšana.

Apstrīdētās normas regulē vienu un to pašu jautājumu – vecuma pensijas minimālā apmēra aprēķināšanas kārtību. Arī atbildes rakstos un pieaicināto personu viedokļos pēc būtības ir vērtēts viss tiesiskais regulējums, kas noteic vecuma pensijas minimālā apmēra aprēķinu. Tādēļ Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas kā vienotu regulējumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs apstrīdēto normu kā vienota regulējuma atbilstību Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

15. Augstākā tiesa norādījusi, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 109. pantam. Savukārt tiesībsargs lūdzis izvērtēt to atbilstību Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*).

15.1. Satversmes 1. pants nosaka: "Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika."

Satversmes ievada ceturtā rindkopa noteic, ka Latvija kā demokrātiska, tiesiska valsts balstās uz cilvēka cieņu. Cilvēka cieņa un katra indivīda vērtība ir pamattiesību būtība. Tāpēc demokrātiskā tiesiskā valstī gan likumdevējam, pieņemot tiesību normas, gan tiesību normu piemērotājam, tās piemērojot, ir jārespektē cilvēka cieņa (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punktu*).

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka cilvēka cieņa ir Latvijas – neatkarīgas un demokrātiskas tiesiskas valsts – konstitucionāla vērtība un kā pamattiesība piemīt ikvienam cilvēkam neatkarīgi no jebkādiem nosacījumiem. No cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas valsts principa izriet valsts pienākums rūpēties par taisnīgu sociālo kārtību, mazinot sabiedrībā sociālās atšķirības, sekmējot sociālo iekļaušanu un katrai iedzīvotāju grupai sniedzot iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Sociālekonomiskās nevienlīdzības un nabadzības risku mazināšana ir būtiska arī valsts ilgtspējas aspektā. Tātad likumdevējam ir pienākums izveidot tādu sociālās drošības sistēmu, kas vērsta uz cilvēka cieņas kā demokrātiskas tiesiskas valsts augstākās vērtības aizsardzību, sociālās nevienlīdzības

izlīdzināšanu un valsts ilgtspējīgu attīstību (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 20.1. punktu*). Līdz ar to cilvēka cieņa kā Satversmē ietverta pamatvērtība, ietekmē likumdevēja rīcības brīvību sociālās drošības sistēmas izveidē.

15.2. Satversmes 109. pants nosaka: "Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos."

15.2.1. Satversmes 109. panta tvērumā ietilpstošās tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir viens no sociāli atbildīgas valsts principa satura elementiem. Šo tiesību mērķis ir, cik vien tas iespējams, nodrošināt sociālo taisnīgumu un kalpot tam, lai ikvienam būtu iespēja dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Satversmes 109. pants garantē iedzīvotājiem tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālo nodrošinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.2. punktu*).

Konkretizējot Satversmes 109. pantā ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu, Satversmes tiesa norādījusi, ka ar to ir saprotami dažādi sociālā atbalsta pasākumi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2004. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2003-22-01 7. punktu*). Valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargāamas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-29-01 14. punktu*). Vienlaikus valstij neatkarīgi no tās ekonomiskās situācijas saglabājas noteikts pienākumu kopums sociālo tiesību jomā, un no šiem pienākumiem atkāpties valsts nav tiesīga (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 15.1. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumdevējam ir pienākums noteikt valsts sociālās drošības sistēmas tiesisko regulējumu un tā pieņemtajiem lēmumiem jābūt atbilstošiem vispārējiem tiesību principiem. Tātad, ja valsts īpaša sociālā nodrošinājuma iespēju ir paredzējusi likumā, Satversmes 109. pants prasa, lai valsts rīcība šajā jautājumā atbilstu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu un 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 13.3. punktu*). Vecuma pensija ir likumdevēja ieviests sociālās drošības sistēmas pasākums. Tātad valsts rīcībai attiecībā uz vecuma pensiju ir jāatbilst vispārējiem tiesību principiem, tostarp Satversmes 91. pantā ietvertajiem vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principiem.

Lai personas varētu īstenot tiesības uz sociālo nodrošinājumu, likumdevējs vairākos normatīvajos aktos ir paredzējis pasākumus, kas vērsti uz likumā "Par sociālo drošību" noteiktās sociālās drošības sistēmas izveidi. Šajā sistēmā ietilpst sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi (*sk. Satversmes tiesas*

2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 18.2. punktu). Šie pasākumi ir savstarpēji saistīti un cits citu papildina. Tomēr katram no tiem ir savs mērķis, uzdevums un funkcijas (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 2000-08-0109 secinājumu daļu*).

15.2.2. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību, tostarp arī Satversmes 109. panta, saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Atbilstoši Satversmes 89. pantam valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un citu vispārējo tiesību principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 22. pants paredz: katram cilvēkam kā sabiedrības loceklim ir tiesības uz sociālo drošību un viņa pašcieņas uzturēšanai un personības brīvai attīstībai nepieciešamo tiesību īstenošanu ekonomiskajā, sociālajā un kultūras jomā, izmantojot valsts līmeņa pasākumus un starptautisku sadarbību un atbilstoši katras valsts iekārtai un resursiem.

Izskatāmās lietas kontekstā ir svarīgs arī Pakta 9. pants, saskaņā ar kuru tā dalībvalstis atzīst ikviena cilvēka tiesības uz sociālo drošību, ieskaitot sociālo apdrošināšanu.

Latvijai ir saistoša Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Šā Eiropas Savienības tiesību akta 1. pantā noteikts, ka cilvēka cieņa ir neaizskarama. Tā ir jārespektē un jāaizsargā. Saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 34. panta pirmo daļu Eiropas Savienība atzīst un ievēro tiesības uz sociālā nodrošinājuma pabalstiem un sociāliem pakalpojumiem, kuri saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi nodrošina aizsardzību tādos gadījumos kā maternitāte, slimība, nelaimes gadījums darba vietā, atrašanās apgādībā vai vecums, kā arī darba zaudējums. Savukārt minētā panta trešā daļa paredz: Eiropas Savienība, apkarojot sociālo atstumtību un nabadzību, atzīst un ievēro tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļa jomā, lai saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem, kā arī valstu tiesību aktiem un praksi nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu.

Sociālo tiesību jomā Latvijai ir saistošas arī Eiropas Sociālās hartas normas, kas ratificētas ar 2013. gada 14. februāra likumu "Par Pārskatīto Eiropas Sociālo hartu". Ar minēto likumu Latvija atzinusi par sev saistošu citstarp Eiropas Sociālās hartas 12. pantu. Tas paredz, ka valsts, lai nodrošinātu efektīvu tiesību uz sociālo drošību izmantošanu, apņemas: ieviest un uzturēt sociālās drošības sistēmu; uzturēt sociālās drošības sistēmu

apmierinošā līmenī, vismaz līdzīgā tam līmenim, kas nepieciešams, lai ratificētu Eiropas Sociālās drošības kodeksu; progresīvi paaugstināt sociālās sistēmas nodrošināšanu līdz augstākam līmenim. Savukārt Eiropas Sociālās hartas 23. pants, kuru Latvija nav ratificējusi, garantē ikvienam vecāka gadagājuma cilvēkam tiesības uz sociālo aizsardzību.

15.3. Satversmes 91. pants nosaka: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas." Satversmes 91. pantā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti principi: vienlīdzības princips – panta pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.3. punktu*).

15.3.1. Vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādām privilēģijām (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu*). Tomēr vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu*). Noskaidrojot, vai tiesību norma nav pretrunā ar vienlīdzības principu, Satversmes tiesa ņem vērā tiesību nozari, kurā ietilpst apstrīdētā norma (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. punktu*).

Savukārt diskriminācijas aizlieguma princips papildina, precizē un palīdz piemērot vienlīdzības principu konkrētās situācijās. Diskriminācijas aizlieguma būtība un mērķis ir novērst personas pamattiesību ierobežojumus un izskaust nevienlīdzīgu attieksmi, ja tā balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 16. punktu*).

15.3.2. Kritēriji, uz kuriem tiek balstīta atšķirīga attieksme, ir dažādi. Atkarībā gan no attiecīgā kritērija rakstura, gan arī konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem var atšķirties kritērija izmantošanas attaisnojamības iespēja. Proti, pastāv tādi kritēriji, kuru izmantošana nav attaisnojama, kā arī tādi kritēriji, kuru izmantošanu noteiktos gadījumos var attaisnot (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 9. punktu*).

Satversmes 91. panta tekstā nav minēti kritēriji, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta. Satversmes tiesa, konkretizējot Satversmes 91. panta saturu, jau ir norādījusi, ka šādi kritēriji var būt, piemēram, dzimums, rase, nacionālā piederība, reliģiskā pārliecība, piederība pie noteiktas sociālās grupas.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka cilvēktiesības nosaka diskriminācijas aizliegumu personas vecuma dēļ (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 20.3.4. punktu*). Tāpat Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka pensionāri ir sociālā grupa, kurai nepieciešama īpaša aizsardzība. Vēl jo vairāk tas attiecas uz pensionāriem, kuru ienākumi ir nelieli un uzskatāmi par tādiem, kas nesniedzas līdz minimālajam sociālajam nodrošinājumam (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 8.2. punktu*). Tomēr atšķirīga attieksme vecuma dēļ var būt attaisnojama, ja attiecīgās valsts tiesību kontekstā tā ir objektīvi un saprātīgi pamatota ar leģitīmu mērķi un ja šā mērķa sasniegšanas līdzekļi ir atbilstīgi un nepieciešami (*sal. sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punktu*).

Tiesību doktrīnā uzsvērts, ka ar vecumu saistītas diskriminācijas aizliegums balstīts uz mūsdienu tiesībfilozofisko atziņu, ka visi cilvēka mūža posmi ir vienvērtīgi. Tādēļ īpašu vecuma grupu, piemēram, senioru, aizsardzība sociālu iemeslu dēļ ir pieļaujama un nepieciešama (*sk.: Levits E. 91. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 112. lpp.*).

Tādējādi arī vecums ir uzskatāms par vienu no Satversmes 91. panta saturā ietilpstošajiem kritērijiem un valstij ir atbilstoši jārūpējas par senioriem, citstarp sekmējot viņu sociālo iekļaušanu un mazinot viņu sociālo atstumtību.

15.4. Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Katrai Satversmes normai ir sava noteikta vieta konstitucionālajā sistēmā. Satversmes tiesa jau agrāk ir norādījusi: lai pilnīgāk un objektīvāk spētu noskaidrot atsevišķu normu saturu, tās interpretējamās kopsakarā ar citām Satversmes normām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 13. punktu*). Tā Satversmes tiesas judikatūrā ar sociālo nodrošinājumu saistīti tiesību jautājumi primāri tiek aplūkoti Satversmes 109. panta kontekstā, pēc nepieciešamības to apskatot kopsakarā arī ar citām Satversmes normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-21-01 10.2. punktu un 2016. gada 21. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-03-01 10. punktu*). Satversmes tiesa arī atzinusi, ka gadījumos, kad vienlaikus tiek apstrīdēta kādas sociālo tiesību jomā izdotas normas atbilstība gan Satversmes 1. pantā ietvertajiem principiem, gan arī Satversmes 109. pantam, atbilstība Satversmes 1. pantam parasti tiek vērtēta kopsakarā ar Satversmes 109. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-17-01 6.1. punktu*).

No Augstākās tiesas, tiesībsarga un pieaicināto personu argumentiem izriet, ka lietas pamatjautājums ir par to, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs ir pietiekams, lai apmierinātu šīs pensijas saņēmēja pamatvajadzības un nodrošinātu, ka tas var dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Tādējādi lietā izskatāmais jautājums par vecuma pensijas minimālo apmēru ir saistīts ar cilvēka cieņas aizsardzību un ietilpst sociālo tiesību jomā.

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 109. pantam kopsakarā ar Satversmes 1. pantā ietvertajiem no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, bet pēc tam pārbaudīs to atbilstību Satversmes 91. pantam.

16. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka neatkarīgi no ekonomiskās situācijas valstij saglabājas noteikts pamatpienākumu kopums, no kura tā nav tiesīga atkāpties. Viens no šādiem pamatpienākumiem ir Satversmes 1. un 109. pantā ietvertais valsts pienākums veikt pasākumus, lai persona varētu īstenot tiesības uz sociālo nodrošinājumu un dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2012. gada 21. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-20-01 14. punktu un 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.3. punktu*).

16.1. Kā jau tika norādīts iepriekš, ar Satversmes 109. pantā ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu saprotami dažādi sociālā nodrošinājuma pasākumi – gan sociālā apdrošināšana, gan valsts sociālie pabalsti, gan arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi. Sociālās apdrošināšanas mērķis ir nodrošināt, lai, iestājoties likumā noteiktiem sociāliem riskiem, tostarp arī pensionēšanās vecumam, būtu apdrošināts personas risks zaudēt darba ienākumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 25. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-11-0106 secinājumu daļas 1. punktu*). Satversmes tiesa ir secinājusi: "[...] ja darba ņēmējs ir apdrošināts kādam obligātās sociālās apdrošināšanas veidam, tad, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, viņam ir tiesības uz attiecīgu nodrošinājumu" (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2003-22-01 11. punktu*).

Tiesības uz izmaksām no sociālās apdrošināšanas līdzekļiem, atšķirībā no tiesībām saņemt sociālo palīdzību, ir cieši saistītas ar pienākumu izdarīt attiecīgas iemaksas speciālajā budžetā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 2000-08-0109 secinājumu daļu*). Viens no sociālās apdrošināšanas pamatprincipiem ir tas, ka saņemamais valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojums atbilst veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2004. gada 14. janvāra sprieduma lietā Nr. 2003-19-0103 9.2. punktu*). Apdrošināšanas iemaksas ir personas ilgtermiņa ieguldījums, kas tai

nākotnē, iestājoties sociālās apdrošināšanas riskam, garantēs sociālo nodrošinājumu. Turklāt sociālo apdrošināšanu raksturo tas, ka pati persona šajā sistēmā līdzdarbojas visā savas nodarbinātības periodā. Tātad persona Satversmes 109. pantā paredzētās tiesības var pilnvērtīgi izmantot tad, ja ir līdzdarbojusies sociālās apdrošināšanas sistēmā. Tādā gadījumā sociālās apdrošināšanas pakalpojuma apmērs ir proporcionāls veiktajām apdrošināšanas iemaksām (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 19.2. punktu*).

Lai personai būtu tiesības uz sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem, tai jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas. No apmēra, kādā persona līdzdarbojusies sociālo iemaksu veikšanā, ir atkarīgs arī saņemamo sociālās apdrošināšanas pakalpojumu apmērs. Tātad vispār personai, lai tā varētu saņemt izmaksas no sociālās apdrošināšanas līdzekļiem, ir jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas.

Sociālās apdrošināšanas iemaksu saistība ar izmaksām nodrošina arī cita šīs sistēmas pamatprincipa – pašfinansēšanās – ievērošanu. Sociālās apdrošināšanas speciālais budžets veidojas vienīgi no sociālās apdrošināšanas maksājumiem. Arī izmaksas no šā budžeta paredzētas vienīgi sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 31.1. punktu*).

16.2. Saskaņā ar likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 4. panta 1. punktu viens no sociālās apdrošināšanas veidiem ir valsts pensiju apdrošināšana. Lai garantētu personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecumdienās, Latvijā ieviesta pensiju sistēma. Valsts sociālās apdrošināšanas sistēmu veido citstarp likums "Par valsts pensijām", kura 7. panta 1. punkts noteic, ka vecuma pensija ir viens no valsts pensiju veidiem, kopā ar šim likumam pakārtotajiem tiesību aktiem.

Pensiju sistēmas ietvaros ikviena persona var saņemt tās veiktajām iemaksām atbilstošu vecuma pensiju un noteiktos gadījumos pensionēties arī priekšlaicīgi (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu*). Vecuma pensiju piešķir, ja iestājies sociālā riska jeb apdrošināšanas gadījums – darbspēju zaudēšana, kura vecuma pensijas gadījumā tiek prezumēta ar brīdi, kad persona sasniedz likumā paredzētu vecumu. Vecuma pensijas mērķis ir nodrošināt personai ienākumus, kad tā vairs nav spējīga aktīvi iesaistīties darba tiesiskajās attiecībās un pati sevi nodrošināt (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 4. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-14-01 7. punktu*).

Tādējādi vecuma pensijas kā sociālās apdrošināšanas veida pamatfunkcija ir nodrošināt (aizstāt) personas ienākumus tad, kad iestājies paredzētais sociālais risks – konkrēts, likumā noteikts vecums. Pensiju apdrošināšana atšķiras no citiem sociālās apdrošināšanas veidiem, jo tikai

šajā apdrošināšanas veidā nelabvēlīgā notikuma iestāšanās laiks, proti, darbbspēju zaudēšanas laiks, tiek prezumēts, turklāt apdrošināmais sociālais risks (darbspēju zaudēšana vecuma dēļ) ir ilgstošs – viss pensionāra atlikušais mūžs pēc pensijas piešķiršanas. Visā šajā laikā personas pamatienākumi ir pensija (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 24.1. punktu*).

Tā kā arī vecuma pensija ir viens no Latvijā izveidotās pensiju sistēmas un sociālās apdrošināšanas veidiem, arī vecuma pensijas apmērs ir atkarīgs no personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām un to apmēra. Latvijā izveidotā sociālās apdrošināšanas sistēma spēj nodrošināt vecuma pensiju pieejamību ilgtermiņā atbilstoši apmēram, kādā persona šajā sistēmā līdzdarbojusies. Tādējādi šī sistēma orientē personas uz aktīvu darbību un rūpēm par regulārām iemaksām savā pensijas kapitāla kontā (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 20. punktu*). Tādēļ arī personai ir tiesības sekot līdzi sava pensijas kapitāla uzkrāšanai. Ikvienai personai ir jāapzinās, ka šādu tiesību neizmantošana var ietekmēt tai piešķirtās valsts vecuma pensijas apmēru (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 27. punktu*).

Latvijā izveidotās pensiju sistēmas ilgtspēju nodrošina trīs elementi: adekvātums, finansiālā ilgtspēja un spēja pielāgoties pārmaiņām. Pensiju sistēmas ietvaros sabalansējami ienākumi un izdevumi, lai izvairītos no deficīta izveidošanās valsts pensiju speciālajā budžetā, kā arī nodrošinātu to, ka pensijas izmaksas būs iespējamās arī nākotnē. Līdz ar to pensiju sistēmas sekmīga darbība ilgtermiņā iespējama vienīgi tad, ja tiek ievēroti solidaritātes, taisnīguma un individuālā ieguldījuma principi un nodrošināta to mijiedarbība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 27.2. punktu un 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 16.2. punktu*).

Tādējādi Latvijā sociālā apdrošināšana ir viens no tiesību uz sociālo nodrošinājumu aspektiem. Sociālā apdrošināšana aptver arī pensiju apdrošināšanu, kuras mērķis ir aizstāt personas ienākumus tad, kad iestāties paredzētais sociālais risks. Vecuma pensijas gadījumā tas ir konkrēts, likumā noteikts vecums. Līdz ar to vecuma pensijas saņemšana ietilpst Satversmes 109. panta tvērumā.

17. Kā jau tika norādīts iepriekš, izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāvērtē minimālās vecuma pensijas apmēra satversmība. Saskaņā ar likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otro daļu uz pensiju vismaz šādā apmērā ir tiesības jebkurai personai, kam piešķirta vecuma pensija. Tādēļ, lai izdarītu secinājumus par minimālās vecuma pensijas apmēra atbilstību Satversmei, sākotnēji aplūkojama tās vieta pensiju sistēmā.

17.1. Līdz 1991. gada 1. janvārim Latvijā pensijas piešķīra saskaņā ar PSRS 1956. gada 14. jūlija Valsts pensiju likumu. Pensija tika piešķirta, personai sasniedzot likumā noteikto vecumu, ja bija uzkrāts nepieciešamais darba stāžs. Šis likums neparedzēja sociālo iemaksu ieturēšanu no personas ienākumiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 1. punktu*).

1990. gada 29. novembrī tika pieņemts likums "Par valsts pensijām". Tajā noteiktā pensiju shēma bija balstīta uz iepriekšējiem pensionēšanas principiem. Latvijai nostiprinot valstisko neatkarību, bija nepieciešams izveidot jaunu, ilgtspējīgu un uz obligātām individualizētām sociālās apdrošināšanas iemaksām balstītu pensiju sistēmu. Tādēļ Saeima 1995. gada 2. novembrī, uzsākot pensiju sistēmas reformu, pieņēma likumu ar tādu pašu nosaukumu "Par valsts pensijām". Viens no šīs reformas sociālajiem mērķiem bija garantēt pensionāru sociālo drošību un pensiju sistēmas sakārtošanu (*sk. Ministru kabineta 1995. gada 31. janvāra Pensiju reformas koncepciju. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 9. februāris, Nr. 21*).

Ar 1995. gada likumu "Par valsts pensijām" Latvijā tika ieviesti arī šobrīd spēkā esošie uz apdrošināšanas iemaksām balstītas valsts obligātās pensiju apdrošināšanas sistēmas principi, tostarp arī norma, ka pensijas apmērs ir atkarīgs no apdrošināšanas stāža. Apdrošināšanas stāžu veido likumā noteiktie darba periodi un tiem pielīdzinātie periodi neatkarīgi no personas pilsonības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 1. punktu*).

Vecuma pensija Latvijā tiek piešķirta personām, kas sasniegušas noteikto pensionēšanās vecumu un uzkrājušas nepieciešamo sociālās apdrošināšanas iemaksu periodu. Atbilstoši likuma "Par valsts pensijām" 11. panta pirmajai daļai tiesības uz vecuma pensiju ir sievietēm un vīriešiem, kuri sasnieguši 65 gadu vecumu un kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 20 gadiem. Šā panta ceturtajā un sestajā daļā noteikti izņēmuma gadījumi, kuros persona var saņemt pensiju arī priekšlaicīgi. Likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 8.¹ punkts noteic, ka vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamais vecums līdz šā likuma 11. pantā minētajam pieaug pakāpeniski.

Tādējādi pensiju sistēma, kas Latvijā izveidota atbilstoši 1995. gada likumam "Par valsts pensijām" un darbojas arī šobrīd, veido saikni starp iemaksu apmēru un pensijas apmēru. Šī sistēma rada tiesības paļauties uz to, ka pensijas apmēru noteiks veiktās iemaksas atbilstoši normatīvajos aktos regulētajai pensiju aprēķināšanas shēmai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 20. punktu*). Līdz ar to jau vairāk nekā 20 gadus Latvijā darbojas pensiju sistēma, kas paredz personu aktīvu darbību un rūpes par regulārām iemaksām savā pensijas kapitāla kontā.

17.2. Latvijā darbojas trīs līmeņu pensiju sistēma. Pirmo līmeni veido obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas, un tajā piedalās visi iemaksu veicēji. Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka valsts pensiju sistēmas pirmā līmeņa mērķis ir nodrošināt minimālo ienākumu līmeni pensijas vecuma iedzīvotājiem. Pirmā līmeņa obligātais un uz sociālās apdrošināšanas principu bāzētais raksturs veido zināmu saiti starp visiem obligātajiem iedzīvotāju veiktajiem sociālās apdrošināšanas maksājumiem un galarezultātā sniedzamo pakalpojumu līmeni (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 23. punktu*). Līdz ar to pensiju pirmais līmenis ietver arī vecuma pensijas minimālo apmēru, kas pieejams papildus sociālās palīdzības pabalstiem, kuru pamatā ir ienākuma izvērtējums (*sk. OECD Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018, p. 29*). Tādējādi arī minimālās pensijas apmērs tika piesaistīts sociālās apdrošināšanas iemaksām un šīs pensijas izmaksa tiek finansēta no sociālās apdrošināšanas sistēmas.

Otrajā līmenī daļa no obligātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām ar līdzekļu pārvaldītāja starpniecību tiek ieguldīta finanšu tirgū. Valsts fondēto pensiju likuma 2. pants paredz, ka valsts fondētā pensija ir valsts vecuma pensijas daļa, kuru veido uzkrātais fondētās pensijas kapitāls. Fondēto pensiju shēma ir valsts organizēts iemaksu veikšanas, iemaksāto līdzekļu administrēšanas, pensiju izmaksas un fondētās pensijas kapitāla izmantošanas pasākumu kopums, kas, nepalielinot kopējo iemaksu apmēru vecuma pensijām, dod iespēju iegūt papildu pensijas kapitālu, daļu no iemaksām vecuma pensijām ieguldot finanšu instrumentos un citos aktīvos šā likuma 12. pantā noteiktajā kārtībā.

Atbilstoši Valsts fondēto pensiju likuma 3. panta pirmajai un otrajai daļai otrais pensiju līmenis ir obligāts visiem sociālo apdrošināšanas iemaksu veicējiem, kas dzimuši pēc 1971. gada 1. jūlija. Brīvprātīgi otrajam pensiju līmenim var pievienoties personas, kas dzimušas no 1951. gada 2. jūlija līdz 1971. gada 1. jūlijam.

Savukārt pensiju trešo līmeni veido brīvprātīgās iemaksas, kuras veic darba devējs vai nodarbinātais privātā pensiju fondā un kuras tālāk tiek ieguldītas finanšu tirgū. Privāto pensiju fondu likuma 3. panta pirmā daļa paredz, ka pensiju fonds saskaņā ar šo likumu un pensiju plāniem uzkrāj un iegulda pensiju plānu dalībnieku pašu veiktās un viņu labā veiktās naudas līdzekļu iemaksas, lai nodrošinātu viņiem papildpensiju. Atbilstoši šā likuma 17. panta sestajai daļai šo pensiju attiecīgo iemaksu veicējs var saņemt no 55 gadu vecuma, tas ir, pirms likumā noteiktā pensijas vecuma sasniegšanas.

Līdz ar to pensiju sistēma Latvijā ir veidota tādējādi, ka strādājošajam ienākumu gūšanas laikā tiek veiktas obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas, taču persona var izvēlēties papildus veikt arī brīvprātīgās iemaksas. Tādējādi persona, rūpējoties par to, lai tiktu veiktas obligātās

sociālās apdrošināšanas iemaksas, kā arī veicot papildu jeb brīvprātīgās iemaksas, nodrošina sev ienākumus, ko saņems pēc pensionēšanās.

17.3. Pensiju sistēmu ir ietekmējis gan sociālās apdrošināšanas sistēmas veidošanās process, gan Latvijas valsts vēsture.

Latvijas Republikas Augstākā padome 1990. gada 29. novembrī pieņēma likumu "Par valsts pensijām". Saskaņā ar šā likuma 1. pantu tiesības uz valsts pensijām bija gan Latvijas Republikas pilsoņiem, gan arī visiem Latvijas iedzīvotājiem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta likuma spēkā stāšanās brīdī bija Latvijas Republika. Tādējādi Latvijā pēc tās neatkarības atjaunošanas tika nolemts izveidot tādu sociālā nodrošinājuma sistēmu, kas aptvertu visas personas, kuras 1991. gada 1. janvārī dzīvoja Latvijā. Veidojot jaunu sociālās apdrošināšanas sistēmu, Latvijai bija jāpārvar ievērojamas ar PSRS sabrukumu un valsts neatkarības atjaunošanos saistītas grūtības, jo personu uzkrājumi sociālās apdrošināšanas gadījumiem bija veidojušies citādas sistēmas un pat citas valsts ietvaros (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 17. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-20-0106 12.2. punktu*). Kā tiesas sēdē norādīja Ministru kabineta un Labklājības ministrijas pārstāves, no pastāvošās sociālās apdrošināšanas sistēmas tiek izmaksātas pensijas arī personām, kas pensionējušās vai lielāko daļu savu aktīvo darba gaitu vadījušas līdz 1996. gadam, tādējādi vai nu nemaz neveicot apdrošināšanas iemaksas, vai tās veicot nelielā apmērā.

Kā jau tika norādīts iepriekš, aplūkojot Latvijā izveidotās sociālās apdrošināšanas pamatprincipus, secināms, ka tie citstarp ietver personas pašas sociālo atbildību par savu nākotni un sava sociālā nodrošinājuma apmēru. Apdrošināšanas iemaksas ir personas ilgtermiņa ieguldījums, kas tai garantē sociālo nodrošinājumu nākotnē. Turklāt sociālo apdrošināšanu raksturo tas, ka pati persona tajā līdzdarbojas visā savas nodarbinātības periodā. Tātad vispārīgi persona Satversmes 109. pantā paredzētās tiesības var pilnvērtīgi izmantot tad, ja ir līdzdarbojusies sociālās apdrošināšanas sistēmā. Tādā gadījumā sociālās apdrošināšanas pakalpojuma apmērs ir proporcionāls veiktajām apdrošināšanas iemaksām (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 19.2. punktu*). Līdz ar to katra persona dzīves laikā ar savu rīcību var ietekmēt tai nākotnē piešķiramās vecuma pensijas apjomu.

Tomēr jāņem vērā, ka vēsturisku, dažkārt no pašām personām gluži neatkarīgu iemeslu dēļ ne visas personas, kas šobrīd saņem vecuma pensiju, savas darba dzīves laikā varēja veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas, lai nodrošinātu sev vecuma pensiju apjomā, kas spētu atvietot ienākumus vai vismaz nodrošināt cilvēka cienīgu eksistenci. Personu iespējas veikt apdrošināšanas iemaksas vai veikt šīs iemaksas noteiktā apmērā ir ietekmējuši dažādi faktori, citstarp arī tas, ka darba periodi iekrituši

okupācijas laikā, kad par tiem netika veiktas individualizētas apdrošināšanas iemaksas, zemais algu līmenis pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados, kā arī iespējas vai neiespējamība piedalīties pensiju sistēmas otrajā un trešajā līmenī. Tādēļ ne visām personām, kas šobrīd saņem vecuma pensiju, ir bijusi vienāda iespēja veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas.

Tādējādi šobrīd no sociālās drošības sistēmas vecuma pensija tiek izmaksāta arī personām, kas nav veikušas iemaksas Latvijas sociālās apdrošināšanas sistēmā vai ir tās veikušas nelielā apmērā.

17.4. Likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otrā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim, noteica, ka personām, kurām piešķirta vecuma pensija, pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par Ministru kabineta noteikto minimālo vecuma pensiju. Attiecīgi Noteikumu Nr. 924 2. punkts noteica, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nevar būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas noteikts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kuram atkarībā no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža piemērots noteikts koeficients. Savukārt Noteikumu Nr. 1605 2.1. apakšpunkts (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim) noteica, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs ir 64,03 *euro* mēnesī.

Ar 2019. gada 13. novembra grozījumiem likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otrajā daļā noteikts: personām, kurām piešķirta vecuma pensija, pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par minimālās vecuma pensijas apmēru. Likumdevējs paredzēja, ka Ministru kabinetam jānosaka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze, kā arī minimālās vecuma pensijas apmērs, piešķiršanas un pārskatīšanas kārtība. Atsaucoties uz šo pilnvarojumu, tika pieņemti Noteikumi Nr. 579, kuru 2. punkts paredzēja, ka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze ir 80,00 *euro*, personām ar invaliditāti kopš bērnības – 122,69 *euro*. Saskaņā ar šo punktu minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi pārskata Ministru kabinets pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām, izvērtējot ekonomisko situāciju valstī.

Savukārt Noteikumu Nr. 579 3. punkts paredz koeficientus, kas piemērojami minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzei atkarībā no personas apdrošināšanas stāža (pilnos gados), par kuru piešķirta (pārreķināta) Latvijas Republikas vecuma pensija. Proti, personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 15 gadiem līdz 20 gadiem, – 1,1; personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 21 gada līdz 30 gadiem, – 1,3; personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no 31 gada līdz 40 gadiem, – 1,5; personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir 41 gads un vairāk, – 1,7.

Tādējādi likums "Par valsts pensijām" gan pirms 2020. gada 1. janvāra, gan pēc tam noteica, ka personām, kurām piešķirta vecuma pensija, pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par minimālās vecuma pensijas

apmēru. Šā apmēra noteikšana deleģēta Ministru kabinetam. Līdz 2020. gada 1. janvārim minimālās vecuma pensijas apmērs bija saistīts ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, bet pēc tam saskaņā ar Ministru kabineta veidoto regulējumu minimālajai vecuma pensijai tika noteikta atsevišķa aprēķina bāze.

Līdz ar to vispār vecuma pensijas apmērs ir atkarīgs no personas veiktajām apdrošināšanas iemaksām, bet tādā gadījumā, ja atbilstoši personas uzkrājumam personīgajā pensijas kontā tai piešķiramā vecuma pensija ir mazāka par minimālo pensijas apmēru, šai personai tik un tā izmaksājama vecuma pensija minimālā apmērā. Tādējādi šīm personām izmaksājamā pensija tikai daļēji ir balstīta uz konkrētās personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Proti, personai izmaksājamo pensiju veido ne tikai tās personīgajā pensijas kontā uzkrātie līdzekļi, bet arī papildu piemaksa, lai izmaksājamā pensija sasniegtu vecuma pensijas minimālo apmēru.

Piemēram, kā norādījusi Augstākā tiesa, tās tiesvedībā esošajā lietā pieteicējam, kas lielāko daļu apdrošināšanas iemaksu veicis pirms pašreizējās sociālās apdrošināšanas sistēmas ieviešanas, sākotnēji aprēķinātais vecuma pensijas apmērs bijis 68,03 *euro* mēnesī. Secinot, ka tas ir mazāks par valstī noteikto vecuma pensijas minimālo apmēru, Aģentūra paaugstināja pensiju līdz minimālajam apmēram – 83,24 *euro* mēnesī (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 2. lp.*). Līdz ar to vecuma pensijas apmēru, kas šai personai aprēķināts ikmēneša izmaksai, veido 68,03 *euro*, kas uzkrāti personas personīgajā pensijas kontā, un 15,21 *euro* piemaksa, kas nepieciešama, lai pensija sasniegtu vecuma pensijas minimālo apmēru.

Tātad personai, lai tā saņemtu vecuma pensiju minimālajā apmērā, ir pienākums noteiktu laiku, kas nepieciešams, lai vispār kvalificētos vecuma pensijas saņemšanai, līdzdarboties sociālās apdrošināšanas sistēmā. Ja šajā laika posmā veiktās sociālās iemaksas ir nelielas, persona nevar izveidot pietiekamu uzkrājumu, lai pati sev nodrošinātu vecuma pensiju vismaz minimālajā apmērā. Šādā gadījumā valsts papildina personai izmaksājamo pensiju, saskaņā ar šobrīd spēkā esošo regulējumu – no sociālās apdrošināšanas sistēmas līdzekļiem, ar piemaksu, kas nepieciešama, lai personai izmaksātu vecuma pensiju minimālajā apmērā.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka vismaz attiecībā uz personām, kuras daļu no sociālās apdrošināšanas stāža uzkrājušas pirms šobrīd pastāvošās sociālās apdrošināšanas sistēmas ieviešanas, vecuma pensijas minimālajam apmēram ir divējāda daba. No vienas puses, tas ir saistīts ar sociālās apdrošināšanas sistēmu, jo personai jābūt tajā noteiktu laiku iesaistītai, lai tā varētu saņemt vecuma pensiju šādā apmērā. No otras puses, piemaksa, kuru minimālās vecuma pensijas saņēmējam nodrošina valsts, lai šis apmērs tiktu sasniegts, nav saistīta ar personas veiktajām sociālās

apdrošināšanas iemaksām. Tā vairāk līdzinās tādām sociālā nodrošinājuma pasākumam, kas nav saistīts ar sociālo apdrošināšanu un iemaksu veikšanu, bet ko valsts piešķir personai, lai sniegtu tai nepieciešamo sociālo palīdzību. Pie šādiem sociālās palīdzības sistēmas pasākumiem pieskaitāmi valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.2. un 18.2. punktu*). Minētajiem sociālās palīdzības sistēmas pasākumiem līdzīgu funkciju pilda arī vecuma pensijas minimālais apmērs.

Ministru kabinets likumprojekta "Par valsts budžetu 2021. gadam" paketē iekļāvis arī likumprojektu "Grozījumi likumā "Par valsts pensijām"". Saskaņā ar to minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzei no 2021. gada 1. janvāra vajadzētu būt 136 *euro*, bet personām ar invaliditāti kopš bērnības – 163 *euro*. Šā likumprojekta anotācijā norādīts, ka, "lai nodrošinātu pakalpojuma izmaksu minimālā apmērā, apmēra daļa, kas personai aprēķināta no iepriekš veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, arī turpmāk tiks izmaksāta no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta, savukārt iztrūkstošā starpība līdz jaunajam minimumam – no Labklājības ministrijas pamatbudžeta programmas 04.00.00 "Valsts atbalsts sociālajai apdrošināšanai"". Tādējādi redzams, ka, arī pēc Ministru kabineta ieskata, piemaksa, kas nepieciešama, lai personai nodrošinātu vecuma pensiju minimālā apmērā, nav saistāma ar sociālās apdrošināšanas sistēmu.

Minimālās vecuma pensijas un vispār vecuma pensijas atšķirības ir atzīmējušas arī vairākas pieaicinātās personas. Piemēram, Valsts kontrole norādījusi: lai minimālo vecuma pensiju pielīdzinātu minimālā ienākuma līmenim, jāapsver iespēja grozīt vecuma pensijas struktūru, nosakot, ka pensija sastāv no divām daļām – bāzes jeb sociālās pensijas, ko izmaksā no valsts pamatbudžeta, un sociālās apdrošināšanas pensijas, kas aprēķināta no personas veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un tiek finansēta no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 73. lp.*).

Pieaicinātā persona Edgars Voļskis argumentēja, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nav saistīts ar sociālās apdrošināšanas iemaksām, tādēļ tam neesot vietas sociālās apdrošināšanas sistēmā un ka sociālās palīdzības, nevis sociālās apdrošināšanas sistēmas uzdevums esot nodrošināt to, lai arī pensionāri, kuri saņem nelielu pensiju, varētu apmierināt savas pamatvajadzības (*sk. 2020. gada 10. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 58. lp.*).

Arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, analizējot Latvijas pensiju sistēmu, norādījusi, ka minimālā pensija un sociālā nodrošinājuma pabalsts, kuru saņem pensionēšanās vecumu sasniegušas personas, kam nav tiesību saņemt valsts pensiju, pilda vienādas funkcijas. Proti, gan vecuma pensijas minimālais apmērs, gan šis sociālā nodrošinājuma

pabalsts papildina no ienākumiem atkarīgās shēmas, nodrošinot noteiktus ienākumus gandrīz katrai personai, kas ir vecāka par pensionēšanās vecumu (sk. *OECD Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018, p. 40*).

Tātad vispār vecuma pensija, kuras apmērs ir saistīts ar personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, atvieto personas iepriekšējos ienākumus, savukārt minimālās vecuma pensijas apmērs nav tieši saistīts ar personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām un ir noteikts vienāds visām personām.

Līdz ar to secināms, ka minimālā vecuma pensija, kaut gan šobrīd ir daļa no Latvijas sociālās apdrošināšanas sistēmas, pilda arī sociālās palīdzības sistēmas pasākuma funkcijas.

18. Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka Satversmes 109. pants negarantē personām tiesības uz konkrēta veida pensiju, kas aprēķināta pēc konkrētiem kritērijiem vai konkrētā apmērā. Taču, ja valsts konkrēta veida pensiju ir paredzējusi likumā, tad Satversmes 109. pants prasa, lai valsts turpmākā rīcība attiecībā uz šo pensiju atbilstu tiesiskas valsts principiem (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 31. marta sprieduma lietā Nr. 2009-76-01 6.1. punktu*). Tas pats attiecas arī uz citiem sociālās apdrošināšanas veidiem un sociālās palīdzības pasākumiem.

Īstenojot sociālās tiesības, valsts bauda rīcības brīvību, ciktāl tā ir saprātīgi saistīta ar valsts ekonomisko situāciju, tomēr šī rīcības brīvība nav neierobežota. Tiesu varai ir pienākums izvērtēt, vai valsts ir ievērojusi šīs rīcības brīvības robežas (sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 13. punktu*).

Satversmes 1. un 109. pantā ietvertā prasība nodrošināt, lai persona varētu dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai, ir valsts pozitīvais pienākums. Tātad, lai izskatāmajā lietā izvērtētu, vai valsts ir izpildījusi tai Satversmes 1. un 109. pantā ietverto pienākumu, jāpārbauda, vai:

1) likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības;

2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā:

3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi (sal. sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-13-03 8.4. punktu un 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu*).

19. Pārbaudot to, vai likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai valsts ir veikusi pasākumus, lai personas pensijas vecumā varētu īstenot tiesības uz vecuma pensijas minimālo apmēru (sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 18. punktu*).

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka sociālās tiesības ir ļoti nozīmīgas, taču vienlaikus īpašas un atšķirīgas cilvēktiesības, jo šo tiesību īstenošana ir atkarīga no katras valsts ekonomiskās situācijas un pieejamiem resursiem – tā ir cieši saistīta ar katras valsts iespējām. Nostiprinot Satversmē indivīda tiesības uz sociālo nodrošinājumu kā personas pamattiesības, valstij ir pienākums izveidot efektīvu šo tiesību normu realizēšanas mehānismu, kā arī gādāt par šo tiesību īstenošanu, tas ir, panākt, lai valsts institūcijas izmantotu visus tām pieejamos resursus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2004-21-01 6. punktu*).

Šā sprieduma 17. punktā jau aplūkota Latvijā izveidotā sociālās apdrošināšanas un pensiju sistēma. Saskaņā ar valstī radīto sociālās apdrošināšanas sistēmu personai, sasniedzot noteiktu vecumu un uzkrājot noteiktu sociālās apdrošināšanas iemaksu periodu, ir tiesības saņemt vecuma pensiju. Saskaņā ar likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otro daļu šī pensija nedrīkst būt mazāka par Ministru kabineta noteikto minimālās pensijas apmēru. Šis apmērs līdz 2020. gada 1. janvārim bija noteikts Noteikumos Nr. 924 un Noteikumos Nr. 1605, bet pēc šā datuma – Noteikumos Nr. 579.

Tiesas sēdē tiesībsargs un vairāku pieaicināto personu, tostarp Saeimas un Tieslietu ministrijas, pārstāvji, kas kritizēja minimālā pensijas apmēra adekvātumu, piekrita tam, ka likumdevējs ir radījis pensiju sistēmu un tādējādi veicis pasākumus, lai nodrošinātu personu iespējas īstenot sociālās tiesības.

Arī Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs ir radījis regulējumu, kas ļauj ikvienai personai ar obligātajām un brīvprātīgajām iemaksām piedalīties sociālās apdrošināšanas sistēmā un, iestājoties noteiktiem apstākļiem, saņemt vecuma pensiju. Likums "Par valsts pensijām" kopā ar tam pakārtotajiem tiesību aktiem veido valsts sociālās apdrošināšanas sistēmu, kuras ietvaros ikviena persona var saņemt veiktajām iemaksām atbilstošu vecuma pensiju. Lai veicinātu ikvienas personas cilvēka cienīgu eksistenci, likumdevējs noteicis, ka arī personas, kas veikušas nelielas sociālās apdrošināšanas iemaksas, saņem minimālo vecuma pensiju.

Līdz ar to valsts ir veikusi pasākumus, lai veicinātu ikvienas personas iespējas īstenot sociālās tiesības.

20. Pārbaudot to, vai pasākumi, kas veikti personas tiesību uz sociālo apdrošināšanu īstenošanai, ir veikti pienācīgi, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka demokrātiskā tiesiskā valstī pienākums izveidot sociālās drošības sistēmu, kā arī neregulēt svarīgākos ar sociālās palīdzības minimuma noteikšanu saistītos jautājumus ir likumdevējam. Likumdevējam ir rīcības brīvība, nosakot

sociālā nodrošinājuma minimumu, taču tā apmērs ir jānosaka ar tādu metodi, kas nodrošinātu to, ka personas saņem tām nepieciešamo sociālo palīdzību vismaz minimālā apmērā, kā arī jāveicina valsts ilgtspējīga attīstība, nodrošinot saprātīgu līdzsvaru starp atsevišķas personas un visas sabiedrības attīstības vajadzībām. Ja personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir konkretizētas likumā, tad attiecīgajam sociālās drošības sistēmas pasākumam kopsakarā ar citiem valsts īstenotajiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem ir jābūt tādām, lai ikvienai personai būtu nodrošināta cilvēka cieņai atbilstoša dzīve (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 19. punktu*).

Vecuma pensija ir daļa no Latvijas sociālās drošības sistēmas. Likumdevējs normatīvajā regulējumā paredzējis vecuma pensijas minimālo apmēru, kurš, kā tika secināts iepriekš, pilda arī sociālās palīdzības sistēmas pasākuma funkcijas.

Tādējādi, lai izvērtētu, vai, nosakot minimālās vecuma pensijas apmēru, personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai likumdevējs pats ir noregulējis būtiskākos ar minimālo vecuma pensiju saistītos jautājumus;

2) vai vecuma pensijas minimālais apmērs ir noteikts, pamatojoties uz tādu metodi, kas izriet no mērķa aizsargāt cilvēka cieņu, izlīdzināt sociālo nevienlīdzību un nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību;

3) vai apstrīdētajās normās noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem ikvienai personai nodrošina iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 19.4. punktu*).

21. Pamattiesību īstenošanas kārtības un cilvēktiesību aizsardzības minimālo garantiju noteikšana ir svarīgs sabiedriskās dzīves jautājums. Cilvēktiesību aizsardzībai, ievērošanai vai īstenošanai būtiski lēmumi ir jāpieņem likumdevējam pašam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 11. punktu*).

21.1. Saskaņā ar likumu "Par valsts sociālo apdrošināšanu" Latvijā ir izveidota valsts sociālās apdrošināšanas sistēma, kas nodrošina personai aizsardzību noteiktu sociālo risku iestāšanās gadījumā un ir balstīta uz sociālās apdrošināšanas iemaksām, kuras tiek veiktas, kamēr persona ir nodarbināta. Tādējādi sociālās apdrošināšanas mērķis ir atvietot personas ienākumus šādu risku, tostarp vecuma, iestāšanās gadījumā. Kā jau tika norādīts iepriekš, vecuma pensijas minimālais apmērs pilda arī sociālās palīdzības sistēmas pasākuma funkcijas. Tādējādi šā apmēra mērķis atšķiras no sociālās apdrošināšanas mērķa.

Likuma "Par valsts pensijām" 12. pants līdz 2020. gada 1. janvārim noteica, ka personām, kurām piešķirta vecuma pensija, pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par Ministru kabineta noteikto minimālo vecuma pensiju. No 2020. gada 1. janvāra šā panta otrā daļa paredz: "Ministru kabinets nosaka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi, kā arī minimālās vecuma pensijas apmēru, piešķiršanas un pārskatīšanas kārtību." Tādējādi likumdevējs ir pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi, apmēru, piešķiršanas un pārskatīšanas kārtību.

Likuma "Par valsts pensijām" 2019. gada 13. novembra grozījumu anotācijā norādīts, ka ir nepieciešami grozījumi šā likuma 12. pantā, lai turpmāk par pamatu vecuma pensijas minimālā apmēra noteikšanai tiktu izmantota Ministru kabineta noteikta minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze, bet, tāpat kā līdz šo grozījumu izstrādei, vecuma pensijas minimālā apmēra noteikšanā ņemams vērā personas uzkrātais apdrošināšanas stāžs. Anotācijā nav norādīts nedz mērķis, kādēļ būtu nosakāma minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze, nedz arī mērķis, kas ar šo bāzi vai piešķirto pensijas apmēru būtu jāsasniedz.

Tādējādi nedz likumā "Par valsts pensijām", nedz arī citos normatīvajos aktos nav noteikti skaidri pilnvarojošās normas īstenošanas kritēriji. Šādi kritēriji nav atrodamī arī normatīvā regulējuma izstrādes dokumentos. Proti, nav noteikts nedz līmenis, līdz kādam atvietojami personas ienākumi, nedz konkrētas pamatvajadzības, kuru apmierināšanai likumdevējs paredzējis atbalstu tieši vecuma pensijas minimālā apmēra veidā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 20. punktu*).

Saeimas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka minimālās pensijas apmēra noteikšanu varētu deleģēt Ministru kabinetam, taču tā noteikšanas pamatprincipiem vajadzētu būt izskaidrotiem likumā, nevis kādā citā normatīvajā aktā (*sk. 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 17. lp.*). Arī Tieslietu ministrijas pārstāves argumentēja, ka no Latvijas starptautiskajām saistībām izriet likumdevēja pienākums normatīvi noteikt minimālās pensijas apmēra aprēķināšanas metodi (*sk. 2020. gada 5. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 38. lp.*). Gan Saeimas pārstāvis, gan Tieslietu ministrijas pārstāves atzina, ka šobrīd likumdevējs nav šos minimālās vecuma pensijas aspektus iestrādājis likumā.

21.2. Aplūkojot apstrīdētās normas, secināms, ka arī Ministru kabinets ar tām nav noteicis minimālās vecuma pensijas mērķus. Noteikumu Nr. 924 anotācijā norādīts: "Lai garantētu tiesības uz sociālo nodrošinājumu (vismaz minimālā līmenī), svarīgi saglabāt vecuma pensiju minimālos apmērus atkarībā no personu kopējā apdrošināšanas stāža" (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 32. lp.*). Savukārt Noteikumu Nr. 579 anotācijā norādīts vien

tas, ka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze noteikta atbilstoši valsts budžeta fiskālajam ietvaram.

Šis neskaidriības dēļ arī lietas dalībnieki un pieaicinātās personas pauda atšķirīgus viedokļus par to, kāds tad īsti ir vecuma pensijas minimālā apmēra mērķis.

Augstākā tiesa pieteikumā norādījusi, ka personām ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu – vecuma pensiju – vismaz minimālajā apmērā, kas ļautu šīm personām vecumdienās saglabāt cilvēka cienīgu dzīvi. Pēc Augstākās tiesas ieskata, šim sociālajam nodrošinājumam vajadzētu būt tādām, lai persona varētu nodrošināt sev pārtiku, apģērbu, mājokli un medicīnisko palīdzību, proti, visu, kas nepieciešams elementāras izdzīvošanas garantēšanai, tāpat arī piekļuvi kultūras iestādēm. Tātad valsts vecuma pensijas sistēmai vajadzētu būt tādai, kas palīdzētu mazināt konkrētajā sabiedrības daļā valdošo nabadzības līmeni, nodrošinot šīm personām vecumdienās reālu iespēju atļauties cilvēka cienīgai dzīvei nepieciešamos materiālos labumus (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5., 7. un 8. lp.*).

Tiesībsargs norādījis, ka sociālās apdrošināšanas sistēmai būtu jānodrošina personām cilvēka cienīgs dzīves līmenis. Vecuma pensijas mērķis esot garantēt personai ienākumus sociālā riska – vecuma – iestāšanās gadījumā. Tādējādi, pēc tiesībsarga ieskata, arī minimālajam vecuma pensijas apmēram būtu jānodrošina tās saņēmējam vismaz cilvēka cienīga dzīve un jāapmierina viņa pamatvajadzības – pēc ēdiena, apģērba, mājokļa, veselības aprūpes – un, ja saņēmējs ir persona ar invaliditāti, arī tās vajadzības, kas saistītas ar īpašo veselības stāvokli (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 11., 12. un 25. lp. un 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 141. lp.*).

Ministru kabinets, kā norādījis savā atbildes rakstā, piekrīt tam, ka Noteikumos Nr. 924 noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs nav bijis pietiekami liels, taču nepiekrīt tiesībsarga pieteikumā minētajam, ka "sociālās apdrošināšanas sistēmas ideja ir nodrošināt nevis minimālu iztikšanu, bet gan cienīgu dzīves līmeni". Pēc Ministru kabineta ieskata, sociālās apdrošināšanas un arī vecuma pensijas minimālā apmēra mērķis ir sniegt cilvēkam zaudēto darba ienākumu kompensāciju, iestājoties kādam no normatīvajā regulējumā ietvertajiem apdrošināšanas riskiem (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 62. un 67. lp.*). Vecuma pensijas minimālais apmērs esot noteikts, lai nodrošinātu personai regulārus ienākumus samērīgā proporcijā ar tiem ienākumiem, ko tā guvusi pirms pensionēšanās (*sk. 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 97. lp.*).

Saeima savā rakstveida viedoklī nav norādījusi minimālā vecuma pensijas apmēra noteikšanas mērķi, tomēr no Saeimas argumentiem par to, ka persona papildus vecuma pensijai var saņemt arī cita veida sociālo palīdzību savu pamatvajadzību apmierināšanai, secināms, ka, pēc Saeimas

ieskata, minimālajai vecuma pensijai nav obligāti jānodrošina personas pamatvajadzību apmierināšana (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 101. un 102. lp.*).

Arī Labklājības ministrija savā rakstveida viedokli norādījusi, ka vecuma pensijai primāri jābūt saistītai ar veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, bet tādā gadījumā, ja personai pēc vecuma pensijas saņemšanas nepietiek līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai, tā varot saņemt arī citus sociālās drošības sistēmas pabalstus un pakalpojumus (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 89. un 90. lp.*). Labklājības ministrijas 2013. gada informatīvajā ziņojumā "Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai" norādīts, ka, no vienas puses, vecuma pensijas minimālajam apmēram jābūt tādām, lai tiktu segtas indivīda pamatvajadzības, tomēr, no otras puses, tas nedrīkst ietekmēt cilvēku motivāciju veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas (*sk. Labklājības ministrijas 2013. gada informatīvā ziņojuma "Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai" 21. lpp.*).

Valsts kontrole savā rakstveida viedoklī paudusi viedokli, ka pensiju sistēmas mērķis ir garantēt pensionāru sociālo drošību un pensiju sistēmas sakārtošanu, tostarp nodrošinot izmaksu tiešu saistību ar konkrētas personas veiktajām iemaksām, bet pensiju pirmā līmeņa mērķis esot nodrošināt minimālu ienākumu līmeni pensijas vecuma iedzīvotājiem, lai novērstu nabadzību šīs iedzīvotāju grupas vidū. Valsts kontrole 2015. gadā revīzijas rezultātā secinājusi, ka šis mērķis attiecībā uz visiem pensiju saņēmējiem pilnībā īstenots netiek (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 80. un 81. lp.*).

Tieslietu ministrija savā rakstveida viedoklī atzinusi, ka apstrīdētās normas nespēj garantēt tādu sociālā nodrošinājuma līmeni, kas būtu vērtējams kā adekvāts vecuma gadījumā, un pievienojas Ministru kabineta argumentam par to, ka personas sociālā nodrošinājuma apjomu nosaka visu tai paredzēto sociālās drošības atbalsta pasākumu, ieskaitot uz sociālajām iemaksām nebalstītu pabalstu, kopums. Tādēļ valsts vecuma pensijas apmērs, kas nespēj nodrošināt visu personas pamatvajadzību apmierināšanu vismaz minimālā līmenī, vēl neesot pamats secinājumam, ka valsts nav īstenojusi no Satversmes 109. panta izrietošās personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma gadījumā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 105. lp.*).

Tādējādi secināms: lietas dalībnieki un pieaicinātās personas piekrīt tam, ka vecuma pensijas minimālā apmēra mērķis atšķiras no vecuma pensijas mērķa, kas ir ienākumu atvietošanas, tomēr lietas dalībniekiem un pieaicinātajām personām ir atšķirīgi viedokļi par to, kāds ir vecuma pensijas minimālā apmēra mērķis. Tiesībsargs un Augstākā tiesa norāda, ka šā apmēra mērķis ir panākt, lai tiktu nodrošināta attiecīgās pensijas saņēmēju pamatvajadzību apmierināšana. Ministru kabinets, Saeima, Tieslietu ministrija un Labklājības ministrija piekrīt tam, ka vecuma pensijas minimālajam apmēram jābūt adekvātam, taču uzskata, ka tas skatāms kopsakarā ar citiem personām pieejamiem sociālās drošības pasākumiem un

līdz ar to šim apmēram pašam par sevi neesot jābūt tādām, kas nodrošinātu personu pamatvajadzību apmierināšanu.

21.3. Vecuma pensija atvieto personas ienākumus tad, kad persona sasniedz normatīvajā regulējumā noteiktu vecumu. Tiek prezumēts, ka, sasniedzot šo vecumu, persona kļūst darbnespējīga. Turklāt šī darbnespēja, atšķirībā no pārejošas darbnespējas, ir pastāvīga un turpinās līdz pat personas dzīves beigām. Līdz ar algota darba pārtraukšanu samazinās pensijas saņēmēju ienākumi un attiecīgi arī iespējas piedalīties dažādās sabiedriskās dzīves norisēs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 28.2. punktu*). Tādējādi vecuma pensija kļūst par personas galveno ienākumu avotu.

Kā jau tika norādīts iepriekš, pensionāri ir uzskatāmi par sociālo grupu, kurai nepieciešama īpaša aizsardzība. Tas vēl jo vairāk attiecas uz tiem pensionāriem, kuru ienākumi ir nelieli un uzskatāmi par tādiem, kas nesniedzas līdz minimālajam sociālajam nodrošinājumam. Pie šādiem pensionāriem pieskaitāmi arī tie pensionāri, kuri saņem vecuma pensiju minimālajā apmērā. Jāņem vērā arī tas, ka jebkura ekonomiskā krīze visvairāk ietekmē tieši personas ar salīdzinoši zemiem ienākumiem. Recesija visnegatīvāk ietekmē zemo ienākumu grupas, kuras arī vislētāk izjūt ekonomiskās situācijas uzlabošanos (*sk.: World Bank Scientific Research: Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing PostCrisis Policy Options", 2013, p. 5*).

Ņemot vērā vecuma pensijas būtisko lomu pensionāru, it īpaši to pensionāru, kuri saņem minimālo vecuma pensiju, labklājības nodrošināšanā, vecuma pensijas minimālā apmēra mērķa definēšana, kā arī šā apmēra noteikšanas metodes pamatprincipu izstrāde ir jāuzskata par tik būtiskiem jautājumiem, ka tie jāizlemj pašam likumdevējam. Nedz likumā "Par valsts pensijām", nedz arī citā regulējumā šādi pamatprincipi nav ietverti un attiecīgi nav atrodamī arī Ministru kabineta izdotajās apstrīdētajās normās.

Tādējādi likumdevējs pats nav noregulējis būtiskākos ar vecuma pensijas minimālā apmēra noteikšanu saistītos jautājumus.

22. Tiesībsargs pieteikumā Satversmes tiesai norādījis, ka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze esot noteikta, nevis pamatojoties uz konkrētu metodoloģiju, bet gan ņemot vērā valsts finansiālās iespējas konkrētajā brīdī (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7. lp.*). Tiesas sēdē tiesībsargs šo apgalvojumu papildināja ar to, ka vecuma pensijas apmērs šķiet noteikts uz politiskās vienošanās pamata (*sk. 2020. gada 10. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 94. lp.*).

Gan Ministru kabinets atbildes rakstā, gan Ministru kabineta pārstāves tiesas sēdē norādīja, ka vecuma pensijas minimālais apmērs noteikts, ņemot vērā fiskālo situāciju valstī. Arī visas pieaicinātās personas gan rakstveidā,

gan tiesas sēdē paustajos viedokļos norādījušas, ka vecuma pensijas minimālais apmērs, kas noteikts ar apstrīdētajām normām, ir tāds, kādu, pēc likumdevēja ieskata, pieļauj valsts budžeta iespējas. Gan Saeimas, gan Tieslietu ministrijas pārstāvji tiesas sēdē norādīja: vecuma pensijas minimālais apmērs nav noteikts ar ekonomiskos rādītājos balstītu metodi, kas saistīta ar personu ienākumu līmeni, tādēļ apstrīdētās normas neatbilst Satversmei (*sk. 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 14. lp. un 2020. gada 5. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 38. lp.*).

22.1. Vecuma pensijas apmēru un piešķiršanas kārtību reglamentē likums "Par valsts pensijām". Tā 12. pants noteic, ka vecuma pensija tiek aprēķināta pēc šādas formulas: $P = K / G$, kur P – gada pensija, kuras divpadsmitā daļa ir mēneša pensija; K – apdrošinātās personas pensijas kapitāls, kas reģistrēts šīs personas personīgajā kontā un aktualizēts, ņemot vērā ikgadējos apdrošināšanas iemaksu algas indeksus. Ikgadējā apdrošināšanas iemaksu algas indeksa noteikšanā piemēro apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma robežu, kas nepārsniedz 15 procentus. Pensijas kapitāla aktualizēšanas un apdrošināšanas iemaksu algas indeksu aprēķināšanas kārtību nosaka Ministru kabinets. Pensijas kapitāls, kuram piemēroti apdrošināšanas iemaksu algas indeksi, ņemot vērā apdrošinātās personas izvēli, pieprasot vecuma pensiju, papildināms ar fondētās pensijas kapitālu, kas uzkrāts atbilstoši Valsts fondēto pensiju likumam; G – laika posms (gados), par kuru no pensijas piešķiršanas gada tiek plānota vecuma pensijas izmaksa. Obligāto un brīvprātīgo apdrošināšanas iemaksu likme, kas veido apdrošināšanas iemaksu summu, noteikta likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 18. pantā.

Tādējādi normatīvajā regulējumā noteikts, ka vecuma pensijas atvietošanas līmeni ietekmē gan individuālais apdrošināšanas stāžs un vidējā apdrošināšanas iemaksu alga, no kuras veiktas sociālās iemaksas, gan pensijas kapitāla indeksi un pensionēšanās vecums, gan pensijas aprēķināšanā piemērojamās garantijas un papildu atvieglojumi (*sk. Labklājības ministrijas 2013. gada informatīvā ziņojuma "Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai" 20. lpp.*).

Līdz ar to secināms, ka viens no būtiskākajiem normatīvajā regulējumā noteiktās vecuma pensijas rādītājiem, kas ņemams vērā vecuma pensijas aprēķināšanā, ir personas veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tātad vecuma pensijas aprēķināšanas metode ir vērsta uz jau iepriekš minēto mērķi – personas iepriekšējā ienākumu līmeņa atvietošanu.

22.2. Tomēr izskatāmajā lietā Satversmes tiesai ir jāvērtē metode, pēc kuras tiek noteikts vecuma pensijas minimālais apmērs. Izvērtējot piemērojamo metodi, jāņem vērā, ka vecuma pensijas minimālā apmēra

būtība ir atšķirīga no vecuma pensijas būtības. Proti, kā jau tika norādīts iepriekš, kaut arī vecuma pensijas minimālais apmērs ir daļa no sociālās apdrošināšanas sistēmas, tas pilda arī sociālās palīdzības sistēmas pasākuma funkciju – nodrošināt ar minimālajiem ienākumiem personas, kas aktīvā darba periodā veikušas nelielas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tādējādi Satversmes tiesai jāvērtē, vai vecuma pensijas minimālais apmērs noteikts, pamatojoties uz tādu metodi, kas izriet no mērķa aizsargāt cilvēka cieņu, izlīdzināt sociālo nevienlīdzību un nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību.

Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi: lai noskaidrotu, kāds konkrētajā gadījumā ir sociālā nodrošinājuma minimālais līmenis, valstij jāizdara izvēle starp vairākām metodēm, ko lieto dažādas starptautiskās organizācijas. Lai gan šo metožu statuss nav vispārsaistošs, tomēr tajās ietvertās idejas atzīstamas par avotu ar izteikti rekomendējošu, bet vienlaikus arī pietiekami autoritatīvu raksturu, kas valstij iesaka konkrētas problēmas risināšanai izvēlēties optimālo rīcības modeli. Šajās metodēs ir ņemtas vērā māsaimniecību vajadzības, kas ir atkarīgas no to lieluma un sastāva. Ir pieejams plašs šādu izvērtējumu spektrs (sk.: *Atkinson A. B., Rainwater L., Smeeding T. M. Income Distribution in OECD Countries. Paris: OECD, 1995, pp. 20, 21.*). Tā kā rezultāti var atšķirties atkarībā no izraudzītās metodes, tieši Latvijas situācijai vispiemērotākās metodes argumentēta izvēle ir likumdevēja politiskās izšķiršanās jautājums (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 31.2. punktu*).

Kaut arī likumdevējam ir rīcības brīvība vecuma pensijas minimālā apmēra noteikšanas metodes izvēlē, Satversmes tiesa norāda, ka Latvijai ir saistošas Eiropas Sociālās hartas normas, tostarp šā dokumenta 12. pants, kas regulē tiesības uz sociālo drošību. Eiropas Sociālo tiesību komiteja, interpretējot šo normu, norādījusi, ka valstu sociālās drošības sistēmām jānodrošina efektīvas tiesības uz sociālo drošību. Saskaņā ar Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktu ikvienam ienākumus aizvietojošam pabalstam jābūt saprātīgi proporcionālam ar aizvietojamiem ienākumiem un tas nedrīkst būt zemāks par nabadzības sliekšni, kas noteikts 50 procentu apmērā no ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju, kas aprēķināta, balstoties uz *Eurostat* noteikto nabadzības riska sliekšni. Ja ienākumus aizvietojošais pabalsts noteikts 40 līdz 50 procentu apmērā no šīs mediānas, tad vērtējami arī citi personai pieejami pabalsti un pakalpojumi. Savukārt tad, ja ienākumus aizvietojošā pabalsta līmenis ir zemāks par 40 procentiem no ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju, tas acīmredzami neatbilst Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktam (sk.: *Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūras apkopojums (Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights), 2018. gada 31. decembris, 144. lpp.*).

Ministru kabinets un vairākas pieaicinātās personas, tostarp Labklājības ministrija, rakstveida viedokļos norādījušas un arī to pārstāvji tiesas sēdē argumentējuši, ka iepriekš minētie Eiropas Sociālo tiesību komitejas norādījumi uztverami nevis kā prasība, bet gan kā ilgtermiņa mērķis, uz ko tiekties. Tomēr Satversmes tiesa norāda, ka Eiropas Sociālo tiesību komiteja jau 2018. gada janvārī sniegtajā ziņojumā par Latviju norādījusi, ka minimālā pensija tieši tās zemā apmēra dēļ neatbilst Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punkta prasībām (*sk.: European Committee of Social Rights, Conclusions 2017, Latvia: Articles 11, 12, 13, 14, 23 and 30 of the European Social Charter, January 2018, pp. 27, 28*). Tāpat šī komiteja savos secinājumos par Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktu norādījusi, ka ienākumus atvietojošā pabalsta apmērs nedrīkst būt mazāks kā 40 procenti no ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju. Tātad šāds līmenis, pēc komitejas ieskata, uzturams pastāvīgi (*sk.: Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūras apkopojums (Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights), 2018. gada 31. decembris, 144. lpp.*).

Jāatzīmē gan, ka Eiropas Sociālo tiesību komiteja ir atzinusi, ka var būt arī tādi gadījumi, kad kādu Eiropas Sociālajā hartā nostiprināto tiesību nodrošināšana ir ļoti sarežģīta un, lai šīs tiesības pilnībā nodrošinātu, nepieciešami būtiski finanšu ieguldījumi. Šādos gadījumos dalībvalstij ir jāveic apzinātas un novērtējamas darbības pieejamā budžeta ietvaros, lai tā saprātīgā laika posmā progresīvi virzītos uz Eiropas Sociālajā hartā noteiktajiem mērķiem (*sk.: Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūras apkopojums (Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights), 2018. gada 31. decembris, 41. lpp.*). Tiesas sēdē ne Ministru kabineta, ne Labklājības ministrijas pārstāves nevarēja Satversmes tiesai norādīt uz plānošanas vai cita veida dokumentiem, kas saturētu plānu par to, kā un kad Latvijā tiks pilnībā nodrošinātas Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punkta prasības. Vēl jo vairāk, nedz apstrīdēto normu, nedz grozījumu likumā "Par valsts pensijām" anotācijā nav norādes uz to, ka šie normatīvie akti ietekmētu Eiropas Sociālās hartas darbības jomu.

22.2.1. 1995. gada likuma "Par valsts pensijām" tā sākotnējā redakcijā 12. panta otrā daļa noteica: apdrošinātajām personām, kuras aizgājušas pensijā 60 gadu vecumā vai vēlāk, vecuma pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru. Ar 2001. gada 20. decembra likuma "Grozījumi likumā "Par valsts pensijām"" 5. pantā iekļauto likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otrās daļas grozījumu tika paredzēts aizstāt regulējumu, ka minimālā vecuma pensija nosakāma saistībā ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, ar pilnvarojumu Ministru kabinetam noteikt minimālo vecuma pensiju. Vienlaikus likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumos tika iekļauts 34. punkts, kas paredzēja, ka līdz 2006. gada 31. decembrim minimālā vecuma pensija nosakāma, piemērojot

koeficientu valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam. Šis pārejas noteikumos paredzētais termiņš tika vairākkārt pagarināts, līdz par tā pēdējo dienu tika noteikts 2011. gada 31. decembris.

Likumdevēja piešķirtais pilnvarojums tika īstenots, Ministru kabinetam pieņemot Noteikumus Nr. 924, kuru 2. punkts paredzēja, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nevar būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas noteikts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kuram atkarībā no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža piemērots noteikts koeficients. Šo noteikumu anotācijā norādīts, ka tie pieņemti, lai izpildītu likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otrās daļas un pārejas noteikumu 34. punkta prasības. Kā regulējuma mērķis norādīta esošo vecuma pensiju minimālo apmēru saglabāšana, nosakot, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nedrīkst būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 18. lp.*).

Noteikumu Nr. 924 anotācijā norādīts, ka, gatavojot noteikumu projektu, tika izvērtēta situācija saistībā ar minimālo vecuma pensiju. Sociālā politika, it īpaši pensiju sistēma Latvijā, tāpat kā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, esot nesaraujami saistīta ar valsts ekonomisko attīstību. Noteikumu sagatavošanas laikā valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmumi neesot seguši izdevumus. Tādēļ minimālās vecuma pensijas apmēru palielināt neesot iespējams, jo līdz ar to palielinātos valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta izdevumi. Jebkurām papildu garantijām, kas tiek piemērotas pensiju aprēķinā, lai palielinātu piešķirtās pensijas apmēru, neesot reālu sociālās apdrošināšanas iemaksu seguma, un līdz ar to šāds palielinājums esot uzskatāms par papildu finanšu slogu visai pensiju sistēmai. Savukārt, samazinot minimālās pensijas apmēru, būtu konstatējama nevienlīdzīga attieksme pret personām ar vienādu apdrošināšanas stāžu atkarībā no pensijas piešķiršanas laika. Minimālās vecuma pensijas apmērs arī turpmāk būtu jānosaka atkarībā no personas apdrošināšanas stāža.

Tādējādi Noteikumu Nr. 924 darbības laikā vecuma pensijas minimālais apmērs bija saistīts ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru. Šo noteikumu izstrādes materiāli ietver vispārīgas norādes uz to, kādēļ vecuma pensijas minimālais apmērs nebūtu paaugstināms vai pazemināms salīdzinājumā ar iepriekš noteikto. Taču izstrādes materiālos nav rodama skaidrība par to, kādēļ vecuma pensijas minimālais apmērs ir saistāms ar sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru un pēc kādas metodes nosakāms sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs.

22.2.2. Sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs ir noteikts Noteikumu Nr. 1605 2. punktā. Satversmes tiesa jau ir vērtējusi šīs normas atbilstību Satversmei, ciktāl tā attiecas uz nenodarbinātiem sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējiem – personām ar invaliditāti un senioriem. Satversmes

tiesa citstarp secināja, ka Ministru kabinets valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru gadiem ilgi ir noteicis atkarībā no valsts budžeta iespējām, neizvērtējot ekonomisko situāciju valstī un neņemot vērā Centrālās statistikas pārvaldes noteikto vidējo faktisko patēriņa cenu indeksu, kā tas paredzēts Noteikumu Nr. 1605 3. punktā. Tādējādi Ministru kabinets nav paredzējis kritērijus, kas ļautu objektīvi noteikt tādu pabalsta apmēru, kas kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nodrošinātu tā saņēmēja pamatvajadzību apmierināšanu un ļautu viņam dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 26.2.–26.3. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka šie argumenti par sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru ir piemērojami arī izskatāmajā lietā tiktāl, ciktāl šā pabalsta apmērs tika izmantots kā bāze valsts vecuma pensijas minimālā apmēra aprēķinam. Nedz no rakstveidā, nedz tiesas sēdē sniegtajiem lietas dalībnieku un pieaicināto personu argumentiem neizriet tas, ka Ministru kabinets, sasaistot valsts vecuma pensijas minimālo apmēru ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, būtu ņēmis vērā ekonomisko situāciju vai vidējo faktisko patēriņa cenu indeksu valstī. Arī Ministru kabineta pārstāve tiesas sēdē norādīja, ka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze noteikta tādā pašā apmērā kā sociālā nodrošinājuma pabalsts tādēļ, ka tā jau vēsturiski esot bijis (*sk. 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 161. lp.*).

22.2.3. Kopš 2020. gada 1. janvāra vecuma pensijas minimālā apmēra aprēķinā ir izmantojami noteikumi Nr. 579, kuru 2. punkts noteic, ka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze ir 80,00 *euro*, bet personām ar invaliditāti kopš bērnības tā noteikta 122,69 *euro* apmērā. Minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi pārskata Ministru kabinets pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām, izvērtējot ekonomisko situāciju valstī.

Noteikumu Nr. 579 anotācijā atzīmēts, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs nav mainīts kopš 2006. gada 1. janvāra, bet personām ar invaliditāti kopš bērnības – kopš 2009. gada 1. janvāra. Ministru kabinets atbalstot vairākus Labklājības ministrijas prioritāri risināmos pasākumus, tostarp to, ka no 2020. gada paaugstināms minimālās vecuma pensijas apmērs, par pamatu ņemot minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi, nevis valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kā tas bijis līdz šim. Noteikumu projektā ietvertā minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze esot noteikta atbilstoši valsts budžeta fiskālajam ietvaram, kas ļaujot vienoti palielināt aprēķina bāzi par 15,97 *euro*, to pieskaitot pašreizējam valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēram 64,03 *euro* vispārējā gadījumā un 106,72 *euro* personām ar invaliditāti kopš bērnības.

Labklājības ministrija 2019. gadā izstrādājusi un iesniegusi Ministru kabinetam izskatīšanai Plānu, kas citstarp paredzējis minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzi noteikt 99 *euro* apmērā jeb 20 procentu apmērā no ienākumu mediānas. Tomēr, kā norādīts Ministru kabineta atbildes rakstā, sastādot 2020. gada budžetu, šis Labklājības ministrijas priekšlikums tika atbalstīts tikai daļēji (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 62. lp.*).

Satversmes tiesa secina: kaut arī kopš Noteikumu Nr. 579 pieņemšanas vecuma pensijas minimālais apmērs vairs nav saistīts ar sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, arī pēc šā regulējuma izstrādes materiāliem nav iespējams pārliecināties, kādēļ vecuma pensijas minimālais apmērs ir tāds, kāds tas noteikts. Proti, nav skaidrs, kādēļ šā apmēra aprēķina bāze paaugstināta tieši par 15,97 *euro* un kādēļ izraudzīti konkrētie koeficienti par konkrētajiem darba stāža periodiem. Ministru kabineta, kā arī Labklājības ministrijas un citu pieaicināto personu pārstāvji tiesas sēdē piekrita tam, ka vecuma pensijas minimālā apmēra paaugstināšanai ir izmantota nevis kāda noteikta metode, bet gan valsts budžeta iespēju novērtējums.

Līdz ar to nedz regulējums, kas bija spēkā līdz 2020. gada 1. janvārim, nedz regulējums, kas stājās spēkā šajā datumā, nav paredzējis, ka vecuma pensijas minimālais apmērs aprēķināms, izmantojot kādu konkrētu metodi, kas saistīta ar ekonomikas rādītājiem un prognozēs balstītiem aprēķiniem.

22.3. Satversmes tiesa atzīmē, ka uz vecuma pensijas minimālā apmēra aprēķināšanas metodes trūkumu likumdevējam un Ministru kabinetam jau vairākkārt ir norādīts. Labklājības ministrija jau 2013. gada informatīvajā ziņojumā "Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai" norādīja: lai nodrošinātu sociālās drošības pasākumu mērķētību un piedāvātu atbilstošus risinājumus efektīvai nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai, primārais nosacījums ir noteikt objektīviem iedzīvotāju ienākumus raksturojošiem rādītājiem piesaistītu atskaites sistēmu. Pēc ministrijas ieskata, tiesību aktos definētie minimālo ienākumu, tostarp vecuma pensijas minimālā apmēra, sliekšņi nebija pamatoti un tādēļ bija nepieciešams noteikt juridiski precīzu un metodoloģiski pamatotu minimālā ienākuma sliekšni, kas kalpotu par pamatu turpmākā atbalsta plānošanā un novērstu sistēmas nepilnības, vienlaikus pastāvot vairākiem minimālo ienākumu sliekšņiem dažādām iedzīvotāju kategorijām (*sk. Labklājības ministrijas 2013. gada informatīvā ziņojuma "Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai" 15. lpp.*). Tādējādi Labklājības ministrija jau 2013. gadā ir atzinusi, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nav noteikts, balstoties uz kādu ekonomiski pamatotu metodi.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija 2018. gadā norādījusi, ka vecuma pensijas minimālajam apmēram jābūt automātiski saistītam vismaz ar tirgus cenām, lai saglabātu pirkjspēju. Šajā kontekstā organizācija kritizējusi metodoloģijas trūkumu vecuma pensijas minimālā

apmēra aprēķināšanā un norādījusi, ka Latvijā minimālās pensijas sākuma līmenis tiek koriģēts diskrecionāri. Tas, ka trūkst saiknes ar jebkādiem ekonomikas pasākumiem, nozīmējot to, ka fiskālu grūtību gadījumā korekcijas, visticamāk, tiks vērstas pret pensijām un tādējādi tiks ietekmēti tie, kuriem ir viszemākie ienākumi (*sk: OECD Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018, p. 51*).

Ministru kabinets un vairākas pieaicinātās personas tiesas sēdē norādīja, ka ekonomiskā situācija valstī neļaujot paaugstināt vecuma pensijas minimālo apjomu vai piešķirt to citādā kārtībā. Tomēr Valsts kontroles pārstāves tiesas sēdē puda nostāju, ka, sakārtojot sociālās drošības sistēmu, skaidri noformulējot prioritātes un padarot pasākumus mērķtiecīgākus, būtu iespējams, nepalielinot izdevumus, palielināt atbalstu vismaz atsevišķām sabiedrības grupām (*sk. 2020. gada 5. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 52. lp.*). Arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, vērtējot vecuma pensijas minimālā apmēra piešķiršanas kārtību, norādījusi uz uzlabojumiem, kas, pēc šīs organizācijas ieskata, neprasītu papildu izdevumus no sociālās apdrošināšanas sistēmas (*sk: OECD. Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018, pp. 46, 47*). No tiesas sēdē izskanējušajiem argumentiem nav secināms, ka apstrīdēto normu izstrādes procesā būtu izvērtētas šīs un citas alternatīvas vecuma pensijas minimālā apmēra aprēķināšanai.

Līdz ar to vecuma pensijas minimālais apmērs, kas ietverts apstrīdētajās normās, nav noteikts, pamatojoties uz tādu metodi, kura izrietētu no mērķa aizsargāt cilvēka cieņu, izlīdzināt sociālo nevienlīdzību un nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību.

23. Augstākā tiesa pieteikumā norādījusi, ka minimālajai pensijai pašai par sevi ir jānodrošina tās saņēmējam cilvēka cienīga eksistence (*sk, piemēram, lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*). Tiesībsargs rakstveidā norādījis, ka personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu sociālās apdrošināšanas formā nevar aizstāt ar sociālo palīdzību (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 12. lp.*). Tiesas sēdē tiesībsargs papildināja savu argumentāciju, norādot, ka minimālajai vecuma pensijai pašai par sevi būtu jānodrošina tās saņēmēju pamatvajadzību apmierināšana. Sociālās palīdzības pasākumu mērķis esot sniegt īslaicīgu palīdzību grūtību pārvarēšanai. Turklāt sociālās palīdzības sistēma Latvijā esot ļoti sadrumstalota un tādējādi nespējot nodrošināt personām adekvātu sociālo palīdzību (*sk. 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 143. lp.*).

Ministru kabineta un vairāku pieaicināto personu, tostarp Saeimas un Labklājības ministrijas, pārstāvji tiesas sēdē norādīja, ka ar apstrīdētajām normām noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs esot tikai viens no pasākumiem valsts sociālās drošības sistēmas ietvaros un tādēļ, vērtējot to,

vai personām, kas saņem vecuma pensiju minimālajā apmērā, ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā, esot jāaplūko visa sociālās drošības sistēma kopumā. Ministru kabineta un Labklājības ministrijas pārstāves argumentēja, ka vecuma pensijas minimālais apmērs kopā ar citiem sociālās palīdzības pasākumiem nodrošinot personām iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Savukārt Saeimas pārstāvis norādīja: tā kā vecuma pensijas minimālais apmērs nav balstīts uz ekonomiski pamatotu metodi, kā arī nav izvērtēti personām pieejamie sociālās palīdzības pasākumi, nav iespējams pārliecināties par to, vai vecuma pensija minimālajā apmērā kopā ar citiem sociālās palīdzības pasākumiem nodrošina personu pamatvajadzību apmierināšanu (*sk. 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 16. lp.*).

23.1. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka sociālo tiesību nodrošināšanai vismaz minimālā līmenī ir būtiska nozīme (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 31.2. punktu*). Ar pienākumu nodrošināt sociālās palīdzības minimumu jāsaprot tādas palīdzības sniegšana personai, lai tā varētu dzīvot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi un pienācīgi apmierināt savas pamatvajadzības (*sk.: Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūras apkopojums (Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights), 2018. gada 31. decembris, 144. lpp.*).

Attiecībā uz sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas tiek izmaksāts senioriem, kuri nav nodarbināti, Satversmes tiesa atzinusi, ka šīm personām pabalsts ir pamata iztikas līdzekļu avots, kam visupirms jākalpo pamatvajadzību apmierināšanai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 22.2. punktu*). Vairākas pieaicinātās personas tiesas sēdē norādīja, ka minimālajai vecuma pensijai jābūt noteiktai vismaz tādā pašā apmērā kā valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam. Kā jau tika norādīts iepriekš, šāda atziņa ietverta arī Noteikumu Nr. 924 anotācijā. Lielākā daļa personu, kas saņem vecuma pensiju, tostarp arī vecuma pensiju minimālā apmērā, nav nodarbinātas. Tādējādi secināms, ka vecuma pensija šīm personām ir pamata iztikas līdzekļu avots, kam jākalpo pamatvajadzību apmierināšanai.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 11. punktā ir noteikts, ka sociālā palīdzība tiek sniegta tādu personas pamatvajadzību nodrošināšanai kā pārtika, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe, obligātā izglītība. Tas uzskatāms par minimumu, kas nepieciešams ikvienam. Tātad, lai dzīvotu tādu dzīvi, kas atbilstu cilvēka cieņai, personai ir jāspēj nodrošināt sev vismaz pārtiku, apģērbu, mājokli, obligāto izglītību un medicīnisko palīdzību – visu to, kas nepieciešams elementāras izdzīvošanas garantēšanai

jebkurai cilvēkam. Tāpat personai jābūt iespējai piedalīties sociālajā, politiskajā un kultūras dzīvē, tādā veidā nodrošinot sev pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.3. punktu*).

Tādējādi, lai varētu atzīt, ka personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek garantētas vismaz minimālajā līmenī, personai, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, jābūt spējīgai sev nodrošināt visu to, kas nepieciešams elementāras izdzīvošanas garantēšanai, kā arī spējīgai sev nodrošināt pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu.

Kā Satversmes tiesa jau norādīja iepriekš, likumdevējam, izmantojot savu kompetenci sociālās politikas veidošanā un realizēšanā, kā arī sociālo tiesību apjoma noteikšanā, ir pienākums Satversmē iekļauto sociālo tiesību saturu konkretizēt likumos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 24. punktu un 2011. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-29-01 14. punktu*). Tātad likumdevējam ir pienākums veikt pasākumus, kas nepieciešami cilvēka cieņas aizsardzībai. Šai nolūkā likumdevējs ir tiesīgs izvēlēties dažādus risinājumus, tostarp noteikt, ka palīdzība personām ar nelieliem ienākumiem tiek sniegta vairāku sociālās drošības sistēmā ietilpstošu pasākumu ietvaros. Tomēr valsts rīcībai, īstenojot sociālās palīdzības nodrošināšanai nepieciešamos pasākumus, ir jāatbilst cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas un ilgtspējīgas valsts principiem. Tātad, ja vecuma pensijas saņēmēju tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir konkretizētas normatīvajā regulējumā, ar apstrīdētajām normām nosakot vecuma pensijas minimālo apmēru, tad šim apmēram kopsakarā ar citiem valsts īstenotajiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem ir jābūt tādām, lai ikvienai personai būtu nodrošināta cilvēka cieņai atbilstoša dzīve (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 19.3. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesai jāvērtē, vai apstrīdētajās normās noteiktas vecuma pensijas minimālais apmērs kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem ikvienam tā saņēmējam nodrošina iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

23.2. Visi lietas dalībnieki un pieaicinātās personas gan rakstveidā, gan mutvārdos paustajos viedokļos piekrita tam, ka personai, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, ir pieejami dažādi sociālās palīdzības pasākumi, kā arī piekrita tam, ka nav skaidrs, tieši kādi sociālās palīdzības pasākumi un kādā apmērā šādām personām ir pieejami.

Labklājības ministrijas pārstāve norādīja, ka personas, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, nevar saņemt sociālā nodrošinājuma pabalstu, bet – iespējams, teorētiski – var saņemt pabalstu garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai (*sk. 2020. gada 5. novembra tiesas*

sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 33. lp.). Ministru kabineta pārstāve norādīja, ka šīm personām ir pieejami dažādi pašvaldību nodrošinātie sociālās palīdzības pasākumi (sk. 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 5. sēj. 1. lp.).

Kā jau tika norādīts iepriekš, likumdevējs ir noteicis, ka Latvijas sociālās drošības sistēmu veido sociālā apdrošināšana un sociālās palīdzības sistēmas pasākumi. Sociālās palīdzības sistēmas pasākumos ietilpst gan valsts sociālie pabalsti, gan citi sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 22.1. punktu*). Lai noskaidrotu, vai apstrīdētajās normās noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem ikvienam minimālās pensijas saņēmējam nodrošina iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai, Satversmes tiesai jāaplūko, kādi pasākumi pieejami personai, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā.

23.2.1. Pretstatā, piemēram, pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai regulējumam, minimālās vecuma pensijas regulējums pats par sevi nenoteic, kādi sociālās drošības sistēmas pasākumi pieejami šādas pensijas saņēmējiem. Tomēr zināmi ierobežojumi izriet no citu sociālās drošības sistēmas pasākumu regulējuma.

Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 3. pantu personām pieejami 11 regulāri izmaksājamo pabalstu veidi. Taču ne visi tie pieejami visām personām, kuras saņem vecuma pensiju. Piemēram, ģimenes valsts pabalsts, bērna kopšanas pabalsts, pabalsts aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai, atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu, atlīdzība par adoptējamā bērna aprūpi, bērna invalīda kopšanas pabalsts un bērna adopcijas pabalsts izmaksājams, lai sniegtu regulāru atbalstu ģimenēm ar bērniem dažādās situācijās. Savukārt Valsts sociālo pabalstu likuma 13. pants noteic, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir tikai personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju.

Personai, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, ir tiesības saņemt citos normatīvajos aktos noteiktos pabalstus, piemēram, pabalstu par asistenta izmantošanu. Tomēr Satversmes tiesa konstatē, ka šiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem, kā arī citiem atbalsta pasākumiem ir konkrēts mērķis un tie tiek izmaksāti pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgām personām (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 22.2. punktu*). Tādējādi šie sociālās drošības sistēmas pasākumi un citi atbalsta pasākumi nebūtu vērtējami kā tādi, kuri primāri izmantojami minimālās vecuma pensijas saņēmēja pamatvajadzību nodrošināšanai.

23.2.2. Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9. panta pirmo daļu pašvaldībai, kuras teritorijā ir deklarētā personas

dzīvesvieta, ir pienākums nodrošināt šai personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību. Atbilstoši likuma "Par pašvaldībām" 15. panta pirmās daļas 7. un 9. punktam sociālās palīdzības nodrošināšana, kā arī palīdzība dzīvokļa jautājumu risināšanā ir viena no pašvaldības autonomajām funkcijām.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 35. panta pirmajā un otrajā daļā likumdevējs ir noteicis trīs obligāti izmaksājamās sociālās palīdzības pabalstus, ko pašvaldības izmaksā no sava pamatbudžeta līdzekļiem: pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai, dzīvokļa pabalstu un pabalstu krīzes situācijā. Saskaņā ar šā panta trešo daļu pašvaldība, izvērtējot ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas ienākumus, ir tiesīga no sava pamatbudžeta izmaksāt arī citus pabalstus ģimenes vai personas pamatvajadzību apmierināšanai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 22.3. punktu*).

Saskaņā ar Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 913 "Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni" 2. un 3. punkta redakciju, kas bija spēkā no 2018. gada 1. janvāra līdz 2019. gada 31. decembrim, garantētais minimālais ienākumu līmenis šajā laika posmā personai bija nosakāms vismaz 53 *euro* apmērā mēnesī. Kopš 2020. gada 1. janvāra šis līmenis noteikts 64 *euro* apmērā mēnesī. Vecuma pensijas minimālais apmērs gan 2018. un 2019. gadā bija lielāks par garantētā minimālā ienākumu līmeņa apmēru, un tāds tas ir arī 2020. gadā. Tādējādi persona, kas saņēma vai saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai var saņemt tikai tad, ja pašvaldība, kurā deklarēta tās dzīvesvieta, noteikusi augstāku garantēto minimālo ienākumu līmeni, nekā tas paredzēts minētajos noteikumos, vai arī tad, ja šī persona dzīvo kopā ģimenē ar citām personām, kuru ienākumi ir vēl mazāki.

Attiecībā uz dzīvokļa pabalstu Satversmes tiesa jau iepriekš secinājusi, ka trūcīgām personām gan ir paredzēts atbalsts dzīvokļa pabalsta veidā, tomēr personas iespējas saņemt šo pabalstu, kā arī tā apmērs ir lielā mērā atkarīgs no tā, kurā pašvaldībā persona deklarējusi savu dzīvesvietu. Kamēr likumdevējs pieļauj, ka ar mājokli saistīti atbalsta pasākumi trūcīgām personām tiek nodrošināti atkarībā no pašvaldību sociālās politikas un finansiālajām iespējām, attiecīgo sociālās palīdzības pabalstu nevar atzīt par tādu, kas ikvienai trūcīgai personai nodrošinātu atbalstu mājokļa jautājumos. Arī citu sociālās palīdzības pabalstu esība un apmērs katrā pašvaldībā ir atšķirīgs un atkarīgs no pašvaldību bieži vien ierobežotajām iespējām šādu atbalstu sniegt (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 22.3.2. un 22.3.3. punktu*).

Nav secināms, ka laikā, kopš Satversmes tiesa pauda iepriekšminēto atziņu, situācija pašvaldību sniegto sociālo pabalstu jomā būtu mainījusies.

Līdz ar to pašvaldību piešķirtie sociālās palīdzības pabalsti nesasniedz mērķi nodrošināt personām nepieciešamo atbalstu, tādējādi mazinot sociālo nevienlīdzību un nodrošinot šīm personām tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

23.2.3. Likumdevējs normatīvajos aktos ir noteicis pensionāriem atvieglojumus dažādās jomās. Pensionāriem, kas atzīti par trūcīgām personām, pieejami arī atvieglojumi, kas paredzēti trūcīgām personām. Tāpat pensionāriem var būt pieejami dažādi sociālās palīdzības pakalpojumi.

Satversmes tiesa piekrīt, ka normatīvajos aktos noteiktie atvieglojumi, kā arī sociālie pakalpojumi kopsakarā ar citiem sociālās palīdzības pabalstiem var nodrošināt atbalstu personām, kuras saņem vecuma pensiju minimālā apmērā. Tomēr jāņem vērā, ka ne visi atvieglojumi ir mērķēti uz trūcīgas personas pamatvajadzību apmierināšanu. Turklāt tie tiek piešķirti noteiktos gadījumos konkrētām personām. Tādēļ tas, ka likumdevējs dažādās jomās ir piešķīris zināmus atvieglojumus personām ar zemiem ienākumiem, pats par sevi neaplicina, ka šīm personām būtu nodrošināta tām nepieciešamā palīdzība.

Turklāt, neraugoties uz to, ka šāda novērtējuma trūkums Satversmes tiesas praksē tika atzīmēts jau iepriekš, neviens no lietas dalībniekiem vai pieaicinātajām personām Satversmes tiesai nespēja apstiprināt, ka tā rīcībā būtu tāds pamatvajadzību apmierināšanai nepieciešamo izdevumu, kā arī sociālo pakalpojumu un normatīvajos aktos noteikto atvieglojumu novērtējums, kas ļautu Satversmes tiesai pārliecināties par to, cik lielā mērā attiecīgie atbalsta pasākumi palīdz nodrošināt sociālo palīdzību saņemošai personai iespēju dzīvot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi.

Satversmes tiesa vēlas uzsvērt, ka, kā Ministru kabinets norādījis jau 2014. gadā, pensiju saņēmējiem galvenais ienākumu avots ir pensija, un pensionāru iespējas strādāt ir ierobežotas. Tādējādi daļa pensijas vecuma cilvēku, it īpaši tie, kuri saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, pieder pie iedzīvotāju grupas, kura ir pakļauta dziļas materiālās nenodrošinātības riskam zemo ienākumu dēļ (*sk. Ministru kabineta 2014. gada 30. oktobra rīkojumu Nr. 619 par koncepciju par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu*). Visaugstākais nabadzības risks ir senioriem. Piemēram, vecumā virs 65 gadiem nabadzības riskam pakļauti 45,7 procenti senioru. Ja seniors dzīvo viens, tad nabadzības risks pieaug vēl būtiskāk (*sk.: Ministru kabineta 2019. gada 22. augusta rīkojums Nr. 408 "Par Plānu minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2020.–2021. gadam", Latvijas Vēstnesis, 2019. gada 26. augusts, Nr. 173.4*). Tādēļ valstij jo īpaši būtu jā rūpējas par šo personu iespējām dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka personai, kas saņem vecuma pensiju minimālā apmērā, gan ir pieejami dažādi sociālās drošības sistēmas pasākumi, tostarp valsts un pašvaldības sociālās palīdzības pabalsti, kā arī

sociālās palīdzības pasākumi, tomēr ne visi šie pasākumi ir pieejami ikkatrai personai, kura saņem vecuma pensiju minimālā apmērā. Liela daļa no tiem paredzēti konkrētu vajadzību, nevis vispār pamatvajadzību apmierināšanai, turklāt pieejamo pasākumu apjoms un apmērs dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs. Valstī nav veikts sociālo pakalpojumu novērtējums, un tādējādi nav iespējams arī izdarīt secinājumus par to, vai šie pakalpojumi spēj nodrošināt to saņēmēju pamatvajadzību apmierināšanu.

Līdz ar to secināms, ka apstrīdētajās normās noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nenodrošina to, ka ikviens minimālās pensijas saņēmējs var dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

24. Ņemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs pats nav noregulējis būtiskākos ar minimālo vecuma pensiju saistītos jautājumus, vecuma pensijas minimālais apmērs nav noteikts, pamatojoties uz tādu metodi, kas izrietētu no mērķa aizsargāt cilvēka cieņu, izlīdzināt sociālo nevienlīdzību un nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību. Tāpat apstrīdētajās normās noteiktais vecuma pensijas minimālais apmērs kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nenodrošina ikvienai personai iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Tādēļ jāatzīst, ka likumdevēja veiktie pasākumi nolūkā nodrošināt personām iespēju izmantot sociālās tiesības nav bijuši pienācīgi. Proti, personām nav nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 1. un 109.pantam.

25. Tiesībsargs lūdzis Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību arī Satversmes 91. pantam. Tomēr šajā lietā Satversmes tiesai nav nepieciešams vērtēt apstrīdēto normu atbilstību minētajai augstāka juridiska spēka normai, jo ir konstatēta to neatbilstība Satversmes 1. un 109. pantam.

26. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Minētā likuma norma Satversmes tiesai piešķir plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Izmantojot Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā piešķirtās tiesības, Satversmes tiesai iespēju robežās jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu

personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārums, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*). Proti, likums tiesai ne vien dod pilnvaras, bet arī uzliek atbildību par to, lai tās spriedumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 35.1. punktu*).

Noteikumi Nr. 924 ir zaudējuši spēku, un apstrīdētā Noteikumu Nr. 1605 norma vairs nenoteic vecuma pensijas minimālo apmēru. Tādēļ Satversmes tiesai šajā spriedumā nav jālemj par šo normu spēka zaudēšanas brīdi (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 14. janvāra sprieduma lietā Nr. 2003-19-0103 11. punktu*).

26.1. Taču Augstākā tiesa lūdz Satversmes tiesu attiecībā uz pieteicēju tās tiesvedībā esošajā administratīvajā lietā apstrīdētās Noteikumu Nr. 924 un Noteikumu Nr. 1605 normas atzīt par spēkā neesošām no brīža, kad radās tā pamattiesību aizskārums, proti, no apstrīdēto normu piemērošanas brīža. Savukārt apstrīdētās Noteikumu Nr. 579 normas Augstākā tiesa lūdz atzīt par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža jeb no tā brīža, kad spēkā stāties paredzamais aizskārums.

Satversmes tiesa ir informēta arī par divām citām administratīvās tiesas lietām, kurās tiesvedība ir apturēta, gaidot izskatāmās lietas rezultātu. Turklāt nevar izslēgt iespējamību, ka vēl kāda persona savu ar apstrīdētajām normām aizskarto pamattiesību aizsardzības labad ir vērsusies tiesā.

Lai aizsargātu personu pamattiesības, nepieciešams noteikt, ka apstrīdētās normas attiecībā uz personām, kuras savu tiesību aizsardzībai Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā vērsušās tiesā un attiecībā uz kurām administratīvais process tiesā vēl nav noslēdzies, zaudē spēku no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Satversmes tiesa norāda, ka, izvērtējot to, vai vecuma pensijas minimālais apmērs katrā konkrētajā gadījumā nodrošina pieteicējam iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai, piemērojamas šajā spriedumā paustās atziņas. Citstarp vērtējams tas, kādas pamatvajadzības persona spējusi apmierināt ar minimālo vecuma pensiju un vai šī pensija kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nodrošina šai personai iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

26.2. Attiecībā uz citām personām norādāms: Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par sprieduma spēku laikā, jāņem vērā tas, ka valsts budžeta pieņemšana ir nozīmīga valsts darbības joma (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 34. punktu*). Vecuma pensijas minimālā apmēra noteikšana ir cieši saistīta ar

valsts budžetā paredzētajiem izdevumiem un to plānošanu, un tam ir ietekme uz tautsaimniecību kopumā. Tādēļ Noteikumu Nr. 579 2. un 3. punkta atzīšana par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē izraisītu tiesiskās drošības principa apdraudējumu.

Noteikumu Nr. 579 2. un 3. punkts skar sociāli nozīmīgu jautājumu – vecuma pensijas minimālo apmēru. Ja Satversmes tiesa lemtu, ka šīs apstrīdētās normas atzīstamas par spēkā neesošām no sprieduma pasludināšanas brīža, tad normatīvajos aktos vispār nebūtu noteikts vecuma pensijas minimālais apmērs un attiecīgi nebūtu iespējams izmaksāt vecuma pensiju personām, kurām saskaņā ar likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otro daļu pensija šādā apmērā jāsaņem. Tāds lēmums radītu būtisku apdraudējumu cilvēkiem, kas veikuši nelielas sociālās apdrošināšanas iemaksas, nevis nodrošinātu Latvijas sociālajā realitātē tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru.

No cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas valsts principa izriet likumdevēja pienākums noregulēt būtiskākos jautājumus, un tas jāievēro arī, nosakot vecuma pensijas minimālo apmēru. Līdz ar to izskatāmajā lietā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošās normas vēl noteiktu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju Saeimai un Ministru kabinetam, ievērojot šajā spriedumā secināto, pieņemt jaunu tiesisko regulējumu.

Satversmes tiesa nevar stāties likumdevēja vietā un norādīt uz piemērotākiem lēmumiem vai arī noteikt, kā sadalāmi valsts budžeta līdzekļi. Konkrētajā gadījumā Satversmes tiesas pienākums ir vērst likumdevēja uzmanību uz nepieciešamību rast šīs situācijas risinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 22. punktu*).

Ņemot vērā to, ka Satversmei atbilstoša vecuma pensijas minimālā apmēra noteikšana ir nepieciešama cilvēka cieņas aizsardzībai, kā arī to, ka attiecīgās izmaiņas ir iespējams saskaņot ar valsts budžetu nākamajam saimnieciskajam gadam, likumdevējam ir nepieciešams laiks jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai. Tādējādi Noteikumu Nr. 579 2. un 3. punkts atzīstams par spēkā neesošu no 2021. gada 1. jūnija.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. un 3. punktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un spēkā neesošu no 2021. gada 1. jūnija.**

2. Atzīt Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2. punktu, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" 2. punktu (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim) un Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. un 3. punktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un spēkā neesošu no personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz personām, kuras savu tiesību aizsardzībai Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā vērsušās tiesā un attiecībā uz kurām administratīvais process tiesā vēl nav noslēdzies.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2020. gada 10. decembrī.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas

Rīgā 2020. gada 28. decembrī

lietā Nr. 2020-07-03

"Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību" 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam".

Izskatāmajā lietā tiesa savu pieeju pakārtoja secinājumam, ka vecuma pensijas minimālā apmērā mērķis pēc būtības atšķiras no vecuma pensijas mērķa un pilda sociālās palīdzības atbalsta pasākuma funkciju, tādēļ apsprieda sociālās apdrošināšanas sfērā esošu jautājumu pēc sociālās palīdzības "ģimja un līdzības". Izmantojot šādu pieeju un skatījumu, tiesa nav ievērojusi būtiskas atšķirības, kādas pastāv starp sociālo palīdzību un valsts sociālo apdrošināšanu.

Par sociālā nodrošinājuma sistēmu

Satversmes 109. pants noteic: "Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos." Sociālās tiesības ir specifiska cilvēktiesību joma, kura valstu konstitucionālajos likumos un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos formulēta kā vispārīgi valsts pienākumi. Regulēšanas mehānisms ir atstāts katras valsts likumdevēja ziņā. Sociālo tiesību realizācija ir atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas un pieejamiem resursiem. Tomēr jāņem vērā, ka, balstoties uz sociāli atbildīgas valsts principu, valsts nevar atteikties no sociālo tiesību īstenošanas. Valstij ir pienākums noteikt un efektīvi īstenot sociālo tiesību minimumu, kā arī turpināt sociālo tiesību pilnveidošanu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 11.2. punktu*).

Tādējādi sociālā nodrošinājuma sistēmas izveidē valstij ir rīcības brīvība, ciktāl personu sociālās tiesības tiek nodrošinātas pēc būtības un atbilst citām pamattiesībām un vispārējiem tiesību principiem.

Kopējo sociālā nodrošinājuma sistēmu citstarp veido:

- 1) sociālās palīdzības sistēma;
- 2) valsts sociālās apdrošināšanas sistēma.

Tās abas ir savstarpēji saistītas un viena otru papildina. Tomēr katrai no tām ir savs mērķis, funkcijas un principi.

Par sociālās palīdzības sistēmu

Sociālās palīdzības sistēmas atbalsta pasākumi var tikt finansēti no pašvaldības vai valsts budžeta līdzekļiem, un tās mērķis ir personai, kura saviem spēkiem nespēj nodrošināt sevi vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un kura nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību, sniegt personisku un materiālu palīdzību, kas atbilst tās vajadzībām, dot iespēju pašpalīdzībai un veicināt personas iesaistīšanos sabiedrības dzīvē (*sk. likuma "Par sociālo drošību" 11. pantu*). Sociālā palīdzība personai tiek piešķirta tādā gadījumā, ja pašvaldības sociālais dienests pēc individuāla personas (tās mājāsaimniecības) mantiskā stāvokļa izvērtējuma ir secinājis, ka personai nepieciešama palīdzība cilvēka cienīga iztikas minimuma nodrošināšanai (*sal. sk. arī: Knickrehm S., Kreikebohm R., Waltermann R. Kommentar zum Sozialrecht. 6. Auflage, München: C.H.Beck, 2019, S. 2586–2587; Schaumborg T. Sozialrecht. 3. Auflage, Baden-Baden: Nomos, 2020, S. 204*).

Tādējādi sociālās palīdzības sistēmai ir raksturīgs individuāls izvērtējums. Proti, tiek individuāli izvērtēts personas materiālais stāvoklis un individuāli noteikti sociālās palīdzības atbalsta pasākumi iztikas minimuma nodrošināšanai.

Satversmes tiesa 2020. gada 25. jūnija spriedumā lietā Nr. 2019-24-03 un 2020. gada 16. jūlija spriedumā lietā Nr. 2019-25-03 vērtēja sociālās palīdzības sistēmu un atzina, ka tai kopumā jābūt mērķētai uz individuālām personu vajadzībām un atbilstoši valstī pastāvošajai situācijai jānodrošina sociālā palīdzība pamatvajadzību apmierināšanai ikvienai personai, kura to nespēj nodrošināt patstāvīgi. Proti, sociālajai palīdzībai ir jānodrošina ikvienam tāds iztikas minimums, kas rada iespēju veidot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi.

Vērtējot sociālās palīdzības sistēmas nepilnības, Satversmes tiesa ņēma vērā arī to, ka problēmas, kas ierobežo personas spēju sev cilvēka cienīgu dzīves līmeni nodrošināt patstāvīgi, var būt ilgstošas (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 23.2. punktu*).

Tādēļ atbilstoši minētajiem spriedumiem no 2021. gada 1. janvāra vairs nav pieļaujama tāda situācija, ka vecuma pensijas saņēmējam nepieciešamības gadījumā netiktu sniegta sociālā palīdzība iztikas minimuma nodrošināšanai jeb cilvēka cieņai atbilstošas dzīves nodrošināšanai.

Par valsts sociālās apdrošināšanas sistēmu

Būtiski atšķirīga no sociālās palīdzības sistēmas ir valsts sociālās apdrošināšanas sistēma. Tā ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai

apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darba ienākumu sakarā ar sociālā riska, tostarp vecuma, iestāšanos. Sociālās apdrošināšanas pamatprincipi ir solidaritāte starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem, kā arī sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošana tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem saskaņā ar likumu (*sk. likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3. pantu*).

Valsts sociālās apdrošināšanas izmaksas sociālā riska – vecuma – iestāšanās gadījumā tiek veiktas no valsts pensiju speciālā budžeta līdzekļiem. Šā budžeta līdzekļus veido obligātās un brīvprātīgās iemaksas pensiju apdrošināšanai, izņemot valsts fondētajā pensiju shēmā veiktās iemaksas, dividendes no valsts pensiju speciālajam budžetam nodotajām kapitāla daļām un ieņēmumi no to pārdošanas, kā arī citi ieņēmumi. No valsts pensiju speciālā budžeta var finansēt sociālās apdrošināšanas pakalpojumus tikai saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" un segt izdevumus, kas saistīti ar budžeta administrēšanu (*sk. likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 7.–8. pantu*).

Valsts vecuma pensija kā viens no valsts sociālās apdrošināšanas veidiem ir vērsta uz to, lai noteiktā apmērā atvietotu personai darba ienākumu zaudējumu pēc pensijas vecuma sasniegšanas. Sociāli atbildīgas valsts princips prasa, lai valstī būtu paredzēta sociālā apdrošināšana pret tādu sociālo risku kā vecuma iestāšanās. Vecuma pensijas apmēram jābūt adekvātam, lai tiktu efektīvi īstenots tās mērķis. Tāpēc pensijas apmērs ir regulāri pārskatāms un nosakāms atbilstoši valsts ekonomiskās attīstības līmenim.

Valsts sociālās apdrošināšanas sistēma ir balstīta arī uz tādiem principiem kā valsts sociālā budžeta pašfinansēšanās princips un ilgtspējas princips. Valsts nedrīkst tās rīcības brīvību sociālā nodrošinājuma jautājumos izmantot pretēji sociālā nodrošinājuma sistēmas mērķiem, kuru nodrošināšanu tā ir uzņēmusies, un patvaļīgi atkāpties no pozitīvā pienākuma izpildes. Tomēr gadījumos, kad likumdevējs paredz tādas sociālās apdrošināšanas papildu garantijas, kuru piešķiršana nav pamatota ar personas veiktajām iemaksām, valsts rīcības brīvība ir atkarīga no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta finansiālajām iespējām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 8.2. punktu*). Sociāli atbildīgas valsts princips prasa ne tikai izmaksāt visām personām vecuma pensiju, bet arī darīt to atbildīgi, gādājot par šā budžeta ilgtspēju un iespēju valsts vecuma pensiju izmaksāt arī nākamajām paaudzēm.

No valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta pašfinansēšanās un ilgtspējas principiem savukārt izriet arī tādi principi kā izmaksu proporcionalitāte personas veiktajām iemaksām un personas līdzdarbības princips. Proti, sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros saņemamam

sociālās apdrošināšanas pakalpojumam jābūt proporcionāli samērīgam ar attiecīgās personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.1. punktu*). Turklāt ikvienai personai pašai jābūt atbildīgai par savu nākotni un sava sociālā nodrošinājuma apmēru. Apdrošināšanas iemaksas ir personas ilgtermiņa ieguldījums, kas tai garantē sociālo nodrošinājumu nākotnē (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 19.2. punktu*).

Tāpat likumdevējam, paredzot pensiju izmaksas nosacījumus un to diferenciāciju, ir jāņem vērā no sociāli atbildīgas valsts principa izrietošais pienākums veicināt tādu apdrošināšanas pakalpojumu izmaksas kārtību un diferenciāciju, lai nezustu iedzīvotāju vēlme uzkrāt pensijas kapitālu.

Tāpat izmaksas no valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta personai ir nosakāmas nevis kādā konkrētā (uz pamatvajadzību nodrošināšanu vērstā) apmērā, bet gan sociāli atbildīgi un proporcionāli tās veiktajām iemaksām.

Par minimālās vecuma pensijas dabu

Satversmes tiesas sprieduma 17.4. punktā norādīts, ka vecuma pensijas minimālajam apmēram jeb minimālajai vecuma pensijai ir divējāda daba. No vienas puses, tas esot saistīts ar sociālās apdrošināšanas sistēmu, jo personai jābūt šajā sistēmā noteiktu laiku iesaistītai, lai tā varētu saņemt vecuma pensiju šādā apmērā. No otras puses, piemaksa, kuru minimālās vecuma pensijas saņēmējam nodrošina valsts, lai šis apmērs tiktu sasniegts, neesot saistīta ar personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Tā vairāk līdzinoties tādām sociālā nodrošinājuma pasākumiem, kas nav saistīti ar sociālo apdrošināšanu un iemaksu veikšanu, bet ko valsts piešķir personai, lai sniegtu tai nepieciešamo sociālo palīdzību. Pie šādiem sociālās palīdzības sistēmas pasākumiem esot pieskaitāmi valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi.

Šeit jāpaskaidro, ka, pirmkārt, pie sociālās palīdzības sistēmas pasākumiem nav pieskaitāmi valsts sociālie pabalsti. Šāda atziņa arī neizriet no Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.2. un 18.2. punkta, kas it kā esot spriedumā atreferēti. Minētajos Satversmes tiesas sprieduma punktos ir paskaidrots, ka likumdevējs nolūkā īstenot tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir dažādos normatīvajos aktos paredzējis pasākumus, kas vērsti uz likumā "Par sociālo drošību" noteiktās sociālās drošības sistēmas izveidi. Minētajos punktos arī paskaidrots, ka šajā sistēmā ietilpst sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi, un aplūkotas šīs sociālā nodrošinājuma sistēmas daļas. Turklāt minētā sprieduma 22.2. punktā sīkāk aplūkota saistība starp valsts sociālajiem pabalstiem, kurus regulē Valsts

sociālo pabalstu likums, un sociālās palīdzības sistēmu, un pamatoti secināts, ka valsts sociālajiem pabalstiem ir konkrēts mērķis un tie tiek izmaksāti pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgām personām, tāpēc nebūtu vērtējami kā tādi, kas primāri izmantojami personas pamatvajadzību apmierināšanai.

Atzīstot minimālo vecuma pensiju par sociālās palīdzības atbalsta pasākumu, tiek zaudēta vecuma pensijas patstāvīgā nozīme. Tā būtībā kļūst par pabalsta garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai ekvivalentu.

Otrkārt, gadījumā, ja persona ir pietiekami līdzdarbojusies valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, taču nav spējusi uzkrāt savu pensijas kapitālu pietiekamā apmērā, sociāli atbildīgas valsts princips (un nevis pienākums aizsargāt cilvēka cieņu) prasa, lai šādai personai tomēr tiktu piešķirta valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta iespējām atbilstoša minimāla sociālās apdrošināšanas atlīdzība. Šo prasību izpildot, valsts ar lietā apstrīdētajām normām ir noteikusi minimālo vecuma pensiju.

Augstākā tiesa un tiesībsargs uzskata, ka minimālajai vecuma pensijai ir jānodrošina personu pamatvajadzību apmierināšana. Turklāt tiesas sēdē tiesībsargs paskaidroja, ka tā esot valsts vaina, ja minimālo vecuma pensiju ir tiesības saņemt arī tādām personām, kuras ir nodrošinātas ar citiem līdzekļiem un nav piedalījušās valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu uzkrāšanā. Valsts esot izveidojusi tādu sistēmu, ka vieni var maksāt un citi var nemaksāt sociālās apdrošināšanas iemaksas un saņemt minimālo vecuma pensiju. Taču tas nemainot to, ka minimālajai vecuma pensijai jābūt tādai, ar kuru var tikt apmierinātas pamatvajadzības.

Tā nav taisnība. Valsts nav izveidojusi un valstij nebija jāizveido tāda sistēma, kurā minimālajai vecuma pensijai būtu jāsedz personas pamatvajadzības. To tiesas sēdē uzsvēra gan Ministru kabinets, gan Saeima, gan Labklājības ministrija un pieaicinātā persona Edgars Voļškis. Ministru kabinets un Labklājības ministrija turklāt lietā skaidri norādījušas, ka minimālās vecuma pensijas mērķis ir samērīgā apmērā atvietot personas iepriekš gūtos ienākumus. Tāpēc nevaru piekrist Satversmes tiesas sprieduma 21.2. punktā norādītajam, ka lietas dalībnieki un pieaicinātās personas piekrita tam, ka minimālās vecuma pensijas mērķis atšķiras no vecuma pensijas mērķa, kas ir ienākumu atvietojums, un 21.3. punktā norādītajam, ka minimālās vecuma pensijas mērķa definēšana, kā arī šā apmēra noteikšanas metodes pamatprincipu izstrāde ir jāuzskata par tik būtiskiem jautājumiem, ka tie jāizlemj pašam likumdevējam.

Minimālās vecuma pensijas mērķis ir izsecināms ne tikai no tā, vai šāds mērķis ir *expressis verbis* norādīts likumā vai Ministru kabineta noteikumos un to anotācijās, bet citstarp arī ar sistēmisko interpretācijas metodi noskaidrojot šā institūta nozīmi tiesību sistēmā. Satversmes tiesas procesā, kurā tiesa veic objektīvo izmeklēšanu, nav izšķirošas nozīmes procesa

dalībnieku un pieaicināto personu norādītajiem atšķirīgajiem viedokļiem par šā institūta mērķi.

Likumdevējs nav izveidojis un tam arī nebija pienākuma izveidot tādu minimālās vecuma pensijas saņemšanas kārtību, atbilstoši kurai būtu jāizvērtē konkrētās personas reālais mantiskais stāvoklis un minimālā pensija jāpiešķir tikai tad, ja personai nepieciešama palīdzība iztikas minimuma nodrošināšanai, un tikai tādā apmērā, lai tiktu sasniegts cilvēka cienīgs dzīves līmenis.

Turklāt minimālās vecuma pensijas piešķiršana cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšanai vienīgi ar vienu minimāla apmēra regulāro maksājumu neatkarīgi no konkrētās personas reālajām vajadzībām nemaz nav iespējama, jo katras personas vajadzības un māsaimniecības kopējais stāvoklis ir atšķirīgs un cilvēka cienīga dzīve konkrētai personai var tikt nodrošināta atšķirīgos veidos. Piemēram, kādam būs nepieciešama palīdzība mājokļa nodrošināšanā, savukārt kādam citam būs nepieciešama, piemēram, noteiktu medikamentu iegādes izdevumu kompensēšana. Citiem vārdiem, cilvēka pamatvajadzību apmierināšanas un cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana nav panākama vienīgi ar formālu regulāro maksājumu, balstoties uz kādu vidējo rādītāju. Arī šāda, pietiekami neindividualizēta sistēma neatbilstu cilvēka cieņai, jo ignorētu to, ka ikvienas personas individuālās vajadzības var būt atšķirīgas (*sal. sk. Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas 2010. gada 9. februāra spriedumu lietā 1 BvL 1, 3, 4/09, Rn. 204–206*).

Minimālā vecuma pensija pēc būtības ir nepieciešams un sociāli atbildīgs valsts principam atbilstošs sociālās apdrošināšanas atbalsta pasākums. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā nebūtu nodrošinātas, ja persona, kura ir pietiekami līdzdarbojusies valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, bet nav spējusi uzkrāt pietiekamu pensijas kapitālu, saņemtu vienīgi cita sociālā nodrošinājuma veida – sociālās palīdzības – atbalsta pasākumus.

Arī Satversmes tiesa iepriekš atzinusi, ka personai garantēts minimālais vecuma pensijas apmērs, kas ir atkarīgs no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra, nodrošina sociālo apdrošināšanu vismaz minimālā līmenī (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 15.3. punktu*).

Turklāt minimālās vecuma pensijas apmērs ir valsts sociālās apdrošināšanas sistēmai raksturīgs atbalsta pasākums, jo pamatā tas ir atkarīgs no personas uzkrātā apdrošināšanas stāža. Proti, šo apmēru nosaka, iepriekš valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēram un šobrīd minimālās vecuma pensijas aprēķina bāzei piemērojot noteiktu koeficientu atkarībā no personas apdrošināšanas stāža (*sal. sk. arī Ministru kabineta*

2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" anotāciju).

Nevaru piekrist arī sprieduma 22.2.1. punktā secinātajam, ka normatīvā akta sagatavošanas materiālos nav rodama skaidrība par to, kādēļ minimālā vecuma pensija bija saistāma ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru. Pirmkārt, lietas materiālos bija informācija par to, kāpēc vēsturiski minimālās vecuma pensijas apmērs tika noteikts ar atsauci uz sociālā nodrošinājuma pabalstu, proti, vismaz Labklājības ministrijas pārstāve un Saeimas pārstāvis tiesas sēdē sniedza attiecīgu paskaidrojumu. Otrkārt, minimālā vecuma pensija tika noteikta ar atsauci uz sociālā nodrošinājuma pabalstu atbilstoši taisnīguma principam. Proti, minimālās vecuma pensijas apmērs nedrīkstēja būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, jo personai, lai tā iegūtu tiesības uz minimālo vecuma pensiju, vajadzēja būt uzkrājušai noteiktu apdrošināšanas stāžu. Savukārt tiesības uz valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu tika piešķirtas tām personām, kurām nebija tiesību uz vecuma pensiju, jo tās vispār vai pietiekamā apmērā nebija uzkrājušas sociālās apdrošināšanas stāžu (*sk. 1995. gada 26. oktobra likuma "Par sociālo palīdzību" 18. pantu un Valsts sociālo pabalstu likuma 13. pantu*). Ņemot vērā minēto, šajā lietā arī nebija izšķirošas nozīmes tam, kā tieši tika aprēķināts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts.

Līdz ar to Satversmes tiesai nebija pamata vērtēt minimālo pensiju kā sociālās palīdzības atbalsta pasākumu.

Satversmes tiesai bija jāizvērtē, vai minimālā vecuma pensija kā valsts sociālās apdrošināšanas papildu atbalsta pasākums ir noteikta adekvāti. To izvērtējot, Satversmes tiesai bija jāpārbauda, vai šāds atbalsta pasākums noteikts pietiekamā apmērā atbilstoši sociāli atbildīgas valsts principam. Tiesai bija jāvērtē, no vienas puses, nepieciešamība nodrošināt sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ilgtspēju un, no otras puses, nepieciešamība atbalstīt personu tā, lai vecumdienās persona būtu pēc iespējas mazāk atkarīga no individuālajiem sociālās palīdzības atbalsta pasākumiem.

Ņemot vērā minēto, nevaru piekrist arī sprieduma 20. punktā ietvertajam secinājumam, ka uz minimālo pensiju ir attiecināms sociālās palīdzības lietās attīstītais iztikas minimuma nodrošinājuma pārbaudes tests.

Par iztikas minimumu

Sociālā atbalsta pasākumi to pietiekamības aspektā parasti tiek vērtēti sociāli atbildīgas valsts principa tvērumā. Taču lietās, kurās tika vērtēti sociālās palīdzības atbalsta pasākumi un to adekvātums (lietas Nr. 2019-24-03 un Nr. 2019-25-03), tika vērtēta sociālās palīdzības sistēma –, kuras mērķis kopējā sociālā nodrošinājuma sistēmā ir sniegt personai atbalstu tad, kad tā pati nav spējīga sevi nodrošināt, un sniegt to tā, lai radītu personai iespēju veidot cilvēka cienīgu dzīvi.

Likumdevējs sociālo palīdzību ir izveidojis kā tādu sociālā nodrošinājuma sistēmas daļu, kas tiecas palīdzēt personai, kura pašas spēkiem nespēj sevi nodrošināt, un iesaistīt šo personu sabiedrības dzīvē, tāpēc Satversmes tiesa pārbaudīja, vai atbilstoši šim mērķim izveidotā sistēma patiešām pilda savu uzdevumu. Lai to noskaidrotu, Satversmes tiesa arī konkrētēja, ko mūsdienu demokrātiskā tiesiskā valstī nozīmē ar sociālā nodrošinājuma sistēmas elementiem palīdzēt personai, kura pašas spēkiem nespēj sevi nodrošināt, un iesaistīt šādu personu sabiedrības dzīvē.

Tā kā, pirmkārt, sociāli atbildīgas valsts princips pats par sevi nesniedz atbildi uz jautājumu par to, kādā apmērā ir jānodrošina palīdzība personai, kura pati sevi nespēj nodrošināt, un, otrkārt, personas iekļaušana sabiedrībai būtiskās norisēs (jeb "neatstumšana" no sabiedrības dzīves) ir būtiska, lai cilvēks kā demokrātiskas tiesiskas valsts augstākā vērtība netiktu pazemots, šis jautājums bija risināms ne tikai sociāli atbildīgas valsts principa tālākveidošanas ceļā, bet arī attīstot pamattiesības uz ikviena cilvēka cieņas aizsardzību.

Cilvēka cieņas aizsardzības prasība liedz personu pakļaut bezpersoniskai vai tādai attieksmei, ar kuru tiek noniecināta personas vērtība, jo demokrātiskā tiesiskā valstī pret ikvienu personu ir jāizturas kā pret valsts augstāko vērtību. Cilvēka cieņa kā pamattiesība ne vien palīdz interpretēt citas cilvēka pamattiesības, bet arī neļauj sabiedrības interesēs ierobežot un prasa ikvienam nodrošināt tās tiesības, kas personai ir nepieciešamas, lai tā varētu saglabāt pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu (*sal. sk.: Kingreen T., Poscher R. Grundrechte. Staatsrecht II. 34. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2018, S. 111–113; Barak A. Human Dignity. The Constitutional Value and the Constitutional Right, United Kingdom: Cambridge University, 2015, pp. 144–145, 173*). Citstarp cilvēka cieņa kā pamattiesība prasa, lai ikvienai personai ar sociālā atbalsta pasākumiem tiktu nodrošināts nevis kāds noteikts atbalsta pasākumu veids, kopums vai summa, bet gan pienācīgs iztikas minimums, turklāt atbilstoši personas individuālajām vajadzībām un tikai tad, ja persona nav spējīga sevi nodrošināt patstāvīgi (*sal. sk., piemēram: Kingreen T., Poscher R. Grundrechte. Staatsrecht II. 34. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2018, S. 111–113; Knickrehm S., Kreikebohm R., Waltermann R. Kommentar zum Sozialrecht. 6. Auflage, München: C.H.Beck, 2019, S. 223–224, 2586; Schaumberg T. Sozialrecht. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2020, S. 18–19, 204*). Pienācīgs iztikas minimums mūsdienu demokrātiskā tiesiskā valstī nozīmē ne vien pienākumu nodrošināt minimālo personas izdzīvošanai kritisko vajadzību apmierināšanu, bet arī pienākumu nodrošināt personai vismaz minimālu iesaisti sabiedriskajā, kultūras un politiskajā dzīvē. Tieši tāpēc, ka minētajās lietās, kurās tika risināts jautājums par cilvēka cienīga iztikas minimuma nodrošinājumu jeb būtisku personas pamattiesību īstenošanas pienākuma izpildi, Satversmes tiesa atsaucās arī uz

būtiskuma teorijas atziņām. Taču no būtiskuma teorijas atvasināts likumdevēja pienākums izveidot argumentētu metodi, kas tiecas uz cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšanu, nav attiecināms uz jebkuru sociālā nodrošinājuma sistēmas elementu, bet vienīgi uz tādiem sociālā atbalsta pasākumiem vai to kopumu, kuri ir piemēroti iztikas minimuma nodrošināšanai (*sal. sk. Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas 2010. gada 9. februāra spriedumu lietā 1 BvL 1, 3, 4/09, Rn. 134–136, 184–185*).

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa neievēroja to, ka, risinot jautājumu par valsts sociālās apdrošināšanas atbalsta pasākumu apmēru, ir būtiski paturēt prātā, ka sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta izmaksu palielināšana var apdraudēt citu personu (sociālās apdrošināšanas iemaksu veicēju un nākamo paaudžu) tiesības uz sociāli atbildīgas valsts principa īstenošanu. Proti, ja valsts izšķērdētu sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta līdzekļus, tiktu apdraudēta nākamo paaudžu sociālā apdrošināšana vismaz minimālā līmenī.

Valstij ir pienākums cilvēka cienīgu dzīves līmeni nodrošināt ar tādiem sociālā nodrošinājuma atbalsta pasākumiem, kas ir šim mērķim piemēroti un neapdraud sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ilgtspēju un nākamo paaudžu sociālo drošību.

Tāds sociālais nodrošinājums, kas dod personām iespēju veidot cilvēka cienīgu dzīvi, ir panākams ar sociālās palīdzības atbalsta pasākumiem, kas ir individuāli un mērķēti uz personu vajadzībām. Tiesībsargs uzskatījis, ka vecuma pensijas saņēmējiem cilvēka cienīgs dzīves līmenis ir nodrošināms ar pienācīgiem valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas atbalsta pasākumiem, kas nevar tikt aizstāti ar sociālo palīdzību. Taču, ievērojot valsts sociālā nodrošinājuma sistēmas un sociālās palīdzības sistēmas pamatprincipus, cilvēka cienīgs dzīves līmenis ikvienam, kurš pats to nespēj sev nodrošināt, ir jānodrošina tieši ar sociālās palīdzības sistēmas uzlabošanu. Ja sociālās palīdzības sistēma, pēc tiesībsarga ieskata, nav piemērota ilgstošu problēmu risināšanai, tad tiesībsargam ir pienākums tieši šajā sistēmā sameklēt neatbilstības un veicināt to novēršanu.

Vai minimālās pensijas apmērs ir adekvāts?

Augstākā tiesa un tiesībsargs norāda, ka vecuma pensijas minimālais apmērs būtu nosakāms atbilstoši Pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktam un tam vajadzētu būt vismaz 50 procentu apmērā no ienākumu mediānas. Pēc 2018. gada datiem tas būtu aptuveni 341 *euro*.

Taču jāņem vērā, ka valsts pensiju speciālais budžets tiek subsidēts no tagadējo strādājošo veiktajām iemaksām. Turklāt daļai sociālās apdrošināšanas sistēmas dalībnieku vecuma pensija tiek piešķirta pēc solidaritātes principa, proti, summa, kura pietrūkst līdz minimālajai

pensijai, tiek izmaksāta no pārējo valsts vecuma pensijas kapitālu uzkrājušo personu līdzekļiem.

Eiropas Sociālo tiesību komiteja ir norādījusi, ka Pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 12. panta 1. punktam neatbilstu tāds ienākumus atvietojošs atbalsta pasākums, kas tiek kombinēts ar citiem atbalsta pasākumiem, ja tā apmērs ir mazāks par 40 procentiem no ienākumu mediānas, taču norādījusi arī to, ka tiesību uz sociālo apdrošināšanu īstenošanai jābūt efektīvai un jāaptver dažādi sociālās apdrošināšanas riski, turklāt būtisks šīs sistēmas elements ir sociālās apdrošināšanas solidāra finansēšana (*sk.: Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūras apkopojums (Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights), 2018. gada 31. decembris, 137.–138. lpp.*).

Arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, kas uzrauga Starptautiskā Pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām īstenošanu, ir uzsvērusi, ka valstij ir pienākums izveidot efektīvu sociālās apdrošināšanas sistēmu, nodrošinot tās ilgtspēju un iespēju saņemt sociālās apdrošināšanas sistēmas izmaksas arī nākamajām paaudzēm (*sk.: UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 19. The right to social security, E/C.12/GC/19, 4 February 2008*).

Tātad nav pieļaujama minimālās vecuma pensijas apmēra palielināšana, neievērojot kopējās apdrošināšanas sistēmas funkcionēšanas īpatnības, nonivilējot tās pamatprincipu – pašfinansēšanos – un līdz ar to apdraudot arī pašas šīs sistēmas pastāvēšanu ilgtermiņā.

Ja atbilstoši pieteikumu iesniedzēju pieejai ikvienam neatkarīgi no konkrētās personas (mājsaimniecības) materiālā stāvokļa un nepieciešamības pēc sociālā atbalsta, izmaksātu minimālo vecuma pensiju 341 *euro* apmērā, tad zustu personu motivācija uzkrāt savu apdrošināšanas stāžu un pensijas kapitālu, jo minimālā vecuma pensija sasniegtu vecuma pensijas vidējo apmēru, kas 2019. gadā bija aptuveni 340 *euro* mēnesī (*sk. informāciju Centrālās statistikas pārvaldes datubāzē: www.csb.gov.lv*). Šāda kārtība nonāktu pretrunā ar sociālās apdrošināšanas izmaksu proporcionalitātes, sociālās apdrošināšanas budžeta pašfinansēšanās un ilgtspējas principiem.

Sprīdumā vairākās vietās ir norādīts, ka minimālās vecuma pensijas apmērs bijis atkarīgs no valsts budžeta iespējām. Piemēram, sprieduma 22.2.3. punktā norādīts, ka Ministru kabineta, kā arī Labklājības ministrijas un citu pieaicināto personu pārstāvji tiesas sēdē piekrituši tam, ka minimālās vecuma pensijas paaugstināšanai ir izmantota nevis kāda noteikta metode, bet gan valsts budžeta iespēju novērtējums. Taču jāņem vērā, ka Ministru kabinets, Labklājības ministrija un pārējās lietā pieaicinātās personas norādīja, ka minimālās pensijas apmērs tiek noteikts pēc sociālās

apdrošināšanas speciālā budžeta iespējām. Proti, minimālās pensijas apmērs apstrīdēto normu darbības laikā līdz lietas izskatīšanai Satversmes tiesā tika noteikts, vadoties nevis pēc politiskā kompromisa par valsts pamatbudžeta līdzekļu izlietojumu, bet gan pēc valsts pensiju speciālā budžeta iespējām jeb valsts sociālās apdrošināšanas dalībnieku uzkrātā līdzekļu apjoma. Izmaksām no šā budžeta atbilstoši tā pašfinansēšanās principam un ilgtspējas principam ir jābūt samērīgām ar pārējo personu uzkrāto pensijas kapitālu un tām izmaksājamām summām.

Satversmes tiesa spriedumā nav ņēmusi vērā arī Latvijas Bankas viedokli norādīto, ka, pirmkārt, augsts minimālās vecuma pensijas apmērs nemotivētu citus sistēmas dalībniekus veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem darba ienākumiem, un tādējādi savukārt varot pasliktināties pensiju sistēmas ilgtspēja. Otrkārt, īstermiņā speciālā budžeta ietvaros minimālās pensijas palielināšanai nepieciešamos līdzekļus varētu nodrošināt, paplašinot sociālās apdrošināšanas iemaksu apliekamo bāzi vai palielinot iemaksas pensiju kapitālā, tomēr salīdzinoši jau tā lielā darbaspēka nodokļu sloga turpmāka palielināšana nolūkā nodrošināt lielākas iemaksas pensijas kapitālā bremzētu ekonomisko aktivitāti. Arī Valsts kontrole tiesas sēdē norādīja, ka minimālo vecuma pensiju palielināt no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta nav iespējams, jo tas izjauktu šā budžeta pašfinansēšanās un ilgtspējas principu īstenošanu.

Līdz ar to nevaru piekrist arī sprieduma 22.2.3. punktā izdarītajam secinājumam, ka apstrīdēto normu darbības laikā vecuma pensijas minimālais apmērs neesot aprēķināts, izmantojot kādu konkrētu metodi, kas saistīta ar ekonomikas rādītājiem un prognozēs balstītiem aprēķiniem. Tās apmērs ir noteikts pēc pamatotas, aprēķinos balstītas metodes. Proti, minimālās vecuma pensijas apmērs tika noteikts, ievērojot, no vienas puses, visu sociālās apdrošināšanas sistēmas dalībnieku intereses uz sociālās apdrošināšanas budžeta pašfinansēšanos un ilgtspēju un, no otras puses, nepieciešamību minimālā līmenī sociālās apdrošināšanas pakalpojumus nodrošināt (un "celt") arī tām personām, kurām nav bijusi iespēja pietiekamā apmērā uzkrāt vecuma pensijas kapitālu.

Par sprieduma izpildi un spēku laikā

Satversmes tiesa sprieduma 26.1. punktā noteikusi, ka attiecībā uz personām, kas vērsušās administratīvajā tiesā savu tiesību aizsardzībai, minimālā pensija atzīstama par spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās dienas. Lai noskaidrotu, vai personai minimālās pensijas apmērs bijis adekvāts, esot jāizvērtē tas, kādas pamatvajadzības persona spējusi apmierināt ar minimālo vecuma pensiju un vai šī pensija kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nodrošinājusi šai personai iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Pēc būtības tiesai ir uzlikts

pienākums pašai izvērtēt attiecīgās personas (mājsaimniecības) materiālo stāvokli, kā arī to, kādu personas pamatvajadzību apmierināšanai un kādā veidā/apmērā vajadzēja būt nodrošinātai, lai gan vienlaikus Satversmes tiesa ir noteikusi, ka šādas argumentētas metodes izstrāde ir likumdevēja uzdevums un likumdevējam ir rīcības brīvība atbilstošākās metodes izstrādē. Turklāt tas nozīmē to, ka gadījumā, ja personai ir, piemēram, vairāki nekustamie īpašumi, tai pensijas apmērs nebūtu palielināms. Proti, tās situācija būtu nelabvēlīgāka nekā likumdevējs paredzējis pirms Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās.

Satversmes tiesa šajā spriedumā noteikusi: minimālā pensija, tā kā tā kopā ar citiem sociālā atbalsta pasākumiem nenodrošina cilvēka cienīgu iztikas minimumu ikvienai personai, atzīstama par neatbilstošu Satversmei un spēkā neesošu tikai no 2021. gada 1. jūnija. Savukārt atbilstoši Satversmes tiesas spriedumiem lietās Nr. 2019-24-03 un Nr. 2019-25-03 jau no 2021. gada 1. janvāra vairs nav pieļaujama tāda situācija, ka personai nepieciešamības gadījumā netiktu sniegta sociālā palīdzība iztikas minimuma jeb cilvēka cieņai atbilstošas dzīves nodrošināšanai. Tādējādi šā sprieduma spēks laikā nav saskaņots ar iepriekšējiem Satversmes tiesas spriedumiem.

Gala secinājumi

Apkopojot iepriekšminēto, uzskatu, ka Satversmes tiesa šajā spriedumā ir kļūdaini pārnēmusi atziņas, kuras tā iepriekš izteikusi attiecībā uz sociālās palīdzības sistēmu, proti, ka tai jāvērtē, vai vecuma pensijas minimālais apmērs noteikts, pamatojoties uz tādu metodi, kas izriet no mērķa aizsargāt cilvēka cieņu, mazināt sociālo nevienlīdzību un nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību. Tomēr sociālās palīdzības sistēma un sociālās apdrošināšanas sistēma ir divas uz atšķirīgiem principiem balstītas sistēmas. Sociālā palīdzība ir individualizēta. Turpretim minimālā vecuma pensija ir valsts sociālās apdrošināšanas maksājums, kuru izmaksā valsts neatkarīgi no tā, kāds ir personas mantiskais stāvoklis un vajadzība pēc palīdzības.

Tiesa kļūdaini aplūkoja minimālo vecuma pensiju kontekstā ar cilvēka pamatvajadzību apmierināšanu un cilvēka cieņa dzīves līmeņa nodrošināšanu. Cilvēka cieņas aizsardzība nav panākama ar minimāla apmēra regulāru maksājumu, balstoties uz kādu vidējo rādītāju, bet ikkatra cilvēka situācija ir aplūkojama individuāli, ievērojot apstākļus, kādos katrs var nonākt.

Tiesas spriedumā nav pamatots, kā no pamattiesības uz cilvēka cieņas aizsardzību izriet tas, ka persona var prasīt un valstij ir pozitīvs pienākums šai personai nodrošināt tieši sociālās apdrošināšanas sistēmas elementa – minimālās vecuma pensijas – noteiktu apmēru. Jāņem vērā, ka no sociāli atbildīgas valsts principa izriet arī ikvienas personas tiesības uz sociālo aizsardzību un līdz ar to uz sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ilgtspēju.

Minimālās vecuma pensijas apmērs, ievērojot Latvijas Bankas un Valsts kontroles Satversmes tiesai sniegto informāciju par iespējam palielināt izdevumus no valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta, kā arī vecuma pensiju vidējos apmērus, noteikts pēc pamatotas metodes un adekvātā apmērā, ievērojot visu sociālās apdrošināšanas sistēmas dalībnieku intereses uz sociālās apdrošināšanas budžeta ilgtspēju un nepieciešamību minimālā līmenī sociālās apdrošināšanas pakalpojumus nodrošināt arī tām personām, kurām nav bijusi iespēja pietiekamā apmērā uzkrāt vecuma pensijas kapitālu.

Valsts vecuma pensijas sistēma kopumā, protams, būtu jāuzlabo, taču tās uzlabošana būtu panākama nevis vienīgi ar izmaksu palielināšanu, bet arī ar atbilstoša finansējuma piesaisti. Valstij ir ne tikai jānodrošina ikvienai personai vecuma pensijas izmaksa tādā apmērā, lai personai vecumdienās būtu nodrošināts pietiekams finansiāls atbalsts, bet tas jādara taisnīgi pret visiem sistēmas dalībniekiem un tā, lai motivētu personas veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas un tādējādi būtu nodrošināta valsts sociālās apdrošināšanas budžeta pašfinansēšanās un sociālā apdrošināšana arī nākamajām paaudzēm.

Vēl jāatzīmē, ka minimālās vecuma pensijas saņēmēji neatrodas ar citām sabiedrības grupām vai citiem vecuma pensijas saņēmējiem vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo personu uzkrātais apdrošināšanas stāžs un/vai uzkrātais pensijas kapitāls ir individuāli nosakāms un atšķirīgs. Tāpēc, kā arī ievērojot tiesībsarga atziņu vispārīgo raksturu, šajā lietā atšķirīga attieksme vai diskriminācija pret minimālās vecuma pensijas saņēmējiem Satversmes 91. panta kontekstā nebija konstatējama.

Tādējādi minimālās vecuma pensijas apmērs bija atzīstams par atbilstošu Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Satversmes tiesas tiesnesis

J. Neimanis

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 19. novembrī

lietā Nr. 2020-13-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc personas D konstitucionālās sūdzības,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2020. gada 20. oktobra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.⁴ panta ceturtās daļas 2. punkta un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1995. gada 6. novembrī pieņēma likumu "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu", kas stājās spēkā 1997. gada 1. janvārī. Savukārt Valsts sociālo pabalstu likumu Saeima pieņēma 2002. gada 31. oktobrī un tas stājās spēkā 2003. gada 1. janvārī.

Ar 2013. gada 6. novembra likumu "Grozījumi likumā "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu"", kas stājās spēkā 2014. gada 1. janvārī, likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.⁴ pants citstarp tika papildināts ar ceturtās daļas 2. punktu, kas noteic, ka sociāli apdrošinātajai personai vienā apdrošināšanas gadījumā ir tiesības izvēlēties vecāku pabalstu bērna kopšanai līdz pusotra gada vecumam. Ar 2014. gada 23. oktobra likumu "Grozījumi likumā "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu"", kas stājās spēkā 2014. gada 11. novembrī, minētajā tiesību normā tika izdarīti precizējoši grozījumi, nosakot, ka par vienu un to pašu bērnu personai ir tiesības izvēlēties vecāku pabalstu bērna kopšanai līdz pusotra gada vecumam.

Savukārt ar 2013. gada 17. oktobra likumu "Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā", kas stājās spēkā 2013. gada 20. novembrī, Valsts sociālo pabalstu likuma 7. pants papildināts ar 1.¹ daļu, kas noteic, ka bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam (turpmāk abas tiesību normas kopā arī – apstrīdētās normas).

2. Pieteikuma iesniedzēja – persona D (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam un Satversmes 110. pantam.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētās normas neparedz iespēju pagarināt vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu, pamatojoties uz bērna individuālajām vajadzībām. Proti, Pieteikuma iesniedzējai bērns piedzimis priekšlaikus, tādēļ apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā viņa minētos pabalstus saņēmusi īsāku laiku nekā vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā. Pieteikuma iesniedzējai pēc maternitātes pabalsta saņemšanas vecāku pabalsts esot maksāts līdz bērna pusotra gada vecumam, bet bērna kopšanas pabalsts – līdz bērna divu gadu vecumam.

Pieteikuma iesniedzēja lūgusi Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru pārskatīt viņai piešķirtā vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanas periodu (kalendāra dienas). Tomēr, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, viņas pieteikums noraidīts. Ar Administratīvās apgabaltiesas spriedumu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras lēmums atstāts negrozīts.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka parasti sievietei esot tiesības uz 112 dienas garu grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kas formāli dalāms uz 56 dienām pirms dzemdībām un 56 dienām pēc dzemdībām. Savukārt tad, ja sieviete stājusies grūtniecības uzskaitē līdz grūtniecības 12. nedēļai, viņai pienākoties papildu 14 dienas, kas pieskaitāmas pie grūtniecības atvaļinājuma perioda. Ja sievietei bērns piedzimis priekšlaikus, tad viņai piešķirot 140 dienas ilgu grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu jau pēc bērna piedzimšanas. Tiesības uz vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu rodoties tikai pēc tam, kad sieviete vairs nesaņem maternitātes pabalstu. Līdz ar to izveidojoties tāda situācija, ka vecāki, kuriem ir priekšlaikus dzimis bērns, bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu saņem īsāku laiku, jo tas tiek saistīts ar brīdi, kad bērns sasniedz konkrētu vecumu.

Valsts esot izveidojusi sociālās drošības sistēmu attiecībā uz maza bērna kopšanu un paredzējusi tiesības uz ģimenes sociālo aizsardzību vismaz minimālā apmērā, tomēr, ierobežojot vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanas periodu ar hronoloģisko bērna vecumu, valsts esot pārkāpusi vienlīdzības principu un bērna vislabāko interešu prioritātes principu. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, vienlīdzības princips tiek pārkāpts divos aspektos. Apstrīdētās normas esot radījušas atšķirīgu attieksmi pret vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, jo pirmā grupa saņemot vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu īsāku laiku nekā otra, proti, šie pabalsti tiekot maksāti līdz bērna pusotra gada un divu gadu

vecumam. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, atrodas būtiski atšķirīgās situācijās, jo priekšlaikus dzimušam bērnam nepieciešams ilgāks kopšanas periods. Taču attieksme pret abām grupām esot vienāda, jo apstrīdētās normas paredzot vienādus vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas kritērijus, t. i., šie pabalsti tiekot maksāti, līdz bērns sasniedz konkrētu vecumu. Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka priekšlaikus dzimuša bērna hronoloģiskais vecums nesakrīt ar bioloģisko vecumu un tāpēc viņam esot nepieciešama ilgāka un intensīvāka kopšana, bet likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, šo apstākli neesot apsvēris.

Apstrīdētās normas pārkāpjot arī bērna vislabāko interešu prioritātes principu, jo valstij vajagot bērna kopšanai paredzētos pabalstus pielāgot, ņemot vērā pieejamos resursus, kā arī bērna un to personu apstākļus, kuras ir atbildīgas par bērna uzturēšanu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdētos aktus, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Valsts esot veikusi pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības, jo izveidojusi ģimenes sociālās drošības sistēmu, un atbalsts tiekot sniegts visām ģimenēm ar bērnu, tostarp personām, kuras kopj bērnu līdz divu gadu vecumam. Šos pasākumus valsts esot veikusi pienācīgi, jo visām personām esot nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā. Nodarbinātām un sociāli apdrošinātām personām esot iespēja saņemt vecāku pabalstu, ja par vienu un to pašu bērnu un par vienu un to pašu laika posmu jau netiek saņemts maternitātes pabalsts. Vecāku pabalsta apmērs esot atkarīgs no personas veikto obligāto iemaksu apmēra un neesot ierobežots noteiktā minimālā līmenī. Sociālo tiesību jomā valsts pozitīvo pienākumu pamatkodolā ietilpstot tādi sociālās drošības pasākumi, kas tiek garantēti pat tad, ja persona nav veikusi obligātās iemaksas. Ja persona nav veikusi obligātās iemaksas un tai nav tiesību saņemt vecāku pabalstu, tā varot saņemt bērna kopšanas pabalstu.

Pieteikuma iesniedzēja vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu neesot saņēmusi tikpat daudz dienu kā tie vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, nevis tādēļ, ka valsts viņai nebūtu nodrošinājusi iespēju īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālajā apmērā, bet gan tādēļ, ka viņa ilgāku laika posmu pēc dzemdībām saņēmusi maternitātes pabalstu, kas pēc apmēra parasti esot lielāks nekā vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts. Turklāt Pieteikuma iesniedzējai esot bijušas tiesības izmantot to valsts atbalsta mehānismu, kurš viņai un viņas ģimenei bija izdevīgāks. Pieteikuma iesniedzējai esot bijušas tiesības izvēlēties nesaņemt

maternitātes pabalsta daļu par grūtniecības atvaļinājumu, bet tās vietā sākt saņemt vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu, tādējādi saņemot šos pabalstus tikpat ilgi, kā tos saņēma tie vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā.

Pieteikuma iesniedzēja apstrīdot tāda tiesiskā regulējuma neesību, kurš atbilstu viņas vēlmei saņemt vecāku pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam. Turklāt Pieteikuma iesniedzēja vēloties, lai šie pabalsti viņai tiktu papildus izmaksāti par tikpat daudzām dienām, cik dienu agrāk par ārsta prognozēto laiku ir piedzimis viņas bērns. Tomēr tas vien, ka valsts nesniedz ģimenei tādu atbalstu, kādu tā subjektīvi vēlētos saņemt, nenozīmē, ka personas sociālās tiesības vismaz minimālajā apmērā nebūtu nodrošinātas.

Nesot pamata uzskatīt, ka valsts, īstenojot sociālās tiesības, būtu pārkāpusi vispārējos tiesību principus, tostarp bērna vislabāko interešu prioritātes principu un vienlīdzības principu. Apstrīdētajās normās noteiktie pabalsti esot vērsti nevis uz bērna tiesību ierobežošanu, bet – gluži pretēji – uz bērna vislabāko interešu nodrošināšanu, atvieglojot finansiālo slogu vecākiem līdz bērna divu gadu vecumam un tādējādi veicinot arī to, ka vecāki var vairāk laika un resursu izmantot bērna vajadzību apmierināšanai. Likumdevējs apstrīdētajās normās esot noteicis salīdzinoši ilgu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu, kā arī paredzējis tam pakārtotu bērna kopšanas atvaļinājumu. Tādējādi likumdevējs esot nodrošinājis to, ka vecāks var aprūpēt savu bērnu un vienlaikus saglabāt savu darbu.

Attiecībā uz vienlīdzības principa nodrošināšanu Saeima norāda, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam, jo šajā periodā visiem vecākiem rodoties papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu. Apstrīdētās normas paredzot vienādu attieksmi pret visiem vecākiem ar bērnu līdz divu gadu vecumam.

Esot jāņem vērā arī tas, ka īpaša kopšana un rūpes varot būt nepieciešamas ne tikai bērniem, kas dzimuši priekšlaikus, bet arī tiem bērniem, kas dzimuši ārsta prognozētajā laikā vai vēlāk. Ne visos gadījumos, kad bērns piedzimis priekšlaikus, viņam ir nepieciešama īpaša vai ilgāka vecāku nodrošināta aprūpe.

Likumdevējs ar apstrīdētajām normām esot paredzējis, ka vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts ģimenei tiek izmaksāti pietiekami ilgu laiku, tādējādi nodrošinot visām ģimenēm ar bērnu īpašu atbalstu bērna aprūpei līdz viņa divu gadu vecumam.

4. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – pievienojas Saeimas argumentiem un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Bērna kopšanas pabalsts tiekot izmaksāts no valsts pamatbudžeta un neesot saistīts nedz ar iepriekšēju sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanu, nedz ar individuālu personas vajadzību un resursu izvērtējumu. Proti, tas esot atbalsts personai, kura kopj bērnu vecumā līdz diviem gadiem, un tā apmērs un izmaksas nosacījumi esot visām personām vienādi, bet bērna īpašas kopšanas aspekts netiekot vērtēts. Savukārt vecāku pabalsts esot viens no sociālās apdrošināšanas sistēmas pabalstiem un tā mērķis esot visām sociāli apdrošinātajām personām noteikta riska iestāšanās gadījumā nodrošināt daļēju iepriekš gūto ienākumu atvietošanu. Taču šā pabalsta mērķis neesot risināt katras personas atsevišķo situāciju. Tāpēc arī vecāku pabalsts tiekot piešķirts un izmaksāts visām sociāli apdrošinātajām personām ar vienādiem nosacījumiem neatkarīgi no tā, vai bērna kopšanas periodā bērnam nepieciešama īpaša aprūpe.

Latvijā vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periods esot noteikts salīdzinoši garš. Tas ļaujot nodrošināt atbalstu vecākiem līdz brīdim, kad rodas iespēja bērnam apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai vecākiem piesaistīt bērna aprūpei pašvaldības līdzfinansētu bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Valsts esot izveidojusi ģimenes sociālās drošības sistēmu, un vismaz minimālā apmērā tiekot īstenotas to ģimeņu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, kurās ir mazs bērns. Tomēr apstrīdētās normas neatbilstot vienlīdzības principam, jo attieksme pret visiem vecākiem, kuriem ir mazs bērns, esot vienāda, proti, tiesības uz abiem pabalstiem – vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu – izbeidzoties ar brīdi, kad bērns sasniedz noteiktu vecumu. Tiesībsargs vērš uzmanību uz to, ka priekšlaikus dzimušam bērnam attīstības posms mātes grūtniecības laikā bijis isāks nekā ārsta prognozētajā laikā dzimušiem bērniem un tāpēc attīstības posms pēc dzemdībām līdz analogiskas attīstības stadijas sasniegšanai esot ilgāks. Visiem bērniem, kas dzimuši priekšlaikus, esot nepieciešama īpaša aprūpe, kamēr viņi sasniedz to attīstības pakāpi, līdz kurai jau dzimšanas brīdī ir tikuši ārsta prognozētajā laikā dzimušie bērni. Tādēļ priekšlaikus dzimušiem bērniem objektīvu apstākļu dēļ ilgāk esot nepieciešama vecāku nodrošināta īpaša aprūpe un kopšana, bet šo apstākli likumdevējs, nosakot apstrīdētajās normās paredzēto pabalstu izmaksas ilgumu, neesot ņēmis vērā.

Likumdevējs ar apstrīdētajām normām esot paredzējis vienādu attieksmi pret vecākiem, kas kopj ārsta prognozētajā laikā dzimušu bērnu,

un tiem vecākiem, kas kopj priekšlaikus dzimušu bērnu. Tādējādi likumdevējs esot pieļāvis vienādu attieksmi pret tādām personām, kas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos. Šādi attieksmei neesot objektīva un saprātīga pamata. Apstrīdētās normas liedzot priekšlaikus dzimušiem bērniem saņemt iespējami labāko aprūpi, un tādēļ tās neatbilstot konkrētās bērnu grupas interesēm.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Pēc bērna piedzimšanas vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodoties visi vecāki, kamēr bērns nav sasniedzis divu gadu vecumu. Tādēļ vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksa līdz konkrētam bērna vecumam visos gadījumos neatkarīgi no bērna attīstības un veselības stāvokļa esot objektīvi pamatota un saprātīga pieeja Satversmes 110. pantā paredzēto tiesību un no tā izrietošā valsts pozitīvā pienākuma īstenošanai. Šāds regulējums nodrošinot vecāka pastāvīgu klātbūtni bērnam un bērna aprūpi viņa dzīves pirmajos gados. Paredzot vienādu vecumu, līdz kuram izmaksājams vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts, likumdevējs esot ievērojis Satversmes 91. pantā ietverto vienlīdzības principu. Diferencēta attieksme un attiecīgi diferencēts minēto pabalstu izmaksas periods atkarībā no bērna dzimšanas laika vai veselības stāvokļa radītu tiesisku nenoteiktību un raisītu šaubas par regulējuma atbilstību bērna vislabākajām interesēm un vienlīdzības principam gadījumos, kad bērnam ir kāda slimība vai attīstības traucējumi. Valsts atbalsts bērniem, kuriem ir kāda slimība vai attīstības traucējumi, esot nošķirams no regulējuma par atbalstu vecākiem saistībā ar bērna piedzimšanu un aprūpi. Atbalstu bērniem, kuriem ir attīstības traucējumi, nodrošinot citi sociālās drošības sistēmas pasākumi, piemēram, slimības pabalsts un bērna ar invaliditāti kopšanas pabalsts. Tāpat šādiem bērniem esot iespēja saņemt veselības aprūpes pakalpojumus un atbalstu dažādu programmu ietvaros.

7. Pieaicinātā persona – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību vienlīdzības principam, varot secināt, ka priekšlaikus dzimuša bērna vecāki un ārsta prognozētajā laikā dzimuša bērna vecāki neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Ārsta prognozētajā laikā dzimuša bērna vecāki esot labākā situācijā nekā tie vecāki, kuri zaudē tiesības uz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanu par to laika posmu, kurā tiek izmaksāts maternitātes pabalsts. Valstij būtu jānodrošina vienlīdzīgas iespējas visiem vecākiem, arī tiem, kuru bērns dzimis priekšlaikus, izmantot tiesības uz vecāku pabalstu un bērna

kopšanas pabalstu pilnā apmērā. Lai gan tieši vecāki ir atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību, ar sociālās drošības sistēmas pasākumiem esot jārada viņus atbalstoša vide, nodrošinot atbilstošu pakalpojumu līmeni un resursus, lai vecāki varētu pienācīgi aprūpēt bērnu.

Izvērtējot priekšlaikus dzimuša bērna situāciju kopsakarā ar bērna vislabāko interešu prioritātes principu, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija secinājusi, ka valstij, veicot šā principa īstenošanas pasākumus, ir jānoskaidro visu bērnu labākās intereses, ieskaitot tos, kas atrodas neaizsargātā stāvoklī. Jo agrākā grūtniecības nedēļā bērns ir piedzimis, jo lielāki esot viņa veselības apdraudējumi. Tāpēc valstij esot pienākums izvērtēt, kādu ietekmi varētu atstāt, piemēram, apstrīdētajās normās noteiktais pabalstu izmaksas ilgums uz priekšlaikus dzimušiem bērniem. Savukārt tad, ja radusies tāda situācija, ka atsevišķa bērna un cita bērna vai bērnu grupas, vai vispār bērnu intereses konfliktē, visas šīs intereses būtu jāsabalansē, atrodot labāko kompromisu.

Lielāka nozīme esot jāpiešķir tam, kas bērnam der vislabāk. Tāpēc priekšlaikus dzimuša bērna interesēs esot tas, lai viņa vecākiem bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas periods tiktu pagarināts par to laiku, kura bērnam pietrūcis līdz ārsta prognozētajai piedzimšanas dienai. Likumdevējs varot pagarināt arī periodu, par kuru mātei izmaksā maternitātes pabalstu, un noteikt, ka tas izmaksājams arī par periodu starp priekšlaikus dzimuša bērna faktisko dzimšanas datumu un datumu, kad bija paredzēta grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma sākšanās, t. i., astoņas vai 10 nedēļas pirms paredzamā dzimšanas datuma.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Neonatologu biedrība – norāda, ka priekšlaikus dzimuši bērni ir savstarpēji atšķirīgi, proti, jo agrāka gestācijas nedēļa (grūtniecības nedēļa, kurā bērns ir dzimis), jo mazāk nobrieduši ir iekšējie orgāni un orgānu sistēmas, līdz ar to agrīnajā dzīves periodā varot rasties dažādi akūti stāvokļi, nepieciešamība izmantot plaušu ventilācijas aparātus, siltuma nodrošināšanas inkubatorus, kā arī iedarbīgus medikamentus.

Lielākā daļa priekšlaikus dzimušo bērnu savā attīstībā panākot vienaudžus koriģētajā pusotra gada līdz divu gadu vecumā svarīgākajos psihomotorās attīstības punktos, un tikai neliela daļa priekšlaikus dzimušo bērnu ciešot no vidēji smagiem vai smagiem veselības traucējumiem, kuri saistīti ar priekšlaicīgām dzemdībām un kuru dēļ nepieciešama īpaša aprūpe. Bērni, kuriem ir īpašas vajadzības un nepieciešama īpaša aprūpe, varot būt gan tādi, kas dzimuši priekšlaikus, gan tādi, kas dzimuši ārsta prognozētajā laikā. Sevišķa vecāku aprūpe pēc noteiktā hronoloģiskā vecuma sasniegšanas varētu būt nepieciešama bērniem, kas dzimuši pirms 28. gestācijas nedēļas, jo šie bērni sākotnēji esot daudz mazāk nobrieduši un

koriģēto vecumu sasniedzot vēlāk nekā citi. Piemēram, 24. gestācijas nedēļā dzimis bērns koriģēto divu gadu vecumu sasniedzot tad, kad viņa hronoloģiskais vecums ir divi gadi un četri mēneši.

Bērna svars neesot vienīgais kritērijs, pēc kura izvērtējams viņa veselības stāvoklis. Gan priekšlaikus, gan ārsta prognozētajā laikā dzimušu bērnu veselības stāvokli vērtējot pēc fiziskās attīstības augšanas līknēm, ņemot vērā svaru, garumu un galvas apkārtmēru.

Secinājumu daļa

9. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam un Satversmes 110. pantā ietvertajam bērna vislabāko interešu prioritātes principam, un tādējādi arī tiesībām uz ģimenes aizsardzību.

Likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.⁴ panta ceturtās daļas 2. punkts paredz, ka par vienu un to pašu bērnu vecākam ir tiesības izvēlēties vecāku pabalstu līdz bērna viena gada vai pusotra gada vecumam. Savukārt Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļa noteic, ka bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam. Proti, abas apstrīdētās normas noteic periodu, par kādu vecākam ir tiesības saņemt minētos pabalstus. Tātad šīs normas ir savstarpēji cieši saistītas un Satversmes tiesa tās izvērtēs kā vienotu tiesisko regulējumu.

Ja ir apstrīdēta tiesību normu atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesa 2020. gada 18. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-32-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējas apsvērumi par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam pausti saistībā ar šo normu iespējamo neatbilstību Satversmes 110. pantā nostiprinātajam valsts pienākumam vislabākajā veidā aizsargāt bērna intereses, izveidojot tādu sociālās drošības sistēmu, kas atbalsta ģimeni ar bērnu. Ņemot vērā Pieteikuma iesniedzējas argumentu būtību un Saeimas atbildes rakstā ietvērto pamatojumu, kā arī citus lietas materiālus, Satversmes tiesa izskatāmajā lietā izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 110. pantam, šā izvērtējuma ietvarā pārbaudot arī to atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

10. Satversmes 110. pants noteic: "Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības."

Konkretizējot Satversmes 110. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības, jāņem vērā starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ietvertās normas un to piemērošanas prakse (*sal.: Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 8.2.punkts un 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 9.punkts*). Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 23. panta pirmā daļa noteic, ka ģimene ir dabiska sabiedrības pamatšūniņa un tai ir tiesības baudīt sabiedrības un valsts aizsardzību. Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, kultūras un sociālajām tiesībām 10. panta pirmā daļa paredz, ka dalībvalstis nodrošina iespējami plašāku aizsardzību un palīdzību ģimenei, it sevišķi tās dibināšanas posmā un kamēr tās pienākums ir gādāt par nepatstāvīgajiem bērniem un viņu audzināšanu.

Arī Eiropas Sociālās hartas 16. pants citstarp noteic ģimenes tiesības uz sociālo aizsardzību. Tas paredz, ka līgumslēdzējas puses, lai nodrošinātu apstākļus, kas nepieciešami pilnīgai ģimenes kā sabiedrības pamatvienības attīstībai, apņemas veicināt citstarp ģimenes sociālo aizsardzību ar tādiem līdzekļiem kā ģimeņu pabalsti, fiskālie atvieglojumi, dzīvojamā fonda nodrošināšana ģimenēm, pabalsti jaunlaulātajiem un citiem piemērotiem līdzekļiem. Šī norma valstij uzliek pienākumu ieviest un uzturēt ģimenes sociālās drošības sistēmu. Pabalstiem jāaptver liels skaits ģimeņu un jābūt pietiekamiem, lai nodrošinātu ģimenēm adekvātu ienākumu papildinājumu (*sk.: Digest of the Case Law of the ECSR. Council of Europe, March 2005, pp. 73–74. Pieejams: www.coe.int*). Satversmes tiesa atzinusi, ka Eiropas Sociālās hartas 16. pants nesniedz izsmeļošu ģimenes politikas instrumentu sarakstu, proti, nenoteic, kādi var būt pabalsti un kādos apstākļos tie būtu izmaksājami. Ievērojot noteiktas minimālās prasības, valstis pašas ir tiesīgas izvēlēties, ar kādiem līdzekļiem tās nodrošina ģimenes sociālo aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 8.2. punktu*).

Lai arī no Satversmes 110. panta neizriet personas tiesības saņemt valsts atbalstu konkrēta veida un apmēra pabalsta formā, tomēr valstij, rūpējoties par bērniem un ģimeni un ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, jāveic tādi atbalsta pasākumi, kas ir pietiekami efektīvi un, cik vien tas iespējams, atbilst adresātu, pirmkārt bērna, vajadzībām (*sal.: Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 13. punkts*). Satversmes 110. pantā ietvertais valsts pienākums aizsargāt un atbalstīt ģimeni, vecāku un bērna tiesības aptver arī pienākumu finansiāli atbalstīt ģimeni bērna pirmajos dzīves gados (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 11. punktu*). Tomēr Satversmes 110. pants neprasa, lai valsts tikai un vienīgi ar sociālās drošības sistēmas palīdzību pilnībā nodrošinātu katra bērna materiālo labklājību (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 11. decembra sprieduma*

lietā Nr.2006-10-03 13.4.punktu). Šāda pilnīga valsts aprūpe nonāktu pretrunā ar Satversmes 110. panta pirmo teikumu, jo visupirms vecākiem pašiem ir pienākums rūpēties par saviem bērniem un gādāt par bērna vajadzību apmierināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 14.2. punktu).*

Valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai.

Tādējādi no Satversmes 110. panta valstij izriet pienākums izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

11. Satversmes tiesa atzinusi, ka kritēriji, pēc kuriem vērtējama tiesību normas atbilstība sociālajām tiesībām, var atšķirties atkarībā no tā, vai konkrētā norma ierobežo personai piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi (*sal.: Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-21-01 10.1. punkts).*

Izskatāmajā lietā ar apstrīdētajām normām nav ierobežotas Pieteikuma iesniedzējai jau piešķirtas sociālās tiesības. Pieteikuma iesniedzēja saņēma vecāku pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam. Tomēr Pieteikuma iesniedzējai bērns piedzima priekšlaikus un maternitātes pabalsts tika piešķirts tikai pēc bērna dzimšanas, tāpēc vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts tika izmaksāti īsāku laika periodu nekā tiem vecākiem, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, valsts ir pārkāpusi vienlīdzības principu un bērna vislabāko interešu prioritātes principu, jo priekšlaikus dzimuša bērna vecāki vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu saņem īsāku laiku, turklāt priekšlaikus dzimušam bērnam esot nepieciešama īpaša kopšana un tādēļ minētie pabalsti būtu jāmaksā līdz brīdim, kad bērns sasniedz korigēto, nevis hronoloģisko divu gadu vecumu.

Līdz ar to Satversmes tiesai šajā lietā ir jāizvērtē, vai valsts, ar apstrīdētajām normām nosakot vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu, ir izpildījusi tai no Satversmes 110. panta izrietošo pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

To izvērtējot, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai: 1) ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi, citstarp bērna vislabāko interešu prioritātes princips un Satversmes

91. panta pirmajā teikumā ietvertais vienlīdzības princips (*sal.: Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.4. punkts*).

12. Satversmes tiesa visupirms noskaidros, vai valsts ir izveidojusi tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados, un paredzējusi sociālo atbalstu attiecīgajām ģimenēm, tostarp arī Pieteikuma iesniedzējas ģimenei.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamās (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu*). Turklāt valsts rīcībai, paredzot pasākumus sociālās drošības sistēmas izveidei, ir jāatbilst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem (*sal.: Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 20.2. punkts*).

Sociālās drošības sistēmas ietvaros ģimenei bērna pirmajos dzīves gados primāri ir paredzēts vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts. Katram no šiem pabalstiem ir savs mērķis un izmaksas nosacījumi.

Vecāku pabalsta mērķis ir kompensēt vecākiem, kuri uzņemas zīdaiņa aprūpi un līdz ar to, pārtraucot profesionālo darbību, nespēj gūt ienākumus tādā pašā līmenī kā pirms bērna piedzimšanas, zaudētos ienākumus apmērā, kas atkarīgs no vecāka veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, kā arī aizsargāt bērna tiesības, nodrošinot tam vecāka klātbūtni un pilnvērtīgu aprūpi (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 15.1. punktu*). Savukārt bērna kopšanas pabalsts ir universāls un tā mērķis ir sniegt atbalstu naudas izmaksu veidā ikvienai personai, kura kopj bērnu vecumā līdz diviem gadiem, situācijā, kad ir nepieciešami papildu izdevumi vai kad šī persona nespēj gūt ienākumus (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 2. un 7. pantu*).

Patlaban līdz brīdim, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, ir iespējams vienlaikus saņemt gan vecāku pabalstu, gan bērna kopšanas pabalstu. Savukārt laika posmā no bērna pusotra gada līdz divu gadu vecumam vecāks turpina saņemt bērna kopšanas pabalstu. Arī Pieteikuma iesniedzēja saņēma vecāku pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam.

Papildus vecāku pabalstam un bērna kopšanas pabalstam valsts izveidotā sociālās drošības sistēma paredz ģimenei bērna pirmajos dzīves gados, tostarp ģimenei ar bērnu līdz divu gadu vecumam, šādus sociālā atbalsta veidus:

1) tiesības uz maternitātes pabalstu, kuru piešķir un izmaksā par visu grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma laiku, ja sieviete neieradās darbā un tādējādi zaudēja algotā darbā gūstamos ienākumus (*sk. likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 5.-10. pantu*);

2) tiesības uz paternitātes pabalstu, kuru piešķir un izmaksā bērna tēvam par bērna piedzimšanas sakarā piešķirtā atvaļinājuma desmit kalendāra dienām (*sk. likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.¹-10.³ pantu*);

3) tiesības uz bērna piedzimšanas pabalstu bērna piedzimšanas gadījumā (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 8. pantu*);

4) tiesības uz ģimenes valsts pabalstu, kuru piešķir personai, kura audzina bērnu vecumā no viena gada līdz 15 gadiem (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 6. pantu*);

5) tiesības uz piemaksām pie bērna kopšanas pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem (*sk. Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta trešo daļu*);

6) tiesības atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32. pantam saņemt sociālo palīdzību – materiālu atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm (personām), lai apmierinātu to pamatvajadzības.

Tādējādi, lai personas varētu izmantot savas sociālās tiesības, valsts sociālās drošības sistēmā ir ieviesusi vairākus pasākumus, kas vērsti uz ģimenes atbalstīšanu bērna pirmajos dzīves gados. Šajā atbalstā ietilpst sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi.

Līdz ar to valsts ir veikusi pasākumus, lai izveidotu tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

13. Satversmes tiesai jāpārbauda, vai valsts veiktie pasākumi sociālās drošības sistēmas izveidošanai ir veikti pienācīgi, proti, vai ģimenei bērna pirmajos dzīves gados ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

No likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" izriet, ka nodarbinātām un sociāli apdrošinātām personām ir tiesības saņemt vecāku pabalstu, ja par vienu un to pašu bērnu un par vienu un to pašu laika posmu jau netiek saņemts maternitātes pabalsts. Vecāku pabalsta apmērs ir atkarīgs no personas veikto obligāto sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēra un nav ierobežots noteiktā minimālā līmenī. Vecāku pabalstu piešķir un izmaksā vienlaikus ar bērna kopšanas pabalstu. Savukārt no Valsts sociālo pabalstu likuma izriet: ja persona nav veikusi obligātās iemaksas un tai nav tiesību saņemt vecāku pabalstu, tad tā var saņemt bērna kopšanas pabalstu.

Pieteikuma iesniedzējai bērns piedzima 28. grūtniecības nedēļā un tātad ir uzskatāms par priekšlaikus dzimušu bērnu (*sk.: Kreicberga I. Jaundzimušais. Grām.: Rezeberga D. (zin.red.) Dzemdniecība. Rīga: Medicīnas apgāds, 2016, 816. lpp.*). Pēc Pasaules Veselības organizācijas definīcijas par

iznēsātu grūtniecību uzskata grūtniecību, kas ilgst no 260 līdz 293 dienām jeb no 37 nedēļām līdz 41 nedēļai (sk.: *World Health Organization. What is a preterm baby. Pieejams: www.who.int*).

Saskaņā ar likumu "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" parasti grūtniecības atvaļinājuma 56–70 kalendāra dienas piešķir pirms ārsta prognozētā bērna dzimšanas brīža, savukārt dzemdību atvaļinājuma 56-70 kalendāra dienas piešķir pēc tam, kad ir beidzies grūtniecības atvaļinājums. Grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma kalendāra dienas summē un sociāli apdrošinātajām sievietēm par tām piešķir maternitātes pabalstu. Sievietēm, kurām dzemdības notikušas pirms grūtniecības atvaļinājuma noteikšanas termiņa, grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī maternitātes pabalstu piešķir par 140 kalendāra dienām jau pēc bērna dzimšanas.

Tādējādi valsts ir izveidojusi tādu sociālās drošības sistēmu, ka sociāli apdrošinātām sievietēm neatkarīgi no bērna dzimšanas brīža tiek piešķirts maternitātes pabalsts par visu grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma laiku. Savukārt pēc tam vienam no vecākiem tiek piešķirts vecāku pabalsts līdz bērna gada vai pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalsts līdz bērna divu gadu vecumam. Arī Pieteikuma iesniedzējai tika nodrošināta iespēja saņemt minētos pabalstus līdz bērna divu gadu vecumam.

Tādējādi valsts ir nodrošinājusi ģimenei bērna pirmajos dzīves gados iespēju izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

14. Satversmes tiesai jāpārbauda arī tas, vai valsts, pildot savus pozitīvos pienākumus sociālo tiesību jomā, ir ievērojusi vispārējos tiesību principus, proti, vai apstrīdētajās normās iekļautie nosacījumi attiecībā uz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu atbilst bērna vislabāko interešu prioritātes principam un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

14.1. Satversmē noteikto valsts pienākumu aizsargāt bērna tiesības konkrētīzē Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pants. Tā pirmā daļa noteic, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, ir prioritāras bērna tiesības un intereses. Panta otrā daļa noteic, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu, ko citstarp veic valsts, prioritāri ir jānodrošina bērna intereses. Satversmes tiesa atzinusi, ka tādējādi arī likumdevējam jā rūpējas par to, lai tā pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna intereses iespējami labākajā veidā (sal.: *Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 15.1. punkts*).

Arī Bērna tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa nostiprina bērna interešu prioritāti. Šā panta otrā daļa noteic, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama

viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus, un šajā nolūkā veic visus attiecīgos likumdošanas un administratīvos pasākumus. Bērna tiesību konvencijas 26. pants citstarp paredz, ka dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības izmantot sociālās drošības sistēmas pabalstus, ieskaitot sociālo apdrošināšanu, un pabalsti vajadzības gadījumā būtu jāpiešķir, ņemot vērā pieejamos resursus, kā arī bērna un to personu apstākļus, kuras ir atbildīgas par bērna uzturēšanu.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas un tiesībsarga ieskata, apstrīdētās normas liedz priekšlaikus dzimušiem bērniem saņemt iespējami labāko aprūpi. Tādējādi tās neatbilstot bērna vislabāko interešu prioritātes principam. Savukārt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija norādījusi: jo agrākā grūtniecības nedēļā bērns dzimis, jo lielāki ir viņa veselības apdraudējumi, un tāpēc izskatāmajā lietā lielāka nozīme jāpiešķir priekšlaikus dzimuša bērna interesēm, pagarinot bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas ilgumu par to laiku, kura bērnam pietrūcis līdz ārsta prognozētajam piedzimšanas laikam.

14.1.1. Ikvienai sociāli apdrošinātajai personai, kura kā viens no vecākiem bērna kopšanas laikā līdz brīdim, kad bērns sasniedz viena vai pusotra gada vecumu, negūst ienākumus, ir tiesības uz vecāku pabalstu. Tāpat ikvienai personai, kurai ir iestājusies attiecīga dzīves situācija – bērna piedzimšana, kas no ģimenes prasa papildu izdevumus, ir tiesības uz bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam.

Šādu salīdzināmu pabalstu izmaksas periods Polijā un Vācijā ir astoņi mēneši, Itālijā un Somijā – seši mēneši, Horvātijā un Beļģijā – četri mēneši, Igaunijā – 15 mēneši un Lietuvā – 24 mēneši (*sk.: OECD Family Database, pieejams: www.oecd.org*).

Labklājības ministrijas pasūtītā pētījuma "Par bērna kopšanas pabalstu, tā efektivitāti un vēlamajiem izmaksas periodiem" ietvaros tika aptaujāti vecāki, kuriem ir bērns līdz astoņu gadu vecumam, un secināts, ka respondentiem vēlamais bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgums ir līdz bērna divu gadu vecumam (*sk. Labklājības ministrijas pasūtīto pētījumu "Par bērna kopšanas pabalstu, tā efektivitāti un vēlamajiem izmaksas periodiem". Latvijas Universitāte, 2002, 51. lpp.*).

Tātad likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ievēroja vēlamo bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņu un noteica salīdzinoši ilgu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka gan vecāku pabalsts, gan bērna kopšanas pabalsts pēc būtības ir vērsti uz to, lai nodrošinātu iespējami labāko aprūpi un vecāku klātbūtni bērnam līdz divu gadu vecumam, tādējādi ievērojot bērna vislabākās intereses (*sal.: Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 15.1. punkts*).

Paredzot tiesības uz vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu, kā arī nosakot minēto pabalstu izmaksas nosacījumus, tiek sekmēts tas, lai bērnam viņa attīstībai izšķirīgā laika posmā pastāvīgi būtu nodrošināta vecāka klātbūtne un aprūpe.

14.1.2. Darba likuma 154. panta pirmā daļa noteic, ka grūtniecības atvaļinājuma 56 kalendāra dienas un dzemdību atvaļinājuma 56 kalendāra dienas aprēķina kopā un piešķir 112 kalendāra dienas neatkarīgi no tā, cik grūtniecības atvaļinājuma dienu izmantots līdz dzemdībām. Tā paša panta otrā daļa paredz iespēju pagarināt grūtniecības atvaļinājumu par 14 dienām sievietei, kurai sakarā ar grūtniecību medicīniskā aprūpe uzsākta ārstnieciski profilaktiskajā iestādē līdz 12. grūtniecības nedēļai un turpināta visu grūtniecības laiku. Savukārt Darba likuma 156. panta trešā daļa noteic, ka sievietei piešķir 14 dienas ilgu papildatvaļinājumu, pievienojot to dzemdību atvaļinājumam, grūtniecības, dzemdību vai pēcdzemdību sarežģījumu dēļ, kā arī tad, ja dzimuši divi vai vairāki bērni.

Saskaņā ar Darba likuma 156. panta pirmo daļu ikvienam darbiniekam ir tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna dzimšanu vai adopciju. Šādu atvaļinājumu piešķir uz laiku, kas nav ilgāks par pusotru gadu, līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu.

No Darba likuma izriet, ka persona nevar vienlaikus atrasties divos atvaļinājumos, tāpēc bērna kopšanas atvaļinājumu piešķir pēc tam, kad ir beidzies dzemdību atvaļinājums. Bērna kopšanas atvaļinājums arī ir noteikts kā kalendāra periods, un šos atvaļinājumus summē. Tātad bērna kopšanas atvaļinājums, kas izmantots uzreiz pēc dzemdību atvaļinājuma, noslēdzas pēc tam, kad bērns jau ir sasniedzis pusotra gada vecumu. Savukārt tad, ja grūtniecības un dzemdību atvaļinājums tiek piešķirts pēc bērna dzimšanas, bērna kopšanas atvaļinājums var ilgt, līdz bērns sasniedz lielāku vecumu, kā tas bijis arī Pieteikuma iesniedzēja gadījumā.

Vienlaikus laika periodā no bērna dzimšanas līdz bērna divu gadu vecumam Pieteikuma iesniedzēja saņēma atbalstu no valsts, proti, maternitātes pabalstu par visu grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna pusotra gada vecumam, bet no bērna pusotra gada vecuma līdz divu gadu vecumam – bērna kopšanas pabalstu. Tas nozīmē, ka valsts izveidotās sociālās drošības sistēmas ietvaros Pieteikuma iesniedzēja varēja nodrošināt savam bērnam nepārtrauktu klātbūtni teju līdz divu gadu vecumam.

14.1.3. Vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts nav paredzēti tam, lai risinātu ar bērna veselības stāvokli saistītas situācijas. Gadījumiem, kad ģimenei nepieciešams papildu valsts sociālais atbalsts bērna veselības stāvokļa dēļ, valsts ir paredzējusi vecāku tiesības uz slimības pabalstu slima bērna kopšanai līdz pat darbnespējas 21. dienai (*sk. likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 13. panta otro daļu*).

Saskaņā ar likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 11. pantu slimības pabalstu piešķir, ja persona darbnespējas dēļ neierodas darbā un tādējādi zaudē algotā darbā gūstamos ienākumus. Tātad ģimene, kurai bērna pirmajos dzīves gados rastos nepieciešamība ilgāk kopt bērnu viņa veselības stāvokļa dēļ, varētu izmantot savas tiesības uz slimības pabalstu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma beigām.

Satversmes tiesa norāda, ka no 2020. gada 1. janvāra valsts ir paredzējusi papildu atbalstu strādājošiem vecākiem gadījumos, kad bērnam ir smaga slimība. Proti, likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 13. pants ir papildināts ar 2.¹ daļu, kas noteic: "Ja bērnam, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ir smaga slimība, kuras dēļ nepieciešama ilgstoša ārstēšanās stacionārā, bet nav prognozējami nepārejoši smagi vai ļoti smagi veselības traucējumi un pēc ārstēšanās ir iespējama dzīves kvalitātes atjaunošanās, un valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Bērnu klīniskā universitātes slimnīca" ārstu konsīlijs noteicis, ka viņam nepieciešama nepārtraukta vecāka klātbūtne, tad slimības pabalstu piešķir un izmaksā par ārstu konsīlija noteikto laiku, kas vienā reizē nevar būt ilgāks par trim mēnešiem, bet kopā – par 26 nedēļām, skaitot no darbnespējas pirmās dienas, ja darbnespēja ir nepārtraukta, vai nevar būt ilgāks par trim gadiem piecu gadu periodā, ja darbnespēja atkārtojas ar pārtraukumiem. Valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Bērnu klīniskā universitātes slimnīca" ārstu konsīlijs izvērtē, vai bērnam nepieciešama nepārtraukta vecāka klātbūtne, un vienā reizē to nosaka uz laiku, kas nav ilgāks par trim mēnešiem."

Lai arī šo sociālā atbalsta veidu Pieteikuma iesniedzēja nevarēja izmantot pēc bērna kopšanas atvaļinājuma beigām, Satversmes tiesa secina, ka valsts ir turpinājusi pilnveidot sociālā atbalsta sistēmu, lai sniegtu pēc iespējas bērna vajadzībām piemērotu atbalstu tiem vecākiem, tai skaitā priekšlaikus dzimuša bērna vecākiem, kuru bērna veselības stāvoklis prasa īpašu aprūpi un nepārtrauktu vecāka klātbūtni.

Turklāt priekšlaikus dzimušiem bērniem valsts ir nodrošinājusi dalību priekšlaikus dzimušo bērnu dinamiskās novērošanas programmā, kuras ietvaros tiek veiktas regulāras bērna apskates. Tās līdz korigētajam divu gadu vecumam veic neonatologs (sk.: "Follow up" programma. Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes 2015. gada 28. augusta sēdes protokola 2. punkts. Pieejams: www.vm.gov.lv). Šajās apskatēs neonatologs izvērtē bērna attīstību, neiroloģisko statusu, bērna augšanu un uzturu atbilstoši augšanas un attīstības līknēm, bērna uzvedību, kā arī sniedz ieteikumus par turpmāko rīcību (sk.: *Neonatologs. Konsultācijas norise*. Pieejams: www.bkus.lv).

Līdz ar to valsts veiktie pasākumi tādas sociālās drošības sistēmas izveidošanai, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados, atbilst bērna vislabāko interešu prioritātes principam.

14.2. Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskās valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 15. punkts*). Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 15. punkts*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats. Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 18. punkts*).

Tātad, lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 13. punktu*).

14.2.1. Satversmes tiesa atzinusi, ka, izvērtējot, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno attiecīgās personu grupas vienojošo pazīmi. Tāpat ir jāizvērtē, vai nepastāv kādi būtiski papildu apsvērumi, kas norāda uz to, ka attiecīgās personu grupas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 18. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda gan to, ka sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, gan arī to, ka šīs grupas neatrodas

vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Viedoklim, ka grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, pievienojas arī tiesībsargs un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija.

Savukārt Saeima, tāpat kā Labklājības ministrija un Tieslietu ministrija, norāda, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam, jo šajā periodā visiem vecākiem rodas papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu.

Lietā aplūkojamie tiesību jautājumi par bērna kopšanu līdz noteiktam vecumam ir cieši saistīti ar grūtniecību un bērna piedzimšanu. Tādēļ, noskaidrojot to, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams kopsakarā izvērtēt ne tikai vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta, bet arī maternitātes pabalsta piešķiršanas nosacījumus.

14.2.2. Saskaņā ar likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 5. panta otro daļu grūtniecības atvaļinājuma 56 kalendāra dienas, kuras piešķir pirms ārsta prognozētā bērna dzimšanas brīža, un dzemdību atvaļinājuma 56 kalendāra dienas, kuras piešķir pēc tam, kad ir beidzies grūtniecības atvaļinājums, summē un maternitātes pabalstu piešķir par 112 kalendāra dienām. Minētā panta trešā daļa paredz: ja sievietei sakarā ar grūtniecību medicīniskā aprūpe ārstnieciskī profilaktiskajā iestādē uzsākta līdz 12. grūtniecības nedēļai un turpināta visu grūtniecības laiku, maternitātes pabalstu piešķir par 14 dienu ilgu papildu atvaļinājumu, kas tiek pievienots grūtniecības atvaļinājumam. Tādējādi sievietei kopā tiek piešķirts pabalsts par 70 kalendāra dienām. Savukārt likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 5. panta ceturtdaļa noteic, ka grūtniecības, dzemdību vai pēcdzemdību perioda sarežģījumu dēļ, kā arī tad, ja piedzimuši divi vai vairāki bērni, sievietei piešķir pabalstu par 14 dienu ilgu papildu atvaļinājumu, kas tiek pievienots dzemdību atvaļinājumam. Tātad arī šādā gadījumā sievietei kopā tiek piešķirts pabalsts par 70 kalendāra dienām. Tas nozīmē, ka sieviete var atrasties grūtniecības un dzemdību atvaļinājumā un saņemt maternitātes pabalstu maksimāli par 140 dienām un vispārīgā gadījumā maternitātes pabalsta saņemšanas periods nav atkarīgs no bērna dzimšanas brīža. Proti, ja bērns, piemēram, piedzimst priekšlaikus, bet jau pēc tam, kad sievietei ir piešķirts grūtniecības atvaļinājums un par to aprēķinātais maternitātes pabalsts, tad dzemdību atvaļinājums un par to aprēķinātais maternitātes pabalsts tiek piešķirts ar nākamo dienu pēc grūtniecības atvaļinājuma beigām. Sieviete, kurai dzemdības notikušas pirms grūtniecības atvaļinājuma piešķiršanas brīža, grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī maternitātes pabalstu piešķir par 140 kalendāra dienām pēc bērna dzimšanas.

Tādējādi sieviete, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, un sieviete, kurai bērns ir dzimis pēc grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, atrodas atšķirīgos apstākļos, jo viņas tiesības uz maternitātes pabalstu un tā apmēru ir atkarīgas no bērna dzimšanas brīža. Tāpēc sievietei, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, likumdevējs ir paredzējis atšķirīgu maternitātes pabalsta izmaksas kārtību. Proti, viņai tiek saglabātas tiesības uz maternitātes pabalstu arī par grūtniecības atvaļinājumu, kuru viņa bērna priekšlaicīgās dzimšanas dēļ nevarēja izmantot.

Saskaņā ar likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10. pantu maternitātes pabalstu piešķir 80 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas. Savukārt šā likuma 10.⁶ panta otrā daļa noteic, ka vecāku pabalstu piešķir 60 procentu apmērā no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ja vecāks ir izvēlēties šo pabalstu saņemt bērna kopšanai līdz viena gada vecumam, un 43,75 procentu apmērā no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ja vecāks ir izvēlēties šo pabalstu saņemt bērna kopšanai līdz pusotra gada vecumam.

Tātad maternitātes pabalsts, ņemot vērā tā aprēķināšanas nosacījumus, parasti ir lielāks nekā vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts abi kopā. Turklāt sievietei ir tiesības izmantot to sociālo atbalsta veidu, kurš viņai un viņas ģimenei ir izdevīgāks. Proti, sievietei ir tiesības izvēlēties nesaņemt maternitātes pabalsta daļu par grūtniecības atvaļinājumu, bet tās vietā sākt saņemt vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu un tādējādi saņemt šos pabalstus tikpat ilgi, kā tos saņēma tie vecāki, kuri maternitātes pabalstu izmantojuši tikai 70 dienas pēc bērna dzimšanas.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, paredzot atšķirīgu regulējumu, kas ļauj sievietei, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, saņemt maternitātes pabalstu pilnā apmērā pēc bērna piedzimšanas, ir nodrošinājis šai sievietei tādu sociālo atbalstu, kas ir līdzvērtīgs sociālajam atbalstam, ko saņēmusi sieviete, kurai bērns dzimis pēc grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža.

14.2.3. Satversmes tiesa, ņemot vērā vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta piešķiršanas nosacījumus, tālāk izvērtēs, vai sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Veseli bērni, kuriem nav hronisku slimību, kuru orgāni un to sistēmas funkcionē bez patoloģijas un kuru fiziskā attīstība ir atbilstoša viņu vecumam, Latvijā vidēji veido ne vairāk kā 60 procentus no visu jaundzimušo skaita, bet

pārējie bērni saskaras ar kādām no iepriekš minētajām komplikācijām. Priekšlaikus dzimušie bērni Latvijā veido aptuveni 5 procentus no visiem jaundzimušajiem (*sk. Ministru kabineta 2018. gada 6. jūnija rīkojumu Nr. 259 "Par mātes un bērna veselības uzlabošanas plānu 2018.–2020. gadam". Latvijas Vēstnesis, 113, 08.06.2018., 6. attēls. Jaundzimušo sadalījums veselības grupās, procentos 2008.–2016. gadā*).

Saeima norādījusi, ka ne visos gadījumos, kad bērns piedzimis priekšlaikus, viņam ir nepieciešama īpaša vai ilgāka vecāku nodrošināta aprūpe, tāpēc neesot iespējams bērna priekšlaicīgo dzimšanu izcelt kā vienīgo atšķirīgo pazīmi.

Savukārt Latvijas Neonatologu biedrība norādījusi, ka tikai neliela daļa priekšlaikus dzimušo bērnu cieš no vidēji smagiem vai smagiem veselības traucējumiem, kuri saistīti ar priekšlaicīgām dzemdībām un kuru dēļ viņiem nepieciešama īpaša aprūpe. Bērni, kuriem ir sevišķas vajadzības un nepieciešama īpaša aprūpe, var būt gan priekšlaikus, gan ārsta prognozētajā laikā dzimuši.

Satversmes tiesa secina, ka katra bērna gadījums ir individuāls. Tāpēc bērna dzimšanas brīdi un bērna veselības stāvokli nevar uzskatīt par tādām pazīmēm, kuras nošķirtu salīdzināmās grupas un kuru dēļ būtu pielāgojams bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas termiņš. Paredzot diferencētu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņu tikai tiem vecākiem, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, tiktu nonivelētas to vecāku tiesības, kuru bērnam ir veselības vai attīstības traucējumi, kaut arī viņš dzimis ārsta prognozētajā laikā vai vēlāk.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2006-07-01, vērtējot, vai nosacījumi, ar kādiem bērna kopšanas pabalsts tiek piešķirts līdz bērna viena gada vecumam, atbilst vienlīdzības principam, ir atzinusi, ka ģimenes ar bērnu līdz viena gada vecumam atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, proti, tām rodas papildu vajadzības – gan finansiālā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 15. punktu*). Ņemot vērā to, ka izskatāmajā lietā apstrīdēts vecāku pabalsta un līdz pat bērna divu gadu vecumam izmaksājamā bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgums, un to, ka šajā periodā visiem vecākiem rodas papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu, atzīstams, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam.

Tādējādi sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

14.2.4. Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm salīdzināmajām personu grupām.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, apstrīdētās normas radījušas atšķirīgu attieksmi pret sociāli apdrošinātajiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un tiem sociāli apdrošinātajiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, jo pirmā grupa saņemot vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu īsāku laiku nekā otra. Proti, visi vecāki saņemot minētos pabalstus līdz bērna pusotra gada un divu gadu vecumam. Taču, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, sociāli apdrošinātie vecāki, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, un sociāli apdrošinātie vecāki, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, atrodies būtiski atšķirīgās situācijās, bet attieksme pret viņiem esot vienāda. Proti, priekšlaikus dzimušam bērnam esot nepieciešams ilgāks kopšanas periods līdz bioloģiskā divu gadu vecuma sasniegšanai, taču tiesiskais regulējums paredzot vienādus vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas kritērijus, t. i., pabalstus maksājot tik ilgi, līdz bērns sasniedz hronoloģisko divu gadu vecumu.

Savukārt Saeima norādījusi, ka apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, un sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā.

Viens no likumdevēja izraudzītajiem sociālās drošības sistēmas elementiem ir valsts mērķēts atbalsts ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Likumdevējs ir paredzējis visām sievietēm neatkarīgi no bērna dzimšanas brīža tiesības saņemt grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī maternitātes pabalstu pilnā apmērā. Tāpat likumdevējs noteicis, ka visiem vecākiem neatkarīgi no bērna dzimšanas brīža ir tiesības uz valsts atbalstu vecāku pabalsta veidā līdz bērna pusotra gada vecumam un bērna kopšanas pabalstu līdz bērna divu gadu vecumam. Tādējādi attieksme pret sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuriem bērns piedzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, ir vienāda. Lai gan Pieteikuma iesniedzējai vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts tika izmaksāts īsāku laiku nekā tiem vecākiem, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, tomēr arī viņa visu laiku, kamēr nesaņēma darba algu, saņēma konkrētu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu un valsts sociālo pabalstu. Savukārt pēc tam, kad Pieteikuma iesniedzējas bērns kļuva pusotru gadu vecs, valsts turpināja viņai sniegt atbalstu līdz bērna divu gadu vecumam, tāpat kā citiem vecākiem ar bērnu līdz divu gadu vecumam.

Sociālo tiesību jomā ne vienmēr ir iespējams izvairīties no tā, ka personas reālā situācija katrā konkrētajā gadījumā varētu atšķirties no prezumētās situācijas. Likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir tiesīgs vadīties no saprātīgiem, iepriekšējā pieredzē balstītiem priekšstatiem par sociālo realitāti (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma*

lietā Nr. 2017-09-01 14.1. punktu). Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajās normās ietvertais regulējums attiecībā uz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu ir saskanīgs ar lietpratēju atziņām. Proti, Latvijas Neonatologu biedrība norādījusi, ka lielākā daļa priekšlaikus dzimušo bērnu savā attīstībā panāk vienaudžus korigētajā pusotra gada līdz divu gadu vecumā svarīgākajos psihomotorās attīstības punktos. Arī zinātniskajā literatūrā ir akceptēts uzskats, ka, lai gan katra bērna gadījums ir skatāms individuāli, priekšlaikus dzimuši bērni savā attīstībā lielā mērā panāk vienaudžus līdz brīdim, kad sasniedz divu gadu vecumu (*sk., piemēram: Samantha L. Wibon, MS, Mary Michaelleen Cradock, PhD, Review: Accounting for Prematurity in Developmental Assessment and the Use of Age-Adjusted Scores, Journal of Pediatric Psychology, Volume 29, Issue 8, December 2004, p. 641–649. Pieejams: academic.oup.com*).

Tādējādi likumdevējs, ar apstrīdētajām normām nosakot vienādu attieksmi pret sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošinātiem vecākiem, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, nav pārkāpis vienlīdzības principu.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

15. Ņemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka valsts ar apstrīdētajām normām ir izpildījusi tai no Satversmes 110. panta izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt ģimenes sociālās drošības sistēmu, kā arī ievērojusi bērna vislabāko interešu prioritātes principu un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietverto vienlīdzības principu.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.⁴ panta ceturtais daļas 2. punktu un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Sprīdums ir galīgs un nepārsūdzams.

Sprīdums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 2. novembrī

lietā Nr. 2020-14-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Jurijs Kapišņikova, Ināras Kapišņikovas un Eduarda Kapišņikova konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 1. oktobra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Civilprocesa likuma 37. panta otrā daļa tās sākotnējā redakcijā noteica, ka par tiesvedību civilprocesā samaksāto valsts nodevu atmaksā ar noteikumu, ka pieteikums par tās atmaksu iesniegts tiesā gada laikā no summas iemaksas valsts budžetā.

Ar 2015. gada 29. oktobra likuma "Grozījumi Civilprocesa likumā", kas stājās spēkā 2015. gada 3. decembrī, (turpmāk – Grozījumi) 2. pantu Civilprocesa likuma 37. panta otrajā daļā vārds "gada" aizstāts ar vārdiem "triju gadu".

Līdz ar to šobrīd spēkā esošajā redakcijā Civilprocesa likuma 37. panta otrā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) paredz, ka par tiesvedību civilprocesā samaksāto valsts nodevu atmaksā ar noteikumu, ka pieteikums par tās atmaksu iesniegts tiesā triju gadu laikā no summas iemaksas valsts budžetā.

2. Pieteikuma iesniedzēji – Jurijs Kapišņikovs, Ināra Kapišņikova un Eduards Kapišņikovs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam un spēkā neesošu no viņu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka viņi 2011. gadā cēla prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā un samaksāja par to valsts nodevu. Viņi arī 2013. gadā esot samaksājuši valsts nodevu par apelācijas sūdzības

iesniegšanu šajā lietā. Pēc tam esot iesniegta kasācijas sūdzība, bet 2017. gada 30. augustā Augstākā tiesa izbeigusi tiesvedību civilīetā, konstatējot, ka lieta nav pakļauta izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā Civilprocesa likumā noteiktajā prasības kārtībā. 2019. gadā Pieteikuma iesniedzēji iesnieguši tiesā pieteikumu ar lūgumu atmaksāt par tiesvedību civilprocesā samaksāto valsts nodevu. Tiesa, pamatojoties uz apstrīdēto normu, viņu pieteikumu noraidījusi, jo Pieteikuma iesniedzēji esot nokavējuši tajā noteikto termiņu, kādā iesniedzams pieteikums par valsts nodevas atmaksu.

Pēc Pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētā norma pārkāpj tiesiskās vienlīdzības principu. Vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodoties visas personas, kuras likumā noteiktajā kārtībā samaksājušas valsts nodevu par tiesvedību civilprocesā un attiecībā uz kurām tiesa atzinusi, ka uzsāktās lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Apstrīdētā norma bez saprātīga pamata pieļaujot atšķirīgu attieksmi pret tām personām, kuras šādu tiesas lēmumu saņēmušas kasācijas instances tiesā pēc trīs gadus ilgā valsts nodevas atmaksas termiņa beigām. Savukārt tad, ja šādu lēmumu pieņem, piemēram, pirmās instances tiesa, persona varot paspēt valsts nodevas atmaksu pieprasīt apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā. Tādējādi ar apstrīdēto normu esot noteikta atšķirīga attieksme atkarībā no tā, pēc cik ilga laika persona saņem tiesas lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Šādi atšķirīgai attieksmei neesot objektīva un saprātīga pamata.

Valsts nodeva tiesas procesā tiekot maksāta par konkrētām tiesas darbībām, proti, par tiesvedības uzsākšanu, lietas izskatīšanu pēc būtības un taisnīga nolēmuma pieņemšanu. Apstrīdētā norma radot tādu tiesiskā valstī nepieļaujamu situāciju, ka persona ir vērsusies tiesā ar prasības pieteikumu un samaksājusi valsts nodevu, bet lieta netiek izskatīta pēc būtības un valsts nodeva, kas samaksāta par lietas izskatīšanu pēc būtības un nolēmuma pieņemšanu, netiek atmaksāta. Tas, vai personai ir tiesības uz samaksātās valsts nodevas atmaksu, esot atkarīgs tikai no termiņa, kādā tiesa pieņēmusi attiecīgo lēmumu.

Apstrīdētajā normā noteiktajai atšķirīgajai attieksmei pret personām, attiecībā uz kurām lēmums par to, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pieņemts pēc triju gadu termiņa beigām, neesot objektīva un saprātīga pamata. Personām, kas uzsākušas tiesvedību civilprocesā, neesot iespēju ietekmēt termiņu, kādā tiesa pieņem lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējiem no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ tiekot liegtas tiesības uz valsts nodevas atmaksu. Apstrīdētā norma uzliekot noteiktai personu grupai, tostarp Pieteikuma iesniedzējiem, nesamērīgus ierobežojumus samaksātās valsts nodevas atgūšanas ziņā. Tātad šī atšķirīgā attieksme neatbilstot arī samērīguma principam.

Personas prasījuma tiesības attiecībā uz samaksātās valsts nodevas atmaksu ietilpstot Satversmes 105. panta tvērumā. Apstrīdētā norma

pieļaujot, ka valsts neatmaksā Pieteikuma iesniedzējiem viņu samaksāto valsts nodevu, ja tiesas lēmums par to, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, ir pieņemts vēlāk nekā trīs gadus pēc valsts nodevas samaksas. Apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 105. pantam, jo tajā ietvertais Pieteikuma iesniedzēju īpašuma tiesību ierobežojums esot noteikts bez legītīma mērķa un neatbilstot samērīguma principam.

Viedoklī par lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēji papildus norāda, ka valsts nodevas atmaksas termiņa nokavēšanas gadījumi nebūt neesot reti.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz izbeigt tiesvedību lietā, jo Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārumu radījusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās nepareiza piemērošana konkrētajā gadījumā.

Valsts nodeva esot obligāts valsts budžetā ieskaitāms maksājums par valsts institūcijas veicamo darbību, kas izriet no šīs institūcijas funkcijām. Pēc vispārējiem civilprocesa noteikumiem valsts nodevas netiekot atmaksātas. Savukārt Civilprocesa likuma 37. panta pirmajā daļā esot paredzēti izņēmumi no šā vispārējā principa, proti, gadījumi, kad samaksāto nodevu valsts tomēr atmaksā no budžeta līdzekļiem pilnīgi vai daļēji. Šajā tiesību normā ietvertais valsts nodevas atmaksāšanas gadījumu uzskaitījums esot izsmelošs. Piemēram, atbilstoši Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 3. punktam samaksātā valsts nodeva esot atmaksājama pilnīgi tad, ja tiesvedība civilīetā izbeigta, secinot, ka prasības pamatā nav civiltiesiska strīda un lieta nav pakļauta izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā, kā tas bijis Pieteikuma iesniedzēju gadījumā.

Savukārt apstrīdētā norma nosakot pamatu atteikumam atmaksāt samaksāto valsts nodevu tad, ja pieteikums par tās atmaksu iesniegts vēlāk nekā triju gadu laikā no valsts nodevas summas iemaksas valsts budžetā. Triju gadu termiņu apstrīdētajā normā likumdevējs esot noteicis ar Grozījumiem. No likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 1078/Lp 11) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) esot secināms, ka apstrīdētā norma grozīta, pagarinot tajā noteikto viena gada termiņu līdz trim gadiem, tāpēc, ka tiesvedības bieži vien bijušas ilgākas par vienu gadu un līdz ar to šāda nodevas atmaksas institūta izmantošana neesot bijusi iespējama. Tāpat Civilprocesa likumā noteiktais samaksātās valsts nodevas atmaksas termiņš tobrīd atšķīries no likuma "Par nodokļiem un nodevām" 16. panta 10. punktā un Zemesgrāmatu likuma 106.¹ pantā noteiktā par valsts nodevas atmaksu tad, ja pieteikums iesniegts triju gadu laikā no tās iemaksas valsts budžetā.

Saeima norāda, ka tiesiskā situācija, kurā nonākuši Pieteikuma iesniedzēji, nešaubīgi uzskatāma par netipisku, jo īpaši tādēļ, ka tiesvedība viņu prasības lietā izbeigta kasācijas instancē, konstatējot, ka prasības

pamatā nav civiltiesiska strīda un lieta nav pakļauta izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā Civilprocesa likumā noteiktajā prasības kārtībā. Tas, ka tikai trešajā tiesu instancē tiek izlemts jautājums par to, vai lietas izskatīšana ir pakļauta tiesai, jau pats par sevi liecinot, ka šis jautājums bijis tiesiski komplicēts un tiesvedība bijusi ilgstoša.

Tiesiskā stabilitāte esot būtiska tiesiskās drošības principa sastāvdaļa, kas citstarp prasot noregulētu tiesvedības procesu un tiesiski noturīgas sekas attiecībā uz dažādiem tā aspektiem. Ar apstrīdēto normu likumdevējs esot garantējis tiesisko drošību un paredzamību gadījumā, kad pieteikums par valsts nodevas atmaksu iesniegts tiesā triju gadu laikā no summas iemaksas valsts budžetā.

Tomēr netipiskos gadījumos tiesai esot tiesības atkāpties no paredzēto tiesisko seku īstenošanas, tiecoties uz to, lai panāktu taisnīgumu – demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galīgo mērķi. Viens no iespējamiem risinājumiem varētu būt samērīguma pārbaude tad, ja ar tiesas nolēmumu tiek ierobežotas personas pamattiesības, konkrētajā gadījumā – tiesības uz īpašumu. Kā redzams no pieteikumam pievienotajiem tiesu nolēmumiem, Pieteikuma iesniedzēju gadījumā tiesas šādu pārbaudi neesot veikušas.

Lai tiktu sasniegts taisnīgs rezultāts, tiesību normas piemērotājam esot pienākums normu iztulkot atbilstoši augstāka juridiska spēka tiesību normām. Tiesiskā valstī vispārējās jurisdikcijas tiesas esot efektīvs mehānisms – tās, izvērtējot katru individuālo gadījumu, varot konstatēt, vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp konkrētās personas tiesībām un sabiedrības interesēm.

Piemērojot apstrīdēto normu atbilstoši Satversmei, nevajadzētu būt tā, ka šī norma liegtu atmaksāt valsts nodevu Pieteikuma iesniedzējiem, ja no viņu lietas faktiskajiem apstākļiem izrietētu šāda nepieciešamība.

Pēc Saeimas ieskata, Satversmes tiesa izskata lietas par apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, bet nav tiesīga izvērtēt vispārējās jurisdikcijas tiesas veikto normas interpretāciju. Pat tiesību normas kļūdaina piemērošana neesot pamats tās izvērtēšanai Satversmes tiesā.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

Attiecībā uz Civilprocesa likuma kopējo sistēmu Tieslietu ministrija norāda, ka vispār valsts nodevas neesot atmaksājamas. Tomēr Civilprocesa likuma 37. pantā esot paredzēti izņēmuma gadījumi, kad valsts nodeva atmaksājama, un šo gadījumu uzskaitījums esot izsmelošs. Apstrīdētās normas mērķis esot ļaut personām atsevišķos izņēmuma gadījumos atgūt samaksāto valsts nodevu un noteikt saprātīgu termiņu, kurā persona var

iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu. Šis termiņš esot ierobežots, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību. Taču tas esot samērīgs un samērots ar vidējo tiesvedības ilgumu tiesās.

Apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt personai iespēju atgūt samaksāto valsts nodevu gadījumā, kad tiesa strīdu nav atrisinājusi, sastādot spriedumu. Persona vērsties tiesā, lai atrisinātu strīdu un rezultātā saņemtu spriedumu, kas var tikt izpildīts. Gadījumā, kad strīds nav pakļauts tiesai, tā nevarot šādu spriedumu taisīt un tiesvedība lietā esot jāizbeidz. Šādā gadījumā nerodoties pamats, uz kura valsts varētu paturēt samaksāto valsts nodevu. Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums esot radies netipiskos apstākļos, jo parasti tiesas jautājumu par pakļautību atrisinot ātrāk.

Valsts varot neatmaksāt un paturēt personas samaksāto valsts nodevu, ja tam ir leģitīms mērķis. Apstrīdētajā normā noteiktais valsts nodevas atmaksas termiņš ticis pagarināts no viena gada līdz trim gadiem ar mērķi nodrošināt to, lai personām izņēmuma gadījumos, kad tiesvedība pārsniedz vienu gadu, būtu iespēja saprātīgā termiņā atgūt samaksāto valsts nodevu. Šobrīd praksē gandrīz neesot tādu gadījumu, kad apstrīdētajā normā noteiktais termiņš būtu nokavēts. Kad šis termiņš bija vienu gadu ilgs, tad gan tas bieži ticis nokavēts. Ja tomēr radusies tāda izņēmuma situācija kā Pieteikuma iesniedzēju gadījumā, tad Civilprocesa likuma 51. panta pirmā daļa pieļaujot nokavētā procesuālā termiņa atjaunošanu.

Tieslietu ministrija nepiekrīt Saeimas viedoklim, ka apstrīdētā norma neliedz atmaksāt valsts nodevu tādā gadījumā, kāds ir Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums gadījums, un norāda, ka apstrīdētā norma skaidri nosaka brīdi, no kura skaitāms pieteikuma par valsts nodevas atmaksu iesniegšanas termiņš. Tas esot skaitāms no brīža, kad nodeva iemaksāta valsts budžetā. Neesot skaidrs, kā, pēc Saeimas ieskata, tiesību piemērotājam būtu jāaprēķina valsts nodevas atmaksas termiņš.

5. Pieaicinātā persona – Augstākā tiesa – norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais termiņš, kurā jāiesniedz pieteikums par valsts nodevas atmaksu, ir prekluzīvs. Tas tiesības uz valsts nodevas atmaksu ierobežojot laikā un, izbeidzoties pats, izbeidzot arī šīs tiesības.

Prekluzīvam termiņam seku ziņā esot absolūts raksturs, un tas nodrošinot tiesiskās noteiktības un citu leģitīmu mērķu sasniegšanu. Taču Senāts savos nolēmumos līdz šim neesot vērtējis, vai būtu pieļaujama apstrīdētajā normā noteiktā prekluzīvā termiņa skaitīšana no brīža, kad radies tāds valsts nodevas atmaksas pamats, kura rašanās nav atkarīga no lietas dalībnieku gribas. Tātad Senātā šādā aspektā stabila judikatūra neesot izveidojusies.

Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums gadījums neesot atzīstams par netipisku. Tādas situācijas, kad apelācijas vai kasācijas instances tiesa izbeidz tiesvedību lietā, jo tās izskatīšana nav pakļauta tiesai, esot regulāras. Ņemot vērā vidējo tiesvedības ilgumu civillietās, nevarot uzskatīt par netipisku tādu situāciju, kad nolēmums par tiesvedības izbeigšanu tiek pieņemts vēlāk nekā pēc trim gadiem no dienas, kad valsts nodeva iemaksāta valsts budžetā.

Turklāt tiesnesim neesot tiesību lemt par apstrīdētās normas piemērošanu pretēji tajā noteiktajām tiesiskajām sekām. Apstrīdētās normas saturs esot skaidrs un neradot šaubas par likumdevēja mērķi saistīt šajā normā noteiktā prekluzīvā termiņa sākumu ar brīdi, kad nodeva iemaksāta valsts budžetā, nevis ar brīdi, kad radies tiesiskais pamats to atmaksāt. To apliecinot arī Grozījumi, ar kuriem apstrīdētajā normā noteiktais termiņš tika pagarināts no viena gada līdz trim gadiem. Lai gan likumdevējs vēlējies ar Grozījumiem novērst gadījumus, kad lietas dalībniekam nav iespējams atgūt samaksāto nodevu, jo tiesvedības bieži vien turpinoties ilgāk par vienu gadu, tomēr likumdevējs esot apzināti pieļāvis to, ka nodeva nebūs atgūstama gadījumos, kad tiesvedība ilgs vairāk nekā trīs gadus.

Secinājumu daļa

6. Saeima lūgusi izbeigt tiesvedību šajā lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu.

Ja lietā ir sniegti argumenti par tiesvedības izbeigšanu, Satversmes tiesa tos izvērtē pirms apstrīdētās normas satversmības vērtējuma (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2020-05-01 7. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa visupirms izvērtēs, vai ir pamats tiesvedības izbeigšanai lietā.

6.1. Saeima uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums radījusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās nepareiza piemērošana.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka tiesību normas kļūdaina piemērošana nav pamats tiesību normas satversmības izvērtēšanai Satversmes tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*). Tiesību normu piemērošanas jautājumi ir vispārējās jurisdikcijas tiesu un administratīvo tiesu kompetencē. Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver piemērojamās tiesību normas atrašanu un atbilstošu iztulkošanu jeb interpretācijas metožu izmantošanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, judikatūras un tiesību doktrīnas izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-16-01 13. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai ar apstrīdēto normu radītais Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums izriet no pašas apstrīdētās normas vai no tās piemērošanas.

6.2. Atbilstoši Civilprocesa likuma 34. panta pirmajai daļai par katru prasības pieteikumu – sākotnējo prasību vai pretprasību, trešās personas pieteikumu ar patstāvīgu prasījumu par strīda priekšmetu, kas iesniegts jau iesāktā procesā, pieteikumu sevišķās tiesāšanas kārtības lietās, kā arī citiem šajā pantā paredzētajiem pieteikumiem, kurus iesniedz tiesā, – maksājama valsts nodeva šīs panta daļas apakšpunktos un šā panta septītajā daļā noteiktajā apmērā atkarībā no iesniedzamā procesuālā dokumenta veida. Arī par apelācijas sūdzību maksājama valsts nodeva atbilstoši likmei, kāda jāmaksā, iesniedzot prasības pieteikumu (pieteikumu sevišķās tiesāšanas kārtības lietā), bet mantiska rakstura strīdos – likmei, kuru aprēķina atbilstoši strīda summai pirmās instances tiesā (*sk. Civilprocesa likuma 34. panta ceturto daļu*). Tādējādi valsts nodevas samaksa ir paredzēta gan gadījumā, kad tiek iesniegts prasības pieteikums civilprocesā, gan gadījumā, kad tiek iesniegta apelācijas sūdzība civilprocesā.

Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas 3. punkts paredz, ka valsts nodeva atmaksājama citstarp tādā gadījumā, ja lietā tiek izbeigta tiesvedība uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Apstrīdētā norma tiesības uz valsts nodevas atmaksu ierobežo ar noteikumu, ka pieteikumam par valsts nodevas atmaksu jābūt iesniegtam tiesā triju gadu laikā no summas iemaksas valsts budžetā.

6.3. Tieslietu ministrija norāda: ja radusies tāda izņēmuma situācija kā Pieteikuma iesniedzēju gadījumā, Civilprocesa likuma 51. panta pirmā daļa pieļauj nokavētā procesuālā termiņa atjaunošanu. Minētā norma paredz vispārīgo regulējumu attiecībā uz procesuālajiem termiņiem, tostarp paredz, ka nokavētos procesuālos termiņus pēc lietas dalībnieka pieteikuma atjauno tiesa, ja tā atzīst nokavēšanas iemeslus par attaisnojošiem.

Tiesību normu nevar izprast ārpus tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē. Par prasības pieteikumu un apelācijas sūdzību civilprocesā samaksātās valsts nodevas atmaksas termiņu ir noteicis likumdevējs. Taču Civilprocesa likumā šā termiņa atjaunošana tiešā tekstā nav paredzēta. Atbilstoši Civilprocesa likuma 5. panta sestajai daļai tiesa, piemērojot tiesību normas, ņem vērā judikatūru. Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka Civilprocesa likuma 37. panta otrajā daļā noteiktais termiņš, kurā jāiesniedz pieteikums par valsts nodevas atmaksu, ir prekluzīvs (*sk. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 14. novembra lēmumu lietā Nr. SKC-1915/2012*).

Civilprocesa likumā ir paredzēti vairāki termiņa veidi, tostarp procesuāli termiņi, kas noteikti ar kādu tiesību īstenošanu saistītu procesuālo tiesību izmantošanai. Tie ir noteikti likumā, vai arī tos paredz tiesa vai tiesnesis.

Tiesas vai tiesneša noteikto termiņu ir iespējams pēc personas motivēta lūguma pagarināt, iekams tas nav nokavēts, vai atjaunot, bet likumā noteiktu termiņu pēc personas motivēta lūguma ir iespējams vienīgi atjaunot. Turklāt termiņa atjaunošana pieļaujama vienīgi tad, ja konstatējami kādi attaisnojoši apstākļi, kuru dēļ termiņš nokavēts. Tāpat likumā ir paredzēti arī materiāltiesiski termiņi, kas atšķirībā no procesuālajiem termiņiem tiek noteikti pašu konkrēto tiesību, nevis ar tām saistīto procesuālo darbību īstenošanai. Turklāt atsevišķiem procesuālajiem un materiāltiesiskajiem termiņiem ir prekluzīvs raksturs.

Prekluzīvs termiņš noteic tiesību pastāvēšanu laikā. Ar tā noslēgšanos izbeidzas tiesības, kuras persona varēja īstenot. Prekluzīvā termiņa ilgumu noteic likumdevējs, izvērtējot šāda tiesību ierobežojuma samērīgumu. Tāpēc prekluzīvs termiņš pēc vispārīgā principa nav atjaunojams.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs nav paredzējis apstrīdētajā normā noteiktā termiņa atjaunošanas iespēju.

6.4. Apstrīdētā norma skaidri paredz, ka tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu personai ir trīs gadus pēc valsts nodevas samaksas. Turklāt Satversmes tiesa atzinusi, ka par tiesvedību civilprocesā samaksātā valsts nodeva vispārīgi nav atmaksājama un tās atmaksa paredzēta tikai izņēmuma gadījumos, kuri nav interpretējami un piemērojami paplašināti (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2020-05-01 10. punktu*).

Saeima uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēju gadījums ir atzīstams par netipisku, jo likumdevēja mērķis nav bijis liegt valsts nodevas atmaksu personai tādos gadījumos, kad tai tiesvedības procesa ilguma dēļ nav bijusi iespēja iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu triju gadu laikā pēc tās samaksas. Apstrīdētā norma esot grozīta, pagarinot tajā noteikto viena gada termiņu līdz trim gadiem, tāpēc, ka tiesvedības bieži vien bijušas ilgākas par vienu gadu un līdz ar to nodevas atmaksas institūtu neesot bijis iespējams izmantot.

Kaut arī apstrīdētā norma pēc Grozījumu spēkā stāšanās paredz garāku termiņu pieteikuma par valsts nodevas atmaksu iesniegšanai, tomēr arī ar to nav novērstas un nevarēja tikt novērstas tādas situācijas, kad tiesvedības ilgums šo termiņu pārsniedz, jo termiņa sākuma brīdis ir saistīts nevis ar konkrēto tiesvedību, bet gan ar nodevas samaksas brīdi.

Arī Augstākā tiesa uzsvērusi, ka likumdevējs gan ir vēlējis ar Grozījumiem novērst tādus gadījumus, kad lietas dalībniekam nav iespējams atgūt samaksāto nodevu, jo tiesvedības bieži vien turpinās ilgāk par vienu gadu, tomēr apzināti pieļāvis to, ka nodeva nebūs atgūstama gadījumos, kad tiesvedība ilgs vairāk nekā trīs gadus.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevēja mērķis bija nodrošināt paredzamību valsts budžeta administrēšanā, nosakot konkrētu termiņu,

kādā valsts nodeva var tikt atmaksāta, un vienlaikus paplašināt personu iespējas izmantot tiesības uz valsts nodevas atmaksu.

Turklāt Grozījumi un Augstākās tiesas judikatūra, ar kuru apstrīdētajā normā noteiktais termiņš atzīts par prekluzīvu, bija saistīti ar tādu valsts nodevas atmaksas pamatu, kas var būt atkarīgs no procesa dalībnieku gribas, proti, ar izlīguma noslēgšanu civilprocesā. Šādos gadījumos prekluzīvam termiņam var būt papildu mērķis – veicināt pušu izlīguma noslēgšanu pēc iespējas agrākā tiesvedības procesa stadijā (*sk. likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 1078/Lp 11) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju) un Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 14. novembra lēmumu lietā Nr. SKC-1915/2012*).

Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.2. punktu*). Vispārējās jurisdikcijas tiesas arī citos gadījumos atsaka valsts nodevas atmaksu, ja tāds tiesas nolēmums, kas var būt par pamatu valsts nodevas atmaksai atbilstoši Civilprocesa likuma 37. panta pirmajai daļai, pieņemts pēc apstrīdētajā normā noteiktā termiņa (*sk. piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2016. gada 11. oktobra lēmumu lietā Nr. C04356910*). Arī Augstākā tiesa viedoklī Satversmes tiesai norādījusi, ka apstrīdētajā normā noteiktais termiņš ierobežo tiesības uz valsts nodevas atmaksu laikā un, izbeidzoties pats, izbeidz arī šīs tiesības. Apstrīdētās normas piemērošanas prakse, kā arī Augstākās tiesas sniegtā informācija apliecina, ka šī norma tiek interpretēta un piemērota tādējādi, ka tā liedz personai tiesības uz valsts nodevas atmaksu, ja tās atmaksai noteiktais triju gadu termiņš ir beidzies tādu no šīs personas neatkarīgu apstākļu dēļ kā, piemēram, tiesvedības ilgums.

Likumdevējs ar apstrīdēto normu ir noteicis galīgu termiņu, kādā izmantojamas tiesības uz valsts nodevas atmaksu. Apstrīdētās normas teksts atbilst tam mērķim, kuru likumdevējs tiecās sasniegt ar Grozījumu pieņemšanu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums izriet no apstrīdētās normas.

Līdz ar to tiesvedība lietā ir turpināma.

7. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja satversmības izvērtēšanai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji pamatā iebilst pret to, ka viņiem, iepretim citām personām, tiesības uz civillietā samaksātās valsts nodevas atmaksu ir liegtas no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ. Proti, Pieteikuma iesniedzējiem tiesības uz valsts nodevas atmaksu liegtas tādēļ, ka brīdī, kad radās tiesiskais pamats tās atmaksai, bija pagājuši vairāk nekā trīs gadi kopš nodevas iemaksas

valsts budžetā, turpretim citām personām, kurām tiesiskais pamats valsts nodevas atmaksas saņemšanai radies noteiktajā termiņā – triju gadu laikā –, šādas tiesības ir paredzētas.

Tādējādi lietas pamatjautājums ir par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību tiesiskās vienlīdzības principam. Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Savukārt tas, vai lietā nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam, ir atkarīgs no lietas pamatjautājuma atrisinājuma.

8. Satversmes 91. panta pirmais teikums noteic: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā." Tajā ir ietverts tiesiskās vienlīdzības princips, kas garantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšanu. Tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskās valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādām privilēģijām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 16. punktu*). Likumā nav iespējams noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr likumam būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai tā norma atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 27.3. punktu*).

Tiesiskās vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Šis princips arī pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2020-05-01 8. punktu*). Tikai tad, ja tiek konstatēts, ka pastāv objektīvs un saprātīgs pamats, tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu, 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 20.1. punktu un 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 22. punktu*).

Līdz ar to, izvērtējot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 11. punktu un 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 22.–26. punktu*).

9. Satversmes tiesa ir atzinusi: lai noteiktu, vai un kuras personu grupas atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast galveno šīs grupas vienojošo pazīmi (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 11. punktu*). Divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Tādēļ salīdzināšanai ir jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viens vai vairāki kopīgi elementi ar pārbaudāmo situāciju. Kopējam elementam ir jāapvieno abas situācijas zem viena virsjēdziena (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 7. punktu*). Turklāt Satversmes tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas norāda, ka šādas personu grupas neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-14-03 17.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka salīdzināmos apstākļos atrodas visas personas, kuras likumā noteiktajā kārtībā samaksājušas valsts nodevu par prasības pieteikumu civilprocesā un apelācijas sūdzību un attiecībā uz kurām tiesa atzinusi, ka uzsāktās civillietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Tādējādi Pieteikuma iesniedzēji atrodoties salīdzināmos apstākļos ar prasītājiem tādās civillietās, kuras izbeigtas uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pirms tam, kad ir beidzies triju gadu termiņš, kas noteikts pieteikuma par valsts nodevas atmaksu iesniegšanai.

Apstrīdētā norma paredz, ka valsts nodevu atmaksā, ja pieteikums par tās atmaksu iesniegts triju gadu laikā no valsts nodevas samaksas, neatkarīgi no tā brīža, kad rodas tiesiskais pamats valsts nodevas atmaksai, un neatkarīgi no tā, kuras instances tiesa nolemj tiesvedību lietā izbeigt uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai.

Civillietu izskatīšanas vidējais ilgums no 2015. gada līdz 2019. gadam pirmajā instancē bijis 8,1–10 mēneši, bet apelācijas instancē 3,8–4,4 mēneši (*Lietu izskatīšanas ilgums pa instancēm. Pieejams: <https://dati.ta.gov.lv>*). Savukārt lietu izskatīšanas vidējais ilgums Senāta Civillietu departamentā tajā pašā laikā bijis 7,3–15 mēneši (*Publiskie pārskati par Augstākās tiesas darbu 2015.–2019. gadā. Pieejami: www.at.gov.lv*). Tātad vidējais tiesvedības ilgums civillietā Grozījumu pieņemšanas laikā un pēc to spēkā stāšanās nepārsniedz trīs gadus.

Tomēr nav izslēgta un ir jāņem vērā iespēja, ka civillietā tiek izskatīta ilgākā laika periodā. Arī Augstākā tiesa norādījusi, ka par netipisku nevar

uzskatīt gadījumu, kad nolēmums par tiesvedības izbeigšanu pieņemts vēlāk nekā triju gadu laikā no valsts nodevas iemaksas valsts budžetā.

Tiesu vai tiesnesi lietas izskatīšanā civilprocesā neierobežo noteikts termiņš. Tiesnešu neatkarības princips ļauj tiesnešiem patstāvīgi plānot lietu izskatīšanas laiku, ievērojot lietu sarežģītību un kopējo izskatīšanas ilgumu tiesā. Tādējādi, lai arī šobrīd vidējais tiesvedības ilgums civillietā nepārsniedz trīs gadus, nav pamata pieņēmumam, ka atsevišķa tiesvedība civillietā iekļausies noteiktajā termiņā vai noslēgsies triju gadu laikā no valsts nodevas samaksas un tiesvedības uzsākšanas pirmās instances vai apelācijas instances tiesā.

Tādējādi Pieteikuma iesniedzējus kā prasītājus civillietā ar prasītājiem tādās civillietās, kurās tiesvedība pirms apstrīdētajā normā noteiktā termiņa beigām izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, vieno gan lietas dalībnieka statuss, gan tiesvedības izbeigšanas tiesiskais pamats. Līdz ar to šīs personu grupas ir savstarpēji salīdzināmas.

Savukārt tas apstāklis, kas šīs personu grupas nostāda būtiski atšķirīgās situācijās, ir tiesvedības ilgums. Prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums nav pārsniedzis trīs gadus, ir iespēja iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu. Savukārt tiem prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ ir pārsniedzis trīs gadus, apstrīdētajā normā noteiktais termiņš izbeidzas jau pirms tam, kad viņiem varētu rasties iespēja izmantot tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu.

Tātad prasītāji civillietās, kurās tiesvedība izbeigta tādēļ, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pirms triju gadu termiņa beigām, un prasītāji civillietās, kurās tiesvedība izbeigta uz tā paša pamata, bet pēc triju gadu termiņa beigām, atrodas atšķirīgos apstākļos.

10. Civilprocesa likuma 37. panta pirmā daļa paredz, ka samaksātā valsts nodeva atmaksājama pilnīgi vai daļēji šādos gadījumos:

- 1) ja iemaksāta lielāka nodeva, nekā to nosaka likums;
- 2) ja tiesa atsakās pieņemt pieteikumu;
- 3) ja izbeidz lietā tiesvedību uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai;
- 4) ja prasību atstāj bez izskatīšanas uz tā pamata, ka ieinteresētā persona, kas griezusies tiesā, nav ievērojusi attiecīgajai lietu kategorijai noteikto lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību, vai pieteikumu iesniegusi civilprocesuāli rīcībnespējīga persona;
- 5) ja tiesa apstiprinājusi izlīgumu, – 50 procentu apmērā no iemaksātās valsts nodevas tiesvedībai attiecīgās instances tiesā;
- 6) ja tiesa saskaņā ar šā likuma 440.⁸ panta septīto daļu atsakās ierosināt apelācijas tiesvedību, – 50 procentu apmērā no iemaksātās valsts nodevas;

7) ja tiesvedības izbeigšanas pamats ir prasītāja atteikšanās no prasības, jo ir panākta mediācijas vienošanās, kuru apliecina mediatora izsniegts rakstveida apliecinājums par mediācijas rezultātu, – 50 procentu apmērā no iemaksātās valsts nodevas.

Apstrīdētā norma attiecas uz ikvienu personu, kurai radies kāds no minētajiem pilnīgas vai daļējas valsts nodevas atmaksas tiesiskajiem pamatiem. Proti, apstrīdētā norma paredz, ka ikvienai personai termiņš, kurā tai ir tiesības prasīt valsts nodevas atmaksu, beidzas pēc trim gadiem no brīža, kad nodeva iemaksāta valsts budžetā. Ar apstrīdēto normu ir noteikts viens un tas pats tiesību īstenošanas termiņš gan personai, kuras lietā lēmums par tiesvedības izbeigšanu pieņemts minētajā triju gadu termiņā, gan personai, kuras lietā šāds lēmums pieņemts pēc minētā triju gadu termiņa beigām.

Civilprocesa likumā nav paredzēta nedz šā valsts nodevas atmaksas termiņa atjaunošanas iespēja, nedz arī kādi izņēmumi no šā termiņa aprēķina gadījumos, kad tiesvedība civillietā izbeigta vēlāk nekā triju gadu laikā no valsts nodevas samaksas.

Tātad apstrīdētā norma attiecībā uz termiņu, kādā iesniedzams pieteikums par valsts nodevas atmaksu, paredz vienādu attieksmi pret ikvienu prasītāju civillietā, kurā tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Apstrīdētā norma noteic, ka ikvienai no šīm personām ir tiesības prasīt valsts nodevas atmaksu vienīgi triju gadu laikā no nodevas iemaksas valsts budžetā.

Tādējādi apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām.

11. Secinot, ka apstrīdētā norma rada vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 24. punktu*).

Civilprocesa likuma sākotnējā redakcijā ietvertā 37. panta otrā daļa, kas paredzēja, ka valsts nodevu atmaksā ar noteikumu, ka pieteikums par tās atmaksāšanu iesniegts tiesā gada laikā no summas iemaksas valsts budžetā, šādā redakcijā bija spēkā līdz 2015. gada 2. decembrim. Ar Grozījumu 2. panta otro daļu Civilprocesa likuma 37. panta otrajā daļā vārds "gada" tika aizstāts ar vārdiem "triju gadu". Priekšlikums grozīt šajā normā noteikto termiņu tika iekļauts likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 1078/Lp 11) sākotnējā redakcijā. Likumprojekta sākotnējā novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts: noslēdzot izlīgumu, valsts nodevas atmaksa 50 procentu apmērā ir ierobežota, jo to atmaksā, ja pieteikums iesniegts gada laikā no nodevas iemaksas valsts budžetā, taču tiesu procesi bieži vien ir ilgāki un līdz ar to nodevas atmaksas tiesības nav iespējams izmantot, turklāt Civilprocesa

likumā noteiktais valsts nodevas atmaksas termiņš atšķiras no likuma "Par nodokļiem un nodevām" 16. panta 10. punktā un Zemesgrāmatu likuma 106.¹ pantā noteiktā regulējuma, atbilstoši kuram valsts nodevu atmaksā, ja pieteikums iesniegts triju gadu laikā no tās iemaksas valsts budžetā. Likumprojekts tika izskatīts trijos lasījumos, un likums tika pieņemts 2015. gada 29. oktobrī. Grozījumi līdz ar apstrīdēto normu tās pašreizējā redakcijā stājās spēkā 2015. gada 3. decembrī.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Līdz ar to vienāda attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu.

12. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vienādai attieksmei pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, ir nepieciešams legītims mērķis. Likumdevējam ir pienākums izstrādāt tādas normas, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, ja vien nav kādu saprātīgu un objektīvu iemeslu paredzēt vienādu attieksmi pret visām personām, kuras aptver konkrētais regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 22. un 25. punktu*). Tādējādi no tiesiskās vienlīdzības principa var izrietēt likumdevēja pienākums noteikt diferencētāku, smalkāku noregulējumu, ja pārāk vienādi tiek regulētas divas pārāk atšķirīgas situācijas (*sk.: Levits E. 91. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 117. lpp.*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka ar apstrīdēto normu likumdevējs ir garantējis tiesisko drošību un paredzamību gadījumos, kad personas izmanto tiesības uz valsts nodevas atmaksu. Saeima nav izteikusies par to, kāds varētu būt objektīvais un saprātīgais iemesls tam, ka ar apstrīdēto normu citstarp izskatāmajā gadījumā ir pieļauta vienāda attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personām.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka prasītājiem civillietā nav iespēju ietekmēt termiņu, kādā tiesa pieņem lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējiem no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ tiekot liegtas tiesības uz valsts nodevas atmaksu.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka par pieteikumu vai apelācijas sūdzību valsts budžetā iemaksājamā valsts nodeva ir viens no valsts budžetu

veidojošiem līdzekļiem un ka tās mērķis ir atturēt varbūtējos prāvniekus no nepamatotu tiesvedības ierosināšanas pamatā esošo procesuālo dokumentu iesniegšanas un darboties kā saprātīgam ieturējumam par tiesu varas nodarbināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2020-05-01 10. punktu*). Savukārt valsts nodevas atmaksas termiņa ierobežojums vispār ir vērst uz tiesisko paredzamību valsts budžeta administrēšanā. Taču Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai attiecībā uz termiņa notecējumu pastāv saprātīgs un objektīvs pamats vienādi attieksmei pret visām personām, kuras skar apstrīdētā norma.

Demokrātiskā tiesiskā valstī tiesībām ir jāveicina tiesiskā drošība, tostarp jāgarantē paredzama tiesiskā vide. Arī likumdevēja noteiktie termiņi kalpo tiesiskās drošības principa elementa – tiesiskās stabilitātes – nodrošināšanai, ja tie ir atbilstoši ierobežoti laikā.

Tiesiskās drošības princips izriet no tiesiskas valsts principa pieprasītās personu autonomijas. Lai personas varētu baudīt autonomiju, tām jābūt spējīgām ar zināmu noteiktību plānot savu darbību un tādējādi arī paredzēt tās sekas. Tātad normatīvie tiesību akti un to piemērotāji ir pakļauti paredzamības un noteiktības prasībām. Savukārt no paredzamības un noteiktības prasībām tiek atvasināta prasība pēc vienlīdzības. Ja netiek ievērota vienlīdzība, tad tiesības kļūst patvaļīgas un līdz ar to arī neparedzamas un nenoteiktas (*sk.: Rezevska D. Tiesiskās drošības un tiesiskās palāvības principi – būtiski tiesiskas valsts principa elementi. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Vispārējie tiesību principi: Tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 23.–24. lpp.*). Vājas tiesiskās drošības apstākļos personas kļūst pārlieku un lieki piesardzīgas, zūd personu uzticēšanās valsts institūcijām un valstij kopumā (*sk.: Kārklīņš J. Civiltiesības: tiesiskās drošības princips privāttiesībās. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Vispārējie tiesību principi: Tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 99.–100. lpp.*).

Civilprocesa likumā personai ir paredzētas tiesības uz valsts nodevas atmaksu gadījumā, kad tiesvedība izbeigta tādēļ, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Apstrīdētā norma paredz, ka šīs tiesības ikvienai personai ir iespēja izmantot triju gadu laikā no valsts nodevas iemaksas valsts budžetā. Tādējādi personas iespēja īstenot minētās tiesības var būt atkarīga vienīgi no tiesvedības ilguma attiecīgajā civillietā. Tas nozīmē, ka apstrīdētā norma ignorē to, vai personai vispār ir bijusi iespēja izmantot tiesības uz valsts nodevas atmaksu. Rezultātā rodas tāda situācija, ka vienai personu grupai ir bijusi iespēja izmantot šīs tiesības laika posmā, kas nav pārsniedzis trīs gadus no valsts nodevas samaksas, taču ir arī otra personu grupa, kurai piederīgās personas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos, jo tām vispār nav bijusi iespēja izmantot šīs tiesības no pašām personām gluži neatkarīgu

apstākļu dēļ. Tā tas ir arī izskatāmajā gadījumā, kad tiesvedības ilguma dēļ Pieteikuma iesniedzējiem tiesības uz valsts nodevas atmaksu ir zudušas, lai gan viņiem vispār nav radusies iespēja tās izmantot.

Likumdevējs apstrīdētajā normā ir paredzējis pieteikuma par valsts nodevas atmaksu iesniegšanas termiņa noteicējumu. Taču termiņa noteicējuma jēgai un taisnīguma principam pretēja ir tāda situācija, ka noteiktai personu grupai šis termiņš izbeidzas jau pirms tam, kad varētu rasties iespēja attiecīgās tiesības izmantot.

Tādējādi norma, kas noteiktai personu grupai tiesību izmantošanas termiņu padara atkarīgu no tādiem apstākļiem, kurus šīs personas faktiski nevar ietekmēt, ir uzskatāma par patvaļīgu, jo tā nav saistīta ar apstākļiem, kuri šīs personas būtiski atšķir no citiem šīs normas subjektiem. Šāda norma ir pretēja arī taisnīguma un tiesiskās drošības principiem.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa nekonstatē, ka attiecībā uz pieteikuma par valsts nodevas atmaksu iesniegšanas termiņa noteicējumu būtu objektīvs un saprātīgs pamats ar apstrīdēto normu noteiktajai vienādajai attieksmei pret personām, kurām ir iespēja iesniegt šo pieteikumu, jo valsts nodevas atmaksas pamats radies pirms triju gadu termiņa beigām vai bijis tieši atkarīgs no šo personu rīcības, un būtiski atšķirīgos apstākļos esošām personām, kurām šāda iespēja nav bijusi, jo valsts nodevas atmaksas pamats no to gribas neatkarīgu apstākļu dēļ triju gadu laikā nemaz nav radies.

Satversmes tiesas judikatūrā ir rodama atziņa, ka Satversmes 91. pantā nostiprinātās tiesības pieprasa vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi neatklāj, ar kādiem līdzekļiem un kādu regulējumu šī attieksme ir sasniedzama (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-06-0103 12.1. punktu*). Tādējādi likumdevējam ir rīcības brīvība izvēlēties piemērotāko risinājumu valsts nodevas atmaksas termiņa un tā noteicējuma aprēķināšanai, ciktāl šis risinājums atbilst tostarp tiesiskās vienlīdzības principam. Tas nozīmē, ka likumdevējam ir jāparedz visām personām, ievērojot to būtiski atšķirīgos apstākļus, nevis formāli vienādas, bet pēc būtības vienlīdzīgas tiesības uz valsts nodevas atmaksu.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

13. Konstatējot apstrīdētās normas neatbilstību kaut vienam Satversmes pantam, tā atzīstama par prettiesisku un spēkā neesošu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 26. punktu*).

Tā kā apstrīdētā norma ir atzīta par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, nav nepieciešams papildus vērtēt tās atbilstību arī Satversmes 105. pantam.

14. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska

spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku.

Pieteikuma iesniedzēji lūguši apstrīdēto normu atzīt par spēkā neesošu no viņu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā jāņem vērā tas, ka tiesas uzdevums ir pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Vienaļikus tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 26. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*).

Apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no pamattiesību aizskāruma rašanās dienas attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējiem ir vienīgā iespēja aizsargāt šo personu pamattiesības. Tādēļ apstrīdētā norma attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējiem ir atzīstama par spēkā neesošu no viņu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Par aizskāruma rašanās brīdi ir uzskatāma diena, kad pirmās instances tiesa, pamatojoties uz apstrīdēto normu, nolēma atteikt Pieteikuma iesniedzējiem valsts nodevas atmaksu.

Attiecībā uz citām personām apstrīdētā norma zaudē spēku no šā sprieduma publicēšanas dienas. Līdz brīdim, kad stāsies spēkā regulējums, ar kuru likumdevējs būs paredzējis tiesiskās vienlīdzības principam atbilstošu valsts nodevas atmaksas termiņu, tiesību piemērotājam ir jāņem vērā šajā spriedumā izteiktās atziņas. Ievērojot tiesiskās drošības principu un līdz šim pastāvējušo tiesisko kārtību, tiesību piemērotājam ir jāraugās, lai visām personām termiņa notecējums būtu vienlīdzīgs pēc būtības. Tas nozīmē, ka tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu var tikt ierobežotas ar triju gadu termiņu, taču šis termiņš ir skaitāms no dienas, kad radies valsts nodevas atmaksas tiesiskais pamats, nevis no dienas, kad nodeva iemaksāta valsts budžetā.

Tiesības prasīt civilprocesā samaksātās valsts nodevas atmaksu likumdevējs ir tiesīgs ierobežot ar termiņu, bet tādā gadījumā likumdevējam ir jāievēro samērīguma un tiesiskās vienlīdzības principi un par atskaites punktu termiņa aprēķināšanai jāpieņem brīdis, no kura persona var izmantot savas tiesības.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Civilprocesa likuma 37. panta otro daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

2. Attiecībā uz Juriju Kapišņikovu, Ināru Kapišņikovu un Eduardu Kapišņikovu atzīt Civilprocesa likuma 37. panta otro daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam no viņu pamattiesību aizskāruma rašanās dienas.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas

Rīgā 2020. gada 10. novembrī

lietā Nr. 2020-14-01

"Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam".

1. Satversmes tiesa 2020. gada 2. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-14-01 "Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam" (turpmāk – Spriedums), ar kuru atzina apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Piekrītu Spriedumā atzītajam, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Tomēr uzskatu par nepieciešamu sagatavot atsevišķās domas, lai raisītu diskusiju par metodoloģiju, pēc kuras tiek pārbaudīta tiesību normas atbilstība vienlīdzības principam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Lai izvērtētu tiesību normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa līdz šim noskaidrojusi:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām (personu grupām);

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 11. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprinājusies metodoloģija, pēc kuras tiek izvērtēta tiesību normu atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Vienlīdzības princips visupirms liek salīdzināt divas situācijas, lai konstatētu, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Lai gan metodoloģijas pirmajā solī ir jānoskaidro, vai personas (personu grupas) atrodas vienādos apstākļos, tas nav saprotams tādējādi, ka šiem apstākļiem vajadzētu būt

identiskiem. Divas situācijas nekad nav un nevar būt pilnīgi identiskas. Tomēr, lai izvairītos no iespējamām pārpratumiem, ko var raisīt šādi formulēts metodoloģijas pirmais solis, to būtu nepieciešams izteikt citā redakcijā. **Proti, ir jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.**

Piemērojot šo metodoloģijas pirmo soli, līdz šim lielākoties ticis secināts, ka personas (personu grupas), kuras tiek salīdzinātas, atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Salīdzinoši retāk Satversmes tiesa ir secinājusi, ka personas (personu grupas) atrodas atšķirīgos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 20. punktu un 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 22.3. punktu*).

Ja tiek konstatēts, ka personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, pēc tam Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai ar apstrīdēto tiesību normu noteiktā attieksme pret šīm personām (personu grupām) patiešām ir atšķirīga. Ja attieksme ir vienāda, tad vienlīdzības princips nav pārkāpts. Savukārt tad, ja attieksme ir atšķirīga, jāizvērtē tas, vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Arī tad, ja tiek konstatēts, ka personas (personu grupas) atrodas atšķirīgos apstākļos, nav pamata secinājumam, ka vienlīdzības princips ir ievērots, jo vēl ir jāpārbauda, kādu attieksmi pret šīm personām (personu grupām) paredz apstrīdētā tiesību norma. Ja attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personām (personu grupām) ir atšķirīga, tad vienlīdzības princips ir ievērots, bet, ja attieksme ir vienāda, tad vienlīdzības princips nebūs pārkāpts vienīgi tādā gadījumā, kad šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, tai ir legītīms mērķis un ir ievērots samērīguma princips.

Tātad, izmantojot iepriekš minēto metodoloģiju, ir iespējams pārbaudīt, vai ir ievērots vienlīdzības princips, arī tad, ja tiek konstatēts, ka salīdzināmās personas (personu grupas) atrodas atšķirīgos apstākļos. Neraugoties uz to, izskatītajā lietā Satversmes tiesa tomēr nav turējusies pie pašas judikatūrā atzītās metodoloģijas un ieviesusi tajā izmaiņas.

3. Izskatītajā lietā Satversmes tiesa visupirms noskaidroja, vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos. Pēc tam Satversmes tiesa pārbaudīja: vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām; vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu; vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk. Sprieduma 8. punktu*).

Tātad atšķirībā no līdz šim savā judikatūrā izmantotās metodoloģijas, kuru piemērojot, Satversmes tiesa visupirms pārbaudīja, vai un kuras

personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, izskatītajā lietā Satversmes tiesa visupirms noskaidroja, vai un kuras personas ir salīdzināmas. Tas pēc būtības nozīmē, ka ir ieviests jauns kritērijs, atbilstoši kuram tiesai visupirms jāpārbauda, vai personu grupas vispār var tikt salīdzinātas Satversmes 91. panta pirmā teikuma izpratnē.

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības ir salīdzinošas. Tādēļ vienlīdzības princips vienmēr tiek piemērots, salīdzinot divu vai vairāku personu (personu grupu) konkrētās situācijas un noskaidrojot, vai tās pamatā ir vienādas vai atšķirīgas. Kā to vairākkārt norādījusi Satversmes tiesa, salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viens vai vairāki kopīgi elementi ar pārbaudāmo situāciju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 7. punktu*). Tātad vienlīdzības principa jēgai un būtībai atbilst tas, ka tiek salīdzinātas tikai tādas personu konkrētās situācijas, kurām ir viens vai vairāki kopīgi elementi, nevis jebkuras teorētiski iespējamās situācijas. Proti, lai varētu atzīt, ka konkrētās personas (personu grupas) ir salīdzināmos apstākļos, šiem apstākļiem pēc būtības jābūt līdzīgiem.

Spriedumā norādītais kritērijs, kas paredz, ka Satversmes tiesai visupirms jāizvērtē tas, vai personas (personu grupas) vispār ir salīdzināmas, pēc būtības ir lieks un vedina uz domām, ka salīdzināt var arī tādas situācijas, kas vispār ir tik atšķirīgas, ka principā nevar tikt salīdzinātas vienlīdzības principa aspektā. Nevaru iedomāties, ka Pieteikuma iesniedzēji, vērsoties ar konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā un lūdzot atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 91. pantam, uzskatītu, ka civillietas dalībnieks, kuram ir tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu, varētu tikt salīdzināts ar personu, kura, piemēram, ir sodīta par zāļu reklāmas ierobežojumu pārkāpšanu. Par šādām tik nesalīdzināmām situācijām Satversmes tiesa nekad neierosinātu lietu un neskatītu to pēc būtības. Tādēļ uzskatu, ka šis Spriedumā ietvertais papildu kritērijs ir lieks un pēc būtības pretējs vienlīdzības principa jēgai. Metodoloģijas pirmā soļa uzdevums nav rast atbildi uz jautājumu, vai personas (personu grupas) vispār ir salīdzināmas. Tā uzdevums ir noskaidrot, vai attiecīgās personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

4. Visbeidzot, nevaru piekrist Sprieduma 9. punktā norādītajam, ka izskatītajā lietā salīdzināmās personu grupas atrodas atšķirīgos apstākļos. Secinājumu, ka personu grupas atrodas atšķirīgos apstākļos, Satversmes tiesa pamatojusi ar tiesvedības ilgumu. Proti, prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums nav pārsniedzis trīs gadus, ir iespēja iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu, savukārt tiem prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ ir pārsniedzis trīs

gadus, apstrīdētajā normā noteiktais termiņš izbeidzas jau pirms tam, kad viņiem varētu rasties iespēja izmantot tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu (*sk. Sprieduma 9. punktu*).

Uzskatu, ka visi prasītāji civillietās, kurās tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Par galveno šīs personas vienojošo pazīmi ir atzīstams gan lietas dalībnieka statuss, gan tiesvedības izbeigšanas tiesiskais pamats.

Apstrīdētā norma paredz, ka valsts nodevu atmaksā, ja pieteikums par tās atmaksu iesniegts triju gadu laikā no valsts nodevas samaksas. Tādās situācijās, kad tiesvedības ilgums šo termiņu pārsniedz, prasītājam civillietā, kurā tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, nav tiesību prasīt samaksātās valsts nodevas atmaksu. Tātad tieši no apstrīdētajā normā noteiktā triju gadu termiņa, kas skaitāms no valsts nodevas samaksas brīža, izriet atšķirīga attieksme pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Piekrītu Spriedumā ietvertajām atziņām un uzskatu, ka šādai atšķirīgai attieksmei pret personām, kas pēc noteiktiem kritērijiem atrodas salīdzināmos apstākļos, nav objektīva un saprātīga pamata. Tāda tiesību norma, kas termiņu, kurā personas var izmantot tiesības prasīt valsts nodevas atmaksu, padara atkarīgu no tādiem apstākļiem, kurus personas faktiski nevar ietekmēt, ir uzskatāma par patvaļīgu. Turklāt šāda norma ir pretēja arī taisnīguma un tiesiskās drošības principiem (*sk. Sprieduma 12. punktu*).

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, jo bez objektīva un saprātīga pamata paredz atšķirīgu attieksmi pret prasītājiem civillietās, kurās tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai.

Satversmes tiesas tiesnesis

A. Laviņš

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 3. decembrī

lietā Nr. 2020-16-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc divdesmit 13. Saeimas deputātu – Valērija Agešina, Jāņa Urbanoviča, Andreja Klementjeva, Artūra Rubika, Nikolaja Kabanova, Borisa Cileviča, Regīnas Ločmeles, Edgara Kucina, Jāņa Tutina, Vjačeslava Dombrovska, Sergeja Dolgoplova, Jāņa Krišāna, Ingas Goldbergas, Ivana Ribakova, Ivana Klementjeva, Igora Pimenova, Evijas Papules, Ļubovas Švecovas, Vladimira Nikonova un Vitālija Orlova – pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 3. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Rīgas domes atļaušanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2020. gada 13. februārī pieņēma Rīgas domes atļaušanas likumu. Tā 1. pants nosaka:

"Ar šo likumu Saeima atļauj Rīgas domi, ņemot vērā, ka Rīgas dome:

1) nav spējīga pieņemt lēmumus sakarā ar to, ka trīs sēdēs pēc kārtas nav piedalījusies vairāk kā puse no attiecīgās domes deputātu kopskaita (likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 4. punkts);

2) pieļauj nelikumīgu rīcību un nepilda Atkritumu apsaimniekošanas likumā, likumā "Par pašvaldībām" un citos normatīvajos aktos noteikto pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu (likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punkts)."

2. Pieteikuma iesniedzējs – divdesmit 13. Saeimas deputāti (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Rīgas domes atļaušanas likuma 1. panta 2. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 101. pantam.

Lai gan pašvaldība ir atvasināta publiskā persona, tā, pildot savas funkcijas, neesot padota valstij un baudot rīcības brīvību. Valsts vienīgi

pārtraugot pašvaldības darbības likumību, taču nedrīkstot apšaubīt vai ierobežot pašvaldības autonomās funkcijas. Jo lielāka pašvaldības autonomija noteikta likumā, jo demokrātiskāka esot valsts.

Lai būtu pamats atlaist pašvaldības domi, esot nepieciešams konstatēt tās nelikumīgu rīcību – konkrēta normatīvā akta prasību nepildīšanu –, turklāt šādai rīcībai vajagot būt konstatētai atkārtoti. Rīgas domes sastāvs, uz kuru attiecas Rīgas domes atlaišanas likums, darbu uzsācis 2017. gada 22. jūnijā, un uz šo sastāvu nevarot attiecināt iepriekšējo sasaukumu Rīgas domes rīcību. Tieši atlaistais Rīgas domes sastāvs esot nodrošinājis to, lai tiktu ievērots Satversmes tiesas 2012. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2012-01-01 "Par Atkritumu apsaimniekošanas likuma pārejas noteikumu 12. punkta, ciktāl tas attiecas uz līgumiem, kas noslēgti, nepiemērojot normatīvos aktus par publisko iepirkumu vai neatbilstoši normatīvajiem aktiem par publisko iepirkumu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam" (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2012-01-01). Proti, 2019. gada 14. jūnijā Rīgas dome esot parakstījusi koncesijas līgumu "Par Rīgas pilsētas sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas ieviešanu" (turpmāk – koncesijas līgums) ar SIA "Getliņi Eko" un akciju sabiedrību "Tīrīga". Turklāt Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk arī – Ministrija) no 2013. gada līdz 2019. gadam neesot saskatījusi Rīgas domes rīcībā likuma pārkāpumus saistībā ar sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 nepildīšanu.

Pašvaldībai esot tiesības, īstenojot savu autonomo funkciju, izmantot tai ar likumiem dotās iespējas, tostarp organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu publiskās un privātās partnerības ietvaros. Koncesijas līgums esot noslēgts normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, un tā noslēgšana esot saskaņota ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju, Finanšu ministriju un Centrālo finanšu un līgumu aģentūru. Konkurences padomes 2019. gada 9. septembra lēmumu Nr. 19 "Par pagaidu noregulējumu" (turpmāk – lēmums par pagaidu noregulējumu) nevarot uzskatīt par tādu, kurā būtu konstatēti pārkāpumi Rīgas domes darbībā. Secinājumus par Rīgas domes rīcības tiesiskumu saistībā ar koncesijas līgumu varētu izdarīt tikai pēc administratīvā akta – Konkurences padomes lēmuma – pieņemšanas, kad tas stātos spēkā.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka Rīgas dome pēc tam, kad tika pieņemts lēmums par pagaidu noregulējumu, pati lūgusi Ministru kabinetu izsludināt ārkārtējo situāciju. Taču ārkārtējās situācijas pagarināšana neesot bijusi nepieciešama, jo Rīgas dome esot nodrošinājusi to, ka pilsētā sadzīves atkritumi tiek savākti un izvesti. Esot rasts gan pagaidu, gan ilgtermiņa atkritumu apsaimniekošanas risinājums, kas bijis atbilstošs normatīvo aktu prasībām.

Tāpat neesot pamatoti likumprojekta "Rīgas domes atļaušanas likums" (turpmāk arī – Likumprojekts) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (turpmāk – anotācija) izteiktie Rīgas domei adresētie pārmetumi par to, ka nav izstrādāti un pieņemti normatīvajiem aktiem atbilstoši saistošie noteikumi sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā, un to, ka nav risināts jautājums par dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu. Tādējādi nevarot konstatēt, ka Rīgas dome būtu atkārtoti pārkāpusi Satversmi vai citu normatīvo aktu prasības vai nepildījusi tiesas spriedumu.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, ir jāvērtē valsts tiesības atļaut konkrētu pašvaldību, šādu rīcību pamatojot ar apstrīdamiem faktiem saistībā ar kādas autonomās funkcijas īstenošanu. Pašvaldības atļaušana nozīmējot nevis valsts iejaukšanos pašvaldības īstenojamajā autonomajā funkcijā, bet pēc būtības visu pašvaldības funkciju atņemšanu un pašvaldības tiesību aizskārumu. Tikai dažās Eiropas valstīs esot paredzēta iespēja atļaut visu ievēlēto pašvaldības pārstāvības institūciju (lēmējorgānu), un šādā gadījumā vajagot ņemt vērā arī politiskās diskriminācijas iespējamību.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Likumprojekta izstrādes un pieņemšanas procesā pieļauti būtiski labas likumdošanas principa pārkāpumi. Citstarp Likumprojekts pirms tam, kad tas tika atbalstīts Ministru kabineta sēdē, neesot saskaņots ar biedrību "Latvijas Pašvaldību savienība" (turpmāk – Latvijas Pašvaldību savienība) un neesot nosūtīts Rīgas domei. Rīgas domes viedoklis neesot uzklauts Ministru kabineta sēdē. Turklāt Saeimā par atbildīgo komisiju pēdējā brīdī bez argumentācijas noteikta Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija (turpmāk – Budžeta un finanšu komisija) un Likumprojekts atzīts par steidzamu. Neesot saskatāms arī pašvaldības tiesību ierobežojuma lēģitīmais mērķis.

Samērīguma kritērijs liedzot par pašvaldības domes atļaušanas pamatu uzskatīt jebkuru pārkāpumu, jo par atļaušanas pamatu varot tikt uzskatīts tikai būtisks, turklāt – atkārtots pārkāpums. Pat tiesas atzinums par vienas puses rīcības pareizību ne vienmēr nozīmējot to, ka otra puse ir pārkāpusi likumu. Tomēr pārkāpumam, kas tiek norādīts kā pašvaldības domes atļaušanas pamats, vismaz vienu reizi vajagot būt atzītam par tādu ar tiesas spriedumu.

Pašvaldības domes atļaušana esot pēdējais un vissmagākais represīvais pašvaldības darbības pēckontroles līdzeklis, kuru varot izmantot tikai tad, ja visi citi līdzekļi nav nodrošinājuši tiesisku un efektīvu pašvaldības darbību. Likumdevējam vajadzējis apsvērt izraudzītā līdzekļa samērību konkrētajā situācijā. Ne Likumprojekta anotācijā, ne likumdošanas procesā neesot ticis analizēts tas, kādēļ situācijā, kad sadzīves atkritumu apsaimniekošanas funkcijas īstenošanā nekādi būtiski pārkāpumi nav konstatējami, būtu pamats lemt par Rīgas domes atļaušanu. Tādējādi ar apstrīdēto normu esot pārkāpts demokrātijas princips un pašvaldības princips.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka Rīgas domes atlaišana bijusi politiski motivēta. Likumprojekta ierosināšanas un likuma pieņemšanas pamats esot bijusi Rīgas domes rīcība, realizējot konkrētu pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves pakalpojumu apsaimniekošanu. Sadzīves atkritumu apsaimniekošana esot strikti regulēta normatīvajos aktos, un Rīgas dome neesot šo funkciju izpildījusi atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam, tādējādi izraisot nepieciešamību izsludināt ārkārtējo situāciju. Rīgas dome sistemātiski un vairākkārt esot pārkāpusi normatīvos aktus, tāpēc esot bijis attaisnojami piemērot tādu pašvaldības rīcības pēckontroles līdzekli kā domes atlaišana.

Rīgas dome, citstarp tajā sastāvā, uz kuru attiecas Rīgas domes atlaišanas likums, ilgstoši – vairāk nekā sešus gadus pēc noteiktā termiņa – neesot nodrošinājusi sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 izpildi. Uz to, kā arī citiem pārkāpumiem sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā Rīgas domei vairākkārt norādījusi Ministrija. Rīgas domes rīcība esot rezultējusies nevis ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomas sakārtošanu atbilstoši normatīvo aktu prasībām, bet gan ar lietas ierosināšanu Konkurences padomē un lēmumu par pagaidu noregulējumu, kas atstāts spēkā arī ar Administratīvās apgabaltiesas lēmumu. Lai arī lieta pagaidām neesot izskatīta pēc būtības, tomēr tiesa, izlemjot jautājumus par pagaidu noregulējuma piemērošanas pamatotību, esot vērtējusi pārsūdzētā administratīvā akta pirmsķietamo tiesiskumu vai prettiesiskumu.

Rīgas dome pēc 2019. gada 15. septembra neesot bijusi spējīga iedzīvotājiem nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tāpēc Ministru kabinetam nācies iesaistīties, 2019. gada 12. septembrī izdodot rīkojumu Nr. 432 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā" (turpmāk – rīkojums Nr. 432) un izsludinot ārkārtējo situāciju Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā no 2019. gada 12. septembra līdz brīdim, kad spēku zaudē lēmums par pagaidu noregulējumu, bet ne ilgāk kā līdz 2019. gada 11. decembrim. Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jautājumus nebūtu bijis iespējams atrisināt arī bez ārkārtējās situācijas pagarināšanas. Turklāt tieši problēmas ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšanu Rīgā esot novedušas pie nepieciešamības papildināt Atkritumu apsaimniekošanas likumu, citstarp piešķirot pašvaldībai tiesības turpināt sadarbību ar līdzšinējo atkritumu apsaimniekotāju, ja pašvaldība nav noslēgusi līgumu ar jauno atkritumu apsaimniekotāju.

Pašvaldības domes atlaišana pēc būtības esot ārkārtējs pašvaldības darbības pēckontroles līdzeklis, kura izmantošana pieļaujama vienīgi likumā

noteiktajos gadījumos un kārtībā. Likumprojekts par pašvaldības domes atlaišanu neesot obligāti saskaņojams ar Latvijas Pašvaldību savienību. Turklāt tās pārstāvji esot piedalījušies gan Ministru kabineta sēdē, gan Saeimas komisijas sēdē, kad Likumprojekts tika apspriests. Domes priekšsēdētāja uzklauššana Ministru kabineta sēdē atbilstot labas pārvaldības principam, taču no likuma neizrietot obligāts pienākums to darīt. Rīgas dome iesniegusi rakstveida viedokli par Likumprojektu, un tās pārstāvjiem esot dota iespēja izteikt savus iebildumus un argumentus Budžeta un finanšu komisijas sēdēs. Tādējādi, pieņemot apstrīdēto normu, neesot pārkāpts labas likumdošanas princips. Izraudzītais domes darbības pēckontroles līdzeklis konkrētajā situācijā esot bijis samērīgs, un ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem Rīgas domes pieļautos normatīvo aktu pārkāpumus neesot bijis iespējams novērst. Turklāt neesot bijušas ierobežotas pilsoņu tiesības ievēlēt jaunu domi.

Esot jāņem vērā arī tas, ka konkrētajā situācijā attiecīgās pašvaldības autonomās funkcijas izpilde ietekmējusi ne tikai iedzīvotāju tiesības un intereses, bet arī apgrūtinājusi valstiskā un Eiropas Savienības mērogā izvirzīto atkritumu apsaimniekošanas un vides aizsardzības mērķu sasniegšanu. Atkritumu apsaimniekošana vēsturiski esot būtiska vides tiesību daļa, turklāt to regulējot arī Eiropas Savienības normatīvie akti. Efektīvas vides aizsardzības sistēmas mērķu sasniegšana tiekot traucēta un būtiski apdraudēta, ja ilgstoši netiek panākta teritoriālajā un iedzīvotāju skaita ziņā tik ievērojamas pašvaldības kā Rīgas pilsēta pienācīga līdzdarbība normatīvo aktu prasību izpildē.

Satversmes 101. pantā ietvertās tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā neesot absolūtas, proti, tās varot tikt īstenotas likumā paredzētajā veidā. Tas attiecoties ne tikai uz personu tiesībām piedalīties pašvaldības vēlēšanās un tikt ievēlētām pašvaldības domē likumā noteiktajā kārtībā, bet arī uz pašvaldības darba organizāciju tādā veidā, lai tā atbilstu normatīvo aktu prasībām. Pašvaldība savā darbībā baudot plašu autonomiju, taču tā neesot absolūta, jo pašvaldības pienākums esot darboties likuma ietvaros. Ja normatīvajos aktos noteiktais ietvars tādā stingri regulētā nozarē kā sadzīves atkritumu apsaimniekošana netiek ievērots ilgstoši un sistemātiski, par to esot atbildīga tieši pašvaldības dome, kas nespēj nodrošināt un vadīt pašvaldības darbību likumā noteiktajās robežās un pašvaldības iedzīvotāju interesēs.

4. Pieaicinātā persona – Ministru kabinets – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

Sagatavojot Likumprojektu, esot izvērtēta Rīgas domes rīcība, tai pildot vienu no pašvaldības autonomajām funkcijām – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Toreizējā sasaukuma Rīgas domes rīcības izvērtējums esot

aptvēris arī iepriekšējā sasaukuma deputātu rīcību, jo Rīgas dome neesot nodrošinājusi sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 izpildi. Turklāt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā pieļauti arī citi pārkāpumi, par kuriem atbildīgās institūcijas informējušas Rīgas domi un kurus citstarp neesot novērsis arī tas domes sastāvs, uz kuru attiecas Rīgas domes atlaišanas likums.

Pašvaldības domi varot atlaist tad, ja tā pārkāpj normatīvos aktus vai nav rīcībspējīga. Lai konstatētu pārkāpumu atkārtotību, tiem nevajagot būt atzītiem ar spēkā stājušos tiesas spriedumu. Rīgas domes pieļautie pārkāpumi bijuši būtiski un atkārtoti, pieļauti visā attiecīgā sasaukuma Rīgas domes darbības periodā, citstarp ignorējot atbildīgo institūciju norādījumus. Rīgas domes rīcība novedusi pie nepieciešamības izsludināt ārkārtējo situāciju, lai novērstu tādas antropogēnas katastrofas draudus, kas būtu saistīta ar potenciālu kaitējumu videi un sabiedrības veselībai. Dome arī neesot veikusi nekādas darbības, lai nodrošinātu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību pēc 2019. gada 11. decembra. Tāpēc nācies ārkārtējo situāciju pagarināt līdz 2020. gada 12. martam. Rīgas domes sistemātiski pieļautie pārkāpumi esot pakļāvuši riskam valsts pārvaldes principu īstenošanu pašvaldības darbībā, un līdz ar to bijusi apdraudēta pašvaldības funkcijas – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu – pienācīga izpilde.

Ar Rīgas domes atlaišanas likuma pieņemšanu neesot aizskartas Rīgas domes kā vēlētas pašpārvaldes institūcijas tiesības un neesot notikusi prettiesiska valsts iejaukšanās pašvaldības darbībā un "visu funkciju atņemšana", kā norādīts pieteikumā. Tāpat neesot ierobežotas arī pilsoņu tiesības piedalīties Rīgas domes vēlēšanās un ievēlēt jaunu domi.

Tas, ka Likumprojekts netika nosūtīts saskaņošanai Latvijas Pašvaldību savienībai un par to netika informēta Rīgas dome, nenorādot uz labas likumdošanas principa pārkāpumu. Normatīvajos aktos neesot noteikts pienākums jautājumu par pašvaldības domes atlaišanu saskaņot ar Latvijas Pašvaldību savienību, ņemot vērā šā jautājuma raksturu – proti, konkrētas pašvaldības domes pieļautos pārkāpumus, kas ir par pamatu tās atlaišanai. Turklāt Latvijas Pašvaldību savienības pārstāve esot piedalījusies Ministru kabineta 2019. gada 17. decembra sēdē, kurā Likumprojekts tika izskatīts. Savukārt Rīgas domes viedoklis esot noskaidrots Ministrijas sarakstē ar pašvaldību. Rīgas domes pieļautie pārkāpumi, pēc Ministru kabineta ieskata, bijuši atzīstami par pietiekami būtiskiem, lai Likumprojekts tiktu nekavējoties virzīts uz Saeimu.

5. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – norāda, ka Rīgas domes pienākums bija nodrošināt to, ka atkritumu apsaimniekotājs ir izraudzīts publiskos iepirkumos vai arī publisko un privāto partnerību

regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumi tiek sniegti iedzīvotājiem.

Rīgas dome izvēlējusies sadzīves atkritumu apsaimniekotāju izraudzīties publiskās un privātās partnerības ietvaros, slēdzot koncesijas līgumu. Centrālā finanšu un līgumu aģentūra 2017. gada 9. janvārī un 2018. gada 19. decembrī atbilstoši normatīvo aktu prasībām esot sniegusi pozitīvu atzinumu par finanšu un ekonomiskajos aprēķinos iekļautajiem pieņēmumiem un risku sadali līgumā starp publisko partneri un privāto partneri. Savukārt Finanšu ministrija pozitīvu atzinumu par aprēķinos minēto nosacījumu paredzamo ietekmi uz valsts budžeta ilgtermiņa saistību apjomu un vispārējās valdības sektora budžeta bilanci un parādu esot sniegusi 2017. gada 25. janvārī un 2018. gada 20. decembrī.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

Atkritumu apsaimniekošanas likums ietilpstot vides aizsardzības sistēmā, un valsts pienākums esot atbilstoši Satversmes 115. pantam nodrošināt tiesību aktu ievērošanu šajā jomā. Nepienācīga sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšana Rīgas pilsētā esot būtiski aizskārusi konstitucionāli nostiprinātas sabiedrības intereses vides aizsardzības jomā. Šāda rīcība esot radījusi šaubas par pašvaldības domes spēju savā turpmākajā darbībā ievērot normatīvos aktus, tāpēc Ministru kabinetam esot bijis tiesisks pamats izšķirties par vissmagāko pašvaldības darbības kontroles līdzekli un lemt par Likumprojekta sagatavošanu un iesniegšanu Saeimai.

Rīgas dome esot pieļāvusi atkārtotus, sistemātiskus normatīvo aktu pārkāpumus un ignorējusi atbildīgo institūciju viedokli. Citstarp atlaistais Rīgas domes sastāvs divus gadus pēc savas darbības uzsākšanas neesot nodrošinājis sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 izpildi. Turklāt, noslēdzot koncesijas līgumu, esot noteikts, ka visa pašvaldības teritorija ir viena atkritumu apsaimniekošanas zona, lai gan ar tobrīd spēkā bijušajiem Rīgas domes 2013. gada 17. decembra saistošajiem noteikumiem Nr. 90 "Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas saistošie noteikumi" (turpmāk – saistošie noteikumi Nr. 90) Rīga tikusi sadalīta trijās atkritumu apsaimniekošanas zonās. Tādējādi Rīgas dome neesot spējusi nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanu un Ministru kabinetam nācies vides aizsardzības nolūkos izsludināt ārkārtējo situāciju.

7. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

Rīgas domes atlaišana esot bijusi saistīta ne tikai ar ilgstošiem Ministrijas centieniem vērst Rīgas domes uzmanību uz nepieciešamību

izpildīt spriedumu lietā Nr. 2012-01-01, bet arī ar nepieciešamību izsludināt ārkārtējo situāciju, lai novērstu risku, ka Rīgas pilsētā netiek veikta pašvaldības autonomā funkcija – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Tieši no pašvaldības rīcības esot atkarīgs tas, cik efektīvi tiek pildītas pašvaldību funkcijas un aizstāvētas iedzīvotāju intereses. Izstrādājot Likumprojektu, esot izvērtēta Rīgas domes rīcība, tai organizējot sadzīves atkritumu apsaimniekošanu, un Ministrijas veiktais izvērtējums esot atspoguļots Likumprojekta anotācijā.

Ministrija jau kopš 2013. gada esot vairākkārt Rīgas domei norādījusi uz pārkāpumiem, bet Rīgas dome ilgstoši vilcinājusies tos novērst. Ministrija esot saņēmusi arī privātpersonu, tiesībsarga un Rīgas domes deputātu iesniegumus, kuros lūgts pārkāpumus novērst. Arī Konkurences padome kopš 2017. gada vērsusi Rīgas domes uzmanību uz iespējamiem pārkāpumiem sadzīves atkritumu apsaimniekotāju izvēlē. Savukārt 2019. gada 18. jūlijā Konkurences padome esot ierosinājusi lietu Nr. KL/2.2-5/19/14 "Par Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantā noteiktā aizlieguma pārkāpumu SIA "Getliņi EKO" un Rīgas pilsētas pašvaldības darbībās".

Rīgas pilsētā līdz 2019. gada 15. septembrim spēkā esot bijuši tādi atkritumu apsaimniekošanas līgumi, kas nebija atbilstoši normatīvajiem aktiem par publisko iepirkumu un spriedumam lietā Nr. 2012-01-01. Tāpat Rīgas dome neesot risinājusi jautājumu par normatīvo aktu prasībām atbilstoša dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu un atbilstošu pieejamību visā pilsētas teritorijā visiem iedzīvotājiem. Arī saistošajos noteikumos Nr. 90 neesot iekļautas visas spēkā esošajos normatīvajos aktos noteiktās prasības attiecībā uz sadzīves atkritumu apsaimniekošanu pašvaldībā, tostarp neesot bijuši ietverti nekādi nosacījumi un prasības par atkritumu dalītās vākšanas organizēšanu, komersantu pienākumiem un iedzīvotāju dalību atkritumu šķirošanā.

Savukārt Rīgas domes rīcība, izvēloties jauno sadzīves atkritumu apsaimniekotāju, citstarp neesot bijusi atbilstoša saistošajiem noteikumiem Nr. 90. Pēc tam, kad tika pieņemts lēmums par pagaidu noregulējumu, Rīgas dome pati esot atzinusi, ka nespēj nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību, kā arī aicinājusi Ministriju iesaistīties radušās situācijas risināšanā. Tādējādi Rīgas dome neesot varējusi atbilstoši normatīvajiem aktiem nodrošināt savas autonomās funkcijas izpildi, atrisinot jautājumu par atkritumu apsaimniekošanas līgumiem starp atkritumu radītājiem vai valdītājiem un atkritumu apsaimniekotājiem.

Pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas Rīgas dome neesot pienācīgi rīkojusies, lai rastu ilgtermiņa, nevis pagaidu risinājumu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā. Proti, Rīgas dome neesot veikusi nepieciešamās darbības, lai uzsāktu atkritumu apsaimniekotāju izvēli atbilstoši normatīvo

aktu prasībām. Neesot bijis skaidrs, kā jautājums par līgumu slēgšanu starp atkritumu apsaimniekotājiem un radītājiem tiks risināts pēc 2019. gada 11. decembra, tāpēc ārkārtējo situāciju nācies pagarināt.

Tāpat Ministrija sniegusi negatīvu atzinumu par Rīgas domes 2019. gada 30. oktobra saistošajiem noteikumiem Nr. 84 "Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā". Arī to vietā 2019. gada 29. novembrī pieņemto saistošo noteikumu Nr. 87 "Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā" atsevišķu punktu darbība esot apturēta ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumu.

Apstrīdētā norma, tāpat kā viss Rīgas domes atļaušanas likums, esot pieņemta, ievērojot labas likumdošanas principu. Esot ievērots arī no pašvaldības principa izrietošais pienākums uzklaustīt pašvaldību pirms tās tiesību ierobežošanas. Pieteikumā neesot norādīti konkrēti apstākļi, kas liecinātu par normatīvo aktu prasību neievērošanu Likumprojekta pieņemšanas procesā un to, ka šā procesa rezultātā būtu apdraudēta sabiedrības uzticēšanās valstij un tiesībām.

8. Pieaicinātā persona – Valsts kontrole – norāda, ka atbilstoši savai kompetencei tā pārbauda valsts, pašvaldību un citu likumā minēto subjektu rīcību ar finanšu līdzekļiem un mantu un veic konkrētu darbību tiesiskuma un normatīvā regulējuma izvērtējumu tikai revīziju ietvaros.

Rīgas dome un tās kapitālsabiedrības daudzkārt esot bijušas revidējamās vienības Valsts kontroles veiktajās revīzijās, kuras aptvērušas plašu pašvaldības funkciju loku. Tomēr jautājumi, kas saistīti ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšanu Rīgas pilsētā, neesot bijuši Valsts kontroles veikto revīziju tvērumā.

9. Pieaicinātā persona – Konkurences padome – norāda, ka brīva konkurence ir preču un pakalpojumu tirgu attīstības un efektīvas darbības pamatā un brīvas konkurences aizsardzība ir nozīmīga sabiedrības interese. Ļaunprātīga savas tirgus varas izmantošana esot viens no veidiem, kādos var tikt kavēta brīva konkurence.

Konkurences padomes 2019. gada 18. jūlijā ierosinātajā lietā tiekot vērtēts iespējamais Līguma par Eiropas Savienības darbību pārkāpums, ko pieļāvusi Rīgas dome un kas var ietekmēt tirdzniecību ne tikai Rīgas, reģionālajā vai nacionālajā līmenī, bet arī tirdzniecību starp dalībvalstīm Eiropas Savienības vienotajā tirgū. Savukārt 2019. gada 9. septembrī šīs lietas ietvaros Konkurences padome pieņēmusi lēmumu par pagaidu noregulējumu, lai aizsargātu sabiedrības interesi par konkurenci un novērstu būtiskas un neatgriezeniskas izmaiņas nešķīroto un dalīto sadzīves atkritumu savākšanas un pārvadāšanas pakalpojumu sniegšanas tirgū Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā.

Lēmums par atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu publiskās un privātās partnerības formā varot tikt pieņemts, pašvaldībai īstenojot savu autonomo funkciju, un neesot pakļauts neatkarīgai kontrolei. Tomēr Konkurences likumam un Eiropas Savienības konkurences tiesībām esot pakļauta izraudzītā atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšana, ciktāl tiek veikta vai plānota saimnieciskā darbība. Konkurences padomes ierosinātajā lietā pašvaldības autonomās funkcijas izpilde esot skarta vienīgi tiktāl, ciktāl tiek vērtēta Rīgas domes kā tirgus dalībnieka rīcība saimnieciskās darbības ietvarā un tās atbilstība dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumam, kas definēts Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantā. Izpēte lietā vēl neesot pabeigta.

10. Pieaicinātā persona – Iepirkumu uzraudzības birojs – norāda, ka nav saņēmis iesniegumus saistībā ar Rīgas domes un uzņēmēju noslēgto koncesijas līgumu.

Lai konstatētu, kāds normatīvais akts ir piemērojams un piemērots konkrētajam iepirkumam, primāri esot vērtējams iepirkuma priekšmets, proti, ko pasūtītājs iepērk un kādi ir darījuma aspekti, kā arī tas, ar kādiem nosacījumiem darījumā iesaistās piegādātājs un citas puses. Ja normatīvo aktu prasības tiek ievērotas, tad koncesijas procedūra pēc būtības esot piemērota sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas nodrošināšanai.

Publisko iepirkumu ietvaros neesot iespējama visu principu pilnīga un vienlaicīga īstenošana. Lai gan vairāku līgumu slēgšana par iepirkuma priekšmetā ietilpstošajiem darbiem, iespējams, varētu palielināt konkurenci, tomēr vienlaikus esot jāvērtē arī katras konkrētās iepirkuma procedūras mērķi, kā arī līguma un konkrētā darījuma nosacījumi. Turklāt iepirkuma priekšmeta sadalīšana ietilpstot pasūtītāja rīcības brīvībā.

Iepirkumu uzraudzības birojs 2019. gada 20. novembrī esot informējis Rīgas domi, ka tā ir tiesīga rīkot sarunu procedūru atbilstoši Publisko iepirkumu likuma 8. panta septītās daļas 3. punktam, lai nodrošinātu atkritumu savākšanu un izvešanu līdz brīdim, kad stāsies spēkā Rīgas domes izstrādātie saistošie noteikumi un Rīgas dome iepirkuma procedūras rezultātā noslēgs attiecīgu līgumu. Tas esot izrietējis no ārkārtējās situācijas izsludināšanas pamatā bijušajiem apstākļiem, proti, nepieciešamības novērst antropogēnas katastrofas draudus, kas saistīti ar potenciālu kaitējumu videi un sabiedrības veselībai.

2020. gada 1. un 8. martā esot publicēti paziņojumi par Rīgas domes 2019. gada 11. decembrī izsludinātā atklātā konkursa "Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšana Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā" rezultātu. Šajā konkursā iepirkuma priekšmets bijis sadalīts četrās daļās. Konkursa rezultāti neesot apstrīdēti.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Pašvaldību savienība – uzskata, ka pašvaldības domes darbības pēckontrolē jāizmanto tādas metodes, kas pēc iespējas mazāk ietekmētu vēlētās domes rīcības autonomiju.

Rīgas domes atlaišanas likums paredzējis demokrātiskās vēlēšanās ievēlētās pašvaldības domes atlaišanu. Katras domes atlaišanas pamats tiekot vērtēts individuāli, bet atlaišanas procedūrai visos gadījumos vajagot būt vienādai. Latvijas Pašvaldību savienībai neesot lūgta sniegt atzinumu pirms Likumprojekta izskatīšanas Ministru kabinetā. Tāpat neesot uzklauts arī Rīgas domes viedoklis. Savukārt Budžeta un finanšu komisijas sēdes laikā Rīgas domes un Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvju uzklauts šāna bijusi formāla.

Līdz ar to esot pārkāpts likuma "Par pašvaldībām" 86. un 87. pants un neesot ievērots labas likumdošanas princips. Demokrātiskā tiesiskā valstī neesot pieļaujams tas, ka likumprojekts tiek virzīts bez apspriešanās ar tiem subjektiem, kurus tas skar vistiešāk.

Rīgas domes atlaišanas gadījumā esot ticis vērtēts arī iepriekšējo sasaukumu deputātu darbs. Gadījumos, kad domes atlaišanas pamati var tikt interpretēti dažādi, esot nepieciešams tiesas vai ģenerālprokurora vērtējums, kas dotu tiesisku pamatu domes atlaišanai.

12. Pieaicinātā persona – biedrība "Latvijas Lielo pilsētu asociācija" – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

Ar Rīgas domes atlaišanas likumu ieceltā Rīgas pilsētas pašvaldības pagaidu administrācija pēc šā likuma spēkā stāšanās neesot veikusi nekādas darbības, lai novērstu apstrīdētajā normā Rīgas domei piedēvēto nespēju organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Tieši pretēji – pagaidu administrācija faktiski esot turpinājusi Rīgas domes iesākto darbu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā, pēc būtības apliecinot šā darba pareizību un pamatotību, kā arī Rīgas domes spēju pildīt attiecīgo autonomo funkciju.

Tieši atlaistā Rīgas dome esot noslēgusi koncesijas līgumu, tādējādi izbeidzot to iepriekš spēkā bijušo sadzīves atkritumu apsaimniekošanas līgumu darbību, kuri nebija atbilstoši normatīvo aktu prasībām un spriedumam lietā Nr. 2012-01-01. Arī pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas Rīgas dome esot rīkojusies likumam un konkrētajai faktiskajai situācijai atbilstoši, lai nodrošinātu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību. Ārkārtējās situācijas pagarināšana pati par sevi nebūt neesot nodrošinājusi atkritumu savākšanu un izvešanu Rīgas pilsētā – tam esot bijusi nepieciešama Rīgas domes apņēmīga un ātra rīcība. Turklāt jau pirms Rīgas domes atlaišanas likuma pieņemšanas esot izsludināts atklāts konkurss, lai normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izraudzītos atkritumu apsaimniekotājus.

Savukārt attiecībā uz pārmetumiem par Rīgas domes saistošo noteikumu neatbilstību likumiem un Ministru kabineta noteikumiem esot jāņem vērā tas, ka Rīgas pilsētas pašvaldības pagaidu administrācija šajos noteikumos ir izdarījusi tikai gramatiskus un precizējošus grozījumus. Tādējādi, pēc pieaicinātās personas ieskata, Rīgas domes atlaišanas likuma pieņemšanas un spēkā stāšanās laikā nav bijis konstatējams tāds pastāvošs normatīvo aktu pārkāpums, kas būtu atzīstams par pašvaldības domes atlaišanas priekšnoteikumu.

13. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes profesore Dr. sc. pol. Iveta Reinholde – norāda, ka atbilstoši Eiropas vietējo pašvaldību hartai (turpmāk – Harta) un Eiropas Padomes rekomendācijām pašvaldības domes atlaišanu kā pašvaldības darbības uzraudzības līdzekli var piemērot tikai tad, kad citi administratīvās, finanšu un demokrātiskās uzraudzības mehānismi ir tikuši izmantoti un nav sasnieguši savu mērķi – uzlabot pašvaldības darbību.

Pašvaldība darbojoties ar noteiktiem normatīvajiem aktiem tai piešķirtās autonomijas ietvaros, un tās darbībai vajagot atbilst demokrātiskās tradīcijās balstītām administratīvām vērtībām un labas pārvaldības izpratnei. Normatīvie akti piešķirot pašvaldībai tiesības ar tās saistošajiem noteikumiem regulēt nozīmīgu publisko lietu daļu. Taču valstij neesot jānodrošina pašvaldībai garantēts un stabils regulējošās autonomijas līmenis. Pašvaldība varot izvirzīt savas politiskās prioritātes un izstrādāt stratēģijas šo prioritāšu sasniegšanai, ja vien tas sniedz labumu pašvaldības iedzīvotājiem un atbilst kopējam valsts rīcībpolitikas ietvaram. Tādējādi tiekot nostiprināts pašvaldības atbildīgums iedzīvotāju priekšā.

Jebkura pašvaldības uzraudzības instrumenta uzdevums esot veicināt pašvaldības pilnvērtīgu darbību, līdzsvarojot uzraudzības administratīvo slogu ar uzraudzības rezultātā iegūto labumu sabiedrības interesēs. Pašvaldības administratīvā uzraudzība parasti tiekot īstenota pēc kontroles veidā, vērtējot pašvaldības pieņemtos lēmumus no likumības un publisko interešu nodrošināšanas perspektīvas. Nepieciešamības gadījumā augstākais pārvaldes līmenis varot apturēt vai atcelt šādu lēmumu ieviešanu.

Vairākās valstīs uzraudzības ietvaros tiekot vērtēta ne tikai pašvaldības lēmumu atbilstība likumam, bet arī to piemērotība attiecīgajai rīcībpolitikas situācijai, citstarp analizējot lēmuma finansēšanas nosacījumus, ieviešanas laika grafiku un ietekmi uz iedzīvotāju un māsājaimniecību labklājību.

14. Pieaicinātā persona – Mg. iur. Edgars Pastars – izsaka viedokli, ka likums par pašvaldības domes atlaišanu pēc būtības ir tiesību piemērošanas, nevis tiesību normu radīšanas akts. Satversme esot jāievēro abos gadījumos, tomēr katrā gadījumā procesa tvērums un dziļums esot atšķirīgs. Pašvaldības domes atlaišanas procesam esot jānodrošina

taisnīgums tikai vienā izolētā gadījumā, nevis jāmodelē un jālīdzsvaro dažādu sabiedrību grupu intereses.

Abstraktās tiesību normas kontroles ietvaros Satversmes tiesai neesot jāpārbauda lietas faktiskie apstākļi, analizējot konkrētu tiesību piemērošanas gadījumu. Ja Satversmes tiesa sniegtu izvērstu interpretāciju par kādas nozares normatīvo aktu piemērošanu, tad tā pēc būtības nodarbotos ar jautājumiem, kas ir tādu citu iestāžu un tiesu kompetencē, kurām minētie jautājumi jāizlemj atbilstoši faktiem un taisnīgā procesā. Satversmes tiesa šādu interpretāciju drīkstētu sniegt tikai tad, ja tas nepieciešams personas pamattiesību aizsardzībai konkrētās tiesību normu kontroles ietvaros, un tikai tiktāl, ciktāl tas nepieciešams secinājumu izdarīšanai par tiesību normas atbilstību Satversmei.

Uz pašvaldības domes atlaišanas procesu nevarot attiecināt labas likumdošanas principu tā parastajā nozīmē, jo šis process neesot vērsts uz tiesību normu – abstraktu uzvedības priekšrakstu – radišanu. Pietiekot ar to, ka Saeima ievēro Saeimas kārtības rullī noteikto procedūru, un nevajagot prasīt tādu augstāku standartu ievērošanu, kas varētu būt aktuāli, izņemot citus ar pašvaldības principa ierobežošanu saistītus būtiskus jautājumus.

Pēc Edgara Pastara ieskata, vērtējot pašvaldības domes atlaišanu, nav gramatiski jāpieturas pie likuma "Par pašvaldībām" formulējuma par atkārtotu likuma pārkāpumu kā domes atlaišanas kritēriju. To likumdevējs esot noteicis tiesiskās skaidrības labad Ministru kabinetam gadījumos, kad tas lemj par attiecīga likumprojekta iesniegšanu Saeimai. Savukārt Satversmes tiesai abstraktās kontroles ietvaros vajagot vērtēt to, vai institūcijas savā darbībā ir ievērojušas Satversmē ietvertu līdzsvaru. No Satversmes 101. pantā ietvertā pašvaldības principa izrietot tas, ka pašvaldības domes atlaišana nevar būt patvaļīga un politiski motivēta. Tai vajagot būt saistītai ar pārkāpumiem un nespēju efektīvi īstenot pašvaldības virsuzdevumu – apmierināt iedzīvotāju vajadzības. Pašvaldības domes darbībai vajadzētu būt vērtētai, un izvērtējumam vajadzētu būt atrodamam likumdošanas procesa materiālos. Tāpat esot jāpārbauda, vai atbildīgās iestādes ir vērsušas pašvaldības domes uzmanību uz pārkāpumiem un to novēršanas nepieciešamību.

15. SIA "Clean R" informē Satversmes tiesu, ka 2019. gada 27. novembrī, pamatojoties uz sarunu procedūras rezultātiem, tā ar Rīgas domi noslēgusi līgumu par sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā no 2019. gada 12. decembra līdz dienai, kad tiek atjaunota koncesijas līguma darbība vai tiek noslēgts jauns līgums ar jauno atkritumu apsaimniekotāju, kurš uzvarējis Rīgas domes rīkotā atklātā konkursā. Saskaņā ar līgumu SIA "Clean R" bijušas tiesības ar saviem klientiem (atkritumu sākotnējiem

radītājiem vai valdītājiem) nepārslēgt atkritumu apsaimniekošanas līgumus, ja tādi jau bijuši noslēgti laikā līdz sarunu procedūras sākumam, tostarp līdz 2019. gada 14. septembrim. Savukārt ar klientiem, kuri pārņemti no SIA "Pilsētvides serviss", atkritumu apsaimniekošanas līgumi bijuši jānoslēdz līdz 2019. gada 31. decembrim, un tas esot bijis pietiekams laiks, lai to izdarītu. Turklāt pienākums veikt apmaksu par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu izrietot no likuma neatkarīgi no tā, vai atkritumu radītājam vai valdītājam ir vai nav noslēgts līgums par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Tādējādi neatkarīgi no ārkārtējās situācijas pagarināšanas SIA "Clean R" tik un tā nodrošinātu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā.

16. SIA "Eco Baltia vide" informē Satversmes tiesu, ka tā 2019. gada 12. septembrī noslēgusi ar Rīgas domes Mājokļu un vides departamentu līgumu "Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšana Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā ārkārtas apstākļos", kas bija spēkā ārkārtējās situācijas laikā. Ministru kabinets, ievērojot to, ka līdz 2019. gada 11. decembrim nebija noslēdzies izsludinātais konkurss par sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā, esot nolēmis ārkārtējo situāciju pagarināt. Pretējā gadījumā nebūtu tiesiska pamata nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību Rīgā.

17. SIA "Lautus" norāda, ka 2019. gada 26. novembrī, pamatojoties uz sarunu procedūras rezultātiem, tā ar Rīgas domi noslēgusi līgumu par sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu no 2019. gada 12. decembra. SIA "Lautus" sniegusi sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumus Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā līdz 2020. gada 19. maijam un spējusi nodrošināt šo pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību.

Secinājumu daļa

18. Rīgas domes atļaušanas likuma 1. pants nosaka: "Ar šo likumu Saeima atļauj Rīgas domi, ņemot vērā, ka Rīgas dome:

1) nav spējīga pieņemt lēmumus sakarā ar to, ka trīs sēdēs pēc kārtas nav piedalījusies vairāk kā puse no attiecīgās domes deputātu kopskaita (likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 4. punkts);

2) pieļauj nelikumīgu rīcību un nepilda Atkritumu apsaimniekošanas likumā, likumā "Par pašvaldībām" un citos normatīvajos aktos noteikto pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu (likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punkts)."

Pieteikuma iesniedzējs apstrīd vienīgi Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punktu un norāda, ka Rīgas domes atlaišanas likums pamatā ir balstīts uz apgalvojumu, ka Rīgas dome pieļāvusi normatīvo aktu pārkāpumus. Tomēr Rīgas domes atlaišanas likuma 1. pantā ir norādīti divi alternatīvi Rīgas domes atlaišanas pamati, kas atbilst divos dažādos likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas punktos noteiktiem pašvaldības domes atlaišanas pamatiem, un katrs no tiem ir pietiekams pašvaldības domes atlaišanai. To, ka Rīgas domi plānots atlaist, pamatojoties uz diviem patstāvīgiem, savstarpēji nesaistītiem pamatiem, uzsvēra arī Saeimas Juridiskais birojs Budžeta un finanšu komisijas sēdē, izskatot Likumprojektu pirms otrā lasījuma (*sk. Budžeta un finanšu komisijas 2020. gada 12. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 8. sēj. 11. lp.*).

Tātad, pat ja Satversmes tiesa atzītu apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei un tā zaudētu spēku, likuma tiesiskās sekas paliktu nemainīgas. Proti, ar šādu Satversmes tiesas spriedumu spēku nezaudētu Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 1. punkts, kuru Pieteikuma iesniedzējs nav apstrīdējis un kuru izvērtēt Satversmes tiesai nav pamata. Turklāt 2020. gada 29. augustā notika Rīgas domes ārkārtas vēlēšanas, bet 2020. gada 2. oktobrī uz pirmo sēdi sanāca jaunievēlētā Rīgas dome. Tādējādi kopš lietas ierosināšanas ir būtiski mainījušies tās faktiskie apstākļi.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punkts noteic, ka līdz sprieduma pasludināšanai tiesvedību lietā var izbeigt ar Satversmes tiesas lēmumu citos gadījumos, ja tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama, proti, arī šā panta pirmās daļas 1.–5. punktā neminētos gadījumos. Šī norma citstarp vērstā uz Satversmes tiesas procesa ekonomijas nodrošināšanu.

Tādējādi Satversmes tiesai visupirms jāizvērtē, vai tas, ka ir apstrīdēts tikai viens no diviem Rīgas domes atlaišanas likumā norādītajiem pamatiem un pilsoņi ir izmantojuši savas tiesības ievēlēt jaunu Rīgas domi, nav uzskatāms par tādiem apstākļiem, kuru dēļ tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tās uzdevums ir atbilstoši savai kompetencei nodrošināt tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām, kā arī dot savu vērtējumu konstitucionāli nozīmīgos jautājumos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 11.2. punktu*).

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas atzīst, ka pašvaldības domes kā demokrātiski ievēlētas pārstāvības institūcijas atlaišana ir galējais līdzeklis, kuru valsts institūcijas var izmantot, uzraugot pašvaldības darbības tiesiskumu. Satversmes tiesa secina, ka pašvaldības domes atlaišana ir konstitucionāli nozīmīgs jautājums un pastāv pamatota interese izvērtēt apstrīdētās normas satversmību, pat ja lietā apstrīdēts tikai viens no diviem

Rīgas domes atļaušanas pamatiem un jaunievēlētā dome jau uzsākusi darbu. Turklāt izskatāmā lieta ir pirmā, kuras ietvaros Satversmes tiesai ir jāvērtē tāda tiesību norma, ar kuru Saeima atļauj pašvaldības domi. Tādējādi Satversmes tiesai tiesvedība lietā ir jāturpina.

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāvērtē apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. un 101. pantam.

19. Pieteikuma iesniedzējs lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 1. un 101. pantam, jo uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst šajās Satversmes normās citstarp ietvertajiem demokrātijas un pašvaldības principiem, kā arī labas likumdošanas un samērīguma principiem.

Satversmes tiesa ir secinājusi: ja apstrīdētā akta atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*). Lai to izdarītu, Satversmes tiesai ir jānoskaidro augstāka juridiska spēka tiesību normu – Satversmes 1. un 101. panta – saturs.

19.1. Saskaņā ar Satversmes 1. pantu Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātie vispārējie tiesību principi, tostarp tiesiskas valsts princips un pašvaldības princips, ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-23-03 15.1. punktu*).

Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst arī vispārējais tiesiskuma jeb tiesību virsvadības princips. Saskaņā ar šo principu visa valsts vara ir saistīta ar tiesībām, un tā var rīkoties tikai tiesību normās noteiktās kompetences ietvaros. Valsts pārvaldē tas tiek saukts par pārvaldes tiesiskuma principu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13.1. punktu*). Turklāt likums un tiesības ir saistošas ikvienai valsts institūcijai, arī likumdevējam pašam (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 16. punktu*).

No demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasināms arī pienākums visām valsts institūcijām savā darbībā ievērot samērīguma principu. Samērīguma princips ir viens no svarīgākajiem demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējiem tiesību principiem, un valsts institūcijām, īstenojot valsts varu, katrā konkrētajā gadījumā tas ir jāņem vērā (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-09-0103 14.3. punktu*). Tāpat Satversmes tiesa atzinusi, ka no tiesiskas valsts principa ir atvasināts labas likumdošanas princips (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

19.2. Atbilstoši Satversmes 101. panta pirmajai daļai ikvienam pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību

darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Savukārt šā panta otrā daļa nosaka: "Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda."

Satversmes 101. pants citstarp ietver pašvaldības principu un rada tiesisku pamatu pašvaldību institucionālai pastāvēšanai un funkcionālai darbībai. Atbilstoši šim principam pašvaldība institucionālajā aspektā ir īpaša valsts pārvaldes jeb publisko lietu pārvaldīšanas forma – pašpārvalde –, kuras augstākais orgāns – dome – ir demokrātiski tieši leģitimēts, proti, pilsoņu ievēlēts. Savukārt funkcionālajā aspektā valsts pārvalde atbilstoši demokrātijas principam un pašvaldības principam ir organizējama subsidiāri, proti, nozīmīgu vietēja rakstura vajadzību un interešu pārvaldīšana nododama pēc iespējas tuvāk pašiem iedzīvotājiem, viņu organizētai pašvaldībai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 11. punktu*).

Latvijas Republikai kā unitārai valstij ir raksturīgi tas, ka administratīvi teritoriālās vienības, to statusu, kompetenci un struktūru nosaka centrālā valsts vara. Valsts pārvaldes funkciju decentralizācija tiek īstenota citstarp atbilstoši pašvaldības principam, nododot atsevišķu funkciju īstenošanu demokrātiski leģitimētām pašvaldībām. Tāpat centrālā vara likumos noteiktajā kārtībā veic kontroli pār pašvaldību darbību, stiprinot tiesiskuma principa ievērošanu visos valsts pārvaldes līmeņos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 16. punktu*).

Tādējādi gan Satversmes 1. pants, gan 101. pants citstarp ietver pašvaldības principu, kas ir pamats pašvaldības institucionālai pastāvēšanai un funkcionālai darbībai. Turklāt visas valsts institūcijas, tostarp pašvaldības, drīkst rīkoties vienīgi atbilstoši tiesiskuma principam, savas likumā noteiktās kompetences ietvaros.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam kopsakarā ar 101. pantu, vērtējot šīs normas atbilstību pašvaldības un tiesiskuma principiem.

20. Satversmes tiesa jau vairākkārt ir vērtējusi pašvaldības darbību tiesiskumu un tā uzraudzības jautājumus un secinājusi, ka Satversmes 1. pantā ietvertais demokrātijas princips konkretizējams arī kopsakarā ar Hartā nostiprināto pašvaldības principu un pilsoņu tiesībām piedalīties publisko lietu pārvaldīšanā (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01 7. punktu un 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13.1. punktu*). Saskaņā ar Hartas 3. panta pirmo daļu vietējā pašvaldība nozīmē vietējās varas

tiesības un spēju likumā noteiktajās robežās regulēt un vadīt nozīmīgu valsts lietu daļu uz savu atbildību un vietējo iedzīvotāju interesēs.

Savukārt saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 3. panta pirmo daļu vietējā pašvaldība ir vietējā pārvalde, kas ar pilsoņu vēlētas pārstāvniecības – domes – un tās izveidoto institūciju un iestāžu starpniecību nodrošina likumos noteikto funkciju, kā arī šajā likumā paredzētajā kārtībā Ministru kabineta noteikto uzdevumu un pašvaldības brīvprātīgo iniciatīvu izpildi, ievērojot valsts un attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju intereses.

Pašvaldības lēmējorgāns – dome – tiek ievēlēts atbilstoši Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumam. Pašvaldības dome sastāv no deputātiem, kuru tiesības un pienākumi noteikti Republikas novada domes un novada domes deputāta statusa likumā. Saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 21. panta pirmo daļu dome var izskatīt jebkuru jautājumu, kas ir attiecīgās pašvaldības pārziņā. Savukārt šā panta otrā daļa noteic, ka domes darbībai un lēmumiem jābūt maksimāli lietderīgiem. Domes darbu vada tās priekšsēdētājs (*sk. likuma "Par pašvaldībām" 25. panta pirmo daļu*).

Pašvaldības kompetencē atbilstoši likumam "Par pašvaldībām" ietilpst autonomās funkcijas, deleģētās funkcijas, pārvaldes uzdevumi, kā arī brīvprātīgās iniciatīvas. Pašvaldības autonomās funkcijas ir norādītas likuma "Par pašvaldībām" 15. pantā, un tās pildāmas kārtībā, kāda paredzēta attiecīgajos normatīvajos aktos. Autonomo funkciju izpildi organizē un par to atbild pašvaldība (*sk. likuma "Par pašvaldībām" 7. panta pirmo un otro daļu*). Satversmes tiesa secinājusi, ka pašvaldības autonomās funkcijas ir tās funkcijas, kuru dēļ pašvaldības vispār pastāv, proti, – lai noteiktas administratīvās teritorijas iedzīvotāji varētu paši demokrātiskā procedūrā īstenot savas vietējās intereses. Ja likumdevējs kādu funkciju noteicis par pašvaldības autonomo funkciju, tad pašvaldībai ir pienākums to pildīt un savas kompetences ietvaros nodrošināt to, lai iedzīvotāju tiesības tiktu īstenotas atbilstošākajā veidā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-23-03 15.1. punktu*).

Pašvaldības atrodas Ministru kabineta padotībā un kompetences jomā un kā pastarpinātās pārvaldes iestādes organizatoriski ietilpst vienotajā valsts pārvaldes sistēmā (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 12. punktu*). No likuma "Par pašvaldībām" 5. panta piektās daļas izriet, ka pārraudzību pār pašvaldību darbību šā likuma ietvaros veic Ministrija. Savukārt tad, ja citas valsts pārvaldes iestādes vai amatpersonas konstatē, ka pašvaldības dome, domes priekšsēdētājs, viņa vietnieks vai citas pašvaldības institūcijas nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus, tām ir pienākums par to ziņot Ministrijai.

Ministrijas kompetencē ietilpst vairāki pašvaldības darbības pēckontroles līdzekļi, kuru izmantošanas ietvaros tiek izvērtēts pašvaldības

darbības tiesiskums. Tostarp Ministrija izvērtē pašvaldības pieņemto lēmumu tiesiskumu un aptur prettiesisku pašvaldības izdoto saistošo noteikumu vai citu normatīvo aktu vai atsevišķu to punktu darbību (*sk. likuma "Par pašvaldībām" 49. pantu*). Tāpat Ministrija vērtē pašvaldības amatpersonu un institūciju darbības tiesiskumu, citstarp pieprasot no pašvaldības domes priekšsēdētāja paskaidrojumu par pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, pieprasot viņa atbrīvošanu vai atstādinot viņu no amata pienākumu pildīšanas (*sk. likuma "Par pašvaldībām" 65. panta otro daļu, 93. un 94.¹ pantu*).

Arī pašvaldības domes atlaišana ir viens no pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzekļiem. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pašvaldības domes atlaišana ir *ultima ratio* pasākums (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 14. punktu*).

Pašvaldības domes atlaišana ir galējais pašvaldības domes darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis, kuram ir vissmagākās tiesiskās sekas, jo tā piemērošanas rezultātā tiek atlaista demokrātiski ievēlēta institūcija. Uz šā līdzekļa īpašo raksturu norāda likumā noteiktais pašvaldības domes atlaišanas process. Proti, pašvaldības domē noteiktos gadījumos var atlaist vienīgi Latvijas pilsoņu demokrātiski tieši leģitimētā Saeima, pieņemot īpašu likumu, kura projektu pēc savas vai ģenerālprokurora iniciatīvas iesniedz Ministru kabinets. Savukārt attiecīgā likuma satversmība pēc tā pieņemšanas var tikt izvērtēta Satversmes tiesā. Tātad pašvaldības domes atlaišanas procesā ir iesaistītas gan likumdevēja, gan izpildvaras, gan tiesu varas institūcijas, tādējādi nodrošinot šā procesa tiesiskumu un atbilstību pašvaldības principam, kā arī nodrošinot valsts varas dalīšanas principa ievērošanu.

Līdz ar to pašvaldības domes darbības tiesiskums tiek uzraudzīts ar dažādiem pēckontroles līdzekļiem, no kuriem galējais ir pašvaldības domes atlaišana.

21. Likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmā daļa nosaka: "Saeima var atlaist domi, ja tā:

1) atkārtoti nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus;

2) atkārtoti pieņem lēmumus un veic darbības jautājumos, kas ir Saeimas, Ministru kabineta, ministriju, citu valsts pārvaldes iestāžu vai tiesas kompetencē;

3) divu mēnešu laikā pēc sanāksšanas uz pirmo sēdi vai pēc attiecīgo amatpersonu vai institūciju atkāpšanās nav ievēlējusi domes priekšsēdētāju, viņa vietnieku vai pastāvīgās komitejas;

4) nav spējīga pieņemt lēmumus sakarā ar to, ka trīs sēdēs pēc kārtas nepiedalās vairāk nekā puse no attiecīgās domes deputātu kopskaita."

Atbilstoši šā likuma 92. panta pirmajai un otrajai daļai pašvaldības dome tiek atlaista ar Saeimas pieņemtu likumu, kura projektu iesniedz Ministru kabinets pēc savas iniciatīvas vai pēc ģenerālprokurora priekšlikuma. Tādējādi likumdevējs ir noteicis, pirmkārt, gadījumus, kādos Saeima var atlaist pašvaldības domi – demokrātiski ievēlētu institūciju –, un, otrkārt, arī īpašu procesuālo kārtību, kādā tas darāms.

Tiesību doktrīnā atzīts, ka Saeimas īstenotā pašvaldības domes darbības tiesiskuma parlamentārā kontrole ir saistīta ar šīs darbības tiesiskuma politisko izvērtējumu (*sk.: Stucka A. Latvijas pašvaldību sistēmas juridiskais raksturojums un pašvaldību reformas. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 109. lpp.*). Tomēr, lai gan pašvaldības domes atlaišanai Saeimai ir jāpieņem likums un tāpēc zināmā mērā šāds lēmums ir politisks, šāda likuma pamatā ir jābūt juridiskiem argumentiem.

Satversmes tiesa, vērtējot ar pašvaldību darbību saistītus jautājumus, ir secinājusi, ka tā vērtē tiesību (juridiskos) argumentus. Juridiskie apsvērumi ietver noteikumus, kas ir jāievēro nevis tāpēc, ka tie paši par sevi nodrošinās vēlamo ekonomisko, politisko un sociālo situāciju, bet tādēļ, ka to prasa tiesiskums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 12. punktu*). Turklāt, arī izvērtējot izteikti "politiskus" lēmumus, Satversmes tiesai ir pilnīga kompetence pārbaudīt to, vai attiecīgā likuma izstrādē un pieņemšanā ir ievērota Satversme (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 16. punktu*).

Vērtējot tiesību normu, ar kuru atlaista pašvaldības dome, jāņem vērā, ka šis līdzeklis attiecas uz demokrātiski ievēlētu institūciju, kā arī ierobežo pašvaldības deputātiem Satversmes 101. pantā noteiktās tiesības piedalīties domes darbā. Demokrātiskā tiesiskā valstī likums par pašvaldības domes atlaišanu nevar tikt pieņemts patvaļīgi, pamatojot to vienīgi ar politiskiem apsvērumiem. Šāda likuma pieņemšanas pamatā jābūt konkrētiem faktiem un to juridiskam izvērtējumam.

Līdz ar to likums par pašvaldības domes atlaišanu var tikt pieņemts vienīgi likumā "Par pašvaldībām" noteiktajos gadījumos, tiesiskā procesuālā kārtībā, balstoties uz konkrētiem faktiem un juridiskiem argumentiem.

22. Apstrīdētā norma pieņemta, atsaucoties uz likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktu. Pašvaldības domi var atlaist, pamatojoties uz šo normu, ja tā, pirmkārt, nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai nepilda tiesas spriedumus un, otrkārt, ja tās pieļautie tiesību normu pārkāpumi ir atkārtoti.

Apstrīdētajā normā kā Rīgas domes atlaišanas pamats minēts tas, ka tā pieļāvusi nelikumīgu rīcību un nepildījusi Atkritumu apsaimniekošanas

likumā, likumā "Par pašvaldībām" un citos normatīvajos aktos noteikto pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. No Likumprojekta izstrādes un pieņemšanas materiāliem, tostarp Likumprojekta anotācijas, izriet tas, ka Rīgas domei tika pārvesti ilgstoši, atkārtoti, pat sistemātiski pārkāpumi sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā. Citstarp Rīgas domei tika pārvests tas, ka netiek ievēroti normatīvie akti un pildīts spriedums lietā Nr. 2012-01-01, proti, Rīgas pilsētā līdz 2019. gada 15. septembrim bija spēkā tādi līgumi ar atkritumu apsaimniekotājiem, kas nebija noslēgti publiskā iepirkuma procedūrā, ka netiek izdoti normatīvajiem aktiem atbilstoši saistošie noteikumi, kas regulētu sadzīves atkritumu apsaimniekošanu, un ka līdz 2014. gada 31. decembrim nav izveidota atkritumu dalītās savākšanas sistēma vairākām atkritumu kategorijām. Uz šiem apstākļiem norādīts arī atbildes rakstā.

Savukārt Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Rīgas dome spēja pildīt savu autonomo funkciju normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un visi pārkāpumi, pat ja tādi kādreiz būtu pieļauti, Rīgas domes atlaišanas likuma pieņemšanas laikā bijuši novērsti. Rīgas domes atlaišana bijusi politiski motivēta, un tā neko neesot mainījusi attiecībā uz Rīgas iedzīvotāju interesēm saistībā ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Arī Rīgas dome, atbildot uz Ministrijas vēstulēm, tāpat kā tās pārstāvji Budžeta un finanšu komisijas sēdēs, paudusi viedokli, ka autonomā funkcija – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu – tiek pildīta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un pārmetumi par tiesību normu pārkāpumiem ir nepamatoti.

Pieaicinātās personas izteikušas atšķirīgus viedokļus par to, vai bija pietiekams pamats pieņemt apstrīdēto normu. Piemēram, Tieslietu ministrija norāda, ka šajā lietā jāņem vērā Rīgas domes neaktīvā un normatīvajiem aktiem neatbilstošā rīcība, pildot pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu –, kā arī pieļauto tiesību normu pārkāpumu sistemātiskums (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 119.–123. lp.*). Arī Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija uzsver, ka līdz 2019. gada 15. septembrim Rīgā spēkā esot bijuši atkritumu apsaimniekošanas līgumi, kas nebija atbilstoši normatīvajiem aktiem par publisko iepirkumu un spriedumam lietā Nr. 2012-01-01. Ministrija esot atkārtoti Rīgas domei norādījusi uz pārkāpumiem, taču Rīgas dome esot ilgstoši vilcinājusies tos novērst (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 124.–134. lp.*). Savukārt Latvijas Pašvaldību savienība un biedrība "Latvijas Lielo pilsētu asociācija" izsaka viedokli, ka Rīgas dome nav pieļāvusi tik būtiskus pārkāpumus, kas pamatotu tās – demokrātiski ievēlētas institūcijas – atlaišanu (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 116. lp. un 8. sēj. 19.–22. lp.*).

Tātad lietas dalībnieku, pieaicināto un citu personu viedokļi par to, vai apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas procesā ir konstatēti tādi

tiesību normu pārkāpumi, kas pamatotu Rīgas domes atļaušanu, ir atšķirīgi. Tāpat atšķiras arī viedokļi par to, vai apstrīdētā norma ir pieņemta atbilstošā procesuālajā kārtībā.

Tādējādi izskatāmajā lietā, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību, Satversmes tiesai ir jānoskaidro:

1) vai ir ievērota tiesību normās, tostarp likumā "Par pašvaldībām" un Saeimas kārtības rullī, noteiktā pašvaldības domes atļaušanas procesuālā kārtība;

2) kas uzskatāms par normatīvo aktu pārkāpumu likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punkta izpratnē un vai Rīgas dome tādus pārkāpumus bija pieļāvusi;

3) vai konkrētajos apstākļos pašvaldības domes atļaušana kā pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī.

23. Visupirms Satversmes tiesai jāizvērtē, vai, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērota tiesību normās noteiktā pašvaldības domes atļaušanas procesuālā kārtība.

Demokrātiskas tiesiskas valsts varas atzariem, tostarp likumdevējam, ir jātiecas uz to, lai ikvienas personas uzticēšanās valstij un tiesībām, kā arī demokrātiska procesa izpratne arvien pieaugtu. Labas likumdošanas principa ievērošana sekmē šā mērķa sasniegšanu. Satversmes tiesa kā labas likumdošanas principa elementus citstarp ir konkretizējusi to, ka likumdošanas procesā ir jāievēro vispārējie tiesību principi, kā arī Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktie procesuālie priekšnoteikumi un tiesības. Likumdevējam pašam ir jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, kā arī jānosaka šīs normas ar tiesību sistēmā jau pastāvošajām normām, pienācīgi jāpamato šo normu nepieciešamība, kā arī jāizvērtē iespējamie alternatīvie risinājumi. Likumdošanas procesam ir jābūt vērstam uz ilgtspējīga tiesiskā regulējuma izstrādi. Demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējam ir arī pienākums savlaicīgi un pienācīgi informēt un pēc iespējas iesaistīt likumdošanas procesā sabiedrību un konsultēties ar ieinteresētajām personām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

No likuma "Par pašvaldībām" 92. panta izriet, ka likums par pašvaldības domes atļaušanu atšķiras no citiem likumiem ar to, ka tā projektu Saeimai var iesniegt vienīgi Ministru kabinets pēc savas vai ģenerālprokurora iniciatīvas. Savukārt Saeimā likumprojekts tiek izskatīts atbilstoši Saeimas kārtības rullim. Izvērtējot to, vai apstrīdētā norma ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāņem vērā tas, ka likumdevējs, pieņemot šādu normu, faktiski darbojas kā tiesību piemērotājs un, konstatējot noteiktus faktiskus apstākļus, pieņem lēmumu par pašvaldības domes atļaušanu, kuru

likumdošanas procesā atbilstoši pamato. Tāpēc, izvērtējot tādas tiesību normas pieņemšanas procesa atbilstību labas likumdošanas principam, ar kuru atlaista pašvaldības dome, galvenokārt vērtējama šā procesa atbilstība likumā "Par pašvaldībām" un Saeimas kārtības rullī noteiktajai kārtībai un tiem labas likumdošanas principa konkretizācijas elementiem, kas attiecas uz sabiedrības un ieinteresēto personu iesaisti likumdošanas procesā un pietiekama pamatojuma nepieciešamību apstrīdētās normas pieņemšanai.

23.1. Ministrijas izstrādātais Likumprojekts 2019. gada 12. decembrī tika iesniegts Ministru kabinetam, iepriekš saņemot saskaņojumu no Tieslietu ministrijas un Finanšu ministrijas. 2019. gada 16. decembrī atzinumu par Likumprojektu sniedza Valsts kanceleja. Savukārt Ministru kabinets 2019. gada 17. decembra sēdē Likumprojektu atbalstīja un tas tika nosūtīts Saeimai, lūdzot atzīt to par steidzamu un saskaņā ar Saeimas kārtības rullja 38. panta pirmo daļu sasaukt Saeimas ārkārtas sēdi 2019. gada 18. decembrī (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 17. decembra sēdes protokolu Nr. 59, 66. §*).

Pirmajā lasījumā Likumprojekts tika pieņemts 2019. gada 19. decembrī, kad tika arī nolemts izskatīt Likumprojektu steidzamības kārtībā, bet otrajā lasījumā – 2020. gada 13. februārī. Valsts prezidents likumu izsludināja 2020. gada 24. februārī, un tas stājās spēkā 2020. gada 25. februārī.

23.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimā Ministru kabinetam bija jākonsultējas ar Latvijas Pašvaldību savienību un jāuzklausā Rīgas domes viedoklis. Saeima atbildes rakstā norāda, ka Rīgas domes viedokļa uzklauššana Ministru kabineta sēdē būtu atbilstoša labas pārvaldības principam, taču no normatīvajiem aktiem Ministru kabinetam neizriet pienākums to darīt. Savukārt Ministru kabinets norāda, ka tas netika darīts steigas dēļ.

Atbilstoši likuma "Par pašvaldībām" 86. panta pirmajai daļai un tās 1. punktam, kā arī ceturtajai daļai Ministru kabinetam tā noteiktā kārtībā ar pašvaldībām jāsaskaņo jautājumi, kas skar visu pašvaldību intereses, tostarp likumprojekti, kas attiecas uz pašvaldībām. Saskaņā ar šā panta otro daļu pašvaldības saskaņošanas procesā pārstāv pašvaldību biedrība, kas izveidota atbilstoši likuma "Par pašvaldībām" 96. panta prasībām, tātad – Latvijas Pašvaldību savienība. Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa noteikumu Nr. 300 "Ministru kabineta kārtības rullis" 91.5. apakšpunktu par izsludināto projektu atzinums (saskaņojums) citstarp nepieciešams no Latvijas Pašvaldību savienības, ja projekts atbilstoši likumam "Par pašvaldībām" ir jāsaskaņo ar pašvaldībām. Savukārt likuma "Par pašvaldībām" 87. pants noteic, ka jautājumi, kas skar atsevišķas pašvaldības intereses un nav izskatāmi šā likuma 86. panta kārtībā, tiek izskatīti Ministru kabinetā saskaņā ar Ministru kabineta kārtības rullī.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka pašvaldības princips neprasa konkrētu uzklaušanās procedūras formu un saturu, ciktāl tas nav konkretizēts likumos (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 13.1. punktu*). Turklāt attiecībās starp publisko tiesību juridiskajām personām jāvadās no procesuālās ekonomijas principa un tādēļ pieļaujama tieša vai netieša atsauce uz iepriekšējiem norādījumiem vai sniegto informāciju (*sal. sk. Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 1. punktu*). Demokrātiska normatīvo aktu izstrādes procesa ietvaros Latvijas Pašvaldību savienības un attiecīgās pašvaldības domes viedokļa uzklaušanās Likumprojekta izstrādes procesā būtu vērtējama pozitīvi. Tomēr Satversmes tiesa jau secināja, ka likums par pašvaldības domes atļaušanu ir nevis likums šā vārda parastajā izpratnē, bet gan pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis, kura ietvaros tiek vērtēti konkrētas pašvaldības domes pieļautie tiesību normu pārkāpumi. Tāpēc atbilstoši likuma "Par pašvaldībām" 86. pantam Ministru kabinetam nav pienākuma šādu likumprojektu saskaņot ar Latvijas Pašvaldību savienību.

Laikā, kad Likumprojekts tika izstrādāts un izskatīts Ministru kabinetā, Rīgas domes viedoklis Ministrijai jau bija zināms no savstarpējās sarakstes. Citstarp 2019. gada 29. novembra vēstulē Nr. RD-19-2536-nd Rīgas dome Ministrijai detalizēti skaidrojusi savu viedokli attiecībā uz Likumprojekta anotācijā norādītajiem tās pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, kā arī uzsvērusi, ka nav pamata rosināt Rīgas domes atļaušanu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 99.–105. lp.*). 2019. gada 17. decembrī Rīgas dome iesniedza savu rakstveida viedokli arī Ministru kabinetam (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 129.–140. lp.*). Savukārt Latvijas Pašvaldību savienība viedokli par Likumprojektu izteica 2019. gada 17. decembra vēstulē Nr. 201912/INIC651/SP1685/NOS926 un tās pārstāve piedalījās arī Ministru kabineta sēdē, kurā Likumprojekts tika izskatīts (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 121.–128. lp.*).

Tādējādi Likumprojekta izstrādes procesā bija pienācīgi uzklaušts Rīgas domes un Latvijas Pašvaldību savienības viedoklis.

23.3. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka citu valsts institūciju, piemēram, par nozari atbildīgās ministrijas, veiktais izvērtējums neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu*). Pozitīvi ir vērtējama ieinteresēto personu uzklaušanās kā normatīvo aktu izstrādes procesa sastāvdaļa, tomēr likumdošanas procesu nevar padarīt atkarīgu no personu pozitīvās vai negatīvās attieksmes pret normatīvā akta projektu (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2011-17-03 14.2. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētās normas pieņemšanas pamatā esošie apstākļi pēc būtības tika vērtēti gan Budžeta un finanšu komisijas 2019. gada 19. decembra sēdē – pirms Likumprojekta nodošanas Saeimai pirmajam lasījumam, gan 2020. gada 14. janvāra, 4. februāra un 12. februāra sēdēs pirms Likumprojekta nodošanas Saeimai otrajam lasījumam. Visās komisijas sēdēs piedalījās ministriju, tostarp Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvji, Saeimas Juridiskā biroja pārstāvji, kā arī Rīgas domes un Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvji. Atbildīgās komisijas sēžu protokoli un audioieraksti liecina, ka komisijas sēdēs tika vairākkārt uzklauti Ministrijas, Rīgas domes un Latvijas Pašvaldību savienības iebildumi un ierosinājumi, kā arī Saeimas Juridiskā biroja viedoklis. Pēc komisijas lūguma Ministrija sagatavoja tabulu, kurā apkopoti Rīgas domes pieļautie pārkāpumi. Komisijas sēdē šī tabula tika izskatīta, kā arī tika uzklauts Rīgas domes viedoklis par katru no tabulā minētajiem Rīgas domes pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem. Tāpat komisijas sēdēs viedokli puda arī deputāti, kas bija iesnieguši priekšlikumus par apstrīdētās normas redakciju. Ņemot vērā visu pieejamo informāciju, komisija nolēma Likumprojektu virzīt gan uz pirmo, gan uz otro lasījumu (*sk. Budžeta un finanšu komisijas 2019. gada 19. decembra, 2020. gada 14. janvāra, 4. februāra un 12. februāra sēžu protokolus, pieejami: www.saeima.lv, kā arī šo sēžu audioierakstus lietas materiālu 8. sēj. 11. lp.*).

Arī Saeimas sēdēs, nododot Likumprojektu atbildīgajai komisijai, kā arī 2019. gada 19. decembrī pieņemot to pirmajā lasījumā un 2020. gada 13. februārī – otrajā lasījumā, deputāti izteica savu viedokli par to, vai Ministrijas konstatētie Rīgas domes tiesību normu pārkāpumi ir pietiekami būtiski, lai piemērotu galējo pašvaldības darbības pēckontroles līdzekli – pašvaldības domes atļaišanu (*sk. 13. Saeimas 2019. gada 18. decembra un 19. decembra, kā arī 2020. gada 13. februāra sēžu stenogrammu*).

Tātad apstrīdētās normas pieņemšanas procesā Saeimā tika vērtēti Rīgas domes pieļautie atkārtotie tiesību normu pārkāpumi sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā, kā arī uzklauts ieinteresēto personu viedoklis.

23.4. Saeimas Prezidija 2019. gada 17. decembra atzinumā bija ietverts priekšlikums noteikt, ka par Likumprojektu ir atbildīga Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija. Savukārt Saeima 2019. gada 18. decembra sēdē nolēma Likumprojektu nodot Budžeta un finanšu komisijai, nosakot to par atbildīgo komisiju. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Likumprojekta nodošana Budžeta un finanšu komisijai uzskatāma par labas likumdošanas principa pārkāpumu, jo parlamentārajām tradīcijām atbilstošāka būtu bijusi tā nodošana Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai.

Satversmes 25. pants nosaka: "Saeima izvēlē komisijas, noteicot to locekļu skaitu un uzdevumus. Komisijām ir tiesība pieprasīt savai darbībai vajadzīgās ziņas un paskaidrojumus no atsevišķiem ministriem un pašvaldības iestādēm, kā arī uzaicināt savās sēdēs dot paskaidrojumus attiecīgo ministriju un pašvaldības iestāžu atbildīgos priekšstāvjus. Komisijas var darboties arī starp sesijām." Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Saeimas kārtības rullis ievērojamu likumprojekta sagatavošanas darba daļu uztic Saeimas komisijām. Atbildīgā komisija nodrošina, ka likumprojekts izskatīšanai Saeimas sēdē tiek sagatavots pilnvērtīgi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 18. punktu*).

Tiesību doktrīnā ir atzīts, ka Saeimas, tāpat kā vairuma citu parlamentu, komisijas ir ar apzinātu specializācijas ievirzi un specializācijas princips ir galvenais kritērijs tam, lai noteiktu, ka konkrēta komisija ir atbildīga par kādu likumprojektu (*sk.: Balodis R. 25. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2020, 390.–391. lpp.*). Taču Saeima kā tautas tieši demokrātiski leģitimēts likumdevējs savā darbībā bauda autonomiju, citstarp arī sava darba organizācijas jautājumos. Tādējādi lēmums par likumprojekta nodošanu kādai konkrētai komisijai uzskatāms par Saeimas darba organizācijas jautājumu, kuru Saeima var izlemt savas rīcības brīvības ietvaros. Turklāt, lai gan komisija sagatavo likumprojektu un lemj par tā nodošanu izskatīšanai Saeimas sēdēs, tomēr galīgo lēmumu attiecībā uz likumprojektu un katru konkrēto priekšlikumu par to pieņem Saeima. Tāpat jāņem vērā Satversmes tiesas secinājums, ka Budžeta un finanšu komisija ir pienācīgi izvērtējusi apstrīdētās normas pieņemšanas pamatojumu un vairākās sēdēs uzklusījusi arī ieinteresētās personas (*sk. sprieduma 23.3. punktu*).

Ņemot vērā šajā sprieduma punktā atzīto, Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas procesā nav pieļauti pārkāpumi.

Līdz ar to, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērota tiesību normās noteiktā pašvaldības domes atlaišanas procesuālā kārtība.

24. Satversmes tiesai ir jāizvērtē, kas uzskatāms par normatīvo aktu pārkāpumu likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punkta izpratnē un vai Rīgas dome tādus pārkāpumus bija pieļāvusi.

24.1. Likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā kā pašvaldības domes pieļautos pārkāpumus raksturojošs kritērijs minēts tas, ka pārkāpumi ir atkārtoti. Savukārt Pieteikuma iesniedzējs, kā arī vairākas pieaicinātās personas, tostarp Latvijas Pašvaldību savienība, pauž šādu viedokli: ja tiek lemts par domes atlaišanu, tad tās izdarītajiem pārkāpumiem jābūt tādiem, kas pamatotu atlaišanas nepieciešamību un attaisnotu domes vēlēšanās izteiktās pašvaldības iedzīvotāju gribas ierobežošanu.

No pašvaldības principa un visas likuma "Par pašvaldībām" sistēmas izriet tas, ka pašvaldības domi kā demokrātiski ievēlētu institūciju var atlaist vienīgi tādā gadījumā, ja tā atkārtoti pieļauj būtiskus tiesību normu pārkāpumus. Tāad pašvaldības dome nevar tikt atlaista par jebkādu tās pieļautu pārkāpumu, pat ja tas bijis atkārtots.

Par pašvaldības domes pieļauto tiesību normu pārkāpumu būtiskumu citstarp liecina sekas, ko šie pārkāpumi rada vai var radīt attiecībā uz konkrētās administratīvās teritorijas iedzīvotāju un visas sabiedrības likumiskajām interesēm, kā arī šo pārkāpumu sistemātiskums, kas vienlaikus norāda arī uz to, ka tiesību normu pārkāpumus pašvaldības dome pieļauj atkārtoti. Arī tāda spēkā esoša tiesas sprieduma nepildīšana, kurā nepārprotami konstatēts kādas pašvaldības rīcības prettiesiskums, ir būtisks tiesību normas pārkāpums un apdraud tiesiskumu un tiesisko kārtību. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda situācija, kad kāda no valsts institūcijām, tostarp pašvaldība, nepildītu tiesas nolemtu.

Pamatots ir Pieteikuma iesniedzēja, kā arī Rīgas domes un Saeimas Juridiskā biroja viedoklis, ka pašvaldības domi nevar atlaist par pārkāpumiem, kurus pieļāvusi cita (iepriekšējā) sasaukuma dome. Tieši tas ir viens no iemesliem, kāpēc domes pārkāpumiem, par kuriem tā tiek atlaista, nav jābūt konstatētiem ar spēkā stājušos tiesas spriedumu. Proti, tiesvedības ilgums var pārsniegt atlikušo pašvaldības domes pilnvaru laiku, un tādā gadījumā zustu šā pašvaldības darbības tiesiskuma uzraudzības līdzekļa jēga. Savukārt centrālajai varai ir tiesības uzsākt pašvaldības domes atlaišanas procesu tikai tad, ja pēc atkārtotiem tiesību normu pārkāpumiem ir nepieciešams rīkoties nekavējoties, lai atjaunotu tiesiskumu. Tāpat pašvaldības domes atlaišanas institūtam nebūtu jēgas, ja domi varētu atlaist vienīgi par pastāvošiem pārkāpumiem, neņemot vērā iepriekš pieļautos pārkāpumus.

Latvijas Pašvaldību savienība Budžeta un finanšu komisijas sēdē izteikusi viedokli, ka pašvaldības domes pārkāpumus vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs var konstatēt, vienīgi izmantojot likuma "Par pašvaldībām" 49. panta pirmajā daļā paredzētās tiesības apturēt prettiesiska pašvaldības normatīvā akta vai atsevišķu tā punktu darbību (*sk. Budžeta un finanšu komisijas 2019. gada 19. decembra un 2020. gada 4. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 8. sēj. 11. lp.*). Tomēr šis ir patstāvīgs pašvaldības darbības uzraudzības līdzeklis, kas vērsts uz to, lai demokrātiskā tiesiskā valstī netiktu piemērots prettiesisks normatīvais akts. Ja pašvaldības dome iesniedz attiecīgu pieteikumu, Satversmes tiesa izvērtē ministra rīkojuma tiesiskumu un tāad arī novērš jebkādas šaubas par to, vai pašvaldības rīcība bijusi tiesiska vai ne. Turklāt ne visus pašvaldības pārkāpumus var novērst, apturot kāda tās normatīvā akta darbību.

Tādējādi pašvaldības domi var atlaist, ja kopš tās ievēlēšanas (darba uzsākšanas) tā pieļāvusi atkārtotus būtiskus tiesību normu pārkāpumus. Šie pārkāpumi pienācīgi izvērtējami attiecīgā likuma par pašvaldības domes atlaišanu izstrādes un pieņemšanas procesā.

24.2. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumprojekta anotācija ir viens no avotiem, kas sniedz informāciju par tiesību akta nepieciešamību, piemērošanu un ietekmi uz dažādām jomām. Tai ir informatīva nozīme – tā iepazīstina ar likumprojekta iesniedzēja motivāciju. Anotācijā ietvertais pamatojums ļauj sabiedrībai gūt priekšstatu par tiem apsvērumiem, kas bijuši par pamatu tiesību normas pieņemšanai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 19.1.2. punktu*). Tādējādi Rīgas domes atlaišanas pamatā esošie tiesību normu pārkāpumi bija jānorāda Likumprojekta anotācijā.

Satversmes tiesa jau secināja, ka Ministrijas sagatavotajā Likumprojekta anotācijā ir norādes uz Rīgas domes pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem, tostarp uz nespēju nodrošināt savas autonomās funkcijas – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu – veikšanu un uz sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 nepildīšanu. Turklāt pēc Konkurences padomes paziņojuma par pagaidu noregulējumu Rīgas dome neesot veikusi nekādas darbības, lai nodrošinātu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību un neradītu antropogēnas katastrofas draudus. Ja 2019. gada 15. septembrī Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā tiktu apturēta vai būtiski apgrūtināta sadzīves atkritumu savākšana un izvešana, tad būtu radies potenciāls kaitējums videi un sabiedrības veselībai. Tā kā Rīgas dome šajā situācijā neesot spējusi pildīt attiecīgo autonomo funkciju, Ministru kabinetam vajadzējis Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā izsludināt ārkārtējo situāciju. Turklāt arī ārkārtējās situācijas laikā Rīgas dome neesot pienācīgi rīkojusies, lai nodrošinātu ilgtermiņa, nevis pagaidu risinājumu, saskaņā ar kuru sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumi tiktu sniegti atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tāpēc ārkārtējo situāciju Rīgas pilsētā nācies pagarināt.

24.3. Likumprojekta anotācijā norādīts arī uz atkārtotām atbildīgo institūciju vēstulēm Rīgas domei, kurās pieprasīti paskaidrojumi par pieļautajiem tiesību normu pārkāpumiem un aicināts tos novērst, kā arī Rīgas domes atbildēm uz šiem aicinājumiem. Pēc 2017. gada 22. jūnija, kad darbu sāka tā sasaukuma Rīgas dome, uz kuru attiecās Rīgas domes atlaišanas likums, Ministrija vairākkārt vērsusi domes uzmanību uz pārkāpumiem, kurus tā pieļāvusi, pildot savu autonomo funkciju sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā. Piemēram, 2019. gada 27. marta vēstulē Nr. 1-132/2746 un 2019. gada 19. jūlija vēstulē Nr. 1-132/6933 Ministrija

pašvaldībai atgādinājusi, ka līdz 2014. gada 31. decembrim pašvaldībām bija jāizveido atkritumu dalītās savākšanas sistēma un jānodrošina iedzīvotājiem šādi pakalpojumi vismaz attiecībā uz papīra, plastmasas, stikla un metāla atkritumiem. 2019. gada 19. jūlija vēstulē Ministrija norādījusi arī uz pārkāpumiem sakarā ar publiskās un privātās partnerības ietvaros noslēgto koncesijas līgumu un nepieciešamību aktualizēt saistošos noteikumus Nr. 90 vai izdot jaunus saistošos noteikumus. Ministrijas 2019. gada 29. augusta vēstulē Nr. 1-132/8208 un 2019. gada 9. septembra vēstulē Nr. 1-132/8506 Rīgas domes priekšsēdētājam pieprasīti paskaidrojumi par to, kā pašvaldība plāno nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību. 2019. gada 17. septembra vēstulē Nr. 1-132/8777, 2019. gada 1. oktobra vēstulē Nr. 1-132/9242, 2019. gada 25. oktobra vēstulē Nr. 1-132/10055 un 2019. gada 14. novembra vēstulē Nr. 1-132/10626 Ministrija pieprasījusi Rīgas domei sniegt informāciju par rīkojuma Nr. 432 izpildes gaitu un to, kādā veidā tiks nodrošināta sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšana pēc 2019. gada 11. decembra, kad beigsies Ministru kabineta izsludinātā ārkārtējā situācija. Savukārt 2019. gada 21. novembra vēstulē Nr. 1-132/10798 Ministrija, pamatojoties uz likuma "Par pašvaldībām" 94.¹ pantu, pieprasījusi Rīgas domes priekšsēdētājam paskaidrojumus par ilgstoši pieļautajiem pārkāpumiem sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā, kā arī aicinājusi iesniegt izvērstu rīcības plānu ar pasākumiem, atbildīgajām personām un termiņiem, kādā dome juridiski korektā veidā nodrošinās sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību iedzīvotājiem, ņemot vērā, ka esošie atkritumu apsaimniekošanas līgumi zaudēs spēku 2019. gada 12. decembrī. Šajās vēstulēs Ministrija arī skaidrojusi Rīgas domes pieļauto pārkāpumu būtību un nepieciešamību nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanu atbilstoši normatīvo aktu prasībām (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 5.–8., 13.–15., 72.–75., 83.–85., 94., 97.–98. lp.*).

Turklāt uz riskiem un iespējamiem konkurenci reglamentējošu normatīvo aktu pārkāpumiem sadzīves atkritumu apsaimniekotāja izvēlē Rīgas domes uzmanību vairākkārt vērsusi Konkurences padome, piemēram, 2017. gada 28. aprīļa vēstulē Nr. 1-11/569 tā norādījusi uz iespējamiem konkurences tiesību pārkāpumiem, Rīgas domei izvēloties sadzīves atkritumu apsaimniekotāju publiskās un privātās partnerības ietvaros (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 3.–4. lp.*). Nedz iepriekšējā sasaukuma, nedz tā sasaukuma Rīgas dome, uz kuru attiecas Rīgas domes atļaušanas likums, Konkurences padomes minētos trūkumus nenovērsa, un 2019. gada 14. jūnijā tika noslēgts koncesijas līgums. 2019. gada 18. jūlijā Konkurences padome ierosināja pārbaudes lietu, bet 2019. gada 9. septembrī pieņēma lēmumu par pagaidu noregulējumu, ar kuru apturēja koncesijas līguma darbību.

No lietas materiāliem izriet, ka Rīgas dome, atbildot uz Ministrijas informācijas pieprasījumiem, vairākkārt izklāstījusi savu viedokli, cenšoties pamatot to, ka rīkojas tiesiski. Proti, Rīgas domes viedoklis izklāstīts 2019. gada 29. jūlija vēstulē Nr. DMV-19-2493-nd, 2019. gada 6. septembra vēstulē Nr. RD-19-1882-nd, 2019. gada 10. septembra vēstulē Nr. RD-19-1902-nd, 2019. gada 11. septembra vēstulē Nr. RD-19-1909-nd, 2019. gada 18. septembra vēstulē Nr. RD-19-1971-nd, 2019. gada 20. novembra vēstulē Nr. DMV-19-3788-nd, 2019. gada 29. novembra vēstulē Nr. RD-19-2536-nd, 2019. gada 3. decembra vēstulē Nr. RD-19-2545-nd un 2019. gada 10. decembra vēstulē Nr. DMV-19-4029-nd. 2019. gada 17. decembra vēstulē Nr. RD-19-2632-nd, kas adresēta Valsts kancelejai, Ministrijai un Tieslietu ministrijai, Rīgas dome sniegusi savu viedokli par Likumprojekta anotācijā minētajiem tiesību normu pārkāpumiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 42.–45. lp., 2. sēj. 16.–19. lp., 74.–82. lp., 95.–96. lp., 99.–105. lp., 112.–113. lp., 3. sēj. 129.–140. lp.*).

Tādējādi atbildīgās institūcijas ir vairākkārt aicinājušas Rīgas domi novērst pārkāpumus sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā un Rīgas dome ir izteikusi savu viedokli par šiem pārkāpumiem.

24.4. Lai vērtētu Rīgas domei pārņemtos tiesību normu pārkāpumus, ir jāņem vērā attiecīgā joma un pašvaldības autonomā funkcija, kuras pildīšanā šie pārkāpumi pieļauti. Citstarp jāņem vērā arī tas, cik svarīga sadzīves atkritumu apsaimniekošanas funkcijas izpilde ir iedzīvotājiem, kā tā ietekmē viņu veselību un labklājību, kā arī tiesības dzīvot labvēlīgā vidē. Tāpat vērā jāņem arī tas, kādas sekas var radīt nespēja šo funkciju pildīt tik lielā pilsētā kā Rīga, kur tiek radīti vairāk nekā 40 procenti no visiem Latvijā radītajiem sadzīves atkritumiem (*sk. Likumprojekta anotāciju*).

Pieteikumā norādīts, ka Rīgas dome sekmīgi nodrošinājusi iedzīvotājiem sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanu, tāpēc nav bijis pamata pagarināt ārkārtējo situāciju Rīgas pilsētā, kā arī atlaist Rīgas domi. Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pašvaldībai ir rīcības brīvība savas autonomās kompetences īstenošanā, vienīgi ņemot vērā Satversmē un citos ārējos normatīvajos aktos noteikto ietvaru un attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju likumiskās intereses (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 16.1. punktu*). Tātad nepietiek ar to vien, ka pašvaldība pēc saviem ieskatiem gluži vienkārši pilda savu autonomo funkciju, nodrošinot iedzīvotājiem attiecīgus pakalpojumus. Atbilstoši tiesiskuma principam pašvaldībai ikviena autonomā funkcija ir jāpilda tiesiski – saskaņā ar tiesību normās noteikto.

Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšana kā pašvaldības autonomā funkcija minēta likuma "Par pašvaldībām" 15. panta 1. punktā. Sadzīves atkritumu apsaimniekošanu regulē gan Atkritumu apsaimniekošanas likums un uz tā pamata izdotie Ministru kabineta

noteikumi, gan citi normatīvi akti, piemēram, publisko iepirkumu jomā. Atkritumu apsaimniekošanas likuma 8. pants nosaka pašvaldības kompetenci atkritumu apsaimniekošanas jomā. Šā panta pirmās daļas 3. punkts citstarp noteic, ka pašvaldība izdod saistošos noteikumus par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu savā administratīvajā teritorijā, nosakot šīs teritorijas dalījumu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas zonās un citus jautājumus. Tāpat pašvaldība veic citus pienākumus sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā, tostarp organizē atkritumu dalītu vākšanu savā administratīvajā teritorijā atbilstoši atkritumu apsaimniekošanas valsts plānam un reģionālajiem plāniem (*sk. Atkritumu apsaimniekošanas likuma 8. panta pirmās daļas 6. punktu*).

Saskaņā ar Atkritumu apsaimniekošanas likuma 18. panta pirmo daļu atkritumu apsaimniekotāju, kurš veiks sadzīves atkritumu un mājstaimniecībās radīto būvniecības atkritumu savākšanu, pārvadāšanu, pārkraušanu, šķirošanu un uzglabāšanu attiecīgajā sadzīves atkritumu apsaimniekošanas zonā, par piedāvājuma izvēles kritēriju nosakot saimnieciski visizdevīgāko piedāvājumu, pašvaldība izvēlas publisko iepirkumu vai publisko un privāto partnerību regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Prasība piemērot iepirkuma procedūru, pašvaldībai izvēloties sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniedzējus, ir vērsta uz konkurences veicināšanu, valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvu izmantošanu, iedzīvotājiem sedzamās pakalpojumu maksas samazināšanos un galarezultātā nodrošina visas sabiedrības labklājību. Spriedumā lietā Nr. 2012-01-01 Satversmes tiesa par neatbilstošu Satversmes 1. pantam un spēkā neesošu no 2013. gada 1. jūlija atzina Atkritumu apsaimniekošanas likuma pārejas noteikumu 12. punkta pirmo teikumu, ciktāl tas attiecas uz pašvaldību līgumiem ar atkritumu apsaimniekotājiem, kas noslēgti, nepiemērojot vai neatbilstoši piemērojot normatīvos aktus par publisko iepirkumu (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 15. un 18. punktu*).

Tādējādi Rīgas dome, pildot savu autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu –, nedrīkstēja rīkoties patvaļīgi, tai bija jāievēro gan normatīvie akti, gan spriedums lietā Nr. 2012-01-01.

24.5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta pirmo daļu Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī. Savukārt šā panta otrā daļa noteic, ka Satversmes tiesas spriedums un tajā sniegtā attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Tādējādi Satversmes tiesas sprieduma spēks ir vispāršaistošs.

No sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 izrietēja, ka 2013. gada 1. jūlijā spēku zaudē tie pašvaldību līgumi ar atkritumu apsaimniekotājiem, kas noslēgti, nepiemērojot vai neatbilstoši piemērojot normatīvos aktus par publisko iepirkumu. Lai gan Atkritumu apsaimniekošanas likums kopš sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 spēkā stāšanās ir vairākkārt grozīts, nemainīgs palicis pašvaldībām noteiktais pienākums līgumus ar atkritumu apsaimniekotājiem noslēgt publisko iepirkumu vai publisko un privāto partnerību regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Nedz iepriekšējo sasaukumu, nedz tā sasaukuma Rīgas dome, uz kuru attiecās Rīgas domes atlaišanas likums, nebija nodrošinājusi minētā sprieduma izpildi un nebija noslēgusi ar atkritumu apsaimniekotājiem tādus līgumus, kuri atbilstu normatīvo aktu prasībām. Atklāts konkurss attiecībā uz sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā tika izsludināts tikai 2019. gada 11. decembrī, un tā ietvaros līgumi ar atkritumu apsaimniekotājiem tika noslēgti 2020. gada februārī. Tātad sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanu atbilstoši tiesību normu prasībām bija iespējams nodrošināt dažu mēnešu laikā, pat ja vienlaikus risinājās darbs pie jaunas sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas izveides.

Tāpat atlaistā Rīgas dome kopš darba uzsākšanas nebija pienācīgi rīkojusies, lai nodrošinātu sadzīves atkritumu dalītās šķirošanas sistēmas izveidi, lai gan tas atbilstoši normatīvo aktu prasībām bija jāizdara jau iepriekšējā domes sasaukuma darbības laikā līdz 2014. gada 31. decembrim. Arī šo pārkāpumu bija plānots novērst vien ar jaunās sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas ieviešanu.

Satversmes tiesa secina, ka Rīgas domes rīcībā, tai organizējot sadzīves atkritumu apsaimniekošanu, ir konstatējami atkārtoti būtiski tiesību normu pārkāpumi. Gadiem ilgi, arī atlaistās Rīgas domes darbības laikā, sadzīves atkritumu apsaimniekošana Rīgā tika organizēta, pārkāpjot tiesību normās noteiktās prasības, tādā veidā patvaļīgi aizskarot iedzīvotāju, kā arī visas sabiedrības likumiskās intereses un apdraudot tiesiskumu.

Līdz ar to Rīgas domes pieļautie tiesību normu pārkāpumi sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā, vērtējot tos kopsakarā, atzīstami par atkārtotiem būtiskiem pārkāpumiem.

25. Satversmes tiesai jāizvērtē arī tas, vai konkrētajos apstākļos pašvaldības domes atlaišana kā pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka varas attiecības starp augstāku pārvaldes līmeni un zemāku pārvaldes līmeni raksturo subsidiaritātes princips. Atbilstoši šim principam augstāks pārvaldes līmenis var iejaukties tad, ja zemākais līmenis nespēj pienācīgā kārtā pildīt savus uzdevumus, un pretēji – šis pats princips aizliedz augstākajam līmenim iejaukties, ja

zemākais līmenis spēj pienācīgā kārtā pildīt savus uzdevumus. Subsidiaritātes princips pats par sevi nevis pilnībā liedz augstākam pārvaldes līmenim iejaukties zemāka līmeņa kompetences īstenošanā, bet gan noteic šīs iejaukšanās apjomu un nepieciešamo intensitāti (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 14.1. punktu*). No tiesiskas valsts principa valstij izriet pienākums pārraudzīt, kā pašvaldība savā darbībā ievēro padotību likumam un tiesībām, un, ja nepieciešams, panākt, lai tā tiktu ievērota. Uzraugošajai iestādei ir iespēja izvēlēties konkrētajam gadījumam visatbilstošāko pēckontroles līdzekli (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 14. punktu*). Savukārt Hartas 8. panta trešā daļa noteic, ka administratīvā pārraudzība pār pašvaldībām realizējama tādā veidā, lai nodrošinātu, ka kontrolējošās varas iejaukšanās ir proporcionāla to interešu svarīgumam, kuras paredzēts aizsargāt.

Satversmes tiesa jau secināja, ka, izstrādājot un pieņemot apstrīdēto normu, tika vērtēti Rīgas domes pieļautie atkārtotie tiesību normu pārkāpumi un to būtiskums. Turklāt iepriekš uz šiem pārkāpumiem Rīgas domes uzmanību vairākkārt bija vēršusas atbildīgās institūcijas un aicinājušas tos novērst. Ministrija bija arī pieprasījusi paskaidrojumus no Rīgas domes, un Rīgas dome tos bija sniegusi (*sk. šā sprieduma 23.3., 24.2. un 24.3. punktu*).

Ministrijas un Rīgas domes gadiem ilgā sarakste liecina, ka Rīgas dome nav uzskatījusi par vajadzīgu novērst pieļautos pārkāpumus sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšanā un ir novilcinājusi tiesisku situācijas risinājumu, aizbildinoties ar to, ka tiek veidota jauna sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēma un šis darbs vēl nav pabeigts. Arī pēc tam, kad šī jaunā sistēma nesāka darboties un Ministru kabinetam bija jāizsludina ārkārtējā situācija, Rīgas domes rīcība nebija savlaicīga un pietiekama, lai izveidotu tiesību normām atbilstošu pastāvīgu risinājumu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā. Savukārt Ministru kabinets rīkojās savlaicīgi un 2019. gada 3. decembrī izlēma pagarināt ārkārtējo situāciju, jo daļa atkritumu radītāju vai valdītāju nebija noslēguši līgumus ar atkritumu apsaimniekotājiem. Arī atkritumu apsaimniekotāji apliecināja: ja Ministru kabinets nebūtu nolēmis ārkārtējo situāciju pagarināt, tiem nebūtu tiesiska pamata sniegt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumus Rīgā (*sk. SIA "Eco Baltia vide" sniegto informāciju lietas materiālu 1. sēj. 117.–118. lp.*). Lai novērstu līdzīgu situāciju rašanos nākotnē, Saeima 2020. gada 30. janvārī pieņēma likumu "Grozījumi Atkritumu apsaimniekošanas likumā". Šie grozījumi citstarp noteica: ja pašvaldība nav noslēgusi līgumu par atkritumu apsaimniekošanu, tā līdz jauna līguma noslēgšanai var turpināt sadarbību ar līdzšinējo atkritumu apsaimniekotāju.

Rīgas domes atļaušanas likuma mērķis visupirms bija novērst tādu situāciju, kad dome ne tikai pieļauj atkārtotus būtiskus tiesību normu pārkāpumus, bet arī ignorē atbildīgo institūciju vairākkārt izteiktus brīdinājumus. Rīgas domes attieksme un prettiesiskā rīcība, īstenojot savu autonomo funkciju, liecina par to, ka pārkāpumu novēršana netiktu panākta arī ar citiem Ministrijas rīcībā esošajiem pašvaldības darbības tiesiskuma uzraudzības līdzekļiem, piemēram, ar Rīgas domes sēdes sasaukšanu, nosakot tās darba kārtību.

Pieņemot apstrīdēto normu, vērā tika ņemts arī sadzīves atkritumu apsaimniekošanas kā pašvaldības autonomās funkcijas nozīmīgums un nepieciešamība to pildīt pienācīgi un efektīvi, kas izriet no šīs jomas ievērojamās ietekmes uz personas tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē, uz sabiedrības veselību un labklājību, kā arī uz valsts ilgtspējīgu attīstību. Vēl jo lielāka šī ietekme uz sabiedrības likumiskajām interesēm un vides aizsardzības, kā arī ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir tik lielā pilsētā kā Rīga.

Tādējādi konkrētajos apstākļos Rīgas domes atļaušana kā pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

26. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka demokrātiskā tiesiskā valstī valdības un pašvaldību attiecības ir veidojamas dialoga formā, ievērojot labas ticības principu un savstarpējo cieņu, lai nodrošinātu efektīvu valsts pārvaldību un resursu izmantošanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 18. punktu*). Pašvaldības domei, kas iekļauta valsts pārvaldes sistēmā, šie principi ir jāievēro.

Ja atbildīgā institūcija ir norādījusi pašvaldības domei uz iespējamām tiesību normu pārkāpumiem, tad domei šie pārkāpumi ir jānovērš vai jāvēršas pie atbildīgās institūcijas, lai konkrētajā situācijā nonāktu pie tiesiska risinājuma. Visu valsts institūciju rīcībai jābūt vērstai uz kopēju mērķu sasniegšanu – sabiedrības likumisko interešu un tiesiskuma nodrošināšanu.

Satversmes tiesa vērš Ministru kabineta un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas uzmanību uz to, ka novērst pašvaldības prettiesisku rīcību, jo īpaši atkārtotu, ir ne tikai to tiesības, bet arī pienākums. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda situācija, kad pašvaldība ilgstoši nepilda tiesas spriedumu un atkārtoti pieļauj būtiskus tiesību normu pārkāpumus, tādējādi apdraudot sabiedrības likumiskās intereses un tiesiskumu, kā arī mazinot sabiedrības uzticēšanos valstij un tiesībām. Ja ar citiem pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzekļiem nevar panākt pārkāpumu novēršanu, tad Ministru kabinetam bez nepamatoti ilgas kavēšanās jāapsver iespēja iesniegt Saeimai likumprojektu par pašvaldības domes atļaušanu.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas

Rīgā 2020. gada 18. decembrī

lietā Nr. 2020-16-01

"Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam".

Nepiekrītu Satversmes tiesas secinājumam, ka Rīgas domes atlaišana bija tiesiska un atbilstoša pašvaldības principam.

Satversmes tiesa nav patstāvīgi pārbaudījusi atlaišanas pamatā esošos faktus.

Satversmes tiesa nav izvērtējusi pašvaldības domes atlaišanas samērību.

I

Satversmes 101. pants citstarp noteic, ka pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, un ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 1. panta pirmais teikums noteic, ka republikas pilsētas domi un novada domi ievēlē vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās uz četriem gadiem. Tātad pašvaldības dome ir konstitucionāli nepieciešams un institucionāli tieši demokrātiski leģitimēts valsts varas orgāns.

Likuma "Par pašvaldībām" 91. pants noteic Saeimas tiesības atlaist pašvaldības domi, ja dome:

1) atkārtoti nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus;

2) atkārtoti pieņem lēmumus un veic darbības jautājumos, kas ir Saeimas, Ministru kabineta, ministriju, citu valsts pārvaldes iestāžu vai tiesas kompetencē;

3) divu mēnešu laikā pēc sanāksšanas uz pirmo sēdi vai pēc attiecīgo amatpersonu vai institūciju atkāpšanās nav ievēlējusi domes priekšsēdētāju, viņa vietnieku vai pastāvīgās komitejas;

4) nav spējīga pieņemt lēmumus sakarā ar to, ka trīs sēdēs pēc kārtas nepiedalās vairāk nekā puse no attiecīgās domes deputātu kopskaita.

Tātad Saeima var atlaist pašvaldības domi, ja:

1) tā savā darbībā atkārtoti nepilda pienākumus, kas pašvaldībai izriet no tiesību normām vai tiesas spriedumiem, pārkāpj tiesības vai savu kompetenci;

2) tā nav darbspējīga.

Ar Saeimas likumu par pašvaldības domes atlaišanu pašvaldības domes darbība tiek priekšlaikus izbeigta. Pašvaldības domes darbības izbeigšana ir neatgriezenisks pašvaldību vēlēšanās konkrētas pašvaldības iedzīvotāju paustās un to rezultātā formulētās gribas ierobežojums, tādēļ Saeimas rīcība šajā gadījumā ir pakļaujama īpaši rūpīgai pārbaudei. Vēl jo vairāk tādēļ, ka likumprojektu par pašvaldības domes atlaišanu Saeimai iesniedz Ministru kabinets, bet Saeima likumu var pieņemt ar klātesošo deputātu absolūto balsu vairākumu. Ievērojot to, ka Ministru kabinetu un Saeimas vairākumu veido pozīcija, bet pašvaldības domē politiskās partijas pārstāvošo deputātu vairākums var būt opozīcijā pret parlamentu un valdību, īpaši rūpīgi ir jāizvērtē tas, vai aiz tiesiskuma karoga nav slēpti citi iemesli.

Jāievēro, ka vispārīgā gadījumā pašvaldības domes darbības tiesiskumu uzrauga, bet pārkāpumu gadījumā tiesiskumu atjauno virkne valsts īpaši izveidotu tiesību aizsardzības un kontroles institūciju (dažādi valsts dienesti, padomes, biroji un – visbeidzot – prokuratūra). Tādēļ pašvaldības domes pienākumu izpildes un darbības tiesiskuma uzraudzības kontekstā Saeimai noteiktās tiesības atlaist pašvaldības domi ir uzskatāmas par sevišķu un ārkārtas līdzekli, bet tiesisko seku ziņā – par smagāko no visiem pašvaldības darbības tiesiskuma uzraudzības līdzekļiem.

Saeimas tiesības atlaist pašvaldības domi izmantojamas tikai tad, ja pašvaldības dome pastāvīgi un ilgstoši nenodrošina savas darbības tiesiskumu, šāds stāvoklis ietekmē plašu pašvaldības iedzīvotāju loku vai jau visu valsti un to vairs nav iespējams efektīvi novērst ar citiem, vispārējiem tiesību aizsardzības un uzraudzības līdzekļiem.

II

Apstrīdētajā normā Saeima pamatoja Rīgas domes atlaišanu ar to, ka dome pieļauj nelikumīgu rīcību un nepilda Atkritumu apsaimniekošanas likumā, likumā "Par pašvaldībām" un citos normatīvajos aktos noteikto pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Attiecīgā likumprojekta anotācijā norādīts izvērstāks pamatojums apgalvojumam par Rīgas domes prettiesisku rīcību un minētās funkcijas nepildīšanu.

Satversmes tiesa nepārbaudīja, vai Ministru kabineta sastādītajā likumprojekta anotācijā norādītie fakti, kas liecinot par pašvaldības nelikumīgu rīcību un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas funkcijas nepildīšanu, ir atspoguļoti patiesi un tiešām bija tādi, kas attaisno domes atlaišanu. Sprieduma 24.2. un 24.3. punktā tiesa atreferējusi likumprojekta anotācijā norādīto, bet pati nav pārliecinājusies par norādīto faktu pamatotību un saistību ar funkcijas nepildīšanu.

Anotācijas I daļas 2. punktā norādīts uz dažādām vēstulēm sakarā ar pārkāpumiem Rīgas domes darbībā, kas varot apdraudēt pašvaldības

funkciju īstenošanu. Šiem argumentiem gan nav skaidra satura – nav saprotams, kas, kad un kā pārkāpts un kādu funkciju īstenošanu apdraud.

Tāpat norādīts, ka Rīgas dome pārkāpusi Satversmes tiesas 2012. gada 6. septembra spriedumu lietā Nr. 2012-01-01, jo, vēlākais, līdz 2013. gada 1. jūlijam neesot izbeigusi līgumus ar sadzīves atkritumu apsaimniekotājiem un izvēlējusies apsaimniekotājus pēc jaunas kārtības.

Anotācijā norādīts, ka Rīgas dome 2013. gada 17. decembra saistošajos noteikumos Nr. 90 "Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas saistošie noteikumi" neesot noregulējusi dalītās atkritumu vākšanas organizēšanu, komersantu un iedzīvotāju pienākumus. Šādu pienākumu Rīgas dome izpildījusi 2019. gada 30. oktobrī, pieņemot saistošos noteikumus (šķiet, domāti Rīgas domes 2019. gada 29. novembra saistošie noteikumi Nr. 87 "Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā"), kuru atsevišķu punktu darbību apturējusi Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Rīgas dome neesot pilnībā izpildījusi Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 328 prasības par dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojuma nodrošināšanu un pieejamību visā pilsētā.

Rīgas dome esot izsludinājusi privātās un publiskās partnerības konkursu par visu Rīgas teritoriju, lai gan saistošajos noteikumos atkritumu apsaimniekošana sadalīta pa zonām. Rīgas dome esot noslēgusi koncesijas līgumu, ar kuru ierobežojusi konkurenci sadzīves atkritumu apsaimniekošanas tirgū uz 20 gadiem. Rīgas dome neesot pienācīgi informējusi iedzīvotājus par atkritumu apsaimniekotāju. Pēc koncesijas līguma apturēšanas Rīgas dome neesot veikusi darbības, lai apturētu antropogēno katastrofu, un Ministru kabinetam esot bijis nepieciešams izsludināt ārkārtas situāciju. Rīgas dome neesot nodrošinājusi to, lai pēc ārkārtas situācijas beigām būtu rasts ilgtermiņa risinājums atkritumu apsaimniekošanai Rīgā.

Tātad kopumā bija izvirzīti trīs galvenie argumenti:

- 1) nav izbeigti iepriekš noslēgtie līgumi par atkritumu apsaimniekošanu un nav noslēgti jauni līgumi jaunā procedūrā;
- 2) nav pilnībā izpildītas visas prasības attiecībā uz dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojuma nodrošināšanu un pieejamību;
- 3) sakarā ar atkritumu apsaimniekošanu Rīgā nācies izsludināt ārkārtas stāvokli, jo esot bijusi apdraudēta atkritumu apsaimniekošanas funkcijas izpilde.

Saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 15. panta pirmās daļas 1. punktu pašvaldības autonomā funkcija ir organizēt iedzīvotājiem komunālos pakalpojumus, tostarp sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Saskaņā ar Atkritumu apsaimniekošanas likumā noteikto atkritumu apsaimniekošana ir atkritumu savākšana, uzglabāšana, pārvadāšana, reģenerācija un apglabāšana (tai skaitā sadedzināšana sadzīves atkritumu sadedzināšanas

iekārtās), šo darbību pārraudzība, atkritumu apglabāšanas vietu aprūpe pēc to slēgšanas, kā arī tirdzniecība ar atkritumiem un starpniecība atkritumu apsaimniekošanā.

Atbilstoši Atkritumu apsaimniekošanas likumam (8., 10., 18., 21., 39. pants u. c.) pašvaldības kompetencē ir:

1) organizēt atkritumu apsaimniekošanu pašvaldības teritorijā, tai skaitā pieņemot lēmumus par poligonu izvietojumu savā administratīvajā teritorijā;

2) izdot saistošos noteikumus par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu pašvaldības administratīvajā teritorijā un noteikt prasības atkritumu apsaimniekošanai – savākšanai, tās biežumam, pārvadāšanai, pārkraušanai, šķirošanai un uzglabāšanai, noteikt maksu par atkritumu apsaimniekošanu, noteikt pašvaldības pilnvarotas institūcijas un amatpersonas, kuras kontrolē saistošo noteikumu ievērošanu un ir tiesīgas sastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu;

3) organizēt atkritumu dalītu vākšanu pašvaldības teritorijā;

4) piedalīties reģionālo atkritumu apsaimniekošanas plānu izstrādē; nepieciešamības gadījumā izstrādāt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas plānu pašvaldības teritorijai;

5) izvēlēties atkritumu apsaimniekotāju, kas administratīvajā teritorijā veiks atkritumu savākšanu, pārvadāšanu un uzglabāšanu, slēgt līgumu ar to;

6) slēgt līgumu ar poligonu apsaimniekotāju.

Rīgas pilsētā izveidots atkritumu poligons "Getliņi". Rīgas dome 2013. gada 17. decembrī izdevusi saistošos noteikumus Nr. 90 "Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas saistošie noteikumi". Šie noteikumi tika saskaņoti ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju. Pamatojoties uz tiem, tika veikta sadzīves atkritumu apsaimniekošana Rīgas pilsētā.

Rīgas pilsētas pašvaldība organizēja sadzīves atkritumu, tostarp nešķirotu un dalīto, savākšanu un pārvadāšanu Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā, noslēdzot līgumus ar atkritumu apsaimniekotājiem – SIA "Clean R", SIA "Pilsētvides serviss", SIA "Lautus" un SIA "Eco Baltia vide". Tiesa, ka šo līgumu termiņi netika izbeigti 2013. gadā, bet to darbība tika turpināta, taču visu šo gadu laikā līdz pat 2019. gadam sakarā ar to pret Rīgas domi netika uzsāktas nekādas tiesiskās darbības. Arī Konkurences padome savā 2016. gada sadzīves atkritumu apsaimniekošanas tirgus uzraudzības ziņojumā nebija izteikusi nekādus aizrādījumus par to, ka tādējādi tiktu būtiski kropļota brīva konkurence. Ja Rīgas domi var atlaist par to, ka tās noslēgtā iepirkuma līguma termiņš ir pārmērīgi garš, tad uz tāda paša pamata atlaižama arī Jelgavas dome. Tomēr tas nenotika un nenotiek, jo ir atkarīgs no politiskās konjunktūras, ar ko izskaidrojams arī tas, kādēļ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija pret vienu pašvaldības domi vēršas ar īpašu intensitāti, bet pret

citām ne. Jānorāda, ka arī tiesiskuma uzraugi, proti, prokuratūra nekad nav rīkojusies, lai šajā aspektā pārtrauktu likuma neievērošanu saistībā ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgā.

Atkritumu dalīta savākšana Rīgā notika, apsaimniekotājam vienojoties ar klientu, kā arī speciālos laukumos un konteineros, tomēr, kā norādīts anotācijā, nepietiekamā apjomā. Jāievēro, ka atkritumu dalīta savākšana un apstrāde ir problēma visā Latvijā, tā tiek veicināta ar papildu finansējumu no Eiropas Savienības Kohēzijas fonda un ir aktualitāte ne tikai vienā pašvaldībā vien. Ja tas ir pamats pašvaldības domes atlaišanai, tad jāvaicā, kādēļ nav atlaistas citu pašvaldību domes.

Visbeidzot, arguments par apdraudēto atkritumu apsaimniekošanas funkcijas izpildi un ārkārtas stāvokli. Rīgas dome 2019. gada 14. jūnijā noslēdza koncesijas līgumu "Par Rīgas pilsētas sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas ieviešanu". Taču ar Konkurences padomes 2019. gada 9. septembra lēmumu Rīgas pilsētas pašvaldībai tika noteikts pienākums apturēt koncesijas līguma izpildi. Šis lēmums noteica turpmāko atkritumu apsaimniekošanas funkcijas izpildi. Konkurences padomes lēmuma 3. punktā noteikts, ka Rīgas pilsētas pašvaldībai ir jāatsauc atkritumu apsaimniekošanas līgumu uzteikumi, kuri bija nosūtīti atkritumu apsaimniekotājiem, ar kuriem bija spēkā esoši atkritumu apsaimniekošanas līgumi pirms koncesijas līguma noslēgšanas. Ja iepriekšējo līgumu uzteikumi ir tūlītēji atsaucami, tad tas nozīmē, ka iepriekš noslēgto atkritumu apsaimniekošanas līgumu darbība tiek atjaunota. Tātad pašvaldības funkcijas izpilde netika pārtraukta.

Var tikai nojaust, kādu interešu dēļ Ministru kabineta locekļi tika maldināti, tiem norādot, ka Konkurences padomes lēmuma dēļ sadzīves atkritumu savākšana un izvešana Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā esot apdraudēta. Uz to Ministru kabineta sēdē īpaši uzstāja vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs, kura vadītā ministrija sagatavoja Ministru kabineta rīkojuma projektu, lai panāktu ārkārtas situācijas izsludināšanu (un vēlāk tālāko pagarināšanu) un – visbeidzot – lai panāktu Rīgas domes atlaišanu. Ministru kabineta sēdē Konkurences padomes izteiktais viedoklis par tās lēmuma tiesiskajām sekām attiecībā uz atkritumu apsaimniekošanu Rīgā netika ievērots. Tātad ārkārtas situācijas izsludināšana bija tikai labi sagatavots iegansts tam, lai radītu iespaidu, ka sadzīves atkritumu apsaimniekošana ir krīzes situācijā un uz Rīgas ielām sāks krāties atkritumi.

Rīgas domes darbību privātās un publiskās partnerības organizēšanas sakarā pārbaudīja un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nodošanu koncesijā uz 20 gadiem vienam atkritumu apsaimniekotājam jau novērsa Konkurences padomes lēmums par pagaidu noregulējuma piemērošanu, tādēļ arī šajā aspektā Rīgas dome nebija atlaižama.

Visbeidzot, nav noliedzams tas, ka dažādus likuma pārkāpumus var atrast katras pašvaldības domes darbībā, tomēr ārkārtīgi reti tie būtu tādi, kuru dēļ domes darbs būtu izbeidzams.

Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka Rīgas pašvaldībā atkritumu apsaimniekošana reāli funkcionēja: pašvaldības izraudzītie atkritumu apsaimniekotāji nodrošināja sadzīves atkritumu savākšanu un nešķirotu atkritumu nogādāšanu Rīgas pilsētas atkritumu poligonā. Tāpat Rīgas pilsētas pašvaldība sadarbībā ar atkritumu apsaimniekotājiem bija nodrošinājusi arī šķirotu sadzīves atkritumu dalītas vākšanas iespēju Rīgas pilsētas teritorijā.

III

Noskaidrojot, vai apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa izvērtē, vai ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem un vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu.

Arī pašvaldības kompetences/tiesību ierobežojuma pārbaudei ir izmantojams tas pats samērīguma principa tests.

Kā jau norādīju iepriekš, atkritumu apsaimniekošanas funkciju dome īstenoja. Rīgā nekad nav bijuši un arī likuma izdošanas brīdī nepastāvēja antropogēnās katastrofas draudi sakarā ar sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Rīgas domei norādītie tiesību normu pārkāpumi bija novērsti, vai to novēršana bija uzsākta. Atsevišķi tiesību normu pārkāpumi bija maznozīmīgi.

Šādos apstākļos nevaru atzīt, ka pašvaldības domes atlaišana bija nepieciešams un samērīgs līdzeklis situācijas atrisināšanai. Satversmes tiesas sniegtais izvērtējums ir vienpusējs. Tiesa pat nepārbaudīja, vai norādītie pašvaldības domes pārkāpumi, ja tādi vispār bija saskatāmi, nebija jau novērsti vai novēršami ar citiem līdzekļiem, kas ir valsts rīcībā.

Satversmes tiesas tiesnesis

J. Neimanis

Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kušīņa atsevišķās domas

Rīgā 2020. gada 21. decembrī

lietā Nr. 2020-16-01

"Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam".

1. Satversmes tiesa 2020. gada 3. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-16-01 "Par Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam" (turpmāk – Spriedums), kurā nosprieda atzīt Rīgas domes atlaišanas likuma 1. panta 2. punktu (turpmāk – apstrīdētā norma) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 101. pantam.

Piekrītu Satversmes tiesas secinājumam, ka, arī gadījumā, ja Satversmes tiesa atzītu apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei un tā zaudētu spēku, likuma tiesiskās sekas paliktu nemainīgas. Tāpat piekrītu, ka likums par pašvaldības domes atlaišanu var tikt pieņemts vienīgi likumā "Par pašvaldībām" noteiktajos gadījumos, balstoties uz konkrētiem faktiem un juridiskiem argumentiem (Sprieduma 21. punkts), un piekrītu arī Satversmes tiesas secinājumam, ka, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērota tiesību normās noteiktā pašvaldības domes atlaišanas procesuālā kārtība (Sprieduma 23. punkts).

Tomēr nevaru piekrist vairākiem Spriedumā ietvertiem secinājumiem un vērtējumam par to, kādi pašvaldības domes atlaišanas nosacījumi izriet no likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punkta. Pamatojot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Apstrīdētā norma ir pieņemta, atsaucoties uz likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktu, kas noteic, ka pašvaldības domi var atlaist, ja tā atkārtoti nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus.

Saeimas darbībai, pieņemot likumu par pašvaldības domes atlaišanu, ir citāds raksturu nekā tās darbībai tradicionālā likumdošanas procesā, jo, pieņemot likumu par pašvaldības domes atlaišanu, Saeima faktiski darbojas kā tiesību piemērotājs. Ja Saeima konstatē likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktos nosacījumus, tā ir tiesīga pieņemt likumu par pašvaldības domes atlaišanu, ja šāda rīcība ir nepieciešams un samērīgs līdzeklis pašvaldības darbības tiesiskuma atjaunošanai. Tādējādi Saeimai ir jākonstatē konkrēti fakti un jāveic juridisks izvērtējums, kas pamato šāda likuma pieņemšanu.

Apstrīdētajā normā kā Rīgas domes atlaišanas pamats minēts tas, ka dome pieļāva nelikumīgu rīcību un nepildīja Atkritumu apsaimniekošanas likumā, likumā "Par pašvaldībām" un citos normatīvajos aktos noteikto pašvaldības autonomo funkciju – organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu. Līdz ar to Satversmes tiesai izspriestās lietas ietvaros citstarp bija jāvērtē, vai ir iestājušies likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā minētie nosacījumi.

3. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka no tiesiskas valsts principa valstij izriet pienākums pārraudzīt, kā pašvaldība savā darbībā ievēro padotību likumam un tiesībām, un, ja nepieciešams, panākt, lai tā tiktu ievērota. Uzraugošajai iestādei ir iespēja izvēlēties konkrētajam gadījumam visatbilstošāko kontroles līdzekli. Pašvaldības domes, kas ir demokrātiski ievēlētas pārstāvības institūcija, atlaišana ir galējais līdzeklis, kuru valsts institūcijas var izmantot, uzraugot pašvaldības darbības tiesiskumu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 14. punktu*).

Lēmumam atlaist pašvaldības domi, pamatojoties uz likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktu, ir jābūt vērstam uz tiesiskuma atjaunošanu pašvaldības darbībā, lai novērstu Satversmei, likumiem, Ministru kabineta noteikumiem vai tiesas spriedumiem pretēju darbību. Ņemot vērā, ka pašvaldības domes atlaišana pati par sevi neatjauno pašvaldības darbības tiesiskumu, no šāda likuma pieņemšanas pamatojuma jābūt skaidram arī tam, kādi pārkāpumi pašvaldības darbībā pastāv. Šāda skaidrība dod iespēju pagaidu administrācijai rīkoties, lai novērstu šo pārkāpumu un tādējādi atjaunotu pašvaldības darbības tiesiskumu.

4. Satversmes tiesa Sprieduma 22. punktā noteica apstrīdētās normas satversmības izvērtējuma metodoloģiju. Uzskatu, ka Satversmes tiesas noteiktās metodoloģijas 2. un 3. punkts neietver vairākus būtiskus elementus un neatklāj visu nosacījumu kopumu, kas jāizvērtē pirms likuma par pašvaldības domes atlaišanu pieņemšanas.

Gan Saeima, gan pašvaldības dome ir demokrātiskās vēlēšanās ievēlēta institūcija. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams, ka demokrātiski ievēlēta pašvaldības dome tiek atlaista, balstoties uz politiskiem apsvērumiem. Pašvaldības domes atlaišana nevar būt pašmērķis, un Saeimas rīcībai, atlaižot pašvaldības domi, nevar būt sodošs raksturs. Proti, ja ir konstatēti pārkāpumi, taču tie līdz likuma pieņemšanas brīdim ir novērsti, tad nevar uzskatīt, ka pastāv likuma "Par pašvaldībām" 91. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertie pašvaldības domes atlaišanas nosacījumi.

Uzskatu, ka Satversmes tiesas noteiktajā apstrīdētās normas satversmības izvērtējuma metodoloģijas 2. un 3. punktā bija jānoskaidro, vai:

1) attiecīgā sasaukuma pašvaldības dome atkārtoti pieļauj pārkāpumu un arī likuma pieņemšanas brīdī ir konstatējams vismaz viens pastāvošs pārkāpums;

2) joprojām pastāvošā pārkāpuma novēršanai nepieciešams un samērīgs pašvaldības darbības kontroles līdzeklis ir pašvaldības domes atļaišana.

5. Rīgas dome bija pieļāvusi vairākus pārkāpumus. Tomēr, izvērtējot konkrētās lietas apstākļus, uzskatu, ka pirms likuma pieņemšanas galīgajā redakcijā vienīgais pastāvošais pārkāpums, kuru faktiski konstatēja Saeimas atbildīgā komisija, bija dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nenodrošināšana atbilstoši normatīvajos aktos paredzētajam (*sk. Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2020. gada 14. janvāra sēdes audioierakstu*). Vienlaikus Saeimas atbildīgās komisijas sēdē tika konstatēts, ka dalīto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumus nenodrošina arī vairākas citas pašvaldības (*sk. turpat*).

Pašvaldības domes atļaišana ir galējais līdzeklis. Lai to piemērotu, Saeimai bija juridiski jāizvērtē, vai konkrētajā situācijā citu risinājumu pašvaldības iedzīvotāju un visas sabiedrības interešu aizsardzībai nav un attiecīgā rīcība ir samērīga ar konstatēto pārkāpumu. Satversmes tiesa Spriedumā vērtēja, vai konkrētajos apstākļos pašvaldības domes atļaišana kā pašvaldības darbības tiesiskuma kontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī, ņemot vērā visus pašvaldības domes pieļautos pārkāpumus to kopsakarā (Sprieduma 25. punkts). Tomēr uzskatu, ka Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai pašvaldības domes atļaišana bija nepieciešams un samērīgs pašvaldības darbības kontroles līdzeklis, lai novērstu joprojām pastāvošu pārkāpumu. No Saeimas atbildīgās komisijas audioieraksta nevar secināt, ka šāds izvērtējums tika veikts.

Uzskatu, ka Rīgas domes atļaišana nebija konkrētajā situācijā nepieciešams un samērīgs pašvaldības darbības kontroles līdzeklis, jo vienīgais pastāvošais pārkāpums, kuru faktiski konstatēja Saeimas atbildīgā komisija, neradīja tādu kaitējumu sabiedrības interesēm, kas prasītu piemērot šo galējo līdzekli.

Līdz ar to uzskatu, ka Saeima, pieņemot apstrīdēto normu, ir pārkāpusi pašvaldības un tiesiskuma principus.

Satversmes tiesas tiesnesis

G. Kušņiņš

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 17. decembrī

lietā Nr. 2020-18-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc personas E konstitucionālās sūdzības,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2020. gada 17. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2014. gada 16. oktobrī pieņēma Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumu (turpmāk – Kapitālsabiedrību pārvaldības likums), kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Šā likuma sākotnējā redakcijā 37. panta otrās daļas 2. punkts noteica, ka par valdes vai padomes locekļa kandidātu nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Savukārt ar 2019. gada 13. jūnija likumu "Grozījumi Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā" (turpmāk – Grozījumi Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā), kas stājās spēkā 2020. gada 1. janvārī, 37. pants, kurš noteic valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtību atvasinātas publiskas personas kapitāla daļu pārvaldīšanas gadījumā, tika izteikts jaunā redakcijā.

Šobrīd spēkā esošajā redakcijā noteikums, ka par valdes vai padomes locekļa kandidātu nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir ietverts Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punktā (turpmāk – apstrīdētā norma).

2. **Pieteikuma iesniedzējs – persona E** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs strādājis vadošā amatā publiski privātā kapitālsabiedrībā un, ievērojot šīs kapitālsabiedrības valdes reglamentu, kā arī Pieteikuma iesniedzēja izglītību un profesionālo pieredzi, ticis atzīts par piemērotāko kandidātu kapitālsabiedrības valdes locekļa amatam. Tomēr pēc tam, kad saņemta informācija par Pieteikuma iesniedzēja sodāmību, viņa virzīšana šīs kapitālsabiedrības valdes locekļa amatam apturēta, pamatojoties uz apstrīdēto normu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, kas aptverot arī valdes locekļa pienākumu pildīšanu publiski privātā kapitālsabiedrībā.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Proti, likumdevējs neesot veicis pienācīgu analīzi un sniedzis pamatojumu par nepieciešamību apstrīdētajā normā ietvert absolūto aizliegumu un tādējādi neesot ievērojis labas likumdošanas principu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertajam personas pamattiesību ierobežojumam nav legītīma mērķa. Tomēr tad, ja tiktu uzskatīts, ka šāds legītīms mērķis pastāv, tas varētu būt sabiedrības labklājības aizsardzība. Taču apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums neesot piemērots līdzeklis šā mērķa sasniegšanai. Proti, atsevišķos gadījumos tāds pats risks, kāds saistīts ar iepriekš par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas atrašanos kapitālsabiedrības valdes locekļa amatā, varot pastāvēt arī tad, ja šāda persona strādā kapitālsabiedrībā citā amatā, bet tāpat veic visus tos pienākumus, kādi būtu jāveic valdes loceklis.

Likumdevējs neesot pamatojis nedz absolūtā aizlieguma nepieciešamību, nedz arī to, ka legītīmo mērķi nevarētu sasniegt ar citiem līdzekļiem. Likumdevējs esot varējis noteikt dažādus izņēmumus no absolūtā aizlieguma, piemēram, paredzot, ka nominācijas komisija izvērtē individuāli katru personu, kura ir iepriekš sodīta par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai paredzot iespēju periodiski pārskatīt nepieciešamību saglabāt liegumu konkrētām personu grupām strādāt publiski privātas kapitālsabiedrības valdē, vai precīzi identificējot tos noziedzīgos nodarījumus, par kuru izdarīšanu sodītas personas iecelšana publiski privātas kapitālsabiedrības valdē apdraudētu sabiedrības labklājību. Pašlaik aizliegums attiecoties arī uz personām, tostarp Pieteikuma iesniedzēju, kas izdarījušas tādu noziedzīgu nodarījumu, par kuru šobrīd Krimināllikumā nav paredzēta kriminālatbildība un kurš neesot saistīts ar, piemēram, noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.

Turklāt no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem neesot gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs būtu izvērtējis absolūtā aizlieguma

būtību un piemērošanas sekas. Citstarp neesot ņemts vērā tas, ka persona pēc izdarītā noziedzīgā nodarījuma varētu mainīt savu attieksmi un dzīvesveidu kopumā.

Visbeidzot, neesot saskatāms arī labums, ko sabiedrība gūtu no šāda pamattiesību ierobežojuma, jo esot iespējami tādi noziedzīgi nodarījumi, kurus izdarot netiek apdraudētas intereses, kuru aizsardzības labad pieņemta apstrīdētā norma.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106. pantam esot vērtējama tikai tiktāl, ciktāl tā liedz par publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Proti, citas situācijas, ko arī regulē apstrīdētā norma, – personas izvirzīšana atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatam un personas izvirzīšana publiski privātas kapitālsabiedrības padomes locekļa amatam – neesot vērtējamās, jo konstitucionālā sūdzība kalpojot tikai konkrētas personas pamattiesību aizsardzībai, nevis tiesību sistēmas sakārtošanai.

Apstrīdētā norma neierobežojot tādas Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, kuras būtu ietvertas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā. Proti, personas tiesības kandidēt uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā neietilpstot Satversmes 106. panta pirmā teikuma tvērumā, jo publiski privātas kapitālsabiedrības valdes loceklim tiekot uzticēta rīkošanās ar publiski privātas kapitālsabiedrības mantu. Tādējādi jautājums esot nevis par personas tiesībām prasīt, lai tai tiktu uzticēta svešas mantas pārvaldīšana, bet gan par publiskas personas tiesībām normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izvēlēties personu, kurai uzticēt savas mantas pārvaldīšanu. Savukārt tad, ja varētu atzīt, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības, šāds ierobežojums būtu uzskatāms par pamatotu.

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nevarot tikt uzskatīts par absolūtu, jo tas attiecoties nevis uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tišu noziedzīgu nodarījumu. Turklāt pat tad, ja šis aizliegums varētu tikt uzskatīts par absolūtu, spriežot par to, vai likumdevējs ir izvērtējis šā absolūtā aizlieguma nepieciešamību, būtu jāpārbauda nevis tas, vai aizliegums ir noteikts ar likumu, bet gan tas, vai aizliegums ir samērīgs.

Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimie mērķi esot gan sabiedrības labklājības aizsardzība, veicinot efektīvu publiski privātu kapitālsabiedrību pārvaldīšanu un nodrošinot racionālu

un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu, gan demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība, nodrošinot sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai.

Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, esot jāņem vērā tas, ka izskatāmajā lietā noteiktas prasības ir izvirzītas personai, kura kandidē uz augsta līmeņa valsts amatpersonas amatu. Apstrīdētā norma esot piemērota abu leģitīmo mērķu sasniegšanai. Tā veicinot sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai un valstij, tādējādi aizsargājot demokrātisko valsts iekārtu. Tāpat apstrīdētā norma mazinot iespējamību, ka publiski privāta kapitālsabiedrība tiktu pārvaldīta neefektīvi.

Saeima norāda, ka likumdevējam apstrīdētās normas pieņemšanas laikā nebija saistoša metodoloģija, pēc kuras Satversmes tiesā tiek vērtēta tādu pamattiesību ierobežojumu satversmība, kas ir uzskatāmi par absolūtiem, jo šāda metodoloģija esot ieviesta vairāk nekā trīs gadus pēc apstrīdētās normas pieņemšanas.

Pēc Saeimas ieskata, ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem līdzekļiem leģitīmos mērķus nevar sasniegt tādā pašā kvalitātē. Sabiedrības uzticēšanās demokrātiskai valsts iekārtai mazinātos, ja par tišu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu sodītas personas varētu ieņemt publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Tāpat būtu jārēķinās ar risku, ka publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldība varētu būt neefektīva.

Visbeidzot, kaitējums, kas ar apstrīdēto normu nodarīts Pieteikuma iesniedzēja tiesībām, esot salīdzinoši mazs, jo Pieteikuma iesniedzējs vēl joprojām varot strādāt konkrētajā kapitālsabiedrībā kā darbinieks un valdes locekļa amats viņam būtu tikai papildu nodarbošanās. Samērojot labumu, ko no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma iegūst sabiedrība, ar kaitējumu, ko šāds ierobežojums nodara Pieteikuma iesniedzējam, varot secināt, ka noteiktais ierobežojums ir atbilstošs.

4. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam neaizskar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības. Proti, Pieteikuma iesniedzējs īstenojot Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietverto valsts garantēto tiesību minimumu, jo jau esot nodarbināts konkrētajā kapitālsabiedrībā uz darba tiesisko attiecību pamata.

Tāpat valdes locekļa institūts publiskas personas kapitālsabiedrībā tiešā veidā neatbilstot nodarbinātības jēdzienam Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē. Esot jāņem vērā tas, ka valdes locekļa institūts ir saistīts ar uzticības attiecībām un ar attiecīgajām personām tiek slēgts pilnvarojuma līgums. Valdes locekļa institūta un pilnvarojuma līguma būtība neparedzot nekādas garantijas vai palāvību uz valdes locekļa pienākumu turpināšanas iespēju.

Pat tad, ja apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ierobežotu Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības, šāds ierobežojums esot pamatots. Ekonomikas ministrija pievienojas Saeimas atbildes rakstā sniegtajam pamattiesību ierobežojuma vērtējumam un papildus norāda, ka, izvēloties valdes locekļus, kapitālsabiedrības dalībniekiem ir rīcības brīvība. Turklāt, lai uzturētu sabiedrības uzticēšanos valsts varai, esot nepieciešams ne vien nodrošināt objektīvu un godprātīgu lēmumu pieņemšanu, bet arī nepieļaut pat šķietamību, ka pieņemtie lēmumi ir neobjektīvi un negodprātīgi. Pieteikuma iesniedzēja norādītais iespējamais izņēmums no absolūtā aizlieguma – nominācijas komisija, kas izvērtētu individuālos apstākļus, – nepalīdzētu legītīmo mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – sasniegt tādā pašā kvalitātē, jo sabiedrība nepiedalītos šādas nominācijas komisijas darbībā un ziņas par to, ka persona, kura iepriekš sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, ir iecelta publiskas personas kapitālsabiedrības valdē, tiktu uztvertas negatīvi.

Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka par nodarījumu, par kuru viņš tika notiesāts, vairs nav paredzēta kriminālatbildība, neesot pamatots. Pat ja tā būtu, tādā gadījumā būtu jārisina nevis jautājums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei, bet gan jautājums par apstrīdētās normas pareizu piemērošanu.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka publiski privātas kapitālsabiedrības valdes loceklis nav uzskatāms par tik augsta līmeņa valsts amatpersonu, lai uz to attiecinātu tāda apmēra ierobežojumu kā apstrīdētajā normā noteiktais. Proti, apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums būtu aizstājams ar terminētu aizliegumu, vai arī šo aizliegumu varētu attiecināt tikai uz atsevišķu noziedzīgu nodarījumu grupām.

Likumdevējam esot rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Piemēram, likumdevējs varot noteikt konkrētai profesionālai darbībai nepieciešamo izglītību vai personām, kurām uzticēta valstij un sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpilde, noteikt ne tikai prasības attiecībā uz profesionālo kvalifikāciju, fizisko sagatavotību un veselības stāvokli, bet arī prasības, kas pamatotas ar morāliem apsvērumiem sabiedrības interesēs.

Ierobežojums, kas aizliedz personām ieņemt noteiktus amatus neierobežotu laiku arī pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, esot uzskatāms par absolūtu, jo tas attiecoties uz ikvienu pie noteiktas grupas piederību personu, nepieļaujot nekādus izņēmumus un esot noteikts uz mūžu. Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka tiesībsargs jau ir aktualizējis jautājumu par šādu ierobežojumu tiesiskajām sekām personu tālākajā profesionālajā darbībā. Proti, tiesībsargs esot vērsies pie Ministru prezidenta ar lūgumu nodrošināt, ka atbilstoši katras nozares specifikai tiek

pārskatīti normatīvie akti, kas paredz personām ierobežojumus attiecībā uz konkrētu nodarbošanos agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ.

Ievērojot minēto, Ministru prezidents ar rezolūciju uzdevis vairākiem ministriem iepazīties ar tiesībsarga iebildumiem un sagatavot atbildes projektu izskatīšanai Ministru kabineta sēdē. Izpildot rezolūcijā doto uzdevumu, esot secināts, ka pašreiz dažādi aizliegumi sakarā ar iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu ir ietverti daudzu nozaru likumos, proti, vairāk nekā piecdesmit likumos un vairāk nekā desmit Ministru kabineta noteikumos, un arī to formulējumi ir dažādi. Turklāt daudzi no šiem ierobežojumiem esot noteikti pirms pietiekami ilga laika un tādējādi, iespējams, neatbilstot pašreizējiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.

Tiesībsargam sniedzamās atbildes projekts esot izskatīts un atbalstīts ar Ministru kabineta 2020. gada 3. marta sēdes protokolu Nr. 9, 40.§ (TA-2009). Šajā protokolā ministrijām citstarp esot uzdots līdz 2020. gada 1. oktobrim sagatavot un iesniegt Valsts kancelejai priekšlikumus grozījumiem savas nozares likumos un Ministru kabineta noteikumos attiecībā uz personām paredzētajiem aizliegumiem vai ierobežojumiem saistībā ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu. Izstrādājot priekšlikumus, ministrijām vajadzējis apsvērt to, vai aizliegums ir nepieciešams; vai aizliegumu ir iespējams attiecināt tikai uz tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgu nodarījumu grupām; vai aizliegumu iespējams attiecināt tikai uz noteiktas klasifikācijas noziedzīgiem nodarījumiem (no kaitīgākā uz mazāk kaitīgu); vai absolūto aizliegumu ir iespējams aizstāt ar terminētu aizliegumu; vai absolūto aizliegumu ir iespējams neattiecināt uz personām, kuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušas, būdamas nepilngadīgas; vai absolūto aizliegumu ir iespējams atcelt, veicot individuālu izvērtējumu.

Attiecībā uz apstrīdētās normas satversmību Tieslietu ministrija norāda: lai gan publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļi ir uzskatāmi par valsts amatpersonām likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" (turpmāk – Interešu konflikta novēršanas likums) izpratnē, viņi nevar tikt atzīti par augsta līmeņa valsts amatpersonām. Likumdevējs šā likuma 4. pantā minētās amatpersonas izkārtojis secībā atbilstoši to funkciju nozīmībai demokrātiskā tiesiskā valstī, proti, panta pirmajos punktos minētās amatpersonas pilda valstij nozīmīgākas funkcijas nekā amatpersonas, kas minētas panta beigās. Ne visi valsts amatpersonu amati esot tādi, attiecībā uz kuriem noteikts absolūts ierobežojums, kas liedz ieņemt konkrēto amatu sakarā ar iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu. Publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļi pēc to funkcijām un atbildības varētu tikt pielīdzināti civildienesta ierēdņiem vai maksātnespējas administratoriem. Uz šiem amatiem varot kandidēt arī

personas, kuras ir sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja tām sodāmība ir dzēsta vai noņemta.

Visbeidzot, citās Satversmes tiesā izskatītajās lietās, kurās vērtēta līdzīga pamattiesību ierobežojuma satversmība, attiecīgā prasība neesot bijusi noteikta personai, kura kandidē uz valsts amatpersonas amatu, un līdz ar to šajās lietās izdarītos secinājumus neesot iespējams analogiski attiecināt uz izskatāmo lietu.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Pēc tiesībsarga ieskata, apstrīdētā norma nebūtu vērtējama tikai tajā apjomā, kas attiecas uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā. Apstrīdētā norma attiecoties uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībām un aptverot dažādu formu kapitālsabiedrības. Tādējādi būtu vērtējamas gan iespējas kandidēt uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu, gan iespējas kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu.

Satversmes 106. panta tvērumā ietilpstot arī kapitālsabiedrības valdes locekļa amats. Atšķirīgs secinājums būtu pretējs Satversmes 106. pantā lietotā termina "ikviens" jēgai un būtībai.

Tiesībsargs norāda, ka apstrīdētajā normā ir ietverts absolūtais aizliegums. Lai gan minētais aizliegums neesot attiecināts uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības, tas nemainot tā absolūto un negrozāmo raksturu attiecībā uz tīši izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Lai gan tiesībsargs piekrīt Saeimas viedoklim, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis – aizsargāt sabiedrības labklājību –, par leģitīmo mērķi šādam ierobežojumam nevarot uzskatīt demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību. Tieši pretēji – mūsdienu sabiedrībai esot nepieciešama attīstīta un progresīva valsts, tātad arī jauni profesionāļi, kas savas zināšanas un pieredzi var ieguldīt visas Latvijas attīstības labā. Ja persona pagātnē izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kas pēc savām sekām nav bijis smags, un šai personai sodāmība dzēsta, tas varot nozīmēt, ka persona savus uzskatus un vērtības laika gaitā ir mainījusi. Arī šādas personas varot sniegt savu ieguldījumu valstij.

Pretēji Saeimas norādītajam izskatāmajā lietā esot izmantojama no Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 izrietošā metodoloģija, vērtējot to, vai absolūtais aizliegums atbilst samērīguma principam. Proti, lai gan apstrīdētā norma tika pieņemta vēl pirms minētā sprieduma, likumdevējam atbilstoši racionāla likumdevēja principam vajadzējis proaktīvi reaģēt uz šādu Satversmes tiesas spriedumu un tajā lietoto metodoloģiju.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai, un likumdevējs esot pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību, taču neesot izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas. Proti, likumdevējam vajadzējis apsvērt, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgais nodarījums, kura izdarītājam tiek liegts ieņemt gan atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības, gan publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Tāpat, nosakot attiecīgo ierobežojumu, neesot ņemts vērā tas, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties.

Likumdevējs neesot pamatojis arī savu apgalvojumu, ka, paredzot izņēmumus no absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Jau pašlaik pastāvot nominācijas komisija, un neesot objektīvu šķēršļu, kas tai liegtu izvērtēt arī tādas personas atbilstību valdes locekļa amatam, kura savulaik tikusi sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Visbeidzot, arī tiesībsargs vērš uzmanību uz savu vēstuli Ministru prezidentam, kurā viņš lūdzis nodrošināt to, ka atbilstoši katras tiesību nozares specifikai tiek pārskatīti normatīvie tiesību akti, kas paredz personām ierobežojumus attiecībā uz konkrētu nodarbošanos agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ.

7. Pieaicinātā persona – Pārresoru koordinācijas centrs – uzskata, ka apstrīdētā norma būtu pārskatāma kontekstā ar citiem valsts amatpersonu amatiem, kurus nav liegts ieņemt personām, kurām sodāmība ir dzēsta vai noņemta, ar attiecīgo amatu pienākumiem un izdarīto noziedzīgo nodarījumu smagumu, un tas viss būtu samērojams ar ierobežojumu, kas personai mūža garumā liedz ieņemt noteiktu amatu, un sabiedrības ieguvumu no šāda ierobežojuma.

Pienākumi, kas izriet no darba tiesiskajām attiecībām kapitālsabiedrībā, saturiski atšķiroties no valdes locekļa pienākumiem, un konkursā uz valdes locekļa amatu tiekot atlasīti kandidāti ar pieredzi vadībā un ar to saistītajām kompetencēm. Tiesiskais regulējums ļaujot valdes loceklim vienlaikus ieņemt arī citu amatu konkrētajā kapitālsabiedrībā, bet tā esot izvēles tiesība, nevis automātisks papildu nosacījums, kas īstenojas līdz ar iecelšanu valdes locekļa amatā. Tādējādi neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja arguments, ka saskaņā ar konkrētās kapitālsabiedrības reglamentu personai, kura uz darba līguma pamata ir nodarbināta konkrētajā kapitālsabiedrībā, likumsakarīgi vajadzētu būt arī šīs kapitālsabiedrības valdes sastāvā.

Publisku personu kapitālsabiedrību īpašumā vai pārvaldīšanā esot tautsaimniecībai un drošībai svarīga infrastruktūra, finanšu līdzekļi, un tās sniedzot sabiedriski nozīmīgus pakalpojumus. Ņemot vērā minēto un to, ka

publisku personu kapitālsabiedrību valdes rīkojas ar publiskas personas kapitālsabiedrības līdzekļiem, šādu kapitālsabiedrību valdes locekļiem tiekot izvirzītas augstākas prasības nekā privātpersonām piederošu kapitālsabiedrību valdes locekļiem.

Publisku personu kapitālsabiedrību valdes locekļu atlases procesa mērķis esot nodrošināt atklātu, godīgu un profesionālu valdes locekļu izraudzīšanu un līdz ar to profesionālas un kompetentas kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijas izveidi. Skatot atlases procesa mērķi kopsakarā ar rīcības standartiem, kādi tiek gaidīti no publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa, esot secināms, ka valdes loceklim jāatbilst ne tikai profesionālajām prasībām (pieredzes saturs un ilgums, izglītība, valodu zināšanas, vadības prasmes utt.), bet arī ētikas standartiem, kas rada pamatu uzticēties valdes loceklim un palauties uz to, ka viņš rīkosies sabiedrības interesēs. Tādēļ atlases procesos attiecībā uz valdes locekļa kandidāta ētisko atbilstību vienmēr esot paredzēti vismaz divi filtri. Pirmais no tiem esot Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtajā daļā un 37. panta ceturtajā daļā noteiktie pamatkritēriji, bet otrais – kandidāta atbilstība nevainojamas reputācijas kritērijiem, kuri noteikti uz šā likuma pamata izdotajos Ministru kabineta noteikumos un konkretizēti arī Pārresoru koordinācijas centra izdotajās vadlīnijās, kurās sniegti ieteikumi nevainojamas reputācijas novērtēšanai.

Tādējādi kapitālsabiedrības vadīšanai būtiska esot personas pašreizējā profesionālā sagatavotība un reputācija. Pagātnes notikumi tiekot ņemti vērā tikai tiktāl, lai secinātu, vai persona ir labojusies, un ļautu prognozēt tās rīcību nākotnē. Vērtējot pieeju attiecībā uz personas reputāciju kopsakarā ar apstrīdēto normu, kritērijs "neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas" neatspoguļojot kandidāta aktuālo attieksmi pret sabiedriski nozīmīgām vērtībām, par kuru apdraudēšanu vai aizskaršanu piemērojama kriminālatbildība. Tomēr vajagot būt konstatējamiem tādiem papildu apstākļiem, kas apliecina personas (kandidāta) attieksmes maiņu.

Ņemot vērā apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma stingrību, varot secināt, ka publisku personu kapitālsabiedrību valdes locekļi ir pietuvināti advokātiem, prokuroriem un tiesnešiem, nevis, piemēram, civildienesta ierēdņiem, kuriem nav liegts ieņemt attiecīgo amatu, ja sodāmība ir noņemta vai dzēsta. Tomēr neesot skaidri saskatāms pamats attiecībā uz valsts mantas pārvaldīšanu, saimnieciskās darbības veikšanu valsts vārdā un interesēs izvirzīt stingrākas prasības nekā attiecībā uz civildienesta ierēdņa pienākumu veikšanu, kas ietver citstarp administratīvo aktu sagatavošanu un izdošanu, kā arī citu ar indivīda tiesībām saistītu lēmumu pieņemšanu.

8. Pieaicinātā persona – Valsts probācijas dienests – norāda, ka iepriekšējās sodāmības esība palielina risku, ka persona var vēlreiz izdarīt

noziedzīgu nodarījumu. Tāpēc sodāmības fakta konstatēšana varot būt par pamatu dažādu ierobežojumu un aizliegumu noteikšanai.

Tomēr šāds fakts nevarot būt par pamatu tam, lai noteiktu personai ierobežojumus uz visu atlikušo mūžu. Lai gan iepriekšēja sodāmība sākotnēji liecina par lielāku risku, ka persona var izdarīt noziedzīgu nodarījumu atkārtoti, no Valsts probācijas dienesta un arī citās valstīs veiktajiem pētījumiem izrietot secinājums, ka iepriekš sodītu personu izdarītu jaunu noziedzīgu nodarījumu risks ar katru sabiedrībā pavadītu gadu samazinās.

Par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodīta persona vairumā gadījumu neapdraudēšot sabiedrības drošību vairāk kā citas, nesodītas personas, ja vien tā ilgstoši būs atradusies sabiedrībā un atturējusies no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tāpēc, nosakot aizliegumus, būtu jāņem vērā laiks, kas pagājis no pēdējā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, sodāmību skaits, izdarītā noziedzīgā nodarījuma veids, kā arī citi apstākļi, kas varētu liecināt par atkārtota noziedzīga nodarījuma risku.

9. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs – norāda, ka sodāmības dzēšana un noņemšana anulē visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas, izņemot tās, kuras likumā paredzētas gadījumiem, kad pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums. Tomēr šobrīd esot spēkā vairāk nekā 120 tiesību akti, kas nosaka dažādus ierobežojumus personas pieņemšanai darbā, kandidēšanai uz amatu, iespējām saņemt atļauju vai iegūt pilsonību.

Atbilstoši no 2002. gada 1. janvāra līdz 2005. gada 20. oktobrim spēkā bijušā Sodū reģistra likuma pārejas noteikumam sākotnēji Sodū reģistrā tikusi iekļauta Iekšlietu ministrijas informācijas centra Noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu kartotēkā esošā informācija. Manuālajā kartotēkā glabājoties ziņas par personu notiesāšanu, sākot no 1940. gada. Pamatojoties uz minēto, Sodū reģistrā tikušas iekļautas ziņas par personām, kuras notiesātas par Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas Kriminālkodeksā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Saskaņā ar spēkā esošā Sodū reģistra likuma 23. pantu ziņas par personu, kurai sodāmība dzēsta, Sodū reģistra arhīvā tiekot glabātas gadu pēc personas nāves, bet ne ilgāk kā 100 gadus pēc personas dzimšanas. Ziņas no Sodū reģistra tiekot izsniegtas valsts un citām publisko personu institūcijām to darbību regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā apjomā, tostarp arī ziņas par Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas Kriminālkodeksā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Lai gan noziedzīgais nodarījums, par kura izdarīšanu tika sodīts Pieteikuma iesniedzējs, ir dekriminalizēts, ar 2012. gada 13. decembra likumu "Grozījumi Krimināllikumā" izslēdzot Krimināllikuma 262. panta pirmo daļu, par šāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodīta persona

netiekot automātiski atzīta par nesodītu. Proti, šādi noziedzīgi nodarījumi pēc to dekriminalizācijas joprojām tiekot uzskatīti par administratīviem pārkāpumiem, kuriem pēc būtības esot arī krimināla nodarījuma raksturs, bet par kuriem paredzēta tikai administratīvā atbildība. Tāpēc šāds noziedzīgs nodarījums joprojām tiekot atzīts par sodāmu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Valentija Liholaja – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Pretēji Saeimas norādītajam, apstrīdētajā normā tomēr esot iekļauts absolūtais aizliegums, jo tas nepieļaujot izņēmumus un esot noteikts uz mūžu. Turklāt tas aptverot absolūti lielāko daļu cilvēku, kuri var kļūt par šā aizlieguma adresātiem, – no 336 noziedzīgajiem nodarījumiem, kuri paredzēti Krimināllikuma sevišķajā daļā, tikai septiņi esot tādi, kas varētu būt izdarīti aiz neuzmanības.

Likumdevēja izraudzītais līdzeklis esot piemērots legītīma mērķa – sabiedrības labklājība – sasniegšanai, jo veicinot publiski privātas kapitālsabiedrības efektīvu pārvaldību, racionālu un ekonomiski pamatotu līdzekļu izmantošanu un labas korporatīvās pārvaldības principu ievērošanu. Tomēr, vērtējot šāda ierobežojuma nepieciešamību, esot jāņem vērā tas, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā ietverti nodarījumi, kas apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, un šo noziedzīgo nodarījumu kaitīguma pakāpe arī ir dažāda. Tādējādi viens no līdzekļiem, ar kuriem legītīmo mērķi būtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē, varētu būt absolūtā aizlieguma saglabāšana neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tikai attiecībā uz personām, kuras iepriekš sodītas par tādiem likumā norādītiem tišiem noziedzīgiem nodarījumiem (iespējams, noziegumiem), kas vērsti pret tautsaimniecības interesēm, saistīti ar dienesta ļaunprātību un korupciju, apdraudējuši juridisko personu mantiskās un citas intereses, rada risku attiecībā uz sabiedrības labklājības aizsardzību ilgtermiņā. Jautājums par citu iepriekš par tišiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītu personu iespēju kandidēt uz valdes locekļa amatu būtu izlemjams nominācijas komisijā pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, iespējams, nosakot konkrētu laiku, kādam jābūt pagājušam kopš sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tas ļautu apstrīdētajā normā ietvertu aizliegumu piemērot nevis mehāniski un formāli, bet objektīvas nepieciešamības dēļ un ievērojot sabiedrības intereses.

Ņemot vērā to, ka apstrīdētās normas pieņemšanas brīdī nodarījums, par kuru Pieteikuma iesniedzējs iepriekš bija saukts pie kriminālatbildības, vairs nebija atzīstams par noziedzīgu, būtu jāapsver tas, vai apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir attiecināms uz personām, kuras tika sodītas par tādiem tišiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri ir dekriminalizēti.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētā profesore Dr. iur. Annija Kārklīņa – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Satversmes 106. panta pirmais teikums garantējot tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un attiecoties arī uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu. Apstrīdētajā normā esot ietverts aizliegums, kuru varot uzskatīt par tādu, kas ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Turklāt šis aizliegums, ņemot vērā to, ka tas attiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām un ir noteikts uz mūžu, esot uzskatāms par absolūtu.

Apstrīdētajai normai esot legītims mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība –, jo tajā ietvertais ierobežojums veicinot publiski privātu kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldīšanu, nodrošinot racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu. Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums esot piemērots šā legītimā mērķa sasniegšanai. Šāds aizliegums esot arī viens no līdzekļiem, kas var tikt izmantoti, lai nodrošinātu to, ka publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldība uzticēta personai, par kuras godprātīgumu un reputāciju nav šaubu. Tomēr apstrīdētās normas legītimo mērķi esot iespējams sasniegt arī bez absolūtā aizlieguma.

Apstrīdētā norma pašlaik liedzot kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu arī personai, kura izdarījusi, piemēram, tīšu kriminālpārkāpumu, neatkarīgi no tā rakstura. Nosakot aizliegumu kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu personām, kuras sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, likumdevējam būtu jāveic plašāka Krimināllikumā ietvērto noziedzīgo nodarījumu analīze, identificējot tos noziedzīgos nodarījumus, kuri var apdraudēt kapitālsabiedrības efektīvu pārvaldīšanu, kā arī racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu.

Visbeidzot, ņemot vērā to, ka noziedzīgais nodarījums, par kuru reiz tika notiesāts Pieteikuma iesniedzējs, ir dekriminalizēts, Satversmes tiesai būtu jāvērtē tas, vai Pieteikuma iesniedzēja izdarītais noziedzīgais nodarījums vispār ierobežo viņa tiesības kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu un rada viņa pamattiesību aizskārumu. Proti, tiesību literatūrā esot pausts viedoklis, ka aizliegums nav jāattiecina uz personām, kuras tika sodītas par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, ja notikusi attiecīgā nodarījuma dekriminalizācija un patlaban par attiecīgo rīcību kriminālatbildība nav paredzēta.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docents Dr. iur. Edvīns Danovskis – uzskata, ka apstrīdētā norma ir pieņemta likumā noteiktajā kārtībā un tai ir legītims mērķis, tomēr tā neatbilst samērīguma principam.

Cilvēka pamattiesības ierobežojošu normu atbilstība Satversmei nevarot būt atkarīga no tā, vai un cik plašas debates par šo normu ir bijušas likumdevējam. Par daudzām normām, kurās ietverts cilvēka pamattiesību ierobežojums, vispār neesot notikušas īpašas debates, nedz arī ticis veikts un dokumentēts izvērtējums par atbilstību Satversmei. Tas pats par sevi gan nenozīmē, ka attiecīgās normas neatbilstu Satversmē ietvertajām pamattiesībām pēc būtības.

Neesot pamatoti uzskatīt, ka tikai tāpēc vien, ka publiskas personas kapitālsabiedrības valdes loceklis ir valsts amatpersona, tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakts var mazināt sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei. Valsts amatpersonas jēdziens esot juridiski tehnisks jēdziens, kas tiek lietots Interesu konflikta novēršanas likuma regulējumam pakļauto personu loka apzīmēšanai. No tā vien, ka publiskas personas kapitālsabiedrības valdes loceklis ir valsts amatpersona minētā likuma izpratnē, nevarot izrietēt apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma attaisnojums.

Tomēr fakts, ka amatpersona reiz izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, piemēram, tādu, kādu izdarījis Pieteikuma iesniedzējs, varot mazināt gan sabiedrības, gan kapitāla daļu turētāja uzticēšanos attiecīgajai amatpersonai. Taču, lai aizliegumu ieņemt valdes locekļa amatu kapitālsabiedrībā varētu atzīt par pamatotu, esot jāņem vērā vairāku faktoru kopums – pagātnē veikto prettiesisko vai citādi apšaubāmo darbību saistība ar attiecīgo amatu, laika posms, kāds pagājis pēc attiecīgās darbības, un personas uzvedība pēc attiecīgās darbības. Piemēram, no fakta, ka Pieteikuma iesniedzējs pirms 24 gadiem tika notiesāts par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā atkārtoti gada laikā, nevarot izrietēt tāds secinājums, ka personai nav kapitālsabiedrības valdes loceklim nepieciešamo spēju un kvalifikācijas vai ka tai piemīt tādas bīstamas īpašības, kas būtu pamats liegt tai ieņemt attiecīgo amatu.

Ar Krimināllikuma sistēmu saskanīgs būtu tāds regulējums, saskaņā ar kuru notiesāšanas faktu kā amata ieņemšanas pieļaujamības kritēriju pret personu varētu izmantot ne ilgāk kā Krimināllikumā noteiktajā sodāmības termiņā.

Secinājumu daļa

13. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt visas apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un norāda, ka apstrīdētās normas dēļ viņa virzīšana valdes locekļa amatam publiski privātā kapitālsabiedrībā apturēta pēc tam, kad saņemta informācija par viņa sodāmību.

Savukārt Saeima uzsver, ka lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, tāpēc apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106. panta

pirmajam teikumam būtu izvērtējama tikai tiktāl, ciktāl tas nepieciešams Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai, proti, ciktāl tā liedz par publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 97. lp.*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. pants noteic ne tikai valdes, bet arī padomes locekļu nominēšanas kārtību atvasinātas publiskas personas kapitāla daļu pārvaldīšanas gadījumā. Savukārt saskaņā ar šā likuma 41. pantu konkrētās prasības ir vienlīdz attiecināmas arī uz publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldi.

Lai arī, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 12. punktu*), tomēr vienlaikus Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

13.1. Saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 1. panta 3. punktu publiskas personas kapitālsabiedrībā visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder vienai publiskai personai, savukārt saskaņā ar šā panta 5. punktu publiski privātā kapitālsabiedrībā visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder vairākām publiskām personām. Atbilstoši šā panta 11. punktam atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder vienai atvasinātai publiskai personai. Tādējādi minētajās kapitālsabiedrībās visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder publiskām personām.

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 41. pants noteic, ka publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldē citstarp ievērojamas visas šajā likumā noteiktās prasības attiecībā uz publiskas personas kapitāla daļu pārvaldību un ierobežojumi, kas piemērojami publiskas personas kapitālsabiedrības valdei un padomei, kā arī valdes un padomes locekļiem (tai skaitā padomes veidošanas kritēriji, prasības valdes un padomes locekļiem, mēneša atlīdzības noteikšana, prēmiju izmaksāšanas ierobežojumi un citas šajā likumā noteiktās prasības).

Precizējot lietas izskatīšanas robežas, Satversmes tiesai jāvērtē tas, vai tiek ievēroti Satversmes tiesas procesa principi. Satversmes tiesas process ir balstīts uz objektīvās izmeklēšanas principu. Pēc tam, kad ir ierosināta lieta, Satversmes tiesa izmanto ne vien lietas dalībnieku – pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – iesniegtos argumentus un pierādījumus, bet šādus argumentus un pierādījumus meklē arī pati. Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izspriešanai juridiski nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā (*sk. arī Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

13.1.1. Ņemot vērā Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma sistēmu, gan uz kapitālsabiedrību, kurās kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, gan publiski privātu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu kandidātiem ir vienlīdz attiecināma to nominēšanas kārtība un ierobežojumi. Saeimas atbildes rakstā nav norādīti apsvērumi par to, vai Satversmei atbilst apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums par tišu noziedzīgu nodarījumu sodītu personu izvirzīt kā valdes locekļa kandidātu kapitālsabiedrībā, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai. Tomēr lietas sagatavošanas laikā ir iegūti Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas izstrādes materiāli, tostarp 11. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas (turpmāk – Saeimas komisija) un tās darba grupas sēžu protokoli un audioieraksti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 145.–150. lp. un 2. sēj. 1.–76. lp.*). No šiem materiāliem ir iespējams izsecināt likumdevēja gribu un apsvērumus arī attiecībā uz aizliegumu par kapitālsabiedrības, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura bijusi sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Arī pieaicināto personu viedokļos apstrīdētās normas satversmība ir vērtēta šādā aspektā (*sk., piemēram, tiesībsarga viedokli lietas materiālu 2. sēj. 77.–86. lp. un Pārresoru koordinācijas centra viedokli 2. sēj. 100.–109. lp.*).

Lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību gan attiecībā uz tādu kapitālsabiedrību, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, gan arī publiski privātu kapitālsabiedrību.

13.1.2. Apstrīdētā norma nosaka vienādas prasības gan attiecībā uz tādās kapitālsabiedrības, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, gan attiecībā uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļu kandidātiem, un šīs prasības ir vienlīdz attiecināmas arī uz šo kapitālsabiedrību padomes locekļu kandidātiem.

Kaut arī valdes un padomes funkcijas un pienākumi šajās kapitālsabiedrībās atšķiras, tomēr apstrīdētās normas piemērošanas

tiesiskās sekas abu šo pārvaldes institūciju locekļu kandidātiem ir identiskas. Tāpat no lietā iegūtajiem materiāliem var izsecināt, ka arī argumenti par konkrētā ierobežojuma nepieciešamību attiecībā gan uz valdes, gan padomes locekļiem ir vieni un tie paši. Izvērtējot apstrīdētās normas satversmību, tiek ņemtas vērā jebkuras personas, kas nokļūst situācijās, kas ir vienādas un salīdzināmas ar Pieteikuma iesniedzēju, lai nodrošinātu to, ka tiesību sistēmā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums.

Līdz ar to Satversmes tiesa izskatāmajā lietā apstrīdēto normu izvērtēs tiktāl, ciktāl tā attiecas uz kapitālsabiedrības, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, un publiski privātas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātiem.

13.2. No Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma sistēmas izriet, ka likumdevējs līdzvērtīgas prasības apstrīdētajā normā noteiktajām prasībām ir attiecinājis arī uz tādas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātiem, kurā kapitāla daļas pieder valstij. Proti, saskaņā ar šā likuma 31. panta ceturtās daļas 2. punktu par šādas kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekli nevar būt persona, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Pēc Saeimas atbildes raksta saņemšanas Satversmes tiesa lūdza Saeimu sniegt papildu paskaidrojumus, citstarp par Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtās daļas 2. punkta satversmību. Saeima papildu paskaidrojumos norādīja, ka šīs tiesību normas atbilstība Satversmes 106. panta pirmajam teikumam nebūtu izvērtējama citādi kā apstrīdētās normas atbilstība Satversmei. Tāpat Saeimas atbildes rakstā izteiktie apsvērumi par normas satversmību būtu vienlīdz attiecināmi arī uz Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtās daļas 2. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam (*sk. Saeimas papildu paskaidrojumus lietas materiālu 2. sēj. 153.–154. lp.*).

Satversmes tiesa vairākkārt secinājusi, ka noteiktos gadījumos var tikt paplašinātas prasījuma robežas jau ierosinātās lietās. Satversmes tiesa prasījuma robežas var paplašināt, ievērojot visupirms "ciešās saistības koncepciju". Satversmes tiesa var paplašināt prasījuma robežas un izvērtēt arī pieteikumā neapstrīdētu normu satversmību, ja šīs normas ir tik cieši saistītas ar lietā apstrīdētajām normām, ka to izvērtēšana iespējama tā paša pamatojuma ietvaros un tas nepieciešams Satversmes tiesas procesa principu ievērošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 10.2. punktu un 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 17. punktu*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta un 37. panta tvērumā ietilpstošo kapitālsabiedrību, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai

atvasinātai publiskai personai (turpmāk arī – kapitālsabiedrības), valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība ir atzīstama par vienotu kapitālsabiedrības pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas sistēmu. Konkrētās prasības atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 41. pantam vienlīdz var tikt attiecinātas arī uz publiski privātām kapitālsabiedrībām. Likumdevējs, pieņemot Kapitālsabiedrību pārvaldības likumu, jau sākotnēji ir noteicis vienotas prasības šajos pantos minēto kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļu kandidātiem. Turklāt arī Grozījumos Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā likumdevējs ievērojis konsekveni un, izvirzot jaunas prasības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei, tās vienādi attiecinājis uz visām minētajām kapitālsabiedrībām (*sk. arī Saeimas papildu paskaidrojumus lietas materiālu 2. sēj. 153.–154. lp.*).

13.2.1. Turklāt jāņem vērā, ka gan uz Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta, gan 37. panta tvērumā ietilpstošo kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtību vienlīdz attiecināmi arī Ministru kabineta 2020. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 20 "Valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība kapitālsabiedrībās, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai atvasinātai publiskai personai" (turpmāk arī – Noteikumi Nr. 20).

Līdz ar to ir iespējama Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtās daļas 2. punkta satversmības izvērtēšana tā paša pamatojuma ietvaros.

13.2.2. Paplašinot prasījuma robežas un vērtējot arī to kapitālsabiedrību, kurās kapitāla daļas pieder valstij, valdes un padomes locekļu kandidātiem izvirzītās prasības, tiktu nodrošināta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei. Procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros.

Satversmes tiesa secina, ka lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu arī Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtās daļas 2. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Tādējādi, lai tiktu sekmēta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei, izskatāmajā lietā ir iespējams un nepieciešams paplašināt prasījuma robežas.

Līdz ar to Satversmes tiesa izskatāmajā lietā vērtēs ne tikai Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punkta, bet arī 31. panta ceturtās daļas 2. punkta (turpmāk arī – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Ņemot vērā, ka

minētās tiesību normas attiecībā uz personām, kuras tiek izvirzītas par valdes vai padomes locekļa amata kandidātiem, tiesisko seku ziņā ir identiskas, Satversmes tiesa tās vērtēs kā vienotu tiesisko regulējumu.

14. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: "Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai."

14.1. Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma neierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības. Proti, minētās Satversmes normas tvērumā neietilpstot personas tiesības kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Tās esot publiskas personas tiesības – normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā izvēlēties personu, kurai uzticēt savas mantas pārvaldīšanu. Tādēļ personai neesot tiesību prasīt, lai tai tiktu uzticēta svešas mantas pārvaldīšana (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 106. lp.*). Turklāt Ekonomikas ministrija norāda, ka Pieteikuma iesniedzējs konkrētajā kapitālsabiedrībā jau esot nodarbināts uz darba tiesisko attiecību pamata, tātad jau strādājot paša izraudzītajā profesijā atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai un par to saņemot atalgojumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 93. lp.*)

Ar Satversmes 106. pantā ietverto jēdzienu "nodarbošanās" saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens "nodarbošanās" Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē ir attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 6. punktu*).

Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumam, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu*). Satversmes 106. pantā ietvertās tiesības "brīvi izvēlēties" prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai tiktu nodrošināta iespēja katram strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas. Tomēr jēdziens "izvēlēties" šajā pantā tulkojams kā personas apzināta un mērķtiecīga darbība, nevis tikai iekšējs lēmums (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 2. punktu*). Valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās

tiesības "brīvi izvēlēties" nodarbošanos (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*).

14.2. Valdes un padomes locekļiem kapitālsabiedrībā ir īpaša loma, proti, viņi īsteno šīs sabiedrības pārvaldi. Atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 80. un 113. pantam valde ir sabiedrības izpildinstitūcija, kura vada un pārstāv sabiedrību kopīgi. Tātad valde īsteno divas funkcijas: vadības un pārstāvības funkciju. Vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu īstenošana tās iekšienē, proti, saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana, kas vērsta uz sabiedrības mērķu sasniegšanu. Savukārt pārstāvība ir sabiedrības reprezentēšana ārpusē, proti, visas lietas, kurās sabiedrība stājas attiecībā ar trešo personu, attiecas uz pārstāvību (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14.4. punktu*). Līdzīgi kā privāto tiesību juridiskajām personām arī publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļim var tikt uzticēti vairāki pienākumi, piemēram, vadīt un koordinēt sabiedrības darbu kopumā, veikt saimniecisko darbību ar mērķi gūt peļņu, plānot īstermiņa un ilgtermiņa sabiedrības attīstību, koordinēt ikdienas darbu, pārstāvēt sabiedrību attiecībā ar valsts iestādēm, citām valsts institūcijām vai juridiskajām un fiziskajām personām, kā arī pārraudzīt sabiedrības finanses (*sk., piemēram: Strupiņš A. Tiesas spriedumu komentāri: par valdes locekli kā darbinieku. Jurista Vārds, 2012. gada 28. februāris, Nr. 9*). Atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 79. pantam ievēlētais valdes loceklis sabiedrībā darbojas uz pilnvarojuma līguma pamata.

Saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 107. pantu padome ir sabiedrības pārraudzības institūcija, kas pārstāv dalībnieku vai akcionāru intereses sapulču starplaiķā un pārrauga valdes darbību. Padome ir tā, kas citstarp apstiprina sabiedrības darbības stratēģiju un uzrauga tās īstenošanu, tāpat veic uzraudzību pār sabiedrības darbību, nodrošina finanšu un risku pārvaldības sistēmu uzraudzību, kā arī apstiprina būtiskākās politikas, kurās definēti sabiedrības darbības principi attiecībā uz risku pārvaldību, interešu konflikta novēršanu, korupcijas apkarošanu, korporatīvo pārvaldību un citiem jautājumiem. Atsevišķos likumā vai sabiedrības statūtos noteiktos gadījumos valdei var būt nepieciešams saņemt arī padomes piekrišanu noteiktām darbībām.

Valde un padome (ja tāda izveidota) ir neatņemama kapitālsabiedrības sastāvdaļa. Šo kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļi ir sabiedrības dalībnieku vai akcionāru uzticības personas, kurām tiek uzticēta svešas mantas pārvaldīšana (*sal. sk. Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14.2.2. punktu*). Kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amats ir tāds amats, kas pamatojas uzticības attiecībās.

14.3. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos paredz personai iespēju pēc pašas brīvās izvēles pretendēt uz amatu, ko tā vēlas ieņemt atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Turklāt šis amats var būt saistīts ar pretendenta personību kopumā. Tādējādi Satversmes 106. panta pirmais teikums ietver personas tiesības brīvi izvēlēties, vai tā kandidēs uz konkrēto amatu. Satversmes 106. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpst arī tiesības izvēlēties vairākas nodarbošanās un tās vienlaicīgi īstenot. Ja šīs tiesības tiek ierobežotas ar mērķi nepieļaut noteiktu amatu savienošānu, tad šāds ierobežojums ir pieļaujams tikai uz likuma pamata kādu īpaši svarīgu interešu aizsardzības labad, ievērojot samērīgumu (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

Ja personai ir spējas un kvalifikācija, kas nepieciešamas, lai kandidētu uz valdes vai padomes locekļa amatu kapitālsabiedrībā, bet persona ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, tad neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas apstrīdētās normas šai personai ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības.

Tādējādi apstrīdētās normas ierobežo personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

15. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 21. punktu*).

16. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sal. sk. Satversmes tiesas*

2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 13.2. punktu).

16.1. Apstrīdētās normas ir pieņemtas ar Grozījumiem Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā. Attiecīgais likumprojekts tika izskatīts trijos lasījumos. Likums tika pieņemts un 2019. gada 28. jūnijā izsludināts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 129 normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan saprotamai, gan paredzamai. Proti, tiesību normai jābūt formulētai pietiekami precīzi un skaidri. Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personai skaidri paredzēt noteikumu piemērošanas jomu un nozīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*).

No apstrīdētajām normām persona var izsecināt un paredzēt, kādu apstākļu dēļ viņu nedrīkst izvirzīt par kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa kandidātu. Proti, par šāda amata kandidātu citstarp nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tādējādi apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma formulējums ir pietiekami skaidrs, persona var izprast šā ierobežojuma saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.

Lietas dalībnieki ir vienisprātis un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētās normas ir izsludinātas un pieejamas atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, kā arī ir pietiekami skaidri formulētas.

16.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pamattiesību ierobežojums noteikts, neievērojot labas likumdošanas principu. Proti, likumdevējs likumdošanas procesā neesot veicis pienācīgu izvērtējumu un neesot pamatojis nepieciešamību apstrīdētajās normās ietvert absolūto aizliegumu (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 6. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdošanas procesā jāievēro vispārējie tiesību principi, Satversmē un Saeimas kārtības rullī reglamentētie procesuālie priekšnoteikumi un prasības. Likumdevējam tiesību normas pieņemšanas gaitā ir jāizvērtē argumenti par šīs normas iespējamo neatbilstību Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajā jautājumā. Tie ir galvenie, bet ne vienīgie labas likumdošanas principa konkretizācijas elementi, kas citstarp dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Labas likumdošanas principa ievērošana sekmē to, ka sabiedrībā veidojas pārliecība par pieņemto lēmumu tiesiskumu (*sk.*

Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.1. punktu).

Satversmes tiesa ir secinājusi arī to, ka absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ tā atbilstībai samērīguma principam ir izšķiroša nozīme (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Lietas dalībnieku un pieaicināto personu argumentus par to, vai apstrīdētās normas paredz absolūto aizliegumu un vai likumdevējs, nosakot šādu aizliegumu, ir pienācīgi izvērtējis tā nepieciešamību, Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot, vai apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītims mērķis un vai tas atbilst samērīguma principam.

17. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – legītīma mērķa – labad (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības "var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību".

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu legītīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdēto normu galvenais mērķis ir veicināt kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību, nodrošinot racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu, tāpēc viens no apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma legitīmajiem mērķiem ir sabiedrības labklājības aizsardzība. Otrs šā pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis esot demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Ņemot vērā to, ka kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļi ir uzskatāmi par valsts amatpersonām, likumdevēja pienākums ir veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, kas ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai valsts iekārtai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 109.–111. lp.*).

Satversmes ievadā noteikts, ka Latvijas valsts ir izveidota, lai nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Tādējādi viens no valsts uzdevumiem ir veicināt Latvijas sabiedrības labklājību. Šā uzdevuma īstenošanai Latvijā ir izveidota demokrātiska valsts iekārta. Cilvēka tiesību un brīvību efektīva īstenošana vislabāk ir iespējama demokrātijas apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 15.1. punktu*). Ikvienu sabiedrības locekļa labklājības

interesēs ir nodrošināt, ka valsts atbilstoši labas pārvaldības principam uzlabo pārvaldes kārtību un organizē to pēc iespējas efektīvāk (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 19. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2009-77-01 31. punktu*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 2. pantā noteikts, ka šā likuma mērķis ir veicināt publiskai personai piederošu kapitāla daļu un publiskas personas kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību, racionālu un ekonomiski pamatotu publiskas personas kapitālsabiedrību resursu izmantošanu, labas korporatīvās pārvaldības principu ievērošanu, kā arī nodrošināt publiskas personas līdzdalības nosacījumu ievērošanu. Ņemot vērā kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu plašās pilnvaras un patstāvību, kā arī tādēļ, lai tiktu sasniegts likumdevēja noteiktais mērķis, tiek izvirzītas paaugstinātas prasības attiecībā uz piemērotāko kandidātu atlasī.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas vadlīnijās par valsts uzņēmumu korporatīvo pārvaldību ir ietverti starptautiski saskaņoti standarti, kas nosaka to, kā valstu valdībām nodrošināt, lai valsts uzņēmumi strādā efektīvi, pārskatāmi un atbildīgi (*sk. 2015. gada Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas vadlīniju par valsts uzņēmumu korporatīvo pārvaldību 2. nodaļu*). Lai gan šīs vadlīnijas nav vispāršaistošas, tomēr tās atzīstamas par avotu ar rekomendējošu un vienlaikus arī ar autoritatīvu raksturu, kur citstarp ietverti vairāki labas korporatīvās pārvaldības principi, tostarp tādi, kas noteic, ka kandidatūras jāizvirza, pamatojoties uz attiecīgo personu kvalifikāciju, un visām amatpersonām jānosaka vienādi juridiskie pienākumi. Visas pārvaldes institūciju locekļu kandidatūras jāizvirza pārskatāmā procesā, kas ietver caurskatāmu un strukturētu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas procedūru. Turklāt ir skaidri jānorāda, ka attiecīgo amatpersonu pienākums ir rīkoties uzņēmuma kopējās interesēs.

Arī 2013. gada 3. jūlijā Saeimai iesniegtā likumprojekta "Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums" Nr. 731/Lp11 (turpmāk – Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekts) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) uzsvēta labas korporatīvās pārvaldības principu nozīme, kā arī norādīts, ka kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļu atlases procedūrai jābūt balstītai uz profesionalitātes un kompetences kritērijiem (izglītību, zināšanām par nozari, finansēm, vadīšanu, motivācijas metodēm u. c.), bet kandidātu politiskā piederība nav vērā ņemams faktors (*sk. minētā likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*).

Atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta otrajai daļai un 37. panta otrajai daļai valdes un padomes locekļa nominēšanas procesā tiek ievēroti korporatīvās pārvaldības labās prakses principi, nodrošināta atklāta, godīga un profesionāla valdes un padomes locekļu atlase, kas veicina

profesionālas un kompetentas kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijas izveidi. Tas saskan arī ar valdes un padomes locekļiem izvirzītajām atbildības prasībām. Proti, saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 51. pantu šīm personām savi pienākumi ir jāpilda kā krietniem un rūpīgiem saimniekiem, kā arī jārīkojas labā ticībā. Visus valdes un padomes locekļu pienākumus un uzdevumus izsmeljoši uzskaitīt nav iespējams, taču viņiem ir jādara viss nepieciešamais un likumīgi iespējamais, ievērojot krietna un rūpīga saimnieka principu. Krietna un rūpīga saimnieka princips ietver virkni objektīvu pienākumu, citstarp pienākumu ievērot likumus, sabiedrības statūtus un dalībnieku vai akcionāru sapulces lēmumus, pienākumu būt lojālam sabiedrībai un izvairīties no lēmumu pieņemšanas interešu konflikta situācijā, kā arī pienākumu uz izvērtas informācijas pamata pieņemt ekonomiski pamatotus lēmumus. Valdes loceklim ir pienākums pastāvīgi kontrolēt un pārzināt komercsabiedrības finansiālo stāvokli (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14.4. punktu*). Uz šīm amatpersonām ir attiecināms arī Publiskas personas finanšu līdzekļu izšķērdēšanas likumā noteiktais pienākums ar publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantu rīkoties likumīgi un lietderīgi.

Tātad kapitālsabiedrībā valdes un padomes locekļu kandidāti tiek izvirzīti, balstoties uz profesionalitātes un kompetences kritērijiem. Konkrētu kritēriju un valdes vai padomes locekļu kandidātu atlases procedūras noteikšana veicina šā procesa caurskatāmību un atklātību, kuru nepieciešamība ir pamatojama citstarp ar valdes un padomes locekļiem izvirzītajām augstajām prasībām un uzticēto atbildību.

Sabiedrības labklājības aizsardzības interesēs ir tas, ka kapitālsabiedrības valde un padome pārvalda kapitālsabiedrību efektīvi, nodrošinot resursu racionālu un ekonomiski pamatotu izmantošanu. Tāpēc sabiedrības labklājības aizsardzības interesēm atbilst arī ierobežojums, kas liedz personai, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tikt izvirzītai par kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa kandidātu.

Ņemot vērā to, ka ir konstatējams vismaz viens apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis, Satversmes tiesa nevērtēs, vai šim pamattiesību ierobežojumam ir arī tāds legitīms mērķis kā demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.

18. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot pamattiesību ierobežojumu, tiek atzīts, ka tas neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tas neatbilst arī samērīguma principam un ir pretrastisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 15. punktu*).

19. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Saeima uzskata, ka pastāv pamatotas šaubas par to, vai persona, kas reiz jau ir pārkāpusi tiesību normas, turpmāk tās ievēros, proti, vai šāda persona spēs efektīvi pārvaldīt kapitālsabiedrību un turklāt pieņemt lēmumus, pirms tam apsverot to lietderību. Tāpēc apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums esot atzīstams par piemērotu leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 113. lp.*). Savukārt Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav piemērots šā leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo var būt arī tādas situācijas, kad konkrētais speciālists kapitālsabiedrības valdē ir nepieciešams tieši viņa zināšanu un kvalifikācijas dēļ (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtajā daļā un 37. panta ceturtajā daļā ir noteikts, kādas personas nedrīkst izvirzīt par valdes vai padomes locekļa kandidātu. Viens no kritērijiem ir ietverts apstrīdētajās normās. Tas, ka persona, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, nevar tikt izvirzīta par valdes vai padomes locekļa kandidātu, ir noteikts ar likumu; līdz ar to tas nav jautājums, ko izvērtē nominācijas komisija.

Apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums nodrošina to, ka par valdes vai padomes locekli kapitālsabiedrībā netiks izvirzīta persona, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tādējādi citstarp tiek mazinātas sabiedrībā iespējamās šaubas, ka valdes un padomes locekļi resursus varētu izmantot neefektīvi vai ekonomiski nepamatoti. Apstrīdētās normas veicina arī to, lai valdes un padomes locekļu nominēšanas process atbilstu korporatīvās

pārvaldības labās prakses principiem, nodrošinot atklātu un godīgu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu atlasī.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai.

20. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka aizliegums kandidēt uz valdes locekļa amatu personai, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir absolūts. Līdzīgu viedokli pauž arī vairākas pieaicinātās personas (*sk., piemēram, Dr. iur. Edvīna Danovska viedokli lietas materiālu 2. sēj. 136. lp. un Dr. iur. Annijas Kārklīņas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 141. lp.*). Savukārt Saeima norāda, ka šis aizliegums nav absolūts, jo tas neattiecoties uz ikvienu par noziedzīgu nodarījumu sodītu personu, bet tikai uz tādām personām, kuras ir sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 107. un 114. lp.*).

Satversmes tiesa savā judikatūrā jau vairākās lietās ir vērtējusi pamattiesību ierobežojumus, kuri uzskatāmi par absolūtiem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr. 2017-07-01 un 2019. gada 5. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-01-01*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesiskajam regulējumam, kas piemērojams neatkarīgi no konkrētā gadījuma apstākļiem, ir absolūts raksturs (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 10. aprīļa sprieduma lietā "Evans v. the United Kingdom", pieteikums Nr. 6339/05, 89. punktu*). Savukārt tiesību doktrīnā atzīts, ka par absolūtu aizliegumu uzskatāmas tādas tiesību normas, kas bez jebkādiem izņēmumiem attiecas uz visām personām, kuras nonāk to tvērumā, kā arī tādi tiesību normās ietverti personas pamattiesību ierobežojumi, kuri pēc būtības nav atkarīgi ne no kādiem individuālajiem apstākļiem (*sk.: Cumper P., Lewis T. Uncertainty, Irony and Subsidiarity: Blanket Bans and the European Court of Human Rights' Procedural Turn. International and Comparative Law Quarterly, 2019, Volume 68, Issue 3, p. 613*).

Nosakot, vai apstrīdētajās normās ir ietverts absolūts personas pamattiesību ierobežojums, pirmkārt, ir jāizvērtē, vai tas attiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu, tādējādi pieļaujot izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (*sk. arī Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu attiecas uz visām personām, kas bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Kaut arī šis regulējums neattiecas uz

jebkuru personu, kas sodīta par kādu noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz personām, kas izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, tas pilnībā liedz atsevišķai personu grupai kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu (*sk. arī Dr. iur. Valentijas Liholajas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 115. lp.*). Apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums neparedz katra konkrēta gadījuma izvērtējumu, tātad nepieļauj nekādus izņēmumus.

Turklāt aizliegums ir noteikts uz mūžu, proti, ir spēkā neierobežotu laiku arī pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums ir absolūts.

21. Satversmes tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, attiecībā uz konkrētu personu grupu nosakot absolūto aizliegumu, ir apsvēris to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē ietvertās pamattiesības aizskartu mazāk. Lai to izvērtētu, Satversmes tiesai ir jāpārlicinās par to, vai likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;
- 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 21. punktu*).

Minētie apsvērumi pēc būtības konkrētizē labas likumdošanas principa saturu gadījumos, kad likumdevējs lemj par absolūta aizlieguma ietveršanu kādā tiesību normā.

22. Ar Grozījumiem Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā apstrīdētās normas tika izteiktas patlaban spēkā esošajā redakcijā. Savukārt līdzīga satura normas, kas ietvēra uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa kandidātiem attiecināmu absolūto aizliegumu, bija iekļautas jau Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta otrās daļas 2. punkta un 37. panta otrās daļas 2. punkta sākotnējā redakcijā, kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Minētais likums aizstāja 2002. gada 26. septembra likumu "Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām".

Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekts izstrādāts, lai ieviestu starptautiski atzītus labas korporatīvās pārvaldības principus, tostarp efektīvu kapitālsabiedrību pārraudzību, nepolitizētu un caurskatāmu kapitālsabiedrības pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas procedūru, tādējādi nosakot jaunu kārtību, kādā tiek izvirzīti valdes locekļu kandidāti, kā arī minimālās kandidātiem izvirzāmās prasības (*sk. Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju) un Saeimas komisijas 2013. gada 10. septembra sēdes*

audioierakstu). Likumprojekta izstrādē tika ņemtas vērā politikas plānošanas dokumentos "Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija" un "Publisko personu komercdarbības koncepcija" minētās vadlīnijas, kurās arī bija ietverts tāds princips, ka iepriekš par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas neatkarīgi no nodarījuma rakstura un sodāmības dzēšanas vai noņemšanas nevar strādāt publiskas kapitālsabiedrības valdē (*sk. politikas plānošanas dokumentus "Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija", pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/>, un "Publisko personu komercdarbības koncepcija", pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/>*).

Likumprojekta sākotnējā redakcija paredzēja tādu ierobežojumu, ka valsts kapitāla daļu pārvaldības gadījumā kandidātu datubāzē neiekļauj personas, kuras ir bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas) (*sk. Kapitālsabiedrības pārvaldības likumprojekta 40. panta trešo daļu*). Attiecībā uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībām bija paredzēti arī valdes un padomes locekļu kandidātu izvērtēšanas pamatprincipi, tomēr tādas vai līdzīgas tiesību normas, kurās būtu ietverts pēc satura apstrīdētajās normās ietvertajam aizliegumam līdzīgs absolūtais aizliegums, sākotnēji likumprojektā nebija iekļautas. Taču attiecībā uz publiski privātām kapitālsabiedrībām likumprojekta sākotnējā redakcija noteica, ka par padomes locekļiem nevar būt personas, kuras ir bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), kā arī personas, kurām, pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, ir atņemtas tiesības veikt noteiktu vai visu veidu komercdarbību un citu profesionālo darbību (*sk. Kapitālsabiedrības pārvaldības likumprojekta 130. panta ceturto daļu*). Savukārt attiecībā uz publiski privātu kapitālsabiedrību valdes locekļiem šāda prasība netika paredzēta.

No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdēto normu redakcijas ir apspriestas Saeimas komisijas sēdēs, kā arī Saeimas komisijas izveidotajā darba grupā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 145.–150. lp. un 2. sēj. 1.–76. lp.*). Pirms likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā ekonomikas ministrs Daniels Pavļuts iesniedza divus priekšlikumus, kuri citstarp paredzēja, ka par valdes un padomes locekļu kandidātiem nevar būt personas, kuras ir bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), šo aizliegumu attiecinot gan uz atvasinātu publisku personu kapitālsabiedrībām, gan publiski privātām kapitālsabiedrībām (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 20.–22. lp.*). Pret šiem priekšlikumiem iebilda Zemkopības ministrijas pārstāvji, norādot, ka ierobežojums, kas liedz ieņemt konkrēto amatu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir nesamērīgs un nav piemērots likuma mērķa sasniegšanai. Proti, iespējams, ka persona ir labojusies, un tādā gadījumā krimināltiesiskās sekas nevar personu vajāt visu atlikušo mūžu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 26.–30. lp.*). Pēc tam minētie

ekonomikas ministra priekšlikumi tika izskatīti arī darba grupas sēdē. Tajā tika norādīts, ka priekšlikumā ietvertais pamatkritērijs ir šāds: attiecīgās personas nav izvirzāmas un nav vērtējamas kā potenciālie amata kandidāti, jo ir zaudējušas savu reputāciju kā tādu. Tomēr tas neesot tikai reputācijas jautājums, ko jau atsevišķi vērtējot nominācijas komisija (*sk. arī Saeimas komisijas darba grupas 2014. gada 16. aprīļa un Saeimas komisijas 2014. gada 7. maija sēžu audioierakstu lietas materiālu 2. sēj.*).

Likumdevējs nepieciešamību apstrīdētajās normās ietvert absolūto aizliegumu pēc būtības ir pamatojis ar to, ka personas, kas sodītas par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas ir zaudējušas savu reputāciju un tādēļ nevar īstenot kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību.

Līdz ar to likumdevējs ir pamatojis apstrīdētajās normās ietvertā absolūtā aizlieguma nepieciešamību.

23. Absolūtais aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir izvērtējis tā būtību un piemērošanas sekas. Proti, nosakot absolūto aizliegumu, likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23. punktu*).

23.1. Apstrīdētajās normās ietvertais absolūtais aizliegums kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Pieaicinātā persona *Dr. iur.* Valentija Liholaja norāda, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā ir paredzēti 329 tīši noziedzīgi nodarījumi, kas apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, piemēram, personas dzīvību un veselību, mantiskās intereses, tautsaimniecības intereses, pārvaldības kārtību, valsts institūciju normālu darbību. Tomēr šo noziedzīgo nodarījumu kaitīguma pakāpe esot dažāda, proti, tie kvalificēti gan kā kriminālpārkāpumi, gan kā noziegumi, tos savukārt iedalot mazāk smagos, smagos vai sevišķi smagos noziegumos (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 115.-116. lp.*).

Absolūtais aizliegums noteikts personām, kas izdarījušas jebkādas tišus noziedzīgus nodarījumus, kuri pēc savas būtības apdraud ļoti dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses un kuru kaitīguma pakāpe arī ir atšķirīga. Turklāt no apstrīdētajām normām izriet, ka sodāmības dzēšanai vai noņemšanai nav nekādas nozīmes.

No Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekta izstrādes materiāliem izriet, ka Zemkopības ministrija diskusijās aicinājusi izšķirošu nozīmi

piešķirt nevis tam, ka persona ir sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, bet gan izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumam un raksturam. Ierobežojumam vajagot būt pamatotam un samērīgam. Personas reiz agrāk izdarītam salīdzinoši nebūtiskam noziegumam, par kuru sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nevajadzētu radīt personai nepamatotus ierobežojumus (*sk. arī lietas materiālu 2. sēj. 26.–30. lp.*). Tomēr citas diskusijas, kurās būtu ņemts vērā noziedzīgu nodarījumu sastāvs un ar tiem apdraudēto interešu raksturs vai kaitīguma pakāpe, Saeimas komisijas un tās darba grupas sēdēs nav notikušas.

Izvērtējot apstrīdēto normu izstrādes materiālus, nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs pēc būtības izvērtējis, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgie nodarījumi, kuru izdarītājiem tiek liegts kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu. Tāpat nav veikts izvērtējums arī attiecībā uz noziedzīgo nodarījumu kaitīguma pakāpi.

Satversmes tiesa nekonstatē, ka likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu, būtu vērtējis noziedzīgu nodarījumu kaitīguma pakāpi vai to, kādas intereses konkrētie noziedzīgie nodarījumi apdraud.

23.2. Nosakot absolūto aizliegumu, likumdevējam ir jāpārliciecinās par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas. Jāņem vērā arī tas, ka personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2.2. punktu*).

Piemērojot apstrīdētās normas, nozīme ir ne tikai tam, ka persona reiz tika sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet arī tam, ka šāds ierobežojums saglabājas uz mūžu neatkarīgi no tā, vai personai sodāmība ir dzēsta vai noņemta. Kriminoloģiskie pētījumi liecina: jo ilgāku laiku persona atradies sabiedrībā un nav izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu, jo lielāka varbūtība, ka sodītā persona atturēsies no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Vairumā gadījumu sodītas, bet desmit gadus no atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atturējušās personas risks atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu kļūst līdz nesodītu personu riska līmenim (*sk. Probācijas dienesta viedokli lietas materiālu 2. sēj. 123. lp.*). Atbilstoši Krimināllikuma 35. panta otrās daļas 5. punktam viens no soda mērķiem ir novērst noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Turklāt likumdevējs Latvijas tiesiskajā sistēmā ir ieviesis sodīto personu resocializācijas un probācijas sistēmu, kas vērsta uz atkārtotu noziedzīgu nodarījumu novēršanu, citstarp veicinot sodīto personu sociālās uzvedības korekciju. Šādas sistēmas pastāvēšana jau pati par sevi nozīmē to, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties (*sk. arī Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.2. punktu*).

Personai, kurai atbilstoši Krimināllikuma regulējumam sodāmība ir dzēsta vai noņemta, likumdevējs var noteikt papildu ierobežojumus vai juridiskas sekas tikai tad, ja tas nepieciešams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai. Minētā institūta pastāvēšana pati par sevi apstiprina to, ka persona, kas agrāk izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, dzīves gaitā var mainīties.

Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu, būtu pēc būtības apspriedis iespēju, ka personas attieksme un rīcība laika gaitā var mainīties.

Līdz ar to likumdevējs nav izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas.

24. Absolūtais aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis arī to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Proti, likumdevējam, nosakot absolūto aizliegumu, ir jāpārlicinās par to, ka absolūtais aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt tā mērķi. Tikai tādā gadījumā likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūto aizliegumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka izņēmumi no absolūtā aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtējumu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan regulējums, kas noteic periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs un vairākas pieaicinātās personas norāda uz vairākiem iespējamiem alternatīviem līdzekļiem, proti, tādiem izņēmumiem no apstrīdētajās normās ietvertā absolūtā aizlieguma, ar kuriem šā aizlieguma mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē (*sk. piemēram, pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 16.–17. lp., Dr. iur. Valentijas Liholajas viedokli 2. sēj. 118. lp. un Dr. iur. Annijas Kārklīņas viedokli 2. sēj. 142. lp.*).

Saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta piekto un sesto daļu, kā arī šā likuma 37. panta piekto un sesto daļu valdes un padomes locekļu kandidātu izvērtēšanai tiek izveidota nominācijas komisija, kas citstarp izvērtē arī kandidātu atbilstību noteiktiem kritērijiem. Kandidātu nominēšanas un atlases kārtība, tostarp nominācijas komisijas pienākumi, detalizētāk noteikta Noteikumos Nr. 20 un Pārresoru koordinācijas centra izstrādātajās Vadlīnijās kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei un izvērtēšanai kapitālsabiedrībās,

kurās valstij kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus (*sk. Vadlīnijas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei un izvērtēšanai kapitālsabiedrībās, kurās valstij kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus, pieejamas: <http://www.valstskapitals.gov.lv/>*).

Tādējādi valdes un padomes locekļu kandidātus jau šobrīd izvērtē speciāli izveidota nominācijas komisija. Spēkā esošais normatīvais regulējums nosaka mehānismu, proti, nominācijas komisiju, kas varētu izvērtēt katra konkrētā gadījuma individuālos apstākļus, lai pārliecinātos par to, vai iepriekš par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas personība un izdarītā nodarījuma apstākļi neliecina par to, ka persona varētu apdraudēt sabiedrības intereses par efektīvu kapitālsabiedrības pārvaldīšanu.

Apstrīdētajās normās ietvertais absolūtais aizliegums attiecas uz visiem tišiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri pēc būtības apdraud ļoti dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, tostarp arī tādiem, kas rada tiešu risku sabiedrības labklājībai, piemēram, ir vērsti pret tautsaimniecības interesēm, saistīti ar dienesta ļaunprātību vai korupciju, apdraudējuši juridiskās personas mantiskās intereses (*sk. Dr. iur. Valentijas Liholajas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 115. lp.*). Nosakot izņēmumus no konkrētā aizlieguma un precizējot, uz kādām ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm ir attiecināms Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertā pamattiesību ierobežojums, jāņem vērā, ka aizliegums joprojām būtu viens no līdzekļiem, ar kuriem var nodrošināt sabiedrības intereses par kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldīšanu.

Turklāt šāda individuālo apstākļu un individuālas personas izvērtēšanas iespējamība nebūt nenozīmētu to, ka personai tiks dota iespēja kļūt par kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekli.

Apstrīdētajās normās ietvertā absolūtā aizlieguma mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem, proti, paredzot izņēmumus no šā aizlieguma, tomēr likumdevējs šādus izņēmumus nav apsvēris. Tādējādi apstrīdētajās normās ietvertais absolūtais aizliegums neatbilst samērīguma principam un nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes

tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā jāņem vērā tas, ka tiesas uzdevums ir pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Turklāt tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 26. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošās normas vēl kādu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam, ievērojot šajā spriedumā izdarītos secinājumus, pieņemot jaunu tiesisko regulējumu, kas saskan ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma sistēmu. Turklāt jaunā tiesiskā regulējuma pieņemšanai likumdevējam ir nepieciešams saprātīgs laika posms.

Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu atzīt Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtais daļas 2. punktu par spēkā neesošu no 2019. gada 17. decembra, proti, no dienas, kad viņa kandidatūras virzīšana uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā tika apturēta.

Apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības. Tādēļ Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtais daļas 2. punkts attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir atzīstams par spēkā neesošu no dienas, kad, pamatojoties uz to, tika apturēta viņa kandidatūras virzīšana uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtais daļas 2. punktu un 37. panta ceturtais daļas 2. punktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2021. gada 1. jūnija.**

2. Attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju personu E atzīt Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no personas E pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 15. janvārī

lietā Nr. 2020-21-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Artjoma Zablocka konstitucionālās sūdzības,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 16. decembra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 45. panta piektās daļas pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Ar grozījumiem Latvijas Sodū izpildes kodeksā (turpmāk – Kodekss), kuri stājās spēkā 2004. gada 9. decembrī, Kodeksa 45. pants tika papildināts ar jaunu ceturto daļu šādā redakcijā: "Notiesātajiem nav atļautas satikšanās ar apcietinātām personām un personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs." Ar 2011. gada 14. jūlija grozījumiem šī panta daļa tika papildināta ar tekstu, ka brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam ir tiesības aizliegt notiesātajam tikties ar konkrētu personu drošības apsvērumu dēļ, kā arī ar regulējumu par šāda lēmuma apstrīdēšanu un pārsūdzēšanu. Savukārt pēc 2012. gada 20. decembra grozījumu spēkā stāšanās līdzšinējā ceturto daļa tiek uzskatīta par piekto daļu. Kopš 2015. gada 14. jūlija Kodeksa 45. panta piektā daļa ir spēkā šādā redakcijā: "Notiesātajiem nav atļautas satikšanās ar apcietinātām personām un personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs. Brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks ar lēmumu var aizliegt notiesātajam tikties ar konkrētu personu drošības apsvērumu dēļ."

2. **Pieteikuma iesniedzējs – Artjoms Zablockis** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Kodeksa 45. panta piektās daļas pirmais teikums (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs, izciešot sodu brīvības atņemšanas iestādē, lūdzis tās priekšniekam atļaut ilglaicīgu satikšanos ar savu māti, kura tobrīd izcietā sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, taču bija saņēmusi attiecīgās iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju. Pamatojoties uz apstrīdēto normu, tās brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks, kurā sodu izcietā Pieteikuma iesniedzējs, esot atteicies apmierināt viņa lūgumu.

No tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, kas aizsargātas ar Satversmes 96. pantu, izrietot arī valsts pozitīvais pienākums palīdzēt personai ieslodzījuma laikā uzturēt attiecības ar tuviniekiem, tādējādi mazinot ieslodzījuma negatīvās sekas. Valstij, lemjot par saviem pozitīvajiem pienākumiem, katrā individuālā gadījumā vajagot rast taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm, no vienas puses, un attiecīgās personas interesēm, no otras puses.

Viens no starptautiskajiem dokumentiem, kas attiecināmi uz izskatāmo lietu, esot Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra ieteikumi Rec(2006)2 "Eiropas cietumu noteikumi" (turpmāk – Eiropas cietumu noteikumi). Saskaņā ar šiem noteikumiem ieslodzītajiem vajagot ļaut satikties un sazināties ar ģimenes locekļiem, cik vien bieži tas iespējams, lai stiprinātu ģimenes attiecības. Turklāt satikšanās kārtībai esot jābūt tādai, lai ieslodzītie varētu saglabāt un stiprināt ģimenes attiecības pēc iespējas normālos apstākļos. Arī Latvijā ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas politikas plānošanas dokumentos esot ietverta atziņa, ka arī starp notiesātajiem ir vēlama jebkāda veida saskarsme, kurai ir labvēlīga ietekme.

Tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojums, kas ietverts apstrīdētajā normā, esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība. Taču neesot ievērots samērīguma princips.

Pieteikuma iesniedzējs, vērtējot apstrīdētajā normā ietvertā tiesību ierobežojuma samērīgumu, norāda, ka šāds ierobežojums atsevišķos gadījumos, kad pastāv aizdomas, ka no ieslodzīto satikšanās varētu izrietēt jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas iespējamība, varētu būt pamatots. Tomēr ne visos gadījumos ieslodzīto savstarpēja kontaktēšanās novedīšot pie sabiedrības drošības apdraudējuma. Turklāt apstrīdētās normas dēļ pašlaik esot izveidojusies tāda absurda situācija, ka ieslodzītie drīkst diendienā tikt ar citu vienā brīvības atņemšanas iestādē, bet nedrīkst tikt tad, ja izcieš sodu dažādās brīvības atņemšanas iestādēs, lai gan pirmajā gadījumā risks, ka varētu tikt izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums, esot lielāks. Pieteikumā argumentēts, ka apstrīdētajā normā neesot pietiekami ņemtas vērā Latvijas tiesību aktos un Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos ietvertās bērna tiesības un to nozīmīgums, kā arī bērna vislabākās intereses.

Tāpat apstrīdētā norma neesot savienojama ar Kodeksa 45. panta piektās daļas otro teikumu, kas dod brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam rīcības brīvību izlemt, vai notiesātajam būtu aizliegums tikties ar kādu konkrētu personu. Apstrīdētajā normā šāds aizliegums esot ietverts pat bez brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka izvērtējuma.

Apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma legītīmo mērķi varot sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošu līdzekli. Šāds līdzeklis būtu lēmuma pieņemšana pēc individuālu apstākļu izvērtēšanas, apsverot plānotās satikšanās ietekmi uz sabiedrības drošību, kā arī to, vai konkrētā satikšanās apdraud soda izpildes mērķus un bērna attīstību. Notiesātajam nelabvēlīga lēmuma pieņemšanas gadījumā atteikumam vajadzētu būt pamatotam un argumentētam. Tādu ieslodzīto satikšanās, kuri izcieš sodu dažādās brīvības atņemšanas iestādēs, gan jebkurā gadījumā būtu iespējama tikai tad, ja vienam no viņiem būtu piešķirtas tiesības īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Kodeksa 45. panta pirmā, otrā un trešā daļa paredzot ieslodzītajiem divu veidu satikšanās ar radniekiem un citām personām – īslaicīgas un ilglaicīgas satikšanās. Pirmās veicinot sociāli lietderīgu saikņu saglabāšanu un atjaunošanu, bet otrās – radniecisko un ģimenes sakaru saglabāšanu. Apstrīdētā norma aizliedzot notiesātajam tikties ar apcietinātām personām un personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs. Tā neparedzot citādu regulējumu gadījumos, kad vienlaikus dažādās brīvības atņemšanas iestādēs sodu izcieš notiesātās personas, kuras savā starpā ir radnieki. Tādējādi apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ierobežojot Satversmes 96. pantā ietvertās tiesības. Taču brīvības atņemšana jau automātiski sevī ietverot noteiktus pamattiesību ierobežojumus.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tāpat šim ierobežojumam esot legītīms mērķis – sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzība. Apstrīdētā norma esot cieši saistīta arī ar notiesāto personu resocializāciju, jo notiesāto savstarpējas satikšanās aizliegums soda izciešanas laikā kalpojot tieši resocializācijas atbalstam. Lai resocializācijas norise būtu pēc iespējas veiksmīgāka, soda izpildes laikā esot svarīgi novērst vai mazināt noziedzīgas uzvedības riskus. Notiesāto savstarpējas satikšanās aizliegums soda izciešanas laikā palīdzot notiesātajam saraut saikni ar noziedzīgo vidi un personām, kuras iepriekš ir ietekmējušas noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu vai veicinājušas antisociālas personības veidošanos.

Antisociālu sabiedrības pārstāvju savstarpēja kontaktēšanās paaugstinot recidīva risku pēc soda izciešanas un neveicinot personas

labošanas, kā arī varot apdraudēt kārtību ieslodzījuma vietās. Tādēļ drošības un kārtības uzturēšanai brīvības atņemšanas iestādēs tiek veikta notiesāto klasifikācija. Tādējādi netiekot pieļauta nevēlama bīdīšanās, kā arī tādas informācijas – piemēram, informācijas par situāciju dažādās brīvības atņemšanas iestādēs vai plāniem izdarīt soda izpildes režīma pārkāpumus vai noziedzīgus nodarījumus – aprite starp notiesātajiem, kura varētu apdraudēt cietuma iekšējo kārtību un sabiedrības drošību kopumā.

Ja vairāki vienas ģimenes pārstāvji izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādēs, šādu ģimeni varot uzskatīt par tādu, kas turas pie antisociālām un apšaubāmām vērtībām. Šādi radinieki, iespējams, arī kopīgi veikuši noziedzīgus nodarījumus. Tādēļ šādu notiesāto savstarpējie kontakti neesot vēlami, jo neveicinot notiesātā resocializāciju un varot apdraudēt gan brīvības atņemšanas iestādes iekšējo kārtību, gan sabiedrību kopumā. Tas attiecoties arī uz notiesāto tikšanos ar apcietinātajiem, kas atrodas izmeklēšanas cietumos.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums esot piemērots legītimā mērķa sasniegšanai. Legitīmo mērķi neesot iespējams sasniegt ar individuāla izvērtējuma palīdzību. Atļauja notiesātajiem satikties ar apcietinātajiem un notiesātajiem, kuri atrodas citās ieslodzījuma vietās, varot radīt tādu situāciju, ka satiekas divas personas, kas notiesātas vai tiek turētas aizdomās par viena noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tāpat, ja šāda atļauja tiktu paredzēta, būtu jāņem par to, kā šādas satikšanās varētu organizēt. Ļaujot ieslodzītajiem patstāvīgi nokļūt no vienas ieslodzījuma vietas citā, tiktu apdraudēta sabiedrības drošība, turklāt neesot skaidrs, par kādiem līdzekļiem tiktu segti notiesātā pārvietošanās izdevumi. Ja tiktu nodrošināta konvojēšana, tas uzliktu papildu slogu Valsts policijai un ieslodzījuma vietām. Abi risinājumi prasītu nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts.

Visbeidzot esot jāņem vērā tas, ka notiesātie savā starpā var sazināties, nosūtot un saņemot vēstules, kā arī sazvanoties. Atsevišķu kategoriju notiesātajiem jau šobrīd esot iespēja sazināties, izmantojot videozvana iespējas.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietverot sevī tiesības veidot un uzturēt attiecības ar ģimenes locekļiem un citiem cilvēkiem, tostarp arī tad, ja persona atrodas ieslodzījumā. Tomēr šīs tiesības neesot absolūtas.

Pamattiesību ierobežojums, ko rada apstrīdētā norma, esot noteikts ar likumu. Aplūkojot ierobežojuma legītimo mērķi, esot jāņem vērā, ka brīvības atņemšanas soda pamatuzdevums ir notiesāto resocializācija – tādu pasākumu kopuma īstenošana soda izciešanas laikā, kas veicina notiesātā

spēju iekļauties sabiedrības noteiktajās normās un neizdarīt noziedzīgus nodarījumus pēc atgriešanās no soda izciešanas vietas. Resocializācija palīdzot saraut saikni ar noziedzīgo vidi, ar personām, kuras tieši vai netieši ietekmējušas noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, kā arī ar personām, kuras ietekmējušas vai veicinājušas antisociālas (kriminālas) personības vai dzīves uztveres veidošanos. Savukārt esot jāveicina sociāli pozitīva un resocializācijas procesam nepieciešama kontaktēšanās ar tādiem ģimenes locekļiem, kuriem ir pozitīva ietekme uz notiesāto.

Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz ārvalstīs veiktiem pētījumiem, kuros konstatēts, ka tuva radnieka izdarītam noziedzīgam nodarījumam ir tieša ietekme uz personas individuālo noziedzīgas uzvedības risku. Šis secinājums apliecinot to, ka ģimenē, kurā ir vairākas ieslodzītās personas, dominē kriminālas vērtības un antisociāla attieksme. Tādējādi neesot atbalstāma ieslodzīto personu tikšanās klātienē, kas ir ciešākais kontaktēšanās veids, jo ieslodzītais, kurš resocializācijas gaitā nav panācis vērā ņemamu progresu, varot ļoti būtiski ietekmēt otra ieslodzītā vēlmi mainīties.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam.

Tiesībsargs norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums uzskatāms par noteiktu ar likumu un tam esot saskatāmi leģitīmi mērķi – sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzība. Ierobežojums esot noteikts, lai novērstu dažādus kārtības un drošības apdraudējumus, kas varētu rasties, savstarpēji satiekoties divām personām, kuras izcieš sodu dažādās ieslodzījuma vietās.

Vērtējot tiesību ierobežojuma nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, esot norādāms, ka atrašanās brīvības atņemšanas iestādē jau pati par sevi ierobežo personas iespējas netraucēti baudīt tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Tomēr nevienam ierobežojumam nevajadzētu būt stingrākam par to, kas ir absolūti nepieciešams tā mērķa sasniegšanai, kura labad attiecīgais ierobežojums ir paredzēts. Cietuma režīmā vajagot būt iekļautiem ieslodzījuma radīto desocializējošo seku kompensēšanas veidiem.

Tiesībsargs norāda, ka izprot drošības apsvērumus, kas bija par pamatu apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma noteikšanai. Lai gan daļā gadījumu attiecīgās satikšanās patiešām nebūtu vēlamas, esot jāņem vērā tas, ka cilvēktiesību standartiem atbilstošā soda izpildes sistēmā personas tiesību ierobežošanai jābūt balstītai uz individuālu izvērtējumu.

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums esot nesamērīgi plašs, jo aizliedz arī tādas satikšanās, kas pašas par sevi neradītu sabiedrības drošības vai citu personu tiesību apdraudējumu. Ja normatīvajos aktos nav noteikta iespēja veikt individuālu izvērtējumu sakarā ar notiesātās personas lūgumu

ļaut tai satikties ar citu notiesāto vai apcietināto, tad vispār netiekot veikta sabiedrības un konkrētā indivīda interešu līdzsvarošana.

Tiesībsargs jau vairākkārt esot Saeimai paudis viedokli, ka apstrīdētā norma būtu izslēdzama no Kodeksa. Tāpat esot jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Satversmes tiesas spriedumi, kuros akcentēta individuāla izvērtējuma nepieciešamība. Individuāla izvērtējuma paredzēšana nenozīmētu to, ka notiesātais drīkstēs tikt ar jebkuru citu notiesāto vai apcietināto. Jau šobrīd Kodekss paredzot brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam iespēju drošības apsvērumu dēļ aizliegt notiesātajam tikt ar kādu konkrētu personu. Tādējādi individuāla izvērtējuma veikšana neuzliktu neparedzamu un nesamērīgu administratīvo slogu ieslodzījuma vietas administrācijai.

Turklāt gadījumos, kad notiesātās personas sodu izcieš dažādās ieslodzījuma vietās, to tikšanās iespējama tikai tad, ja vienam no notiesātajiem brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks pēc visu ar šādu tikšanos saistīto risku izvērtēšanas devis atļauju īslaicīgi atstāt ieslodzījuma vietu. Šāda atļauja tiek dota, ņemot vērā sabiedrības drošības apdraudējuma iespējamību. Turklāt neesot pamata uzskatīt, ka drošības pasākumiem šādās tikšanās reizēs vajadzētu būt ievērojami lielākiem nekā cita veida tikšanās reizēs.

Visbeidzot, iespēja sazvānīties un sarakstīties nevarot tikt pielīdzināta reālas tikšanās reizēm.

6. Pieaicinātā persona – Ieslodzījuma vietu pārvalde – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Kodeksā esot noteikts to personu loks, kuras var apmeklēt notiesātās personas cietumā, kā arī paredzēti gadījumi, kad satikšanās ir aizliegta. Tie esot gadījumi, kad persona ir notiesāta, tai ir piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums – vai satikšanās rezultātā var tikt apdraudēta drošība.

No Kodeksa normām varot secināt, ka notiesātie, kuri ir saņēmuši brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju, juridiski nav uzskatāmi par īslaicīgi atbrīvotiem no soda izciešanas. Tādējādi uz šādām personām joprojām attiecoties apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, kas liedz tām doties uz citām brīvības atņemšanas iestādēm, lai satiktos ar tur ieslodzījumā esošām personām.

Brīvības atņemšanas soda izpilde jebkurā gadījumā esot nesaraucami saistīta ar notiesāto personu tiesību un saskarsmes iespēju ierobežojumiem. Esot jāņem vērā tas, ka nav aizliegti citi saziņas veidi – sarakste un sazvānšanās. Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja arguments par situācijas absurdumu, ko viņš saskata tajā apstākļi, ka notiesātajiem ir atļauts citam ar citu satikties konkrētajā brīvības atņemšanas iestādē. Šāda

savstarpēja ikdienas saskarsme esot neizbēgama un neesot uzskatāma par notiesāto personu satikšanos Kodeksa izpratnē. Tāpat Ieslodzījuma vietu pārvalde norāda, ka neesot skaidrs, kādēļ pilngadīgais Pieteikuma iesniedzējs savā pieteikumā piemin vecāku un bērnu tiesības.

Satikšanās ar ģimenes locekļiem varot sekmēt notiesātās personas resocializāciju tikai tad, ja ir saskatāms noteikts šo personu saiknes sociālais lietderīgums. Šāds lietderīgums neesot saskatāms, ja notiesātā ģimenes locekļi paši pārkāpj likumu.

Aplūkojot gadījumus, kad vairāku paaudžu pārstāvji ir izcietuši brīvības atņemšanas sodu ieslodzījuma vietās, esot jāsecina, ka sociālo un morālo vērtību skala attiecīgajās ģimenēs ir degradēta līdz absurdam. Šādas antisociālas un ārpus likuma dzīvojošas ģimenes apgrūtinot un nereti pat pilnībā paralizējot resocializācijas procesu. Tas ļoti uzskatāmi norādot uz kopējo sabiedrības apdraudējumu. Tādēļ šādu personu kontaktēšanās esot preventīvos nolūkos un pārējās sabiedrības drošības dēļ samazināma līdz minimumam un pakļaujama stingrai kontrolei.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Cilvēktiesību centrs – norāda, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz ģimenes locekļiem un personām, kuras pielīdzināmas radniekiem emocionālo saišu ziņā, neatbilst Satversmes 96. pantam.

Apstrīdētā norma paredzot absolūtu aizliegumu notiesātajiem satikties ar apcietinātām personām un personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs. Tomēr, ņemot vērā nepieciešamību saglabāt notiesātā ģimenes saites, esot būtiski nošķirt viņa tikšanos ar ģimenes locekļiem un tikšanos ar citām personām.

Ar brīvības atņemšanu saistīta soda izpilde neizbēgami esot saistīta ar cilvēktiesību ierobežojumiem, tomēr šie ierobežojumi nedrīkstētu novest pie izstumšanas no sabiedrības un ģimenes saišu iziršanas. Kriminālsoda izpildes mērķi – prevencija, resocializācija un tiesiska uzvedība pēc soda izciešanas – neesot sasniedzami, nenodrošinot notiesātajiem sakarus ar ģimenes locekļiem un ārpasauli. Turklāt ģimenes saites esot uzturamas neatkarīgi no tā, kur atrodas ģimenes locekļi. Pretējais nozīmētu ģimeņu šķirošanu, kas neatbilstot tiesiskās vienlīdzības principam. Ģimenes institūta aizsardzības diferencēšana atkarībā no ģimenes locekļu pastrādātām darbībām nozīmētu neuzticēšanos valsts izveidotajai penitenciārajai sistēmai. Notiesātajam pilnībā liedzot tikties ar kādu ģimenes locekli, viņš tiekot nevis sociāli reintegrēts, bet gan izolēts.

Notiesāto tiesības satikties ar ģimenes locekļiem esot ietvertas virknē starptautisko cilvēktiesību dokumentu. Šajos dokumentos neesot tieši noteiktas vairāku notiesāto – vienas ģimenes locekļu – tiesības tikties, bet konceptuāli šādas tikšanās neatšķiroties no citām.

Apstrīdētā norma aizliedzot individuālu izvērtējumu, kas varētu tikt veikts, ņemot vērā personas individuālās pazīmes, piespriedē sodu smagumu, uzvedību ieslodzījuma vietā, ģimenes locekļa veselības stāvokli un citus apstākļus. Kaut arī notiesāto savstarpējās tikšanās ierobežojumam ir legīti mērķis – jaunu noziedzīgu nodarījumu iespējamības novēršana –, valsts tomēr nedrīkstot ieviest vispārējus ierobežojumus, neparedzot iespēju pārliecināties par to, ka attiecīgais ierobežojums katrā konkrētajā gadījumā ir atbilstošs un nepieciešams. Tādējādi notiesāto savstarpējās tikšanās ierobežojums, kaut arī tas var būt nepieciešams drošības labad, nevarot tikt atzīts par atbilstošu Satversmei tikmēr, kamēr nav pamatoti atspēkoti visi citi pamattiesības mazāk ierobežojoši šā mērķa sasniegšanas līdzekļi. Apstrīdētā norma tās imperatīvi absolūtā rakstura dēļ neatbilstot samērīguma principam, nenodrošinot līdzsvaru starp kriminālsoda piemērošanas mērķiem un ieslodzīto personu tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, turklāt negatīvi iespaidojot arī ieslodzīto resocializāciju.

Secinājumu daļa

8. Pieteikuma iesniedzējs lūdzis atzīt, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmei tādēļ, ka tā liedz notiesātajam, kurš izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādē, tikties ar viņa māti, kura izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, tomēr saņēmusi attiecīgās iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju.

Apstrīdētā norma noteic, ka notiesātajiem nav atļautas satikšanās ar apcietinātām personām un personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs. Tātad tiesisko seku ziņā šāds aizliegums vienādi attiecas gan uz notiesāto personu, kura vēlas tikties ar apcietinājumā esošu personu, gan uz notiesāto personu, kura vēlas tikties ar personu, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē. Turklāt šāds aizliegums ir noteikts neatkarīgi no tā, kādas ir abu personu savstarpējās attiecības un vai viens no notiesātajiem ir saņēmis atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju.

Izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un jāizvērtē apstrīdētās normas satversmība tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai. Tāpat tiesai ir jāievēro vienlīdzības princips un jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēju. Ja konstitucionālajā sūdzībā apstrīdētā tiesību norma ir piemērojama vairākām atšķirīgām situācijām, Satversmes tiesai jāprecizē, ciktāl tā izvērtēs apstrīdēto normu (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 9. punktu*).

8.1. Apstrīdētā norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu. Tādējādi, precizējot lietas izskatīšanas robežas, Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs to, vai apstrīdētās normas satversmība ir vērtējama arī daļā, kas liedz notiesātajai personai tikties ar personu, kas atrodas apcietinājumā.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka gadījumā, ja lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 12. punktu*). Kā jau tika minēts iepriekš, Pieteikuma iesniedzējs ir vērsies tiesā sakarā ar tādu situāciju, ka notiesātā persona, atrodoties brīvības atņemšanas iestādē, vēlas tikties ar personu, kura izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē. Lietā iegūtie pieaicināto personu viedokļi arī attiecas galvenokārt uz šādām situācijām.

Jāņem vērā tas, ka apcietinājuma kā drošības līdzekļa mērķis ir atšķirīgs no brīvības atņemšanas soda mērķa un tāpat atšķiras arī situācijas, kad tas tiek piemērots. Turklāt personu var turēt apcietinājumā tikai tik ilgi, cik tas nepieciešams kriminālprocesa normālas norises nodrošināšanai, bet ne ilgāk, kā to sakarā ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu, kas norādīts lēmumā par šīs personas atzīšanu par aizdomās turēto vai saukšanu pie kriminālatbildības, pieļauj Kriminālprocesa likums (*sk. Kriminālprocesa likuma 277.-279. pantu*), un ne ilgāk par maksimālo brīvības atņemšanas termiņu, ko tiesa var piespriest par noziedzīgo nodarījumu, kura izdarīšanā persona ir apsūdzēta, vai par brīvības atņemšanas termiņu, kuru tiesa ar notiesājošu spriedumu ir piespriedusi (*sk. Kriminālprocesa likuma 277. panta desmito daļu*). Apcietinājuma kā drošības līdzekļa ilgums vairumā gadījumu ir mazāks nekā brīvības atņemšanas soda ilgums.

Apcietinājuma mērķis ir nodrošināt sabiedrības un atsevišķu personu drošības aizsardzību – lai netiktu pieļauts tas, ka persona, kura tiek turēta aizdomās vai ir apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nelikumīgi iejaucas kriminālprocesa gaitā, un netiktu izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums, – un tādējādi nodrošināt objektīvu lietas izpēti un objektīva nolēmuma pieņemšanu, kā arī vainīgās personas saukšanu pie kriminālatbildības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-24-01 16. punktu*). Turpretim Krimināllikumā paredzēto sodu, tostarp brīvības atņemšanas soda, mērķis saskaņā ar Krimināllikuma 35. panta otro daļu ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumu un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Par atšķirīgu cilvēktiesību ierobežojumu pieļaujamību attiecībā uz personām, kas atrodas apcietinājumā, un personām, kas izcieš brīvības atņemšanas sodu, liecina Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā

atzītais, ka krimināllietu izmeklēšanas stadijā apcietināto kontakti ar ārpasauli var tikt ierobežoti lielākā mērā nekā pēc izmeklēšanas pabeigšanas (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2015. gada 20. jūnija sprieduma lietā "Khoroshenko v. Russia", pieteikums Nr. 41418/04, 124. punktu*).

No lietā iegūtajiem materiāliem neizriet tas, ka lietas dalībnieki vai pieaicinātās personas būtu izteikuši viedokli par iepriekšminētajām apcietinājuma mērķa un brīvības atņemšanas soda mērķa atšķirībām un šo atšķirību ietekmi uz apstrīdētās normas satversmības izvērtējumu. Tādējādi, citstarp ņemot vērā arī pieteikumā ietvertos argumentus, secināms, ka nav pamata lietu izskatīt daļā par to, ka apstrīdētā norma liedz notiesātai personai tikties ar personu, kas atrodas apcietinājumā.

8.2. Apstrīdētā norma attiecas uz gadījumiem, kad notiesātā persona vēlas tikties ar jebkuru citu personu, kas atrodas apcietinājumā vai citā brīvības atņemšanas iestādē. Arī Saeima savā atbildes rakstā atzīst, ka apstrīdētā norma atsevišķi neizceļ gadījumus, kad personas, kuras vēlas satikties, ir radinieki (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 82. lp.*). Tomēr no pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs ieblīst nevis pret to, ka ir aizliegtas visu veidu satikšanās ar personām, kuras atrodas citās brīvības atņemšanas iestādēs, bet gan tikai pret to, ka apstrīdētā norma liedz viņam satikties ar tuvu ģimenes locekli – māti, kura izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē. Arī Saeima savā atbildes rakstā un pieaicinātās personas savos viedokļos galvenokārt ir izteikušās tieši par šo aspektu.

Tātad, ņemot vērā pieteikumā minētos argumentus un citus lietas materiālus, secināms, ka lietas pamatjautājums ir par to, vai apstrīdētā norma, saskaņā ar kuru notiesātajam nav atļauts tikties ar personām, kas izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs, atbilst tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību tiktāl, ciktāl tā neļauj notiesātajam tikties ar ģimenes locekļiem.

8.3. Turklāt Pieteikuma iesniedzēja situācijā nozīmīgs apstāklis ir tas, ka viena no personām ir saņēmusi brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju. Proti, izskatāmā lieta neattiecas uz situācijām, kad neviena no personām šādu atļauju nav saņēmusi.

Saeima savā atbildes rakstā un Tieslietu ministrija savā viedokli norāda, ka, atļaujot notiesātajai personai tikties ar ģimenes locekli, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, būtu jālemj, piemēram, par notiesātā konvojēšanu vai par to, kurš segs transporta bilešu iegādes izmaksas (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 87. un 88. lp. un Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 1. sēj. 117. lp.*). Tomēr Satversmes tiesa uzsver, ka konkrētajā lietā nav strīda par valsts

pozitīvajiem pienākumiem – proti, pienākumu nodrošināt personām, kuras izcieš sodu divās dažādās brīvības atņemšanas iestādēs, iespēju satikties, tās nogādājot vienu pie otras, sedzot transporta biļešu iegādes izmaksas vai kādā citādā veidā. Izskatāmajā lietā apstrīdētā norma ir attiecināta uz situācijām, kad šādu personu satikšanās tiek liegta, pat ja viena no personām ir saņēmusi brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju. Proti, izskatāmā lieta attiecas uz likumdevēja negatīvo pienākumu, kas liedz valstij nepamatoti iejaukties personas privātajā un ģimenes dzīvē.

Tādējādi izskatāmajā lietā Satversmes tiesa izvērtēs to, vai apstrīdētā norma, ciktāl tā noteic, ka notiesātajam aizliegts tikties ar ģimenes locekli tad, ja šis ģimenes loceklis ir persona, kura izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē un ir saņēmusi attiecīgās iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju, atbilst Satversmes 96. pantam.

9. Pieteikuma iesniedzējs norādījis, ka apstrīdētā norma viņam nesamērīgi ierobežo Satversmes 96. pantā ietvertās pamattiesības, jo liedz tikties ar ģimenes locekli – māti.

Satversmes 96. pants noteic: "Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību."

Satversmes tiesa iepriekš, konkretizējot Satversmes 96. pantā ietvertās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, ir norādījusi, ka šīs tiesības aptver vairākus aspektus (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 16.1. punktu*). Satversmes 96. pantā lietotais jēdziens "privātā dzīve" ir plašs un sevī ietver citstarp ģimenes dzīvi, kā arī mājokļa un korespondences neaizskaramību. Turklāt tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver arī tiesības dibināt un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 8. un 10. punktu*).

9.1. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka brīvības atņemšanas soda izpildes mērķis ir tiesas spriedumā paredzētajā laikā efektīvi piemērot notiesātajam visus soda elementus, tādējādi nodrošinot viņa resocializāciju un tiesisku uzvedību pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda izciešanas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 9. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-67-01 11.1. punktu*). Arī soda izpildes režīmam, kas tiek piemērots notiesātajam, ir jābūt vērstam uz to, lai notiesātajam veidotos sociāli pozitīva vērtību izpratne. Tādēļ persona, kas izcieš sodu ieslodzījuma vietā, saglabā savas pamattiesības, tostarp tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 9.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs, Saeima un Tieslietu ministrija norāda uz Eiropas cietumu noteikumiem, tostarp uz to 24.1. apakšpunktu, kas noteic, ka ieslodzītajam jāļauj satikties ar citiem cilvēkiem, tostarp ģimenes locekļiem, kā arī sazināties ar tiem, cik bieži vien iespējams, sarakstoties, komunicējot pa telefonu vai izmantojot citus saziņas veidus.

Ieslodzītajam piemīt tās pašas Satversmē ietvertās cilvēka pamattiesības, kas piemīt citām personām. Tomēr tās var tikt ierobežotas atbilstoši ieslodzījuma jēgai un pamattiesību ierobežojumi ieslodzījuma vietās izriet no nepieciešamajām un neizbēgamajām ieslodzījuma sekām, kā arī konkrētā ieslodzītā situācijas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2014. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2013-18-01 12. punktu*).

Iepriekšminēto ierobežojumu dēļ ieslodzījuma vietā esošās personas iespējas uzturēt kontaktus un attiecības ar citām personām samazinās, tāpēc ir jācenšas, cik vien tas iespējams, mazināt šādas ieslodzījuma negatīvās sekas, kas var izpausties kā atsvešināšanās no ģimenes locekļiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 10. punktu un 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 26. punktu*). Personas tikšanās ar citām personām, it īpaši ģimenes locekļiem, ir būtisks cilvēka tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību īstenošanas priekšnoteikums, jo šādas satikšanās ļauj personām atjaunot un nostiprināt savstarpējās attiecības, tostarp ģimenes attiecības. Šīs tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kas citstarp ietver iespēju tikties ar ģimenes locekļiem, ir attiecināmas arī uz ieslodzītajām personām, tostarp personām, kas vēlas tikties ar ģimenes locekļiem, kuri izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs.

9.2. Konkretizējot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu vispārējo tiesību principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību aizsardzības samazināšanas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu*).

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8. pantā ir noteiktas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir skaidrojusi, ka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver sevī arī tiesības

divināt un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. gada 16. decembra sprieduma lietā "Niemietz v. Germany", pieteikums Nr. 13710/88, 29. punktu un 2008. gada 25. novembra sprieduma lietā "Biriuk v. Lithuania", pieteikums Nr. 23373/03, 34. punktu*). Savukārt tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību nozīmē tiesības uzturēt attiecības ar ģimenes locekļiem. Turklāt būtisks ģimenes dzīves elements ir vecāku un bērnu iespēja baudīt vienam otra sabiedrību (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 17. jūlija sprieduma lietā "X v. Croatia", pieteikums Nr. 11223/04, 36. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs citstarp vairākkārt norādījis uz savām kā bērna tiesībām un bērna tiesību un interešu prioritāti, atsaucoties arī uz Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989. gada 20. novembra Bērna tiesību konvenciju (turpmāk – Bērna tiesību konvencija). Bērna tiesību konvencijas 1. pants noteic, ka par bērnu tiek uzskatīts ikviens cilvēks, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ja vien saskaņā ar attiecīgiem tiesību aktiem pilngadība neiestājas agrāk. Tādējādi bērna tiesības un intereses tiek aizsargātas konkrēta vecuma robežās, kas izriet no bērna tiesības regulējošiem normatīvajiem aktiem. Ņemot vērā to, ka Pieteikuma iesniedzējs konstitucionālās sūdzības iesniegšanas brīdī bija 25 gadus vecs, viņa gadījums neietilpst bērna tiesības regulējošu normatīvo aktu tvērumā.

Attiecībā uz jebkuru notiesāto personu Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi: lai gan ar brīvības atņemšanu ir neizbēgami saistīti arī personas privātās un ģimenes dzīves ierobežojumi, ieslodzītās personas tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību īstenošanas būtisks priekšnoteikums ir tas, ka valsts iestādes dod ieslodzītajai personai iespēju uzturēt kontaktus ar tuviem ģimenes locekļiem (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2015. gada 20. jūnija sprieduma lietā "Khoroshenko v. Russia", pieteikums Nr. 41418/04, 106. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 28. novembra sprieduma lietā "Lavents pret Latviju", pieteikums Nr. 58442/00, 139. punktu*). Taču Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vairākkārt atzinusi arī to, ka zināma kontrole pār ieslodzīto personu saskarsmi ar ārpusauli var būt nepieciešama un pati par sevi nav pretrunā ar tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 4. decembra sprieduma lietā "Michno v. Lithuania", pieteikums Nr. 29826/15, 69. punktu*).

Nepieciešamība notiesātajam, kurš atrodas brīvības atņemšanas iestādē, atjaunot saites ar ģimeni un tuviniekiem ir izcelta arī Ministru kabineta 2015. gada 24. septembra rīkojumā Nr. 580 "Par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnēm 2015.–2020. gadam". Tajā kā viens no uzdevumiem, kuri palīdzētu sasniegt resocializācijas politikas mērķus, ir minēts uzdevums veicināt notiesātā sociāli pozitīvas attiecības ar ģimeni.

Līdz ar to Satversmes 96. pantā ietvertu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā ietilpst notiesātās personas tiesības veidot un uzturēt attiecības ar ģimenes locekli arī tad, ja viņš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē.

10. Kodeksa 45. panta pirmā, otrā un trešā daļa atkarībā no cietuma veida un soda izciešanas režīma pakāpes notiesātajam paredz divu veidu satikšanās ar citām personām, tostarp radniekiem, – īslaicīgās satikšanās un ilglaicīgās satikšanās. Apstrīdētā norma liedz notiesātajai personai šādas satikšanās ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka aizliegums personai, kura atrodas brīvības atņemšanas iestādē, tikties ar ģimenes locekļiem ir uzskatāms par tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību ierobežojumu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 18. februāra sprieduma lietā "Kungurov v. Russia", pieteikums Nr. 70468/17, 17. punktu*).

Jau iepriekš tika secināts, ka tikšanās ar ģimenes locekļiem un savstarpēju kontaktu uzturēšana un atjaunošana ir nozīmīgs personas tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību īstenošanas elements. Apstrīdētā norma, kas pēc būtības liedz notiesātai personai tikties ar ģimenes locekli, ierobežo notiesātās personas pamattiesības šajā aspektā tajos gadījumos, kad šis ģimenes loceklis izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē.

Līdz ar to apstrīdētā norma notiesātajam, kurš vēlas satikties ar ģimenes locekli, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, ierobežo Satversmes 96. pantā ietvertās pamattiesības.

11. Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot, ja šāds ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, tam ir legītims mērķis un tas ir samērīgs.

Tādējādi, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 96. pantam, visupirms jāpārbauda, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, proti:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-24-01 11. punktu*).

Aizliegums notiesātai personai tikties ar personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs, Kodeksā tika iekļauts ar likumu

"Grozījumi Latvijas Sodų izpildes kodeksā", kas stājās spēkā 2004. gada 9. decembrī.

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma pieņemta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ir izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī ir skaidri formulēta.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

12. Secinot, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jāturpina ierobežojuma vērtēšana, pārbaudot, vai tas noteikts legītīma mērķa labad.

Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – legītīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Ja tiesību normā ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu legītīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, tāpat kā citi no brīvības atņemšanas fakta automātiski izrietošie ierobežojumi, ir vērsts uz to, lai notiesātais turpmāk neizdarītu noziedzīgus nodarījumus un, atgriežoties brīvībā, vēlētos un spētu dzīvot likumpaklausīgu dzīvi, kā arī lai nodrošinātu ieslodzījuma vietā tiesisku vidi. Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums izrietot gan no notiesātās personas resocializācijas mērķa, gan no ieslodzījuma vietas iekšējās kārtības un sabiedrības drošības aspektiem. Tātad apstrīdētā norma aizsargājot sabiedrības drošību un citu personu tiesības. To, ka apstrīdētās normas legītīmais mērķis varētu būt sabiedrības drošības aizsardzība, norādījis arī Pieteikuma iesniedzējs.

Satversmes tiesa atzinusi, ka sabiedrības drošības aizsardzība kā pamattiesību ierobežojuma legītīmais mērķis ir saistāma ar demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību un tiek atzīta par pieļaujamu galvenokārt tādos gadījumos, kad tiek skarti jautājumi par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumiem. Šādā gadījumā jākonstatē objektīvi pastāvoša vai potenciāli iespējama saikne starp konkrētā tiesiskā regulējuma pieņemšanu un sabiedrības drošības stiprināšanu, drošības apdraudējuma novēršanu vai mazināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 12.2. punktu*).

Satversmes tiesa piekrīt tam, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, kas liedz notiesātai personai tikties ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, ir noteikts ar mērķi aizsargāt sabiedrības drošību. Ierobežojuma mērķis ir gan novērst kārtības un drošības apdraudējumus brīvības atņemšanas iestādes iekšienē, gan mazināt iespēju, ka šādi pārkāpumi tiks izdarīti, personai nonākot ārpus brīvības atņemšanas iestādes teritorijas – vai nu pēc tam, kad tā saņēmusi atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādi, vai arī pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam, kas liedz notiesātai personai tikties ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, ir lēģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

13. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti lēģitīmā mērķa sasniegšanai, proti, vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt lēģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, proti, vai lēģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tas neatbilst samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2018. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-09-0103 18. punktu*).

14. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti lēģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Apstrīdētā norma nodrošina to, ka notiesātais nesatiekas ar citām personām, tostarp ģimenes locekļiem, kas izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs. Tādējādi apstrīdētās normas piemērošana nodrošina to, ka, ierobežojot notiesātā tiesības tikties ar šādām personām, tiek novērsts iespējamais sabiedrības drošības apdraudējums. Pastāv iespēja, ka šādu notiesāto personu satikšanās laikā varētu notikt nekārtības, jaunu gan ieslodzījuma vietā, gan ārpus tās realizējamu noziedzīgu nodarījumu plānošana, kā arī nevēlama satura informācijas apmaiņa. Personām, kuras iepriekš ir veikušas noziedzīgus nodarījumus, var būt negatīva ietekme vienai uz otru. Var piekrist Tieslietu ministrijas viedoklī norādītajam, ka šādu personu kontaktēšanās vismaz daļā gadījumu paaugstina pēc soda

izciešanas iespējama recidīva risku, neveicina personas labošanos, kā arī apdraud ieslodzījuma vietas iekšējo kārtību.

Tādējādi, liedzot notiesātajam tikt ar personu, kura izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, tiek samazināta sabiedrības drošības apdraudējuma iespējamība.

Līdz ar to izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

15. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 21.3.2. punktu*).

Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

15.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu tāds tiesiskais regulējums, kas paredzētu katras situācijas apstākļu individuālu izvērtēšanu, kuras rezultātā brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks, tāpat kā tas jau ir paredzēts Kodeksa 45. panta piektās daļas otrajā teikumā, varētu lemt par attiecīgās atļaujas došanu vai – tieši pretēji – nedošanu.

Apstrīdētā norma paredz, ka tajā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis tiks sasniegts, neļaujot nevienam notiesātajam, kas atrodas brīvības atņemšanas iestādē, satikties ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē. Atšķirībā no Kodeksa 45. panta piektās daļas otrā teikuma, kurā ir paredzēts brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka individuāls izvērtējums, lemjot par aizliegumu notiesātajam tikt ar kādu citu personu, apstrīdētajā normā šāds individuāls izvērtējums nav paredzēts.

Saskaņā ar Krimināllikuma 7. panta otro, trešo, ceturto un piekto daļu brīvības atņemšanas sodu personai var piemērot gan par kriminālpārkāpuma, gan par mazāk smaga, smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Šie noziedzīgie nodarījumi apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātās intereses, un to kaitīguma pakāpe ir atšķirīga. Tie var tikt izdarīti gan ar nodomu, gan aiz neuzmanības. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir noteikts neatkarīgi no tā, kādu noziedzīgu nodarījumu katrs no ģimenes locekļiem izdarījis.

Proti, individuāla izvērtējuma neesības dēļ netiek apsvērta abu personu izdarīto noziedzīgo nodarījumu veids un smagums (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 18. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-32-01 18.2. punktu*). Tāpat netiek vērtēts tas, vai ģimenes locekļi konkrēto noziedzīgo nodarījumu ir izdarījuši kopīgi, kā arī abu personu uzvedība ieslodzījuma vietā, izciestās soda daļas ilgums un citi faktori, kuri individuāla izvērtējuma gadījumā ļautu brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam nonākt pie pamatota secinājuma par to, vai konkrētā satikšanās var apdraudēt sabiedrības drošību. Turklāt arī no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs būtu apsvēris jautājumu, vai tiešām ikviens notiesātais, kas izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādē, ir tāds, kuram pilnībā atņemamas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību šajā aspektā.

Satversmes tiesa norāda, ka šāds aizliegums, kas neparedz individuālu izvērtējumu, varētu būt pieļaujams tikai tad, ja būtu pilnīgi skaidrs, ka vienmēr, kad satiktos divas personas – notiesātais, kas izcieš sodu vienā brīvības atņemšanas iestādē, un notiesātais, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē –, noteikti tiktu veiktas kādas darbības, kas apdraudētu sabiedrības drošību. Tikai šādā gadījumā individuāls izvērtējums nebūtu atzīstams par alternatīvu līdzekli, ar kuru legītimo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka ikkatrs notiesātais, kas izdarījis jebkāda smaguma noziedzīgu nodarījumu, piemēram, noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības, būtu automātiski uzskatāms par tik būtisku draudu sabiedrības drošībai, ka viņam noteiktais aizliegums tikties ar ģimenes locekli, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, būtu pamatots arī bez jebkāda individuāla izvērtējuma. Turklāt personas risku un citu apstākļu izvērtēšana resocializācijas procesa ietvaros atbilstoši Ministru kabineta 2013. gada 9. aprīļa noteikumu Nr. 191 "Notiesāto resocializācijas īstenošanas kārtība" 8. un 9. punktam pašlaik jau tiek veikta.

Individuāla izvērtējuma nepieciešamību, vērtējot notiesātās personas tiesības tikties ar ģimenes locekļiem, ir akcentējusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Lietā, kurā tāpat kā šajā lietā tika vērtēts ierobežojums, kurš izslēdza jebkādu izvērtējumu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka nav pieļaujama šādu jautājumu regulēšana neelastīgā veidā un no Konvencijas dalībvalstīm tiek gaidīts, ka tās radīs tādu samērīguma izvērtēšanas metodiku, kas ļaus iestādēm līdzsvarot iesaistītās individuālās un sabiedrības intereses un ņemt vērā katra konkrētā gadījuma īpatnības (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 23. februāra sprieduma lietā "Trosin v. Ukraine", pieteikums Nr. 39758/05, 42. punktu*).

Jāuzsver, ka individuāla izvērtējuma gadījumā katrs brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks izvērtētu risku, ko sabiedrības drošībai var radīt šāda notiesāto satikšanās. Proti, pirmkārt, tiktu kontrolēts tas, vai

atbilstoši mērķim aizsargāt sabiedrības drošību notiesātajai personai var ļaut tikt ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē. Šādu izvērtējumu, līdzīgi kā tas paredzēts Kodeksa 45. panta piektās daļas otrajā teikumā, veiktu brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks, lemjot par to, vai ļaut notiesātajam tikt ar konkrēto ģimenes locekli. Otrkārt, tiktu kontrolēts tas, vai ģimenes loceklis, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, drīkst atstāt attiecīgās brīvības atņemšanas iestādes teritoriju. Šo izvērtējumu veiktu otras brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks, lemjot par to, vai dot atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju.

15.2. Personas norobežošana no ārpasaules var ierobežot šīs personas iespējas vēlāk iekļauties sabiedrībā. Turpretim stabilas attiecības ar ģimeni un pozitīva attieksme pret sabiedrību kopumā var ne tikai veicināt resocializāciju, bet arī novērst noziedzīgu nodarījumu recidīvu (*sk.: Van Zyl Smit D., Snacken S. Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights. Oxford: Oxford University, 2011, pp. 212–213*). Satversmes tiesa īpašu uzmanību pievērš notiesātās personas resocializācijas aspektam. Saeima un pieaicinātā persona Tieslietu ministrija norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir svarīgs notiesātās personas veiksmīgai resocializācijai, jo veicina resocializācijas procesā jau panākto rezultātu noturību. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums veicinot tikai sociāli pozitīvu kontaktēšanos ar ģimenes locekļiem, bet nepieļaujot notiesātā kontaktu ar tādiem ģimenes locekļiem, kuri viņu varētu ietekmēt negatīvi.

Tomēr jānorāda, ka Satversmes tiesa jau iepriekš, vērtējot notiesāto savstarpējas sarakstes aizliegumu, norādīja, ka to nevar uzskatīt par resocializācijas elementu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-10-01 15.1 punktu*).

Vērtējot resocializācijas procesu un tā mērķi, ir nepieciešams uzsvērt, ka atsevišķās situācijās, kā to norādījusi Saeima, šāda satikšanās tiešām varētu aizkavēt resocializācijas procesu. Tas varētu notikt, personai atkal nonākot vidē, kas, iespējams, jau iepriekš virzīja šo personu uz noziedzīgu rīcību. Tādējādi konkrētais aizliegums atsevišķās situācijās varētu kalpot resocializācijas atbalstam. Tomēr nevar apgalvot, ka ar šādu aizliegumu vienmēr tiktu panākts vēlamais rezultāts. Nav pamata uzskatīt, ka tikšanās ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, uz notiesāto personu nevarētu atstāt arī pozitīvu ietekmi. Tas varētu notikt, piemēram, situācijā, kad viena notiesātā persona resocializācijas procesā jau ir sasniegusi ievērojamu progresu, mainījusi savu attieksmi pret noziedzīgo nodarījumu un spērusi soļus ceļā uz likumpaklausīgu dzīvi. Šādā situācijā pozitīvi varētu tikt ietekmēta arī otra notiesātā persona. Tieši tāpēc resocializācijai atbilstoši tās mērķiem būtu jāietver attiecīgo gadījumu

individuāls izvērtējums, jo tikai pēc tā veikšanas varētu secināt, ka aizliegums tikties ģimenes locekļiem, kuri izcieš sodu dažādās brīvības atņemšanas iestādēs, kalpos resocializācijas mērķiem.

15.3. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem. Proti, alternatīvais līdzeklis, kas notiesātajai personai, kura vēlas tikties ar ģimenes locekli, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, Satversmes 96. pantā ietvertās pamattiesības ierobežotu mazāk, būtu katra attiecīga notiesātās personas lūguma individuāla izvērtēšana. Izvērtējot lūgumu atļaut konkrēto satikšanos, tiktu lemts par tās pieļaujamību. Ja tiktu secināts, ka satikšanās neapdraudēs sabiedrības drošību, varētu tikt pieņemts lēmums par atļauju satikties. Turpretim tad, ja tiktu secināts, ka satikšanās var apdraudēt sabiedrības drošību, tiktu pieņemts lēmums par satikšanās aizliegumu, līdzīgi kā tas jau paredzēts Kodeksa 45. panta piektās daļas otrajā teikumā. Šāds regulējums ļautu individuāli izvērtēt risku, kādu katrs ieslodzītais var radīt sabiedrības drošībai. Tātad šāds līdzeklis ir uzskatāms par saudzējošāku līdzekli, ar kuru apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam.

16. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Pieteikuma iesniedzējs lūdž atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Par aizskāruma rašanās brīdi var uzskatīt 2019. gada 10. jūliju, kad brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks atteica Pieteikuma iesniedzējam ilglaicīgu satikšanos ar māti. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Lai pēc iespējas novērstu nelabvēlīgās sekas, ko Pieteikuma iesniedzējam radījusi apstrīdētās normas piemērošana, attiecībā uz viņu apstrīdētā norma ir atzīstama par spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Attiecībā uz citām personām apstrīdētā norma zaudē spēku no šā sprieduma publicēšanas dienas. Satversmes tiesa norāda, ka, izskatot notiesāto iesniegtos lūgumus tikties ar ģimenes locekļiem, kuri izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē, gadījumos, kad viena no notiesātajām personām ir saņēmusi brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju, ir tieši piemērojams Satversmes 96. pants, kā arī šajā spriedumā ietvertās atziņas. Turklāt

Satversmes tiesa vērs uzmanību uz to, ka resocializācijas ietvaros brīvības atņemšanas iestādēs, pamatojoties uz Kodeksu un Ministru kabineta 2013. gada 9. aprīļa noteikumiem Nr. 191 "Notiesāto resocializācijas īstenošanas kārtība", jau tiek veikta notiesātā risku un vajadzību individuāla izvērtēšana, kuras mērķis ir noteikt katram notiesātajam individuālus un atbilstošus piemērojamos resocializācijas līdzekļus antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma riska pakāpes mazināšanai. Šo noteikumu 13. punkts paredz, ka izvērtēšanas rezultāti tiek fiksēti anketā, tajā citstarp ietverot informāciju par noziedzīgā nodarījuma motīviem un apstākļiem, notiesātā uzvedību brīvības atņemšanas iestādē, izglītību, darba pieredzi, ģimenes stāvokli, sociālajām attiecībām un dzīvesvietu. Tādā veidā katra notiesātā vajadzības un riski tiek apzināti un izvērtēti, sagatavojot resocializācijas plānu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 29.2. punktu*). Tādējādi var secināt, ka citstarp šī anketa varētu tikt izmantota, brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam lemjot par to, vai notiesātajam atļaujama satikšanās ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē un ir saņēmis attiecīgās iestādes priekšnieka atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, kā arī 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Latvijas Sodu izpildes kodeksa 45. panta piektās daļas pirmo teikumu, ciktāl tas bez individuāla izvērtējuma liedz notiesātai personai satikšanos ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē un ir saņēmis atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju, **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam.**

2. Attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Artjomu Zablocki atzīt Latvijas Sodu izpildes kodeksa 45. panta piektās daļas pirmo teikumu, ciktāl tas bez individuāla izvērtējuma liedz notiesātai personai satikšanos ar ģimenes locekli, kurš izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē un ir saņēmis atļauju īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju, **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 19. februārī

lietā Nr. 2020-23-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Pāvela Volkova konstitucionālās sūdzības,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2021. gada 19. janvāra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Krimināllikuma 236. panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 31. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92. pantam un 2015. gada 29. oktobra likuma "Grozījumi Krimināllikumā" pārejas noteikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 92. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1998. gada 17. jūnijā pieņēma Krimināllikumu, kas stājās spēkā 1999. gada 1. aprīlī. Krimināllikuma XX nodaļā paredzēta kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību.

Krimināllikuma 236. panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 18. jūnija līdz 2013. gada 31. martam (turpmāk arī – apstrīdētā Krimināllikuma norma) – laikā, kad pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts –, noteica: "Par šaujamieroča vai šaujamieroča munīcijas nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu vai lielas enerģijas pneimatiskā ieroča, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises nevērīgu glabāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, pārkāpjot normatīvos aktus, kuri regulē ieroču apriti, ja ar šādu nodarījumu citai personai radīta iespēja iegūt šo šaujamieroči, šaujamieroča munīciju, lielas enerģijas pneimatisko ieroci, sprāgstvielu vai spridzināšanas ietaisi, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības veikt zināma veida uzņēmējdarbību uz laiku līdz trim gadiem."

Ar 2015. gada 29. oktobra likumu "Grozījumi Krimināllikumā", kas stājās spēkā 2015. gada 3. decembrī (turpmāk – 2015. gada 29. oktobra

grozījumi), citstarp mainīts Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgā nodarījuma sastāvs, izsakot to jaunā redakcijā: "Par šaujamieroča, šaujamieroča būtisko sastāvdaļu, šaujamieroča municijas, lielas enerģijas pneimatiskā ieroča, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, pārkāpjot normatīvos aktus, ja tā rezultātā kāds no minētajiem priekšmetiem nozaudēts vai to ieguvusi cita persona, –". Savukārt minētā likuma pārejas noteikums (turpmāk – apstrīdētais pārejas noteikums) nosaka: "Šā likuma nosacījumi neattiecas uz personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai."

2. Pieteikuma iesniedzējs – Pāvels Volkovs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – atzīts par vainīgu apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 90. un 92. pantam, jo tā nebija pietiekami skaidra laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, un ka apstrīdētais pārejas noteikums neatbilst Satversmes 1. un 92. pantam, jo liedz piemērot Pieteikuma iesniedzējam labvēlīgāku regulējumu ar atpakaļejošu spēku.

2.1. Apstrīdētā Krimināllikuma norma nosakot kriminālatbildību par personas rīcību, kas paredzēta citā normatīvajā aktā, un noziedzīga nodarījuma sastāvs esot materiāls. Tātad, lai personu atzītu par vainīgu apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, esot jākonstatē ne tikai ieroču un municijas glabāšanu regulējošo tiesību normu pārkāpums, bet arī noteiktas sekas – citai personai radīta iespēja šos priekšmetus vai vielas iegūt. Šo seku iestāšanās esot obligāta attiecīgā noziedzīgā nodarījuma pazīme, taču apstrīdētā Krimināllikuma norma paredzot tikai abstraktu seku iestāšanās iespējamību.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1001 "Ieroču un municijas iegādāšanās, reģistrēšanas, uzskaites, glabāšanas, pārvadāšanas, pārsūtīšanas, nēsāšanas, realizēšanas un ieroču kolekciju glabāšanas noteikumi" (turpmāk – Noteikumi Nr. 1001), kas bija spēkā laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, pārkāpšana pati par sevi neveidojot noziedzīga nodarījuma sastāvu, jo apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzētais noziedzīgais nodarījums esot nošķirams arī no Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – Kodekss) 181. panta pirmajā daļā paredzētā administratīvā pārkāpuma.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzētās sekas – iespēja citai personai iegūt šaujamieroci vai municiju – esot ļoti nekonkrētas. Arī Noteikumiem Nr. 1001 atbilstoša glabāšana

neizslēdzot iespēju, ka šaujamieroci vai munīciju trešā persona var iegūt ļaunprātīgas rīcības rezultātā, piemēram, to nozogot no metāla seifa vai iegūstot pārvadāšanas vai uzbrukuma laikā.

No publiski pieejamiem tiesu nolēmumiem esot secināms, ka tiesas administratīvo pārkāpumu lietās nav saskatījušas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes gadījumos, kad šaujamierocis vai munīcija glabāta ārpus seifa. Atbildību saskaņā ar apstrīdēto Krimināllikuma normu tiesa piemērojusi tikai tajos gadījumos, kad šaujamierocis vai munīcija atstāta publiski pieejamā vietā vai nozaudēta.

Līdz ar to, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, interpretējot apstrīdēto Krimināllikuma normu un izvērtējot tiesu praksi, neesot iespējams viennozīmīgi noskaidrot apstrīdētās Krimināllikuma normas jēgu. Turklāt neesot noteikti arī skaidri un saprotami kritēriji apstrīdētajā Krimināllikuma normā un Kodeksa 181. panta pirmajā daļā paredzēto pārkāpumu nošķiršanai.

2.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likumdevējs ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem ir dekriminalizējis situācijas, kad šaujamierocis vai munīcija nav nozaudēta vai nonākusi citas personas rīcībā, taču apstrīdētais pārejas noteikums paredz izņēmumu no principa par personai labvēlīgāka regulējuma atpakaļejošu spēku saskaņā ar Krimināllikuma 5. panta otro daļu.

Izskatot 2015. gada 29. oktobra grozījumus Saeimā, priekšlikums grozīt Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu esot iekļauts attiecīgajā likumprojektā tikai pirms otrā lasījuma un pieņemts bez diskusijām. Likumdevējs neesot skaidrojis šo grozījumu jēgu, kā arī neesot izvērtējis, vai ir pieļaujams tas, ka ar apstrīdēto pārejas noteikumu tiek ierobežots grozījumu atpakaļejošais spēks. Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, atpakaļejošā spēka ierobežojumam nav legītīma mērķa.

Krimināllikuma 1. pants esot piemērojams arī tādā situācijā, kad krimināllietas izskatīšanas brīdī spēku jau zaudējusi tiesību norma, kura paredzēja darbības, kas atzīstamas par krimināli sodāmām. Pretējā gadījumā sods faktiski tiktu piemērots par darbībām, kuras likumdevējs atzinis par krimināli nesodāmām.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, likumdevējs nevar ierobežot Krimināllikuma 5. panta otrās daļas nosacījumus par likuma atpakaļejošo spēku, ja šādam ierobežojumam nav legītīma mērķa un nepastāv apstākļi, kuru dēļ šāds ierobežojums būtu nepieciešams.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma atbilst Satversmes 90. un 92. pantam un apstrīdētais pārejas noteikums atbilst Satversmes 1. un 92. pantam.

3.1. Pēc Saeimas ieskata, pieteikumā minētais liecinot par to, ka iespējamo Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu rada apstrīdētās Krimināllikuma normas interpretācija, nevis pati apstrīdētā Krimināllikuma norma. Līdz ar to esot izvērtējams tas, vai tiesvedība par apstrīdētās Krimināllikuma normas atbilstību Satversmei ir turpināma.

Saeima uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir publiski pieejama.

Apstrīdētā Krimināllikuma norma nosakot kriminālatbildību par personas rīcību, kas paredzēta citā normatīvajā aktā, un noziedzīga nodarījuma subjekts esot persona, kurai likumā noteiktajā kārtībā izsniegta atļauja iegādāties, glabāt un nēsāt šaujamieroci un munīciju. Kriminālatbildība par šaujamieroču vai munīcijas nevērīgu glabāšanu iestājoties tad, ja ar to citai personai ir radīta iespēja šos šaujamieročus vai munīciju iegūt, tostarp tos nolaupot vai atņemt. Tiesai katrā konkrētajā gadījumā esot jāvērtē, vai normatīvo aktu pārkāpumu rezultātā ir radīta iespēja citai personai iegūt šaujamieroci vai tā munīciju. Esot jākonstatē cēloņsakarība starp nevērīgu apstrīdētajā Krimināllikuma normā norādīto paaugstinātas bīstamības priekšmetu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu un citai personai radītu iespēju iegūt šos priekšmetus.

Pēc Saeimas ieskata, Pieteikuma iesniedzējam – Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Kurzemes iecirkņa kriminālpolicijas grupas vecākajam inspektoram – bija jāpārzina krimināltiesiskais regulējums un jāglabā šaujamierocis un tā munīcija ar īpašu rūpību, izvērtējot riskus, ko viņa profesionālā darbība ietver. Turklāt Valsts policija esot tā institūcija, kas veic ieroču, munīcijas, to sastāvdaļu un speciālo līdzekļu aprites uzraudzību. Policija esot redzamākā valsts varas iestādē. Tās pienākumos ietilpstot ne tikai noziedzības novēršana un apkarošana, bet arī sabiedrības uzticēšanās veicināšana, savā darbībā ievērojot tiesiskuma prasības.

Atsaucoties uz tiesu praksi, Saeima norāda, ka kriminālatbildība atbilstoši apstrīdētajai Krimināllikuma normai praksē ir piemērota ne tikai par šaujamieroča vai munīcijas nozaudēšanu, bet arī par atstāšanu vietā, kur šie priekšmeti rada potenciālu risku, ka tiem varētu piekļūt citas personas. Proti, attiecībā uz šaujamieroču glabāšanu, neievērojot normatīvo aktu prasības, tiesa esot norādījusi, ka citai personai radīta iespēja nejauši iegūt šaujamieroci var izpausties kā šā ieroča turēšana tam nepielāgotā, noteikumiem neatbilstošā vietā, kas ir pieejama nepiederošām personām un kur citām personām ir iespēja bez redzamiem šķēršļiem to iegūt un ar to rīkoties.

Kā piemēru Saeima min gadījumu, kad pie kriminālatbildības saukta persona, kas šaujamieroci noslēpusi krūmos pie dzelzceļa sliekšņa, kamēr devusies satikt citu personu. Savukārt persona, kas šaujamieroci glabājusi

neatbilstoši normatīvo aktu prasībām salīdzinoši īsu laika posmu savā automašīnā, bet uzstādījusi signalizāciju un veikusi citas darbības, lai nodrošinātu to, ka šaujamierocis nav citām personām pieejams, neesot saukta pie atbildības.

Pieteikuma iesniedzējam esot bijusi iespēja saprātīgi paredzēt, ka, izvērtējot viņa veikto darbību vai bezdarbības raksturu, tiks vērtēta arī šaujamieroča munīcijas glabāšanas vietas pieejamība citām personām. Pieteikuma iesniedzēja gadījumā tiesa esot vērtējusi to, vai vieta, kur Pieteikuma iesniedzējs glabājis šaujamieroča munīciju pretēji normatīvo aktu prasībām, ir tāda, kam var piekļūt arī citas personas, un esot secinājusi, ka pieeja Pieteikuma iesniedzēja kabinetam bijusi ļoti brīva. Tādējādi tas, vai personai iestāsies kriminālatbildība, esot atkarīgs no konkrētā nodarījuma faktiskajiem apstākļiem un šo apstākļu juridiska novērtējuma.

Pieteikuma iesniedzēja paustajam viedoklim, ka līdzīgos gadījumos kriminālatbildība nav piemērota, bet ir piemērota tikai administratīvā atbildība, neesot izšķirošas nozīmes. No tiesu prakses neizrietot tas, ka par šaujamieroča munīcijas glabāšanu ārpus seifa personas vienmēr tiek sauktas pie kriminālatbildības, tomēr no tās izrietot iespēja, ka šaujamieroča un tā munīcijas glabāšana vietā, kur tiem var piekļūt arī citas personas, var būt krimināli sodāma. Pat tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī pastāv dažādas tiesību normu interpretācijas iespējas, tas pats par sevi nenozīmējot, ka tiesību norma būtu neskaidra vai neparedzama. Tas nozīmējot tikai to, ka pastāv vairākas iespējas, kā šī tiesību norma var tikt interpretēta, un tiesu uzdevums esot nonākt pie vienas tiesību normas interpretācijas konkrētos faktiskajos apstākļos, nodrošinot to, ka šāda interpretācija ir saprātīgi paredzama un atbilstoša pārkāpuma raksturam.

Neesot pamatots arī Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka grozījumi Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā liecinot par to, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma nav bijusi pietiekami skaidra, jo ar šiem grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmās daļas tvērumam esot sašaurināts.

3.2. Atbilstoši Krimināllikuma 5. panta otrajai daļai gadījumā, ja likumdevējs ir noteicis citādi, likuma atpakaļejošs spēks neesot piemērojams un esot jāpiemēro tās tiesību normas, kas bija spēkā nodarījuma izdarīšanas laikā. Pieteikuma iesniedzējs neesot apstrīdējis Krimināllikuma 5. pantā nostiprināto principu atbilstību Satversmei.

Apstrīdētais pārejas noteikums nodrošinot paredzamību un tiesisko noteiktību krimināllietās, kas ierosinātas līdz 2015. gada 29. oktobra grozījumu spēkā stāšanās dienai. Pieteikuma iesniedzējs esot varējis skaidri paredzēt, ka līdz 2015. gada 29. oktobra grozījumu spēkā stāšanās dienai par apstrīdētajā Krimināllikuma normā norādītajām darbībām persona saucama pie kriminālatbildības.

Saeima vērš uzmanību uz to, ka likumdevējs ir vērtējis gan grozījumu attiecībā uz Krimināllikuma 236. pantu, gan arī apstrīdēto pārejas noteikumu. Likumdevējam neesot radušās šaubas par to, ka arī attiecībā uz Krimināllikuma 236. pantu piemērojams apstrīdētajā pārejas noteikumā noteiktais likuma spēks laikā. Līdz ar to apstrīdētais pārejas noteikums esot pieņemts atbilstoši krimināltiesību principiem un ļaujot skaidri paredzēt, uz kuru tiesību normu pamata personai var iestāties kriminālatbildība.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka pilnībā pievienojas Saeimas viedoklim.

Tas, ka ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem tika sašaurināts apstrīdētajā Krimināllikuma normā ietvertais kaitīgo seku tvērums, nenozīmējot, ka iepriekš definētais kaitīgo seku tvērums nav bijis atbilstošs Satversmes 90. un 92. pantam. Šie grozījumi esot pieņemti nevis tādēļ, lai novērstu apstrīdētās Krimināllikuma normas neskaidrību, bet gan tādēļ, lai turpmāk būtu noteikta kriminālatbildība par tādiem pārkāpumiem ieroču aprites jomā, kuri praksē tiek atzīti par īpaši bīstamiem, bet pārējos gadījumos personas tiktu pakļautas administratīvajai atbildībai.

Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka jau sākotnējā 2015. gada 29. oktobra grozījumu likumprojekta redakcija ietvērusi apstrīdēto pārejas noteikumu. Apstrīdētais pārejas noteikums esot attiecināms ne tikai uz Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu, bet arī uz citiem pantiem. Tā mērķis esot bijis nodrošināt saprātīgu un līdzsvarotu pāreju no vecā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu. Jaunais kaitīgo seku definējums esot vērsts uz nākotni, un ar minētajiem grozījumiem neesot atzīts, ka līdz tam pastāvējušais tiesiskais regulējums šajā jomā būtu bijis prettiesisks.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma atbilst Satversmes 90. un 92. pantam, bet likumdošanas materiāli un Saeimas atbildes rakstā paustais radot pārlicību, ka apstrīdētais pārejas noteikums varētu neatbilst Satversmes 1. pantam.

5.1. Pēc tiesībsarga ieskata, ikvienai privātpersonai, kurai piešķirta ieroču nēsāšanas atļauja, vai amatpersonai, kurai ieroča nēsāšanas atļauja piešķirta ar likumu, jābūt zināmām prasībām, kas attiecas uz ieroču un munīcijas apriti. Ja personai tiktu ierobežota vai liegta iespēja iegūt informāciju par savām tiesībām ieroču un munīcijas aprites jomā, tā nevarētu saņemt ieroča nēsāšanas atļauju.

Šaujāmieroči un to munīcija esot īpašas kategorijas lietas, kuru aprīte parasti tiekot strikti reglamentēta. Esot arī objektīvi paredzams, ka par šaujāmieroču un munīcijas aprites vai glabāšanas noteikumu pārkāpumiem valsts paredzēs atbildību. Valstij esot plaša rīcības brīvība sodu politikas jomā. Paredzot dažādos normatīvajos aktos atbildību par pārkāpumiem

ieroču aprites jomā un neparedzot acīmredzami nesamērīgus vai cietsirdīgus sodus par šāda veida darbībām, likumdevējs neesot pārkāpis minētās rīcības brīvības robežas. Turklāt administratīvā atbildība un kriminālatbildība esot paredzēta arī par citādiem pārkāpumiem, piemēram, pārkāpumiem ceļu satiksmes un sabiedriskās kārtības jomā.

Pēc tiesībsarga ieskata, jebkurš ieroču aprites noteikumu pārkāpums var radīt iespēju citai personai iegūt glabāšanā esošo ieroci vai munīciju un tāpēc neesot pamata uzskatīt, ka apstrīdētajā Krimināllikuma normā un Kodeksa 181. pantā būtu paredzēta atbildība par identiskām darbībām.

Pieteikuma iesniedzējs neesot arī norādījis uz tādām grūtībām, kas būtu saistītas ar inspektora amata pildīšanu, uz šā amata pildītājam izvirzītām konkrētām prasībām un pienākumiem, uz šķēršļiem saņemt juridisku palīdzību apstrīdētās Krimināllikuma normas tvēruma apzināšanai vai saistībā ar dažādu apstrīdētās Krimināllikuma normas interpretāciju identiskos apstākļos. Tātad apstrīdētā Krimināllikuma norma bijusi pietiekami skaidra un paredzama, lai būtu par pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības.

5.2. Tiesībsargs norāda, ka apstrīdētais pārejas noteikums sākotnēji bijis saistīts ar grozījumiem Krimināllikuma pantos par noziedzīgiem nodarījumiem pret satiksmes drošību, kuri pēc būtības atšķiroties no noziedzīgiem nodarījumiem pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību. Turklāt tas, ka par minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem uzliekamā kriminālsoda apmērs ir atšķirīgs, ļaujot uzskatīt, ka arī šo nodarījumu izraisītais sabiedrības apdraudējuma līmenis kopumā ir atšķirīgs. Līdz ar to vienādi apsvērumi attiecībā uz atkāpi no labvēlīga regulējuma atpakaļejoša spēka principa dažādu noziedzīgu nodarījumu gadījumos varot norādīt uz pienācīgas rūpības trūkumu likumprojekta apspriešanas gaitā. Arī likumdevēja apsvērumu publiska nepieejamība un Saeimas norādīto apsvērumu vispārīgais raksturs neradot pārliecību, ka atkāpe no labvēlīga regulējuma atpakaļejoša spēka principa būtu pienācīgi izvērtēta un apspriesta. Šāda prakse esot pretrunā ar labas likumdošanas principu.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore Evija Vīnkalna – uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma atbilst Satversmes 90. un 92. pantam un apstrīdētais pārejas noteikums atbilst Satversmes 1. un 92. pantam.

Saskaņā ar apstrīdēto Krimināllikuma normu kriminālatbildība par šaujamieroča vai šaujamieroča munīcijas nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, kā arī par lielas enerģijas pneimatiskā ieroča, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises nevērīgu glabāšanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu iestājoties tad, ja ar to citai personai radīta iespēja iegūt šos

priekšmetus vai vielas, piemēram, radīta iespēja tos nolaupīt, atrast pazaudēto ieroci vai munīciju.

Apstrīdētā Krimināllikuma norma nosakot kriminālatbildību par personas rīcību, kas paredzēta citā normatīvajā aktā, un tajā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjekts varot būt tikai tāda persona, kurai likumā noteiktajā kārtībā ir izsniegta atļauja iegādāties, glabāt un nēsāt šaujamieroci un munīciju.

Lai personu varētu saukt pie kriminālatbildības par apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, esot jākonstatē konkrētās kaitīgās sekas – citai personai radīta iespēja iegūt šaujamieroci, šaujamieroča munīciju, lielas enerģijas pneimatisko ieroci, sprāgstvielu, spridzināšanas ietaisi –, kā arī cēloņsakarība starp attiecīgo nodarījumu un minētajām kaitīgajām sekām. Termins "radīta" norādot uz materiāla noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās puses obligāto pazīmi – cēloņsakarību. Tas, vai nodarījuma rezultātā cēloņsakarīgi ir konstatējamas kaitīgās sekas, esot izvērtējams jautājums.

Apstrīdēto Krimināllikuma normu esot iespējams norobežot no Kodeksa 181. pantā paredzētā administratīvā pārkāpuma, citstarp ņemot vērā tajā paredzēto kaitīgo seku un cēloņsakarības noteikšanas nepieciešamību.

Ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs esot sašaurināts, salīdzinot ar iepriekš spēkā bijušo redakciju, tomēr apstrīdētajā pārejas noteikumā esot paredzēts īpašs nosacījums, kas nepieļaujot Krimināllikuma 5. panta otrās daļas attiecināšanu uz personām, kuras attiecīgu noziedzīgu nodarījumu izdarījušas līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai.

7. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes vadošais pētnieks Dr. iur. Jānis Baumanis – norāda, ka no Tieslietu ministrijas sniegtā skaidrojuma par 2015. gada 29. oktobra grozījumiem viennozīmīgi izriet tas, ka šie grozījumi ir novērsuši neskaidrības Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, attiecīgais noziedzīgais nodarījums esot pabeigts ar brīdi, kad ir pārkāpti normatīvie akti, kas reglamentē rīcību ar konkrētajiem priekšmetiem, jo šis pārkāpums jau pats par sevi radot trešajai personai iespēju iegūt šos priekšmetus.

Krimināllikuma 236. panta pirmās daļas redakcija jau no Krimināllikuma spēkā stāšanās brīža esot paredzējusi kriminālatbildību par attiecīgo nodarījumu, ja ar to citai personai radīta iespēja iegūt minētajā normā norādītos priekšmetus. No tiesību doktrīnā paustā izrietot, ka nodarījums ir pabeigts tikai ar seku iestāšanās brīdi.

Lai gan Krimināllikuma komentārā neesot tiešā veidā uzsvērts, ka apstrīdētajā Krimināllikuma normā minētajam priekšmetam jābūt

nolaupītam, pazaudētam vai kā savādāk nonākušam citas personas rīcībā, tomēr norāde uz to, ka nodarījumam ir materiāls sastāvs, skaidri un nepārprotami liecinot par to, ka jāiestājas sekām.

Noziedzīga nodarījuma sekas nevarot būt iespēja, tās varot rasties tikai tad, ja iespēja tiek izmantota. Šo apgalvojumu varot pamatot ar to, ka, komentējot analogiskas konstrukcijas normu, kurā minēta iespēja kaut ko iegūt, proti, Krimināllikuma 182.¹ panta pirmo daļu, doktrīnā norādīts, ka šis noziedzīgais nodarījums ir pabeigts ar tajā norādītās darbības izdarīšanu, – proti, šim nodarījumam ir formāls sastāvs. Tādējādi, lai gan norma paredz kriminālatbildību par nodarījumu, ja tas rada iespēju personām patvaļīgi kaut ko iegūt, šī iespēja neesot sekas, tādēļ nodarījums esot ar formālu sastāvu.

Līdz ar to, pēc Jāņa Baumaņa ieskata, Tieslietu ministrijas skaidrojumā norādītais un krimināltiesību doktrīnā paustais liecina par to, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma ir pārāk neskaidra un pārprotama, lai varētu viennozīmīgi izlemt jautājumu par to, vai šī norma paredz kriminālatbildību par rīcību ar tajā norādītajiem priekšmetiem, ja šīs rīcības rezultātā kāds no minētajiem priekšmetiem nav nozaudēts vai to nav ieguvusi cita persona. Ja apstrīdēto Krimināllikuma normu piemēro personai, kuras rīcības rezultātā nav nozaudēts vai arī cita persona nav ieguvusi šajā normā norādīto priekšmetu, tad esot jāatzīst, ka šī persona nevarēja nepārprotami apzināties to, vai konkrētā rīcība sasniedz noziedzīga nodarījuma kaitīguma sliekšni.

Apstrīdētais pārejas noteikums likumprojektā esot iekļauts pirms ierosinājuma grozīt Krimināllikuma 236. pantu. Kā izrietot no pamatojuma, kas tika sniegts apstrīdētajam pārejas noteikumam, likumdevējs vēlējies, lai pēc grozījumiem tiktu saglabāta Krimināllikuma normās paredzēto noziedzīgo nodarījumu seku interpretācija – tāpat tieši seku interpretācija, nevis tāda interpretācija, kas sevī neietver sekas. Tāpat, pat pieņemot, ka vēlāk likumdevējs atzinis, ka apstrīdētā pārejas noteikuma pamatojums attiecināms arī uz Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu, šis pamatojums nekādā gadījumā neesot attiecināms uz tādu Krimināllikuma 236. panta pirmās daļas redakcijas interpretāciju, kura neietver sekas.

Tādējādi, pēc Jāņa Baumaņa ieskata, apstrīdētais pārejas noteikums, ciktāl tas paredz, ka Krimināllikuma 236. panta pirmās daļas grozījumi neattiecas uz personām, kas līdz šo grozījumu spēkā stāšanās dienai izdarījušas Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzēto nodarījumu, bet tā rezultātā neviens no šajā normā minētajiem priekšmetiem nav nozaudēts vai to nav ieguvusi cita persona, apdraud Satversmē garantētās personas tiesības, tostarp tiesības uz taisnīgu tiesu.

8. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Māris Onževs – uzskata, ka apstrīdētais pārejas noteikums neatbilst Satversmes 1. pantam, ciktāl grozījumi Krimināllikuma 236. pantā netiek attiecināti uz personām, kuras

ir izdarījušas attiecīgu noziedzīgu nodarījumu līdz šīs normas jaunās redakcijas spēkā stāšanās brīdim un attiecībā uz kurām vēl nav stājies spēkā notiesājošs spriedums.

Apstrīdētais pārejas noteikums, proti, tas, ka Krimināllikuma 236. panta jaunā redakcija neattiecas uz personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, esot uzskatāms par pretēju Satversmes 1. pantā nostiprinātajiem tiesiskās demokrātiskās valsts un samērīguma principiem.

Saeima neesot ievērojusi tiesiskā demokrātiskā valstī pastāvošo principu par noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu tiesisko stāvokli uzlabojošu tiesību normu attiecināšanu uz šīm personām, ja tās konkrēto nodarījumu izdarījušas pirms tam, kad minēto normu grozījumi stājušies spēkā, un ja attiecībā uz tām vēl nav stājies spēkā notiesājošs spriedums. Īpaši viennozīmīgi šāds labvēlīgas atpakaļejošas sodīšanas principa pārkāpums atklājoties tieši tādā situācijā, kāda tiek izvērtēta izskatāmās lietas ietvaros, proti, kad Krimināllikuma 236. panta saturs tiek sašaurināts, dekriminalizējot šaujamieroča munīcijas nevērīgu glabāšanu, ja ar šādu nodarījumu citai personai ir radīta iespēja iegūt šaujamieroča munīciju.

Krimināllikuma 5. panta otrā daļa esot vērtējama kopsakarā ar tiesiskā demokrātiskā valstī pastāvošajiem vispārējiem tiesību principiem. Likumdevēja tiesības neattiecināt labvēlīgākas sodošas tiesību normas uz jau veiktiem noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem nav stājies spēkā notiesājošs spriedums, esot ļoti šauras un piemērojamas tikai izņēmuma gadījumos. Izskatāmajā lietā nedz no likumdošanas aktu jaunrades procesā izmantotajiem avotiem, nedz arī pēc vispārējo tiesību principu izvērtēšanas neesot konstatējams, ka šis būtu tāds izņēmuma gadījums.

Saeimas rīcība, faktiski nemaz nevērtējot un neapspriežot apstrīdēto pārejas noteikumu tik būtiskā aspektā kā labvēlīgas tiesību normas atpakaļejošā spēka neattiecināšana uz jau veiktiem noziedzīgiem nodarījumiem Krimināllikuma 236. pantā paredzētajā situācijā, esot acīmredzams labas likumdošanas principa pārkāpums. Šāda rīcība, iespējams, esot saistīta ar to, ka vispār trūkst izpratnes par labvēlīga atpakaļejoša spēka nozīmi sodu tiesībās.

Secinājumu daļa

9. Pēc Saeimas ieskata, pieteikumā minētais liecina par to, ka iespējamo Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu rada apstrīdētās Krimināllikuma normas interpretācija, nevis pati apstrīdētā Krimināllikuma norma. Līdz ar to esot izvērtējams, vai tiesvedība par apstrīdētās Krimināllikuma normas atbilstību Satversmei ir turpināma.

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja lietā ir izteikti argumenti, kas varētu būt pamats tiesvedības izbeigšanai, tie jāizvērtē visupirms (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 9. punktu).

Saskaņā ar Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 1. un 16. pantu Satversmes tiesa tai noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar šo likumu tās kompetencē nodotās lietas. Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka tiesību normu piemērošanas, kā arī vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēmumu tiesiskuma kontrole nav Satversmes tiesas kompetencē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*). Līdz ar to gadījumā, kad persona Satversmes tiesā apstrīd tiesvedības procesā piemērotā tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam, uzskatot, ka tas ir neskaidrs un tā interpretācija nebija paredzama, ir būtiski nošķirt jautājumu par apstrīdētā tiesiskā regulējuma satversmību no jautājuma par to, vai apstrīdētais tiesiskais regulējums personai ir piemērots pareizi (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 13. punktu*).

Izskatāmajā lietā Pieteikuma iesniedzējs lūdzis atzīt apstrīdēto Krimināllikuma normu par neatbilstošu Satversmes 90. un 92. pantam, jo tā neesot bijusi pietiekami skaidra laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts.

Satversmes tiesa iepriekš ir atzinusi, ka brīdī, kad tiek veikts nodarījums, par kuru vēlāk iestājas kriminālatbildība, ir jābūt spēkā skaidrai un paredzamai tiesību normai, kura noteic, ka konkrētā personas rīcība – darbība vai bezdarbība – ir atzīstama par noziedzīgu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 14. punktu*). Tāpat Satversmes tiesa minētajā spriedumā, gan arī spriedumā lietā Nr. 2018-10-0103 norādījusi, ka norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu. Līdz ar to izskatāmajā lietā nav konstatējams pamats tiesvedības izbeigšanai, jo nepieciešams izvērtēt apstrīdētās Krimināllikuma normas atbilstību Satversmes 90. un 92. pantam, proti, izvērtēt, vai apstrīdētā Krimināllikuma norma ir uzskatāma par pietiekami skaidru un paredzamu, lai saskaņā ar to personu sauktu pie kriminālatbildības.

Tādējādi tiesvedība lietā ir turpināma.

10. Satversmes tiesa ir atzinusi: ja ir apstrīdēta vairāku tiesību normu atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 9. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai:

1) apstrīdētā Krimināllikuma norma, saskaņā ar kuru Pieteikuma iesniedzējs tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, atbilst Satversmes 90. un 92. pantam;

2) apstrīdētais pārejas noteikums, saskaņā ar kuru tika liegts piemērot Pieteikuma iesniedzējam labvēlīgāku regulējumu ar atpakaļejošu spēku, atbilst Satversmes 1. un 92. pantam.

Ņemot vērā izskatāmās lietas faktiskos apstākļus un Pieteikuma iesniedzēja izteiktos argumentus, efektīvākai lietas izskatīšanai Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētās Krimināllikuma normas atbilstību Satversmes 90. un 92. pantam, bet pēc tam – apstrīdētā pārejas noteikuma atbilstību Satversmes 1. un 92. pantam.

11. Pieteikuma iesniedzējs lūdz atzīt apstrīdēto Krimināllikuma normu, kas paredz kriminālatbildību, par neatbilstošu Satversmes 90. un 92. pantam, jo uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma nebija pietiekami skaidra laikā, kad viņš veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts. Līdz ar to lietā vērtējamie jautājumi attiecas uz Satversmes 90. panta un 92. panta otrā teikuma tvērumu.

Saskaņā ar Satversmes 90. pantu ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Šī Satversmes norma iekļaujas tiesību virsvadības principā, atbilstoši kuram personu tiesības un pienākumus var noteikt tikai vispāršaistošas tiesību normas. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 90. pants ietver valsts pienākumu radīt mehānismu, kas nodrošina personu informētību par tiesisko regulējumu un tā saturu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*).

Likumiem un tiesību normām, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan pienācīgi saprotamām, gan paredzamām. Proti, normai jābūt formulētai pietiekami precīzi, lai indivīds, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu regulēt savu rīcību (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. maija sprieduma lietā Nr. 2010-55-0106 13.1. punktu*).

Atbilstoši Satversmes 92. panta otrajam teikumam likumdevējam krimināltiesību normas ir jāformulē tā, lai personai tiktu nodrošinātas garantijas pret patvaļīgu apsūdzību izvirzīšanu, notiesāšanu un sodīšanu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 14. punktu*). Norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja tiesību norma ļauj tās adresātam saprast un paredzēt viņam uzlikto pienākumu, bet tiesību normu piemērotājam – noskaidrot visus faktiskos un tiesiskos apstākļus, lai izvērtētu notikušo un lemtu par personas saukšanu pie kriminālatbildības, tad uzskatāms, ka šī norma ir pietiekami skaidra (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra*

sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 8. punktu). Lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā lietotais jēdziens "likums" ietilpst Satversmes 90. pantā ietvertajā jēdzienā "tiesības" (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 14. punktu*). Līdz ar to atzīt kriminālatbildību noteicošās normas par likumu Satversmes 92. panta otrā teikuma izpratnē var tikai tad, ja tās atbilst tādiem pašiem tiesību normu kvalitātes kritērijiem, kādi ietverti Satversmes 90. pantā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*). Savukārt tas, kāda skaidrības pakāpe tiesību normai jāsasniedz gadījumā, kad personai tiek piemērots kriminālsods, galvenokārt izvērtējams, ņemot vērā Satversmes 92. panta otrajā teikumā paredzētās specifiskās prasības (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 15.4. punktu*).

Satversmes 92. panta otrais teikums aptver arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 7. panta 1. punktā noteiktās cilvēka pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka no attiecīgās tiesību normas teksta un, ja nepieciešams, pēc iepazīšanās ar tiesu veikto šā teksta interpretāciju personai jāzina, par kādu darbību vai bezdarbību tai var iestāties kriminālatbildība un kāds sods var tikt piemērots par šādu darbību vai bezdarbību. Turklāt tiesību norma var atbilst tiesību normas paredzamības prasībām arī tad, ja personai, lai tā varētu attiecīgajos apstākļos saprātīgā mērā izvērtēt kādas rīcības potenciālās sekas, ir nepieciešams saņemt kvalificētu juridisku palīdzību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 25. jūnija sprieduma lietā "Liivik v. Estonia", pieteikums Nr. 12157/05, 93. punktu*). Ja tiesību norma, uz kuras pamata persona tika notiesāta, neatbilst šīm prasībām, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīst, ka ir noticis Konvencijas 7. panta 1. punkta pārkāpums (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā "Kafkaris v. Cyprus", pieteikums Nr. 21906/04, 150. un 152. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi: lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs, arī krimināltiesībās, vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā. Vienmēr būs nepieciešams skaidrot šaubīgus jautājumus un pielāgot tiesību normas mainīgiem apstākļiem (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 25. jūnija sprieduma lietā "Liivik v. Estonia", pieteikums Nr. 12157/05, 94. punktu*).

Izskatāmajā lietā ir apstrīdēta tādas tiesību normas atbilstība Satversmei, kura paredz personas kriminālatbildību. Līdz ar to Satversmes

tiesai jāpārbauda apstrīdētās Krimināllikuma normas atbilstība Satversmes 90. pantam kopsakarā ar Satversmes 92. panta otro teikumu.

12. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma ir nekonkrēta un tāpēc viņš neesot varējis paredzēt, ka tiks saukts pie kriminālatbildības un sodīts saskaņā ar šo normu.

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā Krimināllikuma norma atbilst Satversmes 90. pantam kopsakarā ar 92. panta otro teikumu, jānoskaidro, pirmkārt, vai apstrīdētā Krimināllikuma norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un, otrkārt, vai tā ir pieejama, kā arī pietiekami skaidra un paredzama, lai varētu būt par pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu un 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 15. punktu*).

13. Krimināllikuma 236. panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 18. jūnija līdz 2013. gada 31. martam – laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, Krimināllikumā tika iekļauta ar 2004. gada 20. maija likumu "Grozījumi Krimināllikumā". Attiecīgais likumprojekts tika izskatīts Saeimā trijos lasījumos un pieņemts trešajā lasījumā 2004. gada 20. maijā. Likums tika izsludināts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" 2004. gada 4. jūnijā un stājās spēkā 2004. gada 18. jūnijā.

Saeima uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Pieteikuma iesniedzējs nav izteicis iebildumus sakarā ar apstrīdētās Krimināllikuma normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību. Arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to apstrīdētā Krimināllikuma norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

14. Likuma izsludināšana ir nepieciešama, lai ikviens varētu zināt savas tiesības, un tā ir arī likuma spēkā esības priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 17. punktu*). Savukārt personai ir subjektīvās publiskās tiesības tikt pienācīgi informētai par tās tiesībām un arī pienākumiem (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*).

Lietas dalībnieki neapšaubā to, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma bija publiski pieejama. Arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma bija publiski pieejama, jo tā bija izsludināta oficiālajā izdevumā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Līdz ar to apstrīdētā Krimināllikuma norma ir publiski pieejama ikvienam.

15. Krimināllikuma pantu formulēšanā Saeima ir tiesīga izmantot dažādus juridiskās tehnikas paņēmienus, ja vien to izmantošanas rezultātā tiek nodrošināta Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā nepieciešamā garantija pret patvaļīgu apsūdzību izvirzīšanu, notiesāšanu un sodīšanu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 23. punktu*).

Apstrīdētā Krimināllikuma norma paredz kriminālatbildību par tajā minēto priekšmetu vai vielu nevērīgu glabāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, pārkāpjot normatīvos aktus, kuri regulē ieroču apriti, ja ar šādu nodarījumu citai personai radīta iespēja iegūt šos priekšmetus vai vielas. Apstrīdētās Krimināllikuma normas tiesiskais sastāvs citstarp ietver norādi uz citiem normatīvajiem aktiem, kuri regulē ieroču apriti (*sal. sk. arī Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 19. marta lēmumu lietā Nr. SKK-100/2013; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 238. lpp.*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tādu tiesību normu, kuras nosaka kriminālatbildību par personas rīcību, kas paredzēta citā normatīvajā aktā, iekļaušana Krimināllikumā tiek uzskatīta par vienu no līdzekļiem krimināltiesisko priekšrakstu formulēšanai un šādas kriminālatbildību noteicošas normas nevar atzīt par neskaidrām tāpēc vien, ka to saturs noskaidrojams, pamatojoties uz citiem normatīvajiem aktiem (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 7.2. punktu un 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts par šaujamieroča munīcijas nevērīgu glabāšanu, pārkāpjot normatīvos aktus, kuri regulē ieroču apriti, ja ar šādu nodarījumu citai personai radīta iespēja iegūt šo munīciju. Laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, ieroču apriti citstarp regulēja Noteikumi Nr. 1001.

Tas, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma citstarp paredz kriminālatbildību par cita normatīvā akta pārkāpumu, pats par sevi nav pamats tās atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu.

16. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka neesot iespējams viennozīmīgi noskaidrot apstrīdētās Krimināllikuma normas jēgu. Turklāt neesot noteikti arī skaidri un saprotami kritēriji apstrīdētajā Krimināllikuma normā un Kodeksa 181. panta pirmajā daļā paredzēto pārkāpumu nošķiršanai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka var rasties tādas situācijas, kad tiesību normas saturs ir diezgan abstrakts un šīs normas piemērotājam, lai noskaidrotu no tās izrietošās tiesības vai pienākumus, nākas izmantot tiesību doktrīnas avotus vai judikatūru, kā arī interpretēt attiecīgo tiesību

normu (sk. *Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 11. punktu*).

16.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma ir neskaidra, jo, lai gan tajā paredzēto seku iestāšanās ir attiecīgā noziedzīgā nodarījuma obligāta pazīme, šī norma paredz tikai abstraktu seku iestāšanās iespējamību.

Atbilstoši Krimināllikuma 1. panta pirmajai daļai pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, proti, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Tātad, ja personas nodarījumā trūkst kaut vienas no Krimināllikumā paredzētajām pazīmēm, tās nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva (sk. arī: *Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 16. lpp.*). Atzīt personu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un uzlikt tai kriminālsodu var ar tiesas spriedumu un saskaņā ar likumu, līdz ar to tiesai, piemērojot atbilstošo Krimināllikuma normu, ir konkrētās krimināllietas ietvaros jākonstatē Krimināllikumā paredzēto noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju atbilstība noziedzīgā nodarījuma faktiskajām pazīmēm. Tikai tāds personas nodarījums, kas pilnībā atbilst noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, kuras ietvertas Krimināllikumā, kļūst par kriminālatbildības pamatu. Līdz ar to ikviena Krimināllikuma pantā ietvertā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme ir neatņemama attiecīgās tiesību normas tiesiskā sastāva daļa.

No apstrīdētās Krimināllikuma normas izriet, ka personai iestājas kriminālatbildība par attiecīgu nodarījumu tikai tad, ja tiek konstatēta: 1) šaujamieroča vai šaujamieroča munīcijas nevērīga glabāšana, nēsāšana, pārvadāšana vai pārsūtīšana vai lielas enerģijas pneimatiskā ieroča, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises nevērīga glabāšana, pārvadāšana vai pārsūtīšana, pārkāpjot normatīvos aktus, kuri regulē ieroču apriti, un 2) ar šādu nodarījumu citai personai radīta iespēja iegūt šo šaujamieroci, šaujamieroča munīciju, lielas enerģijas pneimatisko ieroci, sprāgstvielu vai spridzināšanas ietaisi. Līdz ar to, interpretējot apstrīdēto Krimināllikuma normu, secināms: lai personu varētu saukt pie kriminālatbildības, jākonstatē arī šajā normā paredzētā pazīme – normatīvo aktu pārkāpumu dēļ radīta iespēja citai personai iegūt šajā normā minētos priekšmetus vai vielas –, kas ir neatņemama attiecīgās tiesību normas tiesiskā sastāva daļa. Satversmes tiesa secina, ka šī pazīme neparedz neskaidru nosacījumu vai kritēriju izmantošanu un atbilst skaidrības un paredzamības prasībām. Jautājums par to, vai konkrētajā personas nodarījumā ir konstatējamas visas noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, tostarp arī tas, vai ieroču apriti regulējošo

noteikumu pārkāpuma rezultātā citai personai ir radīta iespēja attiecīgo priekšmetu iegūt, ir izvērtējams konkrētā kriminālprocesa ietvaros. Pieteikuma iesniedzēja paustie argumenti norāda vien uz to, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma tiek piemērota tādā veidā, kas neatbilst veidam, kādu viņš vēlētos. Arī Pieteikuma iesniedzēja paustais vispārīgais viedoklis, ka pat normatīvajiem aktiem atbilstoša ieroču vai munīcijas glabāšana neizslēdz iespēju, ka tos var iegūt cita persona, attiecas uz apstrīdētās Krimināllikuma normas piemērošanu, nevis šīs normas satversmību.

16.2. Lietas dalībnieki snieguši atšķirīgus viedokļus par to, vai bija izveidojusies tiesu prakse attiecībā uz apstrīdētās Krimināllikuma normas interpretāciju. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka tiesu praksē apstrīdētā Krimināllikuma norma tiek piemērota tikai tādās situācijās, kad ierocis nozaudēts vai atstāts publiski pieejamā vietā. Saeima norāda, ka kriminālatbildība atbilstoši apstrīdētajai Krimināllikuma normai praksē tiek piemērota ne tikai par šaujamieroča vai munīcijas nozaudēšanu, bet arī par atstāšanu tādā vietā, kur rodas potenciāls risks, ka šiem priekšmetiem var piekļūt citas personas. Tomēr Saeima ir atsaukusies uz tādiem tiesu nolēmumiem, kas stājušies spēkā pēc tam, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts.

Saskaņā ar Satversmes 92. panta otro teikumu tam, vai iepriekš jau ir izveidojusies judikatūra vai tiesu prakse par konkrētas tiesību normas interpretāciju, var nebūt izšķirošas nozīmes, izvērtējot šīs tiesību normas skaidrību un paredzamību, ja vien tās saturu iespējams noskaidrot ar tiesību normu interpretācijas metodēm (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 21. punktu un 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 21.6. punktu*). Arī Konvencijas 7. pantu nevar interpretēt tādējādi, ka tas aizlieltu kriminālatbildību paredzošas normas skaidrot pakāpeniski, izmantojot tiesu sniegto interpretāciju atsevišķās lietās, ja vien šāda attīstība ir saskanīga ar attiecīgā nozieguma būtību un ir bijusi saprātīgi paredzama (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija sprieduma lietā "Jorgic v. Germany", pieteikums Nr. 74613/01, 101. punktu un 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā "Seychell v. Malta", pieteikums Nr. 43328/14, 44. punktu*).

Laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, bija pieņemti tiesu nolēmumi, kuros personas sauktas pie kriminālatbildības un sodītas saskaņā ar apstrīdēto Krimināllikuma normu gan tādās situācijās, kad apstrīdētajā Krimināllikuma normā minētie priekšmeti nozaudēti vai nozagti, gan arī tādās situācijās, kad netika konstatēta šo priekšmetu faktiskā nonākšana citas personas rīcībā (*sk., piemēram, Valmieras rajona tiesas 2009. gada 26. marta spriedumu lietā Nr. 11130012109, Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas*

2009. gada 24. septembra lēmumu lietā Nr. 11130137108, Madonas rajona tiesas 2010. gada 24. augusta spriedumu lietā Nr. 11300020310, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012. gada 15. marta spriedumu lietā Nr. 11091047911).

Līdz ar to bija pieejami arī tādi tiesu nolēmumi, kuros tiesas apstrīdēto Krimināllikuma normu interpretējušas un piemērojušas personām, kuru rīcība, kas paredzēta šajā normā, nav novedusi pie tā, ka minētie priekšmeti būtu nozaudēti vai tos būtu ieguvusi cita persona.

16.3. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka nav noteikti skaidri un saprotami kritēriji apstrīdētajā Krimināllikuma normā un Kodeksa 181. panta pirmajā daļā paredzēto pārkāpumu nošķiršanai.

Laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, Kodeksa 181. panta pirmā daļa noteica: "Par šaujamieroča, munīcijas vai lielas enerģijas pneimatiskā ieroča iegādāšanās, reģistrācijas, glabāšanas, pārvadāšanas, pārsūtīšanas, nēsāšanas, ieviešanas Latvijas Republikā vai izvešanas no Latvijas Republikas kārtības pārkāpšanu, ko izdarījusi fiziskā persona, kurai ir attiecīga atļauja, – uzliek naudas sodu līdz divsimt piecdesmit latiem vai atņem šaujamieroča un lielas enerģijas pneimatiskā ieroča iegādāšanās, glabāšanas un nēsāšanas tiesības uz laiku no viena gada līdz trim gadiem." Līdz ar to Kodeksā fiziskajai personai bija paredzēta administratīvā atbildība par ieroču aprites kārtības pārkāpšanu.

Krimināllikuma komentārā citstarp bija norādīts, ka ar apstrīdētajā Krimināllikuma normā norādīto priekšmetu (vielu) nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu saprot gadījumus, kad netiek ievēroti to glabāšanai, nēsāšanai, pārvadāšanai vai pārsūtīšanai nepieciešamie piesardzības noteikumi. Kriminālatbildība par šaujamieroča vai šaujamieroča munīcijas nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, kā arī par lielas enerģijas pneimatiskā ieroča, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises nevērīgu glabāšanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu iestājas tad, ja ar to citai personai radīta iespēja iegūt šos priekšmetus vai vielas (nolaupīt tos, atrast pazaudēto ieroci vai munīciju utt.). Ir jākonstatē cēloņsakarība starp iepriekš minēto priekšmetu vai vielu nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu un pantā paredzētajām sekām – citai personai radītu iespēju iegūt šo ieroci vai munīciju. No subjektīvās puses, attiecīgais noziedzīgais nodarījums var tikt izdarīts tikai aiz neuzmanības, galvenokārt aiz noziedzīgas nevērības. Vainīgais, pārkāpjot šaujamieroču un munīcijas glabāšanas noteikumus, neparedz, ka viņa nevērīgās rīcības rezultātā šīs lietas var nonākt citas personas rīcībā. Noziedzīgās pašpalāvēšanas gadījumā vainīgais ir paredzējis savas nevērīgās rīcības seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi palāvējis, ka to varēs novērst (*sk.: Krastinš U., Liholaja V., Niedre A.*

Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 239.–240. lpp.).

Konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāvs ir tas, kas citstarp palīdz šo nodarījumu nošķirt no citiem likumpārkāpumiem. Satversmes tiesa jau norādīja, ka apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzēta pazīme, kura noteic, ka kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja normatīvo aktu pārkāpumu dēļ tika radīta iespēja citai personai iegūt apstrīdētajā Krimināllikuma normā minētos priekšmetus vai vielas. Līdz ar to apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzēto pārkāpumu ir iespējams norobežot no Kodeksa 181. pantā paredzētā administratīvā pārkāpuma, ņemot vērā šajās normās paredzētās pazīmes.

Līdz ar to persona varēja paredzēt, ka apstrīdētā Krimināllikuma norma var tikt piemērota, ja citai personai ir radīta iespēja iegūt tajā minētos priekšmetus, citstarp arī tādos gadījumos, kad šie priekšmeti nav nozaudēti un tos nav ieguvusi cita persona.

17. Krimināllikuma 236. panta pirmā daļa paredzēja kriminālatbildību par šaujamieroča vai munīcijas nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, pārkāpjot noteikumus, ja ar to citai personai radīta iespēja iegūt šo ieroci vai munīciju, jau kopš 1999. gada 1. aprīļa, kad Krimināllikums stājās spēkā.

Apstrīdētā Krimināllikuma norma tādā redakcijā, kādā tā bija spēkā laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, Krimināllikumā tika iekļauta ar 2004. gada 20. maija likumu "Grozījumi Krimināllikumā", kas stājās spēkā 2004. gada 18. jūnijā. Grozījums Krimināllikuma 236. pantā tika izdarīts, lai šajā normā atbildība būtu paredzēta ne tikai par šaujamieroča vai munīcijas nevērīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu, bet arī par lielas enerģijas pneimatisko ieroču, sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu nevērīgu glabāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu (*sk. likumprojekta Nr. 535 "Grozījumi Krimināllikumā" anotāciju un lietas materiālu 1. sēj. 130.–132. lp.*).

Ar 2012. gada 13. decembra likumu "Grozījumi Krimināllikumā", kas stājās spēkā 2013. gada 1. aprīlī, citstarp tika grozīts kriminālsods par Krimināllikuma 236. panta pirmajā un otrajā daļā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Savukārt ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem citstarp tika mainīts Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgā nodarījuma sastāvs, izsakot to jaunā redakcijā: "Par šaujamieroča, šaujamieroča būtisko sastāvdaļu, šaujamieroča munīcijas, lielas enerģijas pneimatiskā ieroča, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, pārkāpjot normatīvos aktus, ja tā rezultātā kāds no minētajiem priekšmetiem nozaudēts vai to ieguvusi cita persona, –".

Priekšlikumu grozīt Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu likumprojekta otrajam lasījumam iesniedza tieslietu ministrs. Pamatojumā, kas tika sniegts priekšlikumiem likumprojektam Nr. 187/Lp12 "Grozījumi Krimināllikumā", tieslietu ministrs norādīja, ka tobrīd spēkā bijusi redakcija paredzēja, ka "tiklīdz ir konstatēts šaujamierocha vai munīcijas nevērīgas glabāšanas, nēsāšanas, pārvadāšanas vai pārsūtīšanas fakts, [..], pārkāpjot normatīvos aktus, kuri regulē ieroču apriti, jau ir radīta iespēja citai personai tos iegūt, tāpēc ir jāuzsāk kriminālprocess. Taču Kodeksa 181. pantā ir paredzēta administratīvā atbildība par šaujamierocha, šaujamierocha munīcijas [..] aprites noteikumu pārkāpšanu personai, kurai ir attiecīga atļauja. Praksē kriminālprocesu uzsāk tikai tad, ja šaujamieroci, munīciju, lielas enerģijas pneimatisko ieroci cita persona ir ieguvusi vai tie ir nozaudēti, pārējos gadījumos tiek sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols pēc Kodeksa 181. panta pirmās daļas. Ievērojot minēto, ar priekšlikumu Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā atbildība viennozīmīgi tiek noteikta tikai gadījumos, kad attiecīgais ierocis nozaudēts vai to ieguvusi cita persona" (*lietas materiālu 2. sēj. 5.–9. lpp.*). Priekšlikums turpmāk paredzēt kriminālatbildību tikai par tādu Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzēto nodarījumu, kura rezultātā attiecīgais priekšmets vai viela ir nozaudēta vai to ieguvusi cita persona, tika apspriests arī Saeimas Juridiskās komisijas 2015. gada 17. jūnija sēdē. Šajā sēdē Tieslietu ministrijas pārstāve informēja, ka priekšlikums iesniegts, jo tiesību piemērotāji norādījuši, ka apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzētā pazīme – hipotētiska varbūtība, ka ir radīta iespēja kādai personai iegūt šaujamieroci, – praksē esot ļoti grūti pierādāma un konstatējama (*sk. sēdes audioierakstu no 1.14.42 līdz 1.15.23*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesiskais regulējums nepārtraukti attīstās, citstarp likumdevējam pilnveidojot normatīvo aktu formulējumus, lai tie precīzāk atspoguļotu tā gribu. Tādēļ tas vien, ka normatīvo aktu izdevējs vēlāk nolemj grozīt attiecīgās normas, pats par sevi nenozīmē, ka iepriekš tās nebūtu bijušas pietiekami skaidras (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.2. punktu un 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 22.2. punktu*). Tātad tas apstāklis, ka likumdevējs apstrīdēto Krimināllikuma normu vēlāk ir grozījis, tostarp precizējot nodarījumu, par kuru turpmāk tiek paredzēta kriminālatbildība, pats par sevi nav pamats apstrīdētās Krimināllikuma normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu.

No Satversmes tiesas rīcībā esošajiem Krimināllikuma un tā grozījumu izstrādes materiāliem nav iespējams secināt, ka likumdevējs būtu gribējis Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā tajās redakcijās, kādās tā bija spēkā līdz 2013. gada 31. martam, noteikt par kriminālsodāmu tikai tādu šajā normā minēto nodarījumu, kura rezultātā attiecīgais priekšmets vai viela

nozaudēta vai to ieguvusi cita persona. No 2015. gada 29. oktobra grozījumu izstrādes materiāliem ir secināms pretējais, proti, ka tikai ar šiem grozījumiem tika sašaurināts Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā minētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs, turpmāk paredzot kriminālatbildību tikai par tādu nodarījumu, kura rezultātā attiecīgais priekšmets vai viela nozaudēta vai to ieguvusi cita persona. Izskatāmajā lietā nav izšķirošas nozīmes arī 2015. gada 29. oktobra grozījumu pieņemšanas procesā izteiktajai norādei, ka praksē kriminālprocess tiek uzsākts tikai tad, ja šaujamieroci, munīciju vai lielas enerģijas pneimatisko ieroci ieguvusi cita persona vai tie ir nozaudēti. Turklāt šī vispārīgā norāde nav pamatota ar konkrētiem tiesu prakses piemēriem.

Ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem likumdevējs ir grozījis Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu tādā nolūkā, lai turpmāk kriminālatbildība būtu paredzēta tikai par tādiem nodarījumiem, kuru rezultātā attiecīgais priekšmets vai viela ir nozaudēta vai to ieguvusi cita persona, tomēr tas pats par sevi nenozīmē, ka iepriekš šī norma nebūtu bijusi pietiekami skaidra, lai būtu par pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības.

18. Tiesību norma ir atzīstama par pietiekami skaidru un paredzamu arī tad, ja persona, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību, varēja paredzēt, kādas rīcības rezultātā tā var tikt saukta pie kriminālatbildības par attiecīgajā tiesību normā norādītā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā "Del Río Prada v. Spain", pieteikums Nr. 42750/09, 79. punktu*).

Gan interpretējot apstrīdēto Krimināllikuma normu, gan izvērtējot pieņemtos tiesu nolēmumus par šīs normas piemērošanu, kā arī tiesību doktrīnā pausto, citstarp secināms, ka apstrīdētās Krimināllikuma normas tvērumā ietilpst arī tādi nodarījumi, kuru rezultātā šajā normā minētie priekšmeti nav nozaudēti vai tos nav ieguvusi cita persona. Jautājums par to, vai personas nodarījumā ir konstatējamas visas attiecīgā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, ir izvērtējams konkrētā kriminālprocesa ietvaros. Satversmes tiesa papildus norāda: pat ja persona pati nespēja noskaidrot apstrīdētās Krimināllikuma normas tvērumu, tā varēja to noskaidrot, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību. Tātad apstrīdētā Krimināllikuma norma pietiekami skaidri nosaka to, par kādu rīcību persona var tikt saukta pie kriminālatbildības.

Nepieciešamā tiesību normas paredzamības pakāpe ir atkarīga citstarp no attiecīgā normatīvā akta satura, nozares, kura tai jāregulē, kā arī tās subjektu daudzuma un statusa (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punktu*). No personām, kuras savā profesionālajā darbībā ir radušas rīkoties ar īpašu uzmanību, pamatoti var

gaidīt, ka tās sevišķi rūpīgi izvērtēs ar šādu darbību saistītos riskus un attiecīgi spēs prognozēt ar savu profesionālo darbību saistītos krimināltiesiskos riskus labāk nekā citas personas (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 24. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka normas paredzamība tiek vērtēta, raugoties no notiesātās personas viedokļa (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā "Del Río Prada v. Spain", pieteikums Nr. 42750/09, 112. punktu*).

Normatīvie akti, kas regulē ieroču apriti, izvirza prasību, ka pirms šaujamieroča pirmreizējas iegādāšanās ir jānokārto kvalifikācijas pārbaudījums. Šāda pārbaudījuma nokārtošana citstarp apliecina arī to, ka persona pārzina ieroču un munīcijas aprites kārtību. Pieteikuma iesniedzējs laikā, kad veica darbības, par kurām tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, pildīja Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Rīgas Kurzemes iecirkņa kriminālpolicijas grupas vecākā inspektora amata pienākumus. Šaujamieroci Pieteikuma iesniedzējam kā Valsts policijas amatpersonai bija atļauts izmantot kā dienesta šaujamieroci, pildot dienesta pienākumus. Šādas tiesības ir nesaraujami saistītas ar pienākumu, pildot dienestu, rīkoties ar īpašu uzmanību.

Līdz ar to ir pamatoti gaidāms, ka persona, kurai ir tiesības, pildot dienesta pienākumus, rīkoties ar ieroci, labāk nekā citas personas pārzina ne vien noteikumus, kas regulē ieroču un munīcijas apriti, bet arī ar šo noteikumu pārkāpšanu saistītos krimināltiesiskos riskus.

19. Apkopojot iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka persona varēja noskaidrot, par kādu rīcību tā var tikt saukta pie kriminālatbildības saskaņā ar apstrīdēto Krimināllikuma normu. Līdz ar to apstrīdētā Krimināllikuma norma uzskatāma par pietiekami skaidru un paredzamu, lai personu sauktu pie kriminālatbildības.

Tādējādi apstrīdētā Krimināllikuma norma atbilst Satversmes 90. pantam un 92. panta otrajam teikumam.

20. Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības lūdz izvērtēt apstrīdētā pārejas noteikuma atbilstību Satversmes 1. un 92. pantam, jo uzskata, ka likumdevējs nevar ierobežot personas stāvokli uzlabojoša likuma atpakaļejošo spēku.

Ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2016. gada 4. oktobra spriedumu Pieteikuma iesniedzējs citstarp atzīts par vainīgu apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. No minētā sprieduma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs, pārkāpjot Noteikumu Nr. 1001 29. punkta nosacījumus un Iekšlietu ministrijas 2006. gada 4. janvāra noteikumu Nr. 1 "Noteikumi par kārtību, kādā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs tiek veikta bruņojuma saņemšana, glabāšana, uzskaitē, izsniegšana dienesta pienākumu pildīšanai, nēsāšana un pielietošana"

62. punkta nosacījumus, savā lietošanā esošās pistoļu patronas glabāja sava darba kabineta galda atvilktnē, tādējādi pieļaujot iespējamu ieroča munīcijas nokļūšanu nepiederošu personu rokās. Ar Rīgas apgabaltiesas 2018. gada 13. decembra spriedumu Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas spriedums šajā daļā atstāts negrozīts.

Pieteikuma iesniedzējs gan apelācijas sūdzībā, gan kasācijas sūdzībā norādīja, ka viņa nodarījums ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem ir atzīts par krimināli nesodāmu, jo saskaņā ar apsūdzību ieroča munīcija netika nozaudēta un to nebija ieguvusi cita persona. Tomēr gan Rīgas apgabaltiesa 2018. gada 13. decembra spriedumā, gan Augstākā tiesa 2019. gada 21. novembra lēmumā, ar kuru šis Rīgas apgabaltiesas spriedums atstāts negrozīts, norādīja, ka atbilstoši apstrīdētajam pārejas noteikumam likuma grozījumi neattiecas uz personām, kuras konkrēto noziedzīgo nodarījumu izdarījušas līdz 2015. gada 29. oktobra grozījumu spēkā stāšanās dienai, un tādējādi nav attiecināmi uz Pieteikuma iesniedzēju, kurš apstrīdētajā Krimināllikuma normā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīja pirms 2015. gada 3. decembra.

Ar 2015. gada 29. oktobra grozījumiem citstarp Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs tika sašaurināts, turpmāk paredzot kriminālatbildību tikai tādos gadījumos, kad šajā normā minētais priekšmets vai viela nozaudēta vai to ieguvusi cita persona (*sk. šā sprieduma 17. punktu*). Līdz ar to 2015. gada 3. decembrī tāda rīcība, par kuru Pieteikuma iesniedzējs tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts, kļuva par krimināli nesodāmu. Tomēr apstrīdētais pārejas noteikums noteica, ka ir jāpiemēro tā Krimināllikuma norma, kura bija spēkā nodarījuma izdarīšanas brīdī.

Lai arī, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 12. punktu*), tomēr Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

Apstrīdētais pārejas noteikums attiecas ne tikai uz grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā, bet arī uz grozījumiem citos Krimināllikuma sevišķās daļas pantos. Izskatāmās lietas pamatjautājums ir saistīts tikai ar grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā.

Līdz ar to Satversmes tiesa izskatāmās lietas ietvaros izvērtēs apstrīdētā pārejas noteikuma, ciktāl tas neparedz atpakaļejošu spēku grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā attiecībā uz nodarījumiem, kas izdarīti pirms 2015. gada 3. decembra un turpmāk atzīstami par krimināli nesodāmiem, atbilstību Satversmes 1. un 92. pantam.

21. Pieteikuma iesniedzēja viedoklis par apstrīdētā pārejas noteikuma neatbilstību Satversmes 1. un 92. pantam ir balstīts uz to, ka viņš tika sodīts par tādu nodarījumu, kas krimināllietas izskatīšanas laikā jau bija atzīts par krimināli nesodāmu. Pieteikuma iesniedzēja apsvērumi attiecībā uz Satversmes 1. pantu, proti, tiesiskās valsts principa pārkāpumu, ir saistīti ar argumentiem par apstrīdētā pārejas noteikuma neatbilstību Satversmes 92. pantam.

Satversmes tiesa ir secinājusi: ja apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*).

21.1. Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka no demokrātiskas tiesiskās valsts pamatnormas atvasinātie vispārējie tiesību principi, tostarp tiesiskās valsts princips, ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja likumdevēja lēmumi aizskar indivīda tiesības un likumiskās intereses, tad ir jāizvērtē, vai tie atbilst tiesiskās valsts principiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3. punktu*). Satversmes 1. pants ietver virkni tiesiskās valsts principu, tostarp arī samērīguma, tiesiskās palāvības, taisnīguma un tiesiskuma principus (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 2005-07-01 7.3. punktu, 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 10. punktu un 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 12. punktu*).

21.2. Satversmes 92. pants noteic: "Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību." Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka viņam ir piemērots kriminālsods par tādām darbībām, kuras laikā, kad lieta tika iztiesāta, likumdevējs jau bija atzinis par krimināli nesodāmām. Līdz ar to lietā vērtējamie jautājumi attiecas uz Satversmes 92. panta otrā teikuma tvērumu.

Saskaņā ar Satversmes 92. panta otro teikumu personu var atzīt par vainīgu un tai sodu var piemērot tikai par tādu rīcību, kas saskaņā ar likumu ir atzīta par sodāmu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 14. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība noteikt sodus par konkrētiem nodarījumiem, kā arī paredzēt nosacījumus personas atbrīvošanai no atbildības par tiem. Šādu regulējumu pieņemot, likumdevējs parasti balstās uz priekšstatiem, uzskatiem un vērtībām, ko akceptējusi sabiedrība un ko tas ir tiesīgs izteikt normatīvā veidā. Likumdevējs, veidojot sodu politiku, nosaka personas uzvedības ietvarus, tādējādi aizsargājot sabiedrības drošību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2013-09-01 10. punktu*).

21.3. Izvērtējot kādas tiesību normas atbilstību no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, jāņem vērā tas, ka šo principu izpaušme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Arī apstrīdētās normas raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā ietekmē Satversmes tiesas īstenoto kontroli (*sal. sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 10.2. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka izskatāmās lietas pamatjautājums ir saistīts ar to, ka Pieteikuma iesniedzējs tika sodīts par tādu nodarījumu, kas krimināllietas iztiesāšanas laikā jau bija atzīts par krimināli nesodāmu. Līdz ar to apstrīdētā pārejas noteikuma atbilstība Satversmes 1. pantā ietvertajiem vispārējiem tiesību principiem vērtējama kopsakarā ar Satversmes 92. panta otro teikumu.

21.4. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenais mērķis ir taisnīguma nodrošināšana (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 14. punktu*). Tiesiskas valsts princips citstarp prasa, lai kriminālprocesa rezultāts būtu arī taisnīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 8. punktu un 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 12. punktu*).

Viens no tiesiskās drošības principa aspektiem ir tiesiskās pašļāvības aizsardzība. Tiesiskās drošības princips garantē paredzamu vidi un noteic, ka cilvēkiem jābūt spējīgiem droši plānot savu dzīvi, apzinoties savas rīcības juridiskās sekas. Tas paredz, ka: 1) nevienai valsts rīcībai nedrīkst būt atpakaļvērstas spēks; 2) likumdevējam jānodrošina valsts iedzīvotājiem pieņemams laika periods, lai viņi varētu sagatavoties attiecīgā juridiskā instrumenta piemērošanai no tā publicēšanas datuma (*sk.: Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G.*

1. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. 1 nodaļa. Vispārējie noteikumi*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 201.–202. lpp.). Atbilstoši tiesiskās drošības principam krimināltiesībās nodarījuma noziedzīgumu un sodāmību nosaka likums, kas bijis spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā.

Tomēr publiskajās tiesībās ir pieļaujams likuma atpakaļvērtais spēks, ja tas uzlabo subjekta tiesisko stāvokli (sk.: Iljanova D. *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana*. Rīga, Ratio iuris, 2005, 64. lpp.). Principam, ka personai jāpiemēro tās krimināltiesību normas, kas bija spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā, ir tā priekšrocība, ka tas aizsargā noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu pret patvaļīgu sodīšanu, tai skaitā soda veidu un apmēru. Princips, ka kriminālatbildību paredzēšiem likumiem nav atpakaļejoša spēka, ir ierobežojams ar izņēmumu, ka jaunajiem likumiem, kuri mīkstina iepriekšējos noteikumus, ir atpakaļejošs spēks (sal. sk.: Krugļevskis A. *Kriminālpolitika*. Rīga, 1934, 30.–31. lpp.).

Personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips krimināltiesībās ir atvasināms no tiesiskuma principa, jo šis princips ietver arī to, ka uz katru sodāmu darbību ir jāattiecina tāds sods, kuru likumdevējs uzskata par piemērotu soda noteikšanas brīdī. Tātad personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips krimināltiesībās nosaka: ja pastāv atšķirības starp noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā spēkā bijušo likumu, kas paredz kriminālatbildību, un likumu, kas pieņemts pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, tad tiesām jāpiemēro tas likums, kura noteikumi ir labvēlīgāki apsūdzētajam. Personai labvēlīga noteikuma atpakaļejošā spēka princips krimināltiesībās jāpiemēro, to konkrētajā situācijā un apstākļos izsverot un līdzsvarojot kopsakarā ar citiem demokrātiskā tiesiskā valstī spēkā esošiem vispārējiem tiesību principiem, tai skaitā taisnīguma principu, kā arī ievērojot citas Satversmes normas un starptautiskās tiesības.

21.5. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Saskaņā ar šo pantu likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkrētizācijas līdzekli, lai noteiktu demokrātiskas tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību aizsardzības samazināšanas (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 11.1. punktu*). Izskatāmajā lietā Satversmes 92. panta

otrais teikums ir vērtējams citstarp kopsakarā arī ar Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts) 15. pantu un Konvencijas 7. pantu.

Pakta 15. panta 1. punktā noteikts: "Nevienu nedrīkst atzīt par vainīgu kriminālnozieģuma izdarīšanā tādas darbības vai bezdarbības dēļ, kas saskaņā ar izdarīšanas brīdī spēkā esošajiem valsts likumdošanas aktiem vai starptautiskajām tiesībām nav bijis kriminālnozieģums. Ja pēc nozieģuma izdarīšanas likumā noteikts vieglāks sods par šāda nozieģuma izdarīšanu, tad šis likums attiecas arī uz iepriekš izdarītajiem nozieģumiem." Tiesību doktrīnā ir atzīts, ka saskaņā ar Pakta 15. panta 1. punkta trešo teikumu tiesām, izskatot krimināllietas, katrā lietā ir pienākums piemērot labvēlīgu atpakaļejošu spēku tādām likumam, kas paredz vieglāku sodu pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas (*sk.: Nowak M. U. N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. 2nd ed. Kehl am Rhein: Engel, 2005, p. 366*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka Konvencijas 7. panta 1. punkta pirmais teikums ietver likuma atpakaļejoša spēka aizlieguma principu un ietver arī citus principus, proti, ka tikai likums var noteikt, kas ir noziedzīgs nodarījums, un paredzēt par to atbildību un ka krimināltiesības nedrīkst paplašināši piemērot par sliktu apsūdzētajam, piemērojot analogiju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 4.1. punktu un 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 14. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi: princips, ka saudzējošāki krimināllikuma noteikumi jāpiemēro ar atpakaļejošu spēku, netieši tiek garantēts Konvencijas 7. pantā (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 3. decembra sprieduma lietā "Parmak and Bakır v. Turkey", pieteikumi Nr. 22429/07 un 25195/07, 64. punktu*). Atbilstoši Konvencijas 7. pantā citstarp ietvertajam tiesiskuma principam no tiesām tiek gaidīts, ka tās uz katru sodāmu darbību attiecina tādu sodu, kuru likumdevējs uzskata par samērīgu. Ja bargāks sods tiktu piemērots vienīgi tā iemesla dēļ, ka tas bija paredzēts tiesību aktā laikā, kad tika izdarīts noziedzīgais nodarījums, tas nozīmētu, ka noteikumi par krimināltiesību izmaiņām laikā tiek piemēroti par sliktu apsūdzētajam. Tādējādi netiktu ņemtas vērā tiesību aktu izmaiņas par labu apsūdzētajam, kas pieņemtas pirms viņa notiesāšanas, un joprojām tiktu piemēroti tādi sodi, kurus valsts – un sabiedrība, ko tā pārstāv, – tagad uzskata par pārmērīgi bargiem. Pienākums no dažādām krimināltiesību normām izvēlēties apsūdzētajam vislabvēlīgāko saskan arī ar citu Konvencijas 7. panta būtisku elementu – sodu paredzamību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2009. gada 17. septembra sprieduma lietā "Scoppola v. Italy (No. 2)", pieteikums Nr. 10249/03, 108. punktu*). Turklāt minētais attiecas ne tikai uz labvēlīgāka soda piemērošanu, bet arī izmaiņām tiesību normās, kas paredz kriminālatbildību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas*

2019. gada 3. decembra sprieduma lietā "Parmak and Bakır v. Turkey", pieteikumi Nr. 22429/07 un 25195/07, 64. punktu).

Tādējādi Satversmes 1. pants un 92. panta otrais teikums to kopsakarā ietver personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principu krimināltiesībās, kas piemērojams arī gadījumā, kad konkrētais nodarījums atzīts par krimināli nesodāmu.

22. Krimināllikuma 5. pants regulē Krimināllikuma spēku laikā. Saskaņā ar Krimināllikuma 5. panta pirmo daļu nodarījuma (darbības vai bezdarbības) noziedzīgumu un sodāmību nosaka likums, kas bijis spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā. Savukārt šā panta otrā daļa noteic: "Likumam, kas atzīst nodarījumu par nesodāmu, mīkstina sodu vai ir citādi labvēlīgs personai, ja vien attiecīgajā likumā nav noteikts citādi, ir atpakaļejošs spēks, proti, tas attiecas uz nodarījumiem, kas izdarīti pirms attiecīgā likuma spēkā stāšanās, kā arī uz personu, kura izcieš sodu vai izcietusi sodu, bet kurai saglabājusies sodāmība." Saskaņā ar šā panta trešo daļu likumam, kas atzīst nodarījumu par sodāmu, pastiprina sodu vai ir citādi nelabvēlīgs personai, atpakaļejoša spēka nav.

Labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips krimināltiesībās bija noteikts jau 1933. gada 24. aprīļa Sodū likumā. Minētais likums paredzēja vadošos principus – likumam nav atpakaļejoša spēka, bet labvēlīgākam likumam ir atpakaļejošs spēks. Sodū likuma komentāros citstarp norādīts, ka valstij ir pilnīgi jāatsakās no sodīšanas, ja tā tiesiskās apziņas progresa rezultātā pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas pati atcēlusi attiecīgo noteikumu. Līdz ar to Soda likuma 12. panta trešā daļa noteica: ja likumu, kurš bijis spēkā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā, atceļ pirms vainīgā tiesāšanas, atzīstot nodarījumu par nesodāmu, tad sods nav piemērojams (sk.: *Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J. 1933. gada 24. aprīļa Sodū likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem. Rīga: SIA "Limited Company", 2016, 9. lpp.*). Arī Latvijas Kriminālkodeksa 6. pants noteica, ka likumam, kas atzīst nodarījumu par nesodāmu vai mīkstina sodu, ir atpakaļejošs spēks (sk. arī, piemēram, *Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 1996. gada 7. maija lēmumu lietā Nr. SKK-101/1996*).

Saskaņā ar tiesību doktrīnā pausto Krimināllikuma 5. panta otrajā daļā ir paredzēti izņēmumi no principa par nodarījuma izdarīšanas laikā spēkā bijušā likuma piemērošanu, kad jaunā krimināllikuma darbību attiecina uz noziedzīgiem nodarījumiem, kuri ir izdarīti līdz brīdim, kad tas stāties spēkā, kā arī uz personu, kura izcieš sodu vai izcietusi sodu, bet kurai saglabājusies sodāmība, ja vien likumā nav noteikts citādi. Saskaņā ar Krimināllikuma 5. panta otro daļu jaunajam likumam ir atpakaļejošs spēks (retroaktivitātes princips), ja tas: 1) atzīst nodarījumu par nesodāmu; 2) mīkstina sodu; 3) ir citādi labvēlīgs personai. Ja jaunais likums ir bargāks, tas ir, atzīst nodarījumu

par sodāmu, pastiprina sodu vai ir citādi nelabvēlīgs personai, tam atpakaļejoša spēka nav. Šādā gadījumā darbojas Krimināllikuma 5. panta trešajā daļā nostiprinātais ultraaktivitātes princips un tiek piemērots noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laika likums (*sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 32.–35. lpp.*). Pieaicinātā persona Māris Onževs paudis viedokli, ka sodu tiesībās princips – likumdevējam ir pienākums noteikt likumam atpakaļejošu spēku, ja šis likums ir labvēlīgāks pret pārkāpumu izdarījušo personu, – ir uzskatāms par patstāvīgu tiesību principu Latvijas tiesību sistēmā.

Tiesību doktrīnā izšķir divus likuma atpakaļejoša spēka veidus – parasto likuma atpakaļejošo spēku, kad jaunu, mīkstāku krimināllikumu attiecina uz tiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kuri vēl nav iztiesāti tiesā vai attiecībā uz kuriem spriedumi nav stājušies likumīgā spēkā, un revidējošo likuma atpakaļejošo spēku, kas izpaužas jauna, mīkstāka krimināllikuma attiecināšanā uz tiem noziedzīgajiem nodarījumiem, par kuriem spriedums jau stājies likumīgā spēkā vai arī jau sāka tā izpildīšana, ja vien jaunajā likumā nav noteikts citādi. Nodarījums var kļūt par nesodāmu, ja jaunajā likumā mainīts noziedzīga nodarījuma sastāvs, paredzot tajā tādas pazīmes, kas sašaurina noziedzīgā nodarījuma loku (*sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 32.–34. lpp.*).

Tādējādi Krimināllikuma 5. pants citstarp atspoguļo Satversmes 92. pantā ietverto vispārējo tiesību principu, ka personu var atzīt par vainīgu un sodu var piemērot tikai par tādu personas rīcību, kas saskaņā ar likumu ir atzīta par sodāmu. Savukārt Krimināllikuma 5. panta otrā daļa citstarp atspoguļo principu, kas liek piemērot personai labvēlīgākās krimināltiesību normas.

23. Lai noskaidrotu, vai apstrīdētais pārejas noteikums atbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta otrajam teikumam, ir jānoskaidro, vai, ņemot vērā konkrēto situāciju un apstākļus, ir pieļaujama atkāpe no personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa krimināltiesībās.

Izvērtēt kolīzijas starp vairākiem vispārējiem tiesību principiem – tas visupirms ir likumdevēja pienākums (*sal. sk. Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 13.2. punktu*). Satversmes tiesa piekrīt Māra Onževa paustajam viedoklim, ka likumdevējam ir jāpamato atkāpšanās no personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa krimināltiesībās. Pretējā gadījumā zustu šā principa jēga un labvēlīga atpakaļejoša spēka noteikšana krimināltiesībās būtu padarīta atkarīga tikai un vienīgi no likumdevēja gribas.

Tiesību doktrīnā norādīts, ka ar likuma atpakaļejošo spēku saistītie jautājumi tiek risināti konkrētā likuma par grozījumiem Krimināllikumā pārejas noteikumos (*sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 34. lpp.*).

Pārejas noteikums par atpakaļejošā spēka ierobežojumu tika iekļauts gan Ministru kabineta izstrādātā likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (likumprojekta Nr. 151/Lp12), gan alternatīvā likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (likumprojekta Nr. 187/Lp12) sākotnējā redakcijā. Tomēr likumprojekta Nr. 187/Lp12 "Grozījumi Krimināllikumā" sākotnējā redakcija neietver grozījumus Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā. Kā jau tika norādīts šā sprieduma 17. punktā, priekšlikumu grozīt Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu pirms likumprojekta otrā lasījuma iesniedza tieslietu ministrs.

Priekšlikums grozīt Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu tika izskatīts Saeimas Juridiskās komisijas 2015. gada 17. jūnija sēdē (*sk. sēdes audioierakstu no 1.14.42 līdz 1.15.23*). Savukārt apstrīdētais pārejas noteikums tika izskatīts Saeimas Juridiskās komisijas 2015. gada 29. septembra sēdē (*sk. sēdes audioierakstu no 01.29.07 līdz 01.30.20*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Saeima nav vērtējusi apstrīdētā pārejas noteikuma attiecināšanu uz grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā. Savukārt Saeima norāda, ka ir vērtēts gan grozījums Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā, gan arī apstrīdētais pārejas noteikums attiecībā uz likuma spēku laikā un neesot radušās šaubas par to, ka attiecībā uz apstrīdēto Krimināllikuma normu ir piemērojams apstrīdētajā pārejas noteikumā noteiktais likuma spēks laikā.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai ir konstatējami tādi apstākļi, kas pamato atkāpšanos no personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa krimināltiesībās attiecībā uz grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā.

24. Apstrīdētais pārejas noteikums citstarp atspoguļo to, kā likumdevējs izlēmis konkrētā personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principu krimināltiesībās attiecībā uz Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzētajiem nodarījumiem, kas izdarīti pirms 2015. gada 3. decembra un turpmāk atzīstami par krimināli nesodāmiem, proti, kā likumdevējs izlēmis noregulēt konkrētās krimināltiesiskās attiecības. Lai gan no likumprojekta Nr. 187/Lp12 "Grozījumi Krimināllikumā" izskatīšanas gaitā iesniegtajiem priekšlikumiem un Saeimas Juridiskās komisijas 2015. gada 17. jūnija un 2015. gada 29. septembra sēdes audioierakstiem nav konstatējami apsvērumi par apstrīdētā pārejas noteikuma attiecināšanu uz Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzētajiem nodarījumiem,

kas izdarīti pirms attiecīgā likuma spēkā stāšanās, tomēr no 2015. gada 29. oktobra grozījumu izstrādes materiāliem ir izsecināms likumdevēja nolūks. Grozot Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu, likumdevēja nolūks bija turpmāk neparedzēt kriminālatbildību par tādu nodarījumu, kura rezultātā šajā normā minētais priekšmets nav nozaudēts vai to nav ieguvusi cita persona. Saeima norāda, ka apstrīdētais pārejas noteikums nodrošinot paredzamību un tiesisko noteiktību krimināllietās, kas tika ierosinātas līdz 2015. gada 3. decembrim. Tomēr apstrīdētais pārejas noteikums attiecas uz situāciju, kurā likumdevējam ir jāvērtē tiesiskās drošības princips, to izsverot un līdzsvarojot kopsakarā ar citiem demokrātiskā tiesiskā valstī spēkā esošiem vispārējiem tiesību principiem – personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principu krimināltiesībās un taisnīguma principu.

Tiesiskās drošības princips krimināltiesībās citstarp uzliek valstij pienākumu nodrošināt tiesisko attiecību noteiktību un stabilitāti. Tas paredz, ka personai tiek piemērota tā materiālā tiesību norma, kas bija spēkā nodarījuma izdarīšanas brīdī. Savukārt personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka princips krimināltiesībās prasa, lai likumdevējs noteiktu labvēlīgu atpakaļejošu spēku tādai tiesību normai, kas ir labvēlīgāka pret pārkāpumu izdarījušo personu, bet taisnīguma princips – lai kriminālprocesa rezultāts būtu arī taisnīgs.

Jau pirms tam, kad pirmās instances tiesa taisīja spriedumu krimināllietā, tāda rīcība, par kuru Pieteikuma iesniedzējs tika sodīts, bija kļuvusi par krimināli nesodāmu. Tomēr visu triju instanču tiesas atzina apstrīdētās Krimināllikuma normas piemērošanu par pamatotu, jo apstrīdētais pārejas noteikums noteica, ka grozījumi Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā neattiecas uz nodarījumiem, kas izdarīti pirms 2015. gada 3. decembra.

Ir iespējami gadījumi, kad, ņemot vērā konkrētus faktiskos un tiesiskos apstākļus, pieļaujama atkāpe no personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa piemērošanas krimināltiesībās. Tomēr personai kriminālsods nevar tikt piemērots vienīgi tā iemesla dēļ, ka tas bija paredzēts Krimināllikumā laikā, kad tika izdarīts konkrētais nodarījums, tādā gadījumā, ja likumdevējs vēlāk attiecīgo Krimināllikuma normu grozījis, atzīstot šo nodarījumu par krimināli nesodāmu. Šādā gadījumā priekšroka dodama personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principam krimināltiesībās.

Konkrētajā lietā Satversmes tiesa nesaskata arī citus no taisnīguma principa vai citiem vispārējiem tiesību principiem izrietošus objektīvus attaisnojumus, kuru dēļ attiecībā uz grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā par normā paredzētajiem nodarījumiem, kas izdarīti pirms 2015. gada 3. decembra un turpmāk, pēc šīs normas grozīšanas, atzīstami par krimināli nesodāmiem, būtu piemērojams izņēmums no personai

labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa krimināltiesībās. Tādējādi, ņemot vērā konkrētos faktiskos un tiesiskos apstākļus, secināms, ka atbilstoši demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenajam mērķim – nodrošināt taisnīgumu – personai nevar piemērot tādu sodu, ko valsts attiecīgās tiesību normas piemērošanas brīdī jau uzskata par pārmērīgi bargu.

Līdz ar to apstrīdētais pārejas noteikums, ciktāl tas neparedz atpakaļejošu spēku grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā attiecībā uz nodarījumiem, kas izdarīti pirms 2015. gada 3. decembra un turpmāk atzīstami par krimināli nesodāmiem, neatbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta otrajam teikumam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku.

25.1. Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības lūdz atzīt apstrīdēto pārejas noteikumu par spēkā neesošu no tā spēkā stāšanās brīža.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 20.1. punktu*).

Izskatāmajā lietā apstrīdētā pārejas noteikuma piemērošanas rezultātā Pieteikuma iesniedzējs tika saukts pie kriminālatbildības un sodīts saskaņā ar apstrīdēto Krimināllikuma normu. Apstrīdētā pārejas noteikuma atzīšana par spēku zaudējušu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības.

Līdz ar to apstrīdētais pārejas noteikums attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju atzīstams par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

25.2. Nosakot konkrētu brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesa izvērtē arī to, vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu ne tikai attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 20.2. punktu*).

Kriminālatbildība ir smagākais iespējamais juridiskās atbildības veids, un tās sekas var būtiski ietekmēt personas dzīvi arī pēc kriminālsoda izciešanas (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā*

Nr. 2019-22-01 14. punktu). Apstrīdētais pārejas noteikums ticis piemērots arī citos kriminālprocesos, kuros personas atzītas par vainīgām tādu Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, kuri izdarīti pirms 2015. gada 3. decembra un turpmāk atzīti par krimināli nesodāmiem, un līdz ar to ir aizskartas arī citu personu pamattiesības. Lai aizsargātu arī šo citu personu pamattiesības, nepieciešams noteikt, ka apstrīdētais pārejas noteikums attiecībā uz personām, kurām tas ticis piemērots kriminālprocesā vai būtu jāpiemēro jau uzsāktā kriminālprocesā, zaudē spēku no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Krimināllikuma 236. panta pirmo daļu (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 31. martam) **par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 90. pantam un 92. panta otrajam teikumam.**

2. Atzīt 2015. gada 29. oktobra likuma "Grozījumi Krimināllikumā" pārejas noteikumu, ciktāl tas neparedz atpakaļejošu spēku grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā attiecībā uz nodarījumiem, kas turpmāk atzīti par krimināli nesodāmiem, **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta otrajam teikumam un attiecībā uz personām, kurām šis pārejas noteikums, ciktāl tas neparedz atpakaļejošu spēku grozījumiem Krimināllikuma 236. panta pirmajā daļā, ticis piemērots vai būtu jāpiemēro tiesā, par spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2020. gada 11. decembrī

lietā Nr. 2020-26-0106

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc SIA "OPTIBET", SIA "Alfor", SIA "Admirāļu klubs", SIA "Latsson Licencing" un SIA "FURORS" konstitucionālajām sūdzībām,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 11. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 8. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 9. panta atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Pasaules Veselības organizācija 2020. gada 11. martā paziņoja, ka koronavīrusa izraisītās slimības Covid-19 uzliesmojums visā pasaulē ir sasniedzis pandēmijas līmeni.

Lai ierobežotu saslimšanu ar Covid-19 izraisošā vīrusa izplatību, Ministru kabinets 2020. gada 12. martā pieņēma rīkojumu Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" (turpmāk – Rīkojums Nr. 103), ar kuru visā Latvijas valsts teritorijā izsludināja ārkārtējo situāciju no lēmuma pieņemšanas brīža (2020. gada 12. marta) līdz 14. aprīlim. Ar Ministru kabineta 2020. gada 7. aprīļa rīkojumu Nr. 161 "Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu"" ārkārtējā situācija tika pagarināta līdz 2020. gada 12. maijam, bet ar 2020. gada 7. maija rīkojumu Nr. 254 "Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu"" – līdz 2020. gada 9. jūnijam.

Saeimas 2020. gada 20. marta ārkārtas sēdē tika pieņemts likums "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" (turpmāk – Covid-19 likums), kas stājās spēkā

2020. gada 22. martā. Šā likuma 8. pants noteica: "Ar Covid-19 izplatību saistītās ārkārtējās situācijas laikā ir aizliegts organizēt azartspēles un izlozes, izņemot interaktīvās azartspēles, skaitļu izlozes un momentloterijas." Covid-19 likuma 9. pants noteica, ka "Uz šā likuma darbības laiku Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcija aptur visas azartspēļu organizēšanas licences gan fiziskajās azartspēļu organizēšanas vietās (kazino licence, spēļu zāles licence, bingo zāles licence), gan interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību".

Covid-19 likums zaudēja spēku 2020. gada 10. jūnijā.

2. Satversmes tiesā tika ierosinātas vairākas lietas par Covid-19 likuma 8. un 9. panta (turpmāk – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmei. Lai veicinātu šo lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, tās saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tika apvienotas vienā lietā.

Apvienotajai lietai Nr. 2020-26-0106 tika piešķirts nosaukums "Par likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 8. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 9. panta atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam".

3. Pieteikumu iesniedzējas (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzējas) lūdz atzīt Covid-19 likuma 8. un 9. pantu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 9. pantu – par neatbilstošu arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

3.1. Pieteikumu iesniedzējas – SIA "OPTIBET", SIA "Latsson Licensing" un "SIA FURORS" – lūdz izvērtēt Covid-19 likuma 9. panta, ciktāl tas nosaka Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas (turpmāk – Inspekcija) pienākumu apturēt azartspēļu organizēšanas licences interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību, atbilstību Satversmes 105. pantam. Savukārt Pieteikumu iesniedzējas – SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" – lūdz izvērtēt Covid-19 likuma 8. un 9. panta atbilstību Satversmes 105. panta pirmajam un trešajam teikumam, pieteikumā aptverot gan klātienēs azartspēles (spēļu zāles), gan interaktīvās azartspēles.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, Covid-19 likuma 8. un 9. pants aizskar Pieteikumu iesniedzējām Satversmē ietvertās tiesības uz īpašumu. Apstrīdēto normu rezultātā Pieteikumu iesniedzējas nevarot gūt ienākumus no komercdarbības, tostarp negūstot peļņu, kas būtu saprātīgi gaidāma no šīs komercdarbības veikšanas.

Pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar likumu.

SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" uzskata, ka Saeimai nebija tiesību noteikt konkrētā satura ierobežojumus. Likumdevējs esot noteicis, ka fizisko un juridisko personu tiesības un brīvības ārkārtējās situācijas laikā ierobežo Ministru kabinets. Šādas pilnvaras Ministru kabinetam izrietot arī no Valsts prezidenta 2020. gada 23. marta paziņojuma Nr. 8 "Valsts konstitucionālo orgānu darbības pamatprincipi ārkārtējā situācijā". Tādējādi Saeimas tiesības noteikt personu tiesību un brīvību ierobežojumus ārkārtējās situācijas laikā esot ierobežotas un ierobežojumus noteicis nepareizais valsts varas orgāns.

Papildus tam apstrīdētās normas neesot pietiekami skaidras, jo attiecībā uz interaktīvajām azartspēlēm tās esot savstarpēji pretrunīgas. Turklāt apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā neesot ievērots labas likumdošanas princips. Likumprojekta anotācijā neesot norādīta apstrīdēto normu ietekme, nepieciešamība un pamatotība. Saeima neesot izvērtējusi apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiska spēka normām. Tāpat neesot skaidrs, kā apstrīdētajām normām varēja tikt piešķirts atpakaļvērst spēks un uz cik ilgu laiku azartspēļu organizēšana spēļu zālēs ir aizliegta, jo abās normās esot noteikti dažādi ierobežojumu termiņi.

Inspekcija, kurai ar Covid-19 likuma 9. pantu uzlikts pienākums apturēt visas azartspēļu organizēšanas licences, neesot spējusi izprast savas tiesības un pienākumus un atbilstoši vadīt savu rīcību. Arī Pieteikumu iesniedzējam neesot bijis iespējams plānot savu rīcību.

Visbeidzot, Latvija neesot pienācīgi paziņojusi, ka izmanto tiesības atkāpties no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. panta. Līdz ar to apstrīdētās normas citstarp neatbilstot arī Konvencijas 15. panta prasībām.

Vairākas Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka ierobežojumam nav leģitīma mērķa. Atsevišķi Saeimas deputātu norādītais ierobežojuma mērķis – pasargāt ģimenes no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas finansiāli grūtos apstākļos – nesaskanot ar Covid-19 likuma kopējo mērķi. Turklāt likumdevēja rīcība esot pretrunīga, jo tajā pašā laikā tikusi veicināta alkohola tirdzniecība internetā.

SIA "OPTIBET" savukārt norāda, ka ar Covid-19 likuma 9. pantu noteiktā vispārīgā azartspēļu ierobežojuma leģitīmais mērķis ir ierobežot Covid-19 izplatību, atturot cilvēkus no ilgstošas uzturēšanās slēgtās telpās, un aizsargāt sabiedrības labklājību, atturot cilvēkus no līdzekļu tērēšanas ārkārtējās situācijas laikā. Tomēr interaktīvo azartspēļu ierobežojumi, kas arī ietverti minētajā pantā, neatbilstot šim mērķim.

Pirmkārt, interaktīvās azartspēles netiekot organizētas klātienē, tādēļ to spēlēšanai neesot raksturīga vai nepieciešama personu savstarpēja saskarsme un uzturēšanās vienā telpā. Līdz ar to interaktīvo azartspēļu ierobežošanai neesot saistības ar Covid-19 izplatības ierobežošanu.

Otrkārt, interaktīvo azartspēļu darbības apturēšana neesot piemērots līdzeklis sabiedrības labklājības aizsardzībai, jo šāda ierobežojuma rezultātā personas tiekot novirzītas uz nekontrolētu un neuzraudzītu vidi, kurā tās pakļautas vēl lielākiem pārmērīgu tēriņu riskiem.

Attiecībā uz klātienēs azartspēļu ierobežojumiem Pieteikumu iesniedzējas atzīst, ka spēļu zāļu un citu pulcēšanās vietu slēgšana var būt piemērots veids, kā ierobežot Covid-19 izplatīšanos. Tomēr attiecībā uz mērķi veicināt finansiālo pratību un atturēt sabiedrību no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas esot jānorāda, ka citu krīžu laikā azartspēles Latvijā neesot bijušas ierobežotas. Savukārt statistikas dati liecinot, ka, samazinoties iedzīvotāju ienākumiem vai palielinoties bažām par nākotnē iespējamo ienākumu samazināšanos, samazinās arī azartspēļu spēlētāju skaits un/vai azartspēlēs iztērēto līdzekļu apjoms. Līdz ar to neesot pamata uzskatīt, ka cilvēki pastiprināti pievērsīsies azartspēlēm. Turklāt likumdevējam esot saistoša pierādījumos balstīta likumdošana. Konkrētajā situācijā esot skaidrs, ka likumdevējam nav datu vai jebkādu aprēķinu par gaidāmās ekonomiskās krīzes apmēriem. Visbeidzot, azartspēles esot viena no Latvijas tautsaimniecības nozarēm, kas dodot ievērojamu labumu Latvijas ekonomikai, gan veicot lielus nodokļu maksājumus valsts budžetā, gan nodarbinot lielu skaitu cilvēku. Aizliedzot Pieteikumu iesniedzējām organizēt azartspēles, likumdevējs faktiski sekmējot to, ka nodarbinātas personas zaudē darba vietu.

Likumdevējs neesot apsvēris arī to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv citi, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem tā izvirzītos mērķus būtu iespējams sasniegt tādā pašā vai pat augstākā kvalitātē gan attiecībā uz interaktīvajām, gan klātienēs azartspēlēm.

Interaktīvo azartspēļu ietvaros saskaņā ar pastāvošo regulējumu jau esot bijuši noteikti dažādi atbildīgas spēles noteikumi. Nekas neliecinot par to, ka ārkārtējās situācijas apstākļos interaktīvajām azartspēlēm pievērsīsies personas, kas iepriekš par tām nav izrādījušas interesi, jo azartspēļu reklāma esot aizliegta. Ja likumdevējs bija nobažījies par to, ka ārkārtējās situācijas laikā varētu rasties ar finansiālo pratību saistīti riski, tas esot varējis noteikt papildu prasības, kas azartspēļu organizētājiem būtu obligāti jāievēro. Tādējādi esot secināms, ka likumdevējs pirms apstrīdētās normas pieņemšanas nemaz nav apsvēris, vai lēgītīmo mērķi nevarētu sasniegt ar citiem, mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, un nav pamatojis savu rīcību.

Neviena valsts, kas atrodas līdzīgā situācijā, neesot noteikusi šādas ierobežojumus interaktīvo azartspēļu organizēšanai. Turklāt likumdevēja izvirzītais lēgītīmais mērķis – ģimeņu aizsargāšana no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas finansiāli grūtos apstākļos – esot tik plašs un nenoteikts, ka to varētu sasniegt ar jebkādiem citiem saimnieciska, ekonomiska, sociāla u. c. rakstura ierobežojumiem.

Turklāt Covid-19 likuma 9. pantā ietvertais azartspēļu organizēšanas ierobežojums esot noteikts uz visu likuma darbības laiku. Mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu bijusi ierobežojuma attiecināšana tikai uz ārkārtējās situācijas laiku.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, ar interaktīvo azartspēļu ierobežojumiem saistīto leģitīmo mērķi varētu sasniegt ar rīcību, kas būtu vērsta tieši uz nelegālās interaktīvo azartspēļu tirgus daļas samazināšanu, nevis ar licencētu azartspēļu organizētāju darbības nepamatotu ierobežošanu.

Savukārt attiecībā uz klātienē azartspēļu ierobežojumiem Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka pārējo saimnieciskās darbības veidu turpināšana neesot pilnībā aizliegta. Tirdzniecības vietām, ēdināšanas vietām un pārtikas aprītē iesaistītajiem subjektiem noteiktās prasības pilnā mērā varot izpildīt arī Pieteikumu iesniedzējas. Tātad ar klātienē azartspēļu ierobežojumiem saistīto leģitīmo mērķu sasniegšanai bijis iespējams izvēlēties mazāk ierobežojošus līdzekļus.

Apturot Pieteikumu iesniedzējām iepriekš piešķirtās beztermiņa tiesības veikt noteiktu komercdarbību, tām tiekot uzlikts smagākais iespējamais īpašuma tiesību ierobežojums. Pieteikuma iesniedzējas norāda, ka bija izpildījušas visus likumdevēja noteiktos kritērijus azartspēļu organizēšanas licenču saņemšanai, savukārt šāds ierobežojums sekmējot to nespēju saglabāt darbinieku skaitu un nozares nodokļu iemaksu apmēru. Ierobežojumi samazinot arī azartspēļu organizatoru tirgus vērtību un radot tiem kopējos zaudējumus aptuveni viena miljona *euro* apmērā katru nedēļu. Tomēr neesot konstatējams, ka no apstrīdēto normu piemērošanas rastos būtisks sabiedrības labklājības ieguvums. Izskatāmajā lietā esot jāņem vērā arī Covid-19 likuma 9. panta negatīvā ietekme uz sabiedrības labklājības un veselības aizsardzību un tautsaimniecību kopumā. Proti, pilnīgs azartspēļu aizliegums ne tikai radot tūlītējus fiskālus zaudējumus, bet arī uzliktot papildu administratīvo slogu tiesībsaizsardzības iestādēm, kurām būšot jācinās ar azartspēļu aizlieguma sekām – nelegālajām azartspēlēm. Pat ārkārtējās situācijas apstākļos neesot pastāvējusi sociāla nepieciešamība pēc šāda ierobežojuma noteikšanas, un likumdevējs esot paļāvis uz atsevišķu deputātu pieņēmumiem.

Visbeidzot, likumdevējs, pieņemot interaktīvo azartspēļu darbības ierobežojumus, kas ietverti Covid-19 likuma 9. pantā, neesot respektējis ar licences izsniegšanu radīto tiesisko paļāvību un neesot paredzējis saprātīgu pārejas periodu, lai Pieteikumu iesniedzējas pielāgotos apstākļiem un spētu nodrošināt interaktīvo azartspēļu organizēšanas pilnīgu apturēšanu. Likumdevējs neesot paredzējis arī kompensācijas mehānismu, kas Pieteikumu iesniedzējām nodrošinātu atlīdzību par to īpašuma tiesību ierobežošanu. Ņemot vērā minēto, esot secināms, ka sabiedrības labums, kas šķietami tiek gūts interaktīvo azartspēļu ierobežojumu pieņemšanas

rezultātā, nav lielāks par Pieteikumu iesniedzēju tiesībām un interesēm nodarītajiem zaudējumiem.

Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka līdzīgi argumenti var tikt izteikti arī attiecībā uz klātienē azartspēļu ierobežojumu nesamērību.

Līdz ar to Covid-19 likuma 8. un 9. pants neatbilstot Satversmes 105. pantam.

3.2. SIA "OPTIBET" norāda, ka ir aizskartas arī tai no Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. panta izrietošās tiesības.

SIA "OPTIBET" kapitāla daļas piederot Zviedrijā reģistrētam uzņēmumam. Tas nozīmējot, ka citā Eiropas Savienības dalībvalstī reģistrēts uzņēmums īsteno izšķirošu ietekmi uz SIA "OPTIBET" un faktiski SIA "OPTIBET" Latvijā darbojas kā Zviedrijā reģistrēta uzņēmuma meitas uzņēmums. Tādējādi esot konstatējams pārobežu elements. Līdz ar to Covid-19 likuma 9. panta piemērošanas, proti, lieguma organizēt interaktīvās azartspēles, rezultātā tiekot aizskartas arī SIA "OPTIBET" tiesības brīvi veikt uzņēmējdarbību Eiropas Savienībā, kuras tai izrietot no Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. panta.

Ar Covid-19 likuma 9. pantu esot paredzēts apturēt tikai azartspēļu un interaktīvo azartspēļu darbību, un nedz tas, nedz arī citas likumā iekļautās tiesību normas neierobežojot izložu un interaktīvo izložu organizēšanu. Šāds ierobežojums slēptā veidā diskriminējot citu dalībvalstu uzņēmumus, tostarp SIA "OPTIBET", un nepamatoti labvēlīgākā situācijā nostādot VAS "Latvijas Loto".

Ierobežojums varot nodrošināt izvirzītā mērķa sasniegšanu tikai tad, ja tas patiešām izriet no rūpēm par šā mērķa sasniegšanu saskanīgā un sistemātiskā veidā. Ja dalībvalsts iestādes mudina patērētājus piedalīties azartspēlēs, lai Valsts kase no tā gūtu finansiālu labumu, tad dalībvalsts nevarot atsaukties uz mērķi samazināt azartspēļu daudzumu, lai attaisnotu monopolstāvokļa pastāvēšanu. Šādos apstākļos esot konstatējama slēpta diskriminācija.

Šādai atšķirīgai attieksmei neesot pamata. Neesot objektīva pamata nošķirt izlozes un interaktīvās izlozes no citiem azartspēļu veidiem, it sevišķi interaktīvajām azartspēlēm. Arī izlozes un interaktīvās izlozes esot saistītas ar atkarību un pārmērīgu tēriņu riskiem, it sevišķi attiecībā uz mazāk nodrošinātām personām lauku reģionos.

Ierobežojumi, kas vienādi attiecas gan uz attiecīgās dalībvalsts, gan arī citu dalībvalstu uzņēmumiem, varot tikt uzskatīti par iejaukšanos uzņēmējdarbības brīvībā, pat ja tiem nepiemīt diskriminējošs raksturs. Proti, pat ja netiek konstatēts, ka norma ir diskriminējoša, ar to, ka Covid-19 likuma 9. pants netiek attiecināts arī uz izložu un interaktīvo loteriju darbību, likumdevējs nenodrošinot legītimā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanu saskanīgā un sistemātiskā veidā.

Līdz ar to Covid-19 likuma 9. pantā noteiktais interaktīvo azartspēļu ierobežojums neatbilstot Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

SIA "OPTIBET" lūdz atzīt Covid-19 likuma 9. pantu par spēkā neesošu no tās pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

3.3. Pieteikumu iesniedzējas SIA "Latsson Licensing", SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" lūdz atzīt Covid-19 likuma 9. pantu, ciktāl tas paredz uz šā likuma darbības laiku apturēt azartspēļu organizēšanas licenču darbību interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību, par neatbilstošu arī Satversmes 1. pantam.

Covid-19 likuma 9. pants esot pretrunā ar Satversmes 1. pantā ietvertajiem tiesiskās drošības un tiesiskās palāvības principiem. Turklāt Covid-19 likuma 9. pants neatbilstot arī Satversmē ietvertajam labas likumdošanas principam. Tātad likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, esot pārkāpis Satversmes 1. pantu.

SIA "Latsson Licensing" lūdz attiecībā uz to Covid-19 likuma 9. pantu atzīt par spēkā neesošu no tās pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Pieteikumu iesniedzējas SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" ar iepriekšminētajiem argumentiem identisku pamatojumu lūdz atzīt visu Covid-19 likuma 9. pantu un arī 8. pantu, proti, arī klātienes azartspēļu ierobežojumus, par neatbilstošiem Satversmes 1. pantam.

3.4. Pieteikumu iesniedzējas SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" norāda, ka apstrīdētās normas pārkāpjot arī Satversmes 91. pantā noteikto vienlīdzības principu, jo pieļaujot atšķirīgu attieksmi pret Pieteikumu iesniedzējām salīdzinājumā ar citām personām, kuras atrodas ar Pieteikumu iesniedzējām vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodoties azartspēļu un izložu organizētāji, tostarp tie, kuri organizē interaktīvās azartspēles un izlozes, un pārējie komersanti, kuri savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic komercdarbību, kas saistīta ar pakalpojumu sniegšanu vai preču pārdošanu speciāli aprīkotās telpās, kur klienti var pulcēties.

Pirmkārt, apstrīdētās normas paredzot atšķirīgu attieksmi pret valsts mēroga izložu organizētāju VAS "Latvijas Loto", jo šīs akciju sabiedrības darbība – skaitļu izložu, momentloteriju un interaktīvo izložu organizēšana – vispār netiekot ierobežota. Eiropas Savienības Tiesa esot atzinusi, ka loterijas jeb izlozes un spēļu automātu veiksmes spēles spēlētājiem rada vienlīdzīgu potenciālo kaitējumu. Turklāt VAS "Latvijas Loto" piedāvātās veiksmes spēles jebkura pilngadīga persona bez jebkādiem ierobežojumiem fiziski varot iegādāties vairākos desmitos tirdzniecības vietu (piemēram, kioskos), kā arī internetā. Šādas atšķirīgas attieksmes noteikšanai, citstarp to vērtējot arī no apstrīdēto normu leģitīmo mērķu perspektīvas, neesot saprātīga pamata. Vēl jo vairāk, šāda rīcība esot atzīstama par nelikumīgi

piešķirtu ar iekšējo tirgu nesaderīgu valsts atbalstu. Apstrīdēto normu piemērošana faktiski radot tādu situāciju, ka spēlētāji ir spiesti spēlēt VAS "Latvijas Loto" piedāvātās veiksmes spēles, jo viņiem neesot alternatīvas.

Otrkārt, apstrīdētās normas paredzot atšķirīgu attieksmi pret azartspēļu organizētājiem salīdzinājumā ar citiem komersantiem. Neesot rodams pamatojums tam, kāpēc tieši azartspēļu organizēšanas vietās nebūtu pietiekami ar tādiem pašiem drošības pasākumiem, kādi kopumā paredzēti Covid-19 izplatības novēršanai.

Tādējādi apstrīdētās normas paredzot tādu atšķirīgu attieksmi, kura nevarot tikt attaisnota, un līdz ar to neatbilstot Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" lūdz apstrīdētās normas atzīt par spēkā neesošām no Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

3.5. SIA "Alfor", SIA "Admirāļu klubs", SIA "OPTIBET" un SIA "Lattson Licencing" iesniegušas viedokļus par lietas materiāliem.

Savos viedokļos Pieteikumu iesniedzējas pamato uzskatu, ka tiesvedība izskatāmajā lietā ir turpināma, kaut arī apstrīdētās normas jau zaudējušas spēku.

Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka ārkārtējā situācija pati par sevi neesot iemesls, kura dēļ likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, būtu drīkstējis atkāpties no likumā noteiktās likumdošanas kārtības. Likumdošanas procesa norise ārkārtējās situācijas laikā jau esot noregulēta, paredzot likumprojektu steidzamību. Turpmākās atkāpes neesot bijušas pieļaujamas. Ņemot vērā ar apstrīdētajām normām noteiktā īpašuma tiesību īstenošanas ierobežojuma absolūto raksturu, likumdevējam jo īpaši bijis pienākums uzklaut tās personas, uz kurām absolūtais ierobežojums attiecas.

Turklāt ārkārtējā situācija valstī esot izsludināta un pastāvējusi, lai ierobežotu Covid-19 izplatību, nevis ekonomisku iemeslu vai sabiedrības labklājības aizsardzības dēļ. Tādēļ ar Covid-19 izplatības ierobežošanu nesaistītu ierobežojumu noteikšana interaktīvo azartspēļu organizēšanai nevarot tikt uzskatīta par patiesu reakciju uz ārkārtējo situāciju. Saeimai neesot tiesību atsaukties uz ārkārtējo situāciju, lai nepamatoti paplašinātu savu rīcības brīvību. Interaktīvo azartspēļu ierobežošana ārkārtējās situācijas laikā neesot veikta sabiedrības veselības aizsardzības labad, jo īpaši ņemot vērā to, ka tajā pašā laikā likumdevējs pieļāvis alkohola tirdzniecību internetā. Turklāt likumdevējs neesot vērsies Inspekcijā, lai noskaidrotu, vai kopš ārkārtējās situācijas izsludināšanas valstī patiesi ir novērojama lielāka interaktīvo azartspēļu spēlētāju aktivitāte, un tādējādi neesot pārliecinājies par to, vai tā izvirzītajiem legítimajiem mērķiem ir legítims pamatojums.

Faktiskie novērojumi liecinot, ka ar interaktīvo azartspēļu ierobežojumiem to legitīmais mērķis neesot sasniegts. Apstrīdēto normu spēkā esības laikā esot būtiski pieaudzis nelicencēto jeb nelegālo azartspēļu noiets. No azartspēlēm atkarīgo cilvēku veselības aizsardzība un šo cilvēku atturēšana no arvien aktīvākas iesaistīšanās azartspēlēs esot uzskatāma nevis par īpašu ārkārtējās situācijas ietvaros definējamu legitīmo mērķi, bet gan par legitīmo mērķi, kurš jau šobrīd caurvijot visu kopējo valsts nostāju, politiku un regulējumu un esot pamatā jau noteiktajiem instrumentiem, kas paredzēti spēlēšanas ierobežošanai. Tomēr neesot pierādīts, ka pirms ārkārtējās situācijas izsludināšanas spēkā bijušais regulējums nebija pietiekams. Legitīmo mērķi attiecībā uz interaktīvajām azartspēlēm būtu bijis iespējams sasniegt arī, piemēram, uz konkrētu laiku aizliedzot jaunu spēlētāju reģistrāciju.

Pieteikumu iesniedzējas nepiekrīt Konkurences padomes viedoklim. Atsauces, uz kurām minētais viedoklis balstīts, nepamatojot apgalvojumu, ka VAS "Latvijas Loto" un Pieteikumu iesniedzējas (interaktīvo azartspēļu un spēļu automātu azartspēļu organizatori) neatrodas vienā tirgū. Gan loterijām, gan citu veidu azartspēlēm esot raksturīgs nejaušības elements, kas ietverts arī likumā noteiktajās šo spēļu savstarpēji salīdzināmajās definīcijās. To salīdzināmība izrietot arī no citiem tiesību aktiem. No patērētāju viedokļa īpaši savstarpēji aizstājamās esot interaktīvās azartspēles un interaktīvās momentloterijas. Ja valstī nepastāvētu monopolstāvoklis attiecībā uz interaktīvo momentloteriju organizēšanu, tad interaktīvo azartspēļu organizētāji varētu ātri un bez lielām papildu izmaksām pārorientēties arī uz interaktīvo momentloteriju organizēšanu. To citstarp apliecinot tas, ka vairākas VAS "Latvijas Loto" organizētās interaktīvās momentloterijas esot identiskas Lietuvā interaktīvo azartspēļu organizētāju rīkotajām interaktīvajām azartspēlēm.

Ārkārtējās situācijas laikā VAS "Latvijas Loto" finanšu rādītāji esot ievērojami uzlabojušies. Proti, tās ienākumi salīdzinājumā ar 2019. gada otro ceturksni pieauguši par 34 procentiem, un tas bijis finansiālajā ziņā labākais ceturksnis visā VAS "Latvijas Loto" pastāvēšanas vēsturē. Ņemot vērā ārkārtējās situācijas laikā noteiktos ierobežojumus un ekonomikas lejupslīdes pazīmes, šāda izaugsme esot uzskatāma par anomālu. Tā vistiešāk liecinot gan par preču aizvietojamību, gan par organizatoru atrašanos vienādos un salīdzināmos apstākļos.

VAS "Latvijas Loto" monopolstāvoklis neesot kritērijs, kas varētu būt par pamatu uzskatam, ka interaktīvo azartspēļu organizatori un VAS "Latvijas Loto" neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Nozīme esot piešķirama tam, ka loterijas, tostarp interaktīvās momentloterijas, Eiropas Savienības Tiesas pastāvīgajā judikatūrā un arī Eiropas Savienības institūciju darba dokumentos tiek atzītas par vienu no

azartspēļu veidiem. Turklāt Saeimas norādītie faktori, kas it kā padarot interaktīvās azartspēles īpaši bīstamas, esot raksturīgi arī interaktīvajām momentloterijām. Arī Saeima savā viedoklī esot atzinusi, ka atkarības izraisīšanas potenciāls piemīt gan azartspēlēm, gan izlozēm.

Saeimas norādes, ka VAS "Latvijas Loto" darbība neesot ierobežota valstij pieejamo ekskluzīvo papildu kontroles iespēju dēļ, esot vērtējamas kontekstā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas atziņām par valsts uzņēmumu pārvaldību. No tām izrietot secinājums, ka valstij arī ārkārtējās situācijas apstākļos nav tiesību jebkādā veidā ietekmēt VAS "Latvijas Loto" pārvaldes institūciju darbu, izmantojot savas, proti, īpašnieka tiesības. Valsts varot ietekmēt VAS "Latvijas Loto" darbību tikai ar vispārīgiem noteikumiem, tos iekļaujot tiesību aktos. Neraugoties uz ārkārtējo situāciju, VAS "Latvijas Loto" esot turpinājis savu darbību un reklāmas kampaņas, radot personām vēlmi piedalīties izlozēs un momentloterijās un tādējādi palielinot savus ienākumus.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdētās normas, – Saeima – nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju paustajam viedoklim un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un Covid-19 likuma 9. pants atbilst arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

4.1. Atbildes rakstā attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējas SIA "OPTIBET" pieteikumu Saeima norāda, ka Covid-19 likuma 9. pants atbilst Satversmei un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

Saeima piekrīt, ka šīs apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā tika apturētas azartspēļu organizēšanas licences un tādējādi azartspēļu organizatoriem uz laiku tika pilnībā liegtas tiesības organizēt azartspēles. Līdz ar to apstrīdētā norma noteiktā laika posmā esot ierobežojusi Pieteikumu iesniedzējām Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu.

Satversmes 105. pants esot konkretizējams kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietverto uzņēmējdarbības brīvību. Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai azartspēļu sektoram izvirzītos ierobežojumus nevarot vērtēt atrauti no azartspēļu izraisītajām morāli un finansiāli negatīvajām sekām, kas gulstas uz indivīdiem un sabiedrību kopumā. Katras dalībvalsts ziņā esot vērtēšana, vai tās izvirzīto legītīmo mērķu labad ir pilnīgi vai daļēji jāaizliedz ar spēlēm un derībām saistītās darbības vai tikai tās jāierobežo un šādā nolūkā jāparedz vairāk vai mazāk stingri pārraudzības pasākumi. Lai pārlicinātos, vai ar apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums atbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam, esot nepieciešams pārbaudīt, vai šis ierobežojums netiek piemērots diskriminējošā veidā un vai tas atbilst

samērīguma prasībām. Šis Eiropas Savienības Tiesas metodoloģijā izmantotais samērīguma tests pēc satura esot līdzīgs Satversmes tiesas piemērotajam testam, tādēļ apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. pantam esot vērtējama kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantu.

Pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Valstij esot jāturpina funkcionēt arī ārkārtējās situācijas apstākļos, savukārt cilvēku tiesībām jābūt aizsargātām valstij pieejamo līdzekļu un rīcības brīvības ietvaros. Pamatprincipus, kas jāievēro ārkārtējās situācijas laikā, nosakot starptautiskās pamattiesības.

Ārkārtējā situācijā likumdevējs varot paredzēt apjomīgākus pamattiesību ierobežojumus vai apturēt atsevišķu pamattiesību darbību, tomēr dažas pamattiesības pat ārkārtējā situācijā nevarot tikt ierobežotas. Tiesības uz īpašumu neietilpstot to pamattiesību klāstā, kuru ierobežošanas nepieļaujamība ārkārtējās situācijas apstākļos būtu kā īpaši izceļama.

Saeima piekūr, ka Covid-19 likums valstij izšķirošā ārkārtējās situācijas brīdī tika pieņemts vienas dienas laikā. Tomēr par to esot notikušas demokrātiskam likumdošanas procesam atbilstošas diskusijas gan Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas sēdē, gan arī Saeimas sēdē. Savukārt Covid-19 likuma 8. un 9. panta redakcionālie trūkumi paši par sevi nevarot tikt uzskatīti par pamatu šo normu atzīšanai par neatbilstošām Satversmei. Tāda apstrīdēto normu interpretācija, atbilstoši kurai šā likuma darbības laikā aizliedzama azartspēļu organizēšana arī interaktīvajā vidē, saskanot ar likumdevēja gribu, kas apliecināta Saeimas sēdē, pieņemot Covid-19 likuma projektu otrajā (galīgajā) lasījumā. Covid-19 likuma atpakaļvērtais spēks nekādā veidā neesot ietekmējis Pieteikumu iesniedzēju tiesisko stāvokli. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu.

Covid-19 likuma 9. pantā paredzētais pamattiesību ierobežojums esot noteikts, lai pasargātu no azartspēlēm atkarīgos cilvēkus un viņu ģimenes no nelietderīgiem tēriņiem un finansiālā stāvokļa pasliktināšanās ekonomiskās lejupslīdes un ārkārtējās situācijas apstākļos, kā arī aizsargātu no azartspēlēm atkarīgo cilvēku veselību un novērstu viņu arvien aktīvāku iesaistīšanos azartspēlēs. Šie mērķi atbilstot Satversmes 116. pantā nostiprinātajiem legītimajiem mērķiem – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti legītīmo mērķu sasniegšanai. Pamattiesību ierobežojums esot bijis arī nepieciešams. Ārkārtējās situācijas apstākļos personu sociālo aktivitāšu iespējas esot ierobežotas līdz minimumam, un tāpēc neesot bijis nekādu šaubu par to, ka ar azartspēļu nozari saistītie riski ir neadekvāti augsti. Šādā situācijā legītimos mērķus neesot bijis iespējams sasniegt nekādā citādā veidā kā vien

ierobežojot azartspēļu pieejamību (it īpaši interaktīvajā vidē). Savukārt, paredzot pārejas periodu, legītimais mērķis netiktu sasniegts nepieciešamajā kvalitātē. Līdz ar to neesot pastāvējuši citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma legītimo mērķi būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

Samērīguma ievērošanai arī ārkārtējās situācijas apstākļos vajagot rast līdzsvaru starp personas pamattiesību ierobežojumu un sabiedrības labumu. Esot jāņem vērā tas, ka likumdevējam ir ne tikai tiesības, bet pat pienākums veikt tādus pasākumus, kas novērstu un mazinātu no pandēmijas izrietošās nelabvēlīgās sociālās un ekonomiskās sekas.

Esot pamats uzskatīt, ka tad, ja ekskluzīvas tiesības azartspēļu organizēšanas jomā tiek piešķirtas tikai vienai, turklāt stingrai valsts iestāžu kontrolei pakļautai organizācijai, valsts spēs kontrolēt ar azartspēļu nozari saistītos riskus un novērst pamudinājumus uz pārmērīgiem izdevumiem saistībā ar azartspēlēm, kā arī cīnīties pret atkarību no tām, efektīvāk nekā tādā gadījumā, ja attiecīgās darbības veiktu konkurējoši privāti pakalpojuma sniedzēji, pat ja uz tiem attiektos atļauju sistēma un kontroles un sankciju sistēma. Ievērojot minēto, Covid-19 likuma 9. pants neesot atzīstams par diskriminējošu, jo pieteikumā norādītās personu grupas neatrodoties vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Tas, vai likumdevējs ir ievērojis saprātīgu līdzsvaru starp komersantam radušos palāvēību un konkrētu personu, kā arī visas sabiedrības tiesībām, uz kuru aizsardzību vērsta apstrīdētā norma, esot izvērtējams kopsakarā ar jau minētajiem argumentiem.

Visbeidzot, izskatāmajā lietā būtiska nozīme esot piesardzības principa ievērošanai likumdevēja darbā ārkārtējās situācijas apstākļos. Piesardzības princips nozīmējot to, ka kaitējuma savlaicīga novēršana ir efektīvāka nekā cīņa pret kaitējuma sekām. Ārkārtējās situācijas apstākļos atbilstoši minētajam principam ļoti ātri pieņemot apstrīdēto normu, Latvijai esot izdevies novērst atkarīgo personu masveidīgu iesaistīšanos azartspēlēs. Turklāt norma esot bijusi ierobežota laikā. Līdz ar to nelabvēlīgās sekas, kas Covid-19 likuma 9. pantā ietvertā pamattiesību ierobežojuma dēļ radušās komersantam, neesot lielākas par labumu, ko ārkārtējās situācijas apstākļos no šā ierobežojuma guvušās konkrētas personas, sabiedrība un valsts kopumā.

Līdz ar to Covid-19 likuma 9. pantā noteiktais personas pamattiesību ierobežojums esot samērīgs un atbilstošs Satversmes 105. pantam un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

4.2. Attiecībā uz Covid-19 likuma 9. panta atbilstību Satversmes 91. pantam Saeima nav iesniegusi atsevišķu juridisko pamatojumu, norādot, ka arī uz šo jautājumu ir attiecināmi iepriekšminētie apsvērumi, kas norādot

uz to, ka konkrēti komersanti neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Tāpat atsevišķs pamatojums netika iesniegts par Covid-19 likuma 8. panta atbilstību Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam, Saeimai norādot uz jau iesniegto juridisko pamatojumu attiecībā uz Covid-19 likuma 9. pantu.

4.3. Saeimas papildu apsvērumos norādīts, ka viens no klātienēs azartspēļu vietu (spēļu zāļu, kazino un bingo zāļu) darbības ierobežošanas legītimajiem mērķiem bija arī sabiedrības veselības aizsardzība. Attiecīgo priekšlikumu tā iesniedzēji citstarp esot pamatojuši ar to, ka šāds ierobežojums nepieciešams, lai novērstu vairāku cilvēku ilgstošu uzturēšanos slēgtās telpās.

Katram cilvēkam esot tiesības sasniegt visaugstāko fiziskās un psihiskās veselības līmeni. No šīm tiesībām izrietot valsts pienākums veikt efektīvus pasākumus, kas vērsti uz epidēmisko un endēmisko slimību, arodslimību un citu slimību profilaksi, ārstēšanu un apkarošanu. Lai apkarotu Covid-19 izraisīto vīrusu, valstij vajadzējis nekavējoties ieviest tā izplatības ierobežošanai nepieciešamos pasākumus. Viens no šādiem pasākumiem bijusi tādu ierobežojumu noteikšana, kuri liedza vairākām personām ilgstoši uzturēties vienās un tajās pašās slēgtās telpās.

Attiecībā uz interaktīvo azartspēļu organizētāju un izložu organizētāju savstarpējo salīdzināmību Saeima norāda, ka interaktīvās izlozes Latvijā rīko tikai VAS "Latvijas Loto". Interaktīvo momentloteriju organizēšana neesot ierobežota, jo valsts arī bez īpašu ierobežojumu noteikšanas Covid-19 likumā esot spējusi efektīvi sasniegt ārkārtējās situācijas laikā izvirzītos mērķus.

VAS "Latvijas Loto" savas darbības rezultātā gūtos ienākumus novirzot valsts budžetā. Tādējādi tiekot sniegts atbalsts dažādu sociāli nozīmīgu jautājumu risināšanai. Līdz ar to esot jāatzīst, ka interaktīvo azartspēļu organizētāji un izložu organizētājs VAS "Latvijas Loto" neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

5. Pieaicinātā persona – Slimību profilakses un kontroles centrs (turpmāk – SPKC) – norāda, ka ar epidemioloģisko drošību saistītie lēmumi valstī jāvērtē kopsakarā ar daudziem faktoriem, to skaitā epidemioloģiskās situācijas straujo pasliktināšanos, nepietiekamiem zinātniskajiem pierādījumiem par Covid-19 infekcijas īpatnībām, epidemioloģiskā procesa attīstību, infekcijas izplatīšanās riskiem un sabiedrības veselības apdraudējumu, ārstniecības iestāžu gatavību un jaudu uzņemt potenciāli lielu pacientu plūsmu, ārkārtējās situācijas izsludināšanu, individuālo aizsardzības līdzekļu pieejamību, kā arī citiem ierobežojošajiem pasākumiem, kas tika ieviesti Latvijā un citās valstīs. Esot jāņem vērā tas, ka Covid-19 uzliesmojuma

sākumposmā vairumā nozaru nebija izstrādātas rekomendācijas vai nosacījumi darbības nepārtrauktības nodrošināšanai Covid-19 krīzes apstākļos.

Azartspēļu (neatkarīgi no vides) negatīvā ietekme uz cilvēku psihisko veselību un labklājību (labbūtību), jo īpaši sarežģītajos un ārkārtējai situācijai raksturīgā emocionālā stresa apstākļos, esot aprakstīta vairākās publikācijās. Ārkārtējās situācijas laikā pieņemtie lēmumi esot bijuši vērsti un attiecināmi uz Covid-19 pandēmijas seku mazināšanu vai novēršanu ne tikai veselības, bet arī sociālajā sfērā. Šāda izpratne pilnībā atbilstot Pasaules Veselības organizācijas 1946. gada konstitūcijā iekļautajai veselības definīcijai, proti: veselība ir pilnīgas fiziskas, garīgas un sociālās labklājības stāvoklis (angļu v. – *well-being*), nevis tikai slimību vai traucējumu neesamība.

SPKC neesot iesniedzis priekšlikumu aizliegt azartspēļu norisi ārkārtējās situācijas laikā, taču izprotot un respektējot pieņemto lēmumu nozīmi sabiedrības veselības labā.

Dalība dažādos izklaides pasākumos novēršot cilvēku uzmanību no nepieciešamības ievērot piesardzības pasākumus. Piemēram, pārmērīgu zaudējumu draudi azartspēles laikā psiholoģiski pārsniedzot bailes no inficēšanās ar Covid-19 izraisīto vīrusu.

6. Pieaicinātā persona – Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Infekciju uzraudzības dienesta vadītājs infektologs Uga Dumpis – norāda, ka spēļu zāles uzskatāmas par vietām, kur Covid-19 izplatības risks ir sevišķi augsts.

Tas esot izskaidrojams ar vairāku faktoru kopumu. Iekštelpās transmisijas risks esot ievērojami augstāks nekā ārtelpās. Spēlētāji telpās atrodoties ilgāk par 15 minūtēm. Spēlētāji un personāls varot inficēties gan nepārvietojoties, gan pārvietojoties (dodoties uz bāru, smēķējot utt.). Neesot izslēdzami savstarpējie kontakti. Spēles notiekot uz grūti dezinficējamām virsmām. Azartspēļu spēlētāji varot būt transmisijas riska grupā (18-40 gadi) un arī ar noslieci uz nepakļaušanos prasībām un rīkojumiem.

Lai pieņemtu lēmumu neslēgt kādas iestādes, no šīs rīcības izrietošajiem sociālajiem vai ekonomiskajiem ieguvumiem vajagot būt ļoti nozīmīgiem.

7. Pieaicinātā persona – Konkurences padome – norāda uz tās pieņemto lēmumu par SIA "Olympic Casino Latvia" un SIA "GARKALNS" apvienošanu, kurā tā esot secinājusi, ka spēļu automāti ir nodalāmi no citiem azartspēļu veidiem atsevišķā konkrētās preces tirgū. Pie šāda secinājuma nonāks, galvenokārt ņemot vērā tirgus dalībnieku sniegto informāciju, ka spēļu automāti nav aizvietojami ne ar vienu citu azartspēles veidu, jo katra azartspēle notiekot uz citādu principu pamata. Arī klientus visbiežāk interesējot konkrēts azartspēļu veids.

Spēļu automāti neesot salīdzināmi ar interaktīvajām azartspēlēm arī atšķirīgā klientu loka dēļ, proti, spēļu zāles apmeklējot cilvēki, kuriem ir svarīgs personīgais kontakts ar apkalpojošo personālu, spēļu zāles atmosfēra, vide ar fiziskiem spēļu automātiem, kā arī iespēja izmantot bāra pakalpojumus.

Pēc Konkurences padomes ieskata, VAS "Latvijas Loto" organizēto spēļu rezultāti ir pilnībā vai pārsvarā atkarīgi no nejaušības vai nezināmu notikumu kopuma un spēlētājs tos nevar ietekmēt ne ar savām zināšanām, ne spējām. Savukārt Pieteikumu iesniedzēju sniegtie pakalpojumi balstoties uz loģiku un zināšanām kādā specifiskā azartspēļu jomā un pamatā neesot atkarīgi no nejaušības vai nezināmu notikumu kopuma. Līdz ar to esot secināms, ka VAS "Latvijas Loto" un Pieteikumu iesniedzēju sniegtie pakalpojumi konkrētā tirgus noteikšanas kontekstā nav savstarpēji aizvietojami. Tā kā VAS "Latvijas Loto" un Pieteikumu iesniedzējas neesot viena konkrētā tirgus dalībnieki, to darbība konkrētā tirgus kontekstā nepārklājos. Tādējādi to rīcība un valsts noteiktie konkurences un darbības apstākļi attiecīgajos tirgos (tai skaitā ar apstrīdētajām normām noteiktie ierobežojumi) savstarpēji cits citu neietekmējot un VAS "Latvijas Loto" un Pieteikumu iesniedzējām neradot atšķirīgus konkurences apstākļus.

Atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības darbību 106. pantam tirgus dalībnieka atrašanās dominējošā stāvoklī pati par sevi neesot aizliegta. Tā kā apstrīdētās normas attiecas uz konkrēto tirgu, kurā VAS "Latvijas Loto" nedarbojas, apstrīdētās normas un VAS "Latvijas Loto" darbība atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības darbību 106. panta pirmajai daļai kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantu nepārkāpjot ES konkurences tiesības. Līdzīgi neesot pārkāptas arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 106. panta otrās daļas prasības, kas tieši regulē VAS "Latvijas Loto" darbību, un ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 106. panta pirmo daļu noteiktais pienākums ievērot valsts atbalsta noteikumus.

Secinājumu daļa

8. Covid-19 likums un tajā ietvertās apstrīdētās normas zaudēja spēku 2020. gada 10. jūnijā.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts paredz, ka līdz sprieduma pasludināšanai tiesvedību lietā var izbeigt ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma vai akts ir zaudējis spēku. Tomēr šādā gadījumā likums paredz Satversmes tiesai iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai nepastāv apstākļi, kas tomēr prasa tiesvedību turpināt (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 10. punktu*).

Konstitucionālo sūdzību persona iesniedz, lai aizstāvētu savas Satversmē noteiktās pamattiesības. Tādēļ, apsverot jautājumu par tiesvedības izbeigšanu lietā, Satversmes tiesai jāņem vērā nepieciešamība aizsargāt personām Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*). Par nepieciešamību turpināt tiesvedību lietā var liecināt tas, ka konstitucionālās sūdzības iesniedzējs ir lūdzis atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē. Satversmes tiesas spriedums var būt vienīgais tiesiskais ceļš, kādā konstitucionālās sūdzības iesniedzējs var turpināt savu aizskarto tiesību aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 7. punktu*).

Izskatāmā lieta ir ierosināta uz konstitucionālo sūdzību pamata. Pieteikumu iesniedzējas ir lūgušas Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Proti, tiesvedības turpināšana lietā ir nepieciešama, lai tiktu nodrošināta Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību aizsardzība, izskatot lietu pēc būtības. Apstrīdēto normu spēka zaudēšana nevar tikt uzskatīta par pietiekamu pamatu tiesvedības izbeigšanai, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jo tā neatrisina lietā pastāvošo strīdu un nenovērš iespējamo personu pamattiesību aizskārumu. Līdz ar to tiesvedība izskatāmajā lietā ir turpināma.

Tādējādi Satversmes tiesai nav pamata izbeigt tiesvedību, kaut arī apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku.

9. Lietā izspriežami prasījumi par vairāku apstrīdēto normu atbilstību vairākām augstāka juridiska spēka normām. Proti, lietā ir jāizvērtē, vai:

1) Covid-19 likuma 8. pants atbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam;

2) Covid-19 likuma 9. pants atbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam;

3) Covid-19 likuma 9. pants atbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

Ja ir apstrīdēta vairāku tiesību normu atbilstība vairākām Satversmes un citām tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 23. punktu*).

10. Covid-19 likuma 8. pants noteic, ka ar Covid-19 izplatību saistītās ārkārtējās situācijas laikā ir aizliegts organizēt azartspēles un izlozes, izņemot interaktīvās azartspēles, skaitļu izlozes un momentloterijas. Savukārt Covid-19 likuma 9. pants noteic, ka uz šā likuma darbības laiku Inspekcija aptur visas azartspēļu organizēšanas licences gan fiziskajās

azartspēļu organizēšanas vietās (kazino licence, spēļu zāles licence, bingo zāles licence), gan interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību.

Secināms, ka abas šīs normas nošķir galvenokārt tas, ka Covid-19 likuma 9. pants aptver gan fizisko azartspēļu organizēšanas vietu (turpmāk – klātienē azartspēļu), gan interaktīvo azartspēļu ierobežojumus, bet 8. pants ir attiecināms tikai uz klātienē azartspēlēm. Proti, Covid-19 likuma 8. pantā noteiktā ierobežojuma faktiskās sekas vēl jo vairāk tiek sasniegtas ar 9. panta regulējumu, kas citstarp paredz vēl plašākus ierobežojumus.

Ņemot vērā normu savstarpējo pārklāšanos un faktu, ka abas normas ierobežo klātienē azartspēļu norisi, atzīstams, ka apstrīdētās normas ir savstarpēji cieši saistītas, un Satversmes tiesa šo normu satversmību izvērtēs vienlaikus. Tajā pašā laikā apstrīdēto normu ietekme uz klātienē azartspēlēm un interaktīvajām azartspēlēm tiks izvērtēta arī atsevišķi. Proti, apskatot klātienē azartspēļu ierobežojumus, tiks izvērtēta abu apstrīdēto normu satversmība, ciktāl tās ierobežo klātienē azartspēles, bet interaktīvo azartspēļu ierobežojumu satversmības izvērtēšanas ietvaros tiks pārbaudīta tikai Covid-19 likuma 9. panta, ciktāl tas paredz interaktīvo azartspēļu ierobežošanu, atbilstība attiecīgajām Satversmes normām.

Tā kā tiek apstrīdēta normu atbilstība vairākām Satversmes normām un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam, Satversmes tiesa noteiks, kādā secībā šī atbilstība izvērtējama.

10.1. SIA "OPTIBET" pieteikumā norādīts, ka Covid-19 likuma 9. pants ir pretrunā Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pants aizsargā ES dalībvalstu iedzīvotājus un juridiskās personas, kas vēlas īstenot savu ekonomisko aktivitāti citā dalībvalstī. Tā mērķis ir nodrošināt, lai pret visiem dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri veic uzņēmējdarbību citā dalībvalstī, tiktu piemērota tāda pati attieksme kā pret šīs valsts pilsoņiem (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 1986. gada 28. janvāra sprieduma lietā C-270/83 "Komisija pret Franciju" 14. punktu*; sk. arī: Kellerbauer M., Klamert M., Tomkin J. (Eds.) *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. The Commentary. Oxford: Oxford University, 2019, p. 658*). Proti, no Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. panta kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 54. pantu izriet jebkurā dalībvalstī nodibinātu uzņēmumu tiesības uzturēt aģentūras vai filiāles citā dalībvalstī, dibināt meitas uzņēmumus vai iegādāties esošo uzņēmumu akcijas (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 1986. gada 28. janvāra sprieduma lietā C-270/83 "Komisija pret Franciju" 18. punktu un 1999. gada 9. marta sprieduma lietā C-212/97 "Centros Ltd" 19.–20. punktu*; sk. arī: Geiger R., Khan D.–E., Kotzur M. *European Union Treaties. A Commentary. München: C.H.Beck; Oxford, U.K.: Hart, 2015, pp. 359, 377*). Uzņēmumiem, kas

vēlas īstenot šādas tiesības, visupirms jābūt izveidotiem saskaņā ar civiltiesībām vai komerciesībām atbilstoši kādas dalībvalsts likumiem, un tie var vērsties pret tās valsts tiesību normām, kurā tie vēlētos īstenot iepriekšminētās tiesības, vai savas atrašanās vietas valsts tiesību normām, ja tās ierobežo ekonomisko aktivitāšu īstenošanu citā valstī (sk.: *Kellerbauer M., Klamert M., Tomkin J. (Eds.) The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. The Commentary. Oxford: Oxford University, 2019, p. 688*).

Tomēr izskatāmajā lietā nav risināms jautājums par Eiropas Savienības dalībvalstu uzņēmumu tiesībām uzsākt komercdarbību Latvijā. Pirmkārt, visas Pieteikumu iesniedzējas ir Latvijā dibinātas komercsabiedrības un darbojas Latvijā. Konkrētā Pieteikuma iesniedzēja arī nav precīzi norādījusi, kā tieši ir aizskartas citās dalībvalstīs reģistrētu tiesību subjektu iespējas sniegt ar azartspēlēm saistītos pakalpojumus Latvijā vai Latvijā reģistrētu tiesību subjektu iespējas sniegt ar azartspēlēm saistītos pakalpojumus citās dalībvalstīs. Otrkārt, apstrīdētajā normā vispār nav paredzēta atšķirīga attieksme, kas būtu balstīta uz citas valsts pilsonību vai reģistrāciju citā Eiropas Savienības dalībvalstī, vai arī pret uzņēmumiem, kuru kapitāls ir saistīts ar citās Eiropas Savienības dalībvalstīs dibinātiem uzņēmumiem. Līdz ar to nevienai no Pieteikumu iesniedzējām nav aizskartas Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā paredzētās tiesības. Savukārt tas, vai likumdevējs ir paredzējis vienādu attieksmi pret visiem Latvijas Republikā reģistrētajiem veiksmes spēļu organizatoriem, ir pārbaudāms, izvērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. pantam, 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 91. panta pirmajam teikumam.

Tātad izskatāmajā lietā nav vērtējama Covid-19 likuma 9. panta atbilstība Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktam tiesvedība lietā šajā daļā ir jāizbeidz, jo tās turpināšana nav iespējama.

Tādējādi tiesvedība lietā daļā par Covid-19 likuma 9. panta iespējamo neatbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam ir izbeidzama.

10.2. Pieteikumu iesniedzējas ir norādījušas, ka apstrīdētās normas aizskar azartspēļu organizētāju tiesības uz īpašumu, kas nostiprinātas Satversmes 105. pantā, kā arī Satversmes 1. pantā ietvertos tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principus.

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskās valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās paļāvības princips. Tiesiskās paļāvības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonsekventu valsts rīcību. Šā principa pamatā ir tas, ka indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā

uzticēšanās. Tiesiskās palāvības principa pastāvēšana ir saistīta ne tikai ar uzticēšanos valsts varai, bet arī ar tiesību normu adresātu rīcības brīvības īstenošanas iespējām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Tiesiskās palāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t. i., persona var palauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un īstenotas. Tomēr tiesiskās palāvības princips neizslēdz to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas tiesiskā veidā. Proti, šis princips nedod pamatu palauties uz to, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Izvērtējot kādas tiesību normas atbilstību no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, jāņem vērā tas, ka šo principu izpausme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Arī apstrīdētās normas raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā ietekmē Satversmes tiesas īstenoto kontroli. Ja lietā apstrīdēta tiesību normas atbilstība gan tiesiskās palāvības principam, gan arī Satversmes 105. pantam, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.3. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēju sniegtais juridiskais pamatojums ir balstīts uz to, ka apstrīdētās normas ierobežojot tām Satversmē noteiktās tiesības uz īpašumu. Savukārt Pieteikumu iesniedzēju apsvērumi par iespējamo tiesiskās palāvības principa pārkāpumu ir saistīti ar to norādītajiem argumentiem par Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu. Proti, azartspēļu organizatori esot palāvušies uz to, ka varēs turpināt komercdarbību atbilstoši izsniegtajām licencēm. Tādējādi, pārbaudot iespējamo personas īpašuma tiesību ierobežojumu, jāņem vērā arī tiesiskās palāvības princips (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 16.2. punktu*).

Līdz ar to apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās palāvības principam vērtējama kopsakarā ar Satversmes 105. pantu.

10.3. Satversmes 91. panta pirmais teikums noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Šajā normā ietvertais vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sal. sk. piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 9. punktu*).

Vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskās valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus. Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 15. punktu*).

No pieteikumiem izriet, ka lietas pamatjautājums – vai bija pieļaujama klātienēs azartspēļu un interaktīvo azartspēļu darbības apturēšana – visupirms attiecas uz Satversmes 1. un 105. pantā ietvertajām Pieteikumu iesniedzēju tiesībām. Savukārt pēc tam, kad pārbaudīta apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 1. un 105. pantam, balstoties uz iegūtajiem secinājumiem, ir iespējams izvērtēt šo normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam, bet pēc tam – Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

11. Lai izvērtētu apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu un no demokrātiskas tiesiskās valsts pamatnormas atvasinātajiem tiesiskās palāvības un tiesiskās drošības principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, jānoskaidro, vai apstrīdētās normas ierobežo attiecīgās personas pamattiesības, proti, jānoskaidro, kas izskatāmajā lietā uzskatāms par īpašuma tiesību objektu un vai apstrīdētās normas šādas tiesības ierobežo (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 19. punktu*).

11.1. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvērto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu demokrātiskas tiesiskās valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvērto pamattiesību aizsardzības samazināšanas (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 18. punktu*). Izskatāmajā lietā Satversmes 105. pants ir vērtējams citstarp kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu.

Konvencijas Pirmā protokola 1. pants nosaka: "Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz sava īpašuma izmantošanu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem. Minētie nosacījumi nekādā veidā nedrīkst ierobežot valsts tiesības izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu."

11.2. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka apstrīdētās normas aizskar to tiesības uz īpašumu, jo liedz tām veikt komercdarbību – azartspēļu organizēšanu – uz licences pamata. Tam piekrīt arī Saeima.

Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā personas likumīgi iegūto īpašumu, tomēr otrais un trešais teikums atļauj valstij ar likumu ierobežot īpašuma tiesības sabiedrības interesēs (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 12.3. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst arī personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.1. punktu*).

Azartspēļu un izložu likums nosaka azartspēļu organizētāju licencēšanas kārtību. Saskaņā ar šā likuma 3. panta pirmo daļu Latvijas Republikā azartspēles drīkst organizēt tikai pēc attiecīgu licenču saņemšanas. Proti, komersantiem, lai tie varētu nodarboties ar azartspēļu organizēšanu fiziskajās azartspēļu organizēšanas vietās, ir jāsaņem azartspēļu organizēšanas licence un attiecīgā azartspēļu organizēšanas vietas licence (kazino licence, spēļu zāles licence, bingo zāles licence, totalizatora vai derību likmju pieņemšanas vietas licence). Savukārt, lai varētu organizēt interaktīvās azartspēles, papildus azartspēļu organizēšanas licencei nepieciešams saņemt arī interaktīvo azartspēļu organizēšanas licenci. Atbilstoši likumam "Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli" komersantiem ir iespējams saņemt arī azartspēļu organizēšanas licenci tikai interaktīvo azartspēļu organizēšanai.

No lietas materiāliem un publiski pieejamās informācijas izriet, ka visām Pieteikumu iesniedzējām bija izsniegtas un spēkā esošas azartspēļu organizēšanas licences (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 40. lp., 2. sēj. 69.–72 lp., 3. sēj. 1. un 73. lp.*). Pieteikumu iesniedzējas uz šo licenču pamata veica savu komercdarbību.

Tādējādi Pieteikumu iesniedzēju uz licences pamata iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību, organizējot klātienē un/vai interaktīvās azartspēles, ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.

Iejaukšanās komercdarbībā, kas tiek veikta uz licences pamata, var tikt uzskatīta par tiesību uz īpašumu ierobežojumu. Tādā gadījumā ierobežojumam būtu jāizpaužas kā konkrētai negatīvai ietekmei, kas

radusies apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.2. punktu*).

Ar apstrīdētajām normām aizliegts organizēt azartspēles un izlozes, izņemot interaktīvās azartspēles, skaitļu izlozes un momentloterijas, bet Inspekcijai noteikts pienākums apturēt visas azartspēļu organizēšanas licences gan fiziskajā, gan elektroniskajā vidē. Inspekcija ar 2020. gada 6. aprīļa lēmumu Nr. 2020/0161 "Par azartspēļu organizēšanas licenču apturēšanu" citstarp apturējusi arī tieši Pieteikumu iesniedzējām izsniegtās azartspēļu organizēšanas licences. Tādējādi ar apstrīdētajām normām ir ierobežotas personu tiesības veikt konkrēta veida komercdarbību, kuru tās līdz šim veikušas, paļaujoties uz izsniegtajām licencēm.

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikumu iesniedzējas, kas apstrīd Covid-19 likuma 8. pantā noteikto klātienē azartspēļu ierobežojumu, proti, SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs", klātienē ir organizējušas tikai spēļu automātu spēles. Tātad šo Pieteikumu iesniedzēju tiesību aizskārums Covid-19 likuma 8. panta kontekstā ir radies tieši un tikai no šā veida azartspēļu ierobežošanas un tās neskar citu klātienē azartspēļu, piemēram, kazino, ierobežojumi. Tomēr Satversmes tiesai nav obligāti jāsašaurina prasījuma tvērumš. Līdz ar to arī turpmāk lietā klātienē azartspēļu organizēšanas aizliegums tiks aplūkots plašākajā mērogā.

Tātad apstrīdētās normas azartspēļu organizētājiem ierobežo Satversmes 105. panta pirmajā un trešajā teikumā noteiktās pamattiesības.

12. Noskaidrojot, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesību ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jāvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 18. punktu*).

13. Lai izvērtētu to, vai Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu*).

13.1. Saeimas 2020. gada 20. marta otrajā (četrpadsmitajā) ārkārtas sēdē likumprojekts "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" tika atbalstīts pirmajā lasījumā un atzīts par steidzamu. Likumprojekts tika izskatīts divos lasījumos.

Apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums noteikts Saeimas 2020. gada 20. martā pieņemtajā likumā "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību", kas 2020. gada 21. martā publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", Nr. 2020/57B.1.

13.2. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Pirmkārt, pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, Saeimas tiesības noteikt ierobežojumus ārkārtējās situācijas laikā esot ierobežotas. Likumdevējs saskaņā ar likuma "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli" (turpmāk – Ārkārtējās situācijas likums) 4. panta pirmo daļu esot noteicis, ka fizisko un juridisko personu tiesības un brīvības ārkārtējās situācijas laikā ierobežo Ministru kabinets, un tas to arī darījis, pieņemot Rīkojumu Nr. 103. Tāpat ārkārtējās situācijas vadība esot Ministru kabineta uzdevums saskaņā ar Valsts prezidenta 2020. gada 23. marta paziņojumu Nr. 8 "Valsts konstitucionālo orgānu darbības pamatprincipi ārkārtējā situācijā". Līdz ar to esot secināms, ka ierobežojumus ir noteicis nepareizais valsts orgāns, iekļaujot tos nepareizā normatīvajā aktā. Tādējādi esot pārkāpts, kā minimums, starpinstitutionālās lojalitātes princips.

Turklāt Latvija, pieņemot apstrīdētās normas, neesot paziņojusi, ka izmanto savas tiesības atkāpties no Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā personām paredzēto īpašuma tiesību ievērošanas, un tas nozīmējot, ka apstrīdētās normas citstarp neatbilst arī Konvencijas prasībām un nav piemērojamas.

Otrkārt, apstrīdētās normas neesot pietiekami skaidras un neesot iespējams paredzēt precīzu to piemērošanas jomu un brīdi. Treškārt, apstrīdētās normas likumdevējs esot pieņēmis bez atbilstoša izvērtējuma veikšanas. Turklāt tās neesot pamatotas ar pētījumos balstītām ziņām vai argumentiem un to pieņemšanas procesā neesot uzklauts skarto personu viedoklis. Tāpēc tās neatbilstot labas likumdošanas principam.

13.3. Saeima norāda, ka apstrīdēto normu atbilstības izvērtēšanā ir būtiski ņemt vērā, ka 2020. gada 12. martā nolūkā ierobežot Covid-19 pandēmijas ātro izplatību un tās potenciālās sekas Latvijā tika izsludināta ārkārtējā situācija. Šī ārkārtējā situācija esot uzskatāma par ārkārtas rakstura situāciju arī Konvencijas 15. panta un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 4. panta izpratnē. Ārkārtējās

situācijas laikā normu pieņemšanas procedūrai esot piemērojami citi standarti. Pamatprincipus, kas jāievēro ārkārtējās situācijas laikā, nosakot starptautiskās pamattiesības.

Likumdevēja darbības formāla izvērtēšana atbilstoši labas likumdošanas principam izskatāmajā lietā, pēc Saeimas ieskata, nebūtu mērķtiecīga un pieļaujama, jo ārkārtējā situācija pati par sevi prasot atkāpes no šā principa. Tādējādi Covid-19 likuma pieņemšana esot atzīstama ne tikai par attaisnojamu, bet pat nepieciešamu, neatliekamu un efektīvu. Savukārt Covid-19 likuma 8. un 9. panta šķietamo gramatisko nesaderību varot atrisināt sistēmiskās iztulkošanas rezultātā.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs argumentus par apstrīdēto normu pieņemšanas kārtību ārkārtējās situācijas laikā un pēc tam pārbaudīs pārējos argumentus, kas attiecas uz apstrīdēto normu skaidrību un labas likumdošanas principa ievērošanu.

14. Ārkārtējās situācijas likums nosaka kārtību, kādā izsludina un atceļ īpašu tiesisko režīmu – ārkārtējo situāciju vai izņēmuma stāvokli –, kā arī paredz valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju, fizisko un juridisko personu tiesības, to ierobežojumus, īpašos pienākumus un tiesiskuma nodrošināšanu šo tiesisko režīmu spēkā esības laikā. Šā likuma 4. panta pirmajā daļā ārkārtējā situācija ir definēta kā īpašs tiesiskais režīms, kura laikā Ministru kabinetam ir tiesības ierobežot valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju, fizisko un juridisko personu tiesības un brīvības, kā arī uzlikt tām papildu pienākumus. Likumā "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" ir paredzēts, kādus ierobežojumus ārkārtējās situācijas laikā Ministru kabinets var noteikt. Izsludinot ārkārtējo situāciju, Ministru kabinetam ir tiesības citstarp pilnīgi vai daļēji apturēt starptautiskajos līgumos noteikto saistību izpildi.

Pamatojoties uz Ārkārtējās situācijas likuma 4. pantu, 5. panta pirmo daļu un 6. panta pirmās daļas 1. punktu un otro daļu, 7. panta 1. punktu un 8. pantu, Civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas likuma 4. panta pirmās daļas 1. punkta "e" apakšpunktu un Epidemioloģiskās drošības likuma 3. panta otro daļu, kā arī Pasaules Veselības organizācijas 2020. gada 11. marta paziņojumu, ka Covid-19 ir sasniegusi pandēmijas apmērus, Ministru kabinets 2020. gada 12. martā pieņēma Rīkojumu Nr. 103, ar kuru visā Latvijas valsts teritorijā ar mērķi ierobežot Covid-19 izraisošā vīrusa izplatību tika izsludināta ārkārtējā situācija no rīkojuma pieņemšanas dienas līdz 2020. gada 14. aprīlim un tika noteikti tiesību ierobežojumi un pienākumi.

Juridiskajā literatūrā atzīts, ka ārkārtējā situācijā pastāvošo risku regulatīvai izvērtēšanai un novēršanai ir vajadzīgs daudzslāņu, starpdisciplinārs lēmumu pieņemšanas process, kura ietvaros zinātniskajiem atklājumiem jābūt saistītiem ar novērtēšanas aspektiem.

Līdz ar to izpildvaras pilnvarošana tiek balstīta uz pieņēmumu, ka elastīga, ar zinātnisko kompetenci apveltīta pārvalde ir labāk piemērota gaidāmo lēmumu pienācīgai pieņemšanai nekā parlamenta deputāti (*sk.: Klafki A. Risiko und Recht. Risiken und Katastrophen im Spannungsfeld von Effektivität, demokratischer Legitimation und rechtsstaatlichen Grundsätzen am Beispiel von Pandemien. Tübingen: Mohr Siebeck, 2017, S. 72, 75*). Tā kā demokrātiski leģitimētā izpildvara (valdība) spēj ātrāk reaģēt un pieņemt nepieciešamos lēmumus, lai mazinātu vai likvidētu apdraudējumu un aizsargātu valsti, cilvēkus un demokrātisku valsts iekārtu, tad šāds tiesību režīms uz laiku paredz izpildvaras pilnvaru palielināšanu tādā apjomā, lai tā varētu efektīvi veikt pretpasākumus (*sk.: Levits E. Satversme ārkārtas apstākļos. Jurista Vārds, 05.05.2020., Nr. 18, 6.–10. lpp.*).

Secināms, ka šāds Ārkārtējās situācijas likumā izpildvarai dots pilnvarojums pieņemt ārkārtējās situācijas pārvaldei nepieciešamās tiesību normas ir pamatots galvenokārt uz tās iespējām rīkoties ātri un pieņemt administratīvus aktus ar prognozes raksturu, kā arī uz izpildvaras saikni ar jomas speciālistiem, kuri spēj novērtēt ar ārkārtējo situāciju saistītos riskus no attiecīgā zinātniskā – konkrētajā gadījumā epidemioloģiskā un infektoloģiskā – skatpunkta. Ministru kabinets kā skaitliski mazāks un idejiskajā ziņā vairāk vienots valsts varas institūts situācijā, kuras steidzamība neļauj gaidīt, kamēr Saeima attiecīgos lēmumus pieņems likumdošanas procesa ietvaros, tiek pilnvarots spert atsevišķus soļus, kas normālos apstākļos ir Saeimas kompetencē. Šāda kārtība atbilst varas dalīšanas principam. Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka valsts varas īstenošanas efektivitāte tiek sasniegta pilnvarojuma ceļā, kas ļauj uz normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamību reaģēt ātrāk un adekvātāk, tostarp tādēļ, ka Ministru kabinets vai citas pilnvarotās valsts institūcijas tehnisko normu izstrādē visbiežāk ir kompetentākas nekā likumdevējs un lēmumu pieņemšanas process šajās institūcijās nav tik komplicēts (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 15. punktu*). Proti, likumdevējs ir noteicis šādu pilnvarojumu, lai pēc iespējas ātrāk un efektīvāk varētu novērst ārkārtējo situāciju, ņemot vērā tās daudzslāņainību un plašo skarto personu loku, kā arī grūto situācijas attīstības paredzamību.

Turklāt izpildvarai ir noteikti ierobežojumi: tās šādi pieņemto lēmumu mērķim un pamatam ir jābūt saistītam ar valstī izsludināto ārkārtējo situāciju, piemēram, sabiedrības veselības apdraudējumu, šādas situācijas novēršanu un valsts atgriešanos "normālā stāvoklī", pamattiesību ierobežojumiem ir jāatbilst likumdevēja noteiktajiem rāmjiem, un tie ir pakļauti likumdevēja kontrolei. Ja kādas tiesības likumdevējs iepriekš nav paredzējis kā ierobežojamas ārkārtējās situācijas apstākļos, tad Ministru kabinets pēc savas iniciatīvas tās nevar aizskart.

Šāds pilnvarojums arī nemaina parlamenta kā demokrātiski tieši leģitimēta likumdevēja statusu. Izpildvarai deleģētās papildu pilnvaras tikai paplašina tās kompetenci un tiesības rīkoties, ja rodas šāda nepieciešamība, bet nesamazina parlamenta tiesības, proti, parlaments piešķir arī izpildvarai tiesības pieņemt noteikta veida ierobežojumus, tās primāri un leģitimēti saglabājot sev. Tas ir tieši noteikts arī Ārkārtējās situācijas likuma 19. panta piektajā daļā, kas paredz, ka ārkārtējā situācija vai izņēmuma stāvoklis nevar būt par pamatu Satversmē minēto institūciju kompetences ierobežošanai.

Satversmes noteiktajos likumdošanas varas ietvaros Saeima ir vistiesīga, t. i., tā var pieņemt likumu par jebkuru jautājumu (*sk.: Konstitucionālo tiesību komisija: Viedoklis par iespējamo ministra noteikumu satversmību. Latvijas Vēstnesis, 09.06.2011., Nr. 90, 24. punkts*). Ja parlaments secina, ka noteiktu jautājumu, kas saistīts ar ārkārtējo situāciju, tas pietiekami ātri un efektīvi ir spējīgs risināt pats, tam arī ārkārtējās situācijas laikā ir tiesības pašam pieņemt nepieciešamo regulējumu. Šādi citstarp izpaužas arī iepriekšminētās parlamenta tiesības kontrolēt ārkārtējās situācijas laikā pieņemtos izpildvaras lēmumus. Tāpat parlamentam arī ārkārtējās situācijas laikā ir neatņemamas tiesības pieņemt ar ārkārtējo situāciju tieši nesaistītas normas, kā arī normas, kas ir saistītas ar ārkārtējās situācijas seku novēršanu.

Apstrīdēto normu leģitīmie mērķi un ierobežojumu piemērotība to sasniegšanai ir jāizvērtē turpmākajās to satversmības izvērtēšanas testa stadijās. Tomēr Saeimai jebkurā gadījumā vienmēr būs tiesības pieņemt tiesību normas, kas ir vērstas uz jebkura Satversmē noteikta leģitimā mērķa sasniegšanu. Neviena leģitimā mērķa sasniegšana, citstarp arī ārkārtējās situācijas laikā, nevar būt un arī nav tikusi noteikta kā vienīgi Ministru kabineta kompetence. Arī ārkārtējās situācijas laikā Saeimai – demokrātiski leģitimētam likumdevējam – ir tiesības pieņemt jebkādas tiesību normas, kuras tā uzskata par nepieciešamām, ar nosacījumu, ka tām ir jāatbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām.

Līdz ar to Ministru kabinetam nodotās pilnvaras pieņemt ārkārtējās situācijas novēršanai nepieciešamos tiesību ierobežojumus neietekmē Saeimas tiesības lemt par šiem pašiem jautājumiem un pieņemt jebkādas tiesību normas, ciktāl tās atbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām.

15. Pieteikumu iesniedzējas SIA "Alfor" un SIA "Admirāļu klubs" uzskata, ka, pieņemot apstrīdētās normas, Latvijai vajadzējis paziņot par Konvencijas 15. pantā noteikto atkāpšanās tiesību izmantošanu attiecībā uz Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā paredzētajām fizisko vai juridisko personu tiesībām uz īpašumu. Tā kā tas nav izdarīts, apstrīdētās normas citstarp neatbilstot arī Konvencijas prasībām, proti, attiecībā uz tām neesot piemērojams Konvencijas 15. pants.

Satversmes tiesa norāda, ka izskatāmā lieta nav ierosināta par apstrīdēto normu atbilstību Konvencijas Pirmā protokola 1. pantam. Atkāpšanās tiesību izmantošana ir saistīta ar valsts starptautiskajām saistībām, kuras tā uzņēmusies ar Konvenciju, un tieši neietekmē Satversmes normu konkretizāciju.

Turklāt ārkārtējās situācijas laikā personas tiesību ierobežošanas nolūkā valstij nav obligāti nepieciešams izmantot atkāpšanās tiesības. Konvencija nosaka vairākus leģitīmos mērķus, kuru sasniegšanai ir iespējams ierobežot Konvencijā noteiktās tiesības. Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau iepriekš ir akceptējusi plašas ierobežošanas tiesības gadījumos, kad valstis pieņem regulējumu, reaģējot uz "bezprecedenta izņēmuma krīzi", bez atkāpšanās no Konvencijas (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 7. maija lēmuma lietā "Koufaki and Adedy v. Greece (dec.)", pieteikumi Nr. 57665/12 un 57657/12, 34., 37. un 39. punktu*). Arī Cilvēktiesību komiteja ir norādījusi, ka pat Covid-19 pandēmijas laikā dalībvalstīm nevajadzētu atkāpties no Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, ja tās spēj sasniegt sabiedrības veselības vai citus sabiedriskās politikas mērķus, pamatojoties uz iespēju ierobežot noteiktas tiesības (*sk.: International Covenant on Civil and Political Rights. Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic. Human Rights Committee, 30 April 2020, CCPR/C/128/2, Point 2(c)*). Proti, valstij visupirms jāizvērtē, vai konkrētās tiesības ir ierobežojamas, un tad – vai tā spētu sasniegt izvirzīto mērķi ar tiesību ierobežojumu vai arī nepieciešami spēcīgāki līdzekļi.

Tiesības uz īpašumu nav vienas no tām tiesībām, kas var tikt ierobežotas tikai visu sabiedrību apdraudošu notikumu gadījumā. Arī Satversmes 105. pants paredz, ka šīs tiesības var tikt ierobežotas. Šādās situācijās, ņemot vērā pastāvošos apstākļus, valstij ir tiesības izšķirties – iesniegt deklarāciju par atkāpi no attiecīgo Konvencijas normu atsevišķu aspektu nodrošināšanas vai nodrošināt, ka izraudzītie pasākumi pilnā mērā atbilst tiem pamattiesību ierobežošanas principiem, kas piemērojami parastā situācijā.

2020. gada 15. martā Latvija Eiropas Padomes ģenerālsekretāram iesniedza deklarāciju par atkāpšanos no atsevišķu Konvencijas 8. pantā (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), 11. pantā (pulcēšanās un biedrošanās brīvība), Pirmā protokola 2. pantā (tiesības uz izglītību) un Ceturtā protokola 2. pantā (pārvietošanās brīvība) garantēto tiesību un brīvību aspektu nodrošināšanas uz laiku, kamēr Latvijā ir izsludināta ārkārtējā situācija (*sk.: Note Verbale No. EP-3315 from the Permanent Representation of Latvia, dated 15 March 2020, registered at the Secretariat General on 16 March 2020 and withdrawn in the Note Verbale No. EP-10469 of the Permanent Representation of Latvia, dated 9 June 2020, registered at the Secretariat General on 10 June 2020*). Proti, tiesības uz

īpašumu netika iekļautas deklarācijā, jo valsts izšķirās par to, ka attiecībā uz šīm tiesībām veiktajiem pasākumiem ārkārtējās situācijas laikā nav jāpiemēro īpašs pamattiesību ierobežošanas standarts un šie pasākumi būs pilnā mērā atbilstoši individuālā izvērtējuma jeb pamattiesību ierobežošanas testa principiem.

Tādējādi attiecīgo ierobežojumu noteikšana nebija saistīta ar pienākumu izmantot tiesības atkāpties no Konvencijas Pirmā protokola 1. panta un valsts to arī neveica. Ja nav notikusi šāda atkāpšanās, tad Konvencijas 15. pants vispār nav piemērojams.

Līdz ar to konkrētajā gadījumā atkāpšanās tiesību neizmantošana nav uzskatāma par Satversmes normu pārkāpumu un apstrīdētās normas izvērtējamās kā tāds pamattiesību ierobežojums, kas noteikts parastā situācijā.

16. Secinot, ka Saeimai apstrīdētās normas nevajadzēja pieņemt sevišķā kārtībā, Satversmes tiesa aplūkos pārējos Pieteikumu iesniedzēju argumentus, kas attiecas uz pamattiesību ierobežojuma noteikšanu ar likumu.

16.1. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdēto normu pieņemšanas laikā neesot izvērtēta to nepieciešamība un pamatotība un tās pieņemtas bez pienācīgā kārtībā veikta izvērtējuma. Ārkārtējā situācija pati par sevi nevarot būt iemesls, kura dēļ likumdevējs drīkstētu atkāpties no likumā noteiktās likumdošanas kārtības. Saeimas kārtības rullī noteiktā iespēja likumprojektus atzīt par steidzamiem esot vienīgā un maksimālā atkāpe no parastās likumdošanas kārtības, kas būtu piemērojama arī ārkārtējās situācijas laikā pieņemamām normām. Visbeidzot, Covid-19 likuma 9. pants saturot norādi, ka tajā noteiktais ierobežojums tiek piemērots uz visu likuma darbības laiku, ierobežojuma iedarbību nesaistot ar ārkārtējās situācijas spēkā esību vai kādu citu skaidri nosakāmu termiņu, pēc kura beigām šis ierobežojums zaudētu spēku. Tādējādi esot paredzēts ierobežojums uz nenoteiktu laiku un tā darbības termiņš neesot bijis iepriekš zināms un paredzams.

Saeimas kārtības rullis ievērojamu likumprojekta sagatavošanas darba daļu pirms tā izskatīšanas Saeimas sēdēs uztic Saeimas komisijām, un tieši atbildīgā komisija nodrošina to, ka likumprojekts izskatīšanai Saeimas sēdē tiek sagatavots pilnvērtīgi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 18. punktu*).

No apstrīdētās normas ietverošā likumprojekta apspriešanas materiāliem ir konstatējams, ka Saeimas 2020. gada 20. marta pirmajā (trīspadsmitajā) ārkārtas sēdē likumprojekts nodots Atbildīgajai komisijai, kas to izskatījusi savā sēdē. Saeimas 20. marta otrajā (četrpadsmitajā) ārkārtas sēdē likumprojekts izskatīts pirmajā lasījumā un atzīts par

steidzamu. Priekšlikumiem otrajam lasījumam noteikts termiņš – 15 minūtes. Šajā laikā iesniegti 44 priekšlikumi. Atbildīgās komisijas sēdē likumprojekts izskatīts, izvērtējot visus iesniegtos priekšlikumus (*sk. likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" pieņemšanas materiālus. Pieejami: www.saeima.lv*). Atbildīgā komisija likumprojektu un tam iesniegtos priekšlikumus pēc diskusijām iesniegusi izskatīšanai Saeimas sēdēs. Saeima 20. marta trešās (piecpadsmitās) ārkārtas sēdes laikā Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā otrajā lasījumā ir izskatījusi katru noteiktajā kārtībā iesniegto priekšlikumu. Likumprojekts pieņemts, 74 deputātiem balsojot "par" un vienam "pret" (*sk. Latvijas Republikas 13. Saeimas ziemas sesijas piecpadsmitās (ārkārtas) sēdes stenogrammu*).

Debates par apstrīdēto normu pieņemšanu risinājās gan Atbildīgās komisijas, gan Saeimas sēžu laikā. Ministru prezidents un finanšu ministrs bija saņēmuši Latvijas Spēļu biznesa asociācijas vēstuli, kurā izklāstīts asociācijas viedoklis par nozares (galvenokārt – klātienēs azartspēļu) darbību ārkārtējās situācijas laikā. Šī vēstule bija pieejama Atbildīgajai komisijai pirms likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā.

Ieinteresēto personu līdzdalība normatīvā akta projekta izskatīšanas procesā var sekmēt objektīva lēmuma pieņemšanu un dažādu interešu līdzsvarošanu (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 11.1. punktu*). Tāpat Satversmes tiesa ir atzinusi, ka parastā situācijā paredzētais tiesiskais regulējums, ja tas nepieciešams, ir pienācīgi jāpamato ar izskaidrojošiem pētījumiem. Likumdevējam arī jāapsver nozaru speciālistu izteiktās riska prognozes un jāveic savlaicīgi riska novērtēšanas pasākumi (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

Tomēr apstrīdētās normas tika pieņemtas valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā un, kā citstarp izriet no paša tās ietverošā likuma nosaukuma, ir saistītas ar ārkārtējās situācijas izraisītāju, proti, Covid-19 pandēmiju. Līdz ar to ir pieļaujami izņēmumi arī no minētajiem informēšanas un pamatošanas pienākumiem. Proti, tādā gadījumā, kad norma ir jāpieņem ļoti īsā laika posmā – un šis nosacījums ir raksturīgs ārkārtējai situācijai –, likumdevējs var pamatoties uz saprātīgu pieņemumu par gaidāmo situācijas attīstību.

Īpaši jāņem vērā piesardzības princips, kas demokrātiskā tiesiskā valstī nozīmē to, ka nav jāgaida līdz brīdim, kad reāls kaitējums jau ir faktiski nodarīts. Pietiek ar pamatotām aizdomām par šāda kaitējuma iespējamību, lai valsts jau laikus veiktu efektīvus un samērīgus pasākumus nolūkā nepieļaut kaitējuma iestāšanos. Ja pastāv būtisks un nopietns risks, kuram pakļauta personu veselība un labklājība, tad valstij ir pienākums veikt saprātīgus un piemērotus pasākumus, lai aizsargātu personu pamattiesības

jau tad, kad negatīvās sekas vēl nav radušās. Proti, unikālā un neskaidrā situācijā likumdevējam ir tiesības pieņemt lēmumus, kas ir, pirmkārt, balstīti uz saprātīgu pieņēmumu un, otrkārt, vērsti uz pamattiesību aizsardzību, un Satversmes tiesa neapšaubā šāda pieņēmuma pamatotības trūkumu.

Ja likumdevējs uzskata, ka konkrētu mērķu sasniegšanai ir nepieciešama maksimāli ātra rīcība, citādi tiktu nodarīts kaitējums sabiedrības interesēm, tam nav nepieciešams veikt tādus pētījumus par attiecīgā kaitējuma draudiem vai rīkot tādas debates par kaitējuma novēršanu, kas būtiski aizkavētu lēmuma pieņemšanu un tā efektivitāti. Tas, vai konkrētā rīcība patiešām bija nepieciešama, ir izvērtējams, noskaidrojot, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai tas ir samērīgs. Ja ieinteresēto personu viedoklis netika uzklauts tādēļ, lai pēc iespējas ātrāk pieņemtu lēmumu, un tā rezultātā ir noteikts ierobežojums, kuram bija mazāk ierobežojošas alternatīvas, tad šāda rīcība varētu būt uzskatāma par samērīguma principa pārkāpumu.

Turklāt, kā tieši attiecībā uz azartspēlēm atzinusi arī Eiropas Savienības Tiesa, "nevar secināt, ka dalībvalstij nebūtu iespējas ieviest azartspēles ierobežojošus pasākumus, tikai tādēļ, ka minētā dalībvalsts nespēj iesniegt pētījumus, kuri būtu izmantoti par pamatu attiecīgā tiesiskā regulējuma pieņemšanai" (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2010. gada 8. septembra sprieduma apvienotajās lietās C-316/07, C-358/07 līdz C-360/07, C-409/07 un C-410/07 "Markus Stoß u.c." 72. punktu*).

Tāpat padziļinātu pētījumu vai diskusiju, kas būtu būtiski aizkavējuši lēmuma pieņemšanu un tā efektivitāti, trūkums apstrīdēto normu pieņemšanas laikā nevar būt par pamatu šo normu atzīšanai par prettiesiskām.

16.2. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo apstrīdētās normas esot neskaidras.

Pirmkārt, abas apstrīdētās normas esot savstarpēji pretrunīgas. Inspekcija, kurai Covid-19 likuma 9. pants uzliek pienākumu apturēt visas azartspēļu organizēšanas licences, neesot spējusi izprast savas tiesības un pienākumus. Normu pretrunība arī pašām Pieteikumu iesniedzējām neesot ļāvusi plānot darbību ilgtermiņā. Otrkārt, neesot bijis skaidrs arī apstrīdēto normu spēkā stāšanās brīdis: atbilstoši Covid-19 likuma pārejas noteikumiem tā normas bijušas piemērojamas no ārkārtējās situācijas izsludināšanas brīža, t. i., 2020. gada 12. marta. No tā esot secināms, ka apstrīdētajām normām bija atpakaļvērstas spēks. Visbeidzot, attiecībā uz klātienē azartspēļu organizēšanas ierobežojumu neesot bijis skaidrs tā ilgums, jo abās apstrīdētajās normās bijuši noteikti dažādi termiņi.

Saeima uzsver, ka Covid-19 likuma 8. un 9. panta šķietamā gramatiskā nesaderība var tikt atrisināta sistēmiskās iztulkošanas rezultātā, nonākot

pie secinājuma, ka azartspēļu organizēšana bija aizliegta arī interaktīvajā vidē. Šāda apstrīdēto normu interpretācija saskanot arī ar likumdevēja gribu, proti, Saeimas deputātu vairākuma pausto atbalstu Covid-19 likuma 9. pantam.

Savukārt attiecībā uz apstrīdēto normu spēkā stāšanās brīdi Saeima norāda, ka Atbildīgajā komisijā tika apspriests jautājums par nepieciešamību paredzēt īpašus nosacījumus attiecībā uz Covid-19 likuma 8. panta spēkā stāšanos, tomēr vairākuma atbalstu šis priekšlikums nav guvis. Arī, izskatot likumprojektu Saeimas sēdē otrajā lasījumā, esot notikušas diskusijas par Covid-19 likuma atpakaļvērsto spēku, tomēr attiecīga norma nav pieņemta. Līdz ar to esot secināms: likumdevējs nolēmis, ka visas Covid-19 likuma normas bez izņēmuma piemērojamas no ārkārtējās situācijas izsludināšanas brīža. Tomēr Pieteikumu iesniedzējām izsniegto azartspēļu organizēšanas licenču darbību atbilstoši Covid-19 likuma 9. pantam Inspekcija apturējusi tikai 2020. gada 6. aprīlī, proti, divas nedēļas pēc Covid-19 likuma stāšanās spēkā. Tādējādi Covid-19 likuma atpakaļvērsta spēks nekādā veidā neesot ietekmējis Pieteikumu iesniedzēju tiesisko stāvokli.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Saeima, īstenojot likumdošanas tiesības, bauda rīcības brīvību, ciktāl netiek pārkāpti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu*). Izvērtēt to, vai likumdevējs ir ievērojis vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, var, izskatot lietu pēc būtības, t. i., noskaidrojot, vai nav konstatējams Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību pārkāpums. Tāda pati rīcības brīvība attiecas arī uz jautājumiem, kas saistīti ar likumdošanas tehniku (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.3. punktu*). Tiesību norma var būt pieteikami skaidra un paredzama arī tad, ja personai šīs normas tvēruma noskaidrošanai nepieciešama atbilstoša palīdzība (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējas ir norādījušas, ka apstrīdētās normas satur savstarpēji pretrunīgus izteikumus. Tomēr gramatiskā iztulkošanas metode ir tikai viena no iztulkošanas metodēm un nav pareizi vadīties vienīgi pēc tiesību normas vārdiskās jēgas. Interpretējot tiesību normu, nepieciešams izmantot arī citas tiesību normu interpretācijas metodes – vēsturisko, sistēmisko un teleoloģisko metodi. Norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar iztulkošanas paņēmieni palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*).

No apstrīdēto normu pieņemšanas materiāliem, kas ir publiski pieejami Saeimas tīmekļvietnē, bija iespējams saprast, ka likumdevējs ir vēlējis ierobežot gan klātienes azartspēļu, gan interaktīvo azartspēļu

organizēšanu. Par to savstarpējā kopsakarā liecina deputātu izteikumi debatēs par normu pieņemšanu un to saturu (*sk. Latvijas Republikas 13. Saeimas ziemas sesijas piecpadsmitās (ārkārtas) sēdes 2020. gada 20. marta stenogrammā deputātu D. Reiznieces-Ozolas, V. Valaiņa, J. Stepaņenko debates par 16. priekšlikumu un J. Stepaņenko, V. Valaiņa, A. Gobzema debates par 17. priekšlikumu*) un fakts, ka parlaments šo debašu rezultātā ir nobalsojis par Covid-19 likuma 9. pantu, kas tieši paredz interaktīvo spēļu organizēšanas apturēšanu, apzinoties tā saturu un atšķirības no Covid-19 likuma 8. panta (*turpat, sk. balsojumu par 17. priekšlikumu*). Līdz ar to ir iespējams noskaidrot apstrīdēto normu saturu un patieso jēgu. Tādējādi apstrīdētās normas nav atzīstamas par neskaidrām.

Tas, ka Inspekcija lēmumu par azartspēļu licenču apturēšanu pieņēma vēlāk, visupirms vēloties pārliecināties par apstrīdēto normu saturu, ir bijis tikai pašu Pieteikumu iesniedzēju interesēs, proti, nav nodarījis tām papildu kaitējumu. Tas pats attiecas uz jautājumu par apstrīdēto normu spēkā stāšanos – saprātīgam interpretētājam ir iespējams nonākt pie secinājuma, ka klātienes azartspēļu organizēšanas vietas nebija iespējams slēgt ar jau pagājušu brīdi. No Pieteikumu iesniedzējām arī netika prasīta nekāda rīcība pirms apstrīdēto normu spēkā stāšanās, proti, tām netika piemēroti nekādi sodi vai cita veida sankcijas par spēļu zāļu darbības turpināšanu līdz apstrīdēto normu spēkā stāšanās brīdim. Savukārt attiecībā uz argumentiem par neskaidro ierobežojuma darbību laikā ir secināms, ka līdz ar ārkārtējās situācijas beigām arī Covid-19 likums un tajā ietvertais ierobežojums zaudēja spēku. Ar to Pieteikumu iesniedzējas varēja rēķināties, ņemot vērā, ka Covid-19 likums bija saistīts ar ārkārtējo situāciju un tās laikā noteiktajiem ierobežojumiem. Savukārt tādā gadījumā, ja ierobežojums nebūtu zaudējis spēku līdz ar ārkārtējās situācijas beigām, šis jautājums būtu jāvērtē, pārbaudot ierobežojuma samērīgumu.

Līdz ar to ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

17. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – legītīma mērķa – labad. Ja ir noteikts tiesību ierobežojums, tad pienākums uzrādīt un pamatot šāda ierobežojuma legītīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 14. punktu*).

Saeima uzsver, ka apstrīdētajās normās paredzētais pamattiesību ierobežojums, it sevišķi attiecībā uz interaktīvajām azartspēlēm, tika noteikts, lai pasargātu no azartspēlēm atkarīgos cilvēkus un viņu ģimenes no nelietderīgiem tēriņiem un finansiālā stāvokļa pasliktināšanās ekonomiskās

lejupslīdes un ārkārtējās situācijas apstākļos, kā arī lai aizsargātu no azartspēlēm atkarīgo cilvēku veselību un novērstu to arvien aktīvāku iesaistīšanos azartspēlēs. Šos pašus mērķus esot bijis plānots sasniegt arī ar klātienes azartspēļu ierobežojumiem. Šie mērķi atbilstot Satversmes 116. pantā nostiprinātajiem legítimajiem mērķiem – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

SPKC piekrīt, ka gan klātienes, gan interaktīvajām azartspēlēm ir negatīva ietekme uz cilvēku psihisko veselību un labklājību (labbūtiību), it sevišķi kopsakarā ar ārkārtējās situācijas radītajiem īpaši sarežģītajiem apstākļiem un emocionālo stresu.

Attiecībā uz klātienes azartspēļu ierobežojumiem Saeimas papildu apsvērumos kā vēl viens legítimais mērķis ir norādīta arī sabiedrības (fiziskās) veselības aizsardzība. Proti, šāds ierobežojums bijis nepieciešams, lai novērstu vairāku cilvēku ilgstošu uzturēšanos slēgtās telpās (kazino zālēs, spēļu zālēs, bingo zālēs).

Satversmes tiesa secina, ka šīs aizsargājamās tiesības un intereses ir savstarpēji saistītas un daļēji pārklājas, tāpēc nav aplūkojamas atrauti cita no citas. Piemēram, attiecībā uz indivīdu veselības aizsardzību ir saprotams, ka likumdevējs rūpējies gan par fizisko veselību, ierobežojot cilvēku savstarpējos kontaktus, gan par garīgo veselību, novēršot atkarību pastiprināšanos. Savukārt personas finanšu līdzekļu izlietojums (personas labklājība) ir būtisks gan no indivīda un attiecīgās mājsaimniecības budžeta viedokļa, gan arī valsts līmenī. Turklāt līdztekus materiālās labklājības aspektiem jēdziens "sabiedrības labklājība" ietver arī nemateriālus aspektus, kas nepieciešami harmoniskai sabiedrības funkcionēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 3. punktu*). Indivīda un sabiedrības veselība ir vērtība, kurai ir neapšaubāma loma sabiedrības labklājības nodrošināšanā, turklāt gan tās materiālajā, gan nemateriālajā nozīmē (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. maija sprieduma lietā Nr. 2011-14-03 17.4. punktu*). Proti, sabiedrības labklājība ir vērtējama gan no finansiālās, gan vispārcilvēciskās perspektīvas. Līdz ar to par apstrīdētajās normās noteikto pamattiesību ierobežojumu legítimajiem mērķiem būtu atzīstamas citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, legítimais mērķis "pasargāt ģimenes no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas finansiāli grūtos apstākļos" neesot saistāms ar paša Covid-19 likuma 1. pantā definēto mērķi – "noteikt pasākumus valsts apdraudējuma un tā seku novēršanai un pārvarēšanai, īpašos atbalsta mehānismus, kā arī izdevumus, kas tieši saistīti ar Covid-19 izplatības ierobežošanu". Tomēr no šā mērķa tieši izriet likumdevēja vēlme noteikt pasākumus ar Covid-19 pandēmiju saistīto negatīvo seku, tostarp arī vīrusa izplatības samazināšanas nolūkos noteikto ierobežojumu radīto

seku, novēršanai un mazināšanai. Proti, ja likumdevējs ir paredzējis, ka pandēmijas vai tās apkarošanai noteikto ierobežojumu rezultātā tiks apdraudēta arī personu garīgā veselība, finansiālā situācija vai vispārējā sabiedrības labklājība, tas arī šo interešu aizsardzību varēja izvirzīt kā legītīmo mērķi, un šajā rīcībā nav saskatāmas nekādas pretrunas ar Covid-19 likuma mērķi. Turklāt jebkurā gadījumā katra konkrētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis normas individualizācijas dēļ var atšķirties no attiecīgo normu ietverošā likuma vispārīgajiem mērķiem.

Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis ir citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

18. Noskaidrojot, vai apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa izvērtē, vai ierobežojums ir piemērots legītīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem un vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un ir pretpietiska (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 20. punktu*).

19. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt legītīmos mērķus. Tādējādi Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai ar apstrīdētajām normām, proti, apturot klātienē azartspēļu un interaktīvo azartspēļu darbību, var tikt aizsargātas citu cilvēku tiesības un visas sabiedrības labklājība.

Attiecībā uz pamattiesību ierobežojumu piemērotību legitīmajiem mērķiem Satversmes tiesa atsevišķi pārbaudīs klātienē azartspēļu un interaktīvo azartspēļu ierobežojumus.

19.1. Pieteikumu iesniedzējas piekrīt, ka klātienē azartspēļu aizliegums varētu būt piemērots veids, kā ierobežot Covid-19 izplatību. Savukārt mērķa "veicināt finansiālo pratību un atturēt sabiedrību no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas" sasniegšanai izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti šim mērķim, jo iedzīvotāji varot savus līdzekļus izmantot arī citādi, piemēram, interaktīvajām izlozēm, skaitļu izlozēm un momentloterijām vai arī alkohola piegādei mājās. Turklāt likumdevējam neesot datu vai jebkādu aprēķinu par tuvojošās ekonomiskās krīzes apmēriem, nedz arī tādu datu, kas liecinātu par to, ka azartspēļu ierobežošana var mazināt ekonomisko

krīzi. Likumdevējs vispār neesot izvērtējis, kādā veidā un vai vispār ar azartspēļu ierobežošanu var novērst ekonomisko krīzi vai tās sekas.

Attiecībā uz interaktīvajām azartspēlēm Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka ierobežojums nav bijis piemērots legītīmo mērķu sasniegšanai. Interaktīvajām azartspēlēm neesot raksturīga vai nepieciešama personu savstarpēja saskarsme un uzturēšanās vienā telpā. Tas nozīmējot, ka interaktīvo azartspēļu ierobežošanai nav nekāda sakara ar Covid-19 izplatības ierobežošanu. Arī mērķim – sabiedrības labklājības aizsardzība – ierobežojums neesot bijis piemērots. Pirmkārt, neesot pamata secinājumam, ka tuvojās ekonomiskā krīze, turklāt dati par iepriekšējās ekonomiskās krīzes laikā gūtajiem ienākumiem liecinot, ka apgalvojums "ekonomiskās krīzes laikā iedzīvotāji pastiprināti pievēršas azartspēlēm" ir nepatiess. Otrkārt, ierobežojuma rezultātā personas tiekot novirzītas uz nekontrolētu un neuzraudzītu vidi, kurā tām netiekot nodrošināta valsts iestāžu aizsardzība un kurā nepastāv nekādi atbildīgas spēles rīki. Tādējādi personas tiekot pakļautas vēl lielākiem pārmērīgu tēriņu riskiem. Šobrīd esot redzams, ka interaktīvo azartspēļu organizēšanas ierobežojumu laikā nelicencēto jeb nelegālo azartspēļu noiets pieaudzis par aptuveni 12 procentiem.

Tāpat likumdevēja rīcība attiecībā uz iespējamā legītīmā mērķa sasniegšanu esot pretrunīga, jo, no vienas puses, esot ierobežotas interaktīvās azartspēles, bet, no otras puses, veicināta alkohola pieejamība, atļaujot tā tirdzniecību internetā. Visbeidzot, ar abām apstrīdētajām normām noteiktie ierobežojumi neesot piemēroti sabiedrības labklājības aizsardzībai, jo ar šīm normām neesot aizliegta izložu, loteriju un interaktīvo izložu organizēšana un tādējādi esot nepamatoti radīti atšķirīga attieksme pret azartspēļu organizētājiem un izložu un loteriju organizētājiem un šīs normas tik un tā nepasargājot ģimenes no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas.

Pēc Saeimas ieskata, izskatāmajā lietā būtiska nozīme ir negatīvajām sekām, kādas no azartspēlēm atkarīgām personām varēja rasties pašizolācijas (sociālās distancēšanās) laikā. Pamattiesību ierobežojums esot novērsis bīstamo saistību starp ekonomiskā stāvokļa pasliktināšanos, izolāciju, darba un sociālo aktivitāšu trūkumu un no visa tā potenciāli izrietošo arvien aktīvāko iesaistīšanos azartspēlēs. Ar apstrīdētajās normās ietvertu pamattiesību ierobežojumu cilvēki uz ārkārtējās situācijas laiku esot efektīvi atturēti no nelietderīgiem tēriņiem, un tādējādi esot sekmēta cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība. Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis esot piemērots legītīmo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

19.2. Infektologs Uga Dumpis ir norādījis, ka azartspēļu zāles uzskatāmas par ļoti augsta Covid-19 izplatības riska vietām, citstarp tādēļ, ka iekštelpās transmisijas risks esot ievērojami augstāks nekā ārtelpās, spēlētāji telpās uzturoties ilgāk par 15 minūtēm, iekārtu virsmas esot grūti

dezinficējamas un azartspēļu spēlētāji varot būt transmisijas riska grupā un arī ar noslieci uz nepakļaušanos prasībām un rīkojumiem. Arī SPKC uzskata, ka dalība dažādos izklaides pasākumos (tostarp azartspēļu spēlēšana spēļu zālēs) novērš cilvēku uzmanību no nepieciešamības ievērot piesardzības pasākumus. Savukārt Veselības ministrijas 2019. gada pētījumā norādīts, ka serviss un kafijas un ēdienu piedāvājums spēļu zālēs arī var būt papildu motivators spēlēšanas uzsākšanai vai turpināšanai. Proti, spēļu zāles varot tikt izmantotas kā tikšanās vietas un kafejnīcas, kur spēlēšana ir papildu funkcija (sk.: Putniņa A., Pokšāns A., Brants M. *Pētījums par procesu atkarību (azartspēļu, sociālo mediju, datorspēļu atkarību) izplatību Latvijas iedzīvotāju vidū un to ietekmējošiem riska faktoriem. Pētījuma gala ziņojums. Rīga: Veselības ministrija, 2019, 85. lpp.*). No tā noprotams, ka spēļu zālēm dažādu faktoru dēļ var būt īpaši piesaistoša ietekme un cilvēki tajās, pat paši to neapzinoties, var uzturēties nekontrolēti ilgu laiku, tādējādi pandēmijas laikā riskējot inficēties ar Covid-19 izraisīto vīrusu un/vai inficēt citus apmeklētājus.

Demokrātiskas tiesiskas valsts funkcionēšanas priekšnoteikums ir katras atsevišķas personas spēja pašierobežot savu egoistisko brīvību un rīkoties atbildīgi (sk.: *Pleps* J. 116. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 741. lpp.*). Ar pandēmijas izplatību saistītas ārkārtējās situācijas apstākļos būtu gaidāms, ka cilvēki izvērtēs nepieciešamību apmeklēt konkrētas izklaides vietas un socializēties. Tomēr gadījumos, kad cilvēkam ir nosliece uz azartspēļu atkarību vai cilvēks jau ir no tām atkarīgs, viņš vairs nespēj objektīvi novērtēt savu vēlmi apmeklēt spēļu zāli un no šīs vēlmes izrietošās sekas, proti, pastāv risks, ka viņš pats nevar pieņemt tādu atbildīgu lēmumu, kas citastarp atbilstu sabiedrības veselības interesēm. Tāpat iespējams, ka laikā, kad citas izklaides, kultūras, atpūtas un sporta pasākumu vietas ir slēgtas, cilvēkam sāk likties, ka azartspēļu zāles apmeklējums ir vienīgā atpūtas un izklaides iespēja.

Apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums liedza personām pieeju azartspēļu zālēm. Neļaujot personām ilgstoši uzturēties iekštelpās kopā ar citiem cilvēkiem, tās tika pasargātas no riska inficēties ar Covid-19 izraisīto vīrusu gan tiešā veidā, saskaroties ar cilvēku, kuram minētā slimība jau ir, gan arī netiešā veidā – no spēļu zālē esošajām virsmām. Novēršot azartspēļu zāļu apmeklētāju inficēšanos, tika samazināta arī iespēja, ka ar Covid-19 izraisīto vīrusu tiks inficētas viņu kontaktpersonas. Tādējādi tika sargāta gan pašu azartspēļu zāļu apmeklētāju veselība, gan arī viņu kontaktpersonu un attiecīgi visas sabiedrības veselība. Turklāt, šādā veidā atturot personas no azartspēlēm, tās tika atturētas arī no savu finanšu līdzekļu ieguldīšanas attiecīgajās izklaidēs.

Tāad minētais ierobežojums ļāva samazināt personu risku saslimt ar Covid-19 un pakļaut šādam riskam citus, kā arī samazināt personām iespējas konkrētā veidā izšķērdēt savus finanšu līdzekļus. Līdz ar to šis ierobežojums ir piemērots legítimajiem mērķiem – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

19.3. Ar interaktīvo azartspēļu organizēšanas ierobežošanu personām identiski tika liegta pieeja interaktīvajām azartspēlēm, tādējādi pēc būtības izslēdzot iespēju, ka tās tērēs savus finanšu līdzekļus konkrētā veida interaktīvajai izklaidei. Līdz ar to arī šis ierobežojums ir piemērots individuāli finansālā stāvokļa aizsardzībai un tādējādi arī sabiedrības labklājības veicināšanai.

Savukārt attiecībā uz citu personu tiesībām vērā ņemams ir SPKC atzinums, ka azartspēlēm neatkarīgi no vides, kādā tās notiek, ir raksturīga negatīva ietekme uz cilvēku psihisko veselību un labklājību (labbūtību), jo īpaši ārkārtējās situācijas laikā pastāvošajos sarežģītajos un emocionālo stresu izraisošajos apstākļos. Pēc SPKC ieskata, ārkārtējās situācijas laikā pieņemtie lēmumi bija vērsti un attiecināmi uz Covid-19 pandēmijas seku mazināšanu vai novēršanu ne tikai veselības, bet arī sociālajā sfērā.

Proti, ar apstrīdēto normu personām tika liegta iespēja pavadīt laiku interaktīvo azartspēļu mājaslapās. Tādējādi tika ierobežota azartspēļu atkarības pastiprināšanās tendence un arī samazināts kairinājums, kas rastos spēļu potenciālās pieejamības dēļ. Līdz ar to tika aizsargāta arī cilvēku, it sevišķi to, kuriem jau iepriekš bijusi pastiprināta nosliece uz azartspēļu patēriņu, garīgā veselība.

Tāad arī interaktīvo azartspēļu organizēšanas ierobežošana bija piemērota legítimo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

19.4. Savukārt jautājums par to, kāpēc ar apstrīdētajām normām nav aptverti citi to potenciālie subjekti, proti, izložu un loteriju organizatori, nav izvērtējams šajā samērīguma testa daļā. Pieteikumu iesniedzēju stāvoklis salīdzinājumā ar citām personām, kuras tika apzināti izslēgtas no apstrīdēto normu darbības loka, var tikt izvērtēts, pārbaudot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Tādējādi apstrīdētajās normās noteiktie pamattiesību ierobežojumi ir piemēroti legítimo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

20. Apstrīdētajās normās noteiktie tiesību ierobežojumi ir nepieciešami, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt

legitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*).

Ņemot vērā azartspēļu iespējamās nelabvēlīgās sekas, kas skar individu un visu sabiedrību, valstij šīs nozares regulēšanā ir dota lielāka rīcības brīvība nekā citu nozaru regulēšanā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-17-03 20.3. punktu*).

20.1. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka legītimos mērķus būtu bijis iespējams sasniegt mazāk ierobežojošā veidā.

Attiecībā uz klātienē azartspēļu aizliegumu Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka citām saimnieciskās darbības nozarēm, kurām arī ir raksturīga cilvēku pulcēšanās un finanšu līdzekļu izlietošana nolūkiem, kas nav saistīti ar pamatvajadzību apmierināšanu, netika noteikti tik stingri aizliegumi. Pieteikumu iesniedzējas apgalvo, ka būtu varējušas izpildīt tirdzniecības un ēdināšanas vietām noteiktās prasības attiecībā uz distances un dezinfekcijas līdzekļu nodrošināšanu un ka būtu bijuši pieļaujami citi, mazāk ierobežojoši līdzekļi, piemēram, īpaši azartspēļu zāļu darba laika ierobežojumi, uzturēšanās laika vai iztērējamās summas ierobežojumi vai azartspēļu organizētājiem uzlikts pienākums izvietot attiecīgajās telpās paziņojumus gan par Covid-19, gan par finansiālās pratības nozīmi, atkārtoti uzsverot iespēju iekļaut sevi pašatteikušos personu reģistrā vai piedāvājot iespējas saņemt psiholoģisko atbalstu. Arī pēc ārkārtējās situācijas beigām neesot pierādīts, ka ar jau iepriekš noteiktajiem ierobežojumiem nebūtu pieticis infekcijas izplatības ierobežošanai, proti, ka bija pamatoti tieši attiecībā uz azartspēļu zālēm noteikt daudz stingrākas prasības nekā attiecībā uz pielīdzināmām pakalpojumu sniegšanas vietām.

Savukārt attiecībā uz interaktīvo azartspēļu organizēšanas aizliegumu, proti, Covid-19 likuma 9. pantu, Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka jau iepriekš bijuši spēkā dažādi atbildīgas spēles ierobežojumi – piemēram, spēlētāja pienākums pirms pieslēgšanās interaktīvajai azartspēlei noteikt maksimālo likmi, kas viņam ir pieļaujama vienā spēlē, vai maksimālo kopējo likmju summu, kas viņam ir pieļaujama 24 stundu laikā. Turklāt ikviena persona varot sevi ierakstīt pašatteikušos personu reģistrā, tādējādi liedzot sev piekļuvi Latvijā licencētām interaktīvajām azartspēlēm. Interaktīvo azartspēļu organizētājiem esot pienākums katru reizi, kad persona pieslēdzas savam spēles kontam, informēt to par iespēju pieprasīt lieguma noteikšanu. Līdz ar to Latvijā jau pirms apstrīdēto normu pieņemšanas esot pastāvējis starptautiski atzīts un efektīvs mehānisms personu atturēšanai no pārmērīgas nodošanās azartspēlēm. Ja likumdevējam bija bažas par to, ka ārkārtējās situācijas laikā varētu pieaugt ar finansiālo pratību saistīti riski, tad esot bijis iespējams noteikt papildu prasības, kas azartspēļu organizētājiem būtu obligāti jāievēro. Turklāt legītais mērķis aizsargāt no azartspēlēm jau atkarīgo cilvēku veselību un nepieļaut viņu arvien aktīvāku

iesaistīšanos azartspēlēs pēc būtības esot saistīts ar tādiem likumdevēja uzdevumiem, kuri nemaz neesot tieši attiecināmi uz ārkārtējo situāciju un tās izraisītajiem apstākļiem. Savukārt, lai sasniegtu mērķi – novērst jaunu spēlētāju iesaistīšanos interaktīvajās azartspēlēs –, likumdevējs varējis noteikt aizliegumu ārkārtējās situācijas laikā vai uz konkrētu laiku jauniem spēlētājiem reģistrēties interaktīvo azartspēļu vietnēs.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, nosakot papildu ierobežojumus, likumdevējs būtu varējis nodrošināt sabiedrības labklājības aizsardzību, pilnībā neapturot to komercdarbību. Turklāt tādējādi likumdevējs būtu nodrošinājis arī to, ka interaktīvo azartspēļu spēlētājiem netiek atņemta vienīgā alternatīva interaktīvo azartspēļu spēlēšanai nelegālajā un valsts nekontrolētajā azartspēļu tirgū.

Turklāt no Covid-19 likuma 9. panta pieņemšanas dokumentiem esot redzams, ka ne Atbildīgajā komisijā, ne Saeimā neesot apspriestas ierobežojumu alternatīvas. Latvijas interaktīvo azartspēļu biedrībai neesot bijusi iespēja pirms apstrīdētās normas pieņemšanas izteikt savu viedokli un piedāvāt alternatīvus risinājumus. Vēl vairāk, interaktīvo azartspēļu nozares pārstāvji nemaz neesot bijuši informēti par likumdevēja ieceri noteikt jebkādas ierobežojumus, jo Covid-19 likuma projekts esot bijis paredzēts tam, lai ieviestu uzņēmējdarbības atbalsta pasākumus, nevis lai noteiktu jaunus ierobežojumus.

Saeima norāda, ka ārkārtējās situācijas apstākļos personu sociālo aktivitāšu iespējas esot ierobežotas līdz minimumam un līdz ar to neesot bijis šaubu, ka ar azartspēļu nozari, tostarp interaktīvajām azartspēlēm, saistītie riski ir neadekvāti augsti. Šādā situācijā leģitīmos mērķus – novērst pamudinājumus uz pārmērīgiem izdevumiem saistībā ar azartspēlēm un cīnīties pret azartspēļu atkarību apstākļos, kuros tā varēja sevišķi saasināties, – neesot bijis iespējams sasniegt nekādā citā veidā kā vien ierobežojot azartspēļu pieejamību (it īpaši interaktīvajā vidē). Tikai un vienīgi ar apstrīdētajā normā ietvertu pamattiesību ierobežojumu esot bijis iespējams vienlaikus samazināt gan Covid-19 izplatību, gan pandēmijas radītās ekonomiskās un sociālās sekas no azartspēlēm atkarīgajām personām un to ģimenēm.

20.2. Kā jau iepriekš tika atzīts, klātienē azartspēļu organizēšanas ierobežojumi tika noteikti, citstarp reaģējot uz koronavīrusa SARS-CoV-2 izplatības un tā izraisītās slimības Covid-19 radīto sabiedrības veselības apdraudējumu.

Apstrīdēto normu pieņemšanas brīdī jau bija zināms, ka Covid-19 ir infekcijas slimība, kura izplatās ātri, ir infekcioza pat tad, ja ar to saslimušajai personai nav slimības simptomu, un pret kuru nav ne vakcīnas, ne īpašu zāļu. Turklāt daudzos gadījumos slimības gaita ir smaga un ar potenciālu letālu

iznākumu (sk.: *European Centre for Disease Prevention and Control. Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update – 12 March 2020. Stockholm: ECDC, 2020*).

Līdz 2020. gada marta vidum jau vairāk nekā 150 valstis bija paziņojušas par Covid-19 saslimšanas gadījumiem. Kopumā pasaulē jau bija vairāk nekā 200 000 saslimušo un vairāk nekā 8 000 mirušo. Turklāt 80 procenti no visiem gadījumiem bija reģistrēti divos reģionos – Klusā okeāna rietumu daļas valstīs un Eiropā (sk.: *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. 18 March 2020*). Saslimstības un nāves gadījumu statistika turpināja pieaugt satraucošos tempos.

Jau marta vidū risks, ka tuvāko nedēļu laikā vīrusa izplatības dēļ tiks pārsniegta ES/EEZ valstu veselības sistēmu kapacitāte, bija novērtēts kā augsts. Veselības nozares eksperti norādīja, ka nepieciešama ātra pāreja uz vīrusa izplatīšanās iespēju mazināšanas pieeju, jo straujais saslimšanas gadījumu skaita pieaugums, kas apstrīdēto normu pieņemšanas laikā bija potenciāli sagaidāms tuvāko dienu līdz nedēļu laikā, varētu neatstāt lēmumu pieņemējiem un slimnīcām pietiekami daudz laika, lai situāciju saprastu, akceptētu un uz to attiecīgi reaģētu (sk.: *European Centre for Disease Prevention and Control. Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update – 12 March 2020. Stockholm: ECDC, 2020*). Līdz ar to tika pieņemts lēmums pēc iespējas aizkavēt vīrusa izplatīšanos, tādējādi arī cenšoties ierobežot vienlaikus slimo cilvēku skaitu un izvairīties no veselības sistēmas pārslodzes. Šādas mērķus tika plānots sasniegt, ierobežojot cilvēku savstarpējos kontaktus privātajā, profesionālajā un sabiedriskajā jomā.

Ņemot vērā apstrīdēto normu pieņemšanas laikā konstatētos koronavīrusa SARS-CoV-2 un tā izraisītās slimības Covid-19 izplatības apmērus gan pasaulē, gan arī tieši Eiropā, kā arī vīrusa izplatīšanās veidu, proti, to, ka tas izplatās ar nelieliem elpceļu pilieniem, kas rodas, cilvēkam runājot, klepojot vai šķaudot, nevar būt šaubu par to, ka tādu pulcēšanās vietu slēgšana, kurās personām ir viegli nonākt tuvā saskarsmē ar citām personām, bija viens no nepieciešamajiem drošības pasākumiem, kas veicami gan šādu vietu apmeklētāju, gan arī visas sabiedrības veselības aizsardzības ietvaros. Proti, tādējādi tika novērsta iespēja, ka cilvēki cits citu inficēs, uzturoties vienās telpās, savstarpēji saskaroties un lietojot vienus un tos pašus priekšmetus. Tāpat tika novērsta infekcijas ķēžu rašanās, kas bija iespējama, cilvēkiem atrodoties ceļā uz un no izklaides vietām, piemēram, pārvietojoties sabiedriskajā transportā.

Tā kā klātienē azartspēļu zāles ārkārtējās situācijas laikā būtu atzīstamas par paaugstināta riska vietām, citstarp ņemot vērā spēlētājiem tipisko paradumu azartspēļu zālēs uzkavēties diezgan ilgu laiku, tās nevar salīdzināt ar tirdzniecības un ēdināšanas vietām, kurām tika noteikti vieglāki

ierobežojumi. Turklāt, lai gan tirdzniecības un ēdināšanas vietas ir uzskatāmas par būtiskām cilvēka pamatvajadzību apmierināšanai, pat šo vietu īpašniekiem un attiecīgo pakalpojumu sniedzējiem tika uzlikts pienākums aicināt apmeklētājus lieki neuzkavēties telpās. Savukārt iespēja mazināt azartspēļu zālēs pastāvošos riskus, pienācīgi dezinficējot telpas un iekārtas, apstrīdēto normu pieņemšanas laikā bija tikai teorētiska, un tā arī neļāutu sasniegt legītīmo mērķi tikpat efektīvi. Arī noteikumi par distances ievērošanu prasītu apmeklētāju un spēļu zālēs esošo kārtības uzraugu aktīvu līdzdalību, taču to nešaubīgi nodrošināt nav iespējams. Viegļāku ierobežojumu ievērošanu arī būtu krietni grūtāk kontrolēt, un attiecīgie pasākumi radītu valstij nesamērīgi lielas izmaksas. Visbeidzot, būtiski ir tas, ka ierobežojumi tika noteikti tikai uz noteiktu laika posmu.

Satversmes tiesa secina, ka nepastāv tādi alternatīvi līdzekļi, kas personas pamattiesības ierobežotu mazāk nekā apstrīdētajās normās noteiktais klātienēs azartspēļu darbības ierobežojums un ļāutu sasniegt šā ierobežojuma legītīmo mērķi – sabiedrības veselības aizsardzība – vismaz tādā pašā kvalitātē. Pēc būtības Saeima ir pievienojusies Ministru kabineta jau iepriekš veiktajam izvērtējumam par alternatīvu trūkumu attiecībā uz citu izklaides veidu ierobežojumiem. Proti, apstrīdēto normu pieņemšanas brīdī Ministru kabinets, konsultējoties ar speciālistiem, jau bija atzinis, ka vīrusa izplatīšanas ierobežošanai būtu slēdzami teātri, kino un tamlīdzīgas iestādes, tādēļ šāds pats liegums un tādā pašā tvērumā bija attiecināms arī uz azartspēļu zālēm.

Ņemot vērā likumdevēja izraudzītos līdzekļus sabiedrības veselības aizsardzības nodrošināšanai un faktu, ka šo legītīmo mērķi nebija iespējams sasniegt ar mazāk aizskarošiem līdzekļiem, secināms, ka otrs ierobežojuma legītīmais mērķis ir sasniegts ar pirmo saistītā veidā. Proti, nebūtu jēgas izvērtēt, vai sabiedrības labklājību (personas finansiālo situāciju) iespējams aizsargāt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, ja tie nenodrošinātu pienācīgu sabiedrības veselības aizsardzību, kas ar pandēmiju saistītās ārkārtējās situācijas laikā bija atzīstama par primāro legītīmo mērķi.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertie klātienēs azartspēļu organizatoru pamattiesību ierobežojumi ir piemēroti legītīmo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

21. Attiecībā uz interaktīvo azartspēļu ierobežošanu Satversmes tiesa piekrīt tam, ka ir būtiski ņemt vērā brīdi, kādā apstrīdētās normas tika pieņemtas.

Darba zaudējuma, samazinātas darba slodzes, dīkstāves vai attālināta darba režīma dēļ ārkārtējās situācijas laikā liela daļa sabiedrības neparasti daudz laika pavadīja mājās. Turklāt šajā laikā izklaides iespējas bija ļoti

ierobežotas. Tādējādi ārkārtējās situācijas ietekmē tika pilnībā mainīta cilvēku ikdienas dzīves rutīna, potenciāli radot neziņu par to, kā plānot savu laiku un ko vispār darīt. Pētnieki ir norādījuši, ka papildus finanšu krīzei un nenoteiktībai par ekonomikas nākotni pandēmijas radītās dramatisks izmaiņas mājās pavadītā laika ziņā radīja arī risku pieaugt tiešsaistē, tostarp interneta azartspēlēs, pavadītajam laikam (sk.: *Håkansson A. Changes in Gambling Behavior during the COVID-19 Pandemic – A Web Survey Study in Sweden. International Journal of Environmental Research and Public Health, 2020, 17, 4013*).

Tāpat atzīts, ka pandēmija, citstarp no telpiskās distancēšanās izrietošās sociālās izolācijas dēļ, var būtiski ietekmēt personu finansiālo un psiholoģisko labklājību un šie stresori sasaistē ar izmaiņām azartspēļu tirgū var būtiski ietekmēt arī personu uzvedību – proti, arī ar pandēmiju saistītais stress var paplašināt iesaisti interaktīvajās azartspēlēs (sk.: *Håkansson A., Fernández-Aranda F., Menchón Jose M., Potenza, Marc N., Jiménez-Murcia S. Gambling during the COVID-19 crisis – A cause for concern? Journal of Addiction Medicine, 2020, Vol. 14, Issue 4, pp. e10-e12*). Kā ar pandēmiju saistīti faktori, kas cilvēkus ticami pakļaus paaugstinātam neveselīgas uzvedības un neveiksmīgu problēmu pārvarēšanas stratēģiju riskam, tostarp azartspēlēm, norādīta arī neskaidrība par nākotni, vientulība, depresija vai pat potenciālas domas par paškaitējumu, kas izriet no sociālās distancēšanās, stresa un sērām (sk.: *Marsden J., Darke S., Hall W., Hickman M., Holmes J., Humphreys K., Neale J., Tucker J., West R. Mitigating and learning from the impact of COVID-19 infection on addictive disorders. Addiction, 2020, 115, pp. 1007-1010*). Turklāt to, ka azartspēles nereti tiek izmantotas, lai gūtu pozitīvas emocijas, apliecina arī Veselības ministrijas 2019. gada pētījums, kurā attiecībā uz interneta spēlēm (spēļu automātiem internetā, kā arī kazino) kā būtiski motivatori norādīta uzvaras sniegtā triumfa sajūta, spēles radītā izklaide un iespēja atslābināties no saspringuma (sk.: *Putniņa A., Pokšāns A., Brants M. Pētījums par procesu atkarību (azartspēļu, sociālo mediju, datorspēļu atkarība) izplatību Latvijas iedzīvotāju vidū un to ietekmējošiem riska faktoriem. Pētījuma gala ziņojums. Rīga: Veselības ministrija, 2019, 75., 77. lpp.*). Līdz ar to bija pamats uzskatīt, ka pandēmijas laikā cilvēki meklēs iespēju aizmirsties un mazināt garlaicību un stresu, citstarp spēlējot interaktīvās azartspēles.

Būtisks ir arī tāds secinājums, ka atkarību izraisošie uzvedības modeļi izpaužas arvien spilgtāk un biežāk tad, ja dzīves vidē ir maz citu, pozitīvu iespaidu, piemēram, patīkamu lietu un cilvēku, ar kuriem varētu komunicēt, un tieši šādi apstākļi ir raksturīgi sociālās izolācijas laikam (sk.: *Marsden J., Darke S., Hall W., Hickman M., Holmes J., Humphreys K., Neale J., Tucker J., West R. Mitigating and learning from the impact of COVID-19 infection on addictive disorders. Addiction, 2020, 115, pp. 1007-1010*). Līdz ar to koronavīrusa SARS-CoV-2 izplatības apkarošanai noteiktie ierobežojumi

bija saistīti ar risku, ka cilvēkiem, kuriem jau ir problēmas ar azartspēlēm, tās vēl vairāk saasināsies.

Pārvietošanās un pulcēšanās brīvību ierobežojumu dēļ ar Covid-19 pandēmiju saistītā ārkārtējā situācija arī nav salīdzināma ar līdz šim piedzīvotajām finanšu krīzēm, jo, lai gan cilvēku finanšu līdzekļi, iespējams, bija tikpat sarukuši kā citu krīžu laikā, tomēr saistībā ar pandēmiju noteiktie ierobežojumi iedzīvotāju ikdienu ietekmēja tā, ka interaktīvās azartspēles varēja kļūt par vienu no retajām viegli pieejamām izklaides un atpūtas iespējām, kuru izmantojot spēlētāji vairs nepievērstu pienācīgu uzmanību nepieciešamībai taupīt finanšu līdzekļus.

Vērā ņemams ir arī tas apsvērums, ka ar azartspēlēm iespējams nopelnīt. Šis arguments finansiāli smagos apstākļos varētu pamudināt cilvēkus izmēģināt savu laimi un potenciāli tikt pie būtiskiem ienākumiem. Jau iepriekšminētajā Veselības ministrijas pētījumā arī šis faktors – iespēja "laimēt lielu naudu" – bija norādīts kā būtisks motivators vairāk nekā 80 procentiem visu azartspēļu spēlētāju (*sk.: Putniņa A., Pokšāns A., Brants M. Pētījums par procesu atkarību (azartspēļu, sociālo mediju, datorspēļu atkarība) izplatību Latvijas iedzīvotāju vidū un to ietekmējošiem riska faktoriem. Pētījuma gala ziņojums. Rīga: Veselības ministrija, 2019, 73. lpp.*). Tāpat iespējams, ka ir arī tādi cilvēki, kuriem spēkā bijušie pārvietošanās, pulcēšanās un citi ierobežojumi ļāva ietaupīt naudas līdzekļus, kas iepriekš parasti tika tērēti transportam, ārpusmājas izklaidēm vai citiem mērķiem. Arī šie pēkšņi pieejamie naudas līdzekļi kopsakarā ar pašizolācijas dēļ zaudētajām izklaides iespējām varēja kļūt par pamudinājumu iesaistīties interaktīvajās azartspēlēs.

Proti, ar ārkārtējo situāciju saistītās izmaiņas iedzīvotāju ikdienā, kuras radīja gan psiholoģisku, gan materiālu ietekmi, varēja mudināt gan tos, kuri jau agrāk vairāk vai mazāk bija iesaistījušies azartspēlēs, spēlēt vēl biežāk un uz lielākām likmēm, gan arī tos, kuri līdz šim vēl nebija spēlējuši azartspēles, izmēģināt tās kā jaunu izklaides veidu. Cilvēkiem sekojot šāda veida pamudinājumiem, azartspēles varētu atstāt negatīvu ietekmi gan uz viņu garīgo veselību, citstarp potenciāli radot atkarību, gan arī uz viņu finansiālo situāciju, potenciāli radot nekontrolēti lielus tēriņus.

21.1. Tomēr pat tad, ja likumdevēja vēlme noteikt uz piesardzības principu balstītus ierobežojumus, lai novērstu potenciālo kaitējumu sabiedrībai vai tās daļai, ir pietiekami pamatota, attiecīgajiem lēmumiem jāatbilst Satversmei, proti, izraudzītajiem līdzekļiem jābūt nepieciešamiem legītīmā mērķa sasniegšanai, turklāt jābūt pārliecībai par to, ka nepastāv mazāk ierobežojoši, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem šo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē. Pat gadījumos, kad valsts izmanto savas tiesības atkāpties no konkrētām starptautiskajos cilvēktiesību līgumos noteiktajām saistībām, pieņemtajiem lēmumiem ir jāatbilst samērīguma principam,

proti, izraudzītajiem līdzekļiem jābūt vismazāk ierobežojošiem no visiem tiem līdzekļiem, ar kuriem vēlējams rezultāts varētu tikt sasniegts. Vēl jo vairāk šis pienākums ir ievērojams tad, ja ārkārtējās situācijas laikā pamattiesības tiek ierobežotas parastajā kārtībā. Likumdevējam vienmēr ir jāievēro vispārējie tiesību principi, kuru mērķis ir mazināt pamattiesībām, demokrātijai un tiesiskumam nodarītu kaitējumu.

Satversmes tiesa ir kompetenta pārbaudīt, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*). Tāpat tiesa var norādīt, ka šādi alternatīvi līdzekļi pastāv (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 14.3. punktu*). Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu*).

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, legītīmo mērķu sasniegšanai bija iespējams izvēlēties mazāk ierobežojošus līdzekļus.

Jau iepriekš minētos pasākumus, proti, noteikumu, ka spēlētājs pats nosaka maksimālo likmi, kuru viņš drīkst izdarīt vienā spēlē, vai arī maksimālo kopējo likmju summu, ko viņš drīkst atļauties 24 stundu laikā, kā arī citus ierobežojumus, piemēram, attiecībā uz reklāmas izvietošanu, likumdevējs acīmredzot ir uzskatījis par nepietiekamiem cilvēku veselības un finansiālās situācijas aizsardzības nodrošināšanai ārkārtējās situācijas laikā. Aizliegums ārkārtējās situācijas laikā vai uz noteiktu laiku interaktīvo azartspēļu vietnēs reģistrēt jaunus spēlētājus neaizkavētu to jau esošo spēlētāju problēmu saasināšanos, uz kuriem it īpaši attiecas ierobežojumu legītīmais mērķis. Līdz ar to daļa no Pieteikumu iesniedzēju minētajiem alternatīvajiem pasākumiem nepalīdzētu sasniegt legītīmos mērķus tikpat efektīvi. Savukārt Pieteikumu iesniedzēju minētie ar konkrēto ierobežojumu nesaistītie līdzekļi, kas paredzēti ģimeņu finansiālās situācijas aizsardzībai, piemēram, alkohola tirdzniecības aizliegums vai būvmateriālu veikalu darbības ierobežojumi, neattiecas uz konkrēto ierobežojumu un tā skartajām personu grupām.

Tomēr secināms, ka Saeimas norādītie legītīmie mērķi – cilvēku pasargāšana no nelietderīgiem tēriņiem un finansiālā stāvokļa pasliktināšanās, kā arī cilvēku veselības aizsardzība – interaktīvo azartspēļu kontekstā prasa novērst azartspēļu īpaši smagu ietekmi, proti, šo spēļu patērēšanu potenciāli nekontrolējamos apmēros. Taču ar Covid-19 likuma 9. pantu tika liegta jebkuras personas pieeja jebkura veida interaktīvajām azartspēlēm neatkarīgi no tās psiholoģiskā vai finansiālā stāvokļa. Proti, pēc būtības tika ierobežotas ne tikai Pieteikumu iesniedzēju tiesības, bet arī jebkura indivīda tiesības izvēlēties konkrētu laika pavadīšanas veidu.

Indivīdam pieņemot lēmumus, kas ietekmēs tikai viņu pašu, ir tiesības izdarīt savu izvēli uz viņam pieejamās informācijas pamata bez valsts tiešas iejaukšanās. Demokrātiskā tiesiskā valstī indivīda pašnoteikšanās brīvībai ir augstākā vērtība. Šī brīvība aptver jebkādu cilvēka izvēli, vienalga, vai tā no socioētiskā viedokļa būtu atzīstama par vērtīgu vai arī būtu tikai cilvēka personīgās gribas izpausme, ciktāl tā neapdraud citu cilvēku tiesības, konstitucionālo kārtību vai arī citas sabiedrībai būtiskas intereses. Likumdevējam ir jārespektē personas izvēles brīvība un jāuzticas tās spējai novērtēt šādas brīvības izpausmes, varbūt pat potenciāli paškaitējošas darbības, sekas, kamēr vien tās ietekmē tikai pašu personu. Indivīdam ir jāuzņemas atbildība par savas brīvības īstenošanas sekām.

Nav pamata vispārīgi pieņemt, ka jau minimālu summu ieguldīšana konkrēta veida izklaidē novestu pie personas finansiālā stāvokļa pasliktināšanās vai radītu kaitējumu sabiedrības labklājībai. Pie šāda secinājuma varētu nonākt tikai tad, kad jau būtu konstatējams kontroles trūkums un iztērēto līdzekļu neproporcionalitāte ar personas ienākumiem. Tas pats attiecas uz personu veselību, proti, nav pamata uzskatīt, ka, piemēram, vienreizēja vai īslaicīga iesaistīšanās azartspēlē varētu tik ļoti negatīvi ietekmēt personas veselību, ka valstij būtu nepieciešams iejaukties.

Pat ārkārtējās situācijas laikā likumdevējs nedrīkst pieņemt tādas normas, kas ir nepamatoti plašas un ierobežo arī to personu tiesības, uz kurām nemaz neattiecas ierobežojuma legitīmais mērķis. Proti, pieņemot normu, kas vērsta uz to personu aizsardzību, kurām ir problēmas ar azartspēlēm, un šo personu ģimeņu aizsardzību, likumdevējam nebija pamata ierobežot arī visu citu cilvēku iespējas izvēlēties, kur tie vēlas ieguldīt savus finanšu līdzekļus un kā pavadīt savu brīvo laiku, jo visiem iedzīvotājiem šāda aizsardzība nebija nepieciešama. Šādu lēmumu pieņemšana pašu iedzīvotāju vietā nozīmē neproporcionālu paternālistisku iejaukšanos cilvēku tiesībās uz izvēles un pašnoteikšanās brīvību.

Proti, lai sasniegtu Saeimas norādītos legitīmos mērķus, nebija nepieciešams noteikt interaktīvo azartspēļu atkarības riska grupā neietilpstošu personu tiesību ierobežojumus visaptveroša aizlieguma formā. Turklāt, ja netiktu ierobežotas to personu tiesības, kurām aizsardzība nebija nepieciešama, būtu mazāks arī komersantu tiesību aizskārums.

Līdz ar to par legitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļu alternatīvām varētu tikt uzskatīti konkrēti interaktīvo azartspēļu norises ierobežojumi un tāds to kopums, kas būtu tieši vērsts uz azartspēļu mājaslapās pavadāmā laika un tērējamo līdzekļu ierobežošanu, t. i., būtu precīzāk fokusēts uz legitīmajiem mērķiem. Proti, likumdevējs varēja noteikt konkrētu to stundu skaitu, kuras individuāla persona drīkst pavadīt interaktīvo azartspēļu vietnēs, vai interaktīvo azartspēļu pieejamības ("darba") laiku, tādējādi liedzot spēlētājiem tām pieklūt, piemēram, vakaros un naktīs. Tādējādi tiktu

ierobežota azartspēļu kaitīgā daba, neļaujot personai to vietnēs pavadīt neierobežotu, tikai pašas vēlmēm atbilstošu laiku. Tāpat bija iespējams noteikt tērējamo naudas summu limitus, kurus spēlētāji nedrīkstētu pārsniegt un kuri nebūtu atkarīgi no viņu vēlmēm. Šādi limiti varētu tikt noteikti, ņemot vērā, piemēram, valstī noteikto minimālo algu vai citus kritērijus, kas ļautu pietiekami kontrolēt to, vai azartspēlēs netiek izšķērdēts pārāk liels līdzekļu apjoms, kas varētu novest pie sabiedrības kopējās labklājības pasliktināšanās. Visbeidzot, pastāvēja iespēja kombinācijā ar minētajiem ierobežojumiem ierobežot arī interaktīvo azartspēļu pievilcību, piemēram, uz ārkārtējās situācijas laiku aizliedzot azartspēļu organizētājiem piedāvāt saviem klientiem bonusus.

Proti, likumdevējam bija iespējams noteikt konkrētus, mērķtiecīgus interaktīvo azartspēļu organizatoru darbības ierobežojumus, kas kopsakarā būtu vērsti uz azartspēļu pieejamības un piesaistošās dabas ierobežošanu, bet pilnībā nepārtrauktu to darbību. Turklāt šādā veidā joprojām tiktu saglabāta interaktīvo azartspēļu pieejamība personām, kuras vēlētos tās izmantot tikai kā relaksējošu laika kavēkli. Izvēle ieguldīt daļu sava laika un finanšu līdzekļu interaktīvajās azartspēlēs būtu vairāk atkarīga no personu brīvās gribas, nevis no pārliecināšanas mehānismiem, turklāt noteiktie laika un finanšu ierobežojumi pasargātu personas no aizraušanās ar tām.

Savukārt attiecībā uz personām, kuras jau ir atkarīgas no azartspēlēm, būtisks ir jautājums par to, vai likumdevējs ir izvērtējis iepriekš pastāvējušos ierobežojumus un iespējas, piemēram, atgādinājumus par iespēju ierakstīties pašatteiktu personu reģistrā un šā reģistra darbību pašu par sevi, lai varētu pamatot, ka šādi līdzekļi ārkārtējās situācijas laikā varētu nebūt pietiekami personu tiesību aizsardzības nodrošināšanai. Tāpat nav pierādīts, ka interaktīvo azartspēļu organizēšanas liegums būtu efektīvākais veids, kā aizsargāt no azartspēlēm jau atkarīgās personas, un ka tās nepāries uz nelegālajām azartspēļu vietnēm, kur tieši šādas personas ir īpaši apdraudētas. Nav apsvērta arī iespēja īstenot fokusētus ierobežojumus, piemēram, sadarbībā ar Inspekciju un interaktīvo azartspēļu organizatoriem liegt iespēju iesaistīties azartspēlēs tieši tām personām, kuras jau pandēmijas sākumposmā izrādījušas tendenci uz atkarību, turklāt attiecīgie ierobežojumi varētu tikt apvienoti ar proaktīvu psiholoģisko palīdzību. No azartspēlēm atkarīgo cilvēku aizsardzībai un palīdzībai šādiem cilvēkiem pārvarēt savu atkarību vajadzētu būt likumdevēja un arī izpildvaras uzmanības lokā jebkādos, ne tikai ārkārtējās situācijas apstākļos, citstarp ņemot vērā arī pandēmijas ilgtermiņa sekas.

21.2. Daļa iepriekšminēto iespējamo līdzekļu ir saistīti ar noteiktiem tehniskiem risinājumiem un tādējādi ir arī sarežģītāki nekā licenču apturēšana. Tomēr Saeima nav noskaidrojusi, vai attiecīgie risinājumi tehniski būtu iespējami un cik ilgā laikā tos varētu ieviest. Proti, nav secināts,

ka šādas alternatīvas radītu lielāku apgrūtinājumu vai izmaksas tieši valstij vai ka to ieviešanai būtu nepieciešams nesamērīgi ilgs laiks. Turklāt, piemēram, interaktīvo azartspēļu "darba" laika ierobežošana neprasītu īpašus papildu mehānismus.

Būtiski atzīmēt to, ka Covid-19 likuma 9. panta pieņemšanas laikā Saeima vispār nav vērtējusi šajā pantā ietvertā ierobežojuma alternatīvas. Debates ir risinājušās vienīgi par dilemmu starp interaktīvo azartspēļu darbības pilnīgu pārtraukšanu un to pieļaušanu. Netika izvērtēts, vai nav iespējams izmantot citus, Pieteikumu iesniedzējas mazāk ietekmējošus un mērķētākus ierobežojumus, ņemot vērā gan komersantu intereses, gan arī indivīdu brīvo gribu un tādējādi patiesi nodrošinot aizsardzību personām, kuras ir atkarīgas no azartspēlēm. Ja attiecībā uz klātienē azartspēļu ierobežojumiem padziļinātas izpētes trūkums ir attaisnojams, jo lēmuma pieņemšanas ātrums tieši ietekmēja potenciālo koronavīrusa SARS-CoV-2 izplatības ķēžu veidošanos un no tā bija tieši atkarīga cilvēku veselība un dzīvība, kā arī veselības aprūpes sistēmas stabilitāte, tad attiecībā uz pandēmijas psihoemocionālo seku novēršanu nav saskatāms tik augsta līmeņa steidzamības pamats, it sevišķi tāpēc, ka tās bija gaidāmas ar novirzi laikā pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas. Proti, likumdevējs būtu varējis šim mērķim pakārtotus ierobežojumus noteikt arī, piemēram, vienu dienu vēlāk, pēc nepieciešamās izpētes veikšanas.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs nav izvērtējis, vai pastāv saudzējošāks līdzeklis (līdzekļu kopums), kas mazāk ierobežotu personām Satversmes 1. pantā un 105. panta pirmajā un trešajā teikumā noteiktās pamattiesības, bet ļautu to ierobežošanas leģitīmos mērķus – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Tādējādi interaktīvo azartspēļu ierobežojums neatbilst samērīguma principam un līdz ar to Covid-19 likuma 9. pants, ciktāl tas nosaka Inspekcijas pienākumu apturēt azartspēļu organizēšanas licences interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību, neatbilst Satversmes 1. pantam kopsakarā ar 105. panta pirmo un trešo teikumu.

22. Līdz ar to turpmākajā šā sprieduma daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam ir izvērtējama tikai klātienē azartspēļu ierobežojumu, proti, Covid-19 likuma 8. pantā noteiktā aizlieguma organizēt klātienē azartspēles un 9. pantā noteiktā Inspekcijas pienākuma apturēt klātienē azartspēļu organizēšanas licences, atbilstība samērīguma principam.

Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežošanas rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst

sabiedrība kopumā. Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro izskatāmajā lietā līdzsvarojamās intereses un jānoteic, kurām no šīm interesēm būtu piešķirama prioritāte.

Izskatāmajā lietā ir salīdzināmas komersantu – klātienes azartspēļu organizatoru – tiesības veikt komercdarbību un gūt no tās labumu, no vienas puses, un apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu aptvertās tiesības un intereses, tostarp sabiedrības fiziskās un garīgās veselības aizsardzība un indivīdu un ģimeņu finansiālās intereses, no otras puses.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai ar apstrīdēto normu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp šīm dažādajām tiesībām un likumiskajām interesēm.

22.1. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka apstrīdētās normas esot nesamērīgas, jo to piemērošanas rezultātā klātienes azartspēļu organizatoriem esot nodarīts būtisks un neatgriezenisks kaitējums. Ņemot vērā to, ka Covid-19 izplatību bijis iespējams ierobežot arī azartspēļu vietās, nodrošinot fizisko distancēšanos un nosakot papildu prasības azartspēļu organizētājiem, kā arī to, ka azartspēļu organizēšanas aizliegums nenoliedzami atstāšot negatīvas sekas uz valsts tautsaimniecību un veicināšot nelegālo azartspēļu izplatību, šis aizliegums esot atzīstams par nesamērīgu.

Satversmes tiesa jau secināja, ka izskatāmajā lietā liela nozīme ir citu cilvēku tiesībām un ar sabiedrības veselību saistītām interesēm. Apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums skāra atsevišķus komersantus, bet ar leģitīmo mērķi aizsargātās tiesības un intereses ir būtiskas daudz plašākam personu lokam. Proti, labumu no šā ierobežojuma gūst visa sabiedrība, turklāt daudzējādās aspektos, jo attiecīgais regulējums pasargāja gan tieši pašus cilvēkus no saslimšanas, gan arī veselības aprūpes sistēmu no pārslodzes. Papildu labumu sabiedrībai deva arī azartspēļu zāļu apmeklētāju pasargāšana no pārmērīgiem finansiāliem izdevumiem.

Saeima kā lēmējinstācija, nosakot apstrīdētajās normās ietveramos aizliegumus, ir vērtējusi, kurām no iepriekš minētajām interesēm dodama priekšroka. Ņemot vērā iepriekšminētos atzinumus par Covid-19 izraisošā vīrusa izplatību un tās radītajiem draudiem veselības sistēmai, atsevišķu komersantu intereses tika nostatītas zemāk nekā visas sabiedrības intereses. Satversmes tiesa attiecīgo ierobežojumu varētu atzīt par nesamērīgu vienīgi tad, ja tas nebūtu piemērots leģitīma mērķa sasniegšanai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-17-03 20.3. punktu*). Taču, kā norādījis infektologs Uga Dumpis, lai ārkārtējas situācijas laikā varētu turēt atvērtas kādas iestādes, sabiedrības ieguvumiem vai ekonomiskajiem labumiem no tā jābūt ļoti nozīmīgiem. Savukārt Pieteikumu

iesniedzēju norādītās alternatīvas spēļu zāļu slēgšanai Satversmes tiesa jau iepriekš atzina par nepiemērotām leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Sabiedrības ieguvums no apstrīdētajās normās ietvertā klātienes azartspēļu ierobežojuma apstākļos, kad pastāvēja nepieciešamība samazināt iedzīvotāju savstarpējo saskarsmi, lai tādējādi aizsargātu sabiedrības veselību, ir lielāks nekā azartspēļu organizatoriem radītās nelabvēlīgās sekas.

22.2. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, samērīguma princips tika pārkāpts arī tādējādi, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, neesot respektējis ar licences izsniegšanu radīto tiesisko palāvību. Likumdevējs arī neesot paredzējis saprātīgu pārejas periodu, lai Pieteikumu iesniedzējas pielāgotos apstākļiem un spētu nodrošināt azartspēļu organizēšanas pilnīgu apturēšanu. Tāpat neesot paredzētas kompensācijas par Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesību ierobežošanu. Turklāt ierobežojuma samērīguma izvērtēšanā esot jāņem vērā arī tas, ka nebija paredzams tā darbības termiņš.

22.2.1. Tiesiskās palāvības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonsekventu valsts rīcību. Šā principa pamatā ir šāda ideja: indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā uzticēšanās. Tiesiskās palāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t. i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un reāli īstenotas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 24. punktu*).

Tomēr tiesiskās palāvības princips neizslēdz to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas likumīgā un tiesiskā veidā. Proti, šis princips nedod pamatu ticēt, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies, bet gan pieļauj un noteiktos apstākļos pat pieprasa pastāvošā tiesiskā regulējuma grozīšanu. Pretējā gadījumā valsts nevarētu pienācīgi reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem. Grozot tiesisko regulējumu, likumdevējam ir jāņem vērā tās tiesības, uz kuru saglabāšanu vai īstenošanu personai var būt izveidojusies palāvība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 24.2. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējām uz tām izdoto licenču pamata varēja rasties tiesiskā palāvība, ka tās varēs turpināt savu komercdarbību atbilstoši licencēs un azartspēļu nozārī regulējošajās tiesību normās ietvertajiem nosacījumiem. Šāda paļaušanās uz tiesību normām, kas noteica licenču spēkā esību, parastos apstākļos būtu gan likumīga, gan pamatota, gan saprātīga. Tomēr jāņem vērā, ka apstrīdētās normas tika pieņemtas ārkārtējās situācijas laikā un bija tieši saistītas ar nepieciešamību ierobežot vīrusa izplatību.

2020. gada martā Latvijā pakāpeniski pieauga ar Covid-19 izraisīto vīrusu inficēto cilvēku skaits, turklāt situācija citviet pasaulē un arī Eiropā

jau bija kļuvusi kritiska. Šī informācija bija pieejama gan likumdevējam, gan arī klātienēs azartspēļu organizatoriem. Reaģējot uz Covid-19 pandēmijas radītajiem cilvēku veselības un dzīvības, kā arī visas veselības aprūpes sistēmas apdraudējumiem, kā arī ņemot vērā to, ka jebkāda vilcināšanās nozīmētu papildu riskus, likumdevējam bija jārikojas ātri. Proti, valstij bija pienākums rīkoties operatīvi un efektīvi, lai novērstu pandēmijas tālāku izplatību un tādējādi aizsargātu sabiedrības veselību.

Tāpat normatīvā regulējuma maiņa bija nepieciešama visas sabiedrības interesēs.

22.2.2. Pārejas noteikumi ir normatīvā akta sastāvdaļa, kurā tiek reglamentēti dažādi tā spēkā stāšanās vai piemērošanas jautājumi konkrētā periodā. Tādējādi pārejas noteikumi ir juridiskās metodes instruments, ar kuru normatīvā akta izdevējs citstarp var atlikt tiesību normas tiesisko seku iestāšanos uz noteiktu laiku vai attiecībā uz noteiktām personām. Tomēr tas, vai likumam nepieciešams pievienot pārejas noteikumus, ir likumdevēja izšķiršanās jautājums. Likumdevējs izvērtē, vai konkrētā gadījumā ir nepieciešami pārejas noteikumi un tāpat arī pārejas periods līdz jaunā regulējuma spēkā stāšanās dienai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-31-01 18.2.1. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka sabiedrībai nozīmīgu interešu aizsardzībai var tikt piešķirta prioritāte salīdzinājumā ar tiesiskās palāvības principu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu*). Tādēļ, samērojot personu un sabiedrības intereses, nepieciešamībai pēc jauna regulējuma var tikt piešķirta prioritāte (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-31-01 9.2. punktu*).

Pārejas noteikumu iekļaušana likumā jeb ierobežojumu spēkā stāšanās brīža atlikšana uz vēlāku laiku izslēgtu iespēju rīkoties pietiekami operatīvi un efektīvi, jo pārejas periodā joprojām pastāvētu potenciālais sabiedrības veselības un cilvēku tiesību apdraudējums. Proti, katra diena, kad personas būtu varējušas aktīvi kontaktēties izklaides vietās, tostarp, azartspēļu zālēs, potenciāli palielinātu saslimšanas gadījumu skaitu.

Līdz ar to pārejas perioda noteikšana pirms klātienēs azartspēļu darbības ierobežojumu spēkā stāšanās nebūtu bijusi saprātīga un likumdevējam nebija pienākuma to noteikt.

22.2.3. Pieteikumu iesniedzēju licenču darbības apturēšana ir vērtējama kā to īpašuma tiesību ierobežojums, nevis īpašuma atsavināšana. Proti, no Satversmes 105. panta neizriet, ka šādu ierobežojumu noteikšanas gadījumā būtu nepieciešama kompensācija, lai gan tās esība tomēr ir ņemama vērā, vērtējot ierobežojuma samērīgumu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2010. gada 29. marta sprieduma lietā "Depalle v. France", pieteikums Nr. 34044/02, 91. punktu*).

Lai gan šāda kompensācija netika tieši noteikta, Ministru kabinets paredzēja mehānismus, ar kuriem tika mazinātas ārkārtējā situācijā noteikto ierobežojumu sekas. Azartspēļu organizatoru darbiniekiem bija iespēja saņemt dīkstāves pabalstu, proti, darbiniekiem, kuri netika nodarbināti, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apmērā tika piešķirta kompensēta atlīdzība līdz 75 procentiem no iepriekšējo sešu mēnešu vidējās darba atlīdzības apmēra, bet ne vairāk kā 700 *euro* par kalendāra mēnesi. Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta mājaslapā pieejamajai informācijai, daļa Pieteikumu iesniedzēju šo iespēju arī izmantoja (*sk. Kopsavilkums: darba devēji, kuru darbinieki saņēmuši dīkstāves pabalstu. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/>*). Šādā veidā Ministru kabinets nodrošināja to, ka darbiniekiem, kuriem konkrētajā brīdī apstrīdētajās normās ietverti ierobežojumi dēļ nebija iespējams strādāt un attiecīgi saņemt darba algu, tika saglabāti ienākumi. Tāpat azartspēļu organizatoriem bija iespēja sadalīt vai atlikt nodokļu maksājumus uz laiku līdz trim gadiem, skaitot no iesnieguma iesniegšanas dienas, kā arī lūgt piešķirt termiņa pagarinājumu tiem nokavētajiem nodokļu maksājumiem, kuru samaksas termiņš jau bija pagarināts saskaņā ar likumu "Par nodokļiem un nodevām". Arī šos mehānismus atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta statistikai dažas no Pieteikumu iesniedzējām izmantoja. Pieejami bija arī citi valsts atbalsta instrumenti, piemēram, nomas maksas atlaides valsts un pašvaldību īpašumos utt.

Klātienas azartspēļu darbības ierobežojums bija spēkā tikai laikposmā no 2020. gada 22. marta līdz 10. jūnijam, proti, mazāk nekā trīs mēnešus. Ņemot vērā to, ka Covid-19 izraisošā vīrusa izplatība un tās ierobežošanas efektivitāte nebija no likumdevēja atkarīgs vai jebkādā veidā paredzams faktors, bija pieļaujams tas, ka apstrīdētajās normās netika noteikts precīzs ierobežojumu spēkā esības beigu termiņš. Turklāt pēc ārkārtējās situācijas beigām Pieteikumu iesniedzējas pilnībā varēja atsākt savu komercdarbību.

Satversmes tiesa secina, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma laikā, kad valstī pastāvēja ārkārtējā situācija, ir lielāks par nelabvēlīgajām sekām, ko šā ierobežojuma dēļ cieš atsevišķas personas, turklāt azartspēļu organizatoriem bija pieejami to tiesību aizskārumu samazinoši līdzekļi.

Tādējādi klātienas azartspēļu ierobežojums atbilst samērīguma principam. Līdz ar to Covid-19 likuma 8. pants un 9. pants, ciktāl tas nosaka klātienas azartspēļu zāļu darbības ierobežojumu, atbilst Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam.

23. Pieteikumu iesniedzējas lūgušas izvērtēt arī apstrīdēto normu atbilstību vienlīdzības principam, kas ietverts Satversmes 91. panta pirmajā teikumā.

Konstatējot apstrīdētās normas neatbilstību kaut vienam Satversmes pantam, tā atzīstama par prettiesisku un spēkā neesošu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-11-03 15. punktu*). Tā kā Covid-19 likuma 9. pants, ciktāl tas nosaka interaktīvo azartspēļu ierobežojumus, ir atzīts par neatbilstošu Satversmes 1. pantam kopsakarā ar 105. panta pirmo un trešo teikumu, vairs nav nepieciešams vērtēt šīs normas atbilstību Satversmes 91. pantam. Tomēr ir izvērtējama klātienē azartspēļu ierobežošanas, proti, Covid-19 likuma 8. panta un 9. panta, ciktāl tas nosaka klātienē azartspēļu organizēšanas ierobežojumus, atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertā vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu*). Tomēr tas nenozīmē nivelēšanu, bet liek vienādi izturēties pret tām personām, kuras atrodas patiešām vienādos un salīdzināmos apstākļos. Proti, vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15. punktu*).

Līdz ar to, izvērtējot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 8. punktu*).

24. Vērtējot iespējamo Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertā vienlīdzības principa aizskārumu, Satversmes tiesai visupirms jāpārlicinās, vai salīdzināmas personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Lai to noskaidrotu, ir nepieciešams noteikt galveno salīdzināmās grupas vienojošo pazīmi (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 11. punktu*). Divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Tādēļ salīdzināšanai ir jāizvēlas tāda

situācija, kurai ir viens vai vairāki kopīgi elementi ar pārbaudāmo situāciju. Kopējam elementam ir jāapvieno abas situācijas zem viena virsējdziena (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 7. punktu*). Turklāt Satversmes tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas norāda, ka šādas personu grupas neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-14-03 17.2. punktu*).

24.1. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas šādas grupas:

1) azartspēļu organizētāji un izložu organizētāji, tostarp tie, kuri organizē interaktīvās azartspēles un izlozes;

2) azartspēļu organizētāji un citi komersanti, kuri savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic komercdarbību, kas ir saistīta ar pakalpojumu sniegšanu vai preču pārdošanu speciāli attiecīgajam komercdarbības veidam piemērotās un aprīkotās telpās, kurās klientiem ir iespēja uzturēties klātienē un pulcēties, un kuri pakalpojumu sniegšanai vai preču pārdošanai izmanto speciālu personālu.

Attiecībā uz pirmo Pieteikumu iesniedzēju norādīto salīdzināmo grupu Saeima norāda, ka izložu, tostarp interaktīvo izložu, organizēšana ir atļauta VAS "Latvijas Loto". Atbilstoši Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai esot saprātīgi uzskatīt, ka sasniegt leģitīmo mērķi – apkarot atkarību no azartspēlēm – valstij ir vieglāk tad, ja šajā jomā darbojas viens monopolstāvoklī esošs uzņēmums, nevis vairāki privāti uzņēmumi. Turklāt valsts tai piederoša uzņēmuma darbību varot uzraudzīt un kontrolēt sekmīgāk nekā privātu komerciālo pakalpojumu sniedzēju darbību. Tādējādi interaktīvo momentloteriju organizēšana, ar ko nodarbojas VAS "Latvijas Loto", neesot tikusi ierobežota, jo valsts arī bez īpašu ierobežojumu noteikšanas Covid-19 likumā esot spējusi efektīvi sasniegt ārkārtējās situācijas laikā izvirzītos mērķus. Valsts ziņā esot novērtēšana, vai tās izvirzīto leģitīmo mērķu labad ir pilnīgi vai daļēji jāaizliedz ar spēlēm un derībām saistītās darbības vai tikai tās jāierobežo, nosakot pārraudzības mehānismus.

Turklāt azartspēļu sektoram izvirzītos ierobežojumus nevarot vērtēt atrauti no azartspēļu izraisītajām morāli un finansiāli negatīvajām sekām, kas skar indivīdus un sabiedrību kopumā. Šajā sakarā esot jānorāda, ka ienākumi, kas gūti no VAS "Latvijas Loto" darbības, tiek novirzīti valsts budžetā. Tādējādi tiekot veicināts atbalsts dažādu sociāli nozīmīgu jautājumu risināšanai. Tas ārkārtējās situācijas laikā esot sevišķi būtiski, ņemot vērā valsts pienākumu mazināt un novērst Covid-19 pandēmijas izraisītās sekas. Līdz ar to Pieteikumu iesniedzēju norādītās personas (personu grupas) neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Tā kā Pieteikumu iesniedzējas ir sniegušas argumentus par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību vienlīdzības principam vairākos aspektos, Satversmes tiesai apstrīdētās normas jāizvērtē katrā no šiem aspektiem.

24.2. Lai pārbaudītu, vai pirmās Pieteikumu iesniedzēju norādītās grupas – azartspēļu organizētāji un izložu organizētāji, proti, VAS "Latvijas Loto" – ir salīdzināmas un atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, Satversmes tiesa pārbaudīs gan to komercdarbības veidu, gan sniegto pakalpojumu līdzības un atšķirības. Turklāt, ņemot vērā to, ka tiek pārbaudīta tikai klātienē azartspēļu ierobežojumu atbilstība vienlīdzības principam, kā salīdzināmā grupa tiks vērtēti tikai šo azartspēļu organizatori.

Atbilstoši Azartspēļu un izložu likumam azartspēle ir spēle, kurā fiziskā persona, iemaksājot dalības likmi, var iegūt laimestu, kas pilnīgi vai daļēji ir atkarīgs no veiksmes gadījuma vai apstākļiem, kuri iepriekš nav zināmi. Latvijas Republikā ir atļauts organizēt šādas azartspēles: spēļu automātu spēles, ruleti (cilindrisko spēli), kāršu spēles, kauliņu spēles, derības, totalizatoru, bingo un veiksmes spēles pa tālruni. Savukārt izloze ir spēle, kurai ir laimes līguma raksturs un kurā tās dalībnieka iegūtajam laimestam pilnīgi vai daļēji ir gadījuma raksturs. Izložu veidi ir naudas un mantu izlozes, skaitļu izlozes un momentloterijas.

Starp izlozēm un azartspēlēm ir konstatējamas vairākas līdzības. Pirmkārt, visu šo spēļu pamatā ir spēlētāja veikts naudas līdzekļu ieguldījums. Otrkārt, iespēja laimēt ir vairāk vai mazāk atkarīga no veiksmes. Treškārt, gan azartspēļu, gan arī valsts mēroga skaitļu izlozes un momentloterijas organizēšanai ir nepieciešama licence, kuru izsniedz Inspekcija. Tāpat arī atzīts, ka piedalīšanās gan azartspēlēs, gan izlozēs var izraisīt atkarību. Līdz ar to pirmšķietami būtu salīdzināmas visas azartspēles un izlozes.

Tomēr starp klātienē azartspēlēm, no vienas puses, un loterijām un izlozēm, no otras puses, ir konstatējamas arī būtiskas atšķirības. Piemēram, atšķirīgs ir spēles veids, tas, vai personai, kura grib iesaistīties spēlē, ir jādodas uz konkrētu vietu (kā klātienē azartspēļu gadījumā), tas, vai ir iespējams uzreiz uzzināt par laimestu (skaitļu izlozēs laimests tiek izlozēts tikai vienu vai divas reizes nedēļā, bet interaktīvajās azartspēlēs, nokasāmajās spēļu kartiņās un spēļu zāļu spēlēs par laimestu iespējams uzzināt acumirkļi), veicamā ieguldījuma apjoms un citi faktori. Atšķiras arī veiksmes faktora būtiskums – dažu spēļu, piemēram, kāršu spēļu, rezultātu tomēr var ietekmēt spēlētāja prasmes, savukārt panākumi totalizatorā ir balstīti uz spēju novērtēt uzvaras izredzes, kā arī uz citu cilvēku rīcību un citiem faktoriem.

Tāpat pat tikai virspusēji salīdzinot tieši Pieteikumu iesniedzēju pārstāvēto azartspēļu veidu (spēļu automāti) un izlozes, ir redzamas vairākas būtiskas atšķirības spēles formā un piesaistes veidā. Līdzīgus secinājumus izdarījusi arī Konkurences padome un uzsvērusi, ka spēļu zāļu

apmeklētājus tām lielā mērā piesaista iespēja personīgi kontaktēties ar apkalpojošo personālu, spēļu zāles atmosfēra, vide ar fiziskiem spēļu automātiem, kā arī iespēja izmantot bāra pakalpojumus.

Proti, klātienēs azartspēles, no vienas puses, un tradicionālās skaitļu izlozes un momentloterijas, kā arī interaktīvās izlozes un momentloterijas, no otras puses, nav savstarpēji salīdzināmas, jo starp šiem spēļu veidiem pastāv vairākas būtiskas atšķirības. Attiecīgi arī to organizatori neatrodas pēc noteiktiem kritērijiem savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Tādēļ klātienēs azartspēļu organizatori un izložu organizatori nav atzīstami par salīdzināmām grupām Satversmes 91. panta izpratnē.

24.3. Tāpat par salīdzināmām grupām Satversmes 91. panta izpratnē nav atzīstamas citas Pieteikumu iesniedzēju norādītās grupas – azartspēļu organizatori, kas nodrošina spēļu zāļu darbību, un citi komersanti. Šāds salīdzinājums ir pārāk plašs, turklāt aptver arī cilvēka pamatvajadzību apmierināšanai nepieciešamos komersantus (ēdināšanas uzņēmumus), bet azartspēles ir izklaides veids. Tāpat arī telpas, kurās pakalpojumi tiek sniegti, atšķiras pēc tādiem rādītājiem kā, piemēram, personu savstarpējie kontakti un tuvums, attiecīgo iestāžu apmeklēšanas iemesli, kā arī iestāžu psiholoģiskā pievilcība un tajās pavadītais laiks. Proti, lai gan abas grupas vienojošais elements varētu būt pakalpojumu sniegšana, tomēr starp abām grupām pastāvošo atšķirību ir pārāk daudz, lai tās varētu uzskatīt par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām.

Klātienēs azartspēļu organizatori un VAS "Latvijas Loto" vai citi komersanti neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Līdz ar to klātienēs azartspēļu ierobežojumi atbilst Satversmes 91. pantam pirmajam teikumam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Tās Pieteikumu iesniedzējas, kuras nodarbojušās ar interaktīvo azartspēļu organizēšanu, lūdz atzīt Covid-19 likuma 9. pantu par spēkā neesošu no to pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Turklāt 2020. gada 13. jūlijā un 5. oktobrī Satversmes tiesā saņemtas Administratīvās rajona tiesas vēstules, kurās norādīts, ka Administratīvā rajona tiesa apturējusi tiesvedību lietās par Inspekcijas 2020. gada 6. aprīļa lēmuma Nr. 2020/0161 "Par azartspēļu organizēšanas licenču apturēšanu" daļēju atcelšanu. Nevar izslēgt iespējamību, ka vēl kāda persona ir vēlējusies aizsargāt savas ar Covid-19 likuma 9. pantu aizskartās pamattiesības, vēršoties administratīvajā tiesā.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma (akts) zaudē spēku, jāņem vērā, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Lai pēc iespējas novērstu nelabvēlīgās sekas, ko interaktīvo azartspēļu organizatoriem radījusi apstrīdētās normas piemērošana, attiecībā uz tiem Covid-19 likuma 9. pants, ciktāl tas nosaka Inspekcijas pienākumu apturēt azartspēļu organizēšanas licences interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību, ir atzīstams par spēkā neesošu no to pamattiesību aizskārums rašanās brīža, proti, Inspekcijas 2020. gada 6. aprīļa lēmuma Nr. 2020/0161 "Par azartspēļu organizēšanas licenču apturēšanu" pieņemšanas.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 9. panta atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam.

2. Atzīt likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 8. pantu un 9. pantu, ciktāl tas paredz klātienēs azartspēļu ierobežojumus, par atbilstošu Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam.

3. Atzīt likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 9. pantu, ciktāl tas nosaka Inspekcijas pienākumu apturēt azartspēļu organizēšanas licences interaktīvajā vidē un (vai) izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumu starpniecību, par neatbilstošu Satversmes 1. pantam kopsakarā ar 105. panta pirmo un trešo teikumu un attiecībā uz interaktīvo azartspēļu organizatoriem par spēkā neesošu no to pamattiesību aizskārums rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 28. janvārī

lietā Nr. 2020-29-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Administratīvās apgabaltiesas pieteikuma,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 29. decembra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkts (turpmāk arī – apstrīdētā norma) noteic, ka apsardzes sertifikātu aizliegts izsniegt personai, kurai diagnosticēti psihiski traucējumi, alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība vai uzvedības traucējumi. Apstrīdētā norma šādā redakcijā bija spēkā arī pieteikuma iesniegšanas brīdī. Apstrīdētā norma pašreizējā redakcijā bija iekļauta 2014. gada 13. februārī pieņemtajā Apsardzes darbības likumā, kas stājās spēkā 2014. gada 20. martā un aizstāja 2006. gada 11. maijā pieņemto Apsardzes darbības likumu (turpmāk – 2006. gada Apsardzes darbības likums).

2006. gada Apsardzes darbības likumā nebija iekļauts aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība. Saskaņā ar 2006. gada Apsardzes darbības likuma 11. panta otrās daļas 1. punktu apsardzes sertifikātu bija aizliegts izsniegt personai, kura sodīta par alkoholisko dzērienu iespaidā izdarītu noziedzīgu nodarījumu, – pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Savukārt minētā panta otrās daļas 6. punkts citstarp paredzēja aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kura administratīvi sodīta par alkoholisko dzērienu ietekmē izdarītiem pārkāpumiem, – ja nav pagājis gads pēc administratīvā soda izpildes.

2. **Administratīvās apgabaltiesas** (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) izskatīšanā ir administratīvā lieta, kas ierosināta pēc fiziskās

personas (turpmāk – pieteicējs administratīvajā lietā) pieteikuma par tāda labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru šai personai tiktu izsniegts apsardzes sertifikāts.

Administratīvā rajona tiesa, pamatojoties uz apstrīdēto normu, pieteikumu noraidījusi, atzīstot, ka personai apsardzes sertifikāta izsniegšana atteikta pamatoti, jo tai diagnosticēta alkohola atkarība. Līdz ar to pastāvot apstrīdētajā normā noteiktais apsardzes sertifikāta izsniegšanas ierobežojums. Tāpat tiesa atzinusi, ka gadījumā, kad personai ir bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, iestājas apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums neatkarīgi no tā, vai narkologs, kurš noteicis diagnozi, ir vai nav ievadījis ziņas jebkādā reģistrā, ir vai nav konstatējis remisiju vai citas veselības stāvokļa izmaiņas.

Pieteikuma iesniedzēja, izskatot iesniegto apelācijas sūdzību, nolēmusi apturēt tiesvedību izskatāmajā lietā un vērsusies Satversmes tiesā ar pieteikumu, kurā lūgusi izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā noteic absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, varētu būt pretrunā ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu, jo apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav samērīgs. Proti, apstrīdētā norma nepieļaujot personas veselības stāvokļa individuālu izvērtējumu, bet šajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – sabiedrības drošības aizsardzība – būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Likumdevējs esot varējis noteikt izņēmumu no vispārējā aizlieguma izsniegt apsardzes sertifikātu gadījumos, kad personai ar alkohola atkarību zināmu laika periodu konstatēta stabila remisija, un vienlaikus šādām personām uzlikt pienākumu veikt obligātas regulāras veselības pārbaudes.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei.

Pēc Saeimas ieskata, pieteikumā minētais liecinot par to, ka personas pamattiesību aizskārumu radot apstrīdētās normas piemērošana, nevis pati apstrīdētā norma.

Lai gan Satversmes 106. panta pirmajā teikumā garantētās pamattiesības aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas ierobežo personas brīvību izvēlēties nodarbošanos, šī Satversmes norma neliedzot valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Likumdevējam esot rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības

interesēs. Taču likumdevējs nedrīkstot izvirzīt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas prasības attiecībā uz spējām un kvalifikāciju.

Apsardzes darbinieka profesija esot viena no reglamentētajām profesijām, un valsts varot noteikt zināmas prasības personām, kuras vēlas strādāt par apsardzes darbiniekiem. Augstu prasību izvirzīšana apsardzes darbiniekiem esot pamatota ar viņiem uzticamo pienākumu un pildāmo uzdevumu specifiku, kas saistīta ar īpašuma aizsardzību un iespējamu cilvēka pamattiesību ierobežošanu. Tāpat apsardzes darbiniekam izvirzītās prasības esot saistītas ar šīs profesijas pārstāvju paplašinātajām tiesībām pielietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus un pat šaujamieročus.

Ievērojot minēto, likumdevējs esot tiesīgs noteikt personām, kuras vēlas strādāt par apsardzes darbiniekiem, stingras prasības, kas attiecas ne tikai uz profesionālo kvalifikāciju un prasmēm, bet arī uz personību un veselības stāvokli. Ja likumdevējs paredzējis šādas prasības, tad tās citstarp vērtējamās kā Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumi. Saeima nenoliedz to, ka apstrīdētajā normā noteiktais liegums personai ar alkohola atkarību iegūt apsardzes sertifikātu ir uzskatāms par tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojumu. Tomēr Saeima, pretēji Pieteikuma iesniedzējas viedoklim, uzskata, ka šis ierobežojums esot samērīgs.

Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma esot piemērojama, veicot individuālu personas izvērtējumu, proti, pārbaudot, vai persona konkrētajā laikā ir atkarīga no alkohola (vai tai konkrētajā laikā ir diagnosticējama alkohola atkarība). Fakts, ka personai iepriekš bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, pats par sevi neesot šķērslis darbam apsardzē, jo noteicošais esot Valsts policijas vērtējums par personas atbilstību apstrīdētās normas prasībām apsardzes sertifikāta pieprasīšanas un izsniegšanas laikā. Attiecīgi esot noteiktas kompetentās personas, proti, narkologs un psihiatrs, kas laikā, kad pacients gatavojas iesniegt Valsts policijai iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, izvērtējot viņa veselības stāvokli un izieto ārstēšanas kursu atbilstoši Ārstniecības likumam un Ministru kabineta 2012. gada 24. janvāra noteikumiem Nr. 70 "Alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimnieku ārstēšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 70).

Šo ārsta atzinumu Valsts policija ņemot vērā, vērtējot personas atbilstību normatīvo aktu prasībām, proti, pirms apsardzes sertifikāta izsniegšanas Valsts policija pārbaudot, vai uz personu neattiecas Apsardzes darbības likumā noteiktie ierobežojumi, tostarp pārbaudot arī apstrīdētajā normā ietvertā nosacījuma esību vai neesību. Esot iespējams, ka apsardzes sertifikātu saņem arī tāda persona, kurai agrāk bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, bet kurai laikā, kad tā pretendē uz apsardzes sertifikātu, nav ar alkoholu saistītu pretindikāciju darbam apsardzē un to apliecina ārsta

atzinums. Remisijas periods varot tikt ņemts vērā, taču tikai kā daļa no individuālā personas izvērtējuma.

Pēc Saeimas ieskata, nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē. Ņemot vērā alkohola atkarības ietekmi uz personas spējām pilnvērtīgi veikt apsardzes darbinieka pienākumus, kā arī risku, ko pati no alkohola atkarīgā persona, strādājot apsardzes jomā, varētu radīt sabiedrībai, esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojuma nelabvēlīgās sekas personām ar alkohola atkarību nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot samērīgs.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma, paredzot liegumu izsniegt apsardzes sertifikātu, ierobežo personas tiesības, tomēr norāda, ka Satversmes 106. pants neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā varētu īstenot konkrētu nodarbošanos.

Apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums neesot vienīgais personas profesionālās darbības un tiesību ierobežojums, kas saistīts ar alkohola pārmērīgu lietošanu vai alkohola atkarību. Šāds ierobežojums esot paredzēts arī citos tiesību aktos gadījumos, kad nepieciešams, lai konkrētai personai, kura vēlas veikt vai iegūt tiesības veikt konkrētu profesionālo darbību, būtu noteiktas rakstura īpašības un stabils veselības stāvoklis. Šāds ierobežojums esot noteikts, piemēram, leroču aprites likumā, likumā "Par valsts noslēpumu", Valsts drošības iestāžu likumā. Ierobežojumi saistībā ar alkohola pārmērīgu lietošanu vai alkohola atkarību paredzēti iekšlietu sistēmas dienestā, militārajā dienestā un darbā valsts drošības iestādēs. Neesot šaubu par to, ka alkohola pārmērīga lietošana un alkohola atkarība nav savienojama ar tādu profesionālo darbību, kas ietekmē citu personu tiesības vai ir saistīta ar valsts drošību. Alkohola atkarība novedot pie veselības traucējumiem, kuru rezultātā mainoties cilvēka uzvedība un viņš varot kļūt bīstams apkārtējai sabiedrībai.

Ņemot vērā apsardzes darbinieka profesionālās pilnvaras, varot piekrist Pieteikuma iesniedzējas un Saeimas viedoklim, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpo Satversmes 116. pantā norādītajam legītīmajam mērķim – aizsargāt sabiedrības drošību. Apstrīdētā norma liedzot personām ar diagnosticētu alkohola atkarību veikt apsardzes darbinieka pienākumus, un tas esot piemērots līdzeklis sabiedrības drošības aizsardzībai.

Apstrīdētās normas izvērtējums kopsakarā ar citām tiesību normām liecinot, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums nav absolūts. Apsardzes darbības likumā paredzētajos gadījumos apsardzes darbībā

citstarp varot tikt izmantoti arī šaujamieroči. Tā kā šaujamieroča lietošana ir saistīta ar sabiedrības drošības apdraudējumu, prasības, kas izvirzītas apsardzes darbiniekiem attiecībā uz alkohola atkarību, esot salīdzināmas ar prasībām, kam jābūt izpildītām ieroča iegādāšanās, glabāšanas vai nēsāšanas atļaujas saņemšanai, jo tās visas vērstas uz kopīga mērķa sasniegšanu – sabiedrības drošības aizsardzību. To apstiprinot arī apsardzes sertifikāta izsniegšanas regulējums. Uz to, ka ir nepieciešama individuāla personas izvērtēšana, pārbaudot tās atbilstību apsardzes sertifikāta saņemšanai izvirzītajām prasībām, norādot arī Pieteikuma iesniedzējas sniegtā informācija par Veselības ministrijas viedokli šajā jautājumā. Proti, Veselības ministrija norādot, ka persona ar alkohola atkarību, ja tā ārstējusies un sasniegusi remisiju (nelietošanas periods), kas pārsniedz trīs gadus, un ja tai objektīvu izmeklējumu rezultātā nav konstatētas tādas slimības izraisītas bioloģiskas un sociālas sekas, kas varētu ietekmēt personas psiholoģisko un sociālo funkcionēšanu, var saņemt ārsta narkologa atzinumu, ka nav pretindikāciju darbam apsardzē. Turklāt apsardzes sertifikāta saņemšanai nepieciešamais atturības periods varot būt īsāks nekā ieroču iegādāšanās, glabāšanas, nēsāšanas un lietošanas atļaujas saņemšanai nepieciešamais atturības periods. To, ka apstrīdētā norma neparedz absolūtu, uz mūžu noteiktu aizliegumu saņemt apsardzes sertifikātu gadījumos, kad personai agrāk konstatēta alkohola atkarība, apstiprinot arī Veselības ministrijas viedoklis, uz kuru atsaukusies Pieteikuma iesniedzēja. Medicīniskās pretindikācijas apsardzes sertifikāta saņemšanai konstatējot ārsts, vadoties pēc medicīniskiem kritērijiem.

Tādējādi personas tiesību aizskārums konkrētajā gadījumā esot radies apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, normatīvā regulējuma vienveidīgas piemērošanas nolūkā būtu vēlams Apsardzes darbības likumā ietvert pilnvarojumu Ministru kabinetam noteikt medicīniskās pretindikācijas apsardzes sertifikāta saņemšanai, kā arī pretendentu veselības stāvokļa un psiholoģisko īpašību pārbaudes kārtību līdzīgi kā likumā "Par valsts noslēpumu", Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā un Ieroču aprites likumā.

5. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. pantam.

Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumu Nr. 380 "Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 380) 24.2. apakšpunktam persona, kura sekmīgi nokārtojusi pārbaudījumu, kā arī šo noteikumu 5. punktā minētā persona iesniedzot Valsts policijā iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, tam pievienojot arī psihiatra

un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par savu veselības stāvokli. Ja atzinumā nav norādīts derīguma termiņš, no tā izsniegšanas datuma nedrīkstot būt pagājušas vairāk kā 90 dienas. Noteiktais narkologa izsniegtā atzinuma derīguma termiņš liecinot par to, ka attiecīgā ārstniecības persona veikusi individuālu personas izvērtējumu, proti, izvērtējusi, vai persona konkrētajā laikā ir atkarīga no alkohola, un šis izvērtējums neesot atkarīgs no tā, vai attiecīgajai personai alkohola atkarība ir vai nav diagnosticēta iepriekš.

Turklāt saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 15. septembra noteikumiem Nr. 746 "Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība" esot izveidota attiecīga valsts informācijas sistēma, kurā tiek apkopoti dati par pacientiem, kuri slimo ar noteiktām slimībām, tostarp arī dati par narkoloģiskajiem pacientiem. Likumdevējs neesot vēlējies tikai formālu apstākļu noskaidrošanu, proti, to, lai tiktu pārbaudīts, vai persona ir iekļauta attiecīgajā reģistrā, bet esot noteicis kompetento personu – narkologu vai psihiatru –, kas individuāli izvērtē pacienta veselības stāvokli un veikto ārstēšanu, tādējādi samērojot personas interesi brīvi izvēlēties nodarbošanos ar sabiedrības interesi dzīvot drošā vidē.

Tādējādi gadījumā, ja narkologs savā atzinumā norādījis, ka attiecīgajai personai nav alkohola atkarības, Valsts policijai esot pamats uzskatīt, ka minētā persona ir vesela un uz to nav attiecināms apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums.

6. Pieaicinātā persona – Veselības ministrija – paskaidro, ka tādā gadījumā, ja psihiatrs vai narkologs savā atzinumā norādījis, ka attiecīgajai personai nav medicīnisku pretindikāciju saistībā ar alkoholisko dzērienu lietošanu, Valsts policijai esot pamats uzskatīt, ka minētā persona ir vesela un uz to nav attiecināms apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums.

Lai konstatētu slimības remisiju, narkologs savā darbā izmantojot valstī attiecībā uz konkrētām slimībām noteiktās un apstiprinātās medicīniskās tehnoloģijas un vadlīnijas un ievērojot Ārstniecības likumu un Pacientu tiesību likumu. Atkarības sindroms esot hroniska slimība, kuras norise raksturojoties ar remisijas un recidīvu stāvokļiem. Termins "remisija" norādot uz pacienta atveseļošanās fāzi, un šo stāvokli varot apstiprināt, veicot objektīvus izmeklējumus (piemēram, analīzi, kura uzrāda CDT-karboksitransferīna deficītu asins plazmā un kura ļauj objektīvi spriest par alkohola lietošanu vai nelietošanu, kā arī psiholoģisko izmeklēšanu personības sociālās funkcionēšanas izvērtēšanai, bioķīmiskos izmeklējumus, ķīmiski toksikoloģiskos izmeklējumus alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu noteikšanai bioloģiskajās vidēs, kā arī citus papildus nepieciešamos izmeklējumus). Noteikumi Nr. 70 paredzot, ka personām ar

atkarības diagnozi pēc trīs gadus ilgas stabilas, objektīvi pierādītas remisijas dinamiskā novērošana tiek pārtraukta. Ja personai nepieciešams narkologa atzinums ieroču nēsāšanas un glabāšanas atļaujas saņemšanai, tad tiekot ievērots nosacījums par piecus gadus ilgu stabilu, objektīvi pierādītu remisiju. Ja pacients nevar pierādīt piecu gadu remisiju, tad narkologs pēc subjektīvo un objektīvo datu izvērtēšanas varot pieņemt lēmumu par atļaujas izsniegšanu uz ierobežotu laiku – vienu gadu – un tālākas dinamiskās novērošanas veikšanu. Novērošanas regularitāti nosakot narkologs.

Pēc Veselības ministrijas ieskata, konkrētajā situācijā pastāvēt tiesību normas izpratnes un piemērošanas problēmas. Savukārt tad, ja apstrīdētā norma tiktu skatīta kā absolūts aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai jebkad diagnosticēta alkohola atkarība, pastāvētu būtiskas šaubas par šāda aizlieguma samērīgumu.

Ja persona ir izgājusi veselības pārbaudi ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem nepieciešamās atļaujas saņemšanai un ziņas par to ir iekļautas Ieroču reģistrā un Licenču un sertifikātu reģistrā, tad personas atbilstība apsardzes sertifikāta saņemšanai netiekot apšaubīta. Tas, ka Noteikumos Nr. 380 nav tik detalizēti izklāstīti psihisko traucējumu, alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības vai uzvedības traucējumu diagnosticēšanas nosacījumi, nevarot būt pamats apstrīdētās normas atzīšanai par neatbilstošu Satversmei.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. pantam tiktāl, ciktāl noteiktais ierobežojums nav absolūts.

Tā kā esot iespējams noteikt tādu tiesisko regulējumu, kas ar mazākiem ierobežojumiem sasniegtu likumdevēja noteikto leģitīmo mērķi, neesot saskatāms tāds sabiedrības labums, kas būtu lielāks par konkrēto absolūto indivīda tiesību ierobežojumu. Piemēram, esot iespējams izskatīt katru gadījumu individuāli un izvērtēt iespēju izsniegt sertifikātu personai, ja tai ir noteikts remisijas periods. Savukārt tas nozīmējot, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums neatbilst samērīguma principam, kā arī ir diskriminējošs, jo salīdzināmām personu grupām salīdzināmos apstākļos tiekot noteikts elastīgāks regulējums attiecībā uz ierobežojumiem pretendēšanai uz noteiktiem amatiem.

8. Pieaicinātā persona – Valsts policijas Galvenā kārtības policijas pārvalde (turpmāk – Galvenā kārtības policijas pārvalde) – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei.

Apsardzes darbības likums neparedzot citus personas veselības stāvokļa vērtēšanas kritērijus, tādus kā remisija, ziņu esība vai neesība dažādos valsts (medicīnas iestāžu) reģistros aktīvajās vai kādās citās uzskaitēs. Valsts policija personas veselības stāvokļa atbilstību apstrīdētās

normas prasībām vērtējot, ņemot vērā ārsta speciālista (narkologa, psihiatra) atzinumā norādīto: vai personai ir vai nav diagnosticēti psihiski traucējumi, alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība vai uzvedības traucējumi. Ja ārsts speciālists atzinumā norādījis, ka personai nav pretindikāciju darbam apsardzē vai ka persona nav narkologa vai psihiatra uzskaitē un no šā atzinuma nepārprotami secināms, ka persona ir vesela un uz to nav attiecināmi Apsardzes darbības likuma 15. pantā noteiktie ierobežojumi, tad personai tiekots izsniegts apsardzes sertifikāts.

Ja personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, tad iestājoties apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums, – neatkarīgi no tā, vai narkologs, kurš noteicis diagnozi, ir vai nav ievadījis ziņas kādā reģistrā vai konstatējis remisiju vai citas veselības stāvokļa izmaiņas. Gramatiski interpretējot apstrīdētajā normā noteikto tiesību ierobežojumu, varot secināt, vai likums paredz iestādei rīcības brīvību, vērtējot apstrīdētās normas piemērojamību. Uz iestādes rīcības brīvību norādot tādi formulējumi kā "var", "drīkst", "tai ir tiesības" piemērot attiecīgās sekas, turklāt likumā jau esot skaidri noteikts vairāku iespējamo seku katalogs vai ietvars. Savukārt tad, ja likumdevējs lietojis vārdus "izskata", "novērs", "aizliegts" u. tml., esot paredzēta iestādes obligāta darbība, bet ne rīcības brīvība izšķirties par attiecīgās darbības veikšanu vai neveikšanu. Tādējādi esot secināms, ka likumdevējs nav paredzējis iestādei rīcības brīvību, piemērojot apstrīdēto normu, vērtēt personas slimības gaitu vai citus apstākļus, bet vien uzlicis tai pienākumu pārliecināties par to, vai pastāv vai nepastāv Apsardzes darbības likuma 15. pantā noteiktie ierobežojumi.

Valsts policija veicot individuālu personas izvērtējumu, pamatojoties uz narkologa sniegtu atzinumu. Valsts policijas kompetencē neietilpstot narkologa atzinuma pārvērtēšana. Personas individuālo medicīnisko izvērtējumu varot veikt un secinājumu par to, vai persona ir izvesēļojusies (t. sk. par to, kā izvesēļošanās procesu ietekmē remisijas stāvoklis), un to, vai tās veselības stāvoklis ir atbilstošs apsardzes darbinieka pienākumu veikšanai, varot izdarīt vienīgi narkologs. Pieteicējam administratīvajā lietā esot diagnosticēta alkohola atkarība, un šis fakts neatkarīgi no norādes par remisiju esot patstāvīgs un obligāts Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punktā noteiktais pamats apsardzes sertifikāta neizsniegšanai.

Tā kā apsardzes darbinieka pienākumi ir saistīti ar sabiedrībai nozīmīgu funkciju pildīšanu, alkohola atkarības ietekme uz personas uzvedību radot riskus, kas neesot savienojami ar apsardzes darbinieka pienākumiem. No apstrīdētās normas izrietošajam pamattiesību ierobežojumam esot lēģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība. Šo lēģitīmo mērķi samērojot ar personai uzlikto ierobežojumu, izdarāms secinājums, ka ierobežojums ir samērīgs un nepieciešams sabiedrībai kopumā.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Slimību profilakses un kontroles centrs – norāda, ka atbilstoši Noteikumiem Nr. 70 alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimības diagnozi nosaka un ārstēšanu organizē narkologs sadarbībā ar citām ārstniecības vai ārstniecības atbalsta personām.

Atbilstoši Starptautiskajai statistiskajai slimību un veselības problēmu klasifikācijai alkohola atkarība tiek diagnosticēta tad, ja viena mēneša laikā vienlaicīgi fiksēti trīs vai vairāki šādi kritēriji: spēcīga tieksme vai neatvairāma vēlēšanās lietot alkoholu; mazinājusies spēja kontrolēt alkohola lietošanu, daudzumu, līmeni vai arī lietošanu izbeigt; abstinences simptomu parādīšanās pēc alkohola lietošanas izbeigšanas vai samazināšanas; paaugstināta alkohola tolerance – aizvien lielāku devu lietošana, lai panāktu rezultātu, ko agrāk sniedza mazākās devās lietotais alkohols; alkohola lietošana kļūst par svarīgu dzīves sastāvdaļu, kas var izpausties, personai vai nu daļēji, vai vispār atsakoties no citām interesēm vai apmierinājuma veidiem, kas tai agrāk bija svarīgi; daudz laika tiek patērēts, iegādājoties alkoholu, to lietojot un atgūstoties no tā iedarbības; alkohola lietošana turpinās, neraugoties uz tās izraisītajiem neapstrīdamajiem kaitējumiem, kurus lietotājs apzinās vai viņam vajadzētu apzināties.

10. Pieaicinātā persona – VSIA "Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs" (turpmāk – Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs) – norāda, ka alkohola atkarība ir hroniska slimība un attiecīgā diagnoze personai tiek noteikta uz mūžu. Taču narkoloģijā atbilstoši mūsdienu pieejai esot jāvērtē nevis diagnoze kā tāda, bet gan konkrēts pacients un viņa saslimšana, emocionālā stabilitāte, funkcionēšana un sociālā adaptēšanās. Šobrīd pastāvot tādi instrumenti un psihodiagnostikas iespējas, kas ļaujot slimību izvērtēt daudz adekvātāk. Tālab katrs saslimšanas gadījums esot pienācīgi jāizvērtē, pamatojoties uz pieejamiem normatīviem, kas nosaka konkrētus ārstēšanās un novērošanas termiņus. Turklāt neesot pieļaujams tas, ka pacients tiek sodīts par pagātnes notikumiem.

Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs norāda, ka alkohola atkarība ir ārstējama. Pamatojoties uz zinātniskiem pētījumiem, tiek uzskatīts, ka stabila remisija, proti, stabils atturības periods ir pieci līdz astoņi gadi. Tomēr esot jāreķinās ar to, ka slimībai var būt recidīvi. Tā esot narkologa atbildība – kā izvērtēt un kādus instrumentus izmantot, lai būtu pārliecība par stabilu remisiju. Turklāt ārstēšana esot brīvprātīga, ārstam neesot instrumentu pacienta piesaistīšanai, neesot uzskaites. Sākotnējais posms esot dinamiska novērošana, kas ilgstot trīs gadus. Pēc tam esot divus gadus ilgs stabilizācijas periods, kurā ārsts uztur kontaktu ar pacientu, kurš dzīvo atturībā un kuram patiešām rūp savas slimības norise un tas, lai nebūtu recidīva.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Ārstu biedrība – norāda, ka alkohola atkarība ir hroniska, recidivējoša slimība. Persona ar alkohola atkarību varot uzrādīt stabilu remisiju, kas esot atveseļošanas procesa sastāvdaļa bez slimības recidīviem un apstiprinot stabilu psiholoģisko un sociālo funkcionēšanu. Taču neesot iespējams izvērtēt nākotnē iespējamu slimības recidīva risku, jo personības funkcionēšana neesot nemainīgs process un līdz ar to recidīva risku nosakot nevis slimība pati par sevi, bet gan faktori, kas var izprovocēt slimības atgriešanos.

Persona ar alkohola atkarību, kurai nav konstatētas slimības izraisītas bioloģiskas un sociālas sekas, nevarot apdraudēt apkārtējos. Neviena persona ar alkohola atkarību nevarot tikt uzskatīta par psihiski nestabilu, ja nav veikta psiholoģiskā izmeklēšana, kas nepieciešama personas psihoemocionālās stabilitātes un sociālās funkcionēšanas izvērtēšanai. Par absolūtu kontraindikāciju varot uzskatīt alkohola atkarību ar personības degradāciju, kuru nosakot narkologs, papildus ņemot vērā psiholoģiskās izmeklēšanas rezultātus. Katru pacientu vajagot izvērtēt individuāli.

Latvijas Ārstu biedrība izsaka viedokli, ka būtu vēlams nodalīt darbu apsardzē, kas saistīts ar vajadzību nēsāt ieroci, un darbu apsardzē, kas ar šādu vajadzību nav saistīts. Diezgan bieži pie narkologiem vēršoties pacienti, kuriem varot atļaut strādāt apsardzē, bet bez ieroča. Alkohola atkarības diagnoze bez izvērtēšanas iespējām nevarot būt absolūta, uz mūžu noteikta pretindikācija darbam apsardzē.

12. Pieaicinātā persona – biedrība "Latvijas Drošības biznesa asociācija" (turpmāk – Drošības biznesa asociācija) – norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums atbilst sabiedrības interesēm un apdraudējums, ko var radīt persona ar alkohola atkarību, ir lielāks nekā personai noteiktais ierobežojums, kas liedz tai strādāt vienā noteiktā profesijā.

Apstrīdētā norma neparedzot nekādu izņēmumu attiecībā uz turpmākajām iespējām iegūt apsardzes sertifikātu, lai arī kā personas stāvoklis laika gaitā būtu mainījies. Pēc Drošības biznesa asociācijas ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums aizsargā citu cilvēku tiesības no riska, kas varētu rasties tādu apsardzes darbinieku dēļ, kuru rīcība nav paredzama viņu nestabilā psihiskā stāvokļa dēļ.

Drošības biznesa asociācija apšaubā reālās Valsts policijas iespējas pilnvērtīgi kontrolēt apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma ievērošanu. Apsardzes sertifikāti, iespējams, tiek izsniegti arī personām, uz kurām attiecas apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums. Proti, pacientu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem un narkoloģisko pacientu reģistrācijas kārtība šobrīd nenodrošinot to, ka informācija par visiem pacientiem tiek ievadīta centralizētos reģistros un ir redzama visiem

speciālistiem, lai arī pie kura narkologa vai psihiatra persona vērstos, lai saņemtu izziņu par apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma esību vai neesību. Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunkta redakcija arī neuzliekot psihiatram un narkologam pienākumu vērtēt personas atbilstību apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem.

Drošības biznesa asociācija norāda, ka saskaņā ar Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunktu prasība par atzinumu nav attiecināma uz personu, kura ārstniecības iestādē veikusi veselības pārbaudi ieroču glabāšanas (nēsāšanas) vai darbam ar ieročiem nepieciešamās atļaujas saņemšanai, ja par to ir ziņas Ieroču reģistrā vai Licenču un sertifikātu reģistrā.

Komentējot iespēju paredzēt katra gadījuma individuālu izvērtēšanu, Drošības biznesa asociācija uzsver, ka nepieciešams izstrādāt tādu izsvērtu kritēriju kopumu, pēc kuriem varētu noteikt, piemēram, personas emocionālo un stresa noturību. Šādas sistēmas izveide būtu atbalstāma, jo tā būtu vērsta uz sabiedrības drošības aizsardzību un varētu tikt attiecināta ne vien uz apsardzes darbiniekiem, bet arī citām personu grupām.

13. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes asoc. prof. Dr. iur. Aldis Lieljuksis – uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums neesot samērīgs gadījumos, kad darba pienākumu veikšanai nav nepieciešams ierocis.

Alkohola atkarība neesot izārstējama, bet noteikti esot ārstējama slimība. Tāpēc esot svarīgi tas, ka slimības diagnoze nav noņemama, taču ir iespējama ilgstoša personas atturēšanās no alkohola lietošanas. Šādā situācijā aktuāls esot arī jautājums par vienlīdzības principa ievērošanu, atšķirīgos faktiskajos apstākļos piemērojot vienādus tiesību ierobežojumus personām, kurām diagnoze "alkohola atkarība" ir noteikta un kuras turpina lietot alkoholu, un personām, kurām šī diagnoze ir noteikta, bet kuras ilgstoši atturas no alkohola lietošanas, kas esot diagnosticējams un objektīvi konstatējams apstāklis. Tā kā diagnoze esot noteikta uz mūžu, tad arī apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums personai esot noteikts uz mūžu un to neietekmējot tas apstāklis, ka persona ilgstoši atturas no alkohola lietošanas.

Aldis Lieljuksis nepiekrīt Saeimas norādītajam, ka tas, vai personai iepriekš bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, pats par sevi neesot šķērslis šīs personas darbam apsardzē. Noteicošais esot Valsts policijas vērtējums par personas atbilstību apstrīdētās normas prasībām apsardzes sertifikāta izsniegšanas laikā. Valsts policijas darbinieki neesot speciālisti ārstniecības jomā un tāpēc fiksētas alkohola atkarības diagnozes gadījumā nevarot medicīniski novērtēt, vai personai nav pretindikāciju darbam apsardzē. Turklāt apstrīdētajā normā neesot paredzēta tādu apstākļu vērtēšana kā personas atturēšanās no alkohola lietošanas un remisijas ilgums. Līdz ar to policijai neesot tiesību patvarīgi paplašināt apstrīdētās normas tvērumu.

Saudzējošāks legītimā mērķa sasniegšanas līdzeklis, iespējams, būtu veselības pārbaudes veikšana pirms apsardzes apmācības uzsākšanas. Arodslimību ārsta atzinums būtu iesniedzams policijai kopā ar iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai. Pieņemot šādu risinājumu, būtu nepieciešams papildināt Noteikumus Nr. 380. Tādā veidā tiktu nodrošināta personas kompleksa pārbaude kā pirms darba attiecību nodibināšanas, tā arī nodarbinātības laikā.

14. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Medicīnas fakultātes Psihosomatiskās medicīnas un psihoterapijas katedras docents psihiatrs un psihoterapeits Dr. med. Artūrs Utināns – norāda, ka jāatšķir šādas diagnozes: alkohola kaitējoši pārmērīga lietošana (F 10.1) un alkohola atkarības sindroms (F 10.2). Alkohola atkarība esot arī biopsihosociāla slimība, kas nosakot indivīda bioloģisko, psihisko un sociālo funkcionēšanu. Tā esot primāra, hroniska (pastāvīga un ilgstoša), progresējoša slimība, kas palielina invaliditātes veidošanās un mirstības risku. Uz alkohola atkarību neattiecinot jēdzienu "pilnīga izārstēšanās", bet drīzāk varot attiecināt jēdzienu "stabila, ilgstoša remisija". Arī ilgstošas, stabilas remisijas gadījumā neesot pilnībā izslēdzama alkohola atkarības recidīva iespēja. Alkohola lietošanas recidīva risku nosakot daudzi apstākļi. Alkohola atkarības slimības norises gaita varot būt ļoti dažāda, remisija varot būt pilnīgāka vai nestabila.

Ilgstošu remisiju varot noteikt tikai retrospektīvi – dažos pētījumos spriests, ka pēc sešpadsmit gadus ilga perioda. Prognoze esot atkarīga arī no tā, vai persona ir izgājusi kādu ārstēšanās kursu vai pati samazinājusi alkohola lietošanu. Lielākā daļa cilvēku, ieskaitot atkarīgos, pārejot uz dažādiem alkohola lietošanas modeļiem un izklūstot no tiem arī bez profesionālas ārstēšanas. Dabiska atveseļošanās bieži tiekot panākta ar ģimenes un draugu, kā arī savstarpējās palīdzības grupas atbalstu.

Svarīgi esot arī tas, vai personai ar alkohola atkarību ir vēl citi pavadoši psihiski traucējumi. Remisijas kritēriji esot balstīti uz to, ka vislielākais recidīva risks ir pirmajos trijos līdz 12 mēnešos. Uz ilgstošu remisiju norādot tas, ka recidīva nav bijis vismaz 12 mēnešu laikā. Tātad pēc minētajiem kritērijiem to, ka alkohols nav lietots trīs gadus, varot uzskatīt par ilgstošu remisiju.

Personai, kurai ir alkohola atkarība un kura atrodas stabilā remisijā, noteiktos gadījumos varot būt vērojamas uzvedības izmaiņas. Ilgstoša alkohola lietošana radot smadzenēs tādas organiskas sekas, kas varot ietekmēt psihisko funkcionēšanu un uzvedību. Turklāt personai, kas lieto alkoholu, varot būt bijuši pavadoši, no alkohola lietošanas neatkarīgi psihiski traucējumi, piemēram, depresija, bipolāri traucējumi, trauksme, antisociālas personības traucējums, emocionāli nestabilas personības traucējums,

paranoīdas personības traucējums, kā arī psihiskā reģistra traucējumi, piemēram, šizofrēnija, šizotipisks traucējums vai persistējoši murgi.

Jēdziens "apkārtējo apdraudējums" esot plašs un grūti definējams. Pacients varot apdraudēt pats sevi, vai pacients ar atmiņas traucējumiem varot aizmirst ieroci citiem pieejamā vietā. Šie traucējumi un apdraudējumi katrā individuālā gadījumā būtu jānosaka psihiatram, taču arī viņam neesot nākotnē iespējamās uzvedības prognozēšanas instrumentu un visi aprēķini esot tikai varbūtēji.

Secinājumu daļa

15. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tā noteic absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība. Savukārt Saeima atbildes rakstā norāda, ka Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību aizskārums personai rada apstrīdētās normas piemērošana, nevis pati apstrīdētā norma un, pēc Saeimas ieskata, tiesvedība lietā būtu izbeidzama (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 28. lp.*). Līdzīgu viedokli, proti, to, ka personas pamattiesību ierobežojumu rada tieši apstrīdētās normas piemērošana, pauž arī vairākas pieaicinātās personas (*sk., piemēram, Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 24. lp. un Veselības ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 55. lp.*). Tādējādi Satversmes tiesa visupirms izvērtēs, vai ir pamats izbeigt tiesvedību lietā.

15.1. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka tiesību normas kļūdaina piemērošana nav pamats tiesību normas satversmības izvērtēšanai Satversmes tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*). Tiesību normu piemērošanas jautājumi ir vispārējās jurisdikcijas tiesu un administratīvo tiesu kompetencē. Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai ar apstrīdēto normu personai radītais pamattiesību aizskārums izriet no pašas apstrīdētās normas vai no tās piemērošanas.

15.2. Pieteicējs administratīvajā lietā, vēršoties Valsts policijā, lai saņemtu apsardzes sertifikātu, iesniedzis izrakstu no personas medicīniskās kartes, kurā norādīts, ka viņam ir alkohola atkarība (F 10.2), remisija – trīs gadi, pacients noņemts no aktīvās uzskaites (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 110.–111. lp.*). Latvijas Narkologu asociācija, sniedzot viedokli Administratīvajai apgabaltiesai, norādīja, ka alkohola atkarības sindroms ir diagnoze, kas iekļauta 10. starptautiskā slimību klasifikatora 5. nodaļā "Psihiski un uzvedības traucējumi psihoaktīvo vielu (alkohola) lietošanas dēļ". Alkohola atkarība ir hroniska slimība, kuras norise raksturojas ar remisijas un recidīvu stāvokļiem. Hroniska slimība nozīmē, ka diagnoze personai tiek

noteikta uz mūžu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 124. lp.*). Dr. med. Artūrs Utināns norāda, ka alkohola atkarības gadījumā nelieto jēdzienu "pilnīga izārstēšanās", bet drīzāk lietojams jēdziens "stabila ilgstoša remisija", turklāt arī stabilas ilgstošas remisijas gadījumā nav pilnībā izslēdzama alkohola atkarības recidīva iespēja (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 33. lp.*).

15.3. Apsardzes darbības likuma 14. panta trešā daļa paredz, ka Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā fiziskajai personai izsniedzams apsardzes sertifikāts. Noteikumi Nr. 380 ir izdoti saskaņā ar Apsardzes darbības likuma 14. panta trešo daļu, un to 24.2. apakšpunkts noteic, ka iesniegumam apsardzes sertifikāta saņemšanai pievieno psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par personas veselības stāvokli. Ja atzinumā nav norādīts tā derīguma termiņš, tad no tā izsniegšanas datuma nedrīkst būt pagājušas vairāk par 90 dienām. No lietas materiāliem izriet, ka atzinumi par pieteicēja administratīvajā lietā veselības stāvokli tika sniegti, veicot izrakstus no personas medicīniskās kartes saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 4. aprīļa noteikumiem Nr. 265 "Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 265) (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 90.–91. lp., 104.–107. lp., 110.–111. lp. un 129.–133. lp.*).

Atbilstoši Ārstniecības likuma 38. pantam katram ārstam ir tiesības dot atzinumu par pacienta veselības stāvokli un ārstēšanu, savukārt šā likuma 84. pantā paredzēts sods par medicīnisko atzinumu sniegšanas pārkāpumiem. Ārstniecības likuma 59. pants noteic, ka medicīnisko dokumentu lietvedības kārtību ārstniecības iestādēs nosaka Ministru kabinets. Medicīniskie dokumenti ir ikviena rakstveidā, radiodiagnostiskās filmās vai elektroniskā formā fiksēta ziņa par pacientu, viņa veselības stāvokli, slimības diagnozi un prognozi, lietotajām profilaksēs, diagnostikas un ārstēšanas metodēm, kā arī diagnostikas un ārstniecības rezultātiem, kā to nosaka Pacientu tiesību likuma 1. panta otrās daļas 4. punkts.

Saskaņā ar Noteikumu Nr. 265 10. punktu medicīniskajos ierakstos iekļauj informāciju, kas nodrošina pacienta atpazīstamību, apliecina diagnozi, pamato izmeklējumus un ārstēšanas metodes, kā arī precīzi ataino ārstēšanas rezultātus. Noteikumi Nr. 265 citstarp nosaka medicīnisko ierakstu kvalitātes prasības. Atbilstoši Noteikumu Nr. 265 29. punktam medicīniskais ieraksts ir pilnīgi pabeigts, ja tajā ir ierakstītas visas pacienta galīgās diagnozes un komplikācijas. Savukārt tad, ja medicīniskajos ierakstos pamatotu iemeslu dēļ nepieciešams veikt labojumus, jānodrošina medicīniskajos ierakstos ietvertās sākotnējās informācijas saglabāšana un pievienošana labojumiem, kā to nosaka minēto noteikumu 30. punkts. Atbilstoši Noteikumu Nr. 265 12. pielikumam – veidlapai Nr. 027/u – izrakstā no pacienta medicīniskās kartes citstarp jānorāda pilna diagnoze.

Ikvienam ārstam, sniedzot izziņas par pacientu veselības stāvokli, ir noteikts pienākums tajās iekļaut patiesas un pilnīgas ziņas, kurās norādītas visas galīgās diagnozes. Tātad gadījumā, ja personai ir noteikta diagnoze "alkohola atkarība", ārstam, sniedzot atzinumu un izrakstu no personas medicīniskajiem ierakstiem, nav tiesību šo diagnozi nenorādīt.

15.4. Alkohola atkarība ir slimība, un likumdevējs ir noteicis kārtību, kādā tā ārstējama. Atbilstoši Ārstniecības likuma 61. pantam alkohola atkarības slimnieku ārstēšana notiek labprātīgi pēc viņu vēlēšanās narkologiskajās ārstniecības iestādēs Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Savukārt saskaņā ar minēto Ārstniecības likuma pantu izdoto Noteikumu Nr. 70 7. punkts paredz ne mazāk kā trīs gadus ilgu no alkohola atkarīgās personas dinamisko novērošanu, ko veic narkologs. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 70 10.1. apakšpunktu dinamiskā novērošana tiek pārtraukta, ja pacientam pēc ārstēšanās ir objektīvi pierādīta stabila remisija, nav konstatēta alkohola lietošana un narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu lietošana vai pacients nav spēlējis azartspēles vai datorspēles.

Tādējādi personas ar diagnosticētu alkohola atkarību dinamiskā novērošana var tikt pārtraukta, taču tas nenozīmē, ka persona būtu pilnībā izārstējusies un tai vairs nebūtu piemērojama diagnoze "alkohola atkarība", jo šī slimība ir hroniska. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka attiecīgā diagnoze personai tiek noteikta uz mūžu.

15.5. Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.2. punktu*). Likumdevējs Apsardzes darbības likumā ir noteicis Valsts policijai pienākumu pirms apsardzes sertifikāta izsniegšanas pārbaudīt, vai attiecībā uz personu nepastāv konkrēti ierobežojumi apsardzes sertifikāta izsniegšanai, tostarp pārbaudīt, vai personai nav diagnosticēta alkohola atkarība.

Galvenā kārtības policijas pārvalde, kas piemērojusi apstrīdēto normu, viedoklī Satversmes tiesai norādījusi, ka Apsardzes darbības likums nenosaka apsardzes darbinieku grupas vai kategorijas pēc amatu aprakstiem vai pienākumu apjoma, piemēram, tādas kā inkasācijas apsargs vai apsargs mācību iestādē. Līdz ar to jebkurai personai, kas vēlas iegūt apsardzes sertifikātu, ir izvirzīti vieni un tie paši nosacījumi un vērtēšanas kritēriji un Valsts policijai visi apsardzes darbinieki ir jāvērtē pēc vienotiem kritērijiem.

Galvenā kārtības policijas pārvalde norāda, ka apstrīdētā norma ir imperatīva tiesību norma, kas tieši aizliedz izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība. Tādējādi Valsts policijai, konstatējot, ka personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, nav rīcības brīvības un ir jāizdod obligātais administratīvais akts – atteikums izsniegt apsardzes sertifikātu – neatkarīgi no norādes par remisiju. Valsts policijai

saskaņā ar apstrīdēto normu nav tiesību izvērtēt, vai katrā individuālajā gadījumā personai diagnosticēta alkohola atkarība ietekmē tās spēju veikt apsardzes darbības. Valsts policija vērtē personas veselības stāvokļa atbilstību apsardzes darbiniekam izvirzītajām prasībām, ņemot vērā narkologa vai psihiatra atzinumā ietverto norādi uz to, vai personai ir diagnosticēta alkohola atkarība (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 47. lp.*).

Savukārt narkologi, kas snieguši atzinumus par pieteicēju administratīvajā lietā, norāda, ka narkologam ir jāsniedz informācija par personas diagnozi un slimības gaitu konkrētajā brīdī. Arī slimības, proti, alkohola atkarības, remisijas gadījumā narkologam neesot tiesību norādīt, ka nav pretindikāciju darbam apsardzē, jo apstrīdētā norma neparedzot nekādus izņēmumus attiecībā uz remisijas ilgumu (*sk. narkoloģes Lailas Atiķes viedokli, kas sniegts Valsts policijai, lietas materiālu 1. sēj. 109. lp. un narkoloģes Jeļenas Sorokinas viedokli, kas sniegts Administratīvajai apgabaltiesai, lietas materiālu 1. sēj. 137. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma liedz personai iegūt apsardzes sertifikātu, ja tai ir diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no tā, vai ir konstatēta slimības remisija vai citas veselības stāvokļa izmaiņas. Līdz ar to personas pamattiesību aizskārums izriet no apstrīdētās normas.

Tādējādi tiesvedība lietā ir turpināma.

16. Apstrīdētā norma noteic aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu ne tikai personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, bet arī personām, kurām diagnosticēti psihiski traucējumi, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība vai uzvedības traucējumi. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi: ja apstrīdētā norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, tad nepieciešams precizēt, ciktāl tā šo normu izvērtēs (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tā noteic absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai ir diagnosticēta alkohola atkarība. Arī lietas materiālos ir informācija tikai par aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība.

Tādējādi Satversmes tiesa izskatāmajā lietā vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tikai attiecībā uz personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība.

17. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: "Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai."

Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā visu to spēju, zināšanu un prasmju

kopumu, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan arī praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu*). Savukārt šajā pantā ietvertās tiesības "brīvi izvēlēties" prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai tiktu nodrošināta iespēja katram strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas. Tomēr jēdziens "izvēlēties" šai pantā tulkojams kā personas apzināta un mērķtiecīga darbība, nevis tikai iekšējs lēmums (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 2. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavieta nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien konkrētas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punktu*).

Satversmes 106. panta pirmais teikums neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tostarp tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, var ierobežot, taču attiecīgajam ierobežojumam jāatbilst kādam no Satversmes 116. pantā noteiktajiem legītimajiem mērķiem un jābūt samērīgam (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*). Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 13.1. punktu*), un valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības "brīvi izvēlēties" nodarbošanos (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*).

Apsardzes darbības kvalifikācijas pārbaudījuma nokārtošana ir viens no apsardzes sertifikāta saņemšanas priekšnosacījumiem, bet ar to vien nepietiek, lai persona varētu strādāt par apsardzes darbinieku, – tai ir nepieciešams saņemt apsardzes sertifikātu, kuru saskaņā ar Apsardzes darbības likumu un Noteikumiem Nr. 380 izsniedz Valsts policija. No lietas materiāliem izriet, ka pieteicējs administratīvajā lietā ir veicis darbības, lai izpildītu apsardzes sertifikāta saņemšanai izvirzītos priekšnosacījumus: apguvis profesionālās pilnveides izglītības programmu "Personu un īpašuma aizsardzība, apsardzes darbs" un sekmīgi nokārtojis programmas kvalifikācijas pārbaudījumu, kā arī ieskaiti pirmajā palīdzībā autovadītājiem un ieroču nēsātājiem un iesniedzis iesniegumu apsardzes sertifikāta

saņemšanai, samaksājot attiecīgo valsts nodevu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 101.–103. lp.*). Valsts policija konstatējusi, ka uz minēto personu attiecas apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu, jo šai personai diagnosticēta alkohola atkarība. Šā iemesla dēļ pieteicējs administratīvajā lietā nav tiesīgs veikt apsardzes darbu.

Ja personai ir apsardzes darba veikšanai atbilstošas spējas un kvalifikācija, bet ir diagnosticēta alkohola atkarība, tad apstrīdētā norma liedz izsniegt šai personai apsardzes sertifikātu un tādējādi liedz tai strādāt par apsardzes darbinieku.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

18. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 21. punktu*).

19. Lai izvērtētu apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, visupirms jāpārbauda, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, t. i.:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 25. punktu*).

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma ir pieņemta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Apstrīdētā norma tika iekļauta Apsardzes darbības likumā tā sākotnējā redakcijā. Likumprojekts Nr. 740/Lp11 "Apsardzes darbības likums" tika

iesniegts Saeimai 2013. gada 16. jūnijā un izskatīts trijos lasījumos. Likumprojekta izskatīšanas laikā par to saņemti Saeimas Juridiskā biroja, kā arī Iekšlietu ministrijas sagatavotie priekšlikumi, kas apspiesti 11. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas sēdēs (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 64.–150. lp. un 3. sēj. 1.–10. lp.*). Apsardzes darbības likums tika pieņemts 2014. gada 13. februārī un izsludināts 2014. gada 6. martā oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 47. Tādējādi apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan saprotamai, gan paredzamai. Proti, tiesību normai jābūt formulētai pietiekami precīzi un skaidri. Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt noteikumu piemērošanas jomu un nozīmi (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ikvienai personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, strādāt par apsardzes darbinieku ir formulēts pietiekami skaidri. Tādējādi persona var izprast no apstrīdētās normas izrietošo tiesību saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Lietas dalībnieku un pieaicināto personu argumentus par to, vai apstrīdētā norma paredz absolūtu aizliegumu un vai likumdevējs, nosakot šādu aizliegumu, ir atbilstoši labas likumdošanas principam pienācīgi izvērtējis tā nepieciešamību, Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot to, vai apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītims mērķis un vai šis ierobežojums atbilst samērīguma principam.

20. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības "var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību".

Ja ir noteikti personas tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka persona, kurai piemīt alkohola atkarība, nevar pilnvērtīgi veikt apsardzes darbiniekam uzticēto sabiedrības drošības aizsardzības pienākumu un pati ar savām darbībām var pakļaut riskam

sabiedrības drošību. Persona, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, esot pakļauta alkohola negatīvajai ietekmei, proti, šāda persona varot sākt rīkoties agresīvi, varot zaudēt uzmanību un kognitīvās spējas, kā arī spējas adekvāti izvērtēt riskus. Pamattiesību ierobežojuma legītimais mērķis esot sabiedrības drošības aizsardzība (*sk. Saeimas atbildes raksta 6. lp.*).

Ierobežojumi attiecībā uz iespēju strādāt konkrētās profesijās vai veikt konkrētas darbības, kas noteikti personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, ir vērsti uz sabiedrības drošības aizsardzību.

Likuma "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu" 32.³ panta pirmajā daļā noteikts, ka apsardzes darbinieks ir reglamentētā profesija apsardzes darbības jomā. Citstarp šā likuma mērķis atbilstoši tā 2. panta pirmajai daļai ir nodrošināt profesionālās darbības atbilstību noteiktiem kritērijiem, ja šī darbība ir saistīta ar sabiedrības interešu aizsardzību, tās drošību un veselības aizsardzību, kā arī aizsargāt atsevišķas sabiedriski nozīmīgas profesijas pret neatbilstošu personu iesaistīšanu tajās, nosakot šīm profesijām paaugstinātas prasības. Savukārt Apsardzes darbības likuma 2. panta pirmā daļa noteic, ka šā likuma mērķis ir radīt tiesisku pamatu apsardzes darbības veikšanai, lai nodrošinātu personu un sabiedrības drošību.

Ņemot vērā apsardzes darbinieku pilnvaras un darba specifiku, likumdevēja noteiktā mērķa sasniegšanai šīm personām tiek izvirzītas paaugstinātas prasības attiecībā uz apsardzes sertifikāta iegūšanu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no remisijas izsniegt apsardzes sertifikātu ir vērsti uz to, lai veicinātu sabiedrības drošību, nodrošinot to, ka par sabiedrības drošību rūpējas personas ar atbilstošām spējām un kvalifikāciju.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītims mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

21. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītimā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt legītimo mērķi;
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai legītimo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir pretrunīga (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 15. punktu*).

22. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītimā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots legītimā mērķa – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai (*sk. Saeimas atbildes raksta 5.–6. lp.*). Arī Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums kalpo Satversmes 116. pantā norādītā legītimā mērķa – aizsargāt sabiedrības drošību – sasniegšanai, jo apsardzes darbinieka kompetences neapšaubāmi ir saistītas ar sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšanu, tostarp arī ar personu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību un aizsargājamo objektu apdraudējumu novēršanu (*sk. pieteikuma 23. punktu lietas materiālu 1. sēj. 7.–8. lp.*).

Apsardzes darbības likuma 15. pantā ir noteikti apsardzes sertifikāta izsniegšanas ierobežojumi, un viens no tiem ir ietverts apstrīdētajā normā. Tātad personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ar likumu ir aizliegts izsniegt apsardzes sertifikātu. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nodrošina to, ka par apsardzes darbinieku nestrādās neviena persona, kurai ir diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no slimības gaitas, citstarp arī remisijas. Tādā veidā tiek novērsts sabiedrības drošības apdraudējums, kas varētu rasties gadījumā, ja apsardzes darbinieks ar alkohola atkarību nepienācīgi pildītu savus darba uzdevumus un tādējādi nevis aizsargātu sabiedrības drošību, bet pat to apdraudētu, piemēram, nepamatoti pielietojot spēku vai ieroci.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai.

23. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ir absolūts (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 11.–12. lp.*). Līdzīgu viedokli pauž arī vairākas pieaicinātās personas (*sk. piemēram, tiesībsarga viedokli lietas materiālu 1. sēj. 69. lp. un asoc. prof. Dr. iur. Alda Lieljukša viedokli lietas materiālu 1. sēj. 29. lp.*). Savukārt Saeima un Iekšlietu ministrija norāda, ka šis aizliegums nav absolūts, jo apstrīdētā norma ir piemērojama, veicot individuālu personas izvērtējumu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 32. lp. un Iekšlietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 11. lp.*).

Satversmes tiesa savā judikatūrā jau vairākās lietās ir vērtējusi tādus pamattiesību ierobežojumus, kuri uzskatāmi par absolūtiem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr. 2017-07-01, 2019. gada*

5. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-01-01 un 2020. gada 17. decembra spriedumu lietā Nr. 2020-18-01). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesiskajam regulējumam, kas nepieļauj nekādus izņēmumus, ir absolūts raksturs (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2007. gada 10. aprīļa sprieduma lietā "Evans v. the United Kingdom", pieteikums Nr. 6339/05, 89. punktu*). Savukārt tiesību doktrīnā atzīts, ka par absolūtu aizliegumu uzskatāmas tādas tiesību normas, kas bez jebkādiem izņēmumiem attiecas uz visām personām, kuras nonāk to tvērumā, kā arī tādi tiesību normās ietverti personas pamattiesību ierobežojumi, kuri pēc būtības nav atkarīgi ne no kādiem individuālajiem apstākļiem (*sk.: Cumper P., Lewis T. Uncertainty, Irony and Subsidiarity: Blanket Bans and the European Court of Human Rights' Procedural Turn. International and Comparative Law Quarterly, 2019, Volume 68, Issue 3, p. 613*).

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā ir ietverts absolūts personas pamattiesību ierobežojums, ir jāņem vērā, pirmkārt, vai tas attiecas vai neattiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu un tādējādi pieļauj izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu, 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu un 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 20. punktu*).

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu attiecas uz ikvienu personu, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, un tādējādi pilnībā liedz šādai personai strādāt par apsardzes darbinieku. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums, kā to Satversmes tiesa jau ir konstatējusi, neparedz katra konkrētā gadījuma individuālu izvērtējumu, tātad nepieļauj nekādus izņēmumus. Turklāt šis aizliegums ir noteikts uz mūžu – tas ir spēkā arī tad, ja personas slimības gaita ir mainījusies un persona vairs nelieto alkoholu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 137. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu attiecas uz ikvienu personu, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, un ir noteikts uz mūžu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts.

24. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv nekādi citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Satversmes tiesa ir secinājusi, ka

absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ tā atbilstībai samērīguma principam ir izšķiroša nozīme (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Satversmes tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, attiecībā uz konkrētu personu grupu nosakot absolūtu aizliegumu, ir apsvēris to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē paredzētās pamattiesības aizskartu mazāk. Lai to izvērtētu, Satversmes tiesai ir jāpārliciecinās par to, vai likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;
- 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 21. punktu un 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 21. punktu*). Minētie apsvērumi pēc būtības konkretizē labas likumdošanas principa saturu gadījumos, kad likumdevējs lemj par absolūta aizlieguma ietveršanu kādā tiesību normā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23. punktu*).

24.1. Saeima 2014. gada 13. februārī pieņēma Apsardzes darbības likumu. No likumprojekta "Apsardzes darbības likums" anotācijas izriet, ka jauns likums bija jāpieņem, lai izpildītu prasības, kas izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra regulas Nr. 1214/2011 par *euro* skaidras naudas profesionāliem pārrobežu autopārvadājumiem starp *eurozonas* dalībvalstīm (turpmāk – Regula), kas stājās spēkā 2012. gada 29. novembrī (*sk. likumprojekta anotācijas I sadaļas 1. un 2. punktu un Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2013. gada 17. septembra sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 66. lp.*). Likumdevējam atbilstoši Regulai bija jānosaka iestāde, kas izsniegs pārrobežu skaidras naudas pārvadājumu atļauju, un jāizstrādā kārtība šīs atļaujas izsniegšanai. Apsardzes darbības likumā tika iekļauti arī citi, ar Regulu nesaistīti grozījumi, kuru mērķis bija ēnu ekonomikas novēršana (*sk. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2013. gada 19. novembra sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 72. lp.*).

No Apsardzes darbības likuma izstrādes materiāliem izriet, ka attiecībā uz apstrīdēto normu tika iesniegts tikai viens priekšlikums – par redakcionāliem grozījumiem tās tekstā. Arī Saeimas Juridiskais birojs nav sniedzis ierosinājumus attiecībā uz apstrīdēto normu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 129.–130. lp.*), un tajā ietvertais aizliegums nav apspriests arī Saeimas debatēs. Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs šo ierobežojumu nav vērtējis kā absolūtu aizliegumu un līdz ar to arī nav pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību.

24.2. Absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir izvērtējis tā būtību un piemērošanas sekas. Proti, nosakot absolūto aizliegumu, likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23. punktu un 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23. punktu*).

Vērtējot apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu kā absolūtu aizliegumu, nozīme ir ne tikai tam, ka personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, bet arī tam, ka šāds ierobežojums saglabājas uz mūžu neatkarīgi no tā, vai konstatēta remisija un izmaiņas slimības gaitā. Personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, likumdevējs var noteikt papildu ierobežojumus vai juridiskas sekas tad, ja tas nepieciešams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai. Taču personai noteiktā diagnoze "alkohola atkarība" pati par sevi nenozīmē to, ka persona dzīves gaitā nevarētu mainīties un ilgstoši atturēties no alkohola lietošanas. Tāpēc Latvijas Ārstu biedrība uzskata, ka persona ar alkohola atkarību, kura ilgstoši atturas no alkohola lietošanas un kurai nav konstatētas slimības izraisītas bioloģiskas un sociālas sekas, nevar apdraudēt apkārtējos (*sk. Latvijas Ārstu biedrības viedokli lietas materiālu 1. sēj. 31. lp.*).

Izvērtējot Apsardzes darbības likuma izstrādes materiālus, nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, strādāt par apsardzes darbiniekiem, būtu pēc būtības apspriedis iespēju, ka personas uzvedība un slimības izpausmes dzīves laikā var mainīties tādā veidā, ka sabiedrības drošība vairs netiek apdraudēta.

Līdz ar to likumdevējs nav izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un tā piemērošanas sekas.

24.3. Absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Proti, likumdevējam, nosakot absolūtu aizliegumu, ir jāpārliecinās, ka absolūts aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt tā mērķi. Tikai tādā gadījumā likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūtu aizliegumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka izņēmumi no absolūta aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtējumu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan regulējums, kas noteic periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja un vairākas pieaicinātās personas norāda uz vairākiem iespējamiem alternatīviem līdzekļiem, proti, izņēmumiem no apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma, kuri personas pamattiesības ierobežotu mazāk, bet ar kuriem tā mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, pieteikuma 33. punktu lietas materiālu 1. sēj. 13.–14. lp., tiesībsarga viedokļa 5. punktu lietas materiālu 1. sēj. 72. lp. un asoc. prof. Dr. iur. Alda Lieljukša viedokļa 3. punktu lietas materiālu 2. sēj. 28.–29. lp.*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka ilgstošu remisiju raksturo stabilas atturības stāvoklis. Savukārt recidīva risks ir mazināms, nosakot regulāras veselības pārbaudes personām, kurām ir diagnosticēts alkohola atkarības sindroms (*sk. pieteikuma 35. punktu lietas materiālu 1. sēj. 15. lp.*). Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums attiecas uz ikvienu personu, kurai ir diagnosticēta alkohola atkarība. Tomēr tas vien, ka personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, nenozīmē, ka persona atrodas aktīvā saslimšanas fāzē, proti, lieto alkoholu, un tādējādi nav spējīga pildīt darba pienākumus, tostarp strādāt apsardzē, vai ka tā, pildot darba pienākumus, radītu sabiedrības drošības apdraudējumu. Starp personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība, ir arī tādas personas, kuras atrodas trīs un vairāk gadu remisijas fāzē un risku sabiedrības drošībai nerada.

Nosakot izņēmumus un precizējot, kā var tikt veikts individuāls personas izvērtējums, ir jāņem vērā tas, ka ierobežojums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, joprojām būtu viens no līdzekļiem, ar kuriem var nodrošināt sabiedrības interesi – drošības aizsardzību.

24.3.1. Ja izvirzīto legītīmo mērķi var sasniegt ar tādiem līdzekļiem, kas personas tiesības ierobežo mazāk, bet vienlaikus prasa nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, tad nevar uzskatīt, ka valstij būtu pienākums šādu līdzekli izvēlēties (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-113-0106 19.2. punktu*).

Atbilstoši Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunktam persona iesniedz Valsts policijā iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai un iesniegumam pievieno psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par savu veselības stāvokli. Tādējādi personu, kas vēlas saņemt apsardzes sertifikātu, izvērtē psihiatrs un narkologs. Taču normatīvais regulējums nenosaka tādu mehānismu, ka ārstam būtu tiesības vērtēt katra konkrētā gadījuma individuālos apstākļus, lai pārliecinātos, vai personas ar diagnosticētu alkohola atkarību personība un slimības gaita neliecina par to, ka šī persona varētu apdraudēt sabiedrības drošību.

Vairāki lietas dalībnieki kā iespējamu alternatīvo līdzekli, ar kuru ierobežojuma legītīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē, ir norādījuši individuālu izvērtējumu, veicot veselības pārbaudes personām, kuras glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem (*sk., piemēram, pieteikuma*

33. punktu lietas materiālu 1. sēj. 13.–14. l.p. un tiesībsarga viedokļa 4.6. punktu lietas materiālu 1. sēj. 72. l.p.). Ieroču aprites likuma 27. panta pirmā daļa noteic, ka veselības pārbaudi veic, lai izvērtētu fiziskās personas veselības stāvokļa atbilstību ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem un noteiktu, vai personai nav medicīnisku pretindikāciju ieroču glabāšanai (nēsāšanai), tostarp arī to, vai personai nav diagnosticēta alkohola atkarība, kuras dēļ persona nav spējīga lietot šaujamieroci vai lielas enerģijas pneimatisko ieroci. Saskaņā ar Ieroču aprites likuma 27. panta sesto daļu ir izstrādāts Ministru kabineta noteikumu projekts "Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem" (turpmāk – Noteikumu projekts), kas 2019. gada 5. decembrī tika izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē (sk. *Noteikumu projektu Nr. VSS-1209. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv>*). Noteikumu projekta 8. punkts kopsakarā ar 1. pielikuma 3. punktu paredz, ka personai, kurai konstatēta alkohola pārmērīga, kaitējoša lietošana, ieroča atļauju iespējams saņemt tikai pēc objektīvi pierādīta divu gadu atturības perioda, ja ir veikta pārbaude pie narkologa un nepieciešamie izmeklējumi. Savukārt tad, ja ir konstatēta alkohola atkarība, ieroča atļauju iespējams saņemt tikai pēc ārstēšanās un objektīvi pierādīta vismaz piecu gadu stabila atturības perioda, ja ir veiktas regulāras pārbaudes pie narkologa un nepieciešamie izmeklējumi.

Arī spēku zaudējušie Ministru kabineta 2014. gada 22. jūlija Noteikumi Nr. 418 "Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem" paredzēja šādu kārtību. Proti, personām, kas vēlas saņemt ieroču glabāšanas (nēsāšanas) atļauju un veikt darbu ar ieročiem, tiek veikts individuāls izvērtējums un tiek ņemts vērā remisijas periods.

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka jau šobrīd būtu iespējams efektīvi veikt personas individuālu izvērtējumu un paredzēt izņēmumu no absolūtā aizlieguma tādā gadījumā, ja persona, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ir stabilā remisijas fāzē un tai nav medicīnisku pretindikāciju apsardzes darbinieka pienākumu veikšanai. Turklāt nav konstatējams, ka šāds risinājums prasītu nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts. Veids, kādā attiecībā uz konkrētu personu realizējams individuāls risinājums, jau pastāv – arī šobrīd personai ir jāvērsas pie psihiatra un narkologa un izvērtējums tiek veikts. Taču apstrīdētā norma nepieļauj izņēmumus un tādējādi liedz ārstam norādīt atzinumā to, ka nav pretindikāciju darbam apsardzē.

24.3.2. Satversmes tiesai spriedumā nav jāuzskaita visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem, proti, paredzot izņēmumus no šā aizlieguma, kuri mazāk ierobežotu personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības. Tomēr likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu, nav noskaidrojis, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kā arī nav izvērtējis un pamatojis to, ka personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, ir nosakāms absolūts aizliegums strādāt par apsardzes darbinieku. Likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūtu aizliegumu tikai tad, ja tas ir vienīgais leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums neatbilst samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka, izskatot uz tiesas pieteikuma pamata ierosinātu lietu, tai vienmēr ir jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo administratīvo lietu būs tās spriedumam (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 20. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-19-01 7. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Turklāt administratīvās tiesas pieteikuma gadījumā nozīme citstarp ir pieteikuma priekšmetam konkrētajā administratīvajā lietā. Ja prasījums ir par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, administratīvā tiesa piemēros tiesību normas, kuras ir spēkā laikā, kad lieta tiek izskatīta tiesā (*sk. piemēram, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. SKA-46/2012 8. punktu*).

Apstrīdētā norma, ciktāl tā nosaka absolūtu aizliegumu ikvienai personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, strādāt par apsardzes darbinieku bez individuāla apstākļu izvērtējuma par to, vai noteiktā diagnoze "alkohola atkarība" rada uzvedības traucējumus un konkrētā persona, veicot apsarga darba pienākumus, apdraudētu sabiedrības drošību, neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Lai Apsardzes darbības likuma piemērošana līdz apstrīdētās normas grozīšanai vai jauna regulējuma izstrādei neradītu Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu personām, kurām diagnosticēta alkohola atkarība un kuras vēlas saņemt apsardzes sertifikātu, apstrīdētā norma uz šīm personām attiecināma, tieši

piemērojot Satversmi, Apsardzes darbības likumu un šajā spriedumā ietvertās atziņas – tostarp, nodrošinot, ka tiek veikts individuāls personas veselības stāvokļa izvērtējums, un pārliecinoties par sabiedrības drošības apdraudējuma iespējamību.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punktu, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 11. februārī

lietā Nr. 2020-29-01

**"Par Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkta atbilstību
Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam".**

1. Satversmes tiesa 2021. gada 28. janvārī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-29-01 "Par Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam" (turpmāk – Spriedums), ar kuru atzina Apsardzes darbības likuma 15. panta 8. punktu, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam.

Nevaram piekrist Spriedumā ietvertajiem secinājumiem par apstrīdētās normas tvērumu un neatbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Argumentējot savu viedokli, izmantosim Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Sprieduma 15.5. punktā norādīts, ka apstrīdētā norma liedz personai iegūt apsardzes sertifikātu, ja tai ir diagnosticēta alkohola atkarība, neatkarīgi no tā, vai ir konstatēta slimības remisija vai citas veselības stāvokļa izmaiņas. Tādēļ Spriedumā atzīts, ka personas pamattiesību aizskārums izriet no apstrīdētās normas, nevis no tās piemērošanas.

Tomēr Spriedumā šāda apstrīdētās normas interpretācija sniegta, pēc būtības aprobežojoties tikai ar gramatiskās tiesību normu interpretācijas metodes izmantošanu un vadoties pēc tā, kā apstrīdētās normas tvērumu un no tās izrietošās tiesiskās sekas izprot apstrīdētās normas piemērotāji – ārsti un Valsts policija. Satversmes tiesa apstrīdētās normas tvēruma noskaidrošanai nav izmantojusi visas tiesību normu interpretācijas metodes.

2.1. Saskaņā ar Apsardzes darbības likuma 14. panta pirmo daļu apsardzes sertifikātu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā izsniedz fiziskajai personai, kura ieguvusi noteiktu izglītību vai apguvusi attiecīgu izglītības programmu un nokārtojusi apsardzes darbinieka kvalifikācijas pārbaudījumu.

Kārtību, kādā personai izsniedz apsardzes sertifikātu, nosaka Noteikumi Nr. 380. Saskaņā ar šo noteikumu 24.2. apakšpunktu persona, kura sekmīgi nokārtojusi apsardzes darbinieka kvalifikācijas pārbaudījumu, iesniedz Valsts policijā iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, tam

pievienojot arī psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par savu veselības stāvokli. Ja atzinumā nav norādīts tā derīguma termiņš, no tā izsniegšanas datuma nedrīkst būt pagājušas vairāk par 90 dienām.

No iepriekš minētā var secināt, ka pirms tam, kad persona gatavojas iesniegt Valsts policijai iesniegumu apsardzes sertifikāta saņemšanai, tai ir jāsaņem narkologa atzinums par savu veselības stāvokli. Noteikumos Nr. 380 noteiktais ārsta narkologa izsniegtā atzinuma derīguma termiņš liecina par to, ka attiecīgā ārstniecības persona veic individuālu personas izvērtējumu konkrētā laikā, nevis aprobežojas vienīgi ar konstatējumu, ka personai kādreiz ir bijusi diagnosticēta alkohola atkarība. Ja likumdevējs būtu vēlējis tikai formālu apstākļu noskaidrošanu, proti, pārliecināšanos par to, vai personai kādreiz ir bijusi noteikta diagnoze – alkohola atkarība –, tad to varētu noskaidrot, pieprasot izziņu no attiecīga reģistra. Tādā gadījumā būtu lieki tiesību normās paredzēt personas pienākumu iesniegt Valsts policijai ārsta atzinumu par savu aktuālo jeb tā brīža veselības stāvokli vai ierobežot šā atzinuma derīguma termiņu laikā. Tieši tādēļ, lai nodrošinātu, ka ārsts narkologs katrā konkrētajā gadījumā izvērtē personas veselības stāvokli un sniedz atzinumu par medicīniskām pretindikācijām darbam apsardzē, ir paredzēta Noteikumos Nr. 380 noteiktā kārtība.

2.2. Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunktā ir noteikts, ka personas iesniegumam apsardzes sertifikāta saņemšanai nav nepieciešams pievienot psihiatra un narkologa izsniegta derīga atzinuma kopiju par personas veselības stāvokli, ja pirms tam persona ārstniecības iestādē veikusi veselības pārbaudi ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem un par to ir ziņas Ieroču reģistrā vai Licenču un sertifikātu reģistrā. Tātad apstrīdētā norma sistēmiski ir saistīta ar tiesību normām, kas regulē ieroču atļauju saņemšanu.

Ieroču aprites likuma 23. panta 11. punkts noteic, ka šaujamieroča vai lielas enerģijas pneimatiskā ieroča iegādāšanās atļauju, glabāšanas atļauju, nēsāšanas atļauju un ieroču kolekcijas atļauju aizliegts izsniegt fiziskajai personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, kas dod pamatu apšaubīt tās spēju ievērot ieroču aprites nosacījumus. Atbilstoši šā likuma 27. pantam, lai izvērtētu, vai pastāv medicīniskās pretindikācijas ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem, personai veic veselības pārbaudi.

No minētā likuma izriet, ka medicīniskās pretindikācijas ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem konstatē ārsts, vadoties pēc medicīniskiem kritērijiem. Ja personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, izņēmuma gadījumā šai personai tomēr var tikt izsniegta atļauja darbam ar ieročiem. Tas ir iespējams, ja pēc individuāla personas veselības stāvokļa izvērtējuma tiek konstatēts, ka iepriekš personai diagnosticētā alkohola atkarība nedod pamatu apšaubīt šīs personas spēju ievērot ieroču aprites

nosacījumus, piemēram, tiek konstatēts, ka persona atrodas stabilā remisijas fāzē vai nepastāv citas medicīniskās pretindikācijas ieroču glabāšanai (nēsāšanai) vai darbam ar ieročiem. Lai gan alkohola atkarība ir hroniska slimība, tomēr, kā norāda pieaicinātā persona VSIA "Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs", narkoloģijā atbilstoši mūsdienai pieejai ir jāvērtē nevis diagnoze kā tāda, bet gan konkrēts pacients un viņa saslimšana, emocionālā stabilitāte, funkcionēšana un sociālā adaptēšanās.

Jāņem arī vērā, ka likumdevējs Ieroču aprites likuma 27. panta sestajā daļā ir pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt konkrētas medicīniskās pretindikācijas ieroču glabāšanai (nēsāšanai) un darbam ar ieročiem. Līdz 2020. gada 1. janvārim spēkā bija Ministru kabineta 2014. gada 22. jūlija noteikumi Nr. 418 "Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem". Šo noteikumu 1. pielikums kopsakarā ar 8.1. punktu paredzēja, ka, izvērtējot personas veselības stāvokli, alkohola atkarības gadījumā tiek ņemts vērā remisijas periods. Arī Ministru kabineta izstrādātais noteikumu projekts "Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem" paredz, ka personai, kurai konstatēta alkohola pārmērīga, kaitējoša lietošana, ieroča atļauju iespējams saņemt tikai pēc objektīvi pierādīta divu gadu atturības perioda, ja ir veikta pārbaude pie narkologa un nepieciešamie izmeklējumi. Savukārt gadījumā, kad ir konstatēta alkohola atkarība, ieroču atļauju iespējams saņemt tikai pēc ārstēšanās un objektīvi pierādīta vismaz piecu gadu stabila atturības perioda, ja ir veiktas regulāras pārbaudes pie narkologa un nepieciešamie izmeklējumi.

No Apsardzes darbības likuma izriet, ka apsargs, lai nodrošinātu citu personu un visas sabiedrības drošību, apsardzes darbā likumā paredzētajos gadījumos var izmantot arī ieročus. Ieroču aprites likumā ietvertās prasības, kam jābūt izpildītām, lai persona varētu saņemt atļauju iegādāties, glabāt vai nēsāt ieroci, ir noteiktas, lai garantētu personu un sabiedrības drošību (*sk. Ieroču aprites likuma 2. pantu*). Ja reiz likumdevējs ir paredzējis tādu kārtību, kas alkohola atkarības gadījumā izņēmuma kārtā ļauj personai saņemt atļauju glabāt (nēsāt) ieroci, tad vēl jo vairāk šāda kārtība būtu attiecināma uz apsardzes sertifikāta izsniegšanu. Raugoties no sabiedrības drošības interešu viedokļa, nedrīkstētu izveidoties tāda situācija, ka nosacījumi ieroča glabāšanai (nēsāšanai) ir mazāk strikti nekā nosacījumi, kas personai jāizpilda, lai iegūtu apsardzes sertifikātu.

Turklāt jāņem vērā, ka atbilstoši Noteikumu Nr. 380 24.2. apakšpunktam gadījumā, kad persona jau ir saņēmusi atļauju ieroča glabāšanai (nēsāšanai) un par to ir ziņas Ieroču reģistrā vai Licenču un sertifikātu reģistrā, tai, iesniedzot dokumentus apsardzes sertifikāta saņemšanai, nav nepieciešams tiem papildus pievienot narkologa atzinumu. Šādā gadījumā, ja tiek akceptēta Spriedumā sniegtā apstrīdētās normas

interpretācija, var izveidoties divas atšķirīgas situācijas. Proti, ja personai ir diagnosticēta alkohola atkarība, bet šī persona jau iepriekš ieguvusi atļauju ieroču glabāšanai, tai var tikt izsniegts apsardzes sertifikāts. Savukārt tad, ja persona, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, iepriekš atļauju ieroču glabāšanai nav ieguvusi, tai ir liegts strādāt par apsardzes darbinieku. Tomēr šāda atšķirīga kārtība būtu pretrunā ar tiesiskās vienlīdzības principu.

2.3. Apkopojot šo atsevišķo domu 2.1. un 2.2. punktā izklāstīto, secinām, ka apstrīdētā norma ir interpretējama tādējādi, ka personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, izsniegt apsardzes sertifikātu ir aizliegts tad, ja šī diagnoze dod pamatu apšaubīt personas spēju veikt apsarga pienākumus. Pirms tiek pieņemts lēmums par šādas atļaujas izsniegšanu, ārstam narkologam, veicot individuālu personas veselības izvērtējumu konkrētajā brīdī un vadoties pēc medicīniskiem kritērijiem, ir jāsniedz atzinums par to, kā alkohola atkarība ietekmē personas spēju veikt apsardzes darbinieka pienākumus. Tādēļ ne vienmēr fakts, ka personai iepriekš bijusi diagnosticēta alkohola atkarība, būs šķērslis apsardzes sertifikāta iegūšanai. Savukārt Valsts policijai, pieņemot lēmumu par apsardzes sertifikāta izsniegšanu, ir jāņem vērā ārsta izvērtējums par personas veselības stāvokli, kas atspoguļots tā sagatavotajā atzinumā.

Par šādu apstrīdētās normas interpretāciju, kas personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības ierobežo mazāk, jo pieļauj to, ka izņēmuma gadījumos apsardzes sertifikātu var iegūt arī persona, kurai iepriekš diagnosticēta alkohola atkarība, iestājās arī Saeima un lietā pieaicinātās personas Veselības ministrija un Tieslietu ministrija. Turpretī Spriedumā sniegtajā interpretācijā apstrīdētā norma Satversmē noteiktās pamattiesības ierobežo ikvienai personai, kurai iepriekš diagnosticēta alkohola atkarība, jo, tiklīdz personai šāda diagnoze ir noteikta, tai ir liegts izsniegt apsardzes sertifikātu un tādējādi liegts strādāt par apsardzes darbinieku.

Satversmes tiesas judikatūrā atzīts: ja tiesību normu iespējams interpretēt dažādi, jāizvēlas tā interpretācija, kura nodrošina pamattiesību aizsardzību augstākā līmenī (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 8. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-52-03 11. punktu*). Turklāt tiesību piemērotājam tiesību normu piemērošanas procesā ir jātiecas sasniegt pēc iespējas taisnīgāku rezultātu, kas atbilstu tiesību sistēmai kopumā, nevis būtu pretējs tai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 15. punktu*). Tiesību normas interpretācijai, kuras iegūtais rezultāts ir saskanīgs ar tiesību normu sistēmu, ir dodama priekšroka iepretim tai, kas veido pretrunu ar tiesību sistēmu.

Tāpēc Spriedumā bija jāizvērtē, kurai no iespējamām apstrīdētās normas interpretācijām dodama priekšroka, ievērojot tiesiskās valsts

principu, kas prasa, lai pamattiesību īstenošanas iespējas tiktu garantētas pēc iespējas plašākā apjomā, bet ikviens pamattiesību ierobežojums tiktu tulkots pēc iespējas šauri. Tomēr Spriedumā nav norādīts, kāpēc šo atsevišķo domu 2.1. un 2.2. punktā norādītajiem argumentiem, kas izriet no tiesību normu sistēmas, nebija nozīmes apstrīdētās normas tvēruma noskaidrošanā.

2.4. Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver piemērojamās tiesību normas atrašanu un atbilstošu interpretācijas metožu izmantošanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, judikatūras un tiesību doktrīnas izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 17. punktu*). Ir atzīts arī tas, ka tiesai pirms vērsšanās Satversmes tiesā ir konkrētās tiesību normas kontroles ietvaros jāpārbauda, vai nav iespējams ar juridisko metožu palīdzību atspēkot radušās šaubas par šīs tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 11. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-11-01 6. punktu*).

Nemot vērā šajā atsevišķo domu punktā norādīto, uzskatām, ka izskatītajā gadījumā Pieteikuma iesniedzēja nebija pilnībā izmantojusi juridiskās metodes konkrētā tiesiskā strīda atrisināšanai. Tiesai, īstenojot kontroli pār izpildvaru, tiesību normas jāinterpretē sistēmiski tiesību sistēmas ietvaros, ievērojot taisnīguma principu. Turklāt, ja Pieteikuma iesniedzējai bija pieejams tikai ārsta atzinums par pieteicēja vēsturiski noteikto diagnozi, bet Pieteikuma iesniedzēja uzskatītu, ka piemērojamā apstrīdētā tiesību norma ir interpretējama atšķirīgi, tā saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 178. pantu varēja noteikt lietā ekspertīzi, lai pārbaudītu, vai ir pareizs konstatējums, ka pieteicēja veselības stāvoklis administratīvās lietas izskatīšanas laikā neatbilst prasībām, kas noteiktas apsardzes sertifikāta izsniegšanai.

Līdz ar to Satversmes tiesai nebija pamata turpināt tiesvedību šajā lietā un vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Tādēļ, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, izskatītajā lietā tiesvedība bija izbeidzama.

3. Papildus tam vēršam uzmanību uz atsevišķiem Spriedumā izdarītajiem secinājumiem, kuriem nevaram piekrist.

3.1. Sprieduma 23. punktā secināts, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts. Šāds secinājums pamatots ar to, ka: 1) tiesību normā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu attiecas uz ikvienu personu, kurai diagnosticēta alkohola atkarība, un tādējādi pilnībā liedz šādai personai strādāt par apsardzes darbinieku; 2) apstrīdētajā normā

ietvertais aizliegums neparedz katra konkrētā gadījuma individuālu izvērtējumu, tātad nepieļauj nekādus izņēmumus; 3) apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir noteikts uz mūžu – tas ir spēkā arī tad, ja personas slimības gaita ir mainījusies un persona vairs nelieto alkoholu.

Kā jau tika norādīts šo atsevišķo domu 2. punktā, apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu attiecas tikai uz tām personām, kurām diagnosticētā alkohola atkarība dod pamatu apšaubīt šo personu spēju veikt apsarga pienākumus. Tas, vai uz personu ir attiecināms šis aizliegums, ir atkarīgs no katra konkrētā gadījuma individuāla izvērtējuma, kuru veic ārsts konkrētajā laikā, pirms persona iesniegusi dokumentus apsardzes sertifikāta saņemšanai. Tādēļ pretēji Spriedumā apgalvotajam nav pamata uzskatīt, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums personai ir noteikts uz mūžu. Tātad nevaram piekrist tam, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts.

3.2. Satversmes tiesa, atzīstot, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts, secīgi Spriedumā izmantojusi absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju. Proti, izvērtējot to, vai nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, tiesa pārliecinājusies par to, vai likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Minētā metodoloģija pēdējo gadu laikā ir izmantota arī trijos citos Satversmes tiesas spriedumos: 2017. gada 24. novembra spriedumā lietā Nr. 2017-07-01, 2019. gada 5. decembra spriedumā lietā Nr. 2019-01-01 un 2020. gada 17. decembra spriedumā lietā Nr. 2020-18-01. Lai gan laika gaitā absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas piemērošana ir attīstījusies, tomēr vienojošais elements ir tas, ka tiesa īpašu uzmanību pievērš tieši likumdevēja rīcībai un pamatojumam, pieņemot tiesību normā ietvertu absolūtu aizliegumu.

Tomēr šīs metodoloģijas izmantošanas sekas ir tādas, ka netiek respektēts Satversmes 21. pantā ietvertais princips – likumdevējs pats sev nosaka iekšējās darba kārtības noteikumus (parlamentārās autonomijas princips). Pārlietu detalizēti izvērtējot to, kā tiesību normas izstrādes gaitā tās redakcija tika apspriesta, tiesa zināmā mērā iejaucas likumdevēja iekšējās darba kārtības jautājumos. Deputātu izteikumi nevar būt vienīgie izšķirošie argumenti objektīvai pamattiesību ierobežojuma nepieciešamības izvērtēšanai. Turklāt, piemērojot absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, nav iespējams noteikt skaidrus kritērijus, pēc kuriem varētu spriest, vai likumdevēja centieni pamatot un izvērtēt absolūta

aizlieguma nepieciešamību ir uzskatāmi par pietiekamiem. Piemēram, ja likumdevējs tiesību normā noteiktu aizliegumu par pedagogu strādāt personai, kura iepriekš sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, tad gadījumā, kad likumdevējs šāda aizlieguma nepieciešamību nebūtu pietiekami izvērtējis un pamatojis, proti, tas nebūtu detalizēti apspriests Saeimas komisijā vai Saeimas debatēs, atsevišķi izvērtējot ar katra šāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu apdraudētās intereses, attiecīgais aizliegums tiktu atzīts par Satversmei neatbilstošu. Taču debašu neesība nebūt nenozīmē to, ka likumdevējs nav pēc būtības izvērtējis un pamatojis šāda aizlieguma nepieciešamību. Aizliegums par pedagogu strādāt personai, kura iepriekš sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, pēc deputātu ieskata, varētu būt tik pašsaprotams, ka neprasa izvērstu pamatojumu. Minētais piemērs atklāj absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas trūkumus, proti, to, ka šīs metodoloģijas piemērošana noved pie formālisma un rada šķēršļus pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanai pēc būtības.

Ikvienu aizlieguma satversmību efektīvi var pārbaudīt, piemērojot Satversmes tiesas judikatūrā atzīto pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, proti, noskaidrojot to: 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu; 2) vai pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis; 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2013-15-01 12. punktu*). Izmantojot šo metodoloģiju, ir iespējams pārbaudīt arī to, vai pamattiesību ierobežojuma pieņemšanas process atbilst labas likumdošanas principam.

Satversmes tiesas tiesnesis

A. Laviņš

Satversmes tiesas tiesnesis

J. Neimanis

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 5. martā

lietā Nr. 2020-30-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova,

tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc personas F konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 3. februāra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2017. gada 30. novembrī pieņēma Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumu (turpmāk – Atlīdzināšanas likums), kas stājās spēkā 2018. gada 1. martā. Šā likuma pārejas noteikumu 2. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) kopš likuma pieņemšanas un spēkā stāšanās nav grozīts. Tas noteic, ka privātpersona, kurai saskaņā ar šo likumu ir tiesības uz tāda kaitējuma atlīdzinājumu, kurš tai nodarīts ar iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesisku vai nepamatotu rīcību līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai un par kura atlīdzināšanu nav ierosināta tiesvedība vispārējās jurisdikcijas tiesā, iesniegumu par kaitējuma atlīdzināšanu iesniedz sešu mēnešu laikā no kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīža.

2. **Pieteikuma iesniedzējs – persona F** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējam 2018. gada 18. janvārī radies kaitējuma atlīdzinājuma pamats, proti, stājies spēkā attaisnojošs spriedums krimināllietā. Tātad viņam tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu radušās vēl pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās. Pieteikuma iesniedzējs vērsies ar vairākiem iesniegumiem Tieslietu ministrijā, lūdzot kaitējuma

atlīdzinājumu. Tomēr tas esot atteikts, norādot, ka iesniegums nav iesniegts apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā. Tāpēc apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz nemantiskā jeb morālā kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanu, neatbilstot Satversmes 1. pantā ietvertajiem tiesiskās paļāvības un atpakaļejoša spēka aizlieguma principiem, kā arī Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertajām tiesībām uz taisnīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā.

No Satversmes 92. panta izrietot likumdevēja pienākums izveidot tādu tiesisko regulējumu, ar kura palīdzību ikviena persona, kuras tiesības ir prettiesiski aizskartas vai pārkāptas, varētu panākt efektīvu tās tiesību aizsardzību. Tas ietverot arī tiesības uz taisnīgu atlīdzinājumu, tostarp nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā.

Pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās kaitējuma atlīdzināšanas regulējumu noteicis likums "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums), kurā zaudējumu atlīdzinājuma un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanai bija noteikti atšķirīgi termiņi. Proti, saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7. panta pirmo daļu zaudējumu atlīdzinājumu varēja pieprasīt sešu mēnešu laikā no tā tiesiskā pamata rašanās brīža. Savukārt saskaņā ar šā likuma 5. panta trešo daļu nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas prasību varēja celt un tā bija izskatāma civilprasības kārtībā. Tas nozīmējot, ka uz tiesībām prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, bija attiecināms Civillikuma 1895. pantā paredzētais 10 gadu noilguma termiņš. Tāpēc Pieteikuma iesniedzējam esot radusies tiesiskā paļāvība uz to, ka viņš šīs tiesības minētajā termiņā arī varēs īstenot. Tomēr likumdevējs ar Atlīdzināšanas likuma 20. pantu un apstrīdēto normu esot laika ziņā ierobežojis personu tiesības saņemt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu.

Pieteikuma iesniedzējs piekrīt tam, ka apstrīdētajā normā ietvertais tiesību uz atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu ierobežojums ir noteikts ar likumu. Šāda regulējuma mērķis esot bijis nepieļaut to, ka personām, kuras tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu ir zaudējušas, tās atkal rastos. Tomēr no apstrīdētās normas pieņemšanas procesa materiāliem izrietot tas, ka likumdevējs ņēmis vērā tikai personas tiesības prasīt zaudējumu atlīdzinājumu. Proti, likumdevējs neesot ņēmis vērā gadījumus, kad personai ir tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, kura tiesiskais pamats radies pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās.

Likumdevējam atbilstoši tiesiskās paļāvības principam un samērīguma principam, ierobežojot personai iepriekš piešķirtās tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu 10 gadu laikā no tā tiesiskā pamata

rašanās brīža, būtu vajadzējis noteikt pienācīgu pārejas periodu, lai persona varētu īstenot šīs savas tiesības. Gadījumos, kad tiesiskais pamats radies laikā no 2017. gada 1. septembra līdz 2018. gada 28. februārim, ar apstrīdētajā normā noteikto pārejas periodu esot vai nu vispār liegts – jo šis periods varējis būt pat tikai vienu dienu ilgs –, vai būtiski ierobežotas tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu sešu mēnešu laikā no tiesiskā pamata rašanās brīža. Pieteikuma iesniedzējam laika periods savu tiesību īstenošanai atbilstoši jaunajam tiesiskajam regulējumam esot bijis četrus mēnešus un 18 dienas ilgs, un tas neesot bijis samērīgs termiņš. Turklāt Pieteikuma iesniedzējs atrodoties nevienlīdzīgā situācijā ar tām personām, kurām atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies agrāk par sešiem mēnešiem pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās vai radies pēc šā likuma spēkā stāšanās. Atbilstoši Atlīdzināšanas likuma 20. pantam un Augstākās tiesas judikatūras atziņām šīm personām esot tiesības prasīt kaitējuma atlīdzinājumu sešu mēnešu laikā pēc likuma spēkā stāšanās vai attiecīgi tiesiskā pamata rašanās brīža. Tādējādi likumdevējs neesot nodrošinājis samērīgu un saudzīgu pāreju uz jaunu tiesisko regulējumu un līdz ar to esot pārkāpis tiesiskās palāvības principu. Turklāt apstrīdētās normas izstrādes materiāli neliecinot par to, ka likumdevējs būtu paredzējis un vērtējis šādas situācijas ar mērķi atņemt vai būtiski ierobežot personai jau radušās tiesības. Likumdevējs vispār neesot apsvēris, kādam vajadzētu būt saudzējošam pārejas periodam tādos gadījumos, kad personai nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies sešu mēnešu laikā pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likumdevējs var paredzēt gadījumus, kad tiesību norma ir atpakaļejošs spēks, un to attiecināt uz situācijām, kas radušās vēl pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās. Tomēr tas esot iespējams tikai tad, ja jaunais regulējums personai paredz labvēlīgākas sekas nekā iepriekš noteiktais, vai arī tad, ja ir pietiekams pamats ierobežot personas tiesības. Likumdevējs Pieteikuma iesniedzējam neesot noteicis labvēlīgākas tiesiskās sekas, nedz arī pietiekami pamatojis viņa pamattiesību ierobežojumu. Tieši otrādi, no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem izrietot, ka likumdevējs šo ierobežojumu vispār nav vērtējis, tādējādi pārkāpjot atpakaļejošā spēka aizlieguma principu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Saeima piekrīt tam, ka ar apstrīdēto normu ir saīsināts termiņš, kādā Pieteikuma iesniedzējs var prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzēja tiesiskais stāvoklis esot pasliktināts. Tomēr tas nenozīmējot, ka apstrīdētā norma neatbilstu Satversmei. Apstrīdētajā

normā noteiktais sešu mēnešu termiņš esot vērstš uz tiesiskās stabilitātes nodrošināšanu, un tas nodrošinot saprātīgu līdzsvaru starp Pieteikuma iesniedzēja tiesiskās palāvības aizsardzību un sabiedrības interesēm.

Vērtējot izskatāmās lietas faktiskos apstākļus un tiesisko regulējumu, esot secināms, ka Pieteikuma iesniedzējam bija tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu līdz 2018. gada 18. jūlijam, proti, četru mēnešu un 18 dienu laikā pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās. Šāds termiņš vienlaikus nodrošinājis gan Pieteikuma iesniedzēja iespēju īstenot no Satversmes 92. panta trešā teikuma izrietošās tiesības uz nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, gan arī tiesisko stabilitāti.

Iesnieguma sagatavošanā personai visvairāk laika varot prasīt to faktu norādīšana, kuri pamato tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu. Tomēr personai šie fakti jau esot zināmi, jo tie attiecoties uz personu kriminālprocesā vai administratīvo pārkāpumu procesā. Turklāt esot jāņem vērā, ka administratīvajā procesā darbojas objektīvās izmeklēšanas princips un atlīdzinājumu par nemantisko kaitējumu noteic tiesa, izvērtējot visus konkrētā gadījuma apstākļus. Pēc Saeimas ieskata, arī termiņš – četri mēneši un 18 dienas – ir pietiekams, lai persona pēc likuma stāšanās spēkā varētu pārorientēties uz jaunu tiesisko kārtību.

Saeima papildus vērš uzmanību uz to, ka starp dažādiem tiesvedības procesiem pastāv objektīvas atšķirības un citstarp atšķiras arī šajos procesos iesniedzamo dokumentu saturs, taču vajagot ņemt vērā, ka termiņš dažādu procesuālo dokumentu iesniegšanai gan civilprocesā, gan administratīvajā procesā, gan arī kriminālprocesā ir ievērojami īsāks nekā apstrīdētajā normā noteiktais. Visbeidzot esot jāņem vērā arī tas, ka Pieteikuma iesniedzējs jau 2018. gada 2. februārī varēja sagatavot iesniegumu par zaudējumu atlīdzinājumu. Tas pēc būtības apliecinot, ka apstrīdētajā normā noteiktais termiņš nav liedzis Pieteikuma iesniedzējam īstenot savas tiesības, kas garantētas Satversmes 92. panta trešajā teikumā.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Tieslietu ministrija uzskata, ka valstij kā tiesību aizsārkējai (nepamatota kriminālprocesa gadījumā) ir tiesības panākt savlaicīgu konflikta risinājumu, proti, nodrošināt tiesības uz lietas atrisināšanu saprātīgā termiņā, tādejādi nodrošinot arī tiesisko stabilitāti valstī. Likumdevējs uzskatījis, ka seši mēneši no brīža, kad personai radušās konkrētās tiesības, ir saprātīgs laika posms, kurā persona var izšķirties par šo tiesību īstenošanu. Tāpēc arī attiecībā uz personām, kurām tiesības saņemt kaitējuma atlīdzinājumu radušās vēl pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, apstrīdētajā normā esot noteikts, ka kaitējuma atlīdzinājumu var prasīt sešu mēnešu laikā no tā tiesiskā pamata rašanās brīža.

No Satversmes 1. panta izrietot likumdevēja pienākums paredzēt atbilstošu laika periodu, lai personas pēc attiecīgā juridiskā instrumenta publicēšanas varētu sagatavoties tā piemērošanai. Tieslietu ministrija norāda, ka valsts ir nodrošinājusi pienācīgu laika periodu, lai persona varētu iepazīties ar gaidāmo normatīvo regulējumu un izšķirties par savu tiesību izlietošanu vai nu saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likumu, vai Atlīdzināšanas likumu atbilstoši apstrīdētajai normai. Turklāt brīdī, kad Pieteikuma iesniedzējam radies tiesiskais pamats pieprasīt kaitējuma atlīdzinājumu, Atlīdzināšanas likums jau bijis izsludināts, tāpēc Pieteikuma iesniedzējam neesot varējusi rasties palāvība uz to, ka viņam savu tiesību īstenošanai atlikušais laiks būs ilgāks par sešiem mēnešiem. Atlīdzināšanas likums esot stājies spēkā divus mēnešus pēc tā izsludināšanas, tāpēc ikvienai personai, citstarp arī Pieteikuma iesniedzējam, ticis dots pienācīgs laiks iepazīties ar normatīvā regulējuma izmaiņām. Tādējādi likumdevējs esot nodrošinājis saudzējošu periodu pārejai no iepriekšējā normatīvā regulējuma uz jauno normatīvo regulējumu.

5. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – piekrīt Saeimas atbildes rakstā paustajai argumentācijai un norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Finanšu ministrija esot piedalījusies Atlīdzināšanas likuma izstrādes procesā un atbilstoši savai kompetencei sniegusi priekšlikumus par konkrēto likumprojektu. Esot jāņem vērā tas, ka tikai pirms Atlīdzināšanas likuma projekta izskatīšanas trešajā lasījumā Latvijas Pašvaldību savienība iesniegusi priekšlikumu saīsināt termiņu, kādā iesniedzams iesniegums par kaitējuma atlīdzinājumu, no viena gada uz sešiem mēnešiem. Šis priekšlikums esot atbalstīts Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas sēdē, bet Saeimas Juridiskās komisijas sēdē padziļinātas diskusijas par to neesot notikušas. Apstrīdētās normas pieņemšanas procesā padziļinātas diskusijas bijušas tikai par attiecīgā termiņa sākuma brīdi, proti, par to, vai šis termiņš tiks skaitīts no likuma spēkā stāšanās brīža vai kāda cita brīža.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Tiesībsargs uzskata, ka izskatāmajā lietā primāri būtu vērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam un no tā izrietošajiem principiem. Apstrīdētā norma Atlīdzināšanas likumā esot iekļauta kā norma ar neīsto atpakaļvērsto spēku, proti, tā esot attiecināta uz tiesiskajām attiecībām, kuras radušās pirms šīs normas spēkā stāšanās vai arī vēl turpinās. Tāpēc būtu vērtējams, vai personām, kuras tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu ieguvušas laikā no 2017. gada 1. septembra līdz 2018. gada 28. februārim, tiek dots pietiekams laiks šo tiesību īstenošanai. Minētajām

personām atkarībā no šo tiesību rašanās brīža to īstenošanai atvēlētais laiks pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās brīža varējis būt atšķirīgs – no vienas dienas līdz nepilniem sešiem mēnešiem. Pieteikuma iesniedzējam pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās iesnieguma par kaitējuma atlīdzinājumu iesniegšanas termiņš esot bijis īsāks par sešiem mēnešiem. Tomēr tas varētu tikt uzskatīts par pietiekamu termiņu, lai atbilstoši Atlīdzināšanas likuma 19. pantam sagatavotu iesniegumu, kā arī tam pievienotu nepieciešamos dokumentus.

Izvērtējot apstrīdētās normas izstrādes materiālus, tiesībsargs secina, ka likumdevēja mērķis, pieņemot apstrīdēto normu, bija nepieļaut, ka tās personas, kuras atbilstoši Zaudējumu atlīdzināšanas likumam konkrētās tiesības jau ir zaudējušas, tās atkal atgūtu līdz ar Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanos. Tomēr likumdevējs neesot pienācīgu uzmanību veltījis tam, lai nodrošinātu saprātīgu un taisnīgu pārejas periodu konkrēto tiesību īstenošanai tām personām, kuras šīs tiesības ieguva laikā no 2017. gada 1. septembra līdz 2018. gada 28. februārim, jo iznācis tā, ka daļai šo personu attiecīgais termiņš varēja būt pārāk īss. Likumdevējs neesot vispusīgi apsvēris apstrīdētās normas ietekmi uz personām, kurām nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radās ne agrāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās. Apstrīdētās normas mērķi esot iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Pretēji tiesiskās palāvības principam nenodrošinot personām pieņemamu laika periodu tādu tiesību īstenošanai, kuras šīm personām jau ir radušās un kuras tām garantē Satversmes 92. panta trešais teikums, neesot nodrošināts nekāds saskatāms labums ne valstij, ne sabiedrībai. Apstrīdētā norma neesot nodrošinājusi personai pieņemamu pārejas periodu uz jauno tiesisko regulējumu un tādējādi pārkāpjot tiesiskās palāvības, tiesiskās drošības un samērīguma principus. Pieteikuma iesniedzējam apstrīdētā norma liegusi tiesības, kas paredzētas Satversmes 92. panta trešajā teikumā.

7. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais sešu mēnešu termiņš kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanai būtu uzskatāms par saudzējošu un saprātīgu.

Līdz ar Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanos zaudējumu atlīdzinājuma un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanai esot noteikts vienāds termiņš – seši mēneši no tiesiskā pamata rašanās brīža. Tā kā attiecībā uz nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu šis termiņš ir īsāks nekā iepriekš noteiktais, personām objektīvi esot varējusi izveidoties tiesiska palāvība uz iespēju savas tiesības īstenot 10 gadu termiņā.

Ģenerālprokuratūra, atsaucoties uz Augstākās tiesas judikatūru, norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais sešu mēnešu termiņš būtu

skaitāms no Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās dienas un piemērojams attiecībā uz ikvienu personu, kurai tiesības uz kaitējuma atlīdzināšanu radušās līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, ja vien šīm prasībām nav iestājies 10 gadu noilgums un par kaitējuma atlīdzināšanu nav ierosināta tiesvedība vispārējās jurisdikcijas tiesā. Tādējādi tiktu nodrošināta tiesiskā vienlīdzība attiecībā uz ikvienu personu, kurai iepriekš noteiktās tiesības prasīt kaitējuma atlīdzinājumu 10 gadu laikā no tiesiskā pamata rašanās brīža tiek ierobežotas.

Sešus mēnešus varētu uzskatīt par tādu termiņu, kurā personai ir nodrošinātas pienācīgas iespējas pieteikt prasību par kaitējuma atlīdzinājumu, ja persona to vēlas. Turklāt seši mēneši esot uzskatāmi par pilnībā pietiekamu termiņu arī tam, lai persona pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās varētu pārorientēties uz jauno tiesisko kārtību.

8. Pieaicinātā persona – zvērināts advokāts *Mg. iur. Agris Bitāns* – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Apstrīdētajā normā noteiktais termiņš kaitējuma atlīdzinājuma prasības pieteikšanai esot uzskatāms par prekluzīvu termiņu, jo tas izbeidzot personas tiesības. Turklāt šis termiņš būtu nošķirams no tiem procesuālajiem termiņiem, uz kuriem atsaukušies lietas dalībnieki, jo šie termiņi neesot līdzvērtīgi un salīdzināmi nedz pēc juridiskā rakstura, nedz arī pēc būtības.

Likumdevējam esot rīcības brīvība noteikt arī prekluzīvu termiņu, tomēr esot jāievēro arī vispārējie tiesību principi un personas pamattiesības, jo, nosakot, ka prasījuma tiesības izbeidzas pēc noteikta laika, tiekot aizskartas personas tiesības uz īpašumu. Atsaucoties uz tiesību zinātnes atziņām, Agris Bitāns norāda, ka prekluzīvajam termiņam vajadzētu būt divus līdz sešus gadus ilgam.

Iespējamie leģitīmie mērķi šāda termiņa noteikšanai varētu būt šādi: aizsargāt parādnieka (personas, kurai jāizpilda prasījums) paļāvību un aizsargāt sabiedrības intereses, tostarp patiesības noskaidrošanas iespējamību. Tomēr apstrīdētajā normā un citstarp arī Atlīdzināšanas likuma 20. pantā ietvertu prekluzīvo termiņu neattaisnojot neviens pieļaujams leģitīms mērķis. Šāds, proti, sešus mēnešus ilgs termiņš nevis aizsargājot tiesisko noteiktību, bet gan radot tādus apstākļus, lai ne visas personas, kurām nodarīts kaitējums, varētu saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Turklāt likumdevējs šobrīd valsts atbildības prasībai esot noteicis tādu prekluzīvu termiņu, kas ir 20 reizes īsāks nekā termiņš, kas būtu piemērojams tādā gadījumā, ja parādnieks (persona, kurai piemērojama atbildība) būtu privātpersona.

Apstrīdētajā normā noteiktais termiņš esot nesamērīgi īss, jo tas nenodrošinot pieteicējam iespēju savākt visus nepieciešamos pierādījumus

tam, ka viņam ir tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu. Turklāt esot jāņem vērā, ka atsevišķu kaitējumu esības pamatošanā izšķiroša nozīme ir laikam, proti, jo ilgāks periods, jo objektīvāki secinājumi par kaitējuma patiesajām sekām. Likumdevējs neesot ņēmis vērā to, ka nemantiska kaitējuma negatīvās sekas var neiestāties vai to neatgriezeniskumu nav iespējams konstatēt sešu mēnešu laikā, piemēram, sešu mēnešu laikā pēc atbrīvošanas no apcietinājuma. Par to, ka šis prekluzīvais termiņš ir nesamērīgi īss, liecinot arī attiecīgās prasības celšanas socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti. Ņemot vērā cilvēka psiholoģisko stāvokli, vajadzētu rēķināties ar varbūtību, ka persona vēl nav spējīga tik ātri pieņemt lēmumu par to, vai celt prasību pret valsti, vai ka, piemēram, būtu nepieciešams nogaidīt, līdz beidzas sabiedrības spiediens uz konkrēto personu pēc konkrēta notikuma.

Vērtējot likumdevēja noteiktā prekluzīvā termiņa sākuma brīdi, esot jāņem vērā tas, ka kaitējums, kuru izraisījusi prettiesiska rīcība, var atklāties nevis uzreiz, bet tikai vēlāk, piemēram, zināms laiks varot būt nepieciešams, lai saprastu, ka veselībai nodarītais kaitējums ir neatgriezenisks. Apstrīdētajā normā šobrīd noteiktais prekluzīvais termiņš liedzot personai saņemt Satversmes 92. panta trešajā teikumā garantēto atbilstīgo atlīdzinājumu tādos gadījumos, kad kaitējums objektīvi atklājas vēlāk, proti, persona to sāk apzināties sešus mēnešus pēc atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīža.

9. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Māris Onževs – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Izskatāmajā lietā attiecībā uz apstrīdētās normas spēku laikā būtu nepieciešams izšķirt vairākas situācijas. Apstrīdētajai normai būtu konstatējams atpakalejošs spēks attiecībā uz tām personām, kurām kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats iestājies agrāk nekā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās. Savukārt attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēja situāciju esot konstatējams šīs normas tūlītējs spēks, jo kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats ir radies pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, bet mazāk nekā sešus mēnešus pirms tā spēkā stāšanās. Līdzīgā situācijā esošām personām pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās esot nodrošinātas tiesības iesniegt prasību par nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu laika posmā, kura ilgums atkarībā no tiesiskā pamata rašanās brīža var būt atšķirīgs – no vienas dienas līdz sešiem mēnešiem. Pieteikuma iesniedzējam šis termiņš ticis samazināts, bet ne pilnībā atņemts.

Sabiedrības interese apstrīdētās normas pieņemšanas sakarā esot tiesiskā stabilitāte, kuras dēļ noteikta jauna, unificēta tiesiskā kārtība zaudējumu un nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanai, citstarp nosakot termiņu, kādā īstenojamas tiesības uz attiecīgo atlīdzinājumu. Tomēr likumdošanas procesā esot ņemta vērā nevis nepieciešamība aizsargāt

sabiedrības intereses, bet gan kļūdaini juridiski apsvērumi, uzskatot, ka tikai šādā veidā būtu iespējams izslēgt nokavēto termiņu atjaunošanu lietās par zaudējumu atlīdzināšanu. Likumdošanas materiālos, kas saistīti ar apstrīdētās normas pieņemšanu, arī neesot atrodams neviens arguments tam, ka sabiedrības intereses tiktu apdraudētas vai aizskartas, ja personām noteiktu tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, sākot no Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās dienas, vai kādā citādā veidā izvairītos no atpakaļejoša spēka noteikšanas.

Izvērtējot aizskartās tiesību normu adresātu intereses, esot atzīstams, ka līdz ar Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanos personām, kuru tiesības tika aizskartas iepriekšējā regulējuma spēkā esības laikā, ir fundamentāli mainīts kaitējuma atlīdzinājuma prasības iesniegšanas termiņš, proti, tas ir saīsināts no 10 gadiem uz pāris mēnešiem, iespējams, pat pāris dienām (atkarībā no konkrētās lietas apstākļiem). No vienas puses, nevienam nevarot būt tiesiska palāvība uz to, ka šis termiņš netiks mainīts. Tomēr, no otras puses, būtu saprātīgi palauties uz to, ka gadījumā, ja iepriekšējais regulējums tiks mainīts, likumdevējs noteiks saprātīgu pārejas periodu. Savukārt apstrīdētās normas gadījumā, nosakot jaunu termiņu, nekāds pārejas periods neesot noteikts. Līdz ar to neesot ievērots saprātīgs līdzsvars starp nepieciešamību aizsargāt personas tiesisko palāvību un nepieciešamību nodrošināt sabiedrības intereses. Likumdevējam esot bijusi iespēja noteikt tādu saprātīgu un samērīgu pārejas periodu, kas nekādā veidā neaizskartu tiesiskās stabilitātes intereses un ļautu personai īstenot tai iepriekš radušās tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu. Tādējādi apstrīdētā norma esot piemērs, kas liecinot par kvalitatīvas likumdošanas jaunrades trūkumu.

Secinājumu daļa

10. 1998. gada 28. maijā Saeima pieņēma Zaudējumu atlīdzināšanas likumu, kas stājās spēkā 1998. gada 1. septembrī. Šis likums noteica kārtību un apmēru, kādā atlīdzināms kaitējums, kas personām nodarīts izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā, pildot dienesta pienākumus, kā arī kārtību, kādā tiek nodrošinātas šo personu aizskartās sociālās un darba garantijas.

Savukārt 2017. gada 30. novembrī Saeima pieņēma Atlīdzināšanas likumu, kas stājās spēkā 2018. gada 1. martā. Līdz ar šā likuma spēkā stāšanos spēku zaudēja Zaudējumu atlīdzināšanas likums, kurā iepriekš bija noteiktas personas tiesības prasīt kaitējuma atlīdzinājumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Atlīdzināšanas likumā ietverts regulējums, kurā konkretizētas Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertās personas tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par zaudējumiem un nemantisko kaitējumu, kas personai nodarīts kriminālprocesā vai administratīvā pārkāpuma lietvedībā iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesiskas vai

nepamatotas rīcības dēļ (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 7. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01 10.1. punktu*).

Apstrīdētā norma nosaka pārejas periodu, kurā tiesības uz zaudējumu un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu var īstenot personas, kurām šīs tiesības radušās laikā, kad bija spēkā Zaudējumu atlīdzināšanas likumā noteiktais regulējums kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanai.

10.1. Izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 12. punktu*). Vienlaikus Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Tāpat tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērstas Satversmei neatbilstošs regulējums.

Precizējot lietas izskatīšanas robežas, Satversmes tiesai jāvērtē tas, vai tiek ievēroti tiesas procesa principi. Satversmes tiesas process ir balstīts uz objektīvās izmeklēšanas principu. Pēc tam, kad ir ierosināta lieta, Satversmes tiesa izmanto ne vien lietas dalībnieku – pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – iesniegtos argumentus un pierādījumus, bet šādus argumentus un pierādījumus meklē arī pati. Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izspriešanai juridiski nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā (*sk. arī Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

Tā kā apstrīdētā norma regulē gan zaudējumu, gan nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma jautājumus, nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama tās satversmība.

10.2. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmei, ciktāl tā attiecas uz nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu.

No lietas materiāliem izriet, ka Saeima atbildes rakstu sniegusi par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei, ciktāl tā attiecas uz nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 128.–135. lp.*). Arī pieaicināto personu viedokļos apstrīdētās normas satversmība ir vērtēta šādā aspektā (*sk., piemēram, Tieslietu ministrijas viedokli un tiesībsarga viedokli lietas materiālu 5. sēj. 92.–95. lp. un 96.–103. lp.*).

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nemantiskā kaitējuma atlīdzināšana ir atšķirīga no zaudējumu atlīdzināšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 7. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01 10.2. punktu*). Arī no Atlīdzināšanas likuma sistēmas izriet, ka zaudējumi un

nemantiskais kaitējums pēc savas būtības ir atšķirīgi, tāpat kā to noteikšanas kārtība.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam, ciktāl apstrīdētā norma attiecas uz nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu.

10.3. Pieteikuma iesniedzējam kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies 2018. gada 18. janvārī, kad stājās spēkā Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 2. lp.*). Savukārt Atlīdzināšanas likums stājās spēkā 2018. gada 1. martā.

Saskaņā ar apstrīdēto normu pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās Pieteikuma iesniedzēja rīcībā bija četri mēneši un 18 dienas, lai viņš īstenotu savas tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu. Tomēr no apstrīdētās normas kopumā izriet, ka pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās termiņš, kurā personai, kam kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, bija tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, varēja būt atšķirīgs. Proti, atkarībā no nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīža saskaņā ar apstrīdēto normu personai šo tiesību izmantošanai atvēlētais laiks varēja būt no vienas dienas līdz nepilniem sešiem mēnešiem.

Tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-26-03 12.1. punktu*). Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments savā judikatūrā ir noteicis, ka tām personām, kurām tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu radās vairāk nekā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, ir tiesības prasīt šādu atlīdzinājumu sešus mēnešus no Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 27. septembra lēmumu lietā Nr. SKA-1499/2018 un 2018. gada 31. oktobra lēmumu lietā Nr. SKA-1533/2018*).

Lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību, ciktāl tā attiecas uz personas tiesībām prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, gan attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju, gan attiecībā uz ikvienu tādu personu, kura ietilpst apstrīdētās normas tvērumā un kurai nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas satversmību attiecībā uz ikvienu personu, kurai nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās.

11. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajam tiesiskās paļāvības principam un Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertajām tiesībām uz atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā.

Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-35-03 8. punktu*).

11.1. Satversmes 92. panta trešais teikums nosaka: "Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu."

Satversmes 92. panta trešais teikums ietver vispārēju taisnīgas tiesas garantiju – ja kādas personas tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses ir pārkāptas, tad personai ir tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Atbilstīgam atlīdzinājumam ir vairākas funkcijas – visupirms jau kompensācijas, samierināšanas, kā arī vispārējās un speciālās prevencijas funkcija. Minēto funkciju mērķis ir panākt efektīvu taisnīguma atjaunošanu un pamattiesību aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 6. un 11.1. punktu*). Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertas personas tiesības uz pieeju tiesību aizsardzības līdzekļiem, kas efektīvi nodrošina personas tiesību aizsardzību un ļauj personai saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 7. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01 10.1. punktu*).

11.2. Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās paļāvības princips, kas aizsargā vienīgi tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība, kas ir minētā vispārējā tiesību principa kodols. Savukārt valstij ir pienākums savā darbībā šo principu ievērot (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Tiesiskās paļāvības aizsardzība ir viens no tiesiskās drošības principa aspektiem un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti. Tiesiskās paļāvības princips noteic, ka indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā uzticēšanās. Tiesiskās paļāvības principa kā viena no vispārējiem tiesību principiem pastāvēšana ir saistīta ne tikai ar uzticēšanos valsts varai, bet arī ar tiesību normu adresātu rīcības brīvības īstenošanas iespējām. Tiesiskajam regulējumam ir jābūt pietiekami stabilam, lai indivīds, vadoties no tiesību normām, varētu

pieņemt ne tikai īstermiņa lēmumus, bet arī ilgtermiņā plānot savu nākotni (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 9.2. punktu un 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 24. punktu*).

11.3. Izvērtējot kādas tiesību normas atbilstību no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, jāņem vērā tas, ka šo principu izpaušme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Arī apstrīdētās normas raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā ietekmē Satversmes tiesas īstenoto kontroli (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.3. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka izskatāmajā lietā pamatjautājums ir šāds – vai personai, kurai tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu radušās Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā esības laikā un ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma stāšanās spēkā, tiek nodrošināta tiesiskās palāvības principam atbilstoša pāreja uz jauno tiesisko regulējumu. Tādējādi tiesiskās palāvības princips izskatāmajā lietā ir cieši saistīts ar personas tiesībām uz atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā. Tāpēc izskatāmajā lietā ir vērtējams tas, kā likumdevējs nodrošinājis personas tiesisko palāvību uz Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertajām tiesībām saņemt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam to kopsakarā.

12. Nedz Satversmes 1. pants, nedz 92. panta trešais teikums neliedz likumdevējam grozīt regulējumu, kas ietekmē personas tiesības uz atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu. Likumdevējam ir tiesības pieņemt arī tādus grozījumus, kam ir tūlītējs spēks. Tātad ir pieļaujama pieņemtā tiesiskā regulējuma attiecināšana arī uz tādām tiesiskajām attiecībām, kuras bijušas ievadītas pirms šā tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās un tā spēkā stāšanās laikā turpinās. Tomēr likumdevējam, pieņemot tiesību normu, vienmēr ir jāpārliciecinās par tās ietekmi uz pastāvošajām tiesiskajām attiecībām. Būtiski ir tas, lai šādā gadījumā likumdevējs nosaka saudzējošu pārejas periodu vai pienācīgu kompensāciju (*sal. sk. arī Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-31-01 9.2. punktu un 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 24. punktu*).

Demokrātiskā tiesiskā valstī, izdarot grozījumus normatīvajos aktos, to izdevējam ir pienākums vispusīgi un pilnvērtīgi apsvērt un paredzēt saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu. Šādos gadījumos, ja tas nepieciešams, ir jānosaka arī saprātīgi termiņi jauno prasību izpildei. Tādā

veidā tiktu nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personu tiesisko palāvību un sabiedrības gūto labumu (*sal. sk. arī Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 20.3. punktu*).

Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās palāvības principam un Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertajām tiesībām uz atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai personai bija radusies tiesiskā palāvība uz tiesību prasīt atbilstīga nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma saglabāšanu vai īstenošanu;

2) vai likumdevējs ir nodrošinājis saprātīgu līdzsvaru starp personas tiesisko palāvību uz to, ka tā varēs prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, un sabiedrības interesēm.

13. Lai noskaidrotu, vai Pieteikuma iesniedzējam ir radusies tiesiskā palāvība uz tiesību prasīt atbilstīga nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma saglabāšanu vai īstenošanu, Satversmes tiesai jāizvērtē tas, vai personas palaušanās uz tiesību normu ir likumīga, pamatota un saprātīga un vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2009-88-01 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdēto normu ir būtiski ietekmēta viņa tiesiskā palāvība uz tiesībām prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu. Brīdī, kad Pieteikuma iesniedzējam radās tiesības uz atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, proti, 2018. gada 18. janvārī, Pieteikuma iesniedzēja tiesības esot regulējis Zaudējumu atlīdzināšanas likums un attiecīgi no tā izrietējis nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanas termiņš (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9.–10. lp.*).

Saeima piekrīt, ka pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu ir īstenojamas īsākā laikā, nekā to paredzēja iepriekš spēkā bijušais regulējums (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 133. lp.*). Attiecībā uz nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 5. panta trešā daļa paredzēja to, ka personai ir tiesības celt šādu prasību civilprocesuālā kārtībā. Atbilstoši tolaik spēkā bijušajam regulējumam personai bija tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu Civillikuma 1895. pantā paredzētajā 10 gadu noilguma termiņā (*sk. arī Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 27. septembra lēmuma lietā Nr. SKA-1499/2020 4. punktu*). Turklāt šāds regulējums tiesību sistēmā pastāvēja un bija nemainīgs gandrīz 20 gadus.

Atlīdzināšanas likums stājās spēkā 2018. gada 1. martā. Tā 20. pantā ir noteikts, ka privātpersona iesniegumu par kaitējuma atlīdzinājumu iesniedz sešu mēnešu laikā no šajā likumā noteikto tiesisko pamatu rašanās. Savukārt

apstrīdētajā normā tika ietverts pārejas regulējums, nosakot, ka tām personām, kurām tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu radušās pirms šā likuma spēkā stāšanās, ir tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu sešu mēnešu laikā no šā atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīža.

Satversmes tiesa secina, ka Pieteikuma iesniedzējam bija radusies likumīga, pamatota un saprātīga, Zaudējumu atlīdzināšanas likuma regulējumā balstīta tiesiskā paļāvība uz to, ka viņam būs tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu atbilstoši Civillikumā noteiktajam noilguma regulējumam. Zaudējumu atlīdzināšanas likuma tiesiskais regulējums bija pietiekami noteikts un nemainīgs, lai Pieteikuma iesniedzējs varētu tam uzticēties.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējam bija radusies tiesiskā paļāvība uz to, ka viņš savas tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu varēs īstenot Civillikumā noteiktajā noilguma termiņā.

14. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likumdevējs nav nodrošinājis saudzīgu pāreju uz jauno normatīvo regulējumu. Vēl jo vairāk, likumdevējs vispār neesot ņēmis vērā apstrīdētās normas ietekmi uz personām, kurām tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu radušās pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 14. lp.*). Savukārt Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma nodrošina saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu, nosakot saprātīgu periodu, kurā persona var īstenot tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 133. lp.*). Pieaicinātā persona *Mg. iur. Agris Bitāns* norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais termiņš ir nesamērīgi īss, jo tādējādi ne visas personas var iesniegt iesniegumu par nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu un saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 106. lp.*). Savukārt *Dr. iur. Māris Onževs* norāda, ka ar apstrīdēto normu personām vispār nav noteikts nekāds pārejas periods savu tiesību īstenošanai, turklāt apstrīdētā norma esot piemērs, kas liecina par kvalitatīvas likumdošanas jaunrades trūkumu (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 115. lp.*).

Lai noteiktu tādu pārejas regulējumu, kas atbilst taisnīguma principam, demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējam ik reizi ir jāizvērtē iecerētā tiesiskā risinājuma ietekme gan uz sabiedrības interesēm, gan uz to personu tiesībām, kuru pamattiesības tiek aizskartas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 21.1. punktu*).

Tādējādi, lai izvērtētu, vai likumdevējs ir nodrošinājis saprātīgu līdzsvaru starp personas tiesisko paļāvību uz iespējām īstenot savas tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu noteiktā laikā un sabiedrības interesēm, Satversmes tiesai ir jāizvērtē:

1) kāds bija likumdevēja mērķis, pieņemot apstrīdēto normu;

2) vai likumdevējs, izvērtējot apstrīdētās normas ietekmi uz jau ievadītajām tiesiskajām attiecībām, ir paredzējis saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, nodrošinot personas tiesību uz atbilstīga nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma aizsardzību.

15. Ministru kabinets 2016. gada 16. maijā Saeimai iesniedza likumprojektu "Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums" (turpmāk – Likumprojekts). Tas izstrādāts ar mērķi pilnveidot iepriekšējo regulējumu kaitējuma atlīdzinājuma jomā, kā arī lai novērstu nepilnības, kas skar kaitējuma atlīdzināšanas terminoloģiju, procesu un apmēru. Tādējādi tiktu nodrošinātas vienlīdzīgas tiesības un iespējas saņemt atbilstošu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā, ievērojot arī to, ka gan lietas par nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, gan lietas par zaudējumu atlīdzināšanu būtu jāskata pēc iespējas vienotā procesā (*sk. Likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*).

Sākotnēji Likumprojektā tā pārejas noteikumu 2. punkts bija izteikts šādā redakcijā: privātpersona, kurai saskaņā ar šo likumu ir tiesības uz tāda kaitējuma atlīdzinājumu, kas tai nodarīts ar iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesisku vai nepamatotu rīcību līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai un par kura atlīdzināšanu nav ierosināta tiesvedība vispārējās jurisdikcijas tiesā, iesniegumu par kaitējuma atlīdzināšanu iesniedz gada laikā pēc šā likuma stāšanās spēkā. Tādējādi bija paredzēts, ka kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanas termiņš ir viens gads un tas skaitāms no Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās brīža (*sk. Likumprojektā ietvertu pārejas noteikumu 2. punktu tā sākotnējā redakcijā*).

Priekšlikumu izteikt apstrīdēto normu redakcijā, kādā tā ir spēkā šobrīd, pirms Likumprojekta trešā lasījuma iesniedza Saeimas Juridiskā komisija. Minētais priekšlikums tika atbalstīts Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2017. gada 13. jūnija sēdē. Šajā sēdē tika diskutēts arī par brīdi, no kura būtu skaitāms kaitējuma atlīdzinājuma pieprasīšanas termiņš, lai novērstu situācijas, kad šāds termiņš pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās būtu dots arī personām, kurām atbilstoši iepriekš spēkā bijušajam regulējumam attiecīgās tiesības jau ir zudušas. Proti, tika norādīts, ka netiek atbalstīta Likumprojektā paredzētā pārejas noteikumu 2. punkta sākotnējā redakcija, jo, ja tāda tiktu pieņemta, tad ikviena persona, kurai kaut kad pirms pieciem gadiem bija nodarīts kaitējums, vēl gada laikā pēc jaunā likuma spēkā stāšanās varētu iesniegt prasījumu par šā kaitējuma atlīdzinājumu. Tāpēc termiņš tika sasaistīts ar kaitējuma rašanās brīdi (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas 2017. gada 18. oktobra sēdes un Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2017. gada 13. jūnija sēdes protokolus lietas materiālu 5. sēj. 10.–17. lp. un 77.–81. lp. un*

audioierakstus lietas materiālu 5. sēj.). Tomēr no minētā izriet, ka likumdevējs pamatā ir vērtējis tikai to personu tiesības, kurām saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7. panta pirmo daļu bija tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību sešu mēnešu laikā no to tiesiskā pamata rašanās brīža.

Savukārt termiņš, kādā personai pārejas periodā ir tiesības prasīt kaitējuma atlīdzinājumu, tika sasaistīts ar Atlīdzināšanas likuma 20. pantā noteikto sešu mēnešu termiņu, kas pēc Latvijas Pašvaldību savienības priekšlikuma pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā tika atbalstīts Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas un Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2017. gada 28. marta sēdes un Saeimas Juridiskās komisijas 2017. gada 18. oktobra sēdes protokolus lietas materiālu 5. sēj. 64.–67. lp. un 10.–17. lp.*). Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais sešu mēnešu termiņš ir vērsts uz tiesiskās stabilitātes nodrošināšanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 133. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pārejas noteikumi ir normatīvā akta sastāvdaļa, kurā tiek īpaši reglamentēti dažādi šā normatīvā akta spēkā stāšanās un piemērošanas jautājumi kādā periodā. Pārejas noteikumi ir juridiskās metodes instruments, ar kura palīdzību normatīvā akta izdevējs citstarp var precizēt un grozīt tiesību normu tiesiskās sekas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-18-01 14.4. punktu*).

Ikviena normatīvā akta sagatavošanas un pieņemšanas procesā ir jāievēro labas likumdošanas princips; tas attiecas arī uz normatīvā tiesību akta daļu – pārejas noteikumiem (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 24. punktu*). Labas likumdošanas princips negarantē konkrētu vienai personai vai personu grupai vēlamu rezultātu, tomēr tā ievērošana ikvienam dod pārliecību par to, ka attiecīgais jautājums ir demokrātiski apspriests, proti, dažādi viedokļi ir pausti un analizēti, un ka dažādu tiesību un likumīgo interešu sadursmes gadījumā labākais iespējamais līdzsvars ir meklēts, ievērojot Satversmē ietvertās vērtības un vispārējos tiesību principus (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 9.1.1. punktu*). No labas likumdošanas principa izriet, ka likumdevējs, nosakot pārejas noteikumus, pārliecinās par to ietekmi uz jau pastāvošajām tiesiskajām attiecībām un nodrošina personas un sabiedrības interešu mijiedarbību tieši pārejas periodā, kad personai ir jāpārkārto sava rīcība atbilstoši jaunajiem apstākļiem.

Likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību pārejas noteikumu noteikšanā, ar apstrīdēto normu pēc būtības ir mēģinājis saglabāt un paredzēt tiesisko aizsardzību to personu tiesībām prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, kurām šīs tiesības bija radušās Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā esības laikā, bet ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās.

Līdz ar to likumdevējs nolūkā nodrošināt tiesisko stabilitāti ir apstrīdētajā normā noteicis pārejas periodu, kādā persona var īstenot savas tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu.

16. Saprātīgs pārejas periods ir viens no līdzekļiem, kā nodrošināt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2002-12-01 secinājumu daļas 2. punktu*). Pienākums paredzēt saprātīgu pārejas periodu ir nepieciešams galvenokārt tādēļ, ka persona, paļaujoties uz konkrētu normatīvo regulējumu un tajā ietvertajām tiesībām, ir iekārtojusi savu dzīvi, veidojusi nākotnes plānus, uzņēmusies saistības u. tml. Pārejas periods ir nepieciešams, lai persona varētu pārorientēties atbilstoši kārtībai, kas paredzēta jaunajā tiesiskajā regulējumā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu*).

Tiesiskās drošības princips uzliek valstij pienākumu nodrošināt tiesisko attiecību stabilitāti, kā arī ievērot tiesiskās paļāvības principu. Tiesiskās stabilitātes nodrošināšanai kalpo arī konkrētu procesuālo darbību veikšanai noteiktie termiņi (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01 secinājumu daļas 1. punktu*).

Samērojot personas tiesisko paļāvību un sabiedrības interesi grozīt pastāvošo regulējumu, ir jāņem vērā līdzšinējā situācija un jāizvērtē, vai tā bijusi tiesiska vai prettiesiska, cik ilgi tā pastāvējusi, vai indivīds savu līdzšinējo pozīciju jau izmantojis, cik viegli vai grūti indivīdam ir pārorientēties uz jauno situāciju (*sk.: Levits E. Eiropas tiesību dimensija: tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principi Eiropas Savienības tiesībās. Grām.: Balodis R. (red.) Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā paļāvība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 44. lpp.*). Pārejas perioda noteikšana ir viens no veidiem, kā nodrošināt ar tūlītēju spēku laikā pieņemto tiesību normu tiesiskumu (*sk.: Onževs M. Tiesību normu laika aspekti tiesiskā un demokrātiskā valstī. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2016, 206. lpp.*). Likumdevējam, nosakot saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu, ir vispusīgi un pilnvērtīgi jāapsver visu konkrētās tiesību normas tvērumā ietilpstošo personu situācija, izvērtējot personām jau esošo tiesību apjomu un nodrošinot šīm personām efektīvu tiesisko aizsardzību vai arī pamatojot, kāpēc šāda aizsardzība nav jānodrošina.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, no vienas puses, mēģināja aizsargāt personu tiesisko paļāvību uz to, ka tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, kuras tām radušās Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā esības laikā, šīs personas varēs īstenot arī pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās. Savukārt, no otras puses, likumdevējs vērtēja to, lai tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu no jauna nerastos tām personām, kuras šīs tiesības jau bija zaudējušas, un tādējādi centās nodrošināt tiesisko stabilitāti.

No apstrīdētās normas izriet, ka tā pieļauj gadījumus, kad pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās personai, kurai ir tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, šo tiesību izmantošanai tiek atvēlētas tikai dažas dienas. Proti, atkarībā no nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīža personai pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās var būt atvēlēts laiks no vienas dienas līdz nepilniem sešiem mēnešiem, lai tā pārplānotu savu rīcību uz jauno tiesisko regulējumu. Turklāt jāņem vērā, ka ir iespējamās arī tādas situācijas, kad nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīdi persona subjektīvi nemaz nevar ietekmēt.

No likumdošanas materiāliem un apstrīdētās normas satura neizriet, ka likumdevējs attiecībā uz nemantisko kaitējumu būtu vērtējis, cik ilgam vajadzētu būt tādām saprātīgam pārejas periodam, lai persona varētu savu rīcību pārplānot no 10 gadu termiņa uz daudz īsāku laiku (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2017. gada 13. jūnija sēdes audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments savā judikatūrā ir norādījis, ka likumdevējs ar apstrīdēto normu nav aptvēris arī to personu tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, kurām šīs tiesības radušās vairāk nekā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, un tāpēc atzinis, ka atbilstoši tiesiskās palāvbības un samērīguma principiem šādas tiesības attiecīgajām personām var būt izmantojamas sešus mēnešus no Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās (*sk. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 27. septembra lēmumu lietā Nr. SKA-1499/2018*).

Pārejas regulējuma jēgai un taisnīguma principam pretēja ir tāda situācija, ka personai, kurai radušās tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu saskaņā ar iepriekš spēkā bijušu regulējumu, pārejas periods tiek noteikts patvaļīgi, proti, šo tiesību izmantošanas termiņš ir padarīts atkarīgs no tādiem apstākļiem, kurus šī persona faktiski nevar ietekmēt. Atkarībā no kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskā pamata rašanās brīža šā termiņa ilgums var būt atšķirīgs – sākot no vienas dienas, ko nevar uzskatīt par saprātīgu periodu, kurā personai būtu iespējams pārplānot savu rīcību atbilstoši jaunajai tiesiskajai kārtībai, līdz nepilniem sešiem mēnešiem. Tādējādi apstrīdētās normas tvērumā ietilpstošajām personām netiek nodrošinātas vienlīdzīgas savu tiesību aizsardzības iespējas.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, nosakot periodu pārejai uz jauno tiesisko regulējumu, nav vispusīgi un pilnvērtīgi pārliecinājies par apstrīdētās normas ietekmi uz jau pastāvošajām tiesiskajām attiecībām. Tādējādi šis regulējums neatbilst tiesiskās palāvbības principam un nenodrošina personas tiesību uz atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma aizsardzību. Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās

paļāvības principam un Satversmes 92. panta trešajam teikumam neatbilst tāda situācija, ka personas tiesiskais stāvoklis bez īpaša pamatojuma vai izvērtējuma tiek pasliktināts, tai nenodrošinot saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu un tādējādi liedzot īstenot tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu saprātīgā pārejas periodā. Šāda situācija nav attaisnojama ar sabiedrības interesi nodrošināt tiesisko stabilitāti.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz tiesībām prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu tad, ja tā tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, neatbilst Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības principam un 92. panta trešajam teikumam.

17. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā jāņem vērā tas, ka tiesas uzdevums ir pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Turklāt tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 26. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža. Apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības. Taču nevar izslēgt iespējamību, ka apstrīdētā norma vēl kādai personai ir aizskārusi Satversmes 1. pantā ietvertās tiesības uz tiesiskās paļāvības aizsardzību un 92. panta trešajā teikumā ietvertās tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu. Tāpēc apstrīdētā norma attiecībā uz ikvienu personu, kura vērsusies lēmējīestādē, bet kurai, pamatojoties uz apstrīdēto normu, nemantiskā kaitējuma atlīdzinājums ir atteikts, jo ir nokavēts termiņš prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, ja tā tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, zaudē spēku no tās spēkā stāšanās brīža.

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments ir norādījis, ka sešu mēnešu termiņš būtu uzskatāms par pilnībā pietiekamu, lai persona pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās varētu pārorientēties uz jauno tiesisko kārtību (*sk. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018. gada 27. septembra lēmuma lietā Nr. SKA-1499/2018 10. punktu*). Lai nodrošinātu Satversmes 1. pantā ietvertu tiesiskās paļāvības aizsardzību un 92. panta trešajā teikumā ietvertās personu tiesības prasīt atbilstīgu nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, apstrīdētā norma ir jāpiemēro atbilstoši Atlīdzināšanas likuma sistēmai, nosakot, ka iepriekš minētajām personām bija tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu sešus mēnešus pēc Atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 2. punktu, ciktāl tas noteic tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam un spēkā neesošu no tā spēkā stāšanās brīža attiecībā uz personām, kurām nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms šā likuma spēkā stāšanās, kuras vērsušās lēmējiestādē un kurām ir atteikts atlīdzināt nemantisko kaitējumu, jo ir nokavēts termiņš.

2. Attiecībā uz personām, kurām nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies ne vairāk kā sešus mēnešus pirms Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, kuras vērsušās lēmējiestādē un kurām ir atteikts atlīdzināt nemantisko kaitējumu, jo ir nokavēts termiņš, Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 2. punkts, ciktāl tas noteic tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, ir piemērojams, nosakot, ka šīm personām bija tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu sešus mēnešus pēc šā likuma spēkā stāšanās.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 6. aprīlī

lietā Nr. 2020-31-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Jāņa Pilāta konstitucionālās sūdzības,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2021. gada 3. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmās daļas, ciktāl tā nosaka soda naudas 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas aprēķinu un piedziņu no nodokļu maksātāja, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1995. gada 2. februārī pieņēma likumu "Par nodokļiem un nodevām", kas stājās spēkā 1995. gada 1. aprīlī.

Ar 2009. gada 21. maija likumu "Grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām"" 5. pantu likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) izteikta šādā redakcijā: "Ja juridiskā persona vai fiziskā persona, kas reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicēja, veic saimniecisko darbību, neregistrējoties kā konkrēta nodokļa maksātājs, vai 30 dienu laikā pēc nodokļu administrācijas noteiktā termiņa neiesniedz nodokļu likumos paredzētās nodokļu deklarācijas, kā arī nodokļu administrācijas pieprasītos saimnieciskās darbības un grāmatvedības dokumentus, bez kuriem nodokļu administrācijas ierēdņi (darbinieki) nevar noteikt maksājamā nodokļa summu, tad nodokļu administrācija, veicot nodokļu revīziju (auditu), aprēķina un par labu budžetam no nodokļu maksātāja piedzen nodokli, kas aprēķināts par taksācijas periodu no dienas, kad personai bija jāreģistrējas kā konkrēta nodokļa maksātājam, nokavējuma naudu šā likuma 29. panta otrajā daļā noteiktajā apmērā un soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas." Šī norma nav grozīta un ir spēkā tās sākotnējā redakcijā.

2. **Pieteikuma iesniedzējs – Jānis Pilāts** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. pantam, jo paredz nodokļu

maksātājam soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas.

Pieteikuma iesniedzējam veikts nodokļu audits, kurā konstatēts, ka viņš citstarp nav reģistrējies kā pievienotās vērtības nodokļa maksātājs, un viņam uz likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmās daļas pamata piemērota soda nauda 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās pievienotās vērtības nodokļa summas. Ar pienākumu maksāt apstrīdētajā normā noteikto soda naudu Pieteikuma iesniedzējam esot ierobežotas Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. Apstrīdētā norma varot kalpot par līdzekli pārkāpumu prevencijai nodokļu jomā. Tomēr, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, ar apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums neatbilst samērīguma principam.

Apstrīdētajā normā noteiktais pienākums maksāt soda naudu radot tādu finansiālu slogu, kas apgrūtinot nodokļu maksātāja piedalīšanos civiltiesiskajā apgrozībā un turpmāku nodokļu maksāšanu, kā arī neesot vērsts uz sabiedrības labklājības nodrošināšanu. Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, ja apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmērs tiktu individualizēts, atkāpjoties no fiksētās likmes. Soda noteikšanā vajagot ņemt vērā izdarītā pārkāpuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, kā arī atbildību mīkstinošus un pastiprinošus apstākļus.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Saeima piekrīt tam, ka apstrīdētajā normā noteiktais pienākums maksāt soda naudu ierobežo Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, kas noteiktas Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos. Šis ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tā leģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības aizsardzība. Proti, ar tiesību normām, kas paredz atbildību par nodokļu likumu pārkāpšanu, tiek veicināta atbilstoša un savlaicīga nodokļu maksāšana, plašākā nozīmē – ietekmēta nodokļu maksātāju rīcība.

Apstrīdētā norma esot piemērots līdzeklis tajā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai. Apstrīdētā norma kopsakarā ar citām tiesību normām nodokļu tiesību jomā ļaujot nodokļu administrācijai individualizēt pieeju attiecībā uz ikvienu nodokļu maksātāju un jebkuru nodokļu pārkāpumu. Proti, soda naudas apmērs esot atkarīgs no budžetā iemaksājamās nodokļa summas, un nodokļu administrācija netipiskos gadījumos varot to samazināt atbilstoši samērīguma principam. Turklāt apstrīdētā norma attiecoties tikai uz nodokļu revīziju (auditu), tādēļ tiekot piemērota reti.

Soda naudai, ko nodokļu administrācija aprēķina par nesamaksāto nodokli, piemērot krimināltiesisks raksturs, tādēļ varētu būt nepieciešama pārkāpuma individuāla izvērtēšana un soda naudas apmēra individualizācija. Taču esot svarīgi sabalansēt atsevišķu personu tiesības uz individuālu pārkāpuma izvērtēšanu un soda naudas apmēra individualizāciju ar valsts pienākumu nodrošināt efektīvu nodokļu administrēšanas sistēmu, kas vērsta uz visas sabiedrības labklājības aizsardzību. Konkrētajā gadījumā sabiedrības labums esot lielāks par Pieteikuma iesniedzēja tiesībām nodarītu kaitējumu.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam.

Vispārīgais apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas mērķis esot panākt, lai nodokļu maksātāji pildītu savus pienākumus nodokļu jomā, kā arī sodīt pārkāpējus. Soda nauda nodrošinot to, lai valsts savlaicīgi gūtu ienākumus nodokļu maksājumu veidā.

Apstrīdētajā normā paredzēto soda naudu varot salīdzināt ar administratīvo atbildību par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināmo maksājumu nomaksas un par nodokļu maksātāju reģistrēšanās kārtības neievērošanu. Nosakot administratīvā soda veidu un mēru, tiekot vērtēts izdarītā pārkāpuma raksturs, pie atbildības saucamās personas personība (juridiskajai personai – reputācija), mantiskais stāvoklis, pārkāpuma izdarīšanas apstākļi, atbildību mīkstinoši un pastiprinoši apstākļi.

No apstrīdētās normas neizrietot, ka tās piemērošanas procesā nodokļu administrācijai katrā konkrētajā gadījumā būtu jāvērtē nodokļu maksātāja individuālie apstākļi. Iespēja noteikt tiesisku nodokļa samaksas pienākumu un piedzīt nokavējuma naudu kopsakarā ar likuma "Par nodokļiem un nodevām" XVI nodaļā paredzēto administratīvo atbildību esot līdzeklis, kas tikpat efektīvi kā apstrīdētajā normā noteiktā soda nauda ļautu sasniegt apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, bet mazāk ierobežotu indivīda tiesības.

5. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – uzskata, ka apstrīdētajā normā paredzētais pārkāpums ir smags, liecina par nodokļu maksātāja nesadarbošanos ar nodokļu administrāciju un tādēļ par to noteiktās soda naudas apmērs ir saglabājams pašreizējā līmenī.

Apstrīdētajā normā paredzētie pārkāpumi esot saistīti ar vēlmi izvairīties no nodokļu un citu obligāto maksājumu samaksas. Tādējādi likumdevēja mērķis, nosakot atbildību par šiem pārkāpumiem, bijis ne tikai sodīt vainīgās personas, bet arī atturēt citas personas no darbībām, kas atstāj negatīvu ietekmi uz valsts budžetu.

Likumdevējs regulāri izvērtējot apstrīdēto normu un tad, ja tiek konstatēta iespēja samazināt piemērojamo sankciju, to darot un nosakot saudzējošāku līdzekli. Tomēr pašlaik neesot iespējams noteikt kādu

citu, alternatīvu līdzekli, kas darbotos tikpat efektīvi. Pēc Finanšu ministrijas ieskata, pilnīga atteikšanās no sodīšanas regulējuma vai sankcijas apmēra būtiska samazināšana, it īpaši ņemot vērā ekonomisko situāciju un ēnu ekonomikas līmeni valstī, šobrīd nav iespējama.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma tās pašreizējā redakcijā rada nesamērīgas piemērošanas risku un būtu precizējama.

Valstij esot pienākums sabiedrības labklājības interesēs izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu. Taču valstij esot arī pienākums aizsargāt personas no nesamērīgiem sodiem, pat ja tie tiek piemēroti par nodokļu likumu pārkāpumiem.

Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā atzītajai samērīguma principa izpratnei esot nošķiramas sankcijas, kas tiek piemērotas tādām nodokļu maksātājam, kurš apzināti slēpis ar nodokli apliekamo objektu, un tādām nodokļu maksātājam, kurš pārkāpumu pieļāvis neuzmanības dēļ. Vērtējot sankcijas samērīgumu, vajagot ņemt vērā pārkāpuma raksturu un smagumu, kā arī to, vai konkrētais sankcijas apmērs patiešām ir nepieciešams, lai nodrošinātu precīzu nodokļa iekasēšanu un izvairītos no krāpšanas.

Likumdevēja izvēle noteikt soda naudu 100 procentu apmērā no nesamaksātās nodokļa summas esot samērīga tiktāl, ciktāl pienākums maksāt šādu soda naudu attiecas uz personām, kuras izrādījušas tādu attieksmi pret likumā noteiktā pienākuma izpildi, kas liecina par jaunu nodomu vai rupju neuzmanību un nevērību pret saviem pienākumiem. Tomēr gadījumos, kad persona likumā noteikto pienākumu nav izpildījusi neizpratnes, kļūdas vai nezināšanas dēļ, likumā vajadzētu būt paredzētai iespējai variēt soda naudas apmēru, tādējādi panākot soda individualizāciju.

7. Pieaicinātā persona – Valsts ieņēmumu dienests – uzskata, ka apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmērs ir samērīgs.

Apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda tiekot piemērota tikai nodokļu revīzijas (audita) gadījumā. Pēc nodokļu maksātāja datu izvērtēšanas nodokļu ieņēmumu riska jomā Valsts ieņēmumu dienests varot veikt datu atbilstības pārbaudi, tematisko pārbaudi un nodokļu revīziju (auditu). Veicamās pārbaudes veids katrā konkrētajā gadījumā tiekot noteikts atbilstoši konstatētajiem riskiem. Pirms soda naudas piemērošanas Valsts ieņēmumu dienests aicinot nodokļu maksātāju labprātīgi izpildīt saistības.

Netipiskos gadījumos apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēru esot iespējams mainīt, taču ne Valsts ieņēmumu dienesta, ne tiesu praksē šādi gadījumi neesot konstatēti.

8. Pieaicinātā persona – biedrība "Latvijas Nodokļu konsultantu asociācija" – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam, jo tajā paredzētās soda naudas apmērs nav samērīgs.

Apstrīdētajā normā paredzētās sankcijas mērķis esot nodrošināt precīzu nodokļu iekasēšanu un nepieļaut nodokļu krāpšanu. Soda naudas apmērs pretēji Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātajām atziņām pārsniedzot to, kas ir nepieciešams, un esot nesamērīgi augsts. Proti, apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma mērķi varot tikt sasniegti, samazinot sankcijas maksimālo apmēru vai arī ļaujot nodokļu administrācijai individualizēt sankcijas apmēru atbilstoši pārkāpuma raksturam, smagumam un nodokļu maksātāja ļaunprātības pakāpei. Savukārt tādi nodokļu tiesībās pastāvoši tiesiskie mehānismi kā soda naudas apmēra piesaiste budžetā iemaksājamā nodokļa apmēram, nodokļu administrācijas izvērtējums par veicamās pārbaudes veidu, principa "konsultē vispirms" piemērošana un vienošanās līguma noslēgšana nenodrošinot soda naudas apmēra individualizāciju.

9. Pieaicinātā persona – Dr. oec. Kārlis Ketners – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Nodokļu tiesībās paredzētās sankcijas piemērojot tad, ja nav veikts savlaicīgs un atbilstošs nodokļa maksājums vai arī nav izpildītas citas, sekundāras saistības. Šo sankciju galvenais mērķis esot veicināt nodokļu saistību izpildi un novērst pārkāpumus. To noteikšanas procesā esot piemērojami tādi principi kā likumība, samērīgums, dubultās sodīšanas aizliegums, individuāla vaina un pienācīgs process.

Nodokļu soda naudas piemērošanas procesā kompetentā iestāde parasti neveicot diferenciāciju atbilstoši tādiem apstākļiem kā personas individuālā situācija vai vainas pakāpe, jo šādu nosacījumu izvirzīšana ievērojami apgrūtinātu nodokļu iekasēšanas sistēmas funkcionēšanu. Lai arī atsevišķos gadījumos nodokļu sankcijas individualizācija vai atcelšana esot pieļaujama, to nevarot attiecināt uz situācijām, kad tā iedragātu sabiedrības vai personas izpratni par pārkāptā noteikuma nozīmīgumu.

Latvijas nodokļu sankciju sistēmā pastāvot iespējas diferencēt sodus pēc pārkāpuma smaguma, intensitātes un personas vainas pakāpes, tomēr apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēra diferenciācija pēc personiskiem apstākļiem vai pēc vainas pakāpes neesot iespējama, jo apstrīdētā norma esot piemērojama nodokļu audita (revīzijas) rezultātā un tikai tad, ja persona acīmredzami nav izmantojusi normatīvajos aktos paredzētās iespējas atrisināt situāciju un novērst pārkāpuma sekas.

10. Pieaicinātā persona – Mg. oec. Sabīne Vuškāne – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot lēģitīms mērķis – valsts budžeta līdzekļu nodrošināšana, kas savukārt nodrošinot valsts funkciju izpildi, tai skaitā pamattiesību nodrošināšanu. Tomēr atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātajām atziņām sankcijām par pārkāpumiem nodokļu jomā vajagot atbilst samērīguma principam un efektivitātes principam.

Apstrīdētajā normā paredzētie pārkāpumi esot saistīti ar maksājāmā nodokļa veidu. Proti, pienākums reģistrēties kā nodokļa maksātājam esot attiecināms uz pievienotās vērtības nodokļa maksāšanu, tomēr pienākums maksāt pievienotās vērtības nodokli pastāvot neatkarīgi no reģistrēšanās pienākuma izpildes, tādēļ personas sodīšana par neregistrēšanās faktu vien neesot lietderīga.

Saistībā ar citiem nodokļiem gadījumos, kad persona ir reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicēja, neesot nepieciešama īpaša reģistrācija kā konkrēta nodokļa maksātājam. Tomēr šajos gadījumos esot svarīga nodokļu deklarāciju iesniegšana un nodokļa samaksas fakts. Personas rīcība, pēc nodokļu administrācijas uzaicinājuma neiesniedzot deklarāciju vai apstrīdētajā normā minētos dokumentus, esot vērtējama kā apzināta nesadarbošanās un ieņēmumu slēpšana. Šādā gadījumā soda nauda 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas esot efektīva un atturoša.

Individualizēta pieeja esot iespējama nodokļu maksātāja pārkāpuma konstatēšanas procesa veida izvēlē, kā arī attiecībā uz jau aprēķinātas soda naudas samazināšanu un maksāšanas termiņa noteikšanu, tomēr attiecībā uz soda naudas apmēra aprēķināšanu apstrīdētā norma neparedzot individuālu pieeju. Tādējādi vajagot normatīvi nostiprināt iespēju soda naudas apmēru samazināt, ņemot vērā nodokļu maksātāja nodomu.

11. Pieaicinātās personas – *Mg. iur., Mg. oec. Ieva Liepiņa un Mg. iur., Bac. oec. Santa Ozola* – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam, ciktāl tā neparedz soda naudas individualizāciju gadījumos, kad veikta saimnieciskā darbība, neregistrējoties kā konkrēta nodokļa maksātājam.

Apstrīdētajā normā noteiktā soda nauda esot paredzēta par diviem atsevišķi vērtējamiem pārkāpumiem. Pirmkārt, apstrīdētajā normā paredzētajam pārkāpumam – neregistrēšanās kā nodokļa maksātājam – esot formāls raksturs. Tomēr šāds secinājums neesot pietiekams pamats atzīt sankcijas apmēru par neatbilstošu pārkāpumam. Apstrīdētajā normā paredzētās sankcijas piemērošana esot attaisnojama, ja nodokļu maksātājs bijis apzināti nevērīgs pret obligāto prasību ievērošanu vai konstatējama ļaunprātīga rīcība ar mērķi izvairīties no pienākuma maksāt nodokli un slēpt budžetā maksājamo nodokli. Citos gadījumos soda nauda 100 procentu

apmērā no budžetā iemaksājamās summas visdrīzāk pārsniegtu to apmēru, kāds nepieciešams, lai panāktu nodokļu maksātāju rūpīgu attieksmi pret pienākumu reģistrēties kā konkrēta nodokļa maksātājam.

Otrkārt, apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda tiekot noteikta gadījumā, kad nodokļu maksātājs 30 dienu laikā pēc nodokļu administrācijas noteiktā termiņa nav iesniedzis maksājamās nodokļa summas noteikšanai nepieciešamos dokumentus. Soda naudas piemērošana esot paredzēta vien gadījumā, kad nodokļu maksātājs rupji pārkāpis sadarbošanās pienākumu. Turklāt tipiskā gadījumā nodokļu maksātāja nesadarbošanās esot saistīta ar apzinātu nepieciešamās informācijas un dokumentu nesniegšanu nolūkā slēpt maksājamo nodokli, tādēļ apstrīdētā norma šajā aspektā atbilstot samērīguma principam. Savukārt netipiskā gadījumā apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēru esot iespējams samazināt, ņemot vērā tādus apstākļus kā nodokļu likumu skaidrība un nodokļu maksātāju informētība par nodokļu administrācijas praksi un nostāju nodokļu likumu piemērošanā.

Secinājumu daļa

12. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt, vai apstrīdētā norma, ciktāl tā nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no valsts budžetā iemaksājamās nodokļa summas, atbilst Satversmes 105. pantam.

Apstrīdētā norma paredz soda naudas piemērošanu fiziskajām un juridiskajām personām par saimnieciskās darbības veikšanu, neregistrējoties kā konkrēta nodokļa maksātājam, ja persona ir reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicēja, (turpmāk – reģistrēšanās pienākuma pārkāpums) vai par nodokļu likumos paredzēto deklarāciju, kā arī maksājamā nodokļa summas aprēķināšanai nepieciešamo dokumentu neiesniegšanu noteiktā termiņā (turpmāk – dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpums). Proti, apstrīdētā norma attiecas gan uz fiziskajām personām, gan juridiskajām personām, un tajā paredzētās tiesiskās sekas var iestāties divu savstarpēji atšķirīgu pārkāpumu gadījumos.

12.1. Satversmes tiesa ir atzinusi: izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesai, no vienas puses, jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai, bet, no otras puses, jāievēro vienlīdzības princips un jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēju. Ja konstitucionālajā sūdzībā apstrīdētā tiesību norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, Satversmes tiesa precizē, ciktāl tā izvērtēs apstrīdēto normu (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 11. punktu*). Tādējādi izskatāmajā lietā nepieciešams precizēt, kādā apjomā un attiecībā uz kurām personām izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

12.2. No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam – fiziskajai personai – piemērota par neregistrēšanas pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā, proti, par registrēšanās pienākuma pārkāpumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 85.–86. lp.*). Tomēr tiesisko seku ziņā apstrīdētā norma uz tajā minētajiem tiesību subjektiem attiecas vienādi neatkarīgi no šajā normā minētā pārkāpuma veida un tā, vai attiecīgā pārkāpuma izdarītājs ir fiziskā vai juridiskā persona.

Izvērtējot tiesību normas ietekmi gan uz personu, kurai soda nauda piemērota par registrēšanās pienākuma pārkāpumu, gan personu, kurai soda nauda piemērota par dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu, neatkarīgi no tā, vai attiecīgā pārkāpuma izdarītājs ir fiziskā vai juridiskā persona, tiek nodrošināta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*). Turklāt konkrētajā gadījumā, ņemot vērā Saeimas atbildes rakstā un pieaicināto personu viedokļos paustos apsvērumus, lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai attiecībā uz visiem apstrīdētās normas tvērumā ietilpstošajiem nodokļu maksātājiem izvērtētu tās satversmību neatkarīgi no apstrīdētajā normā minētā pārkāpuma veida un tā, vai attiecīgā pārkāpuma izdarītājs ir fiziskā vai juridiskā persona.

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa izvērtēs, vai apstrīdētā norma, ciktāl tā nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no valsts budžetā iemaksājamās nodokļa summas, atbilst Satversmes 105. pantam.

13. Satversmes 105. pants nosaka: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību."

13.1. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105. pantam, bet apstrīdētā norma neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, izvērtējama vienīgi šīs normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 16.1. punktu*).

Apstrīdētajā normā paredzētā soda naudas maksājuma veikšanas pienākums nozīmē nodokļu maksātāja naudas līdzekļu samazinājumu tādā gadījumā, ja nodokļu maksātājs izdarījis apstrīdētajā normā paredzētos pārkāpumus. Tādējādi apstrīdētā norma neattiecas uz īpašuma piespiedu

atsavināšanu sabiedrības vajadzībām un tās satversmība ir vērtējama atbilstoši Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumam.

13.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts iespēju sabiedrības interesēs ierobežot šīs tiesības. Tādējādi minētais pants, no vienas puses, ietver valsts pienākumu nodrošināt īpašuma tiesību aizsardzību, taču, no otras puses, dod valstij arī tiesības noteiktā apjomā un kārtībā ieviest īpašuma tiesību izmantošanā. Ar "tiesībām uz īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, piemēram, īpašums Civillikuma 927. panta izpratnē. Arī personas naudas līdzekļi ir tiesību uz īpašumu objekts (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 15.2. punktu*).

Tādējādi nodokļu maksātāja mantas, kuras samazinājumu rada apstrīdētajā normā noteiktais pienākums maksāt soda naudu, aizsardzība ietilpst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteikto tiesību uz īpašumu tvērumā.

13.3. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka normatīvajos tiesību aktos noteikts obligāta maksājuma veikšanas pienākums vienmēr nozīmē tiesību uz īpašumu ierobežojumu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 23. punktu*). Arī mantiska rakstura soda samaksas pienākums vienmēr aizskar personas tiesības uz īpašumu. Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais pienākums veikt tajā paredzēto soda naudas maksājumu aizskar nodokļu maksātāja īpašumu, proti, rada nodokļu maksātāja mantas samazinājumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma nodokļu maksātājam ierobežo Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās tiesības uz īpašumu.

14. Lai izvērtētu Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietverto pamattiesību ierobežojuma satversmību, jānoskaidro:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu;
- 2) vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai šis ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 14. punktu*).

15. Lai noskaidrotu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 13.2. punktu*).

15.1. Saeima apstrīdēto normu pieņēma ar 2009. gada 21. maija likumu "Grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām"". Saeima attiecīgo likumprojektu izskatīja trijos lasījumos. Valsts prezidents 2009. gada 9. jūnijā izsludināja likumu oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 89 normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā.

15.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan saprotamai, gan paredzamai. Proti, tiesību normai jābūt formulētai tik precīzi un skaidri, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas, kā arī tā, lai norma nodrošinātu aizsardzību pret tās patvaļīgu piemērošanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 14. punktu*).

No apstrīdētās normas nodokļu maksātājs var secināt un paredzēt tiesiskās sekas, kādas iestāsies gadījumā, ja viņš izdarīs registrēšanās pienākuma pārkāpumu vai dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu. Proti, nodokļu administrācija šādā gadījumā nodokļu maksātājam piemēros soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas. Tādējādi apstrīdētās normas formulējums ir pietiekami skaidrs, persona var izprast tās saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

16. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 18. punktu*).

Satversmes tiesas procesā pienākums uzrādīt un pamatot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētāji gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 20. punktu*).

Saeima norāda, ka ar normām, kas paredz atbildību par nodokļu likumu pārkāpšanu, tiek veicināta atbilstoša un savlaicīga nodokļu

maksāšana. Proti, nodokļu maksātājs tiek atturēts no nodokļu likumu pārkāpuma izdarīšanas, bet pārkāpumu izdarījušais nodokļu maksātājs tiek sodīts, lai atturētu to, kā arī citus nodokļu maksātājus no turpmāku pārkāpumu izdarīšanas. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības aizsardzība.

16.1. Satversmes ievadā noteikts, ka Latvijas valsts ir izveidota citstarp tādēļ, lai nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Par šo mērķu nodrošināšanas instrumentu ir uzskatāms citstarp valsts budžets un valsts rīcībā esošie finanšu līdzekļi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu*).

Atbilstoši Satversmes 66. panta pirmajai daļai Saeima ik gadus pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu. Proti, likumdevējam ir pienākums lemt par budžeta ieņēmumu nodrošināšanas veidiem. No Likuma par budžetu un finanšu vadību I daļas un 1. panta, kā arī likuma "Par nodokļiem un nodevām" 1. panta 1. punkta izriet, ka viens no likumdevēja izraudzītajiem budžeta ieņēmumu nodrošināšanas un attiecīgi valsts un pašvaldību funkciju finansēšanas veidiem ir saskaņā ar nodokļu likumiem iekasētie vai saņemtie nodokļi. Nodokļu ieņēmumi kalpo valsts un atsevišķos gadījumos arī pašvaldību institūcijām nepieciešamo izdevumu segšanai.

Nodokļu ieņēmumu nodrošināšana ir tieši saistīta ar personas konstitucionālajiem pienākumiem pret Latvijas valsti. Personas konstitucionālie pienākumi ir vērsti uz Latvijas valsts pamatnormā ietvertās suverēna gribas – dzīvot demokrātiskā tiesiskā valstī – ilgtspējīgu īstenošanu. Savukārt šādu pienākumu nepildīšana apdraud ikvienas demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanu (*sal. sk. arī: Weiler J. H. H. The Crumbling of European Democracy. In.: Graber M. A., Levinson S., Tushnet M. (Eds.) Constitutional Democracy in Crisis? New York: Oxford University, 2018, p. 632*).

Satversmes ievadā ir atgādināts, ka ikvienam jā rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, kā arī nākamajām paaudzēm. Šīs rūpes izpaužas, personai pildot citstarp tai Satversmes 66. pantā ietverto konstitucionālo pienākumu maksāt nodokļus un tā uzņemoties atbildību par sabiedrības vajadzību apmierināšanu un Latvijas valsts uzturēšanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 26. punktu*).

16.2. Līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tādējādi, gan pieņemot nacionālās tiesību normas, gan noskaidrojot nacionālo tiesību normu saturu un piemērojot tās, ir jāņem vērā demokrātiju stiprinošās Eiropas Savienības tiesību normas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 23.1. punktu).

Atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības darbību 325. panta pirmajai daļai Eiropas Savienība un dalībvalstis apkaro krāpšanu un citādu nelikumīgu Eiropas Savienības finanšu intereses apdraudošu rīcību, saskaņā ar šo pantu veicot pasākumus, kuriem jāattur no šādas rīcības, kā arī jānodrošina efektīva aizsardzība dalībvalstīs, kā arī Savienības iestādēs un struktūrās. Minētā panta otrā daļa noteic: lai novērstu krāpšanu, kas apdraud Savienības finanšu intereses, dalībvalstis veic tādus pašus pasākumus, kādus tās veic, lai novērstu krāpšanu, kas apdraud viņu pašu finanšu intereses.

No Eiropas Savienības Tiesas judikatūras izriet: Eiropas Savienības pašas resursos ietilpst ieņēmumi, kas gūstami, piemērojot vienotu likmi pievienotās vērtības nodokļa bāzei, kura noteikta saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām. Tādējādi pastāv tieša saikne starp ieņēmumiem, kas atbilstoši Eiropas Savienības tiesībām gūti no pievienotās vērtības nodokļa, un atbilstošu pievienotās vērtības nodokļa resursu nodošanu Eiropas Savienības budžetam (*sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra sprieduma lietā C-617/10 "Åkerberg Fransson" 26. punktu*). Proti, ieņēmumi, kurus dalībvalstis gūst, iekasējot pievienotās vērtības nodokli, skar arī Eiropas Savienības finanšu intereses.

Ievērojot Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā noteikto, Eiropas Savienības budžeta līdzekļi tiek izmantoti citstarp brīvības, drošības un tiesiskuma telpas uzturēšanai, kā arī iekšējā tirgus izveidei. Tātad arī to nodokļu iekasēšana, kuru ieņēmumi tiek novirzīti Eiropas Savienības budžetā, veicina sabiedrības vajadzību apmierināšanu.

16.3. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir pienākums sabiedrības labklājības interesēs izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-18-01 17. punktu*). Turklāt nodokļu likumu tiesiskais regulējums kā tāds nebūtu pietiekams, ja nefunkcionētu iedarbīga pārkāpumu novēršanas sistēma (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 11. punktu*).

Nodokļu iekasēšanas sistēmas efektivitāte ir saistīta ar nodokļu maksātāju pienākumu izpildi, tādēļ valstij ir pienākums īstenot pasākumus, kas veicina un nodrošina nodokļu maksātāju saistību izpildi. Ja valsts šo pienākumu nepildītu pienācīgi un attiecīgi gūtu mazākus nodokļu ieņēmumus, tās spēja pildīt jebkādas funkcijas būtu ierobežota (*sk.: Hood C. The Tax State in the Information Age. In: Paul T. V., Ikenberry G. J., Hall J. A. (Eds.) The Nation-State in Question. Princeton: Princeton University, 2003, p. 213*). Turklāt šādā situācijā tiktu apdraudēta demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtā pastāvošo institūciju darbība (*sal. sk.: Levi M. Of Rule and Revenue*).

Berkeley: University of California, 1988, p. 2). Tātad minētā pienākuma izpilde sekmē arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimie mērķi ir šādi – sabiedrības labklājības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

17. Noskaidrojot, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa pārbauda:

- 1) vai ierobežojums ir piemērots legītimā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 18. punktu*).

Apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda ir piemērojama reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma un dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumos. Šo pienākumu juridiskā daba ir atšķirīga, tādēļ, pārbaudot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību samērīguma principam, Satversmes tiesa likumdevēja izraudzīto līdzekli vērtēs attiecībā uz katru no apstrīdētajā normā paredzētajiem pārkāpumiem.

18. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis nav piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai. Proti, apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda radot tādu finanšu slogu, kas liedzot nodokļu maksātājam turpināt saimniecisko darbību un maksāt nodokļus, tādējādi mazinot arī sabiedrības labklājību. Savukārt Saeima uzskata, ka, paredzot soda naudu par nodokļu pārkāpumiem, tiek veicināta atbilstoša un savlaicīga nodokļu maksāšana. Līdz ar to apstrīdētā norma esot piemērota tajā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai.

18.1. Reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā nodokļu maksātājs nav izpildījis tam normatīvajos tiesību aktos noteikto prasību reģistrēties konkrēta nodokļa maksātāju reģistrā. Šis pārkāpums parasti izpaužas, nodokļu maksātājam reģistrējoties kā saimnieciskās darbības

veicējam, bet neregistrējoties kā pievienotās vērtības nodokļa maksātājam un attiecīgi neapņēmjot un nemaksājot pievienotās vērtības nodokli par veiktajiem darījumiem.

Apstrīdētajā normā paredzētā registrēšanās pienākuma pārkāpējam ir pienākums maksāt konkrēto nodokli neatkarīgi no tā, vai tas ir registrējies kā attiecīgā nodokļa maksātājs, jo šis pārkāpums apgrūtina nodokļa iekasēšanu. Proti, ja nodokļu administrācijas rīcībā ir nepilnīga informācija par personām, kurām konkrēts nodoklis jāmaksā, mazinās attiecīgā nodokļa iekasēšanas efektivitāte (*sal. sk.: Hood C. The Tax State in the Information Age. In: Paul T. V., Ikenberry G. J., Hall J. A. (Eds.) The Nation-State in Question. Princeton: Princeton University, 2003, p. 213; Rozas J. A. Comment Report: Tax Penalties in a Cooperative Compliance Framework. In: Seer R., Wilms A. L. (Eds.) Surcharges and Penalties in Tax Law. 2015 EATLP Congress Milan, 28–30 May 2015. Amsterdam: IBFD, 2016, p. 45).*

Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi uz to, ka pienākumam registrēties pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā ir formāls raksturs, un atzinusi, ka par šā pienākuma neizpildi paredzētā soda mērķis nav nodrošināt nodokļa iekasēšanu no tā maksātāja, tomēr tas neliedz dalībvalstīm savos tiesību aktos noteikt par šā pienākuma neizpildi sodus, lai nodrošinātu precīzu nodokļa iekasēšanu un izvairītos no krāpšanās (*sal. sk. Eiropas Savienības Tiesas 2012. gada 19. jūlija sprieduma lietā C-263/11 "Rēdlihs" 45., 48. un 49. punktu*). Līdzīgas atziņas paustas arī Senāta judikatūrā (*sk. piemēram, Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-430/2013 14. punktu*).

Paredzot juridisku atbildību par registrēšanās pienākuma pārkāpumu, nodokļu maksātājs tiek motivēts šo pienākumu pildīt. Proti, apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda, kas bez individuāla izvērtējuma piemērojama registrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā, ir vērsta uz nodokļu maksātāja uzvedības ietekmēšanu, un tai ir preventīva iedarbība. Tātad apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda, kas bez individuāla izvērtējuma piemērojama registrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā, sekmē nodokļu iekasēšanas efektivitāti un tādējādi netieši veicina valsts un Eiropas Savienības finanšu aizsardzību, vienlaikus nodrošinot demokrātiskā valsts iekārtā pastāvošo institūciju darbību.

18.2. Dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā nodokļu maksātājs nav apstrīdētajā normā noteiktajā kārtībā nodokļu administrācijai iesniedzis nodokļu likumos paredzētās nodokļu deklarācijas vai nodokļu administrācijas pieprasītos saimnieciskās darbības un grāmatvedības dokumentus, bez kuriem nodokļu administrācija nevar noteikt maksājamā nodokļa summu.

Likuma "Par nodokļiem un nodevām" 32.² panta pirmā daļa noteic, ka nodokļu maksātājs noteiktajā termiņā sniedz šajā likumā vai konkrēto

nodokļu likumos paredzētās informatīvās deklarācijas vai pēc nodokļu administrācijas amatpersonas pieprasījuma papildu informāciju (saimnieciskās darbības ieņēmumus un izdevumus apliecinošus dokumentus, grāmatvedības uzskaites dokumentus, kā arī citu informāciju, kas raksturo darbības, kuras ietekmēja vai varēja ietekmēt nodokļu aprēķinu un nomaksu), kuru nesāņemot nav iespējama vai ir apgrūtināta konkrētā vai cita nodokļu maksātāja budžetā iemaksājamās nodokļa summas vai pārmaksas summas noteikšana. Līdzīgas prasības ietvertas arī konkrēto nodokļu likumos. Tajās ir konkretizēts nodokļu maksātāja sadarbības pienākums, kas izriet no personas konstitucionālā pienākuma maksāt nodokļus. Savukārt dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpums pēc būtības ir saistīts ar nodokļu maksātāja sadarbības pienākuma neizpildi (*sk. arī levas Liepiņas un Santos Ozolas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 49. lp.*).

Likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta ceturrtā daļa nosaka: ja nav iespējams noteikt nodokļa lielumu, nodokļu administrācija nosaka ar nodokli apliekamo bāzi un nodokļa summu uz aprēķinu pamata atbilstoši nodokļu maksātāja īpašumā esošās mantas vai kapitāla vērtības pieaugumam vai nodokļu administrācijas rīcībā esošajām ziņām. Tas nozīmē, ka dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā nodokļu administrācijai nodokļa summas aprēķināšanā nepieciešams ieguldīt papildu resursus. Turklāt šajā gadījumā nodokļu maksātāja rīcības rezultātā tiek kavēta nodokļu maksātāja saistību izpilde un budžeta ieņēmumu ieguve. Tādējādi dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā tiek ne vien mazināta nodokļu iekasēšanas efektivitāte, bet arī tieši apdraudētas valsts un noteiktos apstākļos arī Eiropas Savienības finanšu intereses.

Tiesiskajā sistēmā, kur nodokļu jomā nodokļu maksātājam ir pienākums sadarbīties ar nodokļu administrāciju, sodoša rakstura līdzekļu galvenā funkcija ir preventīva, proti, novērst, mazināt un paredzēt nodokļu saistību neizpildes risku (*sk.: Rozas J. A. Comment Report: Tax Penalties in a Cooperative Compliance Framework. In: Seer R., Wilms A. L. (Eds.) Surcharges and Penalties in Tax Law. 2015 EATLP Congress Milan, 28–30 May 2015. Amsterdam: IBFD, 2016, p. 54*). Arī apstrīdētajā normā paredzētajai soda naudai, kas bez individuāla izvērtējuma piemērojama dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā, ir preventīva iedarbība. Tādējādi tiek sekmēta nodokļu iekasēšanas efektivitāte un aizsargātas valsts un Eiropas Savienības finanšu intereses, turklāt nodrošinot arī demokrātiskā valsts iekārtā pastāvošo institūciju darbību.

18.3. Satversmes tiesa secina: likumdevējam, pildot tā pienākumu nodrošināt nodokļu ieņēmumus valsts budžetā un nosakot sodu politiku nodokļu jomā, ir zināma rīcības brīvība, ciktāl tiek ievēroti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas, Eiropas Savienības tiesības

un starptautiskās tiesības. Viena no šīs rīcības brīvības izpausmēm ir iespēja noteikt sodošā rakstura līdzekļus nodokļu maksātāja uzvedības ietekmēšanai, lai tādējādi nodrošinātu nodokļu ieņēmumus. Apstrīdētajā normā noteiktā soda nauda, kas bez individuāla izvērtējuma piemērojama reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma un dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā, ir uzskatāma par šādu sodošā rakstura līdzekli.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums veicina sabiedrības labklājības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību gan reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma, gan dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķu sasniegšanai.

19. Pārbaudot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami legītīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa izvērtē, vai legītīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka līdzeklis, kas viņa pamattiesības ierobežotu mazāk, varētu būt tāds tiesiskais regulējums, kas pieļautu soda naudas apmēra individualizāciju, atkāpjoties no fiksētās likmes. Turpretī Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā paredzēto pārkāpumu gadījumos jau ir iespējama zināma individualizācija.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam, nosakot to, kāds sods piemērojams par konkrēta nodarījuma izdarīšanu, ir zināma rīcības brīvība (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 5. punktu*). Tomēr, pieņemot tiesisko regulējumu, kas paredz atbildību par nodokļu likumu pārkāpšanu, valsts pienākums ir, cik vien to pieļauj konkrēto tiesisko attiecību raksturs, nodrošināt soda individualizāciju, proti, tā atbilstību izdarītajam pārkāpumam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 11. punktu*). Arī Eiropas Savienības Tiesa norāda, ka dalībvalstu paredzētajām sankcijām par nodokļu pārkāpumiem, kas skar Eiropas Savienības finanšu intereses, ir jāatbilst samērīguma principam. Proti, par nodokļu pārkāpumiem paredzētie sodi nedrīkst pārsniegt to, kas nepieciešams, lai sasniegtu pareizas nodokļu uzlikšanas un iekasēšanas, kā arī krāpšanas novēršanas mērķus. Lai pārbaudītu, vai sods atbilst samērīguma principam, jāņem vērā citstarp pārkāpuma raksturs, aizskārums, par kuru sods noteikts, pakāpe un soda apmēra noteikšanas līdzekļi (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 26. aprīļa sprieduma lietā C-564/15 "Farkas" 59. un 60. punktu*).

Eiropas Sadarbības un attīstības organizācija, starp kuras dalībvalstīm no 2016. gada 1. jūlija ir Latvija, izstrādājusi Vadlīnijas nodokļu saistību neizpildes riska pārvaldībai – rekomendējoša rakstura autoritatīvu dokumentu. No minētajām vadlīnijām izriet: par nodokļu pārkāpumiem paredzēto sodu efektivitāte tiek nodrošināta visaugstākajā līmenī, ja sodu piemērošanā tiek pieļauta to bardzības gradācija atbilstoši ar konkrēto pārkāpumu saistītajam riskam. Turklāt nodokļu maksātāja individuālo apstākļu izvērtējums ir viens no instrumentiem, kas nodokļu maksātājam var radīt pārliecību par to, ka attiecīgie nodokļu saistību izpildes veicināšanas pasākumi ir taisnīgi. Šāda izvērtējuma pastāvēšana tādās nodokļu maksātāja un nodokļu administrācijas tiesiskajās attiecībās, kas pamatotas uz savstarpēju sadarbību, savukārt sekmētu nodokļu maksātāja uzticēšanos nodokļu administrācijai un attiecīgi arī labprātīgu nodokļu saistību izpildi (sk.: *OECD Guidance Note. Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance*. Pieejams: www.oecd.org; sk. arī: *Feld L. P., Frey B. S. Deterrence and Tax Morale: How Tax Administrations and Taxpayers Interact*. Pieejams: www.oecd.org). Valsts īstenotajiem kontroles pasākumiem vajadzētu būt atšķirīgiem atkarībā no nodokļu maksātāja pieļautā pārkāpuma rakstura (sal. sk.: *Lederman L. Tax Penalties as Instruments of Cooperative Tax Compliance Regimes*. In: *Seer R., Wilms A. L. (Eds.) Surcharges and Penalties in Tax Law. 2015 EATLP Congress Milan, 28–30 May 2015. Amsterdam: IBFD, 2016, p. 39*).

Līdz ar to Satversmes tiesai izskatāmajā lietā jāpārbauda, vai apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēra individualizācija reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma un dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumos atbilstoši šo pārkāpumu raksturam ir nepieciešama.

20. Prasība, ka saimnieciskās darbības veicējam jāreģistrējas kā konkrēta nodokļa maksātājam, ir formāla (sk. *šā sprieduma 18.1. punktu*). Tās neievērošana neliedz nodokļu administrācijai veikt kontroles pasākumus un iekasēt nepieciešamos nodokļu maksājumus.

20.1. Reģistrēšanās pienākuma pārkāpums var izpausties dažādi. Proti, ir iespējamas gan situācijas, kad tas tiek izdarīts nezināšanas vai neuzmanības dēļ, gan situācijas, kad tas tiek izdarīts apzinātas ļaunprātības dēļ un ir saistīts ar izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Tas nozīmē, ka apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda attiecībā uz reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu vienādi regulē tādas situācijas, kurās attiecīgā pārkāpuma kaitīguma pakāpe ir atšķirīga.

Tātad par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu piemērojamās soda naudas individualizācija atbilstoši šā pārkāpuma raksturam ir nepieciešama.

Saeima ir norādījusi uz vairākiem juridiskiem mehānismiem, kas, pēc tās ieskata, nodrošina par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu noteiktās

soda naudas individualizāciju. Proti, nodokļu administrācija varot nodokļu maksātājam sniegt sākotnējas konsultācijas, piemērojot principu "konsultē vispirms", izvēlēties tādu veicamās nodokļu maksātāja pārbaudes veidu, kurā apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda nevar tikt piemērota, kā arī samazināt soda naudas apmēru, ja ar nodokļu maksātāju tiek slēgts vienošanās līgums. Tāpat mazāka apmēra soda naudas noteikšana esot iespējama, precizējot nodokļu deklarāciju likuma "Par nodokļiem un nodevām" 33.² panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā.

Tomēr šie juridiskie mehānismi tiesisko seku veidā ir ietverti tiesību normās, kuru tiesiskais sastāvs atšķiras no apstrīdētās normas tiesiskā sastāva. Proti, šie mehānismi ir piemērojami citās situācijās. Konkrētāk – princips "konsultē vispirms" tiek piemērots pirms nodokļu revīzijas (audita) uzsākšanas, savukārt, noslēdzot vienošanās līgumu un nodokļu maksātājam piekrirot papildus aprēķinātā nodokļa maksājuma un nokavējuma naudas apmēram, nodokļu administrācija atbilstoši likuma "Par nodokļiem un nodevām" 41. panta sestajai daļai atceļ 50 procentus no aprēķinātās soda naudas, atsevišķi nevērtējot nodokļu maksātāja apstākļus. Atbilstoši likuma "Par nodokļiem un nodevām" 33.² panta pirmajai un otrajai daļai nodokļu maksātājs var precizēt nodokļu deklarāciju pirms nodokļu revīzijas (audita) uzsākšanas, tātad arī šajā normā paredzētā soda nauda atšķirībā no apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas netiek piemērota nodokļu revīzijas (audita) rezultātā. Turklāt tas apstāklis, ka citu nodokļu kontroles veidu piemērošanas rezultātā nodokļu maksātājam soda nauda nevar tikt piemērota, neietekmē nodokļu revīzijas (audita) rezultātā noteiktās soda naudas atbilstību un samērīgumu. Veicamās pārbaudes veids katrā konkrētajā gadījumā tiek noteikts atbilstoši konstatētajiem riskiem, lai nodrošinātu nodokļu administrācijas resursu efektīvu izmantošanu un atbilstošu un operatīvu nodokļu iekasēšanu (*sk. Valsts ieņēmumu dienesta viedokli lietas materiālu 2. sēj. 10.–11. lp.*).

Tādējādi Saeimas norādītie juridiskie mehānismi nav uzskatāmi par tādiem, kas nodrošinātu apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēra individualizāciju reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā.

20.2. Satversmes tiesa atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru legítimo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu un 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 20. punktu*). Turklāt saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru legítimo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē un kurš no valsts un sabiedrības neprasa nesamērīgi lielu ieguldījumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.3. punktu*).

Apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda var tikt piemērota tikai nodokļu revīzijas (audita) gadījumā. Likuma "Par nodokļiem un nodevām" 1. panta 16. punkts noteic, ka nodokļu revīzija (audits) ir nodokļu administrācijas pārbaude, kad tiek kontrolēta viena vai vairāku nodokļu, nodokļu deklarācijas posteņu vai nodevu un citu valsts noteikto maksājumu aprēķināšanas, maksāšanas un ieskaitīšanas budžetā pareizība un atbilstība normatīvajiem aktiem noteiktā taksācijas periodā. Nodokļu revīzijas (audita) jēga ir nevis radīt jaunu, iepriekš nebijušu nodokļu maksāšanas pienākumu, bet gan pārbaudīt, vai un kā nodokļu maksātājs ir pildījis no likuma izrietošo nodokļu maksāšanas pienākumu (*sk. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2017. gada 31. maija sprieduma lietā Nr. SKA-116/2017 8. punktu*).

Nodokļu administrācija nodokļu revīziju (auditu) veic gadījumos, kad nodokļu maksātāja datu izvērtējuma nodokļu ieņēmumu riska jomā (risku analīzes) rezultātā konstatēts augsts nodokļu saistību neizpildes risks (*sk. Valsts ieņēmumu dienesta viedokli lietas materiālu 2. sēj. 14. lp.*). Šā iemesla dēļ nodokļu revīzijas (audita) rezultātā tiek aprēķināti papildu nodokļi, taču apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda tiek piemērota reti. Piemēram, 2019. gadā nodokļu administrācija veikusi 497 nodokļu revīzijas (auditus), taču soda nauda 100 procentu apmērā tikusi aprēķināta tikai 10 gadījumos (*sk. Finanšu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 6. lp.*). Tā kā apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda tiek piemērota salīdzinoši reti, secināms, ka soda naudas apmēra individualizācija reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā neprasa pārmērīgu valsts vai sabiedrības resursu ieguldījumu.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus attiecībā uz reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu ir iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tas nozīmē, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā bez individuāla izvērtējuma paredz soda naudu 100 procentu apmērā no valsts budžetā iemaksājamās nodokļa summas par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu, neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

21. Dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpums ir viena no nodokļu maksātāja sadarbības pienākuma neizpildes izpausmēm (*sk. šā sprieduma 18.2. punktu*).

No likuma "Par grāmatvedību" 1. panta un 2. panta pirmās daļas izriet, ka personai, kas veic saimniecisko darbību, ir pienākums kārtot grāmatvedību. Grāmatvedībā uzskatāmi atspoguļojami visi attiecīgās personas saimnieciskie darījumi, kā arī katrs fakts vai notikums, kas rada

pārmaiņas šīs personas mantas stāvoklī. Grāmatvedību kārtot tā, lai objektīvi būtu iespējams gūt patiesu un skaidru priekšstatu par personas finansiālo stāvokli bilances datumā, tās darbības rezultātiem, naudas plūsmu noteiktā laikposmā, kā arī konstatēt katra saimnieciskā darījuma sākumu un izsekot tā norisei. Turklāt no minētā likuma 6., 7. un 10. panta izriet: personai, kas veic saimniecisko darbību, ir pienākums arī glabāt gan saimnieciskās darbības dokumentus, gan grāmatvedības dokumentus. Savukārt likuma "Par nodokļiem un nodevām" 15. panta pirmās daļas 3. punkts uzliek nodokļu maksātājam pienākumu iesniegt nodokļu administrācijai šajā likumā vai konkrēto nodokļu likumos paredzētās nodokļu deklarācijas un informatīvās deklarācijas normatīvajos aktos noteiktajā termiņā. Tādējādi apstrīdētās normas subjektiem ir normatīvajos aktos noteikts pienākums sagatavot un glabāt apstrīdētajā normā minētos dokumentus un šis pienākums ir izpildāms neatkarīgi no tā, vai nodokļu administrācija ir uzsākusi nodokļu revīziju (auditu) un pieprasījusi minētos dokumentus.

Apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda par dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu maksājama tikai tad, ja nodokļu maksātājs apstrīdētajā normā minētos dokumentus nav iesniedzis nodokļu administrācijas noteiktajā termiņā un pat 30 dienu laikā pēc tā beigām. Tā kā nodokļa maksātājam ir pienākums minētos dokumentus glabāt neatkarīgi no nodokļu administrācijas pieprasījuma, tipiskā gadījumā dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpums liecina par nodokļu maksātāja apzinātu rīcību, kuras nolūks ir izvairīšanās no nodokļu nomaksas (*sk. arī levas Liepiņas un Santas Ozolas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 49. lp.*).

Apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēra individualizācijas iespēja nevar tikt uzskatīta par pašmērķi. Ja konkrēto pārkāpumu raksturo pietiekami vienveidīgi apstākļi, likumdevējs var noteikt tādu soda naudas apmēru, kas tipiskā gadījumā ir nemainīgs. Arī tiesību doktrīnā norādīts, ka par nodokļu pārkāpumiem uzliekamo sodu individualizācija vien nepadarīs personas, kas apzināti un ļaunprātīgi neievēro nodokļu jomu regulējošus normatīvos tiesību aktus, par priekšzīmīgiem nodokļu maksātājiem (*sk.: Lederman L. Tax Penalties as Instruments of Cooperative Tax Compliance Regimes. In: Seer R., Wilms A. L. (Eds.) Surcharges and Penalties in Tax Law. 2015 EATLP Congress Milan, 28–30 May 2015. Amsterdam: IBFD, 2016, p. 39*). Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēra individualizācija dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā atbilstoši šā pārkāpuma raksturam tipiskā gadījumā nav nepieciešama.

Līdz ar to nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmos mērķus attiecībā uz dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

22. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību samērīguma principam, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Proti, ir jānoskaidro lietā līdzsvarojamās intereses un tas, kurai no šīm interesēm un tiesībām būtu piešķirama prioritāte (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāatrod līdzsvars starp nodokļu maksātāja tiesībām uz īpašumu un valsts pienākumu izveidot tādu nodokļu iekasēšanas sistēmu, kas ir efektīva un attiecīgi veicina sabiedrības labklājības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.

22.1. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka nodokļu regulējumam, kas paredz atbildību par nodokļu likumu pārkāpšanu, ir jābūt efektīvam. Tā efektivitāti garantē gan soda neizbēgamība, gan soda bardzība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 11. punktu*). Arī no Eiropas Savienības Tiesas judikatūras izriet, ka sankcijām, kas paredzētas par nodokļu pārkāpumiem, jāatbilst efektivitātes principam. Piemēram, dalībvalsts noteiktajiem sodiem jābūt efektīviem un atturošiem, lai apkarotu pievienotās vērtības nodokļa jomā saskaņoto noteikumu pārkāpumus un aizsargātu Eiropas Savienības finanšu intereses (*sal. sk. Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 2. maija sprieduma lietā C-574/15 "Scialdone" 33. punktu un 2019. gada 17. janvāra sprieduma lietā C-310/16 "Dzivev" 30. punktu*).

Tādējādi, lai atzītu, ka nelabvēlīgās sekas, kas nodokļu maksātājam rodas tā pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā, Satversmes tiesai izskatāmajā lietā jāpārbauda, vai apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā ir efektīva un atturoša.

22.2. Tiesību doktrīnā atzīts: tas, vai nodokļu soda naudas apmērs ir efektīvs un atturošs, ir atkarīgs no kopējās sociālās un ekonomiskās situācijas, tostarp ēnu ekonomikas īpatsvara, un nodokļu maksāšanas kultūras valstī (*sk.: Lederman L. Tax Penalties as Instruments of Cooperative Tax Compliance Regimes. In: Seer R., Wilms A. L. (Eds.) Surcharges and Penalties in Tax Law. 2015 EATLP Congress Milan, 28–30 May 2015. Amsterdam: IBFD, 2016, pp. 40–41*). Līdzīgu viedokli paužušas arī vairākas pieaicinātās personas, uzsverot, ka minēto apstākļu dēļ apstrīdētajā normā paredzētās soda naudas apmēra būtiska samazināšana šobrīd nav iespējama (*sk. Finanšu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 6. lp. un Kārļa Ketnera viedokli lietas materiālu 2. sēj. 22. lp.*).

22.2.1. Nodokļu maksāšanas kultūra Latvijā ir saistīta ar PSRS īstenotās okupācijas sekām.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas valstī notika ne vien politiskās iekārtas un tiesiskās sistēmas transformācija, bet arī pāreja no plānveida ekonomikas uz tirgus ekonomiku. Turklāt šajā laikā bija nepieciešams veikt arī nodokļu sistēmas reformu.

Augstākā padome 1990. gada 28. decembrī pieņēma likumu "Par nodokļiem un nodevām Latvijas Republikā", kas citstarp noteica nodokļu veidus, objektus un maksātājus, kā arī principus, pēc kuriem veidojami atsevišķi nodokļu likumi. Tajā pašā dienā Augstākā padome pieņēma arī lēmumu "Par Latvijas Republikas likuma "Par nodokļiem un nodevām Latvijas Republikā" spēkā stāšanās kārtību", kura 5. punktā bija noteikts, ka ar minētā likuma pieņemšanas brīdi PSRS likumdošanas akti nodokļu un nodevu jautājumos Latvijas Republikas teritorijā nav spēkā.

Tomēr tiesiskā regulējuma izmaiņas vien nebija pietiekamas, jo bija nepieciešama arī paradigmu maiņa Latvijas juridiskajā kultūrā – sociālajā realitātē pastāvošos un laika gaitai atbilstoši mainīgajos priekšstatos par tiesību jēdzienu, tiesību avotiem, tiesību normu jaunrades un piemērošanas metodēm, argumentācijas teoriju, kā arī vienojošām pamatvērtībām un pasaules uzskatu (sk.: Hoecke Van M., Warrington M. *Legal Cultures, Legal Paradigms and Legal Doctrine: Towards a New Model for Comparative Law. The International and Comparative Law Quarterly*, 1998, Vol. 47, No. 3, pp. 495–536). Tā, piemēram, indivīdu tiesiskajā apziņā izpratne par nodokļu maksāšanas pienākuma saistošo spēku bija nepilnīga, jo PSRS īstenotās okupācijas laikā nodokļu maksātāja līdzdarbības pienākums mūdienu izpratnē nemaz nepastāvēja (sal. sk.: Torgler B. *Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement. Pieejams: openknowledge.worldbank.org; Martinez-Vazquez J., McNab R. M. *Tax Systems in Transition Economies. In: Hildreth W. B., Richardson J. A. (Eds.) Handbook on Taxation. New York: Dekker, 1999, p. 911*). Tomēr pārmaiņas juridiskajā kultūrā, tostarp izpratnē par personas konstitucionālo pienākumu maksāt nodokļus, nenotiek ātri.*

Savukārt 1995. gadā tika īstenota jauna Latvijas nodokļu sistēmas reforma, kuras mērķis bija, pirmkārt, nodrošināt stabilus budžeta ieņēmumus un, otrkārt, veicināt valsts ekonomisko izaugsmi (sk. 2003. gada 3. jūnija *Pamatnostādņu nodokļu un nodevu sistēmas attīstībā 1. pielikumu "Nodokļu un nodevu sistēmas attīstība"*. Pieejams: polsis.mk.gov.lv). Tomēr neilgi pēc šīs reformas par Latvijas nodokļu sistēmu raksturojošām iezīmēm tika atzīts citstarp sarežģīts un nekonkrēts nodokļu aprēķināšanas un samaksas mehānisms, vāja, bet dārga nodokļu administrēšanas sistēma, kā arī bieža nodokļu likumu grozīšana (sk.: Zelgalvis E. *Latvijas Republikas nodokļu sistēma. Latvijas Vēstnesis*, 1997. gada 2. jūlijs, Nr. 169). Būtiskas problēmas pastāvēja arī nodokļu administrēšanā. Nodokļu administrācijas rīcībā nebija pietiekama materiāltehniskā nodrošinājuma nodokļu kontroles pasākumu efektīvai veikšanai, jo līdz ar pāreju uz tirgus ekonomiku bija krasi

un būtiski pieaudzis nodokļu maksātāju skaits. Turklāt tiesību normu piemērošanas process tika veikts nevis atbilstoši demokrātiskā tiesiskā valstī izmantojamām juridiskajām metodēm, bet drīzāk gan sociālistiskās tiesību skolas tradīcijai raksturīgajā tiesību formālisma garā (*sal. sk.: Torgler B. Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement. Pieejams: openknowledge.worldbank.org; sk. arī: Levits E. Latvijas tiesiskā iekārta transformācijas procesā. Likums un Tiesības, 1999, Nr. 1, 6.–12. lpp.*).

Nekvalitatīvs nodokļu tiesiskais regulējums un formāla, mehāniska tā piemērošana mazināja nodokļu maksātāju uzticēšanos valstij un tiesībām, tostarp uzticēšanos nodokļu administrācijai. Šo vēsturisko apstākļu sekas ir tādas, ka Latvijā joprojām nodokļu saistību labprātīgas izpildes līmenis ir zems.

22.2.2. Jaunākie pētījumi liecina, ka pēdējo gadu laikā ēnu ekonomikas indekss Latvijā bija 22 līdz 24 procenti no iekšzemes kopprodukta (*sk.: Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2019. gadā. Pieejams: www.sseriga.edu*). Arī sabiedriskās domas pētījumi rāda, ka to aptaujāto personu skaits, kuras atzīst nepieciešamību maksāt visus nodokļus, pēc būtības sakrīt ar to aptaujāto personu skaitu, kuras pieļauj iespēju maksāt tikai daļu nodokļu (*sk.: Sabiedriskās domas pētījums par finanšu un nodokļu politiku. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2017. gada decembris. Pieejams: petijumi.mk.gov.lv*). Tātad ēnu ekonomikas līmenis Latvijā joprojām ir augsts, bet izpratne par personas konstitucionālo pienākumu maksāt nodokļus – nepietiekama.

Uzņēmēju iesaistīšanās ēnu ekonomikā ir atkarīga no tā, kā viņi uztver juridiskās atbildības iestāšanās iespējamību tādā gadījumā, ja nemaksās nodokļus, kā arī no tā, cik būtiskas ir šāda pārkāpuma sekas (*sk.: Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2019. gadā. Pieejams: www.sseriga.edu*). Proti, jo mazāka juridiskās atbildības iestāšanās iespējamība un mazāks piemērojamā soda apmērs, jo lielāks skaits nodokļu maksātāju apsvērs iespēju piedalīties ēnu ekonomikā (*sk.: Schneider F. The Shadow Economy in Europe: Using Payment Systems to Combat the Shadow Economy. Pieejams: www.feelingeurope.eu*).

Ņemot vērā minēto, kā arī pašreizējo ēnu ekonomikas līmeni un nodokļu maksāšanas kultūru Latvijā, atbilstoši apstrīdētajai normai bez individuāla izvērtējuma piemērojamā soda nauda 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas attiecībā uz dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu, kas izdarīts, nesadarbojoties ar nodokļu administrāciju, ir atzīstama par efektīvu un atturošu. Tādējādi nelabvēlīgās sekas, kas nodokļu maksātājam rodas no apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma, attiecībā uz dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tas nozīmē, ka apstrīdētajā normā ietvertais

pamattiesību ierobežojums attiecībā uz dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu atbilst samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā bez individuāla izvērtējuma paredz soda naudu 100 procentu apmērā no valsts budžetā iemaksājamās nodokļa summas par dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu, atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

23. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajai daļai tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

23.1. Satversmes tiesa ir atzinusi: lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā jāņem vērā tas, ka tiesas uzdevums ir pēc iespējas novērst pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu. Turklāt tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 25. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs lūdz atzīt apstrīdēto normu, ciktāl tā nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no valsts budžetā iemaksājamās nodokļa summas, par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Par aizskāruma rašanās brīdi var uzskatīt 2011. gada 14. novembri, kad apstrīdētā norma tika Pieteikuma iesniedzējam piemērota par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu. Lai pēc iespējas novērstu nelabvēlīgās sekas, ko Pieteikuma iesniedzējam radījusi apstrīdētās normas piemērošana, attiecībā uz viņu apstrīdētā norma, ciktāl tā bez individuāla izvērtējuma nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas par saimnieciskās darbības veikšanu, reģistrējoties kā saimnieciskās darbības veicējam, bet neregistrējoties kā konkrēta nodokļa maksātājam, atzīstama par spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

23.2. Nosakot konkrētu brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesa izvērtē arī to, vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu ne tikai attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 20.2. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka nodokļu tiesību joma ir būtiska valsts darbības joma, tādēļ nebūtu pieļaujama tāda situācija, ka pēc apstrīdētās normas atzīšanas par spēkā neesošu nāktos pārskatīt lielu daļu nodokļu administrācijas lēmumu, kuri ir stājušies spēkā un kuros šī norma varēja būt piemērota (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-18-01 22. punktu*). Taču iespējams, ka apstrīdētā norma reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā ir jāpiemēro jau uzsāktā administratīvajā procesā iestādē vai tiesā, līdz ar to arī citiem nodokļu maksātājiem aizskarot Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās pamattiesības. Lai aizsargātu arī šo nodokļu maksātāju pamattiesības, nepieciešams noteikt, ka apstrīdētā norma attiecībā uz nodokļu maksātājiem, kuri reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā uzsākuši un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, zaudē spēku no šo nodokļu maksātāju pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Iestāde vai tiesa par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu paredzētās soda naudas apmēru individualizē atbilstoši attiecīgā pārkāpuma izdarīšanas apstākļiem, tieši piemērojot Satversmes 105. panta pirmos trīs teikumus, samērīguma principu, kā arī šajā spriedumā ietvertās atziņas. Savukārt attiecībā uz citiem nodokļu maksātājiem apstrīdētā norma zaudē spēku no šā sprieduma publicēšanas dienas.

23.3. Satversmes tiesas likums ne vien dod Satversmes tiesai pilnvaras, bet arī uzliek atbildību gādāt par to, lai tās spriedumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 31. punktu*).

Satversmes tiesa norāda: ievērojot apstrīdētajā normā ietverto likumdevēja gribu un Latvijas pašreizējos sociālos un ekonomiskos apstākļus, sabiedrības interesēm pretēja būtu tāda situācija, ka reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma gadījumā nodokļu maksātājam soda nauda netiktu piemērota vispār. Tāpēc līdz brīdim, kad likumdevējs, atzīstot nepieciešamību noteikt soda naudu par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu, būs pieņēmis tādu risinājumu, kas nodrošina par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu paredzētās soda naudas atbilstību samērīguma principam, soda naudas apmērs ir individualizējams atbilstoši attiecīgā pārkāpuma izdarīšanas apstākļiem, tieši piemērojot Satversmes 105. panta pirmos trīs teikumus, samērīguma principu, kā arī šajā spriedumā ietvertās atziņas.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmo daļu, ciktāl tā bez individuāla izvērtējuma nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas par saimnieciskās darbības veikšanu, reģistrējoties kā saimnieciskās darbības veicējam, bet neregistrējoties kā konkrēta nodokļa maksātājam, **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.**

2. Attiecībā uz Jāni Pīlātu un nodokļu maksātājiem, kas uzsākuši un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmo daļu, ciktāl tā bez individuāla izvērtējuma nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas par saimnieciskās darbības veikšanu, reģistrējoties kā saimnieciskās darbības veicējam, bet neregistrējoties kā konkrēta nodokļa maksātājam, **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem un spēkā neesošu no viņu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

3. Atzīt likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmo daļu, ciktāl tā bez individuāla izvērtējuma nosaka soda naudu 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas par nodokļu likumos paredzēto nodokļu deklarāciju, kā arī nodokļu administrācijas pieprasīto saimnieciskās darbības un grāmatvedības dokumentu, bez kuriem nodokļu administrācijas ierēdņi (darbinieki) nevar noteikt maksājamā nodokļa summu, neiesniegšanu 30 dienu laikā pēc nodokļu administrācijas noteiktā termiņa, **par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2023. gada 9. februārī

lietā Nr. 2020-33-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

pēc divdesmit 13. Saeimas deputātu – Borisa Cileviča, Valērija Agešina, Vjačeslava Dombrovska, Vladimira Nikonova, Artūra Rubika, Ivana Ribakova, Nikolaja Kabanova, Igora Pimenova, Vitālija Orlova, Edgara Kucina, Ivana Klementjeva, Ingas Goldbergas, Evijas Papules, Jāņa Krišāna, Jāņa Urbanoviča, Ļubovas Švecovas, Sergeja Dolgoplova, Andreja Klementjeva, Regīnas Ločmeles-Luņovas un Ivara Zariņa – pieteikuma,

ar tiesas sēdes sekretārēm Lauru Stutāni un Alisi Ziemeli, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu un 28. pantu,

Rīgā 2023. gada 3. un 10. janvāra tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatīja lietu

"Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1995. gada 2. novembrī pieņēma Augstskolu likumu, kas stājās spēkā 1995. gada 1. decembrī.

1.1. Augstskolu likuma 5. pantā sākotnēji bija noteikts augstskolu uzdevums izkopt un attīstīt zinātni un mākslu. Ar 2018. gada 21. jūnija likumu "Grozījumi Augstskolu likumā" (turpmāk – 2018. gada 21. jūnija grozījumi Augstskolu likumā) Augstskolu likuma 5. panta trešais teikums tika izteikts jaunā redakcijā: "Tās savā darbībā izkopj un attīsta zinātni, mākslu un valsts valodu."

1.2. Ar 2018. gada 21. jūnija grozījumiem Augstskolu likumā tika grozīts arī tā 56. pants. Šā panta trešās daļas ievaddaļā vārdi "Valsts dibinātās augstskolās" tika aizstāti ar vārdiem "Augstskolās un koledžās". Tādējādi Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 30. aprīlim, noteica: "Augstskolās un koledžās studiju programmas īsteno valsts valodā. Svešvalodu lietošana studiju programmu īstenošanā iespējama tikai šādos gadījumos:

1) Eiropas Savienības oficiālajās valodās var īstenot studiju programmas, kuras ārvalstu studējošie apgūst Latvijā, un studiju programmas, kuras īsteno Eiropas Savienības programmu un starpvalstu līgumos paredzētās sadarbības ietvaros. Ārvalstu studējošajiem studiju kursu obligātajā apjomā iekļaujama valsts valodas apguve, ja studijas Latvijā ir paredzamas ilgāk par sešiem mēnešiem vai pārsniedz 20 kredītpunktus;

2) ne vairāk par vienu piekto daļu no studiju programmas kredītpunktu apjoma var īstenot Eiropas Savienības oficiālajās valodās, ievērojot, ka šajā daļā nevar ietilpt gala un valsts pārbaudījumi, kā arī kvalifikācijas, bakalaura un maģistra darba izstrāde;

3) studiju programmas, kuru īstenošana svešvalodā ir nepieciešama studiju programmas mērķu sasniegšanai, atbilstoši Latvijas Republikas izglītības klasifikācijai šādās izglītības programmu grupās: valodu un kultūras studijas, valodu programmas. Par studiju programmas atbilstību izglītības programmu grupām lemj licencēšanas komisija;

4) Eiropas Savienības oficiālajās valodās drīkst īstenot kopīgās studiju programmas."

Satversmes tiesa, tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatot lietu Nr. 2019-12-01 "Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 105. un 112. pantam", nolēma šo lietu sadalīt divās lietās: lietā Nr. 2019-12-01 "Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam" (turpmāk – lieta Nr. 2019-12-01) un izskatāmajā lietā. Tas tika izdarīts tādēļ, lai veicinātu sadalīto lietu vispusīgu un ātru iztiesāšanu, kā arī lemtu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

Satversmes tiesa 2020. gada 11. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-12-01, ar kuru atzina Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu (redakcijā, kas bija spēkā no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 30. aprīlim), ciktāl tā attiecās uz privātajām augstskolām, to mācībspēkiem un studējošajiem, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 112. un 113. pantam un spēkā neesošu no 2021. gada 1. maija.

Saeima 2021. gada 8. aprīlī pieņēma likumu "Grozījumi Augstskolu likumā", kas stājās spēkā 2021. gada 1. maijā (turpmāk – 2021. gada 8. aprīļa grozījumi Augstskolu likumā), un izteica Augstskolu likuma 56. pantu šādā redakcijā:

"(1) Studijas augstskolā un koledžā notiek saskaņā ar šajā likumā noteiktajā kārtībā izstrādātām, apstiprinātām un licencētām studiju programmām. Studiju programmas tiek īstenotas pilna laika un nepilna laika studijās.

(2) Augstskola vai koledža iekšējos normatīvajos aktos nosaka studiju saturu un pārbaudījumus izvirzāmās prasības, kas saistītas ar medicīnu, sportu, mākslu, policiju, robežsardzi, ugunsdzēsību un glābšanu, probāciju, penitenciāro darbu, valsts aizsardzību un citām attiecīgās augstskolas vai koledžas specifiskajām darbības jomām, ciktāl tas nav pretrunā ar šā likuma un citu normatīvo aktu prasībām.

(3) Augstskolās un koledžās studiju programmas īsteno valsts valodā. Studiju programmā, kas tiek īstenota valsts valodā, ne vairāk kā vienu piekto daļu no studiju programmas kredītpunktu apjoma drīkst īstenot citās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, ievērojot to, ka šajā daļā nevar ietilpt gala un valsts pārbaudījumi, kā arī kvalifikācijas, bakalaura un maģistra darba izstrāde.

(4) Eiropas Savienības oficiālajās valodās studiju programmas var īstenot šādos gadījumos:

1) ja tas noteikts starpvalstu līgumos vai Eiropas Savienības programmās paredzētās sadarbības ietvaros;

2) ja studiju virziena akreditācijas procesā visas studiju programmas, kuras ietilpst vienā izglītības tematiskajā jomā ar Eiropas Savienības oficiālajā valodā īstenojamo studiju programmu, ir saņēmušas novērtējumu "labi" vai "izcili";

3) ja tās ir kopīgās studiju programmas.

(5) Studiju programmu, tajā skaitā kopīgo studiju programmu, var īstenot kādā no Eiropas Savienības oficiālajām valodām vai citā svešvalodā, ja tas ir nepieciešams studiju programmas mērķu sasniegšanai, atbilstoši Latvijas izglītības klasifikācijai šādās izglītības programmu grupās: valodu un kultūras studijas, valodu programmas. Šajā gadījumā visām studiju programmām studiju virziena akreditācijas procesā ir jābūt saņēmušām novērtējumu "labi" vai "izcili". Par studiju programmas atbilstību izglītības programmu grupām lemj studiju kvalitātes komisija.

(6) Augstskola vai koledža ir tiesīga īstenot sagatavošanas kursus, lai sagatavotu reflektantus studijām augstskolas vai koledžas studiju programmās.

(7) Ārvalstu studējošajiem studiju kursu obligātajā apjomā iekļaujama valsts valodas apguve, ja studijas Latvijā ir paredzamas ilgāk par sešiem mēnešiem vai pārsniedz 20 kredītpunktus."

1.3. Ar 2018. gada 21. jūnija grozījumiem Augstskolu likumā tā pārejas noteikumi tika papildināti ar 49. punktu, kurš redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 30. aprīlim, noteica:

"Grozījumi šā likuma 56. panta trešajā daļā attiecībā uz studiju programmu īstenošanas valodu stājas spēkā 2019. gada 1. janvārī. Augstskolām un koledžām, kuru studiju programmu īstenošanas valoda

neatbilst šā likuma 56. panta trešās daļas nosacījumiem, ir tiesības turpināt studiju programmu īstenošanu attiecīgajā valodā līdz 2022. gada 31. decembrim. Pēc 2019. gada 1. janvāra studējošo uzņemšana studiju programmās ar īstenošanas valodu, kas neatbilst šā likuma 56. panta trešās daļas nosacījumiem, nav atļauta."

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2019-12-01 atzina Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 30. aprīlim), ciktāl tas attiecas uz privātajām augstskolām, par neatbilstošu Satversmes 112. un 113. pantam un spēkā neesošu no 2021. gada 1. maija.

Saeima ar 2021. gada 8. aprīļa grozījumiem Augstskolu likumā izteica Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punktu šādā redakcijā:

"Grozījumi šā likuma 56. panta trešajā daļā attiecībā uz studiju programmu īstenošanas valodu stājas spēkā 2019. gada 1. janvārī. Augstskolām un koledžām, kuru studiju programmu īstenošanas valoda neatbilst šā likuma 56. panta trešās daļas, kas bija spēkā līdz 2021. gada 30. aprīlim, nosacījumiem, ir tiesības turpināt uzsāktu studiju programmu īstenošanu attiecīgajā valodā līdz 2025. gada 31. decembrim. Pēc 2019. gada 1. janvāra studējošo uzņemšana studiju programmās ar īstenošanas valodu, kas neatbilst šā likuma 56. panta trešās daļas nosacījumiem, nav atļauta. Pēc 2021. gada 1. maija studējošo uzņemšana studiju programmās ar īstenošanas valodu, kas neatbilst šā likuma 56. panta trešās un ceturtais daļas nosacījumiem, kas stājas spēkā 2021. gada 1. maijā, nav atļauta."

2. Pieteikuma iesniedzējs – divdesmit 13. Saeimas deputāti (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešais teikums, 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, šeit un turpmāk redakcijā, kas bija spēkā no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 30. aprīlim (turpmāk – apstrīdētās normas), neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētās normas ierobežo Satversmes 105. pantā ietvertās privāto augstskolu tiesības uz iegūtās licences pamata veikt komercdarbību un par maksu sniegt augstākās izglītības pakalpojumu. Apstrīdētās normas pārkāpjot arī Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskuma principu, saskaņā ar kuru privāto augstskolu dibinātājiem radusies tiesiskā palāvība uz to, ka tie varēs gūt labumu no sava īpašuma izmantošanas.

Dažādos pētījumos esot secināts, ka augstākās izglītības pakalpojumi svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, veido apmēram trešdaļu no privāto augstskolu sniegtajiem pakalpojumiem. Apstrīdētās normas turpmāk liegšot šo komercdarbību veikt. Augstskolas esot veikušas lielus ieguldījumus, lai izveidotu programmas svešvalodās. Tāpat privātās

augstskolas nevarēšot pilnībā īstenot jau akreditētās programmas angļu valodā. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka esot nepamatoti noteikti izņēmumi Rīgas Juridiskajai augstskolai un Rīgas Ekonomikas augstskolai, kuras atbilstoši speciālajiem likumiem ir tiesīgas īstenot studiju programmas svešvalodās.

Tā kā privātās augstskolas ieguvušas attiecīgās licences un akreditējušas studiju programmas, tās esot paļāvušās uz to, ka varēs turpināt konkrēto komercdarbību. Neesot paredzēta arī saudzējoša pāreja uz jauno regulējumu vai kompensācijas mehānisms. Augstskolu tehniskā infrastruktūra esot veidota, paļaujoties uz jau piešķirtajām licencēm. Tādējādi, samazinoties studējošo skaitam, tikšot apdraudēta privāto augstskolu rentabilitāte. Pārejas periods esot pārāk īss, lai privātās augstskolas varētu veikt pasākumus, kas nepieciešami to darbības pārorientēšanai un potenciālo studējošo piesaistīšanai citām to īstenotajām studiju programmām.

Apstrīdētās normas esot jāskata kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 101. un 107. pantu, kas liedzot dalībvalstīm radīt konkurences izkropļojumus, un likuma "Par Rīgas Ekonomikas augstskolu" 19. pantu, kas radot šai augstskolai priekšrocības studējošo piesaistē salīdzinājumā ar citām privātajām augstskolām. Apstrīdētās normas, radot barjeru ienākšanai augstākās izglītības tirgū un liedzot sniegt citu Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem un uzņēmumiem augstākās izglītības pakalpojumus svešvalodās, skarot Eiropas Savienības tiesību avotos garantētās tiesības uz uzņēmējdarbības un pakalpojumu sniegšanas brīvību, kas garantēta Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. un 56. pantā, kā arī darījumdarbības brīvību, kas noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Harta) 16. pantā.

Tiesību uz īpašumu ierobežojums neesot noteikts ar likumu, jo, pieņemot apstrīdētās normas, neesot vērtēta to ietekme uz privāto augstskolu tiesībām uz īpašumu, kā arī atbilstība Eiropas Savienības tiesībām. Tāpat apstrīdētās normas esot pretrunā ar pētījumiem un politikas plānošanas dokumentiem, piemēram, Saeimas apstiprinātajām Izglītības attīstības pamatnostādnēm 2014.–2020. gadam un Latvijai saistošo Boloņas deklarāciju.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka apstrīdēto normu mērķi – valsts valodas izkopšana un augstākās izglītības pieejamība – uzskatāmi par Satversmei atbilstošiem. Tomēr ierobežojums neesot piemērots legítimo mērķu sasniegšanai, jo novedīšot pie studējošo aizplūšanas no Latvijas privātajām augstskolām. Pastāvot arī alternatīvi legítimo mērķu sasniegšanas līdzekļi, piemēram, kompensācijas izmaksa augstskolām par to veiktajām investīcijām un neiegūto peļņu. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka nepastāv tādas sabiedrības intereses, kas pamatotu tik būtisku privāto augstskolu darbības un tiesību uz īpašumu ierobežojumu.

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pilnvarotās pārstāves papildus norādīja uz to, ka tiesvedība lietā ir turpināma, jo tiesiskais strīds par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam, kā arī Eiropas Savienības tiesību normām joprojām pastāv. Pieteikuma iesniedzēja pilnvarotās pārstāves norādīja uz papildu alternatīviem legītīmo mērķu sasniegšanas līdzekļiem, piemēram, uz iespēju pieļaut tādu izņēmumu, ka studiju programmas tālmācības formā var īstenot svešvalodās. Tālmācība dotu iespēju eksportēt izglītības pakalpojumus, vienlaikus neradot ietekmi uz valsts valodu, jo mērķauditorija būtu ārvalsts studējošie. Apstrīdētajās normās noteiktais pārejas periods neatbilstot tiesiskās palāvības aizsardzības principam arī tādēļ, ka tam vajadzētu būt salāgotam ar akreditācijas termiņu, turklāt privātās augstskolas dibināšana prasot ieguldījumus un rentabilitātes ilgums esot aptuveni desmit gadi.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Satversmes 105. pants neparedzot tiesisko aizsardzību personas tiesībām gūt peļņu. Pieteikuma iesniedzēja prasība esot balstīta uz nākotnes peļņu, kas saistāma vienīgi ar potenciālajiem studējošajiem, kuri studiju līgumus ar attiecīgajām iestādēm vēl nav noslēguši. Turklāt augstākās izglītības iestādes nekādā gadījumā nevarot paļauties uz ienākumiem pēc to izstrādāto studiju programmu akreditācijas termiņa beigām. Tādējādi neesot konstatējama Satversmes 105. panta tvērumā esoša mantiskā interese.

Pat ja tiktu atzīts, ka apstrīdētās normas ierobežo tiesības uz īpašumu, šāds ierobežojums esot noteikts ar likumu. Apstrīdētās normas esot apspriestas vairākās Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs, uzklusot gan deputātus, gan privāto augstskolu un citu interešu grupu pārstāvjus. Tāpat esot jāņem vērā, ka apstrīdētās normas ir daļa no izglītības reformas, kas tika aizsākta pirms gadu desmitiem, tā ka diskusijas par valodu izmantošanu augstākajā izglītībā risinājušās jau izsenis. Turklāt apstrīdētās normas neietverot pilnīgi jaunu regulējumu, jo jau pirms to stāšanās spēkā tādas pašas valodu prasības esot attiecinātas uz valsts augstskolām. Pat ja likumdevējs pieļāvis kādu procesuālu pārkāpumu, Saeimas ieskatā, pieteikumā nav pamatots tas, ka šis pārkāpums bijis tik būtisks, lai varētu atzīt, ka pieņemtajam aktam nav juridiska spēka.

Apstrīdēto normu mērķis esot valsts valodas lietojuma stiprināšana un citu personu tiesību aizsardzība. Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas nerada nesamērīgu ierobežojumu. Tās esot piemērotas legītīmā mērķa sasniegšanai, jo pieaugšot latviešu valodā studējošo skaits un ārzemniekiem būšot vairāk iespēju apgūt valsts valodu.

Vērtējot tiesību uz īpašumu ierobežojuma samērīgumu, vajagot ņemt vērā to, ka privātās augstskolas un koledžas veic saimniecisko darbību īpaši

regulētā nozarē un pilda valstiski un sociāli nozīmīgas funkcijas. Šāda saimnieciskā darbība esot pakārtota likumdevēja noteikto mērķu izpildei. Privātpersonai, kas vēlas dibināt augstākās izglītības iestādi, esot jāapzinās šīs nozares īpašais regulējums. Turklāt Latvijā neesot nevienas augstākās izglītības iestādes, kas pilnīgi visas studiju programmas pilnā apjomā īstenotu vienīgi tādā valodā, kura neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas prasībām.

Saeima norāda, ka augstskolām neesot pilnībā aizliegts īstenot kursus svešvalodās. Šādas tiesības likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros ar speciālajiem likumiem piešķīris atsevišķām privātajām augstskolām, kuras atbilstot paaugstinātiem kvalitātes kritērijiem. Neesot izslēgts, ka vēl kāda privātā augstskola varētu šādas tiesības saņemt. Tāpat Augstskolu likuma 56. panta ceturtā daļa paredzot visām augstskolām iespēju rīkot speciālus kursus ārzemnieku sagatavošanai studijām Latvijā. Apstrīdētās normas neaizliedzot privātajām augstskolām sadarboties ar citām izglītības iestādēm ārpus Eiropas Savienības, ja vien kopīgi veidotās studiju programmas tiek īstenotas kādā no Eiropas Savienības oficiālajām valodām. Visbeidzot, augstskolām esot iespēja īstenot neformālās izglītības programmas un sniegt pētniecības pakalpojumus svešvalodās.

Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst tiesiskās palāvības aizsardzības principam. Privātpersonām neesot varējusi rasties palāvība uz tiesiskā regulējuma nemainību. Jau gadu desmitiem ilgi valstī tiekot īstenota izglītības reforma pārejai uz mācībām latviešu valodā. Turklāt Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts paredzot saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, ļaujot augstskolām un koledžām turpināt uzsākto studiju programmu īstenošanu un pielāgoties jaunajām prasībām.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis atkārtoja atbildes rakstā minētos argumentus un papildus norādīja uz to, ka pastāv pamats tiesvedību lietā izbeigt, jo apstrīdētās normas ir grozītas pēc būtības un ir ierosināta lieta par jauno tiesisko regulējumu. Saeimas pārstāvis arī uzsvēra, ka liegums uzņemt jaunus studējošos esošajās studiju programmās privātajām augstskolām neierobežo Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības, jo šīs tiesības vēl nav noformulējušās ar pietiekamu konkrētību. Taču attiecībā uz jau uzņemtajiem studējošajiem apstrīdētās normas esot nodrošinājušas saprātīgu pārejas periodu, un līdz ar to arī šajā aspektā netiekot ierobežotas privāto augstskolu tiesības uz īpašumu.

4. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Gan valsts dibinātajām augstskolām, gan arī privāto personu dibinātajām augstskolām izvirzītās prasības un kritēriji attiecībā uz studiju virzienu akreditāciju un studiju programmu īstenošanu esot vienādi. Līdz ar

to neesot pamata noteikt atšķirīgu attieksmi attiecībā uz studiju programmu īstenošanas valodu. Turklāt arī pēc Augstskolu likuma pārejas noteikumos noteiktā termiņa ārvalstu un Latvijas studējošie varēsot iegūt izglītību Eiropas Savienības oficiālajās valodās apstrīdētajās normās paredzētajos gadījumos. Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas 1. punkts, ja tas tiek interpretēts kopsakarā ar šā likuma 45. pantu, ļaujot augstskolām tādās studiju programmās, kuru pamatauditorija ir ārvalstu studējošie, uzņemt arī Latvijas pastāvīgos iedzīvotājus. Neesot regulēts tas, kādai jābūt proporcijai starp ārvalstu un Latvijas valstspiederīgajiem studējošajiem šādās programmās.

Neesot pamatots arī Pieteikuma iesniedzēja apgalvojums par augstskolu dibinātāju tiesisko palāvību uz peļņas gūšanu. Neesot tiesiska pamata uzskatīt, ka reiz saņemta studiju virziena akreditācija automātiski tiks pagarināta uz nākamo termiņu. Tāpat tiesiskās palāvības aizsardzības princips neradot tiesības palauties uz to, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies. Likumdevējam esot pienākums sekot līdzi faktiskajai situācijai un, ja nepieciešams, pielāgot tai tiesisko regulējumu. Tieši tas arī esot darīts ar apstrīdētajām normām. Būtiski esot tas, ka šajā gadījumā likumdevējs noteicis tādu saudzējošu pārejas periodu, kas esot pietiekami ilgs un ļaujot studējošajiem jau uzsāktās studijas pabeigt. Turklāt šobrīd nevienai augstskolai neesot tādas aktīvas studiju programmas, kuras vienīgā īstenošanas valoda būtu krievu valoda.

Lai nodrošinātu augstākās izglītības kvalitāti, valstij esot pienākums noteikt studiju programmu īstenošanas kritērijus. Līdz ar to valstij esot arī tiesisks pamats noteikt valsts valodas lietojumu gan valsts, gan privātajām augstākās izglītības iestādēm.

Apstrīdētās normas neesot pretrunā ar Satversmes 105. pantu, jo augstākā izglītība neesot uzskatāma par parastu biznesa pakalpojumu un uz to esot attiecināms specifisks nozares regulējums. Valsts valoda un ekonomiskās intereses neesot liekamas uz vieniem svāriem.

Apstrīdētajās normās paredzētais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot legītīmi mērķi – valsts valodas lietojuma stiprināšana un citu personu tiesību aizsardzība. Ņemot vērā būtisko nepieciešamību stiprināt valsts valodas lietojumu un to, ka arī valsts pārbaudījumi vidusskolā šobrīd notiek latviešu valodā, būtu jāatzīst, ka ar apstrīdētajām normām radītais tiesību ierobežojums ir samērīgs.

Tiesas sēdē Izglītības un zinātnes ministrijas pilnvarotās pārstāves norādīja, ka privātās augstskolas pārejas periodā varēja jau esošajām studiju programmām pievienot vēl vienu īstenošanas valodu, kas atbilst apstrīdētajām normām, un tādējādi turpināt studiju programmas īstenošanu. Neviena privātā augstskola neesot pārtraukusi savu darbību pēc apstrīdēto normu pieņemšanas. Ārvalstu studējošo skaits pēdējos trijos gados esot

gandrīz nemainīgs, un to ietekmējot ne vien studiju programmas īstenošanas valoda, bet arī citi apstākļi, tostarp Covid-19 pandēmija. Ministrijas pārstāves nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja norādītajam, ka apstrīdētās normas būtu pretrunā ar Boloņas procesu, jo tas neskarot tādus jautājumus kā studiju programmas īstenošanas valoda.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Ministrija pievienojas Saeimas atbildes rakstā minētajiem argumentiem par to, ka apstrīdētā norma neaizskar Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības. Stabila peļņa, kas iegūta komercdarbības rezultātā, atsevišķos gadījumos gan varētu ietilpt tiesību uz īpašumu tvērumā, taču Pieteikuma iesniedzējs norādījis uz pārāk abstraktām privāto augstskolu iespējām gūt ienākumus.

Attiecībā uz tiesiskās palāvības aizsardzības principu ministrija norāda: jāņem vērā tas, ka jau vairāku gadu garumā valsts konsekventi virzās uz valsts valodas lietojuma stiprināšanu izglītības jomā. Tādēļ privātajām augstākās izglītības iestādēm neesot varējis rasties pamats uzskatīt, ka normatīvais regulējums paliks nemainīgs. Likumdevējs esot paredzējis pietiekami garu pārejas periodu, lai izglītības iestādes spētu sagatavoties jauno prasību izpildei. Privātajām augstskolām esot iespējas pārorientēt savu darbību un īstenot studiju programmas citās valodās, studiju procesā izmantojot arī jau iegādāto materiāltehnisko bāzi. Tāpat esot jāņem vērā, ka Iekšlietu ministrija rosinājusi pievērst vairāk uzmanības ilgstoši Latvijā studējošiem ārvalstniekiem, kuri, iespējams, tādējādi cenšas apiet imigrācijas noteikumus. Pārejas periods ļaujot pabeigt studijas personām, kas to tiešām vēlas, un ierobežojot tikai ilgstoši studējošos.

Eiropas Savienības tiesību kontekstā ministrija norādīja, ka saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 165. pantu Eiropas Savienība respektē kultūru un valodu dažādību. Tādējādi valodas jautājumi izglītībā esot dalībvalstu, nevis Eiropas Savienības kompetencē. Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. vai 56. panta aizskārums neesot saskatāms, jo visas prasības tiekot attiecinātas vienādi uz visiem subjektiem.

Tiesas sēdē Tieslietu ministrijas pārstāve norādīja, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pants ietekmē ne vien ar Satversmes 105. pantu aizsargāto pamattiesību, bet arī citu Satversmē aizsargāto pamattiesību saturu. Vērtējot apstrīdēto normu satversmību, esot jāņem vērā, ka izskatāmajā lietā valsts valoda kā vērtība ir nozīmīgāka nekā tiesības veikt komercdarbību bez ierobežojumiem. Tāpat esot jāņem vērā, ka izglītības pakalpojumu sniegšana ir komercdarbība, kas tiek stingri reglamentēta un prasa samērot tādas vērtības kā peļņas gūšana, izglītība un akadēmiskā izcilība.

6. Pieaicinātā persona – Ārlietu ministrija – pievienojas Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka apstrīdētās normas neizskar tiesības uz īpašumu.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Apstrīdēto normu atbilstība tiesiskās paļāvības aizsardzības principam esot skatāma kopsakarā ar to atbilstību Satversmes 105. pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu. Saeimas deputātiem esot bijusi iespēja izteikties par apstrīdētajām normām. Tādējādi apstrīdētās normas esot noteiktas ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu. To legitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Esot jāņem vērā tas, ka sabiedrības labklājība aptver arī tādus nemateriālus aspektus kā latviešu valodas dominance sabiedrībā. Latviešu valodas ietekmes palielināšana veicinātu sabiedrības integrāciju un nodrošinātu harmonisku sabiedrības funkcionēšanu.

Apstrīdētās normas esot piemērotas legitīmā mērķa sasniegšanai. Tāpat tiesībsargs pievienojas Saeimas atbildes rakstā secinātajam par nepieciešamību stiprināt valsts valodas lomu. Tādējādi apstrīdētās normas, ar kurām tiek veidota augstākās izglītības reforma valsts valodas politikas ietvarā, esot nepieciešamas latviešu valodas lietojuma aizsardzībai un stiprināšanai. Arī labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētajām normām, esot lielāks par privāto augstskolu dibinātāju tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Esot jāņem vērā tas, ka apstrīdētajās normās paredzēti kritēriji, kuru izpilde paver iespējas īstenot studiju programmas svešvalodās.

8. Pieaicinātā persona – Konkurences padome – norāda, ka apstrīdētās normas atbilst Latvijas un Eiropas Savienības konkurences tiesību regulējumam.

Konkurences tiesību regulējums neesot attiecināms uz valsts augstskolām, kuras primāri tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem, jo to saimnieciskās darbības mērķis neesot peļņas gūšana. Pēc tam, kad apzināts, kas ir saimnieciskās darbības veicēji, esot jānosaka tirgus, kurā tie darbojas. Augstākās izglītības gadījumā tirgu, visticamāk, definētu studiju priekšmets un arī studiju valoda.

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 106. pantu esot pieļaujama tāda situācija, ka noteiktiem tirgus subjektiem tiek noteiktas tiesības vai nu sniegt kādu pakalpojumu kā vienīgajiem tā sniedzējiem, vai arī sniegt šo pakalpojumu īpašos apstākļos. Konkurences tiesību pārkāpums veidotos tādā gadījumā, ja tirgus dalībnieks, kam šāds statuss piešķirts, rīkotos neatbilstoši konkurences tiesībām.

Tomēr studiju programmu īstenošanas valoda drīzāk esot uzskatāma par tirgu konstituējošu prasību, kas jāievēro visiem tirgus dalībniekiem. Šādas prasības pamatotība esot pārbaudāma, izvērtējot prasības atbilstību Līgumā par Eiropas Savienības darbību atzītajām tiesībām uz uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanas brīvību. Tādējādi arī Konkurences padome izvērtētu nevis valodas prasības pamatotību, bet gan to, vai visiem ir vienlīdzīgas iespējas strādāt uz šīs prasības pamata izveidotā tirgū.

Likumdevējam esot jānodrošina nacionālā regulējuma atbilstība Eiropas Savienības tiesībām, taču tas, ar kāda izvērtējuma palīdzību šī atbilstība tiek nodrošināta, esot likumdošanas procesa jautājums.

9. Pieaicinātā persona – Augstākās izglītības padome – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Priekšlikums par Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas attiecināšanu uz privātajām augstskolām esot bijis negaidīts, jo sākotnēji šī norma attiecināta tikai uz valsts augstskolām valsts finansējuma iesaistes dēļ. Valodas lietošanas regulējumam vajagot būt vienādam attiecībā uz valsts un privātajām augstskolām, taču šajā normā ietvertais detalizētais valsts valodas lietošanas regulējums būtiski ierobežojot studiju procesa daudzveidību gan studējošo un mācībspēku sastāva, gan studijām nepieciešamā materiāltehniskā nodrošinājuma ziņā.

Turklāt Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu neesot iespējams piemērot praktiski, jo neesot iespējams izsekot tam, kādā valodā studējošie veic patstāvīgo darbu vai izstrādā pētnieciskos darbus. Padomes ieskatā, Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa liedzot veidot kopīgas studiju programmas ārvalstu un Latvijas valstspiederīgajiem studējošajiem.

Stingrais valodu regulējums šobrīd sabiedrībā vairs neesot nepieciešams, jo situācija vispārējā izglītībā esot mainījusies. Pretēji likumā noteiktajam augstskolas veidojot Latvijas valstspiederīgajiem un ārvalstu studējošajiem kopīgas programmas, bet esot apgrūtinātas to iespējas pieaicināt viesprofesorus no valstīm ārpus Eiropas Savienības, kā arī vienām pašām vai kopīgi ar ārvalstu universitātēm īstenot tādas studiju programmas, kurās būtu nepieciešamas svešvalodu zināšanas.

10. Pieaicinātā persona – Privāto augstskolu asociācija – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Apstrīdētās normas neatbilstot Satversmes 1. pantam, jo to pieņemšanas process neesot bijis atbilstošs labas likumdošanas principam. Apstrīdētās normas pretēji Augstskolu likuma prasībām neesot saskaņotas ar jomas pārstāvjiem, kā arī neesot pamatotas ar nozares ekspertu pētījumiem un neatbilstot izglītības procesu internacionalizācijai Boloņas procesa ietvaros.

Apstrīdētās normas neatbilstot arī Satversmes 105. pantam, jo tiekot veidota negodīga konkurence un tiekot aizskartas privāto augstskolu īpašnieku tiesības izmantot savu īpašumu komercdarbības veikšanai. Šis pants esot jāskata kopsakarā ar tiesiskās paļāvības aizsardzības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta un Latvijas starptautiskajām saistībām.

2018. gadā esot stājies spēkā Rīgas Juridiskās augstskolas likums un likums "Grozījumi likumā "Par Rīgas Ekonomikas augstskolu"", kas nodrošinot abām attiecīgajām augstskolām tiesības izņēmuma kārtā īstenot augstākās izglītības programmas angļu valodā vai citā Eiropas Savienības oficiālajā valodā. Šie likumi ne tikai esot pretrunā ar vienoto izglītības sistēmu un valsts valodas stiprināšanas politiku, bet arī novedot pie abu minēto augstskolu negodīgas konkurences ar pārējām augstskolām.

Apstrīdēto normu radītie pamattiesību ierobežojumi neesot samērīgi, jo, ņemot vērā Rīgas Juridiskās augstskolas un Rīgas Ekonomikas augstskolas piemēru, leģitīmais mērķis varot tikt sasniegts ar augstskolu tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Iepriekš minētie argumenti liecinot arī par to, ka apstrīdēto normu radītais kaitējums ir lielāks nekā labums, ko no tām gūst sabiedrība.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitāšu asociācija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Apstrīdētās normas nodrošinot vienotu valsts kontroli pār valsts un privātajām augstskolām. Tas savukārt atbilstot izglītības sistēmas vienotības principam, saskaņā ar kuru vienotas valodu prasības un citas pamatprasības attiecināmas uz dažāda veida izglītības iestādēm. Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa paredzot ierobežojumus arī valsts augstskolām, bet tās spējušas šiem ierobežojumiem pielāgoties.

Normatīvā regulējuma uzdevums neesot garantēt augstskolām tiesības gūt peļņu, organizējot studijas krievu valodā. Spēkā esošās normas neliedzot iespēju organizēt studijas angļu valodā.

Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešajā teikumā noteiktie uzdevumi esot jāskata kopsakarā ar Lielo universitāšu hartu. Latvijas universitātes uzskatot par savu pienākumu kopt un attīstīt valsts valodu, piemēram, attīstot terminoloģiju latviešu valodā, izdodot publikācijas un tamlīdzīgi.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Cilvēktiesību centrs – norāda, ka Latvijas demokrātiskās vērtības, tostarp latviešu valoda, ir arī augstskolu vērtības. Latvijā esot nepieciešama pamatstratēģija augstākās izglītības jomā. Nebūtu tālredzīgi īstenot pašreizējam Ungārijas virzienam līdzīgu augstākās izglītības politiku, kas varētu rezultēties arī ar Līguma par Eiropas Savienību 7. pantā noteiktās procedūras piemērošanu.

13. Pieaicinātā persona – Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Kristīne Līce – norāda, ka tiesību uz īpašumu ierobežojums veidojas arī tad, ja augstskola var turpināt darbu, bet tikai tad, ja tā būtiski modificē savu darbības modeli. Tādēļ apstrīdētās normas varētu ierobežot tiesības uz īpašumu, jo tās izvirzot jaunus noteikumus par to, kā augstskolas var izmantot savu īpašumu. Šā tiesību uz īpašumu ierobežojuma leģitīmais mērķis esot valsts valodas aizsardzība. Valsts rīcības brīvība, nosakot tiesību uz īpašumu ierobežojumus, esot plaša, un vēl plašāka tā esot tad, ja ierobežojuma leģitīmais mērķis ir saistīts ar valsts konstitucionālo identitāti.

14. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Dr. iur. Jānis Rozenfelds – norāda, ka, vērtējot apstrīdēto normu ietekmi uz jau licencēto programmu īstenošanu, jāņem vērā šo programmu terminētais raksturs un tas, ka šo programmu darbības ilgums ir atkarīgs no tās īstenojošo personu spējas izpildīt licences piešķiršanai noteiktās prasības. Kaut arī licences nepiešķiršana ierobežo personas iespējas veikt komercdarbību, šāds ierobežojums nebūtu uzskatāms par tiesību uz īpašumu pārkāpumu. Tomēr spēkā esošas licences piešķirtās tiesības esot uzskatāmas par tiesībām uz īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē.

Esot iespējams runāt tikai par apstrīdēto normu potenciālu, nevis reāli sagaidāmu ietekmi uz tiesību uz īpašumu apjomu. Licences tiekot piešķirtas, ievērojot konkrētus noteikumus. Ja licences turētājs neizpilda nosacījumus, ar kādiem licence tika piešķirta, tam neesot tiesiska pamata palauties uz to, ka varēs turpināt savu uzņēmējdarbību.

15. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes profesore Dr. habil. philol. Ina Druviete – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Augstākās izglītības studiju programmu īstenošanas valoda esot pakļaujama valstiskam regulējumam, jo privāto augstskolu ekonomisko interesi nepieciešams līdzsvarot ar valsts valodas aizsardzības interesi. Augstākā izglītība esot ne tikai individuāls labums, bet arī ieguldījums sabiedrības un valsts nacionālās identitātes attīstībā. Augstskolu likums esot uzskatāms par valsts valodas politikas īstenošanas instrumentu. Viens no valodas politikas un arī apstrīdēto normu mērķiem esot aizsargāt valsts pastāvēšanai nepieciešamo vienoto saziņas līdzekli – valsts valodu. Latvijai esot raksturīga asa valodu konkurences situācija, tādēļ latviešu valodas statusa nostiprināšana Satversmē un citos tiesību aktos esot nepieciešama.

Privātajām augstskolām tāpat kā pārējai sabiedrībai vajagot būt atbildīgām par latviešu valodas attīstību. Saskaņā ar Augstskolu likuma 5. pantu, kas pēc būtības esot deklaratīvs, augstskolām vajagot darboties

sabiedrības interesēs, kuru kopumā ietilpstot arī latviešu valodas saglabāšana zinātnē un augstākajā izglītībā. Tas neprasot papildu resursus, jo nenozīmējot augstskolu obligātu pienākumu veidot valodniecības studiju programmas vai veikt pētījumus šajā nozarē.

Augstskolu likuma 56. pants nodrošinot valsts valodas dominējošās lomas saglabāšanu Latvijas augstākajā izglītībā un vienlaikus dodot iespēju apgūt arī profesionālajai kvalifikācijai nepieciešamās citu valodu prasmes. Liberālāki valodu lietošanas noteikumi radītu nevēlamas sekas citos izglītības posmos, piemēram, mazinātu motivāciju apgūt valsts valodu vispārējās izglītības iestādēs.

Valsts valodas aizsardzība esot apstrīdēto normu leģitīmais mērķis. Latviešu valodas pozīcijas vairākās sociolingvistiskās funkcijās neatbilstot valsts valodas statusam – lielākoties tieši krievu valodas runātāju lingvistiskās pašpietiekamības dēļ. Apstrīdētās normas palīdzot šādā situācijā nodrošināt augsta līmeņa latviešu valodas prasmi dažādu jomu speciālistu vidū.

Apstrīdētās normas esot samērīgas, jo nodrošinot privāto augstskolu absolventiem vienlīdzīgas izglītības un darba iespējas, kā arī spēju iesaistīties sabiedrības dzīvē. Nepieciešamība pēc efektīvākas mācību un valsts valodas apguves norādīta arī vairākos nesenos Eiropas Savienības rekomendējošās dabas dokumentos. Tajos tāpat ieteikts studējošos ar atšķirīgu ģimenes valodu iesaistīt kopējā izglītības plūsmā.

Tomēr katrai valstij atbilstoši savai valodu situācijai esot jāizvēlas tāds modelis, kas vislabāk nodrošinātu oficiālās valodas kā sabiedrības integrācijas mehānisma apguvi. Kaut arī atsevišķās valodas jomās situācija Latvijā uzlabojusies, tomēr citās jomās sakarā ar valodu konkurenci esot vērojama atpakālejoša tendence. Tādēļ arī latviešu valoda vienmēr būšot sargājama. Regulējums, kas nodrošinātu tikvien kā latviešu valodas mācīšanu studējošajiem, nebūtu efektīvs, jo, lai jebkura valoda tiktu apgūta, tā esot ne tikai jāmacās, bet arī jālieto.

16. Pieaicinātā persona – SIA "Biznesa augstskola "Turība"" vienīgais dalībnieks un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras priekšsēdētājs D. M. soc. Agars Rostovskis – norāda, ka valsts politikai vajadzētu būt orientētai uz latviešu valodas lietošanas stimulēšanu, nevis uz citu valodu aizliegšanu. Latvijai kā valstij vajagot saglabāt, stiprināt un pilnveidot savu suverenitāti un neatkarību, kā arī tautas tradīcijas, kultūru un valodu. Latviešu valoda esot jāstiprina un jāattīsta, vienlaikus paplašinot tās pielietojamību. Latvijai vajadzētu būt vienlaikus patriotiskai un iekļaujošai, bet tās izglītības sistēmai – brīvai, radošai, starptautiskai.

Privāto un valsts augstskolu regulējumam vajagot būt vienādam. Tostarp privātajām augstskolām vajadzētu būt tādām pašām iespējām kā

valsts augstskolām iegūt Eiropas Savienības vai citāda veida finansējumu. Šobrīd tā neesot.

Tomēr svarīgi esot ne tikai paši sasniedzamie mērķi, bet arī to sasniegšanai izmantojamās metodes. Latvijas likumdošanai esot raksturīga tendence iestrādāt likumdošanas aktos nepamatotus aizlieguma mehānismus, cerot, ka kaut kas tādā veidā tiks aizsargāts vai attīstīts. Tomēr mūsdienu pasaulē, kas ir atvērta un nepārtraukti attīstās, šādi mehānismi nedarbojoties. Lai stiprinātu valsts valodu, vajagot stimulēt vēlmi lietot latviešu valodu, atbalstīt tās izmantošanu jaunajās tehnoloģijās, kā arī stimulēt cittautiešu interesi apgūt latviešu valodu.

Latvijai būtu jāveicina ārvalstu augstskolu piesaiste, kas dotu papildu potenciālu sabiedrības attīstībai. Eksperti, kas prot vairākas valodas, Latvijā esot ļoti pieprasīti. Ja uztraukumu rada lielā krievu valodas loma, tad esot jāatzīmē, ka krievvalodīgo vidū tendence studēt krievu valodā jau mazinoties. Latvijai būtu vairāk pūļu jāvelta cittautiešu integrācijai. Studijas valodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, būtu atļaujamās kā nišas pakalpojums, jo tās pavērtu plašākas iespējas studējošajiem un uzņēmējiem. Esot grūti pateikt, kādi zaudējumi privātajām augstskolām šobrīd rodas sakarā ar to, ka tām tiek piemērotas apstrīdētās normas, kas liedz īstenot studiju programmas krievu valodā, bet tie varētu būt lēšami apmēram 10 miljonu eiro apmērā.

Nekādi uzņēmējdarbību, tostarp privāto augstskolu darbību, skaroši ierobežojumi neveicinot tautsaimniecības izaugsmi. Administratīvi ierobežojumi nenākot izglītībai par labu, jo kultūru un valodu mijiedarbība un daudzveidība sniedzot plašākas izzīņas iespējas, kas neesot pretrunā ar latviešu valodas attīstību. Šobrīd augstākās izglītības vide Latvijā esot pārregulēta, nestabila un pārlieku politizēta.

Latviešu valoda pamatā būtu jāapgūst ģimenēs, bērnudārzos un skolās. Savukārt augstākajā izglītībā latviešu valodas izmantošana būtu veicināma ar ekonomiskiem stimuliem, piemēram, piedāvājot apmaksātas studiju vietas izglītības programmās, kas tiek īstenotas latviešu valodā, vai finansiālu atbalstu augstskolām, kurās latviešu valodu apgūst ārvalstu studējošie.

17. Pieaicinātā persona – bijušais izglītības un zinātnes ministrs Kārlis Šadurskis – atzīmēja, ka valsts valoda jāizmanto visās dzīves jomās, arī augstākajā izglītībā. Valstij, deleģējot privātajam izglītotājam tiesības izsniegt valsts atzītus augstākās izglītības dokumentus, kas paver valsts un privāto augstākās izglītības iestāžu absolventiem vienādas tiesības darba tirgū, esot ne tikai tiesības, bet arī pienākums nodrošināt iegūtās izglītības līdzvērtību, arī valsts valodas prasmes aspektā. Saskaņā ar statistikas datiem lielai daļai mazākumtautību jauniešu valsts valodas zināšanas esot

vājas, un tas neesot pieļaujams attiecībā uz personām, kas ieguvušas augstāko izglītību. Šie dati liecinot arī par to, ka apstrīdētajās normās noteiktais regulējums vēl joprojām ir nepieciešams.

Latvijā prioritāri aizsargājama esot tieši valsts valoda, tad – Eiropas Savienības oficiālās valodas un tikai pēc tam – citas svešvalodas. Latvijā neesot vajadzīgi viesprofesori, kas nespēj strādāt starptautiskajā zinātnes valodā – angļu valodā, jo tie nevarot savu darbu aprobēt starptautiski. Pēc šāda principa arī esot veidota Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa.

Būtu respektējama Izglītības un zinātnes ministrijas piedāvātā Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas 1. punkta interpretācija, saskaņā ar kuru programmās, kas veidotas ārvalstu studējošajiem, var tikt uzņemti arī Latvijas valstspiederīgie. Taču šādas interpretācijas iespējamība neesot skaidri saskatāma normas tekstā.

Lai gan esot nepieciešams stiprināt valsts valodu augstākās izglītības jomā, tomēr nebūtu iedomājams tas, ka augstākā izglītība varētu tikt sniegta un apgūta tikai un vienīgi latviešu valodā, jo tad tā nebūtu spējīga konkurēt pasaulē. Tādēļ, iespējams, būtu jānosaka minimālā proporcija, kādā studiju programmas īstenojamas kādā no Eiropas Savienības valodām. Regulējums attiecībā uz dažādām studiju programmām varētu būt atšķirīgs, ņemot vērā to specifiku, bet tam vajadzētu būt vienādam gan valsts, gan privātajās augstskolās. Apstrīdēto normu mērķa sasniegšanai nepietiktu ar to vien, ka privātajās augstskolās latviešu valoda tiek mācīta, jo šī mācīšana nebūtu tikpat efektīva kā valodas lietošana studiju procesā.

Priekšlikumi par apstrīdēto normu iekļaušanu likumā esot bijuši loģisks turpinājums Saeimas lēmumam par valsts valodas prasībām, kas ievērojamas privātajās pamata un vidējās izglītības iestādēs. Tā kā Eiropas Savienībai neesot kompetences izglītības jomā, tad apstrīdēto normu atbilstība Eiropas Savienības tiesībām to pieņemšanas gaitā neesot vērtēta.

18. Pieaicinātā persona – zvērināts advokāts LL.M. Uģis Zeltniņš – uzskata, ka apstrīdētās normas nepārkāpj konkurences tiesību regulējumu, bet ierobežo Eiropas Savienībā atzītās tiesības veikt uzņēmējdarbību.

Augstskolas esot saimnieciskās darbības veicējas konkurences tiesību izpratnē. Kaut arī nebūtu pareizi katru konkurences ierobežojumu vērtēt kā Satversmē noteikto pamattiesību ierobežojumu, tomēr konkurences aspektiem esot sava vieta samērīguma vērtēšanā. Tad, pirmkārt, būtu jāvērtē konkrētais tirgus, turklāt jāvērtē primāri no patērētāju skatpunkta. Izskatāmajā lietā vajadzētu izvērtēt, vai tā auditorija, kuru uzrunā Rīgas Juridiskā augstskola vai Rīgas Ekonomikas augstskola, abas šīs augstskolas uztver kā aizstājamās ar citām privātajām augstskolām. Otrkārt, būtu jāvērtē tirgus dalībnieki. Šajā gadījumā Rīgas Ekonomikas augstskola un Rīgas Juridiskā augstskola būtu par tādiem uzskatāmas. Treškārt, vērtējot

to, vai apstrīdētās normas liedz kādam tirgus dalībniekam ienākt vai palikt tirgū, esot secināms, ka tas tā nav.

Nevarot uzskatīt, ka Rīgas Juridiskajai augstskolai un Rīgas Ekonomikas augstskolai tiktu sniegts valsts atbalsts Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. panta izpratnē, jo valsts tām nesniedzot nekādu finansiālu atbalstu. Tāpat, visticamāk, neveidojoties arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 106. panta aizskārums, jo valsts šīm augstskolām neesot paredzējusi nekādas ekskluzīvas tiesības. Turklāt, lai konstatētu šā panta pārkāpumu, nepietiekot ar to vien, ka tiek konstatēta ekskluzīvu tiesību piešķiršana, ja vien tās netiek izmantotas tādā veidā, kas kropļo konkurenci. Izskatāmajā lietā nevarot runāt arī par aizliegtu vienošanos, proti, par tādu vienošanos, kas aizliegta ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 101. pantu.

Izskatāmās lietas galvenais jautājums Eiropas Savienības tiesību kontekstā esot nodibinājuma brīvība jeb tiesības veikt uzņēmējdarbību, kas aizsargātas ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantu. Valodu lietošanas regulējums augstākajā izglītībā varot tikt uzskatīts par šķērslī tiesībām veikt uzņēmējdarbību. Tādēļ esot jāpārbauda, vai šim šķērslim ir legītīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs ar tā radīto apgrūtinājumu.

Par ierobežojuma mērķi varot tikt uzskatīta valsts valodas aizsardzība. Tādu mērķi par pieņemamu atzīstot arī Eiropas Savienības Tiesa. Aplūkojot ierobežojuma samērīgumu, esot jāņem vērā latviešu valodas konstitucionālā loma Latvijā. Ugis Zeltiņš norāda, ka, viņaprāt, apstrīdēto normu radītais ierobežojums ir samērīgs.

Likumdevējam, pieņemot normas, kas var skart Eiropas Savienības pamattiesības, esot jāapsver to atbilstība Eiropas Savienības tiesībām, taču šādiem apsvērumiem neesot noteikti kvalitātes vai kvantitātes standarti.

19. Pieaicinātā persona – zvērināta advokāte LL.M. Jūlija Jerņeva – uzskata, ka apstrīdētās normas nepārkāpj konkurences tiesības, bet būtu jāvērtē, vai tās ir saderīgas ar Eiropas Savienības tiesībās nostiprināto uzņēmējdarbības brīvību.

Jūlija Jerņeva norāda, ka izskatāmajā lietā konkurences tiesības nav piemērojamas. Tiesības īstenot studiju programmas Eiropas Savienības valodās esot gan augstskolām, kurām tas atļauts ar speciālajiem likumiem, gan arī citām augstskolām Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas ietvaros. Tāpat nevarot būt runa par neatļautu valsts atbalsta sniegšanu, jo valsts finanšu resursi netiekot izmantoti.

Tomēr esot izvērtējams attiecīgi Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. un 56. pantā nostiprinātās uzņēmējdarbības brīvības un pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojums. Šajā gadījumā gan, visticamāk, esot ierobežota tieši uzņēmējdarbības brīvība.

Likumdevējam, izstrādājot apstrīdētās normas, pirmkārt, vajadzējis pārliecināties par to, vai tam ir kompetence regulēt konkrēto jautājumu. Otrkārt, likumdevējam, ņemot vērā to, ka apstrīdētās normas ietekmēs arī Eiropas Savienības iekšējo tirgu, vajadzējis izvērtēt šo normu atbilstību Līgumam par Eiropas Savienības darbību. Attiecībā uz personām, kas atrodas ārpus Eiropas Savienības, likumdevējam pirms apstrīdēto normu pieņemšanas vajadzējis ievērot arī Vispārējo vienošanos par pakalpojumu tirdzniecību, jo šīs normas varot ietekmēt Eiropas Savienības kopējo tirdzniecības politiku.

Kaut arī valsts valodas un izglītības jautājumi esot Eiropas Savienības dalībvalstu kompetencē, tas neizslēdzot valsts pienākumu pārbaudīt šajās jomās izstrādāto likumprojektu atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. un 56. pantam. Augstskolu likuma 56. pants ierobežojot šo normu darbību, jo veidojot ārvalstniekiem grūti pārvaramu barjeru ienākšanai Latvijas augstākās izglītības tirgū. Par šā ierobežojuma mērķi varētu tikt atzīta valsts valodas attīstība sabiedrības interesēs. Lai gan dalībvalstīm esot plaša kompetence šajā jautājumā, būtu jāatzīst, ka ierobežojums nav samērīgs. Analizējot samērīgumu, esot jāņem vērā Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū. Tāpat esot jāaplūko Harta, kas aizsargājot tiesības uz īpašumu un uzņēmējdarbības brīvību.

20. Pieaicinātā persona – Teksasas *Southwestern* universitātes profesors D. M. Uģis Gruntmanis – norāda: tas, ka Eiropas Savienības valstīs izglītība iegūstama Eiropas Savienības oficiālajās valodās, esot pašsaprotami. Latvijā vienmēr vajagot būt nodrošinātai iespējai iegūt augstāko izglītību latviešu valodā. Tomēr, lai nodrošinātu augstākās izglītības kvalitāti, piesaistītu ārvalstu mācībspēkus un veicinātu Latvijas valstspiederīgo studējošo palikšanu Latvijā, būtu nepieciešams atļaut iegūt izglītību arī vismaz angļu valodā. Valodu regulējums dažādos augstākās izglītības līmeņos varētu būt atšķirīgs šo līmeņu atšķirīgo mērķu dēļ. Attiecībā uz maģistra un doktora studiju programmām ar apstrīdētajām normām ieviestās valsts valodas prasības neesot pamatotas.

Tāpat Latvijai vajagot sacensties ar citām valstīm par ārvalstu studējošo piesaistīšanu. Svarīgāk būtu motivēt šos studējošos mācīties latviešu valodu, nevis veidot tādu situāciju, ka viņi uz Latviju nevēlas braukt, jo studijas tiek īstenotas tiem nesaprotamā valodā.

21. Izskatot lietu rakstveida procesā, Satversmes tiesa 2020. gada 14. jūlijā pieņēma lēmumu uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai un apturēt tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stājas spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums.

Satversmes tiesa uzdeva Eiropas Savienības Tiesai šādus jautājumus:

"1.1. Vai tāds tiesiskais regulējums, kas apstrīdēts pamatlietā, ierobežo Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā noteikto brīvību veikt uzņēmējdarbību vai – alternatīvi – 56. pantā paredzēto pakalpojumu sniegšanas brīvību, kā arī darījumdarbības brīvību, kas ir aizsargāta ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantu?

1.2. Kādi apsvērumi būtu ņemami vērā, izvērtējot šāda tiesiskā regulējuma attaisnojamību, atbilstību un samērīgumu ar tā leģitīmo mērķi – valsts valodas kā nacionālās identitātes izpausmes aizsardzību?"

22. Eiropas Savienības Tiesa 2022. gada 7. septembrī pasludināja spriedumu lietā C-391/20 "Boriss Cilevičs", kas ierosināta, lai prejudiciāla nolēmuma tiesvedībā sniegtu atbildes uz Satversmes tiesas uzdotajiem jautājumiem izskatāmajā lietā.

Eiropas Savienības Tiesa atzina: lai netiktu pārsniegts mērķa sasniegšanai nepieciešamais, būtu jāparedz atļauja lietot citu valodu, kas nav latviešu valoda, vismaz mācībās, kas tiek apgūtas Eiropas mēroga vai starptautiskās sadarbības ietvaros, kā arī kultūras un citu valodu, kas nav latviešu valoda, studijās. Līdz ar to Eiropas Savienības Tiesa uz Satversmes tiesas uzdotajiem jautājumiem ir atbildējusi, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka ar to nav pretrunā tāds dalībvalsts tiesiskais regulējums, kurš augstskolām principā uzliek pienākumu studiju programmas īstenot tikai un vienīgi šīs dalībvalsts oficiālajā valodā, ja vien šo tiesisko regulējumu attaisno ar šīs dalībvalsts nacionālās identitātes aizsardzību saistīti apsvērumi, proti, tas ir nepieciešams leģitīmā mērķa aizsardzībai un ir samērīgs ar to.

Secinājumu daļa

23. Saeima lūdz izbeigt tiesvedību lietā, norādot, ka:

1) Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ir zaudējuši spēku;

2) apstrīdētās normas neierobežo Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu.

Ja lietā ir sniegti argumenti par tiesvedības izbeigšanu, tiesa tos izvērtē pirms apstrīdētās normas satversmības izvērtēšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 15. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-63-01 13. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs, vai ir pamats izbeigt tiesvedību lietā.

24. Saeimas ieskatā, Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ir grozīti pēc būtības un zaudējuši spēku. Nepastāvot tādi apstākļi, kas prasītu tiesvedību lietā šajā daļā turpināt, jo Satversmes

tiesā ir ierosināta lieta par to, vai minētās normas spēkā esošajā redakcijā atbilst Satversmei, un privātās augstskolas neesot bijušas aktīvas savu tiesību aizsardzībā. Savukārt Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka tiesvedība lietā ir turpināma, jo tiesiskais strīds joprojām pastāvot. Grozījumi nenovēršot minēto normu neatbilstību Satversmei un Eiropas Savienības tiesībām, un Satversmes tiesas spriedums esot būtisks privāto augstskolu tiesību aizsardzībai.

Satversmes tiesa ar 2020. gada 11. jūnija spriedumu lietā Nr. 2019-12-01 atzinusi Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu, ciktāl šīs normas attiecās uz privātajām augstskolām, to mācībspēkiem un studējošajiem, par neatbilstošiem Satversmes 112. un 113. pantam un spēkā neesošiem no 2021. gada 1. maija. Saeima ar 2021. gada 8. aprīļa grozījumiem Augstskolu likumā grozījusi Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu, un grozījumi stājušies spēkā 2021. gada 1. maijā.

Grozījumi Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā var būt par pamatu tam, lai Satversmes tiesa lemtu par tiesvedības izbeigšanu lietā šajā daļā. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktam tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku. Šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un tiesai nebūtu jātaisa spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 5. punktu*). Tomēr likums paredz Satversmes tiesai iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Lietā apstrīdētās normas spēka zaudēšana pati par sevi ne vienmēr ir pamats tiesvedības izbeigšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 29. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-68-01 8. punktu*).

Lai uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta pamata lemtu par tiesvedības izbeigšanu, Satversmes tiesai jānoskaidro: 1) vai apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku un 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 8. punktu*).

24.1. Ja likumdevējs pēc lietas ierosināšanas Satversmes tiesā ir grozījis apstrīdēto normu, Satversmes tiesai jānoskaidro veikto izmaiņu apjoms, lai secinātu, vai tiesību normas saturs ir mainījies pēc būtības (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 9. punktu*).

Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa ietvēra tiesisko regulējumu par studiju programmas īstenošanas valodu. Ar 2021. gada 8. aprīļa grozījumiem Augstskolu likumā likumdevējs grozījis Augstskolu likuma

56. pantu, un tādējādi studiju programmas īstenošanas valodu šobrīd regulē Augstskolu likuma 56. panta trešā, ceturtā un piektā daļa. Ar grozījumiem noteikts, ka studiju programmu var īstenot Eiropas Savienības oficiālajās valodās arī tad, ja studiju virziena akreditācijas procesā visas studiju programmas, kuras ietilpst vienā izglītības tematiskajā jomā ar Eiropas Savienības oficiālajā valodā īstenojamo studiju programmu, ir saņēmušas novērtējumu "labi" vai "izcili". Likumdevējs noteica arī to, ka studiju programmas tādās izglītības programmu grupās kā valodu un kultūras studijas, valodu programmas to mērķu sasniegšanai var īstenot kādā no Eiropas Savienības oficiālajām valodām vai citā svešvalodā, ja visas studiju programmas studiju virziena akreditācijas procesā saņēmušas novērtējumu "labi" vai "izcili". Vienlaikus no Augstskolu likuma 56. panta izslēgtas tiesības augstskolām īstenot Eiropas Savienības oficiālajās valodās tās studiju programmas, kuras ārvalstu studējošie apgūst Latvijā. Tādējādi likumdevējs ir grozījis izņēmumus no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā. Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa ir grozīta pēc būtības un zaudējusi spēku.

Tāpat ar 2021. gada 8. aprīļa grozījumiem Augstskolu likumā ir grozīts Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts. Aizliegumu pēc 2019. gada 1. janvāra uzņemt studējošos tādās studiju programmās, kuras tiek īstenotas valodā, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajai daļai, likumdevējs saglabājis arī spēkā esošajā Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkta redakcijā. Līdz ar to Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts, ciktāl tas liedz uzņemt studējošos, nav grozīts pēc būtības. Savukārt šajā normā noteiktais pārejas periods, kurā privātās augstskolas var turpināt uzsāktu studiju programmu īstenošanu valodā, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajai daļai, ir pagarināts no 2022. gada 31. decembra līdz 2025. gada 31. decembrim. Tādējādi Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts, ciktāl tas ļauj turpināt uzsāktu studiju programmu īstenošanu, ir grozīts pēc būtības un zaudējis spēku.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai nepastāv tādi apstākļi, kuru dēļ tiesvedība izskatāmajā lietā tomēr būtu turpināma.

24.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesvedību lietā var būt nepieciešams turpināt, lai novērstu būtisku valsts, sabiedrības vai atsevišķu personu interešu apdraudējumu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 20. jūnija lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-19-01 5. punktu*). Pēc deputātu pieteikuma veicama abstraktā tiesību normu kontrole, kuras mērķis ir aizstāvēt publiskās intereses. Šāds pieteikums uzskatāms par būtisku instrumentu nozīmīgu valsts un sabiedrības interešu aizsardzībai (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 9. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka starp Pieteikuma iesniedzēju un Saeimu joprojām pastāv tiesiskais strīds par to, vai Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts atbilst Satversmes 1. un 105. pantam un nodrošina harmoniju ar Eiropas Savienības tiesībām. Likumdevējs ir pieņēmis jaunu tiesisko regulējumu, kas joprojām ierobežo privāto augstskolu tiesības izmantot svešvalodas studiju programmu īstenošanā. Turklāt aizliegums pēc 2019. gada 1. janvāra uzņemt studējošos tādās studiju programmās, kuras tiek īstenotas valodā, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajai daļai, joprojām ir spēkā. Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis atzīt Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu par spēkā neesošiem no to pieņemšanas brīža, lai novērstu privāto augstskolu pamattiesību aizskārumu.

Tādējādi pastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību lietā par Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta satversmību turpināt.

Līdz ar to Saeimas arguments, ka Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ir zaudējuši spēku, nevar būt par pamatu tiesvedības izbeigšanai un tiesvedība lietā šajā daļā ir turpināma.

25. Saeima lūgusi izbeigt tiesvedību lietā arī tādēļ, ka apstrīdētās normas neierobežojot Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktam tiesvedību lietā var izbeigt ar Satversmes tiesas lēmumu citos, šā panta pirmās daļas 1.–5. punktā neminētos gadījumos, kad tiesvedības turpināšana nav iespējama. Lai izvērtētu apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. pantam, Satversmes tiesai jākonstatē, ka apstrīdētās normas attiecīgās tiesības ierobežo. Ja šāds ierobežojums nav konstatējams, tiesvedības turpināšana lietā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. pantam nav iespējama.

Līdz ar to Satversmes tiesa pārbaudīs, vai apstrīdētās normas ierobežo Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu.

26. Saeimas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešais teikums regulē vispārīgos augstskolu uzdevumus, dod privātajām augstskolām plašu rīcības brīvību šā uzdevuma izpildē un līdz ar to privātajām augstskolām neierobežo Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu. Arī Pieteikuma iesniedzēja pārstāves tiesas sēdē atzina, ka Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešais teikums ietver vispārīgu regulējumu, no kura augstskolām neizriet konkrēti pienākumi.

Ar "tiesībām uz īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras persona var izlietot par labu sev un

ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 15.2. punktu*). Tas ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu pēc saviem ieskatiem, kā arī gūt no tā ekonomisku labumu (sal. sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 20. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-09-03 18. punktu*). Tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.1. punktu un 2022. gada 28. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-28-0103 18.1. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valsts iejaukšanās komercdarbības veikšanā ierobežo tiesības uz īpašumu (sk. *Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 10.2. punktu*).

Konkretizējot Satversmē ietvērto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, kā tas izriet no Satversmes 89. panta, kura mērķis ir panākt Satversmē ietvērto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām (sk. *Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 25.1. punktu*). Tādējādi Satversmes 105. panta saturs ir noskaidrojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru tā piemērošanā. Arī Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā ietvertajās tiesībās uz īpašumu ietilpst licence komercdarbības veikšanai (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā "Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy", pieteikums Nr. 38433/09, 177.–178. punktu*).

Valstij ir pozitīvs pienākums veicināt valsts valodas lietojumu ikvienā izglītības pakāpē. Valsts valodas izkopšana un attīstīšana ir viens no uzdevumiem, kas izriet no augstskolu vispārīgā pienākuma darboties sabiedrības interesēs. Ar Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešajā teikumā noteikto pienākumu izkopt un attīstīt valsts valodu likumdevējs ir konkretizējis valsts pozitīvo pienākumu radīt tādu augstākās izglītības regulējumu, kas nodrošina augstskolu darbību sabiedrības interesēs. Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešais teikums dod augstskolām plašu rīcības brīvību šā uzdevuma izpildē (sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 27. punktu*).

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs privāto augstskolu tiesību uz īpašumu ierobežojumu saista ar liegumu īstenot licencētas un akreditētas studiju programmas svešvalodās. Tomēr Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešais teikums neregulē to, kādā valodā īstenojamas studiju programmas, un dod privātajām augstskolām plašu rīcības brīvību izraudzīties veidus, kādos izkopt un attīstīt valsts valodu. Privātās augstskolas var to darīt, piemēram, veicot pētījumus un rīkojot konferences valsts valodā. Tādējādi Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešais teikums privātajām

augstskolām neierobežo Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata, īstenojot licencētas un akreditētas studiju programmas, un pastāv Satversmes tiesas likuma 29. panta 6. punktā minētais pamats tiesvedības izbeigšanai.

Ja lietā apstrīdēta tiesību normas atbilstība gan tiesiskās paļāvības aizsardzības principam, gan Satversmes 105. pantam, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.3. punktu*). Līdz ar to izskatāmajā lietā nav iespējams izvērtēt arī Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma atbilstību Satversmes 1. pantam un pastāv Satversmes tiesas likuma 29. panta 6. punktā minētais pamats tiesvedības izbeigšanai.

Tātad tiesvedība lietā par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam ir izbeidzama.

27. Saeima uzskata, ka arī Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts neierobežoja privāto augstskolu tiesības uz īpašumu, jo tika nodrošināta iespēja pabeigt uzsāktās studiju programmas. Privāto augstskolu iespējas nākotnē gūt ienākumus, uzņemot jaunus studējošos, neveidojot mantisku interesi, kas ietilptu Satversmes 105. panta tvērumā. Tāpat arī to Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu un uzņēmumu, kuri vēlējās nodibināt privātās augstskolas Latvijā, lai sniegtu augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības veikt komercdarbību esot pārāk abstraktas, lai konstatētu aizsargājamu mantisko interesi.

Savukārt Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežoja to privāto augstskolu, kuras jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata, jo liedza īstenot jau licencētās un akreditētas studiju programmas svešvalodās. Tāpat Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežojot to Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu un uzņēmumu, kuri vēlējās nodibināt privātās augstskolas Latvijā, lai sniegtu augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības veikt komercdarbību. Proti, minētās normas radījušas šķēršļus augstākās izglītības pakalpojumu sniegšanai Latvijā svešvalodās un ierobežojot Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietvertās tiesības uz uzņēmējdarbības brīvību, kā arī Hartas 16. pantā ietverto darījumdarbības brīvību.

Kā norādīts šā sprieduma 26. punktā, tādā gadījumā, ja lietā apstrīdēta tiesību normas atbilstība gan tiesiskās paļāvības aizsardzības principam, gan Satversmes 105. pantam, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu. No Pieteikuma iesniedzēja un Saeimas izteiktajiem iebildumiem izriet, ka Satversmes tiesai

jāpārbauda, vai Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežoja Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu divām šādām grupām: 1) Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi un uzņēmumi, kuri vēlējas nodibināt privātās augstskolas Latvijā, lai sniegtu augstākās izglītības pakalpojumus, un 2) privātās augstskolas, kuras jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus Latvijā pirms apstrīdēto normu spēkā stāšanās. Pieteikuma iesniedzēja ieskatā, Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa, ciktāl tā attiecās uz Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem un uzņēmumiem, kuri vēlējas sniegt augstākās izglītības pakalpojumus, neatbilst tiesībām uz īpašumu, savukārt, ciktāl Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts attiecās uz privātajām augstskolām, kuras jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus Latvijā pirms minēto normu spēkā stāšanās, šīs normas neatbilst tiesībām uz īpašumu kopsakarā ar tiesiskās palāvības aizsardzības principu.

Līdz ar to Satversmes tiesa, ievērojot lietā sniegtos argumentus un nepieciešamību nodrošināt efektīvu, vispusīgu un objektīvu normu satversmības izvērtējumu, pārbaudīs, vai: 1) Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem un uzņēmumiem, kas vēlējas sniegt augstākās izglītības pakalpojumus Latvijā, ierobežoja Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu un 2) Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts kā vienots tiesiskais regulējums privātajām augstskolām, kas jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus Latvijā, ierobežoja Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu kopsakarā ar Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās palāvības aizsardzības principu.

Pamattiesību ierobežojums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības, proti, apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā; otrkārt, tieši apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmē noteiktās pamattiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01 5. punktu*).

27.1. Gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105. pantam, bet apstrīdētā norma neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, izvērtējama vienīgi šīs normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 16.1. punktu*).

Tā kā izskatāmā lieta neattiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām uz atsevišķa likuma pamata, Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts jāvērtē Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā.

27.2. Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs, vai Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem un uzņēmumiem, kas vēlējas dibināt privātās augstskolas Latvijā, lai sniegtu augstākās izglītības pakalpojumus, ierobežoja Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās tiesības uz īpašumu.

Šā sprieduma 26. punktā, citstarp ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, atzīts, ka Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietverto tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata. Konkretizējot Satversmē ietverto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Eiropas Savienības tiesību akti, ciktāl tie stiprina Latviju kā demokrātisku un tiesisku valsti un aizsargā pamattiesības, kā tas izriet no Satversmes 68. panta otrās daļas, kas pieprasa nodrošināt Latvijas tiesību sistēmas harmoniju ar Eiropas Savienības tiesībām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 16.2. punktu*).

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 1. punktu Eiropas Savienība atzīst tiesības, brīvības un principus, kas izklāstīti Hartā, un Hartai ir tāds pats spēks kā Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību. Hartas 16. pants paredz darījumdarbības brīvību, kas aizsargā brīvību veikt ekonomisku vai komerciālu darbību, līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 30. jūnija sprieduma lietā C-134/16 "Lidl" 28. punktu*). Darījumdarbības brīvības mērķis ir nodrošināt, ka ikvienam Eiropas Savienības pilsonim ir tiesības veikt uzņēmējdarbību bez diskriminācijas vai nesamērīgiem ierobežojumiem (*sk.: European Union Agency for Fundamental Rights. Freedom to conduct business: exploring the dimensions of a fundamental rights, p. 21. Pieejams: fra.europa.eu*).

Hartas 16. pants ir saistīts ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā paredzēto uzņēmējdarbības brīvību. Valsts tiesiskā regulējuma radītā ierobežojuma izvērtējums saistībā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantu attiecas arī uz varbūtējiem Hartas 16. pantā nostiprinātās darījumdarbības ierobežojumiem (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2017. gada 20. decembra sprieduma lietā C-322/16 "Global Starnet" 50. punktu*).

Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pants nosaka Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu brīvību veikt uzņēmējdarbību un tādējādi aizsargā Eiropas Savienības dalībvalstu iedzīvotājus un juridiskās personas, kas vēlas īstenot savu ekonomisko aktivitāti citā dalībvalstī (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 1986. gada 28. janvāra sprieduma lietā C-270/83 "Komisija pret Franciju" 14. punktu; sk. arī: Kellerbauer M., Klamert M., Tomkin J. (Eds.) The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. The Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2019, p. 658*). Proti, no Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. panta kopsakarā ar šā līguma 54. pantu izriet

jebkurā dalībvalstī nodibinātu uzņēmumu tiesības uzturēt aģentūras vai filiāles citā dalībvalstī, dibināt meitas uzņēmumus vai iegādāties esošo uzņēmumu akcijas (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 1986. gada 28. janvāra sprieduma lietā C-270/83 "Komisija pret Franciju" 18. punktu un 1999. gada 9. marta sprieduma lietā C-212/97 "Centros Ltd" 19.–20. punktu; sk. arī: Geiger R., Khan D. E., Kotzur M. *European Union Treaties. A Commentary. München: Beck; Oxford: Hart, 2015, pp. 359, 377*).*

Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertais tiesiskais regulējums attiecas uz brīvību veikt uzņēmējdarbību. Juridiskās un fiziskās personas, tostarp ārvalstu personas, var dibināt augstskolas Latvijā, lai sniegtu izglītības pakalpojumus, kas parasti tiek sniegti pastāvīgi un ilgstoši. Citu dalībvalstu pilsoņu tiesības veikt uzņēmējdarbību Latvijā un īstenot augstākās izglītības programmas ir pakārtotas pienākumam šīs programmas īstenot valsts valodā. Šāds pienākums apgrūtina uzņēmējdarbības veikšanu dalībvalstī, kura uzliek šo pienākumu, un tādējādi tas ir Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā garantētās brīvības ierobežojums. Situācijā, kad šiem pilsoņiem ir uzņēmums citā dalībvalstī, tie nespēs izmantot lielu daļu no sava šajā uzņēmumā nodarbinātā administratīvā personāla un mācībspēkiem, un tādējādi tiem radīsies ievērojamas izmaksas (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 7. septembra sprieduma lietā C-391/20 "Boriss Čilevičs" 54., 55., 62. un 63. punktu*).

Izskatāmajā lietā apstrīdēta Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstība Satversmes 1. un 105. pantam. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi aptver ikviena tiesības izmantot savu īpašumu, tostarp nodarbojoties ar komercdarbību. Tādējādi no saistībām, ko Latvija uzņēmusies līdz ar dalību Eiropas Savienībā, izriet, ka Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības ir konkrētizējamās kopsakarā ar Hartas 16. pantā ietverto darījumdarbības brīvību un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietverto uzņēmējdarbības brīvību (sal. sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 23.1. punktu*). Hartas 16. pantā ietvertā darījumdarbības brīvība un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietvertā uzņēmējdarbības brīvība var pārklāties ar Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertajām tiesībām uz īpašumu, bet tas nenozīmē, ka sakristu šo normu saturs. Saeimas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. panta un Satversmes 105. panta saturs var daļēji sakrist, tomēr tas ir atšķirīgs – arī Satversmes 106. pants ietver darījumdarbības brīvību (sk. *2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 6. sēj. 141. lp. un 7. sēj. 73. lp.*). Tieslietu ministrijas pārstāve tiesas sēdē izteica viedokli, ka

uzņēmējdarbības brīvība var būt ietverta vairākās Satversmes normās (sk. 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 7. sēj. 5. lp.).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību uz īpašumu ierobežojumam būtu jāizpaužas tādējādi, ka ar apstrīdēto normu ir liegtas kādas tiesības, kas komersantam jau reiz bijušas noteiktas, vai ir samazinājies ar Satversmes normām aizsargāto pieteikuma iesniedzēja tiesību apjoms (sal. sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.3. punktu*). Proti, Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās tiesības uz īpašumu aizsargā esošu īpašumu. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai tiesību uz īpašumu ierobežojumam jāizpaužas tādējādi, ka tiek negatīvi ietekmētas kādas tiesības, kas komersantam jau reiz bijušas noteiktas. Tas nozīmē, ka Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi aizsargā tiesības nodarboties ar jau uzsāktu komercdarbību, taču to tvērumā neietilpst tiesības uzsākt komercdarbību.

Līdz ar to Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu un uzņēmumu, kuri vēlējas nodarboties ar uzņēmējdarbību, nodibinot privātās augstskolas Latvijā un sniedzot augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības uzsākt komercdarbību neietilpst Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā.

27.3. Satversmes tiesai jāpārbauda arī tas, vai Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežoja to privāto augstskolu, kuras Latvijā jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības uz īpašumu kopsakarā ar tiesisko palājību.

Kā atzīts šā sprieduma 26. un 27.2. punktā, konkretizējot Satversmes 105. panta pirmos trīs teikumus kopsakarā ar Konvenciju, Hartu un Līgumu par Eiropas Savienības darbību, konstatējams, ka to tvērumā ietilpst tiesības turpināt jau uzsāktu komercdarbību uz licences pamata. Satversmes tiesai jāpārbauda, vai Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežoja minētās tiesības.

Lai noskaidrotu, vai apstrīdētās normas iejaucas komercdarbības veikšanā un tādējādi ierobežo personu tiesības uz īpašumu, ir jāvērtē, vai tās ietekmē attiecīgo komercdarbību (sal. sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.2. punktu*). No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka tiesības uz īpašumu var tikt ierobežotas ne tikai tad, ja izsniegtā licence tiek atsaukta, bet arī tad, ja licencei tiek piemēroti ierobežojumi (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 8. oktobra sprieduma lietā "O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd v. Ireland"*, pieteikums Nr. 44460/16, 88.–90. punktu un *Kristīnes Līces viedokli 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 7. sēj. 39.–40., 44. lp.*).

Augstskolas ir augstākās izglītības un zinātnes institūcijas, kas īsteno akadēmiskas un profesionālas studiju programmas, kā arī veic zinātnisko darbību un nodarbojas ar māksliniecisko jaunradi (*sk. Augstskolu likuma 3. panta pirmo daļu*). Privātās augstskolas ir komercsabiedrības vai nodibinājumi, kas darbojas saskaņā ar Komerclikumu vai Biedrību un nodibinājumu likumu, ciktāl tas nav pretrunā ar Augstskolu likumu (*sk. Augstskolu likuma 7. panta trešo daļu*). Tās var dibināt juridiskās un fiziskās personas, tostarp ārvalstu juridiskās un fiziskās personas (*sk. Augstskolu likuma 8. panta pirmo daļu*). Augstskolas akreditācija ir augstskolas darba organizācijas un resursu kvalitātes pārbaude, kuras rezultātā tai piešķir valsts atzītas augstskolas statusu (*sk. Augstskolu likuma 1. panta 3. punktu*).

Augstskolas ir tiesīgas īstenot studiju programmas, ja tās ir saņēmušas studiju programmas licenci (*sk. Augstskolu likuma 1. panta 12. punktu, 46. panta pirmo daļu un 55.² panta pirmo daļu*). Studiju virziena akreditācija dod augstskolai tiesības izsniegt valsts atzītu augstākās izglītības diplomu par attiecīgajam studiju virzienam atbilstošas studiju programmas sekmīgu apguvi (*sk. Augstskolu likuma 1. panta 16. punktu*). Gan studiju programmas licencēšanas procesā, gan akreditācijas procesā tiek novērtēta tās atbilstība Augstskolu likuma prasībām (*sk. Augstskolu likuma 55.² panta piektās daļas 1. punktu un Ministru kabineta 2018. gada 11. decembra noteikumu Nr. 793 "Studiju virzienu atvēršanas un akreditācijas noteikumi" 16.1. apakšpunktu*). Studiju programmas licence un studiju virziena akreditācijas lapa ietver informāciju par studiju programmas īstenošanas valodu (*sk. Ministru kabineta 2018. gada 11. decembra noteikumu Nr. 795 "Studiju programmu licencēšanas noteikumi" pielikumu un 2018. gada 11. decembra noteikumu Nr. 793 "Studiju virzienu atvēršanas un akreditācijas noteikumi" 2. pielikumu*). Tādējādi studiju programmas īstenošanas valoda ir būtiska studiju programmas sastāvdaļa un tā ir nepieciešama studiju programmas licencēšanai, studiju virziena akreditācijai un privāto augstskolu komercdarbības veikšanai.

Ar 2018. gada 21. aprīļa grozījumiem Augstskolu likumā tā 56. panta trešajā daļā noteiktā prasība īstenot studiju programmas valsts valodā, izņemot normā noteiktos gadījumus, ir attiecināta arī uz privātajām augstskolām. Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa paredzēja šādus izņēmumus no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā: 1) Eiropas Savienības oficiālajās valodās var īstenot studiju programmas, kuras ārvalstu studējošie apgūst Latvijā, un studiju programmas, kuras īsteno Eiropas Savienības programmu un starpvalstu līgumos paredzētās sadarbības ietvaros; 2) vienu piekto daļu no studiju programmas kredītpunktu apjoma var īstenot Eiropas Savienības oficiālajās valodās, ievērojot, ka šajā daļā nevar ietilpt gala un valsts pārbaudījumi, kā arī

kvalifikācijas, bakalaure un maģistra darba izstrāde; 3) studiju programmas, kuru īstenošana svešvalodā ir nepieciešama studiju programmas mērķu sasniegšanai, atbilstoši Latvijas Republikas izglītības klasifikācijai šādās izglītības programmu grupās: valodu un kultūras studijas, valodu programmas; 4) Eiropas Savienības oficiālajās valodās drīkst īstenot kopīgās studiju programmas.

Tādējādi Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa paredz noteikumus, kuri sašaurina privāto augstskolu tiesības īstenot studiju programmas svešvalodās un ar kuriem privātajām augstskolām turpmāk jārēķinās, plānojot savu komercdarbību augstākās izglītības jomā. Atbilstoši Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punktam privātās augstskolas no 2019. gada 1. janvāra vairs nevarēja uzņemt studējošos studiju programmās, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas prasībām. Taču attiecībā uz jau uzņemtajiem studējošajiem tika noteikts pārejas periods, kurā pabeidzama studiju programmas īstenošana. Tas nozīmē, ka privātās augstskolas vairs nevar īstenot studiju programmas tādā valodā, kas neatbilst minētajām prasībām, un tādējādi gūt ekonomisko labumu. Tātad Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ietekmē privāto augstskolu tiesības veikt komercdarbību, sniedzot augstākās izglītības pakalpojumus.

Arī Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertais regulējums ierobežo uzņēmējdarbības brīvību tiem citu dalībvalstu pilsoņiem, kuri pirms minēto normu spēkā stāšanās izmantojuši šo brīvību un nodibinājuši Latvijā augstskolas, kas piedāvā izglītības programmu kādā citā, nevis latviešu valodā. Šiem pilsoņiem savas izglītības programmas būs jāpielāgo Augstskolu likuma prasībām, un tas var radīt ievērojamas izmaksas, tostarp saistībā ar lielu daļu to administratīvā personāla un mācībspēku (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 7. septembra sprieduma lietā C-391/20 "Boriss Cilevičs" 64. punktu*).

Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežoja to privāto augstskolu, kuras jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības veikt uzsākto komercdarbību uz licences pamata.

Tātad Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ierobežo Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās privāto augstskolu tiesības uz īpašumu kopsakarā ar Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās palāvēības aizsardzības principu un tiesvedība lietā ir turpināma.

28. Lai izvērtētu Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertā pamattiesību ierobežojuma satversmību, jānoskaidro, vai:

- 1) pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu;
- 2) šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) šis ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2022. gada 7. janvāra sprieduma lietā Nr. 2021-06-01 15. punktu).

29. Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai apstrīdētās normas:

- 1) ir pieņemtas, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) ir izsludinātas un publiski pieejamas atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2022. gada 7. janvāra sprieduma lietā Nr. 2021-06-01 16. punktu).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 15. punktu).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu (sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 31. punktu).

Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

30. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2022. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2021-23-01 20. punktu).

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertajam ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – valsts valodas lietojuma veicināšana un nacionālās identitātes saglabāšana. Arī Saeima norāda, ka minētās normas ir vērstas uz valsts valodas lietojuma stiprināšanu, proti, šajās normās ietverto ierobežojumu mērķis ir demokrātiskas iekārtas un citu personu tiesību aizsardzība.

Satversme latviešu valodai nosaka valsts valodas statusu un piešķir konstitucionālu vērtību. Satversmes 4. pants ir viens no tiem pantiem, kuri veido konstitucionālo pamatu, nosakot Latvijas valsts iekārtas politiski juridisko raksturu. Tātad latviešu valoda ir Latvijas vienotā demokrātiskas sabiedrības diskursa valoda. Satversmes ievads atklāj vērtības, kas ir

iekļaujošas demokrātiskas sabiedrības veidošanas pamats, un latviešu valoda ir viena no šīm vērtībām. Latviešu valoda ir neatņemama Latvijas valsts konstitucionālās identitātes sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21.1. un 24.2. punktu*).

Latvijas piederība Eiropas kultūrtelpai ir apliecināta Satversmes ievadā, un Latvijas identitāti šajā telpā veido citstarp latviešu valoda. Latviešu valoda kā valsts valoda piešķir Latvijas valstij noteiktu – un tieši latvisku – nacionāli kulturālo identitāti. Atbilstoši nacionālas valsts principam valstij ir pienākums ar visiem līdzekļiem gādāt par to, lai latviešu valoda patiešām pildītu savu valsts valodas funkciju – būtu par sabiedrības kopējo saziņas un demokrātiskās līdzdalības valodu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 16. punktu*). Kopēja valoda veido kopēju pasaules redzējumu, informācijas un diskusiju telpu, kas nepieciešama, lai demokrātiskā sabiedrībā pieņemtu lēmumus un savstarpēji sadarbotos. Tā ir valsts valodas statusa jēga un vienlaikus obligāts priekšnoteikums saliedētai sabiedrībai un labi funkcionējošai demokrātijai (*sk.: Levits E. Valsts valodas statuss valstij un pilsoņiem ir jāsteno ikdienā. Grām.: Levits E. Valstsgrība. Idejas un domas Latvijai. 1985–2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 799. lpp.*).

Prasme brīvi lietot valsts valodu ir nepieciešama ikvienam Latvijas sabiedrības loceklim, lai tas varētu efektīvi līdzdarboties valsts demokrātiskajos procesos. Indivīdam, kas prot valsts valodu, ir iespēja salīdzināt un kritiski izvērtēt iegūto informāciju un kvalitatīvi piedalīties publiskajā diskursā, kas ir neatņemama demokrātiskas sabiedrības sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 18. punktu*). Līdz ar to ikvienai personai, kura pastāvīgi dzīvo Latvijā, ir jāprot šīs valsts valoda, turklāt tādā līmenī, lai varētu pilnvērtīgi piedalīties demokrātiskās valsts dzīvē. Sabiedrības locekļi, kas izprot un ciena vērtības, uz kurām balstīta Satversme, ir demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*).

Ievērojot to, ka latviešu valoda ir neatņemama konstitucionālās identitātes sastāvdaļa un sabiedrības kopējā saziņas un demokrātiskās līdzdalības valoda, kā arī to, ka globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas sašaurinājums valsts teritorijā uzskatāms arī par demokrātiskas valsts iekārtas apdraudējumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājumu daļas 3.2. punktu*). Tādējādi regulējums, kas paredz valsts valodas stiprināšanu, aizsargā demokrātisku valsts iekārtu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 18. punktu*).

Turklāt ar Satversmes 4. pantu ir nostiprinātas Latvijas valstspiederīgo tiesības savstarpējā saziņā lietot latviešu valodu (sk. *Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājumu daļas 3.2. punktu*). Tādējādi ikvienam Latvijas valstspiederīgajam ir tiesības arī privātajā saziņā lietot valsts valodu. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka valsts, nosakot valodai valsts valodas statusu, uzņemas garantēt tās valstspiederīgajiem šīs valodas lietošanu privātajā un publiskajā sfērā (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 7. decembra spriedumu lietā "Mentzen v. Latvia", pieteikums Nr. 71074/01*). Latvijas valstspiederīgo tiesības brīvi lietot valsts valodu jebkurā dzīves jomā visā valsts teritorijā veicina ne vien pie valstsnācijas piederošo, bet arī pie citām tautībām piederošo valsts valodas prasme (sal. sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 16. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka pamattiesību ierobežojumus var attaisnot ar konstitucionālās identitātes un valsts valodas aizsardzības apsvērumiem (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 7. decembra spriedumu lietā "Mentzen v. Latvia", pieteikums Nr. 71074/01, un 2022. gada 9. jūnija sprieduma lietā "Savickis and Others v. Latvia", pieteikums Nr. 49270/11, 198. punktu*). Eiropas Savienība saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 4. panta 2. punktu respektē dalībvalstu nacionālo identitāti, kas ietver arī attiecīgās dalībvalsts oficiālās valodas aizsardzību (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 12. maija sprieduma lietā C-391/09 "Runevič-Vardyn un Wardyn" 86. punktu un 2013. gada 16. aprīļa sprieduma lietā C-202/11 "Las" 26. punktu*). Eiropas Savienības Tiesa ir secinājusi, ka mērķis veicināt un stimulēt kādas no dalībvalsts oficiālajām valodām lietojumu ir uzskatāms par leģitīmu mērķi, lai ierobežotu Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā nostiprināto brīvību veikt uzņēmējdarbību. Tā ir dalībvalstu nacionālās identitātes izpausme (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 7. septembra sprieduma lietā C-391/20 "Boriss Čilevičs" 68., 70. un 83. punktu*).

Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts pieņemts kopsakarā ar citām normām, kas paredz pakāpenisku pāreju uz izglītību valsts valodā (sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 32. punktu*). Valsts valodas lietošana izglītības sistēmā ir pamats personas turpmākajām iespējām pilnvērtīgi lietot valsts valodu un tādējādi iekļauties sabiedrībā (sal. sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 18. punktu*). Izglītība ir ļoti svarīga valsts valodas aizsardzības un lietojuma veicināšanas politikas īstenošanā (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 1989. gada 28. novembra sprieduma lietā C-379/87 "Groener" 20. punktu*). Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts uzliek privātajām augstskolām pienākumu izmantot valsts valodu studiju procesā. Tādējādi

tiek stiprināta valsts valodas loma augstākajā izglītībā un aizsargāta demokrātiska valsts iekārta. Tāpat Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, paredzot valsts valodas izmantošanu studiju procesā, veicina valsts valodas lietošanas prasmes un ir vērsti uz to, lai aizsargātu Latvijas valstspiederīgo tiesības lietot valsts valodu.

Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmie mērķi ir demokrātiskas valsts iekārtas un citu personu tiesību aizsardzība.

31. Noskaidrojot, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa pārbauda, vai:

- 1) ierobežojums ir piemērots legitīmā mērķa sasniegšanai;
- 2) ierobežojums ir nepieciešams legitīmā mērķa sasniegšanai;
- 3) labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par individam nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 17. punktu*).

32. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā noteiktais pamattiesību ierobežojums veicināja valsts valodas lietošanu augstākajā izglītībā. Tā rezultātā privātajās augstskolās studējošie lieto valsts valodu ikdienā studiju procesā un izkopj un nostiprina tās lietošanas prasmes. Tādējādi Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts uzlabo studējošo valsts valodas prasmi, kā arī stiprina latviešu valodas lomu augstākajā izglītībā un palīdz izkopt tās lietojumu dažādās zinātnes nozarēs. Līdz ar to ikvienai personai tiek nodrošināta iespēja pilnvērtīgi piedalīties valsts un sabiedrības demokrātiskajos procesos, veicināta nacionālās zinātnes attīstība un aizsargātas Latvijas valstspiederīgo tiesības savstarpējā saziņā lietot valsts valodu.

Arī Eiropas Savienības Tiesa atzina, ka normas, kas augstskolām uzliek pienākumu principā lietot valsts valodu, sekmē minētās valodas lietojumu visā attiecīgajā iedzīvotāju kopumā un nodrošina, ka šī valoda tiek lietota arī universitātes līmeņa mācībās (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 7. septembra sprieduma lietā C-391/20 "Boriss Cilevičs" 74. punktu*).

Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots legítimo mērķu sasniegšanai.

33. Pārbaudot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami legītimā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa izvērtē, vai legītimu mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 19. punktu*).

33.1. Pieteikuma iesniedzējs norādījis vairākas alternatīvas, kas, pēc tā ieskatiem, ļautu sasniegt legītimos mērķus ar saudzējošākiem līdzekļiem. Viena no šādām alternatīvām esot šāda – piešķirt privātajai augstskolai tiesības īstenot studiju programmas svešvalodās, ja tā vienlaikus nodrošina līdzvērtīgas studiju programmas pieejamību valsts valodā.

Kā norādīts šā sprieduma 30. punktā, ikvienai personai, kura pastāvīgi dzīvo Latvijā, ir jāprot šis valsts valoda – sabiedrības kopējā saziņas un demokrātiskās līdzdalības valoda. Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā noteiktais privāto augstskolu tiesību uz īpašumu ierobežojums ir vērsts uz to, lai studiju process pamatā notiktu valsts valodā, izņemot šajā normā paredzētos izņēmumus no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā. Ja papildus jau Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā noteiktajiem izņēmumiem no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā tiktu pieļauts tas, ka jebkuru studiju programmu var īstenot svešvalodā ar nosacījumu, ka augstskola īsteno līdzvērtīgu studiju programmu arī valsts valodā, tad netiktu nodrošināta studējošo pieteikšanās uz valsts valodā īstenojamām studiju programmām. Proti, pastāvētu iespēja, ka studiju process pamatā notiek svešvalodās. Tātad šāda alternatīva neveicinātu to, ka Latvijas valstspiederīgie studētu valsts valodā, izkopjot savas valsts valodas prasmes, un nestiprinātu valsts valodas lomu augstākajā izglītībā tādā pašā kvalitātē. Līdz ar to legītimie mērķi netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē un šis līdzeklis nav uzskatāms par alternatīvu legītimu mērķu sasniegšanas līdzekli.

33.2. Pieteikuma iesniedzējs norādījis arī citu alternatīvu līdzekli, proti, ka pienākumu veidot studiju programmas valsts valodā varētu sasaistīt ar valsts budžeta finansējuma piešķiršanu, tādējādi nodrošinot to, ka studiju programmas valsts valodā būtu lētākas, vairāk pieejamas un populārākas.

Minētā alternatīva pēc būtības paredz valsts budžeta finansējuma piešķiršanu privātajām augstskolām. Valsts budžeta finansējumu saņem valsts augstskolas, taču privātās augstskolas pamatā tiek finansētas no privātajiem līdzekļiem. Privātās augstskolas valsts budžeta finansējumu var saņemt tikai izņēmuma gadījumos, piemēram, tad, ja privātā augstskola īsteno tādu studiju programmu, ko valsts augstskolas nepiedāvā

(sk. *Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 7. sēj. 24.–25. lp.*).

Ja izvirzīto leģitīmo mērķi var sasniegt ar tādiem līdzekļiem, kas personas tiesības ierobežo mazāk, bet vienlaikus prasa nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, tad nevar uzskatīt, ka valstij būtu pienākums šādu līdzekli izvēlēties (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-113-0106 19.2. punktu*). Tādēļ Satversmes tiesa nevar atzīt, ka valsts budžeta finansējuma piešķiršana privātajām augstskolām būtu saudzējošāks līdzeklis.

33.3. Pieteikuma iesniedzējs kā saudzējošāku līdzekli norādījis arī tiesības īstenot studiju programmas svešvalodā tālmācības formā ārvalstu studējošajiem.

Laikā, kad bija spēkā Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, tālmācība kā studiju programmas īstenošanas forma jau pastāvēja (sk. *Izglītības likuma 8. pantu, Ministru kabineta 2018. gada 11. decembra noteikumu Nr. 795 "Studiju programmu licencēšanas noteikumi" 12.6. apakšpunktu un pielikumu un Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 7. sēj. 12. lp.*). Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā ietvertais studiju programmas īstenošanas valodas tiesiskais regulējums bija piemērojams visām studiju programmu īstenošanas formām, tostarp tālmācībai (sk. *Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 7. sēj. 12. lp.*). Minētā norma paredzēja, ka Eiropas Savienības oficiālajās valodās var īstenot studiju programmas, kuras apgūst ārvalstu studējošie. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja norādītais saudzējošākais līdzeklis, ciktāl tas attiecas uz Eiropas Savienības oficiālajām valodām, privātajām augstskolām jau bija pieejams Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta spēkā esības laikā.

Tomēr Satversmes tiesai jāpārlicinās arī par to, vai tiesības īstenot studiju programmas tālmācības formā citās svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, nebija saudzējošāks līdzeklis, kādu likumdevējs varēja noteikt, proti, vai Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas 1. punktu nevarēja attiecināt arī uz tām valodām, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas.

Satversmes tiesas ir jau atzinusi, ka Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas 1. punkts nav interpretējams tādējādi, ka studiju programmās, kuras ārvalstu studējošie apgūst Latvijā, drīkstētu uzņemt Latvijas valstspiederīgos (sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 28.1. punktu*). Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses (sk. *piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.2. punktu*). No

lietas materiāliem izriet, ka līdz Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 pieņemšanai minētā norma tika interpretēta tādējādi, ka studiju programmās, kuras apgūst ārvalstu studējošie, varēja uzņemt arī Latvijas valstspiederīgos. Vairākas augstskolas šādu praksi arī esot īstenojušas (*sk. Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli 2020. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 3. sēj. 15. lp.*). Līdz ar to arī Latvijas valstspiederīgie studiju programmas, kuras tiktu īstenotas tālmācības formā un kuras apgūtu ārvalstu studējošie, varētu apgūt svešvalodās. Šāds alternatīvs līdzeklis nestiprinātu valsts valodas lomu augstākajā izglītībā tādā pašā kvalitātē, jo Latvijas valstspiederīgie studiju procesā mazāk izmantotu valsts valodu. Tātad legītīmie mērķi netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē un šis līdzeklis nav uzskatāms par alternatīvu legītīmo mērķu sasniegšanas līdzekli.

33.4. Satversmes tiesai jāizvērtē ne vien tie alternatīvie līdzekļi, uz kuriem norādījuši lietas dalībnieki, bet arī pašai jāpārlecinās, ka nepastāv vēl citi, saudzējošāki līdzekļi.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka pastāv alternatīvs, privāto augstskolu tiesības mazāk ierobežojošs legītīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis un tas ir šāds – piešķirt tiesības īstenot studiju programmas svešvalodās tām augstskolām, kuru īstenotās studiju programmas sasniegušas noteiktus kvalitātes kritērijus, un paredzēt izņēmumus no vispārējā Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas regulējuma, piemēram, atsevišķās zinātnes nozarēs vai noteikta līmeņa studijās (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 35. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka privātās augstskolas studiju programmas īstenoja latviešu, angļu un krievu valodā (*sk. Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli 2020. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 3. sēj. 9. lp.*).

Latvija ir piederīga Eiropas kultūrtelpai, un viena no šīs telpas valodām ir angļu valoda. Tā ir arī viena no Eiropas Savienības oficiālajām valodām un starptautiskā zinātnes valoda (*sk., piemēram, Kārļa Šadurska viedokli 2020. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 3. sēj. 85.–86. lp.*). Augstākā izglītība var tikt raksturota kā "tilts" starp izglītību un zinātnisko pētniecību (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 25.1. punktu*). Saeima norādījusi, ka tā noteica izņēmumus no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā tieši attiecībā uz Eiropas Savienības oficiālajām valodām, jo Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts un iesaistījās Eiropas Savienības izglītības politikas veidošanā un īstenošanā, kas veicināja augstskolu līdzdalību dažādu studiju programmu īstenošanā (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 37. lp.*). Līdzīgi arī Izglītības un zinātnes ministrija paudusi viedokli, ka Latvija kā Eiropas Savienības dalībvalsts atbalsta Eiropas kultūrtelpas

stiprināšanu (*sk. Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 13.–14. lp.*).

Tiesiskais regulējums, kas papildus esošajiem izņēmumiem no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā paredzētu piešķirt tiesības īstenot studiju programmas Eiropas Savienības oficiālajās valodās tām augstskolām, kuru īstenotās studiju programmas sasniegušas noteiktus kvalitātes kritērijus, un paredzētu izņēmumus no vispārējā Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas regulējuma, piemēram, atsevišķās zinātnes nozarēs vai noteikta līmeņa studijās, stiprinātu Eiropas Savienības oficiālo valodu prasmes un Latvijas piederību Eiropas kultūrtelpai, kā arī mazāk ierobežotu privāto augstskolu tiesības uz īpašumu. Likumdevējs nav apsvēris iespēju izmantot šādu alternatīvu līdzekli. Likumdevējam, vienlaikus ievērojot nepieciešamību aizsargāt valsts valodu, būtu jāsekmē Eiropas Savienības oficiālo valodu apguvi, lai Latvijas valsts un sabiedrība spētu pilnvērtīgi iesaistīties Eiropas kultūrtelpā, proti, Eiropas izglītības un zinātnes telpā. Tātad Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, ciktāl šīs normas attiecās uz Eiropas Savienības oficiālajām valodām, nebija nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, līdz ar to arī nebija samērīgi un nenodrošināja harmoniju ar Eiropas Savienības tiesībām.

Tomēr Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka angļu valodas popularitāte un lietojums strauji pieaug (*sk.: Latviešu valodas aģentūra. Valodas situācija Latvijā 2016–2020. Pieejams: valoda.lv*). Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam, kas izstrādātas, pamatojoties uz datiem par 2015.–2020. gadu, norādīts, ka angļu valodas straujā izplatība daudzās sabiedrības dzīves jomās pasaulē un Latvijā, sabiedrības un indivīdu pārliecība par angļu valodas nepieciešamību, angļu valodas valdošās pozīcijas interneta vidē ietekmē jauniešu komunikācijas paradumus un mazina latviešu valodas lietojuma un apguves pievilcību (*sk. Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojumu Nr. 601 "Par valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam"*). Līdz ar to likumdevējam jārada tāds tiesiskais regulējums, kas saglabātu valsts valodas lomu augstākajā izglītībā, vienlaikus veicinot augstākās izglītības un zinātnes attīstību Eiropas kultūrtelpā.

Tātad Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, ciktāl šīs normas attiecās uz studiju programmu īstenošanu privātajās augstskolās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, neatbilst Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

34. Satversmes tiesai jāpārlicinās arī par to, vai tiesību īstenot studiju programmas svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, piešķiršana tām augstskolām, kuru īstenotās studiju programmas

sasniegušas noteiktus kvalitātes kritērijus, un izņēmumi no vispārējā Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas regulējuma, piemēram, atsevišķās zinātnes nozarēs vai noteikta līmeņa studijās, kuri pieļautu šādu svešvalodu lietojumu, būtu atzīstami par alternatīvu leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekli. Kā jau tika minēts, cita svešvaloda, kura nav Eiropas Savienības oficiālā valoda un kurā privātās augstskolas īstenoja savas studiju programmas, bija krievu valoda (*sk. šā sprieduma 33.4. punktu*). Studiju programmās, kas tika īstenotas krievu valodā, lielākā daļa studējošo bijuši Latvijas valstspiederīgie (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 40. lp.; sk. arī Kārļa Šadurska un Tieslietu ministrijas viedokli 2020. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 3. sēj. 42. un 84. lp.*).

Latvijas vēsturiskajā kontekstā valsts valodas jautājumus nedrīkst skatīt atrauti no padomju okupācijas režīma īstenotās politikas un tās rezultātā izveidojušās sarežģītās etnodemogrāfiskās situācijas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 1. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa pret Latviju ierosinātajās lietās ņem vērā vēsturisko kontekstu, tostarp okupācijas laiku, norādot, ka Konvencijā ietvertās tiesības nevar tikt interpretētas un piemērotas vakuumā (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 16. marta spriedumu lietā "Ždanoka v. Latvia", pieteikums Nr. 58278/00; 2013. gada 1. oktobra spriedumu lietā "Likvidējamā p/s Selga and Vasiļevska v. Latvia", pieteikums Nr. 17126/02 u. c., un 2022. gada 9. jūnija spriedumu lietā "Savickis and Others v. Latvia", pieteikums Nr. 49270/11*).

Padomju okupācijas režīma politika bija vērsta uz latviešu nācijas identitātes un valstsgribas salaušanu, un tajā nozīmīga loma bija latviešu valodas pozīciju vājināšanai, piespiedu rusifikācijai un krievu valodas dominējošā statusa sekmēšanai. Šīs politikas rezultātā latviešu valodas zināšanas un lietojums bija ievērojami sarucis (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 3. punktu*). Tāpat valodu lietojums kļuva par aktuālu jautājumu arī okupācijas varas veicinātās migrācijas dēļ. Saziņas jautājums tika atrisināts, īstenojot piespiedu rusifikāciju, veicinot to, ka ikdienas saziņā tiek lietota krievu valoda, kā arī uzspiežot tās lietošanu valsts iestādēs. Izglītības jomā piespiedu rusifikācija tika realizēta, īpašu uzmanību veltot krievu valodas apguvei un lietošanai izglītības procesā. Tādējādi pēc valodas lietojuma sabiedrībā, tostarp izglītības sistēmā, ilgstoši tika privileģēta krievu valoda un tās izplatība visā sabiedrībā strauji palielinājās (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*).

Arī vairāk nekā trīsdesmit gadus pēc neatkarības atgūšanas novērojama nepieciešamība novērst padomju okupācijas sekas, jo sabiedrībā tās konkrētajā attīstības stadijā ievērojama Latvijas valstspiederīgo daļa nepazīna latviešu valodu pietiekamā līmenī, lai spētu pilnvērtīgi iekļauties

sabiedrības dzīvē, komunicējot ar valsti un pārējiem sabiedrības locekļiem, vai izvēlas to nelietot. Publiskajā vidē latviešu valodu mazākumtautību pārstāvji 2019. gadā lietoja apmēram 39 % situāciju. Privātajā saziņā – saziņā ar svešiem cilvēkiem uz ielas – tie bijuši 50 % (sk. *Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojumu Nr. 601 "Par valsts valodas politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam"*). Atbilstoši Latviešu valodas aģentūras datiem 2019. gadā par latviešu valodas prasmes pašvērtējumu respondentiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, 5 % respondentu atzina, ka neprot latviešu valodu, bet 26 % – ka prot vāji vai ļoti vāji (sk.: *Latviešu valodas aģentūra. Valodas situācija Latvijā 2016–2020. Pieejams: valoda.lv*).

Valsts valodas politikas pamatnostādnēs 2021.–2027. gadam norādīts, ka ir nepietiekama valodas vide latviešu valodas lietojumam – nenovēršamas padomju okupācijas sekas sabiedrības lingvistiskajā uzvedībā, tostarp krievu valodas nepamatota pieprasīšana darba ņēmējiem, kas rada lingvistisko diskrimināciju darba tirgū (sk. *Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojumu Nr. 601 "Par valsts valodas politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam"*). Turklāt pastāvošais latviešu valodas un krievu valodas informācijas telpu nošķirums neveicina sabiedrības saliedētību un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību (sk.: *Sabiedrības saliedētības politikas ekspertu grupas ziņojums, 2016. Pieejams: president.lv*).

Saeima norāda, ka nepieciešamība stiprināt un aizsargāt latviešu valodas lietojumu joprojām nav zaudējusi aktualitāti un valstij jāturpina veikt šā mērķa sasniegšanai nepieciešamās darbības (sk. *Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 55. lp.*). Ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi, to, ka pašlaik latviešu valodas kā valsts valodas prasmes un lietojums nav pietiekams un pāreja uz izglītību valsts valodā vēl nav pabeigta, Satversmes tiesa secina, ka valstij nepieciešams veikt pozitīvus pasākumus un pastiprināti aizsargāt valsts valodas lietojumu.

Tāds tiesiskais regulējums, kas ierobežo svešvalodu lietojumu studiju procesā, gan var ietekmēt mazākumtautību tiesību aizsardzību. No Satversmes 114. panta izriet mazākumtautību tiesības attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, kā arī mazākumtautības identitātes saglabāšanos un attīstību (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 15.2. punktu*). Izglītība ir būtiska mazākumtautību identitātes, kuru pamatā veido valoda un kultūra, saglabāšanai (sk.: *The Framework Convention for the Protection of National Minorities: a Useful Pan-European Instrument. Antwerp: Intersentia, 2008, pp. 174–177*). Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā bija ietverts izņēmums, kas ļāva īstenot studiju programmas svešvalodās un izsniegt valsts atzītus diplomus par to pabeigšanu, ja tas bija nepieciešams studiju programmas mērķu sasniegšanai atbilstoši Latvijas Republikas izglītības

klasifikācijai šādās izglītības programmu grupās: valodu un kultūras studijas, valodu programmas. Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa paredzēja izņēmumu no pienākuma studiju programmu īstenot valsts valodā un nodrošināja uz mazākumtautību identitātes saglabāšanu vērstu studiju programmu īstenošanas iespējas.

Kā jau norādīts šā sprieduma 30. punktā, valsts valodas stiprināšanas nolūkā ir būtiski veicināt tās lietošanu. Ja papildus Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā noteiktajiem izņēmumiem no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā tiktu pieļauts, ka studiju programmas tiek īstenotas krievu valodā, pamatojoties uz studiju programmu kvalitātes vērtējumu un izņēmumiem atsevišķās studiju nozarēs vai līmeņos, tad Latvijas valstspiederīgie, tostarp tie, kuru valsts valodas zināšanas nav pietiekamas, studiju procesā vairāk izmantotu krievu valodu, bet mazāk – valsts valodu. Šāda situācija veicinātu mazākumtautību segregāciju un vājinātu valsts valodas lomu visās sabiedrības jomās, tostarp augstākajā izglītībā, kā arī nestiprinātu Latvijas piederību Eiropas kultūrtelpai. Līdz ar to leģitīmie mērķi netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē un šis līdzeklis nav uzskatāms par alternatīvu leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekli.

Tātad nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma, ciktāl tas attiecas uz svešvalodām, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.

35. Turpmākajā šā sprieduma daļā par Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem izvērtējams tikai tas, vai ierobežojums studiju programmu īstenošanai svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, ir samērīgs.

Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežošanas rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro, kurai no līdzsvarojamām interesēm būtu piešķirama prioritāte (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija sprieduma lietā Nr. 2020-49-01 29. punktu*).

Likumdevēja uzdevums, nosakot valodu, kādā īstenojamas studiju programmas privātajās augstskolās, bija līdzsvarot privāto augstākās izglītības iestāžu tiesības veikt komercdarbību un to tiesisko palāvību ar nepieciešamību stiprināt valsts valodas lietojumu augstākajā izglītībā. Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai ar Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp šīm tiesībām un interesēm.

35.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka nepastāv tādas sabiedrības intereses, kas pamatotu tik būtisku privāto augstskolu tiesību ierobežojumu, proti, vispārēju aizliegumu īstenot studiju programmas svešvalodās. Likumdevējs neesot panācis taisnīgu līdzsvaru, jo privātās augstskolas vairs nevarēšot īstenot studiju programmas svešvalodās un tām attiecīgās studiju programmas nākoties slēgt. Savukārt Saeima norāda, ka vajadzība pēc mērķtiecīgas valsts valodas aizsardzības politikas nav zudusi vai zaudējusi savu aktualitāti un valsts valodas statusa un zināšanu saglabāšana un nostiprināšana ir jāveicina ar aktīvām darbībām. Turklāt privātās augstskolas esot tiesīgas turpināt veikt komercdarbību un tām neesot pilnībā aizliegts īstenot studiju programmas svešvalodās.

Satversmes tiesai jāizvērtē, cik būtiski Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts ietekmējuši privāto augstskolu komercdarbību, tādējādi pārbaudot, vai ir panākts taisnīgs līdzsvars starp tiesībām veikt komercdarbību un nepieciešamību stiprināt valsts valodas lietojumu augstākajā izglītībā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 17.2. un 24.3. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 8. oktobra sprieduma lietā "O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd v. Ireland", pieteikums Nr. 44460/16, 116.-129. punktu*).

Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa privāto augstskolu tiesības īstenot studiju programmas svešvalodās ierobežo, nosakot konkrētus gadījumus, kādos tas ir pieļaujams. Tomēr Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa neatņem privātajai augstskolai tiesības darboties augstākās izglītības tirgū. Proti, Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa neatceļ augstskolas akreditāciju, un augstskola var turpināt savu darbību. Privātās augstskolas joprojām varēs īstenot studiju programmas svešvalodās, ja tas nepieciešams studiju programmas mērķu sasniegšanai, šādās izglītības programmu grupās: valodu un kultūras studijas, valodu programmas.

No lietas materiāliem izriet, ka neviena privātā augstskola nav pārtraukusi savu darbību pēc Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta spēkā stāšanās. Tāpat neviena privātā augstskola nav īstenojusi pilnīgi visas studiju programmas tikai tādā valodā, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā noteiktajām prasībām. Proti, privātās augstskolas jau īstenoja studiju programmas valsts valodā vai tādā svešvalodā, kas atbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajai daļai. Tāpat privātās augstskolas studiju programmas pārsvarā īstenoja vairākās valodās, piemēram, latviešu, angļu un krievu valodā. Tātad šīs studiju programmas nebija jāslēdz un bija iespējams tās arī turpmāk īstenot valodā, kas atbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajai daļai. Pēc Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta spēkā stāšanās augstskolas vērsušās Akadēmiskās informācijas centrā, lai

esošajām studiju programmu licencēm pievienotu vēl vienu studiju programmas īstenošanas valodu (sk. *Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 59. lp., Izglītības un zinātnes ministrijas viedokli 2020. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 3. sēj. 9. lp. un 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 7. sēj. 10., 16.–17. lp.*).

Vērtējot Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta ietekmi uz privāto augstskolu veikto komercdarbību, svarīgi ņemt vērā, ka privātās augstskolas, tāpat kā valsts augstskolas, ietilpst vienotā augstākās izglītības telpā, tostarp izsniedz valsts atzītus diplomus, un tādēļ nav pieļaujama to norobežošanās no valstiski svarīga uzdevuma – valsts valodas stiprināšanas – veikšanas (sk. *Inas Druvietes viedokli lietas materiālu 2. sēj. 58. lp. un Kārļa Šadurska viedokli 2020. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogrammā lietas materiālu 3. sēj. 83. lp.*). Valsts valoda kā nemateriāla vērtība un daļa no valsts konstitucionālās identitātes var būt prioritāra salīdzinājumā ar indivīda tiesībām gūt ekonomisko labumu.

Lai persona vēlētos un varētu piedalīties sabiedrības dzīvē, tai ir nepieciešamas atbilstošas valsts valodas zināšanas. Valsts valoda nodrošina valsts funkcionēšanu un personu iekļaušanos sabiedrības dzīvē (sal. sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*). Pie mazākumtautībām piederošo personu spēja brīvi komunicēt par jebkuru jautājumu valsts valodā ir neatsverama demokrātiskās valsts iekārtas saglabāšanas kontekstā un vienlīdz nozīmīga gan pašām pie mazākumtautībām piederošajām personām, gan arī sabiedrībai kopumā, jo, pateicoties šai spējai, visi sabiedrības locekļi varētu brīvi komunicēt savā starpā un arī komunicēt ar valsti (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 22.2. punktu*). Tomēr Latvijā valsts valodas situāciju joprojām ietekmē padomju okupācijas laikā piekoptās piespiedu rusifikācijas sekas. Latviešu valodas pozīcijas vairākās sociolingvistiskās funkcijās pašlaik neatbilst valsts valodas statusam, un tas skaidrojams galvenokārt ar krievu valodas runātāju lingvistisko pašpietiekamību un tās plašo izplatību informatīvajā telpā (sal. sk. *Inas Druvietes viedokli lietas materiālu 2. sēj. 60. lp.*). Ņemot vērā šos apstākļus, Satversmes tiesa atzīst, ka likumdevējs ir nodrošinājis taisnīgu līdzsvaru starp tiesībām veikt komercdarbību, īstenojot licencētas un akreditētas studiju programmas svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, un nepieciešamību stiprināt valsts valodas lietojumu augstākajā izglītībā.

35.2. Satversmes tiesai jāpārlicinās arī par to, vai likumdevējs ir līdzsvarojis sabiedrības intereses un privāto augstskolu tiesisko palāvību. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts nenodrošināja saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu

privātajām augstskolām, kas jau sniedza augstākās izglītības pakalpojumus. Proti, minētajā punktā noteiktais pārejas periods esot nesamērīgi īss, jo pārtraucot akreditētu programmu darbību un studējošo uzņemšanu tajās. Savukārt Saeima uzskata, ka ir nodrošinājusi saudzējošu vairākus gadus ilgu pārejas periodu, kurā augstskolām ir tiesības turpināt to studējošo apmācību svešvalodā, kuri jau bija uzņemti studiju programmās.

Tiesiskās palāvības aizsardzības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonsekventu valsts rīcību. Šis princips nozīmē, ka indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā uzticēšanās. Tiesiskās palāvības aizsardzības princips neizslēdz to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas tiesiskā veidā. Proti, šis princips nedod pamatu ticēt, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies, bet gan pieļauj un noteiktos apstākļos pat pieprasa pastāvošā tiesiskā regulējuma grozīšanu. Pretējā gadījumā valsts nevarētu pienācīgi reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 10.2. un 22.2.1. punktu*). Tomēr, grozot tiesisko regulējumu, valstij jāņem vērā tās tiesības, uz kuru saglabāšanu vai īstenošanu personai var būt radusies palāvība. Tiesiskās palāvības aizsardzības princips prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas palāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 4. punktu*).

Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts pēc būtības nosaka divu pakāpju pārejas periodu jaunā regulējuma pakāpeniskai piemērošanai. Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts tika pieņemti 2018. gada 21. jūnijā. No 2019. gada 1. janvāra, kad minētās normas stājās spēkā, privātās augstskolas vairs nedrīkstēja uzņemt jaunus studējošos studiju programmās, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas prasībām. Taču šādas programmas drīkstēja īstenot līdz 2022. gada 31. decembrim. Tādējādi privātās augstskolas vēl sešus mēnešus pēc Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta pieņemšanas drīkstēja uzņemt jaunus studējošos jaunajam regulējumam neatbilstošajās studiju programmās un vēl trīs gadus – turpināt tās īstenot jau uzņemtajiem studējošajiem.

Ar 2021. gada 8. aprīļa grozījumiem Augstskolu likumā, kuri stājās spēkā 2021. gada 1. maijā, likumdevējs pagarināja pārejas periodu, kurā privātās augstskolas drīkst turpināt tādu studiju programmu īstenošanu, kuras neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā ietvertajiem noteikumiem par studiju programmas īstenošanas valodu, par trim gadiem, tas ir, līdz 2025. gada 31. decembrim. Attiecīgā likumprojekta anotācijā

norādīts: lai nodrošinātu, ka tie studējošie, kuri uzsākuši studijas, varētu samērīgā termiņā tās pabeigt un iegūt diplomu par augstāko izglītību, ir nepieciešams pagarināt studiju pabeigšanas termiņu (*sk. likumprojekta "Grozījumi Augstskolu likumā" (Nr. 1019/Lp13) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*). Tas nozīmē, ka šobrīd privātās augstskolas ir tiesīgas īstenot esošās studiju programmas svešvalodās sešus gadus kopš Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas spēkā stāšanās brīža. Šāds pārejas periods sakrīt ar studiju virziena akreditācijas termiņu (*sk. Ministru kabineta 2018. gada 11. decembra noteikumu Nr. 793 "Studiju virzienu atvēršanas un akreditācijas noteikumi" 29.1. apakšpunktu*). Tādējādi likumdevējs ar 2021. gada 8. aprīļa grozījumiem ir nodrošinājis to, ka privātās augstskolas var pabeigt jau akreditēto studiju programmu īstenošanu un akreditēto studiju programmu darbība netiek pārtraukta. Arī Pieteikuma iesniedzējs piekrīt, ka pārejas periodam vajadzētu sakrist ar akreditācijas termiņu (*sk. 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 7. sēj. 61. lp.*). Lai gan Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts tā spēkā esošajā redakcijā izskatāmajā lietā nav apstrīdēts, Satversmes tiesa nevar vērtēt Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta satversmību atrauti no tiesiskās realitātes un tai jānodrošina efektīva Satversmē ietvertu tiesību aizsardzība. Līdz ar to Satversmes tiesa nevar neņemt vērā likumdevēja izdarītos grozījumus, kas nodrošina saprātīgu pārejas periodu.

Attiecībā uz liegumu uzņemt jaunus studējošos no 2019. gada 1. janvāra Satversmes tiesa vērš uzmanību uz interesēm, kuru nodrošināšanas labad likumdevējs grozīja tiesisko regulējumu. Likumdevēja mērķis bija attiecināt uz privātajām augstskolām tādus pašus noteikumus par studiju programmas īstenošanas valodu, kādi jau iepriekš tika piemēroti valsts augstskolām. Ja likumdevējs pieļautu, ka pēc Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta spēkā stāšanās turpinās jaunu studējošo uzņemšana tādās studiju programmās, kas neatbilst Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas prasībām, tad būtu jāpagarina arī termiņš, kurā augstskolas ir tiesīgas īstenot šādas programmas. Tas būtu nepieciešams, lai nodrošinātu to, ka attiecīgo studiju programmu īstenošana netiek pārtraukta, pirms studējošajiem bijusi iespēja tās pabeigt un saņemt valsts atzītu diplomu. Tādējādi nepārtraukti turpinātos jauno studējošo plūsmu un līdz ar to arī nepieciešamība pagarināt pārejas periodu, kurā pieļaujama studiju programmas īstenošana. Tas savukārt novestu pie tā, ka likumdevējs nevarētu īstenot pāreju uz jauno studiju programmas īstenošanas valodas regulējumu. Savukārt tad, ja privātās augstskolas varētu turpināt studējošo uzņemšanu tik ilgi, kamēr attiecīgās studiju programmas vēl drīkst īstenot, lai gan būtu skaidrs, ka to īstenošana vairs netiks pieļauta un studējošie nespēs tās pabeigt, tiktu skartas studējošo tiesības. Turklāt, kā jau tika

norādīts šā sprieduma 35.1. punktā, privātās augstskolas studiju programmas pārsvarā jau arī īstenoja vairākās valodās, piemēram, latviešu, angļu un krievu valodā, tātad studējošo uzņemšanu varēja turpināt esošajās studiju programmās valodā, kas atbilst Augstskolu likuma 56. panta trešajai daļai.

Tādējādi Augstskolu likuma pārejas noteikumu 49. punkts nodrošināja tiesiskās pašjāvības aizsardzības principam atbilstošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu.

35.3. Ievērojot minēto, Satversmes tiesa secina, ka sabiedrības ieguvums no Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertā pamattiesību ierobežojuma ir lielāks nekā nelabvēlīgās sekas, kas privātajām augstskolām rodas tādēļ, ka ir ierobežotas to pamattiesības, proti, tiesības veikt komercdarbību. Tāpat likumdevējs ir līdzsvarojis sabiedrības intereses un privāto augstskolu tiesisko pašjāvību.

Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, ciktāl šīs normas attiecās uz studiju programmu īstenošanu privātajās augstskolās svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, atbilst Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

36. Tā kā Satversmes tiesa atzina Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu, ciktāl šīs normas attiecās uz studiju programmu īstenošanu privātajās augstskolās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, par neatbilstošu Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem, tai nepieciešams lemt par brīdi, ar kuru minētās normas zaudē spēku.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajai daļai tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Likumdevējs Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā Satversmes tiesai ir piešķīris plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda apstrīdētā norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Lai atzītu apstrīdēto normu par spēkā neesošu nevis no sprieduma publicēšanas dienas, bet no cita brīža, Satversmes tiesai savs viedoklis ir jāpamato (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 21. punktu un 2022. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2021-31-0103 43. punktu*).

Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts jau ir zaudējuši spēku. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis atzīt Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu par spēkā neesošiem no to pieņemšanas dienas.

Lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētās normas zaudē spēku, Satversmes tiesa katrā konkrētajā lietā līdzsvaro tiesiskās drošības principu, no vienas puses, un atsevišķu personu pamattiesības, no otras puses. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāapsver, vai izskatāmajā lietā pastāv tādi apstākļi, kuru dēļ Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts atzīstami par spēkā neesošiem no kāda brīža pagātnē.

Pieteikuma iesniedzējs ir vērsies Satversmes tiesā ar pieteikumu privāto augstskolu pamattiesību aizsardzībai. Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts bija spēkā noteiktu laika posmu, kurā varēja radīt nelabvēlīgas tiesiskās sekas tiesību subjektiem, kuriem šīs normas tika piemērotas. Proti, Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts varēja radīt zaudējumus privātajām augstskolām, kuras pēc 2019. gada 1. janvāra vairs nevarēja uzņemt studējošos studiju programmās, kas tika īstenotas Eiropas Savienības oficiālajās valodās un neatbilda nevienam no Augstskolu 56. panta trešajā daļā noteiktajiem izņēmumiem no pienākuma īstenot studiju programmas valsts valodā.

Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts, ciktāl šīs normas attiecās uz studiju programmu īstenošanu privātajās augstskolās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, atzīstami par spēkā neesošiem no to pieņemšanas brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam.

2. Atzīt Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 30. aprīlim), ciktāl šīs normas attiecās uz studiju programmu īstenošanu privātajās augstskolās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu no pieņemšanas brīža.

3. Atzīt Augstskolu likuma 56. panta trešo daļu un pārejas noteikumu 49. punktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 30. aprīlim), ciktāl šīs normas attiecās uz studiju programmu īstenošanu privātajās augstskolās svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, **par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2023. gada 9. februārī.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš

Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas

Rīgā 2023. gada 22. februārī

lietā Nr. 2020-33-01

"Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam"

Es nepiekrītu Satversmes tiesas sprieduma secinājumu daļas 27. punkta argumentiem, ka tiesību normas, kas regulē to, kādā valodā augstskolās un koledžās turpmāk īstenojamas studiju programmas, aizskar privāto augstskolu pamattiesības uz īpašumu.

Pretstatā tiesas vairākuma uzskatam, domāju, ka apstrīdētās normas noved pie augstskolu un koledžu nodarbošanās brīvības ierobežošanas: to darbības un lēmumu pieņemšanas brīvību ierobežo prasības pēc stingrāka valsts valodas lietojuma. Tāpēc likumdevējs ar apstrīdētajām normām ierobežoja privāto augstskolu un koledžu nodarbošanās brīvību, kas noteikta Satversmes 106. pantā, nevis šo subjektu īpašuma tiesības. Tas gan nemaina gala rezultātu, taču man šķita būtiski par šo izteikties atsevišķi, jo jau ilgstoši nodarbošanās brīvība kā pamattiesība nepelnīti netiek ievērota.

Nelaime tā, ka Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencija neregulē nodarbošanās brīvību. Tādēļ gan pieteikuma iesniedzēji, gan arī diemžēl Satversmes tiesa iet pieteikumu pavadā un nodarbošanās brīvības pamattiesību aizstāj ar pamattiesībām uz īpašumu, jo īpaši tad, kur personas nodarbošanās notiek kaut kādā saistībā ar valsts izdotu licenci. Tad atrodamā atziņa, ka tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata. Un, ja ir kaut kāda licence, tad Satversmes tiesa konstatē Satversmes 105. panta ierobežojumu. Otra nelaime ir tā, ka Latvijā nav nopietnas diskusijas tiesību zinātnē nedz par pamattiesību saturu, nedz tiesu nolēmumiem.

Tā nu nodarbošanās brīvība kā pamattiesība paliek īsti nepamanīta. Arī šajā lietā pieteikuma iesniedzēji apstrīdēja tiesību normas iepretim tiesībām uz īpašumu, nevis nodarbošanās brīvībai. Tas gan nav iemesls, kādēļ Satversmes tiesa nevarētu pati objektīvi konstatēt pareizo pamattiesību Satversmes vienotajā sistēmā un pārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību tām pamattiesībām, kuras šīs normas patiesi ierobežo. Tiesa pati zina tiesības, un Satversmes tiesas process ir objektīva rakstura, kurā noskaidrojama apstrīdētās normas atbilstība visai ar Satversmi nodibinātajai tiesību iekārtai.

Nepiekrītu Satversmes tiesas sprieduma 27.2. punktā minētajam, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietvertās tiesības uz uzņēmējdarbības brīvību, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantā ietvertā darījumdarbības brīvība korespondējot ar Satversmes 105. pantu. Šīs Eiropas Savienībā atzītās pamattiesības (piemēram, Hartas 15. un 16. pants) korespondē ar Satversmes 106. pantu. Ar Satversmes 105. pantu korespondē Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17. pants.

Kas tad ir nodarbošanās brīvības kā pamattiesības subjekts? Saskaņā ar Satversmes 106. panta redakciju – ikviens, jeb ikviena persona. Satversmes komentāros norādīts, ka nodarbošanās brīvības pamattiesības subjekts esot fiziska persona (*sk. I. Bite. 106. Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 480. lpp., 2. punkts*). Taču tam nevar piekrist, jo nodarbošanās brīvību Satversme nepiesaista vienīgi cilvēka dabiskajām iezīmēm; nodarbošanās brīvību var izmantot arī kolektīvi – personu apvienības, tātad arī privāto tiesību juridiskās personas.

Ko aizsargā nodarbošanās brīvība? Satversmes 106. pants aizsargā gan nodarbošanās izvēles brīvību, gan arī šīs nodarbošanās izpildīšanas brīvību, jo ko gan dotu brīvība izvēlēties nodarbošanos, ja tās izpildes brīvība nebūtu aizsargāta? Turklāt ar nodarbošanās izpildīšanu ikreiz tiek apstiprināta šīs nodarbošanās izvēle. Savukārt tas, kā tiek noregulēta nodarbošanās izpilde, kādi ir konkrētie kritēriji, lai veiktu nodarbošanos, ietekmē personas nodarbošanās izvēli. Tātad Satversmes 106. pants aizsargā gan nodarbošanās izvēles brīvību, gan arī šīs nodarbošanās izpildīšanas brīvību – nodarbošanos visos tās aspektos līdz pat tās pabeigšanai. Aizsargā arī personas brīvību neizvēlēties konkrētu nodarbošanos. Jēdzienam "nodarbošanās" ir plašs saturs: tā ir ilglaicīgi mērķēta darbība, lai nodrošinātu un saglabātu savu eksistences, savas dzīves pamatu; nodarbošanās brīvības kontekstā nav nozīmes tam, vai nodarbošanos izpilda patstāvīgi vai kāda vadībā, privātā sfērā vai valsts pārvaldē (*sk. arī Satversmes tiesas 2022. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2021-27-01 15., 15.1. punktu*).

Arī privāto augstskolu un koledžu programmu izpilde ir nodarbošanās, tās izpildes valoda ir daļa no šo tiesību subjektu nodarbošanās izvēles brīvības un izpildes brīvības. Nodarbošanās – privāto augstskolu un koledžu programmu izpildes – valoda ir daļa no šo augstskolu un koledžu nodarbošanās līdzekļiem, arī savā ziņā satura līdzekļiem, jo tā ir valodas funkcija būt par saziņas līdzekli, domu un informācijas apmaiņas līdzekli, arī domāšanas un nosaukšanas līdzekli.

Valodas lietošanas prasība tikai margināli skar privāto augstskolu un koledžu īpašumu. Piemēram, tiesas sēdē tika piemēlēts, ka valodas lietošanas prasības ietekmēsot šo subjektu bibliotēku lietošanas paradumus un izdevumus bibliotēku krājumu papildināšanai/aizstāšanai. Varu saprast pieteikuma iesniedzējus, ka tie bija iespiesti savā ziņā īpašuma tiesību tvērumā, mēģinot atrast kaut kādu sava īpašuma samazinājumu, ierobežojumu, jo nākotnes ienākumu negūšana no studentu maksām jeb peļņas interese īpašuma tiesību saturā ir noraidīta. Taču bibliotēku krājuma maiņa ir tikai blakus pakārtota iezīme nodarbošanās satura konceptuālai maiņai.

Nepiekrītu Satversmes tiesas sprieduma 27.2. punktā minētajam, ka īpašuma tiesību aizskārumu uzrādot tas, ka nodarbošanās valoda norādīta licencē.

Tam, ka nodarbošanās valoda norādīta privāto augstskolu un koledžu programmu licencē nav izšķirošas nozīmes. Nodarbošanās brīvības vai īpašuma tiesību aizskārumš nebija no tā jāpadara atkarīgs. Bija jāraugās uz šo pamattiesību ierobežojuma būtību. Tam, kādā veidā īstenojama aktivitāte, kādā valodā, ir tikai pakārtots efekts uz īpašumtiesiskām pozīcijām, tas var būt negatīvs, neitrāls vai pat patiesībā beigu beigās peļņu nesošs. Tas, ka privātajām augstskolām un koledžām jāpakārto sava darbība citādākām prasībām, jau tieši uzrāda, ka tiek ietekmēta šo subjektu iepriekšējā nodarbošanās, ka nodarbošanās jāpārskatīja ar jaunām prasībām. Jebkura nodarbošanās pārmaiņa prasa noteiktus resursus, prasa izdarīt izdevumus, taču tas nav uzreiz jāsaprot kā īpašuma tiesību ierobežojums, bet gan kā iepriekšēji piekoptās nodarbošanās brīvības ierobežojums.

Satversmes tiesas tiesnesis

J. Neimanis

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 8. aprīlī

lietā Nr. 2020-34-03

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc tiesībsarga pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 8. punktu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 9. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Ministru kabinets 2009. gada 27. oktobrī pieņēma noteikumus Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" (turpmāk – Noteikumi Nr. 1250), kas stājās spēkā 2009. gada 5. novembrī. Atbilstoši Noteikumu Nr. 1250 1. punktam šie noteikumi nosaka par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru un samaksas kārtību, kā arī atbrīvojumus no valsts nodevas samaksas.

Noteikumu Nr. 1250 13. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma), kas nav grozīts kopš tā pieņemšanas un ir spēkā tā sākotnējā redakcijā, nosaka:

"13. Valsts nodevu par nekustamā īpašuma tiesību nostiprināšanu mantiniekiem uz notāra izsniegtas mantojuma apliecības pamata nosaka šādā apmērā, ja mantotā nekustamā īpašuma vērtība pārsniedz 10 minimālās mēnešalgas:

13.1. lietās par apstiprināšanu mantojuma tiesībās:

13.1.1. laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojušajiem pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem – 0,25 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.1.2. pārējiem pirmās un otrās šķiras mantiniekiem – 0,5 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.1.3. pārējiem trešās šķiras mantiniekiem – 1,5 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.1.4. ceturtās šķiras mantiniekiem – 5 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.2. lietās par pēdējās gribas rīkojuma akta vai mantojuma līguma stāšanos likumīgā spēkā:

13.2.1. laulātajam un pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem – 0,125 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.2.2. ceturtās šķiras mantiniekiem – 4 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.2.3. pārējiem testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem – 7,5 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības;

13.2.4. testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem, ja tie ir sabiedriskā labuma organizācijas, – 1,5 % no mantotā nekustamā īpašuma vērtības."

2. Pieteikuma iesniedzējs – tiesībsargs – lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91., 105. un 110. pantam.

Tiesībsargs ierosinājis pārbaudes lietu pēc viendzimuma attiecībās esošas personas iesnieguma. Iesniegumā norādīts, ka saskaņā ar normatīvajiem aktiem viendzimuma partneriem nav iespējas noslēgt laulību vai panākt savu attiecību juridisku atzīšanu citā formā un tādēļ viendzimuma partneri ir spiesti regulēt savas personiskās un mantiskās attiecības, slēdzot dažādus līgumus, tostarp mantojuma līgumu. Iesnieguma autors vērsis tiesībsarga uzmanību uz to, ka saskaņā ar apstrīdēto normu mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam, kas manto uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, valsts nodeva par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā nosakāma 0,125 procentu apmērā no mantotā nekustamā īpašuma vērtības, turpretim mantojuma atstājēja partnerim, kas manto nekustamo īpašumu uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, saskaņā ar apstrīdēto normu valsts nodeva nosakāma 60 reižu lielākā apmērā – 7,5 procenti no nekustamā īpašuma vērtības. Pēc iesnieguma autora ieskata, tādējādi ir pieļauta nevienlīdzīga attieksme un diskriminācija pret viendzimuma partneriem.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs secinājis, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam, un aicinājis Ministru kabinetu grozīt apstrīdēto normu, lai novērstu šo neatbilstību un nodrošinātu viendzimuma partneru ģimenes tiesisku aizsardzību atbilstoši Satversmes 110. pantam un Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām par Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8. panta saturu. Tomēr Ministru kabinets neesot novērsis apstrīdētajā normā konstatētos trūkumus tiesībsarga norādītajā termiņā.

Tiesībsargs norāda, ka Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Tādēļ regulējums, kas nosaka personas pienākumu maksāt valsts nodevu, ietilpstot Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos nostiprināto pamattiesību tvērumā. Apstrīdētā norma nosakot personas pienākumu maksāt valsts nodevu, bet valsts nodeva un nodoklis esot savstarpēji salīdzināmi, normatīvajos aktos noteikti obligāti maksājumi valsts budžetā. Valstij, nosakot un realizējot savu nodokļu politiku, esot plaša rīcības brīvība izvēlēties, kādas nodokļu likmes un kādām personu kategorijām paredzamas, kā arī tiesības noteikt attiecīga regulējuma detaļas. Satversmes tiesa esot tiesīga vērtēt galvenokārt to, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam un vai nodokļu normatīvais regulējums atbilst vispārējiem tiesību principiem. Izvērtējot nodokļa maksājuma sloga samērīgumu, tiesa apsverot vienīgi to, vai piemērotais nodoklis pēc sava rakstura nav konfiscējošs. Apstrīdētā norma neradot Satversmes 105. panta pārkāpumu, jo tā esot neitrāli formulēta un tai neesot konfiscējoša rakstura. Taču konkrētajā gadījumā esot vērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, 91. panta otrajam teikumam un 110. panta pirmajam teikumam to kopsakarā.

Satversmes 110. panta pirmais teikums paredzot, ka valsts aizsargā un atbalsta ne tikai laulību, bet arī ģimeni. Saskaņā ar šo Satversmes normu laulība ir savienība vienīgi starp vīrieti un sievieti. Latvijai saistošie starptautisko tiesību akti neparedzot valsts pienākumu paplašināt laulības institūta tvērumu un piešķirt tiesības slēgt laulību arī viendzimuma partneriem. Savukārt Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertā ģimenes jēdziena saturs esot noskaidrojams, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru par Konvencijas 8. panta saturu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atzinusi, ka, interpretējot jēdzienu "ģimenes dzīve", bioloģiskajai un sociālajai realitātei ir prioritāte salīdzinājumā ar likumā noteiktiem pieņēmumiem un Konvencijas 8. panta izpratnē šis jēdziens aptver ne tikai laulībā balstītas ģimenes, bet arī sociālajā realitātē pastāvošas ģimenes saites starp personām, kas dzīvo kopā ārpus laulības. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai arī viendzimuma partneru kopdzīve ietilpstot Konvencijas 8. pantā lietotā jēdziena "ģimenes dzīve" tvērumā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot konsekventi atzinusi, ka Konvencijas 8. pantam neatbilst tāda situācija, ka valsts tiesiskais regulējums bez objektīva pamata nostāda viendzimuma partneru ģimenes attiecībā uz konkrētām tiesībām nelabvēlīgākā situācijā kā dažādu dzimumu partneru ģimenes. Turklāt no Konvencijas 8. panta izrietot valsts pozitīvais pienākums paredzēt tiesisku ietvaru viendzimuma partneru ģimenēm, proti, iespēju viendzimuma partneru ģimenēm juridiski nostiprināt un aizsargāt savas ģimenes attiecības. Konvencijas 8. pants neprasot, lai valsts nodrošina

viendzimuma partneriem tiesības slēgt laulību, un atstājot valstij rīcības brīvību noteikt šo ģimeņu juridiskas nostiprināšanas formu un šādas ģimenes locekļu tiesību un pienākumu apjomu. Šis jautājums esot politiski un ētiski jutīgs un šajā jautājumā starp Eiropas Padomes dalībvalstīm neesot vienprātības. Tomēr valstij esot mazāka rīcības brīvība lemšanā par viendzimuma partneru ģimenes juridisku atzīšanu un pamataizsardzību. Atzīšanas forma un ar to saistītais tiesību un pienākumu apjoms varot būt plašāk diskutējams jautājums, kurā valstij ir izvēles brīvība.

Lai gan Latvijas sabiedrības vairākums neatbalstot viendzimuma partneru ģimeņu juridisku atzīšanu, cilvēktiesības esot tāda vērtība, kas nevar tikt ierobežota atkarībā no sabiedrības attieksmes. Likumdevējam esot pienākums pieņemt arī tādus lēmumus, kas neatbilst sabiedrības vairākuma viedoklim, ja tas nepieciešams, lai nodrošinātu noteiktu sabiedrības grupu pamattiesības un valsts starptautisko saistību izpildi.

Satversmes 91. pantā esot ietverts tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips. Diskriminācijas aizlieguma principa mērķis esot izskaust atšķirīgu attieksmi, kas balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju. Šie kritēriji esot dažādi, un atkarībā no konkrētā kritērija rakstura un lietas faktiskajiem apstākļiem varot atšķirties šā kritērija izmantošanas attaisnojamība. Atbilstoši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pantam esot aizliegta diskriminācija, kas balstīta uz personas seksuālo orientāciju. Arī Konvencijas 14. pants atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai nepieļaujot diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ. Tādējādi Latvijai esot saistoši uz seksuālo orientāciju balstītas diskriminācijas aizliegums.

Apstrīdētajā normā paredzētas četras mantinieku grupas – pārdzīvojušais laulātais, radinieki, testamentārie un līgumiskie mantinieki, kā arī sabiedriskā labuma organizācijas, kas manto uz testamenta vai mantojuma līguma pamata. Apstrīdētā norma esot formulēta neitrāli, proti, tajā neesot atsevišķas norādes uz viendzimuma partneriem. Mantojuma atstājēja radinieki un sabiedriskā labuma organizācijas, kas manto uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, neesot vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partneri. Arī mantojuma atstājēja pārdzīvojušais laulātais neatrodies vienādos apstākļos ar mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, jo normatīvie akti neparedzot viendzimuma partneriem tiesības slēgt laulību vai citādi panākt savu attiecību juridisku atzīšanu.

Apstrīdētā norma paredzot vienādu attieksmi gan pret dažādu dzimumu, gan viendzimuma partneriem, kuru attiecības nav juridiski nostiprinātas. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai Konvencijas pārkāpums parasti neesot konstatējams gadījumos, kad tiesiskais regulējums paredz vienādu attieksmi pret dažādu dzimumu un viendzimuma partneriem, kuru attiecības nav juridiski nostiprinātas. Taču

Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atzinusi, ka viendzimuma partneri, kuri vēlas juridiski nostiprināt savu kopdzīvi, bet nevar to izdarīt attiecīga tiesiskā regulējuma neesības dēļ, nevar tikt salīdzināti ar dažādu dzimumu partneriem, kuri ir tiesīgi juridiski nostiprināt savas attiecības, bet nevēlas to darīt. Tādējādi apstrīdētā norma paredzot vienādu attieksmi pret personu grupām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, – dažādu dzimumu partneriem, kuri nevēlas juridiski nostiprināt savas attiecības, un viendzimuma partneriem, kuri vēlas, bet nevar juridiski nostiprināt savas attiecības, jo nav attiecīga tiesiskā regulējuma.

Šī vienādā attieksme esot paredzēta ar normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā pieņemtu tiesību normu, taču tai neesot objektīva un saprātīga pamata. No apstrīdētās normas izstrādes materiāliem izrietot, ka tās izstrādē ir ņemti vērā dažādi mantošanas veidi un mantinieku šķiras, kā arī laulāto privilēģētais stāvoklis mantošanā. Tomēr no šiem materiāliem neesot izsecināms objektīvs attaisnojums tam, kādēļ apstrīdētajā normā pret viendzimuma partneriem paredzēta tāda pati attieksme kā pret dažādu dzimumu partneriem, kas nav juridiski nostiprinājuši savas attiecības un nevēlas to darīt. Apstrīdētās normas dēļ viendzimuma partneriem, kuriem nav iespējas juridiski nostiprināt savas attiecības un starp kuriem noslēgts mantojuma līgums, esot jāmaksā nepamatoti liela valsts nodeva tā iemesla dēļ, ka valsts nav nodrošinājusi šādas ģimenes juridisku atzišanu. Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētā vienādā attieksme neesot pamatota un samērīga un līdz ar to esot diskriminējoša Satversmes 91. panta izpratnē.

Normatīvajos aktos esot nostiprināta plašāka ģimenes jēdziena izpratne, proti, aizsardzības mehānismi esot nodrošināti arī personām, kuras dzīvo kopā un kurām ir kopīga saimniecība. Tomēr esot svarīgi ņemt vērā to, ka, nodrošinot juridisku aizsardzību viendzimuma partneru ģimenēm, piemēram, izlīdzinot valsts nodevu apmērus, nekādā ziņā netiktu aizskartas dažādu dzimumu partneru tiesības un vērtība sabiedrībā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91., 105. un 110. pantam.

Saskaņā ar Satversmes 105. pantu valstij esot rīcības brīvība noteikt nodokļu un nodevu veidus un apmērus, kā arī šo maksājumu mērķus. Viena un tā pati nodeva varot būt vērsta uz vairākiem mērķiem, tai skaitā uz mērķi daļēji aizstāt tādu nodokli, kas valstī nav ieviests. Arī Satversmes tiesa esot atzinusi, ka nodokļu tiesību jomai ir raksturīga zināma likumdevēja rīcības brīvība. Turklāt valsts nodevai nevajagot būt saistītai ar konkrēta pakalpojuma izmaksām. Valsts nodeva par īpašuma tiesību nostiprināšanu citstarp pildot fiskālo funkciju, proti, nodrošinot valsts ekonomisko attīstību.

Apstrīdētās normas mērķis esot atvieglot mantojuma saņemšanu mantojuma atstājēja tuvākajiem radniekiem un pārdzīvojušajam laulātajam,

tādēļ līgumiskajiem un testamentārajiem mantiniekiem, kas neietilpst minētajās personu grupās, paredzēts salīdzinoši lielāks valsts nodevas apmērs. Vēl viens apstrīdētās normas mērķis esot veicināt to, ka mantojums primāri paliek mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam un pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem, kuriem noteikti mazākie valsts nodevas apmēri. Lai veicinātu mantojuma saglabāšanu mantojuma atstājēja radnieku īpašumā, arī ceturtās šķiras mantiniekiem noteikts samazināts valsts nodevas apmērs. Savukārt testamentārajiem un līgumiskajiem mantiniekiem, kuri nav mantojuma atstājēja laulātais vai radnieki, noteikts salīdzinoši lielākais valsts nodevas apmērs. Neesot pamata salīdzināt mantojuma atstājēja laulāto vai radniekus, kurus likumdevējs izvēlējis aizsargāt, Civillikumā nosakot mantinieku šķiras, ar citiem testamentārajiem un līgumiskajiem mantiniekiem.

Civillikumā ietvertais mantošanas tiesiskais regulējums esot balstīts uz mantojuma atstājēja tiesībām paust savu gribu attiecībā uz mantojumu un mantinieku radniecības pakāpi, kā arī vērsts uz Satversmē ietvertā laulības un ģimenes institūta stiprināšanu. Saskaņā ar Civillikumu persona, kas nav mantojuma atstājēja pārdzīvojušais laulātais vai kādā no mantinieku šķirām ietilpstošs radnieks, varot mantot tikai tad, ja mantojuma atstājējs tai piešķīris šādas tiesības ar testamentu vai mantojuma līgumu. Tādējādi saskaņā ar Civillikumu personas tiesības mantot esot atšķirīgas atkarībā no tās attiecībām ar mantojuma atstājēju. Apstrīdētajā normā paredzētie valsts nodevas apmēri esot saskanīgi ar šo Civillikumā ietvērto sistēmu – valsts nodevas apmērs ir mazāks personām, kurām ar mantojuma atstājēju ir ģimeniskas saites, un lielāks personām, kurām ar mantojuma atstājēju bijušas cita veida attiecības.

Laulībai kā savienībai starp vīrieti un sievieti Satversmē esot piešķirts īpašs statuss un aizsardzība. Tādējādi esot nostiprināts princips, ka ir pieļaujama atšķirīga attieksme pret dažādiem personu savienības veidiem atkarībā no tā, vai šīs savienības atbilst Satversmē ietvertajai laulības definīcijai. Taču Satversmes 96. pants garantējot personas privātās dzīves neaizskaramību. Ikvienu pilngadīga persona savas privātās dzīves ietvaros varot brīvi veidot kopdzīvi ar jebkuru citu personu, arī neslēdzot laulību.

No Eiropas Savienības tiesību normām neizrietot valsts pienākums piešķirt viendzimuma partneriem tiesības slēgt laulību. Civillikuma normas, kas nosaka aizliegumu slēgt laulību starp divām viena dzimuma personām, atbilstot Satversmes 110. pantam, kā arī neesot pretrunā ar Konvenciju vai citiem Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras neizrietot tas, ka saskaņā ar Konvenciju valstij būtu pienākums nodrošināt iespēju slēgt laulību starp viena dzimuma personām. Satversmes 110. pantā nostiprinātā ģimenes jēdziena izpratne esot vienota, stabila un saskanīga ar Civillikuma normām. Savukārt noteiktas

jomas regulējošos Latvijas normatīvajos aktos esot paredzēta aizsardzība arī citām kopdzīves formām.

Ministru kabinets nepiekrīt tiesībsarga uzskatam, ka viendzimuma pāri, kuri vēlas juridiski nostiprināt savas attiecības, un dažādu dzimumu partneri, kuri nevēlas juridiski nostiprināt savas attiecības, būtu uzskatāmi par atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām. Tas, ka uz viendzimuma partneriem nav attiecināmas apstrīdētajā normā paredzētās tiesības, nozīmējot atšķirīgu attieksmi pret viendzimuma partneriem. Taču, vērtējot to, vai ir ievērots tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips, izšķiroša nozīme esot tam, vai vairākas personu grupas vieno kopīga un būtiska pazīme. Personas griba esot subjektīvs elements. Personai esot jāreķinās ar to, ka tās individuālā griba ne vienmēr sakrīt ar normatīvajos aktos jau nostiprinātajām vērtībām un pamatidejām vai arī tiks atbalstīta un nostiprināta normatīvajos aktos. Vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodoties visas personas, kurām atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem ir tiesības slēgt laulību, jo Latvijā nav paredzēta cita partnerattiecību juridiskas nostiprināšanas forma.

Apsverot iespēju paredzēt tiesības maksāt valsts nodevu samazinātā apmērā arī mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim, kas manto nekustamo īpašumu uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, esot jāņem vērā tas, ka Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (turpmāk – Regula 2016/679) paredz vispārējus personas datu apstrādes nosacījumus un speciālus sensitīvu personas datu apstrādes nosacījumus. Normatīvajos aktos neesot paredzēti priekšnosacījumi sensitīvo personas datu apstrādei, kas nepieciešama, lai piešķirtu viendzimuma partneriem tiesības maksāt valsts nodevu samazinātā apmērā. Tādēļ, lai piešķirtu viendzimuma partneriem šādas tiesības, būtu jāņem vērā ne vien ar diskriminācijas aizliegumu saistītie apsvērumi, bet arī Regulā 2016/679 paredzētie personas datu apstrādes nosacījumi un ar datu konfidencialitāti saistītie praktiskie apsvērumi.

Ministru kabinets esot tiesīgs pieņemt normatīvos aktus – noteikumus – vienīgi tam likumā noteiktā pilnvarojuma ietvaros. Apstrīdētā norma esot pieņemta, pamatojoties uz Zemesgrāmatu likuma 106. panta otro daļu, kas pilnvaro Ministru kabinetu noteikt par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru un samaksas kārtību, kā arī atbrīvojumus no tās samaksas. Apstrīdētās normas izstrādes materiāli neļiecinot par to, ka Ministru kabineta locekļiem būtu radušās šaubas par apstrīdētajā normā noteiktajiem valsts nodevas apmēriem.

Ģimenes tiesiskā aizsardzība ar normatīvajiem aktiem esot atkarīga no likumdevēja tiesībspolitiskas izšķiršanās. Likumdevējs salīdzinoši nesen esot divas reizes apliecinājis noraidošu nostāju jautājumā par partnerattiecību reģistrācijas paredzēšanu normatīvajos aktos, un tas esot politiskas izvēles jautājums. Jautājumu par valsts nodevas apmēru mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim un citus no konkrētām attiecībām izrietošus tiesību jautājumus tiesību politikas veidotāji varēšot risināt tikai pēc tam, kad likumdevējs būs definējis partnerattiecību jēdzienu un augstāka juridiska spēka normatīvajā aktā paredzējis šo attiecību juridiskas nostiprināšanas formu un kārtību.

4. Pieaicinātā persona – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91., 105. un 110. pantam.

Lai gan lieta ierosināta par apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 105. pantam, tiesībsarga pieteikumā ietvertais prasījums ietilpstot Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā, tādēļ apstrīdētā norma nebūtu vērtējama Satversmes 105. panta ceturrtā teikuma kontekstā.

Saskaņā ar likumu "Par nodokļiem un nodevām" valsts nodeva esot obligāts maksājums valsts vai pašvaldības budžetā par valsts institūcijas veicamo darbību, kas izriet no šīs institūcijas funkcijām. Apstrīdētajā normā esot paredzēta valsts nodeva par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā, un šo nodevu maksājot mantinieki. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai normatīvajos aktos noteikts pienākums veikt obligātu maksājumu vienmēr esot tiesību uz īpašumu ierobežojums. Tādējādi apstrīdētā norma ierobežojot Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās personas tiesības uz īpašumu. Lai arī starp nodevām un nodokļiem pastāvēt atšķirības, Satversmes tiesas judikatūrā nostiprinātās vispārēja rakstura atziņas, kas attiecas uz nodokļu jomu, esot attiecināmas arī uz apstrīdētajā normā paredzēto valsts nodevu.

Satversmes tiesa esot atzinusi, ka valstij ir pienākums sabiedrības labklājības interesēs izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu un ka valstij, realizējot savu nodokļu politiku, ir plaša rīcības brīvība. Šī rīcības brīvība nozīmējot to, ka valstij ir tiesības, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, noteikt nodokļu aprēķināšanas, ieturēšanas un maksāšanas kārtību un termiņus, kā arī nodokļu maksātāju un nodokļu administrācijas tiesības, pienākumus un atbildību.

Apstrīdētajā normā paredzētais Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvērto tiesību uz īpašumu ierobežojums esot noteikts ar normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā pieņemtu tiesību normu, un tam esot lēģitīms mērķis, proti, apstrīdētajā normā paredzētā valsts nodeva nodrošinot valsts budžeta veidošanu un tādējādi aizsargājot sabiedrības labklājību.

Satversme pilnvarojot likumdevēju īstenot tādu fiskālo politiku, kas nodrošina valstij nepieciešamos ienākumus. Satversmes tiesa varot vērtēt galvenokārt to, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam, tostarp pārbaudot, vai tas pēc sava rakstura nav konfiscējošs, un vai nodokļu tiesiskais regulējums atbilst vispārējiem tiesību principiem. Tādējādi nodokļu tiesību specifika ietekmējot konstitucionālās kontroles apjomu.

Apstrīdētajā normā noteiktā valsts nodeva tiekot maksāta procentuālā izteiksmē no bezatlīdzības ceļā iegūtas mantas vērtības. Ar apstrīdēto normu neesot ieviesta jauna valsts nodeva, bet noteikts visām mantinieku kategorijām labvēlīgāks valsts nodevas apmērs salīdzinājumā ar tās valsts nodevas apmēru, kura vēsturiski bija iekļauta Civilprocesa likumā un bija jāmaksā gadījumos, kad tiesa taisīja spriedumu mantojuma lietā. Ņemot vērā valsts plašo rīcības brīvību nodokļu un nodevu tiesību jomā, neesot tādu argumentu, kas liecinātu par apstrīdētajā normā paredzēto valsts nodevas apmēru nesamērīgumu un apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Pieteikuma iesniedzējs uzskatot, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmei, vērtējot to tieši Satversmes 91. un 110. panta kontekstā. Satversmes 110. panta pirmais teikums nosakot valsts pienākumu aizsargāt laulību kā savienību starp vīrieti un sievieti, proti, aizsargāt vēsturiski izveidojušos ģimenes attiecību formu. Satversmes 110. panta pirmajā teikumā šai ģimenes attiecību formai esot paredzēta sevišķa aizsardzība, citstarp apzinoties šādas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību un sekmēt sabiedrības ilgtspēju.

Civillikumā esot noteikts laulības institūta tiesiskais regulējums un no laulības izrietošo ģimenes tiesisko attiecību tiesiskais ietvars, kas citstarp saturot laulāto mantisko attiecību regulējumu. Šis tiesiskais ietvars esot cieši saistīts ar Civillikumā ietvērto mantošanas regulējumu, tostarp laulāto mantošanas tiesībām. Apstrīdētajā normā valsts nodevas likmes esot noteiktas, ņemot vērā mantošanas tiesisko pamatu, kā arī mantinieku šķiras un laulāto privilēģēto stāvokli mantošanā. Attiecīgi valsts nodevas apmērs esot mazāks tad, ja persona bijusi laulībā vai tuvā radniecībā ar mantojuma atstājēju, un lielāks tad, ja personu ar mantojuma atstājēju saistījušas cita veida attiecības. Valsts esot tiesīga sniegt īpašu atbalstu personām, kas ir noslēgušas laulību. Ne Satversme, ne Civillikums nepieļaujot laulību starp viena dzimuma personām. Arī no Konvencijas neizrietot valsts pienākums nodrošināt viendzimuma partneriem tiesības slēgt laulību. Latvijas normatīvajos aktos esot definēts laulības jēdziens un noteikts laulāto savstarpējo personisko un mantisko attiecību tiesiskais ietvars. Apstrīdētā norma nosakot laulātajiem labvēlīgāku valsts nodevas apmēru mantošanas gadījumā.

Lai mantošanas tiesību ietvaros varētu noteiktas ārpuslaulības attiecības pielīdzināt laulībai, esot nepieciešama tiesībpolitiska izšķiršanās, un tā esot demokrātiski legītimēta likumdevēja kompetencē. Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembra spriedumā lietā Nr. 2019-33-01 jau esot atzinusi, ka likumdevējam ir nepieciešams saprātīgs laiks, lai noteiktu viendzimuma partneru ģimenes tiesisko regulējumu un sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus ar atbilstošu formu un saturu. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atzinusi, ka valsts bauda rīcības brīvību, izvēloties brīdi, ar kuru attiecīgie tiesiskie mehānismi tiks ieviesti strauji evolucionējošās tiesību jomās. Apstrīdētā norma atbilstot šobrīd spēkā esošajam Civillikuma regulējumam, kas vērsts uz mantojuma atstājēja laulātā un radnieku tiesību aizsardzību.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka tās viedoklis izskatāmajā lietā pilnībā sakrīt ar Ministru kabineta atbildes rakstā sniegto viedokli.

6. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – norāda, ka netika iesaistīta Noteikumu Nr. 1250 izstrādes un saskaņošanas procesā un tās rīcībā nav papildu informācijas, kurai būtu nozīme izskatāmajā lietā.

7. Pieaicinātā persona – Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienība "Mozaika" – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91., 105. un 110. pantam.

Apstrīdētās normas satversmība esot vērtējama, ņemot vērā ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, tostarp to, ka attiecībā uz viendzimuma partneru ģimenēm šāda regulējuma nemaz nav. No Noteikumu Nr. 1250 anotācijas un izstrādes materiāliem nevarot secināt, ka šo noteikumu izstrādes gaitā būtu vērtēta apstrīdētās normas ietekme uz viendzimuma partneriem, kuriem nav tiesību slēgt laulību vai juridiski nostiprināt savas attiecības citā veidā, un viņu veidotajām ģimenēm. Pieņemot apstrīdēto normu, šis jautājums esot apzināti ignorēts. Apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas process neesot bijis atbilstošs labas likumdošanas principam, jo tā norises laikā Satversmes tiesa jau bija atzinusi, ka ģimenes jēdziens nav saistīts vienīgi ar attiecībām, kas balstītas uz laulību, un var ietvert arī citas, faktiskas ģimenes saites gadījumos, kad personas dzīvo kopā ārpus laulības. Ministru kabinetam esot pienākums periodiski pārskatīt tā pieņemto tiesisko regulējumu, ja tas ir nepieciešams, lai šo regulējumu pielāgotu sabiedrības vajadzībām un attīstībai. Ministru kabinetam esot jāņem vērā arī Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01, kurā Satversmes tiesa atzinusi, ka saskaņā ar Satversmes 110. pantu likumdevējam jānodrošina arī viendzimuma partneru ģimenes juridiskā aizsardzība un sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumi.

Apstrīdētā norma nosakot samazinātu valsts nodevas apmēru tādām personām, kas uzskatāmas par mantojuma atstājēja ģimenes locekļiem, – laulātajam un radniekiem. Tomēr arī citas personas varot būt mantojuma atstājēja ģimenes locekļi. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai par ģimeni Konvencijas izpratnē esot atzīstamas ne tikai tās personas, starp kurām ir radnieciska saikne, bet arī personas, starp kurām ir cieša sociālā saikne. Arī Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, esot secinājusi, ka ģimenes jēdziens ietver arī faktiskas ģimenes saites, kuru atbilstība ģimenes dzīves jēdzienam ir atkarīga no vairākiem faktoriem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot norādījusi, ka viendzimuma partneri un viņu kopīgi audzinātie bērni veido ģimeni Konvencijas izpratnē.

Ar apstrīdēto normu esot samazināts valsts nodevas apmērs salīdzinājumā ar iepriekš Civilprocesa likumā paredzēto valsts nodevas apmēru, kas bija maksājams gadījumos, kad tiesa taisīja spriedumu mantojuma lietā. Tomēr šis samazinājums neattiecoties uz viendzimuma partneriem, kuri nav tiesīgi slēgt laulību un kuru vienīgā iespēja piešķirt mantojumu savam partnerim ir testaments vai mantojuma līgums. Mantojuma atstājēja partnerim, kas manto uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, valsts nodevas apmērs neesot mainījies salīdzinājumā ar iepriekš Civilprocesa likumā noteikto un esot 60 reižu lielāks par mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam apstrīdētajā normā paredzēto valsts nodevas apmēru.

Skatot apstrīdēto normu kopsakarā ar Civillikumā ietverto mantošanas tiesisko regulējumu, esot secināms, ka likumdevējs nav paredzējis mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim likumiskas mantošanas tiesības. Tādēļ viendzimuma partneri esot tiesīgi mantot vienīgi uz testamenta vai mantojuma līguma pamata. Taču testamentārās un līgumiskās mantošanas tiesiskais regulējums esot būtiski nelabvēlīgāks un nenodrošinot mantojuma atstājēja partnerim tādu pašu aizsardzību kā likumiskās mantošanas tiesiskais regulējums.

Viendzimuma partneri atrodoties vienādos un salīdzināmos apstākļos ar dažādu dzimumu partneriem, kuri noslēguši laulību. Taču tiesiskā regulējuma nepilnību dēļ viendzimuma partneriem neesot tiesību juridiski nostiprināt savas attiecības. Atšķirīga attieksme pret viendzimuma partneriem, kas balstīta uz vienu no aizliegtajiem kritērijiem – seksuālo orientāciju –, neesot pieļaujama. Tas, ka Latvijā nav noteikts viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskais ietvars, liecinot par to, ka likumdevējs nav izpildījis tam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pozitīvo pienākumu. Vienīgais veids, kā nodrošināt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91., 105. un 110. pantam, esot vienlīdzīga valsts nodevu piemērošana visu veidu ģimenēm. Ministru kabinets neesot tiesīgs pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas pieļauj atšķirīgu attieksmi pret

noteiktu personu grupu, pamatojoties uz šo personu seksuālo orientāciju. Turklāt ar cilvēka cieņas principu neesot savienojams uzskats, ka viena cilvēka cieņai varētu būt mazāka vērtība nekā cita cilvēka cieņai. Neesot pamatota Ministru kabineta atsaukšanās uz Regulu 2016/679, jo šī regula pieļaujot arī sensitīvu personas datu apstrādes veikšanu, ievērojot tajā paredzētos nosacījumus.

Secinājumu daļa

8. Apstrīdētā norma nosaka par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru mantiniekiem, ja mantotā nekustamā īpašuma vērtība pārsniedz 10 minimālās mēnešalgas. Valsts nodevas apmēri apstrīdētajā normā izteikti procentos no mantotā nekustamā īpašuma vērtības. Saskaņā ar apstrīdēto normu valsts nodevas apmērs ir atšķirīgs atkarībā no mantošanas tiesiskā pamata un tā, vai mantinieks ir mantojuma atstājēja pārdzīvojušais laulātais, noteiktā mantinieku šķirā ietilpstošs mantinieks, sabiedriskā labuma organizācija vai persona, kas neietilpst nevienā no minētajām personu grupām.

Tiesībsarga pieteikumā ir ietverts prasījums atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 91., 105. un 110. pantam. Tiesībsargs neiebilst pret to, ka apstrīdētajā normā valsts nodevas apmēri noteikti atkarībā no mantošanas tiesiskā pamata, nedz arī pret pašiem valsts nodevas apmēriem. Tiesībsargs norāda, ka gan dažādu dzimumu partneru ģimene, gan faktiski pastāvoša viendzimuma partneru ģimene ir atzīstama par ģimeni Satversmes 110. panta pirmā teikuma izpratnē un arī uz viendzimuma partneru ģimeni ir attiecināmas šajā Satversmes normā ietvertās ģimenes aizsardzības garantijas. Apstrīdētajā normā samazināts valsts nodevas apmērs paredzēts vienīgi mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam un konkrētās mantinieku grupās ietilpstošiem mantiniekiem. Mantojuma atstājēja pārdzīvojušais tā paša dzimuma partneris no sava partnera varot mantot tikai uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, un viņam esot pienākums maksāt valsts nodevu būtiski lielākā apmērā – tāpat kā jebkuram citam testamentārajam vai līgumiskajam mantiniekam, kuru ar mantojuma atstājēju nav saistījušas ģimenes attiecības. Tieši tādēļ apstrīdētā norma neatbilstot pieteikumā norādītajām Satversmes normām.

Tātad tiesībsargs pēc būtības uzskata apstrīdēto normu par neatbilstošu pieteikumā norādītajām Satversmes normām tādēļ, ka tā nenodrošina aizsardzību un atbalstu viendzimuma partneru izveidotām ģimenēm, tas ir, paredz mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, tādu pašu valsts nodevas apmēru kā cilvēkam, kuru ar mantojuma atstājēju nav saistījušas ģimenes attiecības.

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tiktāl, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene.

9. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*).

9.1. Ministru kabinets kā Noteikumu Nr. 1250 pieņemšanas tiesisko pamatu norādījis Zemesgrāmatu likuma 106. panta otro daļu, kas paredz Ministru kabineta tiesības noteikt par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru un samaksas kārtību, kā arī atbrīvojumus no valsts nodevas samaksas. Apstrīdētā norma sastāv no diviem apakšpunktiem: Noteikumu Nr. 1205 13.1. apakšpunkts nosaka valsts nodevas apmērus gadījumā, ja nekustamais īpašums mantots uz likuma pamata, bet 13.2. apakšpunkts – gadījumā, ja nekustamais īpašums mantots uz testamenta vai mantojuma līguma pamata.

Abi apstrīdētās normas apakšpunkti paredz vairākus atšķirīgus valsts nodevas apmērus. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 1250 13.1. apakšpunktu likumiskās mantošanas gadījumā laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojušajiem pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem valsts nodeva paredzēta 0,25 procentu apmērā, pārējiem pirmās un otrās šķiras mantiniekiem – 0,5 procentu apmērā, pārējiem trešās šķiras mantiniekiem – 1,5 procentu apmērā, bet ceturtās šķiras mantiniekiem – 5 procentu apmērā. Savukārt saskaņā ar Noteikumu Nr. 1250 13.2. apakšpunktu testamentārās un līgumiskās mantošanas gadījumā laulātajam un pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem paredzēta valsts nodeva 0,125 procentu apmērā, ceturtās šķiras mantiniekiem – 4 procentu apmērā, pārējiem testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem – 7,5 procentu apmērā, bet testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem, ja tie ir sabiedriskā labuma organizācijas, – 1,5 procentu apmērā. Tātad apstrīdētā norma gan likumiskās, gan testamentārās mantošanas gadījumā mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam un dažādu šķiru mantiniekiem paredz mazākus valsts nodevas apmērus nekā citām personām, kas no mantojuma atstājēja var mantot uz testamenta vai mantojuma līguma pamata (izņemot sabiedriskā labuma organizācijas).

Saskaņā ar Civillikuma 391., 403. un 404. pantu dažādās likumisko mantinieku šķirās tiek sagrupēti mantojuma atstājēja radinieki un adoptētie. Ir izšķiramas četras mantinieku šķiras, kas noteiktas pēc radniecības veida un tās pakāpju tuvuma. Mantojuma atstājēja radinieku un adoptēto

iedalījums mantinieku šķirās nosaka viņu likumiskās mantošanas secību. Proti, saskaņā ar Civillikuma otrās daļas "Mantojuma tiesības" otrās nodaļas "Likumiskā mantošana" regulējumu likumiskās mantošanas gadījumā mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam ir paredzēta sevišķa mantošanas kārtība, atbilstoši kurai pārdzīvojušais laulātais manto neatkarīgi no tā, vai mantojuma atstājējam ir palikuši dzīvi radinieki vai adoptētie. Savukārt no mantinieku šķirās ietilpstošajiem mantiniekiem visupirms manto pirmās šķiras mantinieki, bet zemākas šķiras mantinieki manto tikai tad, ja savu gribu mantot nav izteicis neviens augstākas šķiras mantinieks.

Tātad apstrīdētajā normā ir noteikts ne tikai vispārējais par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmērs, kas piemērojams jebkurai personai, kas manto nekustamo īpašumu uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, bet paredzēti arī samazināti valsts nodevas apmēri mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam, radiniekiem un adoptētajiem gan likumiskās, gan testamentārās un līgumiskās mantošanas gadījumā, ņemot vērā šīm personu grupām Civillikumā noteikto likumiskās mantošanas kārtību. Gadījumā, kad nekustamo īpašumu likumiskās mantošanas ceļā iegūst pirmās, otrās vai trešās šķiras mantinieks, nozīme ir arī tam, vai šis mantinieks dzīvoja kopā ar mantojuma atstājēju. Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētajā normā pārdzīvojušajam laulātajam un radiniekiem paredzētā tiesiskā regulējuma mērķis ir nodrošināt nekustamā īpašuma saglabāšanu mantojuma atstājēja laulātā un tuvāko radinieku īpašumā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 59.–60. lp.*).

Apstrīdētajā normā ir paredzēts ekonomisks atbalsts mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam, radiniekiem un adoptētajiem, un tas izpaužas kā samazināts valsts nodevas apmērs salīdzinājumā ar valsts nodevas apmēru, kas jāmaksā citām personām, kuras ar mantojuma atstājēju nesaistīja ģimenes vai radniecības attiecības. Lai gan šis tiesiskais regulējums ir piemērojams tikai pēc tam, kad mantojuma atstājējs jau miris, tā piemērošana ir atkarīga no iepriekš pastāvējušām mantojuma atstājēja ģimenes vai radniecības saitēm ar konkrēto mantinieku, un šā regulējuma mērķis ir sniegt atbalstu mantojuma atstājēja ģimenei un radiniekiem, samazinot izmaksas, kas saistītas ar mantotā nekustamā īpašuma iegūšanu savā īpašumā. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais tiesiskais regulējums, kas attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo laulāto, radiniekiem un adoptētajiem, ir atzīstams par ģimenes ekonomiskā atbalsta pasākumu.

Apstrīdētā norma nesatur tādu tiesisko regulējumu, kas paredzētu samazinātu valsts nodevas apmēru mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene. Tādēļ saskaņā ar apstrīdēto normu mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim, kas var mantot vienīgi uz

testamenta vai mantojuma līguma pamata, ir jāmaksā valsts nodeva tādā pašā apmērā kā jebkurai citai personai, kam nebija ģimenes saišu ar mantojuma atstājēju. Proti, apstrīdētajā normā ietvertais ģimenes ekonomiskā atbalsta pasākums nav attiecināts uz viendzimuma partneru ģimenēm.

9.2. Satversmes 91. pants nosaka: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas." Šajā pantā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti principi: tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 9. punktu*).

Satversmes 91. pantā nostiprinātās tiesības ir "salīdzinošas", proti, tās var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai attieksmei jābūt – labvēlīgai vai nelabvēlīgai. Lai izvēlētos vienu no šiem risinājumiem, var būt jāņem vērā apsvērumi, kas atrodas ārpus vienlīdzības jēdziena robežām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-06-0103 12.1. punktu*). Tas nozīmē, ka gadījumā, ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām un tostarp arī Satversmes 91. pantam, Satversmes 91. pantā ietvertie vispārējie tiesību principi bieži vien ir skatāmi kopsakarā ar citām Satversmē noteiktām personas pamattiesībām (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-21-01 10.2. punktu un 2020. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-13-01 9. punktu*).

Satversmes 105. pants nosaka: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību."

Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Šā panta pirmie trīs teikumi aptver personas tiesības uz īpašumu kā visas mantiska rakstura tiesības, kuras persona var netraucēti izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, kā arī nosaka īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – neizmantojot īpašumu pretēji sabiedrības interesēm – un paredz, ka tiesības uz īpašumu var tikt ierobežotas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-12-01 13. punktu*). Šā panta ceturtais teikums paredz valstij tiesības noteiktos gadījumos tiesības uz īpašumu atņemt, ievērojot šajā Satversmes normā paredzētos nosacījumus (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2015-13-03 11. punktu*).

Savukārt Satversmes 110. pants nosaka: "Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku

gādības vai cietuši no varmācības." Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ir ietverts valsts pienākums nodrošināt ikvienas ģimenes juridisko aizsardzību, kā arī ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumus (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.2.1. punktu un 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12. punktu*).

Tiesībsargs pēc būtības uzskata apstrīdēto normu par neatbilstošu tieši Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, kas citstarp nosaka valsts pienākumu aizsargāt un atbalstīt ģimeni. Tiesībsargs norāda, ka šobrīd valsts nav izpildījusi tai no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pienākumu aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni, jo atšķirībā no dažādu dzimumu partneru ģimenēm viendzimuma partneru ģimenēm nav nodrošināta iespēja juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības. Tādējādi viendzimuma partneru ģimenes netiekot juridiski aizsargātas un tām netiekot nodrošināts citstarp arī apstrīdētajā normā paredzētais ekonomiskais atbalsts.

Tiesībsargs pēc būtības lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu arī Satversmes 91. panta otrajam teikumam, kurā ietverts diskriminācijas aizlieguma princips, un 105. panta pirmajiem trim teikumiem, kas aptver personas tiesības uz īpašumu. Tiesībsargs norāda, ka saskaņā ar apstrīdēto normu testamentārās vai līgumiskās mantošanas gadījumā mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim jāmaksā valsts nodeva, kas ir 60 reižu lielāka par to, kas paredzēta mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam. Tādējādi apstrīdētās normas dēļ viendzimuma partneru ģimene esot nostādīta nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar dažādu dzimumu partneru ģimeni, pamatojoties uz nepieļaujamu kritēriju – personas seksuālo orientāciju. Savukārt kā šīs diskriminācijas cēloni tiesībsargs norāda viendzimuma partneru ģimenes nespēju juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības atbilstoša tiesiskā regulējuma neesības dēļ. Ņemot vērā apstrīdētās normas saturu un tiesībsarga pieteikumā sniegto juridisko pamatojumu, secināms, ka izskatāmās lietas pamatā ir jautājums par Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietverto valsts pienākumu aizsargāt un atbalstīt ģimeni un šā pienākuma izpildi attiecībā uz viendzimuma partneru ģimeni.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 110. panta pirmajam teikumam. Savukārt tas, vai lietā nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību arī Satversmes 91. panta otrajam teikumam un Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, ir atkarīgs no lietas pamatjautājuma atrisinājuma.

10. Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 "Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību

Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam" (turpmāk – lieta Nr. 2019-33-01).

10.1. Lietā Nr. 2019-33-01 Satversmes tiesa noskaidroja Satversmes 110. panta pirmā teikuma saturu attiecībā uz viendzimuma partneru ģimeni, skatot šo normu kopsakarā ar cilvēka cieņas principu un – atbilstoši Satversmes vienotības principam – arī kopsakarā ar Satversmes 96. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12. punktu*).

Satversmes tiesa lietā Nr. 2019-33-01 secināja, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā visupirms ir noteikts valsts pienākums aizsargāt laulību kā savienību starp vīrieti un sievieti, kas paredzēts, citstarp apzinoties laulības ceļā izveidotas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību un tādējādi sekmēt sabiedrības ilgtspēju, taču šajā Satversmes normā ir ietverts arī valsts pienākums aizsargāt un atbalstīt ģimeni, kas neattiecas tikai un vienīgi uz laulības ceļā izveidotu ģimeni. Satversmes 110. panta pirmais teikums nosaka valsts pienākumu aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni, tostarp arī faktiski ģimeni. Sabiedrību veido ne vien tādas personas, kas pēc savas dabas veido ciešas personiskas un ģimeniskas attiecības ar pretējā dzimuma pārstāvjiem, bet arī tādas personas, kas pēc savas dabas veido šādas attiecības ar sava dzimuma pārstāvjiem. Attiecīgi valstij vienādā mērā jārespektē arī tie sabiedrības locekļi, kuri pēc savas dabas veido personiskas attiecības ar sava dzimuma pārstāvjiem, kā arī jārespektē tas, ka uz šo attiecību pamata var izveidoties ģimene (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.1. un 12.2. punktu*).

Satversmes tiesa konstatēja, ka atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai Konvencijas 8. pants neuzliek valstij pienākumu nodrošināt viendzimuma partneriem tiesības laulāties vai nodrošināt viendzimuma partneru ģimenes tiesības uz juridisku atzīšanu citā formā un valsts bauda rīcības brīvību, izvēloties attiecīgo tiesisko mehānismu ieviešanas brīdī. Konvencijas 8. pants var prasīt, lai likumdevējs nodrošina viendzimuma partneru ģimenes juridisku atzīšanu, tikai tādā situācijā, kad šādu attiecību faktiskā atzīšana jau ir notikusi attiecīgās valsts sociālajā un tiesiskajā realitātē. Taču atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai Konvencijas 8. pants ir interpretējams tādējādi, ka tas aptver un aizsargā arī viendzimuma partneru ģimenes neatkarīgi no tā, ka valsts nav paredzējusi mehānismus šādas ģimenes attiecību juridiskai atzīšanai. Savukārt Eiropas Savienības tiesībās ir atzīta viendzimuma partneru iespēja veidot juridiski nostiprinātu ģimeni atbilstoši dalībvalstu tiesiskajam regulējumam. Tomēr Satversmes tiesa ir uzsērusi: tas vien, ka Konvencija vai Eiropas Savienības tiesību normas neparedz valsts pienākumu nodrošināt personai noteiktas

tiesības vai nodrošināt personas tiesības noteiktā veidā, nenozīmē to, ka šāds pienākums valstij neizrietētu no vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.2. punktu*).

Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ir ietverts valsts pienākums aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni. Tas nozīmē, ka ikvienai valsts institūcijai savas kompetences ietvaros jā rūpējas par ģimenes aizsardzību un atbalstu un šis valsts pienākums aptver ne vien ārējo normatīvo aktu izdošanu, bet arī tiesību normu piemērošanu. Spriedumā lietā Nr. 2019-33-01 Satversmes tiesa konkretizēja tieši likumdevēja kompetenci Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertā valsts pienākuma izpildē.

Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ir ietverti divi likumdevēja pienākumi: 1) nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību; 2) nodrošināt ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu. Likumdevēja pienākums nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību prasa noteikt sociālajā realitātē pastāvošo ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, proti, noregulēt šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības. Savukārt pienākumu nodrošināt ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu likumdevējs var izpildīt, konkretizējot likumā ģimenes tiesības uz īpašu aizsardzību un atbalstu, proti, paredzot likumā dažādus ģimenes aizsardzības un atbalsta pasākumus. Abi no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošie likumdevēja pienākumi ir savstarpēji cieši saistīti. Ja valsts nenodrošina ģimenes juridisko aizsardzību, proti, nenosaka ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, tad nav iespējams šo attiecību dalībniekiem nodrošināt arī Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertās sociālās un ekonomiskās tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu, sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.2.1. un 16.2.2. punktu*).

Likumdevējam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošais pienākums aizsargāt ikvienu ģimeni nozīmē, ka likumdevējam nav rīcības brīvības izvēlēties, vai viendzimuma partneru ģimenēm vispār ir jānodrošina juridiskā aizsardzība, kā arī ekonomiskā un sociālā aizsardzība un atbalsts. Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam piemīt zināma rīcības brīvība, nosakot ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma formu un saturu un izvēloties metodes, mehānismus un pasākumus, ar kuru palīdzību tiks nodrošināta ģimenes sociālā un ekonomiskā aizsardzība un atbalsts. Šī rīcības brīvība nav neierobežota. Likumdevējam ir tiesības noteikt tādu ģimenes aizsardzības un atbalsta tiesisko regulējumu, kas ir balstīts uz objektīviem un pamatotiem kritērijiem, ņemot vērā šo attiecību specifiku, tai skaitā arī šo attiecību dalībnieku un situāciju atšķirības, kas prasa nodrošināt atbilstošu ģimenes attiecību tiesisko regulējumu un

ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu*).

10.2. Satversmes 110. panta pirmais teikums ir cieši saistīts ar cilvēka cieņas principu un Satversmes 96. pantā ietvertajām personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Cilvēka cieņa ir demokrātiskas tiesiskas valsts konstitucionāla vērtība, un ar cilvēka cieņas principu nav savienojams uzskats, ka viena cilvēka cieņai varētu būt mazāka vērtība nekā cita cilvēka cieņai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.2. punktu*).

Cilvēka cieņa ir jāievēro nevis vienīgi formāli, bet pēc būtības, tādēļ atbilstoši cilvēka cieņas principam ikvienas ģimenes aizsardzības un atbalsta tiesiskajam regulējumam ir jābūt jēgpilnam. Tiesiskais regulējums, kas paredzētu viendzimuma partneru ģimenei vien formālu atzīšanu, bet nenodrošinātu aizsardzību un atbalstu, pēc būtības nozīmētu viendzimuma partneru ģimenes atzīšanu par nesvarīgu ģimenes formu un tādējādi būtu cilvēka cieņu aizskarošs. Tādēļ likumdevējam jā rūpējas, lai tiesiskais regulējums nodrošina viendzimuma partneru ģimenēm ne vien formālu juridisku atzīšanu, bet arī juridisko aizsardzību un sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu.

Viena cilvēka cieņas ievērošana un pamattiesību nodrošināšana neatņem un nemazina cita cilvēka cieņu. Tādēļ Satversmes 110. panta pirmajam teikumam atbilstošas aizsardzības un atbalsta nodrošināšana viendzimuma partneru ģimenei netraucē citu ģimenes formu pastāvēšanai un nemazina tām paredzēto aizsardzību un atbalstu.

Turklāt likumdevēja rīcības brīvību Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietverto pienākumu izpildē ierobežo ne vien cilvēka cieņas princips, bet citstarp arī tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu*). Atbilstoši šiem vispārējiem tiesību principiem likumdevēja pieņemtais viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskais regulējums un sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums nedrīkst bez racionāla pamata nostādīt šīs ģimenes nelabvēlīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar dažādu dzimumu partneru ģimenēm.

10.3. Satversmes 110. panta pirmais teikums ietver divus likumdevēja pienākumus. Proti, šajā Satversmes normā visupirms ir ietverts likumdevēja pienākums nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību jeb noteikt ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Savukārt šim pienākumam pakārtots ir otrs šajā Satversmes normā ietvertais likumdevēja pienākums – nodrošināt ģimenes ekonomisko un sociālo aizsardzību un atbalstu, izvēloties un nosakot atbilstošus aizsardzības un atbalsta pasākumus.

Ar ģimenes attiecību tiesisko regulējumu ir saprotams ģimenes locekļu savstarpējo personisko un mantisko attiecību regulējums, kas nodrošina ģimenes aizsardzības pamatu, tostarp tiesības juridiski nostiprināt ģimenes attiecības. Ja personām, kuras savā starpā izveidojušas ģimenes attiecības, nav iespējas panākt šo attiecību juridisku nostiprināšanu, tad valsts šādu ģimeni "nevar ieraudzīt" jeb nevar identificēt, kas nepieciešams, lai šīs ģimenes locekļi spētu efektīvi izmantot tiem Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības un valstī paredzētos ģimenes aizsardzības un atbalsta pasākumus. Proti, ja personām, starp kurām izveidojušas ģimenes attiecības, nav paredzētas tiesības šīs savas ģimenes attiecības juridiski nostiprināt, tad nemaz nav iespējams šādām ģimenēm nodrošināt nedz pilnvērtīgu juridisko aizsardzību, nedz arī sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu.

Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka likumdevējam nav rīcības brīvības izvēlēties, vai ģimene, citstarp arī viendzimuma partneru ģimene, vispār būtu jāaizsargā un jāatbalsta, – tas ir likumdevēja pienākums, ko tieši nosaka Satversmes 110. panta pirmais teikums. Taču no Satversmes 110. panta pirmā teikuma neizriet likumdevēja pienākums nodrošināt ģimenes aizsardzību un atbalstu noteiktā formā vai ar noteiktiem pasākumiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu*).

Nosakot ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, likumdevējs ir tiesīgs izvēlēties dažādus risinājumus, ja vien attiecīgais tiesiskais regulējums, pirmkārt, nodrošina personām iespēju juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības un tikt valsts atzītām par ģimeni. Tā kā ģimenes attiecības veidojas personu privātās dzīves ietvaros, tiesiskais regulējums, kas nodrošina ģimenes attiecību juridisku nostiprināšanu, vienmēr būs balstīts uz personu brīvprātīgu izvēli juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības un padarīt tās juridiski "redzamas" valstij. Otrkārt, ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam jānodrošina ģimenes un tās locekļu aizsardzība viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās. Tas nozīmē, ka ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam jānosaka ģimenes locekļu savstarpējās tiesības un pienākumi personiskajās un mantiskajās attiecībās, kas izriet no viņu ģimenes dzīves.

Savukārt, nosakot ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta tiesisko regulējumu, likumdevēja rīcības brīvība ir plašāka – likumdevējam nav pienākuma paredzēt konkrētus ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumus. Likumdevējs var brīvi izvēlēties, kāda rakstura pasākumus paredzēt ģimenei noteiktās situācijās. Taču, kā Satversmes tiesa jau atzinusi lietā Nr. 2019-33-01, šī rīcības brīvība nav neierobežota un ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta tiesiskajam regulējumam jābūt balstītam uz objektīviem un pamatotiem

kritērijiem, ņemot vērā šo attiecību specifiku, tai skaitā arī šo attiecību dalībnieku un situāciju atšķirības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka jautājumi, kas attiecas uz mantojuma atstājēja tuvāko radnieku mantošanas tiesībām, ir vērtējami Konvencijas 8. pantā paredzētās ģimenes dzīves aizsardzības kontekstā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979. gada 13. jūnija sprieduma lietā "Marckx v. Belgium", pieteikums Nr. 6833/74, 52. punktu un 2004. gada 13. jūlija sprieduma lietā "Pla and Puncernau v. Andorra", pieteikums Nr. 69498/01, 26. punktu*). Līdzīgi Satversmes 110. panta pirmā teikuma izpratnē no ģimenes dzīves izrietoši un tādēļ ar to nesaraucjami saistīti ir personiski un mantiski jautājumi, kas rodas līdz ar ģimenes dzīves izbeigšanos, ko citstarp var izraisīt ģimenes locekļa nāve.

Līdz ar to Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertais likumdevēja pienākums aizsargāt un atbalstīt ģimeni aptver ģimenes aizsardzību un atbalstu arī ģimenes locekļa nāves gadījumā.

11. Izskatāmajā lietā ir apstrīdēta Ministru kabineta pieņemtas tiesību normas satversmība. Tādēļ nepieciešams noskaidrot arī Ministru kabineta kompetenci izdot ārējus normatīvos aktus, lai nodrošinātu Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertā valsts pienākuma izpildi.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi: saskaņā ar Satversmes 64. pantu, lai nodrošinātu efektīvāku valsts varas īstenošanu, ir pieļaujama atkāpe no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir un jāneregulē pašam. Šāda kārtība ne vien padara pašu likumdošanas procesu efektīvāku, bet arī ļauj ātrāk un efektīvāk reaģēt uz normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamību. Likumdevējs likumdošanas procesā izlemj tos jautājumus, kuri ir visai sabiedrībai būtiski, un pilnvaro Ministru kabinetu vai citu valsts institūciju izdot tiesību normas, kas nepieciešamas likumu īstenošanai. Saeima, darbojoties kā likumdevējs, nav tiesīga nodot izpildvarai izlemšanai tādus jautājumus, kuri saskaņā ar Satversmi ir tikai pašas Saeimas ekskluzīvajā kompetencē. Par tādu svarīgu un nozīmīgu sabiedriskās dzīves jautājumu reglamentāciju, kuros nepieciešama konceptuāla izšķiršanās un politiska diskusija, jālemj likumdevējam pašam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 16.1. punktu un 2015. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2015-05-03 10. punktu*).

Attiecīgi Ministru kabineta tiesības izdot ārējos normatīvos aktus sniedzas vien tiktāl, ciktāl tam šīs tiesības ir nodotas ar likumu. Ministru kabinetam var uzdot likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamā regulējuma izstrādāšanu, lai tiktu detalizēta likumā ietvertā politiskā griba vai noteikta likuma īstenošanas kārtība. Šādos normatīvajos aktos nedrīkst ietvert

tiesību normas, kas nav uzskatāmas par palīgīdzekļiem likuma normas īstenošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10. punktu*). Ministru kabineta rīcības brīvības robežas, īstenojot tam likumā paredzētās tiesības izdot ārējos normatīvos aktus, nosaka ne tikai konkrētā likuma normā paredzēts pilnvarojums regulēt atsevišķu jautājumu, bet arī citi likumi un tiesību sistēma kopumā. Gadījumā, ja likumdevējs nav likumā noregulējis tādu jautājumu, kura noregulēšanai nepieciešama politiska izšķiršanās un kurš atbilstoši Satversmes 64. pantam ietilpst likumdevēja kompetencē, Ministru kabinets nav tiesīgs pēc savas iniciatīvas un ieskata to noregulēt likumdevēja vietā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2015-05-03 10. punktu*).

Tas, kādā veidā likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros noregulē ģimenes locekļu savstarpējās personiskās un mantiskās attiecības, lai izpildītu savu pienākumu nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību, jeb, citiem vārdiem, ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma forma un saturs ir visai sabiedrībai būtisks jautājums, kura izlemšanai nepieciešama likumdevēja izšķiršanās, un tādējādi šis jautājums ietilpst likumdevēja ekskluzīvajā kompetencē. Tādēļ no Satversmes 64. panta un 110. panta pirmā teikuma izriet tieši likumdevēja pienākums ar likumu noteikt viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Likumdevējs ir tiesīgs likumā paredzēt Ministru kabinetam tādu pilnvarojumu, kura ietvaros Ministru kabinets var būt tiesīgs citstarp noteikt ģimenes ekonomiskās vai sociālās aizsardzības vai atbalsta pasākumus. Taču tas nenozīmē, ka Ministru kabinets būtu tiesīgs pieņemt šādu regulējumu attiecībā uz tādām ģimenēm, kurām likumdevējs nav noteicis ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Lai būtu iespējams nodrošināt ģimenes ekonomisko un sociālo aizsardzību un atbalstu tādām ģimenēm, kurām likumā nav paredzēts ģimenes attiecību tiesiskais regulējums, pašam Ministru kabinetam vajadzētu paredzēt šo ģimenes attiecību juridiskas nostiprināšanas nosacījumus un kritērijus. Taču tad Ministru kabinets ietiektos likumdevēja kompetencē esošajā jautājumā par ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma formu un saturu un pārkāptu Satversmes 64. pantu. Tādēļ atbilstoši Satversmes 64. pantam Ministru kabinets, izdodot ārējos normatīvos aktus, ir tiesīgs noteikt ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumus tikai tādām ģimenēm, kurām likumdevējs ir paredzējis ģimenes attiecību tiesisko regulējumu.

Līdz ar to ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta tiesiskajam regulējumam, ko Ministru kabinets nosaka tam likumā noteiktā pilnvarojuma ietvaros, ir jābūt saskanīgam ar likumā paredzēto ģimenes attiecību tiesisko regulējumu.

12. Ciešā sasaiste starp Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertajiem likumdevēja pienākumiem noteikt ģimenes attiecību tiesisko

regulējumu un nodrošināt ģimenes ekonomisko un sociālo aizsardzību un atbalstu nozīmē to, ka jebkurš ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums veido vienotu sistēmu ar ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Tādēļ arī Ministru kabineta pieņemts ģimenes sociālās vai ekonomiskās aizsardzības vai atbalsta tiesiskais regulējums, tai skaitā apstrīdētajā normā ietvertais regulējums, ir vērtējams kā daļa no vienotas tiesiskā regulējuma sistēmas.

Tātad, lai pārbaudītu, vai apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, atbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai likumdevējs ir noteicis viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu un normatīvajos aktos ir paredzēts viendzimuma partneru ģimenes aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums;

2) vai noteiktais ģimenes attiecību tiesiskais regulējums un aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums ļauj vismaz minimālā apmērā nodrošināt viendzimuma partneru ģimenes aizsardzību un atbalstu;

3) vai noteiktais ģimenes attiecību tiesiskais regulējums un viendzimuma partneru ģimenes aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums atbilst vispārējiem tiesību principiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 13. punktu*).

13. Ņemot vērā ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta tiesiskā regulējuma pakārtotību ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam, Satversmes tiesa lietā Nr. 2019-33-01 jau pārbaudīja, vai likumdevējs ir noteicis viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Noskaidrojusi, kāds ģimenes attiecību tiesiskais regulējums ir paredzēts Latvijas tiesību sistēmā, Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs nav noteicis viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Tādēļ viendzimuma partneru ģimenei nodrošināt ekonomisko un sociālo aizsardzību un atbalstu nemaz nav iespējams. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs nav izpildījis tam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pienākumu nodrošināt arī viendzimuma partneru ģimenes aizsardzību un atbalstu, un atzina lietā Nr. 2019-33-01 apstrīdēto likuma normu, ciktāl tā neparedzēja viendzimuma partneru ģimenes aizsardzību un atbalstu, par neatbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 14. punktu*).

Satversmes tiesa lietā Nr. 2019-33-01 secināja, ka likumdevējam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pienākumu izpildei nepieciešams veikt padziļinātu un kompleksu izpēti. Tādēļ Satversmes tiesa atzina lietā Nr. 2019-33-01 apstrīdēto tiesību normu par spēkā neesošu no

2022. gada 1. jūnija, tādējādi nodrošinot likumdevējam saprātīgu laiku, lai tas varētu savas rīcības brīvības ietvaros pieņemt atbilstošāko viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu un paredzēt viendzimuma partneru ģimenei atbilstošus sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 15. punktu*). Līdz izskatāmās lietas izspriešanai likumdevējs vēl nav pieņēmis viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, proti, nav izšķīries par viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma formu un saturu, tai skaitā par konkrētiem viendzimuma partneru ģimenes attiecību juridiskas nostiprināšanas nosacījumiem un kārtību.

Saskaņā ar šobrīd spēkā esošo tiesisko regulējumu valsts "juridiski neredz" faktiski pastāvošās viendzimuma partneru ģimenes, jo tām nav nodrošināta iespēja juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības. Tātad viendzimuma partneri juridiski netiek uzskatīti par ģimeni un savstarpējās tiesiskās attiecības var regulēt tikai kā tādas personas, starp kurām nav ģimenes saišu. Tā kā pagaidām nav tāda viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma, kas ļautu juridiski nostiprināt viendzimuma partneru ģimenes attiecības, šobrīd nav iespējams arī identificēt šādu ģimeni, lai nodrošinātu tās sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu. Tātad valstī pastāvošā ģimenes aizsardzības un atbalsta sistēma, kas citstarp ietver arī apstrīdēto normu, neaizsargā viendzimuma partneru ģimenes nedz juridiski, nedz ekonomiski un sociāli.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

14. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, secinot, ka apstrīdētā norma neatbilst kaut vienai augstāka juridiska spēka tiesību normai, tā atzīstama par prettiesisku un spēkā neesošu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 13. punktu*).

Līdz ar to nav nepieciešams papildus vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertajam diskriminācijas aizlieguma principam un Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

15. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajai daļai tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam un ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumu tiesiskajam regulējumam jāveido vienota un saskanīga tiesiskā regulējuma sistēma. Tādēļ Ministru kabinetam ir jāgādā, lai pēc viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma stāšanās spēkā Ministru kabineta noteikumos ietvertais ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums būtu saskanīgs ar jauno ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, kā arī atbilstošs vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesībām.

Ņemot vērā minēto, apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, ir atzīstama par spēkā neesošu no tā paša brīža, no kura par spēkā neesošu atzīta lietā Nr. 2019-33-01 apstrīdētā likuma norma.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punktu, ciktāl tas attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. jūnija.

Sprīdums ir galīgs un nepārsūdzams.

Sprīdums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesneses Sanitas Osipovas atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 22. aprīlī

lietā Nr. 2020-34-03

"Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam".

4.—Satversmes tiesa 2021. gada 8. aprīlī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-34-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam" (turpmāk – Spriedums) un nosprieda:

"atzīt Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punktu, ciktāl tas attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. jūnija."

Piekrītu Spriedumā atzītajam, ka likumdevējam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma kopsakarā ar cilvēka cieņas principu izriet pozitīvs pienākums nodrošināt ikvienas ģimenes, arī viendzimuma partneru ģimenes, juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību un likumdevējs šo pienākumu nav izpildījis, bet apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, ir netaisnīga. Tomēr nevaru piekrist tam, ka šā iemesla dēļ apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

1. Izskatītajā lietā ir būtiski ņemt vērā to, ka apstrīdētās normas izdevējs ir Ministru kabinets, kas darbojies, pildot tam likumdevēja noteiktu uzdevumu, tāpēc jāvērtē, vai ir ievērots pilnvarojums. Ministru kabinets kā Noteikumu Nr. 1250 pieņemšanas tiesisko pamatu norādījis Zemesgrāmatu likuma 106. panta otro daļu, kas paredz Ministru kabineta tiesības noteikt par

īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru un samaksas kārtību, kā arī atbrīvojumus no valsts nodevas samaksas. Apstrīdētā norma sastāv no diviem apakšpunktiem: Noteikumu Nr. 1250 13.1. apakšpunkts nosaka valsts nodevas apmērus gadījumā, ja nekustamais īpašums mantots uz likuma pamata, bet 13.2. apakšpunkts – gadījumā, ja nekustamais īpašums mantots uz testamenta vai mantojuma līguma pamata.

Ministru kabinetam, īstenojot Saeimas doto pilnvarojumu, ir jāievēro ne tikai norma, kas to tieši pilnvaro izstrādāt konkrēto normatīvo regulējumu, bet tam ir saistoša arī visa likumdevēja izveidotā normatīvo aktu sistēma. Izskatītajā lietā Ministru kabinetam, nosakot nekustamā īpašuma mantošanas gadījumos maksājamās valsts nodevas apmērus, visupirms bija jāievēro mantošanas tiesību tiesiskais regulējums, kas noteikts Civillikumā.

Saskaņā ar Civillikuma 403. pantu dažādās mantinieku šķirās tiek sagrupēti mantojuma atstājēja tuvinieki, pārdzīvojušais laulātais, radinieki un adoptētie. Ir izšķiramas četras mantinieku šķiras, kas noteiktas pēc radniecības veida un tās pakāpju tuvuma. Mantojuma atstājēja pārdzīvojušā laulātā, radinieku un adoptēto iedalījums mantinieku šķirās nosaka viņu likumiskās mantošanas secību. Proti, saskaņā ar Civillikuma otrās daļas "Mantojuma tiesības" otrās nodaļas "Likumiskā mantošana" regulējumu tiesības mantot uz likuma pamata visupirms ir mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam. Vienlaikus ar pārdzīvojušo laulāto manto pirmās šķiras mantinieki – mantojuma atstājēja bērni un adoptētie. Savukārt zemākas šķiras mantinieki manto tikai tad, ja savu gribu mantot nav izteicis nevienš augstākas šķiras mantinieks.

Gan Noteikumu Nr. 1250 13.1. apakšpunkts, kas regulē valsts nodevas apmēru likumiskās mantošanas gadījumā, gan šo noteikumu 13.2. apakšpunkts, kas regulē valsts nodevas apmēru testamentārās vai līgumiskās mantošanas gadījumā, paredz atšķirīgus valsts nodevas apmērus atkarībā no mantinieka šķiras vai veida. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 1250 13.1. apakšpunktu likumiskās mantošanas gadījumā laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojušajiem pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem valsts nodeva paredzēta 0,25 procentu apmērā, pārējiem pirmās un otrās šķiras mantiniekiem – 0,5 procentu apmērā, pārējiem trešās šķiras mantiniekiem – 1,5 procentu apmērā, bet ceturtās šķiras mantiniekiem – 5 procentu apmērā. Savukārt saskaņā ar Noteikumu Nr. 1250 13.2. apakšpunktu testamentārās un līgumiskās mantošanas gadījumā laulātajam un pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem paredzēta valsts nodeva 0,125 procentu apmērā, ceturtās šķiras mantiniekiem – 4 procentu apmērā, pārējiem testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem – 7,5 procentu apmērā, bet testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem, ja tie ir sabiedriskā labuma organizācijas, – 1,5 procentu apmērā. Tātad gan

likumiskās, gan testamentārās mantošanas gadījumā apstrīdētā norma paredz mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam un dažādu šķiru mantiniekiem mazākus valsts nodevas apmērus nekā citām personām, kuras no mantojuma atstājēja var mantot uz testamenta vai mantojuma līguma pamata (izņemot sabiedriskā labuma organizācijas).

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais tiesiskais regulējums ir izstrādāts, par pamatu ņemot Civillikuma otrās daļas "Mantojuma tiesības" otrajā nodaļā "Likumiskā mantošana" ietverto likumiskās mantošanas kārtību, tostarp mantojuma atstājēja pārdzīvojušo ģimenes locekļu grupējumu mantinieku šķirās. Apstrīdētajā normā valsts nodeva mantojuma atstājēja pārdzīvojušajiem ģimenes locekļiem noteikta atšķirīgā apmērā atkarībā no ģimenes saišu tuvuma, bet likumiskās mantošanas gadījumā – arī no tā, vai konkrētais mantinieks dzīvojis kopā ar mantojuma atstājēju.

Tātad Ministru kabinets, pamatojoties uz Zemesgrāmatu likuma 106. panta otrajā daļā tam noteikto pilnvarojumu, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērojis likumdevēja noteiktās mantošanas tiesības.

Ministru kabineta tiesības izdot ārējus normatīvus aktus sniedzas vien tiktāl, ciktāl tam šīs tiesības ir nodotas ar likumu. Ministru kabinetam var uzdot likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamā regulējuma izstrādāšanu, lai tiktu detalizēta likumā ietvertā politiskā griba vai noteikta likuma īstenošanas kārtība. Šādos normatīvajos aktos nedrīkst ietvert tiesību normas, kas nav uzskatāmas par palīgīdzekļiem likuma normas īstenošanai (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10. punktu*). Ministru kabineta rīcības brīvības robežas, īstenojot tam likumā paredzētās tiesības izdot ārējus normatīvus aktus, nosaka ne tikai konkrētā likuma normā paredzēts pilnvarojums regulēt atsevišķu jautājumu, bet arī citi likumi un tiesību sistēma kopumā. Gadījumā, ja likumdevējs nav likumā noregulējis tādu jautājumu, kura noregulēšanai nepieciešama politiska izšķiršanās un kurš atbilstoši Satversmes 64. pantam ietilpst likumdevēja kompetencē, Ministru kabinets nav tiesīgs pēc savas iniciatīvas un ieskata to noregulēt likumdevēja vietā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2015-05-03 10. punktu*).

Jautājums par ģimenes juridiskās aizsardzības formu un saturu, proti, ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, ir visai sabiedrībai būtisks jautājums, kura izlemšanai nepieciešama likumdevēja politiska izšķiršanās, un tādēļ šis jautājums ietilpst likumdevēja ekskluzīvajā kompetencē. Tādējādi no Satversmes 64. panta un 110. panta pirmā teikuma izriet likumdevēja tiesības un pienākums ar likumu noteikt viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu. Ja Ministru kabinets, neievērojot mantošanas tiesību regulējumā noteiktās likumisko mantinieku šķiras, pieņemtu tādu ģimenes sociālās vai ekonomiskās aizsardzības vai atbalsta tiesisko regulējumu, kurā būtu definēta viendzimuma partneru ģimene, tad Ministru

kabinets būtu ietecies likumdevēja kompetencē esošajā jautājumā par ģimenes juridisko aizsardzību un pārkāpis Satversmes 64. pantu. Atbilstoši Satversmes 64. pantam Ministru kabinets, izdodot ārējus normatīvos aktus, ir tiesīgs noteikt aizsardzības un atbalsta pasākumus tikai tādām ģimenēm, kurām likumdevējs ir paredzējis ģimenes attiecību tiesisko regulējumu.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu Satversmes tiesa tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai citos, šā panta pirmās daļas 1.–5. punktā neminētos gadījumos, kad tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama. Pēc manām domām, izskatītajā lietā pastāvēja tādi apstākļi, kuru dēļ nebija iespējams turpināt tiesvedību un izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmei.

Līdz ar to tiesvedība izskatītajā lietā bija izbeidzama.

2. Uzskatu, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, ir netaisnīga. Taču personai Satversmes 110. pantā noteikto pamattiesību aizskārumu rada nevis Ministru kabineta noteikumi, bet gan Civillikuma 391. pants, kurš nosaka likumisko mantinieku loku. Tradicionāli priekšroka saņem mantojumu ir mantojuma atstājējam tuvākajām personām – ģimenei. Ģimenei piederošas personas ir likumiskie mantinieki, bet mantojuma atstājējam tuvākās personas vienlaikus ir arī neatraidāmie mantinieki. Likumisko mantinieku institūts nemainīgi ir pakārtots ģimenes tiesībām. Tā tas bija romiešu tiesībās, tā tas bija arī Baltijas guberņas paražu tiesībās.

Civillikuma 391. pants nosaka: "Pēc likuma aicināti mantot: 1) laulātais, 2) radnieki, 3) adoptētie (173. p.)." Šī norma nav grozīta kopš Civillikuma pieņemšanas 1937. gadā. Taču, apzinoties, ka Civillikuma izstrādē par pamatu tika ņemta Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļa, ir būtiski noskaidrot, vai likumisko mantinieku loks kopš 19. gadsimta vidus nav mainījies. Likumisko mantošanu Baltijas vietējo likumu kopojumā noteica 1705. pants: "Pēc likuma aicināti mantot: 1) laulātais, 2) asins radnieki, 3) atsevišķas sabiedriskas iestādes un kārtas, 4) valsts kase" (*Свод местных узаконений губерний Остзейских. Ч. 3: Законы гражданские. Санктпетербург: Тип. Второго отд-ния Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1845–1864, с. 268*). Izstrādājot Civillikumu, ieviestās izmaiņas likumisko mantinieku lokā pēc būtības neskāra mantojuma atstājēja tuviniekus, proti, laulāto, asinsradniekus un adoptētos, kas arī iepriekš tika juridiski pielīdzināti asinsradniekiem, bet pamatā attiecās uz pārdzīvojušā laulātā mantošanas tiesībām, proti, laulāto mantošanas tiesības tika vienkāršotas (sk.: Švarcs F. *Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture*. Rīga: TNA, 2011, 204. lpp.).

Apzinoties to, ka likumisko mantinieku loks ir saistīts ar izpratni par ģimeni un radniecību un pēc būtības ir palicis nemainīgs jau kopš

19. gadsimta vidus, ir jāņem vērā tas, ka regulējums, kas noteikts Civillikumā un līdz ar to joprojām ir spēkā, tika pieņemts vēl Krievijas impērijas laikos, kad valsts nebija šķirta no baznīcas, laulības slēgšana bija vienīgi baznīcas kompetencē, laulības šķiršana bija vai nu liegta (katoļiem), vai ļoti sarežģīta (pie pārējām konfesijām piederīgajiem), ārlaulības kopdzīve tika uzskatīta par grēcīgu, ārlaulības bērni tika diskriminēti, viendzimuma seksuālās attiecības bija grēks baznīcas acīs un sodāms noziegums saskaņā ar valsts likumiem. Turklāt Krievijas impērijā 19. gadsimtā pastāvēja kārtu sabiedrība un tika piešķirtas privilēģijas, proti, valdīja nevienlīdzība.

Tāpat Krievijas impērijā nebija pamattiesību un prasības pēc tiesiskās vienlīdzības, kas šobrīd ir saistošas Latvijas Republikai – kā demokrātiskai tiesiskai valstij.

Likumiskā mantošana ir cieši saistīta ar izpratni par ģimeni. Kopš Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļas pieņemšanas ģimenes tiesības tika būtiski pārstrādātas divas reizes: pirmkārt, ar Satversmes sapulces 1921. gada 1. februārī pieņemto likumu "Par laulību" (*sk.: Likumu un valdības rīkojumu krājums. B. v.: Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļas izdevums, 1921*), kas tika iestrādāts 1937. gada Civillikumā, un, otrkārt, atjaunojot Civillikuma spēku 1993. gada 25. maijā, kad tika pieņemts likums "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību". Atšķirībā no Civillikuma mantojuma, lietu un saistību tiesību daļām ģimenes tiesību daļa profesora Jāņa Vēbera vadībā tika būtiski pārstrādāta, "ievērojot, ka pēdējā pusgadsimta laikā citu Eiropas valstu [...] likumdošana ir strauji attīstījusies un ka mūsu Civillikuma ģimenes tiesību normas, kas trīsdesmito gadu beigās neatšķīrās no citu Eiropas valstu likumdošanas, šodien salīdzinājumā ar to izskatītos ļoti arhaiskas" (*Vēbers J. Latvijas Civillikums cauri visam mūžam. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 131. lpp.*). Arī turpmāk ģimenes tiesības tikušas grozītas atbilstoši pamattiesību prasībām. Taču likumiskās mantošanas regulējums pēc būtības ir palicis nemainīgs jau ilgāk nekā pusotru gadsimtu. Tas, ka arī apstrīdētās normas izdevējs ir atbalstījis visupirms mantojuma atstājēja ģimenes locekļus, nosakot ievērojami mazāku nodevas apmēru ģimenei – laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojušajiem pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem – iepretim citiem mantojuma saņēmējiem, liecina par to, ka valsts savu pozitīvo pienākumu, kas tai izriet no Satversmes 110. panta, ir pildījusi. Tomēr likumdevējam, pildot Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2020-34-03, ir būtiski apzināties, ka to mantojuma atstājēja tuvinieku loks, ar kuriem nav liegts veidot kopdzīvi un ģimeni, kopš 19. gadsimta vidus ir fundamentāli mainījies.

Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 22. aprīlī

lietā Nr. 2020-34-03

"Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam".

1. Satversmes tiesa 2021. gada 8. aprīlī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-34-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam" (turpmāk – Spriedums), ar kuru atzina Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punktu, ciktāl tas attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 110. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. jūnija.

Nevaru piekrist Spriedumā ietvertajiem secinājumiem par to, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Izskatītā lieta tika ierosināta pēc tiesībsarga pieteikuma. Tiesībsargs lūdza atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, jo tā samazinātu valsts nodevas apmēru paredz vienīgi mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam. Tiesībsargs pieteikumā nebija izvirzījis iebildumus attiecībā uz mantojuma atstājēja radniekiem noteikto valsts nodevu. Tiesībsarga argumenti attiecās uz to, ka mantojuma atstājēja pārdzīvojušais tā paša dzimuma partneris var mantot no sava partnera tikai uz testamenta vai mantojuma līguma pamata un viņam ir pienākums maksāt valsts nodevu, kas ir 60 reižu lielāka, nekā tā noteikta mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam. Tātad tiesībsargs valsts nodevas apmēru, kas jāmaksā mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša

dzimuma partnerim, salīdzināja ar valsts nodevas apmēru, kas jāmaksā pārdzīvojušajam laulātajam (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 9.–16. lp.*).

Tādējādi izskatītās lietas pamatjautājums ir par to, vai valsts ir tiesīga izveidot tādu tiesisko regulējumu, kas noteic samazinātu valsts nodevas apmēru mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam, un vai šāds tiesiskais regulējums nerada diskrimināciju pret mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija kopīga māsasimniecība un faktiski izveidota ģimene.

Satversmes tiesa formulēja atšķirīgu lietas pamatjautājumu. Proti, tā uzskatīja, ka lietas pamatā ir jautājums par to, vai valsts ir izpildījusi tai no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pozitīvo pienākumu aizsargāt un atbalstīt viendzimuma partneru ģimeni (*sk. Sprieduma 9.2. punktu*). Tomēr šādā lietas pamatjautājuma formulējumā jau pašā par sevi ir ietverts tāds lietas risinājums, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam. Tas ir vispārzināms fakts, ka Latvijā patlaban nav tiesiskā regulējuma, kas juridiski nostiprinātu viendzimuma partneru ģimenes attiecības. Satversmes tiesas pieeja, šādi formulējot no tiesībsarga pieteikuma izrietošo lietas pamatjautājumu, ir satraucoša, jo pēc būtības nozīmē, ka patlaban ikviens Latvijas tiesību sistēmā ietilpstošs normatīvais regulējums, kas noteiktu atbalstu paredz laulātajiem, bet neparedz viendzimuma partneriem, kuriem ir kopīga māsasimniecība un faktiski izveidota ģimene, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Izskatītajā lietā, veltot uzmanību tikai šim valsts pozitīvā pienākuma izpildes aspektam, Satversmes tiesa vispār nav vērtējusi to, vai valsts ir tiesīga izveidot tādu tiesisko regulējumu, kas noteic samazinātu valsts nodevas apmēru mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam, un vai šāds tiesiskais regulējums nerada diskrimināciju pret mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija kopīga māsasimniecība un faktiski izveidota ģimene.

3. Apstrīdētā norma noteic par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru mantiniekiem, ja mantotā nekustamā īpašuma vērtība pārsniedz 10 minimālās mēnesālgas.

Apstrīdētās normas 1. apakšpunkts noteic valsts nodevas apmērus procentos no mantotā nekustamā īpašuma vērtības gadījumā, ja nekustamais īpašums mantots uz likuma pamata. Šajā normā valsts nodevas apmēri ir noteikti atšķirīgi atkarībā no tā, vai mantinieks ir mantojuma atstājēja pārdzīvojušais laulātais vai noteiktā mantinieku šķirā ietilpstošs mantinieks. Proti, saskaņā ar Noteikumu Nr. 1250 13.1. apakšpunktu likumiskās mantošanas gadījumā laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojušajiem pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem valsts nodeva paredzēta 0,25 procentu apmērā, pārējiem pirmās un otrās šķiras

mantiniekiem – 0,5 procentu apmērā, pārējiem trešās šķiras mantiniekiem – 1,5 procentu apmērā, bet ceturtais šķiras mantiniekiem – 5 procentu apmērā. Tātad samazināts valsts nodevas apmērs ir paredzēts mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojušajiem pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem.

Savukārt apstrīdētās normas 2. apakšpunkts noteic valsts nodevas apmērus procentos no mantotā nekustamā īpašuma vērtības gadījumā, ja nekustamais īpašums mantots uz testamenta vai mantojuma līguma pamata. Arī šajā normā valsts nodevas apmēri ir noteikti atšķirīgi atkarībā no tā, vai mantinieks ir mantojuma atstājēja pārdzīvojušais laulātais vai noteiktā mantinieku šķirā ietilpstošs mantinieks, sabiedriskā labuma organizācija vai persona, kas neietilpst nevienā no minētajām personu grupām. Proti, saskaņā ar Noteikumu Nr. 1250 13.2. apakšpunktu testamentārās un līgumiskās mantošanas gadījumā laulātajam un pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem paredzēta valsts nodeva 0,125 procentu apmērā, ceturtais šķiras mantiniekiem – 4 procentu apmērā, pārējiem testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem – 7,5 procentu apmērā, bet testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem, ja tie ir sabiedriskā labuma organizācijas, – 1,5 procentu apmērā. Tātad līdzīgi kā likumiskās mantošanas gadījumā arī testamentārās un līgumiskās mantošanas gadījumā mazāks valsts nodevas apmērs ir paredzēts mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam un pirmās, otrās un trešās šķiras mantiniekiem.

Tādējādi Ministru kabinets ar apstrīdēto normu gan likumiskās, gan arī testamentārās un līgumiskās mantošanas gadījumā ir paredzējis labvēlīgāku regulējumu attiecībā uz valsts nodevas apmēru visupirms tieši mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam laulātajam.

3.1. Apstrīdētajā normā ietvertais regulējums attiecībā uz valsts nodevas apmēru ir sistēmiski saistīts ar Civillikuma normām, kas regulē tieši laulāto mantošanas tiesības, un ir viens no līdzekļiem, ar kuriem tiek nodrošināta pārdzīvojušā laulātā ekonomiskā aizsardzība un atbalsts situācijā, kad otrs laulātais ir miris. Proti, šādam regulējumam par pamatu ņemts Civillikuma otrās daļas "Mantojuma tiesības" otrajā nodaļā ietvertais regulējums, kurā paredzēta laulāto mantošanas kārtība. Saskaņā ar Civillikuma 392. pantu pārdzīvojušais laulātais manto no mirušā neatkarīgi no tā, kāds mantisko attiecību veids pastāvējis starp laulātiem laulības laikā. Samazinātais valsts nodevas apmērs kalpo tam, lai pārdzīvojušam laulātajam mazinātu izmaksas, kas saistītas ar mantotā nekustamā īpašuma iegūšanu savā īpašumā.

Tātad apstrīdētā norma ir daļa no laulāto ekonomiskās aizsardzības un atbalsta tiesiskā regulējuma, ko likumdevējs noteicis, izpildot tam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pienākumu īpaši aizsargāt laulību. Šā pienākuma pamatā ir tiesiskā ideja par to, ka laulība ir

vēsturiski izveidojusies ģimenes attiecību forma, kuras aizsardzība Satversmes 110. panta pirmajā teikumā paredzēta, citstarp apzinoties laulības ceļā izveidotas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību, sekmējot sabiedrības un valsts ilgtspēju (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.1. punktu*). Šādā aspektā laulība ir īpaša, un tieši tādēļ tai ir noteikta valsts aizsardzība un atbalsts.

Spriedumā norādīts, ka saskaņā ar šobrīd spēkā esošo tiesisko regulējumu valsts "juridiski neredz" faktiski pastāvošās viendzimuma partneru ģimenes. Taču ar apstrīdēto normu paredzot samazinātu valsts nodevu visupirms tieši pārdzīvojušajam laulātajam, Ministru kabinets ir apzinājies, ka šāds regulējums attieksies vienīgi uz laulību – savienību starp vīrieti un sievieti –, jo saskaņā ar Civillikuma 35. pantu viendzimuma laulības ir aizliegtas.

Vēršu uzmanību uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīto, ka laulība piešķir īpašu statusu tiem, kas tajā stājas (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2008. gada 29. aprīļa sprieduma lietā "Burden v. United Kingdom", pieteikums Nr. 13378/05 63. punktu*). Nedz Konvencijas 12. pants, nedz tās 8. pants kopsakarā ar 14. pantā ietverto diskriminācijas aizlieguma principu neuzliek valstij pienākumu paredzēt viendzimuma pāriem tiesības noslēgt laulību (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 24. jūnija sprieduma lietā "Schalk and Kopf v. Austria", pieteikums Nr. 30141/04, 87.–95. punktu un 2015. gada 21. jūlija sprieduma lietā "Oliari and Others v. Italy", pieteikumi Nr. 18766/11 un Nr. 36030/11, 191.–192. punktu*). Arī Eiropas Savienības tiesības nenosaka laulības jēdziena saturu un neuzliek dalībvalstīm pienākumu nodrošināt viendzimuma partneru savstarpējo attiecību juridisku atzīšanu, noslēdzot laulību. Eiropas Savienības Tiesa 2018. gada 5. jūnijā spriedumā "Coman" lietā ir izteikusies par viendzimuma laulībām pārvietošanās brīvības kontekstā. Tiesa atzina, ka dalībvalstis nedrīkst atteikt uzturēšanās tiesības Eiropas Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātajam – trešās valsts pilsonim. Tomēr tiesa norādīja arī to, ka dalībvalstis nezaudē rīcības brīvību atzīt vai neatzīt viendzimuma laulības. Proti, dalībvalstij nav pienākuma savās nacionālajās tiesībās paredzēt laulības institūtu starp viena un tā paša dzimuma personām (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 5. jūnija sprieduma lietā C-673/16 "Coman" 45. un 51. punktu*).

No minētā izriet, ka Konvencijas vai Eiropas Savienības tiesību normas neliedz dalībvalstij paredzēt aizsardzību laulībai, kas noslēgta starp vīrieti un sievieti. Valstij nav pienākuma tāda paša veida un apjoma aizsardzību (tiesības noslēgt laulību un no tām izrietošās mantiskās un personiskās tiesības) nodrošināt arī viendzimuma pāriem. Tas nozīmē, ka viendzimuma pāri neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar laulātajiem, kuriem īpaša aizsardzība un atbalsts noteikts, valstij

izpildot savu pienākumu aizsargāt laulību. Tādēļ valstij no Satversmes 110. panta pirmā teikuma neizriet pienākums mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim noteikt pēc būtības līdzvērtīgu ekonomisko atbalstu – samazinātu par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru –, kāds apstrīdētajā normā noteikts pārdzīvojušajam laulātajam.

3.2. Lai arī valstij nav pienākuma viendzimuma pāriem nodrošināt pēc būtības līdzvērtīgu aizsardzību kā laulātajiem, jāņem vērā, ka valsts, regulējot laulāto personiskās un mantiskās attiecības, nedrīkst pieļaut diskrimināciju pret viendzimuma pāriem viņu seksuālās orientācijas dēļ (*sal. sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā "Vallianatos and Others v. Greece", pieteikumi Nr. 29381/09 un Nr. 32684/09, 70.–74. punktu*).

Izvērtējot to, vai ar apstrīdēto normu nav pieļauta diskriminācija pret viendzimuma pāriem viņu seksuālās orientācijas dēļ, visupirms ir svarīgi uzsvērt, ka nedz Civillikums, nedz apstrīdētā norma neliedz pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim mantot no mantojuma atstājēja, pamatojoties uz testamentu vai līgumu. Apstrīdētā norma nosaka vienīgi par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru mantiniekiem, ja mantotā nekustamā īpašuma vērtība pārsniedz 10 minimālās mēnešalgas.

Vēršu uzmanību uz to, ka atbilstoši Civillikuma 391. pantam pēc likuma aicināts mantot ir laulātais, radinieki un adoptētie. Tas nozīmē, ka patlaban Latvijas tiesiskajā sistēmā faktisku ģimenes attiecību pastāvēšana nenodibina likumisko mantošanu. Proti, arī dažādu dzimumu partneri, ja viņi būs izveidojuši kopīgu mājsaimniecību un faktiskas ģimenes attiecības, bet nebūs noslēguši laulību, uz likuma pamata viens no otra nemantos. Viņi arī, gluži tāpat kā viendzimuma partneri, viens no otra varēs mantot vienīgi uz testamenta vai līguma pamata. Tikai un vienīgi laulības noslēgšana personai (pārdzīvojušajam laulātajam) rada tiesības mantot no mantojuma atstājēja uz likuma pamata, un tas nozīmē, ka atbilstoši apstrīdētajai normai šai personai būs jāmaksā mazāka valsts nodeva par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā.

Saskaņā ar apstrīdēto normu mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim, kas manto uz testamenta vai mantojuma līguma pamata, ir jāmaksā valsts nodeva tādā pašā apmērā kā citai personai, kurai ar mantojuma atstājēju bija izveidotas faktiskas ģimenes attiecības, bet nebija noslēgta laulība. Tātad neatkarīgi no tā, vai viens no otra manto viendzimuma partneri vai dažādu dzimumu partneri, starp kuriem faktiski bija izveidota ģimene, bet nebija noslēgta laulība, apstrīdētajā normā noteiktais valsts nodevas apmērs ir vienāds – 7,5 procenti no mantotā nekustamā īpašuma vērtības.

Līdz ar to nav pamata apgalvot, ka šobrīd apstrīdētajā normā noteiktā valsts nodeva ir tāda, kas rada diskrimināciju pret viendzimuma partneriem viņu seksuālās orientācijas dēļ.

3.3. Satversmes tiesa, atzīstot apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, pēc būtības ir atzinusi, ka mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamā nodeva būtu jānosaka samazinātā apmērā.

Kā jau tika norādīts iepriekš, šobrīd samazināts valsts nodevas apmērs ir noteikts pārdzīvojušajam laulātajam un pie noteiktām mantinieku šķirām piederīgiem likumiskiem mantiniekiem. Gan Civilprocesa likuma 95. panta otrā daļa, gan Administratīvā procesa likuma 152. panta otrā daļa noteic, ka faktus, kurus saskaņā ar likumu var pierādīt tikai ar noteiktiem pierādīšanas līdzekļiem, nevar nodibināt ne ar kādiem citiem pierādīšanas līdzekļiem. Faktu, ka starp mantojuma atstājēju un mantinieku pastāvēja radniecība vai laulāto attiecības, var pierādīt vienīgi ar civilstāvokļa aktu reģistrāciju apliecinošu dokumentu, piemēram, laulības noslēgšanas gadījumā – laulības apliecību, kurā ietvertas ziņas par laulātajiem (*sk. Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 21. un 22. pantu*). Jāņem vērā, ka Latvijas tiesiskajā sistēmā nepastāv tāds tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram tiktu reģistrēts juridisks fakts, kas starp viendzimuma partneriem nodibina ģimenes attiecības.

Atzīstot mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim tiesības uz samazinātu valsts nodevas apmēru gluži tāpat kā pārdzīvojušajam laulātajam un likumiskajiem mantiniekiem, Spriedumā pēc būtības ir likumdevējam uzlikts pienākums izveidot tādu tiesisko regulējumu, kas ļautu mantojuma atstājēja pārdzīvojušajam tā paša dzimuma partnerim mantot uz likuma pamata. Faktiski tas nozīmē, ka valstij ir jāizveido viendzimuma partneru attiecību reģistrācijas sistēma, jo pretējā gadījumā tiesību piemērotājs, piemēram, zvērināts notārs, kas ved mantojuma lietu, nevarēs noskaidrot, vai starp partneriem pastāvēja tādas attiecības, kas juridiski nodibina likumisko mantošanu. Tāpat tas nozīmē, ka valstij jāpārskata arī mantojuma tiesību regulējums. Tomēr, kā tas paskaidrots tālāk – šo atsevišķo domu 4. punktā, atbilstoši varas dalīšanas principam, kas ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatelementiem, normatīvajos aktos paredzamais ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta veids ir jānosaka likumdevējam. Tādējādi Satversmes tiesa, pēc būtības uzliekot likumdevējam pienākumu izveidot viendzimuma partneru attiecību reģistrācijas sistēmu un noteikt viņiem tiesības mantot uz likuma pamata, ir ietiekusies demokrātiski leģitimētā likumdevēja darbības sfērā.

4. Ievērojot Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedumā lietā Nr. 2019-33-01 paustās atziņas attiecībā uz valsts pienākumu aizsargāt ģimeni, tiesa norādīja, ka likumdevējam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izriet pienākums nodrošināt arī viendzimuma partneru ģimenes aizsardzību un atbalstu. Tā kā lietas izskatīšanas laikā nebija tāda viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma, kas ļautu juridiski nostiprināt šādas ģimenes attiecības, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, neatbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam (*sk. Sprieduma 10.1., 10.2., 10.3. un 13. punktu*).

Savus apsvērumus attiecībā uz to, kādēļ jautājums par to, kad un tieši kādā veidā viendzimuma partneriem jābūt nodrošinātai juridiskajai aizsardzībai, ir nevis juridisks, bet gan likumdevēja tiesībpolitiskas izšķiršanās jautājums, jau esmu norādījis savās atsevišķajās domās par spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 (*sk. Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-33-01*).

Šajās atsevišķajās domās vēlreiz uzsveru: lai arī Konvencijas 8. pants ir interpretējams tādējādi, ka tas aptver un aizsargā ikvienu ģimeni, tomēr tas neuzliek Latvijai pienākumu kādā konkrētā veidā definēt ģimenes jēdzienu un nodrošināt viendzimuma partneru tiesības uz viņu attiecību juridisku atzīšanu kādā noteiktā formā. Katra valsts, ņemot vērā tās sociālo un tiesisko realitāti, bauda rīcības brīvību, izvēloties attiecīgo tiesisko mehānismu ieviešanas brīdi (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 24. jūnija sprieduma lietā "Schalk and Kopf v. Austria", pieteikums Nr. 30141/04, 97., 105., 108.–109. punktu un 2015. gada 21. jūlija sprieduma lietā "Oliari and Others v. Italy", pieteikumi Nr. 18766/11 un Nr. 36030/11, 162.–187. punktu*).

Tas nozīmē, ka valstij piemīt zināma rīcības brīvība jautājumā par to, kad un tieši kādā veidā viendzimuma partneriem nodrošināma juridiska aizsardzība. Ja valstij šādas rīcības brīvības nebūtu, tad nāktos secināt, ka visas tās Eiropas Savienības dalībvalstis, kuras, ievērojot tajās pastāvošo sociālo un tiesisko realitāti, vēl nav ieviesušas viendzimuma partneru ģimeņu juridiskas aizsardzības regulējumu, rīkojas prettiesiski. Taču šāds secinājums būtu acīmredzami pārsteidzīgs. Tāpēc par to, kāds ir atbilstošākais ģimenes tiesisko attiecību noregulējums mūsdienu Latvijā un kurā brīdī pašreizējais regulējums būtu maināms, politisko debašu rezultātā un izsverot sabiedrībā pastāvošos atšķirīgos uzskatus, kā arī pamatojoties uz vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, ir tiesīgs lemt vienīgi likumdevējs, nevis tiesa.

5. Papildus vēršu uzmanību uz to, ka izskatītajā lietā tika apstrīdēta Ministru kabineta noteikumu normas satversmība. No varas dalīšanas principa un no tā, ka parlamentam ir augstāka demokrātiskās leģitimitātes pakāpe nekā valdībai, izriet tas, ka likumdevējs likumdošanas procesā izlemj svarīgākos jautājumus, detalizētāku noteikumu un likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamo tehnisko normu izstrādāšanai pilnvarojot Ministru kabinetu vai citu valsts institūciju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 67. punktu un 2018. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-11-03 14.1. punktu*). Šādos Ministra kabineta izdotajos normatīvajos aktos nedrīkst būt ietvertas tiesību normas, kas nav uzskatāmas par palīgīdzekļiem likuma normas īstenošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10. punktu*).

Ministru kabinets apstrīdēto normu ir pieņēmis, īstenojot tam Zemesgrāmatu likuma 106. panta pirmajā daļā paredzēto pilnvarojumu noteikt par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru un samaksas kārtību, kā arī atbrīvojumus no valsts nodevas samaksas. Ministru kabinets nav tiesīgs pieņemt regulējumu attiecībā uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kamēr par viendzimuma ģimeņu aizsardzību konkrētā veidā nav izšķīries likumdevējs. Tātad, ja likumdevējs vēl nav izšķīries par atbilstošāko ģimenes tiesisko attiecību neregulējumu, tiesai nebija pietiekama pamata secināt, ka ar apstrīdēto normu Ministru kabineta noteiktās valsts nodevas likmes ir tādas, kas nenodrošina viendzimuma partneru ģimeņu ekonomisko aizsardzību un atbalstu.

Ievērojot šajās atsevišķajās domās norādīto, uzskatu, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

6. Izskatītajā lietā tiesībsargs nav cēlis iebildumus pret apstrīdētajā normā noteiktajiem valsts nodevas apmēriem, tādēļ Satversmes tiesa pilnīgi pamatoti tos nevērtēja. Tomēr es savās atsevišķajās domās par Spriedumu vēlos norādīt dažus apsvērumus par apstrīdētajā normā noteikto valsts nodevas apmēru samērīgumu Satversmes 105. pantā ietverto īpašuma tiesību aspektā.

No lietas materiāliem izriet: ja mantojamā nekustamā īpašuma vērtība ir vienāda, tad gadījumā, kad to manto testamentārie vai līgumiskie mantinieki, valsts nodevas apmērs ir par 60 procentiem lielāks, nekā būtu bijis gadījumā, ja mantotu pārdzīvojušais laulātais vai pirmās, otrās vai trešās šķiras mantinieks (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 16. lp.*). Uzskatu, ka šāda starpība ir pārmērīga un būtu pārskatāma tādējādi, lai mazinātu mantiniekiem piemērojamo valsts nodevas likmju kraso atšķirību. Lai gan

valstij ir rīcības brīvība noteikt par valsts institūciju veicamo darbību maksājamo valsts nodevu apmēru un ieturēšanas kārtību, tomēr šī rīcības brīvība īstenojama, ievērojot samērīguma principu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 9. punktu*).

Satversmes tiesas tiesnesis

A. Laviņš

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 31. martā

lietā Nr. 2020-35-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2021. gada 2. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1997. gada 1. oktobrī pieņēma likumu "Par valsts sociālo apdrošināšanu", kas stājās spēkā 1998. gada 1. janvārī.

Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piektā daļa sākotnējā redakcijā noteica, ka papildus šā panta pirmajā daļā minētajām personām valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam ir pakļauti:

- 1) aktīvā valsts dienesta karavīri;
- 2) personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu.

Ar 2007. gada 8. novembra likuma "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu"" 4. pantu likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piektās daļas 2. punkts tika izteikts šādā redakcijā: "2) personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, un saņem bērna kopšanas pabalstu", un piektā daļa tika papildināta ar 6. punktu šādā redakcijā: "6) personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis gada vecumu, un saņem vecāku pabalstu".

Ar 2016. gada 23. novembra likuma "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu"" 3. pantu likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piektās daļas 6. punkts tika papildināts pēc vārdiem "kas nav sasniedzis gada" ar vārdiem "vai pusotra gada".

Tādējādi likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piektā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) nosaka:

"(5) Papildus šā panta pirmajā daļā minētajām personām valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam ir pakļautas:

- 1) (*izslēgts ar 26.04.2007. likumu*);
- 2) personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, un saņem bērna kopšanas pabalstu;
- 3) personas, kuras saņem maternitātes, paternitātes vai slimības pabalstu;
- 4) personas, kuras saņem atlīdzību par adoptējamā bērna aprūpi;
- 5) personas, kuras atrodas attiecīgajā ārvalstī dienesta pienākumus pildoša karavīra laulātā statusā, izņemot gadījumu, kad karavīrs piedalās starptautiskajā operācijā, militārajās mācībās, manevros vai atrodas komandējumā;
- 6) personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis gada vai pusotra gada vecumu, un saņem vecāku pabalstu;
- 7) personas, kuru laulātais (kam piešķirts diplomātiskais rangs saskaņā ar Diplomātiskā un konsulārā dienesta likumu) pilda diplomātisko un konsulāro dienestu ārvalstīs un kuras uzturas attiecīgajā ārvalstī kā diplomātisko un konsulāro dienestu pildošas personas laulātais;
- 8) personas, kuras saņem atlīdzību par audžuģimenes pienākumu pildīšanu;
- 9) personas, kuras uzturas attiecīgajā ārvalstī kā Eirojusta pārstāvja vai sakaru virsnieka laulātais."

2. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz darba ņēmēja, kurš atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un kopj bērnu, kas ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet vēl nav sasniedzis astoņu gadu vecumu, pakļaušanu valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esot administratīvā lieta, kura ierosināta pēc pieteikuma par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru pieteicējai tiktu piešķirts bezdarbnieka pabalsts. Saskaņā ar Darba likuma 156. pantu darba ņēmējs esot tiesīgs izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu līdz pat dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu. Tomēr šā atvaļinājuma laikā darba ņēmējs tiekot pakļauts valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam tikai tad, ja bērns vēl nav sasniedzis pusotra gada vecumu. Obligātās valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas bezdarba gadījumam (turpmāk arī – iemaksas bezdarba gadījumam) par pieteicēju esot veiktas tikai četrus mēnešus minimālo deviņu mēnešu vietā, jo pieteicēja atradusies bērna kopšanas atvaļinājumā un kopusi bērnu, kurš bija pārsniedzis pusotra gada vecumu. Tāpēc viņa neesot bijusi tiesīga saņemt bezdarbnieka pabalstu.

Pieteikuma iesniedzēja neapšaubā to, ka likumdevējs ir veicis pasākumus, lai tiktu īstenotas personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā, kā arī nodrošinājis šo tiesību īstenošanu vismaz minimālā apmērā. Tomēr, pieņemot apstrīdēto normu, neesot ievēroti vispārējie tiesību principi, proti, Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips un tā paša panta otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizlieguma princips.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas: 1) darba ņēmējs, kuram bezdarba gadījums iestāties neilgi pēc atgriešanās darbā no bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu (vai kuram bezdarba gadījums iestāties jau šāda bērna kopšanas atvaļinājuma laikā), un 2) darba ņēmējs, kuram bezdarba gadījums iestāties neilgi pēc atgriešanās darbā no bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis pusotru gadu līdz astoņus gadus vecu bērnu (vai kuram bezdarba gadījums iestāties šāda bērna kopšanas atvaļinājuma laikā). Abas minēto personu grupas vienojot tādas būtiskas kopīgas pazīmes kā darba ņēmēja statuss un atrašanās bērna kopšanas atvaļinājumā, un šo pazīmju dēļ tās esot savstarpēji salīdzināmas.

Apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret personu grupām, kuras atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Proti, ja darba ņēmējs izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, lai koptu pusotru gadu līdz astoņus gadus vecu bērnu, viņš šajā periodā netiekot sociāli apdrošināts bezdarba gadījumam, savukārt tad, ja darba ņēmējs izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, lai koptu bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, viņš šajā periodā tiekot sociāli apdrošināts bezdarba gadījumam.

Pieteikuma iesniedzēja neapšaubā to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, izsludināta un publiski pieejama normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un ir arī pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Ar apstrīdēto normu radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis esot, pirmkārt, bērna interešu aizsardzība, jo apstrīdētā norma nodrošinot to, ka vismaz viens no bērna vecākiem ir sociāli aizsargāts laikā, kad bērns ir pavisam mazs un tam īpaši nepieciešama vecāku klātbūtne, aprūpe un gādība. Otrkārt, atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības aizsardzība. Tā kā apstrīdētā norma neparedz bērna vecāka sociālo aizsardzību pēc tam, kad bērns ir sasniedzis pusotra gada vecumu, tā veicinot vecāka atgriešanos darba tirgū neilgi pēc bērna dzimšanas.

Pieteikuma iesniedzēja atzīst, ka tāds tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru darba ņēmējs, kas izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, ir pakļauts valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam tikai līdz brīdim, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, var mudināt darba ņēmējus izmantot

bērna kopšanas atvaļinājumu nekavējoties pēc bērna dzimšanas. Savukārt tādā gadījumā, ja darba ņēmējs līdz dienai, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, nav izmantojis visu bērna kopšanas atvaļinājumu, apstrīdētā norma nemotivējot izmantot tā atlikušo daļu, un tas neatbilstot bērna vislabākajām interesēm.

Ar apstrīdēto normu radītā atšķirīgā attieksme esot piemērota arī leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai, jo darba devējam neesot izdevīgi nodarbināt tādu darba ņēmēju, kas ik pa laikam dodas neilgā atvaļinājumā. Tad varot rasties sarežģījumi ar šāda darba ņēmēja aizvietošanu nodarbināšanu un to funkciju nepārtrauktības nodrošināšanu, kuras veic konkrētais darbinieks.

Pastāvot līdzekļi, ar kuriem apstrīdētās normas radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmos mērķus – bērnu interešu aizsardzība un sabiedrības labklājības aizsardzība – var sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Proti, iespēja saņemt no valsts budžeta finanšu līdzekļus gan sociālās apdrošināšanas izmaksu, gan sociālā pabalsta izmaksu veidā jau esot pietiekama motivācija bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai līdz dienai, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu. Tāpēc neesot nepieciešams regulējums, kas neparedz darba ņēmējam valsts sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam tad, ja bērna kopšanas atvaļinājums tiek izmantots pēc tam, kad bērns jau sasniedzis pusotra gada vecumu.

Labums, ko varētu iegūt sabiedrība ar apstrīdēto normu radītās atšķirīgās attieksmes dēļ, neesot samērīgs ar zaudējumu, kas jāpacieš darba ņēmējam, kas bērna kopšanas atvaļinājumu izmanto laikā, kad bērns ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, proti, ar to, ka darba ņēmējam nemaz nav nodrošināta sociālā aizsardzība valsts sociālās apdrošināšanas bezdarba gadījumam veidā.

Papildus esot jāņem vērā tas, ka apstrīdētā norma radot netiešo diskrimināciju pret sievietēm, jo bērna kopšanas atvaļinājumu Latvijā galvenokārt izmantojot tieši sievietes. Tādējādi apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā sievietes esot pakļautas lielākam mazturības riskam nekā vīrieši.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Valsts esot paredzējusi personu tiesības uz Satversmes 109. pantā garantēto sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā, nodrošinot tām iespēju īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā un tostarp paredzot personām tiesības uz bezdarbnieka pabalstu.

Darba ņēmējs, kurš atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un kopj pusotru gadu līdz astoņus gadus vecu bērnu, un darba ņēmējs, kurš atrodas

bērna kopšanas atvaļinājumā un kopj bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, neatrodoties vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanas mērķi esot dažādi: pirmajā gadījumā – vispārēja vecāku profesionālās un privātās dzīves sabalansēšana, bet otrajā gadījumā – vismaz viena vecāka pastāvīgas klātbūtnes nodrošināšana bērnam un bērna aprūpe agrīnā dzīves stadijā – līdz pusotra gada vecumam –, kad bērns ir pilnībā atkarīgs no vismaz viena vecāka nepārtrauktas klātbūtnes.

Ģimenēm ar bērniem no pusotra gada vecuma esot tiesības arī uz cita veida valsts atbalstu. Proti, tā kā likumdevējs bērniem no pusotra gada vecuma ir paredzējis tiesības bez maksas iegūt pirmsskolas izglītību, bērnam pēc šā vecuma sasniegšanas esot plašākas iespējas izmantot bērna aprūpes pakalpojumus, bet viņa vecākiem – plašākas iespējas apvienot darba un ģimenes dzīvi. Atšķirīgos bērna attīstības periodos esot atšķirīgas arī bērna vajadzības, vecāku iespējas nodrošināt bērna aprūpi un valsts atbalsts.

Apstrīdētā norma esot pieņemta normatīvajos aktos noteiktajā procesuālajā kārtībā, publicēta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tā esot pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Apstrīdētajā normā paredzētais regulējums esot vērsts uz bērnu tiesību aizsardzību, darba ņēmēju un darba devēju interešu nodrošināšanu, kā arī visas sabiedrības labklājības aizsardzību, un šie mērķi saskanot ar Satversmes 116. pantā noteiktajiem legītimajiem mērķiem – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

Apstrīdētā norma veicinot to, ka viss bērna kopšanas atvaļinājums tiek izmantots nekavējoties pēc bērna dzimšanas, un tādējādi sekmējot to, ka darba ņēmēji spēs rūpēties par bērnu tieši tajā periodā, kad tas bērnam objektīvi visvairāk nepieciešams. Turklāt apstrīdētā norma uzlabojot darba devēja iespējas atrast piemērotu darba ņēmēja aizvietotāju, jo potenciālais aizvietotājs varot rēķināties ar to, ka viņš pusotru gadu, kamēr aizvietos bērna kopšanas atvaļinājumā esošo personu, būs nodarbināts. Esot jāņem vērā, ka darba devējam var nākties ieguldīt laiku un līdzekļus jaunā darbinieka apmācībā, tāpēc arī darba devējs esot ieinteresēts, lai persona, kas dodas bērna kopšanas atvaļinājumā, izmantotu visu šā atvaļinājuma laiku nekavējoties pēc bērna dzimšanas, nevis vairākkārt dotos bērna kopšanas atvaļinājumā uz periodiem, katrā no kuriem darba devējam var būt jāmeklē jauns darbinieks.

Ja darba ņēmējs tomēr izvēlas bērna kopšanas atvaļinājumu izmantot nevis uzreiz pēc bērna dzimšanas, bet gan vēlāk, kad bērna aprūpes iespējas būs plašākas, tad apstrīdētā norma mudinot darba ņēmēju šo atvaļinājumu

izmantojot laikā, kad tas ir pārliecināts par savu spēju konkurēt darba tirgū un to, ka veiktās iemaksas bezdarba gadījumam būs pietiekamas.

Tas apsvērums, ka jaunajiem vecākiem, kuri kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir paredzēts arī cita veida atbalsts, pats par sevi neesot pietiekams, lai atzītu, ka viņiem papildu atbalsts un pamudinājums iemaksu bezdarba gadījumam veidā nav nepieciešams.

Saeima papildus norāda, ka arī tādām darba ņēmējam, kurš atgriezies darbā pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, ko izmantojis pēc tam, kad bērns jau pārsniedzis pusotra gada vecumu, joprojām ir Darba likumā paredzētās garantijas darba saglabāšanai, tiesības pretendēt uz bezdarbnieka pabalstu, kā arī iespēja iegūt bezdarbnieka statusu un izmantot bezdarbniekiem paredzētos atbalsta pasākumus.

Tādējādi sabiedrības ieguvums no atšķirīgās attieksmes rezultātā sasniegtajiem legītimajiem mērķiem – bērnu tiesību un interešu aizsardzība un sabiedrības labklājības aizsardzība – esot lielāks par ieguvumu, kas tiktu panākts, nodrošinot to darba ņēmēju atsevišķās intereses, kuri bērna kopšanas atvaļinājumu izmanto laikā, kad bērns jau ir pārsniedzis pusotra gada vecumu.

4. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – pievienojas Saeimas atbildes rakstā norādītajiem argumentiem un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Darba ņēmēja tiesības izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu, esot nodalāmas un skatāmas atsevišķi no vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņemšanas. Vecākiem paredzētā valsts sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam esot saistīta ar ienākuma (pabalsta) saņemšanas laiku un pielāgota izmaiņām, kas radušās vecāku pabalsta ieviešanas dēļ.

Augstāka līmeņa sociālā aizsardzība mazu bērnu vecākiem esot noteikta bērna interesēs, lai bērns varētu būt kopā ar vienu no vecākiem agrīnā attīstības stadijā, t. i., laikā, kad bērnam nepieciešama nepārtraukta vecāku uzmanība un aprūpe. Normatīvo aktu sistēma sociālās drošības jomā esot izveidota tā, lai primāri aizsargātu bērna intereses un vienlaikus nodrošinātu vecākam ienākumu atvietošanu laikā, kad bērns ir pilnībā aprūpējams un atkarīgs no vecākiem. Attiecīgi arī iemaksas bezdarba gadījumam par personu tiekot veiktas tikai laikā, kamēr tā saņem vecāku pabalstu vai bērna kopšanas pabalstu.

Bērna kopšanas atvaļinājumu varot piešķirt tikai personām, kuras atrodas darba tiesiskajās attiecībās vai dienesta attiecībās. Līdz ar to visas personas, kuras pēc bērna kopšanas līdz dienai, kad tas sasniedz pusotra gada vecumu, izbeidz darba tiesiskās vai dienesta attiecības vai nesāk strādāt pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, esot tiesīgas uz bezdarbnieka statusu un

attiecīgi bezdarbnieka pabalstu. Sociāli apdrošināti bezdarba gadījumam šajā periodā esot arī ekonomiski neaktīvi (nestrādājoši) vecāki, kuri saņem bērna kopšanas pabalstu un attiecīgā perioda ietvaros var pretendēt uz bezdarbnieka statusu.

Svarīgi esot divi aspekti: no valsts sociālās apdrošināšanas līdzekļiem nodrošināt vecākus ar ienākumu atvietošanu tieši laikā, kamēr bērns ir pilnībā aprūpējams, un vienlaikus arī stimulēt vecākus saglabāt profesionālās iemaņas un pēc bērna kopšanas laikus atgriezties darba tirgū. Tādēļ valsts neesot paredzējusi iemaksas bezdarba gadījumam par personu, kura bērna kopšanas atvaļinājumu vai tā daļu izmanto pēc tam, kad bērns ir sasniedzis pusotra gada vecumu.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Labklājības ministrija uzskata, ka persona, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, kamēr tas ir pilnībā aprūpējams, un persona, kura izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu pēc šā perioda, neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos un tāpēc arī attieksme pret šīm personām var būt atšķirīga.

Normatīvie akti paredzot gan sievietēm, gan vīriešiem vienādas tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu, un tiesības uz vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu. Ņemot vērā minēto un apstrīdēto normu, kas paredz sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta saņēmējiem, t. i., gan sievietēm, gan vīriešiem, līdz dienai, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, Labklājības ministrija uzskata, ka ar apstrīdēto normu netiek radīta netieša diskriminācija pret sievietēm.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo visas šīs personas esot valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam obligāti pakļautas kā darba ņēmēji un tās visas kopjot bērnu līdz astoņu gadu vecumam un izmantojot tiesības doties bērna kopšanas atvaļinājumā.

Bērna kopšanas atvaļinājuma mērķi neesot atšķirīgi atkarībā no tā, kāda vecuma bērnu darba ņēmējs kopj. Proti, personai, kuras aprūpē bērns nodots, esot pienākums neatstāt bērnu, kurš vēl nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, bez pieaugušo vai vismaz tādu personu klātbūtnes, kuras nav jaunākas par 13 gadiem. Tāpat varot būt apstākļi, kuros vecākiem nav citu iespēju nodrošināt bērna uzraudzību kā vienīgi izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu arī pēc tam, kad bērns sasniedzis pusotra gada vecumu.

Likumdevējs jau esot paredzējis līdzekļus tam, lai vecāki būtu motivēti izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu tieši bērna agrīnajā dzīves posmā, vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta veidā. Tādējādi citu līdzekļu

paredzēšana šā mērķa sasniegšanai neesot uzskatāma par tik nepieciešamu, lai ierobežotu personas tiesības būt sociāli apdrošinātai bezdarba gadījumam bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Attiecībā uz apstrīdētās normas piemērotību Tieslietu ministrija aicina pievērst uzmanību tam, ka, no vienas puses, darba ņēmēji tiek motivēti izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu līdz dienai, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, taču, no otras puses, tādā gadījumā, ja bērna kopšanas atvaļinājums tomēr tiek dalīts, apstrīdētās normas dēļ darba ņēmēji varētu vēlēties atlikušo šā atvaļinājuma daļu izmantot pa vairākiem maziem posmiem, lai sociāli neapdrošinātie periodi būtu pēc iespējas īsāki.

Apstrīdētās normas legītīmos mērķus esot iespējams sasniegt ar mazāku personas tiesību un likumisko interešu aizskārumu, piemēram, nosakot, ka persona ir pakļauta valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam arī tad, ja tā atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā noteiktu minimālu laika posmu.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Pārbaudot, vai valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam ir pakļautas personas, kuras atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, par salīdzināmo grupu vajagot izvēlēties tās personas, kuras, kopjot bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir pakļautas valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Saskaņā ar apstrīdēto normu pamats iemaksu bezdarba gadījumam veikšanai esot nevis personai piešķirtais bērna kopšanas atvaļinājums, bet gan tas apstāklis, ka personai, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir piešķirts bērna kopšanas pabalsts vai vecāku pabalsts.

No tiesiskā regulējuma izrietot, ka likumdevējs nav vēlējies valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam pakļaut ikvienu personu, kura atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, kopjot bērnu līdz pusotra gada vecumam, bet gan tikai tās personas, kuras saņem vecāku pabalstu vai bērna kopšanas pabalstu.

Bērna vecāks varot izvēlēties, vai izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu un saņemt bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu vai arī turpināt strādāt, gūstot darba ienākumus un vienlaikus saņemot bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu samazinātā apmērā. Tāpat esot iespējamās situācijas, kad viens bērna vecāks, izmantojot bērna kopšanas atvaļinājumu laikā, kamēr bērns nav sasniedzis pusotra gada vecumu, tomēr nav pakļauts valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Šāda situācija varot rasties tad, ja abi vecāki bērna kopšanas atvaļinājumu pilnībā vai daļēji izmanto vienlaicīgi, bet bērna kopšanas pabalsts un vecāku pabalsts tiek piešķirts tikai vienam no viņiem, vai arī tad, ja viens no vecākiem izmanto

bērna kopšanas atvaļinājumu, bet bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu saņem otrs vecāks. Papildus esot jāņem vērā, ka Darba likuma 156. panta piektā daļa pieļauj iespēju, ka darba ņēmējs pārtrauc bērna kopšanas atvaļinājumu un atgriežas darbā pirms šā atvaļinājuma termiņa beigām, tādējādi pilnībā neizmantojot apstrīdētajā normā paredzēto sociālās aizsardzības mehānismu.

No iepriekš minētā izrietot, ka atrašanās bērna kopšanas atvaļinājumā nav izšķirošais nosacījums tam, lai persona, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, tiktu pakļauta valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam.

Tādējādi, pēc tiesībsarga ieskata, Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Tādēļ arī attieksme pret šīm personu grupām varot būt atšķirīga. Likumdevējs ģimenēm, kuru aprūpē ir bērni līdz pusotra gada vecumam, varot paredzēt lielākas sociālās garantijas, tostarp apdrošinot personas pret noteiktiem sociālās apdrošināšanas riskiem. Tiesībsargs uzskata, ka tas, kādā veidā un cik ilgi vecākiem (gan bērna mātei, gan tēvam) būtu nodrošināma sociālā aizsardzība bērna kopšanas atvaļinājuma laikā, ir likumdevēja izšķiršanās jautājums.

Tomēr valsts paredzētā bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai nevajadzētu nelabvēlīgi ietekmēt personu, īpaši sievieti, tiesības uz sociālo aizsardzību. Latvijā pastāvošais tiesiskais regulējums neesot vērsts uz to, lai motivētu bērna kopšanā iesaistīties arī vīriešus.

Secinājumu daļa

7. Apstrīdētā norma noteic, kādas personu grupas papildus likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta pirmajā daļā noteiktajām ir pakļautas valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Tostarp saskaņā ar apstrīdētās normas 2. punktu ir personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, un saņem bērna kopšanas pabalstu. Apstrīdētās normas 6. punkts paredz, ka valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam ir pakļautas arī personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis gada vai pusotra gada vecumu, un saņem vecāku pabalstu.

Tātad saskaņā ar apstrīdēto normu valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam tiek pakļauti tie darba ņēmēji, kuri kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam un saņem vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu vai tikai bērna kopšanas pabalstu.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz darba ņēmēja, kurš atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, kopjot bērnu, kas ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet vēl nav sasniedzis astoņu gadu vecumu, pakļaušanu valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba

gadījumam, neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam un liedz personai Satversmes 109. pantā ietvertās tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 18. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 8. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējas apsvērumi par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 91. pantā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam un diskriminācijas aizlieguma principam pausti saistībā ar šīs normas iespējamo neatbilstību Satversmes 109. pantā nostiprinātajām personas tiesībām uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā. Ņemot vērā Pieteikuma iesniedzējas argumentu būtību un Saeimas atbildes rakstā ietverto pamatojumu, kā arī citus lietas materiālus, Satversmes tiesa izskatāmajā lietā izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 109. pantam, šā izvērtējuma ietvarā pārbaudot arī apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

8. Satversmes tiesa atzinusi, ka kritēriji, pēc kuriem vērtējama tiesību normas atbilstība sociālajām tiesībām, var atšķirties atkarībā no tā, vai konkrētā norma ierobežo personai piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-13-01 11. punktu*).

Satversmes 109. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos. Satversmes 109. pants garantē ikvienam tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālo nodrošinājumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 8. punktu*). Līdz ar to jautājumi par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā ietilpst Satversmes 109. panta tvērumā.

No Satversmes 109. panta izriet valsts pienākums gan izveidot tādu sociālās drošības sistēmu, kas piedāvā atbilstošu nodrošinājumu sociālā riska iestāšanās gadījumā, gan arī nodrošināt, ka šāda sistēma darbojas. Taču Satversme neparedz nedz konkrētas sociālā nodrošinājuma izmaksu summas un konkrētus šo summu aprēķināšanas nosacījumus, nedz arī konkrētu šo summu piešķiršanas kārtību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 9. punktu*).

Likumdevēja rīcībai, pieņemot lēmumus sociālo tiesību jomā, ir jāatbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 20.2. punktu*). Sociālo tiesību jomā īpaša nozīme ir tam, vai valsts ar savu

pozitīvo rīcību spēj nodrošināt personai no konkrētas pamattiesības izrietošo individuālo vajadzību apmierināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 24. punktu*).

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, valstij ir pienākums nodrošināt darba ņēmējam, kurš atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, kopjot bērnu, kas ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet vēl nav sasniedzis astoņu gadu vecumu, sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā, bet likumdevējs, nodrošinot šā pienākuma izpildi, neesot ievērojis tiesiskās vienlīdzības principu.

Satversmes 109. pantā ir nostiprināts valsts pienākums veikt pasākumus, lai persona varētu īstenot tiesības uz sociālo nodrošinājumu šajā pantā minēto risku gadījumos. Tostarp valstij ir pienākums sniegt personai atbalstu bezdarba gadījumā un gādāt, lai persona nepaliktu bez iztikas līdzekļiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-17-01 10.2. un 10.4. punktu*). Tādējādi pienākums nodrošināt personai sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā ir uzskatāms par valsts pozitīvo pienākumu.

Līdz ar to Satversmes tiesai izskatāmajā lietā jāizvērtē, vai valstij ir pienākums veikt iemaksas bezdarba gadījumam par darba ņēmēju, kurš atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, kopjot bērnu, kas ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet vēl nav sasniedzis astoņu gadu vecumu.

To izvērtējot, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai: 1) ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi, citstarp Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.4. punktu*).

9. Ar Satversmes 109. pantā ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu saprotami dažādi sociālā nodrošinājuma pasākumi – gan valsts sociālā apdrošināšana, gan valsts sociālie pabalsti, gan arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi. Valsts sociālās apdrošināšanas mērķis ir nodrošināt, lai, iestājoties likumā noteiktiem sociāliem riskiem, tostarp arī bezdarbam, būtu apdrošināts personas risks zaudēt darba ienākumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 25. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-11-0106 secinājumu daļas 1. punktu*). Satversmes tiesa ir secinājusi: ja darba ņēmējs ir apdrošināts kādam obligātās sociālās apdrošināšanas veidam, tad, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, viņam ir tiesības uz attiecīgu nodrošinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 10. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-07-03 16.1. punktu*). Valsts sociālā apdrošināšana prasa obligātus maksājumus no darba ņēmējiem, darba devējiem un – atsevišķos

gadījumos – no valsts (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 19.1. punktu*).

Sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā primāri veido sociālās apdrošināšanas sistēma, kuras ietvaros personas var saņemt bezdarbnieka pabalstu.

Likumdevējam ir pienākums Satversmes 109. pantā ietvērto sociālo tiesību saturu konkretizēt likumos, un šie likumi kļūst par valsts sociālā nodrošinājuma sastāvdaļu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 18.2. punktu*).

Tiesības uz bezdarbnieka pabalstu ir noteiktas likumā "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam". Šajā likumā noteikts, ka tiesības uz pakalpojumiem, ko paredz valsts sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam, ir personām, kuras Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā noteiktajā kārtībā ir ieguvušas bezdarbnieka statusu, ir apdrošinātas bezdarba gadījumam saskaņā ar likumu "Par valsts sociālo apdrošināšanu" un kurām ir šajā likumā noteiktais apdrošināšanas stāžs.

Likuma "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam" 5. panta pirmā daļa (*redakcijā, kas bija spēkā no 2009. gada 1. jūlija līdz 2016. gada 31. decembrim*) noteica, ka tiesības uz bezdarbnieka pabalstu ir bezdarbniekam, kuram apdrošināšanas stāžs ir ne mazāks par vienu gadu, ja par viņu Latvijas Republikā ir veiktas vai bija jāveic iemaksas bezdarba gadījumam ne mazāk kā deviņus mēnešus pēdējo 12 mēnešu periodā pirms bezdarbnieka statusa iegūšanas dienas.

Tiesības uz bezdarbnieka pabalstu ir cieši saistītas ar pienākumu izdarīt attiecīgas iemaksas speciālajā budžetā, proti, bezdarbnieka pabalsts ir sociālās apdrošināšanas pabalsts, kura piešķiršana ir saistīta ar personas (par personu) veiktajām iemaksām bezdarba gadījumam un bezdarbnieka statusa iegūšanu. Tātad, lai persona varētu saņemt izmaksas no sociālās apdrošināšanas līdzekļiem, par šo personu ir jābūt veiktām iemaksām bezdarba gadījumam.

Iemaksu bezdarba gadījumam veikšanu regulē likums "Par valsts sociālo apdrošināšanu". Saskaņā ar šo likumu Latvijā ir izveidota valsts sociālās apdrošināšanas sistēma, kas nodrošina personai aizsardzību noteiktu sociālo risku iestāšanās gadījumā un ir balstīta uz sociālās apdrošināšanas iemaksām, kuras tiek veiktas, kamēr persona ir nodarbināta.

Lai sniegtu atbalstu bezdarbniekiem, darba meklētājiem un bezdarba riskam pakļautajām personām, veicinot to spēju konkurēt darba tirgū, likumdevējs Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā ir paredzējis bezdarbniekiem, darba meklētājiem un bezdarba riskam pakļautajām personām aktīvos nodarbinātības pasākumus un bezdarba samazināšanas preventīvos pasākumus. Uz Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likuma pamata ir izdoti Ministru kabineta 2011. gada 25. janvāra noteikumi

Nr. 75 "Noteikumi par aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību un pasākumu īstenotāju izvēles principiem", kas nosaka aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību, kā arī bezdarbnieka stipendijas apmēru profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas un kvalifikācijas paaugstināšanas laikā un neformālās izglītības ieguves laikā, kā arī stipendijas piešķiršanas, atlīdzināšanas un piedziņas kārtību.

Valsts bezdarbniekiem citstarp ir nodrošinājusi iespēju piedalīties individuālajā darba meklēšanas plānā paredzētos aktīvajos nodarbinātības pasākumos, kā arī saņemt citus Nodarbinātības valsts aģentūras pakalpojumus, saņemt stipendiju profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas vai kvalifikācijas paaugstināšanas laikā un neformālās izglītības ieguves laikā, saņemt informāciju par brīvajām darba vietām un ar tām saistītajām kvalifikācijas un citām prasībām, kā arī saņemt karjeras konsultācijas (*sk.: Aktīvās nodarbinātības pasākumi. Pieejams: www.lm.gov.lv*).

Tādējādi likumdevējs ir veicis pasākumus, lai izveidotu sociālā nodrošinājuma sistēmu bezdarba gadījumam. Likumdevēja izveidotās sociālā nodrošinājuma sistēmas ietvaros personai ir iespēja izmantot savas sociālās tiesības, piedaloties sociālās apdrošināšanas sistēmā, un, iestājoties noteiktiem apstākļiem, saņemt bezdarbnieka pabalstu.

Līdz ar to valsts ir veikusi pasākumus, lai nodrošinātu personai iespēju izmantot tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā.

10. Satversmes tiesai jāpārbauda, vai pasākumi, kurus valsts veikusi, lai nodrošinātu personai iespēju izmantot tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā, ir veikti pienācīgi, proti, vai personai bezdarba gadījumā ir nodrošināta iespēja izmantot šīs tiesības vismaz minimālā apmērā.

Izskatāmajā lietā nozīme ir tam, ka Satversmes 109. pantā noteiktās tiesības ir viens no Satversmē ietvertajiem sociālo tiesību veidiem. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, ciktāl tiek ievēroti vispārējie tiesību principi, valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 14. punktu*). Kā jau iepriekš norādīts, Satversmes 109. pantā garantētajās sociālajās tiesībās ietilpst arī tiesības uz efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālās aizsardzības sistēmu.

Sociālo tiesību pamatā ir ideja, ka valsts nolūkā nodrošināt sociālo taisnīgumu uzņemas atbildību par tās pilsoņiem, kuru pamatvajadzības tai jāapmierina, ievērojot savā rīcībā esošos resursus (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 14.1. punktu*). Ņemot vērā to, ka tiesību uz sociālo nodrošinājumu pamatā ir valsts pienākums

izveidot ilgtspējīgu sociālā nodrošinājuma sistēmu, likumdevējam speciālā budžeta finansālās iespējas ir jāsamēro ne tikai ar personas tiesībām sociālajā jomā, bet arī ar nepieciešamību nodrošināt visas sabiedrības labklājību. Atbildība par speciālā budžeta sabalansēšanu un saprātīgu šā budžeta līdzekļu izlietošanu gulstas uz valsti (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 19.3. punktu*).

Tāpat viens no valsts sociālās apdrošināšanas pamatprincipiem ir solidaritāte starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem (*sk. likuma "Par sociālo drošību" 2. panta 2. punktu un likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3. panta otrās daļas 1. punktu*). Sociālās solidaritātes princips piemērojams ne vien paaudžu, bet arī vienas paaudzes sociālo pakalpojumu saņēmēju starpā (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.1. punktu*).

Tātad likumdevējs, samērojot sabiedrības intereses un katras personas individuālās vajadzības sociālo tiesību jomā, var paredzēt nosacījumus, tostarp attiecībā uz iemaksām bezdarba gadījumam.

Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. pantā ir noteiktas obligāti sociāli apdrošināmās personas atbilstoši to nodarbinātībai, vecumam, veselības stāvoklim un sociālās apdrošināšanas veidiem. Proti, minētā panta pirmā daļa noteic, ka darba ņēmēji, par kuriem valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas veicamas vispārējā režīmā, ir sociāli apdrošināmi atbilstoši visiem sociālās apdrošināšanas veidiem, tostarp arī bezdarba gadījumam. Savukārt apstrīdētā norma noteic, kādas personu grupas papildus šā panta pirmajā daļā noteiktajām ir pakļautas valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Citstarp valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam ir pakļautas personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, un saņem bērna kopšanas pabalstu, un personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis gada vai pusotra gada vecumu, un saņem vecāku pabalstu.

Atbilstoši likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 12. panta pirmajai daļai obligātā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksa ir ar likumu noteikts obligāts maksājums speciālā budžeta kontā, kas dod tiesības sociāli apdrošinātajai personai saņemt likumā noteiktos sociālās apdrošināšanas pakalpojumus. Savukārt saskaņā ar likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 19. panta otro daļu iemaksas no valsts pamatbudžeta vai speciālajiem budžetiem netiek veiktas par to pārskata periodu, par kuru personai ir aprēķinātas vai veiktas iemaksas kā par darba ņēmēju vai pašnodarbināto.

Darba ņēmēji tiek sociāli apdrošināti atbilstoši visiem sociālās apdrošināšanas veidiem, jo viņi gūst ienākumus un par viņiem tiek veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. Likumdevējs papildus ir paredzējis sociāli apdrošināt bezdarba gadījumam arī tādas personas, kuras nevar gūt

ienākumus bērna kopšanas dēļ un par kurām iemaksas bezdarba gadījumam tiek veiktas no speciālā budžeta.

Tādējādi secināms, ka tiesības uz bezdarbnieka pabalstu rada iemaksas bezdarba gadījumam, kas veiktas par personu kā par darba ņēmēju vai personu, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam un saņem bērna kopšanas pabalstu vai vecāku pabalstu.

Līdz ar to personai ir nodrošināta iespēja izmantot savas tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā vismaz minimālā apmērā.

11. Satversmes tiesai jāpārbauda arī tas, vai valsts, pildot savus pozitīvos pienākumus sociālo tiesību jomā, ir ievērojusi vispārējos tiesību principus. Proti, vai tiesiskās vienlīdzības principam atbilst tāda sociālā nodrošinājuma sistēma, kuras ietvaros valsts apdrošina bezdarba gadījumam darba ņēmēju, kurš izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, kopjot bērnu, kas nav pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet neapdrošina tādu darba ņēmēju, kurš izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, kopjot bērnu, kas ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet nav sasniedzis astoņu gadu vecumu.

Satversmes 91. pants nosaka: "Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas." Satversmes 91. pants prasa vienādu izturēšanos pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Proti, tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15. punktu*).

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst tiesiskās vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 8. punktu*).

12. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas darba ņēmējs, kuram bezdarba gadījums

iestāties neilgi pēc atgriešanās darbā no bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu (vai kuram bezdarba gadījums iestāties jau šāda bērna kopšanas atvaļinājuma laikā), un darba ņēmējs, kuram bezdarba gadījums iestāties neilgi pēc atgriešanās darbā no bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis pusotru gadu līdz astoņus gadus vecu bērnu (vai kuram bezdarba gadījums iestāties šāda bērna kopšanas atvaļinājuma laikā). Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka šādu personu grupas vieno tādas pazīmes kā darba ņēmēja statuss un atrašanās bērna kopšanas atvaļinājumā. Šim viedoklim pievienojas arī Tieslietu ministrija.

Saeima uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, jo bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanas mērķi ir dažādi. Proti, tāda bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis pusotru gadu līdz astoņus gadus vecu bērnu, mērķis esot vispārēja vecāku profesionālās un privātās dzīves līdzsvarošana, savukārt tāda bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis bērnu, kas nav sasniedzis pusotra gada vecumu, mērķis esot vismaz viena vecāka pastāvīgas klātbūtnes nodrošināšana bērnam un bērna aprūpe agrīnā dzīves stadijā, kad bērns ir pilnībā atkarīgs no vismaz viena vecāka nepārtrauktas klātbūtnes.

Tiesībsargs un Labklājības ministrija arī uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, jo iemaksu bezdarba gadījumam veikšanas pamats ir nevis personai piešķirtais bērna kopšanas atvaļinājums, bet gan tas apstāklis, ka personai, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir piešķirts bērna kopšanas pabalsts vai vecāku pabalsts.

Satversmes tiesa atzinusi, ka, izvērtējot, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno attiecīgās personu grupas vienojošo pazīmi. Vienlaikus Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai nepastāv kādi būtiski papildu apsvērumi, kas norāda uz to, ka attiecīgās personu grupas neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 18. punktu*). Tādējādi izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams noskaidrot, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

13. Apstrīdētā norma paredz divus šādus kumulatīvus kritērijus tam, lai par personu tiktu veiktas obligātās valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas bezdarba gadījumam laikā, kad tā kopj bērnu: 1) darba ņēmējs saņem vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu vai tikai bērna kopšanas pabalstu; 2) bērns nav pārsniedzis pusotra gada vecumu.

13.1. No Valsts sociālo pabalstu likuma izriet, ka vienam no vecākiem, kurš kopj bērnu līdz divu gadu vecumam, ir tiesības saņemt bērna kopšanas pabalstu. Šo pabalstu maksā arī tām personām, kas nav bijušas sociāli apdrošinātas.

Savukārt likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" normas, kas regulē vecāku pabalsta piešķiršanas nosacījumus, paredz, ka tiesības saņemt vecāku pabalstu ir sociāli apdrošinātai personai gan atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā, gan arī tādā gadījumā, ja persona izvēlas neizmantot bērna kopšanas atvaļinājumu. Tiesības uz vecāku pabalstu ir arī personai, kura nav nodarbināta pabalsta piešķiršanas dienā, bet ir bijusi nodarbināta dienā, kad iestājās grūtniecības vai dzemdību atvaļinājums.

Saskaņā ar likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.⁴ panta ceturto daļu vecāku pabalstu izmaksā līdz bērna gada vai pusotra gada vecumam pēc pabalsta saņēmēja izvēles. Šā panta otrā daļa noteic, ka vecāku pabalstu piešķir un izmaksā vienlaikus ar bērna kopšanas pabalstu vienai šā panta pirmajā daļā minētajai personai par vienu un to pašu bērnu un par vienu un to pašu laikposmu.

Darba likuma regulējums pieļauj to, ka tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu var izmantot abi bērna vecāki, proti, gan bērna māte, gan tēvs. Šādu atvaļinājumu piešķir uz laiku, kas nav ilgāks par pusotru gadu, līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu. Turklāt abi vecāki ir tiesīgi šo atvaļinājumu izmantot vienlaikus.

Turpretim vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts ir piešķirams tikai vienam no vecākiem.

Tādējādi ir iespējamās situācijas, kad viens no bērna vecākiem, izmantojot bērna kopšanas atvaļinājumu laikā līdz bērna pusotra gada vecumam, tomēr nav pakļauts valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Šāda situācija var rasties tad, ja abi vecāki bērna kopšanas atvaļinājumu pilnībā vai daļēji izmanto vienlaicīgi, bet bērna kopšanas pabalsts un vecāku pabalsts tiek piešķirts tikai vienam no vecākiem, vai tad, ja viens no vecākiem izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, bet bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu saņem otrs vecāks. Tātad atrašanās bērna kopšanas atvaļinājumā nav izšķirošais nosacījums tam, lai persona, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, tiktu pakļauta valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam.

13.2. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-13-01 10. punktu*).

Tādējādi gan vecāku pabalsts, gan bērna kopšanas pabalsts ir vērsts uz to, lai nodrošinātu iespējami labāko aprūpi un vecāku klātbūtni bērnam līdz divu gadu vecumam, tādējādi ievērojot bērna vislabākās intereses (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-13-01 14.1.1. punktu*).

Saskaņā ar apstrīdēto normu valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam ir pakļautas personas, kuras audzina bērnu līdz pusotra gada vecumam un saņem vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu vai tikai bērna kopšanas pabalstu. Šīs normas mērķis ir nodrošināt sociālās garantijas personai, kura rūpējas par bērnu agrīnā dzīves stadijā, kad bērns ir pilnībā atkarīgs no vismaz viena vecāka nepārtrauktas klātbūtnes. Bērna dzīves pirmajos gados valsts īpaši atbalsta vecākus, jo zīdaiņiem ir nepieciešama sevišķa aprūpe un parasti šo aprūpi uzņemas bērna vecāki (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 9. punktu*). Bērnā pieaugot un kļūstot aizvien patstāvīgākam, mainās arī viņa vajadzības un vēlmes. Respektējot bērna mainīgās attīstības prioritātes noteiktos vecumposmos un sniedzot atbalstu vecāku pienākumu pildīšanā, valsts ģimenēm ar bērniem no pusotra gada vecuma ir piedāvājusi arī cita veida pakalpojumus. Piemēram, vecākiem pēc tam, kad bērns ir sasniedzis pusotra gada vecumu, ir iespēja daļēji uzticēt savu pienākumu bērna aprūpēšanā pirmsskolas izglītības iestādei (*sk. Vispārējās izglītības likuma 20.¹ un 21. pantu*). Līdz ar to bērnam, kas pārsniedzis pusotra gada vecumu, ir plašākas iespējas saņemt pakalpojumus, kas saistīti ar bērna aprūpi, bet viņa vecākiem – plašākas iespējas apvienot darbu un ģimenes dzīvi.

Turklāt ar apstrīdēto normu valsts vienlīdz lielā mērā sniedz atbalstu ikvienai personai, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, neatkarīgi no tā, kāda veida pabalsts personai ir piešķirts. Tas nozīmē, ka ikviena persona, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir pakļauta valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Apstrīdētā norma atbilstoši tās mērķim, kā arī tiesības saņemt no valsts budžeta finanšu līdzekļus gan sociālās apdrošināšanas izmaksu, gan sociālā pabalsta izmaksu veidā motivē vecākus izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu tieši tajā laikā, kad tas ir objektīvi visvairāk nepieciešams, proti, bērna pirmajos dzīves gados.

Pieteikuma iesniedzēja kā būtiskāko, pēc tās ieskata, salīdzināmās personu grupas vienojošo pazīmi norādījusi atrašanos bērna kopšanas atvaļinājumā. Savukārt Satversmes tiesa nonākusi pie secinājuma, ka darba ņēmējs, kuram bezdarba gadījums iestāties neilgi pēc atgriešanās darbā no bērna kopšanas atvaļinājuma, kura laikā darba ņēmējs kopis pusotru gadu līdz astoņus gadus vecu bērnu (vai kuram bezdarba gadījums iestāties šāda bērna kopšanas atvaļinājuma laikā), netiek apdrošināts bezdarba gadījumam nevis tāpēc, ka atradies bērna kopšanas atvaļinājumā, bet gan tāpēc, ka kopis bērnu, kas ir vecāks par pusotru gadu.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējas norādītās personas neatrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos un ar apstrīdēto normu nav pārkāpts tiesiskās vienlīdzības princips.

14. Pieteikuma iesniedzēja papildus norādījusi, ka apstrīdētā norma radot netiešo diskrimināciju pret sievietēm, jo bērna kopšanas atvaļinājumu Latvijā galvenokārt izmantojot tieši sievietes un viņas apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā esot pakļautas lielākam mazturības riskam nekā vīrieši.

Satversmes tiesa jau iepriekš secināja, ka pamats iemaksu bezdarba gadījumam veikšanai ir nevis personai piešķirtais bērna kopšanas atvaļinājums, bet gan tas apstāklis, ka personai, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir piešķirts bērna kopšanas pabalsts vai vecāku pabalsts. Tāpēc nav nozīmes vērtēt, kā bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošana pēc tam, kad bērns sasniedzis pusotra gada vecumu, ietekmē valsts sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam dzimuma aspektā.

15. Ņemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka valsts ar apstrīdēto normu ir izpildījusi tai no Satversmes 109. panta izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt personām tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā un ir ievērojusi Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesiskās vienlīdzības principu.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 6. panta piekto daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Sprīdums ir galīgs un nepārsūdzams.

Sprīdums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 25. martā

lietā Nr. 2020-36-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 23. februāra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1998. gada 19. jūnijā pieņēma Bērnu tiesību aizsardzības likumu, un tas stājās spēkā 1998. gada 22. jūlijā.

Likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2005. gada 14. aprīlim, 72. panta trešās daļas 3. punkts paredzēja, ka par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes, sociālās palīdzības un citu tādu iestāžu, kurās uzturas bērni, vadītājiem un darbiniekiem nevar strādāt personas, kuras sodītas par noziegumiem, kuri saistīti ar vardarbību pret personu. Ar 2005. gada 17. marta likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 40. pantu, kas stājās spēkā 2005. gada 15. aprīlī, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešās daļas 3. punkts tika izteikts jaunā redakcijā un noteica, ka par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu, kurās uzturas bērni, vadītājiem un darbiniekiem nedrīkst strādāt personas, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu. Ar 2011. gada 1. jūlija likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 8. pantu, kas stājās spēkā 2011. gada 3. augustā, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešās daļas 3. punkts tika grozīts, aizstājot tajā vārdu "piedraudējumu" ar vārdiem "piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas". Savukārt ar 2014. gada 6. marta likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 6. pantu, kas stājās spēkā 2014. gada 8. aprīlī, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pants tika izteikts jaunā redakcijā.

Kopš minētajiem grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, (turpmāk arī – iestādes, kurās uzturas bērni, un pasākumi, kuros piedalās bērni) nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus personas (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot), kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, (turpmāk arī – vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi) – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā neatkarīgi no individuālā gadījuma apstākļiem nosaka aizliegumu personai strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, ja persona sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā ir civillietā Nr. C12173819 par darba uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu, atjaunošanu darbā un vidējās izpeļņas piedziņu par darba piespiedu kavējuma laiku. No pieteikuma izriet, ka darba devējs noslēdzis darba līgumu par ēkas uzrauga pienākumu veikšanu ar darbinieku, kurš, kā vēlāk atklājies, ar Daugavpils rajona tiesas 1980. gada 23. aprīļa spriedumu ir notiesāts par Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (turpmāk – Latvijas PSR) Kriminālkodeksa 204. panta otrajā daļā norādītā nozieguma izdarīšanu.

Latvijas PSR Kriminālkodeksa 204. panta pirmā daļa tolaik paredzējusi, ka par tīšām darbībām, kas rupji pārkāpj sabiedrisko kārtību vai sociālistiskās sadzīves noteikumus un izpaužas acīm redzamā necienībā pret sabiedrību (huligānisms), soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar labošanas darbiem uz tādu pašu laiku, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit rubļiem. Savukārt šā panta otrajā daļā bijis noteikts, ka par tām pašām darbībām, ja tās izdarījusi persona, kas jau agrāk sodīta par huligānismu, ja tās saistītas ar pretošanos varas pārstāvim vai sabiedrības pārstāvim, kas izpilda sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus, vai ja tās saistītas ar miesas bojājumu nodarīšanu, vai pēc sava satura ir sevišķi ciniskas vai bezkaunīgas (Jaunprātīgs huligānisms), soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem un ar izsūtīšanu vai bez tās. Pamatojoties uz apstrīdēto normu, darba devējs esot izbeidzis darba tiesiskās attiecības. Darbinieks darba devēja uzteikumu pārsūdzējis tiesā.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, jo nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības, proti, tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Ierobežojuma leģitīmo mērķi varot sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, pieļaujot individuālā gadījuma izvērtēšanu. Individuāla izvērtējuma elements jau esot paredzēts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta sestajā daļā.

Savukārt atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta septītajai daļai būtu saglabājams pienākums darbinieku atstādināt no darba pienākumu pildīšanas līdz lietas apstākļu noskaidrošanai, ja ir aizdomas vai saņemta informācija, ka persona pieļāvusi bērnu tiesību pārkāpumus. Tas nozīmējot, ka pastāvošā regulējuma ietvaros jau var novērst bērnu drošības risku. Tātad pastāvot citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

Apstrīdētā norma neatbilstot arī Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, jo attiecībā uz citām salīdzināmām personu grupām, kurām ir vēl ciešāka saskarsme ar bērniem, piemēram, personām, kuras nedrīkst strādāt par pedagogu, ja tās sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), un personām, kuras nedrīkst būt par bērna adoptētāju, ja tās sodītas par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), tiek veikta individuālā gadījuma izvērtēšana.

Salīdzināmos apstākļos esošās personu grupas aptverot vienots leģitīmais mērķis – bērnu tiesību aizsardzība vai drošības, dzīvības un veselības nodrošināšana. Tomēr neesot saprātīgi izskaidrojams, kādēļ pastāv atšķirīga attieksme pret personu, kura ir veikusi noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, un strādā vai vēlas strādāt iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumos, kuros piedalās bērni, un iepriekš par tādiem pašiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītiem potenciālajiem pedagogiem vai bērna adoptētājiem. Neesot saskatāms saprātīgs un objektīvs pamats tam, kādēļ konkrētajā kontekstā nav pieļaujama individuālā gadījuma, proti, prasītāja civillietā individuālā gadījuma, apstākļu izvērtēšana pirms tam, kad viņam tiek piemērots aizliegums strādāt. Viņš esot nosacīti notiesāts aptuveni pirms 40 gadiem, neesot atkārtoti sodīts, sodāmība esot dzēsta vai noņemta un citi noziedzīgi nodarījumi neesot veikti.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam.

Attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Apstrīdētajā

normā ietvertais aizliegums neattiecoties uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tāpat izskatāmā lieta neattiecoties uz bērna adoptētājiem pielīdzināmām personām un neesot saistīta ar nepieciešamību nodrošināt to, ka bērni uzaug ģimeniskā vidē.

Apstrīdētā norma esot daļa no kopējās sistēmas, kas paredzēta ikviena bērna aizsardzībai no vardarbības. Dažādos normatīvajos aktos, kas kalpo bērna tiesību un likumisko interešu aizsardzībai, esot noteikti vienveidīgi ierobežojoši kritēriji, lai pasargātu ikvienu bērnu no ilgstošas saskarsmes ar tādām personām, kuru rīcība bijusi vērsta uz citas personas apdraudējumu, pielietojot vardarbību vai ar to piedraudot. Šī norma esot pieņemta ar mērķi pasargāt bērnus no katra, pat vismazākā, vardarbības riska.

Attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam Saeima norāda, ka likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt spēju un kvalifikācijas prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Personām, kuras strādā ar bērniem, esot izvirzāmas noteiktas prasības attiecībā uz to personiskajām īpašībām un rīcību, kas var ietekmēt bērnus. Šādu prasību izvirzīšana esot nepieciešama ne tikai tādēļ, lai aizsargātu bērnu tiesības un intereses, bet arī tādēļ, lai nodrošinātu to, ka bērni, vecāki un sabiedrība kopumā uzticas bērnu tiesību aizsardzības sistēmai.

Pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, un par to lietā neesot strīda. Apstrīdētā norma esot pieņemta ar mērķi aizsargāt citu cilvēku – bērnu – tiesības. Šīs normas izstrādē likumdevējs ņēmis vērā Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) 1989. gada 20. novembra Bērna tiesību konvencijā (turpmāk – Bērna tiesību konvencija) noteikto pienākumu veikt likumdošanas pasākumus, kas vērsti uz ikviena bērna aizsardzību pret vardarbību.

Apstrīdētā norma nodrošinot to, ka personas, kuras sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas – nedrīkst strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni. Tādējādi ar apstrīdēto normu tiekot aizsargātas bērnu vislabākās intereses un tiesības. Tas arī esot vienīgais līdzeklis, kas garantējot pret bērniem vērstas vardarbības riska pilnīgu novēršanu.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot uzskatāms par absolūtu, jo neattiecoties uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Īpašas profesionālas prasības attiecībā uz izglītību, zināšanām un profesionālo sagatavotību esot izvirzāmas pedagogiem, kas strādā iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni. Šādas prasības

neesot attiecināmas uz citām personām, kurām apstrīdētā norma ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Ievērojot to, ka citas personas vairumā gadījumu nav ieguvušas pedagoģisko izglītību, attiecībā uz tām vēl jo vairāk esot nepieciešams nodrošināt bērna vislabāko interešu ievērošanas kontroli.

Apstrīdētā norma esot vērsta uz to, lai ierobežojumi būtu spēkā attiecībā uz personām, kurām ir tieša un regulāra saskarsme ar bērniem. Vēršanās pret darbinieku, kuram nav šādas saskarsmes ar bērniem, varot būt pretrunā ar personas pamattiesībām.

Likumdevējs esot līdzsvarojis dažādu personu tiesības un sabiedrības intereses un izšķīries par to, kurai no šīm interesēm piešķirama augstāka prioritāte.

4. Pieaicinātā persona – atbildētāja civillietā Nr. C12173819 – apstiprina, ka darba tiesiskās attiecības ar prasītāju civillietā izbeigtas, pamatojoties uz apstrīdēto normu.

Atbildētāja civillietā esot no Iekšlietu ministrijas saņēmusi informāciju par to, ka prasītājs civillietā ir sodīts par noziedzīgu nodarījumu, kas varētu tikt atzīts par tādu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu. Tāpēc atbildētāja civillietā vērsusies Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā, lūdzot sniegt atzinumu par to, vai attiecīgajai personai ir tiesības strādāt sporta bāzē par ēkas uzraugu. Inspekcija, sniedzot atbildi, esot aicinājusi izvērtēt, vai šī persona ēkas uzrauga darba pienākumus veic, klātesot bērniem. Prasītājs civillietā darba pienākumus veicis tādā sporta bāzē, kas cauru gadu uzņem sportistus no vairākām valstīm un rīko treniņus, kuros piedalās bērni. Vasarās pašvaldība šajā sporta bāzē rīkojot jauniešu sporta nometnes. Prasītāja civillietā darba pienākumos esot ietilpusi komunikācija ar sporta bāzes audzēkņiem, kā arī atrašanās objekta iekšpusē un regulāra telpu apsekošana dežūras laikā. Tāpēc apstrīdētā norma liegusi nodarbināt šo personu attiecīgajā amatā.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – pievienojas Saeimas atbildes rakstā ietvertajiem argumentiem un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam.

Papildus Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums attiecināms tikai uz tādiem huligānisma gadījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu. Minētais ierobežojums attiecoties tikai uz atsevišķu noziedzīgu nodarījumu grupu un neattiecoties uz personām, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot. Tādējādi likumdevējs esot veicis novērtējumu un, cik vien tas iespējams, sašaurinājis gan to personu, gan to noziedzīgo nodarījumu loku, uz kuriem ierobežojums ir attiecināms.

Izglītības likuma 50. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktais aizliegums esot attiecināms tikai uz pedagogiem. Savukārt apstrīdētajā normā paredzētais aizliegums esot attiecināms uz jebkuru tādas izglītības iestādes darbinieku, kurā uzturas bērni, tātad arī uz pedagogu. Tādējādi uz pedagogu, kas strādā izglītības iestādē, kurā uzturas bērni, esot attiecināms gan apstrīdētajā normā, gan arī Izglītības likumā noteiktais aizliegums. Ar Izglītības likumā paredzēto individuālo izvērtējumu nevarot atcelt apstrīdētajā normā ietverto aizliegumu.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, individuālas izvērtēšanas kārtības noteikšana attiecībā uz personām, kas izdarījušas vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu vai – sistēmiski līdzīgi – dzimumnoziegumu, ir nepieņemama, jo nonāktu pretrunā ar Latvijai saistošām starptautiskajām tiesībām bērnu tiesību aizsardzības jomā. Latvija esot uzņēmusies starptautiskas saistības noteikt ierobežojumus attiecībā uz tādas personas tiesībām izvēlēties profesiju, kura ir bijusi sodīta par bērnu seksuālu izmantošanu vai seksuālu vardarbību. Tādēļ vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi tāpat kā dzimumnoziegumi nebūtu pakļaujami individuālam izvērtējumam. Šāds izvērtējums negarantētu to, ka bērnus noteiktos apstākļos nevarētu pakļaut vardarbībai persona, kas sodīta par vardarbību vai tās piedraudējumu.

Bērna drošības intereses varot tikt pakļautas riskam, ja saskarsmē ar bērniem nodarbinātības dēļ nonāk persona, kura agrāk sodīta par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, pat ja attiecīgā persona ir izturējusi individuālu izvērtējumu. Individuāli vērtējot to, vai persona var strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem, neesot pārbaudāmi fakti, kas saistīti ar vardarbību, jo par tiem vērtējumu jau devusi tiesa, piemērojot personai kriminālsodu. Persona varot pietiekami labi sagatavoties izvērtēšanai un atstāt par sevi labu iespaidu. Tas, ka persona agrāk ir bijusi vardarbīga, liecinot par to, ka noteiktos apstākļos tā var nesavaldīt savu rīcību, jo īpaši saskarsmē ar bērniem, kur nepieciešama iecietība un psiholoģiskā noturība. Tāpēc attiecībā uz personām, kuras sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, individuāls izvērtējums nevarot kalpot par alternatīvu līdzekli, ar kuru varētu apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Šajā gadījumā ikviena bērna drošības intereses prevalējot pār indivīda tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos.

6. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam. Pastāvot iespēja veidot Izglītības likuma 50. pantā ietvertajam regulējumam līdzīgu regulējumu, kas personas tiesības izvēlēties nodarbošanos un darbavietu ierobežotu mazāk, bet vienlaikus spētu garantēt ikviena bērna pasargāšanu no apdraudējuma. Ministrija esot

plānojusi minēto risinājumu ietverošus grozījumus likumā pieteikt izsludināšanai Valsts sekretāru sanāksmē 2021. gada pirmajā ceturksnī.

7. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – uzskata, ka aizsargāt ikviena bērna intereses un sasniegt apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē ir iespējams ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Apstrīdētā norma, paredzot aizliegumu par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai strādāt institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, nepieļaujot izņēmumus, un šāds aizliegums esot noteikts uz mūžu – tas esot spēkā neierobežotu laiku arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas. Līdz ar to apstrīdētajā normā esot noteikts absolūts aizliegums.

Izglītības likumā noteiktie ierobežojumi šobrīd attiecoties tikai un vienīgi uz pedagoga profesiju, bet ierobežojumi attiecībā uz pārējām profesijām esot noteikti Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā. Pedagoga profesija esot reglamentēta profesija, tāpēc valsts varot noteikt paaugstinātas prasības tiem, kuri vēlas strādāt par pedagogu. Savukārt tehniskā personāla profesijas neesot reglamentētas. Nenoliedzot šo profesiju nepieciešamību bērnu labsajūtas, labvēlīgas vides un drošības veicināšanai, ministrija norāda, ka tās tomēr nav tik sabiedriski nozīmīgas kā reglamentētās profesijas. Tāpēc neesot samērīgi tas, ka valsts nosaka paaugstinātas prasības personām, kuras strādā citās profesijās, nevis par pedagogu. Samērīgi būtu uzdot kompetentai institūcijai, piemēram, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai, veikt katra konkrētā gadījuma izvērtēšanu.

Atzīstot bērna tiesību un interešu prioritāti, kā arī nepieciešamību aizsargāt ikvienu bērnu no personām, kas var apdraudēt bērna drošību, veselību vai dzīvību, apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums tomēr neesot atzīstams par samērīgu arī tāpēc, ka persona, kura, piemēram, vēl būdama nepilngadīga, ir veikusi kriminālsodāmu vardarbību, pēc izvērtēšanas ir tiesīga strādāt par pedagogu izglītības iestādē, bet nav tiesīga šajā pašā iestādē strādāt par apkopēju, dežurantu, remontstrādnieku vai veikt citus tehniskos pienākumus.

Papildus ministrija informē: kopš tika grozīts Izglītības likums, atļauja strādāt par pedagogu bez ierobežojumiem, tostarp attiecībā uz darbu ar bērniem, ir izsniegta 17 pedagogiem, kuri bija sodīti par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp sešām personām, kas noziedzīgo nodarījumu izdarījušas, būdamas nepilngadīgas. Tikai divos gadījumos atļauja strādāt par pedagogu piešķirta ar ierobežojumiem. Līdz šim neesot saņemtas sūdzības, ka šīs personas, strādājot par pedagogu, būtu nodarījušas kaitējumu bērna veselībai vai dzīvībai.

Nemot vērā, ka jau tiek veikta individuāla izvērtēšana un lemts par to, vai tiesības strādāt par pedagogu ir personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, ministrija secina, ka noziedzīgā nodarījuma vardarbīgais raksturs, it īpaši tādos gadījumos, kad noziedzīgais nodarījums izdarīts nepilngadīgā vecumā un persona citus noziedzīgus nodarījumus nav izdarījusi, bet ir ieguvusi izglītību un pilnveidojusi savu profesionālo kompetenci, nav samērīgs iemesls ierobežojumam strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem.

8. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas neparedz individuālu izvērtējumu personai, kura bijusi sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētās normas mērķis esot bērna aizsardzība no visu veidu vardarbības. Valstij esot pienākums preventīvi aizsargāt ikvienu bērnu no vardarbības un nepieļaut personas saskarsmi ar bērnu, ja pastāv risks, ka šī persona varētu pret bērnu izturēties vardarbīgi. Tomēr preventīvajiem pasākumiem vajagot būt nepieciešamiem un mērķtiecīgiem, līdz ar to fakts, ka persona ir sodīta par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, pats par sevi nevarot būt absolūta konkrētas nodarbinātības aizlieguma pamats.

Apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē varot sasniegt ar individuālu izvērtējumu pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, līdzīgi kā šobrīd tiek vērtēti potenciālie pedagogi un adoptētāji. Turklāt apstrīdētā norma negarantējot vardarbības riska pilnīgu izslēgšanu – arī par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem iepriekš nesodītas personas dažkārt, veicot darba pienākumus, mēdzot pret bērniem izturēties vardarbīgi.

Lai aizsargātu ikviena bērna tiesības un intereses un nodrošinātu bērnu, vecāku un visas sabiedrības uzticēšanos bērnu tiesību aizsardzības sistēmai, personām, kuras strādā ar bērniem, būtu izvirzāmas zināmas prasības attiecībā uz personiskajām īpašībām un rīcību, kas var ietekmēt bērnus. Taču minētās prasības būtu attiecināmas uz ikvienu personu, kuras darbs ir saistīts ar bērniem, tostarp uz pedagogiem.

Tiesiskās vienlīdzības principa aspektā tiesībsargs norāda, ka izskatāmajā lietā salīdzināmās personu grupas ir par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodīti pedagogi un citi darbinieki, kas strādā iestādēs, kurās uzturas bērni. Šīs personu grupas vienojošās pazīmes esot fakts, ka ir izdarīts vardarbīgs noziedzīgs nodarījums, un nodarbinātība, kas saistīta ar bērniem. Šobrīd uz pedagogiem attiecinātais tiesiskais regulējums visos gadījumos, arī tad, ja pedagogs ir sodīts par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, paredzot individuālu izvērtējumu par personas piemērotību

darbam izglītības iestādē. Taču apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret tādām personām, kuras nav pedagogi, bet kuru darbs ir saistīts ar bērniem. Šai personu grupai esot noteikts absolūts aizliegums strādāt tādu darbu, kas saistīts ar bērniem.

Tiesībsargs uzskata, ka šāдай atšķirīgai, mazāk labvēlīgai attieksmei pret darbiniekiem, kuri nav pedagogi, nav objektīva un saprātīga pamata. Pasaules praksē pedagogiem tiekot izvirzīti vairāki uzdevumi – mācīt, audzināt, dot padomu, radoši strādāt. Audzināt – tas nozīmējot veidot tādu mijiedarbības sistēmu, kura savukārt nosaka indivīda attieksmi pret citiem cilvēkiem, darbu un pašam pret sevi. Pedagoģija esot zinātne par audzināšanu un jaunās paaudzes sagatavošanu dzīvei, priekšgājēju uzkrāto zināšanu, pieredzes, uzvedības normu, tikumisko un ētisko ideālu apguvi. Ja jau, apzinoties pedagoga nozīmi sabiedrības un it īpaši bērnu izglītošanā un audzināšanā, tiek pieļauta individuāla personas izvērtēšana, tad neesot objektīva pamata šo izvērtēšanu neattiecināt uz citiem darbiniekiem, kas strādā ar bērniem.

Papildus tiesībsargs vērs uzmanību uz to, ka normatīvajā regulējumā, kas paredz virkni ierobežojumu attiecībā uz personas tiesībām izvēlēties sev vēlamu nodarbošanos, nav saskatāms likumdevēja veiktā analizē balstīts izvērtējums, kas pamatotu konkrēto aizliegumu, jo īpaši absolūtā aizlieguma, nepieciešamību un samērīgumu iepretim izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam un tā sekām. Turklāt šāds pamatojums neizrietot arī no likumprojektu izstrādes dokumentiem.

Tiesībsargs iesniedzis Satversmes tiesai informāciju par vairāku citu Eiropas valstu praksi attiecībā uz to, kādā veidā tiek vērtēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas piemērotība darbam ar bērniem. Lielākoties valstis piemērojot individuālu izvērtējumu, taču izņēmums esot noziegumi, kuri pastrādāti pret bērniem, it sevišķi dzimumnoziegumi. Gandrīz visās valstīs sakarā ar dzimumnozieguma izdarīšanu personai iestājoties beztermiņa aizliegums strādāt ar bērniem. Attiecībā uz citiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem valstu regulējums neesot tik strikts un lielākoties esot balstīts uz personas individuālu izvērtējumu vai arī laiku, kas pagājis kopš noziedzīgā nodarījuma pastrādāšanas.

9. Pieaicinātā persona – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija – norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais absolūtais aizliegums nav samērīgs.

Apstrīdētajā normā minēto noziedzīgo nodarījumu vardarbīgajam raksturam nevajadzētu būt par vienīgo pamatu tam, lai turpmāk aizliegtu notiesātajai personai strādāt darbu, kas nav pedagoga darbs, tomēr ir tieši vai pastarpināti saistīts ar bērniem. Katrs gadījums, kad persona ir sodīta par šādu noziedzīgu nodarījumu, būtu jāvērtē individuāli. Tostarp būtu jāņem vērā konkrētam vecumam, kurā izdarīts noziedzīgs nodarījums, raksturīgās

psīhoemocionālās attīstības īpatnības, kā arī jāizvērtē papildu informācija par personu, lai noskaidrotu, vai tā var radīt bērna drošības apdraudējuma risku. Piemēram, būtu jāizvērtē personas attieksme pret izdarīto noziedzīgo nodarījumu, ziņas, kas raksturo sodītās personas profesionālo pieredzi, un informācija par to, vai persona ir izdarījusi citus vardarbīgus noziedzīgus nodarījumus.

Pašreizējais normatīvo aktu regulējums neparedzot inspekcijai tiesības veikt preventīvu izvērtējumu un pieņemt lēmumu par sodītās personas atbilstību darbam, kurā ir saskarsme ar bērniem. Inspekcija saskaņā ar riskus tādā gadījumā, ja personas izvērtējumu veiktu iestādes vadītājs, jo vienpersonisks izvērtējums varētu nebūt pietiekami pamatots. Lai pēc iespējas samazinātu bērna drošības apdraudējuma riskus, lēmums par atļaujas piešķiršanu vai atteikumu piešķirt atļauju būtu jāpieņem valsts iestādes vai pašvaldības izveidotai komisijai, kuras sastāvā varētu iekļaut citu institūciju pārstāvjus.

Inspekcija papildus norāda, ka pilnīgi novērst vardarbības risku nekad nav iespējams. Lai nodrošinātu saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un personas tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos, būtu vispusīgi jāizvērtē informācija par personu un jāpieņem argumentēts lēmums par tās atbilstību konkrētajam amatam. Savukārt tādā gadījumā, ja pēc personai labvēlīga lēmuma pieņemšanas no darba devēja tiek saņemtas ziņas par iespējamu kaitējumu bērna interesēm, būtu nepieciešams atkārtoti izvērtēt konkrētās personas piemērotību darbam ar bērniem.

Secinājumu daļa

10. Pieteikuma iesniedzēja uzskata apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei tiktāl, ciktāl šī norma neatkarīgi no individuālā gadījuma apstākļiem liedz personai strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, ja persona ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tomēr apstrīdētā norma liedz arī veikt brīvprātīgo darbu un saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus (izņemot vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot).

Satversmes tiesa ir atzinusi: izskatot lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma, tai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konkrētās civillietas izspiešanai. Vienlaikus Satversmes tiesai jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi vai salīdzināmi ar tiesā izskatāmās lietas apstākļiem (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 19. punktu*). Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas

tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

10.1. Iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurā piedalās bērni, uz darba līguma pamata strādājošo darbinieku tiesiskās attiecības ar darba devēju pamatā nosaka Darba likums. Darbinieks atbilstoši Darba likumam uz darba līguma pamata par nolīgto darba samaksu veic noteiktu darbu darba devēja vadībā (*sk. Darba likuma 3. pantu*). Savukārt brīvprātīgā darba tiesiskās attiecības nosaka Brīvprātīgā darba likums. Brīvprātīgais darbs ir organizēts un uz labas gribas pamata veikts fiziskās personas fizisks vai intelektuāls bezatlīdzības darbs sabiedrības labā, un tam nav peļņas gūšanas nolūka (*sk. Brīvprātīgā darba likuma 2. pantu*). Savukārt pakalpojumu sniegšana tiek organizēta atbilstoši ar komersantu noslēgtam konkrētam pakalpojumu sniegšanas līgumam. Līguma par pakalpojumu sniegšanu noteikumus pamatā paredz Civillikums un Komerclikums. Pakalpojumu sniegšanas līgumā var būt paredzēts, ka kāda persona par nolīgtu samaksu pilda noteiktus pienākumus iestādēs, kurās uzturas bērni, vai pasākumos, kuros piedalās bērni.

Aizliegums personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, veikt brīvprātīgo darbu un sniegt pakalpojumus iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, tāpat kā aizliegums šādai personai strādāt minētajās iestādēs un pasākumos, pēc būtības attiecas uz ikvienu personu, kas, īstenojot tiesības uz nodarbinātību, var nonākt tiešā un ilgstošā vai regulārā saskarsmē ar bērniem. Tātad apstrīdētā norma paredz ierobežojumu attiecībā uz visiem šādiem nodarbinātības veidiem.

10.2. Precizējot lietas izskatīšanas robežas, Satversmes tiesai jāvērtē tas, vai tiek ievēroti Satversmes tiesas procesa principi. Satversmes tiesas process ir balstīts citstarp uz objektīvās izmeklēšanas principu. Izskatot lietu, Satversmes tiesa izmanto ne vien lietas dalībnieku – pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – iesniegtos argumentus un pierādījumus, bet šādus argumentus un pierādījumus meklē arī pati. Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izspriešanai juridiski nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 13.1. punktu*).

Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – tika aicināta izteikties par visas apstrīdētās normas atbilstību Satversmei. Arī lietā pieaicinātās personas par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei

izteikušās pietiekami vispusīgi. Turklāt lietas sagatavošanas laikā ir iegūti materiāli par visas apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas procesu Saeimā. Līdz ar to lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību gan attiecībā uz aizliegumu strādāt, gan attiecībā uz aizliegumu veikt brīvprātīgo darbu un sniegt pakalpojumus iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni.

Tādējādi Satversmes tiesa izskatāmajā lietā izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei neatkarīgi no nodarbinātības veida.

11. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja tās satversmības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*).

No pieteikuma izriet, ka lietas pamatjautājums ir par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertajām tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos. Savukārt pieteikumā norādītie argumenti par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam ir saistīti ar tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojuma samērīgumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Savukārt tas, vai lietā nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību arī Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, ir atkarīgs no lietas pamatjautājuma atrisinājuma.

12. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: "Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai."

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 106. panta pirmais teikums tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ietver arī tādu būtisku elementu kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver tiesības turpināt šo nodarbošanos arī nākotnē (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

Ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietverto jēdzienu "nodarbošanās" saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens "nodarbošanās" attiecināms uz nodarbinātību gan publiskajā, gan privātajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada*

18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-01 7. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu).

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas ierobežo brīvību izvēlēties nodarbošanās veidu un vietu. Tomēr šī norma neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 13.1. punktu*). Valstij ir pienākums arī atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 17. punktu*).

Līdz ar to Satversmes 106. panta pirmais teikums aizsargā ikvienas personas, arī tādas personas, kas vēlas strādāt, veikt brīvprātīgo darbu vai būt nodarbināta, pamatojoties uz vienošanos par pakalpojumu sniegšanu, iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurā piedalās bērni, tiesības izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

12.1. Apstrīdētā norma paredz, ka bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus persona, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Šī norma paredz arī atsevišķus izņēmumus, proti, tā neattiecas uz personām, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot.

12.2. Ar jēdzienu "bērns" atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta pirmajai daļai šā likuma izpratnē saprotama tāda persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas. Savukārt apstrīdētajā normā lietotais jēdziens "iestāde, kurā uzturas bērni" saprotams plaši, proti, ar to saprotot ikvienu iestādi, kuru ikdienā apmeklē bērni. Par šādām iestādēm uzskatāmas arī, piemēram, interešu izglītības iestādes un sporta skolas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 71. lp.*).

Par apstrīdētajā normā noteiktajiem izņēmuma gadījumiem, uz kuriem apstrīdētā norma nav attiecināma, Saeima norāda, ka šajā normā ietvertais ierobežojums ir vērsts uz to, lai būtu spēkā tikai attiecībā uz tām personām, kurām ir tieša un regulāra saskarsme ar bērniem, neatkarīgi no nodarbību vietas.

Apstrīdētā norma paredz atsevišķus izņēmuma gadījumus, taču tie attiecas uz pakalpojumu sniegšanu un vienīgi sašaurina šajā normā noteiktā ierobežojuma subjektu loku. Apstrīdētā norma, ievērojot šos izņēmuma gadījumus, tomēr skaidri paredz to, ka iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, ikvienai par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai ir aizliegts strādāt, veikt brīvprātīgo darbu un saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt tādus pakalpojumus, kas nav vienreizēji pakalpojumi, īslaicīgi pakalpojumi vai pakalpojumi, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot.

12.3. Apstrīdētā norma paredz ierobežojumu ikvienai personai, kas sodīta par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu un ir vai vēlas būt nodarbināta iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurā piedalās bērni. Tātad apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums attiecas uz jebkuru tādu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas kvalificējams kā saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu.

Krimināllikuma sevišķajā daļā ir ietvertas daudzas tiesību normas, kurās tieši norādīts uz vardarbību vai tās piedraudējumu kā uz noziedzīga nodarījuma pamatsastāva vai kvalificēta sastāva pazīmi, vai arī vardarbību var prezumēt pēc attiecīgā panta dispozīcijas satura. Minētie noziedzīgie nodarījumi var apdraudēt dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, piemēram, dzīvību, veselību, mājokļa neaizskaramību, personisko brīvību, dzimumneaizskaramību, tikumību, īpašumu, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, pārvaldes kārtību. Tie var atšķirties arī pēc klasifikācijas, kuru, ievērojot Krimināllikuma 7. pantu, nosaka atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīgumam. Turklāt vardarbība var izpausties ne vien kā fizisku sāpju nodarīšana cietušajam, bet arī kā aktīvas darbības bez fizisku sāpju nodarīšanas, ierobežojot cietušā kustības vai pārvietošanās spēju, viņu sasienot vai izolējot kādā slēgtā telpā, turot, pagrūžot, atgrūžot vai kā citādi pielietojot fizisko spēku. Vardarbība var izpausties arī kā personas apreibināšana vai novešana bezsamaņas (bezpalīdzības) stāvoklī ar narkotisko, psihotropo, stipri iedarbīgu vai citu apreibinošo vielu palīdzību (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.1. punktu*).

Apstrīdētā norma neattiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret tikumību un dzimumneaizskaramību, jo liegums personai, kas izdarījusi šāda veida noziedzīgus nodarījumus, būt nodarbinātai iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, ir paredzēts citā Bērnu tiesību aizsardzības likuma normā, proti, šā likuma 72. panta piektās daļas 2. punktā.

Informāciju par personas sodāmību no Sodū reģistra pieprasa iestādes, kurā uzturas bērni, vadītājs (par iestādes vadītāja sodāmību informāciju

pieprasa viņa darba devējs) vai arī pasākuma, kurā piedalās bērni, organizators. Informācija pieprasāma brīdī, kad tiek lemts par personas tiesībām pildīt pienākumus iestādē vai piedalīties pasākumu organizēšanā. Turklāt ziņas par personas sodāmību atkārtoti pārbaudāmas ne retāk kā reizi gadā (*sk. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta ceturto daļu*).

Tādējādi apstrīdētā norma ikvienai personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas kvalificējams kā saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, bet nav bijis vērstas pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

12.4. Apstrīdētā norma ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Sodāmības dzēšana ir automātiska sodāmības izbeigšanās pēc Krimināllikuma 63. panta trešajā daļā paredzētā termiņa beigām. Savukārt sodāmības noņemšana nozīmē ar sodāmību saistīto krimināltiesisko seku izbeigšanos pirms tā brīža, kad sodāmība būtu automātiski dzēsta. Atbilstoši Krimināllikuma 63. panta devītajai daļai sodāmības dzēšana un noņemšana anulē visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas, izņemot tās, kuras likumā paredzētas, ja pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka iepriekšējā sodāmība pēc tās dzēšanas vai noņemšanas vairs nav ņemama vērā citā kriminālprocesā. Tomēr citās, ar krimināltiesību jomu nesaistītās tiesiskajās attiecībās sodāmības noņemšana vai dzēšana ne vienmēr nozīmē to, ka būtu izbeigušās arī ar sodāmību saistītās personai nelabvēlīgās tiesiskās sekas. Ja speciālajā likumā ir noteikts, ka ierobežojums pastāv neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tad tas turpina pastāvēt arī pēc tam, kad sodāmība tiek dzēsta vai noņemta Krimināllikuma 63. pantā paredzētajā kārtībā. Sodāmības jēdziens plašākā nozīmē aptver arī citas juridiskas sekas, kas citstarp var izpausties kā tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojums un pastāvēt arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3.1. punktu*).

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas un šis ierobežojums ir spēkā uz nenoteiktu laiku.

12.5. Iztulkojot apstrīdēto normu gramatiski, varētu šķist, ka tā regulē arī pedagogu tiesības būt nodarbinātiem iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni. Uz šādu normas interpretāciju vērsusi uzmanību arī Saeima un Tieslietu ministrija. Bērnu tiesību aizsardzības likuma normas attiecoties uz visām personām, kas strādā iestādē, kurā uzturas bērni. Savukārt Izglītības likuma normas kā speciālās tiesību normas attiecoties uz izglītības iestādē strādājošajiem pedagogiem.

Satversmes tiesa 2017. gada 24. novembra spriedumā lietā Nr. 2017-07-01 izvērtēja Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Satversmei. Šajā spriedumā tika atzīts, ka minētā norma attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par tišu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, un ka šajā normā ietvertais ierobežojums aizsargā arī bērna tiesības atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumam. Izvērtējot šā ierobežojuma atbilstību Satversmei, tiesa secināja, ka pastāv saudzējošāki līdzekļi, kas, ņemot vērā ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses, mazāk ierobežotu personas pamattiesības. Tostarp Satversmes tiesa konstatēja, ka Izglītības kvalitātes valsts dienesta izveidota komisija, izvērtējot to, vai atļauja agrāk sodītai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm, ņem vērā arī to, vai šādas atļaujas izsniegšana nebūs pretrunā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajiem ierobežojumiem. Līdz ar to Izglītības likuma 50. panta 1. punktā ietvertais absolūtais aizliegums par tišu smagu vai sevišķi smagu noziegumu sodītai personai strādāt par pedagogu tika atzīts par neatbilstošu Satversmes 106. pantam.

Ņemot vērā minēto, Saeima ar 2018. gada 20. septembra likumu "Grozījumi Izglītības likumā", kas stājās spēkā 2018. gada 18. oktobrī, mainīja regulējumu attiecībā uz aizliegumu iepriekš sodītai personai strādāt par pedagogu. Proti, Izglītības likuma 50. panta pirmās daļas 1. punkts redakcijā, kas ir spēkā šīs lietas izskatīšanas laikā, paredz, ka pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas jautājums par to, vai personai, kas agrāk sodīta par tišu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, var tikt dota atļauja strādāt par pedagogu jeb vai atļauja šādai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm, visos gadījumos tiek izvērtēts individuāli.

Tādējādi par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības veikt pedagoģisko darbību saskarsmē ar bērniem šobrīd noteic par apstrīdēto normu jaunāka tiesību norma jeb Izglītības likuma 50. panta pirmās daļas 1. punkts.

Līdz ar to apstrīdētā norma kā vecāka tiesību norma atbilstoši normu kolīziju risināšanas principam, kas paredz, ka jaunāka norma stājas vecākas normas vietā, vairs nav piemērojama attiecībā uz nodarbinātību pedagoga profesijā un ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos vien tādām personām, kas iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumos, kuros piedalās bērni, ir vai vēlas būt nodarbinātas citā, nevis pedagoga, amatā.

Lai gan apstrīdētā norma vairs nav piemērojama attiecībā uz personas tiesībām veikt pedagoģisko darbību, tā ierobežo tiesības brīvi izvēlēties citu nodarbošanos ikvienai personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas kvalificējams kā saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, bet nav bijis vērsts pret tikumību un dzimumneaizskaramību, – neatkarīgi no sodāmības

dzēšanas vai noņemšanas. Apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus (izņemot vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot) (turpmāk arī – būt nodarbinātai) institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

13. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 14. punktu*).

14. Lai izvērtētu, vai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietverto pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 16. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 25. punktu*).

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešās daļas 3. punkts redakcijā, kas bija spēkā līdz 2005. gada 14. aprīlim, paredzēja, ka par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes, sociālās palīdzības un citu tādu iestāžu, kurās uzturas bērni, vadītājiem un darbiniekiem nevar strādāt personas, kuras sodītas par noziegumiem, kuri saistīti ar vardarbību pret personu. Līdz ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma pieņemšanu Latvijā tika izveidota visaptveroša bērnu tiesību aizsardzības sistēma, pēc iespējas ievērojot Bērna tiesību konvencijas prasības. Tostarp tika noteiktas bērna tiesības uz aizsardzību pret vardarbību.

Ar 2005. gada 17. marta likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 40. pantu, kas stājās spēkā 2005. gada 15. aprīlī, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešās daļas 3. punkts tika izteikts jaunā,

precizētā redakcijā un noteica, ka par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu, kurās uzturas bērni, vadītājiem un darbiniekiem nedrīkst strādāt personas, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu.

Ar 2011. gada 1. jūlija likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 8. pantu, kas stājās spēkā 2011. gada 3. augustā, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešās daļas 3. punkts tika grozīts, aizstājot tajā vārdu "piedraudējumu" ar vārdiem "piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas". Priekšlikumu par šādu grozījumu gan likumprojekta otrajam, gan trešajam lasījumam izteikusi labklājības ministre, norādot, ka tādējādi tiek precizēta normas redakcija, lai veicinātu vienvērtīgu praksi un novērstu iespējamus pārpratumus, kā arī saskaņotu redakciju ar Krimināllikuma 63. pantu, kas paredz, ka sodāmība var tikt dzēsta vai noņemta (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 100. un 102. lpp.*). Priekšlikums tika atbalstīts un pieņemts Saeimas atbildīgās komisijas – Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas – precizētā redakcijā.

Ar 2014. gada 6. marta likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 6. pantu Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pants tika izteikts jaunā redakcijā. Likumprojekts tika izskatīts trijos lasījumos. Ar šiem grozījumiem tika iestrādātas prasības, kas izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra direktīvas 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes pamatlēmumu 2004/68/TI. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija iesniedza priekšlikumu par grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pantā, aicinot paplašināt normas adresātu loku. Šis priekšlikums tika apspriests un precizēts Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdēs.

Saeimas 2014. gada 6. marta sēdē, izskatot grozījumu projektu trešajā lasījumā, atbildīgās komisijas pārstāvis paskaidroja, ka Bērnu tiesību aizsardzības likumā ietvertais tiesiskais regulējums nosaka pamata prasības, kas jāievēro ikvienai personai, kura pilda pienākumus iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurš domāts bērniem vai kurā piedalās bērni. Likums pieļaujot, ka normatīvajos aktos attiecībā uz konkrētu personu kategoriju tiek izvirzītas papildu prasības, ņemot vērā konkrētās personas pildāmo pienākumu specifiku un potenciālo ietekmi uz bērnu. Ievērojot minēto, Bērnu tiesību aizsardzības likumā esot paredzēti stingrāki ierobežojumi, kas jāievēro, lai persona varētu strādāt par pedagogu tieši izglītības iestādē, kurā mācās bērni. Piemēram, par pedagogu, kas strādā ar bērniem, nekādā gadījumā nevarot būt persona, kas izdarījusi dzimumnoziegumu vai vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas (*sk. 11. Saeimas 2014. gada 6. marta sēdes stenogrammu*).

Pieejama: www.saeima.lv). Pēc šā skaidrojuma atbildīgās komisijas priekšlikums tika atbalstīts bez diskusijām. Saeima pieņēma 2014. gada 6. marta likumu "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā", kurš stājās spēkā 2014. gada 8. aprīlī un ar kuru apstrīdētā norma tika izteikta šobrīd spēkā esošajā redakcijā. Šis likums 2014. gada 25. martā tika izsludināts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 60.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Vairākas lietā pieaicinātās personas norādījušas, ka apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums ir absolūts. Attiecīgos argumentus un to, vai likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu, ir atbilstoši labas likumdošanas principam pienācīgi izvērtējis tā nepieciešamību, Satversmes tiesa izvērtēs, pārbaudot to, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums atbilst samērīguma principam.

15. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā ietvertās tiesības "var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību".

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sal. sk. piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma pieņemta ar mērķi aizsargāt citu cilvēku – bērnu – tiesības, proti, novērst pret bērniem vērstas vardarbības risku. Tam piekrit arī Pieteikuma iesniedzēja un lietā pieaicinātās personas. Saeima paskaidrojusi, ka apstrīdētās normas izstrādē likumdevējs ņēmis vērā Bērnu tiesību konvencijas 19. panta pirmajā daļā noteikto pienākumu veikt likumdošanas pasākumus, kas vērsti uz ikvienu bērna aizsardzību pret vardarbību.

Satversmes 110. pants paredz bērna tiesību aizsardzību. Savukārt Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem

starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu demokrātiskas tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību aizsardzības samazināšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 18. punktu*).

Bērna tiesību konvencijas 19. panta pirmā daļa paredz, ka dalībvalstis veic visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītošanas pasākumus, lai ikvienu bērnu aizsargātu pret fizisku vai psiholoģisku vardarbību, miesas bojājumiem vai nežēlīgu, nevērīgu vai nolaidīgu izturēšanos, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp pret seksuālu vardarbību, kamēr viņš ir vecāku, aizbildņu vai jebkuras citas par bērnu atbildīgas personas aprūpē.

Saskaņā ar Bērna tiesību konvencijas 19. pantu nav pieļaujama nekāda veida vardarbība pret bērniem neatkarīgi no tās rakstura un valstij ir pienākums veikt visus atbilstošos pasākumus nolūkā pilnībā īstenot ikviena bērna tiesības. Turklāt, izstrādājot un īstenojot visaptverošu bērnu aizsardzības sistēmu, uzmanības centrā jābūt preventīvajiem pasākumiem, jo tie ilgtermiņā sniedz lielāko atdevi (*sk. ANO Bērna tiesību komitejas Vispārējo komentāru Nr. 13 (2011) par bērna tiesībām būt brīvam no visu veidu vardarbības*). Bērna aizsardzībā no vardarbības jāievēro piesardzības princips (*sk. ANO Bērna tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3. panta pirmā daļa) 73.–74. punktu*).

Valstij ir rīcības brīvība atbilstošāko līdzekļu izvēlē, veicinot bērna drošību iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni. Taču šī rīcības brīvība ir ierobežota, pirmkārt, ar to, ka bērna aizsardzībai pret vardarbību jābūt efektīvai, gan preventīvi pasargājot ikvienu bērnu no vardarbības, gan arī paredzot pienācīgu valsts un atbildīgo personu reakciju uz vardarbību. Efektivitātes prasība ietver arī nepieciešamību regulāri pārskatīt un attīstīt ikviena bērna tiesību aizsardzības prasības. Otrkārt, rīcības brīvības izmantošanai jābūt saskanīgai arī ar citām Bērna tiesību konvencijas prasībām. Tas nozīmē arī nepieciešamību īpaši aizsargāt tos bērnus, kuri ir paaugstināta riska grupās, piemēram, invaliditātes, sociālā stāvokļa vai etniskās piederības dēļ (*sal. sk.: Tobin J., Cashmore J. Article 19. The Right to Protection against All Forms of Violence. In: Tobin J. (ed.) The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. Oxford: Oxford University, 2019, pp. 706–707*).

Tādējādi valstij ir pienākums nodrošināt iestādēs, kurās uzturas bērni, tostarp skolās, kas īsteno Satversmes 112. pantā noteiktās ikviena bērna

tiesības uz izglītību, un pasākumos, kuros piedalās bērni, drošu vidi ikviena bērna attīstībai. Valstij arī jāraugās, lai bērna tiesības un vislabākās intereses ievērotu ne tikai valsts pārvaldes iestādes un to darbinieki, bet arī privāto tiesību subjekti. Vardarbība pret bērnu var atstāt nozīmīgas sekas attiecībā uz viņa turpmāko attīstību. Tā var nodarīt būtisku kaitējumu bērna sociālajai, emocionālajai, kognitīvajai attīstībai un radīt veselības riskus (sk.: *Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children, General Assembly, United Nations, 29 August 2006. Pieejams: www.ohchr.org; sk. arī informāciju par vardarbības pret bērniem sekām Pasaules Veselības organizācijas mājaslapā: www.who.int*). Tādējādi jebkāda veida vardarbība pret bērnu ir novēršama visupirms jau tieši ar proaktīviem un preventīviem pasākumiem.

Ņemot vērā minēto, atzīstams, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, kas proaktīvi un preventīvi sargā ikvienu bērnu no tādām personām, kuras izdarījušas vardarbīgus noziedzīgus nodarījumus, kalpo Satversmes 116. pantā norādītajam legītimajam mērķim aizsargāt bērnu jeb citu cilvēku tiesības.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītims mērķis.

16. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītimā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt legītimo mērķi;
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai legītimo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 25. punktu*).

17. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītimā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Likumdevējs tam Satversmes 110. pantā un Bērna tiesību konvencijas 19. panta pirmajā daļā noteikto pienākumu aizsargāt ikvienu bērnu no vardarbības izpilda, izstrādājot kompleksu pasākumu kopumu. Piemēram, par vardarbību pret bērnu personai iestājas likumā noteiktā atbildība, katrai personai ir pienākums ziņot kompetentai iestādei par vardarbību pret bērnu un bērnu var šķirt no ģimenes, ja bērns tajā ir apdraudēts vardarbības dēļ

(sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 20. punktu). Arī apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir viens no kompleksiem pasākumiem, kas veicina ikviena bērna aizsardzību no vardarbības.

Apstrīdētā norma liedz institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, būt nodarbinātai un tādējādi nonākt tiešā un ilgstošā vai regulārā saskarsmē ar bērniem ikvienai personai, kura jebkad iepriekš ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu.

Tas nozīmē, ka apstrīdētās normas piemērošana veicina proaktīvu un preventīvu ikviena bērna tiesību un interešu aizsardzību, līdz minimumam samazinot iespēju, ka tiešā un ilgstošā vai regulārā saskarsmē ar bērniem varētu būt tāda persona, kuras rīcība iepriekš bijusi vērsta uz citas personas apdraudējumu, pielietojot vardarbību vai ar to piedraudot. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots legītīmā mērķa – aizsargāt bērnu jeb citu cilvēku tiesības – sasniegšanai.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots legītīmā mērķa sasniegšanai.

18. Vairākas pieaicinātās personas norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir uzskatāms par absolūtu aizliegumu. Savukārt Saeima uzskata, ka šis aizliegums nav absolūts, jo attiecas nevis uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par konkrēta veida noziedzīgiem nodarījumiem, proti, vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem. Šādam viedoklim piekrist arī Tieslietu ministrija un papildus vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums neattiecas uz personām, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus un pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot. Tādējādi likumdevējs esot izvērtējis un sašaurinājis gan to personu, gan to noziedzīgo nodarījumu loku, uz kuriem ierobežojums ir attiecināms.

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā ir ietverts absolūtais aizliegums, ir jāņem vērā, pirmkārt, vai tas attiecas vai neattiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu un tādējādi pieļauj izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 20. punktu un 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 23. punktu).

Satversmes tiesa lietā Nr. 2019-01-01, vērtējot tādu pamattiesību ierobežojumu, kas attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, atzinusi, ka šāda veida

pamattiesību ierobežojums, kas nepieļauj izņēmumus un ir noteikts uz mūžu, uzskatāms par absolūtu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Arī apstrīdētā norma paredz tādu pamattiesību ierobežojumu, kas attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, un ir noteikts uz mūžu.

Tas, ar ko apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma raksturs atšķiras no lietā Nr. 2019-01-01 vērtētā ierobežojuma, ir apstrīdētajā normā paredzētie izņēmuma gadījumi, uz kuriem ierobežojums netiek attiecināts, proti, ierobežojums neattiecas uz personām, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot. Lai gan šie izņēmumi sašaurina apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma subjektu loku, tomēr attiecībā uz pietiekami skaidri noteiktiem subjektiem apstrīdētā norma nekādus izņēmumus nepieļauj.

Tādējādi apstrīdētā norma attiecībā uz tajā noteiktā pamattiesību ierobežojuma subjektu loku neparedz izņēmumus un šis ierobežojums ir noteikts uz mūžu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts.

19. Satversmes tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, attiecībā uz konkrētu personu grupu nosakot absolūtu aizliegumu, ir apsvēris to, vai attiecīgajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē ietvertās pamattiesības aizskartu mazāk. Lai to izvērtētu, Satversmes tiesai ir jāpārlicinās par to, vai likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;
- 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 21. punktu*). Minētie apsvērumi pēc būtības konkrētizē labas likumdošanas principa saturu gadījumos, kad likumdevējs lemj par absolūtā aizlieguma ietveršanu kādā tiesību normā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 21. punktu un 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 24. punktu*).

19.1. Ar 2014. gada 6. marta likuma "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" 6. pantu apstrīdētā norma tika izteikta jaunā, patlaban spēkā esošajā redakcijā, paplašinot normas adresātu loku. Izskatot priekšlikumus par apstrīdētās normas redakciju Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdēs, tika uzsvērtā nepieciešamība aizsargāt ikvienu bērnu no vardarbības riska (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 108.–147. lpp. un attiecīgo komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 5. sēj.*).

Līdz ar to likumdevējs apstrīdētajā normā noteiktā absolūtā aizlieguma nepieciešamību ir pamatojis ar pienākumu aizsargāt bērnus no vardarbības riska.

19.2. Nosakot absolūto aizliegumu, likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23. punktu un 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 24.2. punktu*). Tostarp likumdevējam ir pienākums pārliecināties, ka ar absolūto aizliegumu radītās sekas ir samērīgas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2. punktu*).

Izskatot likumprojektu Nr. 743/Lp11 "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" pirms otrā lasījuma, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 5. un 13. novembra sēdēs tika secināts, ka, sagatavojot priekšlikumus grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pantā, nepieciešams vērtēt šajā pantā ietverto ierobežojumu atbilstību Satversmes 106. pantam. Komisijas sēdēs bija pārstāvēts un Satversmei atbilstošu priekšlikumu redakciju izstrādē piedalījās Saeimas Juridiskais birojs, Labklājības ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija un Iekšlietu ministrija (*sk. 11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 5. novembra sēdes protokolu lietas materiālu 4. sēj. 108.–113. lp. un audioierakstu lietas materiālu 5. sēj., kā arī 2013. gada 13. novembra sēdes protokolu lietas materiālu 4. sēj. 116.–118. lp. un audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 11. decembra sēdē Saeimas Juridiskā biroja pārstāve norādīja uz biroja šaubām par to, vai priekšlikumā piedāvātā Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta grozījumu redakcija, kas citstarp paredz ierobežojumu par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai strādāt ar bērniem saistītās iestādēs un pasākumos neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, atbilst Satversmes 106. pantam. Darba devējam attiecībā uz mazāk smagiem noziegumiem vai kriminālpārkāpumiem būtu jāizvērtē, vai ir pieļaujams tas, ka persona, kurai sodāmība dzēsta vai noņemta, strādā ar bērniem saistītā iestādē vai pasākumā. Esot nepieciešams garantēt arī šādas personas pamattiesības samērīgākā veidā. Turpretim Labklājības ministrijas pārstāve šajā komisijas sēdē uzsvēra, ka attiecībā uz personām, kuras jau ir notiesātas, vairs neesot aizdomu par to, ka šīs personas var būt vardarbīgas. Ministrijas pārstāve norādīja, ka darba devējs nevarētu izvērtēt, vai par attiecīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodīta persona vairs neapdraud bērna drošību. Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību esot tādi nodarījumi, no kuriem

bērni ir īpaši jāpasargā. Savukārt Iekšlietu ministrijas pārstāve pievienojās Labklājības ministrijas pārstāves norādītajam un papildus paskaidroja, ka, ievērojot vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu un noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību smagumu, jāatzīst, ka piedāvātā Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta redakcija samērīgi ierobežo personas tiesības izvēlēties nodarbošanos. Bērni esot īpaši jāpasargā no tādām personām, kuras izdarījušas šāda veida noziedzīgus nodarījumus. Tomēr Iekšlietu ministrijas pārstāve norādīja, ka ir rūpīgi jāapsver to personu loks, uz kurām šāds ierobežojums attiecināms.

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija minētajā sēdē nolēma, ka pret ierobežojumu attiecībā uz personām, kuras izdarījušas vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, tai nav iebildumu, taču atbildīgajām ministrijām un Saeimas Juridiskajam birojam vēl jāturpina jaunās Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta redakcijas apspriešanas un precizēšanas darbs (*sk. 11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 11. decembra sēdes protokolu lietas materiālu 4. sēj. 119.–122. lp. un audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 17. decembra sēdē Saeimas Juridiskā biroja pārstāve norādīja, ka vēl joprojām priekšlikumos par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta grozījumiem nav paredzēta iespēja atsevišķos gadījumos tomēr izvērtēt, vai personām pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, citstarp arī par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai, nevarētu ļaut strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem. Komisijas sēdē tika apspriests tas, vai ir samērīgi ierobežojumu attiecināt ne tikai uz tām personām, kuras ir atbildīgas par bērnu laikā, kamēr viņš atrodas skolā, bet arī uz citām personām, piemēram, tehniskā nodrošinājuma darbiniekiem. Tika norādīts, ka normas subjektu loka paplašināšana apgrūtinās procesuālo kārtību un tiks iestādēm nodarboties ar lietām, ar kurām tām nav jānodarbojas. Vienlaikus tika norādīts arī tas, ka tieši tehniskā personāla darbu ir visgrūtāk uzraudzīt. Iestādes vadītājam būtu grūti izsekot, piemēram, visām kurinātāja vai apkopēja gaitām. Faktiski nemaz neesot iespējams izvērtēt to, vai persona, kas sodīta par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas vairs neapdraudēs nevienu bērnu. Atsevišķai komisijai, pārbaudot personas tiesības strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem, nebūtu pietiekamas informācijas par individuāli pārbaudāmo personu, un pārāk liels risks būtu ļaut par attiecīgu nodarījumu sodītai personai strādāt ar bērniem un raudzīties, vai tā tiešām neapdraudēs bērnus. Samērojot bērna tiesības būt pasargātam citstarp no vardarbības un personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, prioritāte esot dodama bērna interesēm. Tika norādīts arī uz

to, ka atsevišķas komisijas veidošana pārbaudes veikšanai būtu apgrūtināta, tās darbība būtu komplicēta un līdz ar to sabiedrības ieguvums – apšaubāms. Tāpat sēdē tika runāts par to, ka attiecīgā persona, regulāri uzturoties iestādes teritorijā, var komunicēt ar bērnu. Bērni esot viegli ietekmējami, tāpēc vajagot novērst jaunprātīgas bērna ietekmēšanas riskus. Vienlaikus tika uzsvērts, ka, pat nosakot ļoti stingrus ierobežojumus, tik un tā nav iespējams pilnībā pasargāt bērnu no jebkādiem riskiem. Taču neesot samērīgi izglītības iestādes vadītājam, no kura netiek prasīta un kuram amata pienākumu izpildei nav nepieciešama juridiskā izglītība, likt katru reizi izvērtēt to, vai konkrēta persona nevar apdraudēt bērnu. Turklāt iestādes vadītājs nevarot visur būt klāt vai nodrošināt speciāla sarga klātbūtni, jo esot arī tādas skolas, kurās darbinieku skaits sniedzoties līdz pat trim simtiem (*sk. 11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 17. decembra sēdes protokolu lietas materiālu 4. sēj. 123.–127. lp. un audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 5. februāra sēdē, izskatot grozījumus Bērnu tiesību aizsardzības likumā pirms trešā lasījuma, Saeimas Juridiskā biroja pārstāve uzturēja viedokli, ka darba devējs pēc personas sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tomēr varētu vērtēt, vai citstarp par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu agrāk sodīta persona drīkst strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem. Labklājības ministrijas pārstāvis un Tieslietu ministrijas pārstāve norādīja, ka attiecībā uz vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem un noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību jāatstāj absolūts aizliegums. No šādiem nodarījumiem bērni esot īpaši jāaizsargā, un individuāls vērtējums attiecībā uz šiem noziedzīgajiem nodarījumiem, ievērojot bērna vislabāko interešu prioritātes principu, neesot pieļaujams. Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības pārstāvis savukārt norādīja, ka nepieciešama dažādu nodarījumu gradācija, turklāt vajadzētu izvērtēt alternatīvus leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļus. Ja personu pārbaudi nevar veikt iestādes vadītājs, tad varētu piesaistīt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju vai citu institūciju. Deputāti diskutēja par to, ka situācijas var būt dažādas, tāpēc, iespējams, vajadzētu dot iestādes vadītājam tiesības individuāli izvērtēt katru situāciju. Taču komisija nolēma, ka attiecībā uz vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem individuāls izvērtējums nav pieļaujams (*sk. 11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 5. februāra sēdes protokolu lietas materiālu 4. sēj. 128.–130. lp. un audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 25. februāra sēdē Labklājības ministrijas pārstāve informēja, ka Tieslietu ministrija, Labklājības ministrija un Iekšlietu ministrija ir saskaņojušas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta redakciju. Taču Saeimas Juridiskā biroja

pārstāve vēlreiz vērsa uzmanību uz to, ka atsevišķos gadījumos pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tomēr būtu nepieciešams izvērtēt, vai attiecīgā persona var strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem. Esot iespējamās situācijas, kad aizliegums strādāt šādu darbu nav samērīgs ar konkrēto personas nodarījumu. Pat ja persona ir sodīta par tādu noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, būtu iespējams individuāli izvērtēt šīs personas tiesības strādāt darbu, kurā ir saskarsme ar bērniem. Piemēram, gadījumos, kad noziedzīgs nodarījums bijis mazāk smags noziegums vai kriminālpārkāpums, pēc individuāla izvērtējuma varētu pieļaut, ka par šādu nodarījumu sodītas personas strādā ar bērniem saistītās institūcijās. Tomēr komisija neatbalstīja Saeimas Juridiskā biroja ierosinājumu, bet atbalstīja Tieslietu ministrijas, Labklājības ministrijas un Iekšlietu ministrijas saskaņoto redakciju, uzsverot bērna vislabāko interešu prioritāti un to, ka iestādes vadītāja pieļauta kļūda varētu novest pie nozīmīga kaitējuma bērna tiesībām (*sk. 11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 25. februāra sēdes protokolu lietas materiālu 4. sēj. 141.–145. lp. un audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*).

Tādējādi Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā tika vērtēts apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma samērīgums, individuāla vērtējuma iespējamība un tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojums saistībā ar prasību, lai institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, būtu nodrošināta ikvienam bērnam droša vide. Galu galā, uzsverot nepieciešamību nodrošināt ikviena bērna aizsardzību un ievērot bērna vislabāko interešu prioritātes principu, tika atbalstīta patlaban spēkā esošā apstrīdētās normas redakcija.

Līdz ar to likumdevējs ir izvērtējis apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas.

19.3. Absolūtais aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis, ka, paredzot izņēmumus no šāda aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Likumdevējam, nosakot absolūto aizliegumu, ir jāpārliciecinās, ka tas ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt tā mērķi. Tikai tādā gadījumā likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūto aizliegumu (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 24.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošu līdzekli. Proti, to varot sasniegt, individuāli izvērtējot katras par vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas piemērotību darbam iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni. Šādam viedoklim piekrist arī Izglītības un zinātnes ministrija, tiesībsargs un Valsts

bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Savukārt Saeima un Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma lēģitīmo mērķi nevar līdzvērtīgā kvalitātē sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka individuāla novērtējuma elements jau ir paredzēts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta sestajā daļā. Tā paredz: ja persona, kas vēlas būt nodarbināta iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurā piedalās bērni, ir sodīta par šā likuma 79., 80., 81. (gadījumos, kad kā administratīvais sods piemērots brīdinājums), 82., 83., 84. un 85. pantā minēto administratīvo pārkāpumu, Alkoholisko dzērienu aprites likuma 14. pantā minēto administratīvo pārkāpumu, par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai elektronisko smēķēšanas ierīču uzpildes tvertņu pārdošanu bērnam, par maznozīmīga miesas bojājuma tīšu nodarīšanu vai par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas nav minēts šā panta piektās daļas 1. punktā (apstrīdētā norma) un 2. punktā, iestādes vadītājam, darba devējam (par iestādes vadītāju) vai pasākuma organizatoram ir pienākums izvērtēt, vai persona neapdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību. Ja tā neapdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību, iestādes vadītājs, darba devējs (par iestādes vadītāju) vai pasākuma organizators atļauj personai strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar šīm iestādēm vai pasākumu organizatoriem noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus.

Likumdevējs ir vērtējis, vai ir iespējams paredzēt izņēmumus no apstrīdētajā normā noteiktā absolūtā aizlieguma. Tostarp likumdevējs ir apsvēris iespēju, ka individuālu izvērtējumu veic darba devējs. Saeimas atbildīgās komisijas sēdēs, apspriežot priekšlikumus par apstrīdētās normas redakciju, tika apsvērti arī iespēja individuālas vērtēšanas kompetenci uzticēt atsevišķai institūcijai, taču šāds risinājums pieminēts vienīgi atsevišķu personu argumentācijā. Pamatojoties uz bērna vislabāko interešu prioritātes principu, likumdevējs atzinis, ka, paredzot izņēmumus no absolūtā aizlieguma, apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma mērķis – nodrošināt ikviena bērna tiesību aizsardzību – netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

19.3.1. Tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un vislabākās intereses. Likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna likumiskās intereses iespējami labākajā veidā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 16.2. punktu*).

Bērna vislabāko interešu prioritātes princips ļauj ierobežot citu personu tiesības, ja ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka bez šāda ierobežojuma var tikt apdraudētas bērna intereses (*sk.: Eekelaar J., Tobin J. Article 3. The Best Interests of the Child. In: Tobin J. (ed.) The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. Oxford: Oxford University, 2019, p. 99*). Proaktīva un

preventīva bērnu tiesību aizsardzība nav iespējama bez prezumpcijām, taču ar potenciālo bērna tiesību un interešu apdraudējumu saistītas situācijas novērtējumam jābūt balstītam saprātīgos apsvērumos.

Izstrādājot tiesisko regulējumu, kas skar bērnu, likumdevējam ir pienākums izvērtēt tā ietekmi uz skarto bērnu tiesībām un pamatot, ka tas atbilst bērna vislabākajām interesēm. Šajā aspektā likumdevējam ir jāpamato, ka bērna vislabākās intereses ir ņemtas vērā. Proti, likumdevējam jānorāda: 1) kas konkrētā tiesiskā regulējuma izstrādes procesā ir uzskatīts par bērna vislabākajām interesēm; 2) uz kādiem kritērijiem attiecīgais bērna interešu novērtējums ir balstīts; 3) kā bērna vislabākās intereses ir svērtas attiecībā pret citiem apsvērumiem (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.1. punktu*).

Likumdevējs, izsakot apstrīdēto normu spēkā esošajā redakcijā, par bērna vislabākajām interesēm uzskatījis bērna tiesības uz aizsardzību pret jebkāda veida vardarbību. Likumdevējs ir vērtējis apstrīdētajā normā noteiktā absolūtā aizlieguma alternatīvas. Kā viena no alternatīvām aplūkota iespēja, ka individuālu izvērtējumu veic iestādes vadītājs. Taču iestādes vadītājam netiekot prasīta individuāla izvērtējuma veikšanai nepieciešamā juridiskā izglītība, tāpēc būšot apšaubāma šāda izvērtējuma objektivitāte, kā arī iestādes vadītājam uzliktās atbildības samērīgums. Saeimas atbildīgajā komisijā notikušajās diskusijās tika ņemts vērā arī tas, ka iestādes vadībai ir grūti izsekot visām tehniskā personāla gaitām. Tostarp norādīts, ka kļūda, ko iestādes vadītājs pieļāvis, izvērtējot iepriekš par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas atbilstību amatam, var novest pie būtiska kaitējuma bērna tiesībām. Likumdevējs apstrīdētās normas izstrādes procesā ņēmis vērā arī to, ka personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos netiek ierobežotas pilnībā, proti, personai saglabājas iespēja tikt nodarbinātai citā darbavietā. Tādējādi bērna vislabākajām interesēm tika dota priekšroka salīdzinājumā ar indivīda tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos.

Bērna vislabāko interešu prioritātes princips nozīmē, ka attiecībā uz lēmumiem, kas tiek pieņemti tieši attiecībā uz bērnu, prioritāte piešķirama tam risinājumam, kas vislabāk nodrošina bērna tiesību un interešu ievērošanu. Savukārt gadījumos, kad lēmums tiek pieņemts, izsverot dažādas iesaistītās intereses, tostarp bērna intereses, ir jāņem vērā, ka bērna interesēm arī šādā gadījumā ir visaugstākā prioritāte. Taču tas pats par sevi nenozīmē, ka citas intereses nebūtu jāņem vērā. Šādā gadījumā ir jāatrod labākais līdzsvars starp visām iesaistītajām interesēm (*sal. sk.: Eekelaar J., Tobin J. Article 3. The Best Interests of the Child. In: Tobin J. (ed.) The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. Oxford: Oxford University, 2019, pp. 96–99; sk. arī ANO Bērna tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai primārais apsvērumus būtu viņu intereses (3. panta pirmā daļa) 39. punktu*).

Tādējādi bērna vislabāko interešu prioritātes princips pats par sevi nenozīmē, ka citas personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos būtu ierobežojamas vienmēr, kad tiek skartas bērna vislabākās intereses, un neatkarīgi no attiecīgā ierobežojuma smaguma. Kā jau tika minēts iepriekš, bērna vislabāko interešu prioritātes princips un piesardzības princips ļauj ierobežot citu personu tiesības, ja ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka bez šāda ierobežojuma var tikt apdraudētas bērna intereses. Taču, arī ievērojot bērna vislabāko interešu prioritātes principu un tādējādi piešķirot bērna vislabāko interešu nodrošināšanai augstāko prioritāti, ir jāraugās, lai tā rezultātā citu personu pamattiesības, tostarp personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tiek ierobežotas samērīgākajā iespējamajā veidā. Jāņem vērā, ka arī tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ir nozīmīgas pamattiesības, jo darbs ir neatņemams cilvēciskās pašcieņas un apliecināšanās avots demokrātiskā sabiedrībā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3.2. punktu*).

Pārbaudot absolūtā aizlieguma satversmību, Satversmes tiesai ir jāizvērtē ne tikai tas, vai likumdevējs, nosakot šādu aizliegumu, vispār ir izsvēris ar ierobežojumu skartās pretējās intereses, bet arī tas, vai likumdevējs to darījis atbilstoši vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, tostarp arī tas, vai likumdevējs ir līdzsvarojis pretējas intereses iespējami samērīgākajā veidā.

19.3.2. Likumdevēja pienākums ir izvērtēt, kādas intereses apdraud noteikta veida noziedzīgi nodarījumi, kā arī pamatot to, ka par jebkuru no šiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītai personai nosakāms aizliegums jebkad būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2.1. punktu*). Konkrētajā gadījumā likumdevējs visus vardarbīgos noziedzīgos nodarījumus uzskatījis par tik bīstamiem, ka par jebkuru no tiem sodītai personai uz mūžu nosakāms aizliegums būt nodarbinātai iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni.

Likumdevējs ir Latvijas tiesiskajā sistēmā ieviesis sodīto personu resocializācijas un probācijas sistēmu, kas vērsta uz atkārtotu noziedzīgu nodarījumu novēršanu, citstarp veicinot sodīto personu sociālās uzvedības korekciju. Šādas sistēmas pastāvēšana jau pati par sevi nozīmē to, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.2. punktu*).

Satversmes tiesa atzinusi: tas vien, ka persona kādreiz ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, ne vienmēr ir pietiekams pamats tam, lai konstatētu, ka šī persona apdraud sabiedrību ilgtermiņā. Personas uzvedība laika gaitā var mainīties. Septiņu līdz desmit gadu laikā, uzturoties sabiedrībā bez atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, lielai daļai sodīto personu risks atkārtoti izdarīt

noziedzīgu nodarījumu nokrītās līdz nesodītu personu riska līmenim (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.2. punktu*).

Turklāt ir būtiski atzīmēt, ka arī to personu tiesības, kuras vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu izdara, būdamas nepilngadīgas, aizsargā bērna vislabāko interešu prioritātes princips. Iespējams, ka šādā vecumā bērns vēl nav sasniedzis pietiekamu brieduma pakāpi un līdz ar to arī pienācīgu izpratni par savas rīcības sekām, tāpēc šādā gadījumā vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakts pats par sevi nedrīkst ietekmēt visu personas atlikušo dzīvi. Proti, likumdevējs nedrīkst prezumēt, ka ikviena persona, kas noziedzīgu nodarījumu izdara, būdama nepilngadīga, arī pieaugusi būs vardarbīga un tāda paliks līdz pat mūža galam.

Izglītības un zinātnes ministrija norādījusi: ņemot vērā pieredzi, kas uzkrāta, veicot individuālu izvērtēšanu un lemjot par to, vai atļauja strādāt par pedagogu dodama personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, ir secināms, ka noziedzīgā nodarījuma vardarbīgais raksturs, it īpaši gadījumos, kad noziedzīgais nodarījums izdarīts nepilngadīgā vecumā un vēlāk persona nekādus citus noziedzīgus nodarījumus nav izdarījusi, bet ir ieguvusi izglītību un pilnveidojusi savu profesionālo kompetenci, nav samērīgs iemesls ierobežojumam personai būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem. Arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija uzskata, ka apstrīdētajā normā minētā noziedzīgā nodarījuma vardarbīgajam raksturam nevajadzētu būt par vienīgo pamatojumu tam, lai turpmāk aizliegtu notiesātajai personai būt nodarbinātai tiešā vai pastarpinātā saskarsmē ar bērniem.

Nozīmīgi norādīt arī uz to, ka būtu kritiski vērtējama tādas sistēmas efektivitāte, kas bērna aizsardzību no vardarbības veicinātu vienīgi ar to personu sodīšanu, kuras ir vardarbīgi izturējušās pret bērnu, un preventīviem pasākumiem pret šādām personām, ja līdztekus netiek nodrošināti arī plaši izglītojoši un sociāli pasākumi, kas mērķēti uz tādu riska faktoru novēršanu, kuri pašos pamatos var novest pie kaitējuma nodarīšanas bērnam (*sal. sk. arī: Tobin J., Cashmore J. Article 19. The Right to Protection against All Forms of Violence. In: Tobin J. (ed.) The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. Oxford: Oxford University, 2019, p. 707*). Valstij ir pienākums ne tikai formāli pasargāt ikvienu bērnu no tādām personām, kas izdarījušas vardarbīgus noziedzīgus nodarījumus, bet arī veikt plašus, vispusīgus pasākumus, kuru mērķis ir mazināt sabiedrības toleranci pret vardarbību un izskaidrot vardarbības sekas visām personām, kas saskaras ar bērniem, kā arī mācīt pašus bērnus atpazīt pazīmes, kas var liecināt par vardarbīgām tieksmēm. Valstij jānodrošina arī skaidra un efektīva kārtība ziņošanai par vardarbības faktiem, lai mazinātu sabiedrības toleranci pret vardarbību un ilgtermiņā mazinātu arī vardarbības riskus.

Institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, ir jābūt nodrošinātai ikvienam bērnam drošai videi. Taču pilnībā izslēgt visus riskus nav iespējams. Turklāt tiesībsargs norādījis, ka arī tādas personas, kas iepriekš nav sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, dažkārt, veicot savus darba pienākumus, mēdz pret bērniem izturēties vardarbīgi. Tāpēc valstij būtu jāveic plaši un vispusīgi pasākumi, lai mazinātu pret bērniem vērstas vardarbības riskus, bet aizliegumu agrāk sodītai personai būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem likumdevējs ir tiesīgs noteikt tikai tad, ja šāda persona objektīvi rada bērnam lielāku apdraudējuma risku nekā iepriekš nesodīta persona.

Tas, ka persona reiz tikusi sodīta par vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ne vienmēr ir pietiekams pamats tam, lai konstatētu, ka šī persona apdraud bērnus ilgtermiņā. Paredzot aizliegumu, kas ierobežo personas pamattiesības, ir nevis jāvadās no vispārīgām prezumpcijām, bet gan pēc iespējas jāveicina individuāla taisnīguma sasniegšana. Ar apstrīdēto normu aptvertās situācijas var būt ļoti dažādas. Atšķirīgas var būt gan ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses, gan laiks, kas pagājis kopš tā izdarīšanas. Tāpat arī personas brieduma pakāpe un izpratne par noziedzīgā nodarījuma sekām var būtiski atšķirties atkarībā no tā, vai persona ir nepilngadīga vai pilngadīga.

Tādējādi ar apstrīdēto normu noteiktajam absolūtajam aizliegumam ikvienai par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai būt nodarbinātai institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, nav saprātīga pamata. Pārmērīgu personas tiesību ierobežojumu, tāpat kā nepietiekamu ierobežojumu, nevar atzīt par efektīvu līdzekli legītimā mērķa sasniegšanai.

19.3.3. Satversmes tiesa atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru legītimo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē un kurš no valsts un sabiedrības neprasa nesamērīgi lielu ieguldījumu (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 24.3.1. punktu*).

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija norādījusi, ka lēmums par atļaujas piešķiršanu vai atteikumu piešķirt atļauju par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem būtu jāpieņem valsts iestādes vai pašvaldības izveidotai komisijai, kuras sastāvā varētu iekļaut citu institūciju pārstāvjus. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija saskata riskus tādā gadījumā, ja personas izvērtējumu veiktu iestādes vadītājs vai privāto tiesību subjekts, jo šāds vienpersonisks izvērtējums varētu nebūt pietiekami pamatots. Savukārt Izglītības un zinātnes ministrija uzskata, ka šādu izvērtējumu varētu veikt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Labklājības ministrija norādījusi uz iespēju veidot Izglītības likuma 50. pantā ietvertajam

regulējumam līdzīgu regulējumu, kas mazāk ierobežotu personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, bet vienlaikus spētu garantēt ikviena bērna pasargāšanu no apdraudējuma. Minēto risinājumu ietverošus grozījumus likumā plānots pieteikt izsludināšanai Valsts sekretāru sanāksmē 2021. gada pirmajā ceturksnī.

Satversmes tiesa norāda, ka objektīvi izvērtēt to, vai par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas nodarbinātība iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurā piedalās bērni, apdraud bērnus, var vienīgi tāda persona vai institūcija, kas ir kompetenta gan personas radīta potenciālā apdraudējuma izvērtēšanā, gan arī bērnu tiesību un interešu aizsardzības jautājumos.

To iestāžu vadītāji, kurās uzturas bērni, un to pasākumu organizatori, kuros piedalās bērni, ir atbildīgi par bērna veselības un dzīvības aizsardzību, par to, lai bērns būtu drošībā, lai viņam tiktu sniegti kvalificēti pakalpojumi un ievērotas citas viņa tiesības (*sk. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta pirmo daļu*). Pieņemot darbā bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu, kurās uzturas bērni, vadītājus un darbiniekus, darba devēja pienākums ir pieprasīt informāciju par attiecīgo personu iepriekšējo darbību, kompetenci un pieredzi (*sk. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta trešo daļu*). Turklāt jau šobrīd iestādes vadītājam, darba devējam (par iestādes vadītāju) un pasākuma organizatoram ir pienākums izvērtēt, vai persona, kas sodīta par maznozīmīga miesas bojājuma tišu nodarīšanu vai par tišu noziedzīgu nodarījumu, kas nav minēts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. un 2. punktā, neapdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību. Ja persona neapdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību, tai tiek atļauts būt nodarbinātai iestādē, kurā uzturas bērni, vai pasākumā, kurā piedalās bērni (*sk. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta sesto daļu*).

Tādējādi Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz iestādes vadītājam, darba devējam un pasākuma organizatoram paaugstinātu atbildību, kā arī kompetenci vērtēt, vai iepriekš par tišiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp par smagiem noziegumiem (izņemot tādus noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu, un noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību), sodītām personām ir tiesības būt nodarbinātām saskarsmē ar bērniem. Tādējādi iestādes vadītājam, darba devējam un pasākuma organizatoram jau šobrīd ir pienākums rūpīgi izvērtēt bērna drošības apdraudējuma riskus un to, vai konkrēta persona neapdraud bērna drošību. Tāpat iestādes vadītājam, darba devējam un pasākuma organizatoram jābūt kompetentam arī bērnu tiesību un interešu aizsardzības jautājumos. Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktās prasības iestādes vadītājs, darba devējs un pasākuma organizators var izpildīt tikai tad, ja viņš tās pienācīgi saprot un ir spējīgs adekvāti nodrošināt arī bērna drošības prasību ievērošanu.

Turklāt jāņem vērā, ka iestādes vadītājam, darba devējam un pasākuma organizatoram ir jāievēro piesardzības princips. Pastāvot saprātīgām šaubām par to, vai persona neapdraud bērnu drošību, iestādes vadītājam, darba devējam un pasākuma organizatoram ir pienākums nenodibināt ar attiecīgo personu nodarbinātības tiesiskās attiecības vai, ja šādas attiecības jau ir nodibinātas, tās izbeigt vai atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta septītajai daļai nekavējoties nodrošināt to, ka persona tiek atstādināta no amata pienākumu pildīšanas līdz dienai, kad stāties spēkā un kļuvis nepārsūdzams kompetentās institūcijas pieņemtais lēmums vai tiesas spriedums.

Savukārt atbilstoši minētā panta devītajai daļai strīdus par apstrīdētās normas subjekta atstādināšanu izskata Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Tāpat tiesa Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā izskata jautājumus par nodarbinātības tiesisko attiecību izbeigšanu, kā arī atteikšanos nodibināt nodarbinātības tiesiskās attiecības, ja pieļauta atšķirīga attieksme. Līdz ar to arī vispārējās jurisdikcijas tiesa var individuāli izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā personai ir tiesības būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem.

19.3.4. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija nodrošina normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā. Tostarp inspekcija uzrauga un kontrolē Bērnu tiesību aizsardzības likuma un citu bērnu tiesību aizsardzību regulējošu normatīvo aktu ievērošanu, analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā, sniedz valsts un pašvaldību iestādēm un citām institūcijām ieteikumus bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanai un pilnveidošanai, kā arī sadarbojas ar valsts un pašvaldību iestāžu amatpersonām bērnu tiesību aizsardzības jomā. Turklāt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta astotā daļa paredz, ka Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija var pieprasīt apstrīdētās normas subjekta atstādināšanu, ja tai ir pamatotas aizdomas par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem. Tās pieprasījums nav apstrīdams un pārsūdzams un ir izpildāms nekavējoties.

Tādējādi Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai ir plaša kompetence bērnu tiesību aizsardzības jautājumos. Turklāt tai ir pienākums uzraudzīt, lai tiktu ievērotas Bērnu tiesību aizsardzības likuma normas, tostarp šā likuma 72. pantā ietvertā prasība, lai iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, ikviens bērns būtu drošībā. Šis pienākums ietver arī uzraudzību pār to, lai darbu, kurā ir tieša un ilgstoša vai regulāra saskarsme ar bērniem, veiktu tikai tādas personas, kuras neapdraud bērnu drošību. Tātad Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija būtu kompetenta izvērtēt arī to, vai konkrētai personai ir tiesības būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem.

19.3.5. Izņēmumi no absolūtā aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu

izvērtējumu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan arī regulējums, kas nosaka periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 24.3. punktu*).

Salīdzinošā aspektā vērā ņemamas arī citās Eiropas valstīs pastāvošās alternatīvas absolūtajam aizliegumam par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītām personām būt nodarbinātām saskarsmē ar bērniem, piemēram, absolūtais aizliegums saskarsmē ar bērniem būt nodarbinātām personām, kas sodītas par noteikta veida noziegumiem – dzimumnoziegumiem, cilvēktirdzniecību, prostitūcijas atbalstīšanu un sutenerismu, slepkavību, kā arī bērnu pornogrāfiju. Savukārt aizliegums personām, kas izdarījušas ar miesas bojājumu nodarīšanu vai fizisku vardarbību saistītus noziegumus, ir spēkā tik ilgi, kamēr sodāmība par pastrādāto noziedzīgo nodarījumu nav dzēsta. Dažās valstīs tiesa var personai piespriest aizliegumu strādāt ar bērniem. Ir valstis, kur paredzēts arī darba devēja individuāls izvērtējums, bet noteikts, ka personas, kas pastrādājušas dzimumnoziegumus, nedrīkst būt nodarbinātas saskarsmē ar bērniem un šādām personām sodāmība netiek dzēsta. Savukārt citās valstīs pastāv tāda kārtība, ka darba devējs individuāli izvērtē potenciālā darbinieka piemērotību amatam un paralēli darbojas arī valsts pārvaldes institūcijas, kas veic personas izvērtējumu un sniedz savu atzinumu. Visbeidzot, ir arī tādas valstis, kur personas piemērotību darbam ar bērniem individuāli izvērtē darba devējs (*sk. tiesībsarga sniegto informāciju lietas materiālu 2. sēj. 1.–5. lp.*).

Satversmes tiesas uzdevums nav atrast piemērotāko no alternatīviem risinājumiem leģitīmā mērķa sasniegšanai. Satversmes tiesai arī nav spriedumā jāuzskaita visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 24.3.2. punktu*). Savukārt likumdevējam atbilstoši varas dalīšanas principam ir jāizvēlas piemērotāko no tādiem vienlīdz efektīviem alternatīviem risinājumiem leģitīmā mērķa sasniegšanai, kas personas pamattiesības ierobežo vismazāk.

Par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem var individuāli izvērtēt iestādes vadītājs, darba devējs vai pasākuma organizators, ja nepieciešams, konsultējoties ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju. Šāda papildu kompetence var tikt noteikta arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai, kurai jau šobrīd ir plaša kompetence bērnu tiesību aizsardzības jautājumos un Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasību ievērošanas kontrolē. Tāpat šādu izvērtējumu var veikt arī vispārējās jurisdikcijas tiesa, Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā izskatot ar nodarbinātību saistītus strīdus. No minētā secināms, ka

pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kas turklāt neprasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts un sabiedrības. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

20. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, secinot, ka apstrīdētā norma neatbilst kaut vienai augstāka juridiska spēka normai, tā atzīstama par prettiesisku un spēkā neesošu (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 13. punktu*).

Līdz ar to nav nepieciešams papildus vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

21. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma (akts), kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi: lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, lietās, kas ierosinātas pēc tiesas pieteikuma, Satversmes tiesai citstarp jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo lietu būs tās spriedumam (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Vienlaikus tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja nav lūgusi apstrīdēto normu atzīt par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē. Tomēr apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās dienas vai kāda brīža nākotnē nenovērstu prasītāja civillietā Nr. C12173819 pamattiesību aizskārumu. Apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz prasītāju minētajā civillietā ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības. Līdz ar to apstrīdētā norma attiecībā uz prasītāju minētajā civillietā atzīstama par spēkā neesošu no dienas, kad, pamatojoties uz apstrīdēto normu, ar šo personu tika izbeigtas darba tiesiskās attiecības. Tiesai, izskatot civillietu Nr. C12173819, apstrīdētā norma uz konkrēto personu jāattiecina individuāli, izvērtējot riskus, ko rada tieši šīs personas nodarbinātība, kas citstarp ietver saskarsmi ar bērniem, un šai nolūkā tieši jāpiemēro Satversme un šajā spriedumā ietvertās atziņas.

Izskatāmajā lietā konstatēts, ka pastāv vairāki vienlīdz efektīvi alternatīvi līdzekļi apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tieši likumdevējam ir jāizvēlas viens no šiem līdzekļiem, kas personas pamattiesības ierobežotu vismazāk. Savukārt apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas varētu pakļaut riskam bērnu drošību, jo tādā gadījumā apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums pilnībā zaudētu spēku. Tāpēc bērnu tiesību aizsardzības nolūkā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstoša norma vēl noteiktu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam noteikt rūpīgi izsvērtu, ar šā sprieduma atziņām saskanīgu un Satversmei atbilstošu tiesisko regulējumu, kas nodrošinātu samērību starp personas tiesību ierobežojumu un bērna aizsardzību no vardarbības.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. janvāra.**

2. Attiecībā uz prasītāju civillietā Nr. C12173819 atzīt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no šīs personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 30. martā

lietā Nr. 2020-36-01

"Par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam".

1. Satversmes tiesa 2021. gada 25. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-36-01 "Par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam" (turpmāk – Spriedums), ar kuru atzina Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. janvāra.

Nevaru piekrist Spriedumā ietvertajiem secinājumiem par to, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir absolūts un neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Izskatītajā lietā Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai apstrīdētā norma, kas aizliedz personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas – strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, atbilst Satversmei. Sprieduma 18. punktā atzīts, ka šāds pamattiesību ierobežojums ir absolūts, jo apstrīdētā norma attiecībā uz tajā noteiktā pamattiesību ierobežojuma subjektu loku neparedz izņēmumus un šis ierobežojums ir noteikts uz mūžu.

To, ka šāda veida pamattiesību ierobežojums, kas attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas – ir uzskatāms par absolūtu, Satversmes tiesa jau bija secinājusi iepriekš, 2019. gada 5. decembra spriedumā lietā Nr. 2019-01-01 "Par Civillikuma 163. panta ceturtās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 110. pantam" (*sk. minētā sprieduma 19.2. punktu*). Savus apsvērumus par to, kādēļ nevaru piekrist Satversmes tiesas judikatūrā attīstītajai absolūta aizlieguma definīcijai un kādēļ šāda veida pamattiesību ierobežojums nav atzīstams par absolūtu, jau norādīju

savās atsevišķajās domās par minēto spriedumu (*sk. Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-01-01*). Šie paši apsvērumi attiecināmi arī uz izskatītajā lietā apstrīdēto normu. Proti, arī šajā lietā likumdevējs ar apstrīdēto normu ir mērķtiecīgi un visnotaļ pārdomāti noteicis aizliegumu strādāt institūcijās, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, nevis visām iepriekš sodītajām personām, bet tikai tām personām, kuras ir sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam aizliegumam nav visaptveroša jeb neierobežota rakstura un tas nozīmē, ka nepastāv priekšnoteikumi šā aizlieguma atzīšanai par absolūtu.

3. Piekritu Spriedumā secinātajam, ka apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam ir legītims mērķis – aizsargāt bērnu jeb citu cilvēku tiesības – un ka šāds ierobežojums ir piemērots legītimā mērķa sasniegšanai (*sk. Sprieduma 15. un 17. punktu*). Tomēr nevaru piekrist Spriedumā atzītajam, ka konkrētajā gadījumā pastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē ietvertās pamattiesības aizskartu mazāk, un tādēļ pamattiesību ierobežojums nav nepieciešams.

3.1. Spriedumā atzīts, ka pamattiesību ierobežojuma legītimo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kas turklāt neprasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts un sabiedrības. Par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem varot individuāli izvērtēt iestādes vadītājs, darba devējs vai pasākuma organizators, ja nepieciešams, konsultējoties ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju. Šāda papildu kompetence varot tikt noteikta arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai, kurai jau šobrīd ir plaša kompetence bērnu tiesību aizsardzības jautājumos un Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasību ievērošanas kontrolē. Tāpat šādu izvērtējumu varot veikt arī vispārējās jurisdikcijas tiesa, Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā izskatot ar nodarbinātību saistītus strīdus (*sk. Sprieduma 19.3.5. punktu*).

Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt legītimo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Nevaru piekrist tam, ka ar tiesas norādītajiem līdzekļiem pamattiesību ierobežojuma legītimo mērķi – bērnu tiesību aizsardzība – var sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

Vērtējumam par to, vai un cik lielā mērā ir ierobežojamas iepriekš par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, sodītas personas tiesības strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, vispirmām kārtām jābūt balstītam

uz bērna vislabāko interešu prioritātes principu. Uzskatu, ka likumdevējam ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums ierobežot par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītu personu tiesības strādāt ar bērniem, lai bērnu tiesības un vislabākās intereses netiktu apdraudētas pat netiešā veidā. Nav iespējams garantēt to, ka persona, kas agrāk izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, vairs nekad neizdarīs nekādus noziedzīgus nodarījumus. Šādu varbūtību nevar izslēgt arī iestādes vadītāja, darba devēja, pasākuma organizatora vai Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas vērtējums. Turklāt darba devēja, iestādes vadītāja vai pasākuma organizatora vērtējums var būt subjektīvs, it īpaši tāpēc, ka nav vadlīniju, uz kurām būtu jābalstās, vērtējot par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības strādāt saskarsmē ar bērniem.

3.2. Manuprāt, likumdevējs ir noskaidrojis to, vai nepastāv alternatīvi apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi, un saprātīgi līdzsvarojis personas tiesību uz nodarbošanās brīvību ar bērnu tiesībām un interesēm.

Likumdevējs ir tiesīgs, ievērojot bērna vislabāko interešu prioritātes principu, noteiktām sabiedrības grupām paredzēt tādu tiesisko regulējumu, kas nenodrošina absolūtu individualizāciju un vienādā mērā ir attiecināms uz objektīvi salīdzināmiem, kaut arī atšķirīgiem gadījumiem. Šādu regulējumu likumdevējs ir tiesīgs noteikt, ja, izvērtējot riskus, ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka bez šāda regulējuma var tikt apdraudētas bērna intereses.

Tiesa Spriedumā salīdzinošā aspektā ņēmusi vērā arī citu Eiropas valstu regulējumu, norādot, ka dažādās valstīs pastāv tādas alternatīvas absolūtam aizliegumam visām par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām strādāt saskarsmē ar bērniem kā, piemēram, absolūts aizliegums strādāt saskarsmē ar bērniem tādām personām, kuras sodītas par noteikta veida noziegumiem – dzimumnoziegumiem, cilvēktirdzniecību, prostitūcijas atbalstīšanu un sutenerismu, slepkavību, kā arī bērnu pornogrāfiju –, bet aizliegums strādāt saskarsmē ar bērniem personām, kuras izdarījušas noziegumus, kas saistīti ar miesas bojājumu nodarīšanu vai fizisku vardarbību, ir spēkā tik ilgi, kamēr personai sodāmība par pastrādāto noziegumu nav dzēsta. Tāpat vairākās valstīs pastāv tāda kārtība, ka darba devējs individuāli izvērtē darbinieka piemērotību amatam un paralēli darbojas arī valsts pārvaldes institūcijas, kas veic personas izvērtējumu un sniedz savu atzinumu (*sk. Sprieduma 19.3.5. punktu*). Tomēr tas, ka citās valstīs pastāv no apstrīdētajā normā paredzētās kārtības atšķirīga kārtība, nebūt nenozīmē to, ka likumdevējs būtu ierobežots lemt citādi. Dažādu valstu tiesību sistēmas nekad nav vienādas. Tas izriet no būtiskajām šo valstu tiesību sistēmu tiesiskajām, sociālajām, politiskajām, vēsturiskajām un sistēmiskajām atšķirībām, citstarp arī jautājumā par vardarbību. Tādēļ katras valsts likumdevējs ir tiesīgs, izsverot skartās pretējās intereses, noteikt

personām dažāda apjoma ierobežojumus attiecībā uz darbu iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni. Spriedumā minētie piemēri rāda, ka arī citās valstīs par noteiktiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām likumdevējs ir noteicis aizliegumu strādāt saskarsmē ar bērniem un nav paredzējis personas individuālu izvērtējumu.

Kā tas detalizēti atspoguļots Spriedumā, apstrīdētās normas izstrādes gaitā tās redakcija tika apspriesta Saeimas atbildīgās komisijas sēdēs. Deputāti ir uzsvēruši, ka bērni ir īpaši jāaizsargā no tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu. Apspriežot priekšlikumus par apstrīdētās normas redakciju, tika apsvērta arī iespēja uzticēt personas individuāla vērtējuma veikšanu darba devējam vai citai atsevišķai institūcijai. Tomēr tika uzsvērts, ka darba devējam var nebūt atbilstošas šāda vērtējuma veikšanai nepieciešamas kvalifikācijas. Taču pat viena pielauta kļūda var radīt nozīmīgu kaitējumu bērna interesēm. Pamatojoties uz bērna vislabāko interešu prioritātes principu, likumdevējs atzina, ka, paredzot individuālu vērtējumu, ierobežojuma mērķis nodrošināt ikviena bērna tiesību aizsardzību netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk. Sprieduma 19.2. punktu*).

ANO Ilgtspējīgas attīstības 16.1. mērķis paredz, ka sabiedrībā ir būtiski jāsamazina visu veidu vardarbība. Bērni ir tā sabiedrības daļa, kas ir īpaši aizsargājama no vardarbības un tās izraisītām nelabvēlīgajām sekām. Kā atzīts pētījumā, vardarbība var atstāt ne tikai īslaicīgas, bet arī paliekošas nelabvēlīgas sekas attiecībā uz bērna attīstību un veselību. Turklāt bērni, kuri cieš no vardarbības, visdrīzāk būs pakļauti vardarbībai arī turpmākajā dzīvē (*sk.: World Health Organization. European report on preventing child maltreatment, 2013*).

Tātad likumdevēja novērtējums par potenciālo bērna tiesību un interešu apdraudējumu tādā gadījumā, ja tiktu paredzēti izņēmumi no apstrīdētās normas, ir balstīts saprātīgos apsvērumos. Proti, likumdevējs apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā ir konstatējis risku, ka par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītu personu individuāla izvērtēšana, ko veiktu darba devējs vai cita institūcija, var novest pie tā, ka tiek apdraudētas bērnu tiesības un vislabākās intereses. Tomēr tiesa Spriedumā nav pienācīgi izsvērusi šos apsvērumus un nav argumentējusi to, kādēļ uzskatāms, ka šiem apsvērumiem nav nozīmes.

No apstrīdētās normas izstrādes materiāliem izriet, ka likumdevējs ir vērtējis to, vai konkrētajā gadījumā pastāv alternatīvi līdzekļi, kas personai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk, un pēc šīs izvērtēšanas secinājis, ka ikvienai par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītai personai nosakāms aizliegums strādāt saskarsmē ar bērniem. Tomēr Satversmes tiesa šos likumdevēja jau izvērtētos līdzekļus atzinusi par tādiem, kas ļauj pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi sasniegt

līdzvērtīgā kvalitātē. Taču tieši likumdevējam, izvēloties kādu no vairākiem leģitīmā mērķa sasniegšanai potenciāli piemērotiem līdzekļiem, ir vērtēšanas un lemšanas tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 23.2. punktu*).

Spriedumā norādīts, ka, nosakot ierobežojumu, kas ikvienai par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai liedz strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, likumdevējs nav iespējami saudzīgākajā veidā samērojis ar šo ierobežojumu skartās pretējās intereses. Proti, ar apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums esot pārmērīgs (*sk. Sprieduma 19.3.2. punktu*). Ja reiz Satversmes tiesa uzskatīja, ka likumdevējs nav pareizi izsvēris ar apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu skartās intereses, tad tai bija jānorāda argumenti, kā tieši šī novērtējuma kļūda ir izpaudusies. Proti, Spriedumā bija jāanalizē vardarbīgo noziedzīgo nodarījumu bīstamība un jāsniedz argumenti tam, ka kāds no noziedzīgiem nodarījumiem, uz kuriem attiecas apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, ir tāds, par kuru sodītai personai nebūtu jāliedz strādāt saskarsmē ar bērniem. Taču Spriedumā šāds izvērtējums nav sniegts.

Neapšaubu to, ka persona laika gaitā var mainīties. Tomēr pilnībā izslēgt risku, ka jau sodīta persona var izdarīt jaunu vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, nav iespējams un to apliecina arī informācija, ko Valsts probācijas dienests sniedza Satversmes tiesai lietā Nr. 2019-01-01. Analizējot savā rīcībā esošo informāciju par noziedzīgu nodarījumu recidīvu, Valsts probācijas dienests ir secinājis, ka tieši par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu, sodītas personas biežāk izdara jaunus vardarbīgus noziedzīgus nodarījumus (*sk. Valsts probācijas dienesta sniegto informāciju lietas Nr. 2019-01-01 materiālu 2. sēj. 71. lp.*). Taču Spriedumā informācija par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu recidīvu vispār nav vērtēta, lai gan tai ir būtiska nozīme, samērojot ar apstrīdētajā normā noteikto ierobežojumu skartās pretējās intereses.

Tāpat piekritu Spriedumā atzītajam, ka bērnu aizsardzībai no vardarbības ir tikpat svarīgi veikt arī citus, izglītojošus un sociālus pasākumus, lai sabiedrībā mazinātu toleranci pret vardarbību. Tomēr tas pats par sevi neizslēdz likumdevēja pienākumu veikt preventīvus pasākumus bērnu tiesību un interešu aizsardzībai. Kā norādījusi ANO Bērna tiesību komiteja, valstij no Bērna tiesību konvencijas 19. panta pirmās daļas izriet pienākums ar pienācīgu rūpību novērst jebkāda veida vardarbību pret bērnu. Valstij ir jāveic visaptveroši un integrēti pasākumi, lai nodrošinātu, ka tie pieaugušie, kuri ir atbildīgi par bērnu, ievēro bērna tiesības. Bērna aizsardzībai jāsaakas visupirms ar tādiem pasākumiem, kas aizliedz un preventīvi novērš jebkāda veida vardarbību pret bērnu (*sk. ANO Bērna tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 13 (2011) par bērnu tiesībām būt brīviem no visu veidu vardarbības 5., 45.–46. punktu*). Apstrīdētajā normā ietvertais

ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas kalpo preventīvai bērnu pasargāšanai no vardarbības.

Uzskatu, ka konkrētajā gadījumā, piešķirot bērna vislabāko interešu nodrošināšanai augstāko prioritāti, personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ir ierobežotas iespējami saudzīgākajā veidā. Personām, kuras sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, ar apstrīdēto normu nav atņemtas tiesības izvēlēties tādu nodarbošanos, kas pēc sava rakstura neparedz saskarsmi ar bērniem. Vērtējot ierobežojuma apmēru, jāņem vērā arī tas, ka apstrīdētā norma neattiecas uz tām personām, kuras, lai gan ir sodītas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot. Turklāt vēlreiz uzsveru, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums attiecas nevis uz visām iepriekš sodītajām personām, bet tikai tām personām, kuras ir sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu.

3.3. Apkopojot šo atsevišķo domu 3. punktā izklāstīto, secinu, ka nepastāv tādi personas tiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, kas ļautu pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – aizsargāt bērnu, novēršot jebkādu iespējamu pret viņu vērstas vardarbības risku, – sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

Savukārt vērtējumā par to, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, izšķiroša nozīme, manuprāt, ir tieši bērna tiesībām, kuras prevalē pār personas tiesībām brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos. Bērni ir tie, kas veidos nākotnes Latviju. Vardarbība pret bērnu var atstāt nozīmīgas sekas attiecībā uz viņa turpmāko attīstību. Tādēļ bērnu preventīva aizsardzība no jebkāda veida vardarbības ir būtiska valsts un sabiedrības attīstībai kopumā. Uzskatu, ka likumdevējs, ar apstrīdēto normu ierobežojot personas tiesības brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos, ir ievērojis samērīguma principu. Labums, ko no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā, ir lielāks par tām nelabvēlīgajām sekām, ko personai rada šajā normā ietvertais ierobežojums. Risks, ka, paredzot izņēmumus no apstrīdētās normas vai pieļaujot to, ka par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības strādāt saskarsmē ar bērniem tiek izvērtētas individuāli, var tikt apdraudēts kaut vai tikai viens bērns, nav salīdzināms ar tām nelabvēlīgajām tiesiskajām sekām, ko personai rada ar apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums. Ja, izvērtējot par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu iepriekš sodītas personas atbilstību konkrētam amatam, tiks pieļauta kļūda un tās rezultātā cietīs bērns, tad kurš būs par to atbildīgs?

Līdz ar to uzskatu, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 12. martā

lietā Nr. 2020-37-0106

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Sanita Osipova, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

piedaloties pieteikuma iesniedzējas – Limbažu novada domes – pilnvarotajam pārstāvim Artim Stuckam un pieteikuma iesniedzējas – Ikšķiles novada domes – pilnvarotajam pārstāvim Matīsam Šķiņķim, institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pilnvarotajam pārstāvim Laurim Liepam,

ar tiesas sēdes sekretāri Līvu Ošenieci,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 7. punktu, 19. panta pirmo daļu un 28. pantu,

2021. gada 13., 20., 21., 26. janvāra un 10. februāra atklātā tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatīja lietu

"Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 28.2., 28.19. un 35.4. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2008. gada 18. decembrī pieņēma Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, kas stājās spēkā 2008. gada 31. decembrī. Šā likuma 2. pielikuma "Novadi un to teritoriālā iedalījuma vienības" 55.5. apakšpunktā bija noteikts, ka Limbažu novadā citstarp ietilpst Skultes pagasts. Savukārt saskaņā ar šā pielikuma 35. punktu Ikšķiles novadā ietilpa Ikšķiles pilsēta un Tīnūžu pagasts.

2020. gada 10. jūnijā Saeima pieņēma Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu (turpmāk – Administratīvo teritoriju likums), kas stājās spēkā 2020. gada 23. jūnijā. Atbilstoši šā likuma pielikumam "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" (turpmāk – Administratīvo teritoriju likuma pielikums) Latvijā ir 42 administratīvās teritorijas. Saskaņā ar minētā pielikuma 28.2. un 28.19. apakšpunktu Ikšķiles pilsēta un Tīnūžu pagasts ietilpst Ogres novadā.

Savukārt pielikuma 35.4. apakšpunkts noteic, ka Skultes pagasts ir Saulkrastu novada sastāvā.

Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 2. punkta pirmajam teikumam līdzšinējās republikas pilsētu un novadu pašvaldības turpina pildīt savas funkcijas un uzdevumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā līdz 2021. gada pašvaldību vēlēšanās ievēlētās pašvaldības domes pirmajai sēdei, kura tiek sasaukta šajā likumā noteiktajā kārtībā 2021. gada 1. jūlijā.

2. Satversmes tiesā ir ierosinātas vairākas lietas par Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu atbilstību augstāka juridiska spēka normām, citstarp lieta Nr. 2020-37-0106 pēc Limbažu novada domes pieteikuma un lieta Nr. 2020-38-0106 pēc Ikšķiles novada domes pieteikuma.

Lai veicinātu lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu, 2020. gada 26. oktobrī lietas Nr. 2020-37-0106 un Nr. 2020-38-0106 tika apvienotas vienā lietā. Apvienotajai lietai Nr. 2020-37-0106 piešķirts nosaukums "Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 28.2., 28.19. un 35.4. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam".

3. Pieteikumu iesniedzējas – Limbažu novada dome un Ikšķiles novada dome (turpmāk – Pieteikumu iesniedzējas) – uzskata, ka Administratīvo teritoriju likuma normas, kas paredz šo novadu reformēšanu, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) un Eiropas vietējo pašvaldību hartas (turpmāk – Harta) normām.

3.1. Limbažu novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 35.4. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 101. panta pirmajai daļai, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Tās pieteikumā norādīts, ka ar šo apstrīdēto normu no līdzšinējā Limbažu novada administratīvās teritorijas nodalīts Skultes pagasts, iekļaujot to jaunā Saulkrastu novada administratīvajā teritorijā.

2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas rezultātā Skultes pagasts esot iekļauts Limbažu novada administratīvajā teritorijā, pamatojoties uz iepriekš izstrādātu vairāku pašvaldību apvienošanās projektu un ņemot vērā sabiedriskās apspriešanas rezultātus. Limbažu novads atbildis visiem 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā noteiktajiem novadu veidošanas kritērijiem.

Arī Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – Ministrija) 2019. gada 10. aprīlī publiskotajā sākotnējā administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli un likumprojektā "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" (turpmāk – Likumprojekts), kuru Ministru kabinets iesniedzis Saeimai, bija paredzēts, ka Skultes pagasts ietilpst Limbažu novada administratīvajā teritorijā. Limbažu novada dome esot paudusi konsekventu atbalstu šādam modelim un līdzšinējā novada nedalāmībai. Tomēr Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisija (turpmāk arī – Komisija) un Saeima neesot ņēmušas vērā Limbažu novada pašvaldības viedokli un Skultes pagasts ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 35.4. apakšpunktu iekļauts Saulkrastu novada administratīvajā teritorijā.

Īstenojot administratīvi teritoriālo reformu (turpmāk arī – reforma), neesot veikti pētījumi par jaunā Limbažu novada pašvaldības attīstību un labu pārvaldību, ja no tā administratīvās teritorijas tiek nodalīts Skultes pagasts. Pieņemot šo lēmumu, neesot izdarīti juridiski apsvērumi. Tas bijis politisks lēmums, kura pieņemšanu Saeima uztvērusi kā savu absolūtu tiesību. Attiecīgās apstrīdētās normas pieņemšanas procesā pieļauti arī citi pārkāpumi, turklāt tā esot pieņemta nesaprātīgā steigā un neveicot atbilstošas konsultācijas ar biedrību "Latvijas Pašvaldību savienība" (turpmāk arī – Pašvaldību savienība) un pašvaldību. Limbažu novada dome uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst pašvaldības principam un sociāli atbildīgas valsts principam, kā arī norāda, ka neesot tikusi vērtēta subsidiaritātes principa ievērošana.

Skultes pagasta iekļaušana Saulkrastu novada administratīvajā teritorijā ierobežojot Limbažu novada pašvaldībai Satversmes 101. pantā noteiktās tiesības un spēju objektīvi piedalīties tai noteikto publisko lietu pārvaldīšanā. Proti, ar šādu lēmumu esot nepamatoti samazinātas Limbažu novada pašvaldības finanšu autonomijas tiesības, un tas negatīvi ietekmēšot pašvaldības funkciju izpildes kvalitāti un iedzīvotāju labklājību.

Limbažu novada dome norāda, ka reformas procesā ir grozīta Limbažu novada administratīvās teritorijas robeža, tāpēc publiskajā apspriešanā vajadzējis noskaidrot Limbažu novada vietējās kopienas viedokli un tā neuzklausīšana ir būtisks vietējās demokrātijas un likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta pirmās daļas pārkāpums. Publiskajā apspriešanā, ja tāda būtu rīkota, noskaidrotais vietējās kopienas vairākuma viedoklis būtu varējis būtiski ietekmēt Saeimas deputātu vairākuma balsojumu, un iespējams, ka tie pieņemtu lēmumu nesadalīt Limbažu novada administratīvo teritoriju.

Tiesas sēdē Limbažu novada domes pārstāvis Artis Stucka norādīja, ka Limbažu novada domes rīcībā joprojām neesot informācijas par pētījumiem, kas pamatotu Limbažu novada pašvaldības administratīvās teritorijas sadalīšanas nepieciešamību. Esot pieejams tikai ļoti vispārīgs jaunā Saulkrastu novada profils uz vienas lapas, kas citstarp pat neesot nosūtīts

Limbažu novada pašvaldībai. Konsultācijas ar pašvaldību neesot bijušas jēgpilnas, jo tās neesot bijušas balstītas uz kvalitatīvi sagatavotiem priekšlikumiem par jauna novada izveidi un to laikā arī neesot sniegtas atbildes uz pašvaldības jautājumiem. Tādējādi, iekļaujot Skultes pagastu jaunajā Saulkrastu novadā, neesot izvērtēts pašvaldības viedoklis un intereses.

3.2. Ikšķiles novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 28.2. un 28.19. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai un 5. pantam.

Ikšķiles novada dome 2019. gada maijā sarīkojusi iedzīvotāju aptauju, un tās rezultātā noskaidrots – absolūti lielākā daļa Ikšķiles novada iedzīvotāju uzskata, ka Ikšķiles novads būtu saglabājams kā atsevišķa administratīvā teritorija. Pēc Ikšķiles domes ieskata, vispareizākais iedzīvotāju uzklaušīšanas veids būtu bijusi likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ pantā paredzētā publiskā apspriešana. Tomēr pašvaldība objektīvi neesot varējusi uzsākt padziļinātu diskusiju ar iedzīvotājiem, jo no Ministrijas neesot saņēmusi pamatojumu tam, kāpēc Ikšķiles novads būtu pievienojams Ogres novada administratīvajai teritorijai. Ikšķiles novada dome esot daudzkārt vērsusies pie atbildīgajām valsts institūcijām, kā arī pieņēmusi vairākus lēmumus, kuros paudusi savu viedokli un citstarp lūgusi vērtēt iespēju reformas rezultātā saglabāt Ikšķiles novadu kā atsevišķu administratīvo teritoriju vai arī apvienot to ar Salaspils novadu.

Ministrijas konsultācijas ar Ikšķiles novada domes pārstāvjiem notikušas vien 2019. gada 18. jūlijā, tātad pēc reformas risinājuma izstrādes, pretēji Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā "Par administratīvi teritoriālās reformas turpināšanu" (turpmāk – Saeimas 2019. gada 21. marta lēmums) noteiktajai procedūrai un Eiropas Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa (turpmāk – Kongress) ieteikumiem. Jautājumu uzdošanai esot atvēlētas tikai divas minūtes, un tos uzdot bijis jauts tikai pašvaldību deputātiem. Turklāt starp reformā iesaistītajām institūcijām neesot panākta vienošanās par reformas mērķiem. Arī pašvaldības pārstāvju uzklaušīšana Komisijas sēdē pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā bijusi formāla. Savukārt Komisijas sēdes pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā esot notikušas neatbilstoši Saeimas kārtības rullja prasībām – attālināti, bez diskusijām un nedodot vārdu nevienai ieinteresētajai personai. Tādējādi konsultēšanās ar pašvaldību un iedzīvotājiem Satversmes un Hartas izpratnē neesot notikusi.

Ikšķiles novada dome uzskata, ka, pieņemot Administratīvo teritoriju likumu attālināti, digitālajā platformā *e-Saeima* (turpmāk – platforma *e-Saeima*), Saeima rīkojusies pretēji arī Satversmes 15. pantam un Saeimas kārtības rullim. Platformu *e-Saeima* nevarot uzskatīt par "citu vietu" Satversmes 15. panta izpratnē. Laikā, kad apdraudējums Covid-19 infekcijas

dēļ bijis lielāks, Saeima esot sanākusi uz sēdēm Rīgā, Saeimas namā. Savukārt 2020. gada 10. jūnijā, kad Administratīvo teritoriju likums tika pieņemts trešajā lasījumā, Ministru kabineta izsludinātā ārkārtējā situācija jau esot beigusies, bet deputāti tobrīd nav atradušies vienuviet. Šādos apstākļos Saeima neesot drīkstējusi izskatīt tādos likumprojektus un jautājumus, kuru izskatīšana objektīvi nebija steidzama. Turklāt, izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā, esot bijušas tehniskas problēmas, kas liegušas pilnīgi dzirdēt kādu no deputātiem, kuri izteicās par iesniegtajiem priekšlikumiem.

Pieņemot apstrīdētās normas, kas attiecas uz Ikšķiles novadu, esot pārkāpti arī Satversmes tiesas konkretizētie labas likumdošanas principa elementi, tostarp tiesību normas neesot pamatotas un ekspertu viedokļi neesot ņemti vērā. Tāpat Likumprojekta izskatīšanas procesā Saeima neesot ievērojusi pašas iedibinātās tradīcijas, piemēram, proporcionalitātes principu Komisijas sastāva noteikšanā. Saeimas procedūras pārkāpumi esot pieļauti apzināti un patvaļīgi. Analizējot tos kopsakarā, esot secināms, ka šie pārkāpumi ir būtiski un pastāv augsta iespējamība, ka tad, ja šādi pārkāpumi nebūtu pieļauti, apstrīdētās normas, kas attiecas uz Ikšķiles novadu, netiktu pieņemtas.

Pieņemot Ikšķiles novada domes apstrīdētās normas, esot pārkāpts arī subsidiaritātes princips. Turklāt neesot ņemts vērā tas, ka pašvaldība ir pašpietiekama un ik gadu veic iemaksas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā. Tādējādi neesot konstatēts, ka pašvaldība nespētu pildīt savas funkcijas.

Ikšķiles novada domes apstrīdētās normas neatbilstot arī samērīguma principam. Pašvaldības iedzīvotāju skaits pārsniedzot 10 000 un esot lielāks nekā vairākos citos reformas rezultātā izveidos novados. Ikšķile esot klasificējama kā reāls un perspektīvs attīstības centrs, un tās pievienošana citiem novadiem varot kavēt tās attīstību. Apstrīdētās normas neradīšot nekādus ieguvumus sabiedrībai, bet vismaz pašvaldības iedzīvotājiem noteikti radīšot zaudējumus.

Tiesas sēdē Ikšķiles novada domes pārstāvis Matīss Šķiņķis norādīja, ka pašvaldība ir izveidota tieši vietējo iedzīvotāju interešu nodrošināšanai. Pašvaldības iedzīvotāji, demokrātiskā procesā pašorganizējoties, varot visefektīvāk vadīt būtisku daļu no publiskajiem jautājumiem savā pašvaldībā. Saeimas pieeja subsidiaritātes principam esot formāla. Pēc Ikšķiles novada iekļaušanas jaunajā Ogres novadā Ikšķiles novada iedzīvotāji zaudēšot iespēju efektīvi iesaistīties sava novada jautājumu izlemšanā, citstarp arī tādēļ, ka viņu skaits salīdzinājumā ar kopējo jaunā Ogres novada iedzīvotāju skaitu esot relatīvi mazs.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstos norāda, ka Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 28.2., 28.19.

un 35.4. apakšpunkts (turpmāk arī – apstrīdētās normas) atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

4.1. Saeima atbildes rakstos izklāsta Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas gaitu un norāda, ka Komisijas sēdes, kurās Likumprojekts tika izskatīts pirms otrā un trešā lasījuma, bija atklātas un tajās varēja piedalīties jebkurš interesents.

Informācija par reformu, tās mērķi un pamatojums esot detalizēti atspoguļots vairākos Ministru kabineta politikas plānošanas dokumentos, Likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (turpmāk – anotācija), kā arī Ministrijas tīmekļvietnē pieejamos materiālos un citos dokumentos un pētījumos. Ministrija esot sagatavojusi arī katras jaunās pašvaldības profilu, kurā norādītas to veidojošās pilsētas un pagasti, sniegts jaunās administratīvās teritorijas raksturojums, aplūkoti ar budžetu, investīcijām, darbaspēka migrāciju, uzņēmējdarbību un izglītību saistīti jautājumi.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas, kā arī Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālās uzraudzības departamenta judikatūru, Saeima norāda, ka pašvaldība nav uzskatāma par "valsti valstī" un, pieņemot ar reformu saistītas tiesību normas, tostarp tās, kuras noteic administratīvi teritoriālo iedalījumu, likumdevējam ir plaša rīcības brīvība. Savukārt Satversmes tiesa savās pilnvarās esot ierobežota un varot izvērtēt lietu tikai tiktāl, ciktāl uz to iespējams attiecināt juridiskus argumentus. Izskatāmās lietas ietvaros neesot iespējams izmantot samērīguma vērtēšanas metodoloģiju, bet varot pārbaudīt vienīgi to, vai likumdevējs apstrīdētās normas nav pieņēmis patvaļīgi. Turklāt ne Satversme, ne Harta neparedzot pašvaldības tiesības uz tai ar likumu noteiktās administratīvās teritorijas nemainību vai tiesības reformas ietvaros pieprasīt konkrētu administratīvo teritoriju. Tātad nedz Satversme, nedz arī Harta nenosakot, ka Skultes pagasts nevarētu ietilpt Saulkrastu novada sastāvā vai Ikšķiles pilsēta un Tīnūžu pagasts – Ogres novada sastāvā.

Attiecībā uz Limbažu novadu Saeima paskaidro, ka vienīgā atšķirība no sākotnēji Ministrijas piedāvātā administratīvi teritoriālā iedalījuma modeļa esot tā, ka attiecīgajā administratīvajā teritorijā vairs nav Skultes pagasta. Saeima par nepamatotu uzskata arī Limbažu novada domes argumentu, ka tādējādi esot samazinātas Limbažu novada pašvaldības finanšu autonomijas tiesības un ierobežota pašvaldības spēja īstenot tās kompetenci.

4.2. Apstrīdētās normas esot pieņemtas, ievērojot labas likumdošanas principu. Tas, kura komisija izskata likumprojektu, un atbildīgās komisijas maiņa esot Saeimas iekšējās darbības jautājums, un atbilde uz to esot rodama nevis juridiskos, bet gan politiskos apsvērumos. Administratīvi teritoriālās reformas komisija esot izveidota ar Saeimas 2019. gada 7. novembra lēmumu "Par speciālās Administratīvi teritoriālās reformas

komisijas izveidošanu". Saskaņā ar šo lēmumu Saeima Komisijā ievēlot pa vienam deputātam no katras frakcijas, tādējādi paredzot visām frakcijām vienlīdzīgas iespējas piedalīties Komisijas darbā. Turklāt ne Satversme, ne kāds cits normatīvais akts nenosakot tādu ierobežojumu, kas liegtu Komisijas vadību uzticēt ministrijas parlamentārajam sekretāram. Ikšķiles novada domes norādītajam ierobežojumam, ja tāds tiktu noteikts, nebūtu juridiska pamata un tas pārkāptu Saeimas deputātam Satversmes 101. pantā noteiktās tiesības piedalīties Saeimas darbā.

Savukārt Satversmes 15. pants pieļaujot iespēju Saeimas sēdes noturēt arī attālināti, izmantojot elektronisku sēdes vadības programmatūru. Mūsdienu tehnoloģijas esot radījušas iespēju Saeimas sēdes noturēt arī tādā veidā, ka deputāti neatrodas vienā telpā, bet cits citu var dzirdēt un redzēt, turklāt arī deputātu balsojumi esot redzami. Turklāt "ārkārtīgi apstākļi" Satversmes 15. panta izpratnē varot pastāvēt arī tad, kad valstī nav izsludināts izņēmuma stāvoklis vai ārkārtējā situācija. Pēc Saeimas ieskata, laikā, kad Likumprojekts tika izskatīts un pieņemts trešajā lasījumā, esot pastāvējuši tās darba norisi apdraudoši apstākļi, proti, tobrīd epidemioloģiskā drošība bijusi apdraudēta sakarā ar Covid-19 infekcijas izplatību.

Satversmes un Saeimas kārtības ruļļa normas esot piemērojamas atbilstoši to jēgai un ievērojot principu, ka valsts varas orgānu lemtspēja un ar to nesaraujami saistītā Latvijas valsts pastāvēšana ir prioritāra jebkuros apstākļos. Ārkārtīgu apstākļu dēļ sasauktas Saeimas sēdes norise un attiecīgo apstākļu dinamika varot prasīt arī atkāpes no normālas sēdes norisei radītajām tiesību normām. Platformas *e-Saeima* pavērtās iespējas nodrošinot to, ka Saeimas sēdes notiek, pēc būtības ievērojot visas no Satversmes izrietošās prasības attiecībā uz Saeimas darbību un Saeimas kārtības ruļli paredzētajām procedūrām. Ikviens, noskatoties Saeimas tīmekļvietnē pieejamos sēžu videoierakstus, varot pārliecināties par platformas *e-Saeima* funkcionalitāti un to, ka šī platforma nodrošina visas svarīgākās Saeimas deputātu tiesības.

4.3. Apstrīdēto normu atbilstība Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam esot vērtējama kopsakarā. Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā neesot noteikta no Hartas noteikumiem atšķirīga kārtība vai jaunas prasības, kas būtu jāņem vērā, veicot konsultācijas ar pašvaldībām reformas ietvaros. Tā kā pašvaldības administratīvās teritorijas robežu grozīšana notikusi reformas ietvaros, šajā gadījumā neesot obligāti jāriko publiskā apspriešana saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta otrās daļas 1. punktu. Tomēr pašvaldības domei neesot bijis liegts šādu apspriešanu rīkot.

Pieteikumu iesniedzējas esot atsaukušās uz rekomendējoša rakstura dokumentiem, kuri neuzliek valstij obligātus juridiskus pienākumus.

Konsultēšanās ar pašvaldībām jau reformas sagatavošanas un ar to saistīto dokumentu izstrādes procesā esot labā prakse, tomēr no minētajiem dokumentiem neizrietot tas, ka Hartai atbilstoša būtu tikai tāda konsultēšanās, kas veikta jau pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimai. Tieši Saeimas komisijās notiekot visaktīvākais likumprojektu izstrādes darbs. Turklāt atbildīgā komisija pēc pašvaldības viedokļa uzklaušanās varot formulēt savus priekšlikumus, tostarp arī tādus, kuru rezultātā tiktu izveidots citāds administratīvi teritoriālais iedalījums. Tādējādi konsultēšanos ar pašvaldībām vajagot vērtēt, aptverot visu reformas īstenošanas procesu, un esot svarīgi tas, lai konsultācijas notiktu pirms, nevis pēc galīgā lēmuma pieņemšanas. Turklāt tas, ka pašvaldība nepiekrīt reformas mērķiem, automātiski nepadarot apstrīdēto normu par neatbilstošu Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Saeima paskaidro, ka pirms otrajam un arī trešajam lasījumam sagatavotā Likumprojekta izskatīšanas Komisijā ikvienam deputātam bijuši pieejami visi no Limbažu novada domes un Ikšķiles novada domes saņemtie materiāli, tostarp domju lēmumi par to viedokli attiecībā uz reformu. Turklāt abu pašvaldību pārstāvji esot uzklaušiti vairākās Komisijas sēdēs. Tādējādi Saeimai neesot šaubu par to, ka konsultēšanās ar Limbažu novada domi un Ikšķiles novada domi notikusi atbilstoši Hartas prasībām un pašvaldībām bijis pietiekami daudz laika sagatavoties sava viedokļa sniegšanai Komisijas sēdēs.

Atbildes rakstā par Ikšķiles novada domes pieteikumu Saeima norāda, ka apstrīdētā norma atbilst arī Hartas 4. panta trešajai daļai, jo no tās izrietošais subsidiaritātes princips ir piemērojams vienīgi gadījumos, kad pašvaldību funkcijas tiek nodotas citām institūcijām vai pašvaldībām tiek piešķirtas jaunas funkcijas. Reforma gan varot ietvert šādu funkciju pārdali, tomēr ar Ikšķiles novada domes pieteikumā apstrīdētajām normām pašvaldības funkcijas netiekot nedz ietekmētas, nedz pārdalītas. Tātad subsidiaritātes princips ar apstrīdētajām normām netiekot skarts un tā ievērošana izskatāmās lietas ietvaros neesot vērtējama. Ikšķiles novada domes atsaukšanās uz Satversmes tiesas judikatūru saistībā ar subsidiaritātes principa piemērošanu esot nepamatota.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis Lauris Liepa norādīja, ka administratīvi teritoriālā reforma ir jāvērtē caur visas sabiedrības kopējo interešu prizmu. Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā esot ietverts politisks uzdevums Ministru kabinetam turpināt uzsāktās administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu un līdz 2019. gada 1. decembrim iesniegt Saeimai Likumprojektu. Ministru kabinets esot izpildījis tam noteikto uzdevumu, 2019. gada 21. oktobrī iesniedzot Saeimai Likumprojektu. Saeimas pārstāvis atkārtoti norādīja, ka izskatāmās lietas ietvaros jāvērtē tikai apstrīdētās normas un subsidiaritātes princips ar tām netiekot skarts.

5. Pieaicinātās personas – 13. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas – pārstāvis Juris Pūce tiesas sēdē norādīja, ka Likumprojekts Saeimā nav izskatīts sasteigti un Saeimas deputātiem un pašvaldībām ir bijusi iespēja piedalīties šajā procesā. Parlamentā politiskais atbalsts administratīvi teritoriālajai reformai esot bijis augsts. To apliecinot gan Saeimas 2019. gada 21. marta lēmums, kas pieņemts vienbalsīgi, gan arī to deputātu skaits, kuri atbalstīja Likumprojektu visos lasījumos.

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisijas sēdes notikušas klātienē un deputātiem bijuši pieejami lēmumu projekti un vēstules, kas saņemtas no pašvaldībām. Jautājumi, kas attiecas uz Limbažu novada robežām, esot izskatīti trijās sēdēs pirms otrā lasījuma un vēl vienā sēdē pirms trešā lasījuma. Savukārt jautājumi par Ikšķiles novadu esot izskatīti divās Komisijas sēdēs. Minētie jautājumi esot plaši apspriesti, par tiem izteikušies daudzi deputāti, Saeimas Juridiskā biroja, Ministrijas un arī pašvaldību pārstāvji. To apliecinot Komisijas sēžu protokoli. Likumprojektā esot ieviestas atsevišķas izmaiņas salīdzinājumā ar Ministru kabineta iesniegto projektu, taču tās visas tikušas apspriestas, klātesot attiecīgo pašvaldību pārstāvjiem un dodot viņiem iespēju izteikties. Par attiecīgajiem priekšlikumiem Komisija lūgusi Ministrijas viedokli, un tie esot apspriesti arī Saeimas sēdēs. Tādējādi priekšlikumi esot izskatīti pienācīgā kārtā, ievērojot Saeimas kārtības rullī paredzēto procesu un Hartas prasības attiecībā uz konsultēšanos.

6. Pieaicinātā persona – Ministru kabinets – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai un 5. pantam.

Konsultēšanās, īstenojot reformu, esot ļoti būtiska, tomēr Harta neliedzot izstrādāt sākotnējo reformas modeli un rīkot konsultācijas par to. Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumu nevarot uzskatīt par konsultāciju procesu reglamentējošu normatīva rakstura dokumentu. Tas esot politisks dokuments, kas neuzliek Ministru kabinetam konkrētus pienākumus attiecībā uz konsultēšanās laiku un procesu, bet vispārīgi atsaucas uz Hartas 5. pantu. Tāpat no Satversmes un Hartas neizrietot pienākums rīkot konsultācijas tieši ar pašvaldības iedzīvotājiem. Viņu iesaiste un uzklausišana esot vēlama, lai pašvaldības dome varētu formulēt savu viedokli un pieņemt attiecīgu lēmumu. Tomēr valstij, veicot reformu, neesot pienākuma nodrošināt to, ka jebkuras atsevišķas pašvaldības nevēlēšanās tikt apvienotai ar citām pašvaldībām tiks ņemta vērā.

Visaptverošs reformas pamatojums varot tikt balstīts uz dažādiem apsvērumiem, tostarp tādiem, kas attiecas uz plašākām visas sabiedrības interesēm. Sabiedrības interesēm atbilstot resursu un funkciju izpildes ziņā iespējami efektīvākas un racionālākas valsts pārvaldes sistēmas veidošana.

Vērā esot jāņem arī tādi apstākļi kā pašvaldības demogrāfiskās situācijas attīstība, finansējums, funkciju izpildes izmaksas, iedzīvotāju migrācijas paradumi. Tomēr ne Satversme, ne Harta neparedzot, cik un kāda lieluma pašvaldībām valstī būtu jāpastāv. Reiz izveidota pašvaldība varot tikt apvienota lielākā pašvaldībā kopā ar citām pašvaldībām vai sadalīta mazākās pašvaldībās.

Ministru kabinets norāda, ka reformas sagatavošanas un attiecīgā likumprojekta pieņemšanas process ietver daudz tiesībpolitisku izšķiršanos, kas savukārt ietver dažādu interešu sabalansēšanu, un lēmēj institūcijām esot ievērojama rīcības brīvība. Citstarp vērā esot jāņem gan pašvaldību iedzīvotāju tiesības uz efektīvu pakalpojumu saņemšanu, gan ilgtspējīga pašvaldības attīstība un resursu izmantošanas efektivitāte. Šāda interešu līdzsvarošana nenozīmējot to, ka Ministru kabinetam vai Saeimai kā galīgā lēmuma pieņēmējiem būtu jāpamato tas, ka reformas rezultātā tūlītēji uzlabosies katras atsevišķas līdzšinējās pašvaldības situācija. Sabiedrības interesēs pieņemts lēmums varot nesakrist ar katras atsevišķas pašvaldības individuālajām interesēm. Resursu pārdale to lietderīgākai izmantošanai un sadarbība efektīvākai funkciju nodrošināšanai plašākā teritorijā gandrīz vienmēr nozīmējot to, ka atsevišķa dalībnieka situācija apvienotajā modelī var īslaicīgi pasliktināties.

Nepieciešamība veikt reformu esot uzsvērtā arī Latvijas Bankas 2019. gadā veiktajā pētījumā "Kas nosaka pašvaldību budžeta izdevumu atšķirības?" (turpmāk – Latvijas Bankas 2019. gada pētījums), norādot, ka pašvaldībām deleģēto pakalpojumu sniegšana būtu jākoncentrē lielākos novados, ņemot vērā iedzīvotāju skaita samazināšanos Latvijā. Savukārt mērķi, kuru dēļ reformas ietvaros mazākas pašvaldības tika apvienotas lielākās pašvaldībās, esot norādīti Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" (turpmāk – Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvais ziņojums). Pēc Ministru kabineta ieskata, apstrīdētās normas neskar subsidiaritātes principu, jo paredz funkciju pārnesi uz citu tāda paša līmeņa – novada – pašvaldību.

Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāvis Artūrs Toms Plešs norādīja, ka racionālāk ir konsultēties par jau sagatavotu konkrētu administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli. Reformas sagatavošanas procesā esot bijusi pieejama pietiekami plaša informācija, lai Ministru kabinets varētu pieņemt lēmumu. Šī informācija esot bijusi publiski pieejama, tāpat kā pašvaldību sniegtie viedokļi. Ministru kabinets, pieņemot ar reformu saistītos lēmumus, kas ietekmēs Latvijas tālāko attīstību un nākotni, esot vadījies pēc tā, kādā veidā iespējams panākt visiem Latvijas iedzīvotājiem vislabāko rezultātu, nodrošinot sabalansētu un ilgtermiņa turpmāko attīstību.

7. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

Saeimai kā likumdevējam, lemjot par reformu, esot plaša rīcības brīvība, bet jāievēro sabiedrības intereses, kā arī normatīvie akti. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, Saeima, lemjot par Skultes pagasta pievienošanu Saulkrastu novadam un par līdzšinējā Ikšķiles novada pievienošanu Ogres novadam, ir vērtējusi iedzīvotāju vajadzības, nākotnes attīstības iespējas un pievienošanas lietderību. Satversmes tiesa varot kontrolēt veikto pasākumu tiesiskumu tiktāl, ciktāl tie ir acīmredzami nepiemēroti reformas mērķu īstenošanai, taču tai neesot jāpārbauda tas, vai šie pasākumi ietver vislabāko un lietderīgāko risinājumu. Tieslietu ministrija norāda, ka reformas izstrādes laikā vairākkārt uzklāusits Pieteikumu iesniedzēju viedoklis un tāpēc uzskatāms, ka konsultēšanās notikusi atbilstoši Hartas prasībām.

Tiesas sēdē Tieslietu ministrijas pārstāves Laila Medina un Iveta Brīnuma norādīja, ka apstrīdētās normas tiešā veidā neietekmē subsidiaritātes principu, jo ir vērstas uz pašvaldību teritorijas noteikšanu un robežu maiņu, nevis uz pašvaldību funkciju pārdali vai konkrētiem uzdevumiem, kas uzticēti vietējai varai. Konsultēšanās mērķis esot veicināt dialogu, bet tā esot normāla prakse, ka šā procesa ietvaros kāds viedoklis netiek ņemts vērā. Saeimai esot jāpieņem lēmumi, balstoties uz savu pārliecību par to, kāds ir atbilstošākais tiesiskais regulējums attiecībā uz administratīvi teritoriālo iedalījumu.

Turklāt viens no demokrātijas pamatprincipiem esot rūpēšanās par to, lai demokrātiskās institūcijas turpinātu darboties un to darbība netiktu pārtraukta arī ārkārtējos apstākļos. Tieslietu ministrija norāda, ka pārkāpumi Saeimas lēmumu pieņemšanā sakarā ar platformas *e-Saeima* izmantošanu nav konstatēti.

8. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

8.1. Ministrija norāda, ka, gatavojoties konsultācijām ar pašvaldību domēm par administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, tika sagatavoti un pašvaldību domēm izsniegti profili – materiāli par katru jauno pašvaldību –, kuros raksturota pašreizējā situācija katrā līdzšinējā pašvaldībā, kā arī ietvertas prognozes attiecībā uz apvienoto pašvaldību. Novadu apvienošanas pamatojums esot nesaraujami saistīts ar reformas kopējiem mērķiem un pamatojumu, kas sniegts Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā. Tāpat šie mērķi līdz ar attiecīgu pamatojumu minēti virknē agrāku dokumentu, tostarp Ministru kabineta 2013. gada 26. marta informatīvajā ziņojumā "Administratīvi teritoriālās reformas izvērtējums",

Ministru kabineta 2014. gada 30. decembrī apstiprinātajās Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnēs 2014.–2020. gadam, Ministru kabineta 2017. gada 3. maija informatīvajā ziņojumā "Par valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu un valsts pārvaldes institūciju sadarbības teritoriju izveidi", kura sagatavošanas laikā notikušās konsultācijas ar pašvaldībām ņemtas vērā, izstrādājot administratīvi teritoriālās reformas piedāvājumu 2019. gadā. Uz nepieciešamību izdarīt grozījumus valsts administratīvi teritoriālā iedalījuma struktūrā esot norādīts arī Valsts kontroles revīzijas ziņojumos un Latvijas Bankas 2019. gada pētījumā. Arī Eiropas Komisija un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija esot vērsušas uzmanību uz problēmām, kas rodas pašvaldību mazā izmēra un iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ.

Pašvaldībai vajagot būt tik lielai, lai būtu nodrošināti tās autonomo funkciju izpildei nepieciešamie pašvaldības budžeta ieņēmumi, ko ietekmē dažādi reģionālās ekonomikas faktori. Tikai 14 no līdzšinējām 119 pašvaldībām esot spējušas nodrošināt ar darba vietām vismaz pusi no to iedzīvotājiem. Atbilstoši aplēsēm iedzīvotāju skaits visstraujāk samazināšoties tieši tajās pašvaldībās, kuras piedāvā mazāk darba iespēju. Savukārt pēc reformas veikšanas 30 pašvaldībās no 42 pašvaldībām būšot pieejamas darba vietas vismaz 40 procentiem to iedzīvotāju.

Attiecībā uz Skultes pagasta iekļaušanu Saulkrastu novadā Ministrija norāda, ka Limbažu novada dome ir piekritusi sākotnējam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim, saskaņā ar kuru Skultes pagasts ietilptu Limbažu novadā. Tomēr Saulkrastu kā administratīvā centra sasaite ar Skultes pagastu esot saderīga, raugoties no dažādiem aspektiem. Savukārt attiecībā uz Ikšķiles novada apvienošanu ar Ogres, Ķeguma un Lielvārdes novadiem Ministrija norāda, ka reformas sagatavošanas laikā konstatēti daudzi apstākļi, kas veicinājuši tieši šādas administratīvās teritorijas izveidi.

8.2. Ministrija, atsaucoties uz Hartas paskaidrojošo ziņojumu, norāda, ka konsultācijām ar pašvaldībām jābūt balstītām uz abpusēju cieņu, atklātību un atvērtību dažādu viedokļu izteikšanai un uzklausīšanai. Tomēr Harta neliedzot izstrādāt sākotnējo reformas modeli un rīkot konsultēšanos par konkrētu piedāvājumu.

Konsultāciju norises kārtība neesot noteikta atsevišķā dokumentā, bet tās rīkotas, ņemot vērā Hartas prasības, kā arī to pavadošajos dokumentos un Satversmes tiesas spriedumos ietverto interpretāciju. Konsultācijas neesot oficiāli protokolētas, tomēr Ministrijas darbinieki veikuši neformālus pierakstus, kas vēlāk izmantoti, vērtējot dažādus saņemtos viedokļus un lemjot par izmaiņu veikšanu sākotnēji piedāvātajā administratīvi teritoriālā iedalījuma modelī. Turklāt konsultāciju process esot skatāms plašāk par atsevišķu tikšanos, proti, tas varot notikt arī oficiālas sarakstes, tikšanos ar

iedzīvotājiem un citās sadarbības formās. Pašvaldību domēm arī bijusi iespēja pieņemt lēmumus, tajos paužot savu attieksmi pret plānoto reformu, kā arī sūtīt vēstules atbildīgajām valsts institūcijām. Arī iedzīvotājiem bijusi iespēja iesniegt Ministrijai savus priekšlikumus un iebildumus attiecībā uz plānoto reformu, kā arī iegūt informāciju telefoniski. Ministrija par visām aktualitātēm saistībā ar reformu sabiedrību informējusi savā tīmekļvietnē.

Ministrijai esot pienākums savlaicīgi informēt pašvaldības domi par apspriešanai nodoto reformas projektu, lai dome, ja tas nepieciešams, paspētu noskaidrot iedzīvotāju viedokli un pieņemt attiecīgu lēmumu. Pēc Ministrijas ieskata, pienākums noskaidrot attiecīgās pašvaldības viedokli varot tikt uzskatīts par pilnībā izpildītu gadījumos, kad pirms galīgā lēmuma pieņemšanas ir notikušas konsultācijas ar šīs pašvaldības domes deputātiem. Konsultācijas ar Ikšķiles un Limbažu novadu domēm esot notikušas attiecīgi 2019. gada 18. un 25. jūlijā. Uzaicinājumi uz konsultācijām esot nosūtīti savlaicīgi. Saņemtos priekšlikumus un iebildumus Ministrija esot izvērtējusi.

8.3. Tiesas sēdē Ministrijas pārstāvji Ilze Oša, Raivis Bremšmits un Diāna Orlovska norādīja, ka šī reforma ir 2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas turpinājums un esot saglabāti tolaik izvirzītie mērķi, proti, nodrošināt pašvaldību spēju efektīvi un optimāli pildīt visas savas autonomās funkcijas un atrast tādu piemērotu modeli, kas novērstu līdzšinējo pašvaldību sadrumstalotību un līdz ar to mazinātu resursu neracionālu izmantošanu. Efektivizējot pakalpojumu sniegšanu, esot iespējams arī samazināt kopējos pašvaldību izdevumus.

Ministrijas pārstāvji norādīja, ka pēc konsultēšanās ar pašvaldībām atsevišķos gadījumos plānotais administratīvi teritoriālais sadalījums esot mainīts. Taču šādu gadījumu neesot daudz, jo, izvērtējot priekšlikumus, lielākoties secināts, ka tie neatbilst reformas mērķim.

9. Pieaicinātā persona – Valsts kontrole – norāda, ka tā pārbaudot valsts, pašvaldību un citu likumā minēto subjektu rīcību ar finanšu līdzekļiem un mantu, bet konkrētu darbību tiesiskuma un normatīvā regulējuma izvērtējumu veicot tikai revīziju ietvaros. Vairāku revīziju ietvaros Valsts kontrole esot vērtējusi jautājumu par pašvaldību funkciju nodrošināšanai nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru.

Revīziju gaitā konstatētais ļaujot secināt, ka vadības grāmatvedības organizēšana pašvaldībās nav ierasta prakse un tāpēc iespējas objektīvi vērtēt valsts administratīvi teritoriālā iedalījuma izmaiņu ietekmi uz pašvaldību finansiālo spēju nodrošināt pašvaldības funkciju īstenošanu ir ierobežotas. Pašvaldību sniegto pakalpojumu izmaksu noteikšana lielākoties neesot balstīta uz pakalpojuma sniegšanas procesa un tajā izmantoto resursu analīzi. Pašvaldību sniegto pakalpojumu izmaksas tiekot vispārīgi attiecinātas uz funkcionālo kategoriju, kurā ietverts plašs un nekonkrēts

uzdevumu loks, tādējādi faktiski liedzot gūt skaidru priekšstatu par pašvaldības funkciju nodrošināšanai nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru. Turklāt virkne pašvaldību autonomo funkciju un to izpildes kārtība neesot detalizēti regulēta normatīvajos aktos un pašvaldībām esot pietiekami liela rīcības brīvība, lemjot par piemērotāko veidu savu autonomo funkciju izpildes nodrošināšanai.

Tiesas sēdē Valsts kontroles pārstāvis Edgars Korčagins norādīja, ka nav iespējams objektīvi spriest par reformas ietekmi uz pašvaldību izdevumiem, jo neesot zināms, cik izmaksā katras konkrētās pašvaldību funkcijas īstenošana. Valsts kontrole tās veiktajās revīzijās neesot guvusi pārlicību par to, ka mazākās pašvaldībās pakalpojumu izmaksas vienmēr ir dārgākas. Tomēr tas, ka grāmatvedībā nav skaidri nodalīti dažādi pašvaldību sniegto pakalpojumu veidi un īstenoto funkciju izmaksas, neliecinot par labu pārvaldību.

Valsts kontrole esot vērtējusi ar reformu saistītus jautājumus revīzijas ziņojumā "Par Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada pārskatu" un konstatējusi atsevišķas nepilnības līdzekļu izlietojumā reformas sagatavošanas procesā. Valsts kontrole neesot vērtējusi valdības sagatavoto ziņojumu vai kādu citu politikas plānošanas dokumentu, kurā reformas kontekstā būtu apskatītas pašvaldību funkcijas un to sniegtie pakalpojumi.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Banka – paskaidro, ka pašvaldību budžetu izdevumi Latvijā veido nozīmīgu daļu no valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumiem, tādējādi ietekmējot makroekonomisko situāciju ne tikai administratīvo teritoriju ietvaros, bet arī valstī kopumā.

Līdzšinējais administratīvi teritoriālais iedalījums Latvijā iedzīvotāju skaita un ekonomiskās aktivitātes ziņā esot ļoti neviendabīgs. Esot paredzams tas, ka tuvākajos gadu desmitos iedzīvotāju skaits turpinās sarukt. Nelabvēlīgās demogrāfiskās pārmaiņas varot ne tikai radīt sarežģījumus pašvaldību budžetu veidošanā, bet arī apgrūtināt atbilstošu darbinieku piesaisti pašvaldības funkciju nodrošināšanai. Ilgtermiņā šāda situācija varot negatīvi ietekmēt pašvaldību sniegto pakalpojumu kvalitāti un pieejamību, kā arī pašvaldību iespējas veicināt savas teritorijas attīstību.

Latvijas Bankas 2019. gada pētījumā citstarp esot secināts, ka Latvijā pastāv negatīva sakarība starp novada pašvaldības budžeta uzturēšanas izdevumiem uz vienu iedzīvotāju un attiecīgā novada iedzīvotāju skaitu, proti, jo mazāka pašvaldība, jo dārgāka tās funkciju īstenošana. Ilgtermiņā tas varot ierobežot pašvaldību iespējas veikt investīcijas savas teritorijas attīstībā. Tāpat pētījumā esot secināts, ka administratīvi teritoriālā iedalījuma pārmaiņas, proti, lielāku novadu izveidošana, ir viens no risinājumiem, kā mazināt demogrāfisko tendenču negatīvo ietekmi uz pašvaldību finansēm.

Veidojot jaunu administratīvi teritoriālo iedalījumu, esot jāņem vērā arī citi faktori, piemēram, infrastruktūras esība un citas īpatnības, kas var ietekmēt pakalpojumu pieejamību jaunveidojamos novados, kā arī jārisina jautājumi, kas saistīti ar labas pārvaldības principa nodrošināšanu.

Latvijas Banka vērs Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka Pieteikumu iesniedzēju argumenti attiecas galvenokārt uz likumdošanas procesu, kādā pieņemtas apstrīdētās normas, nevis uz novadu reformēšanas ekonomisko pamatojumu. Ministru kabinetam un arī Saeimai esot pienākums pastāvīgi pārbaudīt un, ja nepieciešams, pilnveidot valsts pārvaldes institucionālo sistēmu.

Tiesas sēdē Latvijas Bankas pārstāvji Edvards Kušners un Kārlis Vilerts norādīja, ka 2019. gadā diskusijas par reformu galvenokārt fokusējās uz iedzīvotāju skaita ziņā lielāku pašvaldību izveidi. Tādējādi Latvijas Banka savā pētījumā esot centusies rast atbildi uz jautājumu, vai pieņēmums par to, ka lielāku pašvaldību izveidošana varētu nodrošināt kādu ekonomisku ieguvumu, ir pamatots. Ekonomikas teorija viennozīmīgas atbildes nesniedzot. No vienas puses, pārvaldes organizēšanai mazās teritoriālā iedalījuma vienībās esot virkne priekšrocību, piemēram, vietvara varot labāk izprast iedzīvotāju vajadzības un attiecīgi pielāgot sniedzamos pakalpojumus. No otras puses, pārāk mazās pašvaldībās pakalpojumu sniegšanai varot nebūt ekonomiska pamatojuma, jo pastāvīgās pakalpojumu sniegšanas izmaksas varot būt visai augstas. Vērtējot valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu no ekonomiskā skatpunkta, būtu svarīgi atrast līdzsvaru starp vietējo demokrātiju un ekonomisko lietderību.

11. Pieaicinātā persona – biedrība "Latvijas Pašvaldību savienība" – piekrīt Pieteikumu iesniedzēju argumentiem.

Istenojot reformu, neesot ņemti vērā nedz Latvijas, nedz ārvalstu ekspertu ieteikumi. Pašvaldību savienības domes 2019. gada 16. septembra ārkārtas sēdē esot nolemts sniegt Kongresam informāciju par pašvaldību tiesību pārkāpumiem reformas gaitā. Reaģējot uz saņemto informāciju, Kongresa Uzraudzības komitejas eksperti 2019. gada 4. decembrī ieradušies Latvijā faktu pārbaudes vizītē un 2020. gada 11. februārī publicējuši ziņojumu, kurā aicinājuši reformu atlikt, lai veiktu efektīvas konsultācijas ar iedzīvotājiem un pašvaldībām. Kongress minēto ziņojumu apstiprinājis 2020. gada 7. decembrī.

Tāpat reformas īstenošanas gaitā neesot ņemts vērā Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas ekspertu konsilija 2019. gada 4. novembra ziņojums, kurā ieteikts reformas ieviešanu atlikt līdz brīdim, kad būs sagatavota vispusīga analīze un sabiedrībai izskaidroti pētījumos balstīti priekšlikumi par reformas ietekmi uz sabiedrības attīstību, iedzīvotāju dzīves kvalitāti un uzņēmējdarbības vides izmaiņām,

administratīvi teritoriālās reformas saistību ar citām reformām un citiem aspektiem.

Reforma esot viens no valsts ekonomiskās izaugsmes ilgtermiņa instrumentiem. To izmantojot, esot pārdomāti un stratēģiski jāņem vērā gan līdzšinējās reformas izvērtējums, gan komplekss un detalizēts aprēķins un gaidāmo ieguvumu prognozes. Reforma esot saistīta ne tikai ar teritoriālā iedalījuma vienību robežu maiņu vai administratīvā aparāta sloga samazināšanos. Izstrādātā reformas modeļa ieviešana notiekot vienas ministrijas paspārnē un atrauti no citām nozarēm. Trūkstot padziļināta un vienota skatījuma uz būtiskiem ikdienas aspektiem, kas kļūšot aktuāli pēc reformas īstenošanas. Ministrija neesot detalizēti izanalizējusi līdzšinējās reformas ieguvumus un trūkumus dažādās administratīvo teritoriju grupās. Šādam izvērtējumam esot jābūt publiski pieejamam un apspriestam, pirms tiek formulēti jaunās reformas mērķi.

Pašvaldību savienība izsaka viedokli, ka speciālā komisija Likumprojekta izskatīšanai Saeimā tika izveidota tieši tāpēc, lai tas tiktu izskatīts bez būtiskām un saturīgām diskusijām. Par demokrātisku rīcību nevarot uzskatīt to, ka Komisijas vadība tika uzticēta Ministrijas parlamentārajam sekretāram. Komisijā arī neesot bijusi pārstāvēta gandrīz desmitā daļa no Saeimas deputātiem – pie frakcijām nepiederošie deputāti.

Pašvaldības ar neskaitāmām vēstulēm esot vērsušās pie dažādām institūcijām un amatpersonām, taču bieži vien neesot saņēmušas atbildi. Ministrija konsultācijas ar pašvaldībām pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimai veikusi formāli un neesot spējusi atbildēt uz būtiskiem jautājumiem.

Tiesas sēdē Pašvaldību savienības pārstāvji Māris Pūķis un Kristīne Kinča norādīja, ka subsidiaritātes princips attiecas gan uz koncentrāciju un dekoncentrāciju, gan arī centralizāciju un decentralizāciju. Centralizācijas aspekts esot attiecības starp varas līmeņiem, savukārt koncentrācijas aspekts – viena mēroga līmeņu maiņa.

Savukārt pienācīga konsultēšanās ar pašvaldībām esot ne tikai pašvaldību viedokļa uzklaušanās, bet arī tā sadzirdēšana. Tas esot divpusējs sarunu process, kurā tiek argumentēti pušu viedokļi un panākta vienošanās. Reformas sagatavošanas posmā neesot notikusi tāda nopietna konsultēšanās, kuras ietvaros tiktu kļiedētas pašvaldību un iedzīvotāju bažas un neskaidrības.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenā locekle Dr. oec. Raita Karnīte – tiesas sēdē norādīja, ka administratīvi teritoriālā reforma būtu jāskata kopumā, no valsts un sabiedrības attīstības aspekta. Būtu jāvērtē pašvaldības pakalpojumu kvalitātes uzlabojumi, pašvaldību iekšējais teritoriālais līdzsvars, reformas nodrošinātie finansiālie

ieguvumi un izmaksas pirmajā gadā un turpmākajos četros gados pēc reformas.

Pēc Raitas Karnītes ieskata, reformas virzītāji nav pievērsuši uzmanību līdzekļu un infrastruktūras centralizācijas un koncentrācijas sociālekonomiskajām sekām, tādām kā nacionālās un kopienas identitātes stiprināšana, nomaļu iztukšošanās risks un teritorijas līdzsvarots apdzīvojums, izglītības un veselības aprūpes pieejamība, demokrātijas procesa nodrošināšana.

Valsts institūcijām esot tiesības izlemt valstiski svarīgus jautājumus, un individuālas vēlmes vai pieredzi tās varot arī neņemt vērā. Taču šīs tiesības esot jāīsteno atbildīgi un iedzīvotāju interesēs, jo valsti veido tās iedzīvotāji. Reformas ietvaros neesot domāts par iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu.

13. Pieaicinātā persona – Ekonomikas un kultūras augstskolas profesors Dr. oec. Staņislavs Keišs – uzskata, ka, izstrādājot un pieņemot apstrīdētās normas, pieļauta virkne nepilnību un procesuālu pārkāpumu. Reformas izstrādes laikā neesot respektēti Latvijas un ārvalstu ekspertu viedokļi.

Neesot skaidra arī Ministrijas nostāja attiecībā uz izraudzītajiem novadu izveides kritērijiem un to, kā tiks mazināta šobrīd it kā pastāvošā pašvaldību nevienlīdzība. Vēsturiski reformas nepieciešamība esot izrietējusi no nepieciešamības izveidot Eiropas Savienības mērogiem atbilstošu konkurētspējīgu valsts administratīvi teritoriālo uzbūvi. Pēc Staņislava Keiša ieskata, valsts pārvaldes un administratīvi teritoriālā reforma būtu veicama vienlaikus ar reģionālo reformu. Savukārt Latvijā esot izlemts vispirms veikt pašvaldību reformu un tikai tad veidot reģionus un reformēt valsts pārvaldi.

14. Pieaicinātā persona – Dr. oec. Andris Miglavs – tiesas sēdē norādīja, ka par administratīvi teritoriālo iedalījumu nevar runāt atrauti no teritorijas pārvaldības kopumā un valsts kopējiem sociālekonomiskās attīstības procesiem. Teritorijas attīstības pārvaldības organizācija esot viens no izšķirošajiem visas sabiedrības attīstības vadības faktoriem, kā arī attīstības politikas instruments. Reformas mērķi neesot publiski apspriesti, savukārt definētais reformas mērķis ar izraudzīto instrumentu – administratīvo teritoriju robežu grozīšana – neesot sasniedzams. Proti, ar robežu grozīšanu vien nevarot nodrošināt ekonomiski attīstīties spējīgu administratīvo teritoriju izveidi visā Latvijas teritorijā. Deputātu skaita samazinājums vairāk nekā divarpus reizes norādot uz to, ka ievērojami samazināsies Latvijas iedzīvotāju iesaiste pašvaldību un teritorijas pārvaldības procesos.

Pašvaldību profilos neesot vērtētas nepieciešamās pārmaiņas, kopējās intereses un vērtības, kā arī uz tām balstītais vietējo kopienu identificētais attīstības virziens. Turklāt no izstrādātajiem pašvaldību profiliem nevarot izdarīt ekonomiska rakstura secinājumus.

15. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes profesore Dr. sc. pol. Iveta Reinholde – norāda, ka apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā konsultācijas ar pašvaldībām un vietējām kopienām notikušas ierobežotā apjomā, sašaurinot pašvaldību iespējas piedāvāt alternatīvus robežu noteikšanas un reformu scenārijus.

Saskaņā ar Hartas 4. panta trešo daļu varot tikt veidotas lielākas pašvaldības, bet tikai pamatojoties uz pierādāmiem šādu pašvaldību sniegto pakalpojumu ekonomijas, efektivitātes un lietderības apsvērumiem. Iesaistot iedzīvotājus lēmumu pieņemšanā, tiekot veicināta šo lēmumu atklātība un pakalpojumu sniegšanas lietderība, jo tieši pašvaldības vislabāk pārzinot vietējo iedzīvotāju vajadzības un spējot savlaicīgi uz tām reaģēt.

Hartā neesot ietverts detalizēts konsultāciju procesa regulējums. Tomēr konsultāciju procesu varot uzskatīt par jēgpilnu tad, ja, pirmkārt, pašvaldībām un tās pārstāvošajai biedrībai ir pieejama visa informācija par valdības ieceri vai plānotajām rīcībpolitikas izmaiņām jau lēmuma izstrādes sākotnējā stadijā; otrkārt, pašvaldībām ir iespēja un tās ir savlaicīgi informētas par iespēju paust savu viedokli, pirms ir pieņemts juridiski saistošs lēmums; treškārt, pašvaldībām ir pietiekami daudz laika un iespēju sagatavot savu viedokli par attiecīgo jautājumu un ieteikumus, ko tās turpmāk var izmantot konsultāciju procesā. Administratīvi teritoriālajai reformai vajagot būt balstītai uz rūpīgu analīzi, institucionālo dialogu un konsultāciju procesu, kā arī detalizētu plānu, turklāt nepieciešams arī pastāvīgs procesa un sasniegto rezultātu novērtējums.

Nevienā dokumentā, nedz arī akadēmiskajā literatūrā neesot definēti precīzi nosacījumi attiecībā uz pašvaldību teritoriālo lielumu. Tas esot nacionālās valdības izšķiršanās jautājums. Tomēr, mainot administratīvo teritoriju robežas, esot jāņem vērā vietējās tradīcijas un vēsture, kā arī iespēju robežās jānodrošina iedzīvotāju identificēšanās ar iepriekšējo administratīvo struktūru. Savukārt attiecībā uz vēlmi līdzdarboties reformas īstenošanā esot jāatbalsta augšupvērstās iniciatīvas, jo tās nodrošinot reformu sekmīgumu un ilgtspēju.

Tiesas sēdē Iveta Reinholde norādīja, ka saskaņā ar labas pārvaldības principu konsultāciju procesu ieteicams fiksēt, lai arī kādā formā tas notiktu. Tā esot uz pierādījumiem balstītas rīcībpolitikas pieeja. Savukārt detalizēts reformas plāns citstarp ļaujot aprēķināt, kādi finanšu līdzekļi būs nepieciešami reformas ieviešanai. Iveta Reinholde tiesas sēdē atzina, ka Latvijas gadījumā būtu bijusi vēlama lielāka plānošanas detalizācijas pakāpe.

16. Pieaicinātā persona – Rīgas Tehniskās universitātes profesors Dr. oec. Jānis Vanags – tiesas sēdē norādīja, ka iedzīvotāju skaita samazinājumam pašvaldībās ir būtisks negatīvs efekts, piemēram, attiecībā uz investīciju piesaisti. Tomēr veiktie pētījumi nesniedzot atbildi uz to, vai reforma iedzīvotāju skaita samazināšanos apturēs vai vismaz ierobežos.

Atsevišķi reformas mērķi esot tikai ideālistiskas deklarācijas, piemēram, par vienlīdzīgu un ilgtspējīgu pašvaldību sistēmas izveidi. Pašvaldību savstarpējās atšķirības neesot novēršamas, jo katrai pašvaldībai esot savas dabiskās un iegūtās konkurētspējas priekšrocības. Turklāt būtiska nozīme esot arī subjektīviem faktoriem, piemēram, tam, kas vada attiecīgās pašvaldības darbu. Arī mērķis nodrošināt investīcijām un produktīvu darba vietu radīšanai pievilcīgu vidi esot uzskatāms par nerasniedzamu, jo līdz ar iedzīvotāju skaita samazināšanos mazinoties arī investīciju vides konkurētspēja. Šī problēma ar reformu neesot atrisināma. Tāpēc apgalvojums, ka reforma var sekmēt investīciju piesaisti, esot nekorekts.

Valsts pārvaldība esot pakļauta iedzīvotāju gribai, iedzīvotāju interesēm un iedzīvotāju vajadzībām, un katrai reformai vajagot būt vērstai uz nākotni. Reformas ietvaros esot precīzi jāatklāj tas, kādi būs sociālie ieguvumi, ekonomiskie ieguvumi, pārvaldības ieguvumi un kā tiks atvieglota iedzīvotāju vajadzību apmierināšana. Pašvaldības un iedzīvotāji neesot saņēmuši pilnīgu informāciju par to, kā notiks reforma un kā pēc tās tiks īstenota valsts pārvaldība. Jānis Vanags izsaka viedokli, ka Latvijā kā mazā valstī arī pašvaldībām vajadzētu būt mazākām, lai iedzīvotāji saglabātu un attīstītu patriotisku attieksmi pret savu novadu.

17. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docents Dr. iur. Jānis Pleps – norāda, ka Satversmes iztulkošana Latvijas tiesiskajā sistēmā veicama dinamiski, citstarp ņemot vērā pārmaiņas sabiedrības dzīvē un pieejamo tehnoloģiju un zinātnes sasniegumu pavērtās iespējas, tāpēc Saeimas un tās komisiju attālināts darbs esot konstitucionāli pieļaujams.

Saeima Administratīvo teritoriju likuma izskatīšanu un pieņemšanu esot pabeigusi valstī Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanas nolūkā izsludinātās ārkārtējās situācijas laikā. Noturot sēdes attālināti, Saeima arī ārkārtējās situācijas laikā esot varējusi izskatīt un pieņemt Administratīvo teritoriju likumu. Atbilstoši Satversmes 21. pantam konkrētu likumprojektu virzība likumdošanas procesā esot Saeimas rīcības brīvības jautājums, kuru tā risina parlamenta autonomijas principa ietvaros.

Satversmes mērķim un jēgai pretēja būtu tāda interpretācija, kas apgrūtinātu vai paralizētu Saeimas darbu, tādējādi ārkārtējās situācijas laikā vājinot parlamenta rīcībspēju un vispār vājinot valsti. Saeimas pieeja sava darba organizācijai, proti, Saeimas un tās komisiju darba nepārtrauktības

nodrošināšana, atbilstot valsts konstitucionālo orgānu vadītāju definētajiem šo orgānu darbības pamatprincipiem. Tomēr šajā gadījumā Satversmes 15. pants būtu iztulkojams piesardzīgi un ierobežoti, proti, attālināts Saeimas darbs esot pieļaujams tikai kā izņēmums, nevis kā normāla prakse.

Tiesas sēdē Jānis Pleps uzsvēra, ka reformas jautājumos likumdevējam ir plaša rīcības brīvība demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējo tiesību principu, tostarp patvaļas aizlieguma principa, un Satversmes normu ietvaros.

Reformas mērķis neesot un nevarot būt tāda modeļa ieviešana, kāds būtu ērtāks centrālajai varai vai ērtāks vietējās varas iestādēm, esošajām vai topošajām pašvaldībām. Atskaites punkts varot būt tikai iedzīvotāju intereses, un Satversmes ievadā attiecīgie mērķi esot ļoti precīzi uzrādīti. Ikvienai politiskajai struktūrai, kurā ir iespējama demokrātiska pilsoņu līdzdalība, esot jānodrošina tas, lai šī demokrātiskā līdzdalība būtu kvalitatīva. Demokrātija nedrīkstot tikt ierobežota tikai ekonomiska izdevīguma labad.

18. Pieaicinātā persona – Mg. iur. Edgars Pastars – uzskata, ka Administratīvo teritoriju likumā bija jānosaka administratīvo teritoriju veidošanas kritēriji un šobrīd nav iespējams objektīvi novērtēt, vai Administratīvo teritoriju likuma pielikums ir veidots atbilstoši un pašvaldību intereses ir samērotas adekvāti. Tādējādi esot konstatējami labas likumdošanas principa un patvaļas aizlieguma principa pārkāpumi.

Pašvaldību "vēlme neko nemainīt" netiekot aizsargāta ar Satversmes 1. un 101. pantu. Pašvaldību tiesības varot tikt ierobežotas, un likumdevējam atbilstoši samērīguma principam esot jāapsver visas intereses un jāpanāk atbilstošs līdzsvars. Tomēr likumdevēja rīcības brīvība neesot absolūta un administratīvo teritoriju robežu noteikšana pretēji pašvaldību viedoklim esot vērtējama kā Satversmes 1. un 101. panta ierobežojums.

Atbildīgās valsts institūcijas esot sniegušas reformas nepieciešamības pamatojumu. Likumprojekta anotācija sniedzot skaidru priekšstatu par to, kādus pamatotus mērķus likumdevējs vēlējies sasniegt. Pat ja kāda pašvaldība var pierādīt, ka jaunais administratīvi teritoriālais iedalījums rada zināmas neērtības vai ka cits risinājums būtu efektīvāks, tas automātiski nemainītu likumdevēja lēmuma satversmību. Valsts varot pieņemt lēmumu, ja pirms tam pienācīgā kārtā, pēc vienādiem un saprotamiem kritērijiem ir samērotas dažādu pašvaldību intereses un valsts kopējās vajadzības, tādējādi atsverot iespējamo ierobežojumu.

Pēc Edgara Pastara ieskata, likumā noteikti administratīvo teritoriju veidošanas kritēriji ļautu likumdevējam sabalansēt dažādu pašvaldību intereses un nodrošinātu vienādu attieksmi un tiesisko skaidrību. Likuma saturs neesot statisks, administratīvās teritorijas varot tikt mainītas arī pēc reformas, kā to pierādot arī iepriekšējā reforma. Lai gan teorētiski Saeima var pieņemt saprātīgu lēmumu arī bez kritēriju ietveršanas likumā, tomēr

to esība garantējot vienādu pieeju un skaidru pamatojumu tam, kuru pašvaldību intereses tiek ierobežotas un kāpēc tas tiek darīts.

Tiesas sēdē Edgars Pastars norādīja, ka proporcionālitate ir svarīgs princips, atbilstoši kuram tiek veidotas Saeimas komisijas. Tāda prakse, ka atbildīgo komisiju vada ministrijas parlamentārais sekretārs, neliecinot par labu likumdošanas procesu, kaut arī formāli šādu amatu savienošana nav aizliegta.

Lēmumu par Saeimas sēžu norisi platformā *e-Saeima* esot pieņēmis Saeimas Prezidijs. Taču Saeimas kārtības rullī šis jautājums neesot noregulēts un Saeimas Prezidijam minēto lēmumu vajadzējis pieņemt kopā ar Frakciju padomi vai vismaz konsultējoties ar to. Tomēr esot jāatzīst, ka, noturot Saeimas sēdes platformā *e-Saeima*, nav mainīta kārtība, kādā Saeima izskata lietas.

Secinājumu daļa

19. Izskatāmajā lietā vērtējama tādu tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, kuras pieņemtas administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai. Administratīvi teritoriālais iedalījums ir būtisks ikvienas valsts sekmīgas funkcionēšanas aspekts, kas noteiktā laika periodā veidojas dažādu atšķirīgu apstākļu ietekmē. Latvijas teritorija veidojusies un mainījusies vēsturiski ilgā laikā, un tās administratīvi teritoriālais iedalījums ticis grozīts vairāku administratīvi teritoriālo reformu ietvaros.

Latvijai kā unitārai valstij ir raksturīgi tas, ka administratīvi teritoriālās vienības, to statusu, kompetenci un struktūru nosaka centrālā vara. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevēja kā demokrātiski leģitimētas institūcijas pienākums ir pašam izlemt visus būtiskākos valsts un sabiedrības dzīves jautājumus. Latvijas Republikas administratīvi teritoriālā iedalījuma noteikšana ir fundamentāls jautājums, kas būtiski ietekmē Latvijas valsts pārvaldes kvalitāti un iedzīvotāju vajadzību apmierināšanu, kā arī ievieš nozīmīgus pārkārtojumus valsts pārvaldes organizācijā un sabiedrības dzīvē (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 16., 16.1., 16.2. un 16.3. punktu*).

Saeimai un Ministru kabinetam, īstenojot administratīvi teritoriālo reformu, jāievēro sabiedrības kopējais labums. Reforma ietekmē visas valsts teritoriju kopumā, tādēļ par to atbildīgā lēmēj institūcija nosaka galvenās intereses, kas liekamas reformas pamatā, kā arī kritērijus, pēc kuriem tā īstenojama. Par jautājumiem, kuru izlemšanai nav noteiktas pietiekami stingras juridiskas kategorijas un standarti, bet kuros izdarāmie secinājumi pārsvarā ir atkarīgi no politiskās lietderības, jālemj demokrātiski leģitimētiem, politiskiem valsts orgāniem, visupirms – likumdevējam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 11. un 12. punktu*).

Sabiedrības kopējais labums ir ģenerālklausula, kuras saturs konkrētizēšanā lēmuma pieņemējam ir plaša novērtējuma brīvība. Sabiedrības kopējais labums citstarp var tikt konkrētizēts kā pašvaldību pārvaldes efektivitātes palielināšana, pašvaldību sniegto pakalpojumu kvalitātes uzlabošana, vienotas vides un dzīves kvalitātes nodrošināšana un atšķirību izlīdzināšana, iedzīvotāju piederības sajūtas, kultūras identitātes stiprināšana, teritoriālās attīstības plānojuma mērķu īstenošana.

Tomēr likumdevējs nevar savu novērtējuma un rīcības brīvību izmantot patvaļīgi, proti, pretēji vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 18. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-16-03 15.1. punktu*). Arī jomās, kurās likumdevējam ir plaša novērtējuma brīvība, tā pieņemtajam tiesiskajam regulējumam jābūt pamatotam ar racionāliem apsvērumiem un vērstam uz valsts ilgtspējīgu attīstību. Likumdevējam, lemjot par valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu un pieņemot politiski lietderīgāko lēmumu, jāņem vērā dažāda rakstura apsvērumi un kompleksi jāsaskaņo atšķirīgas intereses. Citstarp likumdevējam, pieņemot šādus lēmumus, jāņem vērā gan nepieciešamība nodrošināt vietējo demokrātiju, ievērojot iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesības, gan arī apsvērumi, kas saistīti ar visas valsts sociālekonomisko attīstību un demogrāfisko situāciju.

Satversmes tiesas kontroli pār likumdevēja novērtējuma brīvību attiecībā uz lēmumiem, kas saistīti ar administratīvi teritoriālā iedalījuma noteikšanu, ierobežo varas dalīšanas princips. Tiesa nepārbauda, vai attiecīgais novērtējums ietver sevī vislabāko un politiski vai ekonomiski lietderīgāko risinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 7.2. punktu*). Tomēr, izvērtējot arī tādus lēmumus, kuru pieņemšanā likumdevējam ir plaša novērtējuma brīvība, Satversmes tiesai ir pilnīga kompetence pārbaudīt to, vai attiecīgais tiesiskais regulējums atbilst vispārējiem tiesību principiem un citām tiesību normām.

Tādējādi Satversmes tiesa, vērtējot ar administratīvi teritoriālo reformu saistītu tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka normām, pārbauda šīs reformas juridiskos aspektus.

20. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Hartas 4. panta trešajā daļā ietvertajam subsidiaritātes principam. Tiesas sēdē Ikšķiles novada domes pārstāvis izteica viedokli, ka reformas rezultātā lēmumu pieņemšana pašvaldībā attālināšoties no tās iedzīvotājiem, turklāt Ikšķiles novada iedzīvotājiem būšot mazākas iespējas ievēlēt Ogres novada domē tieši tos pārstāvjus, kuri vislabāk pārzina un vislabāk aizstāvētu viņu intereses (*sk. 2021. gada 13. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 16. sēj. 118. un 141. lp.*). Arī vairākas lietā pieaicinātās personas, piemēram, Pašvaldību savienība un Iveta Reinholde, norādīja uz apstrīdēto

normu iespējamo neatbilstību subsidiaritātes principam (*sk. 2021. gada 21. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 18. sēj. 31.–32. un 81. lp.*).

Savukārt Saeima uzskata, ka subsidiaritātes princips ar apstrīdētajām normām netiek skarts, jo ar šīm normām netiek pārdalītas funkcijas starp pašvaldībām un cita līmeņa valsts pārvaldes institūcijām. Arī vairākas pieaicinātās personas, tostarp Ministru kabinets un Tieslietu ministrija, norādīja, ka subsidiaritātes princips ar apstrīdētajām normām netiek skarts (*sk. 2021. gada 20. janvāra un 26. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 17. sēj. 119. lp. un 19. sēj. 14. lp.*).

Tātad Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētās normas skar subsidiaritātes principu. Ja ar apstrīdētajām normām subsidiaritātes princips netiek skarts, tad tiesvedība šajā prasījuma daļā izbeidzama.

20.1. Hartas 4. panta trešā daļa nosaka: "Pamatā valsts pienākumus pēc iespējas realizē tā vara, kas atrodas vistuvāk pilsoņiem. Uzdodot kāda pienākuma izpildi citai varai, ņem vērā uzdevuma apjomu un būtību, kā arī efektivitātes un ekonomijas nosacījumus."

Šajā normā ir ietverts subsidiaritātes princips, kas paredz: ja uzdevums pēc sava apjoma un dabas nav tāds, ka tas jāizpilda plašākā teritorijā, un to neprasa efektivitātes un ekonomijas apsvērumi, tad pamatā uzdevumu vajadzētu uzticēt vietējā līmeņa varai. Subsidiaritāte ir galvenais princips, kas ņemams vērā, definējot, kāda kompetence un funkcijas nododamas pašvaldībām (*sk. ar Eiropas Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa 2020. gada 7. decembra rezolūciju 460 (2020) apstiprinātā Hartas paskaidrojošā ziņojuma komentāra 61. un 62. punktu*).

Arī Satversmes tiesa atzinusi, ka funkcionālajā aspektā valsts pārvalde atbilstoši demokrātijas principam un pašvaldības principam ir organizējama subsidiāri, proti, nozīmīgu vietēja rakstura vajadzību un interešu pārvaldīšana nododama pēc iespējas tuvāk pašiem iedzīvotājiem, viņu organizētai pašvaldībai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13.2. punktu*). Tāpat Satversmes tiesa ir secinājusi, ka administratīvi teritoriālās reformas sekas var ietvert arī funkciju pārdali starp valsts centrālo varu un vietējām pašvaldībām. Subsidiaritātes princips citstarp ir saistīts ar pašvaldības principa saturu. Tomēr pašvaldības princips pats par sevi negarantē tādu konkrētu subsidiaritātes principa modeli, kādu to vēlas pašvaldības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 13.1. un 14.2. punktu*).

20.2. Administratīvo teritoriju likums nosaka jauno Latvijas Republikas administratīvi teritoriālo iedalījumu, atbilstoši kuram Latvijā ir 42 administratīvās teritorijas līdzšinējo 119 administratīvo teritoriju vietā.

Šis likums neparedz vairāku līmeņu pašvaldību izveidi. Savukārt likums "Par pašvaldībām", kas regulē pašvaldību darbību, nosaka pašvaldības autonomās funkcijas, kā arī deleģēto funkciju un brīvprātīgo iniciatīvu īstenošanas kārtību, attieksies arī uz reformas rezultātā izveidotajām pašvaldībām. Tātad, lai arī vairumā gadījumu izveidotās pašvaldības būs lielākas, iedzīvotājiem nozīmīgās funkcijas arī turpmāk pildīs tā paša līmeņa pašvaldības.

Tādējādi apstrīdētās normas neparedz funkciju pārdali starp pašvaldību un centrālo varu un līdz ar to neskar arī subsidiaritātes principu. Tātad izskatāmajā lietā nav vērtējama apstrīdēto normu atbilstība Hartas 4. panta trešajai daļai. Proti, tiesvedības turpināšana šajā prasījuma daļā nav iespējama. Savukārt arguments par iedzīvotāju pārstāvības samazināšanos apvienotajos novados vērtējams nevis subsidiaritātes principa tvērumā, bet gan kā demokrātiskās līdzdalības tiesību iespējams ierobežojums.

Līdz ar to atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktam tiesvedība par apstrīdēto normu atbilstību Hartas 4. panta trešajai daļai ir izbeidzama.

21. Pieteikumu iesniedzējas lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Limbažu novada dome norāda, ka ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 35.4. apakšpunktu Skultes pagasts nodalīts no līdzšinējā Limbažu novada administratīvās teritorijas un pievienots jaunajam Saulkrastu novadam, tādējādi pārkāpjot pašvaldības, labas likumdošanas un samērīguma principus. Ikšķiles novada dome uzskata, ka Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 28.2. un 28.19. apakšpunkts, kas paredz Ikšķiles pilsētas un Tīnūžu pagasta iekļaušanu Ogres novada administratīvajā teritorijā, neatbilst citstarp pašvaldības, tiesiskuma, labas likumdošanas un samērīguma principiem. Pieteikumu iesniedzēju pārstāvji tiesas sēdē izteica argumentus arī par vietējās demokrātijas un demokrātiskā līdzdalības procesa ierobežojumiem, kas radīšoties apstrīdēto normu pieņemšanas rezultātā.

21.1. Satversmes 101. pants noteic, ka Latvijas pilsoņiem un Eiropas Savienības pilsoņiem, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības ievēlēt pašvaldības. Tāpat saskaņā ar šo Satversmes normu ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Šīs pilsoņu pamattiesības ir demokrātiskas tiesiskas valsts izpausme un neatņemama tās sastāvdaļa. Satversmes 101. pants ne tikai nostiprina pilsoņu tiesības vēlēties pašvaldības un piedalīties to darbībā, bet arī izvirza institucionālu prasību pēc pašvaldību esības. Pašvaldību institucionāla pastāvēšana ir daļa no Latvijas Republikas kā demokrātiskas tiesiskas valsts uzbūves principiem.

Satversmes 1. un 101. panta piemērošanas ietvaros Satversmes tiesa ir konkretizējusi pašvaldības principu. Pašvaldības princips ietver vietējās pašpārvaldes esību un demokrātisku leģitimāciju (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 13.1. punktu*).

Pašvaldība funkcionāli ir teritoriāla pašpārvalde, proti, tā pilda savas funkcijas noteiktā teritorijā. Administratīvo teritoriju robežas var noteikt likumdevējs vai Ministru kabinets uz likumdevēja pilnvarojuma pamata. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka pašvaldības princips kā tāds netiek skarts, ja tiek īstenota mazāku vietējo pašvaldību apvienošana lielākā novadā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 13.1. punktu*). Tātad no pašvaldības principa neizriet absolūta kādas konkrētas pašvaldības pastāvēšanas garantija.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka saskaņā ar tiesību virsvadības principu valsts ir saistīta ar tiesībām un var rīkoties tikai tiesību normu noteiktajos ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13.1. punktu*). Turklāt likums un tiesības ir saistošas ikvienai valsts institūcijai, arī likumdevējam pašam (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 16. punktu*).

No tiesiskas valsts principa ir atvasināms arī labas likumdošanas princips. Demokrātiskas tiesiskas valsts varas atzariem, tostarp likumdevējam, ir jātiecas uz to, lai ikvienas personas uzticēšanās valstij un tiesībām, kā arī demokrātiska procesa izpratne arvien pieaugtu. Labas likumdošanas principa ievērošana sekmē šā mērķa sasniegšanu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ikvienam lēmumam, kas attiecas uz valsts un sabiedrības dzīvē nozīmīgu jautājumu, Satversme izvirza noteiktas prasības, kas nodrošina lēmumu pieņemšanu atbilstoši demokrātiskas tiesiskas valsts principiem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu*). Saskaņā ar pašvaldības, tiesiskuma un labas likumdošanas principiem valsts institūciju pienākums ir, izstrādājot administratīvi teritoriālo reformu, ievērot tiesību normās noteikto kārtību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 13.1. punktu*).

Turklāt demokrātiskā tiesiskā valstī visām valsts institūcijām ir pienākums savā darbībā, īstenojot valsts varu, ievērot samērīguma principu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-09-0103 14.3. punktu*).

Tādējādi Satversmes 1. un 101. pants neliedz likumdevējam sabiedrības interesēs īstenot administratīvi teritoriālo reformu, ja vien tas tiek darīts atbilstoši tiesību normām, proti, likumdevējs nerīkojas patvaļīgi.

21.2. Saskaņā ar Hartas 4. panta sesto daļu plānošanas un lēmumu pieņemšanas procesā par jautājumiem, kas tieši attiecas uz pašvaldību, ar to nepieciešams konsultēties, cik iespējams, savlaicīgi un atbilstošā veidā. Savukārt Hartas 5. pants nosaka: "Vietējās varas teritoriju robežu izmaiņas nav atļauts izdarīt bez iepriekšējas konsultēšanās ar attiecīgo vietējo varu, pēc iespējas ar referenduma palīdzību, kur tas ir likumīgi atļauts."

Hartas preambulā atzīts, ka viens no katras demokrātiskas iekārtas galvenajiem pamatiem ir vietējā vara, savukārt pilsoņu tiesības piedalīties publisko lietu pārvaldīšanā pieder pie demokrātijas principiem, kas ir kopīgi visām Eiropas Padomes dalībvalstīm. Harta ir vērsta uz to, lai tajā noteiktos pienākumus valstis iespēju robežās padarītu par savas konstitucionālās sistēmas sastāvdaļu un līdz ar to nodrošinātu attiecīgo normu ievērošanu ar savu konstitucionālās kontroles mehānismu starpniecību (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 10. punktu*).

Turklāt pašvaldību tiesības tikt uzklausītām augstākā varas līmenī jeb konsultēšanās ar pašvaldībām ir viens no Eiropas tiesiskās un demokrātiskās prakses pamatprincipiem, kas nostiprināts vairākos Hartas pantos. Veicot konsultēšanos savlaicīgi un atbilstošā veidā, tiek stiprināta demokrātija un laba pārvaldība, kā arī nodrošināts pienācīgs politikas veidošanas un likumdošanas process (*sk. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa 2018. gada 8. novembra rezolūcijas 437 (2018) "Par augstāka līmeņa varas institūciju konsultēšanos ar pašvaldībām" 1. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi: Hartas 5. pants aptver gan tās prasības, kas attiecībā uz konsultācijām noteiktas Hartas 4. panta sestajā daļā, gan arī vēl papildu prasību konsultēties tieši ar attiecīgo pašvaldību tās administratīvās teritorijas robežu izmaiņu gadījumā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 13.1. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar angļu valodā sastādītajā Hartas tekstā lietoto jēdzienu "*local communities*", kas latviski iztulkots kā "vietējā vara", saprotamas "vietējās kopienas" un šis jēdziens ietver attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotājus (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 16.3. punktu*).

21.3. Satversmes tiesa ir atzinusi: ja apstrīdēta tiesību akta atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*). Satversmes 1. un 101. pantā ietvertie pašvaldības, tiesiskuma un labas likumdošanas principi, kā arī Hartas 4. panta sestā daļa un 5. pants, interpretējot tos kopsakarā, nosaka prasības, kas atbildīgajām valsts institūcijām jāievēro, sagatavojot administratīvi teritoriālo reformu, pieņemot ar to saistītus normatīvos aktus un īstenojot

šo reformu. Minētās prasības attiecas gan uz administratīvi teritoriālā iedalījuma tiesiskā regulējuma noteikšanas procesuālajiem aspektiem, gan uz tā saturiskajiem aspektiem, proti, uz nepieciešamību izvērtēt, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi, šo regulējumu pieņemot.

Tādējādi, lai izvērtētu apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, Satversmes tiesai jānoskaidro: pirmkārt, vai apstrīdētās normas ir izstrādātas un pieņemtas pienācīgā procesuālajā kārtībā un, otrkārt, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi.

Satversmes tiesa apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam vērtēs to kopsakarā.

22. Limbažu novada dome norāda, ka tā atbalstījusi Ministrijas sākotnēji piedāvāto administratīvi teritoriālo iedalījumu un konsekventi paudusi viedokli, ka reformas ietvaros saglabājama līdzšinējā Limbažu novada administratīvās teritorijas nedalāmība. Par risinājumu, kas paredz izveidot Saulkrastu novadu, kura sastāvā būs arī Skultes novads, neesot notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldības iedzīvotājiem un domi.

Savukārt Ikšķiles novada dome norāda, ka konsultēšanās ar pašvaldību pēc būtības nav notikusi. Arī apstrīdēto normu izskatīšanas un pieņemšanas procesā Saeimā esot pieļauti vairāki pārkāpumi.

Izvērtējot apstrīdēto normu izstrādes un pieņemšanas procesuālo kārtību, Satversmes tiesa pārbaudīs, pirmkārt, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām šo normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām un, otrkārt, vai apstrīdētās normas Saeimā tika izskatītas un pieņemtas atbilstoši tiesību normām.

23. Ikšķiles novada dome norādījusi uz vairākiem iespējamajiem pārkāpumiem konsultēšanās procesā. Tostarp uz to, ka konsultācijas ar domes deputātiem notikušas pēc tam, kad Ministrija jau bija sagatavojusi savu administratīvi teritoriālā iedalījuma modeļa piedāvājumu, un to, ka konsultēšanās process neesot bijis reglamentēts un tikšanās neesot protokolētas. Savukārt Limbažu novada dome neiebilst pret Ministrijas veikto konsultēšanās procesu, taču uzskata, ka Likumprojektam iesniegtā priekšlikuma par Skultes pagasta iekļaušanu Saulkrastu novada administratīvajā teritorijā apspriešanas termiņš bijis pārāk īss, lai konsultēšanos ar pašvaldības domi un iedzīvotājiem varētu uzskatīt par pienācīgu.

Vērtējot to, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām, jāņem vērā konsultēšanās procesa mērķis.

23.1. Interpretējot Hartas 5. pantu kopsakarā ar Satversmes 101. panta otrās daļas pirmo teikumu, Satversmes tiesa ir secinājusi, ka par konsultācijām ar vietējo kopienu Hartas 5. panta izpratnē visupirms uzskatāmas konsultācijas, kurās uzklausīts vietējās pašvaldības tieši vēlētais institūcijas – domes – viedoklis. Konsultēšanās ar pašvaldību var notikt visā procesā līdz attiecīgā tiesību akta pieņemšanai, un valsts institūcijām ir liela rīcības brīvība noteikt uzklausīšanas procedūras detaļas, ciktāl šī procedūra kopumā ir piemērota, lai pienācīgi ņemtu vērā pašvaldības intereses (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 12.2. un 13.2. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka reforma, kuras ietvaros plānotas līdzšinējo administratīvo teritoriju robežu izmaiņas, ir tieši saistīta ar attiecīgo administratīvo teritoriju iedzīvotāju tiesībām un likumiskajām interesēm un pašvaldības autonomo funkciju īstenošanu. Tāpēc Satversmes 101. pantā un Hartas 5. pantā citstarp ir ietverta pašvaldības domes kompetence noskaidrot attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli, lai reformas gaitā to savlaicīgi sniegtu valsts institūcijām. Turklāt pašvaldības dome var noskaidrot iedzīvotāju viedokli jebkurā reformas stadijā, tostarp uzreiz pēc tam, kad ir saņemta informācija, ka reforma varētu skart tās administratīvo teritoriju (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 16.3. punktu*).

Tādējādi saskaņā ar pašvaldības principu katrai pašvaldībai tās administratīvās teritorijas robežu izmaiņu gadījumā jābūt iespējai iepazīties ar pietiekami konkrētu paredzamo grozījumu projektu, saprātīgā laikposmā to apspriest, pēc iespējas apspriešanās iesaistot arī attiecīgās teritorijas iedzīvotājus; pamatojoties uz šīs apspriešanas rezultātiem, pieņemt pašvaldības domē attiecīgu lēmumu un paļauties uz to, ka pašvaldības lēmumā izteikto viedokli valsts institūcijas, pieņemot galīgo lēmumu, ņems vērā. Pašvaldības domes lēmumā izteiktie argumenti ir jāizvērtē, taču tas nenozīmē, ka valsts institūcijas pieņemtais galīgais lēmums nebūs atšķirīgs. Pašvaldībai nav "veto tiesību" attiecībā uz tās teritorijas robežu izmaiņām, un pašvaldības atbalsts šādām izmaiņām nav priekšnoteikums tam, lai atbildīgā valsts institūcija tās veiktu, ja ir ievērotas Hartas 5. panta prasības par pienācīgu konsultēšanos ar vietējo kopienu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 8. un 13.4. punktu*).

23.2. Hartas paskaidrojošajā ziņojumā, kā arī citos dokumentos izklāstītas konsultēšanās procesam noteiktās prasības. Šiem dokumentiem ir rekomendējošs raksturs, un tie ir jāņem vērā, interpretējot attiecīgās Hartas normas.

Eiropas Padomes Ministru komitejas 2004. gada 20. oktobra rekomendācijā Rec(2004)12 uzsvērtā institucionālā dialoga un

konsultēšanās procesa nozīmība. Administratīvi teritoriālās reformas iznākums ir lielā mērā atkarīgs no spējas panākt vienošanos, tāpēc ir svarīgi vai nu tieši, vai netieši iepriekš apspriesties ar iedzīvotājiem. Ja nacionālās tiesību normas neuzliek pienākumu rīkot referendumu, iedzīvotāju viedokli var noskaidrot citā formā. Administratīvo teritoriju robežu izmaiņu gadījumā ieinteresētās puses ir jāiesaista, jau sākot ar reformas sagatavošanas posmu, un process jāveic atbilstoši Hartas pamatprincipiem, piemēram, par konsultēšanos ar vietējo kopienu (*sk. Eiropas Padomes Ministru komitejas 2004. gada 20. oktobra rekomendācijas Rec(2004)12 dalībvalstīm par vietējo un reģionālo pašvaldību robežu un/vai struktūras reformām preambulas "b" punktu un II sadaļas 11., 16. un 17. punktu*).

Kongresa 2018. gada 8. novembra rezolūcijā 437 (2018) ir noteiktas konsultēšanās procesa vadlīnijas un galvenie pamatprincipi, tostarp konsultēšanās procesa obligātums gadījumos, kad tiek apspriestas pašvaldību robežu izmaiņas. Šajā procesā visiem dalībniekiem jāievēro savstarpēja cieņa, konsultācijām jābūt atklātām un pārredzamām, kā arī iesaistītajām pusēm jābūt atsaucīgām, sniedzot atgriezenisko saiti. Pašvaldībām ir tiesības saņemt skaidru un detalizētu informāciju par ierosinajiem politikas dokumentiem un lēmumiem, to motīviem un mērķiem, tostarp pirms konsultācijām un to laikā. Konsultācijas būtu vēlams protokolēt (*sk. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa 2018. gada 8. novembra rezolūcijas 437 (2018) "Par augstāka līmeņa varas institūciju konsultēšanos ar pašvaldībām" pielikuma 8., 13., 27. un 39. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka konsultēšanās mērķis reformas procesā ir noskaidrot pašvaldības iedzīvotāju un domes viedokli par iespējamiem administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumiem, lai atbildīgās valsts institūcijas, pieņemot galīgo lēmumu, būtu informētas par šo viedokli un varētu to izvērtēt.

Tādējādi, lai izvērtētu, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām, ir jānoskaidro: 1) vai pašvaldības domei bija iespēja, noskaidrojot arī attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli, sagatavot savu viedokli un iesniegt atbildīgajām valsts institūcijām priekšlikumus un iebildumus attiecībā uz plānoto reformu; 2) vai tam paredzētais laiks bija saprātīgs; 3) vai pašvaldību priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

23.3. Iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanai ir būtiska nozīme konsultēšanās procesā. Limbažu novada dome norādījusi, ka, nodalot Skultes pagastu no līdzšinējā Limbažu novada administratīvās teritorijas, iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanai bija jāorganizē publiskā apspriešana likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā. Arī

Ikšķiles novada dome izteikusi viedokli, ka vispareizākā iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanas forma būtu publiskā apspriešana.

Likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta pirmā daļa noteic, ka konsultatīvos nolūkos pēc pašvaldības iedzīvotāju, domes vai tās priekšsēdētāja iniciatīvas, pamatojoties uz domes lēmumu, var organizēt publisko apspriešanu par pašvaldības autonomās kompetences jautājumiem. Savukārt saskaņā ar šā panta otro daļu publiskā apspriešana ir jāriko, pirmkārt, par pašvaldības administratīvās teritorijas robežas grozīšanu un, otrkārt, par pašvaldības attīstības programmu un teritorijas plānojumu.

Likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta otrās daļas 1. punktā noteiktais pienākums rīkot publisko apspriešanu pašvaldības teritorijas robežu grozīšanas gadījumā attiecas vienīgi uz situāciju, kad šādas izmaiņas pēc savas iniciatīvas ierosina veikt pati pašvaldības dome, kuras pienākums tad arī ir publisko apspriešanu rīkot. Taču minētā norma neattiecas uz situāciju, kad valstī tiek veikta administratīvi teritoriālā reforma un daļa no kādas pašvaldības līdzšinējās administratīvās teritorijas tiek pievienota citas pašvaldības administratīvajai teritorijai. Ja pašvaldību teritorijas robežu izmaiņas notiek pēc valsts iniciatīvas, uzklaušīšanu un konsultēšanos regulē pašvaldības princips un Harta.

Tieši pašvaldības domes kompetencē ir iedzīvotāju viedokļa noskaidrošana reformas sagatavošanas laikā, lai darītu to zināmu valsts institūcijām. Ministrija, uzsākot reformas sagatavošanu, nebija noteikusi vienotu iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanas formu. Tādējādi pašvaldības dome varēja to izvēlēties, tostarp varēja rīkot publisko apspriešanu pēc savas iniciatīvas saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta pirmo daļu.

23.4. Vērtējot konsultēšanās procesu, jāņem vērā tas, ka par konsultēšanos nav uzskatāma vienīgi pašvaldības viedokļa uzklaušīšana klātienē Ministrijas organizēto konsultāciju laikā. Konsultēšanās process vērtējams kopsakarā, visā reformas sagatavošanas un attiecīgā likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā, ņemot vērā gan pašvaldības domes pieņemtos lēmumus un vēstules, kas nosūtītas dažādām valsts institūcijām un amatpersonām, gan to, kā pašvaldības iedzīvotāju un domes viedoklis ticis uzklaušīts dažādās sanāksmēs, gan pašvaldības pārstāvju līdzdalību Komisijas sēdēs, izskatot priekšlikumus, kas attiecas uz konkrēto pašvaldību.

23.4.1. Ikšķiles novada dome 2019. gada 29. martā pieņēma lēmumu "Par Ikšķiles novada iedzīvotāju aptaujas organizēšanu". Tajā norādīts, ka reformas ietvaros Ikšķiles novada administratīvo teritoriju paredzēts apvienot ar citiem novadiem, lai gan pašvaldība katru gadu veido uz attīstību vērstu budžetu, tostarp ieguldot finanšu līdzekļus novada attīstībai nozīmīgu infrastruktūras objektu būvniecībā un atjaunošanā, kā arī veic iemaksas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā. Turklāt, ņemot vērā būtisko un

pastāvīgo iedzīvotāju skaita pieaugumu, pašvaldība nepārtraukti veicot ieguldījumus novada iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanā, pilnībā veicot pašvaldības funkcijas un nodrošinot kvalitatīvus pašvaldības pakalpojumus. Tāpēc esošā un prognozējamā novada attīstība, pēc Ikšķiles novada domes ieskata, arī turpmāk ļauj saglabāt Ikšķiles novadu kā atsevišķu administratīvo teritoriju. Iedzīvotāju aptauja notika no 2019. gada 9. maija līdz 11. maijam, un tajā piedalījās 3299 Ikšķiles novada iedzīvotāji, no tiem 98,45 procenti izteica atbalstu viedoklim par Ikšķiles novadu kā patstāvīgu Latvijas Republikas administratīvo teritoriju (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 100.–102. lp. un 106.–107. lp.*).

2019. gada 18. jūlijā Ogrē notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to novadu domju deputātiem, kurus bija plānots apvienot Ogres novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Ikšķiles, Ķeguma, Lielvārdes un Ogres novadu domju deputāti, Ministrijas pārstāvji, plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Savukārt 2019. gada 1. un 29. augustā, 30. oktobrī un 25. novembrī Ikšķiles novada dome organizēja sanāksmes ar iedzīvotājiem, kurās tika apspriesta plānotā reforma. Pēdējā sanāksmē piedalījās arī vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs Juris Pūce (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 55. lp., 5. sēj. 119.–130. lp.*).

2019. gada 2. oktobrī Ikšķiles novada dome pieņēma lēmumu "Par administratīvi teritoriālo reformu", kurā citstarp norādīja, ka nepiekrīt tam, ka reformas rezultātā Ikšķiles novadu plānots apvienot ar Ķeguma, Lielvārdes un Ogres novadiem, jo Ikšķiles novada sociālekonomiskie rādītāji un attīstības perspektīvas būtiski pārsniedz pārējo jaunajā Ogres novadā iekļaujamo pašvaldību rādītājus. Turklāt Ikšķiles novadam esot būtiski atšķirīgas prioritātes, jo tas esot izteikta Pierīgas teritorija, kurai citstarp raksturīgi pozitīvi demogrāfijas rādītāji, izteikta iedzīvotāju ikdienas migrācija Rīgas virzienā, augsts iedzīvotāju ienākumu līmenis. Dome savā lēmumā aicināja Saeimu noteikt Ikšķiles novadu par Pierīgas novadu. Savukārt, pieņemot 2019. gada 17. decembra lēmumu "Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums"", Ikšķiles novada dome atkārtoja jau minētos argumentus, kā arī aicināja Komisiju un Saeimu izvērtēt iespēju Ikšķiles novadu apvienot ar Salaspils novadu, tādējādi veicinot tā "attīstību Rīgas virzienā" (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 130.–137. lp. un 140.–142. lp.*).

Ikšķiles novada domes un iedzīvotāju pārstāvju viedoklis tika uzklauts Komisijas 2020. gada 28. janvāra un 7. februāra sēdēs, kad tika izskatīti priekšlikumi, kas attiecās uz Ikšķiles novadu. Komisijas sēdēs citstarp tika apspriests priekšlikums par Ikšķiles novada apvienošanu ar Salaspils novadu. Pirms Likumprojekta nodošanas izskatīšanai Saeimai trešajā lasījumā priekšlikumus, kas attiecās uz Ikšķiles novadu, Komisija izskatīja 2020. gada 5. un 6. maija sēdēs, bet tad Ikšķiles novada domes

pārstāvjiem netika dota iespēja atkārtoti paust savu nostāju (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. 140. lp. un sēžu protokolus, pieejami: <https://www.saeima.lv>*).

Tāpat Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā Ikšķiles novada dome puda savu viedokli par reformu arī vairākās vēstulēs Ministrijai, Komisijai un citām valsts institūcijām un amatpersonām. Tostarp 2019. gada 14. jūnijā Ikšķiles novada dome nosūtīja Ministrijai vēstuli, kurā norādīja, ka neatbalsta plānoto Ikšķiles novada pievienošanu Ogres novadam, kā arī uzdeva vairākus jautājumus par reformu un tās iespējamām sekām. Savukārt 2020. gada martā dome nosūtīja divas vēstules visām Saeimas frakcijām un pie tām nepiederošiem deputātiem, aicinot izvērtēt priekšlikumu par Ikšķiles un Salaspils novadu apvienošanu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 114.–117. lp. un 143.–151. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka Ikšķiles novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā atkārtoti informēja gan Ministriju un Komisiju, gan arī citas institūcijas un amatpersonas par savu vēlmi saglabāt atsevišķas administratīvās teritorijas statusu, bet, ja tas nav iespējams, apvienoties ar Salaspils novadu. Argumenti, ar kuriem attiecīgie priekšlikumi un iebildumi tika pamatoti, bija nemainīgi. Tāpat dome aptaujā un sanāksmēs bija noskaidrojusi iedzīvotāju viedokli. Ikšķiles novada domes un iedzīvotāju pārstāvjiem bija iespēja paust savu viedokli arī Komisijas sēdēs.

Turklāt Satversmes tiesa ir secinājusi: ja pašvaldību robežu grozīšana notiek visaptverošas reformas ietvaros, atsevišķu pašvaldību intereses tikt uzklautām atkal un atkal par jauniem risinājumiem ir samērojamas ar citu pašvaldību un visas valsts interesēm noslēgt reformu saprātīgā laikposmā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 13.4. punktu*). Vēl jo vairāk pašvaldības tiesības tikt uzklautai var ierobežot gadījumā, kad tiek izskatīti nevis jauni, bet jau vairākkārt apspriesti un izdiskutēti administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumi, par kuriem Komisija jau ir lēmusi. Tātad Komisijas sēdē pirms Likumprojekta nodošanas izskatīšanai Saeimai trešajā lasījumā Ikšķiles novada domes pārstāvji nebija obligāti vēlreiz jāuzklausā.

Tādējādi Ikšķiles novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

23.4.2. Limbažu novada dome piekrita sākotnējam Ministrijas piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim, atbilstoši kuram reformas ietvaros jaunā Limbažu novadā tiek apvienoti līdzšinējie Alojas, Limbažu un Salacgrīvas novadi, ietverot arī Skultes pagastu. Atbalstot šādu risinājumu, Limbažu novadu dome 2019. gada 25. aprīlī pieņēma attiecīgu lēmumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 48. lp.*).

Konsultācijas ar iesaistītajām pašvaldībām notika 2019. gada 25. jūlijā. Savukārt 2019. gada 22. augustā Limbažu novada dome pieņēma lēmumu "Par viedokļa sniegšanu Latvijas Pašvaldību savienībai par administratīvi teritoriālo iedalījumu", citstarp šajā lēmumā norādot, ka tā atbalsta Ministrijas sagatavoto Ministru kabineta konceptuālo ziņojumu, ja no līdzšinējās novada administratīvās teritorijas netiek nodalīti atsevišķi pagasti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 51. lp*).

Ministrijas piedāvātais risinājums attiecībā uz Limbažu novadu tika ietverts arī Likumprojektā, ko Ministru kabinets iesniedza Saeimai. Limbažu novada dome norāda, ka pēc tam, kad plašsaziņas līdzekļos izskanējusi informācija par iespējamu teritorijas nodalīšanu no līdzšinējās novada administratīvās teritorijas, tā 2019. gada novembrī un decembrī nosūtījusi vairākas vēstules visām Saeimas frakcijām un Komisijas locekļiem. Vēstulēs tika izteikts aicinājums ievērot noteiktos reformas mērķus un uzdevumus, kā arī līdz šim veiktos pētījumus un nesadalīt novada administratīvo teritoriju. Tika iesniegti arī 1717 Limbažu novada iedzīvotāju paraksti par šā novada nedalāmību reformas procesā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 60.–152. lp. un 2. sēj. 47.–65. lp.*).

Priekšlikums izveidot Saulkrastu novadu, iekļaujot tajā arī līdzšinējā Limbažu novada Skultes pagastu, tika iesniegts pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā. Komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdē, kurā tika izskatīts šis priekšlikums, piedalījās un tika uzklauts arī Limbažu novada domes priekšsēdētājs, kurš pauda viedokli par novada nedalāmības saglabāšanu. Diskusijās piedalījās arī Komisijas locekļi, Saeimas Juridiskā biroja, Ministrijas, Pašvaldību savienības pārstāvji un citas personas. Šajā sēdē Komisija nobalsoja par konceptuālu atbalstu jaunā Saulkrastu novada izveidei, iekļaujot tajā arī Skultes pagastu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. 140. lp. un sēdes protokolu, pieejams: <https://www.saeima.lv>*).

Limbažu novada dome 2020. gada 29. janvārī pieņēma lēmumu neatbalstīt minēto priekšlikumu, norādot, ka nav sniegts pienācīgs tā izvērtējums un pašvaldībai ir gan tiesības, gan pienākums noskaidrot iedzīvotāju viedokli (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 66.–68. lp*). Kā norādījusi Limbažu novada dome, 2020. gada 4. februārī notika Limbažu novada Skultes pagasta iedzīvotāju sanāksme, kurā piedalījās arī Komisijas pārstāvis Jānis Dombrava un kurā tika apspriests priekšlikums par Skultes pagasta iekļaušanu Saulkrastu novadā. Sanāksmē iedzīvotāji esot pauduši atbalstu Limbažu novada administratīvās teritorijas nedalāmībai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 14. lp*). Savukārt 2020. gada 5. februārī notika Komisijas un Ministrijas pārstāvju konsultācijas ar Saulkrastu, Limbažu, Krimuldas un Sējas novadu domju pārstāvjiem (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 38.–47. lp*).

Limbažu novada dome 2020. gada 10. februāra ārkārtas sēdē, kurā piedalījās arī Komisijas priekšsēdētājs un Ministrijas pārstāvis, pieņēma lēmumu "Par Limbažu novada pašvaldības viedokļa sniegšanu Latvijas Republikas Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijai". Sēdes protokolā citstarp norādīts, ka Limbažu novads veicis lielus ieguldījumus Skultes pagasta infrastruktūrā, tostarp Eiropas Savienības projektu ietvaros. Ja Skultes pagasts tiktu iekļauts Saulkrastu novada administratīvajā teritorijā, tad Limbažu novads zaudētu nozīmīgu daļu savas teritorijas un iedzīvotāju, kā arī attiecīgi – līdzekļus novada budžetā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 89.–91. lp.*).

Komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēdēs tika izskatīti priekšlikumi attiecībā uz Limbažu novadu un jauno Saulkrastu novadu un uzklauts Limbažu novada domes pārstāvju viedoklis par līdzšinējās Limbažu novada administratīvās teritorijas nedalāmību. Limbažu novada domes priekšsēdētāja viedoklis tika uzklauts arī Komisijas 2020. gada 6. maija sēdē, kad Likumprojekts tika izskatīts pirms trešā lasījuma. Likumprojekta izskatīšanas laikā dome savu viedokli paudusi arī vairākās vēstulēs Komisijai, Ministrijai un citām valsts institūcijām un amatpersonām (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. 140. lp. un sēžu protokolus, pieejami: <https://www.saeima.lv>*).

Satversmes tiesa secina, ka Limbažu novada dome vairākkārt informējusi valsts institūcijas un amatpersonas par savu viedokli attiecībā uz reformu, iesniedzot savus iebildumus un priekšlikumus. Domes argumenti bijuši praktiski nemainīgi. Tāpat pašvaldības iedzīvotāji ir pauduši savu viedokli, parakstoties un piedaloties sanāksmēs. Turklāt Limbažu novada domes un iedzīvotāju viedoklis tika uzklauts arī Komisijas sēdēs.

Tādējādi Limbažu novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

23.5. Izvērtējot konsultēšanās procesa tiesiskumu, ir jāvērtē arī tas, vai pašvaldības iedzīvotājiem un domei bija dots pietiekams laiks, lai sagatavotu savu viedokli un to iesniegtu atbildīgajām valsts institūcijām.

23.5.1. Satversmes tiesa jau secināja, ka Ikšķiles novada dome vairākkārt paudusi savu viedokli no reformas sagatavošanas sākuma līdz pat brīdim, kad Likumprojekts tika izskatīts Komisijā pirms tā nodošanas izskatīšanai trešajā lasījumā.

Tādējādi Ikšķiles novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Ikšķiles novadu.

23.5.2. Satversmes tiesa jau secināja, ka Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā Limbažu novada dome vairākkārt paudusi savu atbalstu

Ministrijas sākotnēji piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim un līdzšinējā Limbažu novada nedalāmībai reformas procesā. Šajā posmā Limbažu novada dome vēl nebija pēc savas iniciatīvas noskaidrojusi iedzīvotāju viedokli. Nepieciešamība noskaidrot iedzīvotāju viedokli, pēc domes ieskata, radās tad, kad Likumprojekta izskatīšanas gaitā tika iesniegts priekšlikums, kuram tā nepiekrita.

Priekšlikums izveidot jauno Saulkrastu novadu, iekļaujot tajā arī Skultes pagastu, tika iesniegts 2019. gada 18. decembrī. Komisija 2020. gada 28. janvārī nolēma konceptuāli atbalstīt šo priekšlikumu. Savukārt tās 2020. gada 25. februāra sēdē sākotnējais priekšlikums par jaunā Saulkrastu novada izveidošanu tika daļēji atbalstīts un iekļauts Komisijas priekšlikumā.

No 2020. gada 28. janvāra līdz 25. februārim notika šā priekšlikuma izvērtēšana un konsultācijas ar iesaistītajām pašvaldībām. Tomēr jāņem vērā, ka Limbažu novada dome savu viedokli attiecībā uz līdzšinējā Limbažu novada nedalāmību bija paudusi jau kopš reformas sagatavošanas sākuma. Arī vismaz 1717 Limbažu novada iedzīvotāju viedoklis par līdzšinējā Limbažu novada nedalāmību reformas procesā jau bija noskaidrots, un attiecīgie paraksti 2019. gada decembrī iesniegti Saeimai.

Tādējādi Limbažu novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par priekšlikumu iekļaut Skultes pagastu jaunajā Saulkrastu novadā.

23.6. Būtiska konsultēšanās procesa daļa ir pašvaldības priekšlikumu un iebildumu saturiska izvērtēšana. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka attiecībās starp publisko tiesību juridiskajām personām jāvadās no procesuālās ekonomijas principa un tādēļ pieļaujama tieša vai netieša atsauce uz iepriekšējiem norādījumiem vai sniegto informāciju (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 3. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-16-01 23.2. punktu*). Tas citstarp nozīmē to, ka reiz jau izvērtēti argumenti nav jāvērtē atkārtoti.

23.6.1. Ikšķiles novada domei un par reformu atbildīgajām valsts institūcijām ir atšķirīgi viedokļi par to, vai pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika pienācīgi izvērtēti un vai atbildīgās valsts institūcijas ir pēc būtības atbildējušas uz pašvaldības jautājumiem.

Ministrija norāda, ka tā ir vērtējusi Ikšķiles novada domes priekšlikumus un, atbildot uz Ikšķiles novada domes iebildumiem, sagatavojusi arī vairākas vēstules. Ikšķiles novada domes priekšlikumi un iebildumi neesot bijuši atbilstoši vispārējiem reformas mērķiem un novadu veidošanas kritērijiem, tāpēc Ministrija tos neesot ņēmusi vērā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 138.–139. lp.*). Turklāt politiska rakstura jautājumi attiecībā uz reformu esot regulāri apspriesti arī Attīstības komitejā, sēdēs piedaloties koalīcijas partneru pārstāvjiem. Saņemtie priekšlikumi, iebildumi un

iespējamie risinājumi esot vērtēti arī Ministrijas izveidotās darba grupas regulārajās sanāksmēs (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 118.–119. lp. un 123.–129. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem ir secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Ikšķiles novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas sēdēs. Saeimas sēdē, izskatot Likumprojektu otrajā lasījumā, priekšlikumu iesniedzēji savus priekšlikumus atsauca. Savukārt trešajā lasījumā priekšlikumi, kas attiecās uz Ikšķiles novadu, tika izskatīti 2020. gada 9. jūnijā. No Saeimas sēžu stenogrammām izriet, ka debatēs par šiem priekšlikumiem piedalījušies vairāki deputāti, argumentējot dažādus iespējamus risinājumus attiecībā uz Ikšķiles novadu (*sk. Saeimas 2020. gada 9. jūnija sēdes stenogrammu, pieejama: <https://www.saeima.lv>*). Tādējādi priekšlikumi, kas bija vērsti uz Ikšķiles novada kā atsevišķas pašvaldības pastāvēšanu vai tā apvienošanu ar Salaspils novadu, Komisijā un pēc tam arī Saeimas sēdē tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju. Tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu.

Tādējādi konsultēšanās procesā Ikšķiles novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

23.6.2. Izskatot priekšlikumu par jaunā Saulkrastu novada izveidošanu, Komisija bija informēta par Limbažu novada iedzīvotāju un domes viedokli, kas tika vairākkārt izteikts gan rakstveidā, gan klātienē Komisijas sēdēs, kā arī konsultācijās un citās sanāksmēs, kurās piedalījās Komisijas pārstāvji. Komisijas sēdēs notikušajās diskusijās piedalījās arī Ministrijas un Pašvaldību savienības pārstāvji. Ministrijas pārstāvji informēja Komisiju, ka pēc Saulkrastos notikušajām konsultācijām iesaistīto pašvaldību viedoklis par jaunā Saulkrastu novada izveidi nav mainījies. Tādējādi Komisijas rīcībā bija informācija par priekšlikumu izveidot Saulkrastu novadu. Savukārt no Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem izriet, ka Komisija uzklauzīja un pēc būtības vērtēja gan izskatāmo priekšlikumu, gan pašvaldības iebildumus (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2021. gada 25. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. 140. lp. un sēdes protokolu, pieejams: <https://www.saeima.lv>*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Limbažu novadu, kā arī jaunā Saulkrastu novada izveidi un līdzšinējā Limbažu novada Skultes pagasta iekļaušanu tajā, tika apspriesti 2020. gada 12. martā, bet trešajā lasījumā – 2020. gada 9. un 10. jūnijā. Par attiecīgajiem priekšlikumiem notika deputātu debates. Gan otrajā, gan trešajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, atbalstīja jaunā Saulkrastu novada izveidi, iekļaujot tajā arī līdzšinējā Limbažu novada Skultes pagastu (*sk. Saeimas 2020. gada 12. marta, 9. un 10. jūnija sēžu stenogrammas, pieejamas: <https://www.saeima.lv>*).

Tādējādi konsultēšanās procesā Limbažu novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

23.7. Pieaicinātā persona Iveta Reinholde norāda, ka atbilstoši Kongresa noteiktajam ar pašvaldībām notiekošo konsultāciju process ir jādokumentē neatkarīgi no tā, vai tas tiek rīkots formālu konsultāciju vai neformālu diskusiju formā. Pēc konsultācijām ir jānodrošina atgriezeniskā saite, argumentēti norādot, kuri pašvaldību priekšlikumi tika noraidīti centrālās varas līmenī. Turklāt konsultāciju process ir jāatspoguļo plašsaziņas līdzekļos, lai tam līdzī varētu sekot iedzīvotāji (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 138. lp.*).

Ministrija nebija noteikusi kārtību, kādā veicama konsultēšanās ar pašvaldībām, un konsultācijas lielākoties netika protokolētas. Taču Ministrija norāda, ka no 2019. gada 27. maija līdz 2. augustam notikušas 30 konsultācijas ar tām pašvaldībām, kuras atbilstoši Ministrijas piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim bija paredzēts apvienot. Par konsultācijām savlaicīgi esot informētas visas iesaistīto pašvaldību domes un to deputāti, un katra konsultācija ilgusi vismaz divas stundas. Pašvaldību domju deputātiem un citiem interesentiem esot bijusi iespēja paust savu viedokli, un ministrs esot atbildējis uz klātesošo jautājumiem. Ministrijas tīmekļvietnē bijusi pieejama informācija par plānoto konsultāciju norises laiku un vietu. Konsultācijās piedalījušās 1312 personas, tostarp 947 pašvaldību domju deputāti (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 99. lp.*). Tātad Ministrijas rīkotās konsultācijas ar pašvaldībām notika pēc iepriekš izstrādāta un publicēta plāna.

2020. gada 5. februārī Komisijas un Ministrijas pārstāvji tikās ar to pašvaldību deputātiem, kuras skāra lēmums par Saulkrastu novada izveidi, un šīs konsultācijas atšķirībā no reformas sagatavošanas laikā notikušajām konsultācijām tika protokolētas. Tomēr Limbažu dome norādījusi, ka sanāksmes protokolu tā saņēmusi tikai 2020. gada 11. jūnijā, kad Administratīvo teritoriju likums jau bija pieņemts.

Satversmes tiesa vērs atbildīgo valsts institūciju uzmanību uz to, ka konsultēšanās procesa atklātības un ticamības labad ir vēlams noteikt kārtību, kādā veicama konsultēšanās ar pašvaldībām, tostarp arī iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanas formu, bet klātienēs tikšanos norisi – protokolēt. Tad vēlāk varētu pārliecināties par to, vai reformas gaitā tika uzklausi pašvaldību priekšlikumi un iebildumi, kā arī izvairīties no iesaistīto institūciju savstarpējiem pārmetumiem un atšķirīgas konsultāciju norises interpretācijas. Konsultāciju protokolēšana un protokola savlaicīga nosūtīšana pašvaldībai, protams, ir vēlama, taču nemaina nedz faktu, ka konsultācijas pēc būtības ir notikušas, nedz arī notikušo konsultāciju saturu. No lietas materiāliem secināms, ka apstrīdēto normu izstrādes un

izskatīšanas laikā konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām ir notikusi. Ikšķiles un Limbažu novadu domju deputāti un citi interesenti bija informēti par konsultācijās spriesto, jo varēja tajās piedalīties un paust savu viedokli. Turklāt minētās konsultācijas tika atspoguļotas arī plašsaziņas līdzekļos.

No apstrīdēto normu izstrādes un pieņemšanas materiāliem izriet, ka pašvaldības viedoklis par to, vai konsultēšanās reformas ietvaros bijusi pienācīga un atbilstoša Hartas prasībām, lielā mērā ir atkarīgs no tā, vai pašvaldība piekrīt vai nepiekrīt piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim un vai tas tiek vai netiek grozīts, ņemot vērā pašvaldības viedokli, priekšlikumus un iebildumus. Tomēr atbildīgās valsts institūcijas reformu un tās rezultātā izveidojamo Latvijas administratīvi teritoriālo iedalījumu, kā arī atsevišķu pašvaldību izteiktos iebildumus un priekšlikumus vērtē kopsakarā. Katras pašvaldības individuālais viedoklis par tai vēlamu teritoriālā iedalījuma modeli ne vienmēr sakrīt ar sabiedrības kopējām interesēm. Tādējādi konsultēšanās ar pašvaldību, ja vien tā pēc būtības notikusi, ir uzskatāma par pienācīgi veiktu arī tad, ja, pieņemot galīgo lēmumu par administratīvi teritoriālo iedalījumu, pašvaldības viedoklis nav guvis atbalstu.

Satversmes tiesa secina: tas, ka atbildīgās valsts institūcijas, ņemot vērā to rīcībā esošo informāciju, negrozīja administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus atbilstoši Limbažu novada pašvaldības un Ikšķiles novada pašvaldības priekšlikumiem un iebildumiem, nenozīmē, ka konsultēšanās ar pašvaldībām nebūtu notikusi vai būtu notikusi neatbilstoši Satversmes un Hartas prasībām. Arī Saeimai, pieņemot apstrīdētās normas galīgajā lasījumā, bija zināmas Pieteikumu iesniedzēju intereses un tas, kādu administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli tās vēlas. Saeima varēja to ņemt vērā tiktāl, ciktāl tas bija iespējams, samērojot šīs intereses ar sabiedrības kopējām interesēm un izvēloties iespējami labākos administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus.

Tādējādi, izvērtējot apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas procesu kopumā, secināms, ka konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām notika atbilstoši tiesību normām.

24. Ikšķiles novada dome norāda, ka apstrīdēto normu izskatīšanas un pieņemšanas procesā Saeimā pieļauti vairāki pārkāpumi, proti, šis process neesot noticis atbilstoši Satversmei un Saeimas kārtības rullim. Pārkāpumi citstarp esot saskatāmi Komisijas izveidošanā un apstrīdēto normu pieņemšanā attālinātās Saeimas sēdēs.

Savukārt Saeima norāda, ka Komisijas izveidošanā pārkāpumus nav pieļāvusi un rīkojusies savas rīcības brīvības ietvaros. Apstrīdēto normu pieņemšana platformā *e-Saeima* notikusi atbilstoši Satversmei un Saeimas kārtības rullim. Šajā procesā deputāti esot varējuši īstenot visas savas

tiesības. Turklāt Saeimas sēdes rīkotas attālināti objektīvu iemeslu dēļ, proti, ņemot vērā ar Covid-19 infekcijas izplatību saistīto apdraudējumu un nepieciešamību nodrošināt nepārtrauktu parlamenta darbību.

Ievērojot lietas dalībnieku izteiktos apsvērumus, lai noskaidrotu, vai apstrīdēto normu izskatīšana un pieņemšana Saeimā notika atbilstoši tiesību normām, Satversmes tiesa izvērtēs, pirmkārt, ar Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas izveidi un Likumprojekta nodošanu šai komisijai saistītos jautājumus un, otrkārt, ar Saeimas sēžu attālināto norisi platformā *e-Saeima* saistītos jautājumus.

24.1. Ikšķiles novada dome par labas likumdošanas principa pārkāpumiem uzskata speciālās komisijas izveidošanu tieši Likumprojekta izskatīšanai, Komisijas izveidošanas kārtību, kā arī Ministrijas parlamentārā sekretāra ievēlēšanu par Komisijas priekšsēdētāju.

Ministru kabinets 2019. gada 15. oktobrī atbalstīja likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums", un 2019. gada 21. oktobrī tas tika iesniegts Saeimai. 2019. gada 24. oktobrī Saeima nodeva Likumprojektu Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai un noteica, ka tā ir atbildīgā komisija. Šīs komisijas 2019. gada 29. oktobra sēdē tika pieņemts lēmums atbalstīt Likumprojektu un virzīt to izskatīšanai Saeimas sēdē pirmajā lasījumā.

Saeima 2019. gada 7. novembrī pieņēma Likumprojektu pirmajā lasījumā. Tajā pašā dienā Saeima saskaņā ar Saeimas kārtības rullja 150. pantu pieņēma arī lēmumu "Par speciālās Administratīvi teritoriālās reformas komisijas izveidošanu", nosakot, ka šī komisija izskata Likumprojektu un citus ar reformu un tās īstenošanu saistītos likumprojektus un jautājumus. Lēmumā tika noteikts, ka Komisijā Saeima ievēlē pa vienam deputātam no katras frakcijas. 2019. gada 21. novembrī Saeima nolēma, ka par Likumprojektu atbildīgā komisija ir Administratīvi teritoriālās reformas komisija.

24.1.1. Satversmes 25. pants nosaka: "Saeima izvēlē komisijas, noteicot to locekļu skaitu un uzdevumus. Komisijām ir tiesība pieprasīt savai darbībai vajadzīgās ziņas un paskaidrojumus no atsevišķiem ministriem un pašvaldības iestādēm, kā arī uzaicināt savās sēdēs dot paskaidrojumus attiecīgo ministriju un pašvaldības iestāžu atbildīgos priekšstāvjus. Komisijas var darboties arī starp sesijām." Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Saeimas kārtības rullis ievērojamu likumprojekta sagatavošanas darba daļu uztic komisijām. Atbildīgā komisija nodrošina, ka likumprojekts izskatīšanai Saeimas sēdē tiek sagatavots pilnvērtīgi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 18. punktu*).

Saskaņā ar Saeimas kārtības rullja 150. pantu atsevišķu likumdošanas uzdevumu veikšanai Saeima var izveidot speciālās komisijas. Savukārt Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Saeima kā tautas tieši demokrātiski

leģitimēts likumdevējs savā darbībā bauda autonomiju, citstarp arī sava darba organizācijas jautājumos. Lēmums par likumprojekta nodošanu kādai konkrētai komisijai uzskatāms par Saeimas darba organizācijas jautājumu, kuru tā var izlemt savas rīcības brīvības ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 3. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-16-01 23.4. punktu*). Tādējādi Saeimai bija tiesības izveidot Administratīvi teritoriālās reformas komisiju un noteikt, ka tā ir par Likumprojektu atbildīgā komisija, jo Saeimas vairākums šo lēmumu uzskatīja par nepieciešamu un lietderīgu.

24.1.2. Saskaņā ar Saeimas kārtības rullja 149. panta otro daļu komisiju izveidošanas principus nosaka Saeima. Lielākoties komisijas tiek veidotas atbilstoši proporcionalitātes principam. Saeimas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka šim principam ir racionāls izskaidrojums – tas nodrošina, ka komisijas sastāvā atspoguļojas Saeimas vairākums un komisija var efektīvi strādāt (*sk. 2020. gada 10. februāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 19. sēj. 99., 125.–126. lp.*). Proporcionalitātes principa mērķis Saeimas komisiju izveidē citstarp ir tajās nodrošināt arī mazākuma viedokļa pārstāvību.

Tomēr Saeima savas autonomijas un rīcības brīvības ietvaros var lemt arī par komisijas veidošanu atbilstoši vienādas pārstāvības principam. Lai gan Administratīvi teritoriālās reformas komisija netika izveidota atbilstoši proporcionalitātes principam, arī tās sastāvā atspoguļojās Saeimas vairākums un bija pārstāvēta opozīcija. Tādējādi Saeimai bija tiesības izveidot Komisiju arī atbilstoši vienādas pārstāvības principam.

24.1.3. Komisijas locekļi 2019. gada 21. novembrī ar balsu vairākumu no sava vidus par priekšsēdētāju ievēlēja Artūru Tomu Plešu, kurš tobrīd bija arī Ministrijas parlamentārais sekretārs. Saskaņā ar likuma "Par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 4. panta pirmās daļas 2. un 3. punktu par valsts amatpersonu uzskatāms gan Saeimas deputāts, gan parlamentārais sekretārs. Savukārt šā likuma 7. panta otrās daļas 2. punkts noteic, ka parlamentārais sekretārs var savienot savu amatu ar citu amatu Saeimā, ja to nosaka Saeimas un tās institūciju lēmums. Tādējādi normatīvie akti neliedz savienot parlamentārā sekretāra un Saeimas komisijas vadītāja amatus.

Tas, vai šādu amatu savienošana ir pieļaujama, jāvērtē arī no parlamentārās ētikas skatpunkta. Saskaņā ar Saeimas kārtības rullja pielikuma "Saeimas deputātu ētikas kodekss" 4., 5. un 6. punktu deputāts godprātīgi ievēro svinīgajā solījumā pausto apņemšanos, ciena un vienmēr ievēro Satversmi, Saeimas kārtības rulli un citus normatīvos aktus, kā arī ir morāli atbildīgs par savu rīcību un nevar attaisnoties ar valdības pārstāvju vai citu personu spiedienu, lai attaisnotu balsojumu pret savu sirdsapziņu.

Tādējādi, izveidojot Komisiju un nododot tai Likumprojektu, Saeima rīkojās atbilstoši tiesību normām.

24.2. Ikšķiles novada dome uzskata, ka, noturot Saeimas sēdes attālināti, nav nodrošināts Satversmei un Saeimas kārtības rullim atbilstošs likumdošanas process. Deputāti, īpaši opozīciju pārstāvošie, Administratīvo teritoriju likuma pieņemšanas procesā neesot varējuši īstenot savas tiesības. Ja sēde tiek noturēta platformā *e-Saeima*, deputāti fiziski neatrodoties vienuviet Rīgā vai citā vietā, kā to prasa Satversmes 15. pants. Pat ja ir saskatāmi iemesli ārkārtējās situācijas laikā sasaukt attālinātu Saeimas sēdi, šādās sēdēs nedrīkstot izskatīt un pieņemt tāds likumprojektus, kuri nav steidzami. Turklāt 2020. gada 10. jūnijā, kad tika pieņemts Administratīvo teritoriju likums, valstī izsludinātā ārkārtējā situācija jau esot beigusies.

24.2.1. Saeimas sēde ir noteiktā kārtībā sasaukta parlamenta apspriedē, kuras ietvaros Saeima īsteno likumdošanas varu, tostarp pieņem normatīvos aktus. Satversmes 15. pants nosaka: "Saeima savas sēdes notur Rīgā un tikai ārkārtīgu apstākļu dēļ tā var sanākt citā vietā." Šajā Satversmes normā ietverts regulējums par Saeimas sēžu noturēšanas vietu, nosakot, ka, nepastāvot ārkārtējiem apstākļiem, Saeimas sēdes notiek Rīgā, bet ārkārtējos apstākļos tās var notikt arī citā vietā. Tātad Satversmes 15. pants noteic Saeimas sēdes noturēšanas vietu, nevis veidu, kādā Saeimas sēde tiek noturēta.

Tiesas sēdē lietas dalībnieki un pieaicinātās personas izteica atšķirīgus viedokļus par to, vai Saeimas sēžu noturēšana platformā *e-Saeima* uzskatāma par "citu vietu" un vai Administratīvo teritoriju likuma pieņemšanas laikā pastāvēja "ārkārtīgi apstākļi" Satversmes 15. panta izpratnē. Tomēr argumenti par Saeimas sēdes noturēšanu platformā *e-Saeima* pēc būtības attiecas nevis uz to, kurā vietā notika Saeimas sēde, bet gan uz Saeimas sēdes norises veidu. Proti, Ikšķiles novada domes iebildumi attiecas uz demokrātiskā procesa īstenošanas iespējām platformā *e-Saeima*. Tādējādi izskatāmajā lietā būtisks ir jautājums nevis par Saeimas sēdes norises vietu, bet gan par Saeimas sēdes norises atbilstību tiesību normām.

Atbilstoši Satversmes 22. un 23. pantam Saeimas sēdes ir atklātas un tās var notikt, ja tajās piedalās vismaz puse Saeimas locekļu. Saskaņā ar Satversmes 19. pantu Saeimas kārtējās un ārkārtējās sēdes nosaka Saeimas Prezidijs. Prezidijs ir Saeimas institūcija, kas līdztekus Satversmē tieši paredzētajām funkcijām ir tiesīga noteikt Saeimas darbību un iekšējo kārtību tikai tiktāl, ciktāl Saeimas kārtības rullis vai cits likums Prezidiju uz to pilnvaro (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 1.2. punktu*).

Savukārt atbilstoši Satversmes 21. pantam Saeima iekšējās darbības un kārtības noteikšanai izstrādā sev kārtības rulli. Šajā pantā ir ietverts parlamenta autonomijas princips, proti, Saeima pati, nevis kāds cits, nosaka savas darbības un kārtības noteikumus (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-08-01 14. punktu*).

Lai izvērtētu, vai Saeimas sēdes, kurās tika pieņemtas apstrīdētās normas, notika atbilstoši tiesību normām, Satversmes tiesai jānoskaidro: 1) vai procesuālā kārtība, kādā notiek Saeimas sēdes platformā *e-Saeima*, bija noteikta un visiem deputātiem zināma; 2) vai, noturot sēdes platformā *e-Saeima*, tika ievērots Saeimas sēdes atklātības princips; 3) vai, izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā un pieņemot Administratīvo teritoriju likumu platformā *e-Saeima*, deputāti varēja īstenot visas savas tiesības atbilstoši Satversmei un Saeimas kārtības rullim.

24.2.2. Saeimas Prezidijs 2020. gada 22. maijā pieņēma lēmumu "Par Saeimas attālināto sēžu norises kārtības apstiprināšanu". Saskaņā ar šā lēmuma pielikuma "Saeimas attālināto sēžu norises kārtība" 2. punktu Saeimas attālinātās sēdes notiek, ievērojot Saeimas kārtības rullī paredzētās procedūras un šajā lēmumā norādīto. Arī Saeima ir norādījusi, ka minētajā lēmumā noregulēti tikai tehniska rakstura jautājumi, neparedzot no Saeimas kārtības rullja atšķirīgu likumdošanas kārtību. Tādējādi Saeimas sēdes platformā *e-Saeima* notika atbilstoši Satversmei un Saeimas kārtības rullim, bet ar piedalīšanos attālinātajās Saeimas sēdēs saistītās tehniskās detaļas bija noteiktas Saeimas Prezidija 2020. gada 22. maija lēmumā.

2020. gada 26. maijā, uzsākot Likumprojekta izskatīšanu trešajā lasījumā, Saeimas sēdes vadītāja, 13. Saeimas priekšsēdētāja Ināra Mūrniece, pārliecinājās, ka visi deputāti ir pieslēgušies platformai *e-Saeima*, sniedza attālināto Saeimas sēžu norises pamatojumu, kā arī īsumā iepazīstināja ar šīs platformas darbības pamatprincipiem. Saeimas deputātiem sēžu laikā un jau pirms tām tika sniegts arī atbilstošs tehniskais un informatīvais atbalsts, lai nodrošinātu viņiem iespēju pienācīgi piedalīties attālinātajās Saeimas sēdēs (sk. *Saeimas 2020. gada 26. maija sēdes stenogrammu, pieejama: <https://www.saeima.lv>*).

Covid-19 infekcijas izplatības dēļ izsludinātā ārkārtējā situācija beidzās 2020. gada 10. jūnijā. Tomēr arī pēc ārkārtējās situācijas beigām, ņemot vērā epidemioloģisko situāciju, valstī tika saglabāti distancēšanās un pulcēšanās ierobežojumi. Slimību profilakses un kontroles centrs 2020. gada 9. jūnija vēstulē Saeimai ieteica arī pēc ārkārtējās situācijas beigām nodrošināt divu metru distances ievērošanu, kā arī veicināt darba veikšanu attālināti (sk. *lietas materiālu 4. sēj. 35. lp.*).

2020. gada 10. jūnijā Saeimas Prezidijs pieņēma lēmumu "Par Saeimas sēžu noturēšanu platformā *e-Saeima*". Tajā, citstarp atsaucoties uz minētajiem Slimību profilakses un kontroles centra ieteikumiem un Saeimas Juridiskā biroja viedokli, tika nolemts "līdz turpmākam Prezidija lēmumam turpināt sasaukto Saeimas sēžu darba kārtību izskatīšanu, kā arī sasaukt un noturēt Saeimas sēdes platformā *e-Saeima*". Tātad, citstarp ņemot vērā epidemioloģiskās drošības apsvērumus, bija pamatots Saeimas Prezidija lēmums noturēt Saeimas sēdes attālināti platformā *e-Saeima* ne tikai

2020. gada 26. un 29. maijā, 2., 3. un 9. jūnijā, bet arī 10. jūnijā, kad valstī izsludinātā ārkārtējā situācija bija beigusies.

Tādējādi procesuālā kārtība, kādā notiek Saeimas sēdes platformā *e-Saeima*, bija noteikta un visiem deputātiem zināma.

24.2.3. Satversmes 22. pants, nosakot, ka Saeimas sēdes ir atklātas, paredz to, ka deputāti apspriež sēdes darba kārtības jautājumus sabiedrības tiešā vai netiešā klātbūtnē. Parlamenta sēžu publiskums tiek nodrošināts ar vēlētājiem paredzētu iespēju, ievērojot drošības apsvērumus, fiziski uzturēties Saeimā un vērot parlamenta sēdi.

Latvijā faktiski ir nodrošināts tas, ka vēlētāji var sekot līdzi sēdes gaitai arī netieši, proti, plašsaziņas līdzekļiem un žurnālistiem tiek nodrošināta iespēja informēt sabiedrību par parlamenta sēdēm. Tāpat Saeima publisko sēžu darba kārtības projektus, izskatāmos dokumentus, balsošanas rezultātus un sēžu stenogrammas.

Izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā platformā *e-Saeima* 2020. gada 26. un 29. maijā, kā arī 2., 3., 9. un 10. jūnijā, tika nodrošināta Saeimas sēdes videotranslācija tiešraidē, un vēlāk bija pieejami arī sēdes ieraksti. Tāpat tika publicēta sēdes darba kārtība, izskatāmie dokumenti, balsošanas rezultāti un sēdes stenogramma. Tātad jebkurš interesents, tostarp žurnālisti, varēja sekot līdzi Saeimas sēdei tiešsaistē vai iepazīties ar informāciju par sēdes norisi un tajā izskatītajiem jautājumiem Saeimas tīmekļvietnē.

Tādējādi Saeimas sēdē, kurā Likumprojekts tika izskatīts un pieņemts, bija nodrošināts Saeimas sēdes atklātības princips.

24.2.4. Saskaņā ar Saeimas kārtības rullja 7. pantu katra deputāta pienākums ir piedalīties Saeimas darbā. Savukārt Saeimas sēžu laikā svarīgākās deputāta tiesības ir piedalīties debatēs un balsot. Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka parlamentam ir būtiska loma demokrātijas politiskajās debatēs. Parlamenta locekļi, pildot sava amata pienākumus, pārstāv vēlētājus, vērš uzmanību uz tiem aktuāliem jautājumiem un aizstāv viņu intereses. Tādējādi deputāta tiesību īstenošana veicina efektīvu demokrātijas funkcionēšanu – likumdevēja leģitīmāciju un viedokļu plurālismu parlamenta sastāvā atbilstoši suverēna paustajai gribai (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-08-01 19. punktu*).

Platforma *e-Saeima* ļauj katram deputātam, izmantojot videokonferences rīku, piedalīties debatēs, izteikt savu viedokli balsojot un sekot līdzi balsošanas rezultātiem. To Saeimas 2020. gada 26. maija sēdes sākumā apliecināja arī balsu skaitītāju pārstāvis Rihards Kols, informējot par balsu skaitītāju veiktās platformas *e-Saeima* pārbaudes rezultātiem. Pirms sēdes balsu skaitītāji citstarp pārbaudīja deputātu autentifikācijas, deputātu balsojumu, balsošanas rezultātu aplūkošanas un tiešsaistes debašu iespējas. Nevienā no veiktajām pārbaudēm tehniskas kļūmes vai traucējumi netika konstatēti.

Ikšķiles novada domes pārstāvis tiesas sēdē norādīja uz to, ka Saeimas attālinātajās sēdēs Saeimas opozīcijas deputāti nevarot pilnvērtīgi īstenot savas tiesības, jo nevarot redzēt citus deputātus, turklāt iztrūkstot klātienēs sarunas un diskusijas ārpus sēdēm (*sk. 2021. gada 13. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 16. sēj. 114.–115. lp.*). Tomēr iespējamie no klātienēs saskarsmes neesības izrietošie trūkumi vienlīdz attiecas uz visiem deputātiem – gan pozīcijas un opozīcijas deputātiem, gan pie frakcijām nepiederošiem deputātiem.

No Saeimas tīmekļvietnē pieejamās informācijas (sēžu stenogrammām, videoierakstiem, balsošanas rezultātu apkopojuma) izriet, ka, izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā, tostarp priekšlikumus, kas attiecas uz Limbažu novadu un Ikšķiles novadu, visi deputāti varēja īstenot savas tiesības debatēt un balsot. Tātad, izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā un pieņemot Administratīvo teritoriju likumu platformā *e-Saeima*, deputātiem bija nodrošinātas visas viņiem Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktās tiesības.

Satversmes tiesa secina, ka Saeimas sēdes noturēšana attālināti ir ārkārtas risinājums, kas ļauj turpināt nepārtrauktu parlamenta darbu arī apstākļos, kad epidemioloģiskās drošības un tās dēļ noteikto ierobežojumu dēļ deputātiem klātienē tikties nav iespējams. Ir būtiski tas, ka valstī radīts mehānisms, kas nodrošina nepārtrauktu parlamenta darbību, kuras gaitā par būtiskākajiem jautājumiem lemj tautas leģitīmēts konstitucionālais orgāns. Turklāt neviena tiesību norma šādā situācijā neierobežo Saeimas kompetenci lemt, piemēram, par vienīgi steidzamiem likumdošanas ceļā izšķiramiem jautājumiem.

Tādējādi apstrīdēto normu izskatīšana un pieņemšana Saeimā notika atbilstoši tiesību normām. Līdz ar to apstrīdētās normas tika izstrādātas un pieņemtas pienācīgā procesuālajā kārtībā.

25. Satversmes tiesai jāvērtē arī tas, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, nav rīkojies patvaļīgi.

Limbažu novada dome iebilst pret līdz šim tās sastāvā bijušā Skultes pagasta iekļaušanu jaunajā Saulkrastu novadā, jo tādējādi Limbažu novadam tiek atņemta tā attīstībai būtiska teritorijas, iedzīvotāju un tātad arī līdzekļu daļa. Līdz ar to tiek apdraudēta novada ilgtspējīga attīstība un ierobežota tā finanšu autonomija. Tāpat Limbažu novada dome norāda, ka jaunais Saulkrastu novads neatbilstot Likumprojekta anotācijā norādītajiem novadu veidošanas kritērijiem, tostarp Saulkrasti – jaunā novada administratīvais centrs – neesot reģionālas nozīmes attīstības centrs. Turklāt joprojām esot daudz neskaidrību par to, kā faktiski notiks Skultes pagasta nodalīšana no Limbažu novada administratīvās teritorijas un pievienošana jaunajam Saulkrastu novadam. Esot jāņem vērā arī tas, ka pēdējos gados

Limbažu novada pašvaldība veikusi lielas investīcijas Skultes pagasta infrastruktūrā, tostarp no Eiropas Savienības fondu līdzekļiem.

Savukārt Ikšķiles novada dome uzskata, ka likumdevējs nav skaidri noteicis reformas mērķi. Pieņemot lēmumu attiecībā uz Ikšķiles novadu, Saeima neesot ņēmusi vērā tā vietējās kopienas identitāti, specializāciju un intereses, pēc kurām šis novads būtiski atšķīroties no pārējiem novadiem, ar kuriem reformas rezultātā tiks apvienots. Ikšķile esot uzskatāma par potenciālu attīstības centru, tāpēc Ikšķiles novads būtu jāsaglabā kā atsevišķa administratīvā teritorija. Savukārt tad, ja novada statusu saglabāt nav iespējams, atbilstošāka būtu Ikšķiles novada pievienošana Salaspils novadam, kas ir Pierīgas novads. Apvienotajā Ogres novadā mazināšoties līdzšinējā Ikšķiles novada iedzīvotāju pārstāvība un iespēja ietekmēt jaunās pašvaldības lēmumu pieņemšanu.

Saeima norāda, ka reformas mērķis ir minēts tās 2019. gada 21. marta lēmumā. Savukārt novadu veidošanas kritēriji no Likumprojekta izslēgti, ņemot vērā Saeimas Juridiskā biroja priekšlikumu, taču esot atrodami Likumprojekta anotācijā. Komisija un Saeima šos kritērijus ņēmusi vērā, lemjot par administratīvi teritoriālo iedalījumu, bet tajos gadījumos, kad likumdevējs no šiem kritērijiem atkāpies, lēmumi tikuši rūpīgi izsvērti un pieņemti Saeimas rīcības brīvības ietvaros.

Lai izvērtētu, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, nav rīkojies patvaļīgi, Satversmes tiesai ir jānoskaidro: 1) vai ir noteikts reformas mērķis un tas ir vērsts uz sabiedrības kopējo labumu; 2) vai reformas pamatā esošie kritēriji ir vērsti uz reformas mērķa sasniegšanu; 3) vai, pieņemot apstrīdētās normas, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un tā sasniegšanas kritērijus; 4) vai likumdevējs ir izsvēris tieši vietējās kopienas intereses, proti, konkrētā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma priekšrocības un trūkumus, tostarp, vai, likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības.

26. No Saeimas 2019. gada 21. marta lēmuma izriet, ka reformas mērķis ir "līdz 2021. gadam izveidot ekonomiski attīstīties spējīgas administratīvās teritorijas ar vietējām pašvaldībām, kas spēj nodrošināt tām likumos noteikto autonomo funkciju izpildi salīdzināmā kvalitātē un pieejamībā, sniedzot kvalitatīvus pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām".

Detalizētāki reformas mērķi ietverti vairākos Ministru kabineta politikas plānošanas dokumentos. Piemēram, Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā citstarp norādīti šādi reformas mērķi: uzlabot valsts un pašvaldību ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju; nodrošināt visas valsts pārvaldes darbībā racionālu valsts budžeta līdzekļu izlietojumu; izveidot vienlīdzīgu un ilgtspējīgu

pašvaldību sistēmu, reģionālās un nacionālās nozīmes attīstības centrus ar to lauku teritorijām sasaistot vienotā administratīvā, ekonomiskā un saimnieciskā vienībā; radīt mehānismus efektīvākai novada pilsētu un pagastu pašpārvaldes darbībai, vairāk iesaistot tajā attiecīgo teritoriju iedzīvotājus; nostiprinot pašvaldību autonomiju un kapacitāti, nodrošināt subsidiaritātes principa ievērošanu; panākt, ka pašvaldības tām likumos uzdotās funkcijas izpilda patstāvīgi (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" 2. lpp.*). Tādējādi, pirmkārt, šajā dokumentā norādītie mērķi detalizē Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā noteikto mērķi, bet, otrkārt, no šiem detalizētajiem mērķiem izriet reformas īstenošanas kritēriji, kā arī visas sabiedrības kopīgie ieguvumi, kas būtu jāpanāk reformas rezultātā.

Lai gan Saeimas 2019. gada 21. marta lēmums nav normatīvais akts, tomēr tajā ir atspoguļota Saeimas izšķiršanās par reformas īstenošanu un tās mērķi. Pēc Satversmes tiesas ieskata, šis mērķis ir pietiekami skaidrs un konkrēts. Tas izriet no politikas plānošanas dokumentiem, kuri pieņemti jau kopš 2013. gada un kuros, ņemot vērā 2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas rezultātus, konsekventi norādīts uz nepieciešamību pārskatīt līdzšinējo administratīvi teritoriālo iedalījumu un izveidot tādu pašvaldību tīklu, kuras ir spējīgas pienācīgi veikt savas funkcijas un attīstīties.

26.1. Tiesas sēdē izskanēja atšķirīgi viedokļi par to, vai izvērtējamā administratīvi teritoriālā reforma ir uzskatāma par iepriekšējās administratīvi teritoriālās reformas turpinājumu vai jaunu reformu. Saeima, Ministru kabinets un Ministrija izteica viedokli, ka izvērtējamā reforma uzskatāma par 2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas turpinājumu (*sk. 2021. gada 20. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 17. sēj. 57., 85., 108. un 116. lp.*). Savukārt Pieteikumu iesniedzējas norādīja, ka šī uzskatāma par jaunu reformu, kuras ietvaros tiek īstenots cits, nevis iepriekšējo reformu turpinošs risinājums.

2008.–2009. gadā īstenoto administratīvi teritoriālo reformu regulēja 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums. Saskaņā ar šo likumu bija paredzēts izveidot divu līmeņu pašvaldības – novadus un apriņķus. Likuma pārejas noteikumu 24. punkta 1. apakšpunkts sākotnēji paredzēja, ka Ministru kabinetam līdz 2009. gada 1. jūnijam jāsagatavo un jāiesniedz Saeimai likumprojekts par apriņķu izveidošanu. Vēlāk šis termiņš tika pagarināts līdz 2011. gada 31. decembrim un visbeidzot – līdz 2013. gada 31. decembrim. Šo uzdevumu Ministru kabinets neizpildīja, un apriņķi netika izveidoti.

Izvērtējamā administratīvi teritoriālā reforma tiek īstenota, pamatojoties uz jauno Administratīvo teritoriju likumu, atbilstoši kuram izveidojamas viena līmeņa pašvaldības. Tātad izskatāmajā lietā izvērtējamās reformas ietvaros tiek īstenots saturiski cits risinājums – tiek veidotas viena līmeņa administratīvi teritoriālā iedalījuma vienības. Līdz ar to šī reforma ir uzskatāma par jaunu administratīvi teritoriālo reformu.

26.2. Par nepieciešamību pilnveidot un uzlabot ar 2008.–2009. gada reformu izveidoto administratīvi teritoriālo iedalījumu liecina vairāki Ministru kabineta politikas plānošanas un citi dažādu institūciju sagatavotie dokumenti, kā arī starptautisko institūciju sniegtie ieteikumi.

Nacionālajā attīstības plānā 2014.–2020. gadam citstarp bija ietverts rīcības virziens "Ekonomiskās aktivitātes veicināšana reģionos – teritoriju potenciāla izmantošana" un konstatēts, ka sociālekonomiskās atšķirības starp reģioniem ir ievērojamas un publisko pakalpojumu un infrastruktūras izmaksas uz vienu iedzīvotāju būtiski pieaug. Viens no mērķiem šā rīcības virziena ietvaros bija veidot tādu pašvaldību administratīvo struktūru, lai līdz 2020. gadam to finansiālās kapacitātes novērtējums autonomo funkciju veikšanai sasniegtu vismaz 45 procentus. Savukārt kā viens no šā mērķa sasniegšanas labad veicamajiem uzdevumiem norādīta pilnveidota valsts administratīvi teritoriālā iedalījuma ieviešana, balstoties uz 2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas rezultātu novērtējumu (*sk. ar Saeimas 2012. gada 20. decembra lēmumu apstiprinātā Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020. gadam 366., 379. un 391. punktu*).

Ministru kabinets 2013. gada 26. martā pieņēma zināšanai Ministrijas sagatavoto informatīvo ziņojumu "Administratīvi teritoriālās reformas izvērtējums". Šajā ziņojumā citstarp secināts, ka 2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas rezultātā izveidotajos novados nav spēcīgu attīstības centru un iedzīvotāju skaita ziņā novadi ir nevienmērīgi, kā arī ieteikts izskatīt iespēju veidot lielākus novadus ap reģionālās un nacionālās nozīmes attīstības centriem. Tāpat norādīts, ka, ņemot vērā iedzīvotāju skaita samazinājuma tendences, kas visvairāk skar tieši mazās pašvaldības, administratīvi teritoriālā reforma ir jāturpina, veidojot administratīvās teritorijas pēc iespējas tuvināti Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (turpmāk – stratēģija "Latvija 2030") iezīmētajam nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centru modelim (*sk. Ministru kabineta 2013. gada 26. marta informatīvā ziņojuma "Administratīvi teritoriālās reformas izvērtējums" 3.1. un 3.4. punktu*).

Līdzīgi arī 2017. gada 3. maijā Ministru kabinetā izskatītajā informatīvajā ziņojumā "Par valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu un valsts pārvaldes institūciju sadarbības teritoriju izveidi" norādīts uz līdzšinējā valsts administratīvi teritoriālā iedalījuma nepilnībām. Šajā ziņojumā

piedāvāts veidot 29 pašvaldību sadarbības teritorijas ap reģionālās un nacionālās nozīmes attīstības centriem (*sk. Ministru kabineta 2017. gada 3. maija informatīvā ziņojuma "Par valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu un valsts pārvaldes institūciju sadarbības teritoriju izveidi" 5. punktu*).

2019. gada 5. februārī Ministru kabinets pieņēma zināšanai informatīvo ziņojumu "Par turpmāko rīcību administratīvi teritoriālās reformas pabeigšanai". Tajā norādīti jautājumi, kas nav atrisināti 2008.–2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas ietvaros. Ziņojumā secināts, ka minētās reformas pabeigšana ir nepieciešama, lai visas pašvaldības spētu pilnvērtīgi un patstāvīgi veikt savas autonomās funkcijas, iedzīvotājiem tiktu nodrošināti kvalitatīvi un izmaksu ziņā efektīvāki pakalpojumi, tiktu veicināta reģionālās un nacionālās nozīmes attīstības centru sasaiste ar apkārtējām funkcionālajām teritorijām un būtu iespēja turpināt valsts pārvaldes decentralizēšanu (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 5. februāra informatīvo ziņojumu "Par turpmāko rīcību administratīvi teritoriālās reformas pabeigšanai", 3. lpp.*).

Uz nepieciešamību īstenot reformu un riskiem, kas rastos, ja tas netiktu darīts, atkārtoti norādīts arī Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā un 2019. gada 18. septembra konceptuālajā ziņojumā "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu".

Administratīvi teritoriālās reformas nozīme uzsvēta arī atsevišķos Ministru kabineta politikas dokumentos. Deklarācijā par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību administratīvi teritoriālās reformas īstenošana minēta kā viena no valdības darba prioritātēm. Deklarācijā norādīts, ka valdība apņemas līdz 2021. gadam īstenot vietējo pašvaldību reformu, apvienojot pašvaldības ilgtermiņīgākās un ekonomiski spēcīgākās vienībās, kas spēj nodrošināt likumā minēto pašvaldību autonomo funkciju izpildi salīdzināmā kvalitātē un pieejamībā (*sk. Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 223. punktu*).

26.3. Arī vairākos Latvijas un Eiropas Savienības institūciju, kā arī starptautisko organizāciju pētījumos un ziņojumos norādīts uz līdzšinējā administratīvi teritoriālā iedalījuma trūkumiem un nepieciešamību īstenot reformu.

Tā Valsts kontroles 2017. gada 24. februāra revīzijas ziņojumā secināts, ka administratīvi teritoriālā iedalījuma nepilnības tiešā veidā ietekmē pašvaldību darbību. Ziņojumā norādīts uz to, ka atsevišķu iestāžu izmaksas mazā pašvaldībā var pat trīs reizes pārsniegt izmaksas, kas būtu nepieciešamas tad, ja tiktu izveidotas kopīgas institūcijas, tomēr kopīgu sadarbības institūciju veidošana pakalpojumu sniegšanai starp pašvaldībām nav izplatīta. Valsts kontrole Ministrijai citstarp ieteikusi "izvērtēt nepieciešamību izdarīt grozījumus normatīvajos aktos, kas

reglamentē pašvaldības administratīvo un teritoriālo struktūru" (sk. *Valsts kontroles 2017. gada 24. februāra revīzijas ziņojuma Nr. 2.4.1-48/5015 "Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?" 40. un 41. lp.*).

Arī Latvijas Bankas 2019. gada pētījumā secināts, ka iedzīvotāju skaita ziņā mazo pašvaldību uzturēšanas izdevumi ir salīdzinoši augsti. Turklāt, saglabājoties esošajām demogrāfijas tendencēm, turpmākajos divdesmit gados iedzīvotāju skaits pašvaldībās varētu samazināties pat par 15 procentiem. Kā viens no risinājumiem minēta lielāku novadu izveide (sk. *Latvijas Bankas pētījumu "Kas nosaka Latvijas pašvaldību budžeta izdevumu atšķirības?", 2019, 27. un 28. lp.*).

Savukārt Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Ekonomikas pārskatā par Latviju secināts, ka neliela izmēra pašvaldības nespēj nodrošināt augstas kvalitātes sabiedriskos pakalpojumus, tostarp izglītības un sabiedriskā transporta pakalpojumus. Tāpat pārskatā ieteikta pašvaldību skaita samazināšana, jo tas ļautu būtiski paaugstināt pakalpojumu sniegšanas efektivitāti (sk. *Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Ekonomikas pārskatu par Latviju, publicēts 2019. gada maijā, 4. un 6. lp.*).

Eiropas Komisijas 2020. gada ziņojumā par Latviju norādīts uz iespējamiem reformas pozitīvajiem aspektiem, citstarp minot, ka pašvaldību mazais izmērs ierobežo to spēju piesaistīt investīcijas un pārvaldīt liela mēroga projektus. Līdzsvarota visu reģionu attīstība ir būtiska Latvijas ilgtspējīgai attīstībai. Pašvaldību pārgrupēšana varētu veicināt reģionālo attīstību, stimulēt budžeta līdzekļu racionālu izmantošanu un samazināt pašvaldību administratīvās izmaksas. Tomēr, lai efektīvi īstenotu administratīvi teritoriālo reformu un nodrošinātu labāku sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem, būtu jāīsteno arī citas reformas, piemēram, izglītības un medicīnas jomās. Ziņojuma autori arī norāda, ka reformas ilgtspēju stiprinātu līdzdalības pieeja, ko nodrošinātu visu ieinteresēto personu – pašvaldību, ministriju, sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības – iesaistīšanās (sk. *Eiropas Komisijas 2020. gada ziņojumu par Latviju Nr. SWD(2020) 513 final, publicēts 2020. gada 26. februārī, 49.–50. lp.*).

26.4. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka pašvaldības ir daļa no valsts vienotās pārvaldes sistēmas un padotas Ministru kabinetam (sk. *Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 12. punktu*). Tādējādi pašvaldības ir saistītas ar tiem pašiem pārvaldības principiem, kas tiek ņemti vērā, organizējot valsts pārvaldes iestāžu darbību. Atbilstoši labas pārvaldības principam valsts pienākums ir pastāvīgi pārbaudīt un, ja nepieciešams, uzlabot valsts pārvaldi un pārvaldes sistēmu, lai tā darbotos pēc iespējas efektīvi. Kā jau konstatēts iepriekš minētajos pētījumos, arvien vairāk Latvijas iedzīvotāju dzīvesvietu un darbavietu izvēlas reģionālajos

centros, iedzīvotāju skaits samazinās, pašvaldību autonomo funkciju izpilde sadārdzinās, kļūst neefektīva vai pat tiek traucēta. Šādā situācijā administratīvi teritoriālās reformas mērķis, kas vērsts uz konstatēto nepilnību novēršanu, atbilst visas Latvijas sabiedrības kopējām interesēm.

Tādējādi administratīvi teritoriālās reformas mērķis ir vērsts uz sabiedrības kopējo labumu.

27. Lai sasniegtu administratīvi teritoriālās reformas mērķi un rīkotos sistēmiski, vienveidīgi un konsekventi, kā arī izvairītos no patvaļas, reformas pamatā liekamas noteiktas vadlīnijas jeb kritēriji.

Sākotnēji novadu veidošanas kritēriji bija iekļauti Ministru kabineta 2019. gada 21. oktobrī Saeimai iesniegtajā Likumprojektā. Tā 6. pants noteica, ka, apvienojot vai sadalot novadu, kā arī grozot tā robežu, jāievēro šādi noteikumi:

- 1) teritorija ir ģeogrāfiski vienota;
- 2) novada teritorijā (izņemot Pierīgas novadus) ir valsts attīstības plānošanas dokumentos (reģionālās politikas pamatnostādņēs vai nacionālajā attīstības plānā) noteikts reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs;
- 3) Pierīgas novados katrā ir vismaz 15 000 pastāvīgo iedzīvotāju;
- 4) ir iespējama ilgtspējīga teritorijas ekonomiskā attīstība, un pašvaldībai ir spēja teritorijai piesaistīt nozīmīgas investīcijas;
- 5) ir iespējams izveidot efektīvu izglītības, kultūras, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu tīklu, sabiedriskā transporta un ceļu tīklu, kā arī komunālās saimniecības tīklu;
- 6) ir pietiekams skolēnu skaits vismaz vienai perspektīvai vidusskolai;
- 7) teritorija ir optimāli izveidota, lai pašvaldība varētu patstāvīgi nodrošināt tai likumos noteikto autonomo funkciju izpildi, izņemot gadījumus, ja likumos noteikts citādi.

Likumprojekta apspriešanas gaitā Saeimā šie kritēriji no Likumprojekta tika izslēgti. Pieteikumu iesniedzējas norādīja, ka šādiem kritērijiem likumā jābūt. Arī pieaicinātā persona Edgars Pastars izteica viedokli, ka novadu veidošanas kritēriju neiekļaušana Administratīvo teritoriju likumā norāda uz iespējamu Saeimas patvaļu un liedz pārliecināties par to, pēc kādiem kritērijiem šā likuma pielikumā ir noteiktas administratīvās teritorijas (*sk. 2021. gada 26. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 19. sēj. 36. lp.*).

Tomēr tas, ka Saeima no Likumprojekta izslēdza novadu veidošanas kritērijus, nenorāda uz Saeimas patvaļu un neliecina par to, ka šādu kritēriju vairs nav. Kādā dokumentā jābūt noteiktiem administratīvi teritoriālās reformas kritērijiem, tas ir juridiskās tehnikas jautājums. Daudz būtiskāks par šo kritēriju fiksēšanas vietu un juridisko raksturu ir jautājums par to,

vai šie kritēriji ir vērsti uz administratīvi teritoriālās reformas mērķa sasniegšanu un vai tie nav acīmredzami nepareizi, nesaistīti ar reformas mērķi.

Konkrētajā situācijā katrs novadu veidošanas kritērijs Likumprojekta anotācijā ir pamatots ar sākotnējās situācijas novērtējumā identificētajiem trūkumiem un vietējās pašpārvaldes īstenošanā iespējamiem riskiem, valsts politikas plānošanas dokumentos noteiktajiem mērķiem un sabiedrībā vērojamām tendencēm. Šie kritēriji ir vērsti uz to, lai ikviena pašvaldība spētu efektīvāk pildīt savas autonomās funkcijas.

Labāka un efektīvāka vietējā pārvalde, kā arī samērīgas pašvaldību iedzīvotājiem nodrošināto pakalpojumu izmaksas atbilst sabiedrības kopējam labumam. Secinājumi, uz kuru pamata izveidoti kritēriji, izriet no dažādiem vietēja un starptautiska rakstura pētījumiem par situāciju Latvijā. Satversmes tiesa secina, ka izdarītie secinājumi nav acīmredzami nepareizi.

Tādējādi administratīvi teritoriālās reformas pamatā esošie kritēriji ir vērsti uz reformas mērķa sasniegšanu.

28. Satversmes tiesai jāpārbauda arī tas, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis reformas mērķi un tā sasniegšanas kritērijus.

Tieši Saeimai, izvērtējot visus tiesībspolitiskos apsvērumus un samērojot tos ar sabiedrības kopējo labumu, ir jāpieņem galīgais lēmums gadījumā, kad pašvaldības iebilst pret ierosināto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli. Turklāt, ņemot vērā būtiskuma doktrīnu un parlamentārās demokrātijas principus, kā arī likumdevēja novērtējuma brīvību izlemt ar administratīvi teritoriālo iedalījumu saistītus jautājumus, Saeima izņēmuma gadījumos var lemt arī citādi, nekā ierosinājis Ministru kabinets, iesniedzot attiecīgo likumprojektu. Tātad likumdevējs izņēmuma gadījumos var atkāpties no noteiktajiem reformas kritērijiem, ja vien šāda atkāpšanās ir pamatota ar racionāliem apsvērumiem un atbilst reformas mērķim.

Likumdevēja lēmuma rezultātā var tikt skartas kādas konkrētas šobrīd pastāvošas pašvaldības intereses. Tomēr pašvaldību darbībai jābūt vērstai ne tikai uz attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju, bet arī uz visas sabiedrības kopējo interešu īstenošanu. Tieši tāpēc likumdevējam, pieņemot ar administratīvi teritoriālo reformu saistītus lēmumus, ir jālīdzsvaro atšķirīgās konkrētu pašvaldību intereses un sabiedrības kopējās intereses, taču tam nav pienākuma vērtēt šo lēmumu atbilstību samērīguma principam tādā izpratnē, kādā tas tiek darīts, nosakot pamattiesību ierobežojumus.

28.1. Limbažu novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 2. pielikuma 55. punktu, un atbilstoši tam Limbažu novadu veido Limbažu pilsēta, Limbažu pagasts, Katvaru pagasts, Pāles pagasts, Skultes pagasts, Umurgas pagasts, Vidrižu pagasts un Viļķenes pagasts.

Atbilstoši Limbažu novada domes apstrīdētajai normai – Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 35.4. apakšpunktam – Skultes pagasts tiek iekļauts Saulkrastu novada pašvaldībā. Attiecīgā lēmuma pamatā ir Saeimas izšķiršanās par to, ka tiek veidots atsevišķs Saulkrastu novads. Tādējādi Limbažu novads reformas rezultātā zaudētu daļu savas līdzšinējās teritorijas, iedzīvotāju un līdz ar to – arī budžeta ieņēmumu.

Saulkrastu novada izveide pati par sevi Limbažu novada pašvaldības tiesības neaizskar, un Limbažu novada dome arī nav apstrīdējusi attiecīgās normas. Tomēr Limbažu novada domi skar apstrīdētā norma, saskaņā ar kuru līdzšinējā Limbažu novada Skultes pagasts pēc reformas iekļauts jaunajā Saulkrastu novadā. Tātad jautājums par to, vai, pieņemot Limbažu novada domes apstrīdēto normu, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un tā sasniegšanas kritērijus, ir saistīts arī ar jaunā Saulkrastu novada izveidi.

Pamatojot priekšlikumu izveidot Saulkrastu novadu un iekļaut tajā arī līdzšinējā Limbažu novada Skultes pagastu, Saeimas deputāts un Komisijas loceklis Jānis Dombrava Komisijas 2020. gada 28. janvāra un 25. februāra sēdēs citstarp norādīja, ka Saulkrasti ir potenciāls attīstības centrs un tāpēc Saulkrastu novada izveide ir nozīmīga reģiona un valsts attīstības kontekstā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. 140. lp. un sēžu protokolus, pieejami: <https://www.saeima.lv>*).

Sākotnēji Ministrija jaunā Saulkrastu novada izveidi neatbalstīja un savu viedokli izklāstīja 2020. gada 21. februāra vēstulē Komisijai, kā arī Komisijas 2020. gada 25. februāra sēdē. Kā galveno argumentu Ministrija minēja to, ka Saulkrastu pilsēta neatbilst reģionālas nozīmes attīstības centra statusam un līdz ar to jaunais Saulkrastu novads neatbilst reformas ietvaros izvirzītajiem novadu veidošanas kritērijiem (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 105.–106. lp.*). Savukārt lietas sagatavošanas laikā Ministrija puda viedokli, ka Saulkrastu kā administratīvā centra sasaiste ar Skultes pagastu ir racionāla gan no telpiskā skatījuma, gan ņemot vērā iedzīvotāju paradumus, konkrēti, tendenci izvēlēties darbavietu virzienā uz Rīgu, kā arī pakalpojumu pieejamību. Skultes pagasta lielākās apdzīvotās vietas ir tuvu Saulkrastiem (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 98. lp.*).

Arī Saeimas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka deputāti, atbalstot Saulkrastu novada izveidošanu, Saulkrastus vērtējuši kā perspektīvu attīstības centru Pierīgas reģiona un visas valsts attīstības kontekstā, ņemot vērā citstarp sociālekonomiskos rādītājus un iedzīvotāju skaita dinamiku (*sk. 2021. gada 20. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 17. sēj. 45.–46. lp.*). Savukārt Komisijas pārstāvis Juris Pūce tiesas sēdē norādīja, ka Komisija priekšlikumu par Saulkrastu novada izveidi atbalstījusi, citstarp ņemot vērā arī Saulkrastu un tiem piegulošās teritorijas izteikto kūrorta zonas raksturu, kā arī to, ka jaunajam novadam teritorijas attīstības

potenciāls būs lielāks nekā atsevišķai administratīvajai teritorijai. Tāpat esot ņemta vērā ekonomiskā aktivitāte Skultes ostā, kurai arī nepieciešama attīstības teritorija (*sk. 2021. gada 20. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 17. sēj. 148. lp.*).

Limbažu novada teritorijā ir stratēģijā "Latvija 2030" noteikts reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības centrs – Limbaži, bet Saulkrasti par šādu centru valsts attīstības plānošanas dokumentos nav noteikti. Tātad likumdevējs, Skultes pagastu nodalot no līdzšinējā Limbažu novada un iekļaujot jaunajā Saulkrastu novadā, nav ievērojis reformas pamatā liktos kritērijus.

Kritērijs, kas prasa, lai novada teritorijā būtu valsts attīstības plānošanas dokumentos noteikts reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs, ir viens no svarīgākajiem uz ilgtspējīgu, policentrisku valsts sociālekonomisko attīstību vērstajiem reformas kritērijiem. Stratēģijā "Latvija 2030" norādīts, ka reģionālas nozīmes attīstības centri ir pilsētas, kas ir nozīmīgi reģiona kultūras vai ražošanas centri ar attīstītu sociālo infrastruktūru un kur pieejami daudzveidīgi pakalpojumi (*sk. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam 238. punktu*).

Komisijas un Saeimas sēdēs tika izteikti vispārīgi apsvērumi par jaunā Saulkrastu novada attīstības potenciālu, nevis sniegta konkrēta, pētījumos balstīta informācija, kas pamatotu lēmumu noteikt Saulkrastus par reģionālas nozīmes attīstības centru. Arī šīs lietas izskatīšanas laikā Saeima, Komisija un Ministrija nenorādīja konkrētus pētījumus vai aprēķinus, kas racionāli pamatotu lēmumu uzskatīt Saulkrastus par potenciālu reģionālas nozīmes attīstības centru. Tāpat netika sniegts racionāls pamatojums lēmumam par Skultes pagasta iekļaušanu jaunajā Saulkrastu novadā, nevis saglabāšanu Limbažu novadā, kura administratīvais centrs – Limbaži – ir atzīts reģionālas nozīmes attīstības centrs, un tam, kā šis lēmums ietekmēs Limbažu novadu un tā attīstību.

Satversmes tiesa nevērtē prognozes par kādas administratīvās teritorijas attīstību, tostarp izskatāmajā lietā nevērtē ostas vai kūrorta nākotnes izredzes. Pienācīgs pamatojums jauna reģionālas nozīmes attīstības centra noteikšanai būtu jāsniedz pašam likumdevējam un jāveic arī attiecīgi grozījumi valsts attīstības plānošanas dokumentos. Tātad, nodalot Skultes pagastu no līdzšinējās Limbažu novada administratīvās teritorijas un nepamatojot to ar racionāliem apsvērumiem, likumdevējs nav ievērojis reformas pamatā esošo kritēriju un līdz ar to – reformas mērķi.

Tādējādi, pieņemot Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 35.4. apakšpunktu, likumdevējs ir rīkojies patvaļīgi.

28.2. Ikšķiles novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma

2. pielikuma 35. punktu, kurš noteica, ka Ikšķiles novadu veido Ikšķiles pilsēta un Tīnūžu pagasts. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 28.2. un 28.19. apakšpunktam Ikšķiles novads tiek iekļauts Ogres novada pašvaldībā.

Šāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums ir pamatots visupirms ar to, ka atbilstoši valsts attīstības plānošanas dokumentiem Ikšķiles pilsēta nav reģionālas nozīmes attīstības centrs, bet par tādu ir noteikta Ogres pilsēta. Tāpat lietā esošajos materiālos uzsvērts Ikšķiles un Tīnūžu pagasta ģeogrāfiskais tuvums Ogrei, tostarp tas, ka Tīnūžu pagastā ietilpstošās Aizupes faktiski jau iekļāvušās Ogres pilsētā un Ikšķiles novada administratīvās teritorijas daļā atrodas Ogres tehnikums un Vidzemes Ledus halle, kas izmanto Ogres pilsētas infrastruktūru. Ikšķiles novada iedzīvotāji jau šobrīd aktīvi izmanto Ogres novada finansētos pakalpojumus, bet Ikšķiles vidusskolā skolēnu skaits vidusskolas posmā nav pietiekams, lai nokomplektētu vismaz divas paralēlklases katrā klašu grupā. Savukārt dabas parks "Ogres Zilie kalni" atrodas abu pašvaldību teritorijā. Ikšķīli un Ogrī savieno valsts nozīmes autoceļš A6 un efektīva sabiedriskā transporta pakalpojumu sistēma (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 17.–18. lp. un 97. lp.*).

Iekļaujot Ikšķiles novadu Ogres novada pašvaldībā, likumdevējs ir ievērojis reformas pamatā liktos kritērijus. Jaunais Ogres novads ir ģeogrāfiski vienots, tā teritorijā ir stratēģijā "Latvija 2030" noteikts reģionālās nozīmes attīstības centrs – Ogre. Likumdevējs ir pamatojis Ogres novada ekonomisko ilgtspēju un citstarp rūpējies arī par vienotu un efektīvāku izglītības pakalpojumu sniegšanu šajā novadā.

Reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā Ikšķiles novada pašvaldība izteica vēlmi, lai Ikšķiles novadam tiktu saglabāts atsevišķas pašvaldības statuss vai Ikšķiles novads tiktu apvienots ar Salaspils novadu. Lēmums par Ikšķiles novada iekļaušanu Salaspils novadā vai Ogres novadā, ja abos gadījumos tiek ievēroti reformas pamatā esošie kritēriji, ir atkarīgs no politiskas izšķiršanās, kuru Satversmes tiesa nevar pārbaudīt. Savukārt Ikšķiles novada kā atsevišķas administratīvās teritorijas saglabāšana neatbilstu reformas pamatā esošajam kritērijam, ka novada centrs ir arī reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības centrs. Tam apstāklim, ka Ikšķiles novads, pateicoties savai finansiālajai situācijai, var darboties bez pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas, kā arī perspektīvām veidoties par attīstības centru nav izšķirošas juridiskas nozīmes, jo tos likumdevējs nav noteicis par novadu veidošanas kritērijiem.

Tādējādi, lemjot par līdzšinējā Ikšķiles novada iekļaušanu jaunajā Ogres novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

29. Visbeidzot attiecībā uz Ikšķiles novada pašvaldības iekļaušanu Ogres novadā, tiesai jāpārbauda, vai likumdevējs ir izsvēris vietējās kopienas

intereses un konkrētā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma priekšrocības un trūkumus.

Ikšķiles novada dome norādījusi, ka pēc Ikšķiles novada iekļaušanas jaunajā Ogres novadā iedzīvotāji zaudēs iespēju efektīvi iesaistīties sava novada jautājumu izlemšanā. Arī vairākas pieaicinātās personas izteica savu viedokli par pašvaldību iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības būtību un īstenošanas iespējām pēc reformas. Piemēram, Ministrijas pārstāve Ilze Oša tiesas sēdē informēja, ka likumprojektā "Pašvaldību likums" ietverti vairāki mehānismi, kas ļaus iedzīvotājiem aktīvāk iesaistīties pašvaldību darbībā (*sk. 2021. gada 20. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 17. sēj. 119. lp.*). Latvijas Bankas pārstāvis Kārlis Vilerts vērsa uzmanību uz nepieciešamību reformas ietvaros meklēt līdzsvaru starp sociālekonomiskajiem un demogrāfiskajiem apsvērumiem, no vienas puses, un nepieciešamību nodrošināt vietējo demokrātiju, no otras puses (*sk. 2021. gada 20. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 18. sēj. 11. lp.*). Savukārt Jānis Pleps uzsvēra, ka jebkurai politiskajai struktūrai, kas iever pilsoņu demokrātisko līdzdalību, ir jānodrošina pienācīga šīs līdzdalības kvalitāte. Demokrātiskās līdzdalības iespējas nedrīkstot samazināt ekonomiska izdevīguma labad. Tāpat neesot pieļaujama tāda situācija, ka samazinās pilsoņu iespējas demokrātiski ietekmēt viņu pašvaldības lēmumus un viņiem rodas sajūta, ka lēmumu pieņemšana no viņiem attālinās (*sk. 2021. gada 26. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 19. sēj. 67. lp.*).

Uz nepieciešamību reformas ietvaros veicināt demokrātiskos procesus pašvaldībās un iedzīvotāju demokrātisko līdzdalību, kā arī stiprināt iedzīvotāju kultūrvēsturisko identitāti un piederību pie vietējās kopienas norādījis arī Valsts prezidents, iesniedzot attiecīgus priekšlikumus Likumprojektam (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 24. marta paziņojumu Nr. 9, 3. un 5. lp., pieejams: <https://www.president.lv>*).

Demokrātiskā tiesiskā valstī iedzīvotāju aktīva dalība vietējā pašpārvaldē ir svarīga. Reformas pamatā nevar likt vienīgi ekonomiskus apsvērumus un finansiālu ieguvumu. Tātad Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai likumdevējs, īstenojot reformu, ir ievērojis iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesības.

29.1. Vienas no būtiskākajām tiesībām, kas izriet no Satversmes 1. pantā ietvertā demokrātijas principa un Satversmes 101. panta, ir pilsoņa tiesības piedalīties politiskajos procesos un iespēja ietekmēt to jautājumu izlemšanu, kuri skar viņa dzīvi. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka demokrātiskai tiesiskai valstij ir jāgādā, lai ikviens tās iedzīvotājs būtu motivēts iesaistīties valsts un sabiedrības dzīvē (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 11.1. punktu*). Sabiedrības

līdzdalība lēmumu pieņemšanā nodrošina demokrātijas legimitāti un efektivitāti (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 7. punktu*).

Demokrātiskā līdzdalība ir pilsoņu demokrātiskās gribas izpausme, kas citstarp sekmē tiesiskumu, demokrātisku valsts pārvaldi, sociālo iekļaušanu un ekonomikas attīstību, kā arī cilvēka pamattiesību ievērošanu. Demokrātiskās līdzdalības tiesības ietver ne tikai pilsoņiem noteiktās aktīvās un pasīvās vēlēšanu tiesības un tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbā. Šīs tiesības ir cieši saistītas arī ar tādām pamattiesībām kā vārda brīvība, pulcēšanās un biedrošanās brīvība, kuru īstenošanu reforma neskar.

Attiecībā uz pašvaldībām demokrātiskās līdzdalības tiesības ietver arī pilsoņa iespējas tieši un nepastarpināti ietekmēt vietējas nozīmes jautājumu izlemšanu un skaidri noteiktu demokrātiskās līdzdalības mehānismu pastāvēšanu. Reformas ietvaros tādu lēmumu pieņemšana, kuri attiecas uz katras apvienojamās pašvaldības vietējo kopienu, attālinās no šīs kopienas. Tāpēc likumdevējam ir jāparedz mehānismi, ar kuru palīdzību pilsoņi var aktīvi un pilnvērtīgi piedalīties pašvaldības darbā un efektīvi ietekmēt to lēmumu pieņemšanu, kuri skar attiecīgo pilsētu vai pagastu.

29.2. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumiem Saeimai un Ministru kabinetam vēl jāpieņem vairāki normatīvie akti saistībā ar reformas īstenošanu. Citstarp Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 11. punkta 2. apakšpunktā Ministru kabinetam noteikts uzdevums līdz 2020. gada 31. decembrim izstrādāt un iesniegt Saeimai izskatīšanai likumprojektu, kas paredz vietējo kopienu (pilsētu un pagastu) tiesības demokrātiski ievēlēt savus pārstāvjus un piešķir šīm vietējām kopienām kompetenci vietējas nozīmes jautājumu kārtošanai. Attiecīgais likums vēl nav pieņemts. Tātad pirms reformas pabeigšanas nav iespējams izvērtēt to, kādas būs pilsoņu demokrātiskās līdzdalības tiesības reformas ietvaros izveidotajās pašvaldībās. Šobrīd attiecībā uz Ikšķiles novada vietējo kopienu nav pamata secināt, ka likumdevējs būtu rīkojies patvaļīgi.

Atbildība par reformas pilnīgu pabeigšanu un iznākumu gulstas visupirms uz Saeimu un Ministru kabinetu. Tostarp Saeimas un Ministru kabineta pienākums ir nodrošināt to, lai pilnībā tiktu īstenoti tie iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības mehānismi, kas norādīti Administratīvo teritoriju likumā.

Līdz ar to, pieņemot Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 28.2. un 28.19. apakšpunktu, likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 28.2., 28.19. un 35.4. apakšpunkta atbilstību Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai daļai.

2. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 35.4. apakšpunktu par atbilstošu Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

3. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 35.4. apakšpunktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam.

4. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 28.2. un 28.19. apakšpunktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2021. gada 12. martā.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 4. jūnijā

lietā Nr. 2020-39-02

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc divdesmit viena Latvijas Republikas 13. Saeimas deputāta – Andas Čakšas, Ineses Lībiņas-Egneres, Ainara Latkovska, Riharda Kozlovskā, Ojāra Ērika Kalniņa, Andreja Judina, Ata Lejiņa, Arvila Ašeradena, Daniela Pavļuta, Artūra Toma Pleša, Daces Blukes, Mārtiņa Šteina, Mārtiņa Staķa, Mārtiņa Bondara, Ineses Voikas, Marijas Golubevas, Daces Rukšānes-Ščipčinskas, Vitas Andas Tēraudas, Ineses Ikstenas, Andra Skrides un Ilmāra Dūrīša – pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 2. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 5. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu 3. panta "c" punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam, 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un 14. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam".

Konstatējošā daļa

1. 2016. gada 16. maijā Ministru kabinets izdeva rīkojumu Nr. 292 "Par konceptuālu ziņojumu "Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu"".

Ar šo rīkojumu atbalstīts konceptuālajā ziņojumā "Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu" piedāvātais risinājums pievienoties Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk – Stambulas konvencija), 2016. gadā to parakstot un līdz 2018. gadam ratificējot.

2. 2016. gada 18. maijā Latvija labklājības ministra personā parakstīja Stambulas konvenciju, taču Latvija nav to ratificējusi.

3. Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts noteic, ka ar terminu "dzimte" tiek saprastas sociālās lomas, uzvedība, nodarbes un īpašības, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem.

Stambulas konvencijas 4. panta 3. punkts nosaka: "Konvencijas dalībvalstis garantē to, ka, īstenojot šīs Konvencijas noteikumus, it īpaši veicot vardarbības upuru tiesību aizsardzības pasākumus, nenotiek nekāda diskriminācija neatkarīgi no tā, vai šādas diskriminācijas pamatā ir dzimums, dzimte, rase, ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība, politiskie vai citi uzskati, nacionālā piederība, sociālā izcelsme, piederība mazākumtautībai, īpašums, izcelšanās, seksuālā orientācija, dzimtes identitāte, vecums, veselības stāvoklis, invaliditāte, ģimenes stāvoklis, migranta vai bēgļa statuss vai cits statuss."

Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts noteic, ka saskaņā ar šīs konvencijas noteikumiem par diskrimināciju netiek uzskatīti īpašie pasākumi, kas vajadzīgi, lai novērstu dzimtē balstītu vardarbību un aizsargātu sievietes no šādas vardarbības.

Savukārt Stambulas konvencijas 12. panta 1. punkts paredz, ka konvencijas dalībvalstis veic visus vajadzīgos pasākumus, lai veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem.

Stambulas konvencijas 14. pants paredz:

"1. Konvencijas dalībvalstis attiecīgos gadījumus veic vajadzīgos pasākumus, lai visu izglītības līmeņu mācību programmās iekļautu mācību vielu par tādiem jautājumiem kā sieviešu un vīriešu līdztiesība, tādas dzimtes lomas, kas nav padarītas par stereotipiem, savstarpējā cieņa, nevardarbīga konfliktu atrisināšana savstarpējās attiecībās, dzimtē balstīta vardarbība pret sievietēm un tiesības uz personas integritāti, un lai šī mācību viela būtu pielāgota audzēkņu spēju attīstības līmenim.

2. Konvencijas dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai 1. punktā minēto principu ieviešanu veicinātu neformālās izglītības ieguves vietās, kā arī sporta, kultūras un atpūtas vietās un plašsaziņas līdzekļos."

4. Pieteikuma iesniedzējs – divdesmit viens Saeimas deputāts (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – lūdz:

1) atzīt Stambulas konvencijas 3. panta "c" punktu, 4. panta 3. punktu un 12. panta 1. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievadam, 1., 99. un 110. pantam;

2) atzīt Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktu par neatbilstošu Satversmes 91. pantam;

3) atzīt Stambulas konvencijas 14. pantu par neatbilstošu Satversmes 112. pantam.

4.1. Atbilstoši Stambulas konvencijas 12. panta 1. punktam dalībvalstīm esot pienākums veikt aktīvas darbības, lai veicinātu izmaiņas sabiedrības domāšanā un attieksmē pret sabiedrībā pastāvošajiem sieviešu un vīriešu uzvedības modeļiem, lai izskaustu aizspriedumus, uz ideju par sieviešu nepilnvērtību balstītas paražas, tradīcijas un sieviešu un vīriešu lomu stereotipus. Turklāt dalībvalstīm, ievērojot Stambulas konvencijas 4. panta 3. punktu, vajagot veicināt izmaiņas sabiedrības domāšanā un attieksmē, nediskriminējot cilvēkus pēc citstarp dzimtes, kuras definīcija sniegta šīs konvencijas 3. panta "c" punktā. No minētajām normām Stambulas konvencijas dalībvalstīm izrietot pienākums veicināt sabiedrības domāšanas un attieksmes izmaiņas arī attiecībā uz tādām personām, kurām dzimšanas brīdī noteikts konkrēts dzimums, bet kuras sevi ar šo dzimumu neidentificē, piemēram, tādām personām kā transdzimtes un transseksuālas personas, pretējā dzimuma apģērba nēsātāji, transvestīti un citas tādas personu grupas, kas neatbilst priekšstatam, kāds sabiedrībā var būt izveidojies par to, kas pieklājas vīrietim vai sievietei.

Latvijai esot pienākums aizsargāt tās konstitucionālo identitāti, kuru aptver Satversmes 1. pants un Satversmes kodols un kura ir negrozāma. Latvijas konstitucionālo identitāti veidojot citstarp Satversmes ievada piektajā rindkopā minētās kristīgās vērtības un ģimene kā vērtība. Atbilstoši kristīgajām vērtībām un tradicionālās ģimenes konceptam neesot iedomājams tas, ka persona sevi neidentificē ar tai dzimšanas brīdī noteikto dzimumu. Tā kā Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts, 4. panta 3. punkts un 12. panta 1. punkts prasot domāšanas un attieksmes maiņu šajā jautājumā, minētajās Stambulas konvencijas normās ietvertu pienākumu uzņemšanās pēc būtības nozīmētu Latvijas konstitucionālās identitātes un Satversmes kodola grozīšanu.

No Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta izrietošais dalībvalstu pienākums veicināt domāšanas un attieksmes maiņu pārkāpjot arī Satversmes 99. pantu. Personai esot absolūtas tiesības uzturēt noteiktu pārliecību vai uzskatus, un valstij esot aizliegts uzspiest saviem iedzīvotājiem kādu noteiktu doktrīnu vai ideoloģiju. Turklāt minētajās Stambulas konvencijas normās paredzētais pienākums esot pretrunā ar Satversmes 110. pantu, no kura izriet valsts pienākums aizsargāt tradicionālo ģimeni, proti, tādu ģimeni, kuru veido bērns un viņa māte un tēvs, un nemazināt šādas ģimenes lomu.

4.2. Atbilstoši Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktam dalībvalstīm esot īpašs pienākums nodrošināt tiesības uz dzīvi bez vardarbības gan sabiedriskajā, gan privātajā jomā tieši sievietēm, jo pārsvarā tieši viņas esot dzimtē balstītas vardarbības upuri. Šī norma paredzot dzimtē balstītas vardarbības novēršanai veikt īpašus pasākumus, kuri attiecoties vienīgi uz sievietēm un tādējādi radot atšķirīgu attieksmi uz dzimuma pamata. Šīs atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība – esot iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, proti, paredzot šo pasākumu īstenošanu uz noteiktu laiku.

4.3. Stambulas konvencijas 14. pants uzliekot dalībvalstīm pienākumu modificēt izglītības saturu tādā veidā, lai tajā iekļautu mācību vielu par dzimumu līdztiesību un dzimtes lomām, kas nav padarītas par stereotipiem. Atbilstoši minētajai normai dalībvalstīm esot pienākums iekļaut izglītības programmās jautājumus par personām, kuras neidentificē sevi ar tām dzimšanas brīdī noteikto dzimumu. Mācot bērniem, ka ir arī šādi cilvēki, netiekot nodrošināts pienācīgs izglītības process un tiekot ierobežotas Satversmes 112. pantā ietvertās bērnu un viņu vecāku tiesības, proti, tiekot apdraudētas bērna vislabākās intereses un vecāku tiesības uz viņu bērnu izglītošanu atbilstoši savai reliģiskajai vai filozofiskajai pārliecībai.

5. Institūcija, kuras pilnvarotais pārstāvis parakstījis Stambulas konvenciju, – Ministru kabinets – uzskata, ka Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts, 4. panta 3. punkts un 12. panta 1. punkts atbilst Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam, Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts atbilst Satversmes 91. pantam, bet Stambulas konvencijas 14. pants – Satversmes 112. pantam.

5.1. Satversmes ievadā minētās kristīgās un ģimeniskās vērtības neesot saprotamas tā, ka tās būtu pretējas vai neatbilstu demokrātiskas tiesiskas valsts centieniem novērst un izskaust cilvēktiesību pārkāpumus, kas konkrētajā gadījumā izpaužas kā vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē, un ka tās jebkādā veidā pieļautu sieviešu cieņas un dzīvības apdraudējumu, sieviešu pazemošanu un diskrimināciju.

Valsts pienākums veikt vispārīgus pasākumus sabiedrībā pastāvošo uzvedības modeļu grozīšanai esot attiecināms vienīgi uz Stambulas konvencijas ievadā definētajiem mērķiem un to īstenošanu, proti, vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu, nevis kādas konkrētas ideoloģijas vai stereotipu uzspiešanu. Jebkādi pasākumi vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē kā cilvēktiesību pārkāpumu novēršanai esot definējami vienīgi kā valsts pozitīvo pienākumu īstenošana, kas izrietot citstarp no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas normām, nevis no kādas uzspiestas ideoloģijas.

Stambulas konvencijas mērķis neesot regulēt laulības institūtu vai grozīt no nacionālā regulējuma izrietošo laulības institūta izpratni. Tā nedefinējot jēdzienus "laulība" un "ģimene" un neprasot pieņemt vai ieviest noteiktu laulības vai ģimenes formu. Dalībvalstīm vajagot aizsargāt vardarbības upurus, kuri tiek pakļauti riskam savā mājvietā, laulībā vai ģimenē vai kurus apdraud ģimenes locekļi, laulātie vai partneri. Vienīgais, kas patiesi apdraud ģimeni un laulību, esot pati vardarbība – gan fiziska, gan emocionāla –, nevis pasākumi, kas vērsti uz vardarbības upuru aizsardzību un atbalstu.

5.2. Vienlīdzīga vai neitrāla attieksme pret sievietēm un vīriešiem esot uzskatāma par diskrimināciju pret sievietēm, ja šādas attieksmes rezultātā sievietēm tiek liegtas tiesību īstenošanas iespējas tāpēc, ka netiek atzīts iepriekšējais ar dzimumu saistītais sievietēm nelabvēlīgas situācijas pastāvēšanas fakts un tas, ka sievietes joprojām saskaras ar nevienlīdzību. Šādos apstākļos īpašu pasākumu īstenošana esot pieļaujama.

Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts neprasot veikt speciālus pasākumus, kas attiecas vienīgi uz sievietēm, bet gan nosakot, ka tad, ja valsts īsteno īpašus pasākumus sieviešu aizsardzībai no vardarbības, citstarp no vardarbības ģimenē, šādi pasākumi nav uzskatāmi par diskriminējošiem. Šīs normas piemērošanas rezultātā tikšot panākta faktiskās sieviešu un vīriešu nevienlīdzības novēršana, bet nekādā gadījumā netikšot atcelta vienlīdzība likuma priekšā, leģitimējot vīriešu diskrimināciju uz dzimuma pamata.

Ministru kabinets vērš uzmanību arī uz to, ka konkrētajā gadījumā nepieciešamie pasākumi esot īstenojami līdz Stambulas konvencijas mērķu sasniegšanai, jo no tā brīža zūdot gan faktiskais, gan tiesiskais pamats turpmāku pasākumu veikšanai.

5.3. Stambulas konvencijas 14. pantā paredzētie pasākumi atbilstot Satversmes 112. pantā ietvertajām tiesībām uz izglītību. Proti, Stambulas konvencijas 14. panta mērķis esot panākt to, ka ar izglītības sistēmas palīdzību tiek veicināta izpratne par vīriešu un sieviešu līdztiesību, savstarpējo cieņu, no vardarbības brīvām savstarpējām attiecībām, par dzimtes lomām, kas nav padarītas par stereotipiem, tiesībām uz personīgo integritāti, vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē un nepieciešamību to izskaust. Turklāt šī norma neierobežojot vecāku tiesības izglītot viņu bērnus atbilstoši savai reliģiskajai vai filozofiskajai pārliecībai.

Bērnu uzvedības modeļi veidojoties jau agrā bērnībā un tiekot nodoti no paaudzes paaudzē. Tomēr dažkārt sabiedrībā pastāvošās tradīcijas, paražas un ieradumi esot pretrunā ar meiteņu un sieviešu interesēm un tiesībām un pakļaujot viņas vardarbības riskam. Izglītība, ko bērni saņem skolā, būtiski ietekmējot to, kā viņi domā un uztver paši sevi un kā viņi uzvedas attiecībās ar cita dzimuma cilvēkiem. Tāpēc neesot pieļaujama izglītības satura papildināšana ar jebko, kas varētu novest pie tā, ka bērni sāktu pret sievietēm vērstu diskrimināciju un vardarbību uzskatīt par pieņemamu.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – pievienojas Ministru kabineta atbildes rakstā izteiktajiem apsvērumiem un uzskata, ka Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts, 4. panta 3. punkts un 12. panta 1. punkts atbilst Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam, Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts atbilst Satversmes 91. pantam, bet Stambulas konvencijas 14. pants – Satversmes 112. pantam.

6.1. Tiesībsargs papildus norāda, ka Latvijā baznīca ir atdalīta no valsts. Politiskajā ideoloģijā valsts, nevis baznīca esot nozīmīgākais likumības, taisnības un cilvēka drošības garants, tādēļ neesot pieļaujams tas, ka reliģijā pozicionētais vīriešu un sieviešu lomu sadalījums un redzējums par viņu identitāti koriģētu sekulāras valsts konstitūcijā nostiprināto diskriminācijas aizlieguma un uzskatu daudzveidības aizsardzības tvērumu.

Stambulas konvencija neuzliekot dalībvalstīm pienākumu pārskatīt laulības un ģimenes jēdzienus. Pirmkārt, šāds mērķis Stambulas konvencijā neesot definēts. Otrkārt, jēdziens "laulība" jau esot definēts Satversmes 110. pantā, bet jēdziens "ģimene", kas ir plašāks, aptverot arī tādas attiecības, kas nav balstītas laulībā. Abas minētās savienības valsts esot apņēmusies aizsargāt, tostarp nodrošinot aizsardzību pret vardarbību.

6.2. Dzimtes jēdziens esot neatņemama dzimumu diskriminācijas jēdziena daļa, jo lielākā daļa diskriminācijas gadījumu esot saistīti tieši ar sabiedrības izpratni par dzimumu sociālajām lomām. Tādējādi Satversmes 91. pants aptverot Stambulas konvencijā norādītos uz dzimumu un dzimti balstītas diskriminācijas aizliegumus.

Ar Stambulas konvenciju vīrieši netikšot nostādīti nelabvēlīgākā situācijā. Vardarbība ģimenē esot plaši izplatīta, un tā balstoties uz dziļi iesakņotiem stereotipiem par sievietes lomu ģimenē un atbilstību apkārtējo gaidām. Īpaši spilgtas šo stereotipu izpausmes esot bijušas novērojamas pēdējā gada laikā, pandēmijas apstākļos, kad sievietes ģimenē bija spiestas izturēt īpašu slodzi un nereti arī varmācību, ko pret tām īstenoja viņu partneri. Stambulas konvencijas 4. panta piemērošanas rezultātā tikšot novērsta vīriešu un sieviešu faktiskā nevienlīdzība.

6.3. Ietverot izglītības procesā jautājumus par cilvēkiem, kuri sevi neidentificē ar viņiem dzimšanas brīdī noteikto dzimumu, tiek nodrošināta kvalitatīva, uz bērna attīstību un labklājību vērsta izglītība. Dažādu personu grupu domas par šā jautājuma apgūšanu mācību procesa ietvaros varot būt pretējas, tomēr šādā gadījumā esot svarīgi izvērtēt, vai šāda pieeja, ievērojot bērna tiesību un interešu prioritātes principu, ilgtermiņā nāktu bērnam par labu.

Sabiedrības jauno paaudzi vajagot audzināt, skaidrojot cilvēktiesību būtību un cieņpilna dialoga nepieciešamību arī konfliktu gadījumos. Šāda pieeja ilgtermiņā veicinot tādu harmonisku personu veidošanos, kuras ir

spējīgas pieņemt un izprast atšķirīgo, un nodrošinot atšķirīgu personu grupu cieņpilnu līdzāspastāvēšanu. Lai arī vecākiem ir tiesības audzināt savus bērnus pēc savas pārliecības, šīs tiesības neesot absolūtas un tās vajagot samērot ar tiesībām uz informāciju un diskriminācijas aizliegumu.

7. Pieaicinātā persona – biedrība "Centrs MARTA" – norāda, ka vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē Latvijā ir izplatīta problēma.

Viena no pazīmēm, kas raksturo vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē, esot tās latentums, proti, upuri reti kad par notikušo ziņojot tiesībaizsardzības iestādēm. Turklāt trūkstot visaptverošas statistikas par vardarbību pret sievietēm un šis trūkums traucējot novērtēt vardarbības patieso apmēru un raksturu.

Iemesli, kuru dēļ vairumā gadījumu netiek ziņots par intīmā partnera varmācību, esot citstarp upura bezspēcības izjūta, bailes no stigmatizācijas un tā, ka tiks vainots tieši upuris, ticība mītiem par vardarbību, kā arī varmākas izteikti draudi, un tie nebūt neesot vienīgie iemesli. Latvijā pastāvēt izteikta tolerance pret vardarbību, un šī tolerance esot saistīta ar nepietiekamo sabiedrības informētību jautājumos par vardarbību ģimenē. Turklāt upuri nereti nesagaidot tādu valsts un pašvaldības iestāžu rīcību, kas apmierinātu viņu primārās vajadzības – tūlītēju drošību un aizsardzību no atkārtotas vardarbības, speciālistu sniegtu atbalstu, kas mazinātu gūto fizisko un psiholoģisko traumu sekas, un iedrošinājumu uzsākt jaunu dzīvi – bez vardarbības.

Bērniem sasniedzot agrīnu pusaudža vecumu, viņi sākot uzņemties jaunas dzimumu lomas, bieži vien nostiprinot jau sociāli un kulturāli ierastās dzimumu normas. Šīs lomas ietekmējot pusaudžu un jauniešu pieņemtos lēmumus seksuālajās un citās savstarpējās attiecībās. Konkrētāk – dzimumu normām attiecībā tiklab uz meitenēm, kā arī zēniem esot būtiska ietekme uz priekšlaicīgu skolas pamešanu, nevēlamu grūtniecību, HIV un seksuāli transmisīvo infekciju risku, garīgās veselības problēmām un depresiju, iekļūšanu vardarbīgās attiecībās, cilvēktirdzniecības tīklos, narkotisko vielu lietošanu un pašnāvības risku.

8. Pieaicinātā persona – Lundas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Dzimtes studiju departamenta vecākā lektore PhD Irina Šmita (Irina Schmitt) – norāda, ka vardarbība ir globāla problēma, kas saistīta ar varu, nevienlīdzību, veselību, kapitālu, noziedzību un drošību, un būtisks dzimumu līdztiesības šķērslis.

8.1. "Dzimums", "dzimte" un "dzimtes identitāte" esot savstarpēji nošķirami, bet mijiedarbīgi jēdzieni. Jēdziens "dzimums" attiecoties uz personas fizioloģiskajām iezīmēm, proti, hromosomālo un endokrinoloģisko uzbūvi, kā arī ķermeņa izskatu. Parastā atbilde uz jautājumu par dzimumu

esot vai nu "sieviete", vai "vīrietis", taču vēstures, medicīnas, tiesību zinātnes un citās sociālo zinātņu jomās veiktie pētījumi norādot uz to, ka pastāv vairākas nepatoloģiskas cilvēka ķermeņa variācijas, kuras tiek dēvētas par starpdzimumu.

Dzimtes identitāte attiecoties uz sevis kā noteiktas dzimtes cilvēka apzināšanos, un šajā ziņā varot izšķirt, piemēram, sievietes, vīriešus un arī ārpus binārās identitātes esošas personas. Dzimtes identitāte veidojoties konkrētos sociālajos ietvaros, kas varot ietekmēt, piemēram, piekļuvi izglītībai un veselības aprūpei, līdzdalību apmaksātā darba tirgū, reprodiktīvo darbu. Personas dzimtes identitāte varot nebūt saistīta ar šīs personas dzimumu tādā veidā, kā to sagaida sabiedrība, un fizioloģiskās īpašības nenosakot personas dzimtes identitāti.

Dzimte esot veids, kādā cilvēki izpauž savu dzimtes patību, dzimtes identitāti, un šādas izpausmes citstarp esot, piemēram, apgērbs, matu sakārtojums, uzvedība, balss modulācija. Dzimtes izpausmes izrietot no vietējās un reģionālās kultūras. Tas, kas vienā sociālajā kontekstā vai vēstures brīdī tiek uzskatīts par vīrišķīgu, citā laikā var tikt uztverts atšķirīgi.

Diferencēšana pēc dzimuma, dzimtes un dzimtes identitātes esot būtiska, jo ļaujot plašāk paraudzīties uz normatīvo dzimtes izpratni, kas daudzās sabiedrībās tiek uzskatīta par pašsaprotamu. Uzskats par šo pašsaprotamību bieži vien esot balstīts uz hierarhisku modeli, kurā privilēģijas tiek piešķirtas vīriešiem un tādējādi tiek iesaistīta problemātiskā izpratne par to, ka vīriešu dominēšana pār sievietēm un vīriešu iesaistīšanās dažādu veidu vardarbības aktos esot dabiska. Turklāt šā uzskata dēļ sabiedrība varot atstāt novārtā tos cilvēkus, kuri veido attiecības ārpus heteronormatīvā ietvara, un ignorēt cilvēku ar dzimtes variācijām, tostarp starpdzimuma un transdzimtes cilvēku, eksistenci.

8.2. Ar piederību pie kādas grupas saistītas vardarbības, piemēram, dzimtē balstītas vardarbības, cēloņi esot meklējami kādā no sociālajām hierarhijām, kurās atsevišķas cilvēku grupas tiek pozicionētas kā mazāk vērtīgas salīdzinājumā ar citām. Par šādām hierarhijām esot uzskatāma citstarp homofobija, transfobija, rasisms, vecuma, tostarp bērnu, diskriminācija, kā arī cilvēku ar nenormatīvām spējām, tostarp personu ar invaliditāti, diskriminācija. Dzimtē balstītas vardarbības gadījumā šādas hierarhijas veidojot sociāli konstruēta, bet empīriski nekorekta vīrišķības un sievišķības izpratne, atbilstoši kurai vīrieši esot spēcīgi, emocionāli neatkarīgi un intelektuāli pārāki par sievietēm, bet sievietes esot fiziski un intelektuāli vājas, gādīgas būtnes, kas prioritizē citu, nevis savas vajadzības.

Dzimtē balstīta vardarbība esot sastopama visās sabiedrības grupās un daļās, tomēr grūti mērāma un salīdzināma ar citiem sabiedrībā pastāvošiem vardarbības veidiem. Tas, kā cietušie atklāj savu vardarbības pieredzi, esot saistīts ar vardarbības konceptualizēšanu, piemēram, ar to, vai izvarošana

laulībā vai bērnu fiziska sodīšana tiek uzskatīta par vardarbību, kā arī ar uzticēšanos valsts iestādēm un reālajām iespējām izkļūt no vardarbīgas situācijas, pamest darbavietu vai izbeigt attiecības. To ietekmējot arī sabiedrībā pastāvošie strukturālie stereotipi, piemēram, fiziskās vardarbības uzskatīšana par vīrišķības pazīmi.

8.3. Izglītība nevarot atrisināt visas problēmas, kas saistītas ar diskrimināciju un dzimtē balstītu vardarbību, tomēr tai varot būt svarīga loma, izskaidrojot sabiedrības centienus novērst diskrimināciju un ar dzimti un dzimtes identitāti saistītu vardarbību. Bērniem un jauniešiem vajagot zināt, ka viņiem ir tiesības netikt diskriminētiem un tiesības uz personas neaizskaramību, un iemācīties saskarsmē ar citiem cilvēkiem ievērot arī tiem piemītošās cilvēktiesības, neaizskaramību un cieņu, kā arī risināt konfliktus nevardarbīgā veidā.

8.4. Vardarbība pret sievietēm un dzimtē balstīta vardarbība ietekmējot valsts ilgtspēju. Proti, cilvēku savstarpējā vardarbība esot saistīta ar augstām personiskām un sociālajām izmaksām, ko prasa, piemēram, neatliekamā medicīniskā palīdzība, slimības atvaļinājumi, kā arī ilgtermiņa traumas un darbspēju zudumi. Vardarbības novēršanai veicamie pasākumi, protams, visupirms esot vērsti pret smagu cilvēktiesību pārkāpumu, bet sociālajā aspektā – arī pret minētajām izmaksām. Turklāt sociālajās zinātnēs pastāvēd viedoklis, ka pasākumi, kas vērsti uz dzimumu līdztiesības nostiprināšanu, var stabilizēt dzimstību.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes docente Dr. sc. comm. Marita Zitmane – uzskata, ka vardarbība pret sievietēm Latvijā ir izplatīta problēma.

9.1. Nošķirums starp jēdzieniem "dzimums" un "dzimte" esot būtisks, lai varētu pilnībā izprast pret sievietēm vērstas vardarbības cēloņus, kā arī tādēļ, lai veiksmīgi strādātu situācijas uzlabošanas virzienā. Jēdziens "dzimums" esot balstīts uz bioloģisku raksturojumu, bet jēdziens "dzimte" kā laika gaitā mainīga sociāla konstrukcija esot veidots kulturāli un simboliski.

Dzimumi tiekot klasificēti pēc bioloģiskām pazīmēm. Dzimuma apzīmējums – vīrietis vai sieviete – tiekot noteikts pēc ārējām un iekšējām pazīmēm, piemēram, tādām kā dažādi orgāni un hromosomu raksturojums. Līdz triju gadu vecumam lielākā daļa bērnu jau apzinoties savu dzimumu. Savukārt dzimtes jēdziens tiekot apgūts socializācijas procesā, bērnam augot noteiktā sabiedrībā un kultūrā un apzinoties, kādas sociālās gaidas un prasības pret viņu kā konkrēta dzimuma pārstāvi tiek vērstas. Piemēram, jaunas meitenes, saprotot sabiedrības gaidas, nereti cenšoties būt nevis agresīvas, bet laipnas un pieklājīgas, turpretī zēnu savstarpējā agresija netiekot mazināta, piemēram, grūstīšanās un pat kaušanās tiekot uztverta kā

daļa no rotaļas un spēlēšanās. Tā rezultātā gan zēni, gan meitenes iemācoties, ka būt agresīvam ir daļa no tā, ko nozīmē būt vīrietim.

Sabiedrība pašos pamatos priekšstatu par sievišķību un vīrišķību veidojot, balstoties uz tradicionālajām dzimtes lomām. Tradicionālās dzimtes lomas nosakot sievietes dzimti kā sievas un mātes lomu, pakārtojot sievieti dzīvei mājās un rūpēm par bērniem. Savukārt tradicionālā vīrišķība tiekot konstruēta, uzsverot racionalitāti, sāncensību, atlētismu, finansiālos panākumus, agresiju, emociju kontroli, kā arī heteroseksualitāti kā vīrietim obligāti piemītošas īpašības.

9.2. Latvijas sabiedrībā dominējot dzimtē balstīti stereotipi par sieviešu un vīriešu lomām ģimenē un publiskajā sfērā. Sabiedrības aptauju rezultātā atklātie vīrišķības un sievišķības vērtējumi norādot uz tradicionālo dzimtes lomu dominēšanu, kā arī saistot sievišķību ar emociju izrādīšanu, atkarību un pasivitāti, bet vīrišķību – ar dominēšanu, agresivitāti un emocionālo noslēgtību.

Atbildot uz jautājumu, kāpēc sabiedrības izpratnē dominē tradicionālās dzimtes lomas, vajagot ņemt vērā vēsturisko kontekstu. Padomju varas gados dzimumu vienlīdzība esot nivelēta, paredzot vīriešiem un sievietēm vienāda darba veikšanu publiskajā sfērā, bet saglabājot sievietes kā mātes lomu privātajā sfērā. Deviņdesmito gadu sākums, kad Latvijā strauji attīstījās pārmaiņu procesi, bijis arī nacionālisma kulminācijas laiks. Nacionālisma ideoloģija ietvērusi arī konkrētu ideju par dzimtes lomām, tostarp par sievietes uzdevumu uzskatot nacionālās kultūras saglabāšanu un nodošanu bērniem, tādējādi noniecinot sieviešu dalību ekonomikā un sabiedriskajā dzīvē un uzsverot šķietami dabisko mātes lomu nācijās dzīvē.

Lai gan mūsdienās pieaugusi sabiedrības izpratne par to, ka vardarbība pret sievietēm nav pieļaujama, tomēr sabiedrības apziņā esot nostiprinājusies aizspriedumaina attieksme, piemēram, viedoklis par to, ka vardarbību pret sievietēm bieži vien provocējot pašas cietušās. Pašreizējo situāciju būtiski ietekmējot arī sabiedrības augstā tolerance pret vardarbību.

9.3. Datus par to gadījumu skaitu, kad sievietes piedzīvojušas vardarbību, iegūt esot problemātiski, jo ne vienmēr par šādu vardarbību tiekot ziņots tiesību aizsardzības iestādēm un sociālo pakalpojumu vai veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem. Iemesli, kuru dēļ cietušās neziņo par pārdzīvoto, varot būt, pirmkārt, strukturālas dabas, piemēram, neuzticēšanās valsts institūcijām, neinformētība par palīdzības iespējām, kā arī palīdzības fiziskā un ģeogrāfiskā nepieejamība. Otrkārt, tie varot būt sabiedrībā valdošie priekšstati, piemēram, par to, ka vardarbību pret sievietēm bieži provocējot pašas cietušās, ka apgalvojumi par notikušu vardarbību vai izvarošanu bieži esot izdomāti vai pārspīlēti vai ka vardarbība ģimenē vispār esot privāta lieta, ar kuru vajagot tikt galā pašā ģimenē.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors, Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājloceklis Dr. phil. Valdis Tēraudkalns – uzskata, ka Stambulas konvencijā paredzētie dalībvalstu pienākumi nav pretrunā ar kristīgajām vērtībām.

Pēc Latvijas valsts dibināšanas praksē esot ievērota norma, ka Latvijā neeksistē valsts baznīca. Mūsdienu demokrātijas pilnvērtīgai funkcionēšanai esot būtiski tas, lai visi cilvēki neatkarīgi no viņu reliģiskajiem un citiem uzskatiem, neatkarīgi no tā, vai viņi ir vairākumā vai mazākumā, justos piederīgi savai valstij un netiktu diskriminēti. Valsts to varot panākt, nedodot priekšroku nevienai iedzīvotāju grupai un tās viedoklim. Praksē tas nozīmējot, ka valsts nejauca reliģiju praktizējošu cilvēku privātajā dzīvē un reliģisko organizāciju darbībā, ciktāl tajā tiek ievērotas tiesību normas, un ka reliģisko organizāciju teoloģiskie pieņēmumi nevar būt obligāti visiem.

Mūsdienās jēdziens "kristīgās vērtības" bieži tiekot ideologizēts, tās saistot ar vienu, proti, konservatīvu pozīciju, piemēram, verdzības, rasisma un dzimumu līdztiesības jautājumos, tomēr šī pozīcija esot tikai viena no daudzajām pozīcijām plašajā kristietības ietvaros sastopamo uzskatu spektrā. Turklāt specifiski kristīgu vērtību nemaz neesot, jo vērtības, kas ir nozīmīgas kristietībā, tostarp mīlestība, līdzietība, cilvēka cieņa un taisnīgums, atbalstot arī sekulārie humānisti un citu reliģiju piekritēji. Tās, lai arī dažādos kontekstos atšķirīgi saprastas, esot daļa no vispārcilvēciskajām vērtībām. Atsaucē uz kristīgajām vērtībām Satversmē apliecinot Latvijas piederību Eiropas kultūrtelpai.

Cilvēka cieņa esot kristīgajā teoloģijā akcentēta vērtība. Vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē kristietībā netiekot atbalstīta. Mūsdienās pašas kristīgās konfesijas esot aktualizējušas jautājumu par vardarbību un noziegumiem pret citstarp nepilngadīgajiem ticīgo, arī garīdznieku, vidē. Stambulas konvencija neesot pretrunā ar šiem centieniem.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes docents Dr. phil. Artis Svece – uzskata, ka Satversmes ievadā minētās vērtības nav uzskatāmas par juridiski saistošiem priekšrakstiem.

Neesot tāda pašsaprotama un vispārpieņemta saraksta, kurā būtu uzskaitītas Satversmes ievada piektajā rindkopā minētās latviešu un lībiešu tradīcijas, kā arī vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Ja par kristīgām vērtībām atzītu jebkuru abstraktu konceptu, piemēram, mīlestību, līdzietību vai taisnīgumu, tādā interpretācijā, kāda kristietības vēsturē ir pastāvējusi, vai jebkuru vērtību kopumu, ko kristieši kādā laika posmā vai ģeogrāfiskā areālā ir aizstāvējuši, tad šīs vērtības varot nonākt cita ar citu pretrunā.

Lai nodrošinātu to, ka Satversmē nav iekšēju pretrunu, Satversmes ievadā minētās vērtības nevarot uzskatīt par tādām, kuras noteiktu to, kas Latvijas valstī ir vai nav pieļaujams. Atsaukšanās uz kristīgajām vērtībām konkrētajā Satversmes teksta daļā esot interpretējama drīzāk kā aicinājums apzināties Latvijas vēsturi, tai skaitā vērtību mantojumu.

Latvijas valsts neesot veidojusies tukšā vietā, un tās sabiedrību vienojot ne tikai praktisks izdevīgums vai nejauša atrašanās noteiktā teritorijā. Identitātes un piederības apziņa esot viens no faktoriem, kas nosaka pilsoņu lojalitāti valstij un sabiedrības pastāvēšanu ilgtermiņā. Identitāti veidojot citstarp arī pagātnes, tai skaitā sabiedrības kopīgās vēstures, apzināšanās.

Kristietība, tāpat kā pirmskristīgā kultūra Latvijā un Eiropā, apgaismības idejas, Eiropas modernitāte un citas idejas esot daļa no Latvijas vēstures, un šis kultūras mantojums vēl aizvien ietekmējot daudzu Latvijas pilsoņu pasaules skatījumu. Domājot par Latvijas šodienas un nākotnes sabiedrību, no šā mantojuma nevajagot vairīties. Satversmes ievads norādot koordinātas, kas iezīmējot vēstures gaitā veidojušos telpu sabiedrības lēmumu pieņemšanai, nevis sliedes, kuras kādreiz kāds būtu uzlicis un pa kurām nu sabiedrībai būtu jābrauc par spīti tam, ka katra sliede ved uz savu pusi.

Doma, ka papildus dzimumam pastāv arī dzimte, neesot ne kontroversiāla, ne ideoloģiska. Vēsturiski sabiedrības, kurās dominējuši vīrieši, esot centušās kā dabiskas pozicionēt tādas sociālās normas, kas sievietēm piedēvējušas noteiktu rīcību vai īpašības. Daudzi stereotipi par to, kādai jābūt sievietei vai vīrietim, esot veidojušies sociāli, un tos visus neesot iespējams skaidrot ar iedzimtību.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors Mg. iur. Māris Lejnietis – norāda, ka situācijās, kad sievietes un vīrieši saistībā ar vardarbību ģimenē atrodas atšķirīgos apstākļos, no diskriminācijas aizlieguma viedokļa ir nepieciešama atšķirīga attieksme.

Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts konvencijas dalībvalstīm neuzliekot konkrētus pienākumus, bet definējot jēdzienu "dzimte", lai tas tiktu pareizi saprasts tikai un vienīgi konvencijas turpmāko pantu pareizai piemērošanai un šīs konvencijas mērķu sasniegšanai. Šī definīcija neuzliekot pienākumu izmantot konvencijā lietotā jēdziena "dzimte" izpratni ārpus šīs konvencijas piemērošanas sfēras.

Stambulas konvencijas 4. panta 3. punktā dalībvalstīm esot noteikts pienākums sasniegt konkrētu mērķi – nepieļaut diskrimināciju. Katra dalībvalsts esot tiesīga izvēlēties šā mērķa sasniegšanas līdzekļus, kas varot ietvert gan atbilstošu normu iestrādāšanu nacionālajos tiesību aktos, gan

konkrētu rīcības plānu izstrādi valsts pārvaldes līmenī, šo plānu īstenošanu un izpildes kontroli.

Stambulas konvencijas 12. panta 1. punkts neuzliekot tās dalībvalstīm pienākumu sasniegt specifiskus rezultātus, bet nosakot rīcības modeli – pielikt saprātīgas pūles noteiktu aizspriedumu, paražu un tradīciju izskaušanai.

Stambulas konvencijas 14. pants paredzot, ka ikvienai dalībvalstij atbilstoši tajā esošajai situācijai jāizvērtē nepieciešamība ieviest konkrētus uzlabojumus izglītības programmās un, ja nepieciešams, atbilstoši konvencijas mērķim tos arī ieviest. Konkrētu darbību veikšana esot atkarīga no katras dalībvalsts situācijas un izglītības sistēmas organizācijas īpatnībām.

Attiecībā uz vardarbību ģimenē esot skaidrs, ka absolūtajā vairumā šādu gadījumu vardarbības upuri ir tieši sievietes. Ja ģimenēs notiekošas vardarbības upuru vidū sieviešu ir daudz vairāk nekā vīriešu, tas nozīmējot, ka šajā ziņā vīrieši un sievietes atrodas atšķirīgā situācijā, kas no diskriminācijas aizlieguma viedokļa pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi.

Secinājumu daļa

I

13. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta atbilstību Satversmes ievadam un 1. pantam, kā arī 99. un 110. pantam.

13.1. Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības uzskata, ka Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts, 4. panta 3. punkts un 12. panta 1. punkts neatbilst Satversmei, jo prasot mainīt domāšanu un attieksmi pret personām, kas sevi neidentificē ar tām dzimšanas brīdī noteikto dzimumu. Proti, minētās Stambulas konvencijas normas neatbilstot Satversmei kā vienots regulējums.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai minētās Stambulas konvencijas normas var atzīt par vienotu tiesisko regulējumu.

13.1.1. Atbilstoši Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām (turpmāk – Vīnes konvencija) 6. pantam katrai valstij ir tiesībspēja slēgt līgumus. Ievērojot Vīnes konvencijas 11. pantā noteikto, valsts piekrišana līguma saistošajam raksturam var būt izteikta ar parakstīšanu, līgumu sastādošu dokumentu apmaiņu, ratifikāciju, pieņemšanu, apstiprināšanu vai pievienošanu vai jebkādā citā veidā, par kuru ir vienošanās. Tas, kurš no minētajiem piekrišanas veidiem ir piemērojams attiecībā uz konkrētu līgumu, saskaņā ar Vīnes konvencijas 12.–15. pantu ir atkarīgs citstarp no tā, kādu piekrišanas veidu paredz attiecīgais līgums.

No Stambulas konvencijas 75. panta izriet, ka Stambulas konvenciju var parakstīt Eiropas Padomes dalībvalstis, valstis, kas nav Eiropas Padomes

dalībvalstis, bet ir piedalījušās šīs konvencijas izstrādāšanā, un Eiropas Savienība, taču šī konvencija stājas spēkā tikai pēc tās ratifikācijas, pieņemšanas vai apstiprināšanas. Tā kā izskatāmajā lietā Satversmes tiesa vērtē Stambulas konvencijas normu atbilstību Satversmei, bet Stambulas konvencija vēl nav apstiprināta Saeimā, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai Latvija Stambulas konvenciju ir parakstījusi atbilstoši Vīnes konvencijas un likuma "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem" prasībām.

Satversmes tiesai nav šaubu par to, ka konkrētajā gadījumā Ministru kabinetam bija tiesības pieņemt lēmumu par Stambulas konvencijas parakstīšanu.

Saskaņā ar Vīnes konvencijas 7. panta 1. punktu persona tiek uzskatīta par valsti pārstāvošu nolūkā izteikt valsts piekrišanu līguma saistošajam raksturam, ja persona uzrāda attiecīgās valsts pilnvaras vai no attiecīgo valstu prakses vai no citiem apstākļiem izriet, ka to nolūks bijis uzskatīt šo personu kā valsti pārstāvošu, nepieprasot pilnvaras. Savukārt likuma "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem" 6. panta otrā daļa nosaka: ja lēmumu par starptautiskā līguma noslēgšanu pieņem Ministru kabinets, pilnvaru sarunu vešanai un līguma parakstīšanai izsniedz ar Ministru kabineta lēmumu. Ievērojot minēto, Ministru kabineta 2016. gada 10. maija sēdē tika nolemts pilnvarot labklājības ministru parakstīt Stambulas konvenciju. Tātad labklājības ministram bija tiesības Latvijas vārdā parakstīt Stambulas konvenciju.

Tādējādi Latvija ir parakstījusi Stambulas konvenciju atbilstoši Vīnes konvencijā un likumā "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem" noteiktajām prasībām.

13.1.2. Starptautisko līgumu iztulkošanas noteikumi ir ietverti Vīnes konvencijā. Atbilstoši Vīnes konvencijas 31. panta 1. punktam starptautisks līgums tulkojams godprātīgi saskaņā ar parasto nozīmi, kāda piešķirama līguma noteikumiem kopumā un atbilstoši tā objektam un mērķim. Savukārt saskaņā ar minētā panta 2. un 3. punktu līguma iztulkošanas nolūkā līdz ar tekstu, ieskaitot preambulu un pielikumu, izmantojamas citstarp līguma dalībnieku vienošanās, kas saistītas ar līguma noslēgšanu, piemērošanu un iztulkošanu. Turklāt Vīnes konvencijas 32. pants noteic, ka var izmantot papildu iztulkošanas paņēmienus, tostarp līguma sagatavošanas materiālus un līguma noslēgšanas apstākļus, lai apstiprinātu nozīmi, kas izriet no 31. panta piemērošanas, vai lai noteiktu nozīmi, kad iztulkošana saskaņā ar 31. pantu piešķir nozīmei divdomīgumu vai neskaidrību vai noved pie rezultāta, kas ir klaji absurds vai nesaprātīgs.

Tādējādi arī izskatāmajā lietā, iztulkojot Stambulas konvencijas normas, Satversmes tiesa ņems vērā gan Stambulas konvencijas objektu un mērķi, gan tās attiecīgo normu tekstu. Turklāt Stambulas konvencijas normu iztulkošanā, ievērojot Vīnes konvencijas 32. pantā noteikto, kā

papildlīdzeklis attiecīgajā gadījumā izmantojams arī ar Stambulas konvenciju vienlaikus pieņemtais tās paskaidrojošais ziņojums, kas ir atzīstams par Stambulas konvencijas sagatavošanas materiālu.

13.1.3. Starptautisko tiesību praksē ir atzīts, ka starptautiska līguma objekta un mērķa noteikšanā labā ticībā jāņem vērā citstarp attiecīgā līguma nosaukums, ievads, līguma pamattekstā postulētais attiecīgā līguma mērķis, kā arī līguma sagatavošanas materiāli un tā saturs un būtība kopumā (*sk.: United Nations. Report of the International Law Commission. Sixty-third session. New York: United Nations, 2011, pp. 360–361*).

No Stambulas konvencijas nosaukuma izriet, ka tā ir paredzēta vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanai un apkarošanai. Savukārt Stambulas konvencijas ievadā noteikts, ka konvencijas dalībvalstis nosoda jebkādu vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē, atzīst, ka galvenais veids, kā novērst vardarbību pret sievietēm, ir sieviešu un vīriešu līdztiesības juridiska un faktiska īstenošana, atzīst, ka vardarbība pret sievietēm liecina par vēsturiski izveidojušos nevienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem, atzīst, ka ar vardarbību pret sievietēm viņas tiek nostādītas pakārtotā stāvoklī, atzīst, ka sievietes un meitenes bieži tiek pakļautas dažādiem nopietniem vardarbības veidiem un tas ir būtisks cilvēktiesību pārkāpums un galvenais šķērslis dzimumu līdztiesībai, atzīst, ka sievietes un meitenes ir pakļautas lielākam dzimtē balstītas vardarbības riskam nekā vīrieši, atzīst, ka vardarbība ģimenē nesamērīgi skar sievietes, taču arī vīrieši var kļūt par upuriem, atzīst, ka bērni ir vardarbības ģimenē upuri un liecinieki, kā arī tiecas izveidot Eiropu, kurā nebūtu vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē.

Stambulas konvencijas mērķi ir definēti tās 1. panta 1. punktā. Tie ir šādi:

1) aizsargāt sievietes no jebkādas vardarbības un novērst vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē, sodīt par to un to izskaust;

2) sekmēt jebkādas vardarbības pret sievietēm izskaušanu un veicināt sieviešu un vīriešu faktisku līdztiesību, tostarp nodrošinot sieviešu tiesību un iespēju paplašināšanu;

3) izstrādāt visaptverošu sistēmu, politiku un pasākumus, lai aizsargātu visus upurus, kas cietuši no vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē, un palīdzētu šādas vardarbības upuriem;

4) veicināt starptautisku sadarbību, lai izskaustu vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē;

5) nodrošināt atbalstu un palīdzību organizācijām un tiesībaizsardzības institūcijām, lai tās varētu efektīvi sadarboties, izmantojot vienotu pieeju vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izskaušanai.

Stambulas konvencijas objekta un mērķa noskaidrošanā jāņem vērā arī tās materiālā darbības joma. Proti, Stambulas konvencija atbilstoši tās 2. panta 1. punktam ir piemērojama attiecībā uz jebkāda veida vardarbību

pret sievietēm, tostarp vardarbību ģimenē, kas sievietes ietekmē nesamērīgi. Savukārt Stambulas konvencijas 2. panta 2. punktā dalībvalstis tiek aicinātas konvenciju piemērot visiem vardarbības ģimenē upuriem. Tādējādi Stambulas konvencija tās dalībvalstīm paredz pienākumus tieši sieviešu aizsardzībai no vardarbības, tostarp vardarbības ģimenē. Lēmums par to, vai Stambulas konvencijā paredzētos pasākumus attiecināt uz citiem vardarbības ģimenē upuriem, ir jāpieņem konkrētajai dalībvalstij (*sk. arī: Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, para. 37*).

Apkopojot iepriekš izklāstīto, Satversmes tiesa secina, ka Stambulas konvencijas objekts un mērķis ir vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izskausana, tādējādi veicinot dzimumu līdztiesību. Līdz ar to arī visi ar Stambulas konvenciju dalībvalstīm uzliktie pienākumi attiecas vienīgi uz Stambulas konvencijas piemērošanas jomu atbilstoši tās objektam un mērķim – jautājumiem par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izskausanu.

13.1.4. Stambulas konvencijas 12. panta 1. punkts paredz konvencijas dalībvalstu pienākumu veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem. Šīs normas mērķis, apzinoties vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izskausanu kā Stambulas konvencijas objektu un mērķi, ir veicināt izmaiņas domāšanā un attieksmē, lai mazinātu dzimtē balstītu vardarbību, kas rodas tieši šajā normā minēto uzvedības modeļu dēļ (*sk. arī: Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, paras. 84–85*). Stambulas konvencijas 4. panta 3. punkts nosaka konvencijas dalībvalstīm diskriminācijas aizliegumu konvencijā ietvertu pienākumu izpildē citstarp uz dzimuma, dzimtes un dzimtes identitātes pamata. Proti, Stambulas konvencija tajā ietvertu pienākumu izpildē aizliedz diskriminēt arī personas, kuras sevi neidentificē ar tām dzimšanas brīdī noteikto dzimumu. Savukārt Stambulas konvencijas 3. panta "c" punktā ir skaidrots jēdziens "dzimte", ar to saprotot sociālās lomas, uzvedību, nodarbes un īpašības, ko konkrēta sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem. Par šīs normas saturu lietas materiālos rodami atšķirīgi viedokļi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 4., 53.–54., 90.–95. lp.*). Tādēļ šīs normas satura noskaidrošanā izmantojams Stambulas konvencijas paskaidrojošais ziņojums. Proti, jēdziens "dzimte" Stambulas konvencijā iekļauts, lai skaidrotu to, ka atsevišķas sociālās lomas vai stereotipi vairo nevēlamas un kaitīgas situācijas, kā arī noved pie tā, ka vardarbība pret

sievietēm tiek uzskatīta par pieņemamu. Ar šo jēdzienu nav paredzēts aizstāt jēdzienus "vīrietis" un "sieviete" (*sk.: Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, para. 43*).

Satversmes tiesa atzīst, ka Stambulas konvencijas 12. panta 1. punktā paredzētā pienākuma izpildē konvencijas dalībvalstīm atbilstoši Stambulas konvencijas 4. panta 3. punktam ir aizliegts pieļaut diskrimināciju citstarp uz dzimtes identitātes un dzimtes pamata. Jēdziena "dzimte" saturs ir izskaidrots Stambulas konvencijas 3. panta "c" punktā. Tādējādi minētās Stambulas konvencijas normas paredz valsts pienākumu veicināt izmaiņas domāšanā un attieksmē, nediskriminējot citstarp tās personas, kuras sevi neidentificē ar tām dzimšanas brīdī noteikto dzimumu. Ievērojot pieteikumā paustā prasījuma būtību, Stambulas konvencijas 3. panta "c" punkts, 4. panta 3. punkts un 12. panta 1. punkts (turpmāk – apstrīdētais regulējums) ir atzīstami par savstarpēji cieši saistītiem, tādēļ tie izskatāmajā lietā nevar tikt aplūkoti atrauti cits no cita.

Līdz ar to apstrīdētais regulējums ir vērtējams kā vienots tiesiskais regulējums.

13.2. Gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesiska regulējuma atbilstība vairākām Satversmes normām, Satversmes tiesai jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības vērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētais regulējums uzliktu Latvijai pienākumu veicināt sabiedrības domāšanas un attieksmes maiņu attiecībā uz personām, kuras sevi neidentificē ar tām dzimšanas brīdī noteikto dzimumu. Tas būtu pretrunā ar Latvijas konstitucionālo identitāti, kuru aptverot Satversmes 1. pants un kuras satura atklāšanā esot izmantojamas Satversmes ievadā minētās vērtības: ģimene un kristīgās vērtības. Savukārt ar to, ka apstrīdētais regulējums paredz domāšanas un attieksmes maiņu, tiekot pārkāptas Satversmes 99. pantā ietvertās tiesības uz domas un apziņas brīvību. Turklāt apstrīdētajā regulējumā noteiktais pienākums veicināt domāšanas un attieksmes maiņu apdraudot izpratni par ģimeni, kuru veido bērns un viņa māte un tēvs, tādēļ esot pretrunā ar Satversmes 110. pantu.

Tā kā prasījums par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes ievadam un 1. pantam ir saistīts ar vieniem un tiem pašiem Pieteikuma iesniedzēja apsvērumiem par Latvijas konstitucionālo identitāti, apstrīdētā regulējuma atbilstība Satversmes ievadam un 1. pantam ir vērtējama to kopsakarā. Ņemot vērā lietas faktiskos apstākļus un Pieteikuma iesniedzēja argumentus par apstrīdētā regulējuma iespējamo neatbilstību Satversmei, Satversmes tiesa visupirms vērtēs tā atbilstību Satversmes ievadam

kopsakarā ar 1. pantu, savukārt pēc tam izvērtēs apstrīdētā regulējuma atbilstību attiecīgi Satversmes 99. pantam un 110. pantam.

14. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes ievadam un Satversmes 1. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības uzskata, ka no Satversmes ievada kopsakarā ar tās 1. pantu izriet valsts pienākums aizsargāt citstarp to Latvijas valsts konstitucionālās identitātes daļu, kuru raksturo kristīgās vērtības un postulāts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Satversmes ievadā minētās kristīgās vērtības un postulāts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats, esot Latvijas konstitucionālo identitāti veidojoši elementi. Šie elementi to kopsakarā prasot aizsargāt tādu ģimeni, kuru veido bērns un viņa māte un tēvs. Sekmējot domāšanas un attieksmes maiņu attiecībā uz kristīgajām vērtībām un iepriekš minēto izpratni par ģimeni, jo īpaši to, ka persona drīkst sevi identificēt tikai ar tai dzimšanas brīdī noteikto dzimumu, tiktu grozīta Latvijas konstitucionālā identitāte.

Savukārt Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētais regulējums neskar Satversmes ievadu un 1. pantu. Turklāt Satversmes ievadā minētās kristīgās vērtības un postulātu, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats, nevarot interpretēt tādā veidā, kas nepieļauj demokrātiskas tiesiskas valsts centienus novērst un izskaust cilvēktiesību pārkāpumus.

14.1. Ikvienu valsti raksturo tās konstitucionālā identitāte, kas palīdz to nošķirt no citām valstīm. Identitātes, tostarp konstitucionālās identitātes, veidošanās ir ilgs process, kas atkarīgs no vēsturiskiem apstākļiem (*sk.: Osipova S. Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītdienu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 27. lpp.; Jacobsohn G. J. Constitutional Identity. The Review of Politics. 2006, Vol. 68, No. 3, p. 363*). No tā savukārt izriet, ka konstitucionālā identitāte nav statiska.

Konstitucionālā identitāte aptver konkrētu valsti raksturojošo valststiesisko identitāti un valsts iekārtas identitāti. Tā atbild gan uz jautājumu par to, kāda ir konkrētā valsts, proti, atspoguļo klasiskos starptautiskajās tiesībās atzītos konstitutīvos valsts elementus – teritoriju, tautu un suverēnu valsts varu –, gan uz jautājumu par to, kāda ir konkrētās valsts iekārta. Atspoguļojot valsts teritoriju, tautu un valsts varu konstitūcijā, tiek ņemti vērā tādi ārpusjuridiski faktori kā vēsture, politika, nacionālie, kultūras un citi faktori, kas identificē attiecīgo valsti. Savukārt konkrētās valsts iekārtas identitāti nosaka šo valsts iekārtu raksturojošie vispārējie tiesību virsprincipi. Tātad konstitucionālā identitāte ir saturiski ietilpīgs, plašs fenomens, kas sastāv no pēc savas dabas atšķirīgiem elementiem, no kuriem tikai daļa ir vispāršaistošas tiesību normas. Tādi, piemēram, ir Latvijas valsts iekārtas identitāti noteicošie demokrātijas, tiesiskuma, nacionālas un sociāli atbildīgas valsts virsprincipi. Savukārt konstitūcijā

ietvertās norādes citstarp uz valsts un nācijas vēsturi, tradīcijām, valsts dibināšanas apstākļiem, valsts mērķiem vai citiem elementiem, kas no konstitucionālo tiesību viedokļa palīdz atpazīt konkrēto valsti, piešķirt tai specifisku jēgu, to raksturot, ir konkrētās valsts pamatā esošās valsts identitātes elementi (*sal. sk.: Konstitucionālo tiesību komisija. Viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. 2012. gada 17. septembris, 79., 95., 104. un 105. sadaļa*). Šie elementi ietver norādes gan uz konkrētās valsts tiesību principiem, gan uz vērtībām, kas noteica šīs valsts konstitucionālās identitātes veidošanās ceļu un tomēr pašas par sevi nav vispārsaistošas tiesību normas.

14.2. Daļa no Latvijas konstitucionālās identitātes ir ietverta Satversmes 1. pantā un ievadā.

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Savukārt Satversmes ievadā citstarp minēts, ka Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Uzticība Latvijai, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Šīs atziņas raksturo Latvijas tautas kultūras identitātes saknes – šī identitāte sakņojas gan latviskajās tradīcijās un dzīvesziņā, gan vispārcilvēciskajās vērtībās, kas cēlušās no apgaismības idejām, gan visu Eiropas kultūrtelpu ietekmējušās kristīgajās vērtībās. Kristīgo vērtību pieminēšana ir atsaucē nevis uz reliģiju, bet gan piederību Eiropas vai Rietumu civilizācijai. Savukārt atsaucē uz ģimeni nozīmē to, ka šāda sociālās dzīves forma ir morāli un tiesiski atzīstama (*sk. arī 11. Saeimai iesniegtā likumprojekta Nr. 1075/Lp11 "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē" anotāciju; Balodis R. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes ievadam. Grām.: Balodis R. (red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 131.–132. lpp.*).

Apspriežot Satversmes ievadu Saeimā, tika norādīts, ka tas iezīmē Latvijas valsts pamatus, taču atšķirībā no Satversmes pamatdaļas nesatur konkrētu tiesisku regulējumu (*sk. 11. Saeimas 2014. gada 5. jūnija sēdes stenogrammu*). Tas gan nenozīmē, ka Satversmes ievadā nevarētu būt ietverti vispārējie tiesību principi. Tādējādi Satversmes ievads ir tiesību normu un vērtību kopums, no kura valstij izriet noteikti konstitucionāli pienākumi (*sk.: Balodis R. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes ievadam. Grām.: Balodis R. (red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 93. lpp.*). Starp Satversmes ievadā atspoguļotajām vērtībām, tostarp kristīgajām un vispārcilvēciskajām vērtībām un latvisko dzīvesziņu, un Satversmē ietvertajiem vispārējiem tiesību principiem jānodrošina harmonija, ievērojot Latvijas suverēna – tautas – gribu dzīvot demokrātiskā tiesiskā valstī.

Gan kristīgās vērtības, gan postulāts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats, ir vieni no Latvijas konstitucionālo identitāti veidojošajiem elementiem, kuri palīdz identificēt Latvijas valsti. Šie elementi ir ārpusjuridiski faktori, kas izriet no vēsturiskiem un socioloģiskiem faktiem un atspoguļo vērtības, tomēr paši par sevi nav vispārsaistošas tiesību normas. Tas nozīmē, ka prasījums par apstrīdētā regulējuma atbilstību kristīgajām vērtībām un postulātam par to, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats, nav prasījums par apstrīdētā regulējuma atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām.

14.3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 16. panta 2. punktam Satversmes tiesa izskata lietas par Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei. Proti, Satversmes tiesas kompetencē ietilpst lietas par Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmē ietvertajām tiesību normām. Tā kā Satversmes ievadā minētās kristīgās vērtības un postulāts, ka ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats, nav vispārsaistošas tiesību normas, pieteikumā norādītais prasījums par apstrīdētā regulējuma atbilstību šiem Latvijas konstitucionālo identitāti veidojošajiem elementiem nav piekritīgs Satversmes tiesai.

Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus un pieteikumā ietvertā prasījuma būtību, Satversmes tiesa secina, ka lēmums par lietas ierosināšanu daļā par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes ievadam kopsakarā ar Satversmes 1. pantu neatbilst Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 1. punktam un izskatāmajā lietā pastāv Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktā paredzētais pamats tiesvedības izbeigšanai.

Līdz ar to tiesvedība lietā daļā par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes ievadam kopsakarā ar Satversmes 1. pantu ir izbeidzama.

15. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 99. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības uzskata, ka apstrīdētais regulējums uzliek valstij pienākumu veicināt domāšanas un attieksmes maiņu attiecībā uz to personu vienlīdzību, kuras sevi neidentificē ar tām dzimšanas brīdī noteikto dzimumu, un nepieciešamību šīs personas aizsargāt no vardarbības. Savukārt Ministru kabinets norāda, ka valsts pienākums veikt vispārīgus pasākumus sabiedrībā pastāvošo uzvedības modeļu grozīšanai ir attiecināms vienīgi uz Stambulas konvencijas ievadā definētajiem mērķiem un to īstenošanu, proti, vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu, nevis kādas konkrētas ideoloģijas vai stereotipu uzspiešanu.

Lai izvērtētu apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 99. pantā ietvertajām tiesībām uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, visupirms nepieciešams noskaidrot, vai apstrīdētais regulējums attiecīgās tiesības ierobežo.

15.1. Satversmes 99. pants nosaka: "Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts."

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvība ir viena no nozīmīgākajām vērtībām demokrātiskā sabiedrībā. Šī brīvība aptver dažāda veida reliģiskus, nereliģiskus un ateistiskus uzskatus, kā arī tiesības pieņemt reliģiju vai nepiederēt ne pie vienas reliģijas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta sprieduma lietā Nr. 2010-50-03 7.1. punktu*).

Konkretizējot Satversmes 99. pantā ietvertās tiesības, jāņem vērā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pants un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprinātā tā interpretācija (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 18. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka personai ir tiesības uz noteiktas pārliecības uzturēšanu un mainīšanu. Šīs tiesības ir absolūtas, tādēļ valsts nedrīkst tajās iejaukties, piemēram, nosakot, kāda pārliecība personai būtu jāuztur, vai vēšot pret personu piespiedu līdzekļus, lai panāktu tās pārliecības maiņu (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. aprīļa sprieduma lietā "Ivanova v. Bulgārija", pieteikums Nr. 52436/99, 79. punktu*). Tomēr minētās tiesības neattiecas uz jebkuru viedokli, proti, šīs tiesības aizsargā tikai uzskatus, kurus raksturo noteikta skaidrības, nopietnības, saskanības un svarīguma pakāpe (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 15. janvāra sprieduma lietā "Eweida and Others v. the United Kingdom", pieteikumi Nr. 48420/10 u. c., 81. punktu*).

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus pret to un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka personas uzskati par sociālajām lomām, uzvedību, nodarbēm un īpašībām, ko šī persona uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem, var sasniegt to skaidrības, nopietnības, saskanības un svarīguma pakāpi, kāda raksturo Satversmes 99. panta tvērumā ietilpstošo domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Ievērojot iepriekš minētos apsvērumus, Satversmes tiesa secina, ka turēšanās pie šādiem uzskatiem ietilpst Satversmes 99. panta tvērumā.

Līdz ar to personas tiesības turēties pie saviem uzskatiem par sociālajām lomām, uzvedību, nodarbēm un īpašībām, kas, pēc šīs personas domām, atbilst sievietēm vai vīriešiem, ietilpst Satversmes 99. panta tvērumā.

15.2. Apstrīdētais regulējums pēc būtības uzliek Stambulas konvencijas dalībvalstīm pienākumu pielikt saprātīgas pūles tādu aizspriedumu, paražu un tradīciju izskaušanai, kuras sekmē dzimtē

balstītu vardarbību pret sievietēm, un šā pienākuma īstenošanā nepieļauj diskrimināciju. Proti, apstrīdētajā regulējumā paredzētais pienākums neprasa no dalībvalstīm konkrētus sasniedzamos rezultātus, bet nosaka vispārīgu rīcības modeli.

Satversmes tiesa uzsver, ka demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams tas, ka valsts uzspiež indivīdam kādu konkrētu pārlicību. Tomēr, apzinoties ikvienas personas tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārlicības brīvību, valstij ir pienākums veikt plašus un vispusīgus pasākumus, kuru mērķis ir mazināt sabiedrības toleranci pret vardarbību un izskaidrot vardarbības sekas visām personām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.2. punktu*). Proti, valstij ir pienākums saprātīgam un izglītotam indivīdam piedāvāt informāciju par vardarbību un to izraisošiem faktoriem, lai tādējādi šādu vardarbību novērstu. Tas attiecas arī uz dzimtē balstītu vardarbību. Tas vien, ka šāda informācija indivīdiem tiek piedāvāta, nenozīmē, ka viņiem tiktu uzlikts pienākums uzturēt noteiktu pārlicību. Šāds secinājums izriet citstarp no tā, ka apstrīdētais regulējums neparedz piespiedu līdzekļu vēršanu pret personu nolūkā panākt, lai tā maina savu pārlicību.

Satversmes tiesa vērs uzmanību arī uz to, ka vairākos Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos jau šobrīd ir paredzēti pienākumi, kas saistīti ar domāšanas un attieksmes maiņas veicināšanu nolūkā mazināt cilvēktiesību pārkāpumus. Piemēram, Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (turpmāk – Konvencija par sieviešu diskriminācijas izskaušanu) 5. pants uzliek tās dalībvalstīm pienākumu veikt visus attiecīgos pasākumus nolūkā mainīt vīriešu un sieviešu izturēšanās sociālos un kultūras modeļus, lai panāktu aizspriedumu izskaušanu, tādu paražu un jebkuras citas prakses likvidēšanu, kuras pamatojas uz ideju par viena dzimuma nepilnvērtību vai pārkumu vai vīriešu un sieviešu stereotipiskajām lomām. Savukārt Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 4. panta 1. punkta "b" apakšpunkts uzliek tās dalībvalstīm pienākumu veikt visus nepieciešamos, tostarp likumdošanas, pasākumus, lai grozītu vai atceltu pastāvošos likumus, noteikumus, paražas un praksi, kas diskriminē personas ar invaliditāti.

Tādējādi apstrīdētais regulējums personai neierobežo Satversmes 99. pantā ietvertās tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārlicības brīvību un pastāv Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktā minētais pamats tiesvedības izbeigšanai.

Līdz ar to tiesvedība lietā daļā par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 99. pantam ir izbeidzama.

16. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētais regulējums neatbilst arī Satversmes 110. pantam.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, no Satversmes 110. panta izriet valsts pienākums aizsargāt tādu ģimeni, kuru veido bērns un viņa māte un tēvs. Apstrīdētais regulējums šādu aizsardzību mazinot. Savukārt Ministru kabinets uzsver, ka Stambulas konvencijas mērķis nav regulēt vai definēt jēdzienu "laulība" un "ģimene" saturu un tā neveicina un neuzspiež kādu īpašu laulības vai ģimenes formu pieņemšanu vai ieviešanu.

Lai izvērtētu apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 110. pantā ietvertajam valsts pienākumam aizsargāt ģimeni, nepieciešams noskaidrot, vai apstrīdētais regulējums attiecīgo pienākumu skar.

16.1. Satversmes 110. pants nosaka: "Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības."

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ir ietverts valsts pienākums nodrošināt ikvienas ģimenes juridisko aizsardzību, kā arī ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumus, šā pienākuma izpildē nepieļaujot diskrimināciju. Likumdevēja pienākums nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību prasa noteikt sociālajā realitātē pastāvošo ģimenes attiecību tiesisko regulējumu, proti, noteikt šo attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības. Savukārt pienākumu nodrošināt ģimenes sociālo un ekonomisko atbalstu likumdevējs var izpildīt, konkretizējot likumā ģimenes tiesības uz īpašu aizsardzību un atbalstu, proti, paredzot likumā dažādus ģimenes aizsardzības un atbalsta pasākumus (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. punktu un 2021. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-34-03 9.2. punktu*).

Ģimene ir sociāla institūcija, kas balstās uz sociālajā realitātē konstatējamām ciešām personiskām saitēm, kuru pamatā ir sapratne un cieņa. Pat nepastāvot bioloģiskai saiknei vai juridiski atzītām bērna un vecāka attiecībām, starp bērnu un personu, kas šo bērnu aprūpējusi, var pastāvēt faktiskas ģimenes attiecības. Ciešu personisku saišu pastāvēšana starp personām izriet no to noslēgtās laulības vai radniecības fakta, tomēr sociālajā realitātē ciešas personiskas saites rodas arī citos veidos (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.2.2. punktu un 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.1. punktu*). Arī tādas ģimenes aizsardzība, kuru veido bērns un viņa māte un tēvs, ietilpst Satversmes 110. panta pirmā teikuma tvērumā.

Līdz ar to Satversmes 110. panta pirmais teikums prasa, lai likumdevējs nodrošina ikvienas ģimenes, tai skaitā tādas ģimenes, kuru veido bērns un viņa māte un tēvs, juridisko aizsardzību, kā arī ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumus.

16.2. Apstrīdētajā regulējumā paredzētais Stambulas konvencijas dalībvalstu pienākums nediskriminējošā veidā nodrošināt tādu aizspriedumu, paražu, tradīciju un citas tādas prakses izzušanu, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību, pats par sevi neskar valsts pienākumu nodrošināt ģimenes aizsardzību. Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertais valsts pienākums pamatā attiecas uz ģimenes kā kolektīvas sociālas vienības aizsardzību, bet apstrīdētajā regulējumā ietvertie pienākumi atbilstoši Stambulas konvencijas 2. pantā definētajam konvencijas materiālajam tvērumam vispārīgā gadījumā ir vērsti uz indivīdu – sieviešu – aizsardzību no vardarbības.

Satversmes tiesa vērš uzmanību arī uz to, ka Stambulas konvencijas piemērošanas joma aptver tikai vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē izskaušanu un apstrīdētais regulējums neuzspiež nekādu īpašu laulības vai ģimenes formu pieņemšanu vai ieviešanu. Līdzīgu viedokli pauž arī Eiropas Padomes komisija "Demokrātija caur tiesībām" (*sk.: Opinion on the constitutional implications of the ratification of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) adopted by the Venice Commission at its 120th Plenary Session (Venice, 11–12 October 2019), para. 71*).

Tādējādi apstrīdētais regulējums neskar Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietverto valsts pienākumu aizsargāt ģimeni un pastāv Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktā minētais pamats tiesvedības izbeigšanai.

Līdz ar to tiesvedība lietā daļā par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 110. pantam ir izbeidzama.

II

17. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts neatbilst Satversmes 91. pantam.

Satversmes 91. pants nosaka: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas." Šajā pantā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti principi: vienlīdzības princips – panta pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 9. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vienlīdzības princips ir vērsts uz vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšanu. Tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskās valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 16. punktu*). Savukārt diskriminācijas aizlieguma princips papildina, precizē un palīdz piemērot vienlīdzības principu konkrētās situācijās. Tā mērķis ir

izskaust nevienlīdzīgu attieksmi, kas balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju, un novērst iespēju, ka demokrātiskā tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, tiktu ierobežotas personas pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 9. punktu un 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 9. punktu*).

Ņemot vērā to, ka abi Satversmes 91. pantā ietvertie principi ir cieši saistīti un panta otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizlieguma princips papildina pirmajā teikumā ietvarto vienlīdzības principu, Satversmes tiesa izvērtēs Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkta atbilstību Satversmes 91. pantam. Lai to izdarītu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šāda attieksme ir attaisnojama, proti, vai tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-27-03 10. punktu un 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 8. punktu*).

18. Satversmes tiesa ir atzinusi: lai noteiktu, vai un kuras personu grupas atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast galveno šīs grupas vienojošo pazīmi. Divas situācijas nekad nav identiskas, tādēļ salīdzināšanai ir jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viens vai vairāki kopīgi elementi ar pārbaudāmo situāciju. Kopējam elementam ir jāapvieno abas situācijas zem viena virsējdziena (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 9. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības uzskata, ka konkrētajā gadījumā salīdzināmos apstākļos atrodas vīrieši un sievietes. Ne Ministru kabinets, ne lietā pieaicinātās personas šādu viedokli neapstrīd.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 91. pantam, jāņem vērā tiesiskās attiecības, ko šī norma regulē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2020-05-01 9. punktu*).

Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts konkretizē Stambulas konvencijas 4. panta 1. punktā paredzēto pienākumu veicināt un aizsargāt ikviena tiesības uz dzīvi bez vardarbības un attiecas uz noteiktas personu grupas – sievietes – aizsardzību no dzimtē balstītas vardarbības. Saskaņā ar Stambulas konvencijas 3. panta "a" punktu šāda vardarbība ietver darbības,

kuru rezultātā var tikt nodarīts fizisks, seksuāls, psiholoģisks vai ekonomisks kaitējums vai ciešanas, tostarp piedraudējumu veikt šādas darbības. Tātad Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts attiecas uz tiesiskajām attiecībām starp valsti un individu vardarbības novēršanā.

No Satversmes 93. pantā ietvertajām tiesībām uz dzīvību izriet valsts pienākums sargāt personas dzīvību ne vien no valsts pašas darbībām, bet arī no citu personu darbībām (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 18.2. punktu*). Satversmes 95. pants ietver spīdzināšanas un citādas cietsirdīgas vai cieņu pazemojošas izturēšanās aizliegumu, kas liedz citstarp tādu rīcību, kas var radīt cietušajam baiļu, ciešanu un mazvērtības sajūtu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 8.1. punktu*). Savukārt Satversmes 111. pantā ietvertais valsts pienākums aizsargāt cilvēku veselību nozīmē citstarp pienākumu aizsargāt personu no citu privātpersonu iejaukšanās tās pamattiesību realizācijā gan attiecībā uz fizisko, gan garīgo veselību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2009-69-03 8.1. punktu*).

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka valstij ir pienākums preventīvi rīkoties, lai aizsargātu identificējamās personas no tādām citu personu darbībām, kas apdraud dzīvību vai ir cietsirdīgas vai necilvēcīgas (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 9. jūnija sprieduma lietā "Opuz v. Turkey", pieteikums Nr. 33401/02, 129. un 159.–160. punktu*). Savukārt ANO Ekonomikas, kultūras un sociālo tiesību komiteja norādījusi, ka no Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 12. panta 1. punktā ietvertajām tiesībām sasniegt visaugstāko fiziskās un garīgās veselības līmeni izriet dalībvalstu pienākums aizsargāt individus no vardarbības (*sk.: CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12), para. 21 and 35*). Arī Pasaules veselības asambleja ir atzinusi, ka vardarbība var radīt ar personas veselību saistītas sekas, tostarp nāvi, invaliditāti, miesas bojājumus, ietekmi uz garīgo, seksuālo un reproduktīvo veselību, kā arī sociālas sekas (*sk.: World Health Assembly. Strengthening the role of the health system in addressing violence, in particular against women and girls, and against children. 24 May 2014, A67/VR/9*).

Konkretizējot Satversmes normas kopsakarā ar starptautiskajos līgumos ietvertajām cilvēktiesību normām, ir jānodrošina šo normu savstarpēja harmonija. Tātad arī Satversmes 93., 95. un 111. panta tvērumā ietilpst valsts pienākums aizsargāt ikvienu no vardarbības, kas var apdraudēt personas dzīvību vai fizisko un garīgo veselību, kā arī pakļaut personu spīdzināšanas un cietsirdīgas vai pazemojošas izturēšanās riskam. Šis valsts pienākums attiecas uz visām valsts jurisdikcijā esošajām personām – kā vīriešiem, tā sievietēm. Tātad konkrētajā gadījumā Pieteikuma iesniedzēja

identificētās grupas vienojošā pazīme ir tiesības uz aizsardzību no vardarbības.

Līdz ar to vīrieši un sievietes, kam ir tiesības uz aizsardzību no vardarbības, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

19. Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts paredz, ka saskaņā ar šīs konvencijas noteikumiem par diskrimināciju netiek uzskatīti īpašie pasākumi, kas vajadzīgi, lai novērstu dzimtē balstītu vardarbību un aizsargātu sievietes no šādas vardarbības.

Minētā tiesību norma nolūkā nodrošināt sieviešu tiesības uz aizsardzību no vardarbības pieļauj tādu īpašu pasākumu īstenošanu, kuri netiktu attiecināti uz vīriešiem. Proti, šī norma pieļauj atšķirību valsts pienākuma – nodrošināt personu aizsardzību no vardarbības uz personas dzimuma pamata – izpildē.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka dzimums ir viens no kritērijiem, kas var būt diskriminējošas atšķirīgās attieksmes pamatā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 22.3. punktu*). Latvijas tiesību sistēmā dzimumu diskriminācijas aizliegums ne vien ietver aizliegumu diskriminēt personu uz tās anatomisko dzimuma pazīmju pamata, bet arī tiek attiecināts uz sociālajām lomām, uzvedību, nodarbēm un īpašībām, ko sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem (*sal. sk.: Dupate K. Konvencija atbilst Satversmei un Latvijas tiesību sistēmai. Jurista Vārds, 07.06.2016., Nr. 23, 37.–40. lpp.*).

Tādējādi ar Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktu ir pieļauta atšķirīga attieksme pret vienādos apstākļos esošām personu grupām uz dzimuma pamata.

20. Secinot, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personu grupām, Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai šāda attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu.

Lietas dalībnieki neapšaubā to, ka ar Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktu radītā atšķirīgā attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu. Tomēr Satversmes tiesas procesu raksturo objektīvās izmeklēšanas princips, atbilstoši kuram Satversmes tiesai ir pienākums pārliecināties par to, ka tās izskatāmajā lietā apstrīdētā norma atbilst tiesību normu kvalitātes kritērijiem. Tas nozīmē, ka izskatāmajā lietā Satversmes tiesai, īstenojot preventīvo konstitucionālo kontroli, ir jāpārliecinās par to:

1) vai Stambulas konvencija ir parakstīta atbilstoši Vīnes konvencijā un likumā "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem" noteiktajām prasībām;

2) vai Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts ir pietiekami skaidri formulēts, lai būtu saprotams no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturs.

Satversmes tiesa jau secināja, ka Latvija ir parakstījusi Stambulas konvenciju atbilstoši Vīnes konvencijā un likumā "Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem" noteiktajām prasībām (*sk. šā sprieduma 13.1. punktu*), tādēļ ir jāpārbauda, vai Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts ir pietiekami skaidrs.

Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktā dalībvalstīm ietverto tiesību un pienākumu satura noskaidrošanai šī norma ir jāiztulko atbilstoši Vīnes konvencijas prasībām attiecībā uz starptautisku līgumu iztulkošanu, ņemot vērā Stambulas konvencijas objektu un mērķi (*sk. arī šā sprieduma 13.1. punktu*). No Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkta var secināt: ja dalībvalstis nolemj īstenot īpašus pasākumus tieši sieviešu aizsardzībai no dzimtē balstītas vardarbības, tad šādi pasākumi nebūtu uzskatāmi par diskrimināciju Stambulas konvencijas izpratnē (*sk. arī šā sprieduma 19. punktu*). Šāda pieeja atbilst Stambulas konvencijas objektam un mērķim – aizsargāt sievietes no vardarbības.

Satversmes tiesa secina, ka Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts ir pietiekami skaidrs un no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu ir iespējams izprast.

Līdz ar to atšķirīga attieksme pret vienādos apstākļos esošām personu grupām ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu.

21. Konstatējot, ka atšķirīga attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, Satversmes tiesai jāpārlicinās par to, vai šāda attieksme ir attaisnojama.

21.1. Kritēriji, uz kuriem tiek balstīta atšķirīga attieksme, ir dažādi. Atkarībā gan no attiecīgā kritērija specifikas, gan arī konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem var atšķirties kritērija izmantošanas attaisnojamība. Proti, pastāv tādi kritēriji, kuru izmantošana nav attaisnojama, kā arī tādi kritēriji, kuru izmantošanu noteiktos gadījumos var attaisnot (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 14.1. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka valstij ir nepieciešams norādīt uz ļoti būtiskiem iemesliem, lai varētu tikt attaisnota atšķirīga attieksme pret vīriešiem un sievietēm (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1985. gada 28. maija sprieduma lietā "Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom", pieteikums Nr. 9214/80 u. c., 78. punktu un 2019. gada 24. oktobra sprieduma lietā "J. D. and A. v. the United Kingdom", pieteikums Nr. 32949/17 u. c., 89. punktu*).

21.2. Konvencijas par sieviešu diskriminācijas izskaušanu 3. pants noteic, ka dalībvalstis veic visās jomās, it īpaši politiskajā, sociālajā, ekonomiskajā un kultūras jomā, visus attiecīgos pasākumus, arī

likumdošanas pasākumus, sieviešu vispusīgas attīstības un progresa nodrošināšanai, lai garantētu viņām iespējas īstenot un izmantot cilvēka tiesības un pamatbrīvības, pamatojoties uz vienlīdzību ar vīriešiem. Turklāt atbilstoši minētās konvencijas 4. panta 1. punktam tādu dalībvalsts pagaidu īpašo pasākumu veikšana, kuru mērķis ir paātrināt vīriešu un sieviešu faktiskas vienlīdzības sasniegšanu, nav uzskatāma par diskriminējošu, taču tā nekādā ziņā nedrīkst izraisīt nelīdztiesīgu vai diferencētu standartu saglabāšanos; šie pasākumi jāatceļ, kad būs sasniegti mērķi, proti, vienādas iespējas un vienāda attieksme.

Satversmes tiesa, atsaucoties uz starptautisko cilvēktiesību aizsardzības organizāciju praksi, jau ir atzinusi, ka valsts drīkst izturēties pret salīdzināmām grupām atšķirīgi, lai labotu to faktisko nevienlīdzību, turklāt noteiktos apstākļos par pārkāpumu var tikt atzīts tas, ka valsts necenšas šo nevienlīdzību novērst ar atšķirīgu attieksmi. Proti, atsevišķos gadījumos valstij var būt pienākums veikt īpašus pasākumus, lai mazinātu diskrimināciju veicinošus apstākļus. Šādi pasākumi ir likumīgi, ciktāl tie ir saprātīgi, objektīvi un proporcionāli diskriminācijas mazināšanas līdzekļi un tie tiek atcelti līdz ar vienlīdzības sasniegšanu pēc būtības (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 14.2. punktu*).

Arī ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja (turpmāk – Komiteja) ir atzinusi, ka, ievērojot starp vīriešiem un sievietēm pastāvošās ne vien bioloģiskās, bet arī sociāli un kulturāli izveidojušās atšķirības, atsevišķos gadījumos attieksmei pret vīriešiem un sievietēm jābūt atšķirīgai. Pagaidu īpašie pasākumi tiek noteikti uz laiku, kāds nepieciešams īpašā mērķa – vīriešu un sieviešu faktiskas vienlīdzības nodrošināšana – sasniegšanai. Šādi pasākumi var ietvert plaša spektra likumdošanas, administratīvus un citus instrumentus, politikas un prakses, tostarp atbalsta programmas, resursu piešķiršanu vai pārdali, labvēlīgu attieksmi, mērķētu nodarbinātības attiecību nodibināšanu vai paaugstināšanu amatā un kvotu sistēmas (*sk.: UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, General Recommendation No. 25: Article 4, paragraph 1, of the Convention (temporary special measures), UN Doc. A/59/38 (supp), 18 March 2004, paras. 8, 20–22*).

21.3. Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts attiecas uz īpašajiem pasākumiem, kurus konvencijas dalībvalstis var īstenot, lai uzlabotu sieviešu aizsardzību no dzimtē balstītas vardarbības, un kuri sniegtu labumu tikai sievietēm. Stambulas konvencijas paskaidrojošajā ziņojumā norādīts, ka šāda atšķirīga attieksmei esot objektīvs un saprātīgs pamats, jo sievietes par dzimtē balstītas vardarbības upuriem kļūstot daudz biežāk nekā vīrieši (*sk.: Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, para. 55*).

Atbilstoši Stambulas konvencijas 3. panta "d" punktam dzimtē balstīta vardarbība pret sievietēm nozīmē vardarbību, kas ir vērsta pret sievieti tāpēc, ka viņa ir sieviete, vai kas nesamērīgi ietekmē tieši sievietes. Šī vardarbība ietver jebkādu kaitējumu, kas tiek nodarīts sievietei un kas ir gan iemesls, gan sekas sieviešu un vīriešu varas nevienlīdzīgam sadalījumam, kura pamatā ir starp sievietēm un vīriešiem saskatītās atšķirības, kas nostādījušas sievietes pakārtotā stāvoklī gan privātajā, gan sabiedriskajā dzīvē. Dzimtē balstīta vardarbība var būt dziļi iesakņojusies sociālajās un kultūras sistēmās, normās un vērtībās, kas valda sabiedrībā, un to bieži sekmē noliegšanas un klusēšanas kultūra (*sal. sk. arī: Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, para. 44*).

Lai atzītu, ka atšķirīgā attieksme ir daļa no īpašajiem pasākumiem, vajag izvērtēt, vai šī atšķirīgā attieksme ir vērsta uz sieviešu un vīriešu faktiskās līdztiesības nodrošināšanu un vai sievietēm no tās var rasties īpašo pasākumu mērķim atbilstošs ieguvums.

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai atšķirīga attieksme pret vīriešiem un sievietēm ir vērsta uz sieviešu un vīriešu faktiskās līdztiesības sasniegšanu.

22. Vērtējot, vai Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktā paredzētā atšķirīgā attieksme ir vērsta uz faktiskas dzimumu līdztiesības sasniegšanu Latvijā, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai Latvijā pastāv tādi apstākļi, kas pieļauj īpašu pasākumu īstenošanu attiecībā uz sievietēm, paredzot pret viņām atšķirīgu attieksmi;

2) vai atšķirīgā attieksme pēc būtības ir vērsta uz šādu apstākļu novēršanu.

23. Lai izskatāmajā lietā pārbaudītu, vai Latvijā pastāv tādi apstākļi, kas prasa īpašu pasākumu īstenošanu, Satversmes tiesa pārliccināsies par to, vai sabiedrībā pastāv tādi stereotipi, kas atspoguļo varas un resursu nevienlīdzīgu sadalījumu sieviešu un vīriešu starpā, nostādot sievietes pakārtotā stāvoklī un pakļaujot viņas dzimtē balstītas vardarbības riskam. Šai nolūkā izskatāmajā lietā ir jāņem vērā dzimumu līdztiesības izpratnes vēsturiskais konteksts.

Līdz 20. gadsimta sākumam lielākajā daļā pasaules valstu sievietes netika uzskatītas par pilntiesīgām sabiedrības locekļiem un sabiedrība kopumā bija patriarhāla. Gan par vīriešu, gan par sieviešu lomu sabiedrībā bija iesakņojusies noteikti stereotipi. Sieviešu loma tradicionāli tika saistīta ar bērnu audzināšanu un ģimenes aprūpi. Sievietēm bija mazāk iespēju īstenot savas tiesības nekā vīriešiem. Citstarp sabiedrībā valdošās izpratnes maiņu par sieviešu faktisku līdztiesību ilustrē arī cīņa par vēlēšanu tiesību

piešķiršanu (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 22.1. punktu*).

Dzimumu politiskā līdztiesība Latvijā tika atzīta jau valsts dibināšanas laikā. 1918. gada 17. novembrī Tautas padomes pieņemtajā tās politiskajā platformā bija paredzēts, ka Satversmes sapulces ievēlēšana notiks, "piedaloties abiem dzimumiem". Šis princips tika nostiprināts arī Latvijas Republikas Tautas padomes pieņemtajā 1919. gada 19. augusta Satversmes sapulces vēlēšanu likumā. Tomēr atsevišķi stereotipi par vīriešu un sieviešu lomu sabiedrībā ir saglabājušies līdz pat mūsdienām, tātad sieviešu formālā līdztiesība tomēr nav bijusi pietiekama vīriešu un sieviešu faktiskas līdztiesības nodrošināšanai Latvijas sabiedrībā.

Vēl jo vairāk – Latvijā ir viens no visaugstākajiem vardarbības pret sievietēm rādītājiem Eiropā (sk.: *Vardarbība pret sievietēm un bērniem Latvijā. Situācijas pārskats par statistiku un publiski pieejamajiem kvantitatīvajiem datiem, 2019. Pieejams: antropologija.lu.lv*). Arī ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja ir paudusi bažas par dzimtē balstītas vardarbības lielo izplatību Latvijā (sk.: *Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Concluding observations on the combined fourth to seventh periodic reports of Latvia. 10 March 2020, para. 23*). Turklāt Latvijā ir problēmas ar palīdzības sniegšanu dzimtē balstītas vardarbības upuriem, piemēram, nav pietiekami daudz par vardarbības upuriem kļuvušu sieviešu patvēruma centru un seksuālās vardarbības upuru patvēruma centru. Tāpat Latvijas sabiedrība nav pietiekami informēta par organizācijām un speciālistiem, kas sniedz palīdzību no vardarbības cietušām sievietēm (sk. arī biedrības "Centrs MARTA" viedokli *lietas materiālu 1. sēj. 143.–146. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka dzimtē balstīta vardarbība Latvijā vēl aizvien ir saglabājusies un visbiežāk skar tieši sievietes.

Līdz ar to Latvijā pašlaik pastāv tādi apstākļi, kas pieļauj īpašu pasākumu īstenošanu attiecībā uz sievietēm, paredzot pret viņām atšķirīgu attieksmi.

24. Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts neuzliek konvencijas dalībvalstīm pienākumu īstenot konkrētus īpašos pasākumus. Atbilstoši Stambulas konvencijas 2. panta 2. punktam un 4. panta 1. punktam dalībvalstis tiek aicinātas aizsargāt ikvienu personu no vardarbības un piemērot šo konvenciju visiem vardarbības ģimenē upuriem. Tādējādi Stambulas konvencija lēmumu par to, vai dalībvalstij ir jāīsteno īpašie pasākumi, atstāj pašas dalībvalsts ziņā, norādot vien to, ka īpašie pasākumi sieviešu aizsardzībai no dzimtē balstītas vardarbības nav uzskatāmi par diskrimināciju šīs konvencijas izpratnē.

Tā kā Latvijā pastāv tādi apstākļi, kas pieļauj atšķirīgas attieksmes noteikšanu pret sievietēm, lai novērstu dzimtē balstītu vardarbību un

nodrošinātu faktisku dzimumu līdztiesību, secināms, ka īpašo pasākumu īstenošana ir vērsta uz mērķa – vīriešu un sieviešu faktiska līdztiesība – sasniegšanu. Likumdevējam ir zināma rīcības brīvība, lemjot par šādu īpašo pasākumu veidu un raksturu, tomēr šādai rīcības brīvības izmantošanai ir jāatbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, kā arī starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 18. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-16-03 15.1. punktu*).

Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktā pieļautā atšķirīgā attieksme pēc būtības sekmē to, ka tiek novērsta dzimtē balstīta vardarbība – proti, tiek novērsti tie apstākļi, kas prasa īpašu pasākumu īstenošanu attiecībā uz sievietēm. Tomēr Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka šādi īpašie pasākumi jāveic tādā veidā, lai nevairotu dzimtē balstītas vardarbības pamatā esošos stereotipus (*sk.: Otto D. Gender, Violence and Human Rights. In: Shepherd L. J. (Ed.) Handbook on Gender and Violence. Cheltenham, Northampton: Elgar, 2019, pp. 363–364*).

Tādējādi Stambulas konvencijas 4. panta 4. punktā pieļautajai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Līdz ar to Stambulas konvencijas 4. panta 4. punkts atbilst Satversmes 91. pantam.

III

25. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Stambulas konvencijas 14. pants neatbilst Satversmes 112. pantam.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, Stambulas konvencijas 14. pants uzliek dalībvalstīm pienākumu modificēt mācību saturu tādā veidā, lai tajā iekļautu vielu par dzimumu līdztiesību un dzimumu sociālajām lomām, kas nav padarītas par stereotipiem, tostarp iekļaut izglītības programmās jautājumus par personām, kuru dzimtes identitāte atšķiras no tām dzimšanas brīdī noteiktā dzimuma. Šāda norma neatbilstot samērīguma principam, jo esot pretrunā ar bērna vislabākajām interesēm un vecāku tiesībām uz viņu bērnu izglītošanu atbilstoši savai reliģiskajai vai filozofiskajai pārliecībai.

Savukārt Ministru kabinets norāda, ka Stambulas konvencijas 14. pantā paredzētie pasākumi atbilst Satversmes 112. pantā ietvertajām tiesībām uz izglītību. Proti, minētās normas mērķis esot panākt to, ka ar izglītības sistēmas palīdzību tiek veicināta izpratne par dzimumu līdztiesību, savstarpējo cieņu, no vardarbības brīvām savstarpējām attiecībām, tiesībām uz personīgo integritāti, kā arī par vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē un nepieciešamību to izskaust.

Lai izvērtētu Stambulas konvencijas 14. panta atbilstību Satversmes 112. pantā ietvertajām tiesībām uz izglītību, visupirms nepieciešams noskaidrot, vai šī norma attiecīgās tiesības ierobežo.

25.1. Satversmes 112. pants nosaka: "Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta."

Satversmes 112. panta pirmais teikums ietver tiesības pilnvērtīgi izmantot visas iespējas, ko sniedz izglītības sistēma. Minētā panta otrais teikums paredz pamatlīdzekli tiesību uz izglītību nodrošināšanai – valsts apmaksātu pamatizglītību un vidējo izglītību. Savukārt šā panta trešais teikums nosaka pamatizglītības obligātumu, no kura izriet personas konstitucionālais pienākums izglītības sistēmas ietvaros apgūt noteiktas prasmes, citstarp informācijas ieguvē, spriešanā, kritiskajā domāšanā un racionālā lēmumu pieņemšanā. Šā pienākuma izpilde ir vērsta uz Latvijas valsts pamatnormā ietvertās suverēna gribas – dzīvot demokrātiskā tiesiskā valstī – ilgtspējīgu īstenošanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu un 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 16.1. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tiesības uz izglītību pieļauj zināmu valsts rīcības brīvību attiecībā uz to, kādu izglītības sistēmu valsts izveido. Ievērojot gan valstij pieejamos resursus, gan sabiedrības vajadzības tās konkrētajā attīstības stadijā, Satversmes 112. pantā ir ietverts pienākums ievērot, aizsargāt un īstenot tiesības uz izglītību (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 12. punktu*). Tomēr valsts rīcībai, veidojot ikvienam izglītojamam pieejamu izglītības sistēmu, jāatbilst tādām pamatprasībām kā izglītības iespējas, pieejamība, pieņemamība un pielāgošanās. Izglītības iespējas nozīmē izglītojamo vajadzībām atbilstoša skaita izglītības iestāžu un izglītības programmu izveidošanu tādējādi, lai tiktu garantēta izglītības mērķu īstenošana. Izglītības pieejamība ir nodrošināma, radot vienlīdzīgas iespējas un novēršot šķēršļus, kas varētu rasties, izmantojot izglītības iespējas. Izglītības pieņemamība nodrošināma ar izglītības satura un metožu pielāgošanu izglītojamo vajadzībām, citstarp nosakot izglītības standartus un radot apstākļus radošai brīvībai attiecīgo standartu sasniegšanā noteiktos izglītības posmos, kā arī paredzot vecāku līdzdalības iespējas. Izglītības pieņemamība ietver arī bērnu tiesības uz brīvu dalību kultūras dzīvē, tiesības uz atpūtu, brīvo laiku, kā arī drošus un veselīgus izglītošanās apstākļus. Savukārt izglītības pielāgošanās spēja nozīmē pastāvīgu izglītības sistēmas attīstību atbilstoši mainīgajām sabiedrības vajadzībām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*).

Satversmes 112. pants ir konkrētējams un piemērojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 2. pantu, kas nosaka: "Nevienam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību. Veicot funkcijas, kuras tā uzņemas attiecībā uz izglītību un mācībām, valsts ievēro vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu

izglītību un mācības, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem." Šajā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka šīs tiesības gan neliedz valstij mācību saturā ietvert arī informāciju vai zināšanas par reliģiskiem vai filozofiskiem jautājumiem (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976. gada 7. decembra sprieduma lietā "Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark", pieteikums Nr. 5095/71 u. c., 53. punktu*). Vēl jo vairāk – arī izglītojamo bērnu vecākiem nav tiesību iebilst pret šādas informācijas iekļaušanu izglītības saturā, ciktāl šī informācija izglītības saturā tiek iekļauta objektīvā, kritiskā un plurālistiskā veidā, tādējādi veicinot kritiskās domāšanas attīstību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2011. gada 18. marta sprieduma lietā "Lautsi and Others v. Italy", pieteikums Nr. 30814/06, 62. punktu*).

Līdz ar to izglītības satura pielāgošana noteiktām mainīgām sabiedrības vajadzībām, atzīstot un pēc iespējas respektējot vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību un mācības, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem, ietilpst Satversmes 112. panta tvērumā.

25.2. Stambulas konvencijas 14. pants uzliek dalībvalstīm pienākumu atbilstoši situācijai tajās izvērtēt nepieciešamību veikt konkrētus pasākumus izglītības programmu pārveidošanai un konvencijas mērķim atbilstošu izglītojošu materiālu izplatīšanai neformālās izglītības ieguves vietās, kā arī sporta, kultūras, atpūtas vietās un plašsaziņas līdzekļos un, ja nepieciešams, atbilstoši konvencijas mērķim veikt šādus pasākumus. Konkrētie pasākumi ir atkarīgi no katras dalībvalsts situācijas un izglītības sistēmas organizācijas īpatnībām (*sk.: Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, para. 95; sk. arī Mg. iur. Māra Lejnieka viedokli lietas materiālu 2. sēj. 20.–21. lp.*).

Pirms likumdevējs ir izvērtējis to, vai Latvijā nepieciešams veikt konkrētus pasākumus izglītības sistēmas pārveidošanai, un attiecīgi veicis šādus pasākumus, nav iespējams pārbaudīt to, vai šie pasākumi atbilst Latvijas sabiedrības vajadzībām, proti, vai izglītības saturs atbilst no Satversmes 112. pantā ietvertajām tiesībām uz izglītību izrietošajai prasībai par izglītības pielāgošanās spēju. Turklāt tikmēr, kamēr nav veikts konkrēts pētījums par nepieciešamību veikt Stambulas konvencijas 14. pantā minētos pasākumus Latvijas izglītības sistēmā un ieviest konkrētus uzlabojumus izglītības programmās, nav iespējams izvērtēt, vai un kā tie skar vecāku tiesības audzināt bērnus atbilstoši savai reliģiskajai vai filozofiskajai pārliecībai. Tas nozīmē, ka Stambulas konvencijas 14. pants pats par sevi nevienai personu grupai neierobežo Satversmes 112. pantā ietvertās tiesības uz izglītību.

Satversmes tiesa atgādina, ka lietās, kas ierosinātas pēc Saeimas deputātu pieteikuma, veicama abstraktā tiesību normu kontrole. Šādā gadījumā pieteikuma iesniedzējam nav nepieciešams pamatot kādas konkrētas personas pamattiesību aizskāruma esību. Tomēr prasījuma juridiskajai argumentācijai par normas neatbilstību Satversmē ietvertajām pamattiesībām ir jāietver pamatojums tam, ka starptautiska līguma norma tā ratifikācijas gadījumā ierobežos kādas personu grupas tiesības, kā arī tam, ka pastāv cēloņsakarība starp apstrīdēto normu un personām radītajām negatīvajām sekām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 10. punktu*). Turklāt abstraktā konstitucionālā kontrole nenozīmē to, ka Satversmes tiesas kompetencē ietilptu pienākums izteikt apsvērumus par iespējamo tiesiskā regulējuma alternatīvu atbilstību Satversmei.

Tādējādi pastāv Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktā minētais pamats tiesvedības izbeigšanai.

Līdz ar to tiesvedība lietā daļā par Stambulas konvencijas 14. panta atbilstību Satversmes 112. pantam ir izbeidzama.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu 3. panta "c" punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam un Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu 14. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam.

2. Atzīt Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu 4. panta 4. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 7. maijā

lietā Nr. 2020-40-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc tiesībsarga pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 8. punktu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 7. aprīļa tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par likuma "Par valsts budžetu 2020. gadam" programmu un apakšprogrammu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai, ciktāl tās neparedz Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā, atbilstību Satversmes 1. un 66. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2018. gada 13. decembrī pieņēma likumu "Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā", papildinot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumus ar 11. punktu, kas noteica, ka Ministru kabinets, sagatavojot likumprojektu par valsts budžetu 2019. gadam un likumprojektu par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam, paredz valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai vidēji gadā 20 % apmērā: 2019. gadā – 87 483 708 *euro*, 2020. gadā – 191 227 820 *euro* un 2021. gadā – 314 599 953 *euro*. Likums "Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā" stājās spēkā 2018. gada 20. decembrī.

Ministru kabinets 2019. gada 14. oktobrī iesniedza Saeimai likumprojektu "Par valsts budžetu 2020. gadam" un likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam".

Saeima 2019. gada 14. novembrī pieņēma likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam".

Tajā pašā dienā Saeima pieņēma arī likumu "Par valsts budžetu 2020. gadam". Likuma 4. pielikumā bija ietvertas šādas programmas un apakšprogrammas, kas citstarp paredz valsts budžeta finansējumu veselības

aprūpes darbinieku darba samaksai: 02.04.00 "Rezidentu apmācība", 33.14.00 "Primārās ambulatorās veselības aprūpes nodrošināšana", 33.15.00 "Laboratorisko izmeklējumu nodrošināšana ambulatorajā aprūpē", 33.16.00 "Pārējo ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšana", 33.17.00 "Neatliekamās medicīniskās palīdzības nodrošināšana stacionārās ārstniecības iestādēs", 33.18.00 "Plānveida stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšana", 39.03.00 "Asins un asins komponentu nodrošināšana", 39.04.00 "Neatliekamā medicīniskā palīdzība", 39.06.00 "Tiesu medicīniskā ekspertīze", 45.01.00 "Veselības aprūpes finansējuma administrēšana un ekonomiskā novērtēšana", 46.01.00 "Uzraudzība un kontrole", 46.03.00 "Slimību profilakses nodrošināšana", 22.10.00 "Starptautisko operāciju un Nacionālo bruņoto spēku personālsastāva centralizētais atalgojums", 06.01.00 "Valsts policija", 10.00.00 "Valsts robežsardzes darbība", 38.05.00 "Veselības aprūpe un fiziskā sagatavotība", 01.03.00 "Sociālās korekcijas izglītības iestāde", 02.01.00 "Profesionālās izglītības programmu īstenošana", 09.10.00 "Murjāņu sporta ģimnāzija", 05.01.00 "Sociālās rehabilitācijas valsts programmas", 05.03.00 "Aprūpe valsts sociālās aprūpes institūcijās", 05.37.00 "Sociālās integrācijas valsts aģentūras administrēšana un profesionālās un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšana", 05.62.00 "Invaliditātes ekspertīžu nodrošināšana", 04.05.00 "Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras speciālais budžets", 04.01.00 "Ieslodzījuma vietas", 01.00.00 "Mērķdotācijas izglītības pasākumiem" (turpmāk kopā arī – apstrīdētais regulējums). No apstrīdētā regulējuma izriet, ka izdevumi, kas saistīti ar ārstniecības personu darba samaksu, 2020. gadā paaugstināti par 60 111 198 *euro*.

2. Pieteikuma iesniedzējs – tiesībsargs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums, ciktāl tas neparedz Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā, ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantā nostiprināto tiesiskuma principu un tiesiskās drošības principu, kā arī Satversmes 66. pantā nostiprināto ilgtspējas principu. Šāda pretruna radot būtisku valsts un sabiedrības interešu apdraudējumu.

Likumdevējs neesot ievērojis tiesiskuma principu, jo atvēlētā valsts budžeta līdzekļu daļa neatbilstot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktajam, proti, likumdevējs neesot respektējis paša pieņemto tiesību normu.

Likumdevējs neesot ievērojis tiesiskās drošības principu. Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā likumdevējs

devis sabiedrībai skaidru apsolījumu triju gadu garumā konkrētā apmērā paaugstināt veselības aprūpes darbinieku darba samaksu. Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktais finansējuma apmērs esot vērtējams nevis kā valsts budžeta sastādīšanas vadlīnija vai princips, bet gan kā tiesību norma, kas budžeta gada ietvaros nosaka konkrētu summu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai – vidēji 20 % apmērā. Apstrīdētais regulējums izjaucot tiesisko skaidrību, turklāt Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkta neievērošanas dēļ mazinoties ārstniecības personu un pārējās sabiedrības uzticēšanās valstij.

Likumdevējs esot pārkāpis arī ilgtspējas principu. No Latvijas vidēja termiņa un ilgtermiņa politikas un attīstības plānošanas dokumentiem – Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.–2027. gadam (NAP2027) un Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam (Latvija 2030) – izrietot, ka veselības aprūpes sistēmas attīstība ir viena no galvenajām valsts prioritātēm. Veselības aprūpe neesot iedomājama bez ārstniecības personām. Pārāk mazs veselības aprūpei atvēlētā valsts finansējuma apmērs esot šķērslis labāku veselības aprūpes sistēmas darbības rezultātu sasniegšanai, jo nozarei nepieciešams pietiekams finansējums darbaspēka piesaistei un noturēšanai. Apstrīdētajā regulējumā paredzētā valsts budžeta līdzekļu daļa esot uz pusi mazāka, nekā noteikts Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā, tādējādi esot apdraudēta nozares attīstība un negatīvi ietekmēta kopējā sabiedrības interese – kvalitatīva veselības aizsardzība – un līdz ar to arī valsts ilgtspēja.

Valsts budžeta veidošanā konstitucionālajām institūcijām esot svarīgi panākt tā līdzsvarotību, ņemot vērā valsts ekonomiskās iespējas. Tomēr demokrātiskā tiesiskā valstī neesot pieļaujams tas, ka likumdevējs ignorē paša pieņemtas tiesību normas, īpaši tādas, kuru izpilde ir cieši saistīta ar ilgtspējīgu sabiedrības un valsts labklājības attīstību. Atbilstoši ilgtspējas principam likumdevējam esot jāspēj rast pienācīgu līdzsvaru starp izvirzītajiem mērķiem, pieņemtajām tiesību normām un valsts ekonomiskajām iespējām.

Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts triju gadu ietvaros paredzot noteiktas naudas summas konkrēta prioritāra mērķa sasniegšanai. Atbilstoši racionāla likumdevēja principam Saeimai esot pienākums nepieņemt savstarpēji pretrunīgus likumus. Līdz ar to Saeimai, lemjot par valsts budžetu 2020. gadam un secinot, ka tas nesader ar Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu, atbilstoši labas likumdošanas principam vajadzējis šo pārejas noteikumu punktu izslēgt no tiesību sistēmas.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu. Gadskārtējā valsts budžeta pieņemšanas ietvaros izšķiršanās par politiski lietderīgāko risinājumu atbilstoši Satversmes 66. panta pirmajai daļai esot Saeimas kompetencē. Satversmes tiesai neesot piešķirta kompetence izvērtēt, kādā apmērā 2020. gadā bija piešķirams valsts finansējums veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai, jo tas esot politisks jautājums.

Saeima atzīst, ka apstrīdētajā regulējumā paredzētais līdzekļu apjoms neatbilst Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktajam. Taču Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktais uzdevums esot aplūkojams kopsakarā ar citām tiesību normām. Ministru kabinetam vajadzējis ievērot citos likumos noteiktās un no valsts starptautiskajām saistībām izrietošās pieļaujamā valsts budžeta deficīta un fiskālās politikas prasības un principus, panākt vispārēju ekonomisko līdzsvaru un gādāt par to, lai valsts budžeta programmas nodrošinātu attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu sasniegšanu. Turklāt valsts budžets primāri esot politikas plānošanas dokuments valsts finanšu jomā.

Apstrīdētais regulējums atbilstot tiesiskās noteiktības principam. Tas esot pietiekami skaidrs, un no tā esot iespējams izsecināt, cik liels valsts finansējums tika piešķirts veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā. Apstrīdētais regulējums nevienai konkrētai personai neradot subjektīvas tiesības, bet tikai nosakot konkrētajam mērķim piešķiramo valsts finansējumu. Arī Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts nevienai personai neradot subjektīvas tiesības uz valsts finansējumu vai šā finansējuma pieaugumu. Šajā normā esot noteikts uzdevums Ministru kabinetam, un tā neesot nepārprotami vērsta uz konkrētu, identificējamu tiesību piešķiršanu konkrētām personām. Tādēļ Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts neesot varējis radīt veselības aprūpes darbiniekiem tiesisko paļāvību uz attiecīgu valsts finansējuma pieaugumu.

Apstrīdētā regulējuma pieņemšanā esot ievēroti likumprojekta izskatīšanas procesuālie noteikumi. Savukārt nesaskaņa starp apstrīdēto regulējumu un Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu neesot radījusi būtisku valsts un sabiedrības interešu apdraudējumu, jo tā nevienai konstitucionālajai institūcijai neesot liegusi pildīt tai Satversmē noteiktos uzdevumus un funkcijas un neesot ierobežojusi nevienas personas pamattiesības. Līdz ar to apstrīdētais regulējums atbilstot tiesiskuma principam.

Gadskārtējam valsts budžetam vajagot būt vērstam uz demokrātiskas tiesiskas valsts ilgtspējīgu attīstību, tomēr šā mērķa izpilde esot tiesībspolitisks jautājums, kas neesot pārbaudāms ar juridiskiem apsvērumiem.

4. Pieaicinātā persona – *Mg. iur. Dita Plepa* – norāda, ka Saeima ar 2018. gada 13. decembra likumu "Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā" ir noteikusi Ministru kabinetam uzdevumu valsts budžeta projekta izstrādes ietvaros paredzēt noteiktus līdzekļus veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai. Atbilstoši varas dalīšanas principam Saeima esot tiesīga ar likumu noteikt Ministru kabinetam uzdevumus, tostarp arī ilgtermiņa.

Atbilstoši Satversmes 59. pantam Ministru kabinetam, izstrādājot valsts budžeta projektu, esot saistoši Saeimas pieņemtie likumi un uz Ministru kabinetu gulstoties politiskā atbildība par izstrādāto budžeta projektu. Ja Ministru kabinets nevar izpildīt kādu Saeimas pieņemtu likumu, tam esot pienākums piedāvāt grozījumus attiecīgajā likumā vai arī iesniegt demisijas rakstu, savukārt Saeimai esot tiesības noraidīt Ministru kabineta iesniegto valsts budžeta projektu, šādu lēmumu pamatojot ar to, ka likums (uzdevums) nav pienācīgi izpildīts.

Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts esot vērtējams gan kā īstermiņa, gan kā ilgtermiņa uzdevums, jo tas attiecoties uz likumprojektu par valsts budžetu 2019. gadam un likumprojektu par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam.

Lietā būtiska nozīme esot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkta pieņemšanas procedūrai. Negatīva Finanšu ministrijas atsauksme nozīmējot to, ka Saeimai ir jālemj, kādā veidā iecerētie pasākumi tiks finansēti. Pieņemot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu, Saeimai vajadzējis darboties atbilstoši Satversmes 66. panta otrajai daļai un paredzēt arī līdzekļus, ar kuriem tiks segti valsts budžetā neparedzēti izdevumi.

Konstitucionālajām institūcijām, secinot, ka Saeimas pieņemtajā likumā noteiktā uzdevuma izpildei atvēlēt budžeta līdzekļus nav iespējams, atbilstoši Satversmes 66. pantam un labas likumdošanas principam esot bijis pienākums rīkoties, tomēr tām esot bijusi brīvība rīcības veida izvēlē.

5. Pieaicinātā persona – Augsburgas universitātes Juridiskās fakultātes profesors *Dr. iur. Matias Rossi (Matthias Rossi)* – norāda, ka tieši parlamentam ir suverenitāte jautājumā par to, cik daudz līdzekļu kurām jomām jāieplāno valsts budžetā. Šis parlamentārās budžeta veidošanas tiesības esot demokrātiskās gribas veidošanas konstitutīvais pamats tiesiskā valstī.

Līdz ar to parlaments drīkstot noteikt valdībai uzdevumu par konkrētu līdzekļu aprēķinu budžeta plānā. Budžeta plāna sagatavošanas procesa ietekmēšanas tiesību konstitucionālās robežas nosakot tas, vai valdības brīvība budžeta plānošanas procesā netiek samazināta līdz nullei, parlamentam pārņemot savā kompetencē visu budžeta plānošanas procesu, un tas, vai noteikto apmēru dēļ netiek liegts ielplānot finanšu līdzekļu piešķirumus citām budžeta apakšprogrammām, kurām raksturīgi "obligātie izdevumi".

Ja valdības sastādītā gadskārtējā budžeta projektā nav ievēroti citos likumos ietvertie apsolījumi noteiktu daļu budžeta līdzekļu piešķirt konkrētam mērķim un šāds budžeta projekts tiek apstiprināts parlamentā, tas liecinot par parlamentārā vairākuma politisko lēmumu neievērot likumā noteikto, taču neatceļot minēto apsolījumu. Likumā ietvertais apsolījums esot atceļams ar attiecīgā likuma grozījumiem, kas pieņemti parastajā parlamentārajā procedūrā, ievērojot parlamentārā mazākuma tiesības un atklātības principu. Līdz likuma grozījumu pieņemšanai apsolījums juridiski paliekot spēkā.

Secinājumu daļa

6. Argumentus par tiesvedības izbeigšanu lietā Satversmes tiesa izvērtē pirms apstrīdēto normu satversmības pārbaudes (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 6. punktu*).

6.1. Saeima ir lūgusi Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu. Saeima norāda, ka apmērs, kādā 2020. gadā bija piešķirams valsts finansējums veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai, ir tiesībpolitisks jautājums, kura risināšana atbilstoši Satversmes 66. panta pirmajai daļai esot Saeimas kompetencē.

Atbilstoši Satversmes 85. pantam Satversmes tiesa tai likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei un ir tiesīga atzīt par spēkā neesošiem likumus un citus tiesību aktus vai to daļas.

Saskaņā ar Satversmes 66. panta pirmo teikumu Saeima lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu. Likuma par budžetu un finanšu vadību 5. panta trešā daļa noteic, ka valsts budžeta līdzekļus var piešķirt vai saņemt vienīgi ar gadskārtējā valsts budžeta likumā paredzētu apropriāciju. Tātad Satversmes 66. pantā noteiktās tiesības lemt par gadskārtējo valsts budžetu Saeima izmanto likuma formā.

Tā kā pārbaude, vai likums atbilst Satversmei, ir Satversmes tiesas kompetencē, Satversmes tiesas kompetencē ietilpst arī pārbaude, vai gadskārtējā valsts budžeta likuma sagatavošanas un apstiprināšanas laikā ir ievērota Satversme. Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tā nevērtē ar valsts budžeta finansējuma programmām veidotās politikas pareizību (*sk.*

Satversmes tiesas 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 16. punktu).

Izskatāmajā lietā Pieteikuma iesniedzējs ir norādījis, ka apstrīdētais regulējums nav bijis atbilstošs Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktam. Saskaņā ar Satversmes 85. pantu Satversmes tiesas kompetencē neietilpst likumu savstarpējo pretrunu risināšana. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs ir norādījis arī to, ka minētās nesakritības dēļ apstrīdētā regulējuma sagatavošanā un pieņemšanā nav ievērots Satversmes 1. un 66. pants. Šāda prasījuma pārbaude ir Satversmes tiesas kompetencē. Satversmes tiesa nepārbaudīs, vai ar apstrīdēto regulējumu noteiktā veselības aprūpes darbinieku darba samaksas politika ir atbilstoša Satversmei.

Tādējādi Saeimas lūgums par tiesvedības izbeigšanu ir noraidāms.

6.2. Gadskārtējā valsts budžeta likuma darbība ir ierobežota laikā – attiecīgā saimnieciskā gada ietvaros. Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 9. panta ceturto daļu visas apropriācijas zaudē spēku saimnieciskā gada beigās. Atbilstoši šā likuma 4. pantam saimnieciskais gads ilgst no 1. janvāra līdz 31. decembrim. Tādējādi apstrīdētais regulējums, kas citstarp noteica finansējuma apmēru veselības aprūpes darbinieku darba samaksai 2020. gadā, zaudēja spēku 2020. gada 31. decembrī.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir konstatējusi, ka lietas sagatavošanas termiņu dēļ var izveidoties tāda situācija, ka brīdī, kad tiesas sēdē tiek pārbaudīta gadskārtējā valsts budžeta likuma atbilstība Satversmei, tas jau ir zaudējis spēku, lai gan pieteikuma iesniegšanas brīdī likums vēl bija spēkā. Tomēr šādos gadījumos Satversmes tiesa uzskatījusi, ka valsts budžeta sagatavošana, izstrādāšana un pieņemšana ir konstitucionāli pietiekami nozīmīgs jautājums, un tādēļ izvērtējusi gadskārtējā valsts budžeta likuma atbilstību Satversmei, kaut arī tas vairs nebija spēkā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 9. punktu un 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 15. punktu*).

Izskatāmajā lietā ir vērtējama gadskārtējā valsts budžeta likuma daļas atbilstība Satversmei kopsakarā ar vidēja termiņa budžeta ietvara likumu. Šādā aspektā Satversmes tiesa gadskārtējā valsts budžeta likuma daļas atbilstību Satversmei vēl nav aplūkojusi, tādēļ, pēc Satversmes tiesas ieskata, būtu lietderīgi turpināt lietas izskatīšanu.

Līdz ar to tiesvedība lietā ir turpināma.

7. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētā regulējuma, ciktāl tas neparedz Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā, atbilstību Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam tiesiskuma principam un tiesiskās drošības principam un Satversmes 66. panta tvērumā ietilpstošajam ilgtspējas principam. Pieteikumā norādītie argumenti attiecas arī uz labas likumdošanas principu.

Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-34-03 9. punktu*).

Satversmes 66. pants paredz procedūru, kādā likumdevēja vara un izpildvara risina valsts budžeta un finanšu jautājumus. Tas nosaka valsts budžeta jēdzienu un mērķi, nosacījumus attiecībā uz valsts budžeta saturu, budžeta sastādīšanas procedūru un budžeta izpildes pēckontroli (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 21. punktu*). Proti, Satversmes 66. pants paredz formālo procesuālo budžeta sastādīšanas kārtību, bet no tā neizriet likumdevēja rīcības brīvības ierobežojumi, kas tam liegtu pieņemt savai politikai atbilstoša satura budžetu. Tomēr Satversmē un Saeimas kārtības rullī reglamentēto procesuālo priekšnoteikumu un prasību, kā arī Saeimas pašas ar likumu paredzēto izdevumu ievērošana valsts budžeta apspriešanas un pieņemšanas procesā ir svarīgs nosacījums tam, lai valsts budžets būtu tiesisks (*sal. sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 11.2. punktu un 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 20. punktu*). Līdz ar to valsts budžeta apakšprogrammu satura atbilstību Satversmes normām Satversmes tiesa ir vērtējusi kopsakarā ar to tiesību normu, kura skar Satversmes 66. pantā noteikto lemšanu par gadskārtējo valsts budžeta likumu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 17. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likuma "Par valsts budžetu 2020. gadam" sagatavošanā bija jāievēro uzdevums, kas Ministru kabinetam noteikts likumprojekta par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam sagatavošanai. Proti, netiek apstrīdēta budžeta likuma normu atbilstība Satversmei kontekstā ar tādu citu tiesību normu, kura tieši paredzētu apstrīdētās budžeta likuma normas saturu, bet norādīts uz to, ka nav ņemta vērā tiesību norma, kurā noteiktais uzdevums pirmšķietami attiecas uz citu tiesību aktu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 20. punktu*). Tātad, lai izvērtētu apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmei, Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro,

vai Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts skar Satversmes 66. pantā noteikto lemšanu par gadskārtējo valsts budžetu un vai tas tāpat bija jāņem vērā apstrīdētā regulējuma sagatavošanas un pieņemšanas procesā, bet pēc tam, ja atbilde uz šo jautājumu ir apstiprinoša, – vai šis pienākums ir atbilstoši izpildīts.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir saistījusi Satversmes 1. pantā atspoguļotos vispārējos tiesību principus ar Satversmes 66. pantā reglamentēto valsts budžeta pieņemšanas procedūru (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 11.2. punktu un 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 18. punktu*). Tādējādi apstrīdētā regulējuma atbilstība Satversmes 1. pantam tiks vērtēta kopsakarā ar Satversmes 66. pantu.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms noskaidros, vai apstrīdētā regulējuma sagatavošanas un pieņemšanas procesā bija nepieciešams ievērot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto uzdevumu, un pēc tam, ja atbilde uz šo jautājumu būs apstiprinoša, – vai tas tika darīts atbilstoši Satversmes 1. pantam kopsakarā ar 66. pantu.

8. Pieteikuma iesniedzējs norādījis, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 1. un 66. pantam, ciktāl tā pieņemšanā nav ievērots Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts. Tādējādi Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkta saturs.

Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā Ministru kabinetam noteikti divi uzdevumi:

1) likumprojektā par valsts budžetu 2019. gadam paredzēt valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 87 483 708 *euro* apmērā;

2) likumprojektā par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam paredzēt valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai vidēji gadā 20 % apmērā: 2019. gadā – 87 483 708 *euro*, 2020. gadā – 191 227 820 *euro* un 2021. gadā – 314 599 953 *euro*.

Saeimas noteiktais uzdevums likumprojektā par valsts budžetu 2019. gadam paredzēt konkrētus izdevumus veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai neskar apstrīdēto regulējumu, kas ietverts likumā "Par valsts budžetu 2020. gadam", tādēļ tas šīs lietas ietvaros nav jāpārbauda.

Savukārt, lai noskaidrotu to, vai uzdevums likumprojektā par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam paredzēt konkrētu finansējumu ietekmē apstrīdēto regulējumu, visupirms nepieciešams

noskaidrot vidēja termiņa budžeta ietvara būtību un to, kā šis ietvars ir saistīts ar valsts budžeta likumu un tajā ietvertu apstrīdēto regulējumu, bet pēc tam jāizvērtē šāda uzdevuma saistošā daba.

8.1. Satversmes 66. pants noteic, ka Saeima ik gadus pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz Ministru kabinets. Ja Saeima pieņem lēmumu, kurš saistīts ar budžetā neparedzētiem izdevumiem, tad lēmumā jāparedz arī līdzekļi, ar kuriem segt šos izdevumus. Pēc budžeta gada notecēšanas Ministru kabinetam jāiesniedz Saeimai apstiprināšanai norēķini par budžeta izpildīšanu.

Saskaņā ar Satversmes 66. panta pirmo teikumu valsts budžetu sastāda un pieņem vienam saimnieciskajam gadam. Tātad gadskārtējā valsts budžeta sastādīšana ir periodisks process. No Satversmes 66. panta izriet četras būtiskākās gadskārtējā valsts budžeta stadijas: budžeta projekta sastādīšana Ministru kabinetā, budžeta projekta apspriešana un pieņemšana Saeimā, budžeta izpilde un – visbeidzot – Ministru kabineta atskaitīšanās Saeimai par budžeta izpildi. Katru gadu attiecīgais process sākas no jauna. Budžeta periodiskums ir faktors, kas stiprina Saeimas budžeta tiesības un Saeimas kā konstitucionālā valsts varas orgāna pozīcijas.

8.2. Valsts pastāvēšanas pamatā ir likts ilgtspējas princips. Satversmes ievads norāda, ka Latvijas valsts ir izveidota, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem. Prasība pēc valsts ilgtspējas ietekmē arī budžeta sastādīšanu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par valsts budžetu, ilgtermiņā ir jānodrošina līdzsvars starp valsts ekonomiskajām iespējām un visas sabiedrības labklājību un valsts finanšu līdzekļu izlietojums ir jāsamēro ar valsts rīcībā esošo finanšu līdzekļu apmēru (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 17.5. punktu*). Valstij ir jā rūpējas par tās ilgtspējīgu attīstību, citstarp arī tādā veidā, lai valsts budžetā vienmēr būtu valsts funkciju pildīšanai nepieciešamie līdzekļi (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 20. punktu*).

Arī dažāda rakstura un mēroga finanšu krīzes ir pierādījušas to, ka viena saimnieciskā gada ietvars var būt nepietiekams stabilas budžeta politikas pamats, jo vairums fiskālo pasākumu ietekmē budžetu ne tikai ikgadējā cikla ietvaros, bet arī vēlāk.

Lai noteiktu pieejamos resursus ilgākam laika periodam un ieplānotu šo resursu izlietošanu atbilstoši valsts noteiktajām prioritātēm, Saeima ar Likumu par budžeta un finanšu vadību ir ieviesusi vidēja termiņa budžeta plānošanu.

Vidēja termiņa budžeta plānošana nozīmē, ka ik gadu tiek pieņemts valsts budžeta likums kārtējam gadam un noteikts maksimāli pieļaujamo

izdevumu kopapjoms turpmākajiem diviem gadiem. Vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projektu sagatavo triju gadu periodam, un tajā ir norādāmi vidēja termiņa budžeta mērķi un prioritārie attīstības virzieni nacionālajā attīstības plānā un valsts aizsardzības koncepcijā noteikto mērķu sasniegšanai un prioritāšu ieviešanai; valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis vai minimālais pārpalikuma līmenis), kas izteikts procentos no attiecīgā gada iekšzemes kopprodukta; maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms; maksimāli pieļaujamais valsts budžeta kopējais izdevumu apjoms katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei un resursi šo izdevumu segšanai, kā arī Fiskālās disciplīnas likumā noteiktie rādītāji (*sk. Likuma par budžetu un finanšu vadību 16.² panta pirmo un otro daļu un Fiskālās disciplīnas likuma 5. pantu*). Kā izriet no Fiskālās disciplīnas likuma, kura mērķis ir noteikt tādus fiskālās politikas principus un nosacījumus, kas nodrošina ekonomikas ciklā sabalansētu budžetu, tādējādi sekmējot ilgtspējīgu valsts attīstību un makroekonomisko stabilitāti un samazinot ārējo faktoru negatīvu ietekmi uz tautsaimniecību, vidēja termiņa budžeta ietvara likums ir būtisks fiskālās disciplīnas nodrošināšanas instruments.

Proti, vidēja termiņa budžeta ietvara likumā katru gadu tiek vispārīgi noteikti vidējā termiņā pieejamie resursi un ielānota šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Šādā veidā tiek nodrošināta stabila izdevumu plānošana, nepieļaujot to, ka īstermiņa jeb kārtējā gada prioritātes un to īstenošana rada negatīvas finansiālas sekas ilgtermiņā.

Vidēja termiņa budžeta plānošana jeb ikgadējā vidēja termiņa budžeta ietvara likuma pieņemšana ir viens no procesiem, ar kuriem tiek iedzīvināts Satversmes 1. pantā kopsakarā ar 66. pantu ietvertais budžeta ilgtspējas princips, nodrošinot to, ka ikgadējais valsts budžets ir vērsts uz ilgtermiņa mērķu īstenošanu un nerada negatīvu ietekmi uz valsts finansiālo stabilitāti, tostarp nākamo gadu budžetu plānošanu un īstenošanu.

8.3. Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 18. panta pirmo un 1.¹ daļu valsts ikgadējā budžeta sastādīšanas pirmajā posmā ministrijas un citas centrālās valsts iestādes atbilstoši budžeta sagatavošanas grafikam izstrādā un iesniedz Finanšu ministrijai valsts budžeta pieprasījumus, kam jāiekļaujas vidēja termiņa budžeta ietvara likumā attiecīgajam gadam noteiktā maksimāli pieļaujamā valsts budžeta izdevumu apjoma ietvaros. Atbilstoši šā likuma 19. panta otrajai daļai finanšu ministrs izstrādā gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, pamatojoties uz vidēja termiņa budžeta ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem. No tā izriet, ka vidēja termiņa budžeta ietvara likums ir jāievēro gan ministrijām un citām centrālajām valsts iestādēm, iesniedzot gadskārtējā valsts budžeta pieprasījumus, gan arī finanšu ministram, veidojot budžeta likuma projektu.

Proti, gadskārtējam valsts budžetam jābūt saskaņotam ar to aptverošo vidēja termiņa budžeta ietvaru.

Visciešāk ikgadējais valsts budžeta likums ir saistīts ar to vidēja termiņa budžeta ietvara likumu, kura pirmais gads sakrīt ar attiecīgo valsts budžeta likuma gadu. Turklāt, stājoties spēkā kārtējam vidēja termiņa budžeta ietvara likumam, iepriekšējā vidēja termiņa budžeta ietvara likuma normas, kuras attiecas uz otro un trešo tā darbības gadu, netiek piemērotas (*sk. Likuma par budžetu un finanšu vadību 16.² panta devīto daļu*). Tomēr katrs vidēja termiņa budžeta ietvara likums nosaka plānotās nākamo divu saimniecisko gadu izdevumu robežas un prioritātes, kas tiek ņemtas vērā nākamo gadu vidēja termiņa budžeta ietvara likumu sagatavošanas laikā un valsts budžeta pieprasījumu izvērtēšanā. Līdz ar to pastāv saikne starp vidēja termiņa budžeta ietvaru un tā aptvertā otrā un trešā gada likumiem par valsts budžetu. Arī pēc jēgas gadskārtējais valsts budžets nevar būt pretējs vidēja termiņa budžeta ietvaram, jo citādi vidēja termiņa budžeta plānošanai nebūtu nozīmes.

Apstrīdētajam regulējumam kā valsts budžeta likuma normai bija jābūt saskaņotam ar to aptverošo vidēja termiņa budžeta ietvara likumu. Līdz ar to norma, kas bija attiecināma uz vidēja termiņa budžeta ietvara likumu, potenciāli varēja ietekmēt arī apstrīdēto regulējumu.

8.4. Likumprojektu par Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu papildināšanu ar 11. punktu izstrādāja un izskatīšanai Saeimā iesniedza tās Sociālo un darba lietu komisija. Šā likumprojekta anotācijā norādīts, ka nepieciešams pārtraukt ārstniecības iestāžu ārstniecības personu kopējā skaita samazināšanos, novēršot tendenci ārstniecības personām pāriet strādāt privātajā sektorā, un aktīvāk veicināt paaudžu nomaiņu. Lai to nodrošinātu, esot nepieciešams turpināt paaugstināt ārstniecības personu darba samaksu, vidēji katru gadu nodrošinot darba samaksas pieaugumu par 20 %, un noteikt uzdevumu Ministru kabinetam šo darba samaksas pieaugumu iekļaut citstarp vidēja termiņa budžeta ietvarā (*sk. likumprojekta Nr. 152/Lp13 "Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā" anotāciju, pieejama Saeimas likumprojektu reģistrā*). Kā Saeimas 2018. gada 13. decembra sēdē norādīja Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētājs deputāts Andris Skride, likumprojekta būtība bija iestrādāt Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumos politisku apņemšanos 2019.–2021. gadā turpināt nodrošināt finansējuma pieaugumu ārstniecības jomas speciālistiem par 20 % (*sk. Saeimas 2018. gada 13. decembra sēdes stenogrammu*).

Šāda apņemšanās sasauca ar iepriekš pieņemtiem politiskiem un politikas plānošanas dokumentiem. Jau 2017. gadā Ministru kabinets

akceptēja konceptuālo ziņojumu "Par veselības aprūpes sistēmas reformu" (sk. Ministru kabineta 2017. gada 7. augusta rīkojumu Nr. 394 "Par konceptuālo ziņojumu "Par veselības aprūpes sistēmas reformu"). Konceptuālajā ziņojumā norādīts, ka ārstniecības personu darba samaksas palielināšanai līdz 2023. gadam nepieciešams novirzīt 500,8 miljonus *euro*, tostarp 2020. gadā – 253,5 miljonus *euro* (sk. konceptuālā ziņojuma "Par veselības aprūpes sistēmas reformu" 12. tabulu). Ministru kabinets nolēma jautājumu par konceptuālajā ziņojumā ietvertā risinājuma īstenošanai nepieciešamajiem finanšu resursiem izskatīt vidēja termiņa valsts nodokļu politikas pamatnostādņu, likumprojekta "Par valsts budžetu 2018. gadam" un likumprojekta "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2018., 2019. un 2020. gadam" sagatavošanas procesā un noteikt, ka, sagatavojot likumprojektu "Par valsts budžetu 2018. gadam" un likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2018., 2019. un 2020. gadam", veselības aprūpes nozari un ar to saistītās veselības nozares reformas uzskata par prioritāti (sk. Ministru kabineta 2017. gada 7. augusta rīkojuma Nr. 394 "Par konceptuālo ziņojumu "Par veselības aprūpes sistēmas reformu"" 2. un 3. punktu). Ārstniecības personu darba samaksas palielināšana bija arī Māra Kučinska sastādītā un Saeimas apstiprinātā Ministru kabineta politiskā prioritāte (sk. Deklarācijas par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, publicēta 2016. gada februārī, pieejama www.mk.gov.lv, 133. punktu).

Ņemot vērā iepriekš minēto, Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts daļā par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam ir uzskatāms par Saeimas lēmumu, kurā tā apliecināja un uzsvēra likumdevēja un izpildvaras kopējo jau iepriekš izteikto apņemšanos paaugstināt ārstniecības personu darba samaksu, izvirzot Ministru kabinetam uzdevumu 2019., 2020. un 2021. gada vidējā termiņa budžeta ietvara prioritāšu izvērtējumā un valsts budžeta izdevumu kopapjoma aprēķinā ņemt vērā šā mērķa īstenošanai nepieciešamos izdevumus. To apstiprina gan iepriekšējie konceptuālie dokumenti, gan arī Saeimas sēdē izskanējušie norādījumi uz to, ka likumprojektā paredzētā uzdevuma izpildei nepieciešamā finansējuma avoti nebūt nav skaidri. Tā kā uzdevums tika izvirzīts attiecībā uz vidēja termiņa budžeta ietvara likumu, proti, likumu, kas tikai iezīmē paredzamos ieņēmumus un izdevumus ilgtermiņa perspektīvā, Saeimai nebija nepieciešams pašai norādīt to, no kādiem līdzekļiem attiecīgie izdevumi finansējami.

Proti, Ministru kabinetam tika noteikts uzdevums vidēja termiņa budžeta ietvara 2019., 2020. un 2021. gadam sagatavošanas procesā ņemt vērā un izdevumos ieplānot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā paredzēto vēlamo finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai.

9. Likumprojekts par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam, kurā Ministru kabinetam saskaņā ar tam Saeimas izvirzīto uzdevumu bija jāieplāno noteikta apmēra valsts finansējums veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai, netika sastādīts, jo likuma "Par valsts budžetu 2019. gadam" sagatavošana ieilga. Ar 2019. gada 7. februāra likumu "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību" Saeima noteica, ka 2019. gadā vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekts tiek sagatavots tikai 2020., 2021. un 2022. gadam un Ministru kabinets to iesniedz Saeimai vienlaikus ar likumprojektu par valsts budžetu 2020. gadam.

Proti, uzdevums iekļaut Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumos minētos izdevumus vidēja termiņa budžeta ietvarā 2019., 2020. un 2021. gadam kļuva neizpildāms, jo Saeima pati noteica, ka likums, kurā konkrētā apjoma finansējums būtu paredzams, vispār netiks pieņemts.

9.1. Tomēr, kā izriet no likuma "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību" anotācijas, Latvijas Stabilitātes programmas 2019.–2022. gadam, kuru Ministru kabinets apstiprināja 2019. gada 15. aprīlī, un Saeimas un Ministru kabineta turpmākās rīcības, gan Saeima, gan Ministru kabinets un citas iesaistītās puses rēķinājās ar to, ka izvirzītais uzdevums paliks spēkā arī attiecībā uz nākamajā gadā pieņemamo vidēja termiņa budžeta ietvaru. Saeimas lēmums nepieņemt likumu par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam bija vērsts tikai uz to, lai mazinātu administratīvo slogu un efektīvizētu resursu patēriņu gadā, kad budžeta pieņemšana jau tā bija aizkavējusies, nevis uz to, lai visi attiecībā uz vidēja termiņa budžeta ietvaru sniegtie ieteikumi un uzdevumi formāli zaudētu spēku (*sk. likumprojekta Nr. 225/Lp13 "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību" anotāciju, pieejama Saeimas likumprojektu reģistrā*). Latvijas Stabilitātes programmā 2019.–2022. gadam tieši norādīts: "Ņemot vērā laika ierobežojumus, 2019. gada valsts budžets tika izstrādāts kā "tehniskais budžets", respektīvi – tas ietvēra iepriekšējās valdības un Saeimas pieņemtos lēmumus, kā arī jaunās Saeimas pieņemto lēmumu par veselības nozarē strādājošo algu palielinājumu. Jaunās Saeimas un jaunā Ministru kabineta politikas prioritātes tiks finansētas ar 2020. gada valsts budžeta likumu un 2020.–2022. gada Ietvara likumu" (*sk.: Latvijas Stabilitātes programma 2019.–2022. gadam. Rīga: Finanšu ministrija, 2019, 21. lpp.*).

Līdz ar to nevar apgalvot, ka Saeimas noteiktais uzdevums būtu zaudējis spēku tikai formālu iemeslu dēļ.

9.2. Satversmes tiesa tomēr norāda, ka atbilstoši Fiskālās disciplīnas likuma 5. panta pirmajai daļai vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projektā paredzamais maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms katru gadu tiek pārskatīts atbilstoši likumā noteiktajām

pozīcijām. Turklāt katram vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projektam pievienojami paskaidrojumi, kas citstarp ietver informāciju par prognozēto makroekonomisko attīstību, tās vidēja termiņa risku izvērtējumu, kā arī salīdzinājumu ar iepriekšējā gada ietvara likumā noteiktajām vidēja termiņa makroekonomiskajām prognozēm; fiskālās politikas vidēja termiņa mērķiem, to sasniegšanai īstenojamiem pasākumiem, kā arī to salīdzinājumu ar iepriekšējā ietvara likumā noteiktajiem fiskālās politikas vidēja termiņa mērķiem; ieņēmumu prognozi vidējam termiņam, kā arī tās salīdzinājumu ar iepriekšējā ietvara likumā vidējam termiņam noteikto ieņēmumu prognozi (*sk. Fiskālās disciplīnas likuma 5. panta ceturtās daļas 1.–3. punktu*). Proti, vidēja termiņa budžeta ietvars katru gadu tiek pārstrādāts, to balstot iepriekšējā vidēja termiņa budžeta ietvarā, bet ņemot vērā arī jaunākās valsts finansiālās attīstības tendences un aktuālākās prioritātes. Līdz ar to konkrētā apjoma prioritātes, kas noteiktas vienā vidēja termiņa budžeta ietvarā, nākamajā gadā var tikt atzītas par neieplānojamām un neizpildāmām pilnā apmērā, ņemot vērā faktiskās situācijas izmaiņas.

Tādējādi nebija pamata gaidīt, ka likumprojektā par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam būs iespējams paredzēt tādus pašus izdevumus, kādus Saeima 2018. gada nogalē uzdeva ieplānot vidēja termiņa budžeta ietvarā 2019., 2020. un 2021. gadam. Arī likuma "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību" anotācijā atzīts, ka vidēja termiņa budžeta ietvara likumi 2019.–2021. gadam un 2020.–2022. gadam tiek balstīti uz dažādām valsts makroekonomiskās attīstības prognozēm (*sk. likumprojekta Nr. 225/Lp13 "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību" anotācijas 1. punktu, pieejama Saeimas likumprojektu reģistrā*). Tātad Saeima apzinājās, ka vienā gadā pieņemtā vidēja termiņa budžeta ietvaram var būt citāds saturs nekā citā gadā pieņemtā vidēja termiņa budžeta ietvaram pat attiecībā uz tiem budžeta gadiem, kuri šajos ietvaros savstarpēji pārklājas.

9.3. Kā tika secināts jau iepriekš, Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā Ministru kabinetam noteiktā uzdevuma pārnese uz likumprojektu par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam ir notikusi netieši. Proti, Saeima, pieņemot likumu "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību", paralēli negrozīja Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu, nenosakot, ka punktā minētie izdevumi tieši šādā apmērā ieplānojami nākamā gada likumprojektā par vidēja termiņa budžeta ietvaru. Ņemot vērā Saeimas kā racionāla likumdevēja būtību un budžetu regulējošos tiesību aktus, kā arī tos apstākļus, kuru dēļ attiecīgais uzdevums tika pārņemts uz nākamo gadu, secināms, ka Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktais uzdevums saglabāja spēku

kā vidēja termiņa prioritāte, kas Ministru kabinetam bija jāņem vērā, plānojot vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam.

Tādas pašas sekas būtu radušās arī tad, ja likums par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam būtu pieņemts. Vidēja termiņa budžeta ietvara plānošanā Ministru kabinetam ir novērtējuma un rīcības brīvība. Turklāt Ministru kabinetam, sagatavojot likumprojektu par vidēja termiņa budžeta ietvaru, ir jāievēro Finanšu disciplīnas likums (*sk. Finanšu disciplīnas likuma 2. panta pirmo daļu*) un Līgums par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, kas prasa līdzsvarota budžeta pieņemšanu, kā arī citas tiesību normas. Proti, Ministru kabinetam vidēja termiņa budžeta ietvara 2019., 2020. un 2021. gadam sastādīšanā un tajā iepļānojamo izdevumu novērtēšanā būtu bijusi plaša novērtējuma un rīcības brīvība attiecībā uz to, kā līdzsvarot katram mērķim nepieciešamos izdevumus ar citām prioritātēm un valsts finanšu iespējām. Tādējādi Saeimai bija jāreķinās ar to, ka, pirmkārt, jau Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā minētā likumprojekta par vidēja termiņa budžeta ietvaru sagatavošanas laikā Ministru kabinetam būs jāvērtē uzdevuma izpildes iespējas normā norādītajā apmērā, bet, otrkārt, jebkurš vidēja termiņa budžeta ietvarā 2019., 2020. un 2021. gadam noteiktais izdevumu apmērs nākamā vidēja termiņa budžeta ietvara un vēl jo vairāk 2020. un 2021. gada valsts budžetu pieņemšanas laikā var tikt mainīts. Ja Ministru kabinets atbilstoši Saeimas noteiktajam uzdevumam likumprojektā par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam būtu iepļānojis finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā paredzētajā apmērā, tad nākamo vidēja termiņa budžeta ietvaru un valsts gadskārtējo budžetu pieņemšanas procesā šie izdevumi, iespējams, tik un tā tiktu pārskatīti. Tomēr šis finansējums saglabātos kā vērā ņemama pozīcija un vidēja termiņa prioritāte.

Tādējādi Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā Ministru kabinetam Saeimas noteiktais uzdevums ir Saeimas lēmums par vidēja termiņa prioritāti.

10. Secinot, ka ar Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu Saeima ir norādījusi vidēja termiņa prioritāti, Satversmes tiesai ir jānoskaidro, kā minētais uzdevums bija jāievēro, sagatavojot likumprojektu par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam, un vai tas tika ievērots.

10.1. Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 16.¹ panta ceturto daļu finanšu ministrs ir atbildīgs par prioritāro pasākumu izvērtēšanas procesa organizēšanu, prioritāro pasākumu izvērtēšanu un priekšlikumu par atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem un resursiem

to finansēšanai iesniegšanu Ministru kabinetam. No tā izriet, ka visi priekšlikumi par vidēja termiņa prioritāriem pasākumiem iesniedzami finanšu ministram.

Kā izriet no informatīvā ziņojuma "Par ministriju un citu centrālo valsts iestāžu prioritāriem pasākumiem 2020., 2021. un 2022. gadam" (*dok. reģ. Nr. TA-1609, izskatīts Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra sēdē*), Saeima savu vidēja termiņa prioritāti Ministru kabinetam īpaši nepieteica. Tomēr Saeimas noteiktais uzdevums attiecībā uz vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam Ministru kabinetam bija zināms kopš Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkta pieņemšanas. Apmēšanās ievērot šo uzdevumu noteikta par Artura Krišjāņa Kariņa sastādītā un Saeimas apstiprinātā Ministru kabineta politisko prioritāti (*sk. Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, pieejama www.mk.gov.lv, 136. punktu un Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai, kas apstiprināts ar Ministru kabineta 2019. gada 7. maija rīkojumu Nr. 210, 136.1. apakšpunktu*). Proti, Ministru kabinets jau 2019. gada sākumā rēķinājās ar šo prioritāti un apzinājās, ka ar ārstniecības personu darba samaksas pieaugumu saistītie izdevumi būtu jāieplāno vidēja termiņa budžeta ietvarā 2019., 2020. un 2021. gadam. Ministru kabinets, apzinoties savu lomu valsts budžeta sastādīšanā, zināja arī to, ka uzdevums Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā nostiprinātajā veidā likuma par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam nepieņemšanas dēļ nav izpildāms, un to, ka šajā punktā ietvertā Saeimas vidēja termiņa prioritāte attiecīgi ir ņemama vērā nākamā vidēja termiņa budžeta ietvara likuma sagatavošanā.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai Ministru kabinets, izstrādājot vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam, ir ņēmis vērā tam noteikto uzdevumu kā vispārēju prioritāti.

10.2. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka Ministru kabinetam vidēja termiņa budžeta ietvara sagatavošanas procesā ir zināma novērtējuma un rīcības brīvība. Tā attiecas arī uz izvērtējumu, vai un kādā apmērā iepļānojama dažādu institūciju pieteikto vidēja termiņa prioritāro pasākumu finansēšana, ņemot vērā to savstarpējās līdzsvarošanas iespējas, valsts finanšu stāvokli, kā arī konkrēto pasākumu steidzamību un valsts politiskās prioritātes. Ministru kabinetam jāievēro arī budžeta sastādīšanu regulējošās tiesību normas, kas prasa nodrošināt to, lai budžets būtu sabalansēts un ilgtspējīgs.

Likumprojektā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" Ministru kabinets kā vienu no vidēja termiņa budžeta politikas

prioritārajiem attīstības virzieniem norādījis valsts cilvēkkapitāla palielināšanu, palielinot publisko finansējumu un veicot reformas veselības nozarē. Saskaņā ar Finanšu ministrijas paskaidrojumiem par attiecīgo likumprojektu Ministru kabineta lēmums vidējā termiņā ietver 42,1 miljona *euro* (24,2 %, 23,3 %, 19,0 % no prioritāro pasākumu kopējā piešķiruma 2020.–2022. gadam) piešķiršanu ārstniecības personu darba samaksas pieauguma nodrošināšanai (*sk. likumprojekta Nr. 454/Lp13 "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" paskaidrojumu 78. lpp., pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Fiskālās disciplīnas padome ziņojumā par likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" norādījusi, ka 2017. gadā pieņemtajai nodokļu reformai bijusi būtiska nelabvēlīga fiskālo telpu samazinoša ietekme, kura visvairāk izpaužoties 2019. un 2020. gadā. Tās rezultātā nodokļu ieņēmumos esot ticis zaudēts aptuveni 1 % no iekšzemes kopprodukta gadā. Padome uzsvērusi, ka tā uzskata par vajadzīgu 2020. gadā turpmāk uzlabot fiskālo bilanci par 94,6 miljoniem *euro* salīdzinājumā ar sagatavotajā valsts budžeta projektā paredzēto. 2020. gada budžeta projektā izdevumi pieaugot par 5,1 %, lai gan izdevumu pieauguma ierobežojums būtu ieteicams 4,2 % apmērā (*sk. Fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojuma "Par Latvijas vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020.–2022. gadam" 3. lpp., pieejams Saeimas likumprojektu reģistrā*). Savukārt 2019. gada 25. novembrī Fiskālās disciplīnas padome norādīja, ka neatbalsta budžeta deficīta kāpināšanu, lai palielinātu darba samaksu ārstniecības personālam, jo tas neatbilstu Satversmes 66. panta nosacījumiem un Fiskālās disciplīnas likuma prasībām, radītu Eiropas Stabilitātes un izaugsmes pakta pārkāpuma riskus, kā arī varētu radīt nopietnas makroekonomiskās nesabalansētības riskus (*sk.: Padome iebilst pret budžeta deficīta palielināšanu, pieejams: <https://fdp.gov.lv>*).

Finanšu ministrs debatēs par 2020. gada budžeta likumprojektu paketi, kurā bija ietverts arī likumprojekts "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam", norādījis, ka "budžeta papildināšanai nav palielināti nodokļi [...], tādējādi sabiedrībai un uzņēmējiem tiek nodrošināta stabilitāte", un uzsvēris, ka ekonomiskās situācijas izmaiņu dēļ valdībai bija jārēķinās ar mazāku finansējumu, nekā tika prognozēts iepriekš (*sk. Saeimas 2019. gada 30. oktobra ārkārtas sēdes stenogrammu*).

Apspriežot likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" otrajā lasījumā, Saeimas deputāti atbalstīja dažādus priekšlikumus par finansējuma pārdali, lai 2020. gadā nodrošinātu darba samaksas pieaugumu rezidentiem un ārstniecības personām, citstarp pārdalot finansējumu no programmas "Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem", mainot azartspēļu nodokļa ieņēmumu sadalījumu valsts un pašvaldību budžetos, atsakoties no vēstniecības atvēršanas Austrālijā utt.

Saeima neatbalstīja priekšlikumus palielināt ārstniecības personu darba samaksu uz optimistisku ekonomikas izaugsmes un nodokļu ieņēmumu palielināšanās vai ēnu ekonomikas samazināšanās prognožu rēķina (sk. *Saeimas 2019. gada divpadsmitās (ārkārtas) sēdes 2019. gada 13. novembrī turpinājuma 2019. gada 14. novembrī stenogrammu un Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 454/Lp13 "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*). Likums "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" pieņemts 2019. gada 14. novembrī.

Proti, gan Saeima, gan Ministru kabinets ievēroja Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā nostiprināto vidēja termiņa prioritāti un izvērtēja iespējas nodrošināt tās īstenošanai vēlamos finanšu līdzekļus minētajā normā norādītajā apmērā. Iespējas īstenot šo mērķi tika līdzsvarotas ar citām prioritātēm un valsts ekonomiskajām iespējām, tādējādi nepārkāpjot budžetu ierobežojošās tiesību normas un nepieņemot finansiāli riskantus lēmumus. Tieši ar prioritāro pasākumu un tiem nepieciešamo finanšu līdzekļu ikgadēju līdzsvarošanu, ņemot vērā iepriekšējo gadu plānus un veidojot nākamo gadu budžeta ietvarus, praksē tiek īstenots ilgtspējas princips. Pieņemot likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam", Saeima apstiprināja, ka Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktais uzdevums ir izpildīts atbilstoši tās gribai un valsts finansiālajām iespējām.

Gan Ministru kabinets, gan Saeima vidēja termiņa budžeta ietvara likuma sagatavošanas un pieņemšanas laikā ievēroja Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā ietvertu vidēja termiņa prioritāti un centās sasniegt noteikto mērķi atbilstoši valsts finansiālajām iespējām. Pieņemot likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam", Saeima apstiprināja savu piekrišanu tam, kā Ministru kabinets ir izpildījis tam noteikto uzdevumu, līdzsvarojot tā izpildes iespējas ar citiem valsts vidēja termiņa prioritārajiem pasākumiem.

11. Kā jau iepriekš tika norādīts, gadskārtējā valsts budžeta likuma projekts tiek izstrādāts, pamatojoties uz vidēja termiņa budžeta ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem.

Likumprojekts "Par valsts budžetu 2020. gadam" un likumprojekts "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" tika Saeimai iesniegti un Saeimā izskatīti vienlaicīgi. Apstrīdētais regulējums tika saskaņots ar likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" un tajā nostiprinātajām vidēja termiņa prioritātēm. Satversmes tiesa jau konstatējusi, ka laikā, kamēr likumprojekti tika

apspriesti Saeimā, Ministru kabinets pārskatīja dažādās valsts budžeta programmās un apakšprogrammās paredzēto finansējumu par labu ārstniecības personu darba samaksas pieauguma nodrošināšanai, savukārt Saeima, pieņemot likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam", piekrita Ministru kabineta veiktajai prioritāšu līdzsvarošanai. Proti, arī likumprojekta "Par valsts budžetu 2020. gadam" sagatavošanā un pieņemšanā tika ievērota Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktā prioritāte.

Papildus tam, arī likumprojekta "Par valsts budžetu 2020. gadam" pieņemšanā tika ievērots ilgtspējas princips, likumdevējam un izpildvarai līdzsvarojot izdevumus ar pieejamiem finanšu līdzekļiem un ņemot vērā vidēja termiņa budžeta ietvaru un valsts ekonomiskās stabilitātes un fiskālās disciplīnas prasības.

Tādējādi apstrīdētais regulējums atbilst Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteiktajai vidēja termiņa prioritātei un ilgtspējas principam.

12. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā regulējuma pieņemšanas laikā tika pārkāpti tiesiskuma, tiesiskās drošības un labas likumdošanas principi, jo likumdevējs neesot nedz noteicis Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktam atbilstošu finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksai, nedz, pieņemot apstrīdēto regulējumu, grozījis vai no tiesību sistēmas izslēdzis Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu.

Arī Saeimā notikušajās diskusijās opozīcijas pārstāvji norādīja uz to, ka Ministru kabinets nav pildījis Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto pilnā apmērā (*sk. Saeimas 2019. gada 30. oktobra ārkārtas sēdes stenogrammu*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Saeimas rīcība, valsts budžeta apspriešanas un pieņemšanas procesā nepildot likumus, kurus tā iepriekš pieņēmusi, neatbilst tiesiskās valsts principam un apdraud demokrātiskas valsts iekārtas pamatus (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 20. un 23. punktu*). Likumdevējam, citstarp ņemot vērā arī tiesiskuma principu, ir pienākums nodrošināt tiesību sistēmas iekšējo saskaņotību un harmoniju. Tas nozīmē, ka no tiesību sistēmas pēc iespējas būtu jāizslēdz tādas tiesību normas, kuras vairs nav nepieciešamas tiesisko attiecību noregulēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 12. punktu*). Tiesiskums un tiesiskā drošība būtu apdraudēta, ja Saeima apzināti pieņemtu savstarpēji pretrunīgus likumus.

Atbilstoši Likuma par budžetu un finanšu vadību 22. pantam Saeima likumdošanas kārtībā pārbauda un apstiprina Ministru kabineta iesniegto

gadskārtējo valsts budžeta likumprojektu paketi. No Satversmes 21. panta pirmā teikuma izriet, ka Saeima pati nosaka savu iekšējo darbību un kārtību. Saeimas kārtības ruļļa 87.¹ pants paredz, ka budžeta likumprojektu paketi veido gadskārtējā valsts budžeta likuma projekts un ar budžetu saistīti likumprojekti. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir pienākums pārliecināties, ka valsts budžeta likumā un to pavadošo likumu paketē iekļauti visi jautājumi, kas attiecas uz konkrēto saimniecisko gadu un ir cieši saistīti ar valsts finanšu līdzekļu izlietojumu. Saeimai ir jāizvērtē, vai visi Ministru kabineta iesniegtie valsts budžeta paketes likumprojekti atbilst Saeimas kārtības ruļļa 87.¹ pantā norādītajiem kritērijiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 18.1. punktu*).

Likumprojekts "Par valsts budžetu 2020. gadam" tika izskatīts Ministru kabineta 2019. gada 11. oktobra sēdē (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 11. oktobra ārkārtas sēdes protokola Nr. 47 6. paragrāfu*) un 2019. gada 14. oktobrī iesniegts Saeimai. Likumprojekta "Par valsts budžetu 2020. gadam" paskaidrojumu 7. nodaļā netika norādīts, ka Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punkts būtu grozāms vai izslēdzams. Attiecīgi grozījumi netika sagatavoti arī Saeimas komisijās. Saeima pieņēma Ministru kabineta iesniegto gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, vienlaikus negrozot Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktu.

Satversmes tiesa jau iepriekš secinājusi, ka Saeima, pieņemot likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam", atzina, ka uzdevums, ko tā Ministru kabinetam noteikusi Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā, ir izpildīts. Proti, līdz ar likuma "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" pieņemšanu šis uzdevums pats par sevi Ministru kabinetam vairs nebija saistošs. Turklāt, ņemot vērā budžeta sastādīšanas pamatprincipus, ir jāatzīst, ka šim uzdevumam jau sākotnēji nebija tiešas ietekmes uz likumu "Par valsts budžetu 2020. gadam". Tādējādi Ministru kabinetam, iesniedzot Saeimai likumprojektu "Par valsts budžetu 2020. gadam", nebija jāiesniedz arī likumprojekts par grozījumiem Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā un Saeimai tas nebija jāgroza.

Tāpat Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi, ka Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā ietvertais uzdevums, kas sākotnēji attiecās uz likumprojektu par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam un pēc tam tika attiecināts uz nākamo vidēja termiņa budžeta ietvara projektu, nav tāda tiesību norma, kas noteiktu konkrētu summu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā, bet gan Saeimas lēmums par vidēja termiņa budžeta prioritāti.

Tādējādi apstrīdētais regulējums atbilst tiesiskuma, tiesiskās drošības un labas likumdošanas principiem un līdz ar to arī Satversmes 1. pantam kopsakarā ar 66. pantu.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt likuma "Par valsts budžetu 2020. gadam" programmas un apakšprogrammas, kas nosaka veselības aprūpes darbinieku darba samaksu, ciktāl tās neparedz Veselības aprūpes finansēšanas likuma pārejas noteikumu 11. punktā noteikto valsts finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai 2020. gadā, par atbilstošām Satversmes 1. un 66. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 21. jūnijā

lietā Nr. 2020-41-0106

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Sanita Osipova, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Jaunjelgavas novada domes, Ilūkstes novada domes, Carnikavas novada domes, Rugāju novada domes, Iecavas novada domes, Rundāles novada domes, Auces novada domes, Ozolnieku novada domes, Salas novada domes, Salacgrīvas novada domes, Alojās novada domes, Babītes novada domes, Kandavas novada domes un Mazsalacas novada domes pieteikumiem,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 7. punktu, 19. panta pirmo daļu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 25. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 18.1., 18.8., 18.10., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.14., 23.15., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2008. gada 18. decembrī pieņēma Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu (turpmāk – 2008. gada Administratīvo teritoriju likums), kas stājās spēkā 2008. gada 31. decembrī. Šā likuma 2. pielikums "Novadi un to teritoriālā iedalījuma vienības" noteica, ka Latvijā ir šādi novadi:

1) Alojās novads, kurā ietilpst Alojās un Staiceles pilsētas, kā arī Alojās, Braslavas, Brīvēmnieku un Staiceles pagasti (pielikuma 6. punkts);

2) Auces novads, kurā ietilpst Auces pilsēta un Bēnes, Īles, Lielaucē, Ukru, Vecauces un Vītiņu pagasti (pielikuma 11. punkts);

3) Babītes novads, kurā ietilpst Babītes pagasts un Salas pagasts (pielikuma 12. punkts);

4) Carnikavas novads (pielikuma 20. punkts);

5) Iecavas novads (pielikuma 34. punkts);

6) Ilūkstes novads, kurā ietilpst Ilūkstes un Subates pilsētas, kā arī Bebreņes, Dvietes, Eglaines, Pilskalnes, Prodes un Šēderes pagasti (pielikuma 36. punkts);

7) Jaunjelgavas novads, kurā ietilpst Jaunjelgavas pilsēta un Daudzeses, Jaunjelgavas, Seces, Sērenes, Staburaga un Sunākstes pagasti (pielikuma 38. punkts);

8) Kandavas novads, kurā ietilpst Kandavas pilsēta un Cēres, Kandavas, Matkules, Vānes, Zantes un Zemītes pagasti (pielikuma 43. punkts);

9) Mazsalacas novads, kurā ietilpst Mazsalacas pilsēta un Mazsalacas, Ramatas, Sēļu un Skanķalnes pagasti (pielikuma 62. punkts);

10) Ozolnieku novads, kurā ietilpst Cenu, Ozolnieku un Salgaļes pagasti (pielikuma 69. punkts);

11) Rugāju novads, kurā ietilpst Lazdukalna pagasts un Rugāju pagasts (pielikuma 82. punkts);

12) Rundāles novads, kurā ietilpst Rundāles, Svitenes un Viesturu pagasti (pielikuma 84. punkts);

13) Salacgrīvas novads, kurā ietilpst Ainažu un Salacgrīvas pilsētas, kā arī Ainažu, Liepupes un Salacgrīvas pagasti (pielikuma 85. punkts);

14) Salas novads, kurā ietilpst Salas pagasts un Sēlpils pagasts (pielikuma 86. punkts).

2020. gada 10. jūnijā Saeima pieņēma Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu (turpmāk – Administratīvo teritoriju likums), kas stājas spēkā 2020. gada 23. jūnijā. Atbilstoši šā likuma pielikumam "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" (turpmāk – Administratīvo teritoriju likuma pielikums) Latvijā tika izveidotas 42 pašvaldības. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikumu tā sākotnējā redakcijā:

1) Daudzeses pagasts, Jaunjelgavas pagasts, Jaunjelgavas pilsēta, Seces pagasts, Sērenes pagasts, Staburaga pagasts un Sunākstes pagasts atrodas Aizkraukles novadā (pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19. un 8.20. apakšpunkts);

2) Bebreņes pagasts, Dvietes pagasts, Eglaines pagasts, Ilūkstes pilsēta, Pilskalnes pagasts, Prodes pagasts, Subates pilsēta un Šēderes pagasts ietilpst Augšdaugavas novadā (pielikuma 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21. un 10.23. apakšpunkts);

3) Carnikavas pagasts ietilpst Ādažu novadā (pielikuma 11.2. apakšpunkts);

4) Lazdukalna pagasts un Rugāju pagasts ietilpst Balvu novadā (pielikuma 12.10. un 12.13. apakšpunkts);

5) Iecavas pagasts un Iecavas pilsēta ietilpst Bauskas novadā (pielikuma 13.8. un 13.9. apakšpunkts);

6) Rundāles pagasts, Svitenes pagasts un Viesturu pagasts ietilpst Bauskas novadā (pielikuma 13.13., 13.16. un 13.20. apakšpunkts);

7) Auces pilsēta, Bēnes pagasts, Īles pagasts, Lielaucenes pagasts, Ukru pagasts, Vecauces pagasts un Vītiņu pagasts ietilpst Dobeles novadā (pielikuma 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19. un 16.20. apakšpunkts);

8) Cenu pagasts, Ozolnieku pagasts un Salgaļes pagasts ietilpst Jelgavas novadā (pielikuma 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunkts);

9) Salas pagasts un Sēlpils pagasts ietilpst Jēkabpils novadā (pielikuma 19.18. un 19.20. apakšpunkts);

10) Ainažu pagasts, Ainažu pilsēta, Liepupes pagasts, Salacgrīvas pagasts un Salacgrīvas pilsēta ietilpst Limbažu novadā (pielikuma 23.1., 23.2., 23.8., 23.12. un 23.13. apakšpunkts);

11) Alojas pagasts, Alojas pilsēta, Braslavas pagasts, Brīvzemnieku pagasts, Staiceles pagasts un Staiceles pilsēta ietilpst Limbažu novadā (pielikuma 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.14. un 23.15. apakšpunkts);

12) Babītes pagasts un Salas pagasts ietilpst Mārupes novadā (pielikuma 27.1. un 27.3. apakšpunkts);

13) Cēres pagasts, Kandavas pagasts, Kandavas pilsēta, Matkules pagasts, Vānes pagasts, Zantes pagasts un Zemītes pagasts ietilpst Tukuma novadā (pielikuma 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21. un 39.22. apakšpunkts);

14) Mazsalacas pagasts, Mazsalacas pilsēta, Ramatas pagasts, Sēļu pagasts un Skaņkalnes pagasts ietilpst Valmieras novadā (pielikuma 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkts).

Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 26. punktam šā likuma pielikuma 13.9. apakšpunkts par Iecavas pilsētas statusu stājas spēkā 2021. gada 1. jūlijā.

Saeima 2021. gada 18. martā pieņēma likumu "Grozījumi Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā", kas stājas spēkā 2021. gada 20. martā. Ar šā likuma 2. punktu Administratīvo teritoriju likuma pielikums papildināts ar jaunu 11.2., 23.14. un 27.3. apakšpunktu, attiecīgi mainot turpmāko apakšpunktu numerāciju. Savukārt atbilstoši šā likuma 1. punktam Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 11.2. apakšpunkts par Ādažu pilsētas statusu un 27.3. apakšpunkts par Mārupes pilsētas statusu stājas spēkā 2022. gada 1. jūlijā.

Tādējādi šā sprieduma pieņemšanas dienā spēkā esošajā Administratīvo teritoriju likuma pielikuma redakcijā 23.14. un 23.15. apakšpunkts, saskaņā ar kuriem Staiceles pagasts un Staiceles

pilsēta ietilpst Limbažu novadā, uzskatāmi attiecīgi par 23.15. un 23.16. apakšpunktu.

Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 2. punkta pirmajam teikumam (redakcijā, kas stājas spēkā 2021. gada 3. jūnijā) līdzšinējās republikas pilsētu un novadu pašvaldības turpina pildīt savas funkcijas un uzdevumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā līdz 2021. gada pašvaldību vēlēšanās ievēlētās pašvaldības domes vai ar atsevišķu likumu ieceltas pagaidu administrācijas pirmajai sēdei, kura tiek sasaukta šajā likumā noteiktajā kārtībā 2021. gada 1. jūlijā.

2. Satversmes tiesā tika ierosinātas vairākas lietas par Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu atbilstību augstāka juridiska spēka normām, citstarp pēc Jaunjelgavas novada domes, Ilūkstes novada domes, Carnikavas novada domes, Rugāju novada domes, Iecavas novada domes, Rundāles novada domes, Auces novada domes, Ozolnieku novada domes, Salas novada domes, Salacgrīvas novada domes, Alojās novada domes, Babītes novada domes, Kandavas novada domes un Mazsalacas novada domes (turpmāk – Pieteikumu iesniedzējas) pieteikumiem.

Lai veicinātu lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu, šīs lietas tika apvienotas vienā lietā. Apvienotajai lietai Nr. 2020-41-0106 piešķirts nosaukums "Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 18.1., 18.8., 18.10., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.14., 23.15., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam".

3. Pieteikumu iesniedzējas – Jaunjelgavas novada dome, Ilūkstes novada dome, Carnikavas novada dome, Rugāju novada dome, Iecavas novada dome, Rundāles novada dome, Auces novada dome, Ozolnieku novada dome, Salas novada dome, Salacgrīvas novada dome, Alojās novada dome, Babītes novada dome, Kandavas novada dome un Mazsalacas novada dome – uzskata, ka Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 18.1., 18.8., 18.10., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.15., 23.16., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15.,

41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkts (turpmāk arī – apstrīdētās normas), kas paredz attiecīgo novadu reformēšanu, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) un Eiropas vietējo pašvaldību hartas (turpmāk – Harta) normām.

3.1. Jaunielgavas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19. un 8.20. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Jaunielgavas novads – Jaunielgavas pilsēta un Daudzeses, Jaunielgavas, Seces, Sērenes, Staburaga un Sunākstes pagasti – tiekot iekļauts Aizkraukles novadā, tādējādi Jaunielgavas novads beidzot pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība.

2019. gada 18. jūnijā Aizkrauklē notikušas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk arī – Ministrija) rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras paredzēts apvienot Aizkraukles novadā. Tomēr tikšanās laikā neesot bijusi iespēja uzdot jautājumus. Turklāt uz konsultācijām neesot aicināti pašvaldības iedzīvotāji.

Jaunielgavas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisiju (turpmāk – Komisija), kura bijusi atbildīga par Saeimai 2019. gada 21. oktobrī iesniegto likumprojektu Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" (turpmāk – Likumprojekts), kā arī citas atbildīgās valsts institūcijas un amatpersonas par savu nostāju attiecībā uz administratīvi teritoriālo reformu (turpmāk arī – reforma), proti, plānoto Jaunielgavas novada pievienošanu Aizkraukles novadam, tostarp par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Pieteikuma iesniedzēja esot atbalstījusi Jaunielgavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu vai jauna – Sēlijas – novada izveidošanu.

Pēc Jaunielgavas novada domes ieskata, tās apstrīdētās normas ir pieņemtas, neievērojot pašvaldības, samērīguma un labas likumdošanas principus. Citstarp neesot veikti reformu pamatojoši pētījumi, sociālās ietekmes izvērtējums, riska novērtēšanas pasākumi, kā arī neesot notikusi pienācīga konsultēšanās ar pašvaldību. Esot pārkāpts arī subsidiaritātes princips, jo Pieteikuma iesniedzēja spējusi pildīt visus savus uzdevumus un ne Ministrija, ne kāda cita institūcija neesot pamatojusi pretējo.

Reformas gaitā neesot pamatots tas, ka lielākās pašvaldībās būs lielāka ekonomiskā izaugsme vai ka novadu apvienošanas rezultātā samazināsies administratīvie izdevumi. Gluži otrādi – resursu koncentrācijas rezultātā pasliktināšoties pakalpojumu pieejamība Jaunielgavas novada iedzīvotājiem. Pēc reformas samazināšoties arī iedzīvotāju pārstāvība apvienotās pašvaldības domē un līdz ar to iedzīvotāju iesaiste vietējo jautājumu izlemšanā.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Jaunielgavas novada dome uzsver, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas uz konkrētās, pētījumos balstītas

informācijas pamata un neatbilst reformas mērķim un kritērijiem. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā neesot veikta pašvaldības priekšlikumu un iebildumu saturiska izvērtēšana un likumdevējs neesot izsvēris tieši vietējās kopienas intereses, proti, konkrētā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma priekšrocības un trūkumus. Turklāt līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad jāsāk darboties jauno novadu domēm, vēl nebūšot izveidots mehānisms, kas nodrošinātu pilsoņu iespējas aktīvi un pilnvērtīgi piedalīties pašvaldības darbā un efektīvi ietekmēt attiecīgo pilsētu vai pagastu skarošu lēmumu pieņemšanu. Tādējādi Jaunjelgavas novada domes apstrīdētās normas esot atzīstamas par spēkā neesošām.

3.2. Ilūkstes novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21. un 10.23. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Ilūkstes novads – Ilūkstes un Subates pilsētas, kā arī Bebrenes, Dvietes, Pilskalnes, Prodes un Šēderes pagasti – tiekot iekļauts Augšdaugavas novadā un līdz ar to Ilūkstes novads tiekot likvidēts.

Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Daugavpils novadā, esot notikušas 2019. gada 2. augustā Daugavpilī. Tomēr šo konsultāciju laikā jautājumu uzdošanai esot atvēlētas tikai dažas minūtes un atbildes uz deputātu un iedzīvotāju jautājumiem pēc būtības vispār neesot sniegtas.

Ilūkstes novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par savu viedokli attiecībā uz Ilūkstes novada pievienošanu Daugavpils novadam, tostarp par veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, atbilstoši kuriem vairums iedzīvotāju izteikuši atbalstu viedoklim par līdzšinējā novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu. Pašvaldība kopā ar vairākām citām pašvaldībām arī atbalstījusi jauna – Sēlijas – novada izveidi.

Pieņemot Likumprojektu, attieksme pret pašvaldībām esot bijusi atšķirīga. Proti, dažas līdzšinējam Ilūkstes novadam iedzīvotāju skaita ziņā līdzīgas pašvaldības saglabājušas savu statusu, bet citas, tostarp Ilūkstes novads, ne. Ilūkstes novada dome uzskata, ka tās apstrīdētās normas nav pieņemtas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā un ka, tās pieņemot, nav ievēroti demokrātiskas valsts un labas likumdošanas principi, kā arī parlamentārās tradīcijas. Tāpat apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā neesot pamatots tas, ka pašvaldība nebūtu bijusi spējīga pildīt savus uzdevumus, un neesot notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Tādējādi šīs normas neatbilstot reformas mērķim, kā arī pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Ilūkstes novada dome uzsver, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas uz konkrētas, pētījumos balstītas

informācijas pamata un neatbilst reformas mērķim un kritērijiem, tostarp kritērijam, ka novadā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram, – jaunajā Augšdaugavas novadā tāda neesot. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā arī neesot veikta pašvaldības priekšlikumu un iebildumu saturiska izvērtēšana un likumdevējs neesot izsvēris tieši vietējās kopienas intereses. Turklāt līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad darbs jāsāk jauno novadu domēm, vēl nebūšot izveidots mehānisms, kas nodrošinātu pilsoņu iespējas aktīvi un pilnvērtīgi piedalīties pašvaldības darbā un efektīvi ietekmēt attiecīgo pilsētu vai pagastu skarošo lēmumu pieņemšanu. Tādējādi attiecīgās apstrīdētās normas esot atzīstamas par spēkā neesošām.

3.3. Carnikavas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 11.2. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 101. panta pirmajai daļai, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šo apstrīdēto normu līdzšinējais Carnikavas novads tiekot likvidēts un kā Carnikavas pagasts pievienots Ādažu novadam.

Ministrija 2019. gada 25. jūlijā Ādažos rīkojusi konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot jaunajā Ādažu novadā. Tomēr Carnikavas novada domes pārstāvju viedoklis neesot ticis fiksēts un atspoguļots nevienā no dokumentiem, kas saistīti ar Likumprojektu. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Likumprojekta izstrādes laikā nav notikušas konsultācijas ar pašvaldību un tās apstrīdētās normas neatbilstot reformas mērķim un Carnikavas novada iedzīvotāju interesēm.

Carnikavas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par to, ka neatbalsta Carnikavas novada pievienošanu Ādažu novadam, citstarp atsaucoties uz aptaujā noskaidroto iedzīvotāju viedokli. Carnikavas novada domes apstrīdētā norma esot pieņemta, pārkāpjot pašvaldības, samērīguma un labas likumdošanas principus.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Carnikavas novada dome uzsver, ka konsultācijas ar pašvaldību notikušas par Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" (turpmāk – Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvais ziņojums) ietverto risinājumu. Savukārt likumdevēja pieņemtais galīgais risinājums no tā ievērojami atšķiroties, tāpēc nevarot uzskatīt, ka Carnikavas novada iedzīvotāji un dome būtu iepazīstināti ar pietiekami konkrētu paredzamo grozījumu projektu. Turklāt uz pašvaldības priekšlikumiem un iebildumiem vismaz vienu reizi būtu jāatbild pēc būtības, taču Pieteikuma iesniedzēja šādu atbildi neesot saņēmusi.

Pierīgas pašvaldībām izvirzītais kritērijs par 15 000 iedzīvotāju esot formāls, un likumdevējs to neesot pamatojis. Carnikavas novada pašvaldība

esot atzīstama par izņēmuma gadījumu, kas prasa atšķirīgu pieeju, vērtējot novada atbilstību reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Pieņemot Carnikavas novada domes apstrīdēto normu, likumdevējs neesot izvērtējis tieši šā novada situāciju un reformas negatīvo ietekmi uz novada iedzīvotājiem, tostarp viņu labklājību un demokrātiskās līdzdalības tiesībām.

3.4. Rugāju novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 12.10. un 12.13. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Rugāju novads – Lazdukalna pagasts un Rugāju pagasts – tiekot pievienots Balvu novadam, tādējādi Rugāju novads tiekot likvidēts.

2019. gada 20. jūnijā Balvos esot notikušas Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras plānots apvienot Balvu novadā. Taču jautājumiem esot atvēlēts pārāk maz laika, tos varējuši uzdot vienīgi pašvaldību deputāti un Ministrijas pārstāvji neesot snieguši atbildes pēc būtības. Turklāt iedzīvotāji šajā sanāksmē neesot varējuši piedalīties. 2019. gada 28. novembrī Ministrija esot organizējusi tikšanos ar Rugāju novada iedzīvotājiem, tomēr arī to nevarot uzskatīt par konsultēšanos Hartas izpratnē, jo tās gaitā neesot sniegts pamatojums tam, kāpēc Rugāju novads būtu jāpievieno Balvu novadam.

Rugāju novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par savu viedokli attiecībā uz plānoto Rugāju novada pievienošanu Balvu novadam, citstarp atsaucoties uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Tomēr Rugāju novada dome neesot saņēmusi no Ministrijas pietiekamu informāciju, lai varētu īstenot padziļinātu diskusiju ar iedzīvotājiem.

Tādējādi Rugāju novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Šīs normas neesot pieņemtas Satversmē noteiktajā kārtībā, un tās neatbilstot pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Rugāju novada dome uzsver, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas uz konkrētās, pētījumos balstītas informācijas pamata un neatbilst reformas mērķim un kritērijiem. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā neesot veikta pašvaldības priekšlikumu un iebildumu saturiska izvērtēšana un likumdevējs neesot izsvēris tieši vietējās kopienas intereses. Turklāt līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad darbs jāsāk jauno novadu domēm, vēl nebūšot izveidots mehānisms, kas nodrošinātu pilsoņu iespējas aktīvi un pilnvērtīgi piedalīties pašvaldības darbā un efektīvi ietekmēt attiecīgo pilsētu vai pagastu skarošo lēmumu pieņemšanu. Tādējādi Rugāju novada domes apstrīdētās normas esot atzīstamas par spēkā neesošām.

3.5. Iecavas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 13.8. un 13.9. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 101. panta pirmajai daļai, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Iecavas novads tiekot likvidēts un kā Iecavas pagasts un Iecavas pilsēta pievienots Bauskas novadam.

Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Bauskas novadā, esot notikušas 2019. gada 12. jūnijā Bauskā. Tomēr to laikā atbildes uz deputātu jautājumiem neesot sniegtas.

Iecavas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, citas valsts institūcijas un amatpersonas, kā arī biedrību "Latvijas Pašvaldību savienība" (turpmāk – Pašvaldību savienība), ka nepiekrīt Ministrijas piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim, proti, Iecavas novada pievienošanai Bauskas novadam, citstarp norādot arī uz aptaujā izteikto iedzīvotāju viedokli par sava novada saglabāšanu.

Iekļaujot Iecavas novadu Bauskas novadā, varētu tikt apdraudēta Iecavas novada kultūrvēsturiskā identitāte un iedzīvotāju lokālās piederības izjūta, kā arī samazinātas viņu iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu savās interesēs, jo lēmumu pieņemšanas centrs attālināšoties. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējai esot bažas par iedzīvotāju nākotnes izredzēm un pakalpojumu pieejamību. Vietējo kopienu viedoklis reformas sagatavošanas un īstenošanas laikā esot ignorēts, un Iecavas novada domes apstrīdētās normas citstarp neatbilstot arī pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem.

3.6. Rundāles novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 13.3., 13.6. un 13.20. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām Rundāles novads – Rundāles, Svitenes un Viesturu pagasti – tiekot iekļauts Bauskas novadā un tādējādi beidzot pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība.

Ministrija 2019. gada 12. jūnijā Bauskā rīkojusi konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras plānots apvienot Bauskas novadā, taču pašvaldības pārstāvjiem neesot bijusi iespēja uzdot savus jautājumus. Turklāt pašvaldības iedzīvotāji nemaz neesot aicināti uz šīm konsultācijām.

Rundāles novada dome, citstarp norādot uz veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par to, ka neatbalsta Rundāles novada apvienošanu ar Bauskas, Iecavas un Vecumnieku novadiem. Ministrijas sniegtās atbildes bijušas formālas un vispārīgas, domes argumenti neesot izvērtēti pēc būtības.

Rundāles novada dome norāda, ka spējusi pilnībā veikt visas pašvaldībai paredzētās funkcijas un uzdevumus. Rundāles novada iekļaušana Bauskas novadā esot notikusi, neizvērtējot iespējamās Rundāles novada iedzīvotāju ieguvumus un zaudējumus. Novadu apvienošana citstarp

esot saistīta ar risku, ka var tikt likvidēta Rundāles novada Mūzikas un mākslas skola, tāpat tikšot kavēta arī Rundāles novada turpmākā izaugsme, jo finanšu resursi tikšot novirzīti citu pašvaldību kredītsaistību dzēšanai vai situācijas uzlabošanai mazāk attīstītās teritorijās. Pieņemot attiecīgās apstrīdētās normas, esot pārkāpts labas likumdošanas princips, un šīs normas neatbilstot arī pašvaldības un samērīguma principiem.

3.7. Auces novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19. un 16.20. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Auces novads – Auces pilsēta, kā arī Bēnes, Īles, Lielaucenes, Ukru, Vecaucenes un Vitiņu pagasti – tiekot iekļauts Dobeles novadā un līdz ar to Auces novads tiekot likvidēts.

Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Dobeles novadā, notikušas 2019. gada 19. jūlijā Dobelē. Atbildes pēc būtības uz Auces novada domes deputātu jautājumiem nedz tikšanās laikā, nedz arī vēlāk rakstveidā neesot sniegtas. Ministrija arī neesot analizējusi līdzšinējo pašvaldību darbību, tostarp spēju īstenot savas autonomās funkcijas vai nodrošināt sniegto pakalpojumu kvalitāti un izmaksas.

Auces novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par savu viedokli attiecībā uz plānoto Auces novada pievienošanu Dobeles novadam, citstarp atsaucoties uz veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Reforma esot atrauta no reģionālās attīstības un citu nozaru reformu plāniem, un neesot ekonomiskā pamatojuma tam, kā resursu koncentrācija centros, kuru skaits turpmāk būs mazāks, uzlabos kopējo valsts ekonomisko un sociālo situāciju. Auces novada dome arī aicinājusi Komisiju apsvērt iespēju Auces novada administratīvajai teritorijai pievienot līdzšinējā Saldus novada Jaunaucenes, Rubas un Vadakstes pagastus, kuri vēsturiski ietilpuši Auces rajona sastāvā.

Konsultēšanos ar iedzīvotājiem reformas gaitā Auces novada dome uzskata par nepietiekamu salīdzinājumā ar publisko apspriešanu, kas organizēta citos iedzīvotājiem nozīmīgos jautājumos. Ne Ministru kabinets, ne Saeima neesot paredzējuši precīzas juridiskās procedūras, kas būtu jāievēro konsultācijās ar pašvaldībām, un šā iemesla dēļ Ministrijas un pašvaldību konsultācijas notikušas nepienācīgi, to rezultāti neesot fiksēti un nekāds izvērtējums neesot sekojis.

Auces novada dome uzskata, ka līdzšinējais novads spēja pildīt visas tam likumā noteiktās autonomās funkcijas un atbilst visiem novadu veidošanas kritērijiem. Auces pilsēta esot uzskatāma par vēsturisku reģionālās nozīmes attīstības centru. Pašvaldība esot spējusi piesaistīt nozīmīgas investīcijas infrastruktūras attīstībai, un novadā esot iespējama ilgtspējīga teritorijas

ekonomiskā attīstība. Tāpat Auces novadā esot perspektīva vidusskola un esot iespējams izveidot efektīvus izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus.

Tādējādi, pēc Auces novada domes ieskata, īstenojot reformu, nav veiktas konsultācijas ar pašvaldības domi un iedzīvotājiem un nav pienācīgi izvērtēta iespēja saglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Domes apstrīdētās normas esot pieņemtas, neievērojot pašvaldības, subsidiaritātes, labas likumdošanas un samērīguma principus.

3.8. Ozolnieku novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Ozolnieku novads – Cenu, Ozolnieku un Salgales pagasti – tiekot iekļauts Jelgavas novadā, līdz ar to Ozolnieku novads beidzot pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība.

2019. gada 12. jūnijā Jelgavā notikušas Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Jelgavas novadā. Taču iespēja uzdot jautājumus un saņemt uz tiem atbildes neesot bijusi, turklāt pašvaldības iedzīvotāji uz konsultācijām neesot aicināti.

Ozolnieku novada dome informējusi Ministriju un Komisiju par savu viedokli attiecībā uz plānoto Ozolnieku novada pievienošanu Jelgavas novadam. Tomēr domes argumenti neesot izvērtēti pēc būtības. Pieteikuma iesniedzējas apstrīdētās normas esot pieņemtas, neievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību un būtiski pārkāpjot labas likumdošanas principu, citstarp bez pamatojuma sāisinot deputātiem debatēs atvēlēto runas laiku un nenodrošinot Likumprojekta pienācīgu apspriešanu Saeimā otrajā lasījumā. Turklāt tikai Likumprojekta trešajā lasījumā esot nolemts jauno Jelgavas novadu veidot no diviem, nevis trim novadiem, nodalot no tā Jelgavas pilsētu, bet saglabājot tai novada attīstības centra statusu. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējai neesot dota pilnvērtīga iespēja izstrādāt un iesniegt priekšlikumus par attīstības centra statusa noteikšanu Ozolniekiem, tādējādi nodrošinot attīstības centra atrašanos novadā, nevis ārpus tā. Tāpat attiecīgās apstrīdētās normas neatbilstot pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem.

Reformas rezultātā Ozolnieku novada iedzīvotāji neko neiegūšot, jo, visticamāk, palielināšoties administratīvās izmaksas un saistības uz vienu iedzīvotāju, netikšot saglabātas brīvpusdienas visu klašu skolēniem, samazināšoties iedzīvotāju pārstāvības iespējas un attiecīgi arī iespējas ietekmēt jaunās pašvaldības domes lēmumus.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Ozolnieku novada dome uzsver, ka reformas gaitā un arī lietas sagatavošanas laikā nav sniegts pamatojums tam, kā Ozolnieku un Jelgavas novadu apvienošanas rezultātā, turklāt

administratīvajam centram atrodies ārpus novada robežām, varētu palielināties pārvaldes efektivitāte. Neesot analizēts arī tas, kuri lēmumu pieņemšanas procesi vai kuru pakalpojumu sniegšanas procesi līdzšinējās pašvaldībās būtu uzskatāmi par neefektīviem.

Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas gaitā neesot sniegti un arī lietas materiālos neesot atrodami konkrēti, vienīgi uz Ozolnieku novadu attiecināmi argumenti un apsvērumi, kas pamatotu nepieciešamību novadu likvidēt. Sagatavojot reformu, neesot ņemta vērā Ozolnieku novada specifiskā situācija un reformas ietekme tieši uz šā novada iedzīvotājiem. Turklāt sākotnēji esot plānota triju pašvaldību – Jelgavas pilsētas, kā arī Jelgavas un Ozolnieku novadu – apvienošana, par ko bijusi runa arī konsultācijās ar Ministriju. Jaunais Jelgavas novads neatbilstot arī reformas ietvaros noteiktajiem novadu veidošanas kritērijiem, jo tā teritorijā neesot reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Šāds izņēmums neesot pamatots ar racionāliem apsvērumiem.

Neesot ievērotas arī vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības, kas nevarot tikt nodrošinātas līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad darbu sāks jaunievēlētās pašvaldību domes. Reformas rezultātā Ozolnieku novada iedzīvotāji zaudēšot iespēju pilnvērtīgi lemt par sava novada attīstību un savas dzīves saimniecisko jautājumu risināšanas virzieniem. Tātad, pieņemot Ozolnieku novada domes apstrīdētās normas, likumdevējs esot rīkojies patvaļīgi.

3.9. Salas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 19.18. un 19.20. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Salas novads – Salas pagasts un Sēlpils pagasts – iekļauts Jēkabpils novadā, tādējādi beidzot pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība.

Pieteikuma iesniedzēja neesot saņēmusi no Ministrijas pietiekamu informāciju un piedāvātā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma pamatojumu, tāpēc arī neesot varējusi veikt jēgpilnus pasākumus iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanai. Turklāt Salas novada domei esot bijis zināms, ka Ministrija vērsusies pret Ikšķiles novada iedzīvotāju aptaujas organizēšanu, un tāpēc neesot bijis skaidrības par to, vai aptaujas veidā drīkst noskaidrot iedzīvotāju viedokli. Tomēr Salas novada iedzīvotāji pašorganizēšanās rezultātā apkopojusi savu viedokli par plānoto reformu.

Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras plānots apvienot Jēkabpils novadā, notikušas 2019. gada 19. jūnijā Jēkabpilī. Taču jautājumiem esot atvēlēts pārāk maz laika, tos varējuši uzdot vienīgi pašvaldību deputāti un Ministrijas pārstāvji neesot snieguši atbildes pēc būtības. Turklāt iedzīvotāji šajā sanāksmē neesot varējuši piedalīties.

Salas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par to, ka neatbalsta Salas novada pievienošanu Jēkabpils novadam, citstarp norādot uz to, ka līdz šim spējusi pildīt visas pašvaldībai noteiktās funkcijas un arī Ministrijas apkopotie dati neliecina par to, ka reforma sasniegs tās mērķi. Ja Salas novadu nav iespējams saglabāt kā patstāvīgu administratīvo teritoriju, tad šis novads būtu apvienojams ar Aknīstes, Jēkabpils, Krustpils un Viesītes novadiem. Kā alternatīvu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu Pieteikuma iesniedzēja arī atbalstījusi jauna – Sēlijas – novada izveidi, apvienojot šajā vēsturiskajā teritorijā esošās pašvaldības.

Tādējādi Salas novada dome uzskata, ka Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās apstrīdētās normas nav pieņemtas Satversmē noteiktajā kārtībā. Šīs normas neatbilstot pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem, kā arī reformas mērķim.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Salas novada dome norāda, ka lietā nav informācijas par to, ka pašvaldība būtu informēta par tās apstrīdēto normu pamatojumu, kam vajadzētu būt balstītam uz konkrētiem pētījumiem. Salas novada domes iesniegtie priekšlikumi un iebildumi pēc būtības neesot izvērtēti. Pievienojot Salas novadu jaunajam Jēkabpils novadam, likumdevējs neesot ievērojis vairākus novadu veidošanas kritērijus. Turklāt līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad darbs jāsāk jauno novadu domēm, vēl nebūšot izveidots mehānisms, kas pilsoņiem nodrošinātu iespējas aktīvi un pilnvērtīgi piedalīties pašvaldības darbā un efektīvi ietekmēt attiecīgo pilsētu vai pagastu skarošo lēmumu pieņemšanu. Tādējādi Salas novada domes apstrīdētās normas esot atzīstamas par spēkā neesošām.

3.10. Salacgrīvas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 23.1., 23.2., 23.8., 23.12. un 23.13. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Salacgrīvas novads – Ainažu un Salacgrīvas pilsētas, kā arī Ainažu, Liepupes un Salacgrīvas pagasti – esot pievienots Limbažu novadam un tādējādi beidzot pastāvēt kā patstāvīgs novads.

2019. gada 25. jūlijā Limbažos esot notikušas Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras plānots apvienot Limbažu novadā. Taču jautājumiem esot atvēlēts pārāk maz laika, tos varējuši uzdot vienīgi pašvaldību deputāti un atbildes Ministrijas pārstāvji neesot snieguši pēc būtības. Turklāt iedzīvotāji šajā sanāksmē neesot varējuši piedalīties.

Salacgrīvas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par savu viedokli attiecībā uz plānoto novada apvienošanu ar Alojas un Limbažu novadiem, citstarp atsaucoties arī uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Esot atbalstīta arī ideja

veidot jaunu – Piejūras – novadu, kurā varētu apvienot Saulkrastu un Salacgrīvas novadus, kā arī Limbažu novada Skultes pagastu, taču šis priekšlikums neesot pienācīgi apspriests.

Pēc Salacgrīvas novada domes ieskata, tās apstrīdētās normas ir pieņemtas, neievērojot normatīvajos aktos noteikto procesuālo kārtību un būtiski pārkāpjot labas likumdošanas principu. Turklāt neesot noregulēts jautājums par to, kā reforma tiks īstenota, tostarp par to, kāda būs ievēlēto vietējo kopienu pārstāvju kompetence un tiesības. Tāpat neesot skaidrs, vai mainīsies pašvaldību izlīdzināšanas fonda darbības nosacījumi un vai būs iespējams nodrošināt šobrīd dažādās pašvaldībās pieejamos sociālos pakalpojumus.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka nav konstatējami tieši Salacgrīvas novada iedzīvotāju ieguvumi no reformas. Proti, Salacgrīvas novada iedzīvotāji reformas rezultātā zaudēšot resursus. Tāpat samazināšoties Salacgrīvas novada iedzīvotāju iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu pašvaldībā un saglabāt savu lokālo identitāti. Tādējādi, pēc Salacgrīvas novada domes ieskata, tās apstrīdētās normas neatbilst reformas mērķim un pašvaldības, samērīguma un labas likumdošanas principiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Salacgrīvas novada dome uzsver, ka arī likumdevēja politiskajiem apsvērumiem ir jābūt balstītiem uz noteiktiem, visiem novadiem vienlīdzīgi piemērojamiem kritērijiem. Salacgrīvas novads, tāpat kā Saulkrastu novads, esot atzīstams par potenciālu attīstības centru, ko apstiprinot arī Ministrijas pasūtītais pētījums. Tādējādi Saeimas lēmums likvidēt Salacgrīvas novadu, bet saglabāt Saulkrastu novadu esot atzīstams par patvaļīgu. Reformas gaitā un lietas sagatavošanas laikā neesot sniegts pamatojums tam, ka Salacgrīvas, Alojas un Limbažu novadu apvienošanas rezultātā tiks sasniegts jebkāds sabiedrības kopējā labuma mērķis, palielināta pārvaldes efektivitāte vai uzlabota sniegto pakalpojumu kvalitāte.

Reformas veicēji neesot vērtējuši Salacgrīvas novada konkrētos apstākļus, un nedz Ministrija, nedz Saeima neesot sniegusi konkrētas atbildes uz Pieteikuma iesniedzējas priekšlikumiem un iebildumiem. Tāpēc esot uzskatāms, ka tie nav izvērtēti un konsultēšanās nav bijusi atbilstoša tiesību normām. Arī lemjot jautājumu par Piejūras novada veidošanu, proti, risinājumu, kas labāk atbilstu Salacgrīvas novada iedzīvotāju vēlmei saglabāt savu identitāti un viņu paustajam viedoklim, Saeimā neesot izvirzīti nekādi argumenti, bet pieņemts ar izteiktajiem viedokļiem nesaistīts lēmums. Turklāt neesot ievērotas arī vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības, kas gluži objektīvi nevarot tikt nodrošinātas līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad darbu sāks jaunievēlētās pašvaldību domes.

3.11. Alojās novada dome pēc būtības apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.15. un 23.16. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 101. panta otrās daļas pirmajam teikumam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām Alojās novads – Alojās un Staiceles pilsētas, kā arī Alojās, Braslavas, Brīvzemnieku un Staiceles pagasti – esot pievienots Limbažu novadam, tādējādi Alojās novads beigšot pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība.

Ministrija 2019. gada 25. jūlijā Limbažos esot rīkojusi konsultācijas ar visu to pašvaldību deputātiem, kuras bija paredzēts apvienot Limbažu novadā. Tomēr šajās konsultācijās neesot sniegts pamatojums apvienotā Limbažu novada izveidošanai, tāpat Ministrijas pārstāvji uz pašvaldību deputātu uzdotajiem jautājumiem neesot snieguši atbildes pēc būtības.

Pieteikuma iesniedzēja vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par tās viedokli attiecībā uz plānoto novada apvienošanu ar Limbažu un Salacgrīvas novadiem, citstarp norādot uz novada iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Ministrija esot sniegusi vienīgi vispārīgas atbildes.

Alojās novada dome uzskata, ka reformas ietvaros tiek likvidēta ilgtspējīga pašvaldība, kura varējusi gan salīdzināmā kvalitātē un pieejamībā nodrošināt visu tai likumos noteikto funkciju izpildi, gan sniegt saviem iedzīvotājiem kvalitatīvus pakalpojumus. Visas reformas gaitā nekad neesot sniegts tāds pierādījums un pētījums balstīts izvērtējums, kas pamatotu Alojās novada reformēšanas nepieciešamību.

Tādējādi Alojās novada dome uzskata, ka Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās apstrīdētās normas nav pieņemtas Satversmē noteiktajā kārtībā. Apstrīdētās normas neatbilstot pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem, kā arī reformas mērķim.

3.12. Babītes novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 27.1. un 27.3. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Babītes novads – Babītes pagasts un Salas pagasts – tiekot iekļauts Mārupes novadā un līdz ar to Babītes novads tiekot likvidēts.

2019. gada 14. jūnijā Mārupē notikušas Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras plānots apvienot Mārupes novadā. Ne tikšanās laikā, ne vēlāk rakstveidā no Ministrijas neesot saņemtas atbildes pēc būtības uz uzdotajiem jautājumiem. Turklāt iedzīvotāji uz konsultācijām nemaz neesot aicināti. Reformas sagatavotāju komunikācija ar sabiedrību esot bijusi formāla – pašvaldību viedoklis neesot ticis uzklaussīts un ņemts vērā.

Babītes novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par tās viedokli attiecībā uz Babītes un Mārupes novadu apvienošanu. Līdzšinējais Babītes novads un Mārupes novads esot ļoti atšķirīgi pēc savas teritorijas rakstura un apbūves struktūras. Babītes novads veicot iemaksas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, spējot nodrošināt likumos noteikto autonomo funkciju izpildi salīdzināmā kvalitātē un pieejamībā un sniedzot iedzīvotājiem kvalitatīvus pakalpojumus par samērīgām izmaksām. Babītes novads neatbilstot vienīgi iedzīvotāju skaita kritērijam, taču jau tuvākajos gados iedzīvotāju skaits novadā varētu sasniegt 15 000. Lielāks iedzīvotāju skaits pats par sevi negarantējot efektivitātes uzlabošanos vai spēju piesaistīt labākus speciālistus. Ministrijas apgalvojumi par reformas ieguvumiem esot vispārīgi un nebalstoties uz konkrētiem argumentiem, apsvērumiem vai izvērtējumu. Jaunais Mārupes novads arī neatbilstot novadu izveides kritērijam attiecībā uz savienojoša sabiedriskā transporta tīkla izveidi. Proti, nokļūšana no viena apvienojamā novada uz otru esot iespējama vienīgi ar pārsēšanos Rīgā. Turklāt ievērojami samazināšoties pašvaldības iedzīvotāju iespējas ietekmēt vietējas nozīmes jautājumu risināšanu.

Apstrīdētās normas neesot pieņemtas pienācīgā procesuālajā kārtībā citstarp tādēļ, ka pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saīsināts debašu laiks. Turklāt pēc Administratīvo teritoriju likuma pieņemšanas joprojām palikusi virkne neatbildētu jautājumu, kuru izpēti un risināšana atlikta uz vēlāku laiku. Babītes novada dome uzskata, ka ar tās apstrīdētajām normām netiek sasniegts reformas mērķis un šīs normas neatbilst pašvaldības, labas likumdošanas un samērīguma principiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Babītes novada dome uzsver, ka reformas gaitā un lietas sagatavošanas laikā nav sniegts pamatojums tam, ka Babītes un Mārupes novadu apvienošanas rezultātā tiešām palielināsies pārvaldes efektivitāte. Šie novadi jau šobrīd esot vienlīdz efektīvi, un to sniegto pakalpojumu kvalitāte ievērojami pārsniedzot citu pašvaldību sniegto pakalpojumu kvalitāti. Tāpat neesot veikti aprēķini un noteikti kritēriji, kas pamatotu optimālu vienas administrācijas vadībā uzturamās teritorijas lielumu, tādēļ esot uzskatāms, ka jaunā Mārupes novada administratīvās teritorijas robežas noteiktas patvaļīgi un prettiesiski. Turklāt nedz Ministrija, nedz Saeima neesot sniegusi konkrētas atbildes uz domes priekšlikumiem un iebildumiem, tāpēc esot uzskatāms, ka tie nav izvērtēti un konsultēšanās nav bijusi atbilstoša tiesību normām. Neesot ievērotas arī vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības, kuras objektīvu iemeslu dēļ nevarot tikt nodrošinātas līdz 2021. gada 1. jūlijam, kad darbu sāks jaunievēlētās pašvaldību domes.

3.13. Kandavas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21. un 3.22. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar tās apstrīdētajām normām līdzšinējais Kandavas novads – Kandavas pilsēta un Cēres, Kandavas, Matkules, Vānes, Zantes un Zemītes pagasti – tiekot iekļauts Tukuma novadā, tādējādi Kandavas novads tiekot likvidēts.

Ministrija 2019. gada 19. jūlijā Tukumā esot rīkojusi konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Tukuma novadā. Tomēr šo konsultāciju laikā pašvaldības viedoklis pēc būtības neesot uzklausīts. Reformas sagatavošanas un īstenošanas laikā pašvaldība saņēmusi tikai formālas atbildes uz saviem jautājumiem, tās priekšlikumi neesot izvērtēti.

Kandavas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par savu viedokli attiecībā uz plānoto Kandavas novada pievienošanu Tukuma novadam, citstarp norādot arī uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Kandavas novads varot arī turpmāk pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība, un tā ekonomiskie rādītāji esot labāki nekā Tukuma novadam. Komisijas sēdē domes pārstāvis arī norādījis, ka Kandava ir potenciāls attīstības centrs, un izteicis gatavību censties panākt to, lai Kandava saņemtu reģionālās nozīmes attīstības centra statusu. Tomēr Komisija neesot izvērtējusi Kandavas novada domes, kā arī Tukuma, Jaunpils un Engures novadu domju izteiktos iebildumus.

Kandavas novada dome izsaka viedokli, ka Saeima, pieņemot Ministru kabineta sagatavoto Likumprojektu, kura sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumam (turpmāk – anotācija) nebija pievienota informācija par sabiedrības līdzdalības rezultātiem, un neatdodot to atpakaļ Ministru kabinetam pārstrādāšanai, nav kontrolējusi izpildvaras rīcību un tādējādi pārkāpusi varas dalīšanas principu. Apstrīdētās normas neesot balstītas uz to sociālās ietekmes un to ieviešanai nepieciešamo pasākumu izvērtējumu, kā arī neesot pieņemtas uz ilgtspējīgu attīstību vērstā procedūrā. Tādējādi, pēc Kandavas novada domes ieskata, tās apstrīdētās normas neatbilst citstarp pašvaldības, subsidiaritātes un labas likumdošanas principiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Kandavas novada dome uzsver, ka nav veikts attiecīgā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma priekšrocību un trūkumu un iespējamo alternatīvo risinājumu izvērtējums, kā arī nav analizēta situācija, kādā Kandavas novada iedzīvotāji nonāks pēc reformas. Pētījumi, kurus Ministrija norāda kā reformas pamatojumu, neesot bijuši pabeigti pirms tam, kad ar Ministru kabineta 2019. gada 18. septembra rīkojumu Nr. 445 tika apstiprināts konceptuālais ziņojums "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu". Šie pētījumi esot izstrādāti paralēli reformas gaitai un pabeigti tikai tad, kad Likumprojekts jau izskatīts Saeimā. Turklāt pētījumi neietverot konkrētu pamatojumu tam, kāpēc Kandavas

novads būtu iekļaujams Tukuma novadā. Tātad Kandavas novada domes apstrīdētās normas neesot pietiekami pamatotas un Saeima neesot pārliecinājusies par to, vai Ministrija šīs normas vispār ir izvērtējusi. Pieteikuma iesniedzēja arī pieļauj, ka tad, ja sabiedrības līdzdalības rezultāti Likumprojekta anotācijā būtu norādīti, Komisijas un Saeimas balsojuma rezultāts par apstrīdētajām normām varējis būt atšķirīgs.

3.14. Mazsalacas novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 101. panta pirmajai daļai, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām līdzšinējais Mazsalacas novads – Mazsalacas pilsēta un Mazsalacas, Ramatas, Sēļu un Skapkalnes pagasti – tiekot pievienots Valmieras novadam, tādējādi Mazsalacas novads beidzot pastāvēt.

Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvais ziņojums esot sagatavots nepilnīgi, pieļaujot gan paviršības, gan loģikas kļūdas. Sākotnējā Ministrijas piedāvājumā pašvaldības pēc būtības esot atspoguļotas kā pakalpojumu sniedzējas un valsts deleģēto funkciju pildītājas, nemaz nepieminot to, ka pašvaldības primārais uzdevums ir tās iedzīvotāju gribas īstenošana. Pašvaldības robežu izmaiņas apdraudot kopienas iedzīvotāju identitāti un mazinot viņu iespējas ietekmēt savā dzīves telpā notiekošos procesus, tādējādi vājinot demokrātiju Latvijā.

2019. gada 5. jūnijā Valmierā esot notikušas Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Valmieras novadā, taču viedokļu paušanas laiks bijis ierobežots un konkrētas atbildes uz jautājumiem neesot sniegtas. Turklāt konsultācijas neesot protokolētas. Tādējādi reformas sagatavošanas laikā neesot notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību.

Mazsalacas novada dome vairākkārt informējusi Ministriju, Komisiju, kā arī citas valsts institūcijas un amatpersonas par tās viedokli attiecībā uz Mazsalacas novada pievienošanu Valmieras novadam. Reformu nevarot īstenot, ja nav zināmas teritorijas attīstības iespējas, pakalpojumu sniedzēju struktūra, pakalpojumu cenas un pieejamība jaunajā novadā, pašreizējo pašvaldības darbinieku turpmākās darba iespējas un kompensāciju mehānismi. Neesot sniegts pamatojums tam, ka Mazsalacas novada iekļaušana Valmieras novadā uzlabos situāciju tieši Mazsalacas novadā, proti, ka tā veicinās uzņēmējdarbību, uzlabos ekonomisko situāciju, pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, kā arī demogrāfiskos rādītājus.

Mazsalacas novada dome esot precīzi definējusi novada turpmāko attīstību un uzskatot, ka novads ir spējīgs harmoniski un ilgtspējīgi attīstīties, nodrošinot iedzīvotājiem atbilstošu dzīves kvalitāti, mobilitātes, atpūtas, pilnveides un darba iespējas, kā arī savu ekonomisko izaugsmi, saglabājot vides kvalitāti un gādājot par sociālo stabilitāti. Pēc Pieteikuma iesniedzējas

ieskata, tās apstrīdētās normas neatbilst citstarp pašvaldības, subsidiaritātes un labas likumdošanas principiem.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstos norāda, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

Satversme un Harta neparedzot pašvaldības tiesības uz tai ar likumu noteiktās administratīvās teritorijas nemainību vai tiesības reformas ietvaros pieprasīt konkrētu administratīvo teritoriju. Jau Ministru kabineta sākotnēji Saeimai iesniegtajā Likumprojektā bijis paredzēts tāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, ka Jaunjelgavas novads tiek pievienots Aizkraukles novadam, Ilūkstes novads – Augšdaugavas (sākotnēji – Daugavpils) novadam, Carnikavas novads – Ādažu novadam, Rugāju novads – Balvu novadam, Rundāles un Iecavas novadi – Bauskas novadam, Auces novads – Dobeles novadam, Ozolnieku novads – Jelgavas novadam, Salas novads – Jēkabpils novadam, Salacgrīvas un Alojās novadi – Limbažu novadam, Babītes novads – Mārupes novadam, Kandavas novads – Tukuma novadam un Mazsalacas novads – Valmieras novadam.

Detalizēta informācija par reformu, tostarp tās mērķi un pamatojumu, esot sniegta vairākos Ministru kabineta pieņemtajos politikas plānošanas dokumentos, Likumprojekta anotācijā, kā arī Ministrijas tīmekļvietnē pieejamos materiālos un citos dokumentos un pētījumos. Ministrijas sagatavotajos jauno novadu profilos citstarp sniegts jauno administratīvo teritoriju raksturojums, aplūkoti ar budžetu, investīcijām, darbspējīgo iedzīvotāju migrāciju, uzņēmējdarbību un izglītību saistīti jautājumi.

Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā "Par administratīvi teritoriālās reformas turpināšanu" neesot noteikta no Hartas noteikumiem atšķirīga kārtība vai jaunas prasības, kas būtu jāņem vērā, veicot konsultēšanos ar pašvaldībām reformas ietvaros. Ministrija esot organizējusi konsultācijas ar pašvaldību deputātiem, savlaicīgi nosūtot uzaicinājumus. No konsultāciju dalībnieku sarakstiem izrietot, ka tajās piedalījies ievērojams skaits pašvaldību deputātu.

Priekšlikumi, kas skar pašvaldības, un dažādi iespējamie administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumi esot apspriesti arī Komisijas sēdēs pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā un trešajā lasījumā. Ministrijas pārstāvji Komisijas sēdēs esot snieguši pamatojumu Likumprojektā sākotnēji ietvertajiem risinājumiem un jauno novadu izveidei. Šajās sēdēs uzklauts arī pašvaldību viedoklis un notikušas diskusijas par konkrētajiem administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumiem. Lielākoties pašvaldību pārstāvji uzklauti Komisijas sēdēs pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā, taču atsevišķos gadījumos viņiem bijusi iespēja izteikties arī pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā. Turklāt Komisijas locekļu rīcībā

bijuši Pieteikumu iesniedzēju pieņemtie lēmumi un no tām saņemtās vēstules, kurās izteikts viedoklis par reformu un attiecīgajiem administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumiem, kā arī sniegta informācija par pašvaldības iedzīvotāju nostāju.

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Babītes novada domes priekšsēdētāja Andreja Ences viedoklis esot uzklauts Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē, Carnikavas novada domes priekšsēdētājas Daigas Mieriņas viedoklis – 2020. gada 24. un 28. janvāra sēdēs, Iecavas novada domes priekšsēdētāja Aivara Mačeka viedoklis – 2020. gada 28. janvāra un 14. februāra sēdēs, Rugāju novada domes priekšsēdētājas Sandras Kapteines viedoklis – 2020. gada 31. janvāra sēdē, bet Ilūkstes novada domes priekšsēdētāja Stefana Rāznas viedoklis – 2020. gada 31. janvāra, 14. un 25. februāra sēdēs. Mazsalacas novada domes priekšsēdētāja vietnieci Daci Mažānovu Komisija uzklautusi 2020. gada 11. februāra sēdē, Salacgrīvas novada domes priekšsēdētāju Dagni Straubergu un Alojās novada domes priekšsēdētāju Valdi Bārdi – 2020. gada 11. un 25. februāra sēdēs, Rundāles novada domes priekšsēdētāju Aivaru Okmani un Salas novada domes priekšsēdētāju Irēnu Sproģi – 2020. gada 14. februāra sēdē, Jaunjelgavas novada domes priekšsēdētāju Gunti Libeku – 2020. gada 14. un 25. februāra sēdēs. Savukārt Auces novada domes priekšsēdētājas Vijas Keršus, Ozolnieku novada domes priekšsēdētāja Daiņa Liepiņa un Kandavas novada domes priekšsēdētājas Ingas Priedes viedoklis uzklauts Komisijas 2020. gada 18. februāra sēdē. Ilūkstes, Salas, Alojās un Kandavas novadu domju pārstāvji uzklauti arī Komisijas sēdēs pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā.

Jautājums par jauna – Sēlijas – novada izveidošanu citstarp esot apspriests Komisijas 2020. gada 14. un 25. februāra sēdēs, izskatot priekšlikumus, kas attiecās uz jaunajiem Aizkraukles, Jēkabpils un Augšdaugavas novadiem. Gatavību apvienoties šādā novadā paudušas Ilūkstes, Jaunjelgavas, Salas un citu novadu pašvaldības. Ministrijas pārstāvis esot norādījis, ka jautājums par Sēlijas kultūrvēsturisko identitāti risināms ar citiem instrumentiem. Sēlijas novads nebūtu ilgtermiņā dzīvotspējīgs modelis, un iedzīvotāju pieeja pakalpojumiem šajā teritorijā varētu pasliktināties. Potenciālajā novadā neesot arī attīstības centra. Komisija esot aicinājusi pašvaldības par iespējamo Sēlijas novada administratīvo centru izvēlēties Aizkraukli vai Jēkabpili, tomēr pašvaldības esot uzstājušas uz to, lai novada administratīvais centrs būtu Viesīte. Galu galā Komisija priekšlikumu par Sēlijas novada izveidi noraidījusi.

Attiecībā uz Kandavas novada domes argumentu par to, ka Saeima, nesūtot Likumprojektu atpakaļ Ministru kabinetam pārstrādāšanai, pārkāpusi valsts varas dalīšanas principu, Saeimas atbildes rakstā norādīts: Saeima šādu lēmumu var pieņemt vienīgi pēc atbildīgās komisijas

priekšlikuma, bet normatīvie akti neparedz gadījumus, kad komisijai būtu pienākums šādu priekšlikumu iesniegt.

Tādējādi, pēc Saeimas ieskata, konsultēšanās ar pašvaldībām Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā notikusi atbilstoši Hartas prasībām. Pašvaldībām esot bijis pietiekami daudz laika, lai sagatavotu savus viedokļus, un konsultācijas nevarot uzskatīt par formālām. Konkrēti administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumi apspriesti gan Komisijas, gan Saeimas sēdēs. Apstrīdētās normas esot izstrādātas un pieņemtas normatīvajos aktos noteiktajā procesuālajā kārtībā, ievērojot labas likumdošanas principu. Tāpat tās atbilstot pašvaldības, subsidiaritātes un citiem principiem.

5. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

2019. gada 5. jūnijā Valmierā notikušas konsultācijas ar jaunajā Valmieras novadā apvienojamo novadu, tostarp Mazsalacas novada, domju deputātiem, 2019. gada 12. jūnijā Bauskā – konsultācijas ar jaunajā Bauskas novadā apvienojamo novadu, tostarp Iecavas un Rundāles novadu, domju deputātiem un tajā pašā dienā Jelgavā – konsultācijas ar jaunajā Jelgavas novadā apvienojamo novadu, tostarp Ozolnieku novada, domju deputātiem, 2019. gada 14. jūnijā Mārupē – konsultācijas ar jaunajā Mārupes novadā apvienojamo novadu, tostarp Babītes novada, domju deputātiem, 2019. gada 19. jūnijā Jēkabpilī – konsultācijas ar jaunajā Jēkabpils novadā apvienojamo novadu, tostarp Salas novada, domju deputātiem, 2019. gada 20. jūnijā Balvos – konsultācijas ar jaunajā Balvu novadā apvienojamo novadu, tostarp Rugāju novada, domju deputātiem, 2019. gada 18. jūlijā Aizkrauklē – konsultācijas ar jaunajā Aizkraukles novadā apvienojamo novadu, tostarp Jaunjelgavas novada, domju deputātiem, 2019. gada 19. jūlijā Dobelē – konsultācijas ar jaunajā Dobeles novadā apvienojamo novadu, tostarp Auces novada, domju deputātiem, tajā pašā dienā Tukumā – konsultācijas ar jaunajā Tukuma novadā apvienojamo novadu, tostarp Kandavas novada, domju deputātiem, 2019. gada 25. jūlijā Ādažos – konsultācijas ar jaunajā Ādažu novadā apvienojamo novadu, tostarp Carnikavas novada, domju deputātiem, tajā pašā dienā Limbažos – konsultācijas ar jaunajā Limbažu novadā apvienojamo novadu, tostarp Salacgrīvas un Alojās novadu, domju deputātiem, 2019. gada 2. augustā Daugavpilī – konsultācijas ar jaunajā Augšdaugavas (sākotnēji – Daugavpils) novadā apvienojamo novadu, tostarp Ilūkstes novada, domju deputātiem.

Informācija par Ministrijas rīkotajām konsultācijām pašvaldībām sniegta savlaicīgi – vismaz divas nedēļas iepriekš. Visu pašvaldību domju pārstāvjiem bijusi iespēja paust savu viedokli par Ministrijas sagatavoto

piedāvājumu. Tāpat visām pašvaldībām arī vēlāk bijusi iespēja sagatavot gan lēmumus, gan vēstules ar detalizētiem apsvērumiem, un visus tos Ministrija esot izvērtējusi.

Gatavojoties konsultācijām ar pašvaldību domēm par administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, Ministrija sagatavojusi un pašvaldību domēm izsniegusi profilus – materiālus par katru jauno pašvaldību –, kuros raksturota pašreizējā situācija katrā līdzšinējā pašvaldībā, kā arī ietvertas prognozes attiecībā uz apvienoto pašvaldību. Novadu apvienošanas pamatojums esot nesaraucami saistīts ar reformas kopējiem mērķiem un pamatojumu, kas sniegts Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā. Tāpat šie mērķi līdz ar attiecīgu pamatojumu norādīti virknē agrāku dokumentu. Uz nepieciešamību izdarīt grozījumus valsts administratīvi teritoriālā iedalījuma struktūrā esot norādīts arī Valsts kontroles revīzijas ziņojumos un Latvijas Bankas 2019. gada pētījumā. Arī Eiropas Komisija un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija vērsušas uzmanību uz problēmām, kas rodas pašvaldību mazā izmēra un iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ.

Visu jauno novadu izveidošana esot pamatota ar reformas mērķiem, tostarp mērķi nodrošināt pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, nodrošināt to, ka novadā ir vismaz viena perspektīva vidusskola, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus.

Ņemot vērā to, ka iedzīvotāju skaits pēdējos desmit gados joprojām samazinās un arī turpmākās prognozes norāda uz negatīvu tendenci, Ministrija nolūkā nodrošināt racionālu publisko līdzekļu izmantošanu, savā piedāvājumā ietvērusi priekšlikumu pilnveidot pašvaldību sistēmu, veidojot iedzīvotāju skaita, budžeta ieņēmumu un citādā ziņā līdzvērtīgākas un arī ilgtspējīgākas pašvaldības, tādējādi radot priekšnoteikumus salīdzināma apmēra pakalpojumu nodrošināšanai iedzīvotājiem visā valsts teritorijā. Novadu izveides pamatkritērijs bijis to veidošana ap reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centriem.

Attiecībā uz Pierīgas novadiem Ministrija norāda, ka šo pašvaldību gadījumā pieļauta atkāpe no kritērija par attīstības centra esību novada teritorijā, jo šīm pašvaldībām visciešākās ekonomiskās un funkcionālās saiknes esot ar Rīgu. Pierīgas gadījumā fokusā bijusi tādu pašvaldību veidošana, kurās būtu ne tikai dzīvojamās vai rekreācijas teritorijas, bet arī iedzīvotājiem pieejamas darbavietas un publiskie pakalpojumi.

Atkāpes no kritērija, ka novadā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram, esot pieļautas arī attiecībā uz Augšdaugavas novadu un Jelgavas novadu. Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā bijis ietverts piedāvājums izveidot Daugavpils novadu, tajā iekļaujot arī Daugavpils pilsētu. Tomēr Saeimai iesniegtajā Likumprojektā esot noteikts, ka Daugavpils valstspilsēta ir atsevišķa pašvaldība. Likumprojekta

izskatīšanas gaitā Saeimā nolemts pārdēvēt Daugavpils novadu par Augšdaugavas novadu. Izskatot Likumprojektu Saeimā, esot ieviestas izmaiņas arī attiecībā uz Jelgavas novadu, proti, tajā neesot iekļauta Jelgavas valstspilsēta, kurai saglabāts atsevišķas pašvaldības statuss. Savukārt Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punkts paredzot gan Daugavpils valstspilsētas un Augšdaugavas novada sadarbības pienākumu, gan arī Jelgavas valstspilsētas un Jelgavas novada sadarbības pienākumu.

Tādējādi, pēc Ministrijas ieskata, konsultēšanās ar pašvaldībām notikusi atbilstoši Hartas prasībām un novadu izveidē lielākoties ievēroti reformas sagatavošanas laikā noteiktie kritēriji.

Secinājumu daļa

6. Jaunjelgavas novada dome, Ilūkstes novada dome, Rugāju novada dome, Rundāles novada dome, Auces novada dome un Salas novada dome uzskata, ka to apstrīdētās normas – Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 12.10., 12.13., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 19.18. un 19.20. apakšpunkts – neatbilst Hartas 4. panta trešajā daļā ietvertajam subsidiaritātes principam.

Satversmes tiesa 2021. gada 12. marta spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2020-37-0106) un 2021. gada 28. maija spriedumā lietā Nr. 2020-43-0106 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2020-43-0106), kuros citstarp tika izvērtēta vairāku Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu atbilstība subsidiaritātes principam, tiesvedību daļā par prasījumu vērtēt šo normu atbilstību Hartas 4. panta trešajai daļai izbeidza. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normas satversmības izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 10. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Administratīvo teritoriju likums neparedz vairāku līmeņu pašvaldību izveidi. Lai arī vairumā gadījumu izveidotās pašvaldības būs lielākas, iedzīvotājiem nozīmīgās funkcijas arī turpmāk pildīs tā paša līmeņa pašvaldības (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 20.2. punktu*).

Jaunjelgavas novada domes, Ilūkstes novada domes, Rugāju novada domes, Rundāles novada domes, Auces novada domes un Salas novada domes apstrīdētās normas neparedz funkciju pārdali starp pašvaldību un centrālo varu un līdz ar to neskar arī subsidiaritātes principu. Tādējādi izskatāmajā lietā nav vērtējama šo normu atbilstība Hartas 4. panta trešajai daļai un tiesvedības turpināšana šajā prasījuma daļā nav iespējama.

Līdz ar to atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktam tiesvedība lietā par Jaunjelgavas novada domes, Ilūkstes novada domes, Rugāju novada domes, Rundāles novada domes, Auces novada domes un Salas novada domes prasījumiem vērtēt Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 12.10., 12.13., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 19.18. un 19.20. apakšpunkta atbilstību Hartas 4. panta trešajai daļai ir izbeidzama.

7. Pieteikumu iesniedzējas lūd Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja apstrīdēta tiesību akta atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējas apstrīdējušas normas, kuras ietvertas Administratīvo teritoriju likuma pielikumā. Minētā pielikuma normu, kas attiecas uz citām pašvaldībām, atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam Satversmes tiesa vērtēja spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 un spriedumā lietā Nr. 2020-43-0106. Šajos spriedumos atzīts, ka efektīvākā pieeja pārbaudei, vai apstrīdētās normas atbilst augstāka juridiska spēka normām, ir izvērtēt to atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam to kopsakarā (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 21.3. punktu un 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 7. punktu*). Pieteikumu iesniedzēju norādītie argumenti ir līdzīgi lietas Nr. 2020-37-0106 un lietas Nr. 2020-43-0106 ietvaros izvērtētajiem argumentiem. Tādējādi izskatāmajā lietā apstrīdēto normu izvērtēšanā piemērojama līdzīga pieeja tai, kāda tika izmantota minētajos spriedumos.

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētās normas ir izstrādātas un pieņemtas pienācīgā procesuālajā kārtībā. Savukārt, izvērtējot šo normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Satversmes tiesa noskaidros arī to, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi.

8. Izvērtējot ar administratīvi teritoriālo reformu saistītu tiesību normu izstrādes un pieņemšanas procesuālo kārtību, Satversmes tiesai, pirmkārt, jāpārbauda, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām šo normu izstrādes un izskatīšanas laikā notikusi atbilstoši tiesību normām un, otrkārt, vai apstrīdētās normas Saeimā tika izskatītas un pieņemtas atbilstoši

tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 22. punktu*).

Lai pārbaudītu, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām, ir jānoskaidro:

1) vai pašvaldības domei bija iespēja, noskaidrojot arī attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli, sagatavot savu viedokli un iesniegt atbildīgajām valsts institūcijām priekšlikumus un iebildumus attiecībā uz plānoto reformu;

2) vai tam paredzētais laiks bija saprātīgs;

3) vai pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 23.2. punktu*).

9. Jaunielgavas novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Ministrijas rīkotajās konsultācijās neesot bijusi iespēja uzdot jautājumus, un uz tām neesot aicināti pašvaldības iedzīvotāji.

9.1. Aizkrauklē 2019. gada 18. jūlijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Aizkraukles novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Aizkraukles, Jaunielgavas, Kokneses, Neretas, Pļaviņu, Skrīveru novadu domju deputāti, Ministrijas pārstāvji, plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. To laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu Jaunielgavas novadu iekļaut Aizkraukles novadā (*sk. lietas materiālu 15. sēj. 30.–39. lp.*). Minētajās konsultācijās Jaunielgavas novada domes deputāti pauda pārsvarā kritisku viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālo reformu.

Jaunielgavas novada dome organizēja iedzīvotāju aptauju no 2019. gada 1. augusta līdz 31. augustam, lai noskaidrotu iedzīvotāju viedokli par Jaunielgavas novada pievienošanu Aizkraukles novadam. Iedzīvotāju aptaujā piedalījās 388 iedzīvotāji, no kuriem 74 procenti atbalstīja viedokli par Jaunielgavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 14. sēj. 55.–56. lp.*). 2019. gada sākumā Jaunielgavas novadā bija 5620 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Ņemot vērā iedzīvotāju aptaujas rezultātus, Jaunielgavas novada dome 2019. gada 26. septembrī pieņēma lēmumu neatbalstīt Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālo iedalījumu, saskaņā ar kuru Jaunielgavas novads tiek pievienots Aizkraukles novadam. Informācija par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem un domes 2019. gada 26. septembra lēmums nosūtīts Ministrijai (*sk. lietas materiālu 14. sēj. 55.–57. lp.*).

2019. gada 14. novembrī Jaunjelgavas novada dome atkārtoti pieņēma lēmumu neatbalstīt Jaunjelgavas novada pievienošanu Aizkraukles novadam, norādot, ka joprojām nav sniegta informācija par reformas ietekmi uz finansiālajiem, ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem pašvaldībā. Šajā lēmumā arī norādīts: ja nav iespējams saglabāt Jaunjelgavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību, būtu veidojams Sēlijas novads. Šis lēmums tika nosūtīts Saeimai. Atkārtojot minētos argumentus, Pieteikuma iesniedzēja 2019. gada 27. novembrī nosūtījusi vēstuli ar priekšlikumiem arī Komisijai (*sk. lietas materiālu 14. sēj. 58. lp. un 60.–61. lp.*).

Jaunjelgavas un citu Aizkraukles novadā apvienojamo novadu domju priekšsēdētāji piedalījās Komisijas 2020. gada 14. un 25. februāra sēdēs. Jaunjelgavas novada domes priekšsēdētājs abās sēdēs atkārtoti pauda uzskatu, ka pašvaldība un tās iedzīvotāji neatbalsta Jaunjelgavas novada pievienošanu Aizkraukles novadam un ka būtu veidojams Sēlijas novads (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra un 25. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 13 un Nr. 16, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Jaunjelgavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

9.2. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā Jaunjelgavas novada dome vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Jaunjelgavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai pievienoties Sēlijas novadam, ja tāds tiktu izveidots.

Ministrija rīkoja konsultācijas par tādu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, saskaņā ar kuru Jaunjelgavas novads tiek iekļauts jaunajā Aizkraukles novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 18. jūlijā Aizkrauklē rīkotajām konsultācijām Jaunjelgavas novada domei tika nosūtīts 2019. gada 31. maijā (*sk. lietas materiālu 15. sēj. 30.–31. lp.*).

Ministrijai bija zināms Jaunjelgavas novada domes viedoklis par reformu, jo dome savu nostāju pauda jau 2019. gada 16. aprīļa vēstulē Pašvaldību savienībai un šī vēstule kā pielikums pievienota Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinumam par informatīvo ziņojumu "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" (turpmāk – Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinums). Vēstulē dome norādījusi, ka neatbalsta Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli. Informācija par Jaunjelgavas novada domes Finanšu pastāvīgās komitejas 2019. gada 15. augusta lēmumu neatbalstīt konceptuālo ziņojumu tika pievienota arī Pašvaldību savienības 2019. gada 26. augusta atzinumam par konceptuālo ziņojumu "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu". Līdz Likumprojekta iesniegšanai Saeimā citus

rakstveida priekšlikumus Ministrija no Jaunjelgavas novada domes nesauņēma (*sk. lietas materiālu 15. sēj. 44.–53. lp.*).

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēma Jaunjelgavas novada domes 2019. gada 27. novembra vēstuli, kurai pievienoti domes 2019. gada 26. septembra un 14. novembra lēmumi. Šajos lēmumos atspoguļoti iedzīvotāju aptaujas rezultāti, kā arī pausts viedoklis, ka Jaunjelgavas novads ir saglabājams kā patstāvīga pašvaldība vai arī pievienojams Sēlijas novadam (*sk. lietas materiālu 15. sēj. 60.–61. lp.*). Iespējamie risinājumi tika apspriesti divās Komisijas sēdēs, kurās tika uzklauts arī Jaunjelgavas novada domes priekšsēdētājs. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Jaunjelgavas novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Jaunjelgavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Jaunjelgavas novadu.

9.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Jaunjelgavas novada domes priekšlikumus. Tomēr šie priekšlikumi netika atbalstīti, jo Jaunjelgavas novadā nebija reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, kā arī tā iedzīvotāju skaits neliecināja par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību (*sk. lietas materiālu 15. sēj. 44.–53. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi par līdzšinējo Jaunjelgavas novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 14. un 25. februāra sēdēs. Ministrijas pārstāvis 2020. gada 14. februāra sēdē sniedza pamatojumu izraudzītajam administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumam attiecībā uz Aizkraukles novadu. Jaunjelgavas novada domes priekšsēdētājs informēja par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem un domes lēmumu neatbalstīt jaunā Aizkraukles novada veidošanu, norādot, ka dome atbalsta Jaunjelgavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu vai arī apvienošanos ar tiem novadiem, kuri ietilpst vēsturiskajā Sēlijas teritorijā. Šim priekšlikumam piekrita arī citu novadu pārstāvji. Diskusijās piedalījās arī vairāki Saeimas deputāti, Pašvaldību savienības pārstāvji un citi klātesošie. Diskusijās tika norādīts uz ieguvumiem, kas varētu rasties no jauna – Sēlijas – novada izveides, piemēram, iespēju saglabāt Sēlijas kultūrvēsturisko vidi un identitāti. Ministrijas pārstāvis, atbildot uz novadu domju priekšsēdētāju argumentiem, norādīja, ka Sēlijas novada izveide nebūtu atbalstāma, jo tajā nav attīstības centra, turklāt nav tādu finanšu instrumentu, ar kuriem varētu nodrošināt šāda novada pastāvēšanu un to, ka iedzīvotāju pieeja pakalpojumiem nepasliktināsies. Visi iespējamā Sēlijas novadā ietilpstošie novadi esot līdzīgi pēc izmēra, un nevienam no apdzīvotajām vietām nevarot uzskatīt par centru. Turklāt attālumš no Ilūkstes līdz Jaunjelgavai, proti, starp iespējamā novada

tālākajiem punktiem, esot 140 kilometru. Savukārt jautājums par Sēlijas kultūrvēsturiskās identitātes saglabāšanu būtu risināms citādi. Komisija pēc viedokļu uzklaušanās deva pašvaldībām iespēju izvērtēt, kura pilsēta – Aizkraukle vai Jēkabpils – varētu būt par Sēlijas novada administratīvo centru, ja šāds novads tiktu izveidots (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 13, pieejams: www.saeima.lv*).

Komisijas 2020. gada 25. februāra sēdē tās priekšsēdētājs informēja par Sēlijas novadu apvienības vēstuli, kurā norādīts, ka tā neatbalsta Sēlijā esošo novadu iekļaušanu nedz Aizkraukles novadā, nedz Jēkabpils novadā un uzskata, ka par jaunā Sēlijas novada attīstības un administratīvo centru būtu nosakāma Viesītes pilsēta. Jaunjelgavas, Neretas, Ilūkstes, Viesītes un Jēkabpils novadu domju priekšsēdētāji atkārtoti puda atbalstu šādam administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumam. Savukārt Ministrijas pārstāvis norādīja, ka nekas neliecina par Viesītes pilsētas potenciālu šobrīd vai nākotnē izveidoties par attīstības centru. Šajā pilsētā esot tikai 1500 iedzīvotāju, tā neesot arī nozīmīgs rūpniecības centrs, sociālo vai kultūras pakalpojumu sniedzējs. Debatēs par iespēju veidot jaunu Sēlijas novadu un tā iespējamo administratīvo centru piedalījās Saeimas deputāti, Pašvaldību savienības pārstāvis un pašvaldību domju priekšsēdētāji. Pēc visu viedokļu uzklaušanās Komisija neatbalstīja priekšlikumu izveidot Sēlijas novadu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 25. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 16, pieejams: www.saeima.lv*). Arī Komisijas 2020. gada 12. maija sēdē, pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā, notika diskusija par Sēlijas novada izveidošanu, taču visi priekšlikumi par šāda novada izveidi tika noraidīti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 12. maija sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 26, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz līdzšinējo Jaunjelgavas novadu, tika apspriesti 2020. gada 12. martā, bet trešajā lasījumā – 2020. gada 2. un 3. jūnijā. Par attiecīgajiem priekšlikumiem notika debates. Gan otrajā, gan trešajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, atbalstīja Jaunjelgavas novada pievienošanu Aizkraukles novadam. Šajās sēdēs tika debatēts gan par Jaunjelgavas novada saglabāšanu, gan arī par Sēlijas novada izveidošanu (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 2. un 3. jūnijā stenogrammas, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Jaunjelgavas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu vai jauna – Sēlijas – novada izveidošanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Jaunjelgavas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19. un 8.20. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Jaunjelgavas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

10. Pēc Ilūkstes novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Konsultācijās ar Ministriju jautājumu uzdošanai esot atvēlētas tikai dažas minūtes un atbildes uz deputātu un iedzīvotāju jautājumiem pēc būtības neesot sniegtas.

10.1. Ilūkstes novada dome 2019. gada 25. aprīlī pieņēma lēmumu par novada iedzīvotāju aptaujas organizēšanu no 2019. gada 24. maija līdz 25. jūnijam. Aptaujā piedalījās 2509 iedzīvotāji, no tiem 98,96 procenti atbalstīja ideju par Ilūkstes novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Savukārt vairāk nekā 95 procenti no aptaujas dalībniekiem norādīja, ka Ilūkstes novadu identificē ar Sēliju (*sk. lietas materiālu 18. sēj. 95.–96. lp.*). Saskaņā ar statistikas datiem 2019. gada sākumā Ilūkstes novadā bija 7274 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*). Notika arī vairākas iedzīvotāju sapulces, kurās iedzīvotāji citstarp atzina, ka pašvaldība pilda savus uzdevumus un nodrošina iedzīvotājiem visus nepieciešamos pakalpojumus. Dome saņēma arī vairāk nekā 620 privātpersonu viedokļus, kuros aicināts nepievienot Ilūkstes novadu Daugavpils novadam. Ar domes 2019. gada 27. jūnija lēmumu iedzīvotāju aptaujas rezultāti apstiprināti, kā arī informācija par aptaujas rezultātiem un saņemtajiem privātpersonu viedokļiem nosūtīta Ministrijai (*sk. lietas materiālu 19. sēj. 1.–65. lp.*).

Daugavpilī 2019. gada 2. augustā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Daugavpils novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Daugavpils pilsētas, Ilūkstes un Daugavpils novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Šo konsultāciju laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Ilūkstes novadu Daugavpils novadā (*sk. lietas materiālu 20. sēj. 75.–81. lp.*), bet Ilūkstes novada domes deputāti, atsaucoties uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, izteica negatīvu viedokli par šo administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Ilūkstes novada dome 2019. gada 31. oktobrī pieņēma lēmumu, ar kuru, balstoties uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, pauda atbalstu Ilūkstes novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanai tā līdzšinējās robežās. Turklāt lēmumā norādīts, ka pašvaldība kā alternatīvus administratīvi teritoriālā iedalījuma variantus pieļauj Ilūkstes novada paplašināšanu tā vēsturiskajās robežās, apvienojot to ar Aknīstes novadu un līdzšinējā Jēkabpils novada Rubenes un Dunavas pagastiem, vai arī jauna – Sēlijas – novada izveidošanu, apvienojot Ilūkstes, Aknīstes, Jaunjelgavas, Jēkabpils, Neretas, Salas un Viesītes novadus (*sk. lietas materiālu 19. sēj. 95.–96. lp.*).

Savā 2019. gada 17. decembra vēstulē Komisijai Ilūkstes novada dome norādīja, ka pašvaldība pilnībā veic visas savas funkcijas un uzdevumus, kā arī atbilst Likumprojektā noteiktajiem pašvaldību izveidošanas kritērijiem, tādēļ var pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība. Līdz ar šo vēstuli dome nosūtīja Komisijai arī 2019. gada 27. jūnija un 2019. gada 31. oktobra lēmumus (*sk. lietas materiālu 19. sēj. 99.–100. lp.*).

Ilūkstes novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 31. janvāra un 14. februāra sēdēs. Viņš pauda viedokli, ka Ilūkstes novads atbilst visiem novadu veidošanas kritērijiem un ir pašpietiekams. Ilūkstes novads varot palikt esošajās robežās, vai arī tas esot jāapvieno ar citiem novadiem jaunā – Sēlijas – novadā. Pret Daugavpils novada izveidošanu iebilda arī līdzšinējā Daugavpils novada domes priekšsēdētājs (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra un 14. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 9 un Nr. 13, pieejami: www.saeima.lv*).

Ilūkstes novada dome bija aicināta arī uz Komisijas 2020. gada 25. februāra sēdi. Šajā sēdē domes priekšsēdētājs norādīja, ka Sēlijas novadam, ja tāds tiktu izveidots, trūkst vienīgi attīstības centra, taču neesot skaidrs, pēc kādiem kritērijiem tāds tiek izraudzīts (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 25. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 16, pieejams: www.saeima.lv*). Diskusijas par priekšlikumiem attiecībā uz līdzšinējo Ilūkstes novadu Komisijā turpinājās arī pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā, tomēr pašvaldības pārstāvji uz Komisijas 2020. gada 5. un 6. maija sēdēm netika uzaicināti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 5. un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 23 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Ilūkstes novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

10.2. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā Ilūkstes novada dome vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Ilūkstes novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai pievienoties Sēlijas novadam, ja tāds tiktu izveidots.

Ministrija konsultējās ar Ilūkstes novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Ilūkstes novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Daugavpils novadā, kurš vēlāk tika pārdēvēts par Augšdaugavas novadu. Uzaicinājums uz 2019. gada 2. augustā Daugavpilī rīkotajām konsultācijām Ilūkstes novada domei nosūtīts 2019. gada 27. jūnijā (*sk. lietas materiālu 20. sēj. 75.–76. lp.*).

Ministrija norāda, ka tai bijis zināms Ilūkstes novada domes viedoklis par reformu, jo dome bija sniegusi savus priekšlikumus par novada saglabāšanu gan 2019. gada 16. aprīļa vēstulē, kas pievienota Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinumam, gan 2019. gada 2. augusta vēstulē Ministrijai (*sk. lietas materiālu 20. sēj. 93.–101. lp.*). Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēma Ilūkstes novada domes 2019. gada 17. decembra vēstuli, kurai pievienoti domes 2019. gada 27. jūnija un 2019. gada 31. oktobra lēmumi. Šajos lēmumos atspoguļoti iedzīvotāju aptaujas rezultāti, kā arī pausts viedoklis, ka Ilūkstes novads ir saglabājams kā patstāvīga pašvaldība vai arī pievienojams Sēlijas novadam (*sk. lietas materiālu 20. sēj. 66.–74. lp.*).

Sākotnēji Ministrija piedāvāja izveidot jaunu Daugavpils novadu, kurā būtu iekļauta Daugavpils pilsēta un līdzšinējie Daugavpils un Ilūkstes novadi. Taču Likumprojektā, ko Ministru kabinets iesniedza Saeimai, Daugavpils pilsētai jau bija paredzēts atsevišķas pašvaldības statuss. Šāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums tika apspriests arī vairākās Komisijas sēdēs ar Ilūkstes novada domes priekšsēdētāja piedalīšanos.

Tādējādi Ilūkstes novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Ilūkstes novadu.

10.3. Ministrija norāda, ka tā vērtējusi Ilūkstes novada domes priekšlikumus un sniegusi uz tiem atbildes vairākās vēstulēs. Ilūkstes novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu Ministrija neesot atbalstījusi, jo līdzšinējā novada teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra un arī tā iedzīvotāju skaits neliecina par spēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas (*sk. lietas materiālu 20. sēj. 93.–101. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi par līdzšinējo Ilūkstes novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 31. janvārā, kā arī 14. un 25. februāra sēdēs. 2020. gada 31. janvāra sēdē, izskatot jautājumu par jaunā Daugavpils novada izveidi, Ministrijas pārstāvis sniedza pamatojumu Daugavpils novada un Ilūkstes

novada apvienošanai jaunajā Daugavpils novadā. Ilūkstes novada domes priekšsēdētājs, atsaucoties uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, norādīja, ka Ilūkstes novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība, bet, ja tas nav iespējams, tad apvienojams ar Aknīstes novadu, Rubenes un Dunavas pagastiem. Tāpat tika izteikts priekšlikums apvienot līdzšinējos Ilūkstes, Aknīstes, Jaunjelgavas, Jēkabpils, Neretas, Salas un Viesītes novadus vienā jaunā – Sēlijas – novadā. Komisijā notika debates par priekšlikumiem, kas attiecās uz līdzšinējo Ilūkstes novadu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 9, pieejams: www.saeima.lv*). Satversmes tiesa jau aplūkojusi to, kā Komisija un Saeima vērtēja Sēlijas novada izveidošanas iespēju (*sk. šā sprieduma 9.3. punktu*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz līdzšinējo Ilūkstes novadu, tika apspriesti 2020. gada 12. martā. Par attiecīgajiem priekšlikumiem notika debates. Visi priekšlikumi, kas attiecās uz Sēlijas novada izveidi vai Ilūkstes novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, tika noraidīti ar Saeimas balsojumu. Izskatot Likumprojektu Saeimā trešajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Ilūkstes novadu, tika apspriesti 2020. gada 3. jūnijā. Saeimas sēdē notika diskusijas par līdzšinējo Ilūkstes novadu un jauna – Sēlijas – novada izveidošanu, taču priekšlikumi, kas atšķīrās no sākotnējā Ministrijas piedāvātā administratīvi teritoriālā iedalījuma modeļa, tika noraidīti. Atbalstu guva vienīgi priekšlikums pārdēvēt jauno Daugavpils novadu par Augšdaugavas novadu (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 3. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Ilūkstes novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu vai jauna – Sēlijas – novada izveidošanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Ilūkstes novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21. un 10.23. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Ilūkstes novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

11. Carnikavas novada dome uzskata, ka tās apstrīdētās normas izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Turklāt likumdevēja pieņemtais risinājums ievērojami atšķiroties no tā, kas tika ietverts Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā. Sākotnēji Ministrija piedāvājusi izveidot Ādažu novadu, kurā būtu apvienoti Ādažu, Carnikavas, Garkalnes, Saulkrastu un Sējas novadi. Savukārt Likumprojekta izskatīšanas laikā Saeimā esot atbalstīts tāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kas paredzēja apvienot tikai līdzšinējos Ādažu un Carnikavas novadus. Tāpēc nevarot uzskatīt, ka Carnikavas novada dome un tās iedzīvotāji bija iepazīstināti ar konkrētu plānoto grozījumu projektu.

11.1. Carnikavas novada dome 2019. gada 8. maijā nosūtīja vēstuli Ministrijai, aicinot tās pārstāvjus piedalīties domes organizētajā publiskajā apspriešanā par plānotajiem reformas risinājumiem. Ministrija priekšlikumu noraidīja. 2019. gada 31. maijā dome organizēja iedzīvotāju aptauju. Aptaujā piedalījās 897 iedzīvotāji, no tiem 84,62 procenti pauda negatīvu viedokli pret Carnikavas novada iespējamo pievienošanu kādam citam novadam (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 72.–75. lp.*). 2019. gada sākumā Carnikavas novadā bija 9359 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

2019. gada 24. jūlijā Carnikavas novada dome pieņēma lēmumu neatbalstīt Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā piedāvātās administratīvi teritoriālā iedalījuma izmaiņas. Par šo lēmumu citstarp tika informēta Ministrija, Ministru kabinets, kā arī Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 49. lp.*).

2019. gada 25. jūlijā Ādažos notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot jaunajā Ādažu novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Ādažu, Carnikavas, Garkalnes, Saulkrastu, Sējas novadu domju deputāti, Ministrijas pārstāvji, kā arī citas personas. Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Carnikavas novadu Ādažu novadā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 65.–74. lp.*). Carnikavas novada domes deputāti tikšanās laikā pauda negatīvu viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, kā arī informēja par vēlmi saglabāt novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Carnikavas novada dome 2019. gada 11. decembrī vērsās pie Komisijas, Saeimas deputātiem un citām valsts amatpersonām, norādot, ka Likumprojekta izstrādes laikā nav notikušas konsultācijas ar pašvaldību un tas neatbilst reformas mērķim un Carnikavas novada iedzīvotāju interesēm, kā arī aicināja saglabāt šā novada patstāvību, jo pašvaldība spējot apmierināt savu iedzīvotāju vajadzības un pilnvērtīgi funkcionēt. 2019. gada 18. decembrī un 2020. gada 27. martā dome atkārtoti informēja Komisiju par to, ka neatbalsta Likumprojektā ietverto administratīvi

teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Carnikavas novadu, pamatojot savu viedokli ar novada pašpietiekamību (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 109.–114. lp., 135. lp. un 146.–152. lp.*).

Komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēdēs, izskatot Likumprojektu pirms pieņemšanas otrajā lasījumā, tika uzklauts Carnikavas novada domes priekšsēdētāja viedoklis. Viņš rosināja saglabāt novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Carnikavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

11.2. Carnikavas novada dome reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Carnikavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Carnikavas novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt šo novadu kā patstāvīgu novadu, bet iekļaut to jaunajā Ādažu novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 25. jūlijā Ādažos rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Carnikavas novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 18. jūnijā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 65.–66. lp.*).

Ministrijai bija zināms Carnikavas novada domes viedoklis par reformu. Tas pausts vēstulē Pašvaldību savienībai un pievienots Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinumam. Tāpat Ministrija saņēmusi Carnikavas novada domes 2019. gada 24. jūlija lēmumu par to, ka dome, balstoties uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, neatbalsta Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 79.–85. lp.*).

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēma Carnikavas novada domes 2019. gada 18. decembra lēmumu, kurā aicināts saglabāt Carnikavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Savukārt pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā Komisija saņēma Carnikavas novada domes priekšsēdētājas 2020. gada 27. marta vēstuli, kurā argumentēta šā novada spēja būt patstāvīgam (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 146.–152. lp.*). Domes priekšsēdētāja tika uzklauts arī divās Komisijas sēdēs. Lai gan Administratīvo teritoriju likumā pieņemtais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums attiecībā uz Ādažu novada sastāvu atšķiras no Ministrijas sākotnējā piedāvājuma, izmaiņas tieši attiecībā uz līdzšinējo Carnikavas novada pievienošanu Ādažu novadam netika veiktas.

Tādējādi Carnikavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Carnikavas novadu.

11.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Carnikavas novada domes priekšlikumus un sniegusi domei atbildes vairākās vēstulēs. Ministrija neesot atbalstījusi Carnikavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, jo šajā Pierīgas novadā tā līdzšinējās robežās neesot 15 000 iedzīvotāju, kas nodrošinātu pietiekamu pašvaldības budžeta kapacitāti nozīmīgu investīciju veikšanai. Turklāt šajā novadā neesot arī vidusskolas (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 79.–85. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi par līdzšinējo Carnikavas novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēdēs. Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē Carnikavas novada domes priekšsēdētāja izteica negatīvu viedokli par tāda Ādažu novada izveidi, kura sastāvā būtu arī līdzšinējais Carnikavas novads. Šajā sēdē tika diskutēts par to, kādam vajadzētu būt Ādažu novadam, piemēram, par to, vai Garkalnes pagasts pievienojams Ulbrokas novadam vai Ādažu novadam (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 7, pieejams: www.saeima.lv*). Komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdē, izskatot priekšlikumus, kas attiecās uz Carnikavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, Ministrijas pārstāvis norādīja, ka novadā nav pietiekams iedzīvotāju skaits un nav arī vidusskolas, tāpēc Carnikavas un Ādažu novadi ir apvienojami vienā novadā. Komisijas sēdē tika noraidīti priekšlikumi par patstāvīga Carnikavas novada saglabāšanu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 8, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz līdzšinējo Carnikavas novadu, tika apspriesti 2020. gada 12. martā. Šajā sēdē izskanēja viedokļi gan par to, kāpēc Ādažu novads būtu veidojams, apvienojot Ādažu novadu un Carnikavas novadu, gan arī par to, kāpēc šāda novada veidošana nebūtu atbalstāma, bet būtu saglabājams patstāvīgs Carnikavas novads. Saeima ar balsojumu atbalstīja priekšlikumu veidot Ādažu novadu, to apvienojot ar Carnikavas novadu (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Carnikavas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdē tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Carnikavas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 11.2. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Carnikavas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

12. Rugāju novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Konsultācijās ar Ministriju jautājumu uzdošanai esot atvēlētas tikai dažas minūtes un atbildes uz deputātu jautājumiem pēc būtības neesot sniegtas, turklāt iedzīvotāji neesot aicināti piedalīties šajā sanāksmē.

12.1. No 2019. gada 30. aprīļa līdz 7. maijam Rugāju novada dome rīkoja iedzīvotāju aptauju. Aptaujā piedalījās 355 iedzīvotāji, no kuriem 79 procenti atbalstīja novada saglabāšanu esošajā teritorijā, 12 procenti – apvienošanās ar Balvu novadu, bet seši procenti – apvienošanās ar Gulbenes novadu (*sk. lietas materiālu 11. sēj. 46. lp.*). 2019. gada sākumā Rugāju novadā bija 2193 iedzīvotāji (*sk.: iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Balvos 2019. gada 20. jūnijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot jaunajā Balvu novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Baltinavas, Balvu, Rugāju un Viļakas novadu domju deputāti, Ministrijas pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Rugāju novadu Balvu novadā (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 31.–38. lp.*). Savukārt Rugāju novada domes deputāti pauda negatīvu viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālo iedalījumu, kā arī informēja par vēlmi saglabāt savu novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Ministrija 2019. gada 28. novembrī organizēja tikšanos arī ar Rugāju novada iedzīvotājiem (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 43.–51. lp.*).

Rugāju novada dome 2019. gada 11. decembrī pieņēma lēmumu, citstarp norādot, ka priekšlikums šo novadu pievienot Balvu novadam nav pamatots ar rūpīgi izstrādātu analīzi par Rugāju novada pašvaldības sociālekonomiskajiem rādītājiem un nav skaidrs novadu apvienošanas mērķis. Šo lēmumu Pieteikuma iesniedzēja nosūtīja visiem Saeimas deputātiem (*sk. lietas materiālu 11. sēj. 46. lp.*). Rugāju novada domes priekšsēdētāja piedalījās Komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdē. Viņa norādīja, ka nav pamatots un izanalizēts tas, kā Ministrijas izstrādātās reformas rezultātā uzlabosies iedzīvotāju situācija, turklāt uzsvēra, ka nav notikušas arī konsultācijas ar Rugāju novada domi un pašvaldības iedzīvotājiem (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 9, pieejams: www.saeima.lv*). Likumprojekta izskatīšanas laikā 2020. gada 3. martā Rugāju novada dome nosūtīja vēstuli visām Saeimas frakcijām un Komisijai, izsakot viedokli, ka Likumprojekts nevar tikt virzīts tālāk, jo nav pienācīgi izvērtēts pašvaldības viedoklis, proti,

Rugāju novads varot pastāvēt kā patstāvīga pašvaldība (*sk. lietas materiālu 11. sēj. 71.–72. lp.*).

Tādējādi Rugāju novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

12.2. Rugāju novada dome tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Rugāju novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Rugāju novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Rugāju novadu kā patstāvīgu novadu, bet iekļaut to jaunajā Balvu novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 20. jūnijā Balvos rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Rugāju novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 27. maijā (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 31.–32. lp.*).

Ministrija norāda, ka tai bijis zināms Rugāju novada domes viedoklis par reformu, jo tas pausts 2019. gada 16. aprīļa vēstulē Pašvaldību savienībai un pievienots tās 2019. gada 18. aprīļa atzinumam (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 43.–51. lp.*). Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēma Rugāju novada domes 2019. gada 11. decembra lēmumu, kurā pausts negatīvs viedoklis par reformas piedāvājumu. Savukārt pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā Komisija saņēma Rugāju novada domes priekšsēdētājas 2020. gada 3. marta vēstuli, kurā sniegti argumenti tam, ka Rugāju novads var būt patstāvīgs (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 6.–11. lp.*). Rugāju novada domes priekšsēdētāja tika uzklausīta arī Komisijas sēdē. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Rugāju novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Rugāju novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Rugāju novadu.

12.3. Ministrija norāda, ka, vērtējot Rugāju novada domes priekšlikumus, secināts, ka Rugāju novads tā līdzšinējās robežās neietver reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru un arī novada iedzīvotāju skaits neliecina par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas. Tādēļ Ministrija neesot piedāvājusi saglabāt Rugāju novadu kā patstāvīgu novadu (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 43.–51. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Rugāju novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdē. Šajā sēdē Ministrijas pārstāvis citstarp sniedza informāciju par jaunā Balvu novada sastāvu, iedzīvotāju

skaitu un administratīvo centru. Balvi esot līdzšinējiem Baltinavas, Rugāju un Viļakas novadiem tuvākais attīstības centrs, un Balvu novadā minēto novadu iedzīvotāji atrodot arī darba vietas. Turklāt jaunajā novadā iekļaujamās pašvaldības jau šobrīd cieši sadarbojoties vairākās jomās. Balvu novada domes priekšsēdētāja vietniece, Baltinavas novada domes priekšsēdētāja un Rugāju novada domes priekšsēdētāja izteica bažas par to, vai apvienotajā novadā būs iespējams nodrošināt iedzīvotājiem tādus pašus pakalpojumus kā līdz šim. Tāpat tika norādīts uz sliktu ceļu stāvokli un darbaspēka aizplūšanu no Latgales, apšaubot to, ka apvienošana lielākā novadā palīdzēs šīs problēmas atrisināt. Ministrijas pārstāvis, atbildot uz šiem argumentiem, norādīja, ka Latgalei ir īpaša finansējuma programma, tāpēc pašvaldībām ir iespēja risināt minētās problēmas un attīstīt uzņēmējdarbību. Tāpat Ministrijas pārstāvis informēja, ka būs paredzēti līdzekļi ceļu remontam, turklāt attīstības centros kopumā būs lielākas iespējas plānot un piedāvāt pakalpojumus iedzīvotājiem, tāpēc nav pamatoti apsvērt mazu novadu saglabāšanas iespējas. Diskusijā piedalījās arī Komisijas locekļi un Pašvaldību savienības pārstāvis. Pēc viedokļu uzklaušanās Komisija neatbalstīja priekšlikumu saglabāt Rugāju novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 9, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Rugāju novadu, tika apspriesti 2020. gada 12. martā. Par attiecīgajiem priekšlikumiem notika debates, kurās atsevišķi deputāti citstarp izteicās, ka Rugāju novads jā saglabā kā patstāvīga pašvaldība, jo Balvu novada attīstības potenciāls ir pārāk zems. Otrajā lasījumā Saeimā, lemjot ar balsojumu, tomēr tika atbalstīta Rugāju novada pievienošana Balvu novadam (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Rugāju novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdē tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Rugāju novada priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 12.10. un 12.13. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Rugāju novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

13. Iecavas novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Ministrijas rīkoto konsultāciju laikā atbildes uz Iecavas novada pašvaldības deputātu jautājumiem neesot sniegtas pēc būtības.

13.1. Iecavas novada dome 2019. gada 28. maijā pieņēma lēmumu no 2019. gada 3. jūnija līdz 1. jūlijam rīkot iedzīvotāju aptauju par to, vai novada iedzīvotāji atbalsta Iecavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu. 2019. gada sākumā Iecavas novadā bija 8993 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*). Aptaujā piedalījās 1293 iedzīvotāji, no tiem 97,4 procenti atbalstīja Iecavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 90.–93. lp.*). Par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem tika informēta arī Ministrija, Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija un citas komisijas, frakcijas un pie frakcijām nepiederošie deputāti, kā arī Pašvaldību savienība (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 94.–95. lp.*).

Bauskā 2019. gada 12. jūnijā notika Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot jaunajā Bauskas novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Bauskas, Iecavas, Rundāles un Vecumnieku novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Iecavas novadu Bauskas novadā (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 30.–37. lp. un 50.–61. lp.*). 2019. gada 13. jūnijā Iecavā notika iedzīvotāju sapulce, kurā piedalījās arī Ministrijas pārstāvis (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 87. lp.*).

Iecavas novada dome 2019. gada 31. jūlija vēstulē Ministrijai bija izteikusi divus priekšlikumus: saglabāt Iecavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību ar Iecavas pilsētu kā administratīvo centru vai apvienot Iecavas novadu ar Baldones novadu, Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu, kā arī Olaines novada daļu. Šādas apvienošanas rezultātā varot tikt izveidota ģeogrāfiski vienota teritorija, kuras iedzīvotāju skaits sasniegtu 15 000.

Iecavas novada domes 2019. gada 26. novembra lēmumā norādīts, ka šā novada pievienošana Bauskas novadam ir nepamatota un neatbilst Iecavas novada iedzīvotāju interesēm un labas pārvaldības principam. Lēmums nosūtīts Saeimai, Ministru kabinetam, Komisijai un citām valsts institūcijām un amatpersonām. Par šo viedokli dome informējusi vairākas valsts institūcijas un amatpersonas arī 2019. gada 5. decembra, 2020. gada 3. un 23. marta vēstulēs (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 99.–102. lp., 114.–116. lp. un 136.–138. lp.*).

Iecavas novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdē, kurā tika diskutēts par priekšlikumu apvienot Iecavas novadu un Baldones novadu. Priekšsēdētājs informēja, ka ir veikta iedzīvotāju aptauja un vairākums iedzīvotāju vēlas Iecavas novada kā

patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, taču piekrīt arī tā apvienošanai ar Baldones novadu un Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu. Iecavas novada domes priekšsēdētājs piedalījās arī Komisijas 2020. gada 14. februāra sēdē, kurā tika diskutēti priekšlikumi par jauno Bauskas novadu. Viņš atkārtoti norādīja, ka neatbalsta izmaiņas, kas skar Iecavas novadu, un uzsvēra, ka Iecavas novads vēlas apvienoties ar Baldones novadu un Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 28. janvāra un 14. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 8 un Nr. 13, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Iecavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

13.2. Iecavas novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu vēlmi saglabāt Iecavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību, kā arī par vairākiem priekšlikumiem apvienoties jaunā novadā, piemēram, ar Baldones novadu, Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu un Olaines novada daļu.

Ministrija konsultējās ar Iecavas novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Iecavas novadu kā patstāvīgu novadu, bet iekļaut to jaunajā Bauskas novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 12. jūnijā Bauskā rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Iecavas novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 27. maijā (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 30.–31. lp.*).

Ministrijai bija zināms Iecavas novada domes viedoklis par piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, jo tas bija pievienots Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinumam. Ministrijas pārstāvis piedalījās arī 2019. gada 13. jūnija iedzīvotāju sapulcē, kurā savu viedokli puda gan pašvaldības deputāti, gan iedzīvotāji. Ministrija bija saņēmusi gan Iecavas novada domes 2019. gada 31. jūlija vēstuli, gan arī 2019. gada 31. jūlija lēmumu, ar kuru apstiprināti iedzīvotāju aptaujas rezultāti (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 42.–49. lp.*).

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēma Iecavas novada domes 2019. gada 26. novembra lēmumu un domes priekšsēdētāja 2019. gada 5. decembra vēstuli. Šajos dokumentos atspoguļoti novada iedzīvotāju aptaujas rezultāti un pašvaldības viedoklis par reformas piedāvājumu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 3.–10. lp.*). Iecavas novada domes priekšsēdētājs uzklusītais vairākās Komisijas sēdēs. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Iecavas novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Iecavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Iecavas novadu.

13.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Iecavas novada domes priekšlikumus un atbildējusi uz tiem vairākās vēstulēs. Taču Iecavas novada līdzšinējās robežās neesot attīstības centra un tam neesot tiešas robežas ar Rīgas pilsētu. Novadam robežas ar Rīgas pilsētu nebūtu arī tad, ja atbilstoši Iecavas novada domes priekšlikumam tas tiktu apvienots ar Baldones novadu, Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu un Olaines novada daļu. Tāpēc Ministrija neesot piedāvājusi iespēju saglabāt Iecavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 42.–49. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi par līdzšinējo Iecavas novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 28. janvāra un 14. februāra sēdēs. Komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdē tika vērtēti priekšlikumi saglabāt Iecavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai arī veidot jaunu novadu, kurā tiktu apvienots Iecavas novads un Baldones novads. Ministrijas pārstāvis norādīja, ka Iecavas novadam tuvākais attīstības centrs ir Bauska, ar kuru Iecavai ir arī vēsturiski ilgstoša sadarbība. Turklāt tādā gadījumā, ja pieņemtu Iecavas novada domes priekšlikumu par novadu apvienošanu, tiktu izveidots novads bez attīstības centra. Komisijas sēdē netika atbalstīts priekšlikums par tāda novada veidošanu, kura sastāvā būtu līdzšinējie Iecavas un Baldones novadi (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 8, pieejams: www.saeima.lv*).

Komisijas 2020. gada 14. februāra sēdē tika skatīti jautājumi par jaunā Bauskas novada izveidi. Ministrijas pārstāvis sniedza pamatojumu jaunā Bauskas novada izveidei un informēja, ka šajā novadā apvienojamās pašvaldības jau tagad sadarbojas izglītības, kultūras, sporta, tūrisma, civilās aizsardzības jomā, kā arī ir kopīgi dibinājušas biedrības. Pēc Ministrijas ieskata, jaunā novada pašvaldība spēs izpildīt visas tai nodotās funkcijas. Iecavas novada domes priekšsēdētājs norādīja, ka neatbalsta izmaiņas, kas skar Iecavas novadu, un ka novads vēlas apvienoties ar Baldones novadu, Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu, kā arī Olaines novada daļu. Apspriežot šo iespēju, Ministrijas pārstāvis atzina: lai arī Iecavai ir lielas attīstības iespējas, šāda novada sastāvā nebūtu attīstības centra, bet novada attīstībai – pietiekamas ekonomiskās aktivitātes. Komisija atbalstīja Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, proti, līdzšinējā Iecavas novada iekļaušanu jaunajā Bauskas novadā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 13, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Iecavas novadu, tika apspriesti 2020. gada 12. martā. Debatēs par šiem priekšlikumiem izskanēja viedokļi gan par to, kāpēc jaunais Bauskas novads būtu veidojams, gan arī par to, kāpēc šāds novads nebūtu veidojams, bet būtu veidojams patstāvīgs Iecavas novads. Trešajā lasījumā priekšlikumus, kas attiecās uz Iecavas novadu, Saeima izskatīja 2020. gada 2. jūnijā. Otrajā un trešajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, atbalstīja Iecavas novada pievienošanu Bauskas novadam (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 2. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Iecavas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdē tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Iecavas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 13.8. un 13.9. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Iecavas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

14. Rundāles novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Ministrijas rīkotajās konsultācijās pašvaldības deputātiem neesot bijusi iespēja uzdot jautājumus, turklāt uz šo tikšanos neesot aicināti novada iedzīvotāji.

14.1. Bauskā 2019. gada 12. jūnijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot jaunajā Bauskas novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Bauskas, Iecavas, Rundāles, Vecumnieku novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Rundāles novadu Bauskas novadā (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 69.–80. lpp.*).

Rundāles novada dome organizēja iedzīvotāju aptauju no 2019. gada 8. jūlija līdz 7. augustam. 2019. gada sākumā Rundāles novadā bija 3691 iedzīvotājs (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*). Savukārt aptaujā piedalījās 973 iedzīvotāji, no tiem 95,68 procenti balsoja par to, lai Rundāles novads tiktu saglabāts kā patstāvīga pašvaldība. Rundāles novada dome 2019. gada 12. augustā, ņemot vērā iedzīvotāju aptaujas rezultātus, pieņēma lēmumu neatbalstīt Rundāles

novada apvienošanu ar Bauskas, Iecavas un Vecumnieku novadiem. Šis lēmums tika nosūtīts Saeimai, Ministru kabinetam un Ministrijai (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 145.–148. lp.*). Savukārt 2019. gada 28. novembrī dome pieņēma lēmumu, kurā izteica negatīvu viedokli par reformas norisi un ierosināja saglabāt Rundāles novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Šis lēmums nosūtīts Komisijai (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 1.–5. lp.*).

Rundāles novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 14. februāra sēdē, kurā tika vērtēti priekšlikumi par jaunā Bauskas novada izveidi. Priekšsēdētājs norādīja, ka iedzīvotāji aptaujā ir atbalstījuši Rundāles novada saglabāšanu tā esošajās robežās (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 13, pieejams: www.saeima.lv*).

Tādējādi Rundāles novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

14.2. Rundāles novada dome tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Rundāles novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Rundāles novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Rundāles novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Bauskas novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 12. jūnijā Bauskā rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Rundāles novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 27. maijā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 69. lp.*). Ministrijai bija nosūtīts arī Rundāles novada domes 2019. gada 12. augusta lēmums, kurā, atsaucoties uz iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, norādīts, ka dome neatbalsta teritoriālā iedalījuma modeli, kas paredz Rundāles novada pašvaldību apvienot ar Bauskas, Iecavas un Vecumnieku novadu pašvaldībām (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 60.–68. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Rundāles novada domes 2019. gada 28. novembra lēmumu, kurā izteikts viedoklis par administratīvi teritoriālo reformu un pašvaldību skarošajām izmaiņām. Savukārt pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā Komisija saņēma Rundāles novada domes 2020. gada 3. marta vēstuli, kurā dome lūdza iekļaut Likumprojektā Rundāles novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 49.–55. lp.*). Rundāles novada domes priekšsēdētājs tika uzklauts arī Komisijas sēdē. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Rundāles novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Rundāles novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Rundāles novadu.

14.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Rundāles novada domes priekšlikumus un sniegusi uz tiem atbildes vairākās vēstulēs. Ministrija šiem priekšlikumiem neesot piekritusi, jo līdzšinējā Rundāles novada iedzīvotāju skaits neliecina par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un apgrūtina investīciju piesaisti. Rundāles novadā neesot arī reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 60.–68. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi par līdzšinējo Rundāles novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 14. februāra sēdē. Šajā sēdē Ministrijas pārstāvis sniedza jaunā Bauskas novada izveidošanas pamatojumu un tika uzklausi attiecīgajā novadā apvienojamo novadu domju priekšsēdētāji. Rundāles novada domes priekšsēdētājs informēja klātesošos par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, kas liecina, ka iedzīvotāju vairākums vēlas, lai Rundāles novads tiktu saglabāts kā patstāvīga pašvaldība arī pēc administratīvi teritoriālās reformas. Pēc diskusijām, kurās piedalījās Ministrijas pārstāvis, Komisijas locekļi, domju priekšsēdētāji un citas personas, Komisija noraidīja priekšlikumu saglabāt Rundāles novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 13, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Rundāles novadu, tika apspriesti 2020. gada 12. martā. Par tiem notika debates, kuru laikā izskanēja viedokļi gan par to, kāpēc būtu veidojams jauns Bauskas novads, gan arī par to, kāpēc šāds novads nebūtu veidojams, bet būtu saglabājams patstāvīgs Rundāles novads. Otrajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, atbalstīja Rundāles novada pievienošanu Bauskas novadam (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Rundāles novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Rundāles novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 13.3., 13.6. un 13.20. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Rundāles novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

15. Pēc Auces novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās iedzīvotājiem. Ministrijas organizēto konsultāciju laikā uz deputātu jautājumiem neesot sniegtas atbildes pēc būtības.

15.1. Dobelē 2019. gada 19. jūlijā notika Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Dobeles novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Auces, Dobeles, Tērvetes novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Auces novadu Dobeles novadā (*sk. lietas materiālu 23. sēj. 28.–46. lp.*).

No 2019. gada 17. jūnija līdz 12. jūlijam Auces novada dome rīkoja iedzīvotāju aptauju, lai noskaidrotu, vai iedzīvotāji vēlas saglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Aptaujā piedalījās 712 iedzīvotāji, no kuriem 97,98 procenti atbalstīja Auces novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 84.–87. lp.*). 2019. gada sākumā Auces novadā bija 6980 iedzīvotāji (*sk.: iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Auces novada dome 2019. gada 11. septembrī pieņēma lēmumu par to, ka neatbalsta Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālo iedalījumu. Lēmumā norādīts, ka reforma ir atrauta no reģionālās attīstības un citu nozaru reformu plāniem un nav ekonomiskā pamatojuma tam, kā resursu koncentrācija mazākā skaitā attīstības centru uzlabos kopējo ekonomisko un sociālo situāciju valstī (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 84.–87. lp.*).

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Auces novada dome nosūtīja Komisijai savus 2019. gada 11. septembra un 2019. gada 11. decembra lēmumus. 2019. gada 11. decembra lēmumā Komisija aicināta izvērtēt iespēju saglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību un apsvērt priekšlikumu pievienot Auces novada administratīvajai teritorijai līdzšinējā Saldus novada Jaunaucē, Rubas un Vadakstes pagastus, kuri vēsturiski ietilpuši Auces rajona sastāvā (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 88.–94. lp.*).

Auces novada domes priekšsēdētāja piedalījās Komisijas 2020. gada 18. februāra sēdē, kurā tika vērtēti priekšlikumi par jaunā Dobeles novada izveidi. Priekšsēdētāja norādīja uz daudzām problēmām Auces novadā un apšaubīja to, ka ar apvienošanas lielākā novadā tās tiks atrisinātas un ka novadā šobrīd pieejamie pabalsti un pakalpojumi arī pēc apvienošanās būs iedzīvotājiem pieejami (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 14, pieejams: www.saeima.lv*).

Tādējādi Auces novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

15.2. Auces novada dome tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Auces novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Dobeles novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 19. jūlijā Dobelē rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Auces novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 4. jūnijā (*sk. lietas materiālu 23. sēj. 7.–8. lp.*). Auces novada domes viedoklis, proti, tas, ka dome neatbalsta reformas piedāvājumu un vēlas novada saglabāšanu tā līdzšinējā teritorijā, Ministrijai bija darīts zināms ar Auces novada domes 2019. gada 30. un 31. jūlija vēstulēm, kā arī domes 2019. gada 11. septembra lēmumu. Ministrijai bija zināmi arī Auces novada domes organizētās iedzīvotāju aptaujas rezultāti (*sk. lietas materiālu 23. sēj. 16.–25. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Auces novada domes 2019. gada 12. decembra vēstuli, kurai pievienoti Auces novada domes 2019. gada 11. septembra un 11. decembra lēmumi. Šajos dokumentos izteikts viedoklis par administratīvi teritoriālo reformu un Auces novada pašvaldību skarošajām izmaiņām (*sk. lietas materiālu 23. sēj. 1.–6. lp.*). Auces novada priekšsēdētāja uzklaušīta arī Komisijas sēdē. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Auces novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Auces novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Auces novadu.

15.3. Ministrija norāda, ka tā vairākās Auces novada domei nosūtītajās vēstulēs sniegusi izvērtējumu par domes priekšlikumiem. Ministrija nepiedāvāja saglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību, jo novada līdzšinējās robežas nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra un arī iedzīvotāju skaits neliecina par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas. Turklāt novadā neesot iespējams izveidot perspektīvu vidusskolu (*sk. lietas materiālu 23. sēj. 16.–25. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi par līdzšinējo Auces novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 18. februāra sēdē. Tajā Ministrijas pārstāvis sniedza informāciju

par jaunveidojamā novada sastāvu, iedzīvotāju skaitu, budžetu un administratīvo centru, kā arī par sadarbību, kas jau izveidojusies starp jaunajā Dobeles novadā iekļaujamiem novadiem, tostarp izglītības, kultūras, sporta un civilās aizsardzības jomā. Auces novada domes priekšsēdētāja informēja, ka Auces novads esot izteikta pierobežas pašvaldība un ģeogrāfiskā novietojuma dēļ investoriem par šo novadu neesot intereses. Proti, Auces novads esot tālu no Rīgas, neatrodoties blakus lielajām automaģistrālēm un dzelzceļam. Valsts un vietējā mēroga ceļu stāvoklis esot slikts. Vērojama darbaspējīgo iedzīvotāju aizplūšana no novada, bet novadā esot ievērojams skaits trūcīgu pensionāru. Priekšlikumi saglabāt Auces novadu kā patstāvīgu pašvaldību Komisijā neguva atbalstu un tika noraidīti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 14, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Auces novadu, tika atsaukti. Trešajā lasījumā priekšlikumi, kas attiecās uz Auces novadu, tika izskatīti 2020. gada 3. jūnijā. Priekšlikumus, kas attiecās uz Auces novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, Saeima neatbalstīja (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 3. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Auces novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Auces novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19. un 16.20. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Auces novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

16. Pēc Ozolnieku novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās iedzīvotājiem. Konsultācijās ar Ministriju neesot bijis iespējas tai uzdot jautājumus, turklāt novada iedzīvotāji uz šo tikšanos neesot aicināti.

16.1. Jelgavā 2019. gadā 12. jūnijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot

Jelgavas novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Jelgavas pilsētas, Jelgavas un Ozolnieku novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Ozolnieku novadu Jelgavas novadā (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 35.–40. lp.*).

Ozolnieku novada dome organizēja iedzīvotāju aptauju, kas noslēdzās 2019. gada 15. septembrī. Aptaujā piedalījās 882 iedzīvotāji, un no tiem 95 procenti balsoja par to, lai saglabātu Ozolnieku novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 90.–94. lp.*). 2019. gada sākumā Ozolnieku novadā bija 10 705 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Ozolnieku novada dome 2019. gada 26. septembrī pieņēma lēmumu par to, ka neatbalsta Ozolnieku novada pievienošanu Jelgavas novadam, jo tā neatbilst iedzīvotāju interesēm. Tāpat lēmumā norādīts, ka Ministrijas veiktās konsultācijas bija juridiski nekorektas un netaisnīgas. Dome šo lēmumu nosūtīja Valsts prezidentam, Ministru kabinetam, Ministrijai un Pašvaldību savienībai (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 81.–84. lp.*). 2019. gada 16. decembrī dome pieņēma lēmumu, ar kuru vēlreiz apstiprināja, ka tā, ņemot vērā iedzīvotāju viedokli, neatbalsta Ozolnieku novada iekļaušanu Jelgavas novadā. Šo lēmumu dome nosūtīja Komisijai (*sk. Ozolnieku novada domes 2019. gada 16. decembra ārkārtas sēdes lēmumu Nr. 1, pieejams Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Ozolnieku novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 18. februāra sēdē. Viņš skaidroja, ka Ozolnieku novads pats spēj ekonomiski attīstīties, turklāt bez papildu finanšu līdzekļiem no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda. Tāpēc Ozolnieku novads esot jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 14, pieejams: www.saeima.lv*).

Tādējādi Ozolnieku novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

16.2. Ozolnieku novada dome reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Ozolnieku novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Ozolnieku novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Ozolnieku novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Jelgavas novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 12. jūnijā Jelgavā rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Ozolnieku novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 27. maijā (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 33.–34. lp.*). Ministrijai bija zināms Ozolnieku novada domes viedoklis par reformas piedāvājumu, jo

2019. gada 17. oktobrī Ozolnieku novada dome Ministrijai iesniedza savu 2019. gada 26. septembra lēmumu. Jau pēc Likumprojekta iesniegšanas Saeimai, 2019. gada 22. un 24. oktobrī, Ministrija saņēma Ozolnieku novada domes vēstules, kurās Ministrija citstarp aicināta saglabāt šo novadu tā esošajās robežās. Ministrijas rīcībā bija arī informācija par Ozolnieku novadā veikto iedzīvotāju aptauju un tās rezultātiem (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 45.–54. lp.*).

Sākotnēji Ministrija bija piedāvājusi izveidot jaunu Jelgavas novadu, tajā apvienojot Ozolnieku novadu, Jelgavas novadu un Jelgavas pilsētu. Likumprojekta izskatīšanas gaitā tika nolemts Jelgavas novadā apvienot tikai Ozolnieku novadu un Jelgavas novadu. Ozolnieku novada domes priekšsēdētājs tika uzklauts arī Komisijas sēdē. Lai gan Administratīvo teritoriju likumā pieņemtais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums attiecībā uz Jelgavas novada sastāvu atšķiras no sākotnējā Ministrijas piedāvājuma, izmaiņas attiecībā uz līdzšinējā Ozolnieku novada iekļaušanu Jelgavas novada sastāvā netika veiktas.

Tādējādi Ozolnieku novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Ozolnieku novadu.

16.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Ozolnieku novada domes priekšlikumus un sniegusi uz tiem atbildes vairākās vēstulēs. Ņemot vērā to, ka Ozolnieku novads tā līdzšinējās robežās neietver reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru, ka šā novada iedzīvotāju skaits neliecina par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas un ka novadā nav arī perspektīvas vidusskolas, Ministrija neesot piedāvājusi saglabāt Ozolnieku novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 45.–54. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Ozolnieku novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 18. februāra sēdē. Ministrijas pārstāvis tajā sniedza informāciju par jaunā Jelgavas novada sastāvu, iedzīvotāju skaitu, budžetu un administratīvo centru. Tika norādīts arī uz jaunajā novadā iekļaujamo pašvaldību sadarbību izglītības, kultūras, sporta, veselības aprūpes, civilās aizsardzības un tūrisma jomā. Ozolnieku novada domes priekšsēdētājs skaidroja, ka novadā ir salīdzinoši zems bezdarba līmenis un pašvaldība sniedz pakalpojumus saviem iedzīvotājiem par samērīgu maksu. Turklāt Ozolnieku novada iedzīvotāju aptaujas rezultāti liecinot par to, ka iedzīvotāju vairākums neatbalsta Ozolnieku novada apvienošanu ar Jelgavas novada un Jelgavas pilsētas teritorijām, tāpēc Ozolnieku novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība arī pēc administratīvi teritoriālās reformas. Diskusijā par jaunā Jelgavas novada izveidi piedalījās Komisijas

locekļi, Ministrijas pārstāvis, Pašvaldību savienības pārstāvji un citi klātesošie. Ministrijas pārstāvis skaidroja, ka līdzšinējais Ozolnieku novads ir Jelgavas aglomerācijas daļa un Jelgavas pilsētai ir izteikta ekonomiskā ietekme uz Ozolnieku novadu. Komisija neatbalstīja priekšlikumu, kurš paredzēja saglabāt līdzšinējo Ozolnieku novadu kā patstāvīgu pašvaldību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 14, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Ozolnieku novadu, tika atsaukti. Savukārt trešajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, atbalstīja Ozolnieku novada pievienošanu Jelgavas novadam (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 3. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Ozolnieku novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Ozolnieku novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Ozolnieku novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

17. Salas novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās iedzīvotājiem.

17.1. Jēkabpilī 2019. gada 19. jūnijā notika Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Jēkabpils novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Jēkabpils pilsētas, Aknīstes, Jēkabpils, Krustpils, Salas un Viesītes novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Salas novadu Jēkabpils novadā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 44.–52. lp.*).

Salas novada dome 2019. gada 25. jūlijā pieņēma lēmumu neatbalstīt Salas novada pievienošanu Jēkabpils novadam, citstarp norādot, ka līdz šim pašvaldība ir spējusi pildīt visas tai noteiktās funkcijas un Ministrijas apkopotie dati neliecina, ka reforma sasniegs tās mērķi. Arī domes 2019. gada

28. novembra lēmumā ietverts viedoklis, ka Salas novads saglabājams kā patstāvīga pašvaldība, bet, ja tas nav iespējams, tad apvienojams ar Aknīstes, Jēkabpils, Krustpils un Viesītes novadiem vai arī būtu veidojams jauns – Sēlijas – novads. Šis lēmums nosūtīts Saeimai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 51.–52. lp., 55. lp. un 57. lp.*).

Salas novada domes priekšsēdētāja Komisijas 2020. gada 14. februāra sēdē norādīja, ka ar novadu robežu grozišanu nevar uzlabot valsts attīstību vai cilvēku labklājību, turklāt neviens Ministrijas pārstāvis pašvaldībā nav bijis un iedzīvotāju viedoklis nav uzklauts. Domes priekšsēdētājas viedoklis par Jēkabpils valstspilsētu kā atsevišķu pašvaldību tika uzklauts arī Komisijas 2020. gada 12. maija sēdē pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra un 12. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 13 un Nr. 26, pieejami: www.saeima.lv*).

Salas novada dome norāda, ka tā nav rīkojusi novada iedzīvotāju aptauju, jo bija informēta par to, ka vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs apturējis Ikšķiles novada iedzīvotāju aptaujas organizēšanu, un tādēļ neesot bijis zināms, vai aptaujas veidā drīkst noskaidrot iedzīvotāju viedokli. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tieši pašvaldības domes kompetencē ir iedzīvotāju viedokļa noskaidrošana reformas sagatavošanas laikā, lai darītu to zināmu valsts institūcijām (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 23.3. punktu*).

Salas novada dome nenoskaidroja iedzīvotāju viedokli, tomēr novada iedzīvotāji to apkopoja paši. Proti, pret Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu tika savākti un domei iesniegti 584 iedzīvotāju paraksti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 51.–54. lp.*). 2019. gada sākumā Salas novadā bija 3647 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*). Tātad Salas novada domei iedzīvotāju viedoklis bija zināms un par to tika informēta arī Ministrija un Komisija.

Tādējādi Salas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

17.2. Salas novada dome reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Salas novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai arī apvienoties ar citām pašvaldībām Sēlijas novadā.

Ministrijai bija zināms Salas novada pašvaldības viedoklis par piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, jo tas bija pievienots Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinumam. Tāpat Ministrija saņēma arī Salas novada domes 2019. gada 25. jūlija lēmumu (*sk. lietas*

materiālu 2. sēj. 57.–65. lp.). Ministrija konsultējās ar Salas novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Salas novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Jēkabpils novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 19. jūnijā Jēkabpilī rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Salas novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 27. maijā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 42.–43. lp.*). Šo konsultāciju laikā Salas novada domes priekšsēdētāja pauda negatīvu viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Salas novada domes 2019. gada 2. decembra vēstuli, kurai pievienoti Salas novada domes 2019. gada 25. jūlija un 28. novembra lēmumi. Salas novada dome 2020. gada 3. martā nosūtīja Komisijai, visām Saeimas frakcijām un pie frakcijām nepiederošiem deputātiem vēstuli, kurā norādīts, ka Likumprojekts nevar tikt virzīts tālāk, jo nav ņemts vērā pašvaldības viedoklis un nav sniegtas atbildes uz būtiskiem jautājumiem par plānoto reformu. Arī domes 2020. gada 24. marta vēstulē jau minētajiem adresātiem un Pašvaldību savienībai norādīts, ka Salas novads saglabājams kā patstāvīga pašvaldība, bet, ja tas nav iespējams, apvienojams ar Aknīstes, Jēkabpils, Krustpils un Viesītes novadiem vai arī būtu izveidojams jauns – Sēlijas – novads (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 11.–17. lp.*). Salas novada domes priekšsēdētāja tika uzklaušīta arī Komisijas sēdē. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Salas novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Salas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Salas novadu.

17.3. Ministrija norāda, ka tā, vērtējot Salas novada domes priekšlikumus, secinājusi, ka tie neatbilst reformas mērķim un novadu veidošanas kritērijiem, tostarp Salas novads tā līdzšinējās robežās neietver reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru. Arī skolēnu skaits novadā neesot pietiekams, lai varētu tikt izveidota perspektīva vidusskola, un iedzīvotāju skaits kopumā neliecinot par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 57.–65. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Salas novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 14. februāra sēdē, izskatot jautājumu par Jēkabpils novada izveidi. Šajā sēdē Ministrijas pārstāvis informēja, ka tām pašvaldībām, kuras, kā paredzēts, veidos jauno Jēkabpils novada pašvaldību, jau ir iedibināta sadarbība izglītības, kultūras, sporta, sabiedriskā transporta, civilās aizsardzības un atkritumu apsaimniekošanas jomā, turklāt tās ir kopīgi dibinājušas biedrības. Tika norādīts arī tas, ka jaunā Jēkabpils novada pašvaldība spēs izpildīt visus tai noteiktos uzdevumus. Salas novada domes

priekšsēdētāja pauda viedokli, ka novadu robežu mainīšana neatrisinās ekonomiskās attīstības problēmas, un vērsa uzmanību uz to, ka Salas novadam, atšķirībā no Jēkabpils pilsētas un novada, gandrīz nav parādsaistību. Ministrijas pārstāvis, atbildot uz šo argumentu, norādīja, ka pilsētai, kura nav apvienota ar apkārtējiem novadiem, ir nepieciešamas daudz lielākas investīcijas, jo apkārtējo novadu iedzīvotāji izmanto pilsētas infrastruktūru un dodas uz pilsētu saņemt pakalpojumus. Tāpēc esot nepieciešams tas, lai pilsēta ar apkārtējiem novadiem veidotu vienotu ekonomisko telpu. Turklāt, ņemot vērā iedzīvotāju skaita samazināšanos gandrīz visos novados, vajagot racionalizēt pašvaldību līdzekļu izmantošanu un padarīt pārvaldi efektīvāku. Diskusijā piedalījās arī Komisijas locekļi, Pašvaldību savienības pārstāvis un citi klātesošie. Priekšlikumi saglabāt Salas novadu kā patstāvīgu pašvaldību Komisijas sēdēs tika noraidīti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 14. februāra un 12. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 13 un Nr. 26, pieejami: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Salas novadu, tika atsaukti. Savukārt 2020. gada 3. jūnijā trešajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, noraidīja priekšlikumus par Salas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu un atbalstīja Salas novada pievienošanu Jēkabpils novadam (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 3. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas attiecās uz Salas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, bet tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Salas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 19.18. un 19.20. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Salas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

18. Salacgrīvas novada dome uzskata, ka tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās iedzīvotājiem. Ministrijas rīkoto konsultāciju laikā jautājumiem esot atvēlēts pārāk maz laika, tos varējuši uzdot vienīgi pašvaldību deputāti un atbildes Ministrijas pārstāvji neesot snieguši pēc būtības. Turklāt iedzīvotāji šajā sanāksmē neesot varējuši piedalīties.

18.1. Limbažos 2019. gada 25. jūlijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Limbažu novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Alojās, Limbažu un Salacgrīvas novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Salacgrīvas novadu Limbažu novadā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 134.–138. lp.*).

Salacgrīvas novada domes 2019. gada 23. oktobra lēmumā norādīts, ka šā novada apvienošana ar Limbažu novadu atzīstama par nepamatotu. Savukārt domes 2019. gada 11. decembra lēmumā uzsvērts, ka piedāvātajā Likumprojektā nav izvērtētas Salacgrīvas novada attīstības perspektīvas. Tāpat lēmumā ietverts priekšlikums, ka novadus bez attīstības centra to teritorijā var veidot ne tikai Pierīgā, bet arī pierobežā. Minētais lēmums nosūtīts Komisijai (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 56. lp. un Salacgrīvas novada domes 2019. gada 11. decembra ārkārtas sēdes protokolu Nr. 498, pieejams Saeimas likumprojektu reģistrā*).

No 2020. gada 20. februāra līdz 24. februārim Salacgrīvas novada dome organizēja pašvaldības iedzīvotāju aptauju. Aptaujā piedalījās 718 iedzīvotāji, un 61 procents no viņiem atbalstīja iespēju izveidot jaunu – Piejūras – novadu, kurā tiktu apvienots Saulkrastu novads, Salacgrīvas novads un Limbažu novada Skultes pagasts (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 17.–18. lp.*). 2020. gada sākumā Salacgrīvas novadā bija 7707 iedzīvotāji (*sk.: iedzīvotāju reģistra statistika 2020. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Salacgrīvas novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēdēs. 2020. gada 11. februāra sēdē viņš informēja Komisiju par to, ka dome ir pieņēmusi lēmumu par nepieciešamību saglabāt Salacgrīvas novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Savukārt 2020. gada 25. februāra sēdē Salacgrīvas novada domes priekšsēdētājs informēja klātesošos, ka iedzīvotāju aptaujā vairums iedzīvotāju atbalstījuši jauna – Piejūras – novada izveidi (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 12 un Nr. 16, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Salacgrīvas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

18.2. Salacgrīvas novada dome Likumprojekta izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Salacgrīvas novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai apvienoties novadā, kurā ietilptu līdzšinējie Salacgrīvas un Saulkrastu novadi.

Ministrija konsultējās ar Salacgrīvas novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Salacgrīvas novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Limbažu novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 25. jūlijā

Limbažos rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Salacgrīvas novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 18. jūnijā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 132.–133. lp.*). Salacgrīvas novada dome līdz Likumprojekta iesniegšanai Saeimā nebija sniegusi Ministrijai savu rakstveida viedokli par Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu. Tomēr Ministrijai Salacgrīvas novada domes viedoklis bija zināms, jo domes priekšsēdētājs un citi deputāti par plānoto novadu apvienošānu Ministrijas rīkotajās konsultācijās bija izteikušies kritiski, citstarp norādot uz iespēju veidot Piejūras novadu, apvienojoties Salacgrīvas un Saulkrastu novadiem (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 90.–97. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Salacgrīvas novada domes 2019. gada 11. decembra lēmumu, kurā norādīts, ka reformas gaitā Salacgrīvas novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 76.–85. lp.*). Salacgrīvas novada domes priekšsēdētājs tika uzklausīts arī vairākās Komisijas sēdēs. Sākotnēji Ministrija bija piedāvājusi izveidot Limbažu novadu, kurā būtu apvienoti Alojas, Limbažu un Salacgrīvas novadi. Likumprojekta izskatīšanas gaitā tika nolemts Skultes pagastu nodalīt no Limbažu novada un iekļaut jaunajā Saulkrastu novadā. Lai gan Administratīvo teritoriju likumā pieņemtais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums attiecībā uz Limbažu novada sastāvu atšķīrās no sākotnējā Ministrijas piedāvājuma, izmaiņas tieši attiecībā uz līdzšinējā Salacgrīvas novada atrašanos Limbažu novada sastāvā netika veiktas.

Tādējādi Salacgrīvas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Salacgrīvas novadu.

18.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Salacgrīvas novada domes priekšlikumu par Salacgrīvas un Saulkrastu novadu apvienošānu. Tomēr šis priekšlikums neesot bijis atbilstošs reformas mērķim un novadu veidošanas kritērijiem. Proti, šajos novados to līdzšinējās robežās nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, arī iedzīvotāju skaits neliecina par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas. Turklāt Salacgrīvas novads nerobežojas ar Saulkrastu novadu un tāpēc pašvaldības ģeogrāfiskās vienotības nodrošināšanai būtu nepieciešama vai nu vēl citas pašvaldības pievienošāna, vai arī kādas teritoriālā iedalījuma vienības atšķelšana no vienas pašvaldības un pievienošāna citai pašvaldībai (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 90.–97. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Salacgrīvas novadu tika vērtēti un apsriesti Komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēdēs. Komisijas 2020. gada 11. februāra sēdē Ministrijas pārstāvis sniedza informāciju par jaunā Limbažu novada sastāvu, iedzīvotāju skaitu, budžetu un administratīvo

centru. Tika norādīts, ka Limbažu novadā apvienojamās pašvaldības jau sadarbojas izglītības, kultūras, sporta, sabiedriskā transporta, veselības aprūpes, civilās aizsardzības, tūrisma un atkritumu apsaimniekošanas jomās. Pēc Ministrijas ieskata, tās piedāvātais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums ir dzīvotspējīgs, pašvaldība spēs izpildīt visus tai uzticētos uzdevumus un sasniegt jaunus attīstības mērķus. Turpreti Salacgrīvas novada domes priekšsēdētājs norādīja, ka Salacgrīvas novads ir saglabājams kā patstāvīga pašvaldība. Diskusijā piedalījās Komisijas locekļi, Ministrijas pārstāvis un citi klātesošie. Priekšlikumi saglabāt Salacgrīvas novadu kā patstāvīgu pašvaldību Komisijā atbalstu neguva un tika noraidīti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 12, pieejams: www.saeima.lv*).

Komisijas 2020. gada 25. februāra sēdē tika diskutēts par Saulkrastu novada izveidi, tajā apvienojot Saulkrastu un Salacgrīvas novadus. Ministrijas pārstāvis norādīja, ka ir saņemti Limbažu novada, Krimuldas novada un Sējas novada domju lēmumi, kuros nav pausts atbalsts Saulkrastu novada izveidei. Savukārt Komisijas priekšsēdētājs informēja, ka Saulkrastu novada dome ir pieņēmusi lēmumu, ar kuru atbalsta Saulkrastu novada izveidošanu. Salacgrīvas novada domes priekšsēdētājs informēja, ka saskaņā ar aptaujas datiem iedzīvotāji atbalsta tāda novada izveidi, kurā ietilptu līdzšinējie Salacgrīvas un Saulkrastu novadi. Pēc diskusijām Komisija nolēma atbalstīt Salacgrīvas novada iekļaušanu jaunajā Limbažu novadā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 25. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 16, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Salacgrīvas novadu, tika atsaukti. Savukārt trešajā lasījumā 2020. gada 9. jūnijā par priekšlikumu saglabāt Salacgrīvas novadu kā patstāvīgu pašvaldību tika debatēts un izskanēja viedokļi gan par to, kāpēc būtu saglabājams šāds novads, gar arī par to, kāpēc būtu veidojams Limbažu novads, kurā ietilptu līdzšinējais Salacgrīvas novads. Saeima, lemjot ar balsojumu, noraidīja priekšlikumus par Salacgrīvas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu un atbalstīja Salacgrīvas novada pievienošanu Limbažu novadam (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 9. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Salacgrīvas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Salacgrīvas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 23.1., 23.2., 23.8., 23.12. un 23.13. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Salacgrīvas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

19. Pēc Alojās novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību. Turklāt Ministrijas rīkotajās konsultācijās neesot sniegtas atbildes pēc būtības uz pašvaldības deputātu jautājumiem.

19.1. Limbažos 2019. gada 25. jūlijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar visu to pašvaldību domēm, kuras bija paredzēts apvienot Limbažu novadā. Šo konsultāciju laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Alojās novadu Limbažu novadā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 134.–138. lp.*).

Alojās novada dome 2019. gada 1. augustā nosūtīja Ministrijai vēstuli, norādot uz to, ka konsultāciju process nav bijis kvalitatīvs, un uzdodot papildu jautājumus par reformas ietekmi uz novada iedzīvotājiem (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 15.–21. lp.*).

No 2019. gada 31. oktobra līdz 14. novembrim Alojās novada dome organizēja iedzīvotāju aptauju, lai noskaidrotu, vai iedzīvotāji vēlas saglabāt Alojās novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai arī atbalsta Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu vai citus iespējamus novadu apvienošanas variantus. Aptaujā piedalījās 235 iedzīvotāji, no tiem 65,2 procenti atbalstīja Alojās novada statusa saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 50.–53. lp.*). 2019. gada sākumā Alojās novadā bija 4973 iedzīvotāji (*sk.: iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Ņemot vērā aptaujas rezultātus, Alojās novada dome 2019. gada 28. novembrī pieņēma lēmumu neatbalstīt Alojās novada pievienošanu Limbažu novadam (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 50.–53. lp.*). Savukārt 2019. gada 11. decembrī dome pieņēma lēmumu, kurā pauda viedokli par Likumprojektu un ierosināja tajā izdarīt vairākus grozījumus (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 54.–59. lp.*). 2020. gada 3. martā Alojās novada dome visām Saeimas frakcijām nosūtīja vēstuli, kurā norādīts, ka ne par vienu priekšlikumu, kas attiecas uz Alojās novadu un Limbažu novadu, Ministrija nav sniegusi pietiekamu informāciju, lai Komisijas locekļi varētu pieņemt izvērtētus un pamatotus lēmumus. Tāpat arī pašvaldības deputātiem neesot

dota iespēja uzdot jautājumus un saņemt atbildes pēc būtības (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 65.–69. lp.*).

Komisijā pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā tika izskatīti dažādi priekšlikumi, kas saistīti ar jauno Limbažu novadu un tātad arī ar Alojas novadu. Alojas novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēdēs un informēja klātesošos par pašvaldības iedzīvotāju aptaujā noskaidroto viedokli, uzsverot, ka Limbažu novada izveidošana joprojām nav pienācīgi pamatota. Komisijas 2020. gada 21. aprīļa un 6. maija sēdēs Alojas novada domes priekšsēdētājs atkārtoti norādīja, ka joprojām nav pamatojuma nevienam priekšlikumam, kas attiecas uz Limbažu novadu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra, 21. aprīļa un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj., kā arī protokolus Nr. 12, Nr. 16, Nr. 21 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Alojas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

19.2. Alojas novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu.

Ministrija norādījusi, ka Alojas novada dome līdz Likumprojekta iesniegšanai Saeimā nebija tai rakstveidā sniegusi savu viedokli par Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu. Tomēr Ministrijai esot bijis zināms Alojas novada domes viedoklis, jo 2019. gada 25. jūlijā Limbažos tika rīkotas konsultācijas citstarp arī ar Alojas novada pašvaldību. Uzaicinājums uz konsultācijām nosūtīts 2019. gada 18. jūnijā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 132.–133. lp.*). Konsultāciju laikā Alojas novada domes deputāti par Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli pauduši negatīvu viedokli, bet viens deputāts tomēr attiecīgo piedāvājumu atbalstījis, norādot, ka arī lielu teritoriju ir iespējams labi pārvaldīt un daudz kas atkarīgs no pašvaldības vadītājiem. Alojas novada dome esot Ministrijai nosūtījusi arī savu 2019. gada 1. augusta vēstuli ar vairākiem jautājumiem par reformas ietvaros piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 92.–100. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Alojas novada domes 2019. gada 11. decembra vēstuli, kurai pievienoti domes 2019. gada 28. novembra un 11. decembra lēmumi. Tajos sniegta informācija par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, izteikts viedoklis par reformu un pašvaldību skarošajām izmaiņām (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 80.–87. lp.*). Alojas novada domes priekšsēdētājs uzklaušs arī vairākās Komisijas sēdēs. Lai gan Administratīvo teritoriju likumā pieņemtais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums attiecībā uz Limbažu novada

sastāvu atšķirās no sākotnējā Ministrijas piedāvājuma, izmaiņas attiecībā uz līdzšinējo Alojās novada atrašanos Limbažu novada sastāvā netika veiktas.

Tādējādi Alojās novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Alojās novadu.

19.3. Ministrija norāda, ka nav saņēmusi alternatīvus priekšlikumus no Alojās novada pašvaldības.

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Alojās novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēdēs. Komisijas 2020. gada 11. februāra sēdē Ministrijas pārstāvis sniedza pamatojumu jaunā Limbažu novada izveidei. Alojās novada domes priekšsēdētājs, atsaucoties uz veikto iedzīvotāju aptauju, informēja, ka novada dome pieņēmusi lēmumu neatbalstīt Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu. Pēc Komisijā notikušajām diskusijām priekšlikumi par Alojās novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu netika atbalstīti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. un 25. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 12 un Nr. 16, pieejami: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Alojās novada kā uz patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, tika noraidīti vai atsaukti. Savukārt trešajā lasījumā Saeima, lemjot ar balsojumu, noraidīja priekšlikumus par Alojās novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu un atbalstīja Alojās novada pievienošanu Limbažu novadam (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdēs 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdēs 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 9. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Alojās novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Alojās novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.15. un 23.16. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Alojās novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

20. Pēc Babītes novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību, turklāt uz Ministrijas organizētajām konsultācijām aicināti tikai novadu domju deputāti.

20.1. Mārupē 2019. gada 14. jūnijā notika Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija paredzēts apvienot Mārupes novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Babītes un Mārupes novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Konsultāciju laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Babītes novadu Mārupes novadā (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 24.–27. lp.*).

Babītes novada dome ar 2019. gada 7. augusta lēmumu apstiprināja informatīvo ziņojumu, kurā norādīts, ka Babītes novads spēj būt patstāvīga pašvaldība. Ziņojums nosūtīts Ministrijai, Ministru prezidentam, kā arī Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai (*sk. lietas materiālu 21. sēj. 112.–131. lp.*). Babītes novada dome 2019. gada 15. oktobrī atkārtoti pieņēma lēmumu par reformu, tajā norādot, ka Ministrija nav pienācīgi konsultējusies ar pašvaldībām un nemaz nav konsultējusies ar iedzīvotājiem. Tāpat lēmumā secināts, ka, beidzot pastāvēt Babītes novadam, tā iedzīvotājiem tiks liegtas iespējas ievēlēt savu vietējo pārvaldi, kura nodrošinātu pašvaldības funkciju izpildi un iedzīvotāju ierosinātas pašvaldības brīvprātīgās iniciatīvas (*sk. lietas materiālu 21. sēj. 134.–135. lp.*). Minētie lēmumi tika nosūtīti arī Komisijai.

Savā 2019. gada 12. decembra lēmumā Babītes novada dome norādījusi, ka pēc Babītes un Mārupes novadu apvienošanas netiks izpildīts reformas kritērijs, kas attiecas uz savienojoša sabiedriskā transporta tīkla izveidi. Proti, nokļūšana no viena apvienojamā novada otrā esot iespējama vienīgi ar pārsēšanos Rīgā. Šajā lēmumā Babītes novada dome darījusi zināmu, ka neatbalsta Saeimā pirmajā lasījumā pieņemto Likumprojekta redakciju. Lēmums nosūtīts Komisijai (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 15.–21. lp.*).

Babītes novada domes priekšsēdētājs piedalījās Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē un norādīja, ka novads spēj funkcionēt atsevišķi un tā iekļaušanai Mārupes novadā nav saskatāmi nekādi ieguvumi. Citstarp ģeogrāfisko īpatnību – starp novadiem esoša meža un purva – dēļ neesot iespēju, piemēram, savienot komunālo pakalpojumu tīklu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 7, pieejams: www.saeima.lv*).

Babītes novada dome nerīkoja iedzīvotāju aptauju par Babītes un Mārupes novadu apvienošanu vienā novadā. Tomēr 2019. gada 9. augustā Babītes novada pašvaldības tīmekļvietnē iedzīvotāji tika aicināti izteikt savu viedokli par šo piedāvājumu un uzdot jautājumus par plānoto administratīvi teritoriālo reformu, zvanot uz Ministrijas izveidoto Reformas zvanu centra

tālruņa numuru vai nosūtot savu viedokli e-pastā (*sk. informāciju "Par administratīvi teritoriālās reformas piedāvājumu Babītes novadam", pieejama www.babite.lv*). Tātad novada iedzīvotājiem bija citas iespējas izteikt savu viedokli par Babītes un Mārupes novadu apvienošanu.

Tādējādi Babītes novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

20.2. Babītes novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Babītes novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Babītes novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Babītes novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Mārupes novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 14. jūnijā Mārupē rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Babītes novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 31. maijā (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 22.–23. lp.*).

Ministrijai bija zināms Babītes novada domes viedoklis par piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, jo 2019. gada 14. jūnijā notikušajās konsultācijās Babītes novada domes deputāti bija pauduši negatīvu viedokli par apvienošanu ar Mārupes novadu. Dome Ministrijai bija nosūtījusi arī savu 2019. gada 7. augusta lēmumu. Ministrija e-pastā saņēma arī vairākus noraidošus Babītes novada iedzīvotāju viedokļus un viena iedzīvotāja atbalstošu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz līdzšinējo Babītes novadu (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 28.–36. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Babītes novada domes 2019. gada 7. augusta, 15. oktobra un 12. decembra lēmumus. Šajos lēmumos norādīts, ka Babītes novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 15.–21. lp.*). Babītes novada domes priekšsēdētājs tika uzklausīts Komisijas sēdē. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Babītes novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji bija piedāvājusi Ministrija.

Tādējādi Babītes novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Babītes novadu.

20.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi Babītes novada domes priekšlikumus, kā arī atbildējusi uz tiem vairākās vēstulēs. Babītes novada domes priekšlikumi neesot bijuši atbilstoši reformas mērķim un novadu veidošanas kritērijiem. Babītes novadā, proti, Pierīgas novadā, tā līdzšinējās robežās neesot 15 000 iedzīvotāju, kas nodrošinātu pietiekamu pašvaldības

budžeta kapacitāti nozīmīgu investīciju veikšanai (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 28.–36. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Babītes novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē, izskatot jautājumu par Mārupes novada izveidi. Sēdē Ministrijas pārstāvis sniedza šāda novada izveides pamatojumu, norādot, ka tādējādi tiks samazinātas administratīvās izmaksas, tiks nodrošināta efektīvāka finanšu līdzekļu izmantošana un funkciju izpilde, kā arī tiks sakārtots skolu tīkls un nākotnē šāds novads pavērs lielākas iespējas attīstīt uzņēmējdarbību. Savukārt Babītes novada domes priekšsēdētājs norādīja uz iemesliem, kuru dēļ Babītes novadam būtu jāpaliek atsevišķi. Citstarp viņš uzsvēra, ka Babītes novads ir augošs novads gan finansiālā, gan iedzīvotāju skaita ziņā, tāpēc apvienot to ar Mārupes novadu nebūtu pamatoti. Arī Mārupes novada domes priekšsēdētājs iebilda pret abu novadu apvienošanu, norādot, ka, visticamāk, finansiālais ieguvums no novadu apvienošanas būs niecīgs. Ministrijas pārstāvis, pamatojot apvienošanas nepieciešamību, atzina, ka abi novadi ir pašpietiekami, taču norādīja, ka jādomā arī par valsts kopējo attīstību. Lai rīcība ar valsts līdzekļiem būtu racionālāka, valsts pārvalde jāpadara efektīvāka, un tas var tikt nodrošināts arī tādējādi, ka pakalpojumi tiek sniegti plašākas teritorijas ietvaros. Diskusijā par Mārupes un Babītes novadu apvienošanu piedalījās arī Komisijas locekļi un Pašvaldību savienības pārstāvis. Komisija atbalstīja Likumprojektā ietvertu variantu – veidot jaunu Mārupes novadu, kura sastāvā būtu līdzšinējie Babītes un Mārupes novadi (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 7, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Babītes novadu, tika izskatīti 2020. gada 12. martā. Par attiecīgajiem priekšlikumiem notika debates, kurās izskanēja viedokļi, kāpēc Babītes novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība. Minētie priekšlikumi tika noraidīti ar Saeimas balsojumu. Izskatot Likumprojektu Saeimā trešajā lasījumā, par priekšlikumiem, kas attiecās uz šo novadu, tika balsots 2020. gada 9. jūnijā. Saeima noraidīja visus priekšlikumus, kas atšķīrās no Ministrijas sākotnējā piedāvājuma apvienot Babītes un Mārupes novadus (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 9. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Babītes novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Babītes novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 27.1. un 27.3. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Babītes novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

21. Pēc Kandavas novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību, kā arī tās priekšlikumi un iebildumi nav izvērtēti pēc būtības.

21.1. Tukumā 2019. gada 19. jūlijā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Tukuma novadā. Tajās piedalījās Engures, Jaunpils, Kandavas, Tukuma novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Kandavas novadu jaunajā Tukuma novadā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 47.–54. lp.*). Kandavas novada domes deputāti par piedāvāto novadu apvienošanu izteicās kritiski.

Kandavas novada dome 2019. gada 27. jūnijā nolēma organizēt novada iedzīvotāju aptauju par reformu. Aptaujā piedalījās 348 iedzīvotāji, un 83 procenti no tiem norādīja, ka vēlas, lai Kandavas novads tiktu saglabāts kā patstāvīga pašvaldība (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 136.–138. lp.*). 2019. gada sākumā Kandavas novadā bija 8265 iedzīvotāji (*sk.: Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Kandavas novada dome 2019. gada 31. jūlija vēstulē Ministrijai norādīja, ka nepiekrīt piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumam attiecībā uz Kandavas novada teritoriju, un informēja par iedzīvotāju aptaujas rezultātiem. Kandavas novada dome šajā vēstulē piedāvāja citu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu – veidot pašvaldību Abavas senleņā ietilpstošo teritoriju robežās, Kandavas novadam apvienojoties ar līdzšinējā Talsu novada Sabiles pilsētu un Abavas pagastu, kā arī līdzšinējā Tukuma novada Jaunsātu pagastu un Pūres pagastu. Savukārt Kandavas novada domes 2019. gada 29. augusta lēmums par to, ka šā novada administratīvā teritorija reformas ietvaros saglabājama nemainīga, tika nosūtīts Ministrijai, Ministru prezidentam, Saeimai, tās Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai, kā arī Valsts prezidentam (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 129.–131. lp. un 136.–138. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Kandavas novada domes 2019. gada 16. decembra lēmumu par to, ka dome neatbalsta Ministrijas piedāvāto administratīvi teritoriālās reformas risinājumu attiecībā uz Kandavas novadu. Šajā lēmumā norādīts, ka

Kandavas novada dome ir gatava iesaistīties diskusijās, ja līdzšinējam novadam tiktu pievienotas citas administratīvās teritorijas, piemēram, Abavas senlejas teritorija (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 146.–148. lp.*).

2020. gada 4. martā Kandavas novada dome visām Saeimas frakcijām un pie frakcijām nepiederošiem deputātiem nosūtīja vēstuli, darot zināmu savu viedokli par Likumprojektu un to, ka Kandavas novadam jāpaliek kā patstāvīgai pašvaldībai. Iebildumi pret reformu izteikti arī Kandavas novada domes 2020. gada 24. marta vēstulē Pašvaldību savienībai, Komisijai, visām Saeimas frakcijām un pie tām nepiederošajiem deputātiem. Savukārt līdz ar Kandavas novada domes 2020. gada 22. maija vēstuli Saeimai tika nosūtīti domes lēmumi, kas pieņemti saistībā ar reformu, kā arī vēstulē izteikts lūgums ņemt tos vērā, izskatot Likumprojektu (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 150.–152. lp. un 8. sēj. 8. lp.*).

Komisijas 2020. gada 18. februāra sēdē Kandavas novada domes priekšsēdētāja norādīja, ka dome neatbalsta līdzšinējā Kandavas novada iekļaušanu jaunajā Tukuma novadā. Komisijas 2020. gada 5. maija sēdē Kandavas novada domes priekšsēdētāja tika uzklusīta sakarā ar priekšlikumu saglabāt līdzšinējo Kandavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Kandavas novada domes priekšsēdētāja atkārtoti norādīja, ka Kandavas novads var palikt patstāvīgs (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra un 5. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 14 un Nr. 23, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Kandavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

21.2. Kandavas novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt Kandavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Kandavas novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Kandavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Tukuma novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 19. jūlijā Tukumā rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Kandavas novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 4. jūnijā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 45.–46. lp.*).

Kandavas novada dome 2019. gada 31. jūlija vēstulē bija informējusi Ministriju par savu negatīvo viedokli attiecībā uz reformas piedāvājumu. Tāpat Ministrija saņēma Kandavas novada domes 2019. gada 29. augusta lēmumu, kurā dome atkārtoti pauda noraidošu viedokli par apvienošanos ar Tukuma novadu un piedāvāja alternatīvu risinājumu – Kandavas novada teritorijas paplašināšanu Abavas senlejas teritorijā (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 59.–66. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Kandavas novada domes 2019. gada 29. augusta un 2019. gada 16. decembra lēmumus un 2020. gada 4. marta vēstuli (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 20.–26. lp.*). Kandavas novada domes priekšsēdētāja tika uzklausi divās Komisijas sēdēs. Pieņemot Administratīvo teritoriju likumu, attiecībā uz Kandavas novadu tika saglabāts tāds pats administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kādu jau sākotnēji piedāvāja Ministrija.

Tādējādi Kandavas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz šo novadu.

21.3. Ministrija norāda, ka tā Kandavas novada domei sūtījusi vairākas atbildes vēstules un tajās bija izvērtēti domes priekšlikumi. Kandavas novads tā līdzšinējās robežās neietverot reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru, tā iedzīvotāju skaits neliecinot par iespēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas. Tāpēc neesot bijis iespējams saglabāt Kandavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Reformas mērķim neatbilstot arī domes priekšlikumi par Kandavas novada administratīvās teritorijas paplašināšanu, pievienojot tai teritoriālā iedalījuma vienības no citiem novadiem (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 59.–66. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Kandavas novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 18. februāra un 5. maija sēdēs. 2020. gada 18. februāra sēdē Ministrijas pārstāvis sniedza informāciju par jaunā Tukuma novada sastāvu, iedzīvotāju skaitu, budžetu un administratīvo centru, to, ka apvienojamās pašvaldības jau sadarbojas izglītības, kultūras, sporta, veselības aprūpes, civilās aizsardzības, atkritumu apsaimniekošanas un tūrisma jomā, kā arī ir kopīgi dibinājušas biedrības. Pēc Ministrijas ieskata, jaunais Tukuma novads spētu izpildīt visus tam noteiktos uzdevumus. Savukārt Kandavas novada domes priekšsēdētāja norādīja, ka neatbalsta līdzšinējā Kandavas novada iekļaušanu jaunajā Tukuma novadā, jo Kandavas novads spēj pats sevi ekonomiski nodrošināt un arī potenciālās attīstības ziņā ir līdzvērtīgs līdzšinējam Tukuma novadam. Diskusijā par jaunā Tukuma novada veidošanas pamatojumu piedalījās Ministrijas pārstāvis, Pašvaldību savienības pārstāvis, pašvaldību domju priekšsēdētāji un Komisijas locekļi. Priekšlikumi saglabāt Kandavas novadu kā patstāvīgu pašvaldību Komisijā atbalstu neguva un tika noraidīti (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra un 5. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 14 un Nr. 23, pieejami: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Kandavas novadu, tika atsaukti. Savukārt par jaunā Tukuma novada izveidi un Kandavas novada saglabāšanu tika debatēts Saeimas sēdē 2020. gada 10. jūnijā, izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā. Šajā sēdē

izskanēja viedokļi gan par to, kāpēc būtu veidojams tāds Tukuma novads, kurā ietilptu Kandavas novads, gan par to, kāpēc būtu saglabājams patstāvīgs Kandavas novads. Visi priekšlikumi, kas attiecās uz Kandavas novada saglabāšanu, tika noraidīti ar Saeimas balsojumu (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 10. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Kandavas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Kandavas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21. un 39.22. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Kandavas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

22. Pēc Mazsalacas novada domes ieskata, tās apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un tās iedzīvotājiem, turklāt Ministrijas rīkotajās konsultācijās deputāti uz saviem jautājumiem neesot saņēmuši atbildes pēc būtības.

22.1. Pamatojoties uz Mazsalacas novada domes 2019. gada 9. maija lēmumu, no 2019. gada 10. maija līdz 31. maijam novadā notika iedzīvotāju aptauja, kuras mērķis bija noskaidrot iedzīvotāju viedokli par Ministrijas piedāvāto reformas projektu. Aptaujā piedalījās 226 iedzīvotāji, un 85 procenti no viņiem atbalstīja Mazsalacas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 123. lp.*). 2019. gada sākumā Mazsalacas novadā bija 3194 iedzīvotāji (*sk.: iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*).

Valmierā 2019. gada 5. jūnijā notika Ministrijas rīkotās konsultācijas ar to pašvaldību deputātiem, kuras bija plānots apvienot Valmieras novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Valmieras pilsētas, Beverīnas, Burtnieku, Kocēnu un Mazsalacas novadu domju deputāti, Ministrijas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Tikšanās laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu iekļaut Mazsalacas novadu jaunajā Valmieras novadā (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 51.–57. lp.*).

Mazsalacas novada dome 2019. gada 1. augusta un 4. septembra vēstulēs Ministrijai lūgusi to sniegt atbildes uz jautājumiem citstarp saistībā ar reformas procedūru un finansējumu, teritoriju pārdalīšanas metodi un

valsts pārvaldes institūciju darbību piedāvātā modeļa ietvaros (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 133.–137. lp.*).

Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Mazsalacas novada domes 2019. gada 18. decembra lēmumu, kurā norādīts, ka Likumprojektā paredzētā Mazsalacas novada pievienošana Valmieras novadam ir juridiski nekorekta un netaisnīga attiecībā uz Mazsalacas novada iedzīvotāju interesēm. Lēmumā norādīts, ka reformu nevar īstenot, ja nav zināms, kādas jaunajā novadā būs teritorijas attīstības iespējas, pakalpojumu sniedzēju struktūra un pakalpojumu izmaksas, nav skaidrības arī par pašreizējo pašvaldības darbinieku turpmākajām darba iespējām un kompensāciju mehānismiem. Turklāt reformas gaitā neesot analizēta nedz pakalpojumu pieejamība Mazsalacas novada iedzīvotājiem, nedz novadu apvienošanas rezultātā sagaidāmās izmaiņas. Neesot pamatojuma tam, ka šā novada apvienošana ar Beverīnas, Burtnieku, Kocēnu novadiem un Valmieras pilsētu uzlabos situāciju tieši Mazsalacas novadā (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 19.–26. lp.*).

Komisijas 2020. gada 11. februāra sēdē Mazsalacas novada domes priekšsēdētāja vietniece norādīja, ka dome reformu neatbalsta, jo nav pārliecības, ka novadu apvienošanas rezultātā uzlabosies novada iedzīvotāju dzīves kvalitāte, tāpat nav noskaidrots arī tas, kā mainīsies pakalpojumu pieejamība un iedzīvotāju pārstāvības iespējas jaunā novada domē (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 12, pieejams: www.saeima.lv*).

Tādējādi Mazsalacas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

22.2. Mazsalacas novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja atbildīgās valsts institūcijas par savu viedokli attiecībā uz reformu, tostarp par vēlmi saglabāt šo novadu kā patstāvīgu pašvaldību.

Ministrija konsultējās ar Mazsalacas novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Mazsalacas novadu kā patstāvīgu pašvaldību, bet iekļaut to jaunajā Valmieras novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 5. jūnijā Valmierā rīkotajām konsultācijām, citstarp arī ar Mazsalacas novada pašvaldību, tika nosūtīts 2019. gada 17. maijā (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 49.–50. lp.*).

Mazsalacas novada dome savu viedokli par administratīvi teritoriālo reformu bija sniegusi Pašvaldību savienībai, kas to pievienoja savam 2019. gada 18. aprīļa atzinumam. Līdz Likumprojekta iesniegšanai Saeimā un arī pēc tam Mazsalacas novada dome citu viedokli rakstveidā Ministrijai nav sniegusi. Tomēr Ministrija norāda, ka bija informēta par Mazsalacas

novada domes nostāju un iedzīvotāju aptaujas rezultātiem (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 62.–70. lp.*). Savukārt Komisija pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā saņēma Mazsalacas novada domes 2019. gada 18. decembra lēmumu, kurā pausts viedoklis par reformas piedāvājumu (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 19.–26. lp.*). Mazsalacas novada domes priekšsēdētāja uzklusīta arī Komisijas sēdē.

Sākotnēji Ministrija bija piedāvājusi izveidot tādu Valmieras novadu, kurā būtu apvienota Valmieras pilsēta, kā arī Beverīnas, Burtnieku, Kocēnu un Mazsalacas novadi. Likumprojekta izskatīšanas gaitā tika nolemts jaunajā Valmieras novadā iekļaut arī Naukšēnu, Rūjienas un Strenču novadus. Lai gan Administratīvo teritoriju likumā pieņemtais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums attiecībā uz Valmieras novada sastāvu atšķiras no sākotnējā Ministrijas piedāvājuma, izmaiņas tieši attiecībā uz līdzšinējā Mazsalacas novada atrašanos Valmieras novada sastāvā netika veiktas.

Tādējādi Mazsalacas novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par plānoto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu attiecībā uz Mazsalacas novadu.

22.3. Ministrija norāda, ka ir vērtējusi iespēju saglabāt Mazsalacas novadu kā patstāvīgu pašvaldību. Tomēr šis priekšlikums neesot bijis atbilstošs reformas mērķim un novadu veidošanas kritērijiem. Atbilstoši Ministrijas piedāvātajam administratīvi teritoriālā iedalījuma modelim pašvaldībā vajadzētu būt pietiekamam iedzīvotāju skaitam efektīva pakalpojumu tīkla, kā arī perspektīvas vidusskolas izveidei. Savukārt Mazsalacas novada iedzīvotāju skaits neesot bijis pietiekams minēto mērķu sasniegšanai un neliecinot par spēju nodrošināt teritorijas ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un piesaistīt nozīmīgas investīcijas. Turklāt novads tā līdzšinējās robežās neietverot reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 62.–70. lp.*).

No Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Mazsalacas novadu tika vērtēti un apspriesti Komisijas 2020. gada 11. februāra sēdē, izskatot jautājumu par jaunā Valmieras novada izveidi. Šajā sēdē Ministrijas pārstāvis sniedza informāciju par jaunā novada sastāvu, iedzīvotāju skaitu, budžetu un administratīvo centru, kā arī par to, ka apvienojamās pašvaldības jau šobrīd cieši sadarbojas izglītības, kultūras, sporta, sabiedriskā transporta, civilās aizsardzības, tūrisma un atkritumu apsaimniekošanas jomā, kā arī ir kopīgi dibinājušas biedrības un kapitālsabiedrības. Savukārt Mazsalacas novada domes priekšsēdētāja vietniece, atsaucoties uz iedzīvotāju aptaujas datiem, paskaidroja, ka dome neatbalsta piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu. Diskusijā piedalījās arī Komisijas locekļi, Ministrijas pārstāvis un pašvaldību domju priekšsēdētāji. Priekšlikumi saglabāt Mazsalacas novadu kā patstāvīgu pašvaldību Komisijā atbalstu neguva un

tika noraidīti (sk. *Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 12, pieejams: www.saeima.lv*).

Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, priekšlikumi, kas attiecās uz Mazsalacas novadu, tika atsaukti. Izskatot Likumprojektu Saeimā trešajā lasījumā, par priekšlikumiem, kas attiecās uz Mazsalacas novadu, tika balsots 2020. gada 10. jūnijā. Priekšlikumi, kas paredzēja Mazsalacas novada saglabāšanu tā esošajās robežās, netika atbalstīti (sk. *Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 10. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlikumi, kas bija vērsti uz Mazsalacas novada kā patstāvīgas pašvaldības pastāvēšanu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā esošo informāciju, tomēr tie tika noraidīti, lemjot ar balsojumu. Tādējādi konsultēšanās procesā Mazsalacas novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Mazsalacas novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

23. Tā kā konsultēšanās ar Pieteikumu iesniedzējām apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām, secināms, ka apstrīdētās normas atbilst Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 Satversmes tiesa jau ir izvērtējusi argumentus, kas attiecas uz Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu un tāpēc arī uz apstrīdēto normu izstrādes un pieņemšanas procesu Saeimā. Minētajā spriedumā tiesa atzina, ka, izveidojot Komisiju un nododot tai Likumprojektu, Saeima rīkojās atbilstoši tiesību normām. Saeimai bija tiesības izveidot Komisiju atbilstoši vienādas pārstāvības principam un noteikt, ka tā ir par Likumprojektu atbildīgā komisija. Turklāt normatīvie akti neliedz savienot parlamentārā sekretāra un Saeimas komisijas vadītāja amatus (sk. *Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 24.1.1.–24.1.3. punktu*).

Tāpat Satversmes tiesa secināja, ka procesuālā kārtība, kādā notiek Saeimas sēdes platformā *e-Saeima*, bija noteikta un deputātiem zināma. Saeimas sēdē, kurā Likumprojekts tika izskatīts un pieņemts, bija nodrošināts Saeimas sēdes atklātības princips. Izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā, deputāti varēja īstenot savas tiesības debatēt un balsot (sk.

Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 24.2.2.–24.2.4. punktu).

Vairākas Pieteikumu iesniedzējas, tostarp Jaunjelgavas novada dome, Rugāju novada dome un Salas novada dome, uzskata: izstrādājot un izskatot to apstrīdētās normas, nav ņemti vērā ekspertu atzinumi un izteiktās riska prognozes, bet šo jautājumu Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 nav vērtējusi.

Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā tika publiskoti dažādi viedokļi par reformu, tās nepieciešamību un norisi, citstarp apšaubot arī iepriekš Likumprojekta sagatavošanas laikā veikto pētījumu kvalitāti. Piemēram, Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas ekspertu konsilijs norādījis, ka reformas sagatavošanas laikā nav pietiekami vērtēti ar reformu saistīti ieguvumi un zaudējumi un veikts to salīdzinājums ne ilgtermiņā, ne īstermiņā, kā arī nav vērtēta reformas ietekme uz sabiedrības attīstību. Lai gan veikti vairāki pētījumi, tomēr nevar apgalvot, ka reforma dos finansiālu ietaupījumu pašvaldību institūciju skaita un fiziskās un sociālās infrastruktūras samazināšanas rezultātā. Konsilijs arī paudis uzskatu, ka varas centralizācija un finanšu koncentrācija ierobežos pašvaldību demokrātiju (*sk. Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas ekspertu konsilija 2019. gada 4. novembra ziņojuma "Administratīvi teritoriālās reformas ieguvumi" 7. lp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka dažādu nozaru ekspertu iesaistīšana reformas sagatavošanas procesā vērtējama pozitīvi. Tas ļauj iegūt vispusīgāku reformas varbūtējo seku izvērtējumu un sniedz likumdevējam iespēju labāk izprast pieņemamo lēmumu būtību. Tomēr likumdevējam, lemjot par administratīvi teritoriālo iedalījumu, ir jāsabalansē daudzu pašvaldību individuālās intereses ar sabiedrības kopējām interesēm un jānodrošina ilgtspējīga tiesiskā regulējuma izstrāde. Tieši likumdevējam politiskā procesā ir jāizlemj, kādiem apsvērumiem dodama priekšroka. Ekspertu viedokļi reformas izstrādes procesā ir būtiski, taču nevar aizstāt Saeimas tiesības izvēlēties iespējami lietderīgāko risinājumu, ciktāl tas ir balstīts uz racionāliem apsvērumiem.

Pieteikumu iesniedzējas nav norādījušas tādas pēc būtības jaunus argumentus attiecībā uz apstrīdēto normu izskatīšanu un pieņemšanu Saeimā, kuri nebūtu jau izvērtēti spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106. Tāpēc Satversmes tiesa jautājumu par to, vai apstrīdētās normas izskatītas un pieņemtas atbilstoši tiesību normām, vēlreiz nevērtēs.

Līdz ar to apstrīdētās normas tika izstrādātas un pieņemtas pienācīgā procesuālā kārtībā.

24. Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka administratīvi teritoriālās reformas mērķis ir noteikts un tas ir vērsts uz sabiedrības kopējo labumu.

Saeimas izšķiršanās par reformas īstenošanu un tās mērķi ir atspoguļota Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā "Par administratīvi teritoriālās reformas turpināšanu". Tas paredz, ka reformas mērķis ir līdz 2021. gadam izveidot ekonomiski attīstīties spējīgas administratīvās teritorijas ar vietējām pašvaldībām, kas spēj nodrošināt tām likumos noteikto autonomo funkciju izpildi salīdzināmā kvalitātē un pieejamībā, sniedzot kvalitatīvus pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām. Satversmes tiesa atzinusi arī to, ka administratīvi teritoriālās reformas pamatā esošie kritēriji ir vērsti uz tās mērķa sasniegšanu (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 26. un 27. punktu*). Pieteikumu iesniedzējas nav norādījušas pēc būtības jaunus argumentus par reformas mērķi un tās pamatā esošajiem kritērijiem. Tāpēc Satversmes tiesa vēlreiz šos jautājumus nevērtēs.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāturpina vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, pārbaudot, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi. Lai to izvērtētu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis reformas mērķi un tā sasniegšanas kritērijus;

2) vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir izvērtējis tieši vietējās kopienas intereses, proti, ievērojis vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības.

25. Līdzšinējā Jaunjelgavas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 38. punktu. Atbilstoši tam Jaunjelgavas novadu veido Jaunjelgavas pilsēta, kā arī Daudzeses, Jaunjelgavas, Seces, Sērenes, Staburaga un Sunākstes pagasti. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19. un 8.20. apakšpunktu līdzšinējais Jaunjelgavas novads tiek iekļauts Aizkraukles novadā.

Jaunjelgavas novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā izteikusi viedokli, ka Jaunjelgavas novads būtu jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība vai tam jāapvienojas ar citām Sēlijā esošajām pašvaldībām. Jaunjelgavas novads spējot pildīt savas autonomās funkcijas, un reforma pasliktināšot pakalpojumu pieejamību tā iedzīvotājiem.

Ministrija norāda, ka Jaunjelgavas novads Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma sagatavošanas brīdī neatbilda 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 7. panta otrajā daļā minētajiem kritērijiem, proti, Jaunjelgavas pilsētā 2018. gadā bijuši 1836 iedzīvotāji. Līdzšinējā Jaunjelgavas novada pievienošana jaunajam Aizkraukles novadam atbilstot reformas mērķim, jo reģionālās nozīmes attīstības centrs – Aizkraukle – tiek sasaistīts ar lauku teritorijām, citstarp radot priekšnoteikumus tautsaimniecības attīstībai un pašvaldības spējai

piesaistīt investīcijas. Turklāt Aizkraukles pilsēta esot Jaunjelgavas novadam kopumā tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs, un, analizējot iedzīvotāju paradumus un pašvaldību jau iedibinātās sadarbības saiknes, neesot gūts apliecinājums tam, ka Jaunjelgavas novads būtu iekļaujams citā, nevis Aizkraukles novadā. Lietas materiālos esošajos dokumentos arī uzsvērts, ka Jaunjelgavas novads un pārējās Aizkraukles novadā apvienojamās pašvaldības – Aizkraukles, Kokneses, Pļaviņu, Neretas un Skrīveru novadi – jau šobrīd sadarbojas gan dažādu pakalpojumu nodrošināšanā, gan veidojot civilās aizsardzības sadarbības teritoriju, gan arī citās jomās (*sk. lietas materiālu 15. sēj. 48.–50. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi: kritērijs, kas prasa, lai novada teritorijā būtu valsts attīstības plānošanas dokumentos noteikts reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs, ir viens no svarīgākajiem uz ilgtspējīgu, policentrisku valsts sociālekonomisko attīstību vērstajiem reformas kritērijiem (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 28.1. punktu*).

Saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam (Latvija 2030) attīstības centrs ir teritorija, kurā ir resursu, tostarp cilvēkresursu, sociālo un ekonomisko aktivitāšu koncentrācija un kura veicina apkārtējās teritorijas attīstību. Valsts nozīmīgāko (primāro) attīstības centru tīklu veido starptautiskas, nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centri, jo tajos koncentrējas lielākā daļa valsts iedzīvotāju, ekonomiskā un sociālā aktivitāte. Reģionālās nozīmes attīstības centri ir pilsētas, kuras ir nozīmīgi attiecīgā reģiona kultūras vai ražošanas centri ar attīstītu sociālo infrastruktūru un daudzveidīgu pakalpojumu piedāvājumu. Šādi attīstības centri citstarp ir Aizkraukle, Balvi, Bauska, Dobeles, Limbaži un Tukums. Savukārt nacionālās nozīmes attīstības centri ir lielākās pilsētas, kurās ir attīstīta rūpniecība, transports, sabiedriskie pakalpojumi un sociālā infrastruktūra. Nacionālās nozīmes attīstības centra statuss citstarp ir Daugavpilij, Jelgavai, Jēkabpilij un Valmierai (*sk. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam 314., 321. un 328. punktu*).

Līdzšinējā Jaunjelgavas novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Jaunjelgavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā Jaunjelgavas novada dome arī izteica atbalstu jauna – Sēlijas – novada izveidei, kurā tiktu apvienoti vairāki vēsturiskās Sēlijas teritorijā ietilpstošie novadi. Priekšlikumu par Sēlijas novada izveidi pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā iesniedza partiju apvienības "Zaļo un Zemnieku savienība" frakcija, bet pirms Likumprojekta

izskatīšanas trešajā lasījumā – deputāts Viktors Valainis. Jautājums par iespējamo Sēlijas novada izveidi tika apspriests Komisijas 2020. gada 31. janvāra, kā arī 14. un 25. februāra sēdēs. Uzmanība tika pievērsta gan tam, ka šajā novadā, ja tāds tiktu izveidots, nebūtu attīstības centra, gan arī priekšlikumiem par to, kura apdzīvotā vieta varētu kļūt par Sēlijas novada administratīvo centru. Komisija un vēlāk arī Saeima ne otrajā, ne trešajā lasījumā priekšlikumu par Sēlijas novada izveidi neatbalstīja (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra, kā arī 14. un 25. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 9, Nr. 13 un Nr. 16, pieejami: www.saeima.lv, kā arī apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Nevienā no Sēlijas novadā potenciāli apvienojamiem novadiem Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā nebija reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Sēlijas novada izveidošana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, saskaņā ar kuru novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā netika sniegti tādi racionāli apsvērumi, kas pamatotu atkāpšanos no reformas mērķa un minētā kritērija. Turklāt Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumdevējs piederību latviešu vēsturiskajām zemēm nebija noteicis par administratīvi teritoriālās reformas kritēriju. Tādējādi norādes uz šo piederību nav saistāmas ar reformas rezultātā izveidoto pašvaldību teritorijām (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 14.2. punktu*). Likumdevējs ir iecerējis iedzīvotāju kopīgās identitātes stiprināšanu, kā arī kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību regulēt ar atsevišķu likumu (*sk. Administratīvo teritoriju likuma 3. panta otro daļu*). Saeima Latviešu vēsturisko zemju likumu pieņēma 2021. gada 16. jūnijā (*sk. Saeimas 2021. gada četrdesmit pirmās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2021. gada 16. jūnijā stenogrammu, kā arī likumprojektu Nr. 788/Lp13 "Latviešu vēsturisko zemju likums" un apkopotos priekšlikumus tā izskatīšanai 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Savukārt jaunais Aizkraukles novads, kurā iekļauts arī līdzšinējais Jaunjelgavas novads, atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Jaunais Aizkraukles novads ir ģeogrāfiski vienots, tā teritorijā ir reģionālās nozīmes attīstības centrs – Aizkraukle. Reformas sagatavošanas gaitā ir vērtēta novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, izvērtējot vairākus iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Jaunjelgavas novada situāciju un iedzīvotāju

intereses, attiecībā uz to ir izvēlēties reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Tādējādi, lemjot par līdzšinējā Jaunjelgavas novada iekļaušanu Aizkraukles novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

26. Līdzšinējā Ilūkstes novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 36. punktu, un saskaņā ar to Ilūkstes novadu veido Ilūkstes un Subates pilsētas, kā arī Bebreņes, Dvietes, Eglaines, Pilskalna, Prodes un Šēderes pagasti. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21. un 10.23. apakšpunktam līdzšinējais Ilūkstes novads tiek iekļauts Augšdaugavas novadā. Šā novada administratīvais centrs ir Daugavpils valstspilsēta, bet tā ir atsevišķa pašvaldība.

Ilūkstes novada dome reformas gaitā ir iestājusies par Ilūkstes novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, norādot, ka novads atbilst visiem kritērijiem un spēj iedzīvotājiem sniegt visus pakalpojumus. Tāpat Ilūkstes novada dome izteikusi priekšlikumus par šā novada paplašināšanu vēsturiskajās robežās, to apvienojot ar Aknīstes novadu, kā arī līdzšinējā Jēkabpils novada Rubenes un Dunavas pagastiem, vai novada apvienošanu ar citām vēsturiskās Sēlijas teritorijā esošajām pašvaldībām.

26.1. Ministrija norāda, ka Ilūkstes novada pievienošana jaunajam Augšdaugavas novadam ir saderīga ar reformas mērķi un sasaista nacionālās nozīmes attīstības centru – Daugavpili – ar lauku teritorijām, radot priekšnoteikumus tautsaimniecības attīstībai un nodrošinot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Daugavpils pilsēta, kas Administratīvo teritoriju likumā noteikta par Augšdaugavas novada administratīvo centru, esot Ilūkstes novadam kopumā tuvākais nacionālās nozīmes attīstības centrs. Ministrija esot ņēmusi vērā arī to, ka starp Daugavpils pilsētu un Daugavpils un Ilūkstes novadiem vairākās jomās jau esot attīstīta sadarbība, tostarp civilās aizsardzības, veselības aprūpes un citās jomās. Ilūkstes novadā esot arī Valsts un pašvaldību vienotais klientu apkalpošanas centrs (turpmāk – Vienotais apkalpošanas centrs), kurā iedzīvotāji arī pēc reformas vienkopus varēsot pieteikt pakalpojumus. Sākotnēji Ministrija esot piedāvājusi veidot Daugavpils novadu, tajā iekļaujot arī Daugavpils pilsētu, taču pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimā nolemts Daugavpils pilsētu neiekļaut novadā, bet saglabāt kā atsevišķu pašvaldību (*sk. lietas materiālu 20. sēj. 96.–99. lp.*).

Līdzšinējā Ilūkstes novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tā nebūtu arī tādā gadījumā, ja Ilūkstes novadam tiktu

pievienots Aknīstes novads un Rubenes un Dunavas pagasti. Satversmes tiesa jau secināja, ka arī Sēlijas novadā, kura iespējamā izveide tika apspriesta Likumprojekta izskatīšanas laikā Saeimā, nebūtu reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra (*sk. šā sprieduma 25. punktu*). Tādējādi Ilūkstes novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana un citi minētie administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumi neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novadā ir reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs.

26.2. Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā norādīts, ka pēc 2009. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas vairāku novadu pašvaldību iestādes un uzņēmumi izvietoti republikas pilsētās, tostarp Daugavpils novada iestādes un uzņēmumi atrodas Daugavpilī. Tomēr lielāku izaugsmes potenciālu un labākus rezultātus uzrādot pilsētreģioni. To attīstības centros esošais potenciāls (iedzīvotāju skaits, infrastruktūra, izglītības iespējas) un mērķtiecīga privāto investīciju piesaiste varot nodrošināt teritorijas ekonomisko pašpietiekamību. Būtiski esot teritorijas attīstību plānot kopsakarībās – tostarp ap nacionālās nozīmes attīstības centriem, kur veidojas augstāka ekonomiskā aktivitāte un pieprasījums pēc pakalpojumiem. Ziņojumā arī secināts, ka republikas pilsētas un ap tām esošie novadi neveido vienotu administratīvu, ekonomisku un saimniecisku vienību un nesekmē šo teritoriju potenciāla pilnvērtīgu izmantošanu. Tāpat ikdienas svārstmigrācija lielākoties esot vērsta uz un no pilsētām, tādēļ arī iedzīvotājiem ērtāk būtu pakalpojumus saņemt vienas pašvaldības ietvaros. Turklāt iedzīvotāju skaits esot samazinājies arī republikas pilsētās, un tas liekot secināt, ka pilsētu kā atsevišķu pašvaldību pastāvēšana nav ilgtspējīga. Sabiedriskajai apspriešanai tika piedāvāts tāds administratīvi teritoriālā iedalījuma modelis, saskaņā ar kuru jaunajā Daugavpils novadā bija plānots apvienot līdzšinējo Daugavpils pilsētu, kā arī Daugavpils un Ilūkstes novadus (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" 4., 5. un 51. lpp., pieejams <http://tap.mk.gov.lv>*).

No Likumprojekta izstrādes materiāliem konstatējams, ka Ministrija bija sagatavojusi tādu apvienotā Daugavpils novada pašvaldības profilu, atbilstoši kuram šajā novadā bija iekļauta arī Daugavpils pilsēta (*sk. lietas materiālu 19. sēj. 70.–93. lp.*). Arī Ministru kabineta konceptuālajā ziņojumā "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" norādīts, ka Daugavpils pilsēta ietilpst jaunā Daugavpils novada sastāvā (*sk. ar Ministru kabineta 2019. gada 18. septembra rīkojumu Nr. 445 apstiprinātā konceptuālā ziņojuma "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" 3. pielikuma 9. punktu*). Taču Ministru kabineta 2019. gada 15. oktobra sēdē, izskatot Likumprojektu, tika nolemts par republikas pilsētām noteikt arī Liepāju, Daugavpili un Rēzekni, savukārt attiecīgos novadus veidot bez reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības

centra tajos (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 15. oktobra sēdes protokolu Nr. 48 un videoierakstu, pieejami: www.mk.gov.lv*). Šādu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu vēlāk atbalstīja arī Komisija un Saeima.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumdevējam ir pienākums reformas īstenošanas gaitā pieņemt uz tās mērķa sasniegšanu vērstus racionāli pamatotus lēmumus, tostarp, konstatējot kādu nepilnību valdības izstrādātajā un Saeimai iesniegtajā likumprojektā, to novērst. Savukārt par reformas pamatā esošajiem kritērijiem neatbilstošu atzīts tāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, saskaņā ar kuru novada teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 14.1. punktu*). Likumdevējs izņēmuma gadījumos var atkāpties no noteiktajiem reformas kritērijiem, ja vien šāda atkāpšanās ir pamatota ar racionāliem apsvērumiem un atbilst reformas mērķim (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 28. punktu*).

Augšdaugavas novada sastāvā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Likumprojekta izstrādes procesā tika apspriests jautājums par to, kāpēc dažām valstspilsētām (sākotnēji – republikas pilsētām), tostarp Daugavpili, jānosaka atsevišķas pašvaldības statuss, tādējādi izveidojot novadu bez attīstības centra (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 14.1. punktu*). Lai atsvērtu Augšdaugavas novada neatbilstību reformas pamatā esošajiem kritērijiem, Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktā Daugavpils pilsētai un Augšdaugavas novadam noteikts pienākums sadarboties civilās aizsardzības, izglītības un atkritumu apsaimniekošanas jomās pēc 2021. gada 1. jūlija. Tomēr no Ministrijas izstrādātā apvienotā Daugavpils novada profila izriet, ka starp līdzšinējo Daugavpils pilsētu un Daugavpils un Ilūkstes novadiem jau šobrīd notiek sadarbība gan civilās aizsardzības un atkritumu apsaimniekošanas, gan arī citās jomās, piemēram, veselības aprūpes un tūrisma jomā (*sk. lietas materiālu 19. sēj. 70.–93. l.p.*). No lietas materiāliem neizriet, ka Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktā paredzētais Augšdaugavas novada un Daugavpils valstspilsētas sadarbības pienākums atsevišķās jomās radīs tādas izmaiņas līdzšinējā pašvaldību sadarbībā, kuras ļautu secināt, ka tiks novērsti iepriekš konstatētie administratīvi teritoriālā iedalījuma trūkumi, izveidotas spēcīgas, ekonomiski attīstīties spējīgas pašvaldības un panākts tas, ka pašvaldības tām uzdotās funkcijas spēs izpildīt patstāvīgi. Turklāt Satversmes tiesa nevērtē to, kādas varētu būt atsevišķu pašvaldību sadarbības prognozes (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 14.1. punktu*).

Tāpat Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punkts paredz Augšdaugavas novada un Daugavpils valstspilsētas sadarbību arī

ilgtspējīgas attīstības stratēģijas un attīstības programmas izstrādē. Savukārt šo pārejas noteikumu 9. punkts paredz, ka Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā administratīvi teritoriālās reformas ietvaros līdz 2021. gada 1. decembrim piešķirams līdzfinansējums kopīgu teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei citstarp Daugavpils valstspilsētas pašvaldībai ar pašvaldībām, kuras ietilps jaunajā Augšdaugavas novadā. Uz šīs normas pamata izdoto Ministru kabineta 2020. gada 13. oktobra noteikumu Nr. 631 "Jaunveidojamo pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentu projektu valsts līdzfinansējuma piešķiršanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 631) 4. punkts noteic, ka kopīgu plānošanas dokumentu izstrādei paredzēto valsts mērķdotāciju saņēmējs ir Daugavpils valstspilsēta. Savukārt saskaņā ar šo noteikumu 8. punktu par saņemtās valsts mērķdotācijas izlietošanu atbilstoši paredzētajam mērķim ir atbildīgs attiecīgās pašvaldības domes priekšsēdētājs. Tātad jau šobrīd Daugavpils valstspilsētai sadarbībā ar novada pašvaldību ir paredzētas tādas priekšrocības, kādas nav paredzētas ar to saistītajai Augšdaugavas novada pašvaldībai.

Valstspilsētas un ar to saistītā novada vienotība pati par sevi neapdraud vietējo pārstāvību un rada priekšnoteikumus tam, lai tiktu veicināta, nevis kavēta reģionu attīstība. Tieši tāds modelis, kas ietver reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru katra novada teritorijā, var nodrošināt ilgtspējīgu reģionu attīstību (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 14.1. punktu*). Likumdevējs nav norādījis racionālus apsvērumus tam, kāpēc, izveidojot jauno Augšdaugavas novadu bez tā teritorijā esoša reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, ir pieļauta atkāpšanās no reformas pamatā esošā kritērija un kā ar šādu risinājumu iespējams sasniegt reformas mērķi. Tātad, lemjot par līdzšinējā Ilūkstes novada iekļaušanu jaunajā Augšdaugavas novadā, kurā nav valsts attīstības plānošanas dokumentos noteikta reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, likumdevējs nav ievērojis reformas mērķi un kritērijus un ir rīkojies patvaļīgi.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21. un 10.23. apakšpunkts neatbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

27. Carnikavas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 20. punktu. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 11.2. apakšpunktam līdzšinējais Carnikavas novads kā Carnikavas pagasts tiek iekļauts Ādažu novadā.

Carnikavas novada dome reformas ietvaros izteikusi viedokli, ka novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība un tā iekļaušana Ādažu novadā neatbilstot reformas mērķim. Turklāt prasība par konkrētu

iedzīvotāju skaitu Pierīgas novados esot formāls kritērijs un likumdevējs neesot pamatojis tā nozīmi. Carnikavas novadā situācija neesot tāda pati kā citās Pierīgas pašvaldībās. Proti, kopš atdalīšanās no Ādažiem 1992. gadā Carnikavas novadā esot vērojama pastāvīga izaugsme un tas bijis finansiāli neatkarīgs. Tāpēc Saeimai attiecībā uz šo novadu vajadzējis atkāpties no Pierīgas pašvaldībām noteiktā iedzīvotāju skaita kritērija.

Ministrija norāda, ka Carnikavas novada iekļaušana Ādažu novadā esot saderīga ar reformas mērķi un citstarp nodrošinot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas. Carnikavas novada iedzīvotāju paradumi esot cieši saistīti ar Rīgu, proti, vairāk nekā 60 procenti novada nodarbināto iedzīvotāju strādājo Rīgā. Viens no izšķirošajiem novadu apvienošanas faktoriem bijis tas, ka Carnikavas novadā nav vidusskolas. Vispārējās izglītības jomā Carnikavas novadā deklarētajiem izglītojamiem Ādažu novada pašvaldības izglītības iestādes esot otra biežāk sastopamā izvēle pēc Rīgā esošajām izglītības iestādēm. Attālums no Carnikavas ciema līdz Ādažu ciemam esot 10 kilometri, abu novadu teritorijas vienojot arī autoceļš E67. Carnikavas novads un Ādažu novads kopīgi nodrošinot meliorācijas sistēmas un hidrotehnisko būvju ekspluatāciju un uzturēšanu. Carnikavas novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 82.–83. lp.*).

Likumprojekta anotācijā norādīts, ka Pierīgas novadi ir no pašvaldību budžeta viedokļa vislabāk nodrošinātās pašvaldības un iemaksātāji pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā. Tomēr, lai nodrošinātu efektīvāku publisko resursu izmantošanu un pašvaldību darbību attiecībā pret pašvaldībām noteikto izpildāmo funkciju apjomu, arī Pierīgas novados vajadzētu būt vismaz 15 000 iedzīvotāju. Tāpat, saskaņoti un racionāli plānojot teritorijas attīstību, arī Pierīgā esot iespējas radīt darba vietas un piesaistīt investīcijas, līdz ar to vienas pašvaldības ietvaros veidojot gan industriālās zonas, gan dzīvojamās zonas. Arī Ministrija norādījusi, ka Pierīgas pašvaldībām kā novada izveides kritērijs noteikts minimālais iedzīvotāju skaits, lai nodrošinātu to, ka pašvaldības visā valsts teritorijā tiek veidotas salīdzināmā mērogā un ar salīdzināmu budžeta un administratīvo kapacitāti. Savukārt par kritēriju šīm pašvaldībām neesot izvirzīta reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra esība novada teritorijā, jo tām visciešākās ekonomiskās un funkcionālās saiknes esot ar nacionālās nozīmes attīstības centru – Rīgu (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 82. lp.*). Tādējādi ir sniegts pamatojums minimālā iedzīvotāju skaita noteikšanai Pierīgas novados. Savukārt tas, vai kāda pašvaldība atrodas tik atšķirīgā situācijā, lai noteikts novadu veidošanas kritērijs uz to netiktu attiecināts, ir likumdevēja izšķiršanās jautājums, ciktāl atkāpi no šā kritērija iespējams pamatot ar racionāliem apsvērumiem.

No lietas materiāliem izriet, ka Carnikavas novadā 2018. gada sākumā bija 8626 iedzīvotāji, bet 2020. gada sākumā – 9851 iedzīvotājs (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 5. lp un Iedzīvotāju reģistra statistiku 2020. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*). Tātad līdzšinējais Carnikavas novads iedzīvotāju skaita ziņā neatbilst reformas pamatā esošajam kritērijam par minimālo iedzīvotāju skaitu Pierīgas novadā.

Savukārt jaunais Ādažu novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Citstarp jaunais Ādažu novads ir ģeogrāfiski vienots un tajā kopā ar līdzšinējā Carnikavas novada iedzīvotājiem būs vairāk nekā 15 000 iedzīvotāju (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 4.–5. lp.*). Reformas sagatavošanas gaitā ir vērtēta novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Carnikavas novada domes apstrīdētās normas izstrādes un izskatīšanas laikā likumdevējs nav saskatījis racionālus apsvērumus, kuru dēļ tam būtu jāatkāpjas no reformas pamatā esošajiem kritērijiem.

Pēc Carnikavas novada domes ieskata, Ādažu un Carnikavas novadu apvienotās finanšu komisijas pieņemtie lēmumi liecina par to, ka reformas rezultātā Carnikavas novada iedzīvotāju iespējas panākt sev vēlamu lēmumu pieņemšanu un līdz ar to arī labklājība jaunajā Ādažu novadā samazināsies. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 20. punktu finanšu komisiju veido visu apvienojamo pašvaldību domju priekšsēdētāji, bet to vada un tās darbu organizē tās pašvaldības domes priekšsēdētājs, kurā ir lielākais iedzīvotāju skaits atbilstoši aktuālajiem Iedzīvotāju reģistra datiem. Savukārt šīs komisijas lēmums ir pieņemts, ja par to nobalsojušie pārstāv vismaz pusi no attiecīgo pašvaldību iedzīvotāju kopskaita. Tādējādi, ņemot vērā apvienojamo novadu iedzīvotāju skaitu, nav izslēgta varbūtība, ka kādai pašvaldībai nav izdevies apvienojamo novadu finanšu komisijā panākt sev vēlāmā lēmuma pieņemšanu. Tomēr jaunā novada dome pārstāvēs visus novada iedzīvotājus un tās uzdevums būs saskaņot viņu kopējās intereses un vajadzības, kā arī nodrošināt vienmērīgu visas novada teritorijas attīstību labākajā iespējamā veidā.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, izvērtējot iespējamās administratīvi teritoriālās iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Carnikavas novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz šo novadu ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālo iedalījuma risinājumu.

Tādējādi, lemjot par līdzšinējā Carnikavas novada iekļaušanu Ādažu novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

28. Rugāju novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 82. punktu, un atbilstoši tam

Rugāju novadu veido Lazdukalna pagasts un Rugāju pagasts. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 12.10. un 12.13. apakšpunktu līdzšinējais Rugāju novads tiek iekļauts Balvu novadā.

Rugāju novada dome izteikusi viedokli, ka reformas rezultātā Rugāju novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība un tās apstrīdētās normas neatbilst reformas mērķim un kritērijiem. Dome norāda, ka Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā nav sniegts konkrēts, pētījumos balstīts pamatojums tam, ka jaunajā Balvu novadā būs iespējama ilgtspējīga teritorijas ekonomiskā attīstība un pašvaldība spēs piesaistīt nozīmīgas investīcijas. Turklāt, salīdzinot jauno Saulkrastu novadu, kurš izveidots, neievērojot reformas pamatā esošos kritērijus, un Rugāju novadu, neesot pamata secināt, ka Saulkrastu novada pastāvēšana varētu, bet Rugāju novada pastāvēšana nevarētu būt attaisnojama. Tādējādi likumdevējs, pieņemot Rugāju novada domes apstrīdētās normas, esot rīkojies patvaļīgi.

Ministrija norāda, ka Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma sagatavošanas laikā Rugāju novads nebija atbilstošs 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 7. panta otrajā daļā minētajiem kritērijiem. Rugāju novada pievienošana jaunajam Balvu novadam esot saderīga ar reformas mērķi un citstarp nodrošināšot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas. Balvu pilsēta esot Rugāju novadam tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs. Tāpat esot ņemts vērā tas, ka jaunajā Balvu novadā apvienojamās pašvaldības jau sadarbojas gan pakalpojumu sniegšanas, gan citās jomās, piemēram, civilās aizsardzības, sabiedriskā transporta, veselības aprūpes un izglītības jomā. Rugāju novadā gan esot vidusskola, bet skolēnu skaits tajā esot pārāk mazs, lai būtu izpildīts viens no reformas kritērijiem, proti, perspektīvas vidusskolas esība novadā. Rugāju novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 12. sēj. 45.–49. lp.*).

Līdzšinējā Rugāju novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Rugāju novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Balvu novads, kurā iekļauts arī līdzšinējais Rugāju novads, atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Jaunais Balvu novads ir ģeogrāfiski vienots, tā teritorijā ir reģionālās nozīmes attīstības centrs – Balvi. Dažādu apstākļu dēļ, tostarp attāluma no Rīgas un iedzīvotāju skaita samazinājuma dēļ, jaunā Balvu novada attīstības iespējas patiesi ir zemākas salīdzinājumā ar citām jaunajām pašvaldībām. Šiem apstākļiem uzmanība pievērsta gan Ministrijas izstrādātajā apvienotā Balvu novada profilā, gan Saeimā, apspriežot priekšlikumus, kas attiecās uz jauno Balvu novadu (*sk. lietas materiālu 11. sēj. 29.–38. lp.; Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra un 6. maija sēžu audioierakstus*

lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 9 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv; Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 2. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā). Reformas pamatā esošie pētījumi liecina, ka iedzīvotāju skaita ziņā mazo pašvaldību uzturēšanas izdevumi ir salīdzinoši augsti, tās bieži vien nespēj nodrošināt augstas kvalitātes pakalpojumus iedzīvotājiem, tostarp izglītības un sabiedriskā transporta pakalpojumus, kā arī piesaistīt investīcijas un pārvaldīt liela mēroga projektus. Turklāt, saglabājoties pašreizējām demogrāfijas tendencēm, turpmākajos divdesmit gados iedzīvotāju skaits pašvaldībās varētu samazināties pat par 15 procentiem (sk. *Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 26.3. punktu*). Arī Rugāju novadā, tāpat kā pārējās apvienojamās pašvaldībās, tiek prognozēta turpmāka iedzīvotāju skaita samazināšanās (sk. *lietas materiālu 12. sēj. 47. lp.*). Tādējādi reformas sagatavošanas gaitā ir vērtēta jaunā Balvu novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Turklāt pašvaldībai nav tiesību pieprasīt, lai likumdevējs atkāptos no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, pat ja attiecībā uz kādu citu pašvaldību šāda atkāpe ir pieļauta.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, izvērtējot iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Rugāju novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Tādējādi, lemjot par līdzšinējā Rugāju novada iekļaušanu Balvu novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

29. Iecavas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 34. punktu. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 13.8. un 13.9. apakšpunktam līdzšinējais Iecavas novads kā Iecavas pagasts un Iecavas pilsēta tiek iekļauts Bauskas novadā.

Iecavas novada dome Likumprojekta sagatavošanas un izskatīšanas laikā paudusi viedokli, ka Iecavas novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība. Tāpat Iecavas novada dome lūgusi izvērtēt vairākus variantus, kas saistīti ar apvienošanu, tostarp ar līdzšinējo Baldones novadu, Vecumnieku novada Vecumnieku pagastu, kā arī Olaines novada daļu.

Ministrija norāda, ka Iecavas novada iekļaušana jaunajā Bauskas novadā ir saderīga ar reformas mērķi un sasaista reģionālās nozīmes attīstības centru – Bausku – ar apkārtējām lauku teritorijām, radot priekšnoteikumus tautsaimniecības attīstībai. Tāpat tiek nodrošinātas pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Piedāvājot konkrēto administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, Ministrija ņēmusi vērā to, ka Bauska ir Iecavas novadam tuvākais attīstības centrs, abus novadus savieno autoceļš A7 un Bauskas novadā apvienojamo novadu pašvaldības vairākās jomās jau sadarbojas vai arī ir cita citai deleģējušas pašvaldību uzdevumu izpildi. Piemēram, Bauskas novada būvvalde apkalpojot arī Iecavas un Rundāles novadus, savukārt tūrisma jomā minētās pašvaldības esot noslēgušas sadarbības līgumu. Iecavas novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 45.–47. l.p.*).

Līdzšinējā Iecavas novada teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Šāda attīstības centra nebūtu arī nevienā no Iecavas novada piedāvātajiem līdzšinējo novadu apvienošanas variantiem. Tādējādi ne Iecavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana, nedz arī citi pašvaldības ierosinātie administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumi neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Bauskas novads, kurā iekļauts arī līdzšinējais Iecavas novads, atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Jaunais Bauskas novads ir ģeogrāfiski vienots, tā teritorijā ir reģionālās nozīmes attīstības centrs – Bauska. Tāpat ir pamatota novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Tādējādi likumdevējs, izvērtējot vairākus iespējamus administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Iecavas novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlēties reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Iecavas novada iekļaušanu Bauskas novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

30. Rundāles novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 84. punktu, kurš noteic, ka Rundāles novadu veido Rundāles, Svitenes un Viesturu pagasti. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 13.13., 13.16. un 13.20. apakšpunktu līdzšinējais Rundāles novads tiek iekļauts Bauskas novadā.

Rundāles novada dome izteikusi viedokli, ka reformas ietvaros novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība un tas pilnībā spēj veikt visas pašvaldībai noteiktās funkcijas un uzdevumus. Savukārt Ministrija norāda, ka 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma sagatavošanas laikā Rundāles novads neesot bijis atbilstošs 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 7. panta otrajā daļā minētajiem kritērijiem. Rundāles novadā 2018. gadā bijuši 3407 iedzīvotāji un lielākajā novada apdzīvotajā vietā – Pilsrundāles ciemā – vien 666 iedzīvotāji. Līdzšinējā Rundāles novada pievienošana jaunajam Bauskas novadam esot saderīga ar reformas mērķi un citstarp nodrošināšot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, kā arī to, ka novadā ir vismaz viena perspektīva vidusskola. Bauskas pilsēta esot Rundāles novadam tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs. Tāpat Ministrija esot ņēmusi vērā to, ka starp Rundāles novadu un pārējām Bauskas novadā apvienojamām pašvaldībām jau ir izveidota sadarbība gan pakalpojumu nodrošināšanā, gan citās jomās, piemēram, civilajā aizsardzībā, izglītības un veselības aprūpes jomā. Lai arī Rundāles novadā ir vidusskola, skolēnu skaits tajā esot pārāk mazs, lai būtu izpildīts viens no reformas kritērijiem, proti, par perspektīvas vidusskolas esību novadā. Rundāles novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 10. sēj. 64.–66. lp.*).

Līdzšinējā Rundāles novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Rundāles novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram. Satversmes tiesa jau secināja, ka jaunais Bauskas novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem (*sk. šā sprieduma 29. punktu*). Tādējādi likumdevējs, izvērtējot iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Rundāles novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Rundāles novada iekļaušanu Bauskas novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

31. Auces novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 11. punktu, un saskaņā ar to Auces novadu veido Auces pilsēta, kā arī Bēnes, Īles, Lielauces, Ukru, Vecauces un Vītiņu pagasti. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19. un 16.20. apakšpunktam līdzšinējais Auces novads tiek iekļauts jaunajā Dobeles novadā.

Auces novada dome izteikusi viedokli, ka reformas ietvaros novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība un līdzšinējais novads spēj pildīt visas tam likumā noteiktās autonomās funkcijas, kā arī atbilst visiem novadu veidošanas kritērijiem. Auces pilsēta vēsturiski esot uzskatāma par

reģionālās nozīmes attīstības centru un spējot piesaistīt nozīmīgas investīcijas, novadā esot iespējama ilgtspējīga teritorijas ekonomiskā attīstība, un arī Auces vidusskola esot uzskatāma par perspektīvu vidusskolu. Kā alternatīvu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu Auces novada dome minējusi novada apvienošanu ar vairākiem līdzšinējā Saldus novada pagastiem, kas vēsturiski ietilpuši Auces rajonā.

Ministrija norāda, ka Auces novada iekļaušana Dobeles novadā ir saderīga ar reformas mērķi un sasaista reģionālās nozīmes attīstības centru – Dobeli – ar lauku teritorijām. Tādējādi tiekot radīti priekšnoteikumi tautsaimniecības attīstībai, nodrošinātas pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, komunālās saimniecības, sabiedriskā transporta un ceļu tīklus, kā arī nodrošināta vismaz vienas perspektīvas vidusskolas esība novadā. Dobeles pilsēta esot Auces novadam tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs. Ministrija esot ņēmusi vērā arī to, ka Dobeles novadā apvienojamās pašvaldības jau sadarbojas vairākās jomās, piemēram, veidojot civilās aizsardzības sadarbības teritoriju. Auces novadā esot divas vidusskolas, taču skolēnu skaits abās neesot pietiekams, lai atbilstu perspektīvas vidusskolas kritērijam. Auces novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 23. sēj. 21.–23. lp.*).

Līdzšinējā Auces novada teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Šāda attīstības centra Auces novadā nebūtu arī tad, ja tam tiktu pievienoti citi pagasti, kas agrāk bijuši Auces rajona sastāvā. Tādējādi Auces novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana, kā arī pašvaldības ierosinātais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Dobeles novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Tas ir ģeogrāfiski vienots, tā teritorijā ir reģionālās nozīmes attīstības centrs – Dobele. Tāpat ir pamatota novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Tādējādi likumdevējs, izvērtējot vairākus iespējamus administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Auces novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Auces novada iekļaušanu Dobeles novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

32. Ozolnieku novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 69. punktu, kurš noteic, ka

Ozolnieku novadu veido Cenu, Ozolnieku un Salgaļes pagasti. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunktam līdzšinējais Ozolnieku novads tiek iekļauts jaunajā Jelgavas novadā.

Ozolnieku novada dome norāda, ka reformas ietvaros novads būtu jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība. Ozolnieki esot potenciāls attīstības centrs, šāds secinājums izrietot no reformas sagatavošanas laikā veiktajiem pētījumiem, tātad novads atbilstot visiem novadu veidošanas kritērijiem. Savukārt Jelgavas novads neatbilstot šiem kritērijiem, jo tā teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra.

Ministrija norāda, ka līdzšinējā Ozolnieku novada iekļaušana jaunajā Jelgavas novadā ir saderīga ar reformas mērķi un sasaista nacionālās nozīmes attīstības centru – Jelgavu – ar lauku teritorijām, radot priekšnoteikumus tautsaimniecības attīstībai. Tādējādi tiek nodrošināta pašvaldības spēja piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Attiecībā uz jauno Jelgavas novadu Administratīvo teritoriju likumā esot veiktas izmaiņas salīdzinājumā ar Ministrijas piedāvāto ieceri. Proti, Jelgavas novadā nav iekļauta Jelgavas valstspilsēta, kurai saglabāts atsevišķas pašvaldības statuss, bet kura noteikta par Jelgavas novada administratīvo centru. Esot ņemts vērā tas, ka Jelgavas novadā apvienojamās pašvaldības jau šobrīd sadarbojas vairākās jomās, piemēram, veidojot civilās aizsardzības sadarbības teritoriju. Ozolnieku novadā esot vidusskola, bet skolēnu skaits tajā esot pārāk mazs, lai būtu izpildīts viens no reformas kritērijiem – perspektīvas vidusskolas esība novadā. Ozolnieku novadā darbojoties arī divi Vienotie apkalpošanas centri (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 48.–53. lp.*).

Līdzšinējā Ozolnieku novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Ozolnieku novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana neatbilstu reformas pamatā esošajam kritērijam, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram. Tomēr šāda attīstības centra nav arī jaunajā Jelgavas novadā, kurā plānots iekļaut Ozolnieku novadu.

No Likumprojekta izstrādes materiāliem konstatējams, ka Ministrija bija sagatavojusi jaunā Jelgavas novada pašvaldības profilu un saskaņā ar to Jelgavas pilsēta bija iekļauta Jelgavas novadā (*sk. lietas materiālu 13. sēj. 13. lp.*). Arī Ministru kabineta 2019. gada 18. septembra konceptuālajā ziņojumā norādīts, ka Jelgavas pilsēta ietilpst jaunā Jelgavas novada sastāvā (*sk. ar Ministru kabineta 2019. gada 18. septembra rīkojumu Nr. 445 apstiprinātā konceptuālā ziņojuma "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" 3. pielikuma 12. punktu*). Šāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums bija paredzēts arī Likumprojektā, ko Ministru kabinets iesniedza Saeimai.

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā deputāti Viktors Valainis un Māris Kučinskis iesniedza priekšlikumus par republikas pilsētas statusa noteikšanu Jelgavai, bet Viktors Valainis – arī priekšlikumu neieklāut Jelgavas pilsētu Jelgavas novada sastāvā. Komisija šos priekšlikumus neatbalstīja, un arī Saeima, izskatot Likumprojektu otrajā lasījumā, priekšlikumus par republikas pilsētas statusa noteikšanu Jelgavai noraidīja. Savukārt priekšlikums par Jelgavas pilsētas neieklāšanu Jelgavas novada sastāvā tika atsaukts (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 14, pieejams: www.saeima.lv, kā arī Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā un tās turpinājuma 2020. gada 11. un 13. martā stenogrammas, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*). Pirms Likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā tika iesniegti vairāki priekšlikumi par valstspilsētas statusa noteikšanu Jelgavai, citstarp šādu priekšlikumu iesniedza vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs. Komisija un Saeima šos priekšlikumus atbalstīja. Tāpat tika atbalstīti priekšlikumi, saskaņā ar kuriem Jelgavas valstspilsētai tika noteikts atsevišķas pašvaldības statuss un tā netika ietverta Jelgavas novada sastāvā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 21. aprīļa sēdes audioierakstu lietas materiālu 1. sēj. un protokolu Nr. 21, pieejams: www.saeima.lv; 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā un tās turpinājuma 2020. gada 2. jūnijā stenogrammas, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Gan Komisijā, izskatot Likumprojektu pirms otrā un pirms trešā lasījuma, gan Saeimā, izskatot Likumprojektu otrajā lasījumā, notika debates, kurās tika izteikti viedokļi gan par to, ka Jelgavai jābūt atsevišķai pašvaldībai, gan par to, ka Jelgavas pilsēta būtu jāiekļauj jaunajā Jelgavas novadā. Apspriežot Likumprojektu otrajā lasījumā, deputāts Viktors Valainis izteica viedokli, ka Jelgavas un apkārtējo novadu darbība un vadība esot atšķirīga un tāpēc pilsēta nebūtu apvienojama ar šiem novadiem. Deputāte Dana Reizniece-Ozola norādīja, ka pēc Jelgavas apvienošanas ar apkārtējiem novadiem tā vairs nespēšot tikpat veiksmīgi kā līdz šim piesaistīt finansējumu un veidot uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūru. Savukārt deputāts Ilmārs Dūrītis vērsa uzmanību uz to, ka arī Jelgavas iedzīvotāju skaits ir būtiski samazinājies un nepieciešama pakalpojumu un iestāžu tīkla optimizācija, bet tādā gadījumā, ja pilsēta un tai apkārtējie novadi būs atsevišķas pašvaldības, netikšot izveidots optimāls skolu un citu iestāžu tīkls,

savukārt, apvienojot Jelgavas pilsētu un Jelgavas un Ozolnieku novadus, izveidotos ekonomiski spēcīga pašvaldība (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

No Ministrijas izstrādātā apvienotā Jelgavas novada profila izriet, ka starp līdzšinējo Jelgavas pilsētu un Jelgavas un Ozolnieku novadiem jau šobrīd ir attīstīta sadarbība vairākās jomās, tostarp izglītības un tūrisma jomā. No Likumprojekta izstrādes materiāliem neizriet racionāls pamatojums tam, ka Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktā Jelgavas novadam un Jelgavas valstspilsētai noteiktais pienākums sadarboties atsevišķās jomās radīs tādas izmaiņas līdzšinējā pašvaldību sadarbībā, kuras ļautu secināt, ka tiks novērsti iepriekš konstatētie administratīvi teritoriālā iedalījuma trūkumi, izveidotas spēcīgas, ekonomiski attīstīties spējīgas pašvaldības un panākts tas, ka pašvaldības tām uzdotās funkcijas spēs izpildīt patstāvīgi. Savukārt saskaņā ar Noteikumu Nr. 631 4. punktu kopīgu plānošanas dokumentu izstrādei paredzēto valsts mērķdotāciju saņēmējs ir Jelgavas valstspilsēta un saskaņā ar šo noteikumu 8. punktu par saņemtās valsts mērķdotācijas izlietošanu atbilstoši paredzētajam mērķim ir atbildīgs attiecīgās pašvaldības domes priekšsēdētājs. Tātad jau šobrīd Jelgavas valstspilsētas pašvaldībai sadarbībā ar novada pašvaldību ir paredzētas tādas priekšrocības, kādas nav paredzētas ar to saistītajai Jelgavas novada pašvaldībai.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs nav sniedzis racionālus apsvērumus tam, kāpēc, izveidojot jauno Jelgavas novadu bez reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, ir pieļauta atkāpšanās no reformas pamatā esošā kritērija un kā ar šādu risinājumu iespējams sasniegt reformas mērķi. Tātad likumdevējs, lemjot par līdzšinējā Ozolnieku novada iekļaušanu jaunajā Jelgavas novadā, kurā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, nav ievērojis reformas mērķi un kritērijus un ir rīkojies patvaļīgi.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunkts neatbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

33. Salas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 86. punktu, un atbilstoši tam Salas novadu veido Salas pagasts un Sēlpils pagasts. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 19.18. un 19.20. apakšpunktu līdzšinējais Salas novads tiek iekļauts jaunajā Jēkabpils novadā.

Salas novada dome izteikusi viedokli, ka reformas ietvaros Salas novads būtu saglabājams kā patstāvīga pašvaldība vai apvienojams ar citām pašvaldībām Jēkabpils novadā, kurā nebūtu iekļauta Jēkabpils pilsēta, vai

apvienojams ar citām pašvaldībām Sēlijas novadā, ja tāds tiktu izveidots. Pievienojot Salas novadu Jēkabpils novadam, likumdevējs neesot ievērojis vairākus novadu veidošanas kritērijus. Neesot analizēts tas, vai jaunā novada teritorija ir optimāla efektīvu un iedzīvotājiem pieejamu pakalpojumu aspektā. Nevienš no apvienojamiem novadiem nevarot nodrošināt autonomo funkciju veikšanu no saviem ieņēmumiem, un attīstība Jēkabpils pilsētā esot lēnāka nekā apkārtējos novados. Turklāt citos gadījumos valstspilsēta neesot apvienota ar apkārtējiem novadiem, tāpēc neesot pamatoti apvienot arī Jēkabpils pilsētu ar tai apkārtējiem novadiem.

Ministrija norāda, ka Salas novads Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma sagatavošanas laikā nebija atbilstošs 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 7. panta otrajā daļā minētajiem kritērijiem. Salas novadā 2018. gadā bijuši 3403 iedzīvotāji, bet novada lielākajā apdzīvotajā vietā – Salas ciemā – vien 1333 iedzīvotāji. Līdzšinējā Salas novada iekļaušana jaunajā Jēkabpils novadā esot saderīga ar reformas mērķi un sasaistot nacionālās nozīmes attīstības centru – Jēkabpili – ar apkārtējām lauku teritorijām. Tādējādi tiekot radīti priekšnoteikumi tautsaimniecības attīstībai, nodrošinātas pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Jēkabpils valstspilsēta esot Salas novadam tuvākais nacionālās nozīmes attīstības centrs. Analizējot datus par iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārskaitījumiem starp administratīvajām teritorijām, Ministrija secinājusi, ka jaunajā Jēkabpils novadā savas pašvaldības teritorijā būs nodarbināti 55 procenti iedzīvotāju. Savukārt dati par izglītības jomu liecinot, ka Salas novada iedzīvotāju paradumi ir saistīti ar Jēkabpils pilsētu. Jēkabpils novadā apvienojamās pašvaldības jau sadarbojoties dažādās jomās, piemēram, attiecībā uz būvvaldes, sabiedriskā transporta, atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumiem. Salas novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 61.–62. lp.*).

Līdzšinējā Salas novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Šāda attīstības centra nebūtu arī Jēkabpils novadā, ja tajā netiktu iekļauta Jēkabpils pilsēta. Satversmes tiesa jau secināja, ka arī Sēlijas novadā, ja tāds tiktu izveidots, nebūtu reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra (*sk. šā sprieduma 25. punktu*). Tātad Salas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana, kā arī citi pašvaldības ierosinātie administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumi neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Jēkabpils novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Tas ir ģeogrāfiski vienots, un tā teritorijā ir nacionālās nozīmes attīstības centrs – Jēkabpils. Reformas sagatavošanas gaitā ir vērtēta novada

ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Lai gan apvienojamo novadu ekonomiskās attīstības un citi rādītāji ir atšķirīgi, tomēr reformas ietvaros ir pieļaujama attiecīgo pašvaldību apvienošana, ja vien šāds risinājums nav pretrunā ar reformas mērķi un kritērijiem.

Tādējādi likumdevējs, izvērtējot vairākus iespējamus administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Salas novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Salas novada iekļaušanu Jēkabpils novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

34. Salacgrīvas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 85. punktu, un saskaņā ar to Salacgrīvas novadu veido Ainažu un Salacgrīvas pilsētas, kā arī Ainažu, Liepupes un Salacgrīvas pagasti. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 23.1., 23.2., 23.8., 23.12. un 23.13. apakšpunktam līdzšinējais Salacgrīvas novads tiek iekļauts Limbažu novadā.

Salacgrīvas novada dome izteikusi viedokli, ka reformas ietvaros novads būtu jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība, kā arī izteikusi priekšlikumu izveidot jaunu – Piejūras novadu –, kurā apvienotos Salacgrīvas, Saulkrastu un Carnikavas novadi, kā arī Limbažu novada Skultes pagasts. Salacgrīva, tāpat kā Saulkrasti, esot potenciāls attīstības centrs, turklāt reformas rezultātā esot izveidoti vairāki tādi novadi, kuros nav attīstības centra.

Ministrija norāda, ka Salacgrīvas novada iekļaušana jaunajā Limbažu novadā ir saderīga ar reformas mērķi un citstarp nodrošina pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas. Limbažu pilsēta esot Salacgrīvas novadam tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs. Tāpat Ministrija esot ņēmusi vērā to, ka Limbažu novadā apvienojamie novadi jau sadarbojas vairākās jomās, piemēram, izglītībā, veselības aprūpē, civilajā aizsardzībā. Salacgrīvas novada pašvaldībai visvairāk savstarpējo norēķinu par izglītojamiem esot tieši ar Limbažu novada pašvaldību. Salacgrīvas novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 94.–95. lp.*).

Salacgrīvas novada dome, pamatojot Salacgrīvas kā potenciāla attīstības centra statusu, atsaucas uz Ministrijas pasūtīto un Latvijas Universitātes veikto pētījumu. Tajā secināts, ka Rīgas reģiona ietvaros Salacgrīvas novads atbilst pakalpojumu centra statusam, bet Salacgrīvas pilsēta ir viens no lielākajiem aktivitātes centriem. Pakalpojumu centru šā pētījuma izpratnē raksturo vidēji zema vai zema aktivitāte darbdienās, bet vidēji augsta aktivitāte brīvdienās, tāpēc nepieciešams attīstīt ražošanas sektoru un mainīt teritorijas attīstības stratēģiju (*sk.: pētījums "Latvijas*

administratīvo teritoriju ekonomiskās aktivitātes un iedzīvotāju iekšējās aktivitātes svārstības, izmantojot mobilā tīkla noslodzes datus. Pirmais starpziņojums: Iedzīvotāju svārstmigrācijas analīze pašvaldību un to teritoriālo vienību iedalījumā un esošo vietējo pašvaldību administratīvo teritoriju ekonomiskās uzvedības izvērtējums", 55. lpp. Pieejams: www.varam.gov.lv). Satversmes tiesa ir secinājusi, ka pienācīgs pamatojums jauna reģionālās nozīmes attīstības centra noteikšanai jāsniedz pašam likumdevējam un jāveic arī attiecīgi grozījumi valsts attīstības plānošanas dokumentos (sk. *Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 28.1. punktu*). No lietas materiāliem izriet, ka Likumprojekta izskatīšanas gaitā, apspriežot priekšlikumus par Salacgrīvas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšanu, citstarp tika izteikts arī tāds viedoklis, ka Salacgrīva ir potenciāls attīstības centrs, bet Komisija un vēlāk arī Saeima attiecīgos priekšlikumus nav atbalstījusi (sk. *Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. un 21. februāra un 2020. gada 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj. un protokolus Nr. 12, Nr. 15 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv, kā arī Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 9. jūnijā stenogrammu, kā arī Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*). Tātad līdzšinējā Salacgrīvas novada teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tā nebūtu arī Piejūras novadā, ja tāds tiktu izveidots atbilstoši Salacgrīvas pašvaldības priekšlikumam. Tādējādi Salacgrīvas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana un arī Piejūras novada izveidošana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Limbažu novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Tas ir ģeogrāfiski vienots, un tā teritorijā ir reģionālās nozīmes attīstības centrs – Limbaži. Tāpat reformas gaitā ir vērtēta novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Tādējādi likumdevējs, izvērtējot vairākus iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Salacgrīvas novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Salacgrīvas novada iekļaušanu Limbažu novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

35. Alojās novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 6. punktu, un atbilstoši tam Alojās novadu veido Alojās un Staiceles pilsētas, kā arī Alojās, Braslavas, Brivzemnieku un Staiceles pagasti. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.15. un 23.16. apakšpunktu līdzšinējais Alojās novads tiek iekļauts Limbažu novadā.

Alojās novada dome uzskata, ka šis novads reformas ietvaros būtu jā saglabā kā patstāvīga pašvaldība. Pašvaldība spējot sniegt iedzīvotājiem kvalitatīvus pakalpojumus salīdzināmā kvalitātē un uzskatāma par ilgtspējīgu pašvaldību, kura bez atbilstoša pamatojuma tiek likvidēta.

Ministrija norāda, ka līdzšinējais Alojās novads nebija atbilstošs 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 7. panta otrajā daļā minētajiem kritērijiem, proti, Alojās pilsētā 2018. gadā bija 1122 iedzīvotāji, savukārt Staiceles pilsētā – 873 iedzīvotāji. Alojās novada iekļaušana jaunajā Limbažu novadā esot saderīga ar reformas mērķi un sasaistot reģionālās nozīmes attīstības centru – Limbažus – ar lauku teritorijām, radot priekšnoteikumus tautsaimniecības attīstībai, nodrošinot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, komunālās saimniecības, sabiedriskā transporta un ceļu tīklus, kā arī nodrošinot vismaz vienas perspektīvas vidusskolas esību novadā. Limbažu pilsēta esot Alojās novadam tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs. Turklāt Limbažu novadā apvienojamie novadi jau sadarbojoties gan pakalpojumu nodrošināšanā, gan citās jomās, piemēram, civilajā aizsardzībā, veselības aprūpē un izglītībā. Alojās novadā deklarētie izglītojamie bieži izvēloties kādu no Limbažu novada skolām. Alojās novadā gan ir vidusskola, taču skolēnu skaits tajā neesot pietiekams, lai būtu izpildīts viens no reformas kritērijiem – perspektīvas vidusskolas esība novadā. Alojās novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 16. sēj. 94.–98. lp.*).

Līdzšinējā Alojās novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Alojās novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novadā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram. Savukārt, kā jau tika secināts šajā spriedumā, jaunais Limbažu novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem (*sk. šā sprieduma 34. punktu*). Tādējādi likumdevējs, izvērtējot iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Alojās novada pašvaldības situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Alojās novada iekļaušanu Limbažu novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

36. Babītes novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 12. punktu, un saskaņā ar to Babītes novadu veido Babītes pagasts un Salas pagasts. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 27.1. un 27.3. apakšpunktam līdzšinējais Babītes novads tiek iekļauts Mārupes novadā.

Babītes novada dome uzskata, ka novads reformas ietvaros jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība. Pašvaldība spējot nodrošināt iedzīvotājus ar visiem pakalpojumiem salīdzināmā kvalitātē. Jau tuvākajos gados iedzīvotāju skaits novadā varētu sasniegt 15 000. Turklāt Mārupes novads neatbilstot kritērijiem par sabiedriskā transporta tīkla izveidi, jo, izmantojot sabiedrisko transportu, no Babītes uz Mārupi – jaunā novada administratīvo centru – var nokļūt vienīgi ar pārsēšanos Rīgā.

Ministrija norāda, ka Babītes novada pievienošana Mārupes novadam ir saderīga ar reformas mērķi un nodrošina pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Lemjot par attiecīgo administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, Ministrija ņēmusi vērā nepieciešamību Pierīgā mazināt administratīvi teritoriālo sadrumstalotību un veidot savstarpēji salīdzināma mēroga pašvaldības. Babītes novads esot izteikts Pierīgas novads, kura iedzīvotāju paradumi cieši saistīti ar Rīgas pilsētu. Gandrīz 58 procenti Babītes novada nodarbināto strādājot Rīgā, bet tikai 23,2 procenti – Babītes novadā. Arī visvairāk savstarpējo norēķinu par izglītojamiem Babītes novads veicot ar Rīgas pilsētu (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 32.–34. lp.*).

No lietā esošajiem materiāliem izriet, ka Babītes novadā 2018. gada sākumā bija 10 350 iedzīvotāji, bet 2020. gada sākumā – 12 014 iedzīvotāji (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 33. lp. un Iedzīvotāju reģistra statistiku 2020. gadā, pieejama: www.pmlp.gov.lv*). Tātad Babītes novada iedzīvotāju skaits neatbilst reformas pamatā esošajam kritērijam par iedzīvotāju skaitu Pierīgas novados. Savukārt jaunais Mārupes novads, kurā reformas ietvaros iekļauts līdzšinējais Babītes novads, atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Citstarp jaunais Mārupes novads ir ģeogrāfiski vienots un tajā ir vairāk nekā 15 000 iedzīvotāju (*sk. lietas materiālu 22. sēj. 33. lp.*).

Attiecībā uz sabiedriskā transporta tīkla izveidi Satversmes tiesa norāda, ka administratīvi teritoriālā reforma ir saistīta ar zināmu pielāgošanās periodu un nepieciešamību veikt izmaiņas dažādos apvienoto pašvaldību sadarbības aspektos, tostarp sabiedriskā transporta tīklā. Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 13. jūlija noteikumu Nr. 634 "Sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšanas kārtība maršrutu tīklā" 4. punktu sabiedriskā transporta maršruti tiek veidoti un savstarpēji saskaņoti atbilstoši pasažieru plūsmai. Tādējādi tas, ka izmaiņas sabiedriskā transporta maršrutos ir nepieciešamas, nenozīmē to, ka likumdevējs būtu

rīkojies patvaļīgi un attiecīgais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums būtu neatbilstošs reformas pamatā esošajiem kritērijiem.

Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, izvērtējot iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Babītes novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Tādējādi, lemjot par līdzšinējā Babītes novada iekļaušanu Mārupes novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

37. Kandavas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 43. punktu, un atbilstoši tam Kandavas novadu veido Kandavas pilsēta, kā arī Cēres, Kandavas, Matkules, Vānes, Zantes un Zemītes pagasti. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21. un 39.22. apakšpunktu līdzšinējais Kandavas novads tiek iekļauts Tukuma novadā.

Kandavas novada dome uzskata, ka reformas ietvaros novads būtu jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība. Kandava esot potenciāls attīstības centrs, to domes pārstāvis esot norādījis Komisijas sēdē. Tāpat Kandavas novada dome izteikusi priekšlikumu, ka šā novada teritorijai būtu jāpievieno līdzšinējā Talsu novada Sabīles pilsēta un Abavas pagasts, kā arī līdzšinējā Tukuma novada Jaunsātu un Pūres pagasti.

Ministrija norāda, ka Kandavas novada iekļaušana Tukuma novadā atbilst reformas mērķim un nodrošina reģionālās nozīmes attīstības centru – Tukumu – ar lauku teritorijām, līdz ar to nodrošinot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas, izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Tukuma pilsēta esot Kandavas novadam kopumā tuvākais reģionālās nozīmes attīstības centrs. Analizējot iedzīvotāju paradumus un pašvaldību jau iedibinātās sadarbības saiknes, esot gūts apliecinājums tam, ka Kandavas novads iekļaujams tieši Tukuma novadā. Tukuma novadā apvienojamās pašvaldības jau sadarbojoties gan pakalpojumu nodrošināšanā, gan citās jomās, piemēram, civilajā aizsardzībā, veselības aprūpē, tūrismā. Kandavas novadā darbojoties arī Vienotais klientu centrs (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 62.–64. lpp.*).

Līdzšinējā Kandavas novada teritorijā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Par jaunu attīstības centru noteikšanu jālemj likumdevējam, veicot attiecīgas izmaiņas valsts attīstības plānošanas dokumentos. Reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra Kandavas novadā nebūtu arī tad, ja atbilstoši novada domes priekšlikumam tam tiktu pievienota Sabīles pilsēta, kā arī Abavas, Jaunsātu un Pūres pagasti. Tādējādi

Kandavas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana, kā arī atsevišķu administratīvi teritoriālā iedalījuma vienību pievienošana šim novadam neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, saskaņā ar kuru novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Tukuma novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Tas ir ģeogrāfiski vienots, un tā teritorijā ir reģionālās nozīmes attīstības centrs – Tukums. Tāpat reformas gaitā ir vērtēta novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Tādējādi likumdevējs, izvērtējot vairākus iespējamus administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Kandavas novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Kandavas novada iekļaušanu Tukuma novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

38. Mazsalacas novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 2. pielikuma 62. punktu, atbilstoši tam Mazsalacas novadu veido Mazsalacas pilsēta, kā arī Mazsalacas, Ramatas, Sēļu un Skaņkalnes pagasti. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunktam līdzšinējais Mazsalacas novads tiek iekļauts Valmieras novadā.

Mazsalacas novada dome izteikusi viedokli, ka šis novads reformas ietvaros būtu jāsaglabā kā patstāvīga pašvaldība. Novads esot spējīgs harmoniski un ilgtspējīgi attīstīties, citstarp nodrošinot novada iedzīvotājiem atbilstošu dzīves kvalitāti un veicinot ekonomisko izaugsmi.

Ministrija norāda, ka Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvā ziņojuma sagatavošanas laikā Mazsalacas novads nebija atbilstošs 2008. gada Administratīvo teritoriju likuma 7. panta otrajā daļā minētajiem kritērijiem. Mazsalacas novadā 2018. gadā bijuši 2290 iedzīvotāji un lielākajā novada apdzīvotajā vietā – Mazsalacas pilsētā – vien 1132 iedzīvotāji. Mazsalacas novada iekļaušana jaunajā Valmieras novadā esot saderīga ar reformas mērķi un sasaistot nacionālās nozīmes attīstības centru – Valmieru – ar lauku teritorijām, radot priekšnoteikumus tautsaimniecības attīstībai un nodrošinot pašvaldības spējas piesaistīt investīcijas. Valmiera esot Mazsalacas novadam tuvākais nacionālās nozīmes attīstības centrs. Tāpat esot ņemts vērā tas, ka Valmieras novadā apvienojamās pašvaldības jau sadarbojas vairākās jomās, piemēram, izglītības, sabiedriskā transporta, civilās aizsardzības jomā. Mazsalacas novadā darbojoties arī Vienotais apkalpošanas centrs (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 62.–70. lpp.*).

Līdzšinējā Mazsalacas novadā nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Tādējādi Mazsalacas novada kā patstāvīgas pašvaldības saglabāšana neatbilstu vismaz vienam no reformas pamatā esošajiem kritērijiem, proti, tam, ka novada teritorijā jābūt reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram.

Savukārt jaunais Valmieras novads atbilst reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Tas ir ģeogrāfiski vienots, un tā teritorijā ir nacionālās nozīmes attīstības centrs – Valmiera. Tāpat reformas gaitā ir vērtēta novada ekonomiskā ilgtspēja un spēja izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu, sabiedriskā transporta un ceļu, kā arī komunālās saimniecības tīklus. Tādējādi likumdevējs, izvērtējot iespējamās administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus un ņemot vērā Mazsalacas novada situāciju un iedzīvotāju intereses, attiecībā uz to ir izvēlējis reformas mērķim un kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu.

Līdz ar to, lemjot par līdzšinējā Mazsalacas novada iekļaušanu Valmieras novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

39. Visbeidzot Satversmes tiesai ir jāpārbauda tas, vai likumdevējs ir izvērtējis tieši Jaunjelgavas, Carnikavas, Rugāju, Iecavas, Rundāles, Auces, Salas, Salacgrīvas, Alojās, Babītes, Kandavas un Mazsalacas novadu vietējo kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības.

39.1. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka demokrātiskā tiesiskā valstī iedzīvotāju aktīva dalība vietējā pašpārvaldē ir svarīga. Reformas pamatā nevar likt vienīgi ekonomiskus apsvērumus un finansiālu ieguvumu, un ir jāizvērtē, vai likumdevējs, īstenojot reformu, ir ievērojis iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesības. Demokrātiskā līdzdalība ir pilsoņu demokrātiskās gribas izpausme, kas citstarp sekmē tiesiskumu, demokrātisku valsts pārvaldi, sociālo iekļaušanu un ekonomikas attīstību, kā arī cilvēka pamattiesību ievērošanu. Demokrātiskās līdzdalības tiesības ietver arī pilsoņa iespējas tieši un nepastarpināti ietekmēt vietējas nozīmes jautājumu izlemšanu un skaidri noteiktu demokrātiskās līdzdalības mehānismu pastāvēšanu. Reformas ietvaros tādu lēmumu pieņemšana, kuri attiecas uz katras apvienojamās pašvaldības vietējo kopienas, attālinās no šīs kopienas. Tāpēc likumdevējam ir jāparedz mehānismi, ar kuru palīdzību pilsoņi var aktīvi un pilnvērtīgi piedalīties pašvaldības darbā un efektīvi ietekmēt to lēmumu pieņemšanu, kuri skar attiecīgo pilsētu vai pagastu (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 29. un 29.1. punktu*).

Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumiem Saeimai un Ministru kabinetam vēl jāpieņem vairāki reformas īstenošanai

nepieciešami normatīvie akti. Citstarp Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 11. punkta 2. apakšpunktā Ministru kabinetam bija noteikts uzdevums līdz 2020. gada 31. decembrim izstrādāt un iesniegt Saeimai izskatīšanai likumprojektu, kas paredz vietējo kopienu (pilsētu un pagastu) tiesības demokrātiski ievēlēt savus pārstāvjus un piešķir šīm vietējām kopienām kompetenci vietējas nozīmes jautājumu kārtošānai.

Ministru kabinets 2021. gada 15. martā iesniedza Saeimai likumprojektu "Pašvaldību likums". Kā norādījusi Ministrija, minētais likumprojekts paredz, ka pašvaldību administratīvajās vienībās tiek ievēlētas iedzīvotāju padomes, lai uzturētu dialogu starp novada pilsētu un pagastu iedzīvotājiem un domi, kā arī iedzīvotāju iespēju iesniegt domei kolektīvo iesniegumu. Šajā likumprojektā esot arī ietverts jauns mehānisms – līdzdalības budžets – iedzīvotāju līdzdalības iespēju nodrošināšanai un veicināšanai, sevišķi novadu teritorijās ārpus administratīvā centra. Tādējādi tikšot nodrošināts demokrātiskais process, kas sniedz iespēju pašiem iedzīvotājiem noteikt to, kā tiek tērēta daļa no pašvaldības budžeta teritorijas attīstības jautājumos (*sk. piemēram, lietas materiālu 15. sēj. 51. lp. un 16. sēj. 98. lp.*).

39.2. Vairākas Pieteikumu iesniedzējas norāda: tā kā Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 11. punkta 2. apakšpunktā minētais likums joprojām nav pieņemts, nevar uzskatīt, ka vietējo kopienu demokrātiskās līdzdalības tiesības tiek ievērotas, un tāpēc attiecīgās apstrīdētās normas ir atzīstamas par spēkā neesošām.

Lai gan pašvaldību vēlēšanas notika 2021. gada 5. jūnijā un 2021. gada 1. jūlijā jaunievēlētajām novadu domēm vai ar atsevišķu likumu ieceltām pagaidu administrācijām jāsanāk uz pirmo sēdi, reforma vēl nav uzskatāma par pabeigtu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka atbildība par reformas pilnīgu pabeigšanu un iznākumu gulstas visupirms uz Saeimu un Ministru kabinetu. Citstarp Saeimas un Ministru kabineta pienākums ir nodrošināt to, lai pilnībā tiktu īstenoti tie iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības mehānismi, kas norādīti Administratīvo teritoriju likumā. Pirms reformas pabeigšanas nav iespējams izvērtēt to, kādas būs pilsoņu demokrātiskās līdzdalības tiesību īstenošanas iespējas reformas ietvaros izveidotajās pašvaldībās (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 29.2. punktu*).

Turklāt jāņem vērā, ka normatīvie akti, tostarp Satversme, likums "Par pašvaldībām" un Iesniegumu likums, jau šobrīd nosaka pilsoņu demokrātiskās līdzdalības tiesības pašvaldībās, piemēram, aktīvās un pasīvās vēlēšanu tiesības, tiesības paust savu viedokli, tiesības vērsties pašvaldībā ar iesniegumu, lai vietējo iedzīvotāju intereses pašvaldībā tiktu īstenotas pēc iespējas pilnīgāk. Ikviens persona vai personu grupa ir tiesīga apvienoties biedrībās un citās sabiedriskās organizācijās, lai kopīgi

aizstāvētu savas tiesības, tostarp risinātu vietējas nozīmes jautājumus. Tādējādi tas, ka Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 11. punkta 2. apakšpunktā minētais likums, kurā būtu paredzētas vietējo kopienu tiesības demokrātiski ievēlēt savus pārstāvjus un šīm kopienām būtu piešķirta kompetence vietējas nozīmes jautājumu kārtošānā, vēl nav pieņemts, šobrīd neliecina par demokrātiskās līdzdalības tiesību ierobežošanu. Jaunajos novados ietilpstošo novada pilsētu un pagastu iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības mehānismus būs iespējams izvērtēt vienīgi pēc reformas pabeigšanas.

Tādējādi šobrīd attiecībā uz Jaunjelgavas, Carnikavas, Rugāju, Iecavas, Rundāles, Auces, Salas, Salacgrīvas, Alojas, Babītes, Kandavas un Mazsalacas novadu vietējām kopienām nav pamata secināt, ka likumdevējs būtu rīkojies patvaļīgi un reformas rezultātā iedzīvotāji varētu zaudēt demokrātiskās līdzdalības tiesības.

Līdz ar to likumdevējs, pieņemot Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.15., 23.16., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunktu, nav rīkojies patvaļīgi un šīs normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

40. Ilūkstes novada dome un Ozolnieku novada dome lūdz atzīt to apstrīdētās normas par spēkā neesošām no šo normu pieņemšanas brīža.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajai daļai tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Likums Satversmes tiesai ne vien dod pilnvaras, bet arī uzliek atbildību par to, lai tās nolēmumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 35.1. punktu*). Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāizlemj, no kura brīža spēku zaudē normas, kas atzītas par neatbilstošām Satversmes 1. un 101. pantam.

Jauno novadu domju vēlēšanas notika 2021. gada 5. jūnijā. Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 2. punkta pirmajam teikumam līdzšinējām republikas pilsētu un novadu pašvaldībām jāturpina pildīt savas funkcijas un uzdevumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā

līdz 2021. gada pašvaldību vēlēšanās ievēlētās pašvaldības domes vai ar atsevišķu likumu ieceltas pagaidu administrācijas pirmajai sēdei, kura tiek sasaukta šajā likumā noteiktajā kārtībā 2021. gada 1. jūlijā.

Konkrētajā situācijā jāņem vērā tas, ka šis spriedums skar vairākas pašvaldības, tostarp arī tās, kuras Satversmes tiesā nav vērsušās, un vairākus desmitus tūkstošus iedzīvotāju, turklāt jauno pašvaldību domju vēlēšanas jau ir notikušas. Taisnīguma princips prasa panākt iespējami taisnīgāku līdzsvaru starp dažādu sabiedrības locekļu pretrunīgajām interesēm (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 23. punktu*). Satversmes tiesas uzdevums ir nepieļaut tādu situāciju, ka no apstrīdēto normu spēka zaudēšanas rastos jauni tiesību aizskārumi. Tieši pretēji – tiesai ir pienākums pēc iespējas līdzsvarot personu atšķirīgās intereses. Vienādā mērā ir aizsargājamas gan to novadu iedzīvotāju intereses, kuru domes ir vērsušās Satversmes tiesā, gan arī to novadu iedzīvotāju intereses, kuru domes Satversmes tiesā nav vērsušās. Ilūkstes un Ozolnieku novadu domju apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža vai Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās dienas varētu novest pie būtiska citu personu interešu aizskārums. Turklāt par jaunu, reformas mērķim un novadu veidošanas kritērijiem atbilstošu administratīvi teritoriālo iedalījumu ir jālemj Saeimai. Tādēļ, lai nodrošinātu tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru, izskatāmajā lietā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošās normas noteiktu laiku paliek spēkā un Saeimai tiek dota iespēja, ievērojot demokrātiskas tiesiskas valsts principus un šajā spriedumā secināto, noteikt jaunu, Satversmei atbilstošu administratīvi teritoriālo iedalījumu attiecībā uz Ilūkstes novadu un Ozolnieku novadu.

Satversmes tiesa norāda, ka Saeimas uzdevums ir gādāt par to, lai attiecībā uz Ilūkstes novadu un Ozolnieku novadu Satversmei atbilstošs administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums tiktu noteikts pēc iespējas drīzāk.

Tādējādi Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunkts atzīstams par spēkā neesošu no 2022. gada 1. janvāra.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 8.5., 8.7., 8.8., 8.16.,

8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 12.10., 12.13., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 19.18. un 19.20. apakšpunkta atbilstību Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai daļai.

2. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunktu **par atbilstošu Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.**

3. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 18.1., 18.8. un 18.10. apakšpunktu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam un spēkā neesošu no 2022. gada 1. janvāra.**

4. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.15., 23.16., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunktu **par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 28. maijā

lietā Nr. 2020-43-0106

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Sanita Osipova, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Varakļānu novada domes, Garkalnes novada domes un Inčukalna novada domes pieteikumiem,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 7. punktu, 19. panta pirmo daļu un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 28. aprīļa tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 31.15., 31.29., 31.30., 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2008. gada 18. decembrī pieņēma Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, kas stājās spēkā 2008. gada 31. decembrī. Šā likuma 2. pielikums "Novadi un to teritoriālā iedalījuma vienības" noteica, ka Latvijā ir šādi novadi:

1) Varakļānu novads, kurā ietilpst Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta (pielikuma 102. punkts);

2) Garkalnes novads (pielikuma 31. punkts);

3) Inčukalna novads, kurā ietilpst Inčukalna pagasts un Vangažu pilsēta (pielikuma 37.1. un 37.2. apakšpunkts).

2020. gada 10. jūnijā Saeima pieņēma Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu (turpmāk – Administratīvo teritoriju likums), kas stājās spēkā 2020. gada 23. jūnijā. Atbilstoši šā likuma pielikumam "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" (turpmāk – Administratīvo teritoriju likuma pielikums) Latvijā ir 42 administratīvās teritorijas. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikumu:

1) Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta ietilpst Rēzeknes novadā (pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkts);

2) Garkalnes pagasts ietilpst Ropažu novadā (pielikuma 32.1. apakšpunkts);

3) Vangažu pilsēta ietilpst Ropažu novadā un Inčukalna pagasts ietilpst Siguldas novadā (pielikuma 32.4. un 36.2. apakšpunkts).

Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 2. punkta pirmajam teikumam līdzšinējās republikas pilsētu un novadu pašvaldības turpina pildīt savas funkcijas un uzdevumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā līdz 2021. gada pašvaldību vēlēšanās ievēlētās pašvaldības domes pirmajai sēdei, kura tiek sasaukta šajā likumā noteiktajā kārtībā 2021. gada 1. jūlijā.

2. Satversmes tiesā ir ierosinātas vairākas lietas par Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu atbilstību augstāka juridiska spēka normām, citstarp arī pēc Varakļānu novada domes, Garkalnes novada domes un Inčukalna novada domes pieteikumiem.

Lai veicinātu šo lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, tās, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu, tika apvienotas vienā lietā. Apvienotajai lietai Nr. 2020-43-0106 tika piešķirts nosaukums "Par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 31.15., 31.29., 31.30., 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam".

3. Pieteikumu iesniedzējas – Varakļānu novada dome, Garkalnes novada dome un Inčukalna novada dome (turpmāk – Pieteikumu iesniedzējas) – uzskata, ka Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29., 31.30., 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunkts (turpmāk arī – apstrīdētās normas), kas paredz šo novadu reformēšanu, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) un Eiropas vietējo pašvaldību hartas (turpmāk – Harta) normām.

3.1. Varakļānu novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai un 5. pantam.

Saeimai 2019. gada 21. oktobrī iesniegtā likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" (turpmāk – Likumprojekts) izstrādes laikā konsultācijas ar Varakļānu pašvaldību notikušas vienīgi 2019. gada 21. jūnijā, turklāt tās bijušas formālas. Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas iekļaušana Rēzeknes novadā kā iespējamais risinājums šajās konsultācijās nemaz neesot aplūkots. 2019. gada 28. novembrī notikusi Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk arī – Ministrija) organizēta tikšanās ar

pašvaldības iedzīvotājiem. Taču tā notikusi jau pēc sākotnējā administratīvi teritoriālā iedalījuma modeļa izstrādes.

Varakļānu novada pašvaldība savu viedokli par administratīvi teritoriālās reformas (turpmāk arī – reforma) īstenošanu esot paudusi domes 2019. gada 16. decembra lēmumā. Tajā noteikts, ka dome nolēmusi neatbalstīt Ministrijas izstrādāto reformas modeli, lūgt Saeimu izveidot otrā līmeņa pašvaldības un atbalstīt reformas īstenošanu pēc otrā līmeņa pašvaldību izveides, paredzot, ka Varakļānu novads tiek iekļauts Madonas apriņķī. Pašvaldību veidojošās administratīvās teritorijas ilgstoši bijušas Vidzemes plānošanas reģiona sastāvā, un tām saglabājusies cieša sadarbība tieši ar Madonu. Likumprojekta izstrādes laikā ideja par Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas pievienošanu Rēzeknes novadam pirmo reizi esot apspriesta tikai 2020. gada 31. janvārī Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas (turpmāk arī – Komisija) sēdē.

2020. gada 6. februārī Varakļānu novada domes ārkārtas sēdē esot pieņemts lēmums par pašvaldības iedzīvotāju aptaujas organizēšanu. Aptaujas rezultāti parādījuši: 84 procenti no tiem 1108 iedzīvotājiem, kuri piedalījās aptaujā, uzskata, ka Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta būtu jāietver Madonas novadā. Izskatot Likumprojektu Saeimā otrajā lasījumā, esot apspriesti vairāki atšķirīgi priekšlikumi un vienlaikus atbalstīta Varakļānu novada iekļaušana gan jaunveidojamā Rēzeknes novadā, gan Madonas novadā.

Izskatot Likumprojektu Saeimas sēdē trešajā lasījumā un pamatojoties vienīgi uz deputātu viedokli par Varakļānu novada kultūrvēsturisko piederību Latgalei, tas ticis iekļauts jaunveidojamā Rēzeknes novadā – pretēji apgalvojumiem, ka reforma ir balstīta sociālekonomiskos apsvērumos. Turklāt jaunveidojamā Rēzeknes novadā nemaz neesot reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, kas varētu būt par pamatu novada attīstībai vajadzīgo finanšu līdzekļu piesaistei. Pēc Varakļānu novada ietveršanas jaunveidojamā Rēzeknes novadā, ar kuru tam esot visai vāja sociālekonomiskā saikne, būšot nepieciešama būtiska pašvaldības iestāžu reorganizācija. Daudz efektīvāks un racionālāks valsts budžeta līdzekļu izlietojums būtu nodrošināts tad, ja Varakļānu novads tiktu iekļauts jaunveidojamā Madonas novadā, ar kuru tam jau esot cieša sociālekonomiskā saikne.

Varakļānu novada dome uzskata, ka Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkta izstrādes laikā nav notikušas pienācīgas konsultācijas ar pašvaldību un šīs normas nav pieņemtas Satversmē noteiktajā kārtībā. Tās neatbilstot pašvaldības, subsidiaritātes un samērīguma principiem, kā arī reformas mērķiem.

Papildu viedoklī Varakļānu novada dome norāda: lietas materiāli apstiprina, ka lēmums Rēzeknes novadu izveidot bez reģionālās vai

nacionālās nozīmes attīstības centra tā teritorijā nav balstīts uz konkrētu un ar pētījumiem pamatotu informāciju. Neesot arī racionāla iemesla tam, kādēļ, piemēram, Madonas novads izveidots, ietverot tajā ap attīstības centru – Madonu – esošos novadus, bet Rēzeknes novads izveidots bez reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, kam tajā vajadzētu būt. Turklāt likumdevējs arī neesot ievērojis Varakļānu novada pašvaldības vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības.

3.2. Garkalnes novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.1. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Tās pieteikumā norādīts, ka līdzšinējā Garkalnes novada administratīvā teritorija tiek pievienota Ropažu novadam kā Garkalnes pagasts un tādējādi Garkalnes novads kā atsevišķs novads beidz pastāvēt.

Garkalnes novada dome uzskata, ka apstrīdētā norma pārkāpj no Satversmes 1. un 101. panta izrietošo pašvaldības principu, varas dalīšanas principu un labas likumdošanas principu. Pēc Garkalnes novada domes ieskata, nav notikušas Hartas 4. panta sestajā daļā un 5. pantā noteiktās konsultācijas ar šā novada pašvaldību par tās administratīvās teritorijas robežu grozīšanu.

Garkalnes novada dome uzskata, ka Saeima apstrīdēto normu ir pieņēmusi, pārkāpjot pašvaldības principu, jo tā pieņemta bez konkrēta un vispusīgi izsvērtā pamatojuma un neuzklausot attiecīgās pašvaldības viedokli, kā arī pienācīgi neizvērtējot iespēju saglabāt Garkalnes novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai arī apvienot ar Inčukalna novadu vai Ādažu novadu. Likumprojekta izstrādes dokumentos neesot rodams novada robežu izmaiņu pamatojums. Ministrija neesot sniegusi pamatojumu, kas būtu balstīts uz to konkrēto zaudējumu un ieguvumu analīzi, kādi radīsies Garkalnes kā patstāvīga novada likvidācijas vai iespējamās saglabāšanas rezultātā. Saeima esot balstījusies tikai uz tādiem pētījumiem, kas reformas uzsākšanas brīdī vēl nebija pabeigti. Nevienā no šiem pētījumiem neesot rodams konkrēts pamatojums tam, kāpēc sākotnēji tika plānots Garkalnes novadu iekļaut Ādažu novadā, bet pēc tam Ministrija atzina par iespējamu izveidot Pierīgā jaunu novadu – Ulbrokas (Likumprojekta trešajā lasījumā – Ropažu) novadu, tajā apvienojot līdzšinējos Ropažu, Stopiņu un Garkalnes novadus un iekļaujot arī Vangažu pilsētu.

Pieteikuma iesniedzēja citstarp norādījusi, ka Ministrija nav fiksējusi tās viedokli par Garkalnes novada iespējamo apvienošanos ar Inčukalna novadu vai Ropažu novadu un pieņēmusi vienpusēju lēmumu, nerīkojot konsultācijas ar Garkalnes novada pašvaldību. Konsultācijas esot uzsāktas novēloti, tām bijis informatīvs raksturs, un to procedūra neesot bijusi skaidri definēta. Garkalnes novada domes viedoklis neesot apspriests un izvērtēts, par

iesniegtajiem alternatīvajiem apvienošanās risinājuma variantiem neesot sniegtas pamatotas un konkrētas atbildes. Pēc Garkalnes novada domes ieskata, konsultācijas bijušas formālas un neesot notikušas pēc būtības, tādējādi esot pārkāptas Hartā noteiktās prasības. Pašvaldībai neesot bijusi iespēja sagatavot savus priekšlikumus ar datiem pamatotā formā. Ne priekšlikumi, ne iebildumi, kas tika izteikti tikšanās laikā Ādažu novada domē 2019. gada 25. jūlijā, neesot fiksēti, un arī reformas dokumentos neesot informācijas par to, ka tie būtu apkopoti un izvērtēti. Pieteikuma iesniedzēja savu viedokli par administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu esot paudusi Komisijai rakstveidā un izteikusi arī klātienē Komisijas sēdēs.

Apstrīdētā norma esot pieņemta, pārkāpjot varas dalīšanas principu, jo Saeima neesot veikusi kontroli pār izpildvaras darbību. Saeimai atbilstoši Saeimas kārtības ruļļa 86. panta trīspadsmitajai daļai vajadzējis Likumprojektu atdot Ministru kabinetam atpakaļ pārstrādāšanai.

Saeima neesot ievērojusi labas likumdošanas principu. Likumprojekts esot izstrādāts, neizvērtējot tā sociālo ietekmi, neesot veikts apstrīdētās normas ieviešanai un izpildei nepieciešamo pasākumu izvērtējums, un neesot apsvērti riski, uz kuriem norādījuši nozaru speciālisti. Likumprojekta anotācijai neesot pievienota informācija par rezultātiem, ko devusi sabiedrības līdzdalība tā izstrādāšanas procesā, turklāt neesot nodrošināta pienācīga priekšlikumu apspriešana.

Garkalnes novada dome savā papildu viedoklī norādījusi, ka izmaiņas Garkalnes novada iedzīvotāju situācijā, kādas radīsies pēc reformas, nav izvērtētas. Likumdevējs neesot izvērtējis tieši konkrētās apstrīdētās normas priekšrocības un trūkumus. Pēc Garkalnes novada domes ieskata, tieši Saeimai bija jāvērtē Garkalnes novada domes priekšlikums par jauna novada izveidošanu, apvienojot Garkalnes novadu ar Inčukalna novadu, bet šis priekšlikums neesot izvērtēts. Garkalnes novada dome norāda, ka Ministrijai bija pienākums izvērtēt, vai Garkalnes domes priekšsēdētāja 2019. gada 1. augusta vēstulē izteiktais priekšlikums par apvienošanās ar Ropažu novadu ir uzskatāms par Garkalnes novada domes viedokli. Attiecībā uz Ulbrokas novada izveidošanu reformas dokumentos neesot rodams racionāls izvērtējums un pamatojums.

3.3. Inčukalna novada dome apstrīd Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.4. un 36.2. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un 101. panta otrās daļas pirmajam teikumam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam. Ar šīm apstrīdētajām normām no līdzšinējā Inčukalna novada administratīvās teritorijas nodalīta Vangažu pilsēta, to pievienojot Ropažu novadam, un nodalīts Inčukalna pagasts, to iekļaujot Siguldas novada administratīvajā teritorijā. Tādējādi Inčukalna novads kā atsevišķs novads beidzot pastāvēt.

Inčukalna novada dome uzskata, ka apstrīdētās normas pārkāpj no Satversmes 1. panta un 101. panta otrās daļas pirmā teikuma izrietošo pašvaldības principu. Pēc domes ieskata, nav notikušas Hartas 4. panta sestajā daļā un 5. pantā noteiktās konsultācijas ar Inčukalna novada pašvaldību par tās administratīvās teritorijas robežu grozīšanu. Neesot ievērots arī labas likumdošanas princips.

Saeima 2019. gada 7. novembrī pieņēmusi Likumprojektu pirmajā lasījumā, un saskaņā ar to Inčukalna pagastu vajadzējis pievienot Siguldas novadam, bet Vangažu pilsētu – jaunajam Ulbrokas novadam. Taču Likumprojekta izstrādes laikā, 2019. gada 7. jūnijā notikušajās konsultācijās ar Inčukalna pašvaldību esot apspriests variants par nedalīta Inčukalna novada pievienošanu Siguldas novadam. Turklāt konsultācijas neesot protokolētas un bijušas formālas – Ministrija neesot pēc būtības atbildējusi uz pašvaldību uzdotajiem jautājumiem. Ministrijas sagatavotajā apvienotā Siguldas novada profilā neesot bijis iekļauts pamatojums un sociālekonomiskais novērtējums attiecībā uz priekšlikumu apvienot Inčukalna, Krimuldas, Mālpils un Siguldas novadu pašvaldības, kā arī neesot bijuši norādīti reformas mērķim atbilstoši gaidāmie pašvaldību autonomo funkciju izpildes uzlabojumi un pakalpojumu izmaksu samazinājumi. Pēc Inčukalna novada domes ieskata, konsultācijas ar to par Inčukalna pagasta pievienošanu Siguldas novadam pēc būtības nav notikušas. Inčukalna novada dome uzsver, ka Komisijas sēžu dalībniekiem bijis pieejams tikai vispārīgs jaunveidojamā Ulbrokas novada profils uz vienas lapas, kas atspoguļojis apņemšanos apvienot Garkalnes, Ropažu, Stopiņu novadus un Vangažu pilsētu vienā novadā ar administratīvo centru – Ulbroku. Minētajā profilā neesot bijis iekļauts nedz šāda priekšlikuma pamatojums, nedz arī Inčukalna novada reformēšanas nepieciešamības izvērtējums.

Inčukalna novada dome norāda, ka Ministrija nav noskaidrojusi Inčukalna novada domes viedokli par Vangažu pilsētas nodalīšanu no Inčukalna novada. Par to domes deputāti nekad neesot lēmuši, bet Ministrija pieņēmusi vienpusēju lēmumu, nerīkojot atkārtotas konsultācijas ar Inčukalna novada pašvaldību. Inčukalna novada dome 2019. gada 11. decembra lēmumā norādījusi, ka neatbalsta Likumprojektu, jo Inčukalna pašvaldības iedzīvotāji, kā liecina aptaujas rezultāti, ar Ministrijas paredzētajām teritoriālajām izmaiņām nav apmierināti, Hartā noteiktās konsultācijas nav notikušas un Likumprojektā ietvertie pārejas noteikumi ir nepārdomāti un rada daudz neskaidrību.

Inčukalna novada domes pārstāvji uz konsultācijām Komisijas sēdēs, kurās skatīti priekšlikumi Likumprojekta trešajam lasījumam Saeimā, neesot uzaicināti. Tādējādi varot uzskatīt, ka Komisijas konsultācijas ar Inčukalna novada domi nav notikušas. Pēc Inčukalna novada domes ieskata, gadījumos, kad Likumprojekta izskatīšanas gaitā konsultācijas nav rīkojusi

Ministrija, tās bija jārīko Saeimai, bet tas neesot darīts. Papildus Inčukalna novada dome norāda, ka Ministrija esot maldinājusi Komisijas locekļus, apgalvojot, ka Inčukalna novada dome atbalsta Vangažu pilsētas atdalīšanu no Inčukalna novada administratīvās teritorijas.

Komisijas lēmumu pieņemšanas process neesot bijis korekts, un tajā neesot ievērots labas likumdošanas princips. Pēc Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem neesot bijis iespējams izsekot līdzī daudzo priekšlikumu apspriešanas gaitai un izprast attiecīgo lēmumu pieņemšanas motivāciju. Likumprojektam iesniegto priekšlikumu numerācija tajā dokumentā, kas tika skatīts Komisijā, un tajā dokumentā, kas tika ievietots Saeimas mājaslapā, esot bijusi atšķirīga. Turklāt Komisijas sēdēs priekšlikumi par Vangažu pilsētu esot skatīti haotiski, vienlaikus apspriežot arī Sējas novada iespējamo pievienošanu Ādažu novadam, Siguldas novadam vai Saulkrastu novadam. Inčukalna novada dome norāda, ka Saeimas mājaslapā Komisijas dokumentiem nav bijis pievienots neviens Inčukalna novada domes lēmums, kā arī neviena no vēstulēm, ko Inčukalna novada dome nosūtījusi Saeimai un kas varētu ietekmēt Saeimas balsojumu. Komisijā neesot notikušas diskusijas ne par iespēju saglabāt Inčukalna novadu kā atsevišķu novadu, ne par priekšlikumu apvienot Inčukalna novadu ar Garkalnes novadu. Komisija neesot vērtējusi arī Inčukalna novada pašvaldības sarīkotajā iedzīvotāju aptaujā noskaidroto viedokli.

Inčukalna novada dome savā papildu viedoklī norādījusi, ka atbilstoši Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa ziņojumam par teritoriālo reformu Latvijā secināms, ka Inčukalna novada teritorijas sadalīšana neatbilst Hartai. Saskaņā ar Eiropas Padomes Ministru komitejas 2004. gada 20. oktobra rekomendāciju Rec(2004)12 (turpmāk – Rekomendācija Rec(2004)12) reformas sagatavošanas posmā nedrīkstot atstāt neievērotus jautājumus par sabiedriskā kapitāla piederību, darbinieku un iestāžu pārcelšanu, kā arī par parādu nastas sadali un iespējamām nodokļu nastas izmaiņām. Pēc Inčukalna novada domes ieskata, ir noticis Rekomendācijā Rec(2004)12 norādītais pārkāpums, jo lemtāna par Inčukalna pašvaldības resursu sadali atlikta uz vēlāku datumu un atbildība uzlikta jaunizveidoto pašvaldību domēm. Inčukalna novada dome nevarot ietekmēt savas pašvaldības resursu sadali, un tādējādi tiekot pārkāpts pašvaldības princips.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstos norāda, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

Saeima norāda, ka informācija par reformu, tās mērķi un pamatojumu esot detalizēti atspoguļota vairākos Ministru kabineta politikas plānošanas dokumentos, Likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā

(turpmāk – anotācija), kā arī Ministrijas tīmekļvietnē pieejamos materiālos un citos dokumentos un pētījumos. Ministrija esot sagatavojusi arī katras jaunās pašvaldības profilu, kurā norādītas to veidojošās pilsētas un pagasti, sniegts jaunās administratīvās teritorijas raksturojums, aplūkoti ar budžetu, investīcijām, darbaspēka migrāciju, uzņēmējdarbību un izglītību saistīti jautājumi.

Izskatāmās lietas ietvaros neesot iespējams izmantot samērīguma vērtēšanas metodoloģiju, bet varot pārbaudīt vienīgi to, vai likumdevējs apstrīdētās normas nav pieņēmis patvaļīgi. Turklāt nedz Satversme, nedz Harta neparedzot pašvaldības administratīvās teritorijas nemainību vai tiesības reformas ietvaros pieprasīt konkrētu administratīvo teritoriju.

Apstrīdētās normas esot pieņemtas, ievērojot labas likumdošanas principu un Satversmes 15. pantu. Tas, kura komisija izskata likumprojektu, un atbildīgās komisijas maiņa esot Saeimas iekšējās darbības jautājums, un atbilde uz to esot rodama nevis juridiskos, bet gan politiskos apsvērumos.

Apstrīdēto normu atbilstība Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam esot vērtējama kopsakarā. Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā neesot noteikta no Hartas noteikumiem atšķirīga kārtība vai jaunas prasības, kas būtu jāņem vērā, veicot konsultācijas ar pašvaldībām reformas ietvaros. Tā kā pašvaldības administratīvās teritorijas robežas grozītas reformas ietvaros, šajā gadījumā neesot obligāti jāriko publiskā apspriešana saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta otrās daļas 1. punktu.

4.1. Konsultēšanās ar Varakļānu novada domi esot notikusi ne vien pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimā, bet arī apstrīdēto normu pieņemšanas procesā. Varakļānu novada domei esot bijis pietiekami daudz laika, lai izstrādātu savu viedokli par administratīvo teritoriālo reformu un apstrīdētajām normām. Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēmusi Varakļānu novada domes 2019. gada 16. decembra lēmumu Nr. 14 "Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums"". Tas bijis pieejams ikvienam deputātam pirms tam, kad likumprojekts otrajam lasījumam tika izskatīts Komisijā. Pašvaldības pārstāvji esot uzklauti vairākās Komisijas sēdēs. Turklāt Komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdē esot lūgts Varakļānu novada domei sagatavot viedokli par to, vai Varakļānu novada pašvaldības iedzīvotāji vēlas apvienoties ar jaunveidojamo Madonas vai jaunveidojamo Rēzeknes novadu. Par priekšlikumiem, kuri attiecās uz Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu, balsošana notikusi tikai pēc šā viedokļa saņemšanas, proti, Komisijas 2020. gada 25. februāra sēdē. Tādējādi Saeimai neesot šaubu par to, ka konsultēšanās ar Varakļānu novada pašvaldību notikusi atbilstoši Hartas prasībām un pašvaldības domei bijis pietiekami daudz laika, lai sagatavotos viedokļa sniegšanai Komisijas sēdēs.

4.2. Konsultēšanās ar Garkalnes novada domi esot notikusi gan pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimā, gan arī attiecīgās apstrīdētās normas pieņemšanas procesā. Lēmums par Garkalnes novada iekļaušanu Ropažu novadā esot pieņemts pēc konsultācijām ar pašvaldību. Garkalnes novada domei bijis pietiekami daudz laika, lai izstrādātu savu viedokli par administratīvi teritoriālo reformu un apstrīdēto normu, un konsultācijas ar Garkalnes novada pašvaldību neesot bijušas formālas. Pirms Likumprojekta izskatīšanas Saeimā Ministrija rīkojusi konsultācijas ar Garkalnes novada domi un tās pārstāvji esot uzklāusīti Komisijas sēdēs. Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēmusi Garkalnes novada domes 2019. gada 17. decembra lēmumu Nr. 933, kurā izteikts priekšlikums Garkalnes novadu apvienot ar Inčukalna novadu. Likumprojekta pieņemšanas procesā Saeimas deputātiem bijuši pieejami atsevišķu Garkalnes novada domes deputātu priekšlikumi un iesniegumi, kuros pausts viedoklis par Likumprojektu un novada reformēšanu, kā arī minētais Garkalnes novada domes lēmums.

Izskatot Likumprojektu trešajam lasījumam, Komisija neesot rīkojusi atkārtotu konsultēšanos ar Garkalnes novada pašvaldību par to skarošajām izmaiņām, jo konsultēšanās esot notikusi jau tajā Komisijas sēdē, kurā skatīts otrajam lasījumam sagatavotais Likumprojekts. Arī Garkalnes novada domes priekšlikums par novada apvienošanu ar Inčukalna novadu esot izskatīts, bet neesot atbalstīts. Saeima uzsver, ka atbildīgā komisija, uzklāusījusi pašvaldību viedokli, var formulēt savus priekšlikumus, tostarp arī tādus, kuru pieņemšanas rezultātā tiktu izveidots nevis ieteiktais, bet citāds administratīvi teritoriālais iedalījums.

Pēc Saeimas ieskata, ne Satversme, ne Harta nenoteic, kādam jābūt administratīvi teritoriālajam iedalījumam. Nedz Satversme, nedz Harta arī neparedzot ar likumu noteiktās pašvaldības administratīvās teritorijas nemainību vai tiesības reformas ietvaros pieprasīt konkrētu teritoriju.

4.3. Konsultēšanās ar Inčukalna novada domi esot notikusi gan pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimā, gan arī attiecīgo apstrīdēto normu pieņemšanas procesā. Inčukalna novada domei bijis pietiekami daudz laika, lai izstrādātu savu viedokli par administratīvi teritoriālo reformu un apstrīdētajām normām. Arī konsultācijas ar Inčukalna novada pašvaldību neesot bijušas formālas. Pirms Likumprojekta izskatīšanas Saeimā Ministrija rīkojusi konsultācijas ar Inčukalna novada domi, tāpat arī Inčukalna novada domes pārstāvji esot tikuši uzklāusīti Komisijas sēdēs. Likumprojekta pieņemšanas procesā Saeimas deputātiem bijuši pieejami Inčukalna novada domes lēmumi, kuros tā paudusi savu viedokli par Likumprojektu un Inčukalna novada reformēšanu.

Izskatot Likumprojektu trešajam lasījumam, Komisija neesot rīkojusi atkārtotu konsultēšanos ar Inčukalna novada pašvaldību par to skarošajām

izmaiņām, jo konsultēšanās esot notikusi jau tajā Komisijas sēdē, kurā skatīts otrajam lasījumam sagatavotais Likumprojekts. Tāpat arī Inčukalna novada domes priekšlikums par Inčukalna novada apvienošanu ar Garkalnes novadu esot izskatīts, taču neesot atbalstīts. Saeima uzsver, ka atbildīgā komisija, uzklaušījusi pašvaldību viedokli, var formulēt savus priekšlikumus, tostarp arī tādus, kuru pieņemšanas rezultātā tiktu izveidots nevis ieteiktais, bet citāds teritoriāli administratīvais iedalījums.

Pēc Saeimas ieskata, ne Satversme, ne Harta nenoteic, kādam jābūt administratīvi teritoriālajam iedalījumam. Nedz Satversme, nedz Harta arī neparedzot ar likumu noteiktās pašvaldības administratīvās teritorijas nemainību vai tiesības reformas ietvaros pieprasīt konkrētu teritoriju.

5. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam, Hartas 4. panta trešajai un sestajai daļai, kā arī 5. pantam.

Gatavojoties konsultācijām ar pašvaldību domēm par administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, Ministrija esot sagatavojusi un pašvaldību domēm izsniegusi profilus – materiālus par katru jauno pašvaldību –, kuros raksturota pašreizējā situācija katrā līdzšinējā pašvaldībā, kā arī ietvertas prognozes attiecībā uz apvienoto pašvaldību. Novadu apvienošanas pamatojums esot nesaraujami saistīts ar reformas kopējiem mērķiem un pamatojumu, kas sniegts Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvajā ziņojumā. Šie mērķi līdz ar attiecīgu pamatojumu esot minēti arī virknē agrāku dokumentu.

Pašvaldībai vajagot būt tik lielai, lai būtu nodrošināti tās autonomo funkciju izpildei nepieciešamie pašvaldības budžeta ieņēmumi, ko ietekmējot dažādi reģionālās ekonomikas faktori. Tikai 14 no līdzšinējiem 119 pašvaldībām esot spējušas nodrošināt ar darba vietām vismaz pusi no to iedzīvotājiem. Atbilstoši aplēsēm iedzīvotāju skaits visstraujāk samazināšoties tieši tajās pašvaldībās, kuras piedāvā mazāk darba iespēju. Savukārt pēc reformas jau 30 pašvaldībās no kopumā 42 pašvaldībām būšot pieejamas darba vietas vismaz 40 procentiem to iedzīvotāju.

5.1. Attiecībā uz Varakļānu novada iekļaušanu apvienotajā Rēzeknes novadā Ministrija norāda, ka Likumprojekts sākotnēji neparedzēja Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas iekļaušanu Rēzeknes novadā. Ministrijā sagatavotajā likumprojektā esot paredzēts Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu iekļaut jaunveidojamā Madonas novadā. Šāds priekšlikums arī ticis prezentēts Varakļānu novada domei saskaņā ar Hartas 5. pantu 2019. gada 21. jūnijā sarīkotajās konsultācijās. 2019. gadā administratīvi teritoriālās reformas izstrādes procesā iespēja iekļaut Varakļānu novadu Rēzeknes novadā neesot vērtēta. Ministrija savu administratīvi teritoriālās reformas piedāvājumu

esot balstījusi uz noteiktu mērķu un kritēriju kopumu, un viens no noteicošajiem kritērijiem bijis tāds, ka jaunais teritoriālais iedalījums veidojams ap valsts attīstības plānošanas dokumentos noteiktajiem reģionālās un nacionālās nozīmes attīstības centriem.

Vēl viens reformas mērķis bijis mazināt pašvaldību atšķirības iedzīvotāju skaita, administratīvās kapacitātes un budžeta iespēju ziņā. Varakļānu novads neesot bijis atbilstošs spēku zaudējušā Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 7. panta otrajā daļā noteiktajiem kritērijiem. Tajā 2018. gadā bijuši vien 3132 iedzīvotāji un lielākajā novada apdzīvotajā vietā – Varakļānu pilsētā – vien 1815 iedzīvotāji. Tāpēc Varakļānu novads ar tādām pašām robežām nav bijis saglabājams kā atsevišķa pašvaldība.

Varakļānu novada iekļaušana jaunveidojamā Rēzeknes novadā neesot nesaderīga ar mērķi veicināt Varakļānu novada teritorijas ekonomisko attīstību un efektīvāku publisko pakalpojumu pieejamību tā iedzīvotājiem. Par jaunveidojamā Rēzeknes novada administratīvo centru noteikta Rēzeknes valstspilsēta, kas esot nacionālās nozīmes attīstības centrs. Varakļānu novadu ar Rēzeknes novadu savienojot augstākās kategorijas autocelš, kā arī dzelzceļa līnija. Lai arī Rēzeknes pilsēta neietilpstot Rēzeknes novadā, atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktam tai esot pienākums sadarboties ar jaunveidojamo Rēzeknes novadu.

Informācija par 2019. gada 21. jūnija konsultācijām ar Varakļānu novada pašvaldību esot sniegta savlaicīgi. Šo konsultāciju laikā Varakļānu novada dome priekšsēdētājs paudis negatīvu viedokli par Varakļānu novada iekļaušanu lielākā pašvaldībā. Taču līdz pat 2019. gada 15. oktobrim, kad Likumprojekts izskatīts Ministru kabinetā, Varakļānu novada dome neesot Ministrijai iesniegusi savu lēmumu par pašvaldības iekļaušanu kādā no jaunveidojamiem novadiem. Ministrijas pārstāvji arī 2019. gada 28. novembra sanāksmē snieguši Varakļānu novada iedzīvotājiem informāciju par reformas vispārējiem mērķiem un uz tiem balstītas Varakļānu novada iekļaušanas lielākā novadā pamatojumu.

5.2. Attiecībā uz Garkalnes novada iekļaušanu Ropažu novadā esot ņemti vērā vispārējie reformas mērķi un novadu veidošanas kritēriji, tostarp administratīvi teritoriālā iedalījuma veidošana ap attīstības centriem, turklāt paredzot speciālu risinājumu attiecībā uz Pierīgas pašvaldībām. Ministrija norāda, ka tad, kad tika gatavots informatīvais ziņojums "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli", Garkalnes novads neesot bijis atbilstošs spēku zaudējušā Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 7. panta otrās daļas 4. punktā noteiktajam kritērijam – novada teritorijā ir ciems, kurā ir vairāk par 2000 pastāvīgo iedzīvotāju, vai pilsēta. 2018. gadā lielākajā Garkalnes novada

apdzīvotajā vietā – Garkalnes ciemā – bijuši 1865 iedzīvotāji. Reformējot Garkalnes novadu, esot ņemta vērā nepieciešamība arī Pierīgā veidot savstarpēji salīdzināma mēroga pašvaldības. Jaunveidojamā Ulbrokas novadā Ministrija piedāvājusi iekļaut arī Ropažu novadu un Inčukalna novada Vangažu pilsētu, jo attiecīgo pašvaldību budžeta ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju bijuši salīdzinoši mazāki nekā Stopiņu novadā, turklāt Ropažu un Inčukalna novadi bijuši pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas saņēmēji. Lai jaunizveidotajai pašvaldībai būtu pietiekama finansiālā un administratīvā kapacitāte un tā labāk sasniegtu reformai izvirzītos mērķus, Ministrija, gatavojot konceptuālo ziņojumu "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu", izšķīrusies par to, ka Garkalnes novads pievienojams jaunveidojamam Ulbrokas novadam.

Garkalnes novada iekļaušana Ropažu novadā citstarp esot pamatota ar to, ka Garkalnes novadā nav vidusskolas un pašvaldībā nav iespējas apgūt pilnu vispārējās vidējās izglītības ciklu. Iedzīvotāju skaits Garkalnes novadā nesasniedzot 150 000, kas noteikts par administratīvās teritorijas izveidei Pierīgā nepieciešamo minimumu, un iedzīvotāju skaita pieaugums arī netiekot prognozēts. Rīgai piegulošā Garkalnes novada ziemeļrietumu daļa starp autoceļu A2, Lielo Baltezeru un Ķīsezeru esot vairāk orientēta Ādažu virzienā, savukārt Rīgai piegulošās teritorijas otrpus autoceļa A2 – Langstiņu, Bergu, Upesciema, Amatnieku un Sunīšu ciemi – esot tuvāk līdzšinējam Stopiņu novadam. Ņemot vērā šo teritoriālo izkārtojumu, sākotnējais informatīvajā ziņojumā "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" ietvertais Ministrijas piedāvājums paredzējis Garkalnes novada teritorijas iekļaušanu jaunveidojamā Ādažu novadā un apvienošanu ar līdzšinējo Ādažu novadu, Carnikavas novadu, Saulkrastu novadu un Sējas novadu. Izvērtējot sākotnējā Ministrijas piedāvājuma apspriešanas laikā no pašvaldību domēm un iedzīvotājiem saņemtos priekšlikumus, Ministrija izvēlējusies Pierīgā veidot vēl vienu novadu – Ulbrokas novadu. No atsevišķām Garkalnes novada teritorijām ātrāk varot sasniegt Ādažus vai Rīgu, tomēr attālums no Garkalnes novada lielākajām apdzīvotajām vietām līdz Ropažu novada administratīvajam centram – Ulbrokas ciemam – arī nepārsniedzot 30 kilometrus.

Izvērtējot iesniegtos priekšlikumus par administratīvi teritoriālo iedalījumu attiecībā uz Garkalnes novadu, Ministrija secinājusi, ka Garkalnes kā atsevišķas administratīvās teritorijas saglabāšana neatbilst izvirzītajiem vispārējiem reformas mērķiem un novadu veidošanas kritērijiem.

5.3. Attiecībā uz Inčukalna pagasta iekļaušanu Siguldas novadā un Vangažu pilsētas iekļaušanu Ropažu novadā esot ņemti vērā vispārējie reformas mērķi un novadu veidošanas kritēriji, tostarp administratīvi teritoriālā iedalījuma veidošana ap attīstības centriem, turklāt paredzot

speciālu risinājumu attiecībā uz Pierīgas pašvaldībām. Esot ņemti vērā tādi aspekti kā nepieciešamība mazināt pašvaldību atšķirības iedzīvotāju skaita, administratīvās kapacitātes, teritorijas attīstības un budžeta iespēju ziņā, kā arī nepieciešamība valstī veicināt policentrisku attīstību. Pēc Ministrijas ieskata, Inčukalna pagasts un Vangažu pilsēta atšķiras pēc savas vēsturiskās attīstības gaitas, kā arī iedzīvotāju un to nodarbinātības struktūras.

Inčukalna pagasta iekļaušana Siguldas novadā esot pamatota ar to, ka Sigulda ir Inčukalna pagastam tuvākais attīstības centrs, kā arī ar to, ka atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 26. septembra noteikumiem Nr. 582 "Noteikumi par pašvaldību sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijām" Inčukalna novads kopā ar Siguldas novadu, Sējas novadu, Ropažu novadu, Mālpils novadu un Krimuldas novadu veido civilās aizsardzības sadarbības teritoriju. Vispārējās izglītības kontekstā esot būtiski tas, ka Inčukalna novadā deklarētajiem izglītojamiem, kuri neapmeklē vispārējās izglītības iestādes savā novadā, Siguldas novada pašvaldības izglītības iestādes ir otra biežāk sastopamā izvēle pēc Rīgā esošajām izglītības iestādēm. Ministrijas pieaicinātie eksperti esot ieteikuši iekļaut Vangažu pilsētu kādā no Pierīgas administratīvajām teritorijām, ņemot vērā tās svārtmigrāciju, kas nepārprotami orientēta Rīgas virzienā.

Izvērtējot iesniegtos priekšlikumus par administratīvi teritoriālo iedalījumu attiecībā uz Inčukalna novadu, Ministrija secinājusi, ka Inčukalna kā atsevišķas administratīvās teritorijas saglabāšana neatbilst izvirzītajiem vispārējiem reformas mērķiem un novadu veidošanas kritērijiem. Inčukalna novadā neesot reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, savukārt potenciālam Pierīgas novada statusam tas neatbilstot pēc iedzīvotāju skaita, kā arī tādēļ, ka tam nav tiešas robežas ar Rīgas pilsētu.

Secinājumu daļa

6. Varakļānu novada dome uzskata, ka tās apstrīdētās normas – Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkts – neatbilst Hartas 4. panta trešajā daļā ietvertajam subsidiaritātes principam.

Satversmes tiesa 2021. gada 12. marta spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2020-37-0106), kurā citstarp bija apstrīdēta vairāku Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu atbilstība subsidiaritātes principam, tiesvedību daļā par prasījumu vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Hartas 4. panta trešajai daļai izbeidza. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normas satversmības izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 10. punktu*).

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka Administratīvo teritoriju likums nosaka jauno Latvijas Republikas administratīvi teritoriālo iedalījumu, atbilstoši kuram Latvijā ir 42 administratīvās teritorijas līdzšinējo 119 administratīvo teritoriju vietā. Šis likums neparedz vairāku līmeņu pašvaldību izveidi. Spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 secināts: lai arī vairumā gadījumu izveidotās pašvaldības būs lielākas, iedzīvotājiem nozīmīgās funkcijas arī turpmāk pildīs tā paša līmeņa pašvaldības (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 20.2. punktu*).

Varakļānu novada domes apstrīdētās normas neparedz funkciju pārdali starp pašvaldību un centrālo varu un līdz ar to neskar subsidiaritātes principu. Tādējādi izskatāmajā lietā nav vērtējama šo normu atbilstība Hartas 4. panta trešajai daļai un tiesvedības turpināšana šajā prasījuma daļā nav iespējama.

Līdz ar to atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktam tiesvedība lietā par Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkta atbilstību Hartas 4. panta trešajai daļai ir izbeidzama.

7. Pieteikumu iesniedzējas lūd Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Satversmes tiesa ir atzinusi: ja apstrīdēta tiesību akta atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējas apstrīdējušas normas, kas ietvertas Administratīvo teritoriju likuma pielikumā. Minētā pielikuma normu – tikai to, kuras attiecas uz citām pašvaldībām, – atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam Satversmes tiesa vērtēja spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106. Minētajā spriedumā jau ir atzīts, ka efektīvākā pieeja pārbaudei, vai apstrīdētās normas atbilst augstāka juridiska spēka normām, ir izvērtēt to atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam to kopsakarā (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 21.3. punktu*). Pieteikumu iesniedzēju norādītie argumenti ir līdzīgi lietas Nr. 2020-37-0106 ietvaros izvērtētajiem argumentiem. Tādējādi izskatāmajā lietā pieejai apstrīdēto normu izvērtēšanai vajadzētu būt tādai pašai, kāda tika izmantota lietā Nr. 2020-37-0106.

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētās normas ir izstrādātas un pieņemtas pienācīgā procesuālajā kārtībā, izvērtējot šo normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Hartas 4. panta

sestajai daļai un 5. pantam to kopsakarā. Savukārt, izvērtējot šo normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam, Satversmes tiesa noskaidros arī to, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi.

8. Izvērtējot ar administratīvi teritoriālo reformu saistītu tiesību normu izstrādes un pieņemšanas procesuālo kārtību, Satversmes tiesai jāpārbauda, pirmkārt, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām šo normu izstrādes un izskatīšanas laikā notikusi atbilstoši tiesību normām un, otrkārt, vai apstrīdētās normas Saeimā tika izskatītas un pieņemtas atbilstoši tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 22. punktu*).

Lai izvērtētu, vai konsultēšanās ar attiecīgajām pašvaldībām apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām, ir jāpārbauda:

1) vai pašvaldību domēm bija iespēja, noskaidrojot arī attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli, sagatavot savu viedokli un iesniegt atbildīgajām valsts institūcijām priekšlikumus un iebildumus attiecībā uz plānoto reformu;

2) vai tam paredzētais laiks bija saprātīgs;

3) vai pašvaldību priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 23.2. punktu*).

9. Varakļānu novada dome norāda, ka konsultēšanās ar to pēc būtības nav notikusi. Proti, konsultācijas ar šo pašvaldību notikušas vienīgi 2019. gada 21. jūnijā, turklāt bijušas formālas. Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas iekļaušana Rēzeknes novadā kā iespējamais risinājums šajās konsultācijās nemaz neesot aplūkots. Šāds risinājums pirmo reizi esot apspriests tikai pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Saeimā.

9.1. Konsultācijas ar Varakļānu novada pašvaldību notika 2019. gada 21. jūnijā Madonā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 109.–117. lp.*). To laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu iekļaut Madonas novadā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 129.–152. lp.*). Kā norāda Ministrija, minētajās konsultācijās Varakļānu novada domes priekšsēdētājs paudis negatīvu viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālās reformas risinājumu un novada apvienošanu ar citām administratīvajām teritorijām lielākā pašvaldībā. Ministrijas piedāvātais risinājums ietverts Likumprojektā, ko Ministru kabinets 2019. gada 21. oktobrī iesniedza Saeimai. Ministrijas pārstāvji 2019. gada 28. novembra sanāksmē Varakļānos tikušies ar pašvaldības iedzīvotājiem un snieguši informāciju par reformas vispārējiem mērķiem un uz tiem balstītas Varakļānu novada iekļaušanas lielākā novadā pamatojumu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 60. lp. un 4. sēj. 127. lp.*).

Varakļānu novada dome norāda, ka Ministrijas konsultēšanās ar šo pašvaldību bijusi formāla, jo Ministrija konsultācijās prezentējusi jau sagatavotu administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, nevis apspriedusi ar pašvaldības iedzīvotājiem to, kāds vispār varētu būt topošais administratīvi teritoriālā iedalījuma modelis. Taču Satversmes tiesa ir atzinusi, ka konsultēšanās mērķis reformas procesā ir noskaidrot pašvaldības iedzīvotāju un domes viedokli par iespējamām administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumiem, lai atbildīgās valsts institūcijas, pieņemot galīgo lēmumu, būtu informētas par šo viedokli un varētu to izvērtēt (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 23.2. punktu*). Tādēļ ir pieļaujami un saprātīgi tas, ka Ministrija, konsultējoties ar konkrēto pašvaldību, pamato reformas mērķi, izskaidro tās pamatā esošos kritērijus un jau izvirza uz šo mērķi vērstus un šiem kritērijiem atbilstošus konkrētus priekšlikumus par administratīvi teritoriālo iedalījumu. Tādējādi tiek veicināta konstruktīva konsultāciju norise un mērķtiecīga pašvaldības iedzīvotāju un domes viedokļa uzklauššana.

Varakļānu novada dome 2019. gada 16. decembrī pieņēma lēmumu Nr. 14 "Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums"". Tajā norādīts, ka dome neatbalsta Ministrijas izstrādāto administratīvi teritoriālās reformas modeli, lūgs Saeimu izveidot otrā līmeņa pašvaldības, un pausts atbalsts administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai pēc otrā līmeņa pašvaldību izveides, paredzot, ka Varakļānu novads tiek iekļauts Madonas apriņķī (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 58. lp.*).

Priekšlikumi, kas attiecās uz Varakļānu novadu, tika apspriesti Komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdē. Šajā sēdē tika uzklauti Varakļānu novada iedzīvotāji, domes priekšsēdētājs un biedrības "Latgolys Saeima" pārstāvis, kurš norādīja, ka vairāki novada iedzīvotāji tomēr pauduši vēlēšanos veidot šo novadu kopā ar jaunveidojamo Rēzeknes novadu. Komisija uzdeva domei sniegt atzinumu par to, vai pašvaldības iedzīvotāji vēlas apvienošanās ar jaunveidojamo Madonas novadu vai tomēr Rēzeknes novadu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 9, pieejams: www.saeima.lv*).

Varakļānu novada domes 2020. gada 6. februāra ārkārtas sēdē tika pieņemts lēmums Nr. 4 par pašvaldības iedzīvotāju aptaujas organizēšanu. Aptauja notika no 2020. gada 13. februāra līdz 15. februārim. Tajā piedalījās 1108 iedzīvotāji no visiem 2693 balsstiesīgajiem iedzīvotājiem, par derīgām tika atzītas 1107 aptaujas zīmes un 84,28 procenti no visiem aptaujātajiem atbalstīja to, ka Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta būtu jāietver jaunveidojamā Madonas novadā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 61.–68. lp.*).

Varakļānu novada domes 2020. gada 17. februāra ārkārtas sēdē tika izskatīti pašvaldības iedzīvotāju aptaujas rezultāti un nolemts atbalstīt administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas gaitā plānoto Varakļānu novadu veidojošo teritoriju iekļaušanu jaunveidojamā Madonas novadā atbilstoši Likumprojekta pirmajā lasījumā pieņemtajai redakcijai. Par šo lēmumu tika informēta Komisija un Ministrija (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 120.–121. lp.*).

Komisijas 2020. gada 25. februāra sēdē tika izskatīti priekšlikumi attiecībā uz jaunveidojamiem Rēzeknes un Madonas novadiem un uzklausi Varakļānu novada iedzīvotāju, kā arī novada domes priekšsēdētāja viedoklis. Domes priekšsēdētājs tika uzklausi arī Komisijas 2020. gada 6. maija sēdē, kad Likumprojekts tika izskatīts pirms trešā lasījuma Saeimas sēdē (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 25. februāra un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 16 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Varakļānu novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā ir informējusi Ministriju un Komisiju par savu vēlmi saglabāt atsevišķas administratīvās teritorijas statusu, bet, ja tas nav iespējams, apvienoties ar jaunveidojamo Madonas novadu. Tāpat dome aptaujā bija noskaidrojusi pašvaldības iedzīvotāju viedokli. Varakļānu novada pašvaldības iedzīvotājiem un domes pārstāvjiem bija iespēja paust savu viedokli arī Komisijas sēdēs.

Līdz ar to Varakļānu novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli, kā arī iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

9.2. Likumprojekta izstrādes laikā Varakļānu novada dome puda savu viedokli par Ministrijas sākotnēji piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli. Ministrija konsultējās ar Varakļānu novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt patstāvīgu Varakļānu novadu, bet iekļaut to jaunveidojamā Madonas novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 21. jūnijā rīkotajām konsultācijām ar Varakļānu novada pašvaldību tās domei tika nosūtīts 2019. gada 28. maijā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 109.–110. lp.*).

Pirms Likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā Komisija saņēma Varakļānu novada domes 2019. gada 16. decembra lēmumu Nr. 14 "Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums"". Tas bija pieejams deputātiem pirms tam, kad Likumprojekts pirms otrā lasījuma tika izskatīts Komisijā. Pašvaldības pārstāvji tika uzklausi vairākās Komisijas sēdēs. Turklāt 2020. gada 31. janvāra sēdē Varakļānu novada domei tika lūgts sagatavot viedokli par pašvaldības iedzīvotāju vēlmi apvienoties ar jaunveidojamo Madonas novadu vai jaunveidojamo Rēzeknes novadu.

Varakļānu novada dome norāda, ka tai aptaujas veikšanai atvēlētais laiks bijis pārāk īss, lai sagatavotu informāciju par iespējamiem ieguvumiem

un trūkumiem, kas saistīti ar katru no abiem apvienošanās variantiem, un apkopotu aptaujas rezultātus. Tomēr no lietas materiāliem secināms, ka pašvaldība bija informēta par reformas norisi, tostarp par to, ka Varakļānu novadu nav plānots saglabāt kā patstāvīgu pašvaldību, bet paredzēts to pievienot citai pašvaldībai. Savukārt aptaujā bija jānoskaidro iedzīvotāju viedoklis par šā novada pievienošanu jaunveidojamam Madonas vai jaunveidojamam Rēzeknes novadam. Turklāt, kā Varakļānu novada dome norādījusi pieteikumā, tai kļuvis zināms, ka citu pašvaldību iedzīvotāji uzsākuši aktivitātes, lai vāktu parakstus par šā novada ietveršanu Latgales plānošanas reģionā. Varakļānu novada domes priekšsēdētājs 2019. gada 18. decembrī sagatavoja atsevišķu vēstuli Komisijai, kurā norādīja, ka vairākums novada iedzīvotāju šīs pašvaldības teritorijas attīstību saista ar Madonu kā nacionālas nozīmes attīstības centru (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 59. lp.*). Tātad Varakļānu novada domei bija zināms, ka Saeimā varētu tikt apspriesta novada pievienošana kādai no Latgales plānošanas reģiona pašvaldībām.

Balsošana par priekšlikumiem, kas attiecās uz Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu, notika pēc pašvaldības viedokļa saņemšanas – Komisijas 2020. gada 25. februāra un 6. maija sēdēs. 2020. gada 25. februāra sēdē tika uzklauti arī Varakļānu novada iedzīvotāji un domes priekšsēdētājs. Novada domes priekšsēdētājs tika uzklauts arī Komisijas 2020. gada 6. maija sēdē (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 25. februāra un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 16 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv.*).

Tādējādi Varakļānu novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par priekšlikumu iekļaut Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu jaunveidojamā Rēzeknes novadā.

9.3. Skatot priekšlikumu par Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Rēzeknes novadā, Komisija bija informēta par Varakļānu novada iedzīvotāju un domes viedokli, kas tika izteikts gan rakstveidā, gan klātienē tās sēdēs. Komisijas sēdēs notikušajās diskusijās piedalījās arī Ministrijas pārstāvji. Savukārt no šo sēžu protokoliem un audioierakstiem izriet, ka Komisija ir uzklautījusi un vērtējusi gan izskatāmos priekšlikumus, gan arī pašvaldības iebildumus (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra un 25. februāra, kā arī 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 9, Nr. 16 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*). Arī Saeimas sēdē, izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā, Komisijas priekšsēdētājs Artūrs Toms Plešs informēja deputātus, ka Varakļānu novada iedzīvotāji skaidri apliecinājuši to, ka savu nākotni saista ar Madonas novadu. Gan iedzīvotāju paustais, gan dažādi sociālekonomiskie dati apliecinot to, ka Varakļānu

novada sadarbība ar Madonas novadu ilgusi jau vairākus gadu desmitus (*sk. Saeimas 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 9. jūnijā stenogrammu*).

Tādējādi konsultēšanās procesā Varakļānu novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi tika izvērtēti un informācija par tiem bija pieejama arī Saeimas deputātiem.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Varakļānu novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

10. Pēc Garkalnes novada domes ieskata, apstrīdētās normas ir pieņemtas bez pienācīgas konsultēšanās ar to. Konsultācijas esot sarīkotas novēloti, pēc sava rakstura bijušas tikai informatīvas, un arī to procedūra neesot bijusi skaidri definēta, līdz ar to varot uzskatīt, ka konsultācijas nav notikušas pēc būtības. Domes viedoklis neesot apspriests un izvērtēts, tostarp neesot pienācīgi izvērtēta iespēja saglabāt Garkalnes novadu kā patstāvīgu pašvaldību vai arī apvienot to ar Inčukalna novadu vai Ādažu novadu. Saeima, pieņemot apstrīdēto normu, neesot noskaidrojusi Garkalnes novada iedzīvotāju viedokli.

10.1. 2019. gada 25. jūlijā Ādažos notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to novadu domju deputātiem, kurus bija plānots apvienot Ādažu novadā. Šajās konsultācijās piedalījās Ādažu, Carnikavas, Garkalnes, Saulkrastu, Sējas novada deputāti, Ministrijas pārstāvji, plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Šo konsultāciju laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu Garkalnes novadu iekļaut Ādažu novadā (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 34.–58. lp.*), bet Garkalnes novada domes priekšsēdētājs paudis kritisku viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālās reformas risinājumu.

Garkalnes novada domes priekšsēdētājs 2019. gada 1. augusta vēstulē Ministrijai izteicis priekšlikumu apvienot Garkalnes novadu ar Ropažu novadu un Vangažu pilsētu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 59.–62. lp.*). Ministrija 2019. gada 13. augustā publicēja konceptuālā ziņojuma "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" projektu, kurā attiecībā uz Garkalnes novadu bija ieviestas izmaiņas – proti, bija iecerēts to iekļaut jaunveidojamā Ulbrokas novadā, nevis Ādažu novadā, kā tas sākotnēji tika paredzēts informatīvajā ziņojumā un apspriests konsultācijās. Pēc konceptuālā ziņojuma projekta publicēšanas Ministrijai tika iesniegti atsevišķu Garkalnes novada pašvaldības deputātu un iedzīvotāju priekšlikumi, tostarp par Garkalnes novada pievienošanu Ādažu novadam vai Garkalnes novada kā atsevišķas pašvaldības saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 64.–74. un 81.–89. lp.*). 2019. gada 27. septembrī Garkalnē organizētajā sanāksmē Ministrijas pārstāvis piedalījās iedzīvotāju diskusijā par administratīvi teritoriālo

reformu un atbildēja uz klātesošo jautājumiem, kā arī aicināja domi veikt iedzīvotāju aptauju (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 32. lp. un diskusijas videoierakstu, pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=LU28SzMK7HM&t=3319s>*).

Likumprojektā, ko Ministru kabinets 2019. gada 21. oktobrī iesniedza Saeimai, bija saglabāts konceptuālajā ziņojumā "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" ietvertais modelis, saskaņā ar kuru Garkalnes novads ietilpst Ulbrokas novadā, kas vēlāk tika pārdēvēts par Ropažu novadu. Priekšlikumi par Garkalnes novadu pirms Likumprojekta otrā lasījuma Saeimā tika apspriesti vairākās Komisijas sēdēs (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*). Garkalnes novada domes priekšsēdētājs norādīja, ka novads ir pašpietiekams un tam ir finansiālas iespējas realizēt visas nepieciešamās funkcijas, kā arī uzturēt vēl kādu mazāku novadu. Garkalnes novada domes iesniegtais priekšlikums paredzēja novada apvienošanos ar Inčukalna novadu, jaunveidojamā novadā iekļaujot Vangažu pilsētu, vai arī apvienošanos ar Ropažu novadu un Stopiņu novadu, jaunveidojamo novadu nosaucot par Ropažu, nevis Ulbrokas novadu. Savukārt Garkalnes novada domes deputāte Inese Andersone norādīja uz to, ka Garkalnes novads vairāk esot saistīts ar Ādažu novadu. Ādažu novada domes priekšsēdētājs Māris Sprindžuks uzsvēra, ka būtu pareizi sarīkot Garkalnes iedzīvotāju aptauju (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 7, pieejams: www.saeima.lv*).

Pienākums noskaidrot iedzīvotāju viedokli un par to informēt reformas īstenošanā iesaistītās institūcijas visupirms ir pašvaldības domei. Konkrētajā gadījumā Ministrija iedzīvotāju viedokli uzklusēja tās rīkotajās konsultācijās. Savukārt Garkalnes novada dome nerīkoja iedzīvotāju aptauju. 2019. gada 16. augustā sabiedrības līdzdalības platformā *manabalss.lv* tika uzsākta parakstu vākšana iedzīvotāju iniciatīvas "Apvienot Garkalnes un Ādažu novadus" atbalstam. Līdz 2019. gada 10. septembrim par šo iniciatīvu bija savākti 1054 paraksti. Par to tika informēta arī Ministrija (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 74.–76. lp.*). Savukārt Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē Garkalnes novada domes priekšsēdētājs atsaucās uz citas aptaujas datiem un informēja, ka 10 procenti aptaujas dalībnieku pauduši vēlmi apvienoties ar Ādažu novadu, bet 20 procenti – ar Ropažu novadu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 7, pieejams: www.saeima.lv*).

Komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēdēs tika izskatīts jautājums par Ulbrokas novada izveidi, taču netika atbalstīti priekšlikumi mainīt Likumprojektā paredzēto administratīvi teritoriālo iedalījumu attiecībā uz

Garkalnes novadu. Tika uzklauss Garkalnes novada domes pārstāvju viedoklis (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*). Priekšlikumi par Garkalnes novadu tika izskatīti arī Komisijas sēdēs pirms Likumprojekta trešā lasījuma Saeimas sēdē (*sk., piemēram, Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 5. un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 23 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*).

Tātad Garkalnes novada dome un atsevišķi tās deputāti Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā vairākkārt informēja Ministriju un Komisiju par savu viedokli attiecībā uz reformu, iesniedzot iebildumus un priekšlikumus. Garkalnes novada pašvaldības iedzīvotājiem un domes pārstāvjiem bija iespēja paust savu viedokli arī Komisijas sēdēs.

Līdz ar to Garkalnes novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

10.2. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā Garkalnes novada dome paudusi viedokli par Ministrijas sākotnēji piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli. Ministrija konsultējās ar Garkalnes novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt patstāvīgu Garkalnes novadu, bet iekļaut to jaunveidojamā Ādažu novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 25. jūlijā Ādažos rīkotajām konsultācijām Garkalnes novada pašvaldībai tika nosūtīts 2019. gada 18. jūnijā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 93.–94. lp. un 6. sēj. 31. lp.*).

Pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimai Komisija saņēma Garkalnes novada domes priekšsēdētāja 2019. gada 1. augusta vēstuli, kurā pausts priekšlikums Garkalnes novadu apvienot ar Ropažu novadu un Inčukalna novada Vangažu pilsētu, kā arī atsevišķu deputātu un iedzīvotāju priekšlikumi. Minētie viedokļi bija pieejami deputātiem pirms tam, kad Likumprojekts otrajam lasījumam tika izskatīts Komisijā. Pašvaldības pārstāvji tika uzklausti vairākās Komisijas sēdēs. Turklāt Ministrijas pārstāvis aicināja Garkalnes novada domi sarīkot iedzīvotāju aptauju.

Ministrijas piedāvātais administratīvi teritoriālais risinājums, kas paredzēja Garkalnes novada iekļaušanu Ulbrokas novadā, tika publicēts 2019. gada 13. augustā konceptuālajā ziņojumā "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu". Komisijas sēdēs ar Garkalnes novada domes pārstāvju piedalīšanos tas tika apspriests 2020. gada 24. un 28. janvārī (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Garkalnes novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par administratīvi teritoriālo reformu, ciktāl tā skar Garkalnes pašvaldību.

10.3. Skatot priekšlikumu par Garkalnes novada pievienošanu Ulbrokas novadam, Komisija bija informēta par Garkalnes novada iedzīvotāju un domes viedokli, kas tika vairākkārt izteikts gan rakstveidā, gan klātienē tās sēdēs. Komisijas sēdēs notikušajās diskusijās piedalījās arī Ministrijas pārstāvji. Savukārt no Komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem izriet, ka tā uzklusījusi un vērtējusi gan izskatāmo priekšlikumu, gan arī pašvaldības iebildumus pret to (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra, kā arī 5. un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7, Nr. 8, Nr. 23 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*).

Saeimas 2020. gada 12. un 13. marta sēdē, izskatot Likumprojektu otrajā lasījumā, tika izskatīti priekšlikumi Garkalnes novadu apvienot ar Ādažu novadu vai Inčukalna novadu, taču tie netika atbalstīti. Priekšlikumi saglabāt Garkalnes novadu kā patstāvīgu pašvaldību tās līdzšinējā teritorijā arī netika atbalstīti (*sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. un 13. martā stenogrammas un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*). Savukārt trešajā lasījumā priekšlikumi, kas attiecās uz Garkalnes novadu, tika izskatīti 2020. gada 2. un 10. jūnijā. No Saeimas sēdes stenogrammām izriet, ka priekšlikumi Garkalnes novadu apvienot ar Ādažu novadu vai Inčukalna novadu vai saglabāt kā patstāvīgu pašvaldību netika atbalstīti (*sk. Saeimas 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 2. un 10. jūnijā stenogrammas un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*). Konsultēšanās ar pašvaldību bija notikusi Komisijas sēdēs, kurās tika izskatīts Likumprojekts pirms otrā lasījuma, un šajās sēdēs pašvaldība nebija paudusi viedokli, kas atšķirtos no iepriekš paustā, tāpēc Komisija, izskatot Likumprojektu pirms trešā lasījuma, nerīkoja atkārtotu konsultēšanos.

Tādējādi konsultēšanās procesā Garkalnes novada pašvaldības priekšlikumi, kas bija vērsti uz Garkalnes novada kā atsevišķas pašvaldības pastāvēšanu vai tā apvienošanu ar Ādažu novadu vai Inčukalna novadu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā bijušo informāciju. Tomēr ar deputātu balsojumu tie tika noraidīti.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.1. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Garkalnes novada pašvaldību notika atbilstoši tiesību normām.

11. Inčukalna novada dome norāda, ka Likumprojekta izstrādes laikā konsultācijas ar pašvaldību par Inčukalna novada sadalīšanu, Inčukalna pagastu pievienojot Siguldas novadam un Vangažu pilsētu – Ulbrokas novadam, nav notikušas ne Komisijā, ne Saeimā. Ministrijas rīkotajās konsultācijās ar pašvaldību runa bijusi tikai par nedalīta Inčukalna novada iekļaušanu Siguldas novadā. Šīs konsultācijas bijušas formālas un neesot protokolētas. Pēc Inčukalna novada domes ieskata, nodalot Vangažu pilsētu un Inčukalna pagastu no līdzšinējā Inčukalna novada administratīvās teritorijas, bija jānoskaidro iedzīvotāju viedoklis un šai nolūkā jāorganizē publiskā apspriešana likuma "Par pašvaldībām" 61.¹ panta otrās daļas 1. punktā noteiktajā kārtībā. Vangažu pilsētas iekļaušana Ropažu novadā un Inčukalna pagasta iekļaušana Siguldas novadā konsultācijās nemaz neesot aplūkota. Šāds iespējamais risinājums pirmo reizi ar pašvaldību esot apspriests Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē pirms Likumprojekta otrā lasījuma. Tādējādi konsultēšanās ar pašvaldību pēc būtības neesot notikusi.

11.1. Inčukalna novada dome no 2019. gada 9. aprīļa līdz 22. maijam veica aptauju novada mājaslapā, un šajā aptaujā piedalījās 1282 iedzīvotāji, 584 aptaujas dalībnieki norādīja, ka novada teritorija jā saglabā esošajās robežās, 385 – ka Inčukalna novads jāapvieno ar kādu citu novadu, 196 – ka bez katra novada iedzīvotāju iespējamo ieguvumu un zaudējumu izvērtēšanas reformu nav vēlams īstenot, savukārt 117 aptaujas dalībnieki puda viedokli, ka reformas ietvaros Inčukalna novadam ir jāpievieno citu novadu teritorijas (*sk. aptaujas rezultātus, pieejami: <https://www.incukalns.lv/public/lat/aptauja1/>*).

2019. gada 7. jūnijā Siguldā notika Ministrijas organizētās konsultācijas ar to novadu domēm, kurus bija plānots apvienot Siguldas novadā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 140.–145. lp. un 2. sēj. 15.–40. lp.*). Šajās konsultācijās piedalījās Inčukalna, Krimuldas, Mālpils un Siguldas novadu domju deputāti, Ministrijas pārstāvji, plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī citas personas. Šo konsultāciju laikā Ministrija prezentēja priekšlikumu Inčukalna novadu iekļaut Siguldas novadā, bet Inčukalna novada domes priekšsēdētājs puda kritisku viedokli par piedāvāto administratīvi teritoriālās reformas risinājumu, norādot, ka apvienošanās ar Siguldas novadu neuzlabos pašvaldību kopējo ekonomisko situāciju.

Ministrija 2019. gada 8. augusta vēstulē informēja Inčukalna novada domi, ka konsultāciju ietvaros veic saņemto priekšlikumu izvērtēšanu, kā arī lūdz domi tās sēdē izskatīt priekšlikumu par Vangažu pilsētas pievienošanu Garkalnes novadam un sniegt par to savu viedokli. 2019. gada 13. augustā publicētajā konceptuālā ziņojuma "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" projektā attiecībā uz Inčukalna novadu bija paredzētas izmaiņas. Proti, Inčukalna novadu bija iecerēts sadalīt, pievienojot Inčukalna pagastu Siguldas novadam un Vangažu pilsētu – Ulbrokas novadam, nevis pievienot

nedalītu Inčukalna novadu Siguldas novadam, kā tas sākotnēji tika paredzēts informatīvajā ziņojumā un apspriests konsultācijās.

2019. gada 14. augustā četri Inčukalna novada domes deputāti iesniedza Ministrijai un Saeimai savu viedokli par administratīvi teritoriālo reformu, citstarp lūdzot izskatīt priekšlikumu pievienot Inčukalna novadu citam novadam tikai kā vienotu teritoriju, nenodalot no tās Inčukalna pagastu un Vangažu pilsētu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 34.–36. lp.*). Savukārt Inčukalna novada dome 2019. gada 21. augusta sēdē pieņēma lēmumu no 2019. gada 22. augusta līdz 12. septembrim organizēt iedzīvotāju aptauju ar mērķi noskaidrot novada iedzīvotāju viedokli par iespējamo novada apvienošanu ar citām administratīvajām teritorijām un līdz aptaujas noslēgumam atlikt lēmuma pieņemšanu par viedokļa sniegšanu Ministrijai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 38.–40. lp.*). 2019. gada 3. septembrī astoņi Inčukalna domes deputāti lūdza Ministriju atlikt jautājumu par Vangažu pilsētas nodalīšanu no Inčukalna novada līdz 2019. gada 18. septembrim, kad būs apstiprināti iedzīvotāju aptaujas rezultāti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 41.–44. lp.*). Ministrijai tika iesniegti arī atsevišķu Inčukalna pašvaldības deputātu viedokļi par Vangažu pilsētas atdalīšanu no Inčukalna novada un pievienošanu Garkalnes novadam, tostarp septiņu Inčukalna novada deputātu 2019. gada 21. augusta iesniegums Ministrijai par pašvaldību robežu grozīšanu, kurā norādīts, ka deputāti piekrīt Vangažu pilsētas atdalīšanai no Inčukalna novada pašvaldības un pievienošanai Garkalnes novada pašvaldības administratīvajai teritorijai (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 47. lp.*).

Ministrija 2019. gada 20. septembra vēstulē informēja Inčukalna novada domi, ka konsultāciju process ar pašvaldībām ir noslēdzies un Ministrijai ir uzdots līdz 2019. gada 21. novembrim iesniegt Ministru kabineta likumprojektu par administratīvi teritoriālo iedalījumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 45. lp.*).

2019. gada 23. septembrī Inčukalna novada dome pieņēma lēmumu "Par Inčukalna novada iedzīvotāju aptaujas par administratīvi teritoriālo reformu rezultātiem", kurā norādīts, ka 82 procenti no 456 aptaujā piedalījušos iedzīvotāju ir pret Inčukalna novada sadalīšanu un vēlas to saglabāt kā patstāvīgu novadu, 40 procenti Vangažu pilsētas respondentu vēlas, lai Inčukalna novads tiktu apvienots ar Ādažu vai Garkalnes novadu, savukārt 54 procenti Inčukalna pagasta respondentu uzskata, ka Inčukalna pagasts būtu jāpievieno Siguldas novadam (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 46.–48. lp.*). Minētajā lēmumā citstarp norādīts, ka Inčukalna novada dome neatbalsta piedāvāto administratīvi teritoriālo risinājumu, saskaņā ar kuru Inčukalna pagasts tiek pievienots Siguldas novadam, bet Vangažu pilsēta – Ulbrokas novadam.

Inčukalna novada dome 2019. gada 2. oktobra vēstulē Ministrijai atzina, ka vēl nav sniegusi savu viedokli par administratīvi teritoriālās

reformas modeli, tostarp par Vangažu pilsētas pievienošanu jaunveidojamam Ulbrokas novadam, un lūdza Ministriju sniegt informāciju par to, kādu viedokli un apsvērumus tā ņēmusi vērā minētā teritoriālā risinājuma izstrādē. Savukārt 2019. gada 3. oktobra vēstulē Inčukalna novada dome informēja Ministriju un Saeimu, ka pievienojas iedzīvotāju paustajam viedoklim un neatbalsta Ministrijas izstrādāto administratīvi teritoriālās reformas modeli, tātad, pēc domes ieskata, reformas ietvaros Inčukalna novads būtu saglabājams kā vienota administratīvā teritorija (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 50.–53. lp.*).

Likumprojektā, ko Ministru kabinets 2019. gada 21. oktobrī iesniedza Saeimai, saglabāts konceptuālajā ziņojumā "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu" ietvertais modelis, saskaņā ar kuru Inčukalna pagasts ietilpst Siguldas novadā un Vangažu pilsēta – Ulbrokas novadā, kas vēlāk pārdēvēts par Ropažu novadu. Ministrija 2019. gada 4. novembra vēstulē "Par Inčukalna novada teritoriālo vienotību" informēja Inčukalna novada domi par to, ka domes piedāvātais risinājums neatbilst novada izveidei izvirzītajiem kritērijiem un administratīvi teritoriālās reformas mērķiem. Ministrija aicināja domi savu lēmumu un priekšlikumus iesniegt Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 54. lp.*).

Priekšlikumi par Inčukalna novadu pirms Likumprojekta otrā lasījuma Saeimā tika apspriesti vairākās Komisijas sēdēs (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu, kā arī 11. februāra sēdes audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7, Nr. 8 un Nr. 12, pieejami: www.saeima.lv*). Inčukalna novada domes priekšsēdētājs Komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdē iepazīstināja klātesošos ar vairāku iedzīvotāju aptauju rezultātiem un informēja, ka vairums aptauju dalībnieku atbalsta Inčukalna novada saglabāšanu, bet, ja tas nebūtu iespējams, tad Inčukalna novada apvienošanu ar Garkalnes novadu vai Siguldas novadu. Turklāt domes priekšsēdētājs norādīja, ka Ulbrokas novada koncepts izveidots vien triju dienu laikā, Ministrija par šādu administratīvi teritoriālo risinājumu nav konsultējusies ar Inčukalna novada pašvaldību un arī Inčukalna novada iedzīvotāji neatbalsta ideju par novada sadalīšanu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 7, pieejams: www.saeima.lv*). Komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēdēs tika izskatīts jautājums par Ulbrokas novada izveidi, taču netika atbalstīti priekšlikumi mainīt Likumprojektā paredzēto administratīvi teritoriālo iedalījumu attiecībā uz Inčukalna novadu. Tika uzklauts Inčukalna novada domes pārstāvju viedoklis (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*).

Komisijas 2020. gada 11. februāra sēdē tika izskatīti priekšlikumi par jaunveidojamo Siguldas novadu, tostarp par Inčukalna pagasta pievienošanu tam, taču šajā sēdē Inčukalna novada domes pārstāvji nepiedalījās (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 11. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 12, pieejams: www.saeima.lv*). Arī šajā sēdē netika atbalstīti priekšlikumi, kas attiecībā uz Inčukalna novadu paredzēja citādu administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu nekā Likumprojektā iekļautais. Priekšlikumi par Inčukalna novadu tika izskatīti arī Komisijas sēdēs pirms Likumprojekta trešā lasījuma Saeimā (*sk., piemēram, Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 28. aprīļa un 5. maija sēdes audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 22 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Inčukalna novada dome Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā ir vairākkārt informējusi Ministriju un Komisiju par savu vēlmi saglabāt Inčukalna novadam atsevišķas administratīvās teritorijas statusu. Dome aptaujā bija noskaidrojusi arī iedzīvotāju viedokli. Inčukalna novada pašvaldības iedzīvotājiem un domes pārstāvjiem bija iespēja paust savu viedokli arī Komisijas sēdēs.

Līdz ar to Inčukalna novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām.

11.2. Likumprojekta izstrādes un izskatīšanas laikā Inčukalna novada dome pauda savu viedokli gan par Ministrijas sākotnēji piedāvāto administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli, proti, nedalīta Inčukalna novada pievienošanu Siguldas novadam, gan par Inčukalna novada sadalīšanu, Inčukalna pagastu pievienojot Siguldas novadam un Vangažu pilsētu – Ulbrokas novadam. Ministrija konsultējās ar Inčukalna novada pašvaldību par priekšlikumu nesaglabāt Inčukalna novadu kā patstāvīgu novadu, bet iekļaut to jaunveidojamā Siguldas novadā. Uzaicinājums uz 2019. gada 7. jūnijā Siguldā rīkotajām konsultācijām, citstarp ar Inčukalna novada pašvaldību, Inčukalna novada domei tika nosūtīts 2019. gada 17. maijā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 138.–139. lp. un 2. sēj. 11. lp.*). Savukārt 2019. gada 8. augustā Ministrija lūdza Inčukalna novada domes viedokli par Vangažu pilsētas iekļaušanu Garkalnes novadā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 33. lp.*).

Pirms Likumprojekta iesniegšanas Saeimā Komisija saņēma Inčukalna novada domes 2019. gada 3. oktobra vēstuli, kurā uzsvērts, ka reformas ietvaros Inčukalna novads saglabājams kā vienota administratīvā teritorija (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 50.–53. lp.*). Minētais viedoklis deputātiem bija pieejams pirms tam, kad Likumprojekts otrajam lasījumam tika izskatīts Komisijā. Izskatot Likumprojektu Komisijas sēdēs pirms trešā lasījuma, tika saņemta arī Inčukalna novada domes 2020. gada 25. marta vēstule "Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums"", kurā

pausts tās viedoklis par reformu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 91.–92. lp.*). Pašvaldības pārstāvji tika uzklausi vairākās Komisijas sēdēs.

Ministrijas piedāvātais administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums, kas paredzēja Inčukalna pagasta iekļaušanu Siguldas novadā un Vangažu pilsētas iekļaušanu Ulbrokas novadā, tika publicēts 2019. gada 13. augustā konceptuālajā ziņojumā "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu". Komisijas sēdēs ar Inčukalna novada domes pārstāvju piedalīšanos tas tika apspriests 2020. gada 24. un 28. janvārī (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālā 3. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*).

Tādējādi Inčukalna novada iedzīvotājiem un domei bija iespēja saprātīgā laikposmā sagatavot savu viedokli par priekšlikumu iekļaut Inčukalna novadu Siguldas novadā un Vangažu pilsētu – Ulbrokas novadā.

11.3. Pēc Inčukalna novada domes ieskata, Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 14. punkta 1. apakšpunkts pārkāpj Hartas 4. panta sesto daļu. Šī likuma norma paredz, ka no 2021. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 31. decembrim Siguldas novada pašvaldība un Ropažu novada pašvaldība normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nodrošina pašvaldību institūciju, finanšu, mantas, tiesību un saistību pārdali attiecībā uz Ropažu novada Vangažu pilsētu. Uz minēto pārkāpumu esot norādījuši arī Eiropas Padomes pašvaldību eksperti (*sk. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa Monitoringa komitejas ekspertu 2020. gada 7. decembra sākotnējā ziņojuma 60. punktu, pieejams: <https://www.coe.int>*). Proti, lēmums par pašvaldības resursu sadali tiek atlikts uz vēlāku laiku, atbildību par to nododot jaunajām pašvaldību domēm. Tādējādi Inčukalna novada dome nevarot ietekmēt savas pašvaldības resursu sadali un tas esot pretrunā ar pašvaldības principu.

No Rekomendācijas Rec(2004)12 izriet, ka reformas sagatavošanas posmā nedrīkst atstāt neievērotus jautājumus par sabiedriskā kapitāla piederību, darbinieku un iestāžu pārcelšanu, kā arī par parādu nastas sadali un iespējamām izmaiņām nodokļu slogā (*sk. Eiropas Padomes Ministru komitejas 2004. gada 20. oktobra rekomendācijas Rec(2004)12 dalībvalstīm par vietējo un reģionālo pašvaldību robežu un/vai struktūras reformām I sadaļas 7. punktu*). Tomēr Rekomendācija Rec(2004)12 nav juridiski saistoša un tajā noteiktais ir uzskatāms par ieteikumiem attiecībā uz Hartas interpretēšanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 13.3.2. punktu un 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 23.2. punktu*).

No Komisijas sēžu materiāliem izriet, ka jautājums par Vangažu pilsētas nodalīšanu tika apspriests vairākās tās sēdēs (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 28. aprīļa un 5. maija sēdes*

audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 22 un Nr. 23, pieejami: www.saeima.lv). Inčukalna novada dome iesniedza Ministrijai arī savu viedokli par Vangažu pilsētas nodalīšanu, tostarp par tiesību un saistību pārņemšanas jautājumiem (sk. lietas materiālu 1. sēj. 52.–53. lp.). Izskatījusi priekšlikumus par Vangažu pilsētas nodalīšanu, Komisija izstrādāja Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 27. punkta redakciju, ar kuru Inčukalna novada pašvaldībai uzlikts pienākums iesniegt Ministrijai visu informāciju par Vangažu pilsētu, jo šī informācija nepieciešama institūciju, finanšu resursu, mantas, kā arī tiesību un saistību pārdales apjomu apzināšanai. Minētā pārejas noteikumu punkta redakcija, kas saistīta par Vangažu pilsētas nodalīšanu no Inčukalna novada, tika apspriesta Saeimas sēdēs otrajā un trešajā lasījumā. Arī Saeimas debatēs tika runāts par iespējamām problēmām, citstarp resursu sadali, saistībā ar Vangažu pilsētas nodalīšanu (sk. Saeimas 2020. gada devītās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 11. martā un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 2. jūnijā stenogrammas, kā arī Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. un 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā).

Vangažu pilsētas nodalīšana no Inčukalna novada un pievienošana jaunveidojamam Ropažu novadam iespējama tikai pēc tam, kad uz likuma pamata šāds jaunais novads tiks izveidots, proti, pēc 2021. gada 1. jūlija, kad jānotiek jaunievēlētās pašvaldības domes pirmajai sēdei. Savukārt mantas sadales kārtība ir noteikta ar Ministru kabineta 2020. gada 10. novembra noteikumiem Nr. 671 "Pašvaldību institūciju, finanšu, mantas, tiesību un saistību pārdales kārtība pēc administratīvo teritoriju robežu grozīšanas vai sadalīšanas". Atbilstoši šiem noteikumiem Inčukalna novada dome pati izstrādāja plānu par Vangažu pilsētas nodošanu Ropažu novada pašvaldībai un to apstiprināja savā sēdē (sk. Inčukalna novada domes 2021. gada 17. februāra sēdes protokolu Nr. 2, pieejams: www.incukalns.lv). No visa iepriekš minētā izriet, ka Inčukalna novada domei bija iespēja izteikt savu viedokli par pašvaldības resursu sadali.

Tātad jautājumi par Vangažu pilsētas sabiedriskā kapitāla piederību, darbinieku un iestāžu pārcelšanu, kā arī par parādu nastas sadali un iespējamām izmaiņām nodokļu slogā tika vērtēti un apspriesti reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā Saeimā. Inčukalna novada pašvaldība varēja paust savu viedokli un priekšlikumus arī par jautājumiem, kas saistīti ar Vangažu pilsētas nodalīšanu, kā arī iesaistīties pašvaldības resursu sadales jautājumu risināšanā.

11.4. Skatot priekšlikumu par Inčukalna pagasta iekļaušanu Siguldas novadā un Vangažu pilsētas iekļaušanu Ulbrokas novadā, Komisija bija informēta par Inčukalna novada iedzīvotāju un domes viedokli, kas tika vairākkārt izteikts gan rakstveidā, gan klātienē tās sēdēs. Komisijas sēdēs notikušajās diskusijās piedalījās arī Ministrijas pārstāvji. Savukārt no Komisijas sēžu protokolliem un audioierakstiem secināms, ka priekšlikumi attiecībā uz līdzšinējo Inčukalna novadu tika vērtēti un apspriesti. Komisija uzklusēja un vērtēja gan iesniegtos priekšlikumus, gan pašvaldības iebildumus, tostarp Inčukalna novada domes priekšsēdētāja priekšlikumu apvienot Inčukalna novadu ar Garkalnes novadu (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. un 28. janvāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 7 un Nr. 8, pieejami: www.saeima.lv*). Konsultēšanās ar pašvaldību bija notikusi Komisijas sēdēs, kurās tika izskatīts Likumprojekts pirms otrā lasījuma, un šajās sēdēs pašvaldība nebija paudusi viedokli, kas atšķirtos no iepriekš paustā, tāpēc Komisija, izskatot Likumprojektu pirms trešā lasījuma, nerīkoja atkārtotu konsultēšanos.

2020. gada 12. un 13. martā, izskatot Likumprojektu otrajā lasījumā, tika izskatīts priekšlikums Vangažu pilsētu pievienot Ādažu novadam, kā arī priekšlikums nedalītu Inčukalna novadu apvienot ar Garkalnes novadu, taču šie priekšlikumi netika atbalstīti. Savukārt priekšlikumi saglabāt Inčukalna novadu kā patstāvīgu pašvaldību tās līdzšinējā teritorijā vai pievienot to Siguldas novadam tika atsaukti (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. un 13. martā stenogrammas un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojekta reģistrā*). Priekšlikumi, kas attiecās uz Inčukalna novadu, trešajā lasījumā tika izskatīti 2020. gada 10. jūnijā. No Saeimas sēžu stenogrammām izriet, ka priekšlikumi nedalītu Inčukalna novadu apvienot ar Garkalnes novadu vai saglabāt Inčukalna novadu kā patstāvīgu pašvaldību netika atbalstīti (*sk. Saeimas 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 10. jūnijā stenogrammu un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojekta reģistrā*).

Tādējādi konsultēšanās procesā Inčukalna novada pašvaldības priekšlikumi un iebildumi, kas bija vērsti uz Inčukalna novada kā atsevišķas pašvaldības pastāvēšanu vai nedalīta šā novada apvienošanu ar Garkalnes vai Ādažu novadu, Komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēti, ņemot vērā deputātu rīcībā bijušo informāciju. Tomēr tie tika noraidīti ar balsojumu Saeimas sēdē.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.4. un 36.2. apakšpunkta izstrādes un izskatīšanas procesā konsultēšanās ar Inčukalna novada pašvaldību ir notikusi atbilstoši tiesību normām.

12. Ievērojot to, ka konsultēšanās ar Pieteikumu iesniedzējām apstrīdēto normu izstrādes un izskatīšanas laikā notika atbilstoši tiesību normām, secināms, ka apstrīdētās normas atbilst Hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 Satversmes tiesa jau ir izvērtējusi argumentus, kas attiecas uz Administratīvo teritoriju likuma pielikuma normu un tādad arī apstrīdēto normu izstrādes un pieņemšanas procesu Saeimā. Minētajā spriedumā tiesa atzinusi, ka, izveidojot Komisiju un nododot tai Likumprojektu, Saeima rīkojās atbilstoši tiesību normām. Saeimai bija tiesības izveidot Komisiju un noteikt, ka tā ir par Likumprojektu atbildīgā komisija. Saeimai bija tiesības izveidot Komisiju arī atbilstoši vienādas pārstāvības principam, un normatīvie akti neliedz savienot parlamentārā sekretāra un Saeimas komisijas vadītāja amatus (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 24.1.1.–24.1.3. punktu*).

Tāpat spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106 tika atzīts, ka procesuālā kārtība, kādā notiek Saeimas sēdes platformā *e-Saeima*, bija noteikta un visiem deputātiem zināma. Saeimas sēdē, kurā Likumprojekts tika izskatīts un pieņemts, bija nodrošināts Saeimas sēdes atklātības princips. Izskatot Likumprojektu trešajā lasījumā, deputāti varēja īstenot savas tiesības debatēt un balsot (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 24.2.2.–24.2.4. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējas nav norādījušas tādas pēc būtības jaunus argumentus attiecībā uz Komisijas izveidi vai platformu *e-Saeima*, kas nebūtu jau izvērtēti spriedumā lietā Nr. 2020-37-0106. Tādēļ izskatāmajā lietā minētie jautājumi netiks aplūkoti.

13. Satversmes tiesa jau secinājusi, ka administratīvi teritoriālās reformas mērķis ir noteikts un tas ir vērsts uz sabiedrības kopējo labumu. Saeimas izšķiršanās par reformas īstenošanu un tās mērķi ir atspoguļota Saeimas 2019. gada 21. marta lēmumā. Tas paredz, ka reformas mērķis ir līdz 2021. gadam izveidot ekonomiski attīstīties spējīgas administratīvās teritorijas ar vietējām pašvaldībām, kas spēj nodrošināt tām likumos noteikto autonomo funkciju izpildi salīdzināmā kvalitātē un pieejamībā, sniedzot kvalitatīvus pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām. Satversmes tiesa atzinusi arī to, ka administratīvi teritoriālās reformas pamatā esošie kritēriji ir vērsti uz reformas mērķa sasniegšanu (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106*

26. un 27. punktu). Tādējādi Satversmes tiesa vēlreiz neatgriezīsies pie jautājumiem par to, kāds ir reformas mērķis un tās pamatā esošie kritēriji.

Savukārt tādēļ, lai izskatāmajā lietā līdz galam izvērtētu apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 101. pantam un tādējādi secinātu, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, nav rīkojies patvaļīgi, Satversmes tiesai ir jānoskaidro:

1) vai, pieņemot apstrīdētās normas, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un tā sasniegšanas kritērijus;

2) vai likumdevējs ir izsvēris tieši vietējās kopienas intereses, proti, konkrētā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma priekšrocības un trūkumus, citstarp to, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis vietējās kopienas demokrātiskās līdzdalības tiesības.

14. Varakļānu novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 2. pielikuma 102. punktu, un atbilstoši tam Varakļānu novadu veido Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta.

Atbilstoši Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunktam Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta tiek iekļauti jaunveidojamā Rēzeknes novadā. Ministrija, iesniedzot Likumprojektu Saeimai, bija paredzējusi Varakļānu novadu iekļaut jaunveidojamā Madonas novadā. Taču 2019. gada decembrī, pirms likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā, Saeimai tika iesniegts politiskās partijas "Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!" – "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK"" frakcijas priekšlikums, kas vēlāk, izskatot Likumprojektu otrajā lasījumā Saeimā, tika atsaukts, un deputātu grupas – Edmunda Teirumnieka, Andra Kazinovska, Janīnas Kursītes, Jura Rancāna, Janīnas Jalinskas, Ingas Goldbergas un Jāņa Tutina – priekšlikums. Šie priekšlikumi paredzēja izslēgt no Likumprojekta normas par minēto pagastu un pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Madonas novadā un papildināt Likumprojektu ar normām par minēto pagastu un pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Rēzeknes novadā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Saeima Likumprojekta otrajā lasījumā neatbalstīja deputātu grupas iesniegto 212. priekšlikumu izslēgt no tā normas, kas paredz Madonas novada pašvaldībā ietvert Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu, taču vienlaikus atbalstīja deputātu grupas iesniegto 237. un 238. priekšlikumu par tādu normu ietveršanu Likumprojektā, kuras paredzētu minēto pagastu un pilsētas pievienošanu jaunveidojamam Rēzeknes novadam (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā*

turpinājuma 2020. gada 13. martā stenogrammu un Administratīvo teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā). Tādēļ pēc Likumprojekta otrā lasījuma tika konstatēts, ka tajā būtībā ir pretrunīgi paredzēta minēto pagastu un pilsētas iekļaušana gan jaunveidojamā Madonas novadā, gan arī jaunveidojamā Rēzeknes novadā.

Savukārt Likumprojekta trešajā lasījumā Saeima nolēma atbalstīt priekšlikumu izslēgt normas, kas paredzēja Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Madonas novadā, kaut arī šis priekšlikums nebija guvis atbalstu Komisijā. Tādējādi Saeima trešajā lasījumā atbalstīja minēto pagastu un pilsētas pievienošanu Rēzeknes novadam.

Varakļānu novada dome norāda, ka šā novada iekļaušana jaunveidojamā Rēzeknes novadā neatbilst reformas mērķiem un kritērijiem. Rēzeknes novadā neesot reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, kas varētu būt par pamatu novada attīstībai nepieciešamo finanšu līdzekļu piesaistei. To nenodrošinot arī Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punkts. Turklāt Ministru kabineta 2020. gada 13. oktobra noteikumos Nr. 631 "Jaunizveidojamo pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentu projektu valsts līdzfinansējuma piešķiršanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 631) esot noteikts, ka par plānošanas dokumentu izstrādi ir atbildīga tieši Rēzeknes valstspilsēta. Varakļānu novada pašvaldībai neesot pārliecības, ka šā novada mērķi un to sasniegšanas mehānismi būs ietverti plānošanas dokumentos.

Ministrija norāda, ka tās priekšlikums paredzējis Varakļānu novada teritoriju iekļaušanu jaunveidojamā Madonas novadā. Komisijas sēdē Ministrijas pārstāvis paskaidrojis, ka šāds risinājums tiek piedāvāts tādēļ, ka informācija liecina un pašvaldība apstiprina: tā visās jomās sadarbojas ar Madonas novadu (*sk. Saeimas Administratīvo teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 9, pieejams: www.saeima.lv*). Viedoklī Satversmes tiesai Ministrija norāda, ka Varakļānu novada teritorijas ekonomiskās attīstības un efektīvākas publisko pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai novada iedzīvotājiem šā novada iekļaušanu jaunveidojamā Rēzeknes novadā nevarot atzīt par neatbilstošu. Varakļānu novadu ar Rēzeknes novadu savienojot augstākās kategorijas autoceļš, kā arī dzelzceļa līnija. Attālums no Varakļāniem līdz Rēzeknei esot aptuveni 41 kilometrs, bet līdz Madonai – 55 kilometri. No Murmastienes pagasta centra līdz Rēzeknei esot aptuveni 58 kilometri, bet līdz Madonai – aptuveni 37 kilometri. Par jaunveidojamā Rēzeknes novada administratīvo centru noteikta Rēzeknes valstspilsēta, kas esot nacionālās nozīmes attīstības centrs. Kaut arī tā neietilpst Rēzeknes novadā, atbilstoši

Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktam Rēzeknes valstspilsētas pašvaldībai esot uzlikts pienākums sadarboties ar jaunveidojamo Rēzeknes novadu vairākās pašvaldību darbības jomās, veicinot kopīgu attīstības plānošanu.

14.1. Kā viens no reformas kritērijiem Likumprojekta anotācijā un Komisijas sēdēs tika uzsvērts nosacījums, ka novada teritorijā ir valsts attīstības plānošanas dokumentos (reģionālās politikas pamatnostādnēs vai nacionālajā attīstības plānā) noteikts reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs.

Satversmes tiesa atzinusi: kritērijs, kas prasa, lai novada teritorijā būtu valsts attīstības plānošanas dokumentos noteikts reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs, ir viens no svarīgākajiem uz ilgtspējīgu, policentrisku valsts sociālekonomisko attīstību vērstajiem reformas kritērijiem (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 28.1. punktu*). Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (Latvija 2030) Madonas novadā ir noteikts reģionālās nozīmes attīstības centrs – Madona, savukārt jaunveidojamā Rēzeknes novada teritorijā nav nedz reģionālās, nedz nacionālās nozīmes attīstības centra.

Ministru kabinetā 2019. gada 14. maijā izskatītajā informatīvajā ziņojumā "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" norādīts, ka lielāku izaugsmes potenciālu un labākus rezultātus uzrāda pilsētreģioni. To attīstības centros esošais potenciāls un mērķtiecīgs uz privāto investīciju piesaisti vērsts darbs varot nodrošināt teritorijas ekonomisko pašpietiekamību. Republikas pilsētas, kas ar saistītajiem novadiem neveido vienotu administratīvu, ekonomisku un saimniecisku vienību, nesekmējot šo teritoriju potenciāla pilnvērtīgu izmantošanu. Lai gan republikas pilsētas ir nozīmīgākie ekonomiskās aktivitātes centri, arī tajās iedzīvotāju skaits esot samazinājies. Situācija Rīgā un tās apkārtnē esot citāda nekā pārējā Latvijā – gan demogrāfisko rādītāju, gan svārstmigrācijas, gan ekonomisko rādītāju aspektos. Savukārt pārējā Latvijā pilsētu kā atsevišķu pašvaldību pastāvēšana bez saistītā novada neesot ilgtspējīga (*sk. Ministru kabinetā 2019. gada 14. maijā izskatīto informatīvo ziņojumu "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli", pieejams: www.mk.gov.lv*).

No Likumprojekta izstrādes materiāliem konstatējams, ka Ministrija bija izstrādājusi jaunveidojamā Rēzeknes novada pašvaldības profilu, atbilstoši kuram Rēzeknes pilsēta bija iekļauta jaunveidojamā Rēzeknes novadā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 89.–108. lpp.*). Ministrija iesniedza Ministru kabinetā konceptuālo ziņojumu "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu", kurā bija paredzēts par republikas pilsētām kā atsevišķām pašvaldībām noteikt divas pilsētas – Rīgu un Jūrmalu. Šis konceptuālais ziņojums tika izskatīts un atbalstīts Ministru kabineta 2019. gada 17. septembra sēdē (*sk.*

Ministru kabineta 2019. gada 17. septembra sēdes protokolu Nr. 42 un ierakstu, pieejams: www.mk.gov.lv).

Ministru kabineta 2019. gada 15. oktobra sēdē tika izskatīts Ministrijas sagatavotais Likumprojekts. Šajā sēdē vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs norādīja, ka Likumprojektā paredzēts papildināt republikas pilsētu skaitu ar Liepāju, Daugavpili un Rēzekni. Šāds lēmums pieņemts, pamatojoties uz attiecīgo pašvaldību ierosinājumiem un valdību veidojošo partiju savstarpējām sarunām. Tā rezultātā Likumprojektā paredzēts izveidot trīs novadu – Rēzeknes novada, Daugavpils novada un Lejaskurzemes novada – pašvaldības, kurās nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra. Taču šajos novados esot pietiekams iedzīvotāju skaits, tādi iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi, kas ļauj nodrošināt pašvaldības funkciju realizāciju, kā arī pietiekami attīstīta pakalpojumu infrastruktūra. Šie novadi saskaršoties ar izaicinājumiem publisko pakalpojumu tīkla tālākā attīstīšanā. Ministrija rosināšot noteikt pienākumu šiem novadiem ar saistītajām republikas pilsētām veidot kopīgas iestādes un sadarboties. Šie trīs izņēmuma gadījumi esot izvērtēti, ievērojot reformas mērķi nodrošināt, ka visiem iedzīvotājiem tiek sniegti salīdzināmas kvalitātes publiskie pakalpojumi (*sk. Ministru kabineta 2019. gada 15. oktobra sēdes protokolu Nr. 48 un ierakstu, pieejams: www.mk.gov.lv*).

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (Latvija 2030) norādīts, ka nacionālās nozīmes attīstības centri ir lielākās pilsētas, kurās ir attīstīta rūpniecība, transports, sabiedriskie pakalpojumi un sociālā infrastruktūra. Savukārt reģionālās nozīmes attīstības centri ir pilsētas, kas ir nozīmīgi reģiona kultūras vai ražošanas centri ar attīstītu sociālo infrastruktūru un daudzveidīgiem pakalpojumiem. Komisijas sēdēs Ministrijas pārstāvis uzsvēra, ka reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centri tiek noteikti, pamatojoties uz konkrētiem faktiem, nevis politiskām nostādnēm. Attīstības centros notiekot attīstība, taču tiem piegulošajos novados tā netiekot veicināta. Ar Likumprojektu paredzēts caur attīstības centriem veicināt arī ar tiem saistīto novadu attīstību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 4. un 11. februāra sēdes audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 10 un Nr. 12, pieejami: www.saeima.lv*). Tieši tāds modelis, kas ietver reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centru katra novada teritorijā, varot nodrošināt ilgtspējīgu reģionu attīstību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 7. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 11, pieejams: www.saeima.lv*).

Deputāti Komisijas sēdēs pauda neizpratni par to, kāpēc Likumprojektā paredzēts republikas pilsētas un atsevišķas pašvaldības statusu noteikt vēl trim pilsētām – Daugavpilij, Liepājai un Rēzeknei. Ministrijas pārstāvis

paskaidroja, ka šāds risinājums pieņemts valdībā. Atbildot uz Komisijas deputātu jautājumiem par to, kāpēc šāds risinājums ir izraudzīts, lai gan pretēji tam attiecībā uz Ventspili un Jelgavu tāds pats izņēmums nav paredzēts, Ministrijas pārstāvis paskaidroja, ka viņam tas neesot zināms. Pēc Ministrijas pārstāvja ieskata, būtisku atšķirību starp šīm pašvaldībām nav. Turklāt visas šīs republikas pilsētas nākotnē tāpat visdrīzāk būšot jāapvieno ar saistīto novada teritoriju (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 7. un 18. februāra sēdes audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 11 un Nr. 14, pieejami: www.saeima.lv*).

Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktā noteikts: lai nodrošinātu administratīvi teritoriālās reformas mērķu sasniegšanu, pēc 2021. gada 1. jūlija citstarp Rēzeknes valstspilsētas pašvaldība ar Rēzeknes novada pašvaldību sadarbojas ilgtermiņā attīstības stratēģijas un attīstības programmas izstrādē un izveido kopīgas sadarbības institūcijas šādās jomās: civilā aizsardzība, izglītība un atkritumu apsaimniekošana. Minētā norma tika izstrādāta pēc vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra priekšlikuma. Pamatojot nepieciešamību veidot sadarbību starp valstspilsētu un ar to saistīto novadu bez reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, Ministrijas pārstāvis Komisijas sēdē paskaidroja: ir atsevišķi novadi bez šāda attīstības centra, tāpēc jāmeklē risinājumi, lai neizveidotos tāda situācija, ka dažiem novadiem nepienākas Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļi, kas paredzēti reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centriem. Tie esot ievērojami finanšu līdzekļi, kas nepieciešami, piemēram, infrastruktūras izveidošanai vai uzņēmējdarbības veicināšanai. Turklāt šāds sadarbības risinājums nolūkā nodrošināt pilnvērtīgu reformas mērķu sasniegšanu pēc noteikta laika tikšot pārvērtēts (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 17. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 5, pieejams: www.saeima.lv*).

Komisijas sēdē, apspriežot šādu valstspilsētas un ar to saistītā novada sadarbības modeli, Rēzeknes novada domes priekšsēdētājs norādīja, ka šāda sadarbība jau var tikt īstenota un tāpēc tā neesot nosakāma likumā (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 9, pieejams: www.saeima.lv*). Arī Liepājas pilsētas domes priekšsēdētājs attiecībā uz ieteikto risinājumu norādīja, ka jau šobrīd pastāvot sadarbība starp pilsētas pašvaldību un novada pašvaldību un šāda sadarbības pienākuma noteikšana pašvaldībām ar likumu vienīgi apgrūtināšot jau notiekošo sadarbību (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 4. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 10, pieejams: www.saeima.lv*).

To, ka minētajās jomās pašvaldības jau šobrīd sadarbojas, apliecina arī Komisijas sēdē sniegtais vairāku pašvaldību apvienošanas pamatojums.

Proti, vairākas pašvaldības ir veiksmīgi sadarbojušās civilās aizsardzības, izglītības, atkritumu apsaimniekošanas un citās jomās (sk. *Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 24. janvāra līdz 18. februāra sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus, pieejami: www.saeima.lv*). Turklāt Komisijas sēdē Ministrijas pārstāvis paskaidroja: reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centram paredzēto finansējumu plānots piešķirt tikai tai pašvaldībai, kurā atrodas attiecīgais centrs (sk. *Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 4. februāra sēdes audioierakstu lietas materiālu 3. sēj. un protokolu Nr. 10, pieejams: www.saeima.lv*).

Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 9. punkts paredz, ka Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā administratīvi teritoriālās reformas ietvaros līdz 2021. gada 1. decembrim piešķirams līdzfinansējums kopīgu teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei citstarp Rēzeknes valstspilsētas pašvaldībai ar pašvaldībām, kuras ietilps jaunveidojamā Rēzeknes novadā. Uz šīs normas pamata izdoto Noteikumu Nr. 631 4. punkts noteic, ka kopīgu plānošanas dokumentu izstrādei paredzēto valsts mērķdotāciju saņēmējs ir Rēzeknes valstspilsēta, un saskaņā ar šo noteikumu 8. punktu par saņemtās valsts mērķdotācijas izlietošanu atbilstoši paredzētajam mērķim ir atbildīgs attiecīgās pašvaldības domes priekšsēdētājs. Tādējādi jau šobrīd valstspilsētai sadarbībā ar novada pašvaldību ir paredzētas tādas priekšrocības, kas nav paredzētas ar to saistītajai novada pašvaldībai.

Līdz ar to reformas ietvaros Rēzeknes novada pašvaldībai un tās attīstības centra – Rēzeknes valstspilsētas – pašvaldībai ir noteikts katrai atsevišķas pašvaldības statuss, bet no tām abām vienas – proti, Rēzeknes novada pašvaldības – teritorijā nav nedz reģionālas, nedz arī nacionālas nozīmes attīstības centra. Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punktā paredzēts Rēzeknes novada un Rēzeknes valstspilsētas sadarbības pienākums vienīgi atsevišķās jomās. Turklāt valstspilsētas pašvaldībai tas var radīt zināmas priekšrocības. Likumdevējs nav racionāli pamatojis, ka šāds sadarbības pienākums radīs tādas izmaiņas līdzšinējā pašvaldību sadarbībā, kuras ļautu secināt, ka tiks novērsti iepriekš konstatētie administratīvi teritoriālā iedalījuma trūkumi, izveidotas spēcīgas, ekonomiski attīstīties spējīgas pašvaldības un panākts tas, ka pašvaldības tām uzdotās funkcijas spēs izpildīt patstāvīgi.

Administratīvo teritoriju likuma pārejas noteikumu 25. punkts paredz Rēzeknes novada un Rēzeknes valstspilsētas sadarbību arī ilgtspējīgas attīstības stratēģijas un attīstības programmas izstrādē. Taču Satversmes tiesa jau uzsvērusi, ka reformas ietvaros tā nevērtē prognozes par kādas administratīvās teritorijas attīstību (sk. *Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 28.1. punktu*). Tāpat Satversmes

tiesa nevērtē arī to, kādas varētu būt atsevišķu pašvaldību sadarbības prognozes.

Likumdevējam ir pienākums reformas īstenošanas gaitā pieņemt uz tās mērķa sasniegšanu vērstus racionāli pamatotus lēmumus. Tostarp likumdevējam ir pienākums pēc kādas nepilnības konstatēšanas valdības izstrādātajā un Saeimai iesniegtajā likumprojektā šīs nepilnības novērst. No lietas materiāliem izriet, ka Likumprojekta izstrādes procesā tika apspriests jautājums par to, kāpēc tieši Daugavpili, Rēzeknei un Liepājai jānosaka atsevišķas pašvaldības statuss. Saeima pēc diskusijām Likumprojekta trešajā lasījumā atbalstīja šāda statusa noteikšanu arī citām pilsētām. Taču no Likumprojekta izstrādes materiāliem neizriet racionāls pamatojums tam, kāpēc likumdevējs, nosakot Rēzeknes pilsētai atsevišķas pašvaldības statusu, ir atkāpies no reformas pamatā esošajiem kritērijiem un atstājis jaunveidojamo Rēzeknes novada pašvaldību bez reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra (*sk. Saeimas likumprojektu reģistrā pieejamo informāciju par likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izstrādi un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus, pieejami: www.saeima.lv*). Nekonkrētas norādes uz attiecīgā novada pašvaldības iedzīvotāju skaitu un resursiem vai iedzīvotāju piekrišana šādam risinājumam nav pietiekams pamats šāda lēmuma pieņemšanai. Turklāt valstspilsētas un ar to saistītā novada vienotība pati par sevi neapdraud vietējo pārstāvību un rada priekšnoteikumus reģionu attīstības veicināšanai, nevis kavēšanai. Arī Ministrijas pārstāvis Komisijas sēdēs vairākkārt norādījis uz to, ka valstspilsētas nošķiršana no saistītās novada teritorijas nav ilgtspējīgs risinājums. Tomēr Saeima racionālus argumentus tam, kā ar šādu risinājumu iespējams sasniegt reformas mērķi, nav sniegusi.

Tādējādi likumdevējs, iekļaujot Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu jaunveidojamā Rēzeknes novadā, kurā nav valsts attīstības plānošanas dokumentos noteikta reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, nav ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

14.2. Komisijas sēdēs tika uzsvērts, ka reformas pamatā ir sociālekonomiski, nevis kultūrvēsturiski apsvērumi. Turklāt kultūrvēsturisko zemju robežas varot nesakrist ar administratīvās teritorijas robežām. Līdz ar to Komisijā priekšlikums iekļaut Varakļānu novadu jaunveidojamā Rēzeknes novadā netika atbalstīts (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 25. februāra un 6. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 16 un Nr. 24, pieejami: www.saeima.lv*). Lēmums iekļaut šo novadu jaunveidojamā Rēzeknes novadā pēc būtības tika pieņemts vien Likumprojekta trešajā lasījumā Saeimas sēdē. Priekšlikumus izslēgt no Likumprojekta normas, kas paredz Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas

pievienošanu jaunveidojamam Madonas novadam, martā pirms Likumprojekta trešā lasījuma iesniedza deputāti Edmunds Teirumnieks un Juris Rancāns. Savukārt priekšlikumus ietvert Likumprojektā normas, kas paredzētu minēto pagastu un pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Madonas novadā un attiecīgi izslēgšanu no jaunveidojamā Rēzeknes novada, tāpat martā pirms Likumprojekta trešā lasījuma iesniedza deputāte Linda Liepiņa (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 3. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Deputāts Edmunds Teirumnieks, Saeimas debatēs trešajā lasījumā skaidrojot savu priekšlikumu no jaunveidojamā Madonas novada izslēgt Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu, to pamatoja ar vēsturiskiem apstākļiem un nepieciešamību saglabāt šo pagastu un pilsētas iedzīvotāju latgalisko identitāti. Arī citi deputāti, kas aicināja atbalstīt šo priekšlikumu, norādīja uz minēto pagastu un pilsētas piederību Latgalei, nepieciešamību šajās teritorijās saglabāt latgaliešu valodu, stiprināt Latgales reģionu un to, ka izšķiršanās par šo pagastu un pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Rēzeknes novadā esot emocionāls un politisks lēmums. Saeima pēc šīm debatēm trešajā lasījumā ar 51 balsi atbalstīja priekšlikumu izslēgt Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu no jaunveidojamā Madonas novada un vēlāk neatbalstīja arī iepriekš minētos deputātes Lindas Liepiņas priekšlikumus (*sk. Saeimas 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 9. un 10. jūnijā stenogrammas*).

Saeimas debates liecina, ka pamatā lēmumam iekļaut Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu jaunveidojamā Rēzeknes novadā bija deputātu pārliecība par šīs teritorijas kultūrvēsturisko piederību Latgalei.

Administratīvi teritoriālajai reformai nav jābūt balstītai tikai un vienīgi sociālekonomiskos apsvērumos, tā var tikt veikta, ievērojot arī pašvaldību ģeogrāfiskos un kultūrvēsturiskos aspektus. Taču svarīgi ir tas, lai šādi apsvērumi tiktu definēti kā skaidri kritēriji, kas vienlīdzīgi tiek attiecināti uz ikkatru pašvaldību.

Pašvaldība nav pamattiesību subjekts un tādējādi nevar prasīt no vienlīdzības principa izrietošu pamattiesību aizsardzību. Taču demokrātiskā tiesiskā valstī no tiesiskuma principa izriet prasība, lai likumdevējs reformas pamatā esošos kritērijus vienlīdzīgi attiecina uz visām pašvaldībām un savukārt attiecībā uz katru izņēmumu no reformas pamatā esošajiem kritērijiem sniedz racionālu pamatojumu (*sal. sk., piemēram, Vācijas Federatīvās Republikas federālās zemes Tīringenē Brīvvalsts Konstitucionālās tiesas 2017. gada 9. jūnija sprieduma lietā Nr. VerfGH 61/16 36.–37. lp.*;

Igaunijas Augstākās tiesas 2016. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 3-4-1-3-16 199. punktu, Austrijas Konstitucionālās tiesas 2014. gada 23. septembra sprieduma lietās Nr. G 44/2014-20, V 46/2014-20 44. rindkopu). Tādējādi Satversmes tiesai, izvērtējot reformas ietvaros noteiktā administratīvi teritoriālā iedalījuma atbilstību Satversmei, ir jāpārbauda arī tas, vai attiecībā uz konkrēto pašvaldību reformas ietvaros ir īstenota tāda pati pieeja kā attiecībā uz citām pašvaldībām.

Likumprojekta izstrādes laikā tika apsvērts, vai administratīvi teritoriālajai reformai nav jābūt vērstai uz kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu. Taču visupirms Saeimā otrajā lasījumā tika atbalstīts priekšlikums iekļaut Likumprojekta pārejas noteikumos normu, kas noteica Ministru kabinetam pienākumu līdz 2020. gada 31. decembrim sagatavot un iesniegt Saeimai koncepciju par kultūrvēsturisko novadu ilgtspējīgas attīstības un kultūrvēsturisko kopienu dzīves telpas attīstības atbalstu (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu*). Savukārt Likumprojekta trešajā lasījumā Saeimā tika atbalstīts priekšlikums papildināt Administratīvo teritoriju likuma 3. pantu ar otro daļu, kas paredz, ka iedzīvotāju kopīgās identitātes stiprināšanai un kultūrvēsturiskās vides saglabāšanai un ilgtspējīgai attīstībai pilsētu un pagastu piederību latviešu vēsturiskajām zemēm – Vidzemei, Latgalei, Kurzemei, Zemgalei un Sēlijai – regulē atsevišķs likums (*sk. Saeimas 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā stenogrammu*).

Priekšlikumu par šādiem grozījumiem 2020. gada 24. martā iesniedza Valsts prezidents. Priekšlikums tika pamatots citstarp ar to, ka Likumprojekta apspriešanas gaitā esot svarīgi, lai likumdevējs spētu būt konsekvents un nodrošinātu to, ka vieni un tie paši likuma principi tiek piemēroti visu jautājumu izlemšanā viena likuma ietvaros. Jo īpaši nedrīkstētu pieļaut neloģiskas nekonsekvences un nepamatoti atšķirīgu attieksmi salīdzināmās situācijās. Valsts prezidents uzsvēra, ka Likumprojekts esot problemātisks tādos aspektos kā iedzīvotāju demokrātiskā piederība vietējām kopienām un kultūrvēsturiskā identitāte, kas būtu jāstiprina. Ikvienai vietējai kopienai, kurai ir būtiski jautājumi par tās kultūrvēsturisko identitāti un piederību noteiktai latviešu vēsturiskajai zemei, vajagot jau Administratīvo teritoriju likumā pārliecināties par to, ka likumdevējs ir konkrētā tiesību normā skaidri paudis savu gribu ievērot identitātes un piederības aspektus un apņēmis sekmēt to aizsardzību. Tāpēc esot nepieciešams Administratīvo teritoriju likumā paredzēt likumdevēja pienākumu ar speciālu likumu risināt latviešu vēsturisko zemju robežšķirtņu jautājumu, kā arī likumdevēja atbildību par šā pienākuma izpildi (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 24. marta priekšlikumu Nr. 110 likumprojekta Nr. 462/Lp13 trešajam lasījumam, pieejams Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Mg. iur. Edgars Pastars norādījis, ka pilsētu un pagastu piederību latviešu vēsturiskajām zemēm noteiks atsevišķs likums, tāpēc administratīvo teritoriju iedalījums nav bijis pakārtojams latviešu vēsturisko zemju robežām. Līdz ar to likumdevējs, lemjot par Murmastienes pagasta, Varakļānu pagasta un Varakļānu pilsētas turpmāko piederību jaunveidojamam Rēzeknes novadam un šo lēmumu pamatojot ar Varakļānu novada piederību Latgalei, esot rīkojies patvalīgi. Citu novadu gadījumā vēsturisko zemju robežu ievērošana neesot uzskatīta par kritēriju (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 83.–85. lp.*).

Administratīvo teritoriju likuma 3. panta otrā daļa paredz, ka atsevišķs likums noteiks pilsētu un pagastu piederību latviešu vēsturiskajām zemēm. Proti, ar šo normu tiek paskaidrots, ka piederība latviešu vēsturiskajām zemēm nav saistāma ar reformas rezultātā izveidoto pašvaldību teritorijām. Arī Komisijas sēdēs vairākkārt tika uzsvērts, ka administratīvi teritoriālā dalījuma robežām nav jāsakrīt ar vēsturisko zemju robežām (*sk., piemēram, Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2020. gada 4. februāra un 8. maija sēžu audioierakstus lietas materiālu 3. sēj. un protokolus Nr. 10 un Nr. 25, pieejami: www.saeima.lv*). Tādējādi Murmastienes pagasta, Varakļānu novada un Varakļānu pilsētas iekļaušana Rēzeknes novadā nebija nepieciešama, lai saglabātu šo teritoriju kultūrvēsturisko piederību Latgalei.

Likumdevējs bija noteicis, ka administratīvi teritoriālā reforma nav pakārtojama prasībai saglabāt kultūrvēsturisko vidi un piederību latviešu vēsturiskajām zemēm. Šāda pieeja arī tika konsekventi piemērota Likumprojekta izstrādē, noraidot uz kultūrvēsturiskiem apsvērumiem balstītus priekšlikumus izveidot, piemēram, Alsungas novadu un Sēlijas novadu (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 2020. gada 12. martā stenogrammu un 2020. gada astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā turpinājuma 2020. gada 3. jūnijā stenogrammu*). Taču, lemjot par Murmastienes pagasta, Varakļānu novada un Varakļānu pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Rēzeknes novadā, likumdevējs ir nepamatoti atkāpies no pieejas, kam vajadzēja tikt vienlīdzīgi attiecinātai uz visiem jaunveidojamiem novadiem.

14.3. Papildus Satversmes tiesa norāda, ka Saeimai pašvaldību intereses par administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli jāņem vērā tiktāl, ciktāl tas ir iespējams, samērojot šīs intereses ar sabiedrības kopējām interesēm un izvēloties iespējami labākos administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumus (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 23.7. punktu*). Tas nozīmē, ka reformas īstenošanā var būt nozīmīga arī pašvaldības iedzīvotāju piederības izjūta un kopīgā identitāte. Lemjot par pašvaldības pievienošanu kādam citam novadam, var tikt ņemti vērā pašvaldības īpašie apstākļi, tostarp arī tas, ka pašvaldības iedzīvotāji jūtas piederīgi konkrētam novadam.

Tātad, ja vien, ievērojot reformas mērķi un tās pamatā esošos kritērijus, pastāv iespēja pašvaldību apvienot ar dažādiem novadiem, papildus var noskaidrot arī to, ar kuru no šiem citiem novadiem vēlas apvienoties pašvaldības iedzīvotāji. Kā jau tika secināts iepriekš, Varakļānu novada pašvaldības iedzīvotāju aptaujas rezultāti apliecināja novada iedzīvotāju atbalstu tā teritorijas pievienošanai jaunveidojamam Madonas novadam. Tāpēc šā novada iekļaušana jaunveidojamā Rēzeknes novadā nebūtu pamatojama arī ar Varakļānu novada pašvaldības iedzīvotāju piederības izjūtu un kopīgo identitāti.

Satversmes tiesa secina: iekļaujot Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu jaunveidojamā Rēzeknes novadā, kurā nav valsts attīstības plānošanas dokumentos noteikta reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, likumdevējs nav ievērojis reformas mērķi un tās pamatā esošos kritērijus. Pamatojot minēto pagastu un pilsētas iekļaušanu Rēzeknes novadā ar apsvērumiem par to kultūrvēsturisko piederību Latgalei, likumdevējs ir balstījies uz tādiem apsvērumiem, kas nav atzīstami par reformas īstenošanas kritērijiem, un nav saglabājis uz visiem jaunveidojamiem novadiem vienlīdzīgi attiecināmu pieeju. Tādējādi likumdevējs, iekļaujot Murmastienes pagastu, Varakļānu pagastu un Varakļānu pilsētu jaunveidojamā Rēzeknes novadā, ir rīkojies patvaļīgi.

Līdz ar to Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkts neatbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

15. Garkalnes novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 2. pielikuma 31. punktu, un atbilstoši tam šis novads bija atsevišķa teritoriālā iedalījuma vienība. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.1. apakšpunktu Garkalnes novads tiek iekļauts Ropažu novada pašvaldībā kā Garkalnes pagasts. Tādējādi Garkalnes novads pēc reformas vairs nepastāvēs kā atsevišķa pašvaldība.

Šāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums ir pamatots visupirms ar to, ka informatīvā ziņojuma "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli" sagatavošanas laikā Garkalnes novads nebija atbilstošs spēku zaudējušā Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 7. panta otrajā daļā minētajam kritērijam – novada teritorijā ir pilsēta vai arī ciems, kurā ir vairāk par 2000 pastāvīgo iedzīvotāju. Tāpat tika uzsvērts, ka Garkalne ir Pierīgas pašvaldība, proti, visciešākās ekonomiskās un funkcionālās saiknes tai ir ar nacionālās nozīmes attīstības centru – Rīgas pilsētu. 70 procenti no nodarbinātajiem Garkalnes novada iedzīvotājiem strādā Rīgā, bet Garkalnes novada teritorijā ir nodarbināti tikai 14,4 procenti novada iedzīvotāju, turklāt arī Garkalnes

novadā izteikti lielākā izglītojamo plūsma ir vērsta uz Rīgas pilsētu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 25. un 27.–28. lp.*).

Ministrijas sākotnējais risinājums attiecībā uz Garkalnes novadu bija balstīts uz ieceri to pievienot Ādažu novadam. Savukārt pēc konsultācijām ar pašvaldību domēm Garkalnes novads tika iekļauts Ulbrokas novadā, kas aptver arī Ropažu un Stopiņu novadus un Vangažu pilsētu. Vēlāk apvienotais novads tika pārdēvēts par Ropažu novadu. Ministrija pēc Garkalnes novada domes un atsevišķu deputātu, kā arī iedzīvotāju sniegto priekšlikumu izvērtēšanas neizvēlējās saglabāt Garkalnes novadu kā atsevišķu pašvaldību, jo secināja, ka šādas pašvaldības izveidošana neatbilstu izvirzītajiem vispārējiem reformas mērķiem un novadu veidošanas kritērijiem, proti, Garkalnes novadā, kas ir Pierīgas novads, nav 15 000 iedzīvotāju, kas nodrošinātu pietiekamu pašvaldības budžeta kapacitāti nozīmīgu investīciju veikšanai, kā arī nav vidusskolas.

Administratīvi teritoriālās reformas ietvaros veicamā mazāku pašvaldību apvienošana lielākās pašvaldībās, tostarp Garkalnes novada pievienošana Ropažu novadam, atbilst kopējiem administratīvi teritoriālās reformas mērķiem, kas citstarp norādīti informatīvajā ziņojumā "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli". Attiecībā uz Garkalnes novada iekļaušanu jaunveidojamā Ropažu novadā tika uzsvērtā nepieciešamība Pierīgā veidot savstarpēji salīdzināma mēroga pašvaldības, kā arī ņemts vērā tas, ka jaunajā novadā ir iespējama ilgtspējīga ekonomiskā attīstība un pašvaldība spēs piesaistīt nozīmīgas investīcijas (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 93. lp.*). Ministrija ir norādījusi, ka Pierīgā lielākas, spēcīgākas pašvaldības nepieciešams veidot arī tāpēc, lai radītu iespēju līdzvērtīgākai partnerībai ar Rīgas pilsētu un labāk saskaņotai attīstības plānošanai Rīgas metropoles areālā. Tāpat likumdevējs ir ņēmis vērā ģeogrāfisko aspektu, proti, kritēriju par novada ceļu infrastruktūras piemērotību nokļūšanai līdz novada administratīvajam centram. Kopumā attālums no Garkalnes novada lielākajām apdzīvotajām vietām līdz Ropažu novada administratīvajam centram – Ulbrokai – nepārsniedz 30 kilometru. Novada teritorijā darbojas biedrība "Ropažu – Garkalnes partnerība", nodrošinot novadu sadarbību uzņēmējdarbības veicināšanā. Vienlaikus ar Garkalnes novada iekļaušanu Ulbrokas (Ropažu) novadā tika nodrošināts tas, ka reformas pamatā esošais kritērijs par Pierīgas novadam nepieciešamo iedzīvotāju skaitu – vismaz 15 000 – tiek izpildīts gan jaunveidojamā Ādažu novadā, gan jaunveidojamā Ulbrokas (Ropažu) novadā, gan arī jaunveidojamā Salaspils novadā. Likumdevējs ir pamatojis izraudzīto risinājumu, norādot, ka tas ļaus labāk sasniegt administratīvi teritoriālās reformas mērķus gan valstī kopumā, gan arī Pierīgā (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 30. lp.*).

Reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā Garkalnes novada domes pārstāvji izteica vēlmi, lai novadam tiktu saglabāts atsevišķas pašvaldības statuss vai arī šis novads tiktu apvienots ar Ādažu novadu vai Inčukalna novadu. Tika izteikts arī priekšlikums par Garkalnes novada apvienošanu ar Ropažu novadu. Atsevišķi deputāti bija iesnieguši priekšlikumus, kas atšķīrās no domes pieņemtā lēmuma par priekšlikumu apvienoties ar Inčukalna novadu. Garkalnes novada dome nerīkoja iedzīvotāju aptauju. Lēmums par Garkalnes novada iekļaušanu Ropažu novadā vai Ādažu novadā, ja abos gadījumos tiek ievēroti reformas pamatā esošie kritēriji, kā arī nav būtiskas iedzīvotāju daļas viedokļa par vienu vai otru administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājumu, ir atkarīgs no politiskas izšķiršanās, un šādu izšķiršanos Satversmes tiesa nepārbauda. Savukārt Garkalnes novada kā atsevišķas administratīvās teritorijas saglabāšana neatbilstu reformas pamatā esošajam kritērijam, ka Pierīgas novadā ir ne mazāk par 15 000 pastāvīgo iedzīvotāju. Turklāt, apvienojot Ropažu, Stopiņu, Garkalnes novadus un Vangažu pilsētu jaunveidojamā Ropažu novadā, tika ņemts vērā Garkalnes novada domes priekšsēdētāja iesniegtais priekšlikums apvienot Garkalnes novadu ar Ropažu novadu.

Tādējādi, lemjot par līdzšinējā Garkalnes novada iekļaušanu Ropažu novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

16. Inčukalna novada pašvaldības teritorija ir noteikta ar 2008. gada 18. decembra Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 2. pielikuma 37. punktu, un atbilstoši tam Inčukalna novadu veido Inčukalna pagasts un Vangažu pilsēta. Saskaņā ar Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.4. un 36.2. apakšpunktu Inčukalna pagasts tiek iekļauts Siguldas novada pašvaldībā, bet Vangažu pilsēta – Ropažu novada pašvaldībā. Tādējādi Inčukalna novads pēc reformas vairs nepastāvēs kā atsevišķa pašvaldība.

Šāds administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājums ir pamatots visupirms ar to, ka Inčukalna novadam nav reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centra, savukārt kā potenciālam Pierīgas novadam tam nav tiešas robežas ar Rīgu, tā iedzīvotāju skaits nav atbilstošs izraudzītajiem kritērijiem, un arī prognozes nenorāda uz pietiekamu iedzīvotāju skaita pieaugumu tuvākajos gados. Tāpat lietā esošajos materiālos ir uzsvērtā Inčukalna novada robežošanās ar Siguldas novadu – lielākā Inčukalna teritorijas daļa ir sasniedzama ne ilgāk kā pusstundas braucienā ar automašīnu no Siguldas pilsētas, kura ir viens no reģionālās nozīmes attīstības centriem. Inčukalna novads kopā ar Siguldas novadu, Sējas novadu, Ropažu novadu, Mālpils novadu un Krimuldas novadu veido civilās aizsardzības sadarbības teritoriju. Turklāt Inčukalna novadā deklarētajiem izglītojamiem, kuri neapmeklē vispārējās izglītības iestādes savā novadā, Siguldas novada pašvaldības izglītības iestādes ir otrā izvēle pēc Rīgas pilsētā

esošajām vispārējās izglītības iestādēm. Tāpēc Ministrijas sākotnējā pašvaldību iedalījuma modelī bija paredzēta nedalīta Inčukalna novada pievienošana Siguldas novadam (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 8.–9. lp.*).

Pēc konsultācijām ar pašvaldību domēm Inčukalna pagasts tika iekļauts Siguldas novadā, bet Vangažu pilsēta – Ulbrokas novadā, kas ietver arī Ropažu un Stopiņu novadus. Vēlāk Ulbrokas novads tika pārdēvēts par Ropažu novadu. Pamatojot Inčukalna novada sadalīšanu, Inčukalna pagastu iekļaujot Siguldas novadā un Vangažu pilsētu – Ropažu novadā, tika norādīts uz šo teritoriālo vienību atšķirīgo vēsturiskās attīstības gaitu, kā arī iedzīvotāju un to nodarbinātības struktūru (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 10.–11. lp.*). Arī Ministrijas pieaicinātie eksperti savā vērtējumā norādījuši uz nepieciešamību Vangažu pilsētu iekļaut kādā no Pierīgas administratīvajām teritorijām, ņemot vērā tās svārstmigrāciju, kas orientēta Rīgas virzienā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 10. lp. un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas konsultācijām ar pašvaldībām par administratīvi teritoriālo reformu gatavoto analītisko ziņojumu apkopojumu "Jaunveidojamo pašvaldību teritoriju raksturojums 35 pašvaldību modeli" 8. un 85. lp., pieejams: www.varam.gov.lv*).

Attiecībā uz Vangažu pilsētas iekļaušanu jaunveidojamā Ropažu novadā tika ņemti vērā priekšlikumi par pilsētas atdalīšanu no Inčukalna novada un apvienošanu ar Garkalnes novada administratīvo teritoriju, kas arī ir iekļauta Ropažu novadā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 31., 54. lp. un 2. sēj. 24. lp.*). Lēmums par jauna novada izveidošanu tika pieņemts pēc konsultācijām ar pašvaldībām. Ministrija, izvērtējot saņemtos priekšlikumus un Ropažu novada, Garkalnes novada un Stopiņu novada pašvaldības viedokli un analizējot šajās teritorijās darbojošos uzņēmumus, piedāvāja administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli papildināt ar jaunu – Ulbrokas – novadu, kurā tiktu apvienotas Ropažu, Stopiņu un Garkalnes pašvaldības, kā arī Vangažu pilsēta. Saeima šādu risinājuma atbalstīja, un vienīgā izmaiņa, kas šajā sakarā tika ieviesta, bija Ulbrokas novada pārdēvēšana par Ropažu novadu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 79.–82. un 111. lp.*).

Reformas sagatavošanas un Likumprojekta izskatīšanas laikā Inčukalna novada domes pārstāvji izteica vēlmi, lai novadam tiktu saglabāts atsevišķas pašvaldības statuss vai arī Inčukalna novads tiktu apvienots ar Garkalnes novadu. Tika izteikts arī priekšlikums sadalīt Inčukalna novadu, nodalot no tā Inčukalna pagastu un Vangažu pilsētu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 24. lp.*). Priekšlikumi Vangažu pilsētu kopā ar Inčukalna pagastu pievienot Siguldas novadam Saeimā tika skatīti, taču netika atbalstīti (*sk. Saeimas 2020. gada deviņās sēdes 2020. gada 5. martā turpinājuma 13. martā stenogrammu un Administratīvi teritoriālās reformas komisijas apkopotos priekšlikumus likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" izskatīšanai 2. lasījumā, pieejami Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Inčukalna novada kā atsevišķas administratīvās teritorijas saglabāšana neatbilstu reformas pamatā esošajiem kritērijiem. Turklāt, apvienojot Ropažu, Stopiņu, Garkalnes novadus un Vangažu pilsētu jaunveidojamā Ropažu novadā, tika ņemts vērā Inčukalna novada domes deputātu iesniegtais priekšlikums par Vangažu pilsētas nodalīšanu.

Tādējādi, lemjot par Inčukalna pagasta iekļaušanu Siguldas novadā un Vangažu pilsētas iekļaušanu Ropažu novadā, likumdevējs ir ievērojis reformas mērķi un kritērijus.

17. Demokrātiskā tiesiskā valstī iedzīvotāju aktīva dalība vietējā pašpārvaldē ir svarīga. Reformas pamatā nevar likt vienīgi ekonomiskus apsvērumus un finansiālu ieguvumu. Tātad Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai likumdevējs, īstenojot reformu, ir ievērojis iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 29. punktu*). Tādējādi attiecībā uz Garkalnes novadu un Inčukalna novadu Satversmes tiesai jāpārbauda, vai likumdevējs ir izsvēris vietējās kopienas intereses un konkrētā administratīvi teritoriālā iedalījuma risinājuma priekšrocības un trūkumus.

17.1. Garkalnes novada dome nav norādījusi tādus argumentus par iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesību ievērošanu, kuri jau nebūtu iepriekš šajā spriedumā izvērtēti. Savukārt Inčukalna novada dome uzskata, ka pēc šā novada sadalīšanas un tā teritoriālo vienību pievienošanas citiem novadiem tiks samazināta iedzīvotāju pārstāvība un viņi zaudēs iespēju efektīvi iesaistīties sava novada jautājumu izlemšanā. Inčukalna novada dome norāda, ka pēc reformas līdzšinējā Inčukalna novada iedzīvotāju iesaiste dažādu jautājumu sabiedriskajā apspriešanā un pārstāvība domes sēdēs būs lielā mērā apgrūtināta. Atsevišķi Inčukalna novada domes deputāti uzsvēruši vietējās kopienas būtiskumu. Inčukalna novads ar tajā ietverto Inčukalna pagastu un Vangažu pilsētu esot izveidots, īstenojot administratīvi teritoriālo reformu 2009. gadā. Kopš tā laika esot ievērojami samazināta iedzīvotāju nošķiršanās "Vangažu iedzīvotājos" un "Inčukalna iedzīvotājos" (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 59. lp.*).

Savukārt Ministrija norāda, ka iedzīvotāju līdzdalības iespēju nodrošināšanai un veicināšanai, sevišķi novadu teritorijās ārpus administratīvā centra, likumprojektā "Pašvaldību likums" ir ietverts jauns mehānisms – līdzdalības budžets –, tādējādi nodrošinot demokrātisku procesu, kas sniedz iespēju pašiem iedzīvotājiem noteikt to, kā tiek tērēta daļa no pašvaldības budžeta teritorijas attīstības jautājumos. Minētais likumprojekts citastarp paredzot prasību pašvaldībās nodrošināt iedzīvotāju padomi, lai uzturētu dialogu starp novada pagastu un pilsētu iedzīvotājiem un domi, kā arī iespēju iedzīvotājiem iesniegt domei kolektīvo iesniegumu. Savukārt vietējo kopienu kultūrvēsturiskās identitātes un piederības

jautājumus paredzēts risināt likumprojektā "Latviešu vēsturisko zemju likums" (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 30. lp.*).

17.2. Atbildība par reformas pilnīgu pabeigšanu un iznākumu gulstas visupirms uz Saeimu un Ministru kabinetu. Tostarp Saeimas un Ministru kabineta pienākums ir nodrošināt to, lai pilnībā tiktu īstenoti tie iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības mehānismi, kas norādīti Administratīvo teritoriju likumā (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 29.2. punktu*). Šobrīd, kamēr reforma vēl nav pabeigta, attiecībā uz Garkalnes novada un Inčukalna novada vietējām kopienām Satversmes tiesai nav pamata secināt, ka likumdevējs būtu rīkojies patvaļīgi un reformas izstrādes procesā nebūtu izsvērtas šo kopienu intereses.

Līdz ar to, pieņemot Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunktu, likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi un tādējādi šīs normas atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

18. Varakļānu novada dome pieteikumā lūgusi atzīt Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunktu par spēkā neesošu no šo normu pieņemšanas brīža.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajai daļai tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Administratīvo teritoriju likums līdz ar tā pielikumā ietvertajām normām tika pieņemts 2020. gada 10. jūnijā un stājās spēkā 2020. gada 23. jūnijā. Atbilstoši šā likuma pārejas noteikumu 2. punkta pirmajam teikumam līdzšinējām republikas pilsētu un novadu pašvaldībām jāturpina pildīt savas funkcijas un uzdevumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā līdz 2021. gada pašvaldību vēlēšanās ievēlētās pašvaldības domes pirmajai sēdei, kura tiek sasaukta šajā likumā noteiktajā kārtībā 2021. gada 1. jūlijā.

Tātad Administratīvo teritoriju likuma pielikuma 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunktā paredzētās tiesiskās sekas šā sprieduma spēkā stāšanās dienā vēl nav iestājušās. Proti, Murmastienes pagasts, Varakļānu pagasts un Varakļānu pilsēta vēl nav pievienota jaunveidojamam Rēzeknes novadam. Līdz ar to atzīt Varakļānu novada domes apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža nav nepieciešams.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunkta atbilstību Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta trešajai daļai.

2. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunktu par atbilstošu Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

3. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 31.15., 31.29. un 31.30. apakšpunktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam.

4. Atzīt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības" 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam, kā arī Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 27. maijā

lietā Nr. 2020-49-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesniedzis Rems Kargins, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 27. aprīļa tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas un 8.¹ panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2014. gada 19. jūnijā steidzamības kārtībā pieņēma Komerccarbības atbalsta kontroles likumu (turpmāk arī – Kontroles likums), kas stājās spēkā 2014. gada 1. jūlijā.

Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa nosaka: ja komerksabiedrība, kura nonākusi finansiālās grūtībās, saskaņā ar komerccarbības atbalstu regulējošiem normatīvajiem aktiem saņem atbalstu, tad no komerccarbības atbalsta piešķiršanas brīža līdz atbalsta sniegšanas beigām, ievērojot Eiropas Komisijas lēmumā vai nacionālajā normatīvajā aktā par atbalsta piešķiršanu noteikto un neatkarīgi no komerksabiedrības spēkā esošajām juridiskajām saistībām komerksabiedrībai ir aizliegts pildīt pakārtotās saistības (tai skaitā aizliegts atmaksāt aizdevumu, aprēķināt, uzkrāt vai izmaksāt par šādu aizdevumu procentus vai citu atlīdzību) neatkarīgi no pakārtoto saistību nodibināšanas brīža.

Minētā norma nav grozīta un ir spēkā tās sākotnējā redakcijā.

Ar 2017. gada 2. februāra likumu "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā", kas stājās spēkā 2017. gada 2. martā, Kontroles likums papildināts ar 8.¹ pantu šādā redakcijā:

"(1) Ja komerksabiedrība, kura nonākusi finansiālās grūtībās un saskaņā ar komerccarbības atbalstu regulējošiem normatīvajiem aktiem saņem atbalstu, ne vēlāk kā sešus mēnešus pirms Eiropas Komisijas lēmumā vai nacionālajā normatīvajā aktā par atbalsta piešķiršanu noteiktā komerksabiedrības likvidācijas termiņa konstatē, ka komerccarbības

atbalsts nav pilnībā atmaksāts un līdz atbalsta sniegšanas termiņa beigām netiks atmaksāts, komercsabiedrība izbeidz darbību un uzsāk komercsabiedrības likvidācijas procesu, ņemot vērā šā panta otrajā un trešajā daļā paredzētos nosacījumus.

(2) Saskaņā ar šā panta pirmo daļu uzsāktā likvidācijas procesa ietvaros pakārtotās saistības tiek pildītas tikai tad, kad ir pilnībā atmaksāts saņemtais komercdarbības atbalsts. Līdz komercdarbības atbalsta atmaksāšanai:

1) nespēja atmaksāt komercdarbības atbalstu un pakārtoto saistību neizpilde nav pamats maksātnespējas procesa ierosināšanai;

2) pakārtoto saistību kreditora prasījums nevar tikt nodrošināts, kā arī pakārtoto saistību kreditors nav tiesīgs prasīt viņam pienākošos summu deponēšanu vai jebkādu citu saistību izpildi;

3) ir aizliegts komercsabiedrības dalībniekiem (akcionāriem, biedriem, īpašniekiem) izmaksāt likvidācijas kvotas.

(3) Uzņēmumu reģistrs izslēdz komercsabiedrību no publiskā reģistra arī tad, ja atbilstoši šajā pantā paredzētajiem nosacījumiem veiktas likvidācijas ietvaros nav atmaksāts komercdarbības atbalsts vai nav izpildītas pakārtotās saistības.

(4) Ja daļa no komercdarbības atbalsta netiek atgūta, pēc komercsabiedrības likvidācijas šo daļu dzēš likumā par valsts budžetu kārtējam gadam noteiktajā apmērā."

Minētais pants nav grozīts un ir spēkā tā sākotnējā redakcijā.

2. Pieteikumu iesniedzējs – Rems Kargins (turpmāk – Pieteikumu iesniedzējs) – uzskata, ka Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa, kā arī 8.¹ panta otrā un trešā daļa (turpmāk – apstrīdētais regulējums) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 91., 92. un 105. pantam.

2.1. No pieteikumiem izriet, ka Pieteikumu iesniedzēja māte un AS "Parex banka" 2008. gada 12. maijā noslēdza līgumu par termiņdepozīta pieņemšanu un apkalpošanu (turpmāk – Termiņdepozīta līgums) ar noguldījuma pamatsummu 15 miljoni *euro*, noguldījuma termiņu – septiņi gadi – un fiksēto procentu likmi – 12 procenti gadā. 2008. gada 13. maijā noslēgta papildu vienošanās, kurā noteikts, ka termiņdepozīts tiks izmantots kā kredītiestādes subordinētais kapitāls, nosakot aizliegumu izbeigt līgumu un izņemt termiņdepozīta summu pirms līgumā norādītā termiņa, izņemot kredītiestādes likvidācijas gadījumu. 2008. gada 19. jūnijā Pieteikumu iesniedzējs uz dāvinājuma līguma pamata ieguvis tiesības uz atbilstoši Termiņdepozīta līgumam sniegto noguldījumu un no tā izrietošām tiesībām.

2008. gada septembra beigās AS "Parex banka" pēc aktīvu apjoma bija otra lielākā kredītiestāde Latvijā un tās aktīvi veidoja 13,8 procentus no kopējiem Latvijas kredītiestāžu sektora aktīviem. 2008. gada oktobrī no

AS "Parex banka" sāka aizplūst noguldījumi, un tās kapitāla pietiekamība noslīdēja zem nepieciešamā minimuma, turpinot strauji pasliktināties. 2008. gada novembra sākumā Finanšu un kapitāla tirgus komisija, Finanšu ministrija un Latvijas Banka secināja, ka bez komercdarbības atbalsta (turpmāk – atbalsts) AS "Parex banka" draud tūlītēja maksātnespēja. 2008. gada 4. novembrī Valsts kancelejā tika saņemts AS "Parex banka" vairākuma akcionāru iesniegums ar lūgumu sniegt AS "Parex banka" atbalstu. Ministru kabineta sēdē tas tika konceptuāli atbalstīts.

Latvijas valsts 2008. gada 10. novembrī un 2.–3. decembrī pārņēma AS "Parex banka" akcijas ar balsstiesībām. Tika sniegts atbalsts kredītiestādes glābšanai. Eiropas Komisija 2010. gada 15. septembrī pieņēma lēmumu atzīt sniegto atbalstu par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu. Ar Eiropas Komisijas 2014. gada 9. jūlija lēmumu Nr. 2015/162 (turpmāk – lēmums Nr. 2015/162) arī sniegtais papildu atbalsts AS "Parex banka" (AS "Reverta") un AS "Citadele" tika atzīts par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

2.2. Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās palāvēības principam.

Pieteikumu iesniedzējam ne vien brīdī, kad viņš saņēmis dāvinājumā tiesības uz atbilstoši Termindepozīta līgumam sniegto noguldījumu, bet arī visā laika posmā līdz apstrīdētā regulējuma pieņemšanai neesot bijis pamata uzskatīt, ka atbalsta sniegšana AS "Parex banka" varētu apdraudēt viņa tiesības saņemt šā līguma pamatsummas atmaksu. Tiesiskais regulējums, kas tolaik bija spēkā, esot bijis pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties. Tas neesot radījis papildu komercdarbības risku, ar ko būtu jārēķinās kredītiestāžu kreditoriem.

Tādējādi 2008. gada 19. jūnijā spēkā bijušās normas un valsts rīcība pēc tam, kad tika uzsākta atbalsta sniegšana AS "Parex banka", esot radījušas Pieteikumu iesniedzējam likumīgu, saprātīgu un pamatotu palāvēību uz to, ka viņa tiesības saņemt minētā līguma pamatsummu netiks apdraudētas.

Neiespējamība saņemt AS "Parex banka" aizdotās summas atmaksu Pieteikumu iesniedzējam radot un radīšot būtisku kaitējumu. Ikvienam cilvēkam 15 miljoni *euro* esot ievērojama un turpmāko dzīvi ietekmējoša naudas summa. Tā neapšaubāmi esot ietekmējusi Pieteikumu iesniedzēja izvēles laika posmā no 2008. gada 19. jūnija līdz apstrīdētā regulējuma pieņemšanai.

Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa esot piemērota tādām tiesiskajām attiecībām, kuras sākušās sešus gadus pirms šīs normas spēkā stāšanās un kuru izbeigšanās bijusi paredzēta mazāk nekā gadu pēc šīs normas spēkā stāšanās. Likumdevējs neesot noteicis saudzīgu pārejas periodu un neesot paredzējis nekāda veida kompensāciju Pieteikumu iesniedzējam. Vēl jo vairāk, Pieteikumu iesniedzējs pat neesot uzklaušīts, lai noskaidrotu, vai vispār pastāv iespējas kompensēt viņam nodarīto kaitējumu. Likumdevējs

neesot pierādījis acīmredzamu un fundamentālu vajadzību, kas attaisnotu ievaukšanos Pieteikumu iesniedzēja tiesiskajā paļāvībā. Turklāt pat tad, ja tiktu konstatēts, ka tiesiskās paļāvības ierobežošana bijusi vērsta uz sabiedrības labklājību, Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa neatbilstot samērīguma principam.

Savukārt Kontroles likuma 8.¹ panta otrajai un trešajai daļai esot atpakaļvērsts spēks. Šīs normas stājušās spēkā 2017. gada 2. martā un esot piemērojamas attiecībā uz tādu līgumu, kura izpildes termiņš bija 2015. gada 12. maijs. Likumdevējs neesot sniedzis pamatojumu, kas varētu attaisnot atpakaļvērsta spēka piešķiršanu Kontroles likuma 8.¹ panta otrajai un trešajai daļai. Ar šīm normām radītais tiesiskās paļāvības principa aizskārums neesot attaisnojams ar mērķi aizsargāt sabiedrības intereses. Ja Satversmes tiesa secinātu, ka Kontroles likuma 8.¹ panta otrajai un trešajai daļai nav atpakaļvērsta spēka, tad nebūtu šaubu par to, ka tām ir tūlītējs spēks, ka nav pārejas perioda un atbilstošas kompensācijas.

2.3. Pieteikumu iesniedzējs norāda, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 91. pantam.

Vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodoties visas personas, kurām ir pakārtotās saistības pret komercsabiedrību, kas saņem atbalstu, neatkarīgi no tā, vai šī komercsabiedrība ir vai nav kredītiestāde. Arī kredītiestādei, kas saņem atbalstu, esot pienākums ievērot sloga sadales principu tādā pašā mērā un veidā kā citai komercsabiedrībai, kas saņem atbalstu. Pieteikumu iesniedzējs attiecībā uz vienu un to pašu aizdevumu esot nonācis gan tādā situācijā, ka atbalsts AS "Parex banka" sniegts kā kredītiestādei, gan tādā situācijā, ka šis atbalsts sniegts komercsabiedrībai.

Gan Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa, gan Kredītiestāžu likuma 59.⁶ panta pirmā daļa paredzot aizliegumu pildīt pakārtotās saistības no atbalsta piešķiršanas brīža līdz tā sniegšanas beigām. Tomēr Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa paredzot, ka minētais aizliegums ir piemērojams "neatkarīgi no pakārtoto saistību nodibināšanas brīža". Savukārt Kredītiestāžu likuma 59.⁶ panta pirmās daļas piemērošana esot aprobežota ar šā likuma pārejas noteikumu 36. punktu, kas paredzot, ka minētais aizliegums nav piemērojams kredītiestādei, kurai pirms šīs tiesību normas spēkā stāšanās ir sniegts atbalsts atbilstoši normatīvajiem aktiem par atbalstu.

Ja Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa ir piemērojamas arī kredītiestādēm, tad šo normu tiesiskās sekas kredītiestādes skarot atšķirīgi nekā citas kapitālsabiedrības un atšķirība esot būtiska. Atbilstoši Kredītiestāžu likuma 59.⁶ panta pirmajai daļai un pārejas noteikumu 36. punktam kredītiestādes pakārtoto saistību kreditori līdz likvidācijas

procesa uzsākšanai jau varot būt saņēmuši savu saistību apmierinājumu un Kontroles likuma 8.¹ panta otrajā un trešajā daļā paredzētie ierobežojumi tos neskartu.

Ar apstrīdēto regulējumu radītajai atšķirīgajai attieksmei neesot nekāda sakara ar teorētiski iespējamām atšķirībām starp kredītiestādēm un citām komercsabiedrībām. Atšķirīgo attieksmi esot noteikusi tikai un vienīgi faktiskā situācija, kāda bija izveidojusies, sniedzot atbalstu AS "Parex banka".

Pieteikumu iesniedzējs norāda: ja viņa pakārtotās saistības būtu nodotas AS "Citadele banka", nevis AS "Reverta", viņu turpinātu aizsargāt Kredītiestāžu likuma pārejas noteikumu 36. punkts un viņš jau būtu saņēmis aizdevuma pamatsummas atmaksu. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs to apzināti esot attiecinājis vienīgi uz komercsabiedrībām, kas nav kredītiestādes, jo tādējādi apstrīdētais regulējums esot piemērojams vienīgi AS "Reverta".

2.4. Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 1. pantā nostiprinātajam varas dalīšanas principam un Satversmes 92. pantam.

Tikai un vienīgi apstrīdētā regulējuma pieņemšanas dēļ esot noraidīta Pieteikumu iesniedzēja civilprasība par Termindepozīta līguma izbeigšanu un noguldījuma pamatsummas piedziņu no AS "Reverta". No Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas izstrādes materiāliem esot redzams, ka tieši šādu iznākumu likumdevējs ar šo normu vēlējies panākt. Arī pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu, likumdevējs esot apzināti iejaucies tiesiskajās attiecībās, kurām tiesas novērtējums tika sniegts civillietā Nr. C04433312. Neesot šaubu par to, ka likumdevēja nolūks, pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu, bija liegt atmaksāt Pieteikumu iesniedzējam naudas summu, par kuru bijis strīds minētajā civillietā.

Tādējādi esot skaidri redzams, ka valsts, pieņemot apstrīdēto regulējumu, pēc būtības ir sev par labu atrisinājusi tiesas izskatīšanā esošu civillietu. Šāda valsts rīcība esot pretrunā ar pašu varas dalīšanas principa un tiesību uz taisnīgu tiesu būtību, jo atņemot Pieteikumu iesniedzējam jebkādas iespējas efektīvi aizstāvēt savas tiesības civillietā.

Ar apstrīdētā regulējuma vispārīgo mērķi nodrošināt sloga sadales principa ievērošanu nevarot attaisnot ar šo regulējumu radīto iejaukšanos civillietas izspriešanā. Neesot konstatējama nekāda acīmredzama un fundamentāla sabiedrības vajadzība, kas attaisnotu likumdevēja iejaukšanos tiesas spriešanā.

2.5. Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 105. pantam.

Prasījums, lai AS "Reverta" atmaksā aizdevuma pamatsummu, esot īpašums Satversmes 105. panta izpratnē. Apstrīdētais regulējums paredzot īpašuma atsavināšanu, tādēļ tas esot vērtējams atbilstoši Satversmes 105. panta ceturrtā teikuma prasībām.

Pamatojoties uz Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, Pieteikumu iesniedzējam jau vairāk nekā piecus gadus faktiski esot atņēmtas jebkādas tiesības rīkoties ar sev piederošo īpašumu. Faktiskā īpašuma atņemšana, kas jau esot veikta, pamatojoties uz Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, neizbēgami tikšot galīgi nostiprināta ar brīdi, kad saskaņā ar Kontroles likuma 8.¹ panta trešo daļu AS "Reverta" tiks izslēgta no publiskā reģistra, tā arī neizpildot saistības pret Pieteikumu iesniedzēju.

Pieteikumu iesniedzējam neesot tikai uz laiku ierobežotas tiesības atprasīt savus naudas līdzekļus vai procentu maksājumus, viņam vispār vairs neesot saglabātas tiesības uz savu īpašumu, kuras viņš varētu izmantot. Apstrīdētā regulējuma dēļ Pieteikumu iesniedzējs esot pilnībā un neatgriezeniski zaudējis savu īpašumu – prasījumu par to 15 miljonu *euro* atmaksu, kuri bija noguldīti AS "Parex banka".

Pieteikumu iesniedzējs savu īpašumu neesot zaudējis maksātnespējas procesa ietvaros vai jebkādā citā veidā, kas būtu saistīts ar komercdarbības risku. Tas esot zaudēts valsts pieņemta likuma rezultātā. Šāda valsts rīcība nevarot tikt uzskatīta par tādu, ar kuru komersantam būtu jāreķinās kā ar komercdarbības risku, un šāda rīcība nevarot tikt uzskatīta par tirgus faktoru ietekmes rezultātu.

Pieteikumu iesniedzēja īpašuma atsavināšana neesot notikusi tādā kārtībā, kādu prasa Satversmes 105. panta ceturtais teikums.

Jā netiks konstatēts, ka apstrīdētais regulējums ietilpst Satversmes 105. panta ceturrtā teikuma tvērumā, tad, pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, tas neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Apstrīdētais regulējums esot pieņemts, neievērojot labas likumdošanas principu. Likumdevējs, pieņemot Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, neesot veicis nekādus izskaidrojošus pētījumus, sociālās ietekmes izvērtējumu, riska prognozes un novērtēšanas pasākumus. Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa esot pieņemta tādā steigā, ka pat teorētiski nekādu padziļinātu analīzi likumdevējs gluži vienkārši nevarējis veikt. Apstrīdētais regulējums neesot bijis objektīvi nepieciešams.

Savukārt Kontroles likuma 8.¹ panta otrās un trešās daļas izstrādes materiāli neliecinot par to, ka būtu vērtēta šo normu atbilstība Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai, kā arī neesot veikta atbilstoša izpēte un risku novērtēšana attiecībā uz kaitējumu, ko šīs normas radīs Pieteikumu iesniedzējam.

Tāpat likumdevējs neesot apsvēris visus apstrīdētā regulējuma ieviešanai un izpildei nepieciešamos pasākumus. Esot bijis pamatoti

sagaidīt, ka jau brīdī, kad Latvija uzsāka atbalsta sniegšanu, tā būtu izvērtējusi, vai regulējums pieļauj šāda atbalsta sniegšanai nepieciešamos pasākumus un kādi grozījumi šajā regulējumā būtu nepieciešami.

Apstrīdētais regulējums esot paredzēts kā līdzeklis sloga sadales principa ievērošanai, un attiecīgi tā legitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības aizsardzība. Pieteikumu iesniedzējs uzsver, ka apstrīdētā regulējuma legitīmais mērķis neesot ievērot no Latvijas dalības Eiropas Savienībā izrietošās saistības, jo Eiropas Savienības tiesības neesot Latvijai uzlikušas pienākumu pieņemt apstrīdēto regulējumu. Ne Līgums par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD), ne kāda cita Eiropas Savienības tiesību norma tieši neparedzot pienākumu ievērot sloga sadales principu.

Apstrīdētais regulējums neesot piemērots līdzeklis sloga sadales principa ieviešanai. Sloga sadales pasākumiem esot jānodrošina princips "neviens kreditors nav sliktāks par citu", proti, jānodrošina tas, ka šo pasākumu rezultātā pakārtoto saistību kreditori necieš lielākus zaudējumus par tiem, ko viņi ciestu, ja atbalsts netiktu sniegts. Šis princips prasot izvērtēt kreditora stāvokli, kāds tas būtu tad, ja valsts nebūtu iejaukusies, nevis padarīt kreditora stāvokli pilnībā atkarīgu no valsts iejaukšanās rezultātiem – veiksmēm un neveiksmēm.

Pieteikumu iesniedzējs uzskata: tā kā apstrīdētais regulējums neparedz, ka pakārtotās saistības nav jāpilda tikai tādā apmērā, kādā tās netiktu pildītas, ja atbalsts nebūtu sniegts, tad šis regulējums nenodrošina iepriekš minētā principa ievērošanu. Tāpat apstrīdētajā regulējumā neesot ietverti nekādi ierobežojoši kritēriji, nemaz nerunājot par pienākumu izvērtēt, kāds būtu kreditora stāvoklis tad, ja atbalsts komercsabiedrībai nebūtu sniegts. Lai pareizi īstenotu sloga sadales pasākumus, valstij vajadzējis precīzi izskaitļot, cik lielus zaudējumus Pieteikumu iesniedzējs ciestu tad, ja atbalsts AS "Parex banka" nebūtu sniegts un tiktu īstenots AS "Parex banka" maksātnespējas process. Ja atbalsts nebūtu sniegts, tad Pieteikumu iesniedzējs "parastā" maksātnespējas procesā saņemtu vismaz daļēju noguldījuma atmaksu.

Likumdevējs neesot pienācīgi izvērtējis to, vai apstrīdētā regulējuma legitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar saudzējošākiem līdzekļiem. Vienpusēja atkāpšanās no pakārtoto saistību izpildes, komercsabiedrības maksātnespējas procesa uzsākšana vai likvidācija pēc Komerclikuma noteikumiem neesot alternatīvi sloga sadales principa īstenošanas risinājumi, bet gluži vienkārši apsvērumi par to, kas notiktu, ja apstrīdētais regulējums netiktu pieņemts.

Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdētā regulējuma legitīmo mērķi bija iespējams sasniegt efektīvāk, ja Latvija vēl pirms tam, kad sāka sniegt atbalstu AS "Parex banka", būtu izvērtējusi savus normatīvos aktus un izdarījusi tajos nepieciešamos grozījumus. Ar apstrīdētā regulējuma

pieņemšanu, kas neesot bijusi ne savlaicīga, ne konsekventa valsts rīcība, Pieteikumu iesniedzējam esot radītas nelabvēlīgas sekas.

Apstrīdētā regulējuma leģitīmo mērķi esot bijis iespējams sasniegt, iestrādājot tajā principu "neviens kreditors nav sliktāks kā citi", tas ir, paredzot, ka naudas summa, kas pakārtoto saistību kreditoriem netiek izmaksāta, pamatojoties uz apstrīdēto regulējumu, nepārsniedz to naudas summu, kuru pakārtoto saistību kreditori neatgūtu gadījumā, ja atbalsts netiktu sniegts.

Tāpat apstrīdētā regulējuma leģitīmo mērķi būtu bijis iespējams sasniegt, paredzot pakārtoto saistību dzēšanu uz līguma pamata vai pret taisnīgu atlīdzību uz likuma pamata. Tas ļautu sloga sadales pasākumus īstenot vienošanās ceļā, izvērtēt katra pakārtoto saistību kreditora individuālo situāciju, kā arī aplēst viņa pakārtoto saistību vērtību, kāda tā būtu tādā gadījumā, ja atbalsts nebūtu sniegts.

Ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējam esot nodarīts būtisks, neatgriezenisks un visu turpmāko dzīvi iespaidojošs īpašuma tiesību aizskārums. Savukārt sabiedrības ieguvums no šā regulējuma piemērošanas esot mērāms tikai finansiālā izteiksmē un esot relatīvi neliels salīdzinājumā ar kopējiem valsts budžeta līdzekļiem, kas izlietoti, sniedzot atbalstu AS "Parex banka".

Apstrīdētā regulējuma radītās sekas neesot attiecināmas uz komercdarbības risku, kuru Pieteikumu iesniedzējs būtu varējis un kuru viņam būtu vajadzējis paredzēt. Pieteikumu iesniedzēja tiesību aizskārums esot radījusi tieši un tikai valsts rīcība, pieņemot apstrīdēto regulējumu. Ja ikvienas iepriekš neparedzētas normatīvo aktu izmaiņas varētu uzskatīt par komercdarbības riska iestāšanos, tad Satversmes 105. pantā garantētās tiesības kļūtu deklaratīvas un bezjēdzīgas.

Apstrīdētā regulējuma piemērošanas rezultātā esot izveidojusies tāda situācija, ka sloga sadalē piedalījušies tikai daži no AS "Parex banka" noguldītājiem, bet tie noguldītāji, kuru noguldījumi tika nodoti AS "Citadele banka", sloga sadalē vispār nav piedalījušies. Tādējādi ar apstrīdēto regulējumu esot radīts individuāls un smags tiesību aizskārums tieši Pieteikumu iesniedzējam kā indivīdam.

Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības Pieteikumu iesniedzējam tiekot atņemtas galīgi un neatgriezeniski. Tiesiski vairs neesot iespējama tāda situācija, ka noguldījuma atmaksa tiktu veikta. Šajā lietā neesot konstatējamas tik būtiskas un fundamentālas sabiedrības intereses, kas varētu šādu aizskārums attaisnot.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzējs papildus norāda, ka apstrīdētais regulējums vērtējams, ņemot vērā faktiskos apstākļus, kuru risināšanai tas tika pieņemts un kuros tas piemērots. Tāpat Pieteikumu iesniedzējs ir atkārtoti uzsvēris vairākus savos pieteikumos jau

paustos argumentus. Papildus izteikts lūgums vērsties Eiropas Savienības Tiesā prejudiciāla nolēmuma sniegšanai.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

3.1. Apstrīdētais regulējums esot pieņemts, lai izpildītu ar lēmumu Nr. 2015/162 apstiprinātās Latvijas apņemšanās. Pieņemot šo lēmumu, Eiropas Komisija izvērtējusi valsts sniegtā atbalsta saderību ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, pamatojoties arī uz savu 2013. gada 30. jūlija paziņojumu par atbalsta noteikumu piemērošanu no 2013. gada 1. augusta atbalsta pasākumiem banku labā saistībā ar finanšu krīzi (turpmāk – Banku darbības paziņojums). Eiropas Komisija esot institūcija, kura pieņem galīgo lēmumu par atbalsta saderību ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, tai šajā jautājumā esot plaša rīcības brīvība un arī pienākums ievērot minētajā paziņojumā ietvertos noteikumus, tādēļ nebūtu bijis saprātīgi, ja Latvija, paužot savas apņemšanās, nevadītos pēc Banku darbības paziņojuma.

No Banku darbības paziņojuma izrietot sloga sadales princips. Sloga sadales princips Eiropas Savienības tiesībās atbalsta jomā pastāvējis jau pirms lēmuma Nr. 2015/162 pieņemšanas un bijis atspoguļots gan Eiropas Komisijas pieņemtajos dokumentos, gan tiesību doktrīnā. Šis princips citstarp ietverot to, ka pakārtoto saistību kreditori pilnībā zaudē glābjamā uzņēmumā ieguldītos naudas līdzekļus. Sloga sadales principa pamatā esot uzskats, ka atbalsta sniegšanai grūtībās nonākušām komercsabiedrībām jābūt pēdējam pasākumam tad, kad visi pārējie līdzekļi jau ir izsmelti.

3.2. Pēc Saeimas ieskata, Pieteikumu iesniedzēja pašāvēība uz subordinētā aizdevuma pamatsummas atmaksu nav likumīga, pamatota un saprātīga.

Periodā, kad tika veikts subordinētais aizdevums un Pieteikumu iesniedzējs ieguva prasījuma tiesības uz šā aizdevuma atmaksu, neesot bijusi spēkā neviena tāda tiesību norma, kura būtu garantējusi Pieteikumu iesniedzējam subordinētā aizdevuma pamatsummas atmaksu AS "Parex banka" darbības izbeigšanas gadījumā.

Pieteikumu iesniedzējs neesot norādījis nevienu apstākli, kas viņam būtu jāvis pamatoti un saprātīgi paļauties uz to, ka AS "Parex banka" pēc septiņiem gadiem patiesi būs spējīga atmaksāt subordinēto aizdevumu 15 miljonu *euro* apmērā.

3.3. Saeima uzskata, ka apstrīdētais regulējums neparedz atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām.

Kontroles likuma 8. panta pirmajā daļā esot paredzēts tāds pats aizliegums kā Kredītiestāžu likuma 59.⁶ panta pirmajā daļā. Šīs normas

neradot atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām. Savukārt Kredītiestāžu likuma pārejas noteikumu 36. punkts esot piemērots tikai attiecībā uz AS "Parex banka". Attieksme pret visiem AS "Parex banka" pakārtoto saistību kreditoriem bijusi vienāda, jo līdz Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas spēkā stāšanās dienai AS "Parex banka" drīkstējusi pildīt pakārtotās saistības. Savukārt pēc šīs normas spēkā stāšanās to pildīšana vairs neesot bijusi pieļaujama.

Šo pašu iemeslu dēļ arī Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa neradot atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām.

3.4. Saeima norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētā regulējuma mērķis neesot bijis atrisināt civillietas Nr. C04433312 pamatā esošo strīdu par labu AS "Reverta". Viens no lēmumā Nr. 2015/162 ietvertajiem nosacījumiem sniegtā atbalsta atzīšanai par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu esot bijis tāds, ka jābūt pieņemtam tiesiskajam regulējumam, kas atbilstoši sloga sadales principam nodrošinātu to, lai pakārtotās saistības netiktu pildītas līdz pilnīgai atbalsta atgūšanai. Minētais nosacījums esot ietvēris arī pienākumu pieņemt apstrīdēto regulējumu tādā veidā, lai tas attiektos uz Pieteikumu iesniedzēja pakārtotajām saistībām, proti, lai šīs pakārtotās saistības netiktu pildītas līdz pilnīgai atbalsta atgūšanai.

Jebkuras tiesību normas pieņemšanas pamatā esot apstākļi, kuri pamudinājuši šo normu pieņemt, un šie apstākļi varot būt arī individuāli. Tā tas bijis arī apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gadījumā, kad esot ņemts vērā lēmumā Nr. 2015/162 noteiktais par valsts sniegto atbalstu AS "Parex banka" un AS "Citadele banka".

Pieteikumu iesniedzēja prasība pret AS "Reverta" par subordinētā aizdevuma pamatsummas piedziņu esot noraidīta, pamatojoties uz Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu. Ne Augstākās tiesas Civillietu departaments, ne Rīgas apgabaltiesa neesot atsaukusies uz Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu.

Likumdevējs nevarot nodrošināt to, ka pirms tiesību normas pieņemšanas kāda persona nebūs vērsusies tiesā saistībā ar tām tiesiskajām attiecībām, kuras paredzēts regulēt ar konkrēto normu. Tomēr likumdevējs pirms likuma pieņemšanas varot izvērtēt un tam esot pienākums izvērtēt to, ar kādu spēku laikā pieņemt likuma normas. Likumdevējam šajā jautājumā esot plaša rīcības brīvība.

No Satversmes likumdevējam neizrietot aizliegums pieņemt normas ar tūlītēju spēku vai atpakaļejošu spēku pat tad, ja sakarā ar tiesiskajām attiecībām, kuras paredzēts regulēt ar attiecīgo normu, ir ierosināta lieta

tiesā. No Satversmes izrietot pienākums taisnīgi līdzsvarot visas konkrētājā gadījumā iesaistītās intereses. Pieņemot Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, tas esot izdarīts.

Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa esot ietekmējusi tādas tiesiskās attiecības, kuras šīs normas spēkā stāšanās brīdī jau bija izveidojušās. Šī norma esot pieņemta nevis pašmērķīgi, bet gan tādēļ, lai ievērotu Eiropas Savienības tiesības atbalsta jomā un nodrošinātu sniegtā atbalsta atzīšanu par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

Interese par to, lai pakārtotās saistības, kādas Pieteikumu iesniedzējam bija izveidojušās pirms Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas spēkā stāšanās, netiktu pildītas, kamēr nav pilnībā atmaksāts valsts sniegtais atbalsts, esot prevalējusi pār tādu personu kā Pieteikumu iesniedzējs ieinteresētību pakārtoto saistību izpildē neatkarīgi no tā, vai valsts sniegtais atbalsts ir vai nav pilnībā atgūts.

3.5. Saeima nepiekrīt Pieteikumu iesniedzējam, ka ar apstrīdēto regulējumu ir atsavināts viņa īpašums. Apstrīdētais regulējums neietilpstot Satversmes 105. panta ceturrtā teikuma tvērumā.

Neesot saskatāma cēloņsakarība starp apstrīdēto regulējumu un to, ka Pieteikumu iesniedzējam nav atmaksāta un, visticamāk, arī netiks atmaksāta subordinētā aizdevuma pamatsumma. Ar apstrīdēto regulējumu attiecībā uz pakārtoto saistību kreditoriem esot nodrošināts tikai un vienīgi tas, ka viņi negūst turpmāku nepamatotu labumu no atbalsta piešķiršanas un visupirms tiek atmaksāts valsts sniegtais atbalsts. AS "Parex banka" finansiālās grūtības esot iemesls, kura dēļ Pieteikumu iesniedzējam šī summa nav atmaksāta un, visticamāk, arī netiks atmaksāta.

Prasījuma tiesības gan dodot iespēju prasīt attiecīgo saistību izpildi, taču to negarantējot. Pastāvot dažādi riski, kas šo izpildi varot ietekmēt, un viens no tiem esot arī tās personas finansiālās grūtības, kurai saistības būtu jāpilda. Turklāt finansiālo grūtību risks īpaši attiecoties uz nenodrošinātām saistībām. Finansiālās grūtības esot atzīstamas par komercdarbības risku, ar ko jārēķinās ikvienam nenodrošinātajam kreditoram, jo īpaši pakārtoto saistību kreditoram.

Nebūtu pamatoti apgalvot, ka pakārtoto saistību kreditori neapzinājās vai tiem nevajadzēja apzināties to, ka viņi uzņemas risku. Brīdī, kad tika noslēgts Termindepozīta līgums, spēkā bijis Kredītiestāžu likuma 193. panta 4. punkts, no kura izrietējis tas, ka kredītiestādes maksātnespējas gadījumā pakārtoto saistību kreditoru prasījumi tiks apmierināti tikai pēc visu citu kreditoru prasījumu, bet pirms akcionāru prasījumu apmierināšanas, ja kredītiestādei pietiks naudas līdzekļu.

Ja Latvija nebūtu piešķirusi atbalstu AS "Parex banka", pakārtoto saistību kreditori būtu cietuši zaudējumus. Iestātos tāda tiesiskā situācija,

kas paredz kredītiestādes maksātnespēju. Tās ietvaros būtu piemērojams Kredītiestāžu likuma 193. panta 4. punkts un pakārtotās saistības, visticamāk, netiktu izpildītas. Šo saistību neizpildes iemesls būtu bijušās AS "Parex banka" finansiālās grūtības. Tomēr AS "Parex banka" atbalstu esot saņēmusi.

Ar Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesības esot ierobežotas, lai nodrošinātu to, ka visupirms tiek atmaksāts atbalsts. Savukārt ar Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu neesot ierobežotas Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesības, jo no šīm tiesību normām neizrietot konkrēta procedūra, kas piemērojama finansiālās grūtībās nonākušām komercsabiedrībām, tostarp neizrietot tas, ka šādām komercsabiedrībām būtu piemērojams Maksātnespējas likumā ietvertais regulējums. Turklāt Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 3. punkts neierobežojot Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesības, jo attiecoties uz komercsabiedrības dalībniekiem.

Pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gan Finanšu ministrija, gan Tieslietu ministrija izvērtējusi tā atbilstību Satversmes 105. pantam. Tas vien, ka Pieteikumu iesniedzējs šim izvērtējumam nepiekrīt, nenozīmējot to, ka izvērtējums nav veikts.

No Satversmes neizrietot juridisks standarts, kas liktu veikt pētījumus, sociālās ietekmes izvērtējumu, risku novērtēšanas pasākumus un izmantot citus analītiskos instrumentus. Tie varot uzlabot likumdošanas kvalitāti, bet nevarot tikt atzīti par tādiem, kam jābūt izmantotiem, lai ikviena Saeimas pieņemta norma būtu uzskatāma par pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Ar apstrīdēto regulējumu radītais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesību ierobežojums esot vērsts uz sabiedrības labklājības nodrošināšanu. Tā kā apstrīdētais regulējums pieņemts nolūkā ievērot Eiropas Savienības tiesības, tā mērķis esot arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Ar apstrīdēto regulējumu esot panākts tas, ka ir ievērotas Eiropas Savienības tiesību normas atbalsta jomā un atbalstu saņēmusi komercsabiedrība, cik vien tas iespējams, atmaksā atbalstu. Atgūtie naudas līdzekļi tiekot ieskaitīti valsts budžetā un varot tikt izmantoti sabiedrības interesēs. Līdz ar to apstrīdētais regulējums esot piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Noguldījums, kas rada pakārtotās saistības, būtiski atšķiroties no noguldījuma, kas šādas saistības nerada. Pakārtotās saistības būtībā esot uzskatāmas par naudas līdzekļu īpašnieka aizdevumu kredītiestādei ar īpašiem, likumā paredzētiem nosacījumiem. Kredītiestāžu pakārtoto saistību kreditoru aizsardzības līmenis esot nesalīdzināmi zemāks par citu klientu, piemēram, noguldītāju, aizsardzības līmeni. Pakārtoto saistību

kreditors, aizdodot kredītiestādei naudas līdzekļus, esot pats labprātīgi uzņēmies lielāku risku, ka subordinētā aizdevuma pamatsummu var nesaņemt atpakaļ kredītiestādes likvidācijas vai maksātnespējas gadījumā.

Likumdevējs esot vērtējis, vai nepastāv saudzējošāki leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļi. Pieņemot Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, esot vērtēti divi alternatīvi līdzekļi – vienpusēja atkāpšanās no pakārtoto saistību izpildes un maksātnespējas procesa uzsākšana. Tomēr neviens no tiem leģitīmos mērķus nesaņiegtu tādā pašā kvalitātē. Tie nenodrošinātu atbalsta atmaksu tādā pašā apmērā, kādā to nodrošinot Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa, kā arī nenodrošinātu Eiropas Savienības tiesību normu ievērošanu un pārkāptu lēmumu Nr. 2015/162. Tie apdraudētu komercsabiedrības darbību un visu sabiedrību, kā arī nostādītu vēl nelabvēlīgākā situācijā Pieteikumu iesniedzēju un citus pakārtoto saistību subjektus.

Pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu, esot vērtēti divi alternatīvi līdzekļi – komercsabiedrības likvidācijas procesa uzsākšana atbilstoši Komerclikumam un maksātnespējas procesa uzsākšana. Arī šie līdzekļi neesot atzīti par saudzējošākiem, jo tie nonāktu pretrunā ar lēmumu Nr. 2015/162 un sloga sadales principu, kā arī nenodrošinātu atbalsta atmaksu tādā pašā apmērā, kādā to nodrošinot Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa.

Pieteikumu iesniedzēja norādītos līdzekļus nevarot uzskatīt par saudzējošākiem leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļiem. Tie vai nu būtu nostādījuši Pieteikumu iesniedzēju vēl nelabvēlīgākā situācijā, vai nenodrošinātu atbalsta atmaksāšanu tādā pašā apmērā, kādā to nodrošinot apstrīdētais regulējums, turklāt ar tiem būtu pārkāpts lēmums Nr. 2015/162.

Valsts negarantējot aizsardzību pret komercdarbības risku. Pieteikumu iesniedzējs arī tādā gadījumā, ja apstrīdētais regulējums netiktu pieņemts, tik un tā būtu cietis zaudējumus. Tomēr par subordinētajiem aizdevumiem līdz pat Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas spēkā stāšanās brīdim esot maksāti procenti. Tādējādi pakārtoto saistību kreditori esot saņēmuši labumu no atbalsta piešķiršanas.

Pēc Saeimas ieskata, tas, ka atbalsts tika atzīts par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, bijis visas sabiedrības interesēs. Tāpat arī lietderīga valsts budžeta līdzekļu izlietošana un iespējami ātrāka šo līdzekļu atgūšana esot visas sabiedrības interesēs. Labums, ko gūstot sabiedrība, esot lielāks par kaitējumu, kas nodarīts Pieteikumu iesniedzēja tiesībām uz īpašumu.

3.6. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Saeima papildus norāda, ka Pieteikumu iesniedzējs būtībā vēlas panākt, lai viņam tiktu nodrošināts labāks stāvoklis, nekā būtu tad, ja atbalsts AS "Parex banka" netiktu piešķirts un tiktu pasludināta kredītiestādes maksātnespēja. Proti, viņš vēloties panākt, lai subordinētais aizdevums tiktu pilnībā vai daļēji atmaksāts no

AS "Parex banka" piešķirtā atbalsta, kaut gan tad, ja šis atbalsts nebūtu sniegts, aizdevums netiktu atmaksāts pat daļēji.

4. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 105. pantam. Tā izstrādes un pieņemšanas procesā esot veikts attiecīgo ierobežojumu leģitimitātes izvērtējums. Apstrīdētais regulējums neskarot citas Satversmē noteiktās tiesības vai brīvības.

Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas mērķis esot, ievērojot Eiropas Savienības tiesības, aizliegt pildīt pakārtotās saistības no atbalsta piešķiršanas brīža līdz atbalsta sniegšanas beigām, lai panāktu to, ka atbalstu saņēmusi komercsabiedrība visupirms atmaksā saņemto atbalstu. Kontroles likuma 8.¹ panta otrās un trešās daļas mērķis esot, ievērojot Eiropas Savienības tiesības, panākt, ka arī tādā gadījumā, kad atbalstu saņēmušās komercsabiedrības darbība izbeidzama un uzsākams likvidācijas process, visupirms, cik vien tas iespējams, tiek atmaksāts sniegtais atbalsts. Tādējādi tiek nodrošināts tas, ka atbalsta veidā ieguldītie valsts līdzekļi pēc iespējas drīzāk atgriežas valsts budžetā. Šis mērķis atbilstot visas sabiedrības interesēm.

Pienākums nodrošināt pienācīgu akcionāru un pakārtoto saistību kreditoru sloga sadalījumu atbalsta saņemšanai jau pirms lēmuma Nr. 2015/162 pieņemšanas izrietējis no vairākiem Eiropas Savienības tiesību avotiem: gan no primārā Eiropas Savienības tiesību akta – LESD –, gan no Eiropas Savienības Padomes un Eiropas Komisijas izdotajiem sekundārajiem tiesību aktiem, tostarp Banku darbības paziņojuma, kā arī no Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem un Eiropas Savienības Tiesas judikatūras.

Eiropas Komisijas paziņojumos ietvertie principi tiek ņemti vērā un dalībvalstīm kļūstot saistoši ar to Eiropas Komisijas lēmumu starpniecību, kas pieņemti attiecībā uz konkrēto dalībvalsti. Konkrētajā gadījumā lēmuma Nr. 2015/162 70. apsvērumā esot bijusi iekļauta prasība un Latvija paudusi vairākas apņemšanās, kas vērstas uz sloga sadales principa ieviešanu (*sk. lēmuma Nr. 2015/162 73., 165. un 166. apsvērumu*). Tieši šīs apņemšanās lielā mērā bijušas par pamatu tam, kādēļ Eiropas Komisija atzinusi Latvijas sniegto atbalstu par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

Lai izpildītu minētās apņemšanās, esot pieņemts apstrīdētais regulējums, kura saderība ar Eiropas Savienības tiesībām, tostarp Eiropas Savienības iekšējo tirgu, jau esot izvērtēta un apstiprināta ar lēmumu Nr. 2015/162.

Sloga sadales princips esot viens no tiem principiem, pēc kuriem tiek spriests par atbalsta saderību ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, un dalībvalsts rīcības brīvība attiecībā uz šā principa piemērošanu esot

ierobežota. Minētais princips paredzot, ka atbalsts grūtībās nonākušām komercsabiedrībām var tikt sniegts tikai un vienīgi tad, ja to dalībnieki un pakārtoto saistību kreditori ar saviem resursiem visupirms pilnībā sedz attiecīgos komercsabiedrības zaudējumus, kas radušies pirms atbalsta sniegšanas. Tas nozīmējot arī to, ka pakārtoto saistību kreditori pilnībā zaudē glābjamā uzņēmumā ieguldītos naudas līdzekļus. Sloga sadales principa pamatā esot uzskats, ka atbalstam jābūt pēdējam pasākumam tad, kad visi pārējie līdzekļi ir izsmelti.

Ja Latvija nebūtu piešķirusi atbalstu AS "Parex banka", iestātos tāda tiesiskā situācija, kas prasa kredītiestādes likvidāciju. Atbilstoši Kredītiestāžu likuma 139.³ panta 4. punktam pakārtoto saistību kreditoru prasījumu apmierināšana nebūtu iespējama tādēļ, ka kreditoru prasījumu hierarhijā šie prasījumi atrodas viszemāk – tikai pirms akcionāru prasījumiem. Salīdzinājumā ar tiesisko situāciju, kura paredz likvidāciju, atbalsta sniegšana AS "Parex banka" esot nodrošinājusi pakārtoto saistību kreditoriem procentu izmaksu.

Finanšu ministrija norāda, ka AS "Citadele banka" tika nodoti SIA "Publisko aktīvu pārvaldītājs Possessor" (turpmāk – *Possessor*) un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas (turpmāk – ERAB) izsniegtie subordinētie aizdevumi. Taču tie esot izsniegti jau pēc kredītiestādes kontrolpaketes nonākšanas *Possessor* īpašumā. Visas pārējās pakārtotās saistības esot atstātas AS "Reverta". Tādējādi visas pakārtotās saistības, uz kurām attiecināms sloga sadales princips, kas izriet no lēmuma Nr. 2015/162 165. apsvēruma, un kuras attiecās uz bijušajiem AS "Parex banka" vairākuma akcionāriem un pakārtoto saistību turētājiem, esot tikušas koncentrētas AS "Reverta".

Maksātnespēja nevarot nodrošināt atbilstošu alternatīvu, lai tiktu ievērots taisnīgas sloga sadales princips. Tā kā atbalsts pēc būtības esot nodokļu maksātāju nauda, vajagot nodrošināt tā prioritāti pār citiem kreditoru prasījumiem. Tas nozīmējot, ka ir jānovērš tādas situācijas, kad pakārtoto saistību kreditori gūst nepamatotu labumu no tā, ka komercsabiedrībai ticis sniegts atbalsts.

Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmais mērķis esot sabiedrības labklājības nodrošināšana. Atbalstam noteiktie ierobežojumi esot vērsti ne vien uz Latvijas kā Eiropas Savienības dalībvalsts saistību, bet arī uz Satversmē nostiprinātā taisnīguma principa un vienlīdzības principa ievērošanu. Ar komercsabiedrībai sniegto atbalstu visa sabiedrība tiekot pasargāta no negatīvajām sekām, ko varētu radīt komercsabiedrības neveiksmīga pārvaldīšana un sekojošā maksātnespēja. Sniedzot atbalstu, valsts iegūstot kontrolējošu ietekmi uz komercsabiedrības finanšu līdzekļiem, tāpēc valstij vajagot nodrošināt tādu komercsabiedrības pārvaldīšanu, lai pēc iespējas tiktu aizsargātas sabiedrības intereses.

Ierobežojot komercsabiedrības iespējas pildīt pakārtotās saistības, tiekot nodrošināta piešķirtā atbalsta izlietošana komercsabiedrības interesēs, proti, komercsabiedrības restrukturizācijai un normālas komercdarbības atjaunošanai. Tādējādi tiekot nodrošināts arī tas, ka komercsabiedrībā ieguldītie valsts finanšu līdzekļi pēc iespējas tiek izlietoti sabiedrības interesēs, turklāt tiekot veicināta valsts ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšana. Ar tiesību normu palīdzību tiekot nodrošināta sabiedrības un nodokļu maksātāju interešu aizsardzība.

Saeima esot vērtējusi alternatīvus līdzekļus, kas varētu nodrošināt komercsabiedrībā ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšanu maksimālā apmērā. Taču neviens no tiem nenasniegtu lēgītīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Tie ne tikai apdraudētu pašas komercsabiedrības darbību un līdz ar to arī visu sabiedrību, bet pat radītu vēl nelabvēlīgāku situāciju pakārtoto saistību kreditoriem.

Pakārtoto saistību kreditori esot pielīguši to, ka tiesības atprasīt aizdevumu pirms termiņa viņiem būs tikai komercsabiedrības maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā un pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, taču pirms dalībnieku vai akcionāru prasījumu apmierināšanas. Līdz ar to pakārtoto saistību kreditoriem esot jāuzņemas līdzatbildība situācijā, kad komercsabiedrība nonākusi finansiālās grūtībās. Pakārtoto saistību kreditoriem esot saglabātas prasījuma tiesības.

Ar apstrīdēto regulējumu neesot pārkāpts no Satversmes 1. panta izrietošais tiesiskās palāvēības princips. Regulējuma izstrādes laikā esot vērtētas attiecīgo normu spēkā stāšanās iespējas. Nepieciešamība nodrošināt šo normu spēku laikā izrietējusi no tā, ka bija nepieciešams izpildīt lēmumu Nr. 2015/162 noteikto, kā arī nodrošināt atbalsta saderību ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

Speciāla regulējuma izveide attiecībā uz komercsabiedrībām, kas saņem atbalstu, esot pamatota ar svarīgām nodokļu maksātāju un visas sabiedrības interesēm – nepieļaut atbalstam piešķirta finansējuma izmantošanu pakārtoto saistību izpildei, nevis saņemtā atbalsta atmaksai. Ja šāds speciāls regulējums nebūtu izstrādāts un pieņemts, pakārtoto saistību kreditoru prasījumi tiktu apmierināti pirms atbalsta atmaksas (visticamāk, pakārtoto saistību kreditoru ierosināta maksātnespējas procesa ietvaros). Tas nozīmētu, ka valsts nesaņemtu atbalsta summas atmaksu, un tas nonāktu pretrunā ar Eiropas Komisijas lēmumu un sloga sadales principu.

Apstrīdētā regulējuma mērķis neesot bijis atrisināt civillietas Nr. C04433312 pamatā esošo strīdu par labu AS "Reverta". Apstrīdētais regulējums attiecoties uz jebkuru komercsabiedrību, kam sniegts atbalsts. Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa vienādi attiecoties uz visām komercsabiedrībām, kuras turpinājušas saņemt atbalstu vai kurām tas ticis piešķirts pēc šīs normas spēkā stāšanās. Apstrīdētais regulējums neradot

atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām.

Prasījuma tiesības gan dodot iespēju prasīt attiecīgo saistību izpildi, taču to negarantējot, jo pastāvot dažādi riski, kas šo izpildi varot ietekmēt. Viens no šādiem riskiem esot arī tās personas finansiālās grūtības, kurai attiecīgās saistības būtu jāizpilda. Turklāt finansiālo grūtību risks īpaši attiecoties uz nenodrošinātām saistībām. Ar risku, ka saistības var palikt neizpildītas tādā gadījumā, ja komercsabiedrībai rodas finansiālas grūtības, vēl jo vairāk būtu jāreķinās pakārtoto saistību kreditoriem.

Noguldījums, kas rada kredītiestādei pakārtotās saistības, atšķiroties no parastā noguldījuma ar to, ka šāds noguldījums kreditoru hierarhijā atrodas zemāk par garantēto noguldījumu, jo kredītiestādes likvidācijas gadījumā persona, kura izdarījusi šo noguldījumu, piedalās kredītiestādes zaudējumu segšanā. Noguldījums, kas rada pakārtotās saistības, esot uzskatāms par riskantāku, jo pastāv lielāka iespēja, ka kredītiestāde šīs saistības neizpildīs. Toties persona par šādu noguldījumu iegūstot lielāku labumu, proti, procentu maksājumus. Finanšu teorija paredzot to, ka lielāka ieguldījumu atdeve ir saistīta ar augstāku ieguldījuma riska pakāpi.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

Ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējam netiekot atņemtas īpašuma tiesības Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē. Apstrīdētais regulējums pakārtoto saistību kreditoriem ierobežojot īpašuma tiesības, kas noteiktas Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos.

Prasība ieviest apstrīdēto regulējumu esot izrietējusi no Eiropas Savienības tiesībām. Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas mērķis bijis ieviest sloga sadales principu, novēršot to, ka pakārtoto saistību kreditori gūst nepamatotu labumu no komercsabiedrībai piešķirtā atbalsta. Apstrīdētais regulējums nodrošinot to, ka pakārtoto saistību kreditori uzņemas nastu, kas ir samērīga ar nastu, kuru uzņemas nodokļu maksātāji atbalsta sniegšanas laikā, un vienlaikus arī to, ka valsts izpilda lēmumā Nr. 2015/162 apstiprinātās apņemšanās.

Apstrīdētais regulējums nosakot kārtību, kādā tiek apmierināti kreditoru prasījumi, un neparedzot to, ka pakārtoto saistību kreditoru tiesības viņiem varētu tikt atņemtas. Apstrīdētais regulējums neietverot traucēkļus, kas liegtu pakārtoto saistību kreditoriem, tostarp Pieteikumu iesniedzējam, izmantot savas prasījuma tiesības, un – vēl jo vairāk – neparedzot prasījuma tiesību atsavināšanu. Tas, vai Pieteikumu iesniedzējam izdosies atgūt noguldījuma pamatsummu, esot atkarīgs no AS "Reverta" finansiālā stāvokļa. Vajagot ņemt vērā to, ka gluži kā jebkurās līgumiskajās attiecībās viss ir atkarīgs no otras puses spējas pildīt līgumsaistības.

Komerccarbība esot saistīta ar risku, un varot gadīties tā, ka debitors nav spējīgs nokārtot savas saistības. Šis risks vēl jo lielāks esot tad, ja aizdevums ieskaitīts subordinētajā kapitālā.

Tieslietu ministrija apšaubu Pieteikumu iesniedzēja viedokli, ka atbalsta sniegšana AS "Parex banka" pasliktinājusi viņa stāvokli. AS "Parex banka" bijušas nopietnas finansiālas problēmas, un, ja tai netiktu sniegts atbalsts, Pieteikumu iesniedzēja stāvoklis būtu pat sliktāks nekā tagad. Ne likvidācijas, ne maksātnespējas tiesiskais regulējums, kas tādā gadījumā būtu jāpiemēro, nepieļautu procentu maksājumu veikšanu.

Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesību ierobežojums esot saistīts ar citu kreditoru, tostarp valsts, tiesību aizsardzību.

Apstrīdētais regulējums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, proti, ar likumu, kas pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību, ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī ir pietiekami skaidri formulēts. Tieslietu ministrija apšaubu, ka tad, ja likumdevējs būtu vēl dziļāk izvērtējis apstrīdētajā regulējumā ietvertu pamattiesību ierobežojumu, visus izteiktos apsvērumus, veicis papildu pētījumus un riska novērtēšanas pasākumus, likumdošanas procesa rezultātā būtu pieņemts atšķirīgs lēmums.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, apstrīdētā regulējuma pieņemšanas procesā netika pārkāpts labas likumdošanas princips. Nevarot piekrist apgalvojumam, ka likumdevējs neesot izvērtējis regulējuma atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām, jo valstij ar apstrīdēto regulējumu esot bijis jāievieš sloga sadales princips, ko tā saskaņā ar lēmumu Nr. 2015/162 bija apņēmusies ieviest līdz 2015. gada 30. aprīlim. Arī likumdošanas procesā notikušo diskusiju daudzums nevarot būt par pamatu atzinumam, ka tiesību norma nav pieņemta pienācīgā kārtībā. Tas, ka deputāti subjektīvu iemeslu dēļ nav izmantojuši savas tiesības runāt, nevarot būt par pamatu labas likumdošanas principa pārkāpuma konstatēšanai.

Apstrīdēto regulējumu likumdevējs pieņēmis, ievērojot racionāla likumdevēja principu un tiesību sistēmas vienotības principu. Apstrīdētajā regulējumā ietvertās normas esot savstarpēji cieši saistītas. Kontroles likuma 8.¹ pants esot Kontroles likuma 8. panta loģisks turpinājums, ar kuru novērstas tiesiskā regulējuma nepilnības.

Apstrīdētā regulējuma lēģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības nodrošināšana. Minēto mērķi ar šo regulējumu varot sasniegt, jo likumdevēja izvēlētais līdzeklis atbilst Latvijas starptautiskajām saistībām. Līdzīgs regulējums, kas pieļauj komercsabiedrības likvidēšanu pirms visu kreditoru prasījumu apmierināšanas, jau pastāvēt Kredītiestāžu likumā un Maksātnespējas likumā, tāpēc to varot uzskatīt par iederīgu Latvijas tiesību sistēmā.

Labums, ko gūstot sabiedrība, esot ievērojami lielāks nekā Pieteikumu iesniedzējam radītās nelabvēlīgās sekas, jo ar apstrīdēto regulējumu valsts panākot to, ka līdzekļi, ko tā izlietojusi atbalsta sniegšanai, atgriežas valsts kasē un līdz ar to ir izmantojami sabiedrības interešu nodrošināšanai, kā arī to, ka pakārtoto saistību kreditori negūst nepamatotu labumu no valsts sniegtā atbalsta. Šāds regulējums nodrošinot tiesisko stabilitāti un novēršot valsts līdzekļu aizplūšanu, tātad atbilstot visas sabiedrības interesēm.

Apstrīdētā regulējuma leģitīmo mērķi nebūtu iespējams sasniegt ar saudzējošākiem līdzekļiem. Maksātnespējas procesa un likvidācijas procesa regulējums būtu pretrunā ar lēmumu Nr. 2015/162 un nenodrošinātu atbalsta atmaksāšanu tādā pašā apmērā, kādā to nodrošinot apstrīdētais regulējums. Arī ar Pieteikumu iesniedzēja minētajiem alternatīvajiem līdzekļiem leģitīmais mērķis netiktu sasniegts.

Tieslietu ministrija norāda, ka Pieteikumu iesniedzēja tiesiskā palāvība uz to, ka viņam saglabāsies tiesības saņemt noguldījuma pamatsummas atmaksu, ar apstrīdēto regulējumu netiek skarta. Ar apstrīdētā regulējuma pieņemšanu neesot radīta tāda situācija, ka Pieteikumu iesniedzējs nevar saņemt atpakaļ tam pienākošos subordinētā aizdevuma pamatsummu. Apstrīdētais regulējums tikai, pirmkārt, nosakot secību, kādā komercsabiedrība pilda savas saistības pret kreditoriem, pakārtoto saistību kreditoriem un akcionāriem, un, otrkārt, nosakot rīcību gadījumos, kad komercsabiedrība nav spējīga savas saistības nokārtot.

Atbalsta sniegšana komercsabiedrībām nevarot tikt uzskatīta par ikdienišķu parādību, tāpēc valsts ar apstrīdēto regulējumu iegūstot kreditora statusu un tāpat kā citi kreditori pēc šā sava statusa kreditoru hierarhijā ieņemot augstāku vietu nekā pakārtoto saistību kreditori. Tas izrietot arī no sloga sadales principa. Līdz ar to prioritārā kārtā vajagot apmierināt valsts prasījumus un tikai pēc tam – pakārtoto saistību kreditoru prasījumus.

Pakārtoto saistību kreditoru, tostarp Pieteikumu iesniedzēja, prasījumu apmierināšanas kārtība paliekot nemainīga, proti, tie joprojām esot apmierināmi tikai pēc visu kreditoru prasījumu apmierināšanas, bet pirms akcionāru prasījumu apmierināšanas. Šādu kārtību esot paredzējis arī Termindepozīta līgums.

Tas, vai Pieteikumu iesniedzējs varēs saņemt noguldījuma pamatsummas atmaksu, esot atkarīgs no komercsabiedrības finansiālā stāvokļa, nevis no apstrīdētā regulējuma, tāpēc tiesiskā palāvība uz jau iegūtu tiesību saglabāšanu ar apstrīdēto regulējumu netiekot pārkāpta.

Latvija neesot devusi nekādas garantijas tam, ka tiesību normas par atbalsta kontroli nākotnē netiks grozītas vai papildinātas. Tātad Pieteikumu iesniedzējs neesot varējis paļauties uz to, ka Kontroles likums nekad netiks grozīts, un Pieteikumu iesniedzējam neesot varējusi rasties tiesiskā palāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanas vai īstenošanas iespējamību.

Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa esot pieņemta 2014. gada 19. jūnijā un stājusies spēkā 2014. gada 1. jūlijā, taču jau pēc šīs normas pieņemšanas, konkrēti 2016. gada 13. jūnijā, civillietā esot pieņemts spriedums, ar kuru Pieteikumu iesniedzēja prasība tika apmierināta pilnībā. Tātad Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa vēl divus gadus pēc tās spēkā stāšanās neesot ietekmējusi civillietas iznākumu. Turklāt Pieteikumu iesniedzēja prasības noraidīšana neesot bijusi pamatota ar Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu.

Salīdzināmā personu grupa esot atbalstu saņēmēju komercsabiedrību, konkrēti AS "Parex banka", pakārtoto saistību kreditori, nevis komercsabiedrību pakārtoto saistību kreditori un kredītiestāžu pakārtoto saistību kreditori. Visi AS "Parex banka" pakārtoto saistību kreditori atrodies vienādos apstākļos, jo ne tikai Pieteikumu iesniedzējs, bet arī pārējie pakārtoto saistību kreditori savu prasījumu varot atgūt tikai pēc valsts sniegtā atbalsta atmaksāšanas un ne pret vienu no pakārtoto saistību kreditoriem apstrīdētais regulējums neparedzot atšķirīgu attieksmi.

Kredītiestāžu likuma 59.⁶ panta pirmā daļa esot attiecināma uz pakārtoto saistību kreditoriem un tieši tāpat kā apstrīdētais regulējums paredzot aizliegumu pildīt pakārtotās saistības pirms atbalsta sniegšanas beigām. Kredītiestāžu likuma pārejas noteikumu 36. punkta subjekti arī esot pakārtoto saistību kreditori, taču tie salīdzinājumā ar pakārtoto saistību kreditoriem, uz kuriem attiecināmas Kontroles likuma normas, atrodies atšķirīgos apstākļos, jo minētais pārejas noteikums paredzot izņēmumu no aizlieguma pildīt pakārtotās saistības. Tomēr šī norma līdz apstrīdētā regulējuma spēkā stāšanās brīdim esot piemērota attiecībā uz visiem AS "Parex banka" pakārtoto saistību kreditoriem, tostarp arī Pieteikumu iesniedzēju, un tātad arī šis pārejas noteikumu punkts neesot radījis atšķirīgu attieksmi.

6. Pieaicinātā persona – Finanšu un kapitāla tirgus komisija – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

AS "Parex banka" bijusi sistēmiski nozīmīga kredītiestāde Latvijas finanšu tirgū, tāpēc arī tās pārņemšana un atbalsta sniegšana tai esot bijusi pamatota un nepieciešama. Latvija, pārņemot AS "Parex banka", esot sniegusi stratēģisku atbalstu visam Latvijas finanšu sektoram, nevis tikai konkrēti AS "Parex banka", jo šīs kredītiestādes problēmu padziļināšanās un saasināšanās varējusi radīt tālejošas negatīvas sekas.

Ņemot vērā pakārtoto saistību īpašo raksturu (aizdevuma pirmstermiņa atprasīšana iespējama tikai kredītiestādes maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā, un aizdevēja prasība apmierināma tikai pēc visu citu kreditoru prasību apmierināšanas), šāds aizdevums neesot pielīdzināms

noguldījumam – naudas līdzekļu glabāšanai kredītiestādes kontā uz noteiktu vai nenoteiktu laiku ar vai bez procentiem – vai īstermiņa aizņēmumam, ko kredītiestāde piesaista, veicot savas ikdienas darbības. Attiecīgi šādi līdzekļi esot pakļauti kredītiestādes darbības riskam.

Pakārtotās saistības esot uzskatāmas par riskantāku darījumu nekā parastais noguldījums. Parasti pakārtoto saistību summas esot lielākas nekā noguldījumu summas, tādējādi arī procentu likme par pakārtotajās saistībās aizdotajiem naudas līdzekļiem esot augstāka nekā par noguldījumiem.

Vērtējot AS "Parex banka" pakārtoto saistību kreditoru tiesību un interešu aizsardzību tādā gadījumā, ja kredītiestādei netiktu piešķirts atbalsts, kopsakarā ar sekām, kādas šādā gadījumā iestātos, ar lielu varbūtību varot apgalvot, ka kredītiestādes maksātnespējas procesā netiktu apmierinātas visas Kredītiestāžu likumā noteiktās kreditoru kārtas un pakārtoto saistību kreditori kredītiestādes maksātnespējas procesa gaitā nesaņemtu atpakaļ viņu ieguldītos naudas līdzekļus.

Akcionāru vai pakārtoto saistību devēju īpašuma vērtības iespējama samazinājums izrietot no tā fakta, ka kredītiestādei ir finansiālas grūtības, un ieguldītās vērtības iespējamā neatgūšana esot tieši saistīta ar komercdarbības risku. Valsts negarantējot aizsardzību no šāda komercdarbības riska. Šis princips esot atspoguļots Kredītiestāžu likuma 139.³ un 139.⁵ pantā. Līdz ar to valstij neesot pienākuma atbildēt par šādām attiecībām.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Banka – norāda, ka AS "Parex banka" darbības apturēšana būtu atstājusi būtisku negatīvu ietekmi gan uz Latvijas finanšu sektoru, gan maksājumu sistēmu, mazinot ārvalstu investoru uzticēšanos Latvijas kredītiestādēm un valstij kopumā, radītu masveida noguldījumu aizplūdi arī no citām kredītiestādēm un pastiprinātu kredītiestāžu sektora dalībnieku savstarpējo neuzticēšanos, kā arī neuzticēšanos kredītiestāžu sektoram kopumā.

AS "Parex banka" darbības apturēšana būtu radījusi likviditātes problēmas arī citām kredītiestādēm, palielinātu sistēmisko risku kredītiestāžu sektorā, mazinātu uzticēšanos zudumu maksājumu sistēmai kopumā. AS "Parex banka" darbības apturēšana būtu izraisījusi iekšzemes kopprodukta būtisku tālāku sarukumu. Straujāks ekonomiskās aktivitātes kritums un recesijas padziļināšanās novestu pie tā, ka samazinātos valsts budžeta nodokļu ienākumi, bet straujāk pieaugtu bezdarba līmenis un valsts budžeta sociālie izdevumi.

8. Pieaicinātā persona – biedrība "Latvijas finanšu nozaru asociācija" – norāda, ka pakārtotās saistības ir būtisks instruments, kas nepieciešams, lai kredītiestāde varētu pildīt tai uzlikto pienākumu – nodrošināt stabilu darbību un resursus noregulējuma gadījumā. Šādas

saistības esot augsta riska instrumenti – kredītiestādes maksātspējas grūtību gadījumā tās varot tikt un parasti tiekot dzēstas vai konvertētas, toties tās esot ļoti ienesīgas.

Tādi ierobežojumi, kas nepamatoti apgrūtinātu pakārtoto saistību uzņemšanos un izmantošanu, neesot vēlami. Tomēr personām esot jāapzinās, ka šādas saistības ir augsta riska instruments un kredītiestādes maksātspējas grūtību gadījumā tās var tikt dzēstas vai konvertētas. Izskatāmais gadījums esot netipisks un, pastāvot pašlaik spēkā esošajam regulējumam, visticamāk, neizveidotos.

9. Pieaicinātās personas – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Dr. iur. Jānis Kārklīņš un Mg. iur. Pauls Zeņķis – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

Pakārtotās saistības būtība tiekot skaidrota ar pakārtotības jēdzienu. Pakārtotība nozīmējot, ka maksātnespējas gadījumā (vai aizņēmēja likvidācijas gadījumā) sākumā tiek apmierināti visi augstāku kārtu kreditoru (tostarp to, kuru prasījuma tiesības izriet no noguldījuma) prasījumi, tad – pakārtoto prasījumu turētāju prasījumi un visbeidzot – pamatkapitāla devēju prasījumi.

Vēsturiski būtiskākā atšķirība starp jebkuru citu līgumu un pakārtoto saistību līgumu esot tāda, ka pakārtoto saistību līguma gadījumā līdz ar pamatsaistību tiek nodibināta arī pakārtota saistība, ar kuru persona, kas aizdevusi savus līdzekļus komersantam, apņemas neprasīt šā aizdevuma ātrāku atdošanu, kā arī piekrist būt pieskaitīta vienai no pēdējām kreditoru kārtām gadījumā, ja attiecīgais komersants īstenos maksātnespējas, likvidācijas vai reorganizācijas procedūru. Tādējādi jau sākotnējā šā institūta attīstības posmā esot atzīts, ka nav pieļaujama tāda situācija, kuras ietvaros subordinētu saistību apmierinājums tiktu saņemts pirms tam, kad apmierinātas "parastās" saistības.

Atbilstoši Kredītiestāžu likuma 1. panta 59. punktam kreditori, kuru prasījumi izriet no subordinētām saistībām, esot nostatīti daudz nelabvēlīgākā stāvoklī iepretim "parastiem" kreditoriem. Risks, ka kreditors pakārtotās saistības izpildījumu var nekad nesaņemt, attaisnojoties pakārtoto saistību ekonomiskajā aspektā, tas ir, tajā apstākļi, ka prasījumi, kas izriet no pakārtotajām saistībām (aizdevumiem, obligācijām u. c.), parasti ietver arī īpaši augstas, kreditoram izdevīgas procentu likmes. Citiem vārdiem, kreditors, uzņemoties lielāku risku, potenciāli gūstot lielāku labumu.

Faktiski prasījuma pakārtotība sākoties nevis līdz ar maksātnespējas vai likvidācijas procesa uzsākšanu, bet gan jau daudz agrāk. Aizdevējam, noslēdzot līgumu, tas esot jāapzinās, jo par riska uzņemšanos viņš saņemot lielāku peļņu, nekā saņemtu vienkārša noguldījuma gadījumā. Primāri šāda

nelabvēlība, ko persona uzņemas ciest par īpaši lielo ienesīgumu, atspoguļojoties tajā apstākļī, ka kreditoram nav līdzekļu, ar ko panākt sava aizdevuma ātrāku atmaksu, un kreditors komersanta likvidācijas, maksātnespējas vai reorganizācijas gadījumā savu prasījumu izpildījumu saņems tikai pēc visu "parasto" kreditoru, bet pirms akcionāru prasījumu apmierināšanas.

Minētās atšķirības starp pakārtotajām saistībām un "parastām" saistībām (piemēram, noguldījumu) ļaujot secināt, ka pakārtotās saistības no parastām saistībām galvenokārt un pēc būtības nošķir pakārtotā to apmierināšanas kārtība, nevis kādas tiesiskā regulējuma nianse. Tātad, ja pakārtotā saistība radusies aizdevuma līguma noslēgšanas ceļā, pret šo saistību visupirms esot jāattiecas kā pret saistību, kas izriet no aizdevuma līguma, un tikai tad, kad tas ir nozīmīgi (piemēram, likvidācijas gadījumā, kad jāapmierina kreditoru prasījumi), esot vērts papildus analizēt arī radušās saistības pakārtotos aspektus.

No pakārtotā aizdevuma (atšķirībā no noguldījuma) radusies saistība neesot tāda, no kuras izrietētu beznosacījumu naudas atdošanas pienākums. Minētais atdošanas pienākums esot nosacīts, proti, atkarīgs no aizņēmēja mantiskā stāvokļa un sekām, kas var iestāties saistības izpildes rezultātā. Turpretim noguldījuma gadījumā noguldītājs naudas līdzekļus pamatā esot tiesīgs atprasīt katrā laikā.

Tādējādi pakārtoto saistību kreditors neesot tiesīgs pieprasīt saistības izpildi – naudas atmaksu –, ja ar to var tikt apdraudēta parādnieka maksātpēja (savukārt pats parādnieks neesot tiesīgs atmaksu piedāvāt). Turklāt šis noteikums esot attiecināms ne tikai uz galveno parādu, bet arī uz atlīdzību par kapitāla lietošanu (procentiem) un esot spēkā visā tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā. Zināmā aspektā vienošanās par pakārtotības klauzulu tiesību izpratnē varot tikt uzskatīta par līgumu, kas noslēgts par labu trešajām personām – visiem pārējiem kreditoriem.

Visi atbalsta pasākumi balstoties uz trim faktoriem – uzņēmuma dzīvotspēju, sloga sadales principu un konkurenci. Tādējādi atbalstam vajagot būt ierobežotam līdz nepieciešamajam minimumam un kapitāla daļu turētājiem un atbalsta saņēmējam vajagot sniegt atbilstošu ieguldījumu pārstrukturēšanas izmaksās no saviem resursiem.

Ja valsts ir iesaistījies tādās komercsabiedrības glābšanā un restrukturēšanā, kura bez atbalsta, visticamāk, kļūtu maksātnespējīga, un tieši valsts atbalsta rezultātā komercsabiedrība var sekmīgi turpināt savu darbību, taisnīguma principam neatbilstu tāda situācija, ka subjekti, kuri saņēmuši vislielāko labumu tad, kad komercsabiedrība strādāja labi, nepiedalās tās glābšanā un restrukturēšanā. Tādējādi apstrīdētais regulējums nodrošinot to, ka pakārtoto saistību subjekti nesāņem nepamatotu labumu no komercsabiedrībai sniegtā atbalsta un uzņemas

samērīgu nastu salīdzinājumā ar to slogu, kuru uzņemas nodokļu maksātāji, valstij sniedzot minēto atbalstu komercsabiedrībai.

Tāad atbalsts tiekot piešķirts ar mērķi aizsargāt nevis ikvienu ar kredītiestādi saistītu personu, bet tikai noguldītājus. Proti, tā kā atbalsts tiek sniegts no valsts budžeta līdzekļiem, kas ir visas sabiedrības kopīga manta, tas tiekot piešķirts visas sabiedrības interesēs. Līdz ar to atbalsta mērķis esot aizsargāt sabiedrību – noguldītājus –, nevis atsevišķas personas – kredītiestādes akcionārus vai pakārtoto saistību kreditorus.

Vispārīgais kredītiestādes kreditoru prasījumu apmierināšanas regulējums paredzot, ka kredītiestādes pakārtoto saistību kreditori un akcionāri tiek aizsargāti daudz mazākā mērā nekā noguldītāji. Šis princips esot atspoguļots Kredītiestāžu likuma 139.²–139.⁵ pantā. Tādējādi arī atbalsta atmaksa esot veicama pirms pakārtoto saistību kreditoru un akcionāru prasību apmierināšanas. Valstij neesot pienākuma ar atbalsta mehānismu nodrošināt to, ka pakārtoto saistību kreditori un akcionāri saņem savu prasījumu apmierinājumu. Ja kredītiestāde nespēj atmaksāt atbalstu, tad neesot pamata apmierināt pakārtoto saistību kreditoru un akcionāru prasījumus.

Tāad pastāvot risks, ka kreditors pakārtotās prasījuma tiesības nevarēs īstenot tādēļ, ka parādniekam nepietiks naudas līdzekļu. Taču īpašuma tiesības negarantējot pasargāšanu no komercdarbības riska. Valstij neesot pienākuma novērst īpašuma vērtības zudumu tirgus faktoru ietekmē. Arī pašlaik neviens likums negarantējot to, ka komersants savus prasījumus vienmēr varēs īstenot.

Aizliegums pakārtoto saistību kreditoriem iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu pirms atbalsta atmaksāšanas esot uzskatāms par loģisku un atbilstošu, ņemot vērā pakārtoto saistību raksturu. Apstrīdētais regulējums nodrošinot to, ka atbalstu saņēmušās komercsabiedrības maksātnespējas process netiek izmantots kā līdzeklis pakārtoto saistību kreditoru un akcionāru mantisko interešu nodrošināšanai. Savukārt regulējums, kas pieļauj atbalstu saņēmušās komercsabiedrības izslēgšanu no komercreģistra neatkarīgi no tā, ka nav atmaksāts atbalsts vai nav izpildītas pakārtotās saistības, esot loģisks solis, ar ko tiekot nodrošināta šādas komercsabiedrības izslēgšana no komercreģistra, neīstenojot maksātnespējas procesu.

10. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Māris Onževs – norāda, ka Kontroles likuma 8. panta pirmajai daļai nav konstatējams atpakaļejošs spēks, jo laikā, kad šī norma stājusies spēkā, vēl neesot iestājies pienākums atmaksāt Pieteikumu iesniedzējam tā noguldījumu.

Noguldījuma atmaksas aizliegums attiecībā uz līgumsaistībām, kuras nodibinātas starp Pieteikumu iesniedzēju un AS "Reverta" pirms 2014. gada

1. jūlija (kad stājās spēkā Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa), bet kuru izpildes pienākums iestājies pēc Kontroles likuma pieņemšanas, esot vērtējams kā pieņemts ar tūlītēju spēku laikā. Aizdevuma atmaksa esot vienreizēja rīcība, kam attiecībā uz Pieteikumu iesniedzēju bija jānotiek saskaņā ar noslēgtā aizdevuma līguma nosacījumiem pēc Kontroles likuma spēkā stāšanās.

Arī šādas tiesību normas varot aizskart privātpersonu tiesisko palāvību, jo īpaši tādas tiesību normas, kas ietekmē privātpersonu, tai skaitā Pieteikumu iesniedzēja, tiesiskās attiecības un iegūtās tiesības. Šādā gadījumā esot būtiski izvērtēt, cik pamatoti ir Pieteikumu iesniedzēja argumenti par viņa ieguldījumu subordinētajā kapitālā kā iespējami zema riska finanšu darījumu, turklāt ar iespēju paļauties gan uz procentu, gan pamatsummas atmaksu. Šāda veida ieguldījumi esot uzskatāmi par paaugstināta riska darījumiem, kas desmit gadu laikā var tikt pakļauti tiesiskā regulējuma izmaiņām, jo īpaši gadījumos, kad mainījušies arī faktiskie apstākļi (kredīta saņēmējs nokļuvis ievērojamās saistību izpildes grūtībās).

Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa regulējot tāda uzņēmuma likvidācijas procesu, kuram ir sniegts atbalsts, taču tas nav atmaksāts. Proti, apstrīdētais regulējums nosakot speciālu izņēmumu no vispārējā komerciesību principa, ka likvidējamās ir tikai tādas komercsabiedrības, kuras izpildījušas visas saistības pret saviem kreditoriem. No laika aspekta raugoties, esot būtiski nejaukt kopā divas atšķirīgas tiesiskās sekas – tiesības likvidēt komersantu bez saistību izpildes, no vienas puses, un aizliegumu izpildīt pakārtotās saistības pirms atbalsta atmaksas, no otras puses. Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa regulējot tikai komercsabiedrību likvidāciju pirms tam, kad tās izpildījušas saistības pret saviem kreditoriem. Tādēļ, lai noskaidrotu, vai tiesību normai ir atpakaļejošs spēks, esot jāpārbauda, vai ar šo normu regulētās tiesiskās attiecības (šajā gadījumā – AS "Reverta" likvidācija) ir uzsāktas, turpinātas vai pabeigtas pirms Kontroles likuma 8.¹ panta otrās un trešās daļas pieņemšanas.

Lēmums par AS "Reverta" likvidāciju pieņemts 2017. gada 29. maijā, tas ir, vairāk nekā trīs mēnešus pēc Kontroles likuma 8.¹ panta otrās un trešās daļas pieņemšanas un spēkā stāšanās. Tādējādi AS "Reverta" likvidācija saskaņā ar Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu no laika aspekta esot veikta ar turpmāk vērstu spēku. Atpakaļejošs spēks būtu konstatējams, ja AS "Reverta" likvidācija būtu bijusi pabeigta pirms 2017. gada 2. februāra (kad tika pieņemta Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa), taču atkal atsāktā atbilstoši jaunajiem Kontroles likuma noteikumiem. Savukārt tūlītējs spēks būtu konstatējams, ja AS "Reverta" likvidācija būtu uzsākta pirms 2017. gada 2. februāra, bet vēl nebūtu pabeigta un attiecīgi likvidācijas process būtu turpināms saskaņā ar Kontroles likuma 8.¹ panta otro un trešo daļu.

No laika aspekta likvidācijas procesu regulējošām tiesību normām neesot tādas nozīmes attiecībā uz Pieteikumu iesniedzēja tiesisko pašāvību kā tiesību normām, kuras pēc būtības aizliedz izpildīt jau pirms to pieņemšanas uzņemtas pakārtotās saistības, kamēr atbalstu saņēmušais komersants nav izpildījis savas saistības pret valsti kā kreditoru (Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa). Savukārt attiecībā uz procedūru regulējošām normām, tādām kā Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa, demokrātiskā tiesiskā valstī pastāvot plašāka rīcības brīvība regulējumu mainīt pat likvidācijas procesa laikā.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors Mg. iur. Gaidis Bērziņš – norāda, ka gan Kredītiestāžu likums, gan Kontroles likums regulē saistību izpildes kārtību kredītiestādes likvidācijas gadījumā. Apstrīdētā regulējuma mērķis esot bijis panākt to, ka, cik vien tas iespējams, tiek atmaksāts sniegtais atbalsts. Attiecīgās tiesību normas esot uzskatāmas par speciālajām tiesību normām un tādējādi esot piemērojamas no to spēkā stāšanās brīža.

Maksātnespējas likums neregulējot pakārtoto saistību izpildi. Ja maksātnespējas procesā tiktu atzīts kreditora prasījums, kas izriet no pakārtotās saistības, šāds prasījums pēc Kontroles likuma 8. panta pirmās un otrās daļas spēkā stāšanās tiktu apmierināts tikai pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, bet pirms akcionāru prasījumu apmierināšanas – ar nosacījumu, ka ir pilnībā atmaksāts saņemtais atbalsts. Attiecīgi tādā gadījumā, ja naudas līdzekļu trūkuma dēļ atbalsts netiktu pilnībā atmaksāts, parādnieks tiktu izslēgts no reģistra neatkarīgi no tā, vai būtu vai nebūtu spēkā Kontroles likuma 8.¹ panta trešā daļa.

Kredītiestāžu maksātnespējas process būtiski neatšķiroties no citu juridisko personu maksātnespējas procesa. Pieteikumu iesniedzēja situācijā kredītiestādes maksātnespējas procesu, pēc kura pasludināšanas tiktu uzsākta kredītiestādes likvidācija, varētu uzskatīt par labvēlīgāku tiesisko situāciju, ņemot vērā to, ka Kredītiestāžu likuma 59.⁶ pantā noteiktie ierobežojumi uz Pieteikumu iesniedzēju netika attiecināti. Tomēr tas pilnībā negarantētu Pieteikumu iesniedzēja prasījuma apmierināšanu. Turklāt šādā šķietami labvēlīgākā tiesiskā situācijā Pieteikumu iesniedzējs bijis tikai līdz brīdim, kad spēkā stājās Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa. Līdz ar to AS "Parex banka" maksātnespēja, kas visdrīzāk iestātos tādā gadījumā, ja attiecīgajā laikā tai netiktu sniegts atbalsts, varētu tikt uzskatīta par Pieteikumu iesniedzējam vislabvēlīgāko tiesisko, bet ne faktisko situāciju.

Komerclikums tieši neregulējot pakārtotās saistības un to izpildi. Tomēr tādā gadījumā, ja kredītiestāde tiek reorganizēta par kapitālsabiedrību, attiecīgo saistību izpildes procesā esot jāņem vērā to nodibināšanas pamats un attiecīgās saistības jēga, kas noteikta speciālajā

tiesību normā – Kredītiestāžu likuma 1. panta pirmās daļas 59. punktā. Šāda veida saistību izpilde līdz Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas (speciālā tiesību norma) spēkā stāšanās brīdim notiktu kopā ar pārējo saistību izpildi atbilstoši likvidatora sagatavotajam likvidācijas plānam. Tātad Pieteikumu iesniedzējam labvēlīgāka tiesiskā un faktiskā situācija būtu AS "Reverta" likvidācijas process līdz brīdim, kad stājas spēkā Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa. Arī tādā gadījumā, ja AS "Reverta" likvidācija būtu turpināma atbilstoši Maksātnespējas likumam, uz Pieteikumu iesniedzēju būtu attiecināmi Kontroles likuma 8. panta pirmajā daļā un 8.¹ panta otrajā daļā noteiktie ierobežojumi saistību izpildes prasīšanai.

12. Pieaicinātā persona – LL. M. Jūlija Jerņeva – norāda: no lēmuma Nr. 2015/162 neizriet, ka Latvijai būtu bijis iespējams paust tādas apņemšanās, kuru rezultātā pakārtoto saistību kreditori atgūtu savus līdzekļus pilnībā vai daļēji pirms tam, kad tiek atmaksāts atbalsts. Tomēr atbalsta apstiprināšana Eiropas Komisijā nenozīmē, ka nav jāizvērtē paziņoto pasākumu saderīgums ar pamattiesībām, ciktāl uz šiem pasākumiem attiecas Eiropas Savienības tiesības. Šāds vērtējums esot pieļaujams un veicams dalībvalsts tiesā.

Eiropas Savienības atbalsta regulējuma mērķis esot aizsargāt veselīgu konkurenci un nodrošināt tirgus stabilitāti. Tomēr šā procesa ietvaros valstij esot jā rūpējas, lai pakārtoto saistību kreditori necieš lielākus zaudējumus par tiem, kādus tie ciestu maksātnespējas gadījumā. Konkrētajā gadījumā esot iespējams, ka valsts apņemšanās, kuru tā pati formulējusi un iesniegusi Eiropas Komisijai apstiprināšanai un kuras rezultātā pieņemta Kontroles likuma 8.¹ panta otrā un trešā daļa, bija nepieciešama tikai tādēļ, ka netika pienācīgi ievērota atbalsta paziņošanas procedūra. Saeima neesot paskaidrojusi, kādēļ Pieteikumu iesniedzēja stāvoklis nebūtu labāks tādā gadījumā, ja atbalsts netiktu sniegts. Tādēļ, iespējams, pastāvējuši arī citi, pret pakārtoto saistību kreditoriem saudzīgāki un Eiropas Savienības tiesībām atbilstoši risinājumi.

Samērīguma testa ietvaros esot jāizvērtē tas, vai un cik lielā mērā AS "Parex banka" restrukturizācijas plāna nepilnības (ieskaitot, iespējams, neizsvērtu pakārtoto kreditoru sadali starp AS "Citadele banka" un AS "Reverta") un nesamērīgi lielāka atbalsta atmaksas sloga pārlikšana uz AS "Reverta" varētu novest pie apņemšanās neatbilstības Eiropas Savienības tiesībām, īpaši pie Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Harta) 17. panta pārkāpuma vai attiecīgi Satversmes 105. panta pārkāpuma. Tāpat varētu tikt vērtēts, kāda ietekme uz izskatāmo lietu ir tam apstāklim, ka sloga sadale uzlikta vienīgi AS "Reverta", lai gan lēmums Nr. 2015/152 attiecas arī uz AS "Citadele banka" sniegto atbalstu.

Latvijas rīcība, nepaziņojot par papildu atbalstu, esot būtiski ierobežojusi, ja pat ne iznīcinājusi iespējas pārliecināt Eiropas Komisiju par to, ka sloga sadales prasības varētu nepiemērot vai varētu piemērot saudzīgākus pasākumus. LESD prasībām atbilstoša un savlaicīga Latvijas rīcība būtu varējusi būtiski uzlabot Pieteikumu iesniedzēja stāvokli. Saeimas argumenti par nepieciešamību izpildīt Eiropas Komisijas prasības esot vērtējami kontekstā ar to apstākli, ka visas apņemšanās formāli piedāvājusi tieši pati Latvija, bet Eiropas Komisija lēmusi vien par to pieņemšanu vai noraidīšanu.

Tāpat būtu vērtējams, kāda ietekme ir tam faktam, ka Latvija Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu pieņēmusi priekšlaicīgi, proti, jau desmit mēnešus pirms Eiropas Komisijas noteiktā termiņa (2015. gada 30. aprīlis). Attiecīgās normas pieņemšana vēlāk, pat ja tas nozīmētu pienākumu izpildīt no Termiņnoguldījuma līguma izrietošās saistības, būtu pieļaujama un Eiropas Savienības tiesībām atbilstoša. Tomēr šāda priekšlaicīga prasību pārņemšana neesot pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām.

13. Pieaicinātā persona – LL. M. Uģis Zeltiņš – norāda, ka apstrīdētais regulējums nav pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām.

Apstrīdētā regulējuma pieņemšana esot saistīta ar lēmumu Nr. 2015/162, un tas sasniedzot ar šo lēmumu fiksēto mērķi – neatmaksāt subordinētos aizdevumus, ja vien nav atmaksāts viss atbalsts.

Apstrīdētā regulējuma piemērošanas sekas esot subordinētā kapitāla pilnīga novirzīšana zaudējumu segšanai. Šādas sekas principā atbilstot Banku darbības paziņojuma 40.–46. punktam.

Princips "nevienu kreditora stāvoklis netiek pasliktināts" nozīmējot, ka sloga dalīšanas pasākumiem nevajadzētu pasliktināt kreditora situāciju salīdzinājumā ar to situāciju, kādā viņš būtu tad, ja atbalsts netiktu sniegts. Šis princips nenozīmējot, ka sloga sadalē iesaistītā kreditora prasījumam jātiek apmierinātam vienā kārtā ar citiem kreditoriem.

Dalībvalsts apņemšanās, uz kuras pamata Eiropas Komisija atļāvusi šīs dalībvalsts ierosinātu atbalsta pasākumu, esot attiecīgā pasākuma sastāvdaļa un tārad esot obligāti izpildāma. Latvijai esot pienākums izpildīt apņemšanās, kas iekļautas lēmumā Nr. 2015/162, tostarp apņemšanos līdz atbalsta atmaksai neatmaksāt piešķirtos un vēl neatmaksātos kredītus (pamatsummu) no pārmantoto subordinēto aizdevumu vidus. Šīs apņemšanās izpildei lēmums Nr. 2015/162 liekot izvēlēties kādu no trim šādiem līdzekļiem: ar tiesību aktu tiek noteikts aizliegums veikt maksājumus; prasījums tiek kapitalizēts, bet bez balsstiesībām; prasījums tiek norakstīts. Eiropas Savienības tiesības Latvijai, bez šaubām, ļāvušas izvēlēties jebkuru no šiem trim līdzekļiem. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, Latvija izvēlējusies pirmo no minētajiem līdzekļiem.

Arī tā ietvaros Latvijai, protams, bijusi rīcības brīvība, jo esot iespējami dažādi juridiskie saistoša rīkojuma radīšanas mehānismi. Apstrīdētais regulējums esot viens no šādiem mehānismiem.

Dalībvalsts institūcijas, tai skaitā tiesas, nevarot lemt par Eiropas Savienības institūciju aktu likumību. Latvijas dalība Eiropas Savienībā esot balstīta prezumpcijā, ka Eiropas Savienības institūcijas nodrošina augstu pamattiesību aizsardzības līmeni.

Persona, kuru Eiropas Savienības institūcijas akts skar tieši un individuāli, šo aktu varot pārsūdzēt Eiropas Savienības Tiesā, un tas esot darāms divu mēnešu laikā no akta publicēšanas, paziņošanas vai iegūšanas. Izskatāmajā lietā liegums atmaksāt subordinēto kapitālu tā īpašnieku neapšaubāmi skarot. Liegums valstij neatstājot rīcības brīvību attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, tāpēc aizskārums esot tiešs. Liegums attiecoties uz konkrētu, iepriekš nosakāmu personu loku, tāpēc aizskārums esot individuāls. Tādējādi subordinētā kapitāla īpašniekam esot bijušas tiesības pārsūdzēt lēmumu Nr. 2015/162. Tiesvedībā Eiropas Savienības Vispārējā tiesā un, ja nepieciešams, Eiropas Savienības Tiesā būtu bijis iespējams vērtēt šā lēmuma atbilstību pamattiesībām, tostarp principam "nevienu kreditora stāvoklis netiek pasliktināts", un citām Eiropas Savienības tiesību normām. Ja personai ir neapšaubāmas tiesības Eiropas Savienības institūcijas aktu pārsūdzēt, tad pārsūdzēšana esot obligāts priekšnoteikums lēmuma likumības apšaubīšanai arī nacionālajā tiesā. Pretējā gadījumā tiktu apiets tam noteiktais divu mēnešu termiņš no lēmuma publicēšanas, paziņošanas vai nonākšanas aizskartās personas rīcībā.

Lēmums Nr. 2015/162 būtu savietojams ar citādu regulējumu, taču regulējumam jebkurā gadījumā vajagot būt tādām, kas nodrošina subordinētā kapitāla neatmaksāšanu pirms tam, kad ir atmaksāts atbalsts. Ja teorētiski nav iespējams tāds iznākums, ka AS "Reverta" varētu iegūt naudas līdzekļus sniegtā atbalsta pilnīgai atmaksai, tad arī neesot tādu alternatīvu risinājumu, kas Pieteikumu iesniedzēju aizskartu mazāk.

14. Pieaicinātā persona – *Mg. iur. Solvita Harbaceviča* – norāda, ka apstrīdētais regulējums atbilst sloga sadales principam.

Tirgus dalībniekiem neatkarīgi no to formas neesot subjektīvu tiesību saņemam atbalstu, savukārt valstīm neesot tiesību to piešķirt. Šīs tiesības esot iegūstamas tikai ar noteiktiem materiāliem un procesuāliem nosacījumiem, kas reglamentēti Eiropas Savienības tiesību normās. Eiropas Komisija vērtējot atbalsta saderīgumu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, vadoties no LESD ietvertajiem kritērijiem, kā arī Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas judikatūras un pašas Eiropas Komisijas izstrādātajām vadlīnijām (paziņojumiem).

Kreditoru diferenciācija esot dažādās dzīves situācijās un tiesību jomās sastopama leģitīma prakse. Savukārt valstij, vadoties no principa "neviens kreditors nav sliktāks par citiem", būtu jānodrošina tas, ka pakārtoto saistību kreditori ekonomiskā ziņā nesaņems mazāku summu par to, kādu būtu saņēmuši, ja atbalsts nebūtu piešķirts. Atbalsts kredītiestādei esot devis iespēju vismaz cerēt uz daļēju tajā ieguldīto resursu atgūšanu.

Eiropas Savienības Tiesas judikatūra liecinot par to, ka bieži dalībvalstu apņemšanās un Eiropas Komisijas izvirzītie nosacījumi nav skaidri nošķirami. Dalībvalstis bieži vien kā savas apņemšanās pārņemot Eiropas Komisijas izvirzītos nosacījumus. Arī lēmumā Nr. 2015/162 ietvertās Latvijas apņemšanās neesot uzskatāmas par tās autonomu gribu, bet visdrīzāk esot vismaz daļēji radušās Eiropas Komisijas prasību rezultātā.

Ņemot vērā vispārējo atbalsta aizliegumu, esot secināms, ka Eiropas Komisija nenoliedzami ir stiprās procesuālās pozīcijās, lemjot par atbalsta atbilstību Eiropas Savienības iekšējam tirgum. Latvijas pozīciju šo sarunu kontekstā noteikti esot sarežģījis fakts, ka pēdējā lēmumā ietvertie atbalsta pasākumi nebija oficiāli paziņoti Eiropas Komisijai.

No procesa loģikas izrietot, ka valsts apņemas pildīt noteiktas saistības, lai varētu sniegt atbalstu. Tātad arī valsts apņemšanās būtībā esot atbalstāmā uzņēmuma interesēs. No Eiropas Savienības tiesību viedokļa Latvijai vajadzējis pieņemt apstrīdēto regulējumu. Tas esot bijis ne vien nepieciešams, bet arī atbilstošs visu procesā tieši vai netieši iesaistīto personu, tostarp Pieteikumu iesniedzēja, interesēm.

Secinājumu daļa

15. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja Satversmes tiesa konstatē, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst šā likuma 20. panta piektās daļas prasībām. Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punkts noteic: izskatot pieteikumu, kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu.

Satversmes tiesa 2015. gada 13. oktobrī pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2014-36-01, kurā tika vērtēta Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstība Satversmes 105. pantam (turpmāk – lieta Nr. 2014-36-01). Arī izskatāmajā lietā ir apstrīdēta Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstība Satversmes 105. pantam.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normas satversmības izvērtēšanas pēc būtības (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 10. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesai visupirms jāpārbauda, vai prasījums par Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 105. pantam jau nav izspriests.

15.1. Pieteikumu iesniedzējs norāda, ka prasījumu nevar uzskatīt par izspriestu, jo ir mainījušies gan tiesiskie, gan faktiskie apstākļi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tā izspriež lietu, izvērtējot apstākļus, kas pastāv sprieduma taisīšanas brīdī, un šajos konkrētajos apstākļos un konkrētajā brīdī prasījums ir izspriests un par to nav pieļaujama jaunas lietas ierosināšana. Tomēr spriedums konkrētā lietā neaptver izmaiņas, kas var notikt pēc tā pasludināšanas. Tāpēc atsevišķos gadījumos, konstatējusi, ka pastāv būtiski jauni apstākļi, Satversmes tiesa var izvērtēt tādu prasījumu, kas reiz jau ir izspriests. Savukārt, lemjot par to, vai konkrētais prasījums nav izspriests, vērā ņemama ne vien attiecīgā sprieduma nolēmumu daļa, bet arī spriedumā izdarītie secinājumi un tiesību sistēmas attīstība laikā pēc sprieduma pasludināšanas (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.4. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 17.2. punktu*).

Lai izvērtētu, vai prasījums jau nav izspriests, jānoskaidro, vai: 1) prasījums formāli ir izspriests; 2) prasījums ir mainījies pēc būtības; 3) pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.1.–10.5. punktu*).

15.2. Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa kopš sprieduma pieņemšanas lietā Nr. 2014-36-01 nav grozīta. Tātad šī norma gan laikā, kad pieņemts spriedums lietā Nr. 2014-36-01, bija spēkā, gan šobrīd ir spēkā nemainītā redakcijā. Līdz ar to prasījums šajā daļā formāli ir izspriests.

Lietā Nr. 2014-36-01 Satversmes tiesa secināja, ka Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa liedz komercsabiedrībai pildīt no Termindepozīta līguma izrietošās saistības uz laiku, kamēr tā saņem atbalstu, un atbilstoši šai normai pieteikumu iesniedzēji nevar realizēt savas prasījuma tiesības uz procentu saņemšanu. Tādējādi Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa tika vērtēta kā pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesību ierobežojums Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā. Satversmes tiesa apstrīdēto normu atzina par atbilstošu Satversmes 105. pantam un norādīja, ka tā ir uzskatāma par līdzekli, ar kuru valsts var panākt to, ka ieguldītie līdzekļi tiek pēc iespējas izlietoti sabiedrības interešu nodrošināšanai, kā arī to, lai pakārtoto saistību subjekti, kas paši uzņēmušies komercdarbības risku, negūst nepamatotu labumu no valsts sniegtā atbalsta. Lietderīga valsts budžeta līdzekļu izlietošana un iespējami ātrāka šo līdzekļu atgūšana ir visas sabiedrības interesēs (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15. un 22. punktu*).

Izskatāmajā lietā ir konstatēti no lietas Nr. 2014-36-01 apstākļiem atšķirīgi faktiskie apstākļi, un ir izteikti jauni apsvērumi par Satversmes 105. panta tvērumu. Proti, Pieteikumu iesniedzējs norāda, ka Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 105. pantam, jo esot skaidrs, ka Termindepozīta līguma pamatsumma viņam netiks atmaksāta. To neapstrīd arī Saeima. Izskatāmajā lietā vērtējams, vai ar apstrīdēto regulējumu noteiktais ierobežojums, kas liedz saņemt noguldījuma pamatsummas atmaksu, aizskar Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu vai ceturrtā teikuma tvērumā esošās pamattiesības. Turklāt Pieteikumu iesniedzējs lūdzis izvērtēt Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 105. pantam kopsakarā ar Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās palāvības principu.

Tādējādi prasījums par Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 105. pantam nav atzīstams par jau izspriestu.

Līdz ar to tiesvedība šajā prasījuma daļā ir turpināma.

16. Pieteikumu iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu uzdot jautājumus Eiropas Savienības Tiesai prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai.

Pirmkārt, esot būtiski noskaidrot, vai Eiropas Savienības tiesības paredz pienākumu dalībvalstīm ieviest tiesību normas, kas paredz sloga sadales principu. Otrkārt, vai tāds tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram tiekot dzēstas pakārtotās saistības, ir saderīgs ar LESD 107. pantu, Hartas 17. pantu un tiesiskās palāvības principu. Treškārt, vai Pieteikumu iesniedzējam kā AS "Reverta" pakārtoto saistību kreditoram bija jāpārsūdz lēmums Nr. 2015/162, un vai šā lēmuma nepārsūdzēšana ietekmē Pieteikumu iesniedzēja iespējas un tiesības vērsties dalībvalsts tiesā ar lūgumu pārbaudīt šīs valsts regulējuma tiesiskumu.

16.1. LESD 267. pants noteic, ka Eiropas Savienības Tiesas kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par Eiropas Savienības līgumu interpretāciju un Eiropas Savienības tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju. Ja jautājums sakarā ar to radies kādas dalībvalsts tiesā ierosinātā lietā un šī tiesa uzskata, ka tai sprieduma taisīšanai vajadzīgs Eiropas Savienības Tiesas nolēmums par šo jautājumu, šī tiesa var lūgt, lai Eiropas Savienības Tiesa sniegt šādu nolēmumu. Ja šāds jautājums radies lietā, ko izskata dalībvalsts tiesa, kuras lēmumi saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nav pārsūdzami, tad šai tiesai jāvēršas Eiropas Savienības Tiesā.

Satversmes tiesas nolēmumi nav pārsūdzami, tāpēc gadījumā, kad lietas iznākums ir atkarīgs no Eiropas Savienības tiesību aktu iztulkošanas, Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai konkrēto jautājumu jau iepriekš nav izskaidrojusi Eiropas Savienības Tiesa, vai attiecīgajos tiesību aktos noteiktais ir tik skaidrs, ka nerada nekādas saprātīgas šaubas, un jālemj,

vai ir nepieciešams saņemt prejudiciālu nolēmumu no Eiropas Savienības Tiesas (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 14. punktu*).

16.2. Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka nepieciešamība vērsties Eiropas Savienības Tiesā izriet no tā, ka lietas dalībniekiem un pieaicinātajām personām ir atšķirīgi viedokļi par Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 19. jūlija sprieduma lietā C-526/14 "*Kotnik and Others*" un Eiropas Savienības tiesību interpretāciju.

Protams, ka jebkurā tiesvedības procesā lietas dalībniekiem ir atšķirīgi viedokļi. Taču tas vien nevar būt pamats vērsties Eiropas Savienības Tiesā. Katrā konkrētā tiesību strīdā tiesas uzdevums ir noskaidrot, kuras puses izvirzītie argumenti ir pamatoti un kuras – ne.

Eiropas Savienības Tiesa ir konstatējusi, ka Eiropas Savienības regulējumu par atbalstu veido arī Banku darbības paziņojums un no tā izrietošais sloga sadales princips un tas atbilst LESD 107.–109. pantam (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 19. jūlija sprieduma lietā C-526/14 "Kotnik and Others" 60. punktu*). No Banku darbības paziņojuma 46. punkta izriet princips "neviens kreditors nav sliktāks par citiem". Eiropas Savienības regulējumā par valsts atbalstu noteiktais ir skaidrs un nerada saprātīgas šaubas. Tas, vai izskatāmajā lietā Pieteikumu iesniedzējs līdz ar atbalsta sniegšanu sākotnēji AS "Parex banka" un pēc tās reorganizācijas AS "Reverta", tika nostādīts sliktākā stāvoklī, nekā būtu bijis, ja atbalsts netiktu sniegts, tiks vērtēts šajā spriedumā. Atbildi uz šo jautājumu Satversmes tiesa var sniegt bez vērsšanās Eiropas Savienības Tiesā.

Savukārt jautājums par personas tiesībām pārsūdzēt Eiropas Komisijas lēmumu ir jau risināts Eiropas Savienības Tiesā. No Eiropas Savienības Tiesas judikatūras izriet: ja personai, kura vēlas apstrīdēt Eiropas Komisijas lēmumu, pamatojoties uz LESD 263. panta ceturto daļu, neapšaubāmi ir *locus standi*, tai šis tiesību aizsardzības līdzeklis jāizmanto. Tomēr tas neietekmē minētajai personai piešķirto iespēju apstrīdēt to valsts tiesību aktu likumību, ar kuriem tiek izpildīts Eiropas Savienības tiesību akts, kompetentajās valsts tiesās (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 25. jūlija sprieduma lietā C-135/16 "Georgsmarienhütte and Others" 18. un 22. punktu*). Tādējādi tas, ka Pieteikumu iesniedzējs nav apstrīdējis lēmumu Nr. 2015/162, neietekmē viņa tiesības prasīt apstrīdētā regulējuma satversmības izvērtēšanu.

Līdz ar to lūgums par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai ir noraidāms.

17. Saeima ir norādījusi, ka ne visa Kontroles likuma 8.¹ panta otrā daļa ierobežo Pieteikumu iesniedzēja pamattiesības. Proti, minētās normas 3. punkts neattiecas uz pakārtoto saistību kreditoriem, bet paredz aizliegumu komercsabiedrības dalībniekiem izmaksāt likvidācijas kvotas.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajai daļai konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Personas pamattiesību aizskārums parasti pastāv, ja tiesību norma, kuru persona uzskata par neatbilstošu augstāka juridiska spēka normām, tai ir piemērota. Tomēr pamattiesību aizskārums var tikt konstatēts arī gadījumos, kad apstrīdētā norma personai nav piemērota, bet pastāv tāds apstākļu kopums, kas ļauj Satversmes tiesai pārliecināties par aizskāruma esamību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 21.1. punktu*).

Kontroles likuma 8.¹ panta otrā daļa nosaka vairākus ierobežojumus, kas ievērojami tādas komercsabiedrības likvidācijas procesā, kura saņem atbalstu. Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktā ir noteikti aizliegumi, kas attiecas uz Pieteikumu iesniedzēju kā pakārtoto saistību kreditoru. Savukārt saskaņā ar Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 3. punktu līdz atbalsta atmaksāšanai ir aizliegts komercsabiedrības dalībniekiem (akcionāriem, biedriem, īpašniekiem) izmaksāt likvidācijas kvotas.

No lietas materiāliem izriet, ka Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 3. punkts Pieteikumu iesniedzējam nav piemērots. Turklāt arī pats Pieteikumu iesniedzējs ar apstrīdēto regulējumu radīto aizskārumu uzskata par tādu, kas viņam kā pakārtoto saistību kreditoram ierobežo Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantā ietvertās pamattiesības.

Tādējādi Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 3. punkts nav attiecināms uz Pieteikumu iesniedzēju un nevar radīt viņam pamattiesību aizskārumu. Attiecīgi tiesvedības turpināšana šajā prasījuma daļā nav iespējama.

Līdz ar to, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, tiesvedība lietā par Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 3. punkta atbilstību Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam ir izbeidzama.

18. Kā izriet no konstitucionālajā sūdzībā sniegtās argumentācijas, Pieteikumu iesniedzējs iebilst pret to, ka ar Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu un 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu (turpmāk arī – apstrīdētās normas) ir aizskartas viņa Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī pārkāpts varas dalīšanas princips.

Atbilstoši Satversmes tiesas likumam personas pamattiesību aizskārums citstarp ir konstatējams tad, ja personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības, proti, apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01 5. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa noskaidros, vai apstrīdētās normas skar tādas Pieteikumu iesniedzēja pamattiesības, kas ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā, un vai ir konstatējams varas dalīšanas principa pārkāpums.

18.1. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: "Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā."

Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka jēdziens "taisnīga tiesa" ietver divus aspektus: "taisnīga tiesa" kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un "taisnīga tiesa" kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā šī lieta tiek izskatīta. Valsts izveidotajai tiesu institūciju sistēmai jābūt neatkarīgai, objektīvai un kompetentai (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 22.3. punktu*). Jēdziens "taisnīga tiesa" ir interpretējams kopsakarā ar Satversmes 6. nodaļu, citstarp Satversmes 86. pantu, kas noteic, ka tiesu var spriest tikai tie orgāni, kuriem šīs tiesības piešķir likums, un tikai likumā paredzētā kārtībā (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.2. punktu*).

Tikai neatkarīga tiesu vara var nodrošināt taisnīgu tiesas procesa rezultātu, kas ir tiesiskuma pamats (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 7.2. punktu*).

Satversmes 83. pantā ietvertais tiesnešu neatkarības princips prasa, lai tiesu sistēma nodrošinātu gan tiesas neatkarību kopumā, gan arī tiesneša neatkarību katrā konkrētajā lietā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 17.3. punktu, 2016. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2016-01-01 10.3. punktu un 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 15.2. punktu*). Nav iespējams nodrošināt nepieciešamo neatkarību, ja tiesu vara kopumā nav brīva no izpildvaras vai likumdevēja nepamatotas ietekmes vai politiska spiediena (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 8. punktu*).

Ja lietu tiesā izskata Satversmē un likumā "Par tiesu varu" noteiktajā kārtībā iecelts vai apstiprināts tiesnesis, tad prezumējams, ka tiesnesis lietas izskatīšanā būs neatkarīgs un objektīvs un spēs nodrošināt tiesas procesa un pieņemto nolēmumu taisnīgumu (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2016-01-01 10.3. punktu*).

Savukārt varas dalīšanas princips nozīmē, ka visa valsts darbība pēc savas būtības funkcionāli ir iedalīta trijos darbības veidos jeb valsts varas funkcionālos atzaros – likumdošanas varā, izpildvarā un tiesu varā. Trim varas atzariem piederīgo valsts institūciju kompetenču sadalījums, kas veido varas dalīšanas principa jeb "līdzsvara un atsvara" sistēmu, ir noteikts Satversmē (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-06-01 11. punktu*). Varas dalīšanas mērķis ir personas pamattiesību

un demokrātiskas valsts iekārtas nodrošināšana, garantējot līdzsvaru un savstarpēju kontroli starp valsts varas institūcijām (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 6.1. punktu*).

Tādējādi Satversmes 92. panta pirmajā teikumā nostiprinātais jēdziens "taisnīga tiesa" pats par sevi nozīmē to, ka lieta tiks izskatīta neatkarīgā tiesā. Atbilstoši varas dalīšanas principam tiesai lieta jāizskata bez izpildvaras vai likumdevēja varas ietekmes vai politiska spiediena. Jēdziens "taisnīga tiesa" neliedz citiem valsts varas atzariem pildīt savas funkcijas, ciktāl tas atbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām. No varas dalīšanas principa izriet prasība valsts varas atzariem līdzdarboties un mijiedarboties tādā veidā, ka tiek respektēta katra valsts varas atzara autonomija un netiek apdraudēta neviena valsts varas atzara svarīgu funkciju veikšana. Būtiski ir tas, lai visi valsts varas atzari pienācīgi veiktu savas funkcijas.

Citāda situācija arī būtu pretrunā ar starpinstitutionālās lojalitātes principu, kas atvasināts no varas dalīšanas principa un demokrātiskas tiesiskas valsts institūcijām ir jāievēro savstarpējās attiecībās. Demokrātiskās tiesiskās valstīs konstitucionālajiem orgāniem ir pienākums savstarpējās attiecībās ievērot cita konstitucionālā orgāna kompetenci (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.3.1. punktu*).

18.2. Pieteikumu iesniedzējs Satversmes 92. panta pirmā teikuma un varas dalīšanas principa pārkāpumu saskata tajā apstākļi, ka apstrīdētās normas tika pieņemtas laikā, kad vispārējās jurisdikcijas tiesas izskatīšanā bija viņa prasība civillietā Nr. C04433312 pret AS "Reverta" par pienākumu pildīt pakārtotās saistības. Savukārt Saeima norāda, ka likumdevējs nevar nodrošināt to, ka pirms likuma normas pieņemšanas kāda persona nebūs vērsusies tiesā saistībā ar tām tiesiskajām attiecībām, kuras paredzēts regulēt ar attiecīgo likuma normu.

Tiesu varas uzdevums ir gādāt, lai, izskatot konkrētu lietu, tiktu nodrošināta Satversmes normu, likumu un citu normatīvo aktu īstenošana, vispārējo tiesību principu un cilvēka pamattiesību ievērošana. Tiesiskā valstī tieši tiesas ir atzīstamas par efektīvāko mehānismu, kas, izvērtējot katru gadījumu individuāli, var konstatēt, vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp konkrētās personas tiesībām un sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-06-01 11. punktu*).

Savukārt likumdevējas varas galvenais uzdevums ir likumu pieņemšana. Likumdošanas funkcija ir normatīvo tiesību aktu pieņemšana, regulējot indivīda un valsts rīcību saskaņā ar sabiedrības mērķiem un radot tiesisko ietvaru valsts varas realizēšanai.

Tas, ka likumdevējs ir pieņēmis tiesību normas, kas attiecas uz tiesību subjektiem un to savstarpējām attiecībām, par ko ir strīds tiesā, neskar Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteikto, ka konkrētais strīds tiks

izskatīts taisnīgā tiesā. Katras tiesību normas pieņemšanas pamatā ir kādi apstākļi, reaģēšanu uz kuriem likumdevējs ir uzskatījis par nepieciešamu. Likumdevējam ir jāreaģē uz tiesisko attiecību veidošanos un attīstību valstī.

Turklāt atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 1. punktam tiesai gadījumā, ja tā uzskatījusi, ka kāda no civillietā Nr. C04433312 piemērojamām normām neatbilst Satversmei, tostarp liedz tai spriest taisnīgu tiesu, bija jāvērsas ar pieteikumu Satversmes tiesā.

Tiesa lietas izspriešanā nav saistīta un ierobežota tikai ar lietas dalībnieku lūgumiem. Proti, tiesai arī pēc savas iniciatīvas ir jāveic piemērojamo tiesību normu konstitucionalitātes pārbaude. Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka, nodrošinot Satversmes normām atbilstošāko, taisnīgāko un lietderīgāko rezultātu, tiesību normas piemērotājam ir piešķirtas tiesības noteikt piemērojamo tiesību normu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01 7. punktu*). Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver piemērojamās tiesību normas atrašanu un atbilstošu iztulkošanu jeb interpretācijas metožu izmantošanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, judikatūras un tiesību doktrīnas izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-16-01 13. punktu*).

No izskatāmās lietas materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka apstrīdētās normas būtu liegušas kādai no triju instanču tiesām, izskatot civillietu Nr. C04433312, pildīt tās konstitucionālo pienākumu – spriest taisnīgu tiesu.

Ņemot vērā minēto, jāatzīst, ka apstrīdētās normas nerada varas dalīšanas principa pārkāpumu un neskar Pieteikumu iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu, kas ietvertas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā. Līdz ar to tiesvedības turpināšana šajā prasījuma daļā nav iespējama.

Līdz ar to, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, tiesvedība lietā par Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas, 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas atbilstību varas dalīšanas principam un Satversmes 92. panta pirmajam teikumam ir izbeidzama.

19. Pieteikumu iesniedzējs lūdz izvērtēt vairāku tiesību normu atbilstību vairākām Satversmes normām.

Ja apstrīdēta vairāku tiesību normu atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*).

19.1. Izskatāmajā lietā ir izvērtējama gan Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas, gan 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas satversmība.

Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa nosaka aizliegumu pildīt pakārtotās saistības, sākot ar atbalsta piešķiršanas brīdi un beidzot ar šā atbalsta sniegšanas beigām. Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa ir jāpiemēro gadījumā, kad tiek konstatēts, ka atbalsts nav pilnībā atmaksāts un līdz atbalsta sniegšanas termiņa beigām netiks atmaksāts. Konstatējot šādus apstākļus, komercsabiedrības darbība ir izbeidzama un tiek uzsākts tās likvidācijas process, kurā jāievēro Kontroles likuma 8.¹ panta otrajā un trešajā daļā noteiktais.

Saeima ir norādījusi, ka Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa un 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa ir savstarpēji saistītas tiesību normas (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 36. lp*). Tieslietu ministrija norādījusi, ka Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa ir loģisks šā likuma 8. panta pirmās daļas turpinājums (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 98. lp*).

Kontroles likuma 8. panta otrā daļa noteic, kas ir pakārtotās saistības. Proti, tās ir tiesības un pienākumi, tai skaitā aizdevuma procentu izmaksas pienākums, ko komercsabiedrībai rada aizdevums (neatkarīgi no noslēgtā darījuma veida) un kas aizdevējam, pamatojoties uz noslēgto darījumu ar komercsabiedrību, dod tiesības atprasīt aizdevumu pirms termiņa tikai komercsabiedrības maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā un pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, taču pirms dalībnieku vai akcionāru prasījumu apmierināšanas. Savukārt apstrīdētās normas nosaka pakārtoto saistību izpildes ierobežojumus konkrētos gadījumos. Tās regulē vairākus secīgus jautājumus, kas var rasties saistībā ar pakārtoto saistību izpildi tajā gadījumā, kad valsts ir sniegusi atbalstu. Apstrīdētajās normās viscaur atspoguļojas pakārtoto saistību īpašais raksturs un no tā izrietošās sekas, kas skar šo saistību kreditorus atbalsta sniegšanas gadījumā.

Vienīgais apstāklis, kas apstrīdētās normas savstarpēji nošķir, ir tas, vai komercsabiedrība, kas saņem atbalstu, turpina darbību, vai ir jālemj par tās izbeigšanu. Taču neatkarīgi no tā, vai atbalsta sniegšanas laikā ir konstatējama iespēja komercdarbību turpināt un atjaunot vai nepieciešamība izbeigt komercdarbību un komercsabiedrību likvidēt, apstrīdētās normas konsekvēnti nosaka prasību nepildīt pakārtotās saistības, pirms tam, kad ir nokārtotas saistības pret valsti. Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa šos jautājumus regulē jau kopš atbalsta piešķiršanas brīža un arī turpmāko laiku, savukārt 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa šos jautājumus regulē tādā situācijā, kad nepieciešams komercsabiedrību likvidēt. Tātad minētās Kontroles likuma 8.¹ panta normas ir 8. panta pirmajā daļā noteiktā

ierobežojuma turpinājums situācijā, kad tiek veikta attiecīgās komercsabiedrības likvidācija.

Kā izriet no izskatāmās lietas materiāliem, pēc atbalsta sniegšanas AS "Parex banka" situācija ir attīstījusies tādā veidā, ka uz Pieteikumu iesniedzēju attiecināmas visas apstrīdētās normas. Proti, vispirms ir vispār aizliegts pildīt no Termindepozīta līguma izrietošās saistības, un šis aizliegums turpina pastāvēt arī AS "Reverta" likvidācijas procesa laikā (*sk., piemēram, lietas materiālu 1. sēj. 1.–10., 39.–41. lp un 65.–75. lp*). Šis process noslēgsies ar AS "Reverta" izslēgšanu no publiskā reģistra, kā to paredz Kontroles likuma 8.¹ panta trešā daļa. Tādējādi apstrīdētās normas attiecībā uz Pieteikumu iesniedzēju veido vienotu tiesisko regulējumu, sākotnēji aizliedzot pildīt no Termindepozīta līguma izrietošās saistības un visbeidzot paredzot iespēju arī šo saistību neizpildes gadījumā izslēgt AS "Reverta" no publiskā reģistra.

Visas apstrīdētās normas ierobežo pakārtoto saistību pildīšanu un tādējādi ir savstarpēji cieši saistītas. Tāpēc Satversmes tiesa izvērtēs šo normu kā vienota regulējuma satversmību. Tomēr, lai arī apstrīdētās normas ir vērtējamas kā vienots regulējums, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai katra no tām ir pieņemta pienācīgā likumdošanas kārtībā un kā katras normas spēks laikā varēja ietekmēt Pieteikumu iesniedzēja tiesisko paļāvību.

19.2. Pieteikumu iesniedzējs norāda, ka apstrīdētās normas aizskar viņam Satversmes 105. pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu, kā arī pārkāpj Satversmes 1. pantā ietvertu tiesiskās paļāvības principu. Pieteikumu iesniedzēja apsvērumi par iespējamo tiesiskās paļāvības principa pārkāpumu ir saistīti ar viņa norādītajiem argumentiem par Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu. Proti, Pieteikumu iesniedzējs esot paļāvies uz to, ka Termindepozīta līgumā norādītajā termiņā, 2015. gada 12. maijā, viņam tiks atmaksāta noguldījuma pamatsumma – 15 miljoni *euro*.

Izvērtējot kādas tiesību normas atbilstību no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, jāņem vērā tas, ka šo principu izpausme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Arī apstrīdētās normas raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā ietekmē Satversmes tiesas īstenoto kontroli. Tādējādi, ja lietā apstrīdēta tiesību normas atbilstība gan tiesiskās paļāvības principam, gan arī Satversmes 105. pantam, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.3. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst arī Satversmes 91. pantam. No pieteikumos ietvertajiem argumentiem un citiem lietas materiāliem izriet, ka lietas pamatjautājums ir saistīts ar to, vai

pakārtoto saistību izpildes ierobežojums gadījumā, kad komercsabiedrība saņēmusi atbalstu, atbilst Satversmes 105. pantam un Satversmes 1. panta nostiprinātajam tiesiskās palāvēības principam.

Tādējādi visupirms Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam, bet pēc tam atbilstību Satversmes 91. pantam.

20. Satversmes 105. pants nosaka: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību."

Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas paredz īpašuma tiesību atsavināšanu, jo viņam jau vairāk nekā piecus gadus faktiski esot atņemtas jebkādas tiesības rīkoties ar sev piederošo īpašumu. Savukārt Saeima šādam apgalvojumam nepiekrīt. Saeima norāda, ka ar apstrīdētajām normām attiecībā uz pakārtoto saistību kreditoriem, tostarp Pieteikumu iesniedzēju, esot nodrošināts tikai un vienīgi tas, ka viņi negūst turpmāku nepamatotu labumu no atbalsta piešķiršanas.

20.1. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vienīgi ar īpašuma tiesībām. Ar "tiesībām uz īpašumu" saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas. Īpašuma tiesības ietver arī līgumu tiesības ar ekonomisku vērtību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu*). Par īpašumu var tikt uzskatīti ļoti dažādi prasījumi, proti, tādi prasījumi, kuru izpildi varētu pieprasīt, ja pastāv skaidrs tiesisks pamats (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu un 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*). Arī nākotnes ienākumi uzskatāmi par īpašumu tad, ja tie jau ir nopelnīti vai pastāv prasība, kuru var apmierināt (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15. punktu*).

Vispārīgi Pieteikumu iesniedzējam ir prasījuma tiesības uz Termindepozīta līguma izpildi. Šāds prasījums ir "īpašums" 105. panta izpratnē.

Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu. Savukārt šā panta ceturtais teikums paredz valstij tiesības noteiktos gadījumos īpašuma tiesības arī atņemt (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-08-01 13. punktu*). Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi un ceturtais teikums paredz

atšķirīgus ierobežojuma tiesiskuma izvērtēšanas kritērijus, tādēļ nosakāms, kura no šīm normām attiecināma uz apstrīdētajām normām (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-113-0106 15. punktu*).

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu demokrātiskas tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību aizsardzības samazināšanas (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 18. punktu*).

20.2. Satversmes 105. panta saturs ir noskaidrojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu, kā arī tā piemērošanas praksi.

Konvencijas Pirmā protokola 1. pants nosaka:

"Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz sava īpašuma izmantošanu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek publiskajās interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem.

Iepriekšminētie noteikumi neierobežo valsts tiesības pieņemt likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu."

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ietver trīs atsevišķus noteikumus: pirmais, kas ietverts pirmajā teikumā un kam piemīt vispārīgs raksturs, nosaka tiesības uz īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu; otrais noteikums, kas ietverts otrajā teikumā, regulē īpašuma atņemšanu un paredz tai zināmus nosacījumus; trešais noteikums, kas ietverts trešajā teikumā, piešķir valstīm pilnvaras kontrolēt īpašuma izmantošanas kārtību saskaņā ar vispārējām interesēm. Tomēr visi šie noteikumi ir savstarpēji saistīti – otrais un trešais noteikums attiecas uz iejaukšanos īpašuma tiesību netraucētā īstenošanā, un tādēļ tie ir jāinterpretē, ņemot vērā pirmajā noteikumā nostiprināto principu (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 1999. gada 28. oktobra sprieduma lietā "Brumărescu v. Romania", pieteikums Nr. 28342/95, 76. punktu, un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1982. gada 23. septembra*

sprieduma lietā "*Sporrong and Lönnroth v. Sweden*", pieteikumi Nr. 7151/75 un Nr. 7152/75, 63. punktu).

Gadījumā, kad personas īpašuma tiesības saskaņā ar likumu ir "dzēstas", Eiropas Cilvēktiesību tiesa personas sūdzību skatis saskaņā ar otro noteikumu, kas attiecas uz īpašuma atņemšanu. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir atzīts: lai izņemtu, vai ir notikusi īpašuma atņemšana, jāņem vērā ne tikai tas, vai notikusi oficiāla īpašuma atsavināšana vai īpašuma tiesību nodošana, bet arī jāizpēta faktiskā situācija. Tā kā Konvencijas mērķis ir garantēt praktiskas un efektīvas tiesības, ir jāpārliciecinās par to, vai īpašuma tiesības nav atsavinātas *de facto* (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1982. gada 23. septembra sprieduma lietā "*Sporrong and Lönnroth v. Sweden*", pieteikumi Nr. 7151/75 un Nr. 7152/75, 63. punktu un 1999. gada 28. oktobra sprieduma lietā "*Brumărescu v. Romania*", pieteikums Nr. 28342/95, 76. punktu).

20.3. Satversmes tiesa lietā Nr. 2014-36-01 jau ir atzinusi: tas, ka samazinās iespējamie ienākumi no procentiem par kapitāla lietošanu, vai pat neiespējamība saņemt atlikušos procentu maksājumus nenozīmē, ka pēc būtības tiktu atsavinātas prasījuma tiesības uz procentu saņemšanu. Minētais īpašums – proti, prasījuma tiesības uz procentu saņemšanu – tiek saglabāts, jo valsts pēc apstrīdētās normas pieņemšanas to nepārņem savā īpašumā, kā tas būtu gadījumā, ja īpašums tiktu piespiedu kārtā atsavināts sabiedrības vajadzībām (sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15.2. punktu).

Izskatāmajā lietā Pieteikumu iesniedzējs uzsver, ka viņam ir atņemtas prasījuma tiesības uz Terminādepozīta līguma pamatsummas atmaksu, un tādēļ atšķirībā no tā, kas tika secināts lietā Nr. 2014-36-01, ir atzīstams tas, ka notikusi īpašuma tiesību atsavināšana Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē.

Apstrīdētās normas paredz īpašuma izmantošanas ierobežojumu uz laiku no atbalsta piešķiršanas līdz atbalsta sniegšanas beigām, kā arī gadījumā, kad ir uzsākts komercdarbības likvidācijas process, – līdz brīdim, kad ir pilnībā atmaksāts saņemtais atbalsts. Vienlaikus apstrīdētās normas paredz arī potenciālu pakārtoto saistību kreditoru prasījumu dzēšanu. Taču šo saistību dzēšana izriet nevis no tā, ka valsts ir sniegusi atbalstu, bet gan no tā, ka, pabeidzot likvidācijas procesu, komercsabiedrībai nav pakārtoto saistību kreditoru prasījumu apmierināšanai pietiekamu naudas līdzekļu. Proti, Kontroles likuma 8.¹ panta trešā daļa paredz nevis prasījuma tiesību atņemšanu pakārtoto saistību kreditoriem, bet gan to, ka pat tādā gadījumā ja šie prasījumi nav apmierināti, likvidācijas process ir pabeidzams, un komercsabiedrība ir izslēdzama no publiskā reģistra. Turklāt atbilstoši šai normai arī atbalsta neatmaksāšana nav šķērslis tam, lai komercsabiedrība, pabeidzot likvidācijas procesu, tiktu izslēgta no publiskā reģistra.

Tādējādi apstrīdētās normas paredz nevis pakārtoto saistību kreditoru prasījuma tiesību atsavināšanu, bet gan šo tiesību izmantošanas ierobežošanu uz noteiktu laiku. Tas, vai pakārtoto saistību kreditors faktiski varēs šīs tiesības izmantot, ir atkarīgs no tā, kā attīstīsies situācija pēc atbalsta sniegšanas, proti, no tā, vai komercsabiedrībai būs pietiekami finanšu līdzekļi.

Īpašuma tiesību atsavināšana Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē nevar būt atkarīga tikai no konkrētā gadījuma faktiskajiem apstākļiem. Proti, nav iedomājama tāda situācija, ka konkrētais īpašums ar tiesību normu tiek un tajā pašā laikā netiek atsavināts. Lai atzītu, ka īpašums ticis vai tiek piespiedu kārtā atsavināts sabiedrības vajadzībām, ir nepieciešama tāda valsts rīcība, kas vērsta uz konkrētā īpašuma atņemšanu. Taču apstrīdētās normas šādu valsts rīcību neparedz.

Tādējādi apstrīdētās normas ir aplūkojamas nevis Satversmes 105. panta ceturtā teikuma, bet gan šā panta pirmo triju teikumu tvērumā.

Līdz ar to apstrīdētās normas pakārtoto saistību kreditoram ierobežo Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteiktās tiesības uz īpašumu.

21. Noskaidrojot, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesību ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jāvērtē:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 18. punktu*).

22. Lai izvērtētu to, vai Pieteikumu iesniedzēja īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 25. punktu*).

23. Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka, pieņemot Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, ir pārkāpts labas likumdošanas princips. Viņa iebildumi

pret minētās normas pieņemšanu būtībā ir saistīti ar to, ka tā esot pieņemta steigā un bez pienācīga izvērtējuma. Likumdevējs neesot veicis nekāda veida izskaidrojošus pētījumus, sociālās ietekmes izvērtējumu, riska prognozes un novērtēšanas pasākumus. Likumdevējs neesot arī apsvēris visus konkrētā tiesiskā regulējuma ieviešanai un izpildei nepieciešamos pasākumus.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2014-36-01 jau vērtēja apstrīdētās normas pieņemšanas procesu, tostarp argumentus par tās pieņemšanu steidzamības kārtībā un likumdevēja veikto izvērtējumu par tās atbilstību augstāka juridiska spēka normām. Tiesa atzina, ka tika veikts izvērtējums par Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas nepieciešamību un atbilstību Satversmei un Latvijas starptautiskajām saistībām. Atbildīgā komisija ir vērtējusi Finanšu ministrijas iesniegtos dokumentus un uzklaušījusi Saeimas Juridiskā biroja pārstāvjus un nozares speciālistus. Kaut arī Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa apspriesta ļoti īsā laikā, tā pieņemta, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību un procedūru (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 17. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējs, pamatojot labas likumdošanas principa pārkāpuma esību, nav norādījis tāds pēc būtības jaunus argumentus, kas nebūtu izvērtēti lietā Nr. 2014-36-01. Turklāt izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa ir izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī pietiekami skaidri formulēta.

Tādējādi ar Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu paredzētais īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

24. Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka ar Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu radītais ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo esot pārkāpts labas likumdošanas princips.

24.1. Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa pieņemta ar 2017. gada 2. februāra likumu "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā".

Likumprojekts Nr. 589/Lp12 "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā" (turpmāk – Grozījumu likumprojekts) tika iesniegts Saeimai 2016. gada 1. jūnijā un izskatīts trijos lasījumos. Grozījumu likumprojekts pirmajā lasījumā tika izskatīts 2016. gada 29. jūnijā, otrajā lasījumā – 2016. gada 22. decembrī un trešajā lasījumā – 2017. gada 2. februārī. Grozījumu likumprojekta izskatīšanas laikā par to saņemti atbildīgās komisijas un Saeimas Juridiskā biroja sagatavotie priekšlikumi, kas apspriesti Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas sēdēs (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 9.–10. lp un 23.–29. lp*). Grozījumu likumprojekta izskatīšanas

gaitā gan Finanšu ministrija, gan Tieslietu ministrija iesniedza atzinumus par Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas atbilstību Satversmes 105. pantam un samērīguma principam (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 15.–16. lp un 19.–22. lp*).

Likums "Grozījumi Komercedarbības atbalsta kontroles likumā" pieņemts 2017. gada 2. februārī un izsludināts 2017. gada 16. februārī oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 36. Tādējādi Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa ir izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktā, kā arī trešajā daļā ietvertais aizliegums no atbalsta piešķiršanas brīža līdz atbalsta sniegšanas beigām pildīt pakārtotās saistības ir formulēts pietiekami skaidri. Tādējādi persona var izprast no šīm normām izrietošo tiesību saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

Lietas dalībnieki ir vienisprātis, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa ir normas, kas ir izsludinātas un pieejamas atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, kā arī pietiekami skaidri formulētas.

24.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdošanas procesam ne vien jāatbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, bet arī jāveicina personu uzticēšanās valstij un tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01 21.3. punktu*). Likumdošanas procesā jāievēro vispārējie tiesību principi, Satversmē un Saeimas kārtības rullī reglamentētie procesuālie priekšnoteikumi un prasības. Likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, un jāsaskaņo likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam.

No labas likumdošanas principa izrietošās prasības ir labas likumdošanas principa konkretizācijas elementi, kas citstarp dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams. Šīs prasības ir jāievēro, nosakot jebkuru pamattiesību ierobežojumu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

Ar labas likumdošanas principu nav saprotams nekas tāds, kas varētu nepamatoti kavēt nepieciešamā regulējuma pieņemšanu. Laba likumdošana nozīmē arī to, ka likumdevējs var efektīvi lemt par valstij nozīmīgiem jautājumiem, par attiecībām, kas izveidojušās, un par to noregulējumu. Pretējā gadījumā likumdošanas process nevis veicinātu, bet gan mazinātu personu uzticēšanos valstij un tiesībām. Būtiski ir tas, vai likumdošanas

process kopumā dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešams.

24.3. Pieteikumu iesniedzējs norāda, ka likumdevējs, pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu, nav izvērtējis šo normu atbilstību Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai, kā arī nav veicis šo normu ieviešanai nepieciešamo izpēti, nav apsvēris to saderību ar jau pastāvošo regulējumu, kā arī šo normu ietekmi uz Pieteikumu iesniedzēju. Pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu, likumdevējs neesot apsvēris tiesiskā regulējuma ieviešanai un izpildei nepieciešamos pasākumus.

Grozījumu likumprojekta anotācijā norādīts, ka piedāvātais regulējums tieši izriet no Eiropas Savienības izdotajām vadlīnijām un pamatnostādņēm, kas ir par pamatu atbalsta atzīšanai par saderīgu ar iekšējo tirgu. Tādējādi esot nepieciešams izstrādāt un pieņemt regulējumu par to komercsabiedrību likvidēšanu, kuras saņēmušas atbalstu un kurām Eiropas Komisijas lēmumā par atbalsta saderību ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu ir noteikts termiņš, līdz kuram tās likvidējamās. Tā tiekot nodrošināta lēmuma Nr. 2015/162 ievērošana un novērsta pakārtoto saistību pildīšana pirms tam, kad pilnībā ir atmaksāts atbalsts (*sk. likumprojekta "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā" anotācijas I daļas 2. punktu, pieejama: <http://titania.saeima.lv/>*).

Izskatot Grozījumu likumprojektu, Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija 2016. gada 15. jūnijā lūdza Tieslietu ministriju sagatavot izvērtējumu par Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas atbilstību Satversmes 105. pantam (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 14. lp*). Tieslietu ministrija to sagatavoja 2016. gada 4. jūlijā (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 15.–16. lp*). Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija 2016. gada 20. septembra sēdē, sagatavojot Grozījumu likumprojektu izskatīšanai Saeimas sēdē pirmajā lasījumā, lūdza Finanšu ministriju sniegt papildu izvērtējumu par Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas atbilstību Satversmes 105. pantam (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 3.–5. lp*). Finanšu ministrija atzinumu sagatavoja 2016. gada 4. oktobrī (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 19.–22. lp*).

Finanšu ministrija sākotnēji viedokli par Grozījumu likumprojektu sniedza Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 20. septembra sēdē, skaidrojot, ko ar šo likumprojektu paredzēts regulēt un tā nepieciešamību, tostarp, ka tas izriet no prasībām, kas noteiktas Eiropas Savienības tiesību aktos (*sk. Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 20. septembra sēdes audioierakstu lietas materiālu 7. sēj*). Tāpat minētajā komisijas sēdē pēc Tieslietu ministrijas atzinuma saņemšanas ir uzklusāta šī ministrija un Saeimas Juridiskais birojs, un ir notikušas

diskusijas (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 4.–5. lp*). Finanšu ministrijas un Tieslietu ministrijas atzinumi vērtēti arī Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 13. decembra sēdē, un ir uzklusīta Finanšu ministrija (*sk. lietas materiālu 7.sēj. 9.–11. lp un Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 13. decembra sēdes audioierakstu lietas materiālu 7. sēj*).

Saeimas 2016. gada 29. septembra sēdē, izskatot Grozījumu likumprojektu pirmajā lasījumā, ziņotāja deputāte Inguna Sudraba informēja deputātus par šā likumprojekta būtību, tostarp tika norādīts, ka likumprojektā paredzētais regulējums "nepieļauj Eiropas Savienības iekšējā tirgus kropļošanu tajā gadījumā, ja pakārtotie kreditori gūst atbalstu" (*sk. Saeimas 2016. gada 29. septembra sēdes stenogrammu, pieejama Saeimas likumprojektu reģistrā*). No Saeimas 2016. gada 22. decembra sēdes stenogrammas izriet, ka deputātiem bija zināmi Tieslietu ministrijas un Finanšu ministrijas atzinumi un to saturs (*sk. Saeimas 2016. gada 22. decembra sēdes stenogrammu, pieejama Saeimas likumprojektu reģistrā*).

Tādējādi Finanšu ministrijas un Tieslietu ministrijas veiktā Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas satversmības analīze un sniegtā informācija par Eiropas Savienības regulējumā noteiktajām prasībām atbildīgajā komisijā un arī Saeimas sēdēs tika izvērtēta.

Līdz ar to, pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu, likumdevēja rīcībā bija pietiekama informācija un tas ir vērtējis šo normu atbilstību gan Satversmei, gan Eiropas Savienības tiesībām.

Tādējādi ar Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu paredzētais īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

25. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – legītīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Ja ir noteikti personas tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu legītīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdētajās normās ietvertā pakārtoto saistību kreditoru īpašuma tiesību ierobežojuma legītīmais mērķis ir gan sabiedrības labklājības nodrošināšana, gan demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Savukārt Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka šā ierobežojuma legītīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība, bet Eiropas Savienības tiesības neesot Latvijai uzlikušas pienākumu pieņemt apstrīdētās normas. Tādējādi

to mērķis neesot ievērot saistības, kas izriet no Latvijas dalības Eiropas Savienībā.

Likumprojekta "Komerccarbības atbalsta kontroles likums" (turpmāk – Kontroles likuma projekts) izskatīšanas ietvaros, Finanšu ministrija iesniedza priekšlikumu par likuma 8. panta pirmo daļu. Finanšu ministrija šīs normas mērķi formulēja tā: "[...] nepieļaut komercsabiedrībām, kuras saņēmušas vai plāno saņemt atbalstu, kas tiek piešķirts finanšu grūtībās nonākušām komercsabiedrībām, un kurām ir pakārtotās saistības, primāri veikt nevis saņemtā atbalsta atmaksu, bet gan pakārtoto saistību izpildi, kas ir pretrunā ar sabiedrības un nodokļu maksātāju interesēm. [...] Atbilstoši likumprojektā noteiktajam tiek prezumēts, ka sniegtais atbalsts komercsabiedrībām tiks primāri izmantots komercsabiedrību darbības nodrošināšanai, nevis atsevišķu indivīdu mantisko interešu īstenošanai" (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 63. lp.*).

Savukārt Grozījumu likumprojekta anotācijā norādīts, ka šis likumprojekts paredz speciālu likvidācijas regulējumu attiecībā uz visām komercsabiedrībām, kuras saņēmušas atbalstu. Speciāla regulējuma izveide attiecībā uz šādām komercsabiedrībām ir pamatota ar svarīgām nodokļu maksātāju un visas sabiedrības interesēm – nepieļaut atbalstam piešķirtā finansējuma izmantošanu pakārtoto saistību izpildei, nevis saņemtā atbalsta atmaksai. Neizstrādājot un nepieņemot šādu speciālu regulējumu, valsts nesaņemtu atbalsta summas atmaksu. Tas nonāktu pretrunā ar lēmumā Nr. 2015/162 noteikto sloga sadales principu (*sk. likumprojekta "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā" anotācijas 1 daļas 2. punktu, pieejama: www.saeima.lv*).

No Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas izstrādes materiāliem izriet, ka arī tādos gadījumos, kad ir skaidrs, ka atbalsts netiks atgūts, un komercsabiedrība, kas saņēmusi atbalstu, tiek likvidēta, ir nepieciešams nodrošināt sloga sadales principa ievērošanu un to, ka valsts pēc iespējas atgūst ar atbalstu sniegtos līdzekļus. Šo normu nepieciešamība izriet no lēmuma Nr. 2015/162 (*sk. Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 20. septembra sēdes audioierakstu lietas materiālu 7. sēj*).

Ņemot vērā minēto, secināms, ka apstrīdēto normu pieņemšanas pamatā bija Eiropas Savienības izvirzītā prasība nepieļaut to, ka komercsabiedrības, kuras saņēmušas vai plāno saņemt atbalstu un kurām ir pakārtotās saistības, veic nevis saņemtā atbalsta atmaksu, bet gan pakārtoto saistību izpildi. Atbalsta sniegšana ir cieši saistīta ar Eiropas Savienības regulējumu. Vispārīgi šis jautājums ir regulēts LESD 107. un 108. pantā, un uz šo pantu pamata ir izdoti vairāki citi Eiropas Savienības tiesību akti, tostarp Banku darbības paziņojums, un pieņemts lēmums Nr. 2015/162.

Tādējādi apstrīdētajās normās noteiktais ierobežojums, kas liedz saņemt pakārtoto saistību pamatsummas atmaksu, atbilstoši Eiropas Savienības izvirzītajām prasībām kalpo mērķim nodrošināt to, ka pakārtoto saistību kreditori nesaņem nepamatotu labumu, valsts līdzekļi netiek izšķērdēti un atbalstā saņemtā naudas summa pēc iespējas atgriežas valsts budžetā. Šis ierobežojums vērsts uz to, lai tiktu nodrošinātas svarīgas nodokļu maksātāju un visas sabiedrības intereses. Ir būtiski tas, lai pakārtoto saistību kreditori uzņemtos samērīgu nastu salīdzinājumā ar to slogu, kuru uzņemas nodokļu maksātāji, kad komercsabiedrībai tiek sniegts atbalsts.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības nodrošināšana.

26. Konstatējot pamattiesību ierobežojuma legitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt ierobežojuma atbilstību samērīguma principam. Arī tiesiskās palāvēības princips prasa līdzsvarot personu tiesisko palāvēību ar sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu un 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 15. punktu*).

Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jānoskaidro:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legitīmā mērķa sasniegšanai;
2) vai nepastāv personu pamattiesības mazāk ierobežojoši (saudzējošāki) līdzekļi;

3) vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 23. punktu*).

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

27. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt legitīmo mērķi.

Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas neesot piemērotas līdzeklis sloga sadales principa ieviešanai. Savukārt Saeima norāda, ka apstrīdētās normas ir piemērotas legitīmā mērķa sasniegšanai. Ar tām esot panākts, ka tiek ievērotas Eiropas Savienības tiesību normas atbalsta jomā un atbalstu saņēmusi komercsabiedrība, cik vien tas iespējams, atmaksā šo atbalstu. Atgūtie naudas līdzekļi tiek ieskaitīti valsts budžetā un varot tikt izmantoti sabiedrības interesēs.

Jau kopš Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līguma, kas parakstīts Romā 1957. gada 25. martā, valsts atbalsta politika ir bijusi

konkurences politikas neatņemama sastāvdaļa, un Eiropas Komisijas uzdevums ir bijis novērst to, ka dalībvalstu piešķirtais atbalsts pārmērīgi kropļo konkurenci. Konkurences politika balstās uz domu, ka tirgus ekonomika ir labākā garantija dzīves apstākļu uzlabošanai Eiropas Savienībā tās pilsoņu labā, kas ir viens no Eiropas Savienības pamatmērķiem. Ir jāapzinās, ka atbalstu nākas finansēt nodokļu maksātājiem, un tas nozīmē alternatīvās izmaksas. Atbalsta sniegšana komercsabiedrībām nozīmē to, ka tiek atņemts finansējums citām politikas jomām. Valsts līdzekļi ir ierobežoti, un tie ir vajadzīgi daudziem svarīgiem mērķiem, piemēram, izglītībai, veselības aprūpei, valsts drošībai, sociālajai aizsardzībai un citiem (*sk. Eiropas Komisijas 2005. gada 7. jūnija Valsts atbalsta rīcības plāna 5., 6. un 8. punktu, pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/>*).

LESD 107. panta pirmā daļa paredz vispārēju aizliegumu dalībvalstīm piešķirt atbalstu. Tomēr šā panta otrajā un trešajā daļā ir noteikti gadījumi, kad atbalsts ir uzskatāms vai var tikt uzskatīts par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu. Viens no šādiem gadījumiem ir tas, kas paredzēts LESD 107. panta 3. punkta "b" apakšpunktā, proti, par saderīgu ar iekšējo tirgu var uzskatīt atbalstu, kas novērš nopietnus traucējumus kādas dalībvalsts tautsaimniecībā.

LESD 108. pants piešķir Eiropas Komisijai plašas pilnvaras lemt par atbalsta saderīgumu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu. Lai nodrošinātu šādu saderīgumu, Eiropas Komisija, pieņemot lēmumu par atbalstu, lēmumā var ietvert pasākumus, kas valstij jāveic. Konkrētajā gadījumā lēmums Nr. 2015/162 satur noteikumus par pasākumiem, kādi veicami konkurences izkropļojumu mazināšanai un sloga sadales nostiprināšanai. Eiropas Komisija lēmuma Nr. 2015/162 113. apsvērumā norādījusi, ka atbalsts tiks pārbaudīts, pamatojoties uz Banku darbības paziņojumu.

Kā izriet no Banku darbības paziņojuma 3. punkta, tas, kā arī visi atsevišķie lēmumi par atbalsta pasākumiem un shēmām, kas ietilpst šo paziņojumu darbības jomā, pieņemti, pamatojoties uz LESD 107. panta 3. punkta "b" apakšpunktu. Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka Banku darbības paziņojums nevar dalībvalstīm radīt autonomas saistības, bet ar to tikai tiek izvirzīti nosacījumi, kas jāievēro, lai nodrošinātu bankām finanšu krīzes apstākļos piešķirtā atbalsta saderību ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu. Tas Eiropas Komisijai ir jāņem vērā, īstenojot plašo rīcības brīvību, kas tai piešķirta saskaņā ar LESD 107. panta 3. punkta "b" apakšpunktu (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 19. jūlija sprieduma lietā C-526/14 "Kotnik and Others" 44. punktu*).

Citiem vārdiem sakot, Banku darbības paziņojums nav uzskatāms par tādu, kas uzliktu dalībvalstīm pienākumu veikt tā 40.–46. punktā paredzētos sloga sadales pasākumus. Tomēr Banku darbības paziņojumam ir autoritatīvs spēks un tas nozīmē, ka Eiropas Komisija visdrīzāk paziņoto

atbalstu vērtēs, ņemot vērā Banku darbības paziņojumā izvirzītos noteikumus un nosacījumus. Tikai izņēmuma gadījumā tā apstiprinās tādu atbalsta projektu, kas neatbilst Banku darbības paziņojumā noteiktajiem kritērijiem (*sal. sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 19. jūlija sprieduma lietā C-526/14 "Kotnik and Others."* 43. punktu).

Tas attiecas arī uz apstākļiem, kādi bija izveidojušies, sniedzot atbalstu AS "Parex banka", proti, lemjot par pasākumiem, kas nepieciešami, lai jau piešķirtais atbalsts tiktu atzīts par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu.

Banku darbības paziņojuma 40.–46. punktā citstarp kā atbalsta atļaušanas nosacījums ir paredzēts akcionāru un pakārtoto saistību kreditoru sloga sadalījums. Banku darbības paziņojuma 41. punktā noteikts: pēc tam, kad zaudējumu kompensēšanai izmantots pašu kapitāls, atbilstīgs sloga sadalījums parasti ietvers hibrīdkapitāla turētāju un pakārtoto parādu turētāju ieguldījumu. Hibrīdkapitāla un pakārtotā parāda turētājiem ir jāiegulda līdzekļi, lai maksimāli samazinātu kapitāla iztrūkumu. Šāds ieguldījums var būt vai nu pārvēršana pirmā līmeņa pamata kapitālā, vai instrumentu pamatsummas norakstīšana. Jebkurā gadījumā likumīgi iespējamā apmērā ir jānovērš saņēmēja naudas aizplūšana šādu vērstpapīru turētājiem.

Lēmuma Nr. 2015/162 72. apsvērumā citstarp norādīts, ka AS "Reverta" pārsniedza iepriekš apstiprinātās likviditātes summas daļēji tieši tā iemesla dēļ, ka pēc atbalsta saņemšanas joprojām tika veikti procentu maksājumi pakārtoto saistību kreditoriem. Lai novērstu to, ka no papildu atbalsta sniegšanas labumu gūtu pakārtoto saistību kreditori, šā lēmuma 73. apsvērumā Latvija apņēmas:

1) nodrošināt to, ka AS "Citadele" un AS "Reverta", kā arī to radniecīgie uzņēmumi nevienam savam subordinētajam kreditoram un akcionāram (kas nav pati Latvijas valsts vai ERAB) nemaksā procentus vai dividendes par esošajiem kapitāla instrumentiem, līdz un ja vien AS "Reverta" un/vai AS "Citadele banka" piešķirtais atbalsts būs pilnīgi atmaksāts un ja vien nepastāv juridisks pienākums to darīt. Ciktāl šāds juridisks pienākums pastāv, Latvija apņemas tos pēc iespējas drīz atcelt (katrā ziņā vēlākais līdz 2015. gada 30. aprīlim);

2) neatmaksāt nekādu piešķirtu un vēl neatmaksātu kredītsaistību pamatsummu no pārmantoto subordinēto aizdevumu vidus, ja vien un līdz viss AS "Reverta"/AS "Citadele banka" piešķirtais atbalsts būs pilnīgi atmaksāts;

3) veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka vēlākais līdz 2015. gada 30. aprīlim tiek ieviestas tiesību normas, kas nepieciešamas, lai varētu ievērot iepriekš minētās apņemšanās.

Kā izriet no lēmuma Nr. 2015/162 147., 156., 165., 166., 167. apsvēruma un 2. panta Eiropas Komisija ir pozitīvi vērtējusi šo apņemšanos un secinājusi, ka sniegtais atbalsts atbilst sloga sadales prasībām, kas izklāstītas Banku darbības paziņojumā.

Finanšu ministrija norāda: sloga sadales princips nodrošina to, ka finansiālās grūtībās nonākušai komercsabiedrībai radušos zaudējumu segšanā piedalās arī tās akcionāri un investori (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 5. lp. un 7. sēj. 41. lp.*). Apstrīdētās normas nodrošinot arī to, ka atbalsta veidā komercsabiedrībā ieguldītie finanšu līdzekļi tiek izmantoti sabiedrības vajadzībām un valsts attīstības nodrošināšanai, pēc iespējas novēršot to, ka no atbalsta, kas sniegts komercsabiedrībai, nepamatotu labumu gūst atsevišķas personas, kas šajā gadījumā ir pakārtoto saistību turētāji (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 5. lp.*).

Apstrīdētās normas nosaka aizliegumu pildīt pakārtotās saistības, tai skaitā aprēķināt, uzkrāt vai izmaksāt procentus vai citu atlīdzību, līdz pilnībā ir atmaksāts saņemtais atbalsts. Šāds aizliegums ir saskanīgs ar minēto Latvijas apņemšanos. Likumdevējam jāizvēlas tāds līdzeklis savu apņemšanos īstenošanai, kurš atbilstu Satversmei un Latvijas starptautiskajām saistībām. Latvija ir transponējusi principus un nosacījumus, kas tai bija jāievēro, lai Eiropas Komisija atzītu papildu atbalsta piešķiršanu par saderīgu ar Eiropas Savienības iekšējo tirgu, un līdz ar to nodrošinātu, ka atbalsts ir sniegts sabiedrības interesēs.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar atbalstu visa sabiedrība tiek pasargāta no negatīvajām sekām, ko varētu radīt komercsabiedrības neveiksmīga pārvaldīšana un sekojošā maksātnespēja. Sniedzot atbalstu, valsts iegūst kontrolējošu ietekmi uz komercsabiedrības finanšu līdzekļiem, tāpēc valstij ir jānodrošina tāda komercsabiedrības pārvaldīšana, lai pēc iespējas tiktu aizsargātas sabiedrības intereses. Ierobežojot komercsabiedrības tiesības pildīt pakārtotās saistības, tiek nodrošināta piešķirtā atbalsta izlietošana komercsabiedrības interesēs, proti, komercsabiedrības restrukturizācijai un normālas komercdarbības atjaunošanai, tādējādi nodrošinot arī to, ka komercsabiedrībā ieguldītie valsts finanšu līdzekļi pēc iespējas tiek izlietoti sabiedrības interesēs, turklāt tiek veicināta valsts ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšana (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 20. punktu*).

Komercsabiedrībai pēc atbalsta saņemšanas turpmāk jādarbojas tā, lai maksimāli optimizētu šā atbalsta atgūšanu un to atmaksātu valsts budžetā. Tādēļ ir nepieciešama sloga sadale un ierobežojumi, kas liedz pakārtoto saistību kreditoriem saņemt viņu prasījumu apmierinājumu. Taču ir iespējami gadījumi, kad tiek uzsākta konkrētās komercsabiedrības likvidācija. Arī šādā gadījumā ir būtiski veicināt valsts ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšanu. Sabiedrības interesēs ir nodrošināt, ka pakārtoto saistību

kreditori savu saistību apmierinājumu nesaņem visu to laiku, kamēr nav atmaksāts atbalsts.

Tādējādi ar apstrīdēto normu palīdzību tiek nodrošināta sabiedrības interešu aizsardzība.

Līdz ar to likumdevēja izmantotie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.

28. Apstrīdētajās normās noteiktie tiesību ierobežojumi ir nepieciešami, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*).

Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdēto normu leģitīmo mērķi var sasniegt vairākos citos, viņa pamattiesības mazāk ierobežojošos veidos. Savukārt Saeima norāda, ka Pieteikumu iesniedzēja norādītos alternatīvos līdzekļus nevar uzskatīt par saudzējošākiem leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļiem. Pieņemot apstrīdētās normas, likumdevējs esot vērtējis, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi, ar ko sasniegt leģitīmo mērķi. Tomēr neviens no šiem līdzekļiem mērķi nesasniedza tādā pašā kvalitātē.

28.1. Kā jau tika atzīts iepriekš šajā spriedumā, nepieciešamība pieņemt apstrīdētās normas izrietēja no Eiropas Savienības tiesībām. Tādējādi visupirms noskaidrojams, vai Banku darbības paziņojums un lēmums Nr. 2015/162 paredzēja valsts rīcības brīvību attiecīgo prasību ieviešanā.

Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka Banku darbības paziņojumā nav pieprasīts, lai tā 40.–46. punktā minētie sloga sadales pasākumi tiktu veikti kādā īpašā veidā vai kārtībā (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 30. oktobra sprieduma lietā C-526/14 "Kotnik and Others" 72. punktu*). Taču jebkurā gadījumā ar šiem pasākumiem ir jāsasniedz tas mērķis, kura dēļ sloga sadale vispār noteikta par nepieciešamu, proti, jānovērš tāda situācija, ka pakārtoto saistību kreditori gūst nepamatotu labumu no atbalsta piešķiršanas.

Līdz ar to, vispārīgi ieviešot prasības, kas izriet no Eiropas Savienības tiesību aktiem, tostarp no Banku darbības paziņojuma, var būt iespējami vairāki risinājumi un dažādi regulējumi, taču tiem jebkurā gadījumā jābūt tādiem, kas nodrošina iepriekš minētā sloga sadales mērķa sasniegšanu.

Lēmuma Nr. 2015/162 73. apsvērumā noteikts, ka Latvija savu apņemšanos nepieļaut naudas aizplūšanu pie AS "Reverta" pakārtoto saistību kreditoriem izpildīs ar vienu no šādiem trim līdzekļiem: ar tiesību aktu nosakot aizliegumu veikt maksājumus, konvertējot prasījumu pirmā līmeņa kapitālā bez balsstiesībām vai prasījumu norakstot. Taču visi šie

līdzekļi pakārtoto saistību kreditorus ietekmētu vienlīdz smagi, proti, jebkurā gadījumā pakārtoto saistību kreditoriem nebūtu iespēju saņemt sava prasījuma apmierinājumu pirms tam, kad AS "Reverta" atmaksā saņemto atbalstu. Uz to norāda arī pieaicinātā persona LL.M. Uģis Zeltniņš (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 77. lp.*)

28.2. Satversmes tiesa ir kompetenta pārbaudīt, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri pamattiesības aizskartu mazāk (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*). Tāpat tiesa var norādīt, ka šādi alternatīvi līdzekļi pastāv (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 14.3. punktu*). Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu*).

28.2.1. Pieteikumu iesniedzējs uzskata, ka leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt, pirmkārt, apstrīdētajās normās paredzot pienākumu ievērot principu "neviens kreditors nav sliktāks nekā citi" un, otrkārt, paredzot pakārtoto saistību dzēšanu uz līguma pamata vai pret taisnīgu atlīdzību uz likuma pamata.

Lai ieviestu sloga sadales principu, nav pieļaujams tas, ka pakārtoto saistību kreditors saņem sava prasījuma apmierinājumu pirms tam, kad ir atmaksāts atbalsts. Pakārtoto saistību dzēšana uz līguma pamata nozīmētu, ka pakārtoto saistību kreditori vismaz daļēji saņemtu sava prasījuma apmierinājumu, jo vienošanās ir kompromisa rezultātā panākts divu pušu gribas izteikums. Savukārt taisnīga atlīdzība uz likuma pamata jau pati par sevi nozīmē to, ka pakārtoto saistību kreditoriem tiek piešķirti naudas līdzekļi.

Tādējādi šie Pieteikumu iesniedzēja minētie alternatīvie līdzekļi nesasniegtu pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

28.2.2. Likumdevējs, pieņemot Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, ir vērtējis divus alternatīvus līdzekļus – komercsabiedrības vienpusēju atkāpšanos no pakārtoto saistību izpildes un komercsabiedrības maksātnespējas procesa uzsākšanu. Finanšu ministrija, iesniedzot priekšlikumu par 8. panta pirmās daļas iekļaušanu Kontroles likuma projektā, norādījusi, ka, vienpusēji atkāpjoties no pakārtoto saistību izpildes, pastāv būtiski tiesvedību riski, tostarp iespēja tiesvedības laikā piemērot prasības nodrošinājumu. Turklāt šāds risinājums esot uzskatāms par pakārtoto saistību turētājiem nelabvēlīgāku. Arī maksātnespējas procesa uzsākšana esot pakārtoto saistību turētājiem nelabvēlīgāka, jo esot jāievēro valsts kā vienīgā nodrošinātā kreditora prioritāte attiecībā pret citiem komercsabiedrības kreditoriem (*sk. finanšu ministra vēstuli lietas materiālu 5. sēj. 70.–71. lp.*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka neviens no minētajiem līdzekļiem ar Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu noteiktā ierobežojuma legītīmo mērķi nerasniegtu tādā pašā kvalitātē. Tie ne tikai apdraudētu pašas komercsabiedrības darbību un līdz ar to arī visu sabiedrību, bet pat radītu vēl nelabvēlīgāku situāciju Pieteikumu iesniedzējiem un citiem pakārtoto saistību subjektiem (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 21. punktu*). Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai nav pamata izdarīt citādu secinājumu, lai arī šīs lietas izskatīšanas priekšmets ir nevis procentu maksājumu saņemšana, bet Termindepozīta līguma pamatsummas atmaksa. Abos minētajos gadījumos ir nepieciešams nodrošināt to, ka ieguldītie valsts līdzekļi netiek izlietoti pretēji sabiedrības interesēm un tiek pēc iespējas ieskaitīti atpakaļ valsts budžetā.

28.2.3. Likumdevējs, pieņemot Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu, ir vērtējis divus alternatīvus līdzekļus – komercsabiedrības likvidāciju un maksātnespējas procesa uzsākšanu (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 21. lp, likumprojekta "Grozījumi Komerccdarbības atbalsta kontroles likumā" anotācijas I daļas 2. punktu*). Finanšu ministrija Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 13. decembra sēdē, kurā tika vērtēts Grozījumu likumprojekts Saeimas sēdei 2. lasījumā, norādīja, ka gan tā, gan Tieslietu ministrija nonākušas pie secinājuma, ka ar maksātnespējas tiesisko regulējumu pakārtoto saistību kreditoru līdzekļi nebūtu mazāk ierobežoti (*sk. Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 13. decembra sēdes audioierakstu lietas materiālu 7. sēj*). Pieteikumu iesniedzējs, argumentējot, ka ar apstrīdētajām normām nav ieviests princips "neviens kreditors nav slinktāks par citiem", uzsver, ka komercsabiedrības maksātnespēja un likvidācija viņa tiesības skartu mazāk.

Banku darbības paziņojuma 46. punkts noteic, ka ir jāievēro princips "neviens kreditors nav slinktāks par citiem". Tas nozīmē, ka pakārtoto saistību kreditori nesaņem mazāku summu par to, kādu tie būtu saņēmuši, ja atbalsts nebūtu piešķirts.

Eiropas Savienības Tiesa atzinusi, ka sloga sadales pasākumi, kas ir noteikti kā priekšnosacījums atbalsta piešķiršanai bankai, kurā konstatēts iztrūkums, nevar apdraudēt pakārtoto kreditoru tiesības uz īpašumu tādā apmērā, kādā tās tiktu apdraudētas maksātnespējas procedūras laikā, ja šāds atbalsts netiktu piešķirts (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 19. jūlija sprieduma lietā C-526/14 "Kotnik and Others." 78. punktu*).

No minētā izriet, ka sloga sadales pasākumu rezultātā pakārtoto saistību kreditoru stāvoklis nevar tikt pasliktināts salīdzinājumā ar situāciju, kāda izveidotos tad, ja atbalsts netiktu sniegts. Taču šis princips ir saprotams nevis kā tāds, kas izslēgtu paša sloga sadales ieviešanu, bet gan kā tāds, kas nodrošina samērīgu sloga sadales ieviešanu, proti, to, lai pakārtoto saistību kreditoriem nebūtu jāuzņemas nepamatoti smags slogs. Princips "neviens

kreditors nav sliktāks par citiem" nenozīmē to, ka sloga sadalē iesaistīta pakārtoto saistību kreditora prasījumam jātiek apmierinātam vienā kārtā ar citiem kreditoriem (*sk. pieaicinātās personas LL.M. Uģa Zeltiņa viedokli lietas materiālu 6. sēj. 76. lp.*).

Saeima norāda, ka atbalsta nepiešķiršanas gadījumā būtu uzsākts AS "Parex banka" maksātnespējas process, pēc kura pasludināšanas apstātos aizdevuma (kredīta) lietošanas procentu pieaugums. Šādu viedokli pauž arī Tieslietu ministrija (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 103. lp.*).

Procentu maksājumiem nenoliedzami ir ekonomiska vērtība. Ar tiem tiek papildināts personas naudas līdzekļu – tai piederošā īpašuma – apmērs. Lietā nav strīda par to, ka līdz 2014. gada 1. jūlijam, kad spēkā stājās Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa, par pakārtotajām saistībām tika aprēķināti un maksāti procenti. Taču to pieaugums atbilstoši Maksātnespējas likuma 63. panta pirmās daļas 3. punktam un Kredītiestāžu likuma 149. panta 3. punktam apstātos līdz ar maksātnespējas procesa pasludināšanu.

Tādējādi pakārtoto saistību kreditori no atbalsta piešķiršanas guva tādu labumu, kādu nebūtu guvuši, ja atbalsts netiktu piešķirts un tiktu uzsākts AS "Parex banka" maksātnespējas process. Tādā gadījumā šo kreditoru stāvoklis būtu vēl sliktāks, jo maksātnespējas tiesiskais regulējums nepieļautu procentu maksājumus.

Finanšu ministrija norāda, ka tādā gadījumā, ja AS "Parex banka" nesaņemtu atbalstu, tā būtu likvidējama un atbilstoši Kredītiestāžu likuma 139.³ panta 4. punktam pakārtoto saistību prasījumu apmierināšana nebūtu iespējama, jo šie prasījumi kreditoru hierarhiā atrodas viszemāk, tikai pirms akcionāru prasījumiem (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 13. lp.*). Šādu viedokli pauž arī Finanšu un kapitāla tirgus komisija (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 94. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atbilstoši vispārīgajam kredītiestādes kreditoru prasījumu apmierināšanas regulējumam kredītiestādes pakārtoto saistību aizdevēji un akcionāri tiek aizsargāti daudz mazākā mērā nekā noguldītāji. Turklāt neviens likums negarantē, ka komersants savus prasījumus vienmēr varēs īstenot, jo pastāv dažādi riski, kas var ietekmēt šo iespēju. Piemēram, komercsabiedrība var kļūt maksātnespējīga, un tādā gadījumā nav garantēts tas, ka kreditori varēs īstenot savus prasījumus (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.3. punktu*).

No pieaicinātās personas *Mg. iur.* Gaida Bērziņa norādītā izriet, ka kredītiestāžu maksātnespējas regulējums būtiski neatšķiras no citu komercsabiedrību maksātnespējas regulējuma. Ja maksātnespējas procesā tiktu atzīts kreditora prasījums, kas izriet no pakārtotās saistības, tas saskaņā ar Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu tiktu apmierināts tikai pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, bet pirms akcionāru prasījumu apmierināšanas – ar nosacījumu, ka ir pilnībā atmaksāts

saņemtais atbalsts. Naudas līdzekļu trūkuma dēļ parādnieks tiktu izslēgts no reģistra neatkarīgi no tā vai būtu vai nebūtu spēkā Kontroles likuma 8.¹ panta trešā daļa. Arī tādā gadījumā, ja uzsāktā AS "Reverta" likvidācija būtu turpināma pēc maksātnespējas procesa noteikumiem, uz Pieteikumu iesniedzēju tiktu attiecināti apstrīdētajās normās noteiktie ierobežojumi saistību izpildes prasīšanai (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 120. un 123. lp.*).

Apstrīdētās normas nosaka kārtību, kādā tiek apmierināti kreditoru prasījumi, un pieļauj iespēju, ka pakārtoto saistību kreditoru prasījumi netiks pilnībā apmierināti. Arī Maksātnespējas likuma 118. pants paredz kreditoru grupēšanu, un šā likuma regulējums pieļauj iespēju, ka pirms juridiskās personas izslēgšanas no publiskā reģistra netiek apmierināti visi kreditoru prasījumi (*sk. Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 102. lp.*). Tāpat kreditoru grupēšana kredītiestādes likvidācijas gadījumā paredzēta arī Kredītiestāžu likuma 139.² un 139.³ pantā.

Atbilstoši Maksātnespējas likuma 118. panta piektajai daļai pēc visu citu šajā pantā iepriekš norādīto kreditoru prasījumu apmierināšanas tiek apmierināti nenodrošināto kreditoru prasījumi. Saskaņā ar šā likuma 118. panta desmito daļu pēc nenodrošināto kreditoru prasījumu apmierināšanas tiek apmierināti komercsabiedrības akcionāru vai biedru prasījumi. Maksātnespējas likuma 120. panta ceturtajā daļā noteikts, ka piecu dienu laikā pēc tam, kad saņemts tiesas lēmums par procesa pabeigšanu, administrators iesniedz Uzņēmumu reģistram pieteikumu par parādnieka izslēgšanu no attiecīgā reģistra, pievienojot valsts arhīva izziņu par parādnieka dokumentu nodošanu glabāšanā.

Savukārt atbilstoši Kredītiestāžu likuma 139.³ panta 4. punktam pēc šā likuma 139.² pantā paredzēto kreditoru prasījumu pilnīgas apmierināšanas un 139.³ panta iepriekšējos punktos minēto kreditoru prasījumu apmierināšanas tiek apmierināti prasījumi par līdzekļiem, kurus kreditori aizdevuši kredītiestādei uz noteiktu laiku ar nosacījumu, ka pirms termiņa tos var pieprasīt vienīgi kredītiestādes likvidācijas gadījumā. Kredītiestāžu likuma 139.⁵ pants noteic, ka naudas līdzekļi, kas paliek pāri pēc šā likuma 139.² un 139.³ pantā minēto prasījumu apmierināšanas, tiek sadalīti kredītiestādes akcionāriem proporcionāli katra ieguldījuma apmēram.

Tātad pat tad, ja tiktu uzsākts AS "Parex banka" vai vēlāk AS "Reverta" maksātnespējas process, Pieteikumu iesniedzēja tiesības saņemt sava prasījuma apmierināšanu būtu ierobežotas. Maksātnespējas tiesiskais regulējums paredz kreditoru grupēšanu, un no tā izriet, ka Pieteikumu iesniedzējs ar savu prasījumu būtu vienā no pēdējām kreditoru kārtām. Maksātnespējas process negarantē kreditora tiesības saņemt pilnīgu sava prasījuma apmierinājumu, un arī tajā komercsabiedrība var tikt izslēgta no publiskā reģistra, neapmierinot visu kreditoru prasījumus. Tas izriet arī no tiem apsvērumiem, kāpēc bijis nepieciešams ierosināt maksātnespējas

procesu. Proti, ja reiz ir pasludināta komercsabiedrības maksātnespēja, tas liecina par to, ka tai nav pietiekamu līdzekļu visu kreditoru prasījumu segšanai. Arī no Saeimas un vairāku pieaicināto personu norādītā izriet, ka, ņemot vērā AS "Parex banka" un vēlāk AS "Reverta" finansiālās grūtības, secināms: Pieteikumu iesniedzēja prasījums arī tad, ja būtu pasludināta šo komercsabiedrību maksātnespēja, netiktu apmierināts, un tas nebūtu šķērslis AS "Parex banka" vai vēlāk AS "Reverta" izslēgšanai no publiskā reģistra (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 37.–39. lp., 5. sēj. 95., 101., 116., 120. lp., 6. sēj. 13. lp.*). Turklāt jāņem vērā, ka līdz 2014. gada 1. jūlijam pakārtoto saistību kreditoriem tika veikti procentu maksājumi. Tātad ar apstrīdētajām normām Pieteikumu iesniedzēja tiesības uz īpašumu ir ierobežotas pat mazākā mērā, nekā tās tiktu ierobežotas AS "Parex banka" vai vēlāk AS "Reverta" maksātnespējas procesa laikā, ja atbalsts nebūtu piešķirts.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka neviens no iepriekš minētajiem alternatīvajiem līdzekļiem nesasniegtu legítimo mērķi tādā pašā kvalitātē. Tie apdraudētu pašas komercsabiedrības darbību un līdz ar to arī visu sabiedrību, kā arī ar tiem tiktu pārkāpti Eiropas Savienības noteikumi par atbalsta sniegšanu.

Līdz ar to nepastāv citi līdzekļi, ar kuriem būtu iespējams sasniegt pamattiesību ierobežojuma legítimo mērķi tādā pašā kvalitātē.

29. Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas paredz būtisku, neatgriezenisku un visu viņa turpmāko dzīvi ietekmējošu īpašuma tiesību aizskārumu, savukārt sabiedrības ieguvums esot tikai finansiāls un relatīvi neliels salīdzinājumā ar kopējiem valsts budžeta līdzekļiem, kas izlietoti, sniedzot atbalstu AS "Parex banka".

Saeima norāda, ka lietderīga valsts budžeta līdzekļu izlietošana un iespējami ātrāka šo līdzekļu atgūšana ir visas sabiedrības interesēs. Labums, ko gūst sabiedrība, esot lielāks par Pieteikumu iesniedzēja tiesībām uz īpašumu nodarīto kaitējumu.

Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežošanas rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro, kurai no līdzsvaramājam interesēm būtu piešķirama prioritāte.

29.1. Apstrīdētās normas ierobežo pakārtoto saistību kreditoru tiesības uz īpašumu. Pakārtotās saistības ir tiesiskās attiecības ar īpašu raksturu, kas veidojas starp komercsabiedrību un tās kreditoru.

Pieaicinātās personas *Dr. iur.* Jānis Kārklīņš un *Mg. iur.* Pauls Zeņķis norāda, ka pakārtotās saistības būtība skaidrojama ar pakārtotības jēdzienu. Tas nozīmējot to, ka maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā sākumā tiek apmierināti visi augstāku kārtu kreditoru prasījumi, tad pakārtotā prasījuma

turētāja prasījumi un visbeidzot pamatkapitāla devēju prasījumi. Tādējādi pakārtoto saistību kreditora prasījums esot piekritīgs vienai no pēdējām kreditoru kārtām. Turklāt pakārtotība sākoties nevis līdz ar maksātnespējas vai likvidācijas procesa uzsākšanu, bet gan krietni pirms tam (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 126. un 129. lp.*).

Noguldījums, kas rada pakārtotās saistības, uzskatāms par riskantāku. Pastāv lielāka iespējamība, ka kredītiestāde šīs saistības nepildīs, jo no tām izrietošie prasījumi ir apmierināmi tikai pēc tam, kad ir apmierināti visi no garantētajiem noguldījumiem izrietošie prasījumi un pārējo kreditoru – bet ne kredītiestādes akcionāru – prasījumi. Toties šīs saistības ir ienesīgākas, jo ietver īpaši augstas, kreditoram izdevīgas procentu likmes (*sk. Finanšu ministrijas, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, biedrības "Latvijas finanšu nozaru asociācija", Jāņa Kārklīņa un Paula Zeņķa viedokļus lietas materiālu 5. sēj. 94., 128., 136. lp. un 6. sēj. 16. lp.*).

Īpašuma tiesību ierobežojuma samērīguma izvērtējumā tiks ņemts vērā konkrēto tiesisko attiecību īpašais raksturs.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka īpašuma tiesības negarantē pasargāšanu no komercdarbības riska. Valstij nav pienākuma novērst īpašuma vērtības zudumu tirgus faktoru ietekmes rezultātā (*sk.: Harris, O'Boyle and Warbrick. Law of the European Convention on Human Rights, 4th edition, Oxford: Oxford University Press, 2018, p. 861*).

No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka akcionāru vai pakārtoto saistību kreditoru ieguldītās vērtības iespējamā neatgūšana ir tieši saistīta ar komerciālo risku. Akcionāri un pakārtoto saistību kreditori var gūt augļus kredītiestādes veiksmīgas darbības rezultātā, bet reizē ir pakļauti visbūtiskākajam riskam. Savukārt valsts negarantē riskanta biznesa pasākuma dalībnieka tiesības būt pasargātam no komercdarbības riska. Šis princips atspoguļojas tajā nosacījumā, ka maksātnespējīgas kredītiestādes pakārtoto saistību kreditoru un akcionāru prasības tiek apmierinātas pirmspēdējās un pēdējās (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.3. punktu un 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 23.6. punktu*).

No pakārtoto saistību rakstura izriet komercdarbības risks, kas attiecīgajiem kreditoriem ir jāizvērtē un, nododot savus naudas līdzekļus kredītiestādei, jāuzņemas, proti, risks, ka kredītiestādes maksātnespējas grūtību gadījumā aizdotie naudas līdzekļi var tikt dzēsti. Šis risks attiecas ne tikai uz maksātnespējas vai likvidācijas procesu, bet uz visu laika periodu, kamēr kredītiestādei ir finansiālās grūtības. Šīs grūtības var tikt un izskatāmajā lietā arī tika risinātas ar valsts iesaisti, sniedzot atbalstu AS "Parex banka" un vēlāk AS "Reverta". Komercdarbības risks ietekmē pakārtoto saistību kreditora prasījuma apmierināšanas iespēju arī visā atbalsta sniegšanas laikā. Atbalsta sniegšana un no tās izrietošās sekas nav

uzskatāmas par papildu komercdarbības risku. Finansiālās grūtības ir komercdarbības risks neatkarīgi no tā, kādā veidā un ar kādiem līdzekļiem tās tiek risinātas.

Kā tika atzīts jau iepriekš, atbalsta sniegšana iespējama vienīgi izņēmuma gadījumos. Atbalsta sniegšanas negatīvie aspekti jāskata ne tikai tirgus perspektīvā – kā komercsabiedrību bezatbildīgas rīcības riski un konkurences traucējumi –, bet arī, ņemot vērā sabiedrības publiskās intereses, proti, ieinteresētību valsts budžeta līdzekļu pamatotā un racionālā izlietojumā. Tādējādi pakārtoto saistību kreditoram ir jāreķinās ar to, ka atbalsta sniegšana finansiālās grūtībās nonākušajai kredītiestādei ietekmēs arī viņa situāciju, proti, jāreķinās ar to, ka viņš sava prasījuma apmierinājumu nesaņems tikmēr, kamēr nebūs atmaksāts atbalsts.

29.2. Pieteikumu iesniedzējs norāda, ka pēc atbalsta sniegšanas viņam nebija pamata šaubīties par to, ka viņš saņems atpakaļ aizdevuma pamatsummu. Arī no tā brīža, kad viņš saņēmis dāvinājumā no Termindepozīta līguma izrietošās saistības, līdz apstrīdēto normu pieņemšanai viņam neesot bijis pamata uzskatīt, ka atbalsta sniegšana AS "Parex banka" varētu apdraudēt viņa tiesības saņemt šā līguma pamatsummas atmaksu.

Savukārt Saeima uzsver, ka Pieteikumu iesniedzēja tiesiskā palāvība nav pamatota un saprātīga. Laikā, kad Pieteikumu iesniedzējs ieguva no Termindepozīta līguma izrietošās tiesības, nebija spēkā neviena tiesību norma, kas būtu garantējusi Pieteikumu iesniedzējam tā aizdevuma pamatsummas atmaksu AS "Parex banka" darbības izbeigšanas gadījumā.

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās palāvības princips. Tiesiskās palāvības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonsekventu valsts rīcību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Lai izprastu un atbilstoši piemērotu vispārējos tiesību principus, vienmēr jāpatur prātā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas augstākais un galvenais mērķis – taisnīgums (*sk.: Dr.iur. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: D. Rezevska izdevums, 2015, 129.–130. lpp.*). Tiesiskās palāvības princips ir cieši saistīts ar tiesiskās sistēmas pamatvērtībām. Tā piemērošana nav un nevar būt pašmērķīga. Ikvienā gadījumā ir būtiski nodrošināt taisnīgu gala rezultātu.

Satversmes tiesa atzinusi: ja valsts ir iesaistījusies tādas komercsabiedrības glābšanā un restrukturēšanā, kura bez atbalsta, visticamāk, kļūtu maksātnespējīga, un tieši atbalsta rezultātā komercsabiedrība var sekmīgi turpināt savu darbību, taisnīguma

principam neatbilstu tāda situācija, ka tie subjekti, kuri saņēmuši vislielāko labumu tad, kad komercsabiedrība strādāja labi, nepedalītos tās glābšanā un restrukturēšanā (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 18. punktu*).

Taisnīguma princips prasa nodrošināt to, ka likumdevējs ar tiesību normu palīdzību spētu atrisināt ikvienu dzīves gadījumu. Tiesiskās attiecības ir mainīgas un var veidoties netipiskas situācijas, kas prasa to noregulējumu nekavējoties. Tiesiskā regulējuma neesība var būt netaisnīga (*sal. sk. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 18.1. punktu*). Taisnīguma princips prasa panākt iespējami taisnīgāku līdzsvaru starp dažādu sabiedrības locekļu pretrunīgajām interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 7. punktu*).

Vispārīgā gadījumā valsts rada tādus apstākļus, lai komersanti var brīvi veikt komercdarbību, tostarp savā starpā konkurēt. Izņēmuma gadījumos valsts var iejaukties un attiecīgajam tirgus dalībniekam sniegt atbalstu. Taču šādā gadījumā neviena persona nedrīkst gūt nepamatotu labumu jeb labumu, ko tā negūtu, ja parastos tirgus apstākļos konkrētais tirgus dalībnieks vairs nespētu piedalīties komerc tiesiskajā aprītē un konkurēt ar citiem tirgus dalībniekiem. Liedzot iespēju gūt nepamatotu labumu, tiek nodrošināta normāla tirgus darbība. Minētais ir taisnīguma principa konkretizācijas elements. Ar apstrīdētajām normām atbilstoši taisnīguma principam ir radīti tādi apstākļi, kas ir iespējami tuvi tam, kādi tie būtu gadījumā, ja atbalsts nebūtu sniegts.

Tātad atbalstam noteiktie ierobežojumi ir vērsti uz Satversmē nostiprinātā taisnīguma principa ievērošanu. Speciāla regulējuma izveide attiecībā uz komercsabiedrībām, kas saņēmušas atbalstu, ir pamatota ar svarīgām nodokļu maksātāju un visas sabiedrības interesēm – nepieļaut atbalstam piešķirta finansējuma izmantošanu pakārtoto saistību izpildei. Ja šāds speciāls regulējums nebūtu izstrādāts un pieņemts, pakārtoto saistību kreditoru prasījumi varētu tikt apmierināti pirms komercdarbības atbalsta atmaksas. Taču atbalsts tiek sniegts, lai palīdzētu finansiālās grūtībās nonākušai komercsabiedrībai un atjaunotu tās maksātspēju, nevis lai piešķirtu līdzekļus jebkuru kreditoru prasījumu apmierināšanai. Pakārtoto saistību kreditori nevar rēķināties ar to, ka viņu prasījumi tiks apmierināti tāpēc, ka komercsabiedrība ir saņēmusi atbalstu.

29.3. Tiesiskās paļāvības princips noteic, ka indivīds var paļauties uz valsts tiesisku un konsekventu rīcību, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvātā uzticēšanās (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*). Šis princips prasa aizsargāt paļāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu. Tas ietver valsts pienākumu pildīt saistības, ko tā uzņēmusies pret personām (*sk.*

Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu un 2012. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 14. punktu).

Pieteikumu iesniedzējs argumentē, ka atbilstoši regulējumam, kas bija spēkā līdz Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas pieņemšanai, viņam bija tiesības saņemt Termindepozīta līguma pamatsummu.

Tiesiskās attiecības starp Pieteikumu iesniedzēju un AS "Parex banka" (vēlāk AS "Reverta") tika nodibinātas pirms Kontroles likuma 8. panta pirmās daļas spēkā stāšanās un tās spēkā stāšanās laikā vēl turpinājās. Tātad šī norma līdz ar tās spēkā stāšanos tika piemērota jau ievadītām, bet ne noslēgtām attiecībām. Tādējādi Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa no Termindepozīta līguma izrietošās tiesiskās attiecības ietekmēja ar tūlītēju spēku.

Likumdevējam ir tiesības noteikt tiesību normām tūlītēju spēku. Tātad ir pieļaujama pieņemtā tiesiskā regulējuma attiecināšana arī uz tādām tiesiskajām attiecībām, kuras bijušas ievadītas pirms šā tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās un tā spēkā stāšanās laikā turpinās. Tomēr likumdevējam, pieņemot tiesību normu, vienmēr ir jāpārliciecinās par tās ietekmi uz pastāvošajām tiesiskajām attiecībām (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-31-01 9.2. punktu un 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 24. punktu*).

Lai noskaidrotu, vai Pieteikumu iesniedzējam ir radusies tiesiskā palāvība uz to, ka viņš būs tiesīgs prasīt Termindepozīta līguma pamatsummas atmaksu, Satversmes tiesai jāizvērtē, vai personas palāušanās uz tiesību normu ir likumīga, pamatota un saprātīga un vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2020-30-01 13. punktu*).

Kā norāda pieaicinātā persona *Dr. iur.* Māris Onževs, ieguldījums subordinētajā kapitālā uzskatāms par paaugstināta riska ieguldījumu, kas var tikt pakļauts tiesiskā regulējuma izmaiņām, jo īpaši gadījumos, kad mainījušies arī faktiskie apstākļi, proti, kredīta saņēmējs nokļuvis ievērojamās saistību izpildes grūtībās (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 101. lp.*).

Likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt, vai konkrētais tiesiskais regulējums ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams. Tas nozīmē, ka tiesiskās palāvības princips nedod pamatu palauties uz to, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*). Šis princips ne vien neizslēdz, bet noteiktos apstākļos pat pieprasa pastāvošā tiesiskā regulējuma grozīšanu. Pretējā gadījumā valsts nevarētu pienācīgi reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 8. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-07-03 19. punktu*).

No tiesiskās paļāvības principa izrietošā aizsardzība pret nekonsekventu valsts rīcību neapšaubāmi ir likumdevēja pienākums, tam pieņemot normatīvos aktus. Taču to nevar skatīt atrauti no apstākļiem, kas ierosinājuši attiecīgu likumdevēja rīcību. Tiesiskās paļāvības vērtējumā izskatāmajā lietā nozīme ir tam, kā ārējie faktori ietekmējuši konkrētu likumdevēja rīcību.

AS "Parex banka" finansiālās grūtības, potenciālā maksātnespēja un likvidācija 2008. gadā radīja Latvijas valstī līdz šim vēl nebijušu situāciju, kas prasīja valsts iesaisti šīs bankas glābšanā un atbalsta sniegšanu. Līdz ar to bija nepieciešamas arī izmaiņas normatīvajos aktos. Šādos apstākļos Pieteikumu iesniedzējs nevarēja saprātīgi paļauties uz to, ka tiesību normas jautājumā par Termindepozīta līguma izpildi un atbalsta kontroli netiks grozītas, un ka to grozījumi neietekmēs tiesiskās attiecības, kas bija izveidojušās starp AS "Parex banka" (vēlāk AS "Reverta") un Pieteikumu iesniedzēju. Tas, ka vēl zināmu laiku pēc tam, kad tika sākta atbalsta sniegšana AS "Parex banka", nepastāvēja tāds nacionālais tiesiskais regulējums, kas ierobežotu valsts atbalsta izmantošanu pretēji tā mērķiem, nenozīmē, ka Pieteikumu iesniedzējs būtu varējis saprātīgi paļauties uz to, ka šie trūkumi netiks novērsti un viņa situācija nekad nemainīsies. Citiem vārdiem sakot, Pieteikumu iesniedzējam nevarēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība uz tiesiskā regulējuma nemainīgumu.

Pieteikumu iesniedzējs norāda arī uz to, ka likumdevējs neesot paredzējis saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, proti, neesot noteikts ne pārejas periods, ne pienācīga kompensācija pakārtoto saistību kreditoriem. No Pieteikumu iesniedzēja paustajiem argumentiem izriet, ka viņam vēlams pārejas periods būtu vismaz 11 mēneši no brīža, kad stājas spēkā Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 39. lp.*).

Pat ja tiesiskās paļāvības princips būtu skarts, no tā neizriet personas tiesības sagaidīt kāda konkrēta, tai vēlams pārejas perioda noteikšanu. Pieteikumu iesniedzējs nepamatoti norāda, ka pārejas periodam vajadzējis būt vismaz 11 mēnešu ilgam. Šāda Pieteikumu iesniedzēja vēlme ir saprotama, jo tas nozīmētu, ka Kontroles likuma 8. panta pirmā daļa kļūtu piemērojama pēc Termindepozīta līgumā noteiktā saistību izpildes termiņa, taču nav pamatota.

Satversmes tiesa uzsver, ka atbalsts tika sniegts finansiālās grūtībās nonākušai komercsabiedrībai. Tas bija nopietns signāls tās kreditoriem, tostarp pakārtoto saistību kreditoriem, par šīs komercsabiedrības nespēju pildīt uzņemtās saistības. Šādos apstākļos nav izšķirošanas nozīmes tam, ka, pieņemot Kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, netika noteikts pārejas periods.

Kā jau tika atzīts šajā spriedumā, Kontroles likuma 8. panta pirmajā daļā paredzētais īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts sabiedrības

interesu aizsardzībai. Sabiedrības interesēs ir nodrošināt to, ka netiek izšķērdēti valsts budžeta līdzekļi, un tas izskatāmajā gadījumā ir panākams ar to, ka pakārtoto saistību kreditori, proti, personas, kas pašas uzņēmušās ievērojamu komercdarbības risku, nesaņem nepamatotu labumu no valsts sniegtā atbalsta grūtībās nonākušai komercsabiedrībai. Neveicot sloga sadali starp šiem kreditoriem un sabiedrību, tiktu apdraudēta valsts spēja pēc iespējas atgūt tās ieguldītos naudas līdzekļus.

29.4. Pēc Pieteikumu iesniedzēja ieskata, Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktam, kā arī trešajai daļai esot atpakaļvērsti spēks, jo šīs normas attiecinātas uz līgumu, kura izpildes termiņš bija iestājies gandrīz pirms diviem gadiem, proti, uz tiesiskajām attiecībām, kuras izbeigušās pirms šo normu stāšanās spēkā. Šāds atpakaļvērsti spēks neesot attaisnojams.

Pieaicinātā persona *Dr. iur.* Māris Onževs norāda, ka Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktam, kā arī trešajai daļai nav atpakaļvērsta spēka, tās ir normas ar turpmāk vērstu spēku (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 103. lp.*)

Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa regulē tādas komercsabiedrības likvidācijas procesu, kurai ir sniegts atbalsts. Šo normu sekas iestājas tikai komercsabiedrības likvidācijas gadījumā. Tādēļ, vērtējot šo normu spēku laikā, ir būtisks attiecīgās komercsabiedrības likvidācijas procesa uzsākšanas brīdis.

Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkts, kā arī trešā daļa stājās spēkā 2017. gada 2. februārī. Savukārt AS "Reverta" akcionāru sapulcē lēmums uzsākt AS "Reverta" likvidāciju pieņemts 2017. gada 29. maijā (*sk. piemēram, AS "Reverta" 2019. gada darbības pārskata 8. lp., pieejams: www.reverta.lv*), tātad vairāk nekā trīs mēnešus pēc Kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas spēkā stāšanās. Tādējādi šīm normām attiecībā uz Pieteikumu iesniedzēju bija turpmāk vērsti spēks. Tas nozīmē, ka Pieteikumu iesniedzējam laikā, kad tika uzsākta AS "Reverta" likvidācija, jau bija zināms, kādas būs tās sekas, un viņš ar šīm sekām varēja rēķināties.

Ievērojot to, ka atbalstu veido valsts budžeta līdzekļi, kas ir visas sabiedrības kopīga manta, tas tiek piešķirts visas sabiedrības interesēs, un līdz ar to arī atbalsta mērķis ir aizsargāt sabiedrību, nevis atsevišķas personas – pakārtoto saistību kreditorus. Valstij nav pienākuma ar atbalsta mehānismu nodrošināt to, ka pakārtoto saistību kreditori saņem prasījumu apmierinājumu. Ja kredītiestāde nespēj atmaksāt atbalstu, nav pamata apmierināt pakārtoto saistību kreditoru prasījumus.

Sabiedrības ieguvums no tā, ka valsts budžeta līdzekļi tiek izlietoti taupīgi un atgūti pēc iespējas ātrāk, ir lielāks par atsevišķu pakārtoto saistību kreditoru ciestajiem zaudējumiem. Atsevišķu personu interese atgūt savus

naudas līdzekļus nav samērīga ar aizskārumu, kas varētu tikt radīts sabiedrības interesēm, jo sloga sadales principa neieviešana liegtu sabiedrībai pēc iespējas maksimālā apmērā atgūt tās ieguldītos naudas līdzekļus.

Tādējādi labums, ko no apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma iegūst sabiedrība, ir lielāks par pakārtoto saistību kreditoru tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās palāvības principam un Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

30. Pieteikumu iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību arī Satversmes 91. pantam.

Satversmes 91. pants nosaka: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas."

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādām privilēģijām (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu*). Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātais vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 9. punktu*).

Savukārt Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizliegums ir vienlīdzības principa aspekts, kas noteiktās situācijās šo principu precīzē un palīdz to piemērot. Diskriminācijas aizlieguma mērķis ir izskaust nevienlīdzīgu attieksmi, ja tā balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 15. punktu*).

Ņemot vērā konstitucionālajā sūdzībā sniegto argumentāciju un citus lietas materiālus, Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

31. Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst tiesiskās vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 8. punktu*).

32. Satversmes tiesa ir atzinusi: izvērtējot, vai un kuras personas atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno attiecīgās personu grupas vienojošo pazīmi. Vienlaikus Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai nepastāv kādi būtiski papildu apsvērumi, kas norāda uz to, ka attiecīgās personu grupas neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 9. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējs pēc būtības uzskata: ja viņa prasījums līdz ar AS "Parex banka" reorganizāciju būtu nonācis AS "Citadele banka", nevis AS "Reverta", tad viņš būtu labākā stāvoklī nekā šobrīd. AS "Citadele banka" esot piemērojams Kredītiestāžu likuma 59.⁶ pants un pārejas noteikumu 36. punkts, kas nosaka izņēmumu no aizlieguma pildīt pakārtotās saistības, proti, tas neesot attiecināms uz tām kredītiestādēm, kurām atbalsts ir sniegts pirms Kredītiestāžu likuma 59.⁶ panta pirmās daļas stāšanās spēkā.

Pieaicinātā persona Finanšu ministrija norāda, ka AS "Citadele banka" tika nodotas pakārtotās saistības pret *Possessor* un ERAB. Savukārt visas pārējās pakārtotās saistības tika nodotas AS "Reverta" (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 14. lp. un 7. sēj. 35. lp.*). Tieši šajā apstākļi Pieteikumu iesniedzējs saskata Satversmes 91. panta pirmā teikuma pārkāpumu. Pēc viņa ieskata, pretēji vienlīdzības principam sloga sadale uzlikta vienīgi AS "Reverta" pakārtoto saistību kreditoriem.

Tādējādi ir izvērtējams tas, vai AS "Citadele banka" pakārtoto saistību kreditori un AS "Reverta" pakārtoto saistību kreditori, tostarp Pieteikumu iesniedzējs, atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Lai to izdarītu, ir jānoskaidro, kādos apstākļos un ar kādu mērķi vienā un otrā komercsabiedrībā šīs saistības tika nodibinātas.

2008. gada 8. novembrī tika nolemts, ka Latvija pārņem AS "Parex banka". AS "Parex banka" akcijas tika nodotas *Possessor* 2009. gada 24. novembrī. Tādējādi *Possessor* tika nodota šīs kredītiestādes akciju kontrolpakete un tā kļuva par AS "Parex banka" akciju pārvaldītāju. 2009. gada 16. aprīlī ERAB kļuva par AS "Parex banka" akcionāru (*sk. www.possessor.gov.lv un lēmuma Nr. 2015/162 15. apsvērumu*).

Latvijas valsts 2009. gada 22. maijā piešķīra AS "Parex banka" subordinēto aizdevumu, ko vēlāk nodeva AS "Citadele banka". Kā izriet no lēmuma Nr. 2015/162 19. apsvēruma, tas bija daļa no sniegtā atbalsta. Daļu šā aizdevuma vēlāk, 2009. gada 3. septembrī, pārfinansēja ERAB. Tas

nozīmē, ka arī ERAB piederēja daļa no AS "Parex banka" piešķirtā subordinētā aizdevuma, kas vēlāk tika nodots AS "Citadele banka". Taču šie aizdevumi netika piešķirti parastas tirgus dalībnieku komercdarbības ietvaros. Ar tiem gan *Possessor*, gan ERAB iesaistījās AS "Parex banka" (vēlāk AS "Citadele banka" un AS "Reverta") glābšanas pasākumos. Latvijas un ERAB sniegto subordinēto aizdevumu mērķis bija palīdzēt finansiālās grūtībās nonākušajai AS "Parex banka".

Savukārt no lietas materiāliem izriet, ka subordinētais aizdevums, kura pamatsummas atmaksu vēlas saņemt Pieteikumu iesniedzējs, tika sniegts ar citu mērķi, proti, ar mērķi gūt no tā peļņu. Šis aizdevums AS "Parex banka" tika sniegts normālos tirgus apstākļos. Tas nozīmē, ka AS "Citadele banka" un AS "Reverta" pakārtoto saistību kreditori šajās komercsabiedrībās iesaistījās ar dažādiem mērķiem. Pirmajā gadījumā mērķis bija finansiālās grūtībās nonākušas bankas glābšana, otrajā – peļņas gūšana ilgtermiņā.

Tādējādi izskatāmās lietas ietvaros starp AS "Reverta" un AS "Citadele banka" pakārtoto saistību kreditoriem pastāv būtiskas atšķirības, un tie neveido salīdzināmas grupas Satversmes 91. panta pirmā teikuma izpratnē.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8.¹ panta otrās daļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

2. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas, 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punkta, kā arī trešās daļas atbilstību varas dalīšanas principam un Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

3. Atzīt Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmo daļu, 8.¹ panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī trešo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 11. jūnijā

lietā Nr. 2020-50-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc personas G konstitucionālās sūdzības,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2021. gada 11. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2006. gada 15. jūnijā pieņēma Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumu (turpmāk – Dienesta gaitas likums), kas stājās spēkā 2006. gada 1. oktobrī. Šā likuma sākotnējā redakcijā 4. panta 4. punkts noteica, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

Ar 2008. gada 4. decembra likumu "Grozījumi Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā" (turpmāk – 2008. gada 4. decembra grozījumi), kas stājās spēkā 2008. gada 20. decembrī, Dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkts tika izteikts jaunā redakcijā. Šobrīd spēkā esošajā redakcijā Dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

2. **Pieteikuma iesniedzējs – persona G** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs dienējis kopš 2003. gada 1. augusta. No 2016. gada 15. janvāra viņš ieņēmis Valsts policijas inspektora amatu. 2020. gada 16. jūlijā, pamatojoties uz Dienesta gaitas likuma 47. panta pirmās daļas 4. punktu, pieņemts lēmums par Pieteikuma

iesniedzēja atvaļināšanu no dienesta Valsts policijā, jo viņš ticis atzīts par vainīgu Krimināllikuma 317. panta otrajā daļā paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma viņam aizskar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 101. panta pirmajā daļā garantētās pamattiesības, proti, tiesības pildīt valsts dienestu, un Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, proti, tiesības izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka konkrētais ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tomēr likumdevējam esot pienākums norādīt un pamatot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. No Dienesta gaitas likuma izstrādes materiāliem, kā arī 2008. gada 4. decembra grozījumu izstrādes materiāliem Saeimas nolūks, ar kādu apstrīdētā norma tika pieņemta, neesot konstatējams.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas mērķis varētu būt šāds: noteikt dienestā esošām amatpersonām prasības attiecībā uz personību un rakstura īpašībām, proti, panākt, ka dienestā atrastos tikai personas ar nevainojamu reputāciju, jo likumdevējs uzskatot, ka persona, kas ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nespēs nevainojami veikt visus dienesta pienākumus. Tāpat apstrīdētās normas mērķis varētu būt aizsargāt sabiedrību, veicināt sabiedrības uzticēšanos un radīt sabiedrībā pārliecību, ka dienestā atrodas tikai personas ar nevainojamu reputāciju.

Dienestā esošo personu galvenais uzdevums esot aizsargāt personu un sabiedrības drošību, nodrošināt kārtību un likumu ievērošanu. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar savu uzvedību un personību esot jākalpo par paraugu citām personām, jāveido sabiedrībā pareiza attieksme pret likumpārkāpumiem, kā arī jārada sabiedrībā uzticēšanās valsts dienestiem. Līdz ar to, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzība.

Lai gan Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajā normā ietvertu aizliegumu ir iespējams sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, tomēr viņš norāda, ka šā ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt arī ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Apstrīdētā norma ietverot absolūtu aizliegumu personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Šāds aizliegums esot noteikts uz mūžu, proti, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, un apstrīdētā norma attiecoties uz visiem noziedzīgajiem nodarījumiem – kriminālpārkāpumiem, mazāk smagiem noziegumiem, smagiem un sevišķi

smagiem noziegumiem, ja vien tie izdarīti ar nodomu. Turklāt apstrīdētā norma neparedzot izņēmumus.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Saeima nav vērtējusi apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma nepieciešamību, tā būtību un piemērošanas sekas. Likumdevējs neesot pamatojis to, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā un ka, paredzot izņēmumus no šā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, pastāvot citi, acīmredzami alternatīvi risinājumi, kas neietvertu absolūtu aizliegumu, bet būtu tikpat iedarbīgi. Piemēram, būtu iespējams noteikt atšķirīgu pieeju atkarībā no tā, cik smags ir personas izdarītais noziedzīgais nodarījums.

Vēl viens alternatīvs risinājums būtu noteikt ierobežojumu uz noteiktu laiku vai arī svītrot no apstrīdētās normas vārdus "neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas", tādējādi paredzot, ka līdz ar sodāmības dzēšanu vai noņemšanu izbeidzas arī aizliegums pildīt dienestu.

Tomēr visefektīvākais alternatīvais līdzeklis, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, būtu paredzēt individuālu izvērtējumu, kas katrā konkrētajā gadījumā veicams, vadoties no tādiem apsvērumiem kā personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagums un būtība, konkrētā cilvēka personība, iepriekšējais dienests, kā arī ņemot vērā samērīguma apsvērumus. Šāds regulējums esot noteikts, piemēram, Izglītības likuma 50. panta pirmās daļas 1. punktā.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, pamattiesību ierobežojums nav samērīgs, proti, labums, ko iegūst sabiedrība, neesot lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Sabiedrības interese saistībā ar aizliegumu pildīt dienestu personām, kuras sodītas par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, pastāvot gadījumos, kad sodītā persona ir sabiedrībai bīstama un nav cienīga pildīt dienestu. Taču daudzu personu izslēgšana no dienesta, tostarp arī tādu personu, kuras pēc individuāla izvērtējuma visdrīzāk tiktu atzītas par piemērotām dienestam, nekalpojot sabiedrības interesēm, bet – tieši pretēji – vājinot dienestu un traucējot tam pilnvērtīgi veikt savas funkcijas sabiedrības drošības aizsardzībā.

Aizliegums esot būtisks, tas ietekmējot visu personas dzīvi un bieži veidojot vēl daudz smagākas sekas nekā noteiktais kriminālsods. Dienot Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē, personas apgūstot tādas specifiskas iemaņas un prasmes, zināšanas un pieredzi, kas ārpus dienesta varot būt noderīgas tikai ļoti ierobežotā mērā.

Demokrātiskā un cilvēktiesības cenošā sabiedrībā ikviens esot pelnījis iespēju laboties, pārvērtēt savu iepriekšējo rīcību, nekad vairs nepieļaut likumpārkāpumus, mainīt savu dzīvi un attieksmi. Savukārt uz mūžu

noteikts aizliegums dienēt izstumjot sodīto personu no sabiedrības un darba tirgus un ne vien radot negatīvas sekas šai personai, bet arī negatīvi ietekmējot visas sabiedrības attīstību un labklājību.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs papildus norādīja: viņš nepiekrītot tam, ka apstrīdētās normas legitīmais mērķis tiek saistīts arī ar demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību. Demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība pēc būtības nozīmējot demokrātiskas tiesiskas valsts pamatprincipu aizsardzību. Ar mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – nevarot attaisnot jebkuru pamattiesību ierobežojumu, kas, iespējams, ir saistīts ar sabiedrības uzticēšanos noteiktām valsts iestādēm vai dienestiem. Lai konstatētu, ka ierobežojums kalpo mērķim – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība –, šim ierobežojumam vajagot būt saistītam ar reālu valsts iekārtas apdraudējumu.

Lai gan Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka apstrīdētā norma tās pieņemšanas gaitā tika apspriesta, tomēr no lietas materiālos esošajiem likumprojektu sagatavošanas dokumentiem esot redzams, ka Saeimas komisijās par apstrīdētajā normā paredzēto absolūto aizliegumu debates nav notikušas, nedz pieņemot Dienesta gaitas likumu, nedz arī pieņemot 2008. gada 4. decembra grozījumus.

Tieslietu ministrijas norāde par ierobežojumu pārvērtēšanu, kas veikta pēc tiesībsarga aicinājuma, liecinot par to, ka pat Ministru kabineta ietvaros nav nodrošināts sistemātisks un savstarpēji saskaņots normatīvajos aktos noteikto ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu saistīto ierobežojumu izvērtējums. Katra ministrija esot veikusi izvērtējumu pēc savas izpratnes, ignorējot tos secinājumus, kas jau izdarīti Satversmes tiesas spriedumos. Vēl jo vairāk šāds izvērtējums neesot veikts Saeimā.

Saeima atbildes rakstā un Tieslietu ministrija rakstveida viedokli pēc būtības apgalvojot, ka persona, kas ir notiesāta vienreiz, izdarīs vēl citus noziedzīgus nodarījumus, taču šāds apgalvojums neatbilstot nevainīguma prezumpcijai.

Pieteikuma iesniedzējs papildus norāda, ka apstrīdētā norma degradējot Krimināllikumā paredzētā papildsoda – tiesību ieņemt noteiktu amatu atņemšana – jēgu. Ja tiesa šādu papildsodu piemēro, tas notiesātajai personai liedzot pildīt noteiktu amatu nevis uz visu atlikušo mūžu, bet tikai uz noteiktu laiku – līdz pieciem gadiem –, tas esot vērtējams kā samērīgs risinājums, jo īpaši ņemot vērā to, ka tiesa papildsodu piemēro individualizēti. Savukārt apstrīdētā norma automātiski liedzot notiesātajai personai pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē uz visu atlikušo mūžu un tādējādi padarot individualizēta papildsoda piemērošanu par bezjēdzīgu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. un 106. pantam.

Ņemot vērā Pieteikuma iesniedzēja izteiktos argumentus, konkrētajā lietā esot izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Turklāt esot jāņem vērā, ka apstrīdētās normas regulēto gadījumu loks ir plašs, jo tā attiecas uz visām personām, kas pilda vai plāno pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Ņemot vērā to, ka Pieteikuma iesniedzējs uz apstrīdētās normas pamata tika atvaļināts no amata tieši Valsts policijā, konkrētajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmei esot vērtējama tiktāl, ciktāl tā liedz pildīt dienestu Valsts policijā. Tomēr sniegtie argumenti esot attiecināmi arī uz pārējām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm un Ieslodzījuma vietu pārvaldi.

Saeima nenoliedz, ka ar apstrīdētajā normā noteikto liegumu tiek ierobežotas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tomēr uzskata, ka šis ierobežojums ir samērīgs. Pēc Saeimas ieskata, ierobežojums tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos un pildīt valsts dienestu ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu, pietiekami skaidri formulētu un publiski pieejamu likumu. Tātad no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu.

Valsts policija pildot būtiskas valsts funkcijas sabiedrības drošības un labklājības aizsardzības jomā. Policijas uzdevumi esot noteikti likuma "Par policiju" 3. pantā. Šie uzdevumi atbilstot arī Eiropas policijas ētikas kodeksā norādītajiem policijas darbības mērķiem – nodrošināt tiesiskumu un kārtību sabiedrībā, ievērot un aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības, atklāt, novērst un apkarot noziedzību, nodrošināt sabiedrības palīdzības un pakalpojumu funkcijas. Likuma "Par policiju" 9. pantā noteiktā pienākuma izpildes labad policijas darbiniekiem esot piešķirtas plašas pilnvaras, tostarp tiesības personas aizturēt, lietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus un šaujamieroci, kas noteiktas minētā likuma 12.–14. pantā. Lai gan būtībā policijas darbība ir vērsta uz sabiedrības drošības aizsardzību, pārāk plašs policijas darbiniekiem piešķirto tiesību apjoms, pārāk zemi viņiem noteikti minimālie standarti un viņu neprofesionāla rīcība varot radīt risku attiecībā uz citu personu pamattiesību ievērošanu. Tādēļ esot būtiski noteikt tiesisku ietvaru Valsts policijas amatpersonu darbībai un it sevišķi noteikt pietiekami augstas minimālās prasības personām, kas vēlas pildīt dienestu Valsts policijā. Apstrīdētā norma esot apspriesta Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē, citstarp atzīstot, ka ir nepieciešams pastiprināt personām izvirzāmās prasības attiecībā uz dienesta pildīšanu.

Apstrīdētajā normā esot ietverta viena no prasībām, ko likumdevējs paredzējis tādēļ, lai nodrošinātu to, ka dienestā esošās personas atbilst

augstiem profesionālajiem standartiem, tādējādi nodrošinot arī personu pamattiesību aizsardzību, veicinot sabiedrības sadarbību ar dienesta amatpersonām un uzticēšanos tām, kā arī veidojot pareizu priekšstatu par tiesību normu ievērošanu. Pēc Saeimas ieskata, personas, kuras neatbilst minimālajiem profesionalitātes standartiem, tostarp persona, kura pati nav spējīga atturēties no tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, nevar pienācīgi pildīt policijas pamatuzdevumu – nodrošināt personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Apstrīdētā norma esot vērsta uz to, lai dienestā atrastos personas, kas, pašas būdamas citiem par paraugu, sekmētu personu tiesību ievērošanu un sabiedrības drošību, it sevišķi nodrošinot kriminālatbildību regulējošu normatīvo aktu ievērošanu. Tāda iespējāmība, ka persona, kas izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, būtu tiesīga pildīt dienestu, pakļautu riskam citu personu tiesības un sabiedrības drošību. Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums esot vērsts uz Satversmes 116. pantā nostiprinātajiem legītimajiem mērķiem – citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība.

Saeima uzskata, ka likumdevēja pienākums ir veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, jo tā ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai valsts iekārtai. Ja Valsts policijas amatpersonas amatu varētu ieņemt persona, kas pati bijusi sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, tad mazinātos sabiedrības uzticēšanās gan Valsts policijas amatpersonu darbībai, gan pašai valstij un demokrātiskai valsts iekārtai. Līdz ar to Saeima uzskata, ka ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītimais mērķis Satversmes 116. panta izpratnē ir arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Ar apstrīdēto normu likumdevējs esot vēlējis veicināt tādas sabiedrības pastāvēšanu, kurā tiek nodrošināti sociālajai un ekonomiskajai attīstībai nepieciešamie apstākļi, kā arī tādas harmoniskas sabiedrības veidošanos, kurā ikviens tās loceklis apzinās un ciena citu personu, sabiedrības un valsts intereses. Tātad apstrīdētā norma esot vērsta arī uz sabiedrības labklājības aizsardzību.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētā norma ir piemērota tam, lai veicinātu citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Apstrīdētā norma liedzot dienestā uzņemt tikai tādas personas, kuras bijušas sodītas par tišu noziedzīgu nodarījumu, proti, personas, kuras ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, apzinoties savas rīcības noziedzīgo raksturu un vēloties attiecīgo noziedzīgo nodarījumu izdarīt. Konkrētajā gadījumā Pieteikuma iesniedzējs, būdams Valsts policijas amatpersona, esot veicis aktīvas darbības, ar tām nodarot kaitējumu cietušā veselībai un apdraudot viņa tiesības uz personas neaizskaramību, kas noteiktas Satversmē. Pēc Saeimas ieskata, persona, kas neievēro krimināltiesību jomu regulējošus normatīvos aktus, tostarp pārkāpj citu personu pamattiesības, nav piemērota darbam Valsts policijā.

Apstrīdētā norma esot piemērota arī tam, lai veicinātu sabiedrības uzticēšanos Valsts policijas amatpersonu darbībai un vispār valstij un tādējādi aizsargātu arī demokrātisko valsts iekārtu. Sabiedrības uzticēšanās valsts amatpersonu darbībai un valstij kopumā mazinātos, ja par valsts amatpersonu kļūtu tāda persona, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, apzinoties savas rīcības noziedzīgo raksturu un vēloties izdarīt šādu nodarījumu, vēl jo vairāk tad, ja šāda persona būtu Valsts policijas amatpersona.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētā norma ir piemērota arī tam, lai aizsargātu sabiedrības labklājību. Saeima uzskata: ja reiz persona, it īpaši Valsts policijas amatpersona, ar tīšu nodomu ir pārkāpusi tiesību normas, tad pastāv pamatotas šaubas par to, vai šī persona turpmāk ievēros normatīvos aktus. Vēl jo vairāk pastāvēt pamatotas šaubas par to, vai šī persona varēs efektīvi veikt savas funkcijas, kuru izpildei nereti ir nepieciešama efektīva, savstarpējā cieņā un uzticībā balstīta sadarbība ar sabiedrību. Savukārt tad, ja Valsts policijas funkcijas netiek veiktas pienācīgi, netiekot nodrošināti arī sociālajai un ekonomiskajai attīstībai nepieciešamie apstākļi. Persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nesekmējot tādas harmoniskas sabiedrības veidošanos, kurā ikviens tās loceklis apzinātos un cienītu citu personu, sabiedrības un valsts intereses.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nav absolūts, jo neattiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, un tādējādi konkrētajā lietā neesot piemērojama absolūtā aizlieguma izvērtēšanas metodoloģija.

Krimināli sodāmas darbības neesot savienojamas ar personas dienestu valsts pārvaldē. Pat pietiekami pamatotas aizdomas ar atbilstoši novērtētiem pierādījumiem par policijas darbinieka pieļautu noziedzīgu nodarījumu varot mazināt sabiedrības uzticēšanos policijai un diskreditēt, pirmkārt, pašu amatpersonu un, otrkārt, attiecīgo iestādi. Tādējādi leģitīmais mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem citiem līdzekļiem netiktu sasniegts tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdēto normu.

Tādā pašā kvalitātē netiktu sasniegti arī pārējie leģitīmie mērķi. Ja tāda persona kā Pieteikuma iesniedzējs, proti, persona, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kaut vai pēc individuāla izvērtējuma varētu ieņemt amatpersonas amatu Valsts policijā, tad, pēc Saeimas ieskata, būtu jārēķinās ar risku, ka personu pamattiesību, sabiedrības drošības un labklājības aizsardzība var tikt apdraudēta. Persona, tai noteiktajā apjomā pildot valsts uzdevumus, rīkojoties ar valsts varu – tāpat rīkojoties visas sabiedrības interesēs, jo īpaši persona, kas dienē Valsts policijā, kuras darbinieku pienākumi ir vērsti uz tiesību normu ievērošanas kontroli, citu cilvēku

tiesību un drošības aizsardzību. Tādējādi policijas darbinieka uzdevumu pildīšana pati par sevi neesot savienojama ar tiesību normu pārkāpumiem, ko attiecīgā amatpersona pieļāvusi savā darbībā.

Apstrīdētajā normā ietvertais leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis esot visefektīvākais, un nepastāvot citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

Demokrātiska sabiedrība paļaujoties uz to, ka policija ne vien uzraudzīs likuma ievērošanu, bet arī pati ievēros likumu.

Attiecībā uz policijas darbiniekiem arī starptautiski tiekot atzīts, ka viens no šo darbinieku atlases kritērijiem ir sodāmības neesība, un personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, pārsvarā tiekot liegta iespēja ieņemt amatu policijā, atsevišķos gadījumos pieļaujot izņēmumus tikai attiecībā uz maznozīmīgiem pārkāpumiem, piemēram, tādiem kā atļautā braukšanas ātruma pārsniegšana.

Sabiedrības ieguvums no tā, ka Valsts policija, kā arī citas Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes ir nodrošinātas ar atbilstošu personālu, kas ir spējīgs godprātīgi, atbildīgi un nelokāmi, ievērojot normatīvo aktu prasības, pildīt Valsts policijai, kā arī citām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm nodotās valsts pārvaldes funkcijas, kuras ir tieši saistītas ar sabiedrības interešu aizsardzību, esot lielāks par normatīvo aktu prasības pildīt nespējīgas personas tiesību ierobežojumu, kas izpaužas šādas personas atvaļināšanā no dienesta Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs.

Likumdevējs esot līdzsvarojis dažādu personu tiesības un sabiedrības intereses un izšķīries par to, kurai no šīm interesēm piešķirama augstāka prioritāte. Ievērojot citu personu pamattiesības un sabiedrības drošības riskus, kuri turklāt var apdraudēt demokrātisko valsts iekārtu un sabiedrības labklājības priekšnosacījumus, esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojuma radītās nelabvēlīgās sekas personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. un 106. pantam.

Tāpat Tieslietu ministrija uzskata, ka konkrētajā gadījumā pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Tieslietu ministrija norāda, ka, ņemot vērā amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi pilnvaras un lomu sabiedriskās kārtības un personu tiesību aizsardzībā, aktuāls ir jautājums par to, vai iestāde varēs uzticēt šo nozīmīgo uzdevumu pildīšanu personai, kura pati sevi diskreditējusi ar tīšu noziedzīgu nodarījumu un par tā izdarīšanu ir sodīta. Tāpat arī iestādes reputācija esot ļoti svarīga, lai sabiedrība šai iestādei varētu uzticēties, lai iedzīvotāji varētu

uzticēt savu dzīvību un mantiskās vērtības šīs iestādes amatpersonām, kuru galvenie uzdevumi saistīti ar sabiedriskās kārtības un drošības, kā arī personu tiesību aizsardzības nodrošināšanu. Dienesta gaitas likuma 4. pantā ietvertie ierobežojumi esot noteikti, lai nodrošinātu to, ka dienestā esošās personas atbilst augstiem profesionālajiem standartiem, aizsargā personu pamattiesības, sabiedrisko drošību, labklājību, veicina sabiedrības sadarbību ar dienesta amatpersonām un uzticēšanos tām.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpojot vairākiem Satversmes 116. pantā norādītajiem legītimajiem mērķiem – aizsargājot personu pamattiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību un labklājību. Tieslietu ministrija uzskata, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots legītīmo mērķu sasniegšanai.

Ņemot vērā gan citās valstīs, gan arī Latvijā veiktus pētījumus, varot apgalvot: iepriekšēju sodāmību esība palielina risku, ka persona var vēlreiz izdarīt noziedzīgu nodarījumu. Tāpēc Tieslietu ministrija uzskata, ka sodāmības fakta konstatēšana var būt pamats noteikt dažādus ierobežojumus un aizliegumus, tai skaitā ierobežojumus attiecībā uz nodarbošanās un darbavietas izvēli.

Neesot iespējams nedz apstiprināt, nedz noliegt pieņemumu, ka sodīto amatpersonu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks ir lielāks vai mazāks nekā nesodīto amatpersonu risks tikt pirmo reizi notiesātām, jo nedz Valsts probācijas dienesta, nedz Tieslietu ministrijas rīcībā neesot informācijas par pētījumiem, kas būtu veltīti tieši šim recidīva aspektam attiecībā uz amatpersonām.

2019. gadā jautājumu par sodāmības un kriminālprocesu izbeigšanas uz neregulējamu apstākļu pamata tiesiskajām sekām personu tālākajā profesionālajā darbībā esot aktualizējis arī tiesībsargs. Tieslietu ministrija sadarbībā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldi izvērtējusi iespējamus izņēmumus no Dienesta gaitas likuma 4. pantā ietvertajiem absolūtajiem aizliegumiem, un citstarp esot apsvērtā iespēja paredzēt, ka katrā konkrētajā gadījumā veicams individuāls izvērtējums. Tomēr attiecībā uz visām personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, veicams individuāls izvērtējums ievērojami palielinātu iestāžu darba apjomu, šāda izvērtējuma nodrošināšanai būtu nepieciešami papildu darbinieki, kā arī papildu laiks un finanšu līdzekļi. Turklāt individuālas izvērtēšanas rezultātā pieņemtais lēmums par atteikumu pieņemt personu dienestā būtu administratīvais akts, kas attiecīgi būtu apstrīdams un pārsūdzams Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to esot radies jautājums par to, kura iestāde tad šādu vai pretēju lēmumu pieņem. Tātad būtu nepieciešams veidot jaunu institūciju, kas nodarbotos ar individuālo izvērtējumu veikšanu un pieņemtu lēmumus par atļauju attiecīgai personai dienēt vai par atteikumu tai dot šādu atļauju.

5. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrija – norāda, ka pilnībā pievienojas Saeimas viedoklim.

Likumdevējs amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi esot piešķīris tiesības izvirzīt likumīgas prasības personām, dot tām saistošus rīkojumus un likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā lietot pret tām fizisku spēku, speciālos cīņas paņēmienus, kā arī speciālos līdzekļus, lai pārtrauktu likumpārkāpumu un nodrošinātu to, ka amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi likumīgās prasības tiek izpildītas. Tādējādi, ņemot vērā attiecīgo iestāžu funkciju nozīmību un to amatpersonu īpašās pilnvaras šo funkciju izpildē, Dienesta gaitas likums amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi nosakot atbilstošas prasības, lai tā varētu atrasties dienestā.

Likumdevējam esot pienākums noteikt tādu regulējumu, lai dienesta pienākumu izpilde atbilstu sabiedrības interesēm, tostarp izvirzīt personām, kuras vēlas dienēt, stingrākas prasības gan attiecībā uz veselības stāvokli un fizisko sagatavotību, gan reputāciju.

Aktuāls esot jautājums par to, vai indivīds un sabiedrība kopumā būtu gatava uzticēt savu tiesību, veselības un dzīvības, kā arī mantisko vērtību aizsardzību un vai arī valsts būtu gatava uzticēt ieroci personai, kura ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, tādējādi izrādot nevērību pret sabiedrības priekšstatu par to, kāda uzvedība demokrātiskā valstī ir akceptējama, kā arī apdraudot harmonisku sabiedrības funkcionēšanu. Regulējums, kas pieļautu to, ka dienestā tiek pieņemtas vai dienestā atrodas personas, kuras ir sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, pēc Iekšlietu ministrijas ieskata, varētu izraisīt negatīvu iestādes darbības un uzticamības vērtējumu sabiedrībā un attiecīgi kaitēt arī vispārējai sabiedrības drošībai.

Pēc būtības normatīvajos aktos amatpersonām paredzētās prasības esot sabiedrības izvirzītas prasības. Proti, sabiedrība vēloties, lai jebkura amatpersona godprātīgi, apzinīgi pilda amata pienākumus, pati ievēro normatīvo aktu prasības un spēj arī sabiedrībā nostiprināt pareizu attieksmi pret spēkā esošajām tiesību normām.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Pēc Tiesībsarga ieskata, izskatāmajā lietā ir vērtējama absolūtā aizlieguma esība attiecībā uz personas tiesībām pildīt dienestu Valsts policijā.

Ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu. Tiesībsargs arī piekrīt tam, ka pamattiesību ierobežojumam ir legītīmi mērķi, proti, citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības drošības un labklājības aizsardzība. Tāpat tiesībsargs uzskata, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots minēto legītīmo mērķu sasniegšanai.

Apstrīdētā norma esot apspriesta Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē, citstarp atzīstot, ka ir nepieciešams pastiprināt personām izvirzāmās prasības attiecībā uz dienesta pildīšanu, un apstrīdētā norma esot pieņemta, lai noteiktu šādas augstas prasības. Šāda absolūta aizlieguma pamatojums varētu būt rodams profesionalitātes un reputācijas aspektos, uz ko savā atbildes rakstā vairākkārt atsaucas arī Saeima. Tādējādi esot iespējams izdarīt secinājumu, ka likumdevējs ir pamatojis absolūta aizlieguma nepieciešamību.

Tomēr tiesībsargs viņa rīcībā esošajos un viņam pieejamos apstrīdētās normas pieņemšanas dokumentos neesot atradis tādu informāciju, kas apliecinātu to, ka likumdevējs būtu rūpīgi analizējis absolūta aizlieguma būtību un tā piemērošanas sekas attiecībā uz personu tiesībām pildīt valsts dienestu Valsts policijā. Proti, likumdevējs neesot padziļināti izvērtējis un pamatojis nepieciešamību absolūto aizliegumu attiecināt uz pilnīgi visiem Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem. Tāpat likumdevējs neesot izvērtējis, kāpēc absolūtais aizliegums būtu jāattiecina uz tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri salīdzinājumā ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem pēc sava rakstura un apdraudētajām interesēm uzskatāmi par nodarījumiem ar būtiski mazāku kaitīguma pakāpi. Likumdevējam vajadzējis izvērtēt to, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgie nodarījumi, kuru izdarītājiem tiek liegts pildīt valsts dienestu Valsts policijā.

Tāpat likumdevējam, nosakot absolūtu neterminētu aizliegumu un neparedzot nekādu iespēju to pārskatīt, vajagot pārliecināties arī par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas. Turklāt, nosakot iepriekš sodītai personai absolūtu aizliegumu, nozīme esot ne tikai tam, pret kādām interesēm šī persona vērsusies, izdarot attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, bet arī šo personu raksturojošiem kritērijiem. Tiesībsargs neesot konstatējis, ka likumdevējs būtu vērtējis, vai un kā iepriekš par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas uzvedība laika gaitā var mainīties. Likumdevējs neesot pamatojis arī to, ka, paredzot izņēmumus no absolūta aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Dienests Valsts policijā nevarot būt pašsaprotams, un šajā dienestā esošai personai pēc savām īpašībām vajagot būt par paraugu ikvienam sabiedrības loceklim. Tas attiecīgi nozīmējot to, ka Valsts policijas amatpersonai jābūt profesionālai, respektējamai un uzticamai. Tādējādi regulējums, kas personai pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas automātiski ļautu pretendēt uz dienestu Valsts policijā, nebūtu pareizs, jo negarantētu personas un tās īpašību atbilstību attiecīgajam amatam. Tāpat arī noziedzīgu nodarījumu pilnīga diferencēšana pēc to kaitīguma pakāpes nepalīdzētu sasniegt leģitīmos

mērķus tādā pašā kvalitātē, jo, piemēram, Krimināllikuma 317. panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums pēc klasifikācijas ir mazāk smags noziegums, tomēr tā rezultātā skartās intereses ir tieši attiecināmas uz valsts amatpersonu, tostarp Valsts policijas amatpersonu, darbību. Tādēļ, pēc tiesībsarga ieskata, piemēram, Krimināllikuma XXIV nodaļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi varētu tikt uzskatīti par tādiem, uz kuriem attiecināt absolūto aizliegumu būtu pieļaujams.

Tiesībsargs uzskata, ka vispiemērotākais alternatīvais līdzeklis pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai līdzvērtīgā kvalitātē būtu individuāla izvērtējuma veikšana. Likumdevējs, izanalizējot Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, varētu noteikt tādu kārtību, ka uz konkrētiem pagātnē izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem tiek attiecināts individuālais izvērtējums. Saskaņā ar šādu regulējumu persona varētu pretendēt uz dienestu Valsts policijā, ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta un ja tai pēc individuāla izvērtējuma veikšanas sniegtu pozitīvu atzinumu konkrēti šādam mērķim izveidota komisija.

Tas, vai sabiedrība un indivīdi uzticas policijai kā ikdienišķās sabiedriskās kārtības sargam, primāri esot atkarīgs nevis no katra policista rīcības pagātnē, bet gan no tā, kādu uzticamības un profesionalitātes līmeni ikviena Valsts policijas amatpersona apliecina šobrīd.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība atzīst, ka dienestā esošām amatpersonām ar speciālo dienesta pakāpi ir izvirzāmi ļoti augsti uzvedības un rīcības kritēriji un ka apstrīdētajai normai ir leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība, sabiedrības drošības aizsardzība –, tomēr uzskata, ka citu personu un visas sabiedrības interešu apdraudējums gadījumā, ja dienestu pilda iepriekš krimināli sodīta persona, esot iespējamība, nevis neapgāzams fakts.

Ja tiktu prezumēts, ka krimināli sodītai personai nav iespējams mainīties, tad zustu jebkāda resocializācijas pasākumu jēga. Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība pilnībā piekrīt Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem apsvērumiem par to, ka ierobežojuma leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar cilvēka pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, veicot personas individuālu izvērtējumu.

Ņemot vērā kriminālprocesu ilgumu, Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība uzskata par reāli iespējamu tādu situāciju, ka persona, pret kuru ir uzsākts kriminālprocess, faktiski ilgstoši turpina dienestu Valsts policijā un tās darba izpildījums tiek pieņemts un novērtēts pozitīvi. Līdz ar to esot secināms, ka arī šādas personas spēj pilnvērtīgi veikt dienesta pienākumus un ka dienests pilnībā pieļauj un veicina šādu personu atrašanos tajā.

Aplūkojot citās Eiropas valstīs spēkā esošo tiesisko regulējumu, varot konstatēt pietiekamu likuma daudzveidību. Piemēram, Polijas un Čehijas likumos esot noteikts, ka dienestā nevar būt persona ar kriminālu pagātni, savukārt atbilstoši Igaunijas likumam persona pēc sodāmības dzēšanas var atkal kandidēt uz amatu dienestā, izņemot gadījumu, kad izdarītais noziegums bijis vērstis pret valsti.

Pēc Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrības ieskata, būtu jāņem vērā tas, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzēti vairāk nekā 300 noziedzīgu nodarījumu sastāvi, tātad iespējamie noziedzīgie nodarījumi var būt ļoti dažādi un saistīti ar dažādu interešu apdraudējumu. Neiedziļinoties katras noziedzīgo nodarījumu grupas būtībā, varot apgalvot, ka ne visi tiši izdarītie noziedzīgie nodarījumi ir vērtējami pilnīgi vienādi attiecībā uz personas atrašanos dienestā. Esot iespējami arī tādi gadījumi, kad agrāk izdarītais noziedzīgais nodarījums nekādi neietekmē dienesta pienākumu pildīšanu. Taču šobrīd neesot tādas institūcijas, kas šo jautājumu varētu izvērtēt.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore Mg. iur. Evija Vīnkalna – uzskata, ka apstrīdētā norma attiecībā uz Valsts policijas dienestā esošām personām atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Ņemot vērā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu, tostarp Valsts policijas, un Ieslodzījuma vietu pārvaldes uzdevumu nodrošināt būtiskas valsts funkcijas sabiedrības drošības un labklājības aizsardzības jomā, kā arī katras attiecīgās amatpersonas darbības nozīmi noteikto uzdevumu izpildē, vajagot atzīt, ka noteiktajam ierobežojumam ir legītīms mērķis, kas ietver ne tikai citu cilvēku tiesību, sabiedrības drošības un labklājības aizsardzību, bet arī demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību.

Apstrīdētā norma ietverot absolūtu aizliegumu atrasties dienestā tikai tādām personām, kuras sodītas par tišiem noziedzīgiem nodarījumiem, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, esot ņēmis vērā vainas formu nozīmi un neesot ierobežojumu attiecinājis uz noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts aiz neuzmanības. Ņemot vērā Valsts policijai noteiktos uzdevumus, valsts varas pārstāvju lomu tiesiskuma stiprināšanā un noziedzīgu nodarījumu novēršanā, esot jāatzīst, ka attiecībā uz Valsts policijas amatpersonām apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ir samērīgs ar tā legītīmo mērķi. Diferencētas pieejas vai individuāla izvērtējuma noteikšana nebūtu pieņemama. Tāpat nebūtu pamatota arī ierobežojuma tvēruma sašaurināšana, piemēram, ierobežojuma attiecināšana tikai uz noziedzīgiem nodarījumiem pret jurisdikciju, noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā vai citiem noziedzīgiem nodarījumiem, vai saistīšana tikai ar sodāmības laiku.

9. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes doc. p. i. Dr. iur. Kitija Bite – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam, un pievienojas Pieteikuma iesniedzēja viedoklim.

Kitija Bite papildus norāda, ka likumā noteiktajā veidā personai tiesības pildīt valsts dienestu var tikt liegtas pat tad, ja šīs personas spējas un kvalifikācija atbilst izraudzītajam nodarbošanās veidam. Sistēmiski likumdevējs pieprasot dienestā esošu personu nevainojamu uzvedību. Tomēr likumdevējam, nosakot šādus ierobežojumus, būtu jāizvērtē to atbilstība Satversmei.

Apstrīdētā norma varot pakļaut riskam konkrētam valsts dienesta veidam deleģēto valsts funkciju un uzdevumu izpildi. Publiski pieejamās Valsts policijas atskaides liecinot par hronisku personāla trūkumu iestādē. Šādā situācijā, atvaļinot no dienesta amatpersonas, kurām ir pieredze un kuru apmācībā un kvalifikācijas paaugstināšanā valsts ieguldījusi dažāda veida resursus, sabiedrības drošība tiekot pakļauta riskam, ka Valsts policija nespēs nodrošināt likumā noteikto funkciju izpildi personāla trūkuma dēļ.

Pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējs neesot izvērtējis, kāds ir kriminālsoda mērķis. Viens no soda mērķiem esot panākt to, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, respektīvi, sodītai personai ir jāizprot savs nodarījums un turpmāk jākorrigē sava uzvedība, lai tā atbilstu sabiedrības noteiktajiem standartiem. Taču no apstrīdētās normas izrietot, ka pat tādā gadījumā, ja persona labojas, koriģē savu uzvedību un nekad vairs neizdara nekādu noziedzīgu nodarījumu, tai nav iespējams atgriezties dienestā Valsts policijā.

Likumdevējam būtu jāizsver, vai jebkurš tišs noziedzīgs nodarījums ir samērīgs ar aizliegumu jebkad pildīt valsts dienestu, tomēr konkrētajā situācijā esot secināms, ka šāds izvērtējums netika veikts.

Likumdevējam būtu jāizvērtē iespēja pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas ļautu individuāli izvērtēt katru gadījumu, kad dienestā esoša persona ir sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, un jāuzliek šāda izvērtējuma veikšanas pienākums tai iestādei, kurā sodītā persona pilda valsts dienestu. Tādējādi iestādei tiktu dota rīcības brīvība izvērtēt personas sodāmības savietojamību ar dienestu un attiecīgi vai nu atbrīvot personu no dienesta, vai arī turpināt dienesta tiesiskās attiecības ar šo personu. Savukārt iestādes pieņemtā lēmuma tiesiskumu būtu iespējams pārbaudīt administratīvajā procesā – pretēji pašreizējai kārtībai, kas paredz imperatīvu pienākumu Valsts policijai atbrīvot no dienesta katru personu, kas sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu.

Secinājumu daļa

10. Pieteikuma iesniedzējs saskaņā ar apstrīdēto normu tika atvaļināts no dienesta Valsts policijā. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma ierobežo gan viņa tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, proti, uz visu mūžu aizliedz pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs, gan arī tiesības saglabāt darbavietu, proti, Valsts policijas inspektora amatu.

Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējs tika atvaļināts no dienesta Valsts policijā un tāpēc arī atbildes rakstā apstrīdētās normas satversmība izvērtēta tiktāl, ciktāl šī norma liedz pildīt dienestu Valsts policijā, taču Saeimas sniegtie argumenti esot attiecināmi arī uz pārējām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm un Ieslodzījuma vietu pārvaldi.

Lai arī, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, tomēr vienlaikus Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 13. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

Dienesta gaitas likuma mērķis ir noteikt profesionālā dienesta tiesisko statusu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs – Valsts policijā, Iekšējās drošības birojā, Valsts robežsardzē, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā, kā arī šo iestāžu padotībā esošajās koledžās – un Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Dienesta gaitas likums pamatā regulē vispārīgus dienesta gaitas jautājumus – piemēram, obligātās prasības dienestam, pieņemšanu dienestā un iecelšanu amatā, amatpersonu darbības un tās rezultātu novērtēšanu, kvalifikācijas paaugstināšanu, dienesta pakāpes un to piešķiršanas kārtību, atvaļināšanu no dienesta. Valsts Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm – Valsts policijai, Iekšējās drošības birojam, Valsts robežsardzei, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam, kā arī šo iestāžu padotībā esošajām koledžām – un Ieslodzījuma vietu pārvaldei ir deleģējusi atšķirīgu funkciju izpildi. Šo dienestu funkcijas, tiesības un pienākumi ir noteikti arī citos likumos – likumā "Par policiju", Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumā, Valsts robežsardzes likumā u. c.

Likums "Par policiju" nosaka policijas jēdzienu, uzdevumus, darbības principus un vietu valsts pārvaldes un pašvaldību iestāžu sistēmā, policijas pienākumus, tiesības, struktūru, kompetenci, policijas darbinieka tiesisko

aizsardzību, darbības garantijas, atbildību, policijas finansēšanas, materiāltehniskās apgādes kārtību, kā arī policijas darbības uzraudzību un kontroli. Saskaņā ar likuma "Par policiju" 3. panta pirmo daļu policijas uzdevums citstarp ir garantēt personu un sabiedrības drošību, novērst noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus, atklāt noziedzīgus nodarījumus, meklēt personas, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus. Lai šie uzdevumi tiktu pildīti, policijas darbiniekiem likumā "Par policiju" ir noteiktas īpašas tiesības, veicot dienesta pienākumus, tostarp tiesības personas aizturēt, lietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus, kā arī dienesta vajadzībām lietot šaujamieroci.

Personām izvirzāmās prasības ir pamatotas to spējā izpildīt noteiktus pienākumus un uzdevumus, tāpēc attiecībā uz konkrētu dienestu noteiktie ierobežojumi ir saistīti ar attiecīgā dienesta funkcijām. Apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ir piemērota kā personai, kura dienēja Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē – Valsts policijā.

Tādējādi Satversmes tiesa izskatāmajā lietā izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tiktāl, ciktāl tā liedz pildīt dienestu Valsts policijā.

11. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja tās satversmības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma viņam aizskar Satversmes 101. pantā garantētās pamattiesības, proti, tiesības pildīt valsts dienestu, un Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības, proti, tiesības izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. No pieteikuma nepārprotami izriet, ka tā iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Līdz ar to Satversmes tiesai izskatāmajā lietā ir jāizvērtē Satversmes 101. panta pirmās daļas un 106. panta pirmā teikuma tvērums.

11.1. Satversmes 101. panta pirmā daļa nosaka: "Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu."

Tiesības pildīt valsts dienestu ietver tiesības uz vienlīdzīgu pieeju valsts dienestam, tiesības turpināt valsts dienestu, ja vien nepastāv saprātīgs un objektīvs pamats atbrīvošanai no valsts dienesta (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 13. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 101. pants neuzliek valstij pienākumu nodrošināt katrai personai, kura to vēlas, iespēju pildīt valsts dienestu. Satversmes 101. panta pirmā daļa nevis noteic absolūtas tiesības personai pildīt valsts dienestu, bet norāda uz to, ka šīs tiesības īstenojamas

"likumā paredzētā veidā". Tātad šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 17. punktu*).

Lai noteiktu, vai personas ir piederīgas pie valsts dienesta Satversmes 101. panta izpratnē, jāizvērtē gan funkcijas, ko pilda personas, veicot amata pienākumus, gan arī ierobežojumi, kas tām noteikti sakarā ar amata pienākumu pildīšanu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 10. punktu*).

Saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 18. janvāra noteikumu Nr. 46 "Valsts policijas nolikums" 1. un 2. punktu Valsts policija ir iekšlietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas atbilstoši kompetencei īsteno valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Savukārt atbilstoši Dienesta gaitas likuma 2. panta pirmajai daļai dienests Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs, tostarp Valsts policijā, ir valsts dienesta veids, kuru pilda Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes amatpersona, kam ir speciālā dienesta pakāpe.

Tādējādi Valsts policijas amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm ir uzskatāmas par piederīgām pie valsts dienesta Satversmes 101. panta izpratnē.

11.2. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: "Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai."

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 106. panta pirmais teikums tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ietver arī tādu būtisku elementu kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver tiesības turpināt šo nodarbošanos arī nākotnē (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*).

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos aizsargā personu pret valsts darbībām, kas ierobežo brīvību izvēlēties nodarbošanos. Tomēr šīs tiesības neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Valstij ir pienākums arī atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertu jēdzienu "nodarbošanās" saprotams tāda veida darbs, kas

prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens "nodarbošanās" Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē ir attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-01 7. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*).

Līdz ar to Satversmes 106. panta pirmais teikums aizsargā personas tiesības brīvi izvēlēties un saglabāt nodarbošanos un aptver arī nodarbinātību Valsts policijā.

11.3. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 14. punktu*).

Gadījumos, kad Satversmes 106. pantā noteikto tiesību īstenošana notiek valsts dienesta ietvaros, šīm tiesībām noteiktie ierobežojumi izvērtējami kopsakarā ar Satversmes 101. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka valstij ir plaša rīcības brīvība, nosakot pieeju nodarbinātībai publiskajā sektorā, kā arī nosakot šādas nodarbinātības nosacījumus. Funkcionālu un institucionālu apsvērumu dēļ publiskajā un privātajā sektorā strādājošie var tikt pakļauti būtiskām tiesiskām un faktiskām atšķirībām (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2017. gada 5. septembra sprieduma lietā "Fábián v. Hungary", pieteikums Nr. 78117/13, 122. punktu*).

No pieteikumā ietvertajiem argumentiem un citiem lietas materiāliem izriet, ka izskatāmās lietas pamatjautājums ir par to, vai valstij ir leģitīmas tiesības personām, kas pilda dienestu Valsts policijā, to statusa dēļ izvirzīt īpašas prasības, kas attiecas uz personas izdarītu tišu noziedzīgu nodarījumu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Līdz ar to izskatāmajā lietā īpaša nozīme ir izvērtējumam par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai. Saskaņā ar Satversmes 101. panta pirmo daļu valstij, izstrādājot prasības personām, kuras ieņem amatus valsts dienestā, ir pienākums gan aizsargāt demokrātiskas tiesiskas valsts vērtības, gan arī nodrošināt tiesības pildīt valsts dienestu personām, kuras ieņem vai vēlas ieņemt amatu valsts dienestā.

Apkopojot visu iepriekš minēto, secināms, ka izskatāmajā lietā ir apstrīdēta tādas tiesību normas atbilstība Satversmei, kura liedz pildīt dienestu Valsts policijā. Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības aptver arī tiesības iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā. Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes

tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai kopsakarā ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu.

12. Dienests Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē ir valsts dienesta veids, kuru pilda šo iestāžu amatpersonas, kam ir speciālās dienesta pakāpes. Dienesta gaitas likuma 4. pants nosaka obligātās prasības dienestam.

Apstrīdētā norma noteic, ka Valsts policijas dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 7. panta pirmās daļas 1. punktu personas atbilstība dienestam noteiktajām obligātajām prasībām tiek izvērtēta, personu uzņemot dienestā. Savukārt tad, ja persona ir dienestā, bet tiek konstatēta tās neatbilstība dienestam noteiktajām obligātajām prasībām, šāda persona tiek atvaļināta no dienesta saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 47. panta pirmās daļas 4. punktu.

Attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju 2020. gada 16. jūlijā, pamatojoties uz Dienesta gaitas likuma 47. panta pirmās daļas 4. punktu, tika pieņemts lēmums par atvaļināšanu no dienesta Valsts policijā, jo Pieteikuma iesniedzējs neatbilda apstrīdētajā normā izvirzītajai obligātajai prasībai.

12.1. Apstrīdētā norma nosaka ierobežojumu, kas attiecas uz ikvienu personu, kura ir sodīta par tīši jeb ar nodomu izdarītu noziedzīgu nodarījumu un ir vai vēlas būt dienestā Valsts policijā.

Saskaņā ar Krimināllikuma 9. panta pirmo daļu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu. Saskaņā ar Krimināllikuma 10. panta pirmo daļu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu aiz neuzmanības, ja persona to izdarījusi aiz noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums attiecas uz ikvienu tādu personu, kura izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, bet neattiecas uz personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo ikvienas par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības brīvi iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā.

12.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka aizliegums pildīt dienestu ir noteikts uz visu mūžu, bez iespējām to atcelt, un līdz ar to uzskatāms par būtisku. Tas ietekmējot visu personas dzīvi un veidojot daudz smagākas sekas nekā krimināllietā noteiktais sods.

Apstrīdētā norma ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Saskaņā ar Krimināllikuma 63. panta pirmo daļu sodāmība ir noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas notiesāšanas vai soda noteikšanas juridiskās sekas, kas

ir spēkā tiesas vai prokurora priekšrakstā par sodu noteiktajā soda izciešanas laikā, kā arī pēc tam līdz sodāmības dzēšanai vai noņemšanai likumā noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka iepriekšējā sodāmība pēc tās dzēšanas vai noņemšanas vairs nav nemama vērā citā kriminālprocesā. Tomēr citās, ar krimināltiesību jomu nesaistītās tiesiskajās attiecībās sodāmības noņemšana vai dzēšana ne vienmēr nozīmē to, ka būtu izbeigušās arī ar sodāmību saistītās personai nelabvēlīgās tiesiskās sekas. Ja speciālajā likumā ir noteikts, ka ierobežojums pastāv neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tad tas turpina pastāvēt arī pēc tam, kad sodāmība tiek dzēsta vai noņemta Krimināllikuma 63. pantā paredzētajā kārtībā. Sodāmības jēdziens plašākā nozīmē aptver arī citas juridiskas sekas, kas citstarp var izpausties kā tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojums un pastāvēt arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12.4. punktu*).

Apstrīdētā norma ierobežo tiesības iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, un šis ierobežojums ir spēkā uz nenoteiktu laiku.

Tādējādi apstrīdētā norma personai ierobežo Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā.

13. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma ietver absolūtu aizliegumu personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, pildīt dienestu. Turklāt šis aizliegums esot noteikts uz mūžu, proti, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Apstrīdētā norma attiecoties uz visiem noziedzīgajiem nodarījumiem – kriminālpārkāpumiem, mazāk smagiem, smagiem noziegumiem un sevišķi smagiem noziegumiem – un neparedzot izņēmumus. Arī vairākas pieaicinātās personas – tiesībsargs, *Mg. iur.* Evija Vīnkalna un *Dr. iur.* Kitija Bite – norādījušas, ka apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums ir absolūts.

Savukārt Saeima uzskata, ka šis aizliegums nav absolūts, jo attiecas nevis uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ likumdevējam šādu tiesību normu pieņemšanas procesā var tikt izvirzītas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*). Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ir uzskatāms par absolūtu aizliegumu.

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā ir ietverts absolūtais aizliegums, ir jāņem vērā, pirmkārt, vai tas attiecas vai neattiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu un tādējādi pieļauj izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 20. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 18. punktu*).

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums dienēt Valsts policijā attiecas uz ikvienu personu, kas bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Aizliegums neparedz katra konkrētā gadījuma izvērtējumu, nepieļauj nekādus izņēmumus un ir noteikts uz mūžu. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir uzskatāms par absolūtu, tomēr tas vien, ka tiesību normā šāds aizliegums ir ietverts, pats par sevi vēl nenozīmē, ka vienmēr šādas tiesību normas pieņemšanā likumdevējam būtu izvirzāmas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu.

Kā jau šajā spriedumā tika secināts, izskatāmās lietas pamatjautājums ir par to, vai personām, kas pilda valsts dienestu Valsts policijā, valsts ir tiesīga izvirzīt īpašas prasības to statusa dēļ. Proti, īpaša nozīme ir izvērtējumam tieši par to, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai.

Valsts dienests ir publiski tiesisks stāvoklis, kurā atrodas personas, kam uzticēta valsts uzdevumu pildīšana. Nodarbinātība valsts dienestā no privātajā sektorā veicamā darba atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan pēc veicamā darba mērķa, kas ir cieši saistīts ar valsts uzdevumu pildīšanu. Valsts dienestu pildošās personas atrodas īpašās attiecībās ar valsti, proti, šo personu tiesības ir ierobežotas, un tām tiek uzlikti īpaši pienākumi (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 10. punktu*).

Nosakot valsts dienesta attiecībās esošo personu tiesības un pienākumus, likumdevējam ir salīdzinoši lielāka rīcības brīvība nekā, piemēram, regulējot tiesiskās attiecības, kas dibinātas uz darba līguma pamata. Tomēr, reglamentējot tiesiskās attiecības valsts dienestā, likumdevējs ir tiesīgs noteikt tikai tādus pamattiesību ierobežojumus, kas dienesta attiecībās ir nepieciešami (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2013-15-01 10. punktu*).

Personas, kuras ieņem amatu Valsts policijas dienestā, ir īpašās tiesiskās attiecībās ar valsti, jo to statuss ir cieši saistīts ar valsts funkciju pildīšanu. Atbilstoši Satversmes 101. panta pirmajai daļai valstij, nosakot pieeju nodarbinātībai valsts dienestā, ir daudz plašāka rīcības brīvība nekā citu veidu nodarbinātības regulēšanā. Šī rīcības brīvība citstarp ietver arī tiesības izvirzīt īpašas prasības personām, kurām valsts uztic pilnvaras realizēt tās varu un pildīt īpašus valsts funkciju īstenošanai nepieciešamus

pienākumus. Valstij ir jānodrošina sabiedrības uzticēšanās valsts varai un attiecīgi arī to amatpersonu darbībai, kuras rīkojas valsts vārdā. Tādējādi valsts, lai nodrošinātu demokrātiskas tiesiskas valsts vērtību aizsardzību saskaņā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, var noteikt īpašas prasības personām, kuras vēlas pildīt vai pilda valsts dienestu.

Tomēr ikviena valsts dienestā esošām personām izvirzīta īpaša prasība ir pakļaujama tās tiesiskuma pārbaudei. Ievērojot valsts dienesta īpašo lomu un statusu, kā arī likumdevēja plašo rīcības brīvību šajā jomā, uz šo īpašo prasību tiesiskuma izvērtējumu nav attiecināma absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija.

14. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitāti, jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas atbilst samērīguma principam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. un 17. punktu un 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 15. punktu*).

15. Lai izvērtētu, vai Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā ietvertu pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 16. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 14. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 19. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 14. punktu*).

Aizliegums par tišu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai dienēt Valsts policijā tika noteikts jau 1991. gada 4. jūnija likuma "Par policiju" sākotnējā redakcijā. Vēlāk šī prasība tika ietverta Dienesta gaitas likumā, kas nosaka vienotu tiesisko regulējumu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm un Ieslodzījuma vietu pārvaldei. Šā likuma sākotnējā redakcijā 4. panta 4. punkts noteica, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu.

Ar 2008. gada 4. decembra grozījumiem 4. panta 4. punkts tika izteikts jaunā redakcijā, nosakot, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai

noņemšanas. Priekšlikumu par šā punkta izteikšanu jaunā redakcijā pirms attiecīgā likumprojekta otrā lasījuma izteica Iekšlietu ministrijas parlamentārais sekretārs. Priekšlikums tika izskatīts un atbalstīts Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē un Saeimas 2008. gada 6. novembra sēdē otrajā lasījumā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 53. un 83. l.p.*). Likumprojekts trešajā lasījumā tika pieņemts 2008. gada 4. decembrī. Likums tika izsludināts 2008. gada 19. decembrī un publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 198. Likums stājās spēkā 2008. gada 20. decembrī.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

16. Ikviens pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. un 17. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 15. punktu*).

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

16.1. Saeima uzskata, ka likumdevēja pienākums ir veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, jo tā ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Ja Valsts policijas amatpersonas amatu varētu ieņemt persona, kas bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, tad mazinātos sabiedrības uzticēšanās gan Valsts policijas amatpersonu darbībai, gan pašai valstij un demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Savukārt Pieteikuma iesniedzējs nepiekrīt tam, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis tiek saistīts arī ar demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību.

Dienesta gaitas likuma mērķis ir noteikt profesionālā dienesta tiesisko statusu, lai nodrošinātu tiesisku, stabilu, efektīvu un atklātu dienesta darbību. Persona, stājoties dienestā, dod zvērestu būt godīga un taisnīga, uzticīga Latvijas Republikai, pildīt dienesta pienākumus saskaņā ar Satversmi, starptautiskajiem līgumiem, likumiem un citiem normatīvajiem aktiem un kalpot sabiedrības vispārējām interesēm.

Valsts policijas amatpersonas, pildot tām uzticētos uzdevumus, rīkojas valsts vārdā un pārstāv konkrētu demokrātisku un tiesisku valsts iekārtu. Valsts policijas dienestā esošās amatpersonas pieder pie tām amatpersonām, kas ikvienai personai rada priekšstatu par valsts darbību kopumā. Tādēļ katrai Valsts policijas amatpersonai ir jāpatur prātā, ka tā ar savu izturēšanos ir līdzatbildīga arī par sabiedrības priekšstatu jeb pārlicību par to, ka valsts vara tiek īstenota pienācīgi. Valsts policijas pamatzdevums ir kontrolēt likumu ievērošanu sabiedrībā, nodrošināt, lai sabiedrība ievēro normatīvajos aktos noteiktās prasības. Ja par Valsts policijas amatpersonu varētu kļūt persona, kura ir sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tiktu mazināta sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas īstenotājām un līdz ar to arī demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Turklāt persona, kas pati izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, pat ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nesekmētu likumpaklausīgu attieksmi sabiedrībā.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītims mērķis – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība.

16.2. Saeima norāda, ka personas, kuras neatbilst minimālajiem profesionalitātes standartiem, tostarp personas, kuras pašas nespēj atturēties no tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, nevar pienācīgi pildīt policijas pamatzdevumu – nodrošināt personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Apstrīdētā norma ir vērsta uz to, lai dienestā atrastos personas, kas, pašas būdamas citiem par paraugu, sekmētu personu tiesību ievērošanu un sabiedrības drošību, it sevišķi nodrošinot krimināltiesības regulējošu normatīvo aktu ievērošanu. Ja persona, kas izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, būtu tiesīga pildīt dienestu, riskam būtu pakļautas citu personu tiesības un sabiedrības drošība. Arī Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viens no ierobežojuma legītimajiem mērķiem ir citu personu tiesību aizsardzība. Tāpat arī Iekšlietu ministrija vērs uzmanību uz to, ka amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi prettiesiska rīcība grauj ne tikai pašas amatpersonas, bet arī iestādes reputāciju, tādējādi mazinot arī sabiedrības uzticēšanos šai iestādei. Savukārt sabiedrības neuzticēšanās iestādēm, kuru pamatzdevumi ir noziedzības apkarošana, operatīvās un kriminālprocesuālās darbības veikšana, sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzība, personas tiesību un likumisko interešu aizsardzība, esot būtisks aspekts, kas negatīvi ietekmējot sabiedrības drošību.

Demokrātiska tiesiska valsts iekārta nav iedomājama bez sakārtotas un pienācīgi aizsargātas valsts pārvaldes darbības, kas tādējādi garantē gan sabiedrības drošību, gan citu cilvēku tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 25. punktu*).

Saskaņā ar likuma "Par policiju" 5. un 9. pantu policijas darbība tiek organizēta, ievērojot likumību, humānismu, cilvēka tiesības, sociālo taisnīgumu, atklātumu, vienvadību un balstoties uz iedzīvotāju palīdzību. Policija ar savu darbību nodrošina personu tiesību un brīvību ievērošanu.

Ņemot vērā policijas uzdevumus un pilnvaras, kā arī to, ka policijas darbības joma kopumā ir saistīta ar personu tiesību un brīvību aizsardzību un sabiedrības drošības apdraudējumu novēršanu, likumdevēja noteiktā mērķa sasniegšanas labad policijas dienestā esošām personām tiek izvirzītas paaugstinātas prasības attiecībā uz atbilstību amatam. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir vērsts uz to, lai veicinātu sabiedrības drošības aizsardzību, garantējot to, ka par sabiedrības drošību valsts vārdā rūpējas personas, kuras pašas nav veikušas tādas darbības, kas demokrātiskā tiesiskā valstī nav akceptējamas. Valsts policija pilda tai deleģētās valsts funkcijas – aizsargā personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem. Rīcība, kas mazina uzticēšanos Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem, var kaitēt sabiedrības drošībai.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir vēl viens leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir šādi leģitīmie mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība un sabiedrības drošības aizsardzība.

17. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 25. punktu*).

18. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts

(sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma veicina sabiedrības uzticēšanos Valsts policijas amatpersonu darbībai un valstij un tādējādi aizsargā demokrātisko tiesisko valsts iekārtu. Apstrīdētā norma esot vērsta uz citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību.

Dienesta gaitas likuma 4. pantā ir noteiktas obligātās prasības Valsts policijas dienestam, un viena no tām ir ietverta apstrīdētajā normā. Krimināllikums noteic, kāda cilvēku darbība vai bezdarbība ir noziedzīga. Savukārt apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nodrošina to, ka persona, kura izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas nevar dienēt Valsts policijā, kuras darbības joma ir saistīta ar personu tiesību un brīvību aizsardzību un sabiedrības drošības apdraudējumu novēršanu.

Demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešams, lai pilsoņi paļautos uz to, ka valsts pārvaldē strādājošie savus amata pienākumus veiks tiesiski valsts un sabiedrības interesēs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-03-01 16.2. punktu*). Tādas personas atrašanās Valsts policijas dienestā, kura pati ir izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, pat ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, var radīt priekšstatu, ka valsts varas pārstāvji var neievērot normatīvajos aktos noteikto un rīkoties pretēji tām vērtībām, kuras aizsargāt ir šo amatpersonu pienākums. Līdz ar to Satversmes tiesa piekrīt Saeimas paustajam viedoklim, ka apstrīdētā norma veicina sabiedrības uzticēšanos demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtai un amatpersonām, kas to pārstāv.

Valsts policijas amatpersonām, pildot dienesta pienākumus, ir īpašas tiesības, tostarp tiesības personu aizturēt, lietot pret to fizisku spēku, speciālos līdzekļus, kā arī dienesta vajadzībām lietot šaujamieroci. Ja sabiedrība neuzticētos Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem, kuru uzdevums ir personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība, tad tiktu apdraudēta šīm amatpersonām uzdoto funkciju izpilde. Līdz ar to Satversmes tiesa piekrīt Saeimas paustajam viedoklim, ka apstrīdētā norma veicina arī sabiedrības drošības aizsardzību, jo nepieļauj tādu personu atrašanos Valsts policijas dienestā, kuras pašas izdarījušas tišus noziedzīgus nodarījumus, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Tātad likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķu sasniegšanai.

19. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami legītīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai legītīmos mērķus nav

iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personu pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, likumdevējs varētu noteikt aizliegumu dienēt atkarībā no tā, cik smags ir personas izdarītais noziedzīgais nodarījums, tomēr visefektīvākais alternatīvais līdzeklis leģitīmo mērķu sasniegšanai būtu tāda individuāla izvērtējuma paredzēšana, kas katrā atsevišķajā gadījumā tiktu veikts, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumu un būtību, cilvēka personību, iepriekšējo dienestu un citus apsvērumus. Tam piekrīt arī *Dr. iur.* Kitija Bite un tiesībsargs. *Dr. iur.* Kitija Bite papildus norāda, ka pienākumu veikt individuālu izvērtējumu varētu uzdot tai iestādei, kurā sodītā persona pilda Valsts policijas dienestu.

Turpretī pieaicinātā persona *Mg. iur.* Evija Vinkalna norāda, ka attiecībā uz Valsts policijas amatpersonām apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi un nebūtu pamatoti nedz pieļaut individuālu izvērtējumu vai attiecināt ierobežojumu tikai, piemēram, uz noziedzīgiem nodarījumiem pret jurisdikciju, noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā vai citiem nodarījumiem, nedz arī saistīt ierobežojumu tikai ar sodāmības laiku.

Savukārt Saeima uzskata, ka ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem alternatīvajiem līdzekļiem nav iespējams sasniegt ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdēto normu. Saeima norāda, ka tādas personas atrašanās dienestā, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var mazināt sabiedrības uzticēšanos policijai un sabiedrības acīs diskreditēt, pirmkārt, pašu amatpersonu un, otrkārt, attiecīgo iestādi. Pēc Saeimas ieskata, krimināli sodāmas darbības nav savienojamas ar personas dienestu Valsts policijā.

19.1. Aplūkojot tiesībaizsardzības dienestu normatīvo regulējumu Latvijā vēsturiskā aspektā, secināms, ka dažādos laika posmos tas bijis atšķirīgs. Tautas padomes 1918. gada 5. decembra Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzes organizēšanu paredzēja, ka policijas dienestā citstarp nevar tikt uzņemtas personas, kas atrodas zem izmeklēšanas un tiesas par kriminālnoziedzīgiem, kas notiesāti par zādzību, krāpšanu, uzticētu īpašumu piesavināšanu, par zagtu mantu noslēpšanu, profesionālie zagtu mantu uzpircēji un ķīlāņēmēji, kā arī personas, kas sodītas par krāpšanu, viltošanu, kukuļu ņemšanu, augļošanu, izspiešanu, ja no soda izciešanas nav

vēl pagājuši pilni pieci gadi (sk.: *Žigure A. Latvijas policijas vēsture. Otrā grāmata. Rīga: Rota, 1998, 14. lpp.*). Vēlāk dienestā esošām personām izvirzāmās prasības tika noteiktas Valsts civildienesta nolikumā. Saskaņā ar minētā nolikuma 9. pantu valsts dienestā citstarp nevar iecelt personas, kas sodītas ar cietumu par noziegumiem, kuri izdarīti mantkārīgos nolūkos, vai par amata pārkāpumu, ja no soda izciešanas dienas nav pagājuši 10 gadi. Saskaņā ar minēto nolikumu dienesta attiecības izbeidzas, ja persona tiesas ceļā sodīta ar cietumu par mantkārīgā nolūkā izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai ja tā sodīta ar bargāku sodu vai ar atcelšanu no amata, izņemot gadījumus, kad sods nosacīti atlaists un nav izpildīts (sk.: *Valsts civildienesta nolikums. Rīga: Saeima, 1932, 7. un 30. lpp.*).

Kopš 1991. gada 4. jūnija, kad tika pieņemts likums "Par policiju", likumdevējs ir noteicis, ka personas, kuras izdarījušas tišu noziedzīgu nodarījumu, nevar būt dienestā Valsts policijā (sk. likuma "Par policiju" 28. panta pirmo daļu redakcijās, kas bija spēkā līdz 2006. gada 1. oktobrim). Vēlāk šis ierobežojums tika ietverts Dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punktā. Ar 2008. gada 4. decembra grozījumiem tika noteikts, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Gan iesniedzot attiecīgo priekšlikumu, gan arī komisijas sēdē tika norādīts, ka šāds grozījums nepieciešams, lai personas, kuras ir sodītas par tišu noziedzīgu nodarījumu un kurām sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nevarētu iestāties dienestā. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē tika uzsvērts tas, ka prasības dienestam tiek pastiprinātas (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 53. un 83. lp.*).

No Iekšlietu darbinieku arodbiedrības sniegtās informācijas izriet, ka citās Eiropas valstīs pastāv arī atšķirīgs regulējums. Dažās valstīs, tāpat kā Latvijā, personas jebkāda veida iepriekšēja noziedzīga darbība pilnībā izslēdz šīs personas tiesības dienēt policijā, bet citās valstīs paredzēts, ka persona var dienēt policijā pēc tam, kad tai sodāmība ir dzēsta. Ir arī tādas valstis, kurās aizliegums dienēt policijā noteikts tikai tādām personām, kuras sodītas par noteikta veida noziegumiem – noziegumiem pret valsti, kukuļošanu, cilvēktirdzniecību u. c. (sk. *Iekšlietu darbinieku arodbiedrības sniegto informāciju lietas materiālu 1. sēj. 127.–131. lp.*).

19.2. Valsts policija īsteno valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Valsts policija ir apbruņota militarizēta valsts institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem (sk., *piemēram, likuma "Par policiju" 1. pantu*). Tātad Valsts policija īsteno vienu no būtiskākajām valsts funkcijām,

aizsargājot konstitucionālos principus, uz kuriem balstīta demokrātiskā tiesiskā valsts iekārta.

Šīs funkcijas īstenošanai valsts ir noteikusi konkrētus Valsts policijas amatpersonu pienākumus un tiesības. Jebkura policijas darbinieka pienākums ir visā Latvijas Republikas teritorijā neatkarīgi no viņa ieņemamā amata, atrašanās vietas un laika gadījumā, ja pie viņa vēršas personas ar pieteikumu vai ziņojumu par notikumu, kurš apdraud personu un sabiedrības drošību, kā arī pašam konstatējot tādu notikumu, veikt iespējamus pasākumus, lai novērstu likumpārkāpumu, glābtu cilvēkus un sniegtu viņiem palīdzību likumpārkāpumu izdarījušo personu konstatēšanā un aizturēšanā, noskaidrot aculieciniekus, apsargāt notikuma vietu, kā arī paziņot par notikušo tuvākajai policijas iestādei (*sk. likuma "Par policiju" 9. pantu*). Valsts policijas amatpersonām ir pienākums nodrošināt tiesiskumu un kārtību sabiedrībā, ievērot un aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības, atklāt, novērst un apkarot noziedzību.

Valsts policijas amatpersonām ir tiesības prasīt, lai personas pārtrauc likumpārkāpumus un citu rīcību, kura traucē policijas pilnvaru izpildi, kā arī pielietot pret likumpārkāpējiem paredzētos piespiedu līdzekļus. Tām citstarp ir tiesības likumā noteiktajā kārtībā aizturēt un turēt apsardzībā personas, kuras tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu vai administratīvo pārkāpumu izdarīšanu. Tāpat šīm amatpersonām ir tiesības jebkurā diennakts laikā iekļūt dzīvoklī bez tajā dzīvojošo atļaujas (ja nepieciešams, lietojot fizisku spēku) gadījumos, kad persona aizturama nozieguma vietā vai apdraudēta citu personu dzīvība. Savlaicīgai noziedzīgu nodarījumu novēršanai un atklāšanai, kā arī personu meklēšanai Valsts policijas amatpersonām ir piešķirtas tiesības veikt arī operatīvās meklēšanas pasākumus likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā, arī iesaistot personas slepenā sadarbībā (*sk. likuma "Par policiju" 12. pantu*). Tādējādi Valsts policijas amatpersonām ir būtiskas pilnvaras likumīgi ierobežot citu personu tiesības un brīvības.

Tā kā Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem ir piešķirta īpaša loma valsts funkciju īstenošanā, izvērtējot to, vai ierobežojuma legītimos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem, bet tikpat iedarbīgiem līdzekļiem, jāņem vērā gan tiesību sistēmā objektīvi pastāvošie principi, uz kuriem balstīts dienests Valsts policijā, gan tiesību sistēmā Valsts policijas amatpersonām noteiktie uzdevumi demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzības nodrošināšanā.

19.3. Apstrīdētajā normā likumdevējs ir ierobežojis tiesības dienēt Valsts policijā tikai tādām personām, kuras ir izdarījušas tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Darbība tiek atzīta par prettiesisku, kad tās īpašības ir pretējas priekšstatiem par tiesisku uzvedību, līdz ar to prettiesiskums ir tiesiskās apziņas projekcija (*sal. sk.: Krugļevskis A. Kriminālpolitika. Rīga: Latvijas Universitāte, 1934, 8. lpp.*). Sabiedrības vairākuma priekšstats par to, kāda uzvedība demokrātiskā tiesiskā valstī nav akceptējama un apdraud harmonisku sabiedrības funkcionēšanu, citstarp ir ietverts Krimināllikumā, kas noteic, kāda cilvēku darbība vai bezdarbība ir noziedzīga (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 16.2. punktu*).

Noziedzīgs nodarījums ir personas konkrētas uzvedības akts, tās aktīva, prettiesiska rīcība (darbība) vai pasīva prettiesiska uzvedība (bezdarbība), ar ko tiek nodarīts vai varējis tikt nodarīts kaitējums ar Krimināllikumu aizsargātām valsts, sabiedrības, personu grupu un atsevišķu personu interesēm (*sal. sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 14. lpp.*).

Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona, kas to izdarījusi, ir apzinājusies savas darbības kaitīgumu, paredzējusi darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas un vēlējusies tās vai apzināti pieļāvusi šo seku iestāšanos. Darbības vai bezdarbības kaitīguma apzināšanās nozīmē to, ka persona noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī saprot nodarījuma faktiskos apstākļus un izdarītā kaitīgumu (*sk.: Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 96. lpp.*).

Līdz ar to secināms, ka persona, izdarot tīšu noziedzīgu nodarījumu, apzinās, ka attiecīgā tās darbība kaitē ar likumu aizsargātām interesēm, paredz šīs darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas un tās vēlas vai apzināti pieļauj šo seku iestāšanos.

19.4. Izvērtējot to, vai leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem, bet tikpat iedarbīgiem līdzekļiem, jāņem vērā arī tās vērtības, kuru aizsardzībai attiecīgais ierobežojums tika noteikts. Demokrātiska tiesiska valsts spēj efektīvi funkcionēt tikai tad, ja sabiedrība uzticas personām, kuras pilda valsts dienestu. Valstij ir jānodrošina, ka personas, kuras ieņem amatus valsts dienestā, rīkojas tiesiski, ir lojālas valstij un jo īpaši tās pamatā esošajiem konstitucionālajiem principiem.

Demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība ir viena no galvenajām funkcijām, kuras īstenošanai valstī ir izveidots Valsts policijas dienests. Līdz ar to valstij ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums noteikt pasākumus, kas veicina sabiedrības uzticēšanos valsts varas pārstāvjiem, un tādējādi nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību. Likumdevējs, uzticot Valsts policijas amatpersonām valsts drošības un aizsardzības funkcijas, ir attiecīgajām personām izvirzījis Valsts policijas

dienesta mērķim un uzdevumiem atbilstošu prasību – nebūt sodītām par tišu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Šī prasība izvirzīta, ņemot vērā Valsts policijas īpašo lomu cilvēka tiesību un brīvību aizsardzībā, kā arī sabiedriskās kārtības nodrošināšanā. Līdz ar to secināms, ka personu individuāls izvērtējums konkrētajā situācijā nesasniegto pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – līdzvērtīgā kvalitātē, jo tā sasniegšanu raksturo citstarp arī vispārēja personu un sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām kā likumpaklausīgiem valsts varas pārstāvjiem.

Satversmes tiesa jau secināja, ka Valsts policijas amatpersonu pienākums ir nodrošināt tiesiskumu un kārtību sabiedrībā, ievērot un aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības, atklāt, novērst un apkarot noziedzību, proti, Valsts policijas amatpersonu pamatuzdevums ir uzraudzīt likumu ievērošanu sabiedrībā. Situācijā, kad dienestu Valsts policijā pildītu tāda persona, kas pati ir izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, veidotos vērtību konflikts. Līdz ar to pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – nav iespējams līdzvērtīgā kvalitātē sasniegt, saistot aizliegumu dienēt tikai ar sodāmības esību vai konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem.

No tiesību sistēmā objektīvi pastāvošiem principiem, uz kuriem ir balstīts dienests Valsts policijā, kā arī no tiesību sistēmā Valsts policijas amatpersonām noteiktajiem uzdevumiem demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzības nodrošināšanā izriet tas, ka prasība, kuru likumdevējs izvirzījis personām, kas vēlas pildīt un saglabāt dienestu Valsts policijā, proti, prasība nebūt sodītām par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir atzīstama par pamatotu. Līdz ar to nepastāv iespēja sasniegt pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ar citiem līdzekļiem.

Tā kā izskatāmajā lietā jau ir konstatēts, ka ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē nav iespējams, vairs nav nepieciešams vērtēt, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami legītīmā mērķa – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai.

Tātad nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

20. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību legītīmajam mērķim, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas*

2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu un 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 24. punktu).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka daudzu personu izslēgšana no dienesta, tostarp arī tādu personu, kuras pēc individuāla izvērtējuma visdrīzāk tiktu atzītas par piemērotām dienestam, nekļūstot sabiedrības interesēm, bet – tieši pretēji – vājinot dienestu un traucējot tam pilnvērtīgi veikt savas funkcijas sabiedrības drošības aizsardzībā. Arī pieaicinātā persona *Dr. iur.* Kitija Bite norāda, ka, atvaļinot no dienesta personas, kurām ir pieredze un kuru apmācībā un kvalifikācijas paaugstināšanā valsts ieguldījusi dažāda veida resursus, sabiedrības drošība tiek pakļauta riskam, ka Valsts policija nebūs spējīga nodrošināt likumā noteikto funkciju izpildi personāla trūkuma dēļ.

Savukārt Saeima uzskata, ka likumdevējs ir līdzsvarojis dažādu personu tiesības un sabiedrības intereses un izšķīries par to, kurai no šīm interesēm piešķirama augstāka prioritāte. Ievērojot citu personu pamattiesības un sabiedrības drošības riskus, kuri turklāt var apdraudēt demokrātisko tiesisko valsts iekārtu un sabiedrības labklājības priekšnosacījumus, esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojuma nelabvēlīgās sekas personām, kuras sodītas par tišu noziedzīgu nodarījumu, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Satversmes tiesa jau secināja, ka izskatāmajā lietā liela nozīme ir konkrētā pamattiesību ierobežojuma leģitīmajam mērķim – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība. Tāpat tika secināts, ka demokrātiska tiesiska valsts spēj efektīvi funkcionēt tikai tādos apstākļos, kad sabiedrība uzticas valsts dienestā esošu personu darbībai, un ka aizliegums attiecas tikai uz tādām personām, kurām noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Noziedzīgs nodarījums pēc būtības no citiem likumpārkāpumiem atšķiras ar lielāku radītā kaitējuma vai iespējamā radītā kaitējuma smaguma pakāpi, un likumdevējs ar krimināltiesību līdzekļiem paredzējis nodrošināt pašas svarīgākās un nozīmīgākās intereses (*sal. sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 14. lpp.*). Turklāt apstrīdētā norma ierobežo tiesības dienēt Valsts policijā tikai tādām personām, kuras izdarījušas tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Kā jau iepriekš šajā spriedumā tika norādīts, tādā situācijā, kad dienestu Valsts policijā pildītu persona, kura pati ir izdarījusi tišu noziedzīgu nodarījumu, pat ja tai sodāmība būtu dzēsta vai noņemta, veidotos vērtību konfliktus.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums skar tikai tādas personas, kuras ir izdarījušas tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, bet ar leģitīmo mērķi aizsargātās

tiesības un sabiedrības intereses ir būtiskas valstij un līdz ar to arī visai sabiedrībai. Satversmes tiesa šajā spriedumā jau secināja: lai Valsts policija varētu nodrošināt efektīvu savu funkciju izpildi, tostarp nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību, svarīga ir arī sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem, kas pilda valsts funkcijas un nodrošina personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Ar apstrīdēto normu tiek stiprināta sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām, kas rīkojas valsts vārdā, un līdz ar to arī demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai kopumā.

Apkopojot visu iepriekš minēto, secināms, ka ierobežojums, kas liedz dienēt Valsts policijā personai, kura ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, nav uzskatāms par nesamērīgu. Sabiedrības ieguvums no aizlieguma dienēt Valsts policijā personai, kura sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ir lielāks nekā indivīda tiesībām nodarītais kaitējums.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir atbilstošs jeb labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punktu, ciktāl tas liedz atrasties dienestā Valsts policijā personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 28. jūnijā

lietā Nr. 2020-50-01

"Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam".

1. Satversmes tiesa 2021. gada 11. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-50-01 "Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam" (turpmāk – Spriedums), ar kuru atzina Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punktu, ciktāl tas liedz atrasties dienestā Valsts policijā personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Piekritu Spriedumā atzītajam, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Tomēr uzskatu par nepieciešamu sagatavot atsevišķās domas, lai raisītu diskusiju par metodoloģiju, pēc kuras pārbaudāms, vai Satversmei atbilst tāds tiesību normā ietverts pamattiesību ierobežojums, kas neparedz izņēmumus un ir noteikts uz nenoteiktu laiku.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģijai ir būtiska nozīme, jo konsekventa tās piemērošana nodrošina tiesiskās drošības principa pieprasīto paredzamību gan likumdošanas, gan tiesas spriešanas funkciju īstenošanā. Proti, pārzinot satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, gan likumdevējs, gan tiesību piemērotājs var gūt pārlicību par tiem apsvērumiem, kas ir nozīmīgi pamattiesību ierobežojumu noteikšanā. Citiem vārdiem sakot, metodoloģija palīdz nonākt līdz konstitucionāli pareizam, argumentētam un taisnīgam slēdzienam par pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmei.

2.1. Jēdziena "absolūts aizliegums" saturu Satversmes tiesa ir atklājusi 2017. gada 24. novembra spriedumā lietā Nr. 2017-07-01 un turpmāk to izmantojusi arī citās lietās, kurās vērtējusi tādu tiesību normās ietvertu pamattiesību ierobežojumu satversmību, kuri neparedz izņēmumus un ir noteikti uz nenoteiktu laiku.

Atzīstot, ka tiesību normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir uzskatāms par absolūtu aizliegumu, Satversmes tiesa tā satversmības pārbaudei ir izstrādājusi un līdz šim konsekvēnti piemērojusi absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr. 2017-07-01, 2019. gada 5. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-01-01, 2020. gada 17. decembra spriedumu lietā Nr. 2020-18-01, 2021. gada 28. janvāra spriedumu lietā Nr. 2020-29-01 un 2021. gada 25. marta spriedumu lietā Nr. 2020-36-01*). Proti, izvērtējot to, vai nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, tiesa pārliecinājusies par to, vai likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūta aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis absolūta aizlieguma būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūta aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 21. punktu*).

Tātad, piemērojot absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, tiesa nevis pēc būtības apsver saudzējošāku līdzekļu esību, bet galvenokārt vērtē likumdevēja rīcību, pieņemot apstrīdētajā normā ietverto absolūto aizliegumu, un šīs rīcības pamatojumu. Taču nav iespējams noteikt skaidrus kritērijus, pēc kuriem varētu spriest, vai likumdevēja centieni izvērtēt un pamatot absolūta aizlieguma nepieciešamību ir uzskatāmi par pietiekamiem. Turklāt debašu neesība nebūt nenozīmē to, ka likumdevējs nav pēc būtības izvērtējis un pamatojis šāda aizlieguma nepieciešamību. Tādēļ, kā to esmu uzsvēris jau iepriekš, absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas piemērošana var novest pie formālisma un radīt šķēršļus pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanai pēc būtības (*sk. arī Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķo domu lietā Nr. 2019-29-01 3.2. punktu*).

Iepriekš minētos absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas trūkumus uzskatāmi apliecina arī izskatītā lieta.

2.2. Kā izriet no lietas materiāliem, apstrīdētā norma patlaban spēkā esošajā redakcijā tika izteikta ar 2008. gada 4. decembra grozījumiem Dienesta gaitas likumā. Apstrīdētās normas redakcija ir apspriesta Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē un Saeimas 2008. gada 6. novembra sēdē otrajā lasījumā, citstarp atzīstot, ka ir nepieciešams pastiprināt personām izvirzāmās

prasības attiecībā uz dienesta pildīšanu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 53. un 83. lp.*). Tomēr, izvērtējot apstrīdētās normas izstrādes materiālus, nav gūstams apstiprinājums tam, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums būtu apspriests pēc būtības, proti, ka debatēs atbildīgajā komisijā un Saeimā būtu izvērtēta tā būtība un piemērošanas sekas, kā arī pamatots tas, ka, paredzot izņēmumus no šā ierobežojuma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Līdz šim tiesas judikatūrā, piemērojot absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, šāda izvērtējuma un pamatojuma neesība bija patstāvīgs pamats tam, lai atzītu tiesību normā ietvertu absolūtu aizliegumu par neatbilstošu Satversmei (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23. un 24. punktu*).

Tādējādi, ja tiesa apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu būtu izvērtējusi, piemērojot absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, tad, konstatējot, ka likumdevējs nav pamatojis šāda ierobežojuma nepieciešamību, tai, visticamāk, nāktos atzīt, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Taču, kā liecina izskatītā lieta, tas, vai pamattiesību ierobežojums atbilst Satversmei, nebūt nav atkarīgs no tā, vai un cik plašas debates par attiecīgo normu ir bijušas likumdevējam. Lai arī izskatītajā lietā apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums tika atzīts par absolūtu, tomēr tiesa pirmo reizi šāda aizlieguma satversmības pārbaudē piemērojusi ierasto pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, nevis tieši absolūtu aizliegumu satversmības pārbaudei speciāli izstrādāto metodoloģiju (*sk. Sprieduma 13. un 17.–20. punktu*).

Piemērojot pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, Satversmes tiesa ne tikai izvērtē likumdevēja rīcību un pamattiesību ierobežojuma pieņemšanas pamatojumu, bet atbilstoši secīgiem metodoloģijas soļiem pēc būtības pārbauda šā ierobežojuma satversmību, proti, noskaidro to: 1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, tostarp to, vai tā pieņemšanas process atbilst labas likumdošanas principam; 2) vai pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis; 3) vai pamattiesību ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 18., 19., 19.1.1. un 21. punktu*). Tiesību normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma raksturs ir jāvērtē, pārbaudot šā ierobežojuma samērīgumu. Kā apliecina izskatītā lieta, arī ierastā pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģija pieprasa vērtēt ierobežojuma raksturu.

Ņemot vērā minēto, uzskatu, ka nav nepieciešams tiesību normās ietvertus ierobežojumus iedalīt absolūtos vai cita rakstura aizliegumos un atkarībā no to intensitātes piemērot atšķirīgu satversmības izvērtēšanas

metodoloģiju. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma – arī tāda, kas neparedz izņēmumus un ir noteikts uz nenoteiktu laiku, – satversmību var efektīvi pārbaudīt, piemērojot Satversmes tiesas judikatūrā atzīto pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju. Tādēļ turpmāk arī citās līdzīgās lietās būtu jāatsakās no absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas.

3. Sprieduma 13. punktā norādīts: apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir uzskatāms par absolūtu, tomēr tas vien, ka tiesību normā šāds aizliegums ir ietverts, pats par sevi vēl nenozīmē, ka vienmēr šādas tiesību normas pieņemšanā likumdevējam būtu izvirzāmas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu. No Sprieduma 13. punkta izriet, ka Satversmes tiesa konkrētajā gadījumā ir atkāpusies no absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas tāpēc, ka izskatītajā lietā bija apstrīdēta tiesību normas atbilstība ne tikai Satversmes 106. panta pirmajai daļai, bet arī 101. panta pirmajai daļai. Kā norādīts Spriedumā, valsts dienesta īpašā loma, kā arī likumdevēja plašā rīcības brīvība šajā jomā nozīmē to, ka šādu tiesību normu pieņemšanā likumdevējam nav izvirzāmas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu (*sk. Sprieduma 13. punktu*).

Šāda Satversmes tiesas atziņa pēc būtības nozīmē to, ka Satversmes tiesa nevis vispār ir atkāpusies no absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas, bet gan ieviesusi jaunu pieeju piemērojamās metodoloģijas noteikšanai. Proti, turpmāk metodoloģija, kura tiks piemērota tādu pamattiesību ierobežojumu satversmības izvērtēšanā, kuri neparedz izņēmumus un ir noteikti uz nenoteiktu laiku, tiks noteikta atkarībā no tā, atbilstība kurām Satversmes normām ir apstrīdēta. Tam es nevaru piekrist.

Ja reiz Satversmes tiesa uzskatīja, ka absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ likumdevējam šādu tiesību normu pieņemšanas procesā izvirzāmas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma izvērtējumu un pamatojumu, tad nav saprotams, kādēļ likumdevējam piemītoša rīcības brīvība kādā jomā ļauj no šīm prasībām atkāpties. Spriedumā nav pietiekami argumentēts tas, kādēļ atsevišķos gadījumos likumdevējam nebūtu izvirzāmas tik stingras prasības attiecībā uz šāda rakstura aizlieguma izvērtējumu un pamatojumu. Ar Spriedumu tiek radīta tiesiska nenoteiktība attiecībā uz to, kuru metodoloģiju likumdevējam un tiesību piemērotājam ir jāizmanto, izvērtējot tādu pamattiesību ierobežojumu satversmību, kuri neparedz izņēmumus un ir noteikti uz nenoteiktu laiku. Turklāt Satversmes tiesa apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma atbilstību Satversmei vērtēja vienīgi tiktāl, ciktāl tas liedz pildīt dienestu Valsts policijā. Taču jāņem vērā, ka šis ierobežojums attiecas arī uz citām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm, proti, Iekšējās drošības biroju, Valsts robežsardzi, Valsts

ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, kā arī šo iestāžu padotībā esošajām koledžām, kam ir citādas funkcijas, tiesības un pienākumi nekā Valsts policijai. No sprieduma nav skaidrs, kāda metodoloģija būtu piemērojama, pārbaudot apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma satversmību attiecībā uz personām, kuras pilda dienestu nevis Valsts policijā, bet citās Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs.

Satversmes tiesas tiesnesis

A. Laviņš

Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 28. jūnijā

lietā Nr. 2020-50-01

"Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam".

1. Satversmes tiesa (turpmāk – Tiesa) 2021. gada 11. jūnijā pasludināja spriedumu lietā Nr. 2020-50-01 "Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam" (turpmāk – Spriedums).

Lieta tika ierosināta pēc fiziskās personas pieteikuma.

Tiesa Sprieduma 13. punktā atzina, ka Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma (turpmāk – Dienesta gaitas likums) 4. panta 4. punktā (turpmāk – apstrīdētā norma) ietvertais aizliegums ir uzskatāms par absolūtu, tomēr tas vien, ka tiesību normā šāds aizliegums ir ietverts, pats par sevi vēl nenozīmē, ka vienmēr šādas tiesību normas pieņemšanā likumdevējam būtu izvirzāmas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu.

Šajā pašā punktā Tiesa turpina: "Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 101. panta pirmajai daļai valstij, nosakot pieeju nodarbinātībai valsts dienestā, ir daudz plašāka rīcības brīvība nekā citu veidu nodarbinātības regulēšanā. [...] Ievērojot valsts dienesta īpašo lomu un statusu, kā arī likumdevēja plašo rīcības brīvību šajā jomā, uz šo īpašo prasību tiesiskuma izvērtējumu nav attiecināma absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija."

Nepiekrītu tam, ka rīcības brīvība, regulējot nodarbinātības jautājumus valsts dienesta jomā, attaisno to, ka likumdevējam varētu tikt izvirzītas zemākas prasības absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanā nekā citos absolūtā aizlieguma gadījumos. Nepiekrītu arī Spriedumā atzītajam, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

2. Visupirms vēlos atzīmēt, ka Tiesas secinājums par valsts dienestu un absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju nevar būt par pamatu tādai Sprieduma interpretācijai, ka ikvienā absolūtā aizlieguma

gadījumā likumdevējam vairs netiek izvirzītas stingrākas prasības attiecībā uz šāda aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu. Spriedums nebūtu interpretējams tādējādi, ka ar to tiek apšaubīta absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas nozīmība un attiecināmība konkrētos gadījumos. Lietā Nr. 2020-50-01 tika vērtētas normatīvajos aktos personai izvirzītās prasības attiecībā uz policijas dienestu, un tieši šā regulējuma ietvaros Tiesa arī izdarīja attiecīgos secinājumus.

Taču, neraugoties uz minēto, uzskatu, ka izskatītajā gadījumā Tiesa nepamatoti noteica izņēmumu no absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas piemērošanas.

Sprieduma 13. punktā ir atzīts: "[...] rīcības brīvība citstarp ietver arī tiesības izvirzīt īpašas prasības personām, kurām valsts uztic pilnvaras realizēt tās varu un pildīt īpašus valsts funkciju īstenošanai nepieciešamus pienākumus. Valstij ir jānodrošina sabiedrības uzticēšanās valsts varai un attiecīgi arī to amatpersonu darbībai, kuras rīkojas valsts vārdā. Tādējādi valsts, lai nodrošinātu demokrātiskas tiesiskas valsts vērtību aizsardzību saskaņā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, var noteikt īpašas prasības personām, kuras vēlas pildīt vai pilda valsts dienestu."

Piekrītu, ka jautājumos, kas saistīti ar nodarbinātību valsts dienestā, likumdevējam ir plaša rīcības brīvība. Taču nepiekrītu tam, ka šī rīcības brīvība var būt par pamatu izņēmumam no Tiesas attīstītās absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas piemērošanas. Tas vien, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, neizslēdz likumdevēja pienākumu pamatot šīs rīcības brīvības izmantošanu. Izskatītajā lietā likumdevējam bija rīcības brīvība lemt par to, kādas prasības izvirzāmas personai, kas vēlas iestāties Valsts policijas dienestā un pildīt šo dienestu, proti, noteikt šā dienesta pildīšanai materiāltiesiskus priekšnoteikumus, tostarp arī attiecībā uz personu. Savukārt absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas aspektā likumdevējam ir izvirzītas stingrākas prasības attiecībā uz procesuālo kārtību, kādā tas var pieņemt lēmumu jau minētās rīcības brīvības ietvaros.

Tiesa atzinusi, ka tās kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, attiecībā uz konkrētu personu grupu nosakot absolūtu aizliegumu, ir apsvēris to, vai attiecīgajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē ietvertās pamattiesības aizskartu mazāk. Lai to izvērtētu, Tiesai ir jāpārliciecinās par to, vai likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;
- 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19. punktu*). Minētie apsvērumi pēc būtības konkretizē

labas likumdošanas principa saturu gadījumos, kad likumdevējs lemj par absolūtā aizlieguma ietveršanu kādā tiesību normā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 21. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19. punktu*).

Neviena no šīm likumdevējam izvirzītajām prasībām neliedz pieņemt tādu vai citādu lēmumu, tostarp arī gadījumos, kad tam ir plaša rīcības brīvība. Vēlos uzsvērt, ka šīs prasības pēc būtības konkretizē labas likumdošanas principa saturu. Šā principa uzdevums ir nodrošināt, ka demokrātiskas tiesiskas valsts varas atzari, tostarp likumdevējs, savā darbībā tiecas uz to, lai personu uzticēšanās valstij un tiesībām, kā arī demokrātiska procesa izpratne arvien pieaugtu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Jo īpaši svarīgi tas ir absolūta aizlieguma gadījumos. Nav saprotams, kāpēc izskatāmajā lietā Tiesa likumdevēja rīcības brīvību vērtēja kā nozīmīgāku iepretī nepieciešamībai veicināt personu uzticēšanos valstij un tiesībām. Šādas uzticēšanās veicināšana nedz mazina, nedz ierobežo, nedz arī kādā citādā veidā neietekmē to, kāda satura lēmumu likumdevējs pieņem. Būtiski ir tas, lai personai būtu skaidra likumdevēja motivācija un apsvērumi, kuru dēļ ir pieņemts tāds vai citāds lēmums.

Tādēļ uzskatu, ka Tiesa izskatītajā lietā likumdevēja rīcības brīvību nepamatoti atzina par ko tādu, kas var būt par pamatu atkāpties no pašas izstrādātās absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas.

3. Nepiekrītu Tiesas atzītajam, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Turpmāk tiks izvērtēts tas, vai likumdevējs ir izpildījis visas absolūtā aizlieguma noteikšanai izvirzītās prasības. Šīs prasības ir norādītas šo atsevišķo domu 2. punktā un vēlreiz netiks atkārtotas.

Pirmkārt, no izskatītās lietas materiāliem izriet tas, ka likumdevējs apstrīdētajā normā noteikto ierobežojumu nav uzskatījis par absolūtu aizliegumu un tāpēc arī nav pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 53. lp. un 83. lp.*).

Otrkārt, ne no izskatītās lietas materiāliem, ne apstrīdētās normas izstrādes materiāliem neizriet tas, ka likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu dienēt Valsts policijā, pēc būtības ir vērtējis tišu noziedzīgu nodarījumu kaitīguma pakāpes vai to, kādas intereses konkrēti noziedzīgi nodarījumi apdraud. Tāpat likumdevējs nav vērtējis iespēju, ka personas attieksme un rīcība pēc tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas un soda izciešanas laika gaitā var mainīties.

Treškārt, likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu, nebija pamatojis to, ka šāds aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo

mērķi. Pamatojuma trūkums pats par sevi nenozīmētu apstrīdētās normas neatbilstību Satversmei, ja nepastāvētu absolūta aizlieguma noteikšanai alternatīvi līdzekļi vai būtu acīmredzams tas, ka ar citiem līdzekļiem nav iespējams sasniegt leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē. Taču, kā izriet no lietas materiāliem, konkrēti, no tiesībsarga un daļēji arī no Tieslietu ministrijas viedokļa, pastāvēja vismaz viens alternatīvs apstrīdētajā normā ietvertā absolūta aizlieguma mērķa sasniegšanas līdzeklis – personas individuāls izvērtējums –, un tas likumdevējam bija jāapsver. Turklāt jau šobrīd spēkā esošais normatīvais regulējums liek izvērtēt kandidāta atbilstību dienestam (Dienesta gaitas likuma 8. panta pirmā daļa), kā arī novērtēt amatpersonas atbilstību (Dienesta gaitas likuma 16. pants). Tādējādi jau šobrīd ir izveidots mehānisms, kura ietvaros varētu individuāli izvērtēt katru konkrēto gadījumu, lai pārliecinātos par to, vai iepriekš par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas rakstura īpašības, attieksme pret izdarīto nodarījumu un tā izdarīšanas apstākļi neliecina par to, ka šī persona varētu apdraudēt nozīmīgas sabiedrības un valsts intereses.

Līdz ar to uzskatu, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

4. Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punkts un 32. panta trešā daļa Satversmes tiesai piešķir plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Lemjot par brīdi, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā ne vien pieteikuma iesniedzēju, bet arī citu personu tiesības un intereses. Turklāt apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu nedrīkst radīt jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 17. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu ar atpakaļvērstu spēku. Kā jau tika secināts šo atsevišķo domu 2. punktā, absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija izvirza likumdevējam prasību pamatot, kādēļ nepieciešams noteikt tieši absolūtu aizliegumu. Likumdevējam izvirzītā prasība pamatot savu lēmumu neliedz tam pieņemt tāda vai citāda satura lēmumu. Proti, likumdevēja izšķiršanās par absolūtu aizliegumu dienēt Valsts policijā iepriekš par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītai personai var būt atbilstoša Satversmei, ja tā ir pamatota atbilstoši absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijai. Tādējādi absolūta aizlieguma noteikšana attiecībā uz dienestu Valsts policijā nav izslēdzama.

Līdz ar to uzskatu, ka izskatītajā lietā apstrīdētā norma būtu atzīstama par spēkā neesošu tikai ar kādu brīdi nākotnē.

Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas

Rīgā 2021. gada 28. jūnijā

lietā Nr. 2020-50-01

"Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam".

Satversmes tiesa ar 2021. gada 11. jūnija spriedumu atzina Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punktu, ciktāl tas liedz atrasties dienestā Valsts policijā personai, kura sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Piekrītu, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai.

Nepiekrītu sprieduma 13. punkta argumentācijai. Tajā tiesa atzina, ka apstrīdētā norma saturot absolūtu aizliegumu, bet, ievērojot valsts dienesta īpašo lomu un statusu, kā arī likumdevēja plašo rīcības brīvību šajā jomā, uz šo īpašo prasību tiesiskuma izvērtējumu nav attiecināma absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija.

Uzskatu, ka Satversmes tiesa pilnīgi lieki un kļūdaini ir ieviesusi t.s. "absolūtā aizlieguma" konceptu un īpašu vērtēšanu attiecībā uz likumdošanas procesu. Par to jau iepriekš ir izteicies tiesnesis Aldis Laviņš savās atsevišķajās domās lietās Nr. 2019-01-01 un Nr. 2020-36-01, tādēļ to neatkārtošu. Jo aizliegums visaptverošāks, jo ierobežojums būtiskāks, bet likumdošanas procesa pārbaudei vai ierobežojuma samērīguma pārbaudes soļiem tamdēļ nav jāatšķiras. Likuma satversmības pārbaudes priekšmets ir likuma saturs un tā ietekme, nevis likumdevēja iekšējā darba organizācija un diskusijas likuma tapšanā. Par tiesas uzsākto nepieļaujami plašo likumdošanas procesa kontroli jau esmu izteicies savās atsevišķajās domās lietā Nr. 2017-17-01, tādēļ to arī šeit neatkārtošu. Šī lieta tikai sasaucas ar toreiz jau norādīto, ka pārmērīga likumdošanas procesa kontrole novestu pie tā, ka vairums 20. gs. 90. gadu sākumā pieņemto ierobežojumu atbilstība būtu apdraudēta Satversmes tiesas ieskatā nepietiekamo parlamentāro diskusiju dēļ.

Lai to novērstu, tiesa acīmredzami mākslīgi izveidojusi papildu kritērijus, kad tā nepiemēro t.s. "absolūtā aizlieguma" koncepciju – valsts

dienesta īpašā loma un statuss, likumdevēja plaša rīcības brīvība šajā jomā. Taču šāda argumentatīva manipulācija nonāk pretrunā ar tiesas iepriekš atzīto, ka tā vērtē apstrīdēto normu arī kā Satversmes 106. panta pirmā teikuma ierobežojumu.

Manuprāt, apstrīdētā norma bija izvērtējama kā jebkurš cits pamattiesības ierobežojums. Izskatāmajā lietā – kā Satversmes 101. panta pirmajā daļā noteikto tiesību uz valsts dienesta pildīšanu ierobežojums. Minētā pamattiesība ierobežojumu noteikšanas ziņā nav ne ar ko atšķirīgāka no citām pamattiesībām. Arī šeit ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu, jābūt ar leģitīmu mērķi un jāatbilst samērīguma principam.

Satversmes tiesas tiesnesis

J. Neimanis

S P R I E D U M S
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2021. gada 7. oktobrī

lietā Nr. 2020-59-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 7. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam".

Konstatējošā daļa

1. Ceļu satiksmes likums tika pieņemts 1997. gada 1. oktobrī un stājās spēkā 1997. gada 4. novembrī. Saeima 2014. gada 30. oktobrī pieņēma likumu "Grozījumi Ceļu satiksmes likumā", kas stājās spēkā 2014. gada 29. novembrī, papildinot Ceļu satiksmes likumu ar 7.¹ pantu, kurš paredz nekustamā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumus sakarā ar ceļu inženierbūvju un satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu ekspluatācijas nodrošināšanu un noteic:

"(1) Nekustamā īpašuma īpašnieks vai valdītājs nedrīkst bojāt, patvaļīgi noņemt vai pārveidot ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehniskos līdzekļus, kuri izvietoti nekustamajā īpašumā.

(2) Nekustamā īpašuma īpašnieks vai valdītājs nedrīkst veikt darbības, kas varētu kavēt ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašnieku, valdītāju vai lietotāju veikt nekustamajā īpašumā esošo ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu rekonstrukciju, renovāciju vai ekspluatāciju, kā arī liegt piekļuvi nekustamajam īpašumam, lai veiktu minētās darbības.

(3) Esošo ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanu pēc pamatotas nekustamā īpašuma īpašnieka prasības veic par nekustamā īpašuma īpašnieka līdzekļiem.

(4) Nekustamā īpašuma īpašnieks vai valdītājs nodrošina iespēju ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašnieka, valdītāja vai lietotāja personālam piekļūt pie attiecīgajā īpašumā esošajām

ceļu inženierbūvēm vai satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem, lai veiktu to rekonstrukciju, renovāciju vai ar to ekspluatāciju saistītus darbus. Par remonta vai citu darbu nepieciešamību nekustamā īpašuma īpašnieku brīdina, nosūtot rakstveida paziņojumu uz viņa juridisko adresi vai deklarēto dzīvesvietu, vismaz septiņas dienas pirms šo darbu uzsākšanas, bet avārijas gadījumā tās seku novēršanu pieļaujams uzsākt bez nekustamā īpašuma īpašnieka iepriekšējas brīdināšanas, ja to nav iespējams izdarīt.

(5) Ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu ierīkošanai vai izbūvei ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašniekam, valdītājam vai lietotājam ir tiesības izmantot jebkuru nekustamo īpašumu. Ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašnieks, valdītājs vai lietotājs sedz ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pirmreizējās ierīkošanas vai izbūves izdevumus."

Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta trešā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) nav grozīta un ir spēkā tās sākotnējā redakcijā.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā paredz nekustamā īpašuma īpašniekam pienākumu par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūvi nekustamajā īpašumā ietilpstošas būves nojaukšanai, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā ir administratīvā lieta Nr. A420194117, kurā pieteicēja – juridiskā persona – lūgusi grozīt administratīvu aktu – Rīgas pilsētas būvvaldes būvatļauju. No būvatļaujā ietilpstošā nosacījuma izrietējis, ka pieteicējai administratīvajā lietā jāsaņem no Rīgas pašvaldības sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Rīgas satiksme" (turpmāk – SIA "Rīgas satiksme") – pieteicējas nekustamajā īpašumā esošās ceļu inženierbūves valdītājas – tehniskie noteikumi pieteicējas iecerētās būvniecības īstenošanai. Iecerētā būvniecība bija pieteicējas nekustamajā īpašumā blakus SIA "Rīgas satiksme" ceļu inženierbūvei esošās garāžas nojaukšana. SIA "Rīgas satiksme", pieteicējas nekustamajā īpašumā esošās ceļu inženierbūves – kontakttīkla balsta, kas nodrošina sabiedriskā transporta kustību, – tiesiskā valdītāja, izsniegusi tehniskos noteikumus, kuros izvirzīta virkne prasību attiecībā uz garāžas nojaukšanu. Tā kā citādi šīs prasības neesot izpildāmas, saskaņā ar tehniskajiem noteikumiem vajagot veikt kontakttīkla balsta pārbūvi (pārvietošanu), un tas atbilstoši apstrīdētajai normai jāizdara par pieteicējas pašas līdzekļiem.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums izriet no noteiktiem pienākumiem, kas personai rodas saistībā ar īpašuma tiesību izmantošanu. Proti, personai, lai tā varētu

brīvi rīkoties ar savu īpašumu, ir jāpārvieta attiecīgā ceļu inženierbūve par saviem līdzekļiem.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot legītīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Šāds ierobežojums nodrošinot to, ka netiek apdraudēta sabiedriskā transporta pakalpojumu nepārtrauktība un valstij vai pašvaldībai nav jāuzņemas papildu finansiālais slogs, lai nodrošinātu šo pakalpojumu nepārtrauktību situācijā, kad nekustamā īpašuma īpašnieks iecerējis savu īpašumu izmantot tādā veidā, kas ietekmētu ceļu inženierbūves ekspluatāciju. Ietaupot attiecīgos finanšu līdzekļus, tie varot tikt izmantoti citu sabiedrības vajadzību apmierināšanai.

Vērtējot ierobežojuma samērīgumu, Pieteikuma iesniedzēja visupirms norāda, ka ierobežojums ir piemērots līdzeklis legītīmā mērķa sasniegšanai. Sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšana esot būtiska darbība, kas publiskai personai jāveic sabiedrības vajadzību apmierināšanai. Sabiedriskā transporta nodrošināšana ietverot arī tramvaju satiksmei nepieciešamās infrastruktūras uzturēšanu, un tā esot uzskatāma par pašvaldības autonomajā funkcijā ietilpstošu uzdevumu, kura izpilde ir saistīta ar publiskas personas budžetā pieejamo līdzekļu apjomu. Pašvaldībai esot pienākums izmantot tās rīcībā esošos finanšu līdzekļus pēc iespējas efektīvāk.

Tomēr legītīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, proti, publiskā persona varētu pati segt izdevumus par ceļu inženierbūves pārvietošanu tad, ja nekustamā īpašuma nojaukšanas gadījumā tiek apdraudēta konkrētās būves ekspluatācija un drošība. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, apstrīdētajā normā paredzētās nastas uzlikšana vienai privātpersonai tikai tāpēc, ka tā vēlas nojaukt savā īpašumā esošu būvi, ir nesamērīgs slogs, kuru privātpersona spiesta uzņemties sabiedrības interesēs. Persona jau tā respektējot apstākli, ka tās īpašumā atrodas attiecīgais objekts un ar to jārēķinās, lemjot par sava īpašuma attīstību. Ar šādu objektu saistītie īpašuma tiesību ierobežojumi nedrīkstot pārsniegt to minimumu, kas sabiedrības interešu vārdā konkrētajos apstākļos nepieciešams. Turklāt nepieciešamība nekustamajā īpašumā veikt kādas izmaiņas varot būt saistīta arī ar to, ka būve laika gaitā ir kļuvusi nedroša vai tās īpašnieks citu apstākļu dēļ vairs nespēj to pienācīgi izmantot.

Papildu ierobežojumu noteikšana pati par sevi nevarot būt vērsta tikai uz to, lai attiecīgā objekta ekspluatācija ļautu ietaupīt valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļus un tiktu nodrošināta tāda publiska uzdevuma veikšana, kura finansēšana pēc būtības ir publiskās personas pienākums.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Saeima piekrīt tam, ka apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības uz īpašumu. Apstrīdētajā normā nekustamā īpašuma īpašniekam noteiktais pienākums esot apgrūtinājums, jo tā izpilde saistīta ar finansiāliem izdevumiem.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un šim ierobežojumam ir legītims mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Šāds ierobežojums neuzliekot papildu finansiālo slogu valstij un pašvaldībai, kā arī neliedzot personai iespēju rīkoties ar savu nekustamo īpašumu. Tāpat tas nodrošinot to, ka sabiedriskā transporta pakalpojumu nepārtrauktība netiek apdraudēta situācijā, kad iecerēta īpašuma izmantošana tādā veidā, kas ietekmēs ceļu inženierbūves ekspluatēšanu. Turklāt valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu ietaupīšana nodrošinot to, ka šie līdzekļi var tikt izmantoti dažādu sabiedrības vajadzību apmierināšanai.

Šāds pamattiesību ierobežojums nodrošinot sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšanu tādā veidā, lai pēc iespējas efektīvāk tiktu izmantoti valsts un pašvaldības rīcībā esošie finanšu līdzekļi. Tādējādi šāds ierobežojums esot piemērots legītimā mērķa sasniegšanai.

Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējas minētais indivīda tiesības mazāk ierobežojošais līdzeklis – publiskajai personai pašai uzņemties ar ceļu inženierbūves pārvietošanu saistīto izdevumu segšanu – prasītu nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un tādējādi nevarētu tikt uzskatīts par saudzējošu legītimā mērķa sasniegšanas līdzekli.

Vērtējot to, vai nelabvēlīgas sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā, esot jāņem vērā, ka likumdevējs ir izveidojis tādu saskaņīgu normatīvo aktu sistēmu, kurā ir paredzami un vienveidīgi noregulēti nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumi attiecībā uz tā īpašumā izvietoto infrastruktūru. Apstrīdētajai normai līdzīgs tiesiskais regulējums esot ietverts arī Energētikas likuma 23. panta otrajā daļā, Elektronisko sakaru likuma 18. panta ceturtajā daļā un Aizsargjoslu likuma 61. panta otrajā daļā.

Tāpat esot jāņem vērā tas, ka izskatāmā lieta attiecas uz situāciju, kad valsts vai pašvaldības valdījumā esoša sabiedriskā transporta līnija jau ir izveidota. Tātad ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašnieks, valdītājs vai lietotājs jau esot sedzis pirmreizējās ierīkošanas vai izbūves izdevumus un nebūtu pamata tam uzlikt pienākumu jebkurā mirklī paredzēt attiecīga apmēra finanšu līdzekļus jau ierīkotas un veiksmīgi funkcionējošas infrastruktūras pārbūvei. Šo secinājumu vēl jo vairāk apstiprinot tas, ka nav zināms, kad un cik daudz nekustamo īpašumu īpašnieku nāks klajā ar iniciatīvu nojaukt sev piederošas būves tādā veidā, kas varētu apdraudēt ceļu inženierbūvju drošu ekspluatāciju. Ja personas vēlas veikt uzlabojumus savā nekustamajā īpašumā, tādējādi arī palielinot tā

vērtību, tad valstij un pašvaldībai nevarot tikt uzlikts imperatīvs pienākums piedalīties šo uzlabojumu veikšanā, būtībā no jauna, tikai citā vietā ierīkojot ceļu inženierbūvi, kura iepriekš ir bijusi pilnīgā tehniskajā kārtībā. Potenciālie ar ceļu inženierbūves pārvietošanu saistītie izdevumi esot atkarīgi tieši no privātpersonas iniciatīvas, un tādējādi to finansēšana nekustamā īpašuma īpašniekam vēlamajā apjomā uz visas sabiedrības rēķina neesot pieļaujama.

Tiesību norma, kas mainītu izdevumu segšanas modeli, neizslēgtu tādas situācijas, kad nekustamā īpašuma īpašnieks varētu netraucēti un pēc sava ieskata atbrīvoties no tā īpašumā izvietotajām ceļu inženierbūvēm, tādējādi negatīvi ietekmējot sabiedriskā transporta pakalpojumus. Proti, tieši apstrīdētā norma nodrošinot to, ka privātpersona rēķinās ar tās īpašumā esošu, bet tai nepiederošu objektu.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, apstrīdētā norma nav pietiekami skaidra un nenodrošina to, ka katrai personai ir zināmi tās pienākumi. Proti, objekti, uz kuriem attiecas apstrīdētā norma un kuri minēti arī Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta pirmajā daļā, neesot objektīvi identificējami, jo likumā neesot viennozīmīgi norādīts, tieši uz kādiem objektiem tas attiecas, un dabā ne vienmēr esot uzskatāmi konstatējama šo objektu saistība ar ceļu lietošanu. Turklāt attiecībā uz šiem objektiem neesot izvirzīta prasība par to ierakstīšanu kādā reģistrā, un nepastāvēt tāda sistēma, kuras ietvaros šo objektu "valdītājiem" būtu pienākums veikt konkrētas darbības, lai attiecīgos objektus uzskaitītu vai reģistrētu to atrašanos citas personas nekustamā īpašumā. Tāpat neesot nekādu instrumentu, ko varētu izmantot, lai noskaidrotu objekta nosacīto "valdītāju" vai personu, kura sevi par tādu uzskata. Tieslietu ministrija vispārīgi norāda uz tiesiskā regulējuma nepilnībām, piemēram, uz to, ka normatīvo aktu sistēmā vēsturisko objektu aizsardzība nav nošķirta no jaunu objektu celtniecības. Ja objektu izcelsme nav zināma, tad ierobežojuma pastāvēšanas prezumpcija novedot pie tādas sistēmas, kas pieļauj patvaļi. Tikai ar objekta izvietošanu vien esot gana, lai iegūtu visas tiesības, bet pienākumus uzliktu citai personai.

Tieslietu ministrija norāda, ka dažādi darbi (arī būvdarbi) var tikt veikti: nekustamā īpašuma īpašnieka gribas dēļ (pēc paša apsvērumiem), nepieciešamas vajadzības dēļ, kā arī objektīvas nepieciešamības dēļ, kas, ja netiktu risināta, nākotnē radītu nepieciešamu vajadzību. Situācijās, kad nekustamā īpašuma īpašnieks pats pēc savas gribas un saviem apsvērumiem veic kādus darbus, kuri var ietekmēt aizsargājamo objektu, apstrīdētajā normā ietvertais pienākums esot pamatots. Tomēr apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam, ciktāl tas neparedz citādu regulējumu gadījumiem, kad darbības ir jāveic nepieciešamas vai objektīvas vajadzības

dēļ, kā arī nepiešķir nozīmi gadījumiem, kad nekustamā īpašuma nepastāvīgās īpašības ir devušas ekonomisku labumu aizsargājamā objekta ierīkotājam, neesot leģitīma mērķa. Proti, nepamatota labuma gūšanu uz citas personas rēķina neesot iespējams kvalificēt kā efektīvu līdzekļu izmantošanu, aplūkojot to sabiedriski aizsargājamās intereses tvērumā. Turklāt apstrīdētā norma attiecoties uz jebkādiem ceļiem (tai skaitā privātiem, kas nav pieejami sabiedrībai), un tādējādi nevarot apgalvot, ka tā aizsargā tikai sabiedrības intereses.

Pat ja apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam būtu leģitīms mērķis, tas tomēr neesot samērīgs, jo šāda apmēra ierobežojums neesot nepieciešams. Neesot iespējams visus gadījumus, kuros nepieciešama aizsargājamā objekta pārvietošana, apskatīt kā identiskus. Neesot nekādu ziņu par to, ka apstrīdētās normas pieņemšanas laikā būtu apsvērtas alternatīvas, spriests, piemēram, par pušu vienošanos (kuras gadījumā strīdu varētu izšķirt tiesa) vai par izdevumu dalīšanu iesaistīto personu starpā, pastāvot objektīviem apsvērumiem attiecībā uz konkrēto būvdarbu veikšanu.

Turklāt īpašuma tiesību aprobežojuma gadījumā īpašniekam jau esot jārespektē citas personas tiesības kādā veidā izmantot īpašniekam piederošu lietu, kā arī jācieš no tā, ka viņa paša iespējas ar to rīkoties ir ierobežotas. Neesot pamata secināt, ka pienākuma rūpēties par citas personas mantisku labumu pārnese uz personu, kuras tiesības jau tā ir aprobežotas, būtu atzistama par tādu risinājumu, kura rezultātā sabiedrības ieguvums ir lielāks par personai nodarīto kaitējumu.

Visbeidzot, valstī trūkstot konsekvantas politikas attiecībā uz aprobežojumu, aizsargjoslu un citu tiesību institūtu mijiedarbību dažādās nozarēs.

5. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma pirmšķietami neatbilst Satversmei.

Apstrīdētās normas tvērums attiecoties ne tikai uz sabiedriskā transporta nodrošināšanai nepieciešamajām ceļu inženierbūvēm un satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem, bet vispār uz jebkurām ceļu inženierbūvēm un satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem. Tādējādi pastāvot nenoteiktība par apstrīdētajā normā ietvertā īpašuma tiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi attiecībā uz tiem gadījumiem, kas nav saistīti ar sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanu.

Tāpat šāds ierobežojums pirmšķietami neesot samērīgs ar leģitīmo mērķi – sabiedrības labklājības aizsardzība. Ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašniekam neesot pamata paļauties uz to, ka citas personas nekustamais īpašums vienmēr paliks nemainīgs. Ceļu inženierbūvju izbūve vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu izvietošana citas personas nekustamajā īpašumā esot vērtējama kā attiecīgās

būves vai tehniskā līdzekļa īpašnieka izraudzīts risinājums, kas apgrūtina sveša nekustamā īpašuma īpašnieku. Tādējādi, izdarot izvēli par labu šādas izbūves vai izvietojanas tehniskajam risinājumam, ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskā līdzekļa īpašniekam esot jārēķinās ar katrā konkrētajā gadījumā iespējamajiem apgrūtinājumiem un sekām, un neesot pamatoti visu atbildību par ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu izvietojuma izmaiņām uzlikt citām personām, tai skaitā nekustamā īpašuma īpašniekam. Īpaši tas attiecoties uz gadījumiem, kad attiecīgais nekustamais īpašums vai tā daļa beidz pastāvēt.

6. Pieaicinātā persona – Satiksmes ministrija – pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajiem argumentiem par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei.

Papildus Satiksmes ministrija vērš uzmanību uz to, ka ceļu inženierbūves ir īpaši nozīmīgas ceļu satiksmes drošības un sabiedrības vajadzību nodrošināšanai un, tās pārbūvējot (pārvietojot), ir nepieciešams ievērot noteiktos standartus.

Apstrīdētā norma sasniedzot taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interešu aizsardzību un šajā normā ietverto jebkuras personas pamattiesību ierobežojumu. Tā nodrošinot to, ka tiek ievērotas abu iesaistīto pušu intereses. Turklāt šāds ierobežojums esot objektīvi nepieciešams, jo palīdzot garantēt ceļu satiksmes un sabiedrības drošību.

7. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija – uzskata, ka pastāv nenoteiktība par apstrīdētās normas legītīmo mērķi un pirmšķietami attiecīgais ierobežojums nav samērīgs.

Apstrīdētās normas legitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības aizsardzība. Tomēr apstrīdētās normas tvērums esot plašāks, proti, tas nevarot tikt saistīts tikai ar sabiedriskā transporta nodrošināšanai nepieciešamajām ceļu inženierbūvēm vai satiksmes organizācijas līdzekļiem, bet gan ar jebkurām ceļu inženierbūvēm vai satiksmes organizācijas līdzekļiem. Tieši tiktāl, ciktāl apstrīdētā norma attiecas uz ceļu inženierbūvēm vai satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem, kas nekalpo sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanai, pastāvot nenoteiktība par pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi.

Apstrīdētā norma nosakot papildu pienākumu nekustamā īpašuma īpašniekam, kurš jau tā paciešot savā īpašumā citai personai piederošas ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskos līdzekļus. Nekustamā īpašuma izmantošanas pamatmērķis neesot kalpot citām personām piederošām ceļu inženierbūvēm un satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem, kas nekustamajam īpašumam var būt piesaistīti. Tādējādi ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskā līdzekļa īpašnieka

primārā interese esot nošķirt savu īpašumu no tam nepiederoša nekustamā īpašuma, nevis otrādi. Pretējā gadījumā ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskā līdzekļa īpašniekam esot jācieš sekas, kas saistītas ar tam nepiederoša nekustamā īpašuma izmaiņām.

Visbeidzot, ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskā līdzekļa izvietošana citas personas nekustamajā īpašumā esot vērtējama kā ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskā līdzekļa valdītāja paša izraudzīts risinājums, kas apgrūtina svešu īpašumu. Tādējādi, izvēloties veidu, kādā tiek izbūvētas ceļu inženierbūves un uzstādīti satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi, to valdītājam esot jārēķinās ar katrā konkrētajā gadījumā iespējamām apgrūtinājumiem un sekām. Tātad apstrīdētajā normā ietvertā pienākuma uzlikšana nekustamā īpašuma īpašniekam esot nepamatota, īpaši gadījumos, kad šis pienākums rodas saistībā ar to, ka nekustamais īpašums vai tā daļa beidz pastāvēt.

8. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo privātpersonas tiesības uz īpašumu.

Ceļu inženierbūves atrašanās privātpersonai piederošā nekustamā īpašumā jau pati par sevi esot īpašuma tiesību aprobežojums. Proti, Civillikuma 1082. pants noteicot, ka īpašuma lietošanas tiesības aprobežojums var citstarp attiekties uz to, ka īpašniekam ir jāatturas no zināmām lietošanas tiesībām vai arī jāpacieš, ka tās izlieto citi. Turklāt inženierbūvju izvietojums nekustamajā īpašumā pirmšķietami radot nekustamā īpašuma vērtības samazinājumu.

Bez apstrīdētās normas jau pastāvēt citi privātpersonas īpašuma tiesību ierobežojumi, kas noteikti, lai nodrošinātu sabiedrības interesi netraucēti saņemt sabiedriskā transporta pakalpojumus. To nodrošinot, piemēram, Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta pirmā, otrā, ceturtā un piektā daļa. Tāpat tas izrietot no pienākuma izpildīt būvatļaujā ietverto nosacījumu, ka pirms būvniecības darbu veikšanas, ja minētie darbi skar ceļu inženierbūves, tie jāsaskaņo ar ceļu infrastruktūras valdītāju. Šādi ierobežojumi jau esot vērsti uz to, lai privātpersona, kuras īpašumā izvietotas ceļu inženierbūves, ar savu rīcību nenodarītu tām kaitējumu.

Apstrīdētā norma papildus jau minētajiem aprobežojumiem nosakot privātpersonai papildu pienākumu, kas turklāt rodotos arī tad, ja ēkas īpašniekam ir pienākums nojaukt ēku, piemēram, gadījumā, kad tā degradē vidi vai apdraud cilvēku drošību. Tā kā apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma leģitīmais mērķis – sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšana – jau tiek sasniegts ar citiem līdzekļiem, esot secināms, ka apstrīdētās normas primārais mērķis ir pašvaldības līdzekļu ietaupījums. Pēc tiesībsarga ieskata, arī tad, ja apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma nebūtu, inženierbūvju pārvietošana tiktu veikta tikai tādos gadījumos, kad

sauņemts kompetento iestāžu saskaņojums. Tāpat arī tad, ja privātpersonai netiktu uzlikts pienākums segt pārvietošanas izdevumus, legītimais mērķis – sabiedriskā pakalpojuma pieejamības nodrošināšana – tiktu sasniegts, turklāt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Ja likumdevēja mērķis, pieņemot apstrīdēto normu, bija pašvaldības budžeta līdzekļu taupīšana uz indivīda rēķina, tad tas, pēc tiesībsarga ieskata, nevarētu tikt uzskatīts par legītimu mērķi un būtu jāizvērtē alternatīvi risinājumi.

Alternatīva risinājuma piemērs esot atrodams, piemēram, Elektronisko sakaru likuma 18. panta ceturtajā daļā, kas paredzot iespēju pusēm vienoties par izmaksu sadalījumu, ņemot vērā gan pārvietošanas objektīvo nepieciešamību, gan, piemēram, ēkas nojaukšanas pamatu un šādas pārvietošanas izmaksas. Turklāt privātpersonai varot tikt uzlikts pienākums informēt pašvaldību par nepieciešamību pārvietot inženierbūvi, un tad pašvaldība varētu ielānēt pārvietošanai nepieciešamos finanšu līdzekļus.

9. Pieaicinātā persona – Rīgas dome – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Apstrīdētajā normā ietvertais pienākums attiecoties arī uz situācijām, kad nekustamā īpašuma īpašnieka paredzētā tam piederošās būves nojaukšana apdraud attiecīgās ceļu inženierbūves drošu ekspluatāciju un šis apdraudējums kļūst par tiesisku šķērsli nekustamā īpašuma īpašnieka iecerēto būvdarbu īstenošanai. Apstrīdētajā normā ietvertais pienākums, kas saistīts ar nekustamā īpašuma īpašnieka finansiāliem izdevumiem un tādējādi uzskatāms par apgrūtinājumu, ierobežojot personas tiesības uz īpašumu.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. Tāpat šim ierobežojumam esot legītimas mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Proti, valstij esot jāgarantē vienota, nepārtraukta, ērta un pieejama sabiedriskā transporta sistēma, tādējādi nodrošinot iedzīvotāju mobilitāti un labklājību. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums nodrošinot arī to, ka tiek ietaupīti valsts un pašvaldības finanšu līdzekļi, kas varot tikt izmantoti citu sabiedrības vajadzību apmierināšanai. Ar apstrīdēto normu šis legītimais mērķis tiekot sasniegts.

Ja legītimu mērķi var sasniegt ar tādiem līdzekļiem, kas prasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, tad nevarot uzskatīt, ka valstij būtu pienākums šādu līdzekli meklēt. Tādējādi to subjektu maiņa, kuri segs izdevumus par ceļu inženierbūves pārvietošanu, nevarot tikt uzskatīta par saudzējošāku legītimā mērķa sasniegšanas līdzekli.

Likumdevējs esot izveidojis tādu saskaņīgu normatīvo aktu sistēmu, kurā paredzami un vienveidīgi noregulēti nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumi attiecībā uz tā īpašumā izvietoto infrastruktūru.

Izskatāmā lieta attiecoties uz gadījumu, kad pašvaldības valdījumā esošā transporta līnija jau ir izveidota un pirmreizējās ierīkošanas vai izveides

izmaksas jau ir segtas. Tādējādi ar apstrīdēto normu uz privātpersonu netiekot pārcelts pienākums nodrošināt sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras uzturēšanu. Rīgā pašlaik sabiedriskā transporta vajadzībām tiekot ekspluatētas apmēram 18 000 atsaites un 7875 elektrotransporta kontakttīklu balsti, kam pievienoti kontakttīkli. Ja pārvietošanas izdevumi būtu jāsedz SIA "Rīgas satiksme" un ja tā apmierinātu visu īpašnieku vēlmi pārvietot to īpašumos esošās ceļu inženierbūves, tad šādi būvniecības procesi būtu neskaitāmi. Pašreizējā tiesiskā situācija tiesiskās drošības ziņā esot stabila. Neesot pieļaujams tas, ka ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu īpašniekam, valdītājam vai lietotājam tiktu uzlikts pienākums jebkurā mirklī paredzēt attiecīga apmēra finanšu līdzekļus jau ierīkotas un funkcionējošas infrastruktūras pārbūvei, kuras mērogs nav prognozējams.

Nevarot piekrist tam, ka apstrīdētajā normā paredzētais finansiālais slogs būtu jāuzņemas valstij un pašvaldībai par saviem līdzekļiem tāpēc vien, ka privātpersonām radušās attiecīgā veida būvniecības ieceres vai arī tās nav spējušas uzturēt savu īpašumu pienācīgā stāvoklī. Turklāt privātpersonas potenciālie izdevumi esot atkarīgi tieši no pašas privātpersonas iniciatīvas un tās būvniecības ieceres rakstura un apjoma. To finansēšana nekustamā īpašuma īpašniekam vēlamajā apmērā uz visas sabiedrības rēķina neesot pieļaujama, jo tas būtu pretrunā ar legītīmo mērķi nodrošināt sabiedrības labklājības aizsardzību.

Tādējādi likumdevējs esot līdzsvarojis nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības izmantot savu īpašumu un sabiedrības tiesības saņemt sabiedriskā transporta pakalpojumus. Apstrīdētajai normai pretējs regulējums, kas nodrošinātu atsevišķu personu intereses uzlabot savu nekustamo īpašumu, citstarp paaugstinot tā tirgus vērtību, nebūtu samērīgs.

10. Pieaicinātā persona – Rīgas pilsētas būvvalde – norāda, ka jautājums par būvatļaujas izdošanu ir jānošķir no jautājuma par tehnisko noteikumu izdošanu.

Prasība pārvietot ceļu inženierbūvi Pieteikuma iesniedzējas izskatāmajā lietā izrietot no ceļu inženierbūves valdītāja izdotajiem tehniskajiem noteikumiem. Apstrīdētā norma nenosakot nedz aizliegumu nojaukt ceļu inženierbūves tuvumā esošu ēku, nedz pienākumu pārvietot ceļu inženierbūvi. Tādējādi esot aktualizējams jautājums par tehnisko noteikumu izdevēja tiesībām, pamatojoties uz apstrīdēto normu, uzdot nekustamā īpašuma īpašniekam par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūvi. Tāpat esot vērtējams tas, vai šāda prasība ir pielīdzināma aizliegumam nojaukt nekustamajā īpašumā esošu ēku un – secīgi – vai minētais ir pretrunā ar nekustamā īpašuma īpašnieka tiesībām atbrīvot zemesgabalu no tajā esošām būvēm.

11. Pieaicinātā persona – SIA "Rīgas satiksme" – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Ceļu satiksmes likumā esot izvirzīts mērķis – noteikt ceļu satiksmes norises un ceļu satiksmes drošības organizatoriskos un tiesiskos pamatus, lai aizsargātu cilvēku dzīvību un veselību, vidi, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām piederošo mantu, bet ceļu inženierbūvju ekspluatācijas nodrošināšana neapšaubāmi esot saistīta ar ceļu inženierbūvju balstu saglabāšanu vai – pretējā gadījumā – pārvietošanu, jo tikai tā varot nodrošināt nepārtrauktu sabiedriskā transporta ekspluatāciju.

Sabiedriskā transporta pakalpojumi, par kuru sniegšanu un pieejamību gādā pašvaldības kapitālsabiedrība SIA "Rīgas satiksme", kalpojot lielas sabiedrības daļas vajadzību apmierināšanai. Sabiedriskā transporta pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai esot nepieciešams daudz vairāk nekā tikai pārvadātāja izmaksu kompensēšana, tomēr arī sabiedrības ieguvumu esot vairāk – ne tikai iespēja pārvietoties, bet arī, piemēram, zaļākas pilsētas un plašai sabiedrības daļai pieejami pakalpojumi. Sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšana esot balstīta arī sabiedrības solidaritātē, citstarp sabiedrībai uzņemoties zināmus pienākumus. Viens no šādiem pienākumiem esot regulēts ar apstrīdēto normu.

Tā kā pašvaldībai jānodrošina sabiedriskā transporta pieejamība, nevarot pastāvēt šā pienākuma izpildi izslēdzoši noteikumi, kas būtu jāievēro pašvaldībai vai sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējam.

Nevarot piekrist tam, ka publiskai personai pašai būtu jāsedz ceļu inženierbūves pārvietošanas izmaksas. Minētais varētu novest pie tā, ka šīs papildu izmaksas tiek iekļautas sabiedriskā transporta pašizmaksā (tarifā) un līdz ar to samazinās sabiedriskā transporta pakalpojumu pieejamība.

SIA "Rīgas satiksme" pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim, ka likumdevējs ir radījis vienotu tiesisku sistēmu un apstrīdētajai normai pretējs regulējums būtu pretrunā ar tiesību sistēmas vienotības principu.

Apstrīdētā norma attiecoties uz izņēmuma gadījumiem. Ne jau visos gadījumos, kad nekustama īpašuma īpašnieks vēlas veikt būvdarbus savā īpašumā, rodoties tāda situācija, kāda paredzēta apstrīdētajā normā.

Apstrīdētā norma paredzot tādu gadījumu, kad sabiedriskā transporta infrastruktūra jau ir izveidota un ir pienācīgā tehniskajā kārtībā, turklāt SIA "Rīgas satiksme" jau segusi ceļu inženierbūves pirmreizējās ierīkošanas vai izbūves izmaksas, savukārt attiecīgā nekustamā īpašuma īpašnieks jau, šo īpašumu iegādājoties, ir apzinājies konkrēto tiesisko situāciju. Atsevišķu personu vēlme uzlabot savu nekustamo īpašumu neesot samērīga ar sabiedrības vajadzību pēc sabiedriskā transporta pakalpojumiem. Pēc SIA "Rīgas satiksme" ieskata, gadījumā, ja tāds pienākums, kāds paredzēts apstrīdētajā normā, tiktu uzlikts pašai SIA "Rīgas satiksme", tā izpilde prasītu

nesamērīgus finanšu resursus un būtu jāņem vērā arī tas apstāklis, ka attiecīgo pasākumu mērogs nav prognozējams.

Šāds ierobežojums citstarp ļaujot arī ietaupīt valsts un pašvaldības līdzekļus, kas varot tikt izmantoti citu mērķu sasniegšanai. Tiesisko kārtību valstī nebūtu iespējams uzturēt, ja katra persona drīkstētu savas īpašuma tiesības īstenot, nerēķinoties ar citu personu interesēm. Esot nepieciešams tiesiski reglamentēt īpašnieka pienākumus, kuri tam jāuzņemas valsts un sabiedrības interesēs. Saeima, pieņemot apstrīdēto normu, esot atzinusi, ka sabiedrības intereses turpināt netraucēti lietot sabiedriskā transporta infrastruktūru un sabiedriskā transporta infrastruktūras īpašnieku tiesības ekspluatēt jau radīto infrastruktūru ir nozīmīgākas par atsevišķu privātpersonu tiesībām pilnīgi netraucēti lietot savu īpašumu.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Dr. iur. Jānis Rozenfelds – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Apstrīdētās normas mērķis esot noregulēt vēsturiski izveidojušās tiesiskās attiecības, kas radušās konversijas procesa rezultātā, un daļēji atrisināt vienu no dalītā īpašuma problēmām, kas arī ir šā procesa rezultāts. Izraudzītais risinājums esot vērsts tikai uz gadījumu, kad nekustamā īpašuma īpašnieks, kura īpašumā izvietota ceļu inženierbūve, vēlas nojaukt citu būvi, kas atrodas viņa nekustamajā īpašumā. Apstrīdētajā normā ietvertais pienākums pēc satura atbilstot reālnastai vai atbalsta vai iebūves servitūtam.

Apstrīdētā norma nerasniedzot mērķi atrisināt specifiskas, ar citai personai piederošā nekustamā īpašumā esošu ceļu inženierbūvi saistītas dalītā īpašuma problēmas.

Neesot pamatots Saeimas atbildes rakstā norādītais, ka šāds ierobežojums izriet no nekustamā īpašuma īpašnieka sociālā pienākuma pret sabiedrību. Apstrīdētā norma paredzot nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu nevis pret sabiedrību, bet pret jebkuru citu personu, kam pieder ceļu inženierbūve. Tāpat apstrīdētā norma neparedzot regulējumu, kas būtu līdzīgs jau citos normatīvajos aktos ietvertajam regulējumam. Proti, Enerģētikas likumā, uz kuru atsaucas Saeima, esot ietverts regulējums attiecībā uz gadījumu, kad starp Enerģētikas likuma subjektiem pastāv līgumiskas attiecības. Tāpat arī Elektronisko sakaru likumā ietvertais regulējums neesot līdzīgs apstrīdētajai normai, jo Elektronisko sakaru likuma 16. panta piektās daļas mērķis esot nevis piešķirt elektronisko sakaru komersantam kādas jaunas tiesības, bet gan konkretizēt nekustamā īpašuma īpašnieka tiesību aprobežojumu, kas izriet no Aizsargjoslu likuma.

No apstrīdētās normas anotācijas izrietot tas, ka ceļu inženierbūvju ierīkošanas laiks un priekšnoteikumi nav noskaidroti, tāpēc neesot pamata

apgalvot, ka ceļu inženierbūves izbūve par valsts un pašvaldības līdzekļiem jau ir notikusi.

Nekādi taisnības apsvērumi nevarot būt par attaisnojumu tam, ka apstrīdētajā normā paredzēto izdevumu nastas uzlikšana nekustamā īpašuma īpašniekam tiek pamatota ar to, ka jau iepriekš šis īpašums – bez atlīdzības un tiesiska pamata – ticis izmantots par labu citai personai.

Varot piekrist Pieteikuma iesniedzējas norādītajai alternatīvai, ar kuru legītīmo mērķi būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē. Turklāt apstrīdētā norma neparedzot nekādus kritērijus vai limitus. Neesot pamatots tas, kādēļ publiskas personas uzņemšanās pašai segt ar ceļu inženierbūves pārvietošanu saistītos izdevumus prasītu nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, turpretim tad, ja ar apstrīdēto normu uzliktos pienākumus veic nekustamā īpašuma īpašnieks, šis slogs atzīstams par samērīgu.

13. Pieaicinātā persona – Rīgas Tehniskās universitātes docents Dr. iur. Jānis Bramanis – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Jānis Bramanis norāda, ka pievienojas Pieteikuma iesniedzējas apsvērumiem par minēto jautājumu.

Konkrētajā lietā ceļu inženierbūve kalpojot tikai un vienīgi sabiedriskā transporta nodrošināšanai un nekādā veidā to neizmantojot nekustamā īpašuma īpašnieks. Attiecībā uz šādu jautājumu pastāvēt Augstākās tiesas judikatūra (*sk. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 10. aprīļa spriedumu lietā SKA-59/2012*), kura būtu izmantojama arī izskatāmajā lietā, jo pašreizējā regulējumā daļēji esot pārņemtas iepriekš spēkā bijušo normatīvo aktu prasības, tai skaitā prasības, kas noteiktas minētajā judikatūrā.

Papildus esot jāņem vērā Būvniecības likumā paredzētais samērīguma princips, proti, normatīvo aktu prasībām jābūt samērīgām ar būvniecības ierosinātajam uzlikto pienākumu slogu. Būvniecības rezultātam neatkarīgi no tās veida vajagot būt tādām, lai tiktu uzlabots gan privātpersonai piederošais nekustamais īpašums, gan vides stāvoklis un sabiedrības drošība. Izskatāmajā lietā esot piemērojams Būvniecības likuma 4. panta 2. punktā ietvertais inženiertehniskās kvalitātes princips, saskaņā ar kuru būves inženiertehniskajam risinājumam jābūt lietošanā drošam, kā arī ekonomiski un tehnoloģiski efektīvam. No Būvniecības likuma izrietošā samērīguma prasība būtu attiecināma arī uz gadījumu, kad būve tiek atslēgta no inženiertīkla jeb pārvietota, lai nodrošinātu to, ka nekustamā īpašuma īpašniekam netiek uzlikts nepamatots slogs.

14. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Gatis Litvins – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Ceļu satiksmes likuma 7.¹ pants gan neliedzot privātpersonai valdīt savu nekustamo īpašumu, tomēr ierobežojot iespējas to lietot. No minētā panta izrietot virkne ierobežojumu. Privātpersonai esot jāsamierinās ar ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskā līdzekļa klātbūtni savā nekustamajā īpašumā un jāievēro noteiktie pienākumi, piemēram, nebojāt, patvaļīgi nenoņemt un nepārveidot ceļu inženierbūvi vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekli. Ja ceļu inženierbūve vai satiksmes organizācijas tehniskais līdzeklis ir savienots ar kādu attiecīgajā nekustamajā īpašumā esošu būvi, tad šī būve esot uzturama paaugstinātas drošības stāvoklī. Visbeidzot, apstrīdētā norma radot vēl vienu ierobežojumu, liedzot privātpersonai brīvi nojaukt pašai piederošu būvi. Apstrīdētajā normā ietvertais pienākums pārvietot ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskos līdzekļus par saviem līdzekļiem esot apgrūtinājums, jo šāda pienākuma izpilde esot saistīta ar pamatotas prasības sagatavošanu, laika patēriņu un finansiāliem izdevumiem.

Attiecīgais ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot legītims mērķis – sabiedrības labklājības veicināšana. Turklāt šāds ierobežojums esot piemērots legītimā mērķa sasniegšanai. Tomēr tas neesot nepieciešams, jo sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšanu tādā veidā, lai pēc iespējas efektīvi tiktu izmantoti valsts un pašvaldības līdzekļi, esot iespējams panākt ar citu līdzekli. Proti, inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanas izmaksas varot iekļaut sabiedriskā transporta biļetes cenā. Tādā veidā tiktu panākts tas, ka pārvietošanas izmaksas sedz privātpersonas, kuras lieto sabiedrisko transportu, un šāds slogs negultos uz pašvaldības budžetu vai konkrēta nekustamā īpašuma īpašnieku.

Arī labums, ko no šāda ierobežojuma gūst sabiedrība, neesot lielāks par individa tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Apstrīdētajā normā noteiktā pienākuma izpilde netiekot dalīta ar pašvaldību, lai gan ceļu inženierbūvju un satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu uzturēšana labā kārtībā ir pašvaldības pienākums.

Apstrīdētā norma gan radot zināmu noteiktību, jo izslēdzot nepieciešamību vērtēt lietderības apsvērumus, taču šāda strikta pieeja nesamērīgi aizskarot nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības. Apstrīdētā norma attiecoties uz visiem nekustamajiem īpašumiem – gan, piemēram, dzīvokli daudzdzīvokļu mājā, gan zemes īpašumu, gan privātmāju, kas varot piederēt gan fiziskajai, gan juridiskajai personai. Turklāt arī ceļu inženierbūvju un satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanas izmaksas varot būt atšķirīgas. Tā kā apstrīdētā norma neparedz nekādus atvieglojumus vai iespēju vērtēt personas maksātspēju, noteiktās situācijās personas tiesības rīkoties ar savu īpašumu varot tikt atņemtas pilnībā. Viens no aspektiem, kas arī būtu jāņem vērā, esot tas, ka dažādām pašvaldībām pieejamo līdzekļu apmērs ir atšķirīgs, un neesot pamatots vispārīgs

pieņēmums, ka nevienai pašvaldībai nav attiecīgo darbību finansēšanai nepieciešamo līdzekļu.

Par samērīgāku risinājumu būtu uzskatāms tāds regulējums, kas uzliktu pienākumu pašvaldībai pašai vai tās izveidotai kapitālsabiedrībai pilnībā vai daļēji segt pārvietošanas izmaksas. Pašvaldībai būtu jāizsver visi apstākļi, un tās līdzdalības veidi varētu būt atšķirīgi.

Secinājumu daļa

15. Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošā administratīvā lieta ir saistīta ar tādu situāciju, ka nekustamā īpašuma īpašnieks vēlas nojaukt savā nekustamajā īpašumā esošu un tam piederošu garāžu. Blakus garāžai atrodas tramvaja līnijas atsaite jeb kontakttīkla balsts, kas uzskatāms par ceļu inženierbūvi. Privātpersona savu būvniecības ieceri var realizēt tikai tādā veidā, lai būtu ievēroti SIA "Rīgas satiksme" izdotie tehniskie noteikumi. SIA "Rīgas satiksme", nekustamajā īpašumā esošās ceļu inženierbūves tiesiskā valdītāja, ir izsniegusi tehniskos noteikumus, kuros nekustamā īpašuma īpašniekam izvirzīta virkne prasību attiecībā uz garāžas nojaukšanu. Šīs prasības nav bijis iespējams izpildīt citādi kā vien saskaņā ar tehniskajiem noteikumiem veicot kontakttīkla balsta pārvietošanu, un tā atbilstoši apstrīdētajai normai ir veicama par nekustamā īpašuma īpašnieka paša līdzekļiem.

Tāpēc Pieteikuma iesniedzēja lūdz vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem tiktāl, ciktāl šī norma paredz nekustamā īpašuma īpašniekam pienākumu par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūvi, lai tas varētu nojaukt savā nekustamajā īpašumā ietilpstošu citu būvi. Tomēr apstrīdētā norma pēc satura ir plašāka – tā attiecas gan uz ceļu inženierbūvē, gan satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem. Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā esošajā lietā ceļu inženierbūve, kas ir strīda pamatā, ir tāds objekts, kas saistīts ar sabiedriskā transporta darbības nodrošināšanu. Kā savos viedokļos norāda vairākas pieaicinātās personas, apstrīdētās normas tvērums nevar tikt aprobežots tikai ar sabiedriskā transporta nodrošināšanai nepieciešamajām ceļu inženierbūvē un satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem, bet gan ar jebkurām ceļu inženierbūvē un satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem (*sk. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas viedokli lietas materiālu 3. sēj. 55. lp. un Ekonomikas ministrijas viedokli lietas materiālu 3. sēj. 101. lp.*). Tāpat apstrīdētajā normā ietvertais pienākums attiecas ne tikai uz gadījumiem, kad nekustamā īpašuma īpašnieks vēlas nojaukt savā īpašumā esošu būvi, bet arī uz visiem citiem gadījumiem, kad var tikt pārvietotas nekustamajā īpašumā esošās ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi.

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

15.1. Satversmes tiesa ir atzinusi: izskatot lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma, tai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konkrētās lietas izspriešanai. Vienlaikus Satversmes tiesai jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi vai salīdzināmi ar tiesā izskatāmās lietas apstākļiem (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 19. punktu*). Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*). Ja Satversmes tiesas nolēmumā apstrīdētā norma tiktu vērtēta tikai tiktāl, ciktāl tā attiecas uz ceļu inženierbūvēm, kuras saistītas ar sabiedriskā transporta pakalpojumiem un kuras nepieciešams pārvietot tāpēc, ka tiks nojaukta nekustamajā īpašumā esoša būve, ārpus Satversmes tiesas vērtējuma varētu palikt citas salīdzināmas situācijas un netiktu ievērots procesuālās ekonomijas princips. Tādējādi Satversmes tiesai, precizējot lietas izskatīšanas robežas, jāvērtē tas, vai tiek ievērots procesuālās ekonomijas princips, kā arī citi principi, tai skaitā objektīvās izmeklēšanas princips, pašai meklējot argumentus un pierādījumus (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 10.2. punktu*).

15.2. Ceļu satiksmes likuma 1. panta 3. punkts noteic, ka ceļa kompleksā citstarp ietilpst ceļu inženierbūves un satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi. Ceļu inženierbūves ir, piemēram, transportlīdzekļu pieturvietas un paviljoni, bremzēšanas un paātrinājuma joslas, transportlīdzekļu stāvvietas, atpūtas laukumi, velosipēdu ceļi un ietves, ceļu sakaru un apgaismojuma līnijas, elektrotransporta kontakttīkli. Savukārt satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi ir, piemēram, ceļa zīmes, luksofori, signālstabiņi, aizsargbarjeras, gājēju barjeras, vertikālie un horizontālie ceļa apzīmējumi.

Saskaņā ar Ceļu satiksmes likuma 38. panta pirmo daļu satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu mērķis ir organizēt satiksmi uz ceļiem. Arī ceļu inženierbūves, tāpat kā satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi, ietilpst ceļa kompleksā, tomēr tās, atšķirībā no pirmajiem, nav tehniskie līdzekļi, bet gan būves, kurām nav ēku pazīmes. Gan ceļu inženierbūves, gan satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi ietilpst apstrīdētās normas tvērumā, tādējādi nekustamā īpašuma īpašniekam gan ceļu inženierbūvju, gan satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanas gadījumā ir jāsedz pārvietošanas izmaksas. Lietas materiālos, tai skaitā Saeimas atbildes rakstā, kā arī lielākajā daļā pieaicināto personu viedokļu, ir atrodami

apsvērumi, kas var tikt attiecināti gan uz ceļu inženierbūvēm, gan satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem.

Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā esošās lietas materiālos galvenokārt ir atrodamā informācija par apstrīdēto normu tiktāl, ciktāl tā uzliek nekustamā īpašuma īpašniekam pienākumu segt izmaksas, kas ir saistītas ar sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamo ceļu inženierbūvju pārvietošanu. Tomēr papildus tam, ka lietas dalībnieki sniedz argumentus un pierādījumus, Satversmes tiesa tos savāc arī pēc savas iniciatīvas, jo Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izspriešanai juridiski nozīmīgu apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*). Visas ceļu inženierbūves un visi satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi ir vērsti uz līdzīgiem un salīdzināmiem mērķiem – vides labiekārtošanu, dažādu sabiedrībai nozīmīgu funkciju realizāciju, ceļu padarīšanu par pieejamiem un drošiem visām ceļa lietotāju grupām, tai skaitā auto vadītājiem, gājējiem, velosipēdistiem un mopēdu vadītājiem. Līdz ar to izskatāmajā lietā nav izšķiroši svarīgi nošķirt ceļu inženierbūves vai satiksmes organizācijas tehniskos līdzekļus, kas saistīti ar sabiedriskā transporta pakalpojumiem, no tādām ceļu inženierbūvēm vai satiksmes organizācijas tehniskajiem līdzekļiem, kas paredzēti citu sabiedrības vajadzību apmierināšanai, piemēram, ceļa apgaismojumam, kā arī kopējai drošībai uz ceļa.

Tādējādi secināms, ka ir pamats izvērtēt apstrīdēto normu ne tikai tiktāl, ciktāl tā attiecas uz nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu ar saviem līdzekļiem segt ar sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanu saistīto ceļu inženierbūvju un satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanas izmaksas, bet arī attiecībā uz pienākumu ar saviem līdzekļiem segt visu citu ceļu inženierbūvju un satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu (turpmāk kopā – ceļa vai satiksmes objekti) pārvietošanas izmaksas.

15.3. Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā esošās lietas kontekstā svarīgs apstāklis ir tas, ka nekustamā īpašuma īpašniekam vajadzība pēc ceļu inženierbūves pārvietošanas ir radusies sakarā ar citas viņa īpašumā esošas būves nojaukšanu. Tomēr lieta būtu izskatāma ne tikai attiecībā uz šādiem gadījumiem. Proti, ir iespējamās dažādas situācijas, kad rodas pamatota prasība pārvietot nekustamajā īpašumā esošu ceļa vai satiksmes objektu, tai skaitā, piemēram, būves atjaunošanas, restaurācijas vai pārbūves gadījumā. Nebūtu pamata apstrīdēto normu vērtēt tikai tiktāl, ciktāl ceļa vai satiksmes objektu ir nepieciešams pārvietot nekustamajā īpašumā esošas būves nojaukšanas dēļ, īpaši ņemot vērā to, ka sekas ir vienādas visos gadījumos, kad ceļa vai satiksmes objektu vajag pārvietot. Ikvienā gadījumā, kad radusies pamatota prasība šādu objektu pārvietot, tas ir jādara par nekustamā īpašuma īpašnieka līdzekļiem, jo apstrīdētā norma paredz

imperatīvu nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu. Arī Saeima un lietā pieaicinātās personas par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei šajā aspektā ir izteikušās vispārīgi. Līdz ar to lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību attiecībā uz dažādiem gadījumiem, kad pēc pamatotas nekustamā īpašuma īpašnieka prasības ceļa vai satiksmes objekts tiek pārvietots un pārvietošanas izmaksas jāsedz tikai nekustamā īpašuma īpašniekam.

Vienlaikus jāņem vērā, ka visos gadījumos tiesību normas piemērotājam saskaņā ar apstrīdēto normu ir pienākums izvērtēt, vai konkrētā prasība par ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu, kas var rasties dažādu iemeslu dēļ, ir pamatota. Tādējādi nevar uzskatīt, ka visās situācijās, kad nekustamā īpašuma īpašnieks vēlēšies rīkoties ar savu nekustamo īpašumu tādā veidā, kas prasa pārvietot ceļa vai satiksmes objektu, pārvietošana varēs notikt. Šādai prasībai jebkurā gadījumā saskaņā ar apstrīdēto normu ir jābūt pamatotai, tādā tādai, kas ir saprotama, argumentēta un pārbaudāma. Pamatota prasība var būt tāda, kas izriet no kādas nekustamā īpašuma īpašnieka īpašas subjektīvas vēlmes, kuru nekustamā īpašuma īpašnieks ir skaidri identificējis. Tāpat pamatota prasība var rasties tad, kad ceļa vai satiksmes objektu nepieciešams pārvietot objektīvu apstākļu dēļ. Turklāt arī objektīvas nepieciešamības situācijas mēdz būt atšķirīgas un arī objektīva nepieciešamība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu var būt radusies no nekustamā īpašuma īpašnieka gribas neatkarīgu apstākļu dēļ (*sk. šā sprieduma 23.2. punktu*). Abos gadījumos, proti, gan subjektīvas vēlmes, gan objektīvas nepieciešamības gadījumā, uz nekustamā īpašuma īpašnieku gulstas apstrīdētajā normā noteiktais pienākums segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas. Ņemot vērā apstrīdētās normas plašo saturu un aptverto atšķirīgo situāciju loku, apstrīdētās normas satversmība ir izvērtējama gan attiecībā uz gadījumiem, kad pamatota prasība radusies subjektīvas vēlmes rezultātā, gan attiecībā uz gadījumiem, kad pamatota prasība radusies objektīvas nepieciešamības dēļ.

Tādējādi izskatāmajā lietā Satversmes tiesa izvērtēs to, vai apstrīdētajā normā ietvertais nekustamā īpašuma īpašnieka pienākums pamatotas prasības gadījumā segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

16. Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi aptver personas īpašuma tiesības kā visas mantiska rakstura tiesības, kuras persona var netraucēti izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, kā arī nosaka īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – neizmantot īpašumu pretēji sabiedrības interesēm – un paredz, ka īpašuma tiesības var

tikt ierobežotas (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-12-01 13. punktu*). Tādējādi minētais pants, no vienas puses, ietver valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības, proti, pieņemt tādus likumus, kas nodrošinātu šo tiesību aizsardzību, taču, no otras puses, dod valstij arī tiesības noteiktā apjomā un kārtībā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 15.2. punktu*).

Apstrīdētā norma neliedz nekustamā īpašuma īpašniekam valdīt viņam piederušo nekustamo īpašumu. Tomēr apstrīdētā norma izvirza prasību, kas nekustamā īpašuma īpašniekam ir saistoša, ja tas vēlas rīkoties ar savu īpašumu tādā veidā, kas var ietekmēt ceļa vai satiksmes objektu. Proti, šāda prasība nekustamā īpašuma īpašniekam rada finansiālus izdevumus situācijā, kad tas vēlas rīkoties ar savu nekustamo īpašumu noteiktā veidā. Tātad, pastāvot apstrīdētajā normā ietvertajam pienākumam segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas, nekustamā īpašuma īpašniekam tomēr tiek liegts brīvi lietot savu īpašumu. Apstrīdētajā normā noteiktais pienākums ir īpašuma tiesību ierobežojums, turklāt šā pienākuma izpilde ir saistīta ne tikai ar finansiāliem izdevumiem, bet arī laika patēriņu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2014. gada 6. novembra sprieduma lietā Nr. 2013-20-03 8.3. punktu*).

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka finansiāla rakstura pienākumu, kas neietekmē nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības atbrīvoties no sava īpašuma, to ieķīlājot, iznomājot, izīrējot vai pārdodot, bet izpaužas kā finansiāls apgrūtinājums un var ietekmēt īpašnieka tiesības izmantot savu nekustamo īpašumu, var uzskatīt par īpašuma izmantošanas kārtības kontroli Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. panta trešā teikuma kontekstā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. februāra sprieduma lietā "Strezovski and Others v. North Macedonia", pieteikums Nr. 14460/16 un septiņi citi, 64. punktu*). Proti, arī šāda īpašuma izmantošanas kārtības kontrole ir uzskatāma par īpašuma tiesību ierobežojumu Konvencijas Pirmā protokola 1. panta kontekstā.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais nekustamā īpašuma īpašnieka pienākums pamatotas prasības gadījumā segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas personai ierobežo Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās tiesības uz īpašumu.

17. Tiesības uz īpašumu nav absolūtas, un tās iespējams ierobežot. Lai izvērtētu Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertā pamattiesību ierobežojuma satversmību, jānoskaidro:

1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu;

2) vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis;

3) vai šis ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 14. punktu*).

18. Lai noskaidrotu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 15. punktu*).

18.1. Saeima apstrīdēto normu pieņēma ar 2014. gada 30. oktobra likumu "Grozījumi Ceļu satiksmes likumā".

Priekšlikumu papildināt Ceļu satiksmes likumu ar apstrīdēto normu atbildīgajai komisijai pirms likumprojekta otrā lasījuma iesniedza Saeimas deputāts Gaidis Bērziņš. Anotācijā, kas pievienota minētajam priekšlikumam, bija norādīts, ka, atjaunojot īpašuma tiesības pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, jautājums par nekustamā īpašuma īpašnieka tiesiskajām attiecībām ar ceļa vai satiksmes objekta valdītāju netika noregulēts (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 10.–11. lp.*). Situācija, kas izveidojās pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, un normatīvā regulējuma trūkums kā pamats apstrīdētās normas iekļaušanai Ceļu satiksmes likumā tika norādīti arī Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas sēdē (*sk. 11. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2014. gada 8. oktobra sēdes audioierakstu lietas materiālu 2. sēj.*).

Priekšlikums tika izskatīts un atbalstīts Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2014. gada 8. oktobra sēdē un Saeimas 2014. gada 16. oktobra sēdē otrajā lasījumā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 145. lp. un 2. sēj. 65. lp.*). Likumprojekts trešajā lasījumā tika pieņemts 2014. gada 30. oktobrī. Likums tika izsludināts 2014. gada 15. novembrī un publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 228. Likums stājas spēkā 2014. gada 29. novembrī.

18.2. Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai

nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā. Lietas dalībnieki neapšaubā arī to, ka apstrīdētā norma ir formulēta pietiekami skaidri.

Atsevišķas pieaicinātās personas gan apšaubā apstrīdētās normas skaidrību (*sk. Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 3. sēj. 151. lp. un Dr. iur. Jāņa Rozenfelda viedokli lietas materiālu 3. sēj. 83. lp.*). Satversmes tiesa ir norādījusi: tas vien, ka tiesību normas jēgas noskaidrošanai nepieciešams šo normu interpretēt, pats par sevi vēl nenoved pie tiesību normas neatbilstības Satversmei (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 18.1. punktu*). Tieši pretēji – Satversmei atbilstoša tiesību normas piemērošana vienmēr ietver šīs normas interpretāciju, tostarp gramatiskās, vēsturiskās, sistēmiskās un teleoloģiskās iztulkošanas metodes, un citu juridisko metožu izmantošanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 17. punktu*). Turklāt tiesību norma var būt pietiekami skaidra un paredzama arī tad, ja personai šīs normas tvēruma noskaidrošanai nepieciešama atbilstoša juridiskā palīdzība (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 18.1. punktu*).

Ņemot vērā iepriekšminēto, nekustamā īpašuma īpašnieks no apstrīdētās normas var izprast pienākumu, kas tam radīsies, ja pēc viņa pamatotas prasības būs nepieciešams pārvietot ceļa vai satiksmes objektu. Proti, ir skaidrs, ka tādā gadījumā pārvietošana notiks tikai par nekustamā īpašuma īpašnieka līdzekļiem.

18.3. Kā tas izriet no Satversmes tiesas judikatūras, likumdevēju saista labas likumdošanas princips, kura konkretizācijas elementi citstarp dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija sprieduma lietā Nr. 2020-49-01 24.2. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja, Saeima, kā arī pieaicinātās personas nav izteikušas tāds iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas procesu, kas varētu norādīt uz labas likumdošanas principa neievērošanu. Arī Satversmes tiesa, ņemot vērā lietas materiālus, apstrīdētās normas pieņemšanas procesā būtiskus pārkāpumus nav konstatējusi.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

19. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*). Atbilstoši Satversmes 116. pantam pamattiesības var ierobežot likumā paredzētajos

gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Saeima norāda, ka apstrīdētajai normai ir legītims mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Tā nodrošinot, ka nekustamā īpašuma īpašnieks ar savu rīcību neapdraud sabiedrībai nozīmīgu pakalpojumu nepārtrauktību un ka valstij vai pašvaldībai nav jāuzņemas papildu finansiālais slogs (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 69. lp.*). Tam piekrīt arī Pieteikuma iesniedzēja. Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētajai normai, ciktāl tā attiecas arī uz situācijām, kad nekustamā īpašuma īpašniekam ir jāveic konkrētas darbības objektīvu iemeslu dēļ, un ciktāl tā neizšķir gadījumus, kad nekustamā īpašuma nepastāvīgās īpašības ir devušas ekonomisku labumu aizsargājamā objekta ierīkotājam, nav legītīma mērķa. Ja šādā situācijā tiktu konstatēts legītims mērķis, tas, pēc Tieslietu ministrijas ieskata, nozīmētu to, ka tiek gūts nepamatots labums uz nekustamā īpašuma īpašnieka rēķina (*sk. Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 3. sēj. 155. lp.*).

Pamattiesību ierobežojuma legītīmais mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība – galvenokārt aptver sabiedrības vispārējo materiālo labklājību (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 3.2. punktu*). Satversmes tiesa atsevišķos gadījumos ir atzinusi, ka likumdevēja mērķis ietaupīt finanšu līdzekļus pats par sevi ir vērstas uz sabiedrības labklājības aizsardzību, un atzinusi šādu mērķi par legītīmu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2018-14-01 18. punktu*). Turklāt var būt tādas situācijas, kad pamattiesību ierobežojuma legītīmais mērķis ir vērstas primāri uz finanšu līdzekļu ietaupīšanu, bet tas secīgi, palīdzot ietaupīt finanšu līdzekļus, aizsargā sabiedrības labklājību arī plašākā nozīmē. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants piešķir likumdevējam rīcības brīvību noteikt, kādas ir tās sabiedrības vajadzības, kuras nepieciešams apmierināt, lai sasniegtu īpašus publiskos mērķus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 22.1. punktu*).

Apstrīdētās normas mērķis ir atbrīvot valsti, pašvaldību vai to kapitālsabiedrību no papildu finansiāla sloga, kas neizbēgami rastos, ja nekustamā īpašuma īpašnieka pamatotas prasības gadījumā būtu jāpārvieta ceļa vai satiksmes objekts. Proti, izdevumu segšanas pienākums ar apstrīdēto normu tiek pārlūkts no sabiedrības uz konkrēto nekustamā īpašuma īpašnieku. Iepriekšminētais attiecas gan uz tādu pamatotu nekustamā īpašuma īpašnieka prasību, kas radusies subjektīvas vēlmes rezultātā, gan tādu pamatotu prasību, kas balstīta objektīvā nepieciešamībā. Abos gadījumos ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksu segšanas pienākuma uzlikšana nekustamā īpašuma īpašniekam nodrošina to, ka valstij, pašvaldībai vai to kapitālsabiedrībai netiek radīti papildu izdevumi.

Turklāt apstrīdētā norma secīgi nodrošina to, ka gadījumos, kad rodas pamatota prasība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu, bet valsts, pašvaldības vai to kapitālsabiedrības finanšu līdzekļi ir ierobežoti, netiek ietekmēta nedz ceļu pieejamība, nedz drošība uz tiem, nedz sabiedrībai nozīmīgu pakalpojumu nepārtrauktība. Piemēram, apstrīdētā norma nodrošina to, ka sabiedrībai ir pieejami citstarp sabiedriskā transporta pakalpojumi, jo publiskie līdzekļi, kas šos pakalpojumus nodrošina, netiek novirzīti nekustamā īpašuma īpašnieka individuālas ieceres realizēšanai. Tāpat arī citi ceļa vai satiksmes objekti, kas nav saistīti ar sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanu, kalpo kopējām sabiedrības interesēm. Piemēram, citai personai piederošā nekustamajā īpašumā var būt izvietotas apgaismojuma līnijas, ceļa zīmes, luksofori. Arī šādi ceļa vai satiksmes objekti ir izvietoti ar mērķi labiekārtot apkārtējo vidi, citstarp padarot ceļus pieejamākus, drošākus un ērtāk izmantojamus. Šie mērķi var tikt sasniegti tikai tad, ja valstij, pašvaldībai vai to kapitālsabiedrībai ir pieejami nepieciešamie finanšu līdzekļi.

Tādējādi likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir noregulējis tiesiskās attiecības nolūkā atbilstoši izmantot sabiedrības (publiskos) finanšu līdzekļus, kas secīgi nodrošina sabiedrībai nozīmīgu funkciju un pakalpojumu nepārtrauktību.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība.

20. Noskaidrojot, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa pārbauda:

- 1) vai ierobežojums ir piemērots legītimā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 18. punktu*).

21. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Lietas dalībnieki neapšaubā to, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai. Proti, ceļa vai satiksmes objektu uzturēšana ir saistīta

ar valstij, pašvaldībai vai kapitālsabiedrībai pieejamo finanšu līdzekļu apjomu, un šie līdzekļi jāizmanto pēc iespējas efektīvāk.

Satversmes ievadā ir noteikts, ka Latvijas valsts ir izveidota citstarp tādēļ, lai sekmētu Latvijas tautas un ikviena labklājību. Par šo mērķu nodrošināšanas instrumentu ir uzskatāmi arī valsts rīcībā esošie finanšu līdzekļi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 16.1. punktu*). Valsts finanšu līdzekļu izlietojums ir jāsamēro ar valsts rīcībā esošo finanšu līdzekļu apmēru (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. 2020-40-01 8.2. punktu*). Minētais ir attiecināms arī uz pašvaldību un tās rīcībā esošajiem finanšu līdzekļiem. Arī pašvaldībai savā teritorijā ir jāgarantē iedzīvotāju labklājība, kas tiek panākta, pašvaldībai vai plašākā nozīmē arī tās izveidotai kapitālsabiedrībai, ciktāl tai ir uzdots organizēt konkrētas publiskas personas funkcijas veikšanu, izmantojot tās rīcībā esošos finanšu līdzekļus efektīvi. Tātad arī pašvaldības ilgtspējīga attīstība un tās iedzīvotāju labklājība ir iespējama tikai tad, ja pašvaldības (vai tās konkrētas funkcijas veikšanai izveidotas kapitālsabiedrības) budžetā ir tās funkciju pildīšanai nepieciešamie finanšu līdzekļi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 7. maija sprieduma lietā Nr. 2020-40-01 8.2. punktu*).

Pieņemot Ceļu satiksmes likuma 7.¹ pantu, likumdevējs ir radījis noteiktu sistēmu. Apstrīdētā norma ir daļa no sistēmas, kas paredz noteikumus, kuri nekustamā īpašuma īpašniekam ir jāievēro, ja tā nekustamajā īpašumā atrodas ceļa vai satiksmes objekts. Apstrīdētajā normā ietvertais finansiāla rakstura pienākums ir daļa no šīs sistēmas un kalpo ar sabiedrības labklājību saistītu mērķu sasniegšanai.

Viens no šiem mērķiem ir nodrošināt, ka pašvaldībās un valstī ir pieejami ceļi un satiksme uz tiem tiek organizēta atbilstošā kvalitātē. Apstrīdētajā normā ietvertais pienākums ir piemērots līdzeklis, lai nodrošinātu citstarp sabiedriskā transporta pakalpojumu nepārtrauktību vai citu sabiedrībai nozīmīgu funkciju veikšanu, jo šī norma noteic, ka izdevumu segšanas pienākums gulstas nevis uz sabiedrību, bet uz konkrētā nekustamā īpašuma īpašnieku. Tādējādi netiek tērēti finanšu līdzekļi, kas var tikt izmantoti publiski nozīmīgu funkciju realizācijai. Tāpat ceļa vai satiksmes objekti, piemēram, luksofori un ceļa zīmes, nodrošina ne tikai to, ka ceļi ir pieejami, bet arī to, ka satiksmes dalībnieki tos izmanto tādā veidā, kas neapdraud pašu satiksmes dalībnieku, kā arī citu personu drošību. Arī apgaismojuma līnijas, kas var būt izvietotas pie citai personai piederoša nekustamā īpašuma, kalpo gan drošības, gan ērtības apsvērumiem. Līdzekļu ietaupījums, kas rodas, uzliekot nekustamā īpašuma īpašniekam pienākumu segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas, secīgi var nodrošināt gan iepriekšminēto, gan citu sabiedrības vajadzību apmierināšanu, jo ietaupītie līdzekļi var tikt izmantoti ne tikai ar ceļu labiekārtošanu saistītu mērķu īstenošanai.

Turklāt ceļus lieto ne tikai, piemēram, gājēji, velosipēdisti, vieglie automobiļi, bet arī sabiedriskais transports, kas ir nozīmīgs sabiedrībai un vērsts uz publisko interešu apmierināšanu. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (Latvija 2030) intensīvāka sabiedriskā transporta izmantošana ir norādīta kā valstiski nozīmīgs uzdevums. Proti, lai samazinātos privātā autotransporta izmantošanas īpatsvars, primāri jāuzlabo sabiedriskā transporta kvalitāte un pieejamība, kā arī jāpalielina sabiedriskā transporta popularitāte sabiedrībā (*sk.: Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieejama: <https://www.pkc.gov.lv>*). Tātad sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšana un pieejamība ir viens no ilgtspējīgas valsts attīstības elementiem.

Likuma "Par pašvaldībām" 15. panta pirmās daļas 19. punkts noteic, ka sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšana pašvaldības līmenī ir pašvaldības autonomā funkcija, tātad tās izpildi organizē pašvaldība. Tas nozīmē, ka pašvaldība vai tās kapitālsabiedrība ir atbildīga par to, lai tai būtu nepieciešamie finanšu līdzekļi un tie tiktu efektīvi izmantoti sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanai.

Apstrīdētā norma palīdz nodrošināt to, ka ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas sedz tieši tā persona, pēc kuras iniciatīvas notiek ceļa vai satiksmes objekta pārvietošana, kā arī to, ka pārvietošanas izmaksu segšana nenotiek uz visas sabiedrības rēķina. Iepriekšminētais attiecas gan uz situācijām, kad pamatota prasība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu rodas nekustamā īpašuma īpašnieka subjektīvas vēlmes dēļ, gan uz situācijām, kad šāda pārvietošana ir pamatota ar objektīvu nepieciešamību.

Tādējādi apstrīdētā norma kā daļa no kopējas sistēmas nodrošina sabiedrības labklājību, noregulējot tiesiskās attiecības starp nekustamā īpašuma īpašnieku un ceļa vai satiksmes objekta valdītāju. Tāpat tā palīdz gādāt par to, lai valsts, pašvaldības vai to kapitālsabiedrības finanšu līdzekļi netiktu novirzīti ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksu segšanai, un secīgi nodrošina sabiedrībai nozīmīgu funkciju veikšanu.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmā mērķa sasniegšanai.

22. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 21.3.2. punktu*).

Turklāt Satversmes tiesa ir atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē un kurš no valsts un sabiedrības neprasa nesamērīgi lielu ieguldījumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada*

25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.3. punktu). Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, alternatīvs līdzeklis būtu tāds, ka publiskā persona pati (tostarp arī persona, kura ir konkrētās sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamās ceļu inženierbūves īpašnieks, valdītājs vai lietotājs) uzņemtos segt izdevumus par ceļu inženierbūves pārvietošanu tad, ja nekustamā īpašuma nojaukšanas gadījumā tiktu apdraudēta šīs ceļu inženierbūves ekspluatācija un drošība (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 11.–12. lp.*). Turpretim Saeima pauž uzskatu, ka Pieteikuma iesniedzējas norādīto alternatīvu nevar uzskatīt par saudzējošāku legītimā mērķa sasniegšanas līdzekli, proti, valstij nav pienākuma meklēt tādu līdzekli, kas prasītu nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un sabiedrības. Turklāt ceļa vai satiksmes objektu īpašnieks, valdītājs vai lietotājs jau esot sedzis šo objektu pirmreizējās ierīkošanas vai izbūves izmaksas (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 70.–71. lp.*).

Alternatīvas apstrīdētajā normā ietvertajam nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumam pilnībā segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas ir jāskata kopsakarā ar apstrīdētās normas legītimu mērķi – sabiedrības labklājības aizsardzība – tādā aspektā, ka apstrīdētā norma ļauj ietaupīt finanšu līdzekļus. Tādējādi tā nodrošina to, ka sabiedriskā transporta pakalpojumi vai citas funkcijas, kuru realizēšanai ceļa vai satiksmes objekti ir izvietoti citas personas nekustamajā īpašumā, var tikt pildītas nepārtraukti, neatkarīgi no nekustamā īpašuma īpašnieka rīcības, turklāt ļaujot ietaupītos finanšu līdzekļus izmantot citu sabiedrībai nozīmīgu mērķu sasniegšanai. Ja apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma nebūtu, tad vismaz daļa valsts, pašvaldības vai konkrēto funkciju veicošās kapitālsabiedrības finanšu līdzekļu būtu jānovirza ceļa vai satiksmes objektu pārvietošanas izmaksu segšanai.

Saskaņā ar SIA "Rīgas satiksme" rīcībā esošo informāciju Rīgā pašlaik sabiedriskā transporta vajadzībām tiek ekspluatētas apmēram 18 000 atsaites un 7875 elektrotransporta kontakttīklu balsti (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 107. lp.*). Daļa no šīm atsaitēm ir piestiprinātas pie citu personu īpašumā esošo ēku fasādēm, bet kontakttīklu balsti atrodas uz citu īpašnieku zemes. Tomēr minētais atsaišu un kontakttīklu balstu skaits ir kopējais Rīgā pašlaik ekspluatēto šāda veida objektu skaits. Tātad ne visas atsaites un kontakttīklu balsti ir izvietoti citai personai piederošā nekustamā īpašumā. Jāņem vērā, ka ceļu inženierbūves, kas saistītas ar sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanu, ir tikai daļa no objektiem, kas aptverti ar apstrīdēto normu. Kā jau tika minēts, šādi

objekti ir arī, piemēram, ceļu sakaru un apgaismojuma līnijas, ceļa zīmes un citi.

Tātad to ceļa vai satiksmes objektu skaits, uz kuriem attiecas apstrīdētā norma, ir pietiekami liels. Sedzot daļu no to pārvietošanas izmaksām, varētu tikt iztērēti finanšu līdzekļi, un tas likumsakarīgi atstātu ietekmi uz sabiedriskajiem pakalpojumiem un liktu to nodrošinātājam, piemēram, apgaismojuma tīklu apsaimniekotājam, meklēt veidus, kā nodrošināt publisko funkciju veikšanu.

Apstrīdētā norma ir uzskatāma par speciālo regulējumu, kas attiecas uz īpašuma tiesību aprobežojumiem par labu trešajām personām, iepretim vispārīgajam regulējumam, kas ietverts Civillikumā, kurā paredzēti īpašuma tiesību aprobežojumi. Saeima ir norādījusi, ka likumdevējs izveidojis tādu saskanīgu normatīvo aktu sistēmu, kurā ir paredzami un vienveidīgi noregulēti nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumi attiecībā uz tā īpašumā izvietoto infrastruktūru, kas nodrošina valsts un pašvaldību funkciju īstenošanu, kā arī sabiedrības vajadzību apmierināšanu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 71. lp.*). Enerģētikas likuma 23. panta otrā daļa, Elektronisko sakaru likuma 18. panta ceturtdaļa, kā arī Aizsargjoslu likuma 61. panta otrā daļa liecinot par vienveidīgi noregulētām tiesiskajām attiecībām.

Tomēr jāņem vērā, ka Aizsargjoslu likuma 35. panta sestā daļa, kas paredz vispārīgos aprobežojumus aizsargjoslās, atšķirībā no apstrīdētās normas nosaka: juridiskās un fiziskās personas, veicot aizsargjoslās darbus, kuru dēļ ir nepieciešams objektus aizsargāt no bojājumiem, pārbūvēt vai pārvietot, aizsardzības, pārbūves vai pārvietošanas darbus veic pēc saskaņošanas ar attiecīgā objekta īpašnieku vai valdītāju. Ar minētajām darbībām saistītās izmaksas sedz attiecīgā juridiskā vai fiziskā persona vai – pēc savstarpējas vienošanās – objekta īpašnieks vai valdītājs. Tātad Aizsargjoslu likuma 35. panta sestā daļa paredz vismaz iespēju situācijā, kad abas puses tam piekrīt, vienoties par pārvietošanas izmaksu segšanas modeļa maiņu. Arī šī norma neatstāj daudz iespēju nekustamā īpašuma īpašniekam panākt sev vēlamu rezultātu, jo primāri pienākums segt pārvietošanas izdevumus tāpat gulstas uz nekustamā īpašuma īpašnieku. Tomēr tā atšķirībā no apstrīdētās normas dod objekta īpašniekam vai valdītājam iespēju izsvērt katru konkrēto situāciju un, redzot, ka atbilstošāks risinājums būtu pašam uzņemties izdevumu segšanu, vienoties par izdevumu sedzēja maiņu. Proti, Aizsargjoslu likuma 35. panta sestā daļa vismaz atstāj pusēm iespēju savstarpēji vienoties par izdevumu segšanas modeli, tai skaitā arī par dalītu izdevumu segšanu. Tāda pati iespēja ir paredzēta arī Elektronisko sakaru likuma 18. panta ceturtdajā daļā.

Lai gan Saeima norāda, ka apstrīdētajai normai pēc satura līdzīga norma ir atrodamā Enerģētikas likumā, tomēr, kā uzsver Tieslietu ministrija,

Aizsargjoslu likuma un Enerģētikas likuma kontekstā parasti būs runa par objektiem, kas ir būves, kurām jābūt ierakstītām vismaz kadastra informācijas sistēmā un kuru lietotājs ir identificējams. Turpretī attiecībā uz apstrīdētajā normā minētajiem objektiem nav spēkā prasība par to ierakstīšanu kādā reģistrā, kā arī nepastāv sistēma, kuras ietvaros šo objektu valdītājiem būtu pienākums rīkoties tādā veidā, lai panāktu šo objektu uzskaiti vai kā citādi tiesiski nostiprināt stāvokli sakarā ar objekta atrašanos citas personas nekustamajā īpašumā (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 71. lp. un Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 3. sēj. 151.–153. lp.*).

Satversmes tiesa nekonstatē, ka tiesiskās attiecības šajā jautājumā, kas saistīts ar nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumiem attiecībā uz tā īpašumā izvietoto infrastruktūru, kura nodrošina valsts un pašvaldību funkciju īstenošanu, kā arī sabiedrības vajadzību apmierināšanu, būtu noregulētas vienveidīgi un ka būtu izveidota saskaņota sistēma.

Gan Aizsargjoslu likuma 35. panta sestā daļa, gan Elektronisko sakaru likuma 18. panta ceturrtā daļa norāda uz to, ka pastāv alternatīvas iespējas, kā rīkoties situācijās, kad nepieciešams objektus pārvietot. Tādējādi nevar uzskatīt, ka apstrīdētajā normā ietvertais pienākums, kas visos gadījumos liek pārvietošanas izmaksas segt nekustamā īpašuma īpašniekam, ir vienīgais un atbilstošākais šādu tiesisko attiecību risināšanas veids. Tādas alternatīvas kā, piemēram, apstrīdētajā normā paredzētā pienākuma pilnīga pārņemšana uz ceļa vai satiksmes objekta īpašnieku, valdītāju vai lietotāju vai izmaksu segšanas pienākuma daļēja pārņemšana, izvērtējot katras konkrētās situācijas apstākļus, vai iespēja vienoties par izmaksu segšanas sadali personas tiesības nenoliedzami ierobežotu mazāk. Arī tiesībsargs norāda, ka pastāv vismaz viens alternatīvs risinājums, kas radītu mazāku personas tiesību ierobežojumu un pirmšķietami neprasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, – iespēja pusēm vienoties par izmaksu sadalījumu (*sk. tiesībsarga viedokli lietas materiālu 3. sēj. 100. lp.*).

Kaut arī Satversmes tiesa konstatē, ka pastāv citi risinājumi, kuri indivīda pamattiesības ierobežotu mazāk, un viens no tiem jau paredzēts normatīvajos tiesību aktos – Aizsargjoslu likumā un Elektronisko sakaru likumā –, tā atzīst, ka minētie risinājumi jebkurā gadījumā varētu ietekmēt publisku funkciju veikšanai nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru. Tātad to rezultātā varētu tikt ietekmēta sabiedriskā transporta pakalpojumu un citu sabiedrībai nozīmīgu funkciju veikšana, kā arī kopējā ceļu pieejamība un drošība uz ceļiem. Tādējādi nevar uzskatīt, ka citi risinājumi sasniegtu leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē kā apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums. Proti, pārvietošanas izmaksu segšanas modeļa maiņa nepalīdzētu novērst izdevumu rašanos valstij, pašvaldībai vai konkrētās funkcijas veikšanai izveidotai kapitālsabiedrībai. Vismaz daļa līdzekļu, kas

saistīti ar publisku funkciju veikšanu, tāpat tiktu novirzīti tam, lai segtu izmaksas, kas rodas, pārvietojot ceļa vai satiksmes objektu nekustamā īpašuma īpašnieka pamatotas prasības rezultātā. Tādējādi šie citi risinājumi neveicinātu sabiedrības labklājības aizsardzību un to, ka netiek tērēti līdzekļi, kas nepieciešami publisku funkciju veikšanai.

Līdz ar to nepastāv citi līdzekļi, ar kuriem apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

23. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību samērīguma principam, jāpārliciecinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Proti, ir jānoskaidro lietā līdzsvarojamās intereses un tas, kurai no šīm interesēm un tiesībām būtu piešķirama prioritāte (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, personai jau tā nākoties respektēt apstākli, ka tās īpašumā atrodas ceļa vai satiksmes objekts, un, lemjot par sava nekustamā īpašuma attīstību, rēķināties ar šo objektu, un šī nasta uz personu gultos pat tad, ja apstrīdētās normas nebūtu. Otrkārt, tādas papildu nastas uzlikšana, kas izpaužas finansiāla sloga veidā, nevarot tikt uzskatīta par taisnīgu risinājumu, jo tādējādi uz personas pleciem tiekot pārliekts pienākums nodrošināt sabiedrībai nozīmīgu pakalpojumu sniegšanai nepieciešamo infrastruktūru. Treškārt, apstrīdētajā normā ietverta un līdzīgu papildu ierobežojumu noteikšana pati par sevi nevarot būt vērsta tikai uz to, lai attiecīgā objekta ekspluatācija ļautu ietaupīt valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļus un tiktu nodrošināta tāda publiska uzdevuma izpilde, kura finansēšana pēc būtības ir publiskās personas pienākums. Šāda ierobežojuma noteikšanai vajadzētu būt saistītai ar citu mērķu sasniegšanu, bet tādi konkrētajā situācijā neesot konstatējami.

Turpretim, pēc Saeimas ieskata, nebūtu pieļaujams tas, ka ceļa vai satiksmes objekta īpašniekam, valdītājam vai lietotājam jebkurā mirklī būtu jāparedz attiecīga apmēra finanšu līdzekļi jau ierīkotas un veiksmīgi funkcionējošas infrastruktūras pārbūvei, īpaši ņemot vērā to, ka objekta pārvietošanas nepieciešamība izriet tieši no nekustamā īpašuma īpašnieka vēlmes veikt izmaiņas savā nekustamajā īpašumā.

23.1. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka īpašumam ir raksturīga sociālā funkcija, kuras mērķis ir panākt taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un indivīda pamattiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 20. punktu*). Arī Eiropas Cilvēktiesību

tiesa savā judikatūrā ir norādījusi uz īpašuma sociālo funkciju. Proti, tā skaidrojusi, ka īpašums, arī privātpersonai piederošs, pilda sociālo funkciju, kurai, ņemot vērā konkrētos apstākļus, ir jāpievērš uzmanība, kad tiek vērtēts tas, vai ir sasniegts taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm un indivīda pamattiesībām (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011. gada 29. marta sprieduma lietā "Potomska and Potomski v. Poland", pieteikums Nr. 33949/05, 67. punktu*).

Jau no citām tiesību normām, tai skaitā Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta pirmās, otrās un trešās daļas, izriet nekustamā īpašuma īpašniekam saistoši pienākumi, piemēram, pienākums ceļa vai satiksmes objektu nebojāt, patvalīgi nenoņemt un nepārveidot. Ar apstrīdēto normu papildus šiem pienākumiem ir radīts pienākums segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas. Tādējādi nekustamais īpašums – arī bez apstrīdētās normas – jau pilda noteiktu sociālo funkciju, proti, kalpo tādu objektu izvietošanai, kas ir nozīmīgi ceļu infrastruktūrai un sabiedrībai nozīmīgu funkciju veikšanai vai pakalpojumu sniegšanai. Apstrīdētā norma nosaka finansiāla rakstura pienākumu, kas personai ir jāpilda, ja tā vēlas rīkoties ar savu nekustamo īpašumu tādā veidā, kas var ietekmēt ceļa vai satiksmes objekta turpmāko ekspluatāciju. Tomēr minētais pienākums rodas tikai tad, ja persona, rīkojoties ar savu nekustamo īpašumu, nonāk tādā situācijā, kad tiek skarti jau funkcionējoši ceļa vai satiksmes objekti, proti, tikai tad, ja tiek izjaukta pastāvošā situācija un nekustamā īpašuma īpašnieks izlemj konkrētā veidā rīkoties ar savu nekustamo īpašumu, kurš citstarp pilda savu sociālo funkciju un kalpo noteiktu sabiedrībai nepieciešamu funkciju veikšanai vai pakalpojumu sniegšanai.

23.2. Apstrīdētā norma par priekšnoteikumu pienākumam segt pārvietošanas izmaksas paredz pamatotu nekustamā īpašuma īpašnieka prasību pārvietot ceļa vai satiksmes objektu. Minētā prasība var rasties dažādos gadījumos. Apstrīdētās normas kontekstā ir svarīgi konstatēt, kāda iemesla dēļ ceļa vai satiksmes objekts tiek pārvietots. Jau tika secināts, ka var būt tāda pamatota prasība, kas izriet no nekustamā īpašuma īpašnieka subjektīvajām vēlmēm, un tāda pamatota prasība, kas radusies objektīvas nepieciešamības dēļ. Izšķiršanās par to, vai prasība par ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu ir pamatota un vai tā ir balstīta nekustamā īpašuma īpašnieka subjektīvajās vēlmēs vai objektīvā nepieciešamībā, jebkurā gadījumā ir tiesību normas piemērotāja ziņā.

Satversmes tiesa secina, ka gadījumos, kad nepastāv objektīva nepieciešamība ceļa vai satiksmes objektu pārvietot, bet pārvietošana ir saistīta tikai ar nekustamā īpašuma īpašnieka subjektīvajām vēlmēm, potenciālo izdevumu finansēšana nekustamā īpašuma īpašniekam vēlamajā apmērā uz visas sabiedrības rēķina nebūtu pieļaujama. Piemēram, ja nekustamā īpašuma īpašnieks vēlas panākt ceļa vai satiksmes objekta

pārvietošanu tikai tādēļ, lai celtu sava nekustamā īpašuma vērtību vai baudītu kādas citas īpašas priekšrocības, tad šādā situācijā tam pašam būtu jāuzņemas pārvietošanas izmaksu segšana, jo tās ir atkarīgas no paša nekustamā īpašnieka iniciatīvas, proti, ieviest pārmaiņas savā nekustamajā īpašumā.

Tomēr ne vienmēr ceļa vai satiksmes objekta pārvietošana un attiecīgi arī izdevumi būs atkarīgi tieši no nekustamā īpašuma īpašnieka iniciatīvas. Kaut gan tehniski pirmais šo procesu vienmēr uzsāks nekustamā īpašuma īpašnieks, mēdz būt arī tādas situācijas, kad nekustamā īpašuma īpašniekam nav nekādu iespēju rīkoties citādā veidā, lai izpildītu normatīvo aktu prasības un turklāt vēl neskartu ceļa vai satiksmes objektu. Šāda situācija ir konstatējama tad, kad pamatota prasība par ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu ir balstīta objektīvā nepieciešamībā un nav atkarīga no nekustamā īpašuma īpašnieka subjektīvajām vēlmēm. Kā piemēru tam var minēt gadījumu, kad nekustamajā īpašumā esošā būve laika gaitā ir zaudējusi tās sākotnējās fizikālās īpašības un rezultātā var sabrukt, var tikt atzīta par graustu vai citu objektīvu iemeslu dēļ ir nepieciešams veikt noteikta veida darbības, piemēram, tādas kā būves nojaukšana, pārbūve, restaurācija vai atjaunošana. Likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 3. panta 1.⁴ daļa paredz regulējumu, kas mudina nekustamā īpašuma īpašnieku veikt noteiktas darbības, lai uzlabotu sava īpašuma stāvokli. Šī norma noteic, ka vidi degradējošu, sagruvušu vai cilvēku drošību apdraudošu būvi apliek ar nekustamā īpašuma nodokļa likmi triju procentu apmērā, ja to noteikusi pašvaldība savos saistošajos noteikumos. Būvniecības likuma 9. pants noteic, ka būve ir ekspluatējama atbilstoši tās lietošanas veidam, turklāt tā, lai nodrošinātu tās atbilstību šādām būtiskām prasībām: mehāniskā stiprība un stabilitāte, ugunsdrošība, vides aizsardzība un higiēna, tai skaitā nekaitīgums, lietošanas drošība un vides pieejamība, akustika (aizsardzība pret trokšņiem), energoefektivitāte, ilgtspējīga dabas resursu izmantošana. Konstatējot būves bīstamību, būvvalde vai Būvniecības valsts kontroles birojs saskaņā ar Būvniecības likuma 21. panta septītās daļas 2. punktu var uzdot konstatēto bīstamību novērst, bet, piemēram, saskaņā ar tā paša likuma 21. panta septītās daļas 3. punktu var pieņemt lēmumu, ka būves ekspluatācija ir aizliegta līdz bīstamības novēršanai. Par šā aizlieguma pārkāpumu var iestāties kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma 239.¹ pantu. Tāpat, konstatējot ekspluatācijā pieņemtas būves nedrošumu, kompetentā institūcija saskaņā ar Būvniecības likuma 21. panta astoto daļu var pieņemt lēmumu par administratīvā soda noteikšanu. Tādējādi no citiem normatīvajiem aktiem var izrietēt nekustamā īpašuma īpašnieka pienākums rīkoties ar savu īpašumu tā, lai neapdraudētu citus un viņam pašam neiestātos juridiska atbildība, un tādā veidā izvairīties no viņam nelabvēlīgām sekām.

Ierīkojot vai izbūvējot ceļa vai satiksmes objektu, ir izdarīta izvēle par labu konkrētam tehniskajam risinājumam. Tomēr ceļa vai satiksmes objekta īpašniekam, valdītājam vai lietotājam arī ir jārēķinās ar apstākļu maiņu, piemēram, ar to, ka tuvumā esošās būves nav mūžīgas un var nolietoties. Šādā situācijā nav pamatoti imperatīvi, bez iespējām vienoties par citu risinājumu, visu atbildību par to izmaksu segšanu, kuras rodas ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas rezultātā, uzlikt nekustamā īpašuma īpašniekam, uz kuru jau tā gulstas citi ar konkrēto objektu saistīti pienākumi. Tas var novest pie tādas situācijas, ka personai, lai tā izpildītu normatīvo aktu prasības, kas attiecas uz tās īpašumu, būtu jāuzņemas papildu finansiālais slogs visas sabiedrības vai kādas citas personas vietā.

Tāpat ir iespējami vēl arī citi gadījumi un situācijas, kad nekustamā īpašuma īpašniekam objektīvi nepieciešams veikt izmaiņas savā nekustamajā īpašumā un tādēļ ir nepieciešams pārvietot ceļa vai satiksmes objektu.

Apstrīdētā norma ne tikai liedz vērtēt iemeslu, kāpēc nekustamā īpašuma īpašnieks ir izvirzījis pamatotu prasību par ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu, bet neļauj vērtēt arī citus apstākļus. Apstrīdētajā normā ietvertais pienākums segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas gulstas uz ikvienu nekustamā īpašuma īpašnieku neatkarīgi no tā, vai konkrētais īpašnieks ir fiziskā vai juridiskā persona, neatkarīgi no šīs personas finansiālā stāvokļa, nekustamā īpašuma veida un citiem apstākļiem. Apstrīdētā norma neļauj ņemt vērā arī pārvietošanas izmaksu apmēru. Turklāt apstrīdētā norma neparedz nekādus kritērijus vai limitus nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumam segt izdevumus, kas saistīti ar ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu (*sk. Dr. iur. Jāņa Rozenfelda viedokli lietas materiālu 3. sēj. 88. lp.*). Ceļa vai satiksmes objekti, kas citstarp saistīti ar sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanu, var būt dažādi, un tātad arī to pārvietošanas izmaksas var krasi atšķirties. Apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma nesamērīgumu vēl jo vairāk raksturo situācijas, kad nekustamā īpašuma īpašniekam nav finansiālo līdzekļu, kas nepieciešami, lai segtu pārvietošanas izmaksas. Tādā gadījumā nekustamā īpašuma īpašniekam vēl jo vairāk tiek liegtas tiesības rīkoties ar savu nekustamo īpašumu pilnvērtīgi un pēc saviem ieskatiem.

Tāpat nav pamatots Saeimas apsvērumš par to, ka finansiāla rakstura pienākuma uzlikšana valstij vai pašvaldībai nebūtu pieļaujama, jo šādas situācijas rodas tādēļ, ka persona nespēj uzturēt savu īpašumu pienācīgā stāvoklī (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 72. lp.*). Lai gan saskaņā ar Būvniecības likuma 21. panta ceturto daļu būves īpašnieks nodrošina būves un tās elementu uzturēšanu ekspluatācijas laikā, lai tā atbilstu Būvniecības likuma 9. pantā noteiktajām prasībām, nevar uzskatīt, ka visos gadījumos būves īpašnieks būs tas, kas novedis būvi tādā stāvoklī, ka to nepieciešams, piemēram, nojaukt, pārbūvēt, restaurēt vai atjaunot. Ir

iespējamās vairākas situācijas, kad būves īpašnieks nebūt nav tas, kura darbība vai bezdarbība ir novedusi pie tā, ka būve vairs nav tādā tehniskajā kārtībā, lai atbilstu normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Piemēram, nekustamais īpašums var būt mantots, būve var būt bojāta tādu apstākļu rezultātā, kurus nekustamā īpašuma īpašnieks nevarēja paredzēt un ietekmēt, – šai sakarā par piemēru var minēt vētras radītus postījumus. Tāpat objektīva nepieciešamība var rasties arī tad, ja pats ceļa vai satiksmes objekts ir atstājis tādu ietekmi uz blakus esošo būvi, ka ir jāveic noteiktas darbības, lai radušos situāciju izlabotu.

Objektīva nepieciešamība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu var būt radusies arī nekustamā īpašuma īpašnieka nolaidīgas rīcības rezultātā, ja viņš nav izturējies pret savu īpašumu ar pienācīgu rūpību vai ir apzināti novedis to tādā stāvoklī, kas prasa noteiktas izmaiņas. Tomēr pie samērīgāka un taisnīguma principam vairāk atbilstoša risinājuma nevar nonākt, uz visām ar apstrīdēto normu aptvertajām situācijām attiecinot vienādu tiesisko regulējumu par pārvietošanas izmaksu segšanu.

Likumdevējs, apstrīdētajā normā ietverot imperatīvu pienākumu un neparedzot iespēju izvērtēt katru konkrēto faktisko situāciju, bet uz visiem gadījumiem attiecinot vienu tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram visas ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas sedz tikai konkrētā nekustamā īpašuma īpašnieks, nav līdzsvarojis nekustamā īpašuma īpašnieka un sabiedrības intereses. Ar šādu tiesisko regulējumu nevar tikt sasniegts katrā konkrētajā gadījumā taisnīgākais rezultāts. Proti, netiek sasniegts demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenais mērķis – taisnīgums (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 14. punktu*). Turklāt, kā atzinusi Satversmes tiesa, taisnīgums neietver tikai vienas ieinteresētās puses interešu pilnīgu apmierināšanu. Ir nepieciešams panākt taisnīgumu gan attiecībā uz katru individu, gan attiecībā uz sabiedrību kopumā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2002-12-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Pienākumi, kas personai uzlikti sabiedrības interešu nodrošināšanas labad, ir jāsadala līdzīgi starp šo personu un sabiedrību. Tomēr apstrīdētā norma to nenodrošina, jo neparedz individuālu situācijas izvērtējumu.

Apstrīdētā norma neļauj ņemt vērā dažādos apstākļus, bet paredz imperatīvu pienākumu visos gadījumos, kad nekustamā īpašuma īpašnieks izvērza pamatotu prasību par ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu. Tādējādi nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas apstrīdētajā normā noteiktā tiesību ierobežojuma dēļ, ir lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz individuālu izvērtējumu gadījumos, kad pastāv objektīva nepieciešamība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu, neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

24. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no sprieduma publicēšanas dienas, ja tiesa nav noteikusi citādi. Kā to nosaka Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punkts, Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi: lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, lietās, kas ierosinātas pēc tiesas pieteikuma, Satversmes tiesai citstarp jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo lietu būs tās spriedumam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Vienlaikus Satversmes tiesai jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja ir lūgusi atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no brīža, kad pieteicējai tās izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā radās pamattiesību aizskārumi, proti, no brīža, kad apstrīdētā norma tai tika piemērota.

Apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz pieteicēju minētajā administratīvajā lietā ir vienīgā iespēja aizsargāt tās pamattiesības, proti, atrisināt tiesisko strīdu un panākt Satversmei atbilstošu tiesisko risinājumu. Līdz ar to apstrīdētā norma attiecībā uz pieteicēju minētajā administratīvajā lietā atzīstama par spēkā neesošu no tās pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Tiesa, izskatot administratīvo lietu Nr. A420194117, lemj par atbilstošāko veidu, kādā konkrētajā situācijā atrisināms jautājums par to izdevumu segšanu, kuri saistīti ar ceļu inženierbūves pārvietošanu.

Lai aizsargātu arī citu salīdzināmā situācijā esošu personu tiesības, nepieciešams noteikt, ka apstrīdētā norma attiecībā uz personām, kuras jau uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, zaudē spēku no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Līdz brīdim, kad likumdevējs būs pieņēmis tādu risinājumu, kas nodrošina ceļa vai satiksmes objektu pārvietošanas izmaksu segšanas

modeļa atbilstību samērīguma principam, gan iestādēs, gan tiesās ir tieši piemērojami Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi, kā arī šajā spriedumā ietvertās atziņas, nodrošinot taisnīguma un samērīguma principiem atbilstošu risinājumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 23.3. punktu*).

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta trešo daļu, ciktāl tā neparedz individuālu izvērtējumu gadījumos, kad pastāv objektīva nepieciešamība pārvietot ceļu inženierbūvi vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekli, **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam.**

2. Attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā Nr. A420194117 un citām personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, gadījumos, kad pastāv šā sprieduma nolēmumu daļas 1. punktā paredzētie nosacījumi, atzīt Ceļu satiksmes likuma 7.¹ panta trešo daļu **par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova

JĒDZIENU ALFABĒTISKAIS RĀDĪTĀJS

lpp.

A, Ā

Absolūts aizliegums	186–192, 195, 196, 205, 206, 210, 211, 225, 330, 341, 349, 350, 361, 362, 522, 526–528, 535, 538, 541, 542, 557, 910, 924, 926
– pieļaujams.....	213, 215, 351, 352, 546, 930, 931
<i>tā pamatošanas pienākums</i>	186, 187, 211, 213, 351, 352, 362, 528, 542, 543, 892, 900, 924–926, 929, 930
– tā izņēmumu noteikšana	215, 352–355, 546, 547, 553–555
– tā satversmības izvērtēšana	211–216, 350–356, 542–555
<i>metodoloģija</i>	188, 896, 924
<i>metodoloģijas nepilnības (tiesnešu atsevišķās domas)</i>	362, 363, 923–926
<i>metodoloģijas nepiemērošana attiecībā uz valsts dienestā esošām personām noteiktajiem ierobežojumiem</i>	911, 928, 929, 932
<i>nepamatota atkāpšanās no metodoloģijas, izvērtējot valsts dienestā esošām personām noteiktos ierobežojumus (tiesnešu atsevišķās domas)</i>	928–931
<i>nesamērīgs</i>	216, 354, 355, 522, 526, 528, 551, 554–556
<i>vienotas pamattiesību ierobežojumu satversmības izvērtēšanas metodoloģijas piemērošana, atsakoties no "absolūtā aizlieguma" koncepta (tiesneša atsevišķās domas)</i>	932, 933
Administratīvi teritoriālā reforma	
– administratīvi teritoriālais iedalījums.....	563, 585, 678–680, 776, 777, 789
<i>atbilstoši 2008.–2009. gada reformai</i>	563, 564, 575, 608–610, 613, 615, 677, 678, 747, 750, 753, 755–760, 763–765, 767–770, 776, 806, 816, 818
<i>attīstības centrs</i>	748
<i>nacionālas nozīmes attīstības centrs</i>	748, 809
<i>novadu veidošanas (reformas) kritēriji</i>	612, 613, 615, 698, 748, 808, 809, 818
<i>novadu veidošanas (reformas) kritērijs</i>	
<i>Pierīgas novados</i>	612, 711, 737, 754, 768, 817
<i>reģionālas nozīmes attīstības centrs</i>	748, 809
<i>tā noteikšana neatkarīgi no kultūrvēsturisko zemju robežām</i>	749, 812, 814–816

- Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums 563, 585, 586,
678, 776, 789
 - par likumprojektu atbildīgā komisija*..568, 569, 601, 602, 681, 745, 783, 805
 - tā grozījumi* 679
 - tā likumprojekta sākotnējās ietekmes*
 - novērtējuma ziņojums (anotācija)* 568, 582, 605, 606, 613,
693-695, 754, 780, 783, 808
 - tā likumprojekts* – sk. Likumi: likumprojekti
 - tā pieņemšana attālināti, digitālajā platformā*
 - e-Saeima* 566, 567, 573, 600, 601, 603-606, 745, 805
 - tā pārejas noteikumi*.....564, 608, 618, 679, 680, 699, 752, 753,
755, 763, 771-773, 777, 781, 786, 802,
803, 807, 808, 810, 811, 814, 821
- ar to saistīto tiesību normu satversmības
izvērtēšana 583-618, 699-775, 788-821
 - iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesību*
 - ievērošanas izvērtēšana*.....616-618, 771-773, 820, 821
 - konsultēšanās procesa ar pašvaldībām*
 - izvērtēšanas kritēriji* 591, 701, 790
 - noteikto kritēriju vienlīdzīgas attiecināšanas*
 - uz visiem jaunveidojamiem novadiem izvērtēšana* 813-816
 - Satversmes tiesas kompetence* 568, 583, 584, 752, 772, 814
 - to atbilstības subsidiaritātes principam izvērtēšana*.....584-586
 - to atzīšana par pieņemtām, likumdevējam rīkojoties patvaļīgi,*
 - un Satversmei neatbilstošām (attiecībā uz Saulkrastu novadu)...* 615, 619
 - to atzīšana par pieņemtām, neievērojot reformas mērķi un*
 - kritērijus, un Satversmei neatbilstošām (attiecībā uz Ilūkstes,*
 - Ozolnieku un Varakļānu novadu)* 752, 753, 763, 773-775, 816, 821, 822
 - to atzīšana par Satversmei atbilstošām*..... 618, 619, 773, 775, 821, 822
 - to izstrādes un pieņemšanas procesuālās kārtības izvērtēšana*
 - (tiesību normu ievērošana, konsultējoties ar pašvaldībām*
 - un izskatot likumprojekta Saeimā)* 589-606, 700-746, 790-805
 - patvaļas aizlieguma principa ievērošanas*
 - principu to pieņemšanā izvērtēšana* 606-618, 747-773, 806-821
 - patvaļas aizlieguma principa ievērošanas*
 - to pieņemšanā izvērtēšanas kritēriji* 607, 747, 806
- pašvaldību apvienošana, grozot esošo administratīvo
teritoriju robežas un izveidojot viena līmeņa pašvaldības
 - Alojas novada pievienošana Limbažu novadam*..... 691, 733-735,
767, 771-773
 - Auces novada iekļaušana Dobeles novadā* 686, 687, 721-723,
759, 760, 771-773

<i>Babītes novada iekļaušana Mārupes novadā</i>	691, 692, 736–739, 768, 769, 771–773
<i>Carnikavas novada pievienošana Ādažu novadam ..</i>	683, 684, 709–712, 753– 755, 771–773
<i>Garkalnes novada iekļaušana Ropažu novadā</i>	777, 779, 780, 784–787, 794–797, 816–818, 820, 821
<i>Iecavas novada pievienošana Bauskas novadam</i>	685, 715–718, 757, 758, 771–773
<i>Ikšķiles novada iekļaušana Ogres novadā</i>	563, 566–571, 573–575, 584, 586, 589, 592–594, 596–598, 600, 607, 615–618
<i>Ilūkstes novada iekļaušana Augšdaugavas novadā...</i>	682, 683, 698, 699, 705– 708, 750–753, 773–775
<i>Inčukalna novada sadalīšana, Vangažu pilsētu pievienojot Ropažu novadam, un Inčukalna pagasta iekļaušana Siguldas novadā</i>	777, 780–782, 784, 785, 787, 788, 798–805, 818–821
<i>Jaunjelgavas novada iekļaušana Aizkraukles novadā</i>	681, 682, 701–705, 747–750, 771–773
<i>Kandavas novada iekļaušana Tukuma novadā</i>	693, 694, 739–742, 769–773
<i>Limbažu novada Skultes pagasta nodalīšana, iekļaujot to Saulkrastu novadā</i>	563–566, 568, 573, 574, 586, 589, 592, 594–599, 606, 607, 613–615, 690, 730, 731
<i>Mazsalacas novada pievienošana Valmieras novadam</i>	694, 695, 742–745, 770–773
<i>Ozolnieku novada iekļaušana Jelgavas novadā</i>	687, 688, 698, 6969 723–726, 760–763, 773–775
<i>Rugāju novada pievienošana Balvu novadam</i>	684, 712–714, 755–757, 771–773
<i>Rundāles novada iekļaušana Bauskas novadā</i>	685, 686, 718–721, 758, 759, 771–773
<i>Salacgrīvas novada pievienošana Limbažu novadam</i>	689, 690, 729–733, 765, 766, 771–773
<i>Salas novada iekļaušana Jēkabpils novadā</i>	688, 689, 726–729, 763–765, 771–773
<i>Varakļānu novada iekļaušana Rēzeknes novadā</i>	776–778, 783, 786, 788– 794, 806, 807, 812, 813, 815, 816, 821
– sagatavošanās tās īstenošanai	
<i>iedzīvotāju viedokļa noskaidrošana, nerīkojot aptauju</i>	688, 736, 795

<i>iedzīvotāju viedokļa noskaidrošana pašvaldības organizētā aptaujā – sk. Aptauja</i>	
<i>Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijas</i>	590, 591, 782, 802
<i>informācijas par reformu pieejamības nodrošināšana...</i>	568, 570–572, 575, 580, 581, 590, 591, 595, 599, 600, 605, 606, 695–698, 702, 780, 782, 786, 790, 793, 798–800
<i>jautājumu par pašvaldības resursu un saistību pārdali izlemšana</i>	782, 802, 803
<i>konsultācijas ar iesaistīto pašvaldību (tās iedzīvotājiem un domi)</i>	566, 569–571, 573–575, 577, 578, 580, 588–593, 585, 591–600, 681–694, 697–699, 701–745, 777–786, 790–805, 819
<i>konsultācijas ar pašvaldību, kas uzskatāmas par jēgpilnām</i>	580, 591
<i>konsultēšanās ar pašvaldību kārtības un fiksēšanas noteikšanas nepieciešamība</i>	599
<i>konsultēšanās ar pašvaldību mērķis</i>	573, 589–591, 791
<i>pašvaldības iebildumu un priekšlikumu saturiskas izvērtēšanas nodrošināšana</i>	597–599, 695, 696, 703–705, 707, 708, 711, 713, 714, 717, 718, 720, 722, 722, 725, 726, 728, 729, 731–733, 735, 737–739, 741, 742, 744, 745, 793, 794
<i>pašvaldības iespējas sagatavot savu viedokli un iesniegt priekšlikumus un iebildumus atbildīgajām valsts institūcijām (Satversmes tiesas secinājums)</i>	594, 596, 702, 706, 710, 713, 716, 719, 722, 724, 727, 730, 734, 737, 740, 743, 792, 796, 801
<i>pašvaldības interešu samērošana ar citu pašvaldību un valsts interesēm</i>	594, 600
<i>pašvaldības tiesību izteikt savu saprātīgā laikposmā nodrošināšana (Satversmes tiesas secinājums)</i>	596, 597, 703, 707, 710, 713, 717, 720, 722, 725, 728, 731, 735, 737, 741, 744, 793, 796, 802
<i>pašvaldības viedokļa uzklaušīšana likumprojekta izskatīšanas laikā</i>	566, 570, 571, 592, 594, 596, 598, 703, 704, 706, 710, 713, 714, 716, 719, 720, 722, 725, 727, 728, 731, 734, 737, 740, 741, 744, 783–785, 792–797, 800–802, 819
<i>publiskās (sabiedriskās) apspriešanas rīkošanas pienākums</i>	565, 566, 569, 590–592, 783, 798
<i>– sākotnējais reformas modelis</i>	565, 568, 574, 589, 594, 595, 597, 614, 688, 695, 703, 707–710, 713, 716, 719, 722, 725, 728, 731, 735, 737, 738, 741, 744, 750, 778, 779, 785, 792, 794–796, 799, 801, 817, 819

<i>Ministru kabineta informatīvais ziņojums par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli</i>	572, 573, 607, 608, 610, 683, 694, 698, 709, 747, 751, 756, 759, 764, 770, 785-787, 795, 796, 808, 816, 817
<i>Pašvaldību savienības atzinums</i>	702, 707, 710, 713, 716, 727, 743
<i>tiesības tādu izstrādāt un rīkot konsultācijas par to</i>	571, 574
<i>- tās īstenošana</i>	563-619, 677-822
<i>atšķirīgi no sākotnējā modeļa</i>	565, 568, 574, 589, 595-598, 600, 614, 698, 699, 707, 709, 710, 725, 731, 735, 744, 745, 750, 751, 761, 778, 779, 781, 785-787, 806-817
<i>iedzīvotājiem nozīmīgo pašvaldības funkciju izpildes nodrošināšana</i>	586, 699, 789
<i>iedzīvotāju demokrātiskās līdzdalības tiesību nodrošināšana</i>	567, 582, 584, 586, 607, 617, 618, 684, 688, 690, 692, 747, 771-773, 779, 806, 820, 821
<i>iedzīvotāju kultūrvēsturiskās identitātes un piederības vietējai kopienai stiprināšana</i>	580, 617, 690, 704, 749, 778, 813-816, 820, 821
<i>labas likumdošanas principa ievērošana</i>	567, 568, 582, 586-588, 601, 681-683, 686, 687, 690, 692, 693, 695, 697, 779-783
<i>likumdevēja pienākums pieņemt ar to saistītus normatīvos aktus</i>	618, 771, 772
<i>likumdevēja pienākums pieņemt atsevišķu likumu par pilsētu un pagastu piederību latviešu vēsturiskajām zemēm</i>	749, 814, 815, 821
<i>likumdevēja pienākums pieņemt uz reformas mērķa sasniegšanu vērstus racionāli pamatotus lēmumus</i>	752, 812
<i>likumdevēja tiesības atkāpties no reformas kritērijiem</i>	613, 698, 752, 754, 813
<i>novadu veidošanas (reformas) kritēriju ievērošana</i>	564, 606, 607, 616, 686, 688, 706, 728, 731, 737, 744, 747-751, 754-761, 764-771, 774, 786-788, 816-818, 820
<i>noteikto kritēriju vienlīdzīga piemērošana</i>	582, 583, 813
<i>pašvaldības principa ievērošana</i>	565, 585-587, 590, 592, 681-687, 689-695, 697, 778, 779, 781, 782, 802
<i>patvaļas aizlieguma principa ievērošana</i>	582, 584
<i>reformas mērķim un kritērijiem atbilstoša (Satversmes tiesas secinājums)</i>	616, 750, 755, 757-760, 765-767, 769-771, 818, 820

<i>samērīguma principa ievērošana</i>	567, 568, 582, 586, 587, 613, 681–687, 689–692, 778
<i>subsidiaritātes principa ievērošana</i>	565, 567, 570, 572, 573, 578, 584–586, 608, 681, 682, 684, 685, 687, 689, 691, 693, 695, 697, 699, 778, 788, 789
<i>sabiedrības un pašvaldības iedzīvotāju interesu līdzsvarošana</i>	572, 582, 746, 613, 815
<i>Saeimas kompetence</i>	565, 568, 572, 573, 581–584, 587, 600, 607, 613, 695, 746, 774, 783–785
<i>Saeimas lēmums par tās turpināšanu</i>	566, 569–571, 607, 608, 695, 747, 783, 805
<i>Saeimas un Ministru kabineta pienākumi</i>	583, 618, 753, 771, 772, 821
<i>tās atzīšana par jaunu reformu</i>	608, 609
<i>tās ietekme uz funkciju pārdali starp valsts centrālo varu un pašvaldībām</i>	585, 586, 699, 789
<i>tās ietekme uz pašvaldības finanšu autonomiju</i>	565, 568, 575, 576, 606
– tās mērķis	573, 575, 578, 581, 582, 607–613, 746, 747, 753, 785, 786, 788, 805, 806, 809, 810, 817
<i>pašvaldību sadarbības pienākums ilgtspējīgas attīstības stratēģijas un attīstības programmas izstrādē.....</i>	699, 752, 763, 810, 811
– tās pamatojums	571–578, 580, 582, 609–611, 785, 812
<i>Eiropas Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa atzinumi un ieteikumi</i>	566, 577, 585, 588, 591, 599, 782, 802
<i>ģeogrāfiskie aspekti</i>	616, 715, 723, 731, 736, 749, 755, 756, 758, 760, 764, 766, 768, 770, 771, 813, 817
<i>Latvijas Bankas pētījums</i>	572, 574, 576, 577, 611, 698
<i>Ministru kabineta informatīvais ziņojums par iepriekšējo reformu</i>	573, 609, 610
<i>Ministru kabineta informatīvais ziņojums par valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu un valsts pārvaldes institūciju sadarbības teritoriju izveidi</i>	574, 609, 610
<i>Ministru kabineta konceptuālais ziņojums par administratīvi teritoriālo iedalījumu</i>	595, 610, 693, 702, 751, 761, 787, 794–796, 798, 800, 802, 808
<i>pētījumi un ekspertu atzinumi</i>	565, 568, 577, 581, 595, 610, 611, 613, 615, 617, 690, 693, 695, 698, 746, 757, 761, 765, 766, 779, 783
<i>sociālekonomiskie apsvērumi</i>	574, 577, 611, 617, 751, 755–760, 764–767, 770, 771, 778, 812, 813, 863
– tās trūkumi un nepilnības	575–583
<i>konsultāciju ar pašvaldību protokolēšanas nenodrošināšana</i>	574, 580, 589, 599, 694, 781, 798

<i>novada izveidošana bez reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības centra</i>	614, 615, 688, 751–753, 761–763, 778, 779, 807–812
<i>pašvaldību iebildumi</i>	564–567, 584, 586, 606, 607, 680–695, 702–704, 709, 718, 723, 727, 729, 733, 736, 742, 743, 753, 754, 756, 764, 765, 768, 772, 777–782, 791, 798, 807
<i>savienojīga sabiedriskā transporta tīkla neizveidošana apvienotajos novados</i>	692, 736, 768

Administratīvo pārkāpumu process

- iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesiskas vai nepamatotas rīcības dēļ nodarītā nemantiskā kaitējuma vai zaudējumu atlīdzināšana – sk. Kaitējums
- principi
 - objektīvās izmeklēšanas princips*367

Alkohola atkarība

- hroniskas slimības raksturs (uz mūžu noteikta diagnoze) 337–343, 359
 - ārstēšana no tās*343
 - stabila (ilgstoša) remisija*337, 340, 342, 353, 354
- noteiktas profesionālās darbības un tiesību ierobežošana tās dēļ 332, 337
 - ierobežojumi ieroču atļaujas saņemšanai.....*332, 335, 354, 358, 359
 - tiesību veikt apsardzes darbību ierobežošana – sk. Apsardzes darbība*
- tās diagnosticēšanas pamats 337

Amatpersona (valsts un pašvaldības)

- amatpersonu hierarhija pēc to funkciju nozīmības 190
- ar speciālo dienesta pakāpi (Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē vai Ieslodzījuma vietu pārvaldē); sk. arī: Dienests, Policija
 - tai noteiktās prasības*890, 891, 894, 897, 897, 900, 904–911, 914, 915, 917, 925, 926, 928–930
 - tās pilnvaras.....*899, 913
- tās statuss
 - publiskas (publiski privātas) personas kapitālsabiedrības valdes un padomes loceklim; sk. arī: Kapitālsabiedrība: tās amatpersona*190, 206
- valsts amatpersonas jēdziens.....197

Apcietinājums (drošības līdzeklis kriminālprocesā)

- tā mērķis 227, 228
- tā piemērošana
 - aizliegums notiesātajam tikt ar apcietināto; sk. arī: Notiesātais*224, 226–228

<i>cilvēktiesību ierobežošanas pieļaujamība</i>	227
<i>maksimālais termiņš</i>	227

Apsardzes darbība

– aizliegums izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība (absolūts aizliegums)	329–363
<i>iespēju noteikt izņēmumus stabilas remisijas gadījumā izvērtēšana</i>	330, 332–344, 349, 352–354, 359
<i>nepareizas metodoloģijas izmantošana, Satversmes tiesai noskaidrojot tiesību normas tvērumu un izvērtējot tās satversmību (tiesnešu atsevišķās domas)</i>	357–363
<i>tā atzīšana par nesamērīgu un Satversmei neatbilstošu</i>	354–356
<i>tā mērķis</i>	330, 332, 333, 336, 339, 345–349
<i>tā neatzīšana par absolūtu aizliegumu (tiesnešuatsevišķās domas)</i>	362
<i>tā satversmības izvērtēšana</i>	344–355
– apsardzes darbinieks	348
– tiesības saņemt apsardzes sertifikātu	
<i>ārsta atzinuma nepieciešamība</i>	331, 333, 334, 336, 339, 340, 342–344, 353, 354, 358–361
<i>personai, kas saņēmusi ieroču atļauju</i>	335, 339, 358–360
<i>personas individuāla izvērtēšana pirms tā izsniegšanas</i>	331, 336, 339, 353, 358, 362
<i>tā saņemšanas ierobežojumi</i>	329, 349
<i>tā saņemšanas nosacījumi (priekšnoteikumi)</i>	331, 333, 343–345, 348, 357
<i>Valsts policijas kompetence, izvērtējot personu</i> ...	331, 333–336, 339, 341, 343–346, 353, 357, 358, 360

Aptauja (pašvaldības iedzīvotāju)

– par administratīvi teritoriālās reformas ietvaros paredzēto novada apvienošanu	
<i>Alojas novadā</i>	691, 733–735
<i>Auces novadā</i>	686, 721, 722
<i>Carnikavas novadā</i>	683, 709, 710
<i>Garkalnes novadā</i>	795
<i>Iecavas novadā</i>	685, 715, 716
<i>Ikšķiles novadā</i>	566, 592–594, 688, 737
<i>Ilūkstes novadā</i>	682, 705–708
<i>Inčukalna novadā</i>	781, 782, 798–801
<i>Jaunjelgavas novadā</i>	681, 701, 703
<i>Kandavas novadā</i>	693, 739
<i>Mazsalacas novadā</i>	742, 744
<i>Ozolnieku novadā</i>	724, 725
<i>Rugāju novadā</i>	684, 712

<i>Rundāles novadā</i>	685, 718–720
<i>Salacgrīvas novadā</i>	689, 691, 730, 732
<i>Varakļānu novadā</i>	778, 791–793, 816
Ārkārtējā situācija	296
– tās izsludināšana un atcelšana	296, 297
<i>Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai</i>	273, 280, 281, 285, 295, 296, 299, 301–303, 319
<i>vides aizsardzības nolūkā</i>	142, 144, 146–151, 154, 168–170, 173, 178, 180
– tiesību ierobežošana un tiesiskuma nodrošināšana	
<i>izpildvaras uzraudzība</i>	297, 298
<i>Ministru kabineta kompetence</i>	275, 295–298, 323
<i>pamattiesību ierobežošana</i>	283, 284, 297, 299–302
<i>piesardzības princips</i>	284, 301, 315
<i>Saeimas kompetence</i>	284, 297, 298
– valsts konstitucionālo orgānu darbības pamatprincipi	
<i>Saeimas darbībā tās laikā (Satversmes 15. p.)</i>	569, 582, 603
<i>Valsts prezidenta paziņojums</i>	275, 295
– sk. arī: Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldība	
Ārstniecība	
– ārstniecības persona	
<i>ārsta pienākumi, sniedzot izziņu par pacienta veselības stāvokli</i>	343
<i>ārsta tiesības dot atzinumu par pacienta veselības stāvokli un ārstēšanu</i>	342
– atkarības slimību ārstēšana	343
– medicīniskais dokuments	342
– medicīniskais ieraksts	342
Atkritumu apsaimniekošana	
– atkritumu apsaimniekošanas līgums	
<i>koncesijas līgums (par atkritumu apsaimniekošanas sistēmu Rīgas pilsētā)</i>	142, 147, 150, 151, 153, 169, 178, 180
<i>pašvaldības noslēgtā līguma darbības apturēšana ar Konkurences padomes lēmumu par pagaidu noregulējumu</i>	142, 144, 148, 149, 168, 169
<i>pašvaldības pienākumi, izraugoties atkritumu apsaimniekotāju</i>	146–151, 169, 171
<i>pašvaldības pienākums nodrošināt Satversmes tiesas sprieduma izpildi, to noslēdzot</i>	142, 144, 146–148, 151, 161, 168, 171, 172, 178
<i>publisko iepirkumu procedūru piemērošana</i>	150, 171, 172

- Eiropas Savienības prasības 145, 148–150
- pašvaldības kompetence, pildot autonomo funkciju
sadzīves atkritumu apsaimniekošanas jomā 179
 - pienākums izstrādāt un pieņemt normatīvajiem
aktiem atbilstošus saistošos noteikumus* 143, 148, 149, 152, 161,
169, 171, 178, 179
 - pienākums nodrošināt atkritumu dalītās šķirošanas
sistēmas izveidi* 143, 148, 161, 169, 171, 172, 178–181, 184
 - pienākums nodrošināt pakalpojumu
nepārtrauktību* 144, 146, 148, 151, 154, 168, 169
 - tiesības turpināt sadarbību ar līdzšinējo atkritumu
apsaimniekotāju līdz jauna līguma noslēgšanai* 144, 173, 180
- Atsevišķās domas** (Satversmes tiesas tiesnešu) 84–96, 137–140, 176–184,
357–363, 459–461, 487–500, 557–562, 923–933

Atšķirīga attieksme

- attaisnojama (pieļaujama); sk. arī: Legitīms mērķis
 - atkarībā no kritērija, uz kura tā balstīta* 50, 647
 - objektīvs un saprātīgs pamats* 18, 113, 132
 - uz dzimuma pamata* 646–651
 - vecuma dēļ* 51
- joma (izskatāmās lietas)
 - azartspēļu un izložu organizēšanas ierobežošana
ārkārtējās situācijas laikā* 279–282, 307, 324
 - obligātās valsts sociālās apdrošināšanas bezdarba
gadījumam iemaksu veikšana par darba ņēmējiem,
kas atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, atkarībā
no bērna vecuma* 501–519
 - pasākumu vardarbības novēršanai īstenošana saskaņā
ar starptautisko līgumu (Stambulas konvenciju)* 623, 631, 632, 644–651
- nepieļaujama – sk. Diskriminācija
- pret personām atšķirīgos apstākļos
 - attaisnojama (pieļaujama)* 18, 50, 128, 132, 291, 324, 327, 515, 887
- pret personām vienādos un salīdzināmos apstākļos
 - attaisnojama (pieļaujama)* 18, 50, 128, 292, 324,
515, 647, 648, 650, 651, 887
 - tās pamatotības izvērtēšana* 646–651
 - uz dzimumu līdzības sasniegšanu vērsta* 649, 650

Augstskola

- ārvalsts
 - sadarbības ar tām īstenošana* 412, 413, 417, 429, 439

– privātā.....	439
<i>Satversmei neatbilstošas prasības attiecībā uz studiju</i>	
<i>programmu īstenošanas valodu</i>	414, 446, 447
<i>saudzējošāku līdzekļu svešvalodu lietošanas ierobežojumu</i>	
<i>studiju programmu īstenošanā legītīmā mērķa</i>	
<i>sasniegšanai izvērtēšana</i>	416, 445–451
<i>tās darbība īpaši regulētā saimnieciskās darbības nozarē</i>	416, 417
<i>tās pienākums izmantot valsts valodu studiju procesā</i>	443, 444
<i>tās tiesību veikt komercdarbību uz licences pamata</i>	
<i>ierobežošana, sašaurinot tiesības sniegt augstākās</i>	
<i>izglītības pakalpojumus svešvalodā</i>	414–461
<i>tiesības to dibināt.....</i>	439
<i>tiesību normas, kas noteic svešvalodu lietošanas</i>	
<i>ierobežojumus, satversmības izvērtēšana</i>	440–456
<i>tiesību normas, kas noteic svešvalodu lietošanas</i>	
<i>ierobežojumus, atzīšana par Satversmei atbilstošu,</i>	
<i>ciktāl tā attiecas uz studiju programmu īstenošanu</i>	
<i>svešvalodā, kas nav ES oficiālā valoda</i>	456, 458
<i>tiesību normas, kas noteic svešvalodu lietošanas</i>	
<i>ierobežojumus, atzīšana par Satversmei neatbilstošu,</i>	
<i>ciktāl tā attiecas uz studiju programmu īstenošanu</i>	
<i>ES oficiālajās valodās.....</i>	448, 456, 457
<i>valsts noteikto ierobežojumu studiju programmu</i>	
<i>īstenošanai svešvalodā ietekme uz konkurenci</i>	
<i>privāto augstskolu pakalpojumu tirgū</i>	420–422, 426, 427
<i>valsts noteikto ierobežojumu studiju programmu</i>	
<i>īstenošanai svešvalodā ietekme uz tās tiesisko</i>	
<i>paļāvību turpināt komercdarbību uz iegūtās</i>	
<i>licence pamata</i>	414–420, 422, 434, 435,
	438, 440, 451, 453–456
<i>valsts pienākums, ierobežojot svešvalodu lietošanu</i>	
<i>studiju programmu īstenošanā, līdzsvarot tās intereses</i>	
<i>ar nepieciešamību stiprināt valsts valodas lietošanu</i>	451–456
– tās darbība	
<i>akreditācija</i>	439
<i>kā saimnieciskā darbība konkurences tiesību izpratnē.....</i>	426
<i>pienākums ievērot sabiedrības intereses</i>	423, 424, 428, 433
<i>prasības un kritēriji studiju virzienu akreditācijai un</i>	
<i>studiju programmu īstenošanai</i>	417, 418, 439, 455
<i>studējošo uzņemšanas aizliegums studiju programmās,</i>	
<i>kuru īstenošanas valoda neatbilst valodas prasībām</i>	414, 454, 455, 457
<i>studiju reglamentācija.....</i>	412–414

- tās statuss 439
- tās uzdevumi 411, 422, 432, 433
 - izkopt un attīstīt valsts valodu* 411, 415, 416, 419, 420, 422-424, 433, 439, 444
 - uzdevuma izkopt un attīstīt valsts valodu attiecināšana uz privātajām augstskolām* 453
 - rīcības brīvība, tos īstenojot*..... 432, 433
 - to atbilstība Lielo universitāšu hartai*.....422
- studiju programmu īstenošanas valoda 411, 413, 439
 - angļu valodas statuss*..... 426, 447, 448
 - ES oficiālo valodu lietošanas nosacījumi*.....412, 413, 418, 439, 440, 447, 448
 - pārejas perioda noteikšana valodas prasību ieviešanai, ļaujot turpināt uzsāktu studiju programmu svešvalodās īstenošanu* 414, 417-419, 434, 440, 453-456
 - svešvalodu lietošanas ierobežojumu attiecināšana uz privātajām augstskolām* 414, 423, 424, 439, 440, 443, 444, 455
 - svešvalodu lietošanas ierobežošanas mērķis* 415, 416, 418, 420, 423-429, 441, 443, 444
 - svešvalodu lietošanas pieļaujamība (kritēriji)* 411-413, 439, 440
 - tiesības lietot svešvalodu, ja tas nepieciešams studiju programmas mērķu sasniegšanai (valodu un kultūras studiju programmās)* 412, 413, 431, 440, 450-452
 - tiesības lietot svešvalodu neformālās izglītības kursos, apmācībā un pētniecībā* 417
 - tiesību lietot svešvalodas piešķiršana augstskolām, kuru īstenotās studiju programmas sasniegušas noteiktus kvalitātes kritērijus*.....413, 417, 420, 431, 447-449, 451
 - valodu, kas nav ES oficiālās valodas, lietošanas ierobežošana* 414, 425, 446, 448-456, 458
 - valodas lietojuma prasību izņēmumi (Rīgas Ekonomikas augstskolā un Rīgas Juridiskajā augstskolā)* 415, 422, 426, 427
 - valodas prasību ieviešanas termiņš*..... 413, 414
 - valsts noteikto valodas prasību ietekme uz citu ES dalībvalstu pilsoņu un uzņēmumu tiesībām dibināt privātās augstskolas* 415, 421, 426-429, 434-438
 - valsts tiesības to regulēt* 417, 423
 - vienādu prasību noteikšana valsts un privātajām augstskolām*..... 416-418, 421, 422, 424-426, 439, 455
- sk. arī: Izglītība: augstākā izglītība

Azartspēles un izlozes

- azartspēle 276, 326

- izloze	326
- to negatīvā ietekme.....	286, 305, 307–309, 314, 315, 317, 325
<i>pasākumi tās mazināšanai (atbildīgas spēles ierobežojumi)</i>	310, 311, 316
<i>valsts tiesības nozares regulēšanā</i>	310
- to organizēšanas ierobežošana ārkārtējās situācijas laikā (Covid-19 izplatības un tā seku novēršanas nolūkā).....	273–328
<i>atšķirīga attieksme pret citu pakalpojumu sniedzējiem</i>	279, 280
<i>azartspēļu organizēšanas aizliegums interaktīvajā vidē vai izmantojot elektronisko sakaru pakalpojumus</i>	274–285, 287–289, 292–294, 303–307, 309–311, 313–319, 324–328
<i>ES tiesību ievērošana</i>	278, 279, 282–284, 287, 289, 290, 328
<i>ierobežojumu attiecībā uz interaktīvajām azartspēlēm atzišana par nesamērīgiem</i>	319, 328
<i>ierobežojumu attiecībā uz klātienē azartspēlēm atzišana par leģitīmajam mērķim atbilstošiem</i>	313
<i>ierobežojumu attiecībā uz klātienē azartspēlēm atzišana par Satversmei atbilstošiem</i>	323, 327, 328
<i>ierobežojumu mērķis</i>	275, 276, 280, 281, 283, 285, 304–309, 311–316, 320
<i>ierobežojumu satversmības izvērtēšana</i>	288–327
<i>Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas pienākums apturēt to organizēšanas licenci</i>	274, 275, 288, 294, 302–304, 319, 327, 328
<i>izņēmumu noteikšana interaktīvām azartspēlēm, skaitļu izlozēm un momentloterijām</i>	274, 288, 294
<i>klātienē azartspēļu organizēšanas aizliegums</i>	274, 276–279, 285, 289, 292, 294, 302–306, 310–313, 319–324, 326, 327
<i>komersanta tiesiskās palāvēības ievērošana</i>	277, 284, 290, 291
<i>konkurences tiesību ievērošana</i>	287
<i>likumdevēja pienākumi</i>	276, 277, 281, 317–319
<i>tās neattiecināšana uz izložu un interaktīvo izložu organizēšanu (atšķirīga attieksme pret VAS "Latvijas Loto")</i>	278–282, 285, 287–327
<i>tās seku kompensēšana</i>	277, 321–323
- to organizēšanas tiesības.....	293
- to salīdzināmība	281, 282, 326, 327
<i>spēļu automātu un azartspēļu atšķirības</i>	286, 287

B

- Bērns**..... 231, 532
- priekšlaikus dzimis bērns..... 108, 109, 116
 - īpašas aprūpes nepieciešamība* 99, 101, 103, 104, 106, 112, 116
 - viņa tiesību un interešu aizsardzība; sk. arī: Ģimene, Vecāki
 - ANO Bērna tiesību komitejas skaidrojumi* 539, 548, 561
 - bērna līdz 1,5 gadu vecumam īpaša aizsardzība* 506, 509, 517, 518
 - bērna no 1,5 līdz 8 gadu vecumam tiesību aizsardzība* 505
 - bērna vislabāko interešu prioritātes princips*..... 98–100, 102–104, 106, 109, 110, 112, 118, 231, 525, 540, 544–550, 559, 560, 562, 625
 - bērnu tiesību aizsardzības sistēma* 523, 527, 536, 539
 - konkrēta vecuma robežās*..... 231
 - likumdevēja pienākumi*..... 109, 540, 547–549
 - nosakot adopcijas tiesību ierobežojumus* 522, 527
 - nosakot ierobežojumu darbam ar bērniem (ierobežojums strādāt par pedagogu par noziedzīgiem nodarījumiem sodītai personai)* 522, 525–528, 534, 535, 537, 550
 - nostiprinājums Satversmē (110. p.)*..... 104–106, 118, 476, 538, 642
 - tiesību būt pasargātām no vardarbības nodrošināšana, nosakot ierobežojumus par vardarbību sodītām personām; sk. arī: Vardarbība* 520–562
 - tiesību uz izglītību nodrošināšana* 539, 540, 624, 652, 653
 - tiesību uzaugt ģimeniskā vidē nodrošināšana* 523
 - valsts atbalsts slimiem bērniem un bērniem ar attīstības traucējumiem* 102, 111, 112
 - valsts pienākumi veikt pasākumus vardarbības novēršanai* 523, 525, 527, 529, 538–540, 547–551, 559–562
 - valsts veikto pasākumu atbilstības bērna vislabāko interešu prioritātes principam izvērtēšana* 109–112
- Bezdarbs**
- bezdarbnieks
 - tiesības uz sociālo nodrošinājumu* 503, 504, 510–513, 515, 519
 - tiesības saņemt bezdarbnieka pabalstu – sk. Pabalsts: bezdarbnieka pabalsts; Sociālā apdrošināšana: obligātā apdrošināšana bezdarba gadījumam*
 - pasākumi tā samazināšanai un aktīvās nodarbinātības veicināšanai 512, 513

Brīvības atņemšanas iestāde

- brīvības atņemšanas iestādes (cietuma) priekšnieks
notiesātā individuāla izvērtēšana, lemjot, vai ļaut
viņam tikties ar konkrētu personu 236, 237, 239
tiesības aizliegt notiesātajam tikties ar konkrētu personu 219, 221, 224
tiesības atļaut vai aizliegt notiesātajam īslaicīgi atstāt
brīvības atņemšanas iestādes teritoriju 220, 226, 228, 229, 237, 238
- Eiropas cietumu noteikumi 220, 230
- sk. arī: Notiesātais

Budžets – sk. Valsts budžets

C

Ceļš

- ceļa komplekss
ceļu inženierbūve un satiksmes organizācijas
tehniskie līdzekļi 949, 950
- ceļu pieejamības nodrošināšana 957

Cilvēka cieņa

- kā konstitucionāla vērtība 47, 91, 630
cilvēka cieņas princips 29, 473, 478, 480, 487
- valsts pienākumi tās aizsardzībā 47
cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana 37, 91, 92
cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana,
personai īstenojot tiesības uz sociālo nodrošinājumu 52, 61
cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana,
piešķirot minimālo vecuma pensiju 31, 32, 45, 52, 63, 65, 74, 76,
77, 79, 82, 89, 95
cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana,
piešķirot sociālo palīdzību 75, 76, 79, 80, 85, 91, 92
pienākuma nodrošināt cilvēka cienīgu dzīves
līmeni izpildes izvērtēšanas kritēriji 61
nodrošinot ikvienas ģimenes (tostarp viendzimuma
partneru ģimenes) aizsardzību 473, 478, 480, 487
to nostiprinājums starptautiskajās un ES tiesībās 49

Cilvēktiesības

- cilvēka tiesības uz cieņu – sk. Cilvēka cieņa
- Satversmes un starptautisko cilvēktiesību
normu harmonijas nodrošināšana 230, 265, 292, 433, 539,
638, 645, 863
- sociālās tiesības – sk. Sociālās tiesības

- to aizsardzības, ievērošanas un īstenošanas pasākumi
likumdevēja kompetence 63
- valsts pienākumi – sk. Valsts: tās pienākumi
- sk. arī: Pamatbrīvības, Pamattiesības, Starptautiskās tiesības
- Civilprocess**
- apelācijas tiesvedība
apelācijas sūdzības nepieņemšana 21, 22
- prasības pieteikums
tā nepieņemšanas pamats 21
- principi
efektivitātes princips 14, 23, 24
privātautonomijas princips 23, 24
procesuālās ekonomijas princips 14
- tā mērķis 20
- termiņi
materiāltiesiskie 126
procesuālie 125
procesuālo termiņu atjaunošana 123, 125, 126
procesuālo termiņu pagarināšana 126
- tiesas nolēmums
lēmums par atteikšanos pieņemt apelācijas sūdzību 12, 15, 21, 22
lēmums par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu 12, 21, 22
- tiesiskais regulējums
analoģijas piemērošanas ierobežojumi 12, 13, 16, 23
jēdziena "pieteikums" izpratne 15, 16
likumdevēja pienākumi, to nosakot 17, 24
par tiesāšanas izdevumiem 20
tā izpratne, ņemot vērā tiesību sistēmu, kurā
tas funkcionē 125, 127
tiesu noslogotības mazināšanai noteikts 14, 23
- tiesvedība
apelācijas instancē mērķis 14, 19
lietas dalībnieka atbildība par savu procesuālo tiesību
pienācīgu izmantošanu 14, 23
tās ierosināšanas pirmajā instancē un apelācijas instancē
kā procesuālo tiesību institūtu nošķiršana 14, 19, 23
tās vidējais ilgums 129, 130, 139
tiesu instances 20
- valsts nodeva
likumdevēja tiesības noteikt tās atmaksāšanas nosacījumus 24, 134

<i>pieteikuma par tās atmaksu iesniegšanas termiņš (prekluzīvs)</i>	119, 121–131, 135, 140
<i>samērīgma principa ievērošana, nosakot ierobežojumus tās atmaksāšanai</i>	120, 121, 135, 138
<i>tās atmaksas termiņa ierobežošanas mērķis</i>	122–124, 126, 127, 132, 133
<i>tās atmaksāšana, ja tiesa atsakās pieņemt pieteikumu</i>	12, 15, 19, 22
<i>tās atmaksāšana tiesvedības izbeigšanas gadījumā</i>	121, 125
<i>tās atmaksāšanas priekšnoteikumi (neatmaksāšanas principa izņēmumi)</i>	11, 12, 14, 18, 22–24, 121–123, 126, 130, 131
<i>tās būtība un mērķis</i>	17, 21, 23, 24, 121, 132, 133
<i>tās maksāšanas pamats</i>	15, 21, 125
<i>tās neatmaksāšana, ja atteikts pieņemt apelācijas sūdzību</i>	11–25
<i>tiesības ierobežot tās atmaksas termiņu</i>	135
<i>tiesību normas, kas ierobežo tiesības uz tās atmaksu, satversmības izvērtēšana</i>	19–24, 128–134
<i>tiesību normas, kas ierobežo tiesību uz tās atmaksu izmantošanas termiņu personām, kuru lietās pieņemts lēmums par tiesvedības izbeigšanu, ja lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, atzīšana par Satversmei neatbilstošu</i>	134–136
<i>tiesību uz tās atmaksu ierobežošana personām, kuru lietās lēmums par tiesvedības izbeigšanu, ja lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pieņemts vēlāk par likumā noteikto triju gadu termiņu</i>	119–140
<i>vienlīdzības principa ievērošana, lemjot par tās atmaksāšanu</i>	12, 13, 15, 16, 120, 128, 135, 137, 139

Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldība

– Covid-19 infekcijas apdraudējuma un seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumi	312, 313
<i>aizliegums organizēt azartspēles un izlozes, apturot azartspēļu organizēšanas licences; sk. arī: Azartspēles un izlozes</i>	273–328
<i>ārkārtējās situācijas izsludināšana; sk. arī: Ārkārtējā situācija</i>	273, 280, 281, 285, 295–297, 299, 301–303, 319
<i>valsts pienākumi</i>	322

D

Darbs

– brīvprātīgais darbs	530
– darba tiesiskās attiecības	530
– sk. arī: Pamattiesības: tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai	

Demokrātija (demokrātiska sabiedrība)

- demokrātijas virsprincips (Satversmes 1. p.) 143, 156, 157, 585, 617, 637
tā konkretizācija 157, 158
- demokrātiskās līdzdalības tiesības 584, 586, 607, 617, 618, 684, 688, 690,
 692, 747, 771–773, 779, 806, 820, 821

Demokrātiska valsts

- demokrātiska republika
nostiprinājums Satversmē (1. p.) 47, 156, 263, 290, 375, 638, 882
- demokrātiska tiesiska valsts kā pamatnorma
no tās atvasināti principi – sk. Tiesību principi
tās tiesiskās sistēmas mērķis 264, 966
valsts institūciju pienākums ieverot starpinstitucionālās lojalitātes principu 295, 858
valsts un pašvaldības attiecību veidošana, ievērojot labas ticības principu un savstarpējo cieņu 174
- demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība
likumdevēja pienākumi valsts budžeta pieņemšanas procesā 674
nodrošinot iedzīvotāju aktīvu dalību vietējā pašpārvaldē 617, 618, 771, 820
nodrošinot valsts valodas aizsardzību – sk. Valsts valoda
nosakot tiesību ierobežojumus – sk. Legitīms mērķis:
 tiesību ierobežojumu
personas konstitucionālie pienākumi 395, 406, 407, 652
personas pienākums rīkoties atbildīgi 308
tiesību uzdevums 133
veicinot sabiedrības uzticēšanos valstij, valsts amatpersonu darbībai un tiesībām 162, 188, 189, 206, 587, 895–898,
 911–915, 919–922, 929, 930
- demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtības –
 sk. Konstitucionālās vērtības
- demokrātiskas tiesiskas valsts pamatprincipi; sk. arī: Tiesību principi
to ievērošana, pieņemot lēmumus valstij un sabiedrībai nozīmīgos jautājumos 587
to satura un apjoma noskaidrošana 49, 230, 265, 292, 539, 863
- sk. arī: Latvijas valsts, Tiesiska valsts

Deputāts

- Saeimas – sk. Saeima: tās deputāts

Dienests (valsts) 910

- Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē vai Ieslodzījuma vietu pārvaldē 906, 908

<i>aizliegums pildīt dienestu personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.</i>	890–933
<i>iespēju piemērot saudzējošākus līdzekļus par noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām noteiktā aizlieguma pildīt dienestu legītimā mērķa sasniegšanai izvērtēšana</i>	898, 900, 901, 903, 915–921, 930, 931
<i>obligātas prasības</i>	898, 904, 905, 908, 915, 919, 920
<i>sabiedrības uzticēšanās to amatpersonām veicināšana, nosakot darbinieku atlases kritērijus</i>	895–898, 911–915, 919–922, 929, 930
<i>tiesību normas satversmības izvērtēšana attiecībā uz aizliegumu pildīt dienestu Valsts policijā par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītām personām, atzīstot to par Satversmei atbilstošu</i>	905–922
<i>tiesību normas, kas paredz aizliegumu pildīt valsts dienestu par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām, atzīšana par Satversmei neatbilstošu (tiesneša atsevišķās domas)</i>	930, 931
<i>tiesību normas, kas paredz aizliegumu pildīt valsts dienestu, satversmības izvērtēšanas metodoloģija (tiesnešu atsevišķās domas)</i>	923–932
<i>tiesiskais regulējums</i>	904, 905, 907, 911, 912
<i>tiesiskais regulējums citās Eiropas valstīs</i>	902, 917
<i>vēsturiskais tiesībaizsardzības dienesta tiesiskais regulējums</i>	916, 917
<i>– valsts dienesta attiecības</i>	910, 911
<i>likumdevēja kompetence to regulēšanā</i>	899, 906, 907, 910, 911, 919, 926, 928–933
<i>to konstatēšana</i>	906

Diskriminācija

<i>– diskriminācijas aizlieguma princips</i>	
<i>diskriminācijas aizlieguma būtība un mērķis</i>	50
<i>nostiprinājums Satversmē (91. p. 2. teikums)</i>	50, 465, 476, 477, 503, 643, 644, 887
<i>starptautisko tiesību regulējums</i>	465, 495
<i>starptautiskā līguma (Stambulas konvencijas) atbilstības tam izvērtēšana</i>	643–651
<i>tā ievērošana darba ņēmēju obligātajā valsts sociālajā apdrošināšanā pret bezdarbu, tiem atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā</i>	504, 507, 509, 519
<i>tā ievērošana, piešķirot vecuma pensiju un nosakot tās minimālo apmēru</i>	32, 45, 48

- tā ievērošanas pienākums, nosakot valsts nodevas apmēru
par nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā
mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim, kas
manto īpašumu uz testamenta vai mantojuma līguma
pamata*..... 463, 466, 468, 472, 473, 477, 485, 493, 495–497
- tā ievērošanas pienākums, pieņemot viendzimuma
partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu* 480
- tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu* 651, 654
- kritēriji, uz kura pamata tā ir aizliegta 50, 621, 644
- dzimumorientācija (seksuālā orientācija)* 465, 472, 473, 477, 496, 497
- dzimums*..... 625, 646
- invaliditāte* 641
- vecums*..... 51
- uz dzimumu un dzimti balstītas diskriminācijas
aizliegums; sk. arī: Stambulas konvencija 624, 625, 641, 646
- netiešā diskriminācija pret sievietēm*..... 504, 519
- pasākumi vardarbības novēršanai, kas
nav uzskatāmi par diskrimināciju*..... 621, 624, 625, 646–648, 650, 651
- sk. arī: Atšķirīga attieksme
- Drošība** (sabiedrības un valsts)
- sociālā – sk. Pamattiesības: tiesības uz sociālo nodrošinājumu,
Sociālā drošība
- tās aizsardzība
nosakot tiesību ierobežojumus – sk. Legitīms mērķis:
tiesību ierobežojumu

E

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT)

- tās judikatūra 20, 24, 227, 228, 464, 465, 467,
472, 478, 495, 640, 647, 864
- tās izmantošana Satversmē nostiprināto
pamattiesību tulkošanā* 230, 231, 464, 640, 652, 653
- tās nolēmumi – sk. Judikatūras un tiesu prakses rādītāju
- spriedumi lietās pret Latviju*..... 232, 449, 443
- tās secinājumi (atzīšanas)
- par absolūto aizliegumu* 210, 350
- par apcietināto personu tiesību ierobežošanu
krimināllietas izmeklēšanas stadijā* 228
- par apziņas un reliģijas brīvību*..... 640
- par atšķirīgu attieksmi dzimuma dēļ* 647

<i>par diskriminācijas seksuālās orientācijas dēļ nepieļaujamību</i>	465
<i>par īpašuma atņemšanu</i>	864
<i>par īpašuma tiesību ierobežošanu.....</i>	438, 864, 952
<i>par jēdziena "ģimene" un "ģimenes dzīve" izpratni</i>	464, 472
<i>par krimināltiesību normas skaidrību un paredzamību.....</i>	252, 256, 261
<i>par laulāto tiesībām.....</i>	495
<i>par mantojuma atstājēja tuvāko radnieku</i>	
<i>mantošanas tiesībām</i>	482
<i>par notiesāto personu privātās un ģimenes dzīves</i>	
<i>ierobežojumiem</i>	231, 232, 236
<i>par pamattiesību ierobežošanu krīzes situācijās.....</i>	299
<i>par pamattiesību ierobežošanu konstitucionālās</i>	
<i>identitātes un valsts valodas aizsardzības nolūkā.....</i>	443
<i>par pārliecības brīvību</i>	640
<i>par saudzējošāku krimināllikuma noteikumu piemērošanu</i>	266
<i>par tiesībām uz īpašumu</i>	863, 864, 881
<i>par valsts nodevas procesuāli regulējošo raksturu.....</i>	24
<i>par valsts pienākumiem, nosakot valodai valsts</i>	
<i>valodas statusu</i>	443
<i>par valsts pienākumiem tiesību uz izglītību nodrošināšanā</i>	653
<i>par valsts pienākumiem vardarbības novēršanā.....</i>	645
<i>par valsts pienākumu aizsargāt ikvienu ģimeni</i>	
<i>(tostarp viendzimuma pāra ģimeni)</i>	463–466
<i>par valsts rīcības brīvību, nosakot pieeju nodarbinātībai</i>	
<i>publiskajā sektorā.....</i>	907
<i>par valsts rīcības brīvību noteikt tiesvedības kārtību</i>	
<i>atkarībā no lietu veida.....</i>	20
<i>par valsts rīcības brīvību noteikt viendzimuma</i>	
<i>partneru juridisko aizsardzību.....</i>	467, 471, 478, 495
<i>par viendzimuma partneru ģimenes aizsardzību</i>	
<i>neatkarīgi no tādas ģimenes attiecību juridiskas atzīšanas</i>	478

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija

– tiesību normu saturs un tvērums

<i>diskriminācijas aizlieguma princips (8. p.)</i>	465, 495
<i>domu, pārliecības un ticības brīvība (9. p.).....</i>	640
<i>privātās un ģimenes dzīves aizsardzība (8. p.)</i>	230, 231, 463, 464, 478, 482, 495, 498
<i>sodišanas bez likuma nepieļaujamība (7. p.)</i>	266
<i>tiesības uz īpašumu (1. protokola 1. p.).....</i>	293, 298, 299, 863, 952
<i>tiesības uz izglītību (1. protokola 2. p.)</i>	652

- to interpretācijas izmantošana Satversmes normu interpretācijai un piemērošanai*.....230, 231, 640, 652, 653
- tās dalībvalsts
- tiesības atkāpties no savām saistībām ārkārtējās situācijas laikā* 275, 295, 298–300
- sk. arī Tiesību aktu rādītāju

Eiropas Padome

- Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu – sk. Stambulas konvencija
- Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa dokumenti 566, 577, 585, 588, 591, 599, 782, 802
- sk. arī Tiesību aktu rādītāju

Eiropas Savienība (ES)

- Eiropas Komisija
- tās atzinums (lēmums) par valsts atbalsta finanšu grūtībās nonākušajai kredītiestādei (Parex bankai) saderību ar ES iekšējo tirgu* 825, 831, 832, 835–841, 849–852, 854, 855, 868, 870, 872–875, 888
- tās kompetence lemt par atbalsta komercsabiedrībām saderīgu ar ES iekšējo tirgu*.....872
- tās paziņojums par atbalsta noteikumu piemērošanu banku labā saistībā ar finanšu krīzi*.....831, 836, 850, 855, 870, 872–875, 877
- tiesības pārsūdzēt tās lēmumus* 855
- ziņojums par Latviju (attiecībā par administratīvi teritoriālo reformu)* 611
- tās dalībvalsts
- tās kompetence izglītības un mācību valodas regulēšanā* 419, 424, 426–429, 443, 444, 447, 448
- tās likumdevēja pienākums ievērot ES tiesību aktus* 395, 432, 436, 448
- tās nacionālās identitātes un oficiālās valodas aizsardzība* 443, 444
- tās pienākums apkarot nodokļu krāpšanu un citādu ES finanšu intereses apdraudošu rīcību* 389, 396, 398–400
- tās pienākums ievērot ES tiesību aktus un EST judikatūru, piemērojot nacionālos tiesību aktus* 395, 396, 428
- tās pienākums transponēt ES direktīvu prasības nacionālajās tiesībās*.....351
- tās uzņēmumu tiesības veikt komercdarbību citā dalībvalstī*..... 289, 290, 436
- tās politikas
- konkurences politika* 872

- tās oficiālās valodas
angļu valoda.....447
- tās prasības
atkritumu apsaimniekošanas jomā 145, 148–150
bērnu aizsardzības pret vardarbību jomā 537
par valsts atbalstu komercsabiedrībām 831, 833, 835, 838, 840,
849–852, 854, 868, 870–875, 880
*uzņēmējdarbības un pakalpojumu brīvības
nodrošināšanas jomā*..... 415, 416, 419–421, 426–429, 434–438
- tās tiesības un brīvības
darījumdarbības brīvība..... 415, 429, 434, 436, 437
konkurences tiesību jomā 148–150, 287, 420, 427, 428, 872
sociālās aizsardzības jomā 49
tiesības brīvi veikt uzņēmējdarbību 278, 279, 282–284, 289, 290, 328, 415,
419, 427–429, 434, 436–438, 443
to vieta Latvijas tiesību sistēmā 395
vides tiesības.....145
viendzimuma partneru tiesības veidot ģimeni 478, 495
- tiesību akti; sk. arī Tiesību aktu rādītāju
to pārsūdzības tiesības..... 851

Eiropas Savienības Tiesa (EST)

- prejudiciāla jautājuma uzdošana tai 428, 429
dalībvalsts tiesas tiesības.....854
lūgums Satversmes tiesai tādu uzdot 831, 854, 855
- tās judikatūra
*dalībvalsts pienākums to ievērot, interpretējot
un piemērojot nacionālos tiesību aktus* 395
- tās prejudiciālais nolēmums..... 429, 854
- tās secinājumi (atziņas)
*par dalībvalsts pienākumiem uzņēmējdarbības
brīvības nodrošināšanā* 429, 436–438, 440
par dalībvalsts valsts valodas aizsardzību augstskolās.....444
*par ES finanšu interesēm, dalībvalstīm nodrošinot
PVN piemērošanu*..... 396, 405
par ES regulējumu par atbalstu komercsabiedrībām..... 855, 872, 875
par nodokļu pārkāpumiem paredzētajiem sodiem 388–390, 398, 400, 405
*par pakārtoto saistību kreditoru tiesībām, piešķirot
atbalstu bankām* 875, 877
par tiesībām pārsūdzēt Eiropas Komisijas lēmumus 855
- sk. arī Judikatūras un tiesu prakses rādītāju

G

Ģimene

- ģimenes attiecību tiesiskais regulējums.....481
- jēdziena "ģimene" un "ģimenes dzīve" izpratne 464, 466, 467, 473, 642
 - ECT un EST judikatūras atziņas* 464, 472, 478, 495, 498
 - jēdziena "ģimene" un "laulība" nošķiršana* 464, 471, 624, 625, 642
 - tradicionālā ģimene* 622
- tās aizsardzība (valsts pozitīvais pienākums)
 - ģimenes locekļa nāves gadījumā* 482
 - likumdevēja pienākuma attiecībā uz viendzimuma partneru ģimeņu aizsardzību izpildes izvērtēšana* 484–487
 - nostiprinājums Satversmē (110. p.)*..... 104–106, 118, 464, 476–482, 622, 642, 643
 - saprātīgs un mērķēts atbalsts*..... 105, 106, 517
 - sociālās drošības sistēmas, kas atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados, izveidošana un uzturēšana* 105–109, 111, 112, 117, 517, 518
 - sociālās un ekonomiskās aizsardzības sistēmas izveidošana un uzturēšana* 105
 - tiesību uz ģimenes sociālo aizsardzību vismaz minimālā apmērā nodrošināšana* 98, 101, 108, 109
 - uz laulību balstītas ģimenes* 470
 - valsts pienākuma aizsargāt ikvienu ģimeni attiecināšana uz viendzimuma partneru ģimeni*..... 463–466, 471–473, 477–480, 484, 493, 498
 - valsts pienākums aizsargāt ikvienu ģimeni* 477–479, 498, 625, 642
 - valsts pienākums nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību* 471, 477, 479, 480, 483, 489, 490, 642
 - valsts pienākums nodrošināt ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu*..... 479–481, 485, 487, 642
 - valsts tiesības izvēlēties līdzekļus tās īstenošanai*..... 105, 479
- tās būtība 105, 637–639, 642
- tās tiesības
 - uz sociālo aizsardzību* 105
- valsts īpašais atbalsts ģimenēm ar bērniem; sk. arī: Pabalsts: ģimenēm saistībā ar bērna piedzimšanu, Vecāki: viņu tiesības
 - bērna vislabāko interešu ievērošana* ...98–100, 102–106, 109–112, 118, 220, 504, 518, 524, 545–550, 559, 560, 562, 623, 651
 - grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma termiņš, ja bērns piedzimis priekšlaikus*..... 98, 103, 109, 111, 114, 115

- ģimenēm, kurās ir bērni līdz divu gadu vecumam* 97, 99, 104, 107, 110, 111, 117, 517, 518
- sievietes tiesības uz grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu un tā termiņš* 98, 107, 109, 111, 114, 115, 117
- sociālā atbalsta veidi* 107, 108
- tiesības saņemt bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu; sk. arī: Pabalsts* 97–118
- valsts atbalsta slimiem bērniem vai bērniem ar attīstības traucējumiem un atbalsta saistībā ar bērna piedzimšanu nošķiršana* 102, 111, 112
- valsts atbalsts ģimenēm ar bērniem no 1,5 vecuma* 505, 518
- valsts pienākums nodrošināt viendzimuma partneru ģimenes juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību* 471, 477, 479–487, 489, 490
- sk. arī: Pamattiesības: tiesības uz laulības, ģimenes, vecāku un bērnu tiesību aizsardzību

I, Ī

Ierocis

- ieroču aprites noteikumu pārkāpšana
- administratīvā atbildība* 241, 242, 245–247, 254, 257–259
- kriminālā atbildība* – sk. Noziedzīgs nodarījums: ieroču un municijas aprites noteikumu pārkāpšana, tos nozaudējot vai radot iespēju citai personai tos iegūt
- ieroču atļauja (glabāšanai, nēsāšanai un darbam ar ieročiem)
- personas, kurai ir piešķirta ieroču atļauja, pienākumi* 243–245, 261
- personas veselības stāvokļa izvērtēšana tās saņemšanai* 335, 339, 353, 354, 358, 359
- prasības ieroču atļaujas saņemšanai* 261, 332, 333, 354

Iestāde

- brīvības atņemšanas – sk. Brīvības atņemšanas iestāde
- iestāde, kurā uzturas bērni 532
- sk. arī: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Intereses (vajadzības)

- personas (indivīda)
- bērna* – sk. Bērns: viņa tiesību un interešu aizsardzība
- tiesisko interešu aizsardzība* 349
- sabiedrības (vispārējās, publiskās); sk. arī: Sabiedrība: sabiedrības labums
- drošības* – sk. Drošība
- to aizsardzība, ierobežojot tiesības uz īpašumu* 966

- to līdzsvarošana (saskaņošana)
 - īstenojot administratīvi teritoriālo reformu* 572, 582, 594, 600, 746, 613, 815
 - likumdošanas procesā* 301, 833
 - nodokļu piemērošanas jomā* 405
 - nosakot absolūtu aizliegumu* 549
 - pašvaldības un valsts interešu* 594, 600
 - prioritātes noteikšana līdzsvarojamām interesēm* 320, 322, 405, 451, 880, 962
 - sabiedrības un pašvaldības iedzīvotāju interešu* 572, 582, 746, 613, 815
 - taisnīga un saprātīga līdzsvara starp indivīda un sabiedrības interesēm konstatēšana tiesā* 122
 - taisnīgs un saprātīgs līdzsvars starp indivīda un sabiedrības interesēm* 63, 122, 220, 224, 236, 284, 524, 529, 858, 883, 897, 921, 962, 963
 - taisnīgs un saprātīgs līdzsvars starp komersanta un pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi* 320, 321
 - taisnīgs un saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm un personas tiesiskās palāvības aizsardzību* 284, 367, 372, 377, 378, 381, 451–456, 871
 - valsts budžeta sagatavošanas procesā* 657, 658, 664, 670, 671, 673, 674

Īpašnieks

- ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu, kuri izvietoti cita īpašnieka nekustamā īpašumā
 - viņa pienākumi attiecībā pret īpašnieku* 939–941, 947, 965
 - viņa tiesības* 934, 935, 937, 943
- nekustamā īpašuma
 - būves īpašnieka pienākumi* 964, 965
 - tiesiskais regulējums par viņa pienākumiem attiecībā uz īpašumā izvietoto infrastruktūru* 933, 937, 945, 946, 960, 961
 - viņa aizsardzība, veicot pārbūves vai pārvietošanas darbus aizsargjoslās vai pārvietojot elektronisko sakaru tīklus* 960, 961
 - viņa sociālais pienākums pret sabiedrību* 945, 951
 - viņa pienākums uzlabot un uzturēt īpašumu pienācīgā stāvoklī* 964, 965
- nekustamā īpašuma, kurā izvietoti ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi
 - pienākums par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūvi nekustamajā īpašumā ietilpstošas būves nojaukšanai* 934–968

<i>tiesību normas, kas uzliek viņam pienākumu segt ceļa vai satiksmes objektu pārvietošanas izmaksas, atzīšana par Satversmei neatbilstošu, ciktāl tā neparedz konkrētās situācijas individuālu izvērtējumu</i>	966–968
<i>viņa pamatota prasība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu.....</i>	934, 947, 950–952, 954–956, 958, 962–966
<i>viņam noteiktā pienākuma segt ceļa vai satiksmes objektu pārvietošanas izmaksas mērķis.....</i>	936–938, 940–950, 955–959, 961, 962, 965

– sk. arī: Tiesības uz īpašumu

Īpašums

- nekustamais, kurā izvietoti ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi
 - būvniecības principu piemērošana attiecībā uz būves inženiertehniskajiem risinājumiem.....*
 - ceļa vai satiksmes objekti*
 - objektīva nepieciešamība pārvietot ceļa vai satiksmes objektu*
 - tā lietošanas tiesību aprobežojumi*
 - tehniskie noteikumi īpašumā ietilpstošās būves nojaukšanai*
- tā sociālā funkcija
- tiesības uz īpašumu – sk. Tiesības uz īpašumu

Izglītība

- augstākā izglītība; sk. arī: Augstskola
 - Boloņas deklarācijas (procesa) ievērošana*
 - ES prasībām atbilstoša tiesiskā regulējuma augstākās izglītības pakalpojumu jomā nodrošināšana*
 - kā īpaši regulēta nozare*
 - tās nozīme demokrātiskas valsts un sabiedrības attīstībai*
 - tiesību uz izglītību valsts valodā nodrošināšana*
 - tiesību uz kvalitatīvu augstāko izglītību nodrošināšana*
 - valsts pienākumi izstrādāt tiesisko regulējumu tās attīstības veicināšanā, saglabājot valsts valodas lomu*
- Izglītības attīstības pamatnostādnes (2014.–2020. gadam).....
- izglītības programma
 - valsts pienākums veikt uzlabojumus izpratnes par dzimumu līdztiesības veicināšanai (saskaņā ar Stambulas konvenciju).....*

- izglītības reforma
 - pārejas uz mācībām valsts valodā īstenošana*
 - augstākajā izglītībā* 416, 417, 418, 420
- izglītības sistēma 424, 632
 - izpratnes par dzimumu līdztiesību veicināšana* 624, 632, 651–653
 - tās vienotības princips* 422
- pedagogs
 - tiesību strādāt par pedagogu ierobežošana par noziedzīgu*
 - nodarījumu sodītām personām; sk. arī: Sodāmība* 363, 522, 525–528, 534, 535, 537, 550
 - viņa amatam noteiktās prasības* 523, 525–527, 534, 535, 537
 - viņa uzdevumi* 528
- tiesības uz izglītību
 - izglītības iespējas, pieejamības, pieņemamības un*
 - pielāgošanās spējas nodrošināšana* 652
 - nostiprinājums Satversmē (112. p.)* 652, 653
 - starptautiskā līguma (Stambulas konvencijas)*
 - atbilstības tām izvērtēšana* 651–653
 - valsts pienākumi, tās nodrošinot* 539, 540, 652

Izpildvara – sk. Ministru kabinets

Izloze – sk. Azartspēles un izlozes

Iztikas minimums

- pienācīgs 91
- tā nodrošināšana – sk. Minimālo ienākumu līmenis
 - valsts pienākumi (tiesneša atsevišķās domas)* 90–92

J

Judikatūra

- ārvalsts konstitucionālās tiesas
 - Igaunijas* 568, 814
 - Vācijas* 89, 92, 813
- Senāta (Augstākās tiesas) – sk. Senāts: tā judikatūra
- Eiropas Cilvēktiesību tiesas – sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesa: tās judikatūra
- Eiropas Savienības Tiesas – sk. Eiropas Savienības Tiesa: tās judikatūra
- Satversmes tiesas – sk. Satversmes tiesa: tās iepriekšējā prakse un atziņas
- sk. arī Judikatūras un tiesu prakses rādītāju

Juridiskā (zinātniskā) literatūra	196, 296
– sk. arī: Tiesību zinātne un Citu avotu rādītāju	

K

Kaitējums

– kriminālprocesā vai administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarīta (zaudējumu un nemantiskā kaitējuma) atlīdzināšana	372
<i>atlīdzinājuma pieprasīšanas termiņš atbilstoši iepriekšējam regulējumam</i>	<i>365, 369, 370, 372, 377, 382</i>
<i>atlīdzinājuma pieprasīšanas termiņš atbilstoši spēkā esošajam regulējumam</i>	<i>366–371, 377, 378, 380</i>
<i>iepriekš piešķirto tiesību ierobežošana, saīsinot atlīdzinājuma pieprasīšanas termiņu un nosakot pārejas periodu, personām, kurām atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies jaunā regulējuma spēkā stāšanās dienas un par kura atlīdzināšanu tiesvedība nav ierosināta</i>	<i>364–384</i>
<i>nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas un zaudējumu atlīdzināšanas nošķiršana</i>	<i>373, 374</i>
<i>tiesību normas, kas noteic tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, atzīšana par Satversmei neatbilstošu attiecībā uz personām, kurām atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies 6 mēnešus pirms jaunā regulējuma spēkā stāšanās</i>	<i>382–384</i>
<i>tiesību normas, kas noteic tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu, satversmības izvērtēšana</i>	<i>374–383</i>

Kapitālsabiedrība (publiskas personas)

– atvasinātas publiskas personas un publiski privātas personas kapitāla daļu pārvaldība; sk. arī: Pamattiesības: tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai	
<i>absolūtā aizlieguma kandidēt uz valdes un padomes locekļa amatu iepriekš sodītām personām izņēmumu pieļaujamības izvērtēšana</i>	<i>186, 189, 192, 194–197, 215, 216</i>
<i>aizliegums izvirzīt par valdes un padomes locekļa kandidātu personu, kas iepriekš sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas</i>	<i>185–218</i>
<i>tiesību normas, kas paredz absolūtu aizliegumu iepriekš sodītām personām, atzīšana par Satversmei neatbilstošu</i>	<i>216–218</i>
<i>tiesību normas, kas paredz absolūtu aizliegumu iepriekš sodītām personām, satversmības izvērtēšana</i>	<i>202–216</i>
<i>tiesiskais regulējums</i>	<i>198, 199, 201</i>
– tās kapitāldaļu vai balsstiesīgo akciju īpašnieks	198

- tās pārvaldes institūcijas
 - padome* 203
 - valde* 203
 - valdes un padomes locekļa nominēšanas kārtība* 198, 199, 201, 207
 - valdes un padomes locekļu kandidātu izvērtēšanai izveidotās nominācijas komisijas kompetence* 189, 192, 195, 209, 213, 215, 216
 - tās pārvaldes institūciju (valdes un padomes) loceklis
 - amatu savienošanas tiesības* 192
 - nevainojamas reputācijas prasība* 193, 196, 213
 - publiskas personas (kapitālsabiedrības dalībnieku) tiesības to izvēlēties* 187, 189, 202
 - tā funkcijas* 203
 - tā pienākumi* 208
 - tam noteiktās prasības un atlases process* 193, 207–209
 - uzticības attiecības* 188, 203
 - valdes locekļa darbība uz pilnvarojuma līguma pamata* 188, 203
 - valsts amatpersonas statuss* 190, 206
 - vienotā amatā iecelšanas sistēma* 201
 - tās pārvaldība
 - labas korporatīvās pārvaldības principi* 195, 207, 211
 - OECD vadlīnijas par valsts uzņēmumu korporatīvo pārvaldību* 207, 282
- Komerccdarbība**
- komerccdarbības risks 828, 830, 833, 835, 843, 846, 853, 881, 882, 886
 - pakalpojumu sniegšana 530
 - tāda, kas tiek veikta uz licences pamata
 - azartspēles un izlozes – sk. Azartspēles un izlozes*
 - augstākās izglītības pakalpojumu jomā – sk. Augstskola: privātā*
 - tās ierobežošana ārkārtējās situācijas laikā (azartspēļu organizēšanas jomā); sk. arī: Azartspēles un izlozes* 273–328
 - tiesības gūt peļņu 274, 416, 418, 419, 422, 889
 - tiesības to veikt
 - darījumdarbības brīvība* 415, 429, 434, 436, 437
 - kā Satversmē nostiprināto tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpstošas tiesības* 293, 322, 423, 433, 434, 436, 438
 - nostiprinājums ES tiesībās* 278, 279, 282–284, 289, 290, 328, 415, 419, 427–429, 434, 436–438

Komerccsabiedrība

- tāda, kas finansiālo grūtību dēļ saņēmusi valsts atbalstu
 - aizliegums izmaksāt likvidācijas kvotas tās dalībniekiem* 824, 855, 856
 - aizliegums pildīt pakārtotas saistības līdz valsts atbalsta*
 - sniegšanas beigām neatkarīgi no pakārtoto saistību*
 - nodibināšanas brīža (subordinēto kreditoru tiesību*
 - saņemt procentu maksājumus un aizdotās summas*
 - atmaksu ierobežošanu); sk. arī: Pakārtotās saistības* 823–889
 - ES prasību par valsts atbalstu ievērošana* 831, 833, 835, 838, 840,
 - 849–852, 854, 868, 870–875, 880
 - noteikto ierobežojumu spēkā stāšanās laiks* 826, 832, 833,
 - 846–848, 884, 886
 - pakārtoto saistību kreditoriem noteikto ierobežojumu*
 - mērķis* 829, 834, 837, 840, 869, 871, 886
 - pakārtoto saistību kreditoru prasījumu apmierināšanas*
 - secība kreditoru hierarhijā* 833, 837–839, 841, 842, 844,
 - 845, 848, 850, 860, 878–881
 - princips "nevienu kreditora stāvoklis netiek pasliktināts"* 850, 851
 - princips "neviens kreditors nav sliktāks par citu"* 829, 830, 852,
 - 855, 876–878
 - sloga sadales princips* 826, 827, 829–832, 835–841, 845, 846,
 - 849–851, 854, 855, 870–878, 886–888
 - tās darbības izbeigšana (likvidācija)* 823, 824, 840, 847–849, 855, 856,
 - 860, 861, 864, 868, 870, 874,
 - 875, 877, 879–881, 886
 - tās izslēgšana no komercreģistra likvidācijas procesā*
 - neatkarīgi no atbalsta atmaksas vai pakārtoto*
 - saistību izpildes* 824, 846, 848, 861, 864, 879, 880
 - tiesības saņemt valsts atbalstu izņēmuma gadījumos* 837, 845, 851, 852,
 - 872, 882, 883
 - valsts atbalsta atmaksāšanas prioritāte* 835, 836, 841, 842, 846,
 - 848, 874, 876, 880
 - valsts atbalsta mērķis* 845, 846, 874, 883, 886

Koncepcija

- kā politikas plānošanas dokuments – sk. Citu avotu rādītāju

Konstitucionālā tiesa – sk. Satversmes tiesa

Konstitucionālās vērtības

- cilvēka cieņa; sk. arī: Cilvēka cieņa 47, 91, 630
- ģimene..... 622, 623, 636–639
- indivīda pašnoteikšanās brīvībai 317
- kristīgās vērtības 622, 623, 630, 631, 636–639

- taisnīgums 122, 264, 271, 882, 966
- valsts valoda; sk. arī: Valsts valoda 419, 422, 441–443, 453

Konvencija – sk. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Stambulas konvencija un Tiesību aktu rādītāju

Kreditiestāde

- tāda, kas nonākusi finansiālās grūtībās un saņem valsts atbalstu (AS "Parex banka"); sk. arī: Komerksabiedrība 825, 843, 846, 878, 885, 888, 889

aizliegums pildīt pakārtotas saistības līdz valsts atbalsta sniegšanas beigām; sk. arī: Pakārtotās saistības, Termindepozīta līgums 826, 831, 832, 842–844, 848, 861, 873–875, 877, 878, 885–888

Eiropas Komisijas atzinums (lēmums) par atbalsta saderību ar ES iekšējo tirgu 825, 831, 832, 835–841, 849–852, 854, 855, 868, 870, 872–875, 888

Eiropas Komisijas paziņojums par atbalsta noteikumu piemērošanu banku labā saistībā ar finanšu krīzi.....831, 836, 850, 853, 870, 872–875, 877

Latvijas valsts apņemšanās nepieļaut pakārtoto saistību kreditoriem gūt labumu no tai piešķirtā atbalsta 873, 875 noguldījuma, kas rada pakārtotās saistības, un parastā noguldījuma nošķiršana 834, 839, 843, 845, 881 tās restrukturizācija, sadalot pakārtotos saistības citām kredītiestādēm (AS "Citadele banka", AS "Reverta") 827, 830, 837, 849, 888, 889

- tās maksātnespējas process 848, 878, 979

Kriminālatbildība.....271

- tās pamats..... 255, 264, 268
- sk. arī: Noziedzīgs nodarījums, Tiesību norma: krimināltiesību norma

Kriminālprocess

- iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesiskas vai nepamatotas rīcības dēļ nodarītā nemantiskā kaitējuma vai zaudējumu atlīdzināšana – sk. Kaitējums

L

Labklājība

- personas
tās aizsardzība un veicināšana – sk. Sociālā palīdzība
- sabiedrības (iedzīvotāju)
jēdziens "sabiedrības labklājība" 305

<i>līdzsvara ar valsts ekonomiskajām iespējām nodrošināšana</i>	37, 664
<i>tās aizsardzība un veicināšana</i>	206, 207
<i>tās aizsardzība un veicināšana, nosakot pamattiesību ierobežojumus</i> – sk. Leģitīms mērķis: tiesību ierobežojumu	

Latvijas valsts

– demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – sk. Demokrātiska valsts	
– tās attīstība – sk. Valsts: tās ilgtspējīga attīstība	
– tās attīstības plānošanas dokumenti	612, 615, 616, 658, 748, 753, 766, 769, 786, 808, 812, 816
<i>ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam</i>	609, 615, 616, 657, 748, 808, 809, 958
<i>nacionālās attīstības plāns</i>	609, 612, 657, 665, 808
– tās izveidošanas mērķis.....	206, 395, 664, 957
– tās konstitucionālā (nacionālā) identitāte.....	637, 638
<i>nacionālas valsts princips</i>	442, 637
<i>tās aizsardzība</i>	423, 429, 441–443, 449, 622, 636–639
– tās konstitucionālo identitāti veidojošas vērtības; sk. arī: Konstitucionālās vērtības.....	638
<i>ģimene un kristīgās vērtības</i>	622, 623, 630, 631, 636–639
– tās okupācijas seku novēršana	
<i>ierobežojot krievu valodas lietošanu augstākajā izglītībā; sk. arī: Augstskola, Izglītība: augstākā izglītība</i>	449, 450, 453
<i>tiesiskās sistēmas transformācija un pārmaiņas juridiskajā kultūrā</i>	406
– tās piederība Eiropas kultūrtelpai.....	442, 447, 448, 451, 630, 638
– tās pienākumi – sk. Eiropas Savienība: tās dalībvalsts, Valsts: tās pienākumi	
– tiesību sistēma	
<i>ES tiesības kā to neatņemamam sastāvdaļa</i>	395, 436
<i>pienākums nodrošināt tās harmoniju ar ES tiesībām</i>	432, 436, 448
– valsts valoda – sk. Valsts valoda	

Leģitīms mērķis

– atšķirīgas attieksmes	
<i>bērnu interešu aizsardzība</i>	503
<i>sabiedrības labklājības aizsardzība</i>	503–506
– likumdevēja izraudzīto līdzekļu tā sasniegšanai izvērtēšana	
<i>alternatīvu (saudzējošāku, personas tiesības mazāk ierobežojošu) līdzekļu izvērtēšana</i>	235–238, 310–313, 315–319, 400–404, 445–451, 875–880, 915–920, 958–962

<i>alternatīvu (saudzējošāku) līdzekļu izvērtēšana absolūtā aizlieguma gadījumā</i>	186, 189, 211–216, 351–355, 542–555
<i>līdzekļi, kas nav atzīstami par alternatīviem vai saudzējošākiem</i>	236, 446, 447, 451
<i>likumdevēja pienākums izvēlēties personas tiesības mazāk ierobežojošu (saudzējošāku) līdzekli.....</i>	554, 556
<i>Satversmes tiesas kompetence.....</i>	235, 354, 447, 554, 876, 916, 959
<i>saudzējošāki līdzekļi</i>	235, 238, 309, 350, 353, 402, 551, 558, 875, 916, 958
<i>tiesību normas (ierobežojumu) samērīguma ar leģitīmo mērķi izvērtēšana</i>	208–216, 234–238, 306–319, 348–355, 397–403, 405–408, 444–448, 451–456, 540, 541, 871–887, 914–922, 956–967
<i>to atzīšana par leģitīmajam mērķim atbilstošiem (piemērotiem)</i>	209, 210, 234, 235, 313, 349, 397, 400, 540, 541, 875, 914, 915, 958
<i>to atzīšana par leģitīmajam mērķim neatbilstošiem.....</i>	319, 397, 551
– tiesību ierobežojumu	
<i>bērnu tiesību aizsardzība</i>	522, 523, 526, 538–541, 558, 562
<i>citū cilvēku (personu) tiesību aizsardzība</i>	221, 223, 233, 283, 305–307, 309, 313, 319, 416, 418, 441, 444, 505, 540, 623, 891, 899, 901, 902, 912–915
<i>demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība</i>	188, 189, 206, 208, 233, 396, 397, 400, 420, 441, 444, 834, 869, 893, 895, 896, 898, 902, 912–914, 920–922
<i>ģimeņu aizsardzība no nelietderīgas līdzekļu tērēšanas finansiāli grūtos apstākļos.....</i>	275, 276, 283, 304–308, 311, 316
<i>jaunu noziedzīgu nodarījumu iespējamības novēršana</i>	226
<i>nacionālās identitātes aizsardzība</i>	423, 429, 441–443
<i>sabiedrības drošības aizsardzība</i>	220, 221, 223, 233, 234, 330, 332, 333, 336, 339, 347–349, 892, 894–899, 901, 902, 912–915, 920–922
<i>sabiedrības labklājības aizsardzība</i>	186, 187, 191, 192, 195, 196, 206, 208, 209, 283, 305–307, 309, 311, 313, 319, 386, 387, 395–397, 400, 420, 505, 829, 834, 837, 840, 869, 871, 891, 895, 896, 898, 899, 902, 912, 936, 937, 939, 940, 942, 943, 947, 955, 956, 959
<i>sabiedrības veselības aizsardzība</i>	285, 313

<i>sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšana</i>	936–938, 941–950, 955–959, 961, 965
<i>tā norādīšanas un pamatošanas pienākums</i>	206, 233, 304, 347, 394, 538, 869, 912
<i>tikumības aizsardzība</i>	206, 347, 558, 891, 912, 955
<i>valsts budžeta līdzekļu nodrošināšana</i>	390
<i>valsts un pašvaldības budžeta līdzekļu taupīšana</i>	936, 942, 955, 962
<i>valsts valodas aizsardzība</i>	415, 416, 418, 423, 424, 427–429, 441, 443
– vienādas attieksmes	132

Likumdevējs

– likumdevēja (parlamenta) virsvadības princips	
<i>būtiskuma teorija</i>	63, 67, 80, 82, 92, 613
– parlamentārās autonomijas princips	362
– racionāla likumdevēja princips	191, 657, 669, 840, 867
– tā gribas izteikums (nodoms)	199, 283, 303, 409
– tā kompetence	
<i>cilvēktiesību un pamattiesību nodrošināšanas jomā</i>	63
<i>izvēlēties piemērotāko līdzekli legītimā mērķa</i>	
<i>sasniegšanai</i>	554
<i>nosakot tiesisko aizsardzību un atbalstu viendzimuma</i>	
<i>partneriem (tiesneša atsevišķās domas)</i>	493–498
<i>valsts budžeta pieņemšanā – sk. Valsts budžets:</i>	
<i>tā sagatavošana un pieņemšana</i>	
– tā mērķis	
<i>Satversmes un starptautisko cilvēktiesību</i>	
<i>normu harmonijas nodrošināšana</i>	230, 265, 292, 433, 539, 638, 645, 863
– tā pienākumi	
<i>aizsargāt bērna intereses iespējami labākajā veidā</i>	109, 547, 548, 559
<i>aizsargāt un nodrošināt cilvēka cieņu</i>	47, 76
<i>formulējot krimināltiesību normas</i>	251, 254
<i>ģimenes tiesību aizsardzības jomā – sk. Ģimene</i>	
<i>grozīt esošo tiesisko regulējumu atbilstoši mainīgajiem</i>	
<i>dzīves apstākļiem un pārmaiņām tiesiskajās attiecībās</i>	859, 884
<i>harmoniskas sabiedrības veidošanās veicināšana</i>	895, 896
<i>ierobežojot pamattiesības</i>	263, 536, 554, 556, 868, 911
<i>ierobežojot pamattiesības ārkārtējās situācijas</i>	
<i>laikā; sk. arī: Ārkārtējā situācija</i>	276, 280, 284, 315–317
<i>ievērot atpakaļejošā spēka aizlieguma principu</i>	365, 366

<i>ievērot labas likumdošanas principu</i>	143, 145, 146, 151, 153, 156, 162–165, 186, 204, 205, 211, 246, 249, 275, 276, 279, 295, 296, 346, 347, 351, 363, 380, 394, 421, 441, 536, 538, 542, 567, 568, 582, 586–588, 601, 657, 659, 662, 674, 676, 681–683, 686, 687, 690, 692, 693, 695, 697, 779–783, 828, 840, 865–867, 911, 925, 930, 953, 954
<i>ievērot paša pieņemtos likumus</i>	656, 657, 674
<i>ievērot samērīguma principu</i>	135, 156, 315, 316, 587
<i>ievērot taisnīguma principu, nosakot pārejas periodu</i>	
<i>jaunu prasību ieviešanai</i>	378, 382
<i>ievērot tiesiskās vienlīdzības principu</i>	18, 113, 128, 132, 134, 135
<i>īstenojot administratīvi teritoriālo reformu</i>	618, 752, 812, 814, 815
<i>izvērtēt kolīzijas starp vairākiem vispārējiem</i>	
<i>tiesību principiem</i>	268
<i>izvērtēt pieņemto tiesību normu ietekmi uz</i>	
<i>pastāvošajām tiesiskajām attiecībām</i>	376, 884, 885
<i>nepieņemt savstarpēji pretrunīgus likumus</i>	657, 674
<i>nodrošināt Latvijas tiesību sistēmas harmoniju</i>	
<i>ar ES tiesībām</i>	432, 436, 448
<i>nodrošināt tiesību sistēmas iekšējo saskaņotību</i>	
<i>un harmoniju</i>	674
<i>nodrošināt viendzimuma partneru ģimeņu</i>	
<i>juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību</i>	
<i>un atbalstu</i>	471, 477, 479–487, 489, 490
<i>nosakot absolūtu aizliegumu</i>	186–188, 190–192, 205, 206, 211–216, 346, 542, 543, 546, 909, 910, 930
<i>pamatot absolūta aizlieguma nepieciešamību</i>	186, 187, 211, 213, 351, 352, 362, 528, 542, 543, 892, 900, 924–926, 929, 930
<i>pamatot likuma pieņemšanu</i>	301
<i>pašam izlemt sabiedrībai un valstij svarīgākos</i>	
<i>jautājumus</i>	482, 483, 489, 490, 499, 583
<i>pieņemot procesuālos likumus</i>	17, 20, 24, 122, 132
<i>pieņemot valsts budžetu; sk. arī: Valsts budžets: tā</i>	
<i>sagatavošana un pieņemšana</i>	395, 657, 658, 664, 670, 671, 673, 674
<i>paredzēt saudzējoša pāreju uz jaunu tiesisko</i>	
<i>regulējumu</i>	376, 381
<i>respektēt personas izvēles brīvību</i>	317
<i>savlaicīgi un pienācīgi informēt un iesaistīt sabiedrību</i>	
<i>likumdošanas procesā</i>	162

<i>sociālās palīdzības nodrošināšanas jomā</i>	62
<i>sociālo tiesību īstenošanas jomā</i>	76, 510, 511
<i>tiesību saņemt vecuma pensiju vismaz minimālā</i>	
<i>apmērā nodrošināšanas jomā</i>	63–67, 80, 82, 92
<i>tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas jomā</i>	20
<i>veicināt sabiedrības uzticēšanos valstij un tiesībām</i> 162, 206, 407, 375, 587,	
867, 895, 896, 912, 930	
<i>veidojot sociālās drošības sistēmu</i>	47, 48
– tā novērtējuma brīvība	584, 613
– tā rīcības brīvība (un tās robežas)	
<i>administratīvi teritoriālās reformas jomā</i>	568, 572, 573, 581,
582, 584, 607	
<i>nosakot ģimenes attiecību tiesisko regulējumu</i>	479
<i>nosakot likuma normu spēkā stāšanās laiku</i>	832
<i>nosakot pārejas periodu jaunu prasību ieviešanai</i>	322, 380
<i>nosakot pensiju sistēmas tiesisko regulējumu</i>	69, 95
<i>nosakot sodu politiku nodokļu jomā</i>	399, 400
<i>nosakot sodus par nodarījumiem</i>	245, 246, 264
<i>nosakot tiesību uz īpašumu ierobežojumus</i>	423, 955
<i>nosakot tiesisko attiecību regulējumu valsts dienestā</i> 910, 911, 926, 928–	
930, 932, 933	
<i>nosakot tiesu iestāžu kompetenci un instanču</i>	
<i>skaitu dažādu kategoriju lietu izskatīšanai</i>	20
<i>nosakot valodas prasības augstskolām</i>	417
<i>nosakot valsts nodevas atmaksas termiņu un</i>	
<i>tā notecējuma aprēķināšanu</i>	134
<i>noteikt izņēmumus no absolūtā aizlieguma</i>	215, 352, 554
<i>noteikt prasības attiecībā uz konkrētu</i>	
<i>profesionālo darbību</i>	189, 330, 345, 523, 532, 906
<i>noteikt prekluzīvu termiņu</i>	370
<i>realizējot nodokļu politiku</i>	464, 466, 469
<i>sociālās drošības sistēmas izveidē</i>	48
<i>sociālo tiesību īstenošanas jomā</i>	29, 62, 76, 89, 117, 513, 514
– tā tiesības	
<i>delegēt tiesību normu izstrādāšanu Ministru</i>	
<i>kabinetam vai citām institūcijām</i>	482, 483
<i>grozīt tiesisko regulējumu</i>	259, 321, 376, 418, 454,
841, 848, 884, 885	
<i>ierobežot personas tiesības uz īpašumu</i>	275, 283, 293, 295, 298–300,
393, 423, 438, 476, 862, 952, 954, 955	

<i>tiesību normās ietvert absolūto aizliegumu;</i>	
sk. arī: Absolūts aizliegums.....	213, 215, 351, 352, 546, 930, 931
<i>noteikt izņēmumus no vispārīgā principa.....</i>	24
<i>pieņemt normas ar tūlītēju spēku</i>	376, 832, 884

Likumdošana

– labas likumdošanas princips	156, 162, 163, 205, 211, 587, 867, 930
<i>Ministru kabineta pienākums to ievērot.....</i>	471
<i>tā ievērošana, īstenojot administratīvi teritoriālo reformu</i>	567, 568, 582, 586–588, 601, 779–783
<i>tā ievērošanas pienākums</i>	205, 380
<i>tā ievērošanas pienākums, ierobežojot pamattiesības</i>	204, 346, 363, 394, 421, 441, 536, 865, 868, 911, 953, 954
<i>tā ievērošanas pienākums, nosakot absolūtu aizliegumu</i>	347, 354, 538, 542
<i>tā ievērošanas pienākums, sagatavojot un pieņemot valsts budžetu</i>	657, 659, 662, 674, 676
– likumdošanas funkcija	858, 859
– likumdošanas process	
<i>ārkārtējās situācijas laikā</i>	300–302
<i>ieinteresēto personu līdzdalība</i>	301
<i>varas dalīšanas principa ievērošana</i>	554, 827, 856, 858

Likums

– ārkārtējās situācijas laikā pieņemts (Covid-19 pandēmijas laikā); sk. arī: Ārkārtējā situācija, Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldība.....	273–328
<i>personas tiesību ierobežošana, nenosakot pārejas periodu</i>	321, 322
<i>tā pieņemšanas kārtības izvērtēšana</i>	294–304
– atpakaļvērsta spēka	
<i>ārkārtējā situācijā pieņemta likuma</i>	275, 283, 302, 303
<i>pieļaujamība publiskajās tiesībās</i>	265
– likuma virsvadības princips	18, 50, 128, 292, 643, 887
– likumprojekti; sk. arī Citu avotu rādītāju	
<i>Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma projekts</i>	565–571, 578, 582, 589, 593–598, 601, 602, 604–607, 612, 613, 616, 617, 681–684, 687–689, 691–698, 702–704, 706–714, 716, 718–752, 754, 756, 757, 761–763, 766, 772, 777–786, 790–793, 795–801, 803–809, 812–815, 818, 819
<i>Apsardzes darbības likuma projekts</i>	346, 347, 351
<i>Komercdarbības atbalsta kontroles likuma projekts</i>	870, 876

<i>Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā</i>	
<i>nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma projekts</i>	368, 379, 380
<i>Latviešu vēsturisko zemju likuma projekts</i>	749, 821
<i>par grozījumiem Augstskolu likumā</i>	454, 455
<i>par grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā</i>	537, 543
<i>par grozījumiem Ceļu satiksmes likumā</i>	953
<i>par grozījumiem Civilprocesa likumā</i>	15, 121, 127, 131, 132
<i>par grozījumiem Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un</i>	
<i>ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām</i>	
<i>dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā</i>	893, 912
<i>par grozījumiem Komerccarbības atbalsta kontroles</i>	
<i>likumā</i>	866, 868–870, 877
<i>par grozījumiem Krimināllikumā</i>	242, 245, 246, 248,
	253, 258, 259, 269
<i>par grozījumiem likumā "Par valsts pensijām"</i>	60
<i>par grozījumiem Publiskas personas kapitāla daļu un</i>	
<i>kapitālsabiedrību pārvaldības likumā</i>	205
<i>par grozījumiem Satversmē</i>	638
<i>Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas</i>	
<i>un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19</i>	
<i>izplatību likuma projekts</i>	275, 295, 300, 301, 303
<i>par valsts budžetu</i>	60, 655, 659, 662, 663, 667–675
<i>Pašvaldību likuma projekts</i>	617, 772, 820
<i>Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu</i>	
<i>pārvaldības likuma projekts</i>	207, 211–213
<i>Rīgas domes atļaišanas likuma projekts</i>	143–149, 151, 155, 161,
	163–165, 168, 170, 177
<i>to anotācijas</i>	60, 64, 70, 121, 127, 131, 143, 148, 161,
	164, 168, 170, 177, 178, 180, 207, 211, 258,
	275, 351, 379, 454, 455, 568, 582, 606, 607, 613, 638,
	666, 668, 669, 693–695, 754, 780, 783, 808,
	868, 870, 877, 945, 953
<i>Veselības aprūpes finansēšanas likuma projekts</i>	666
– likumprojekts	
<i>tā anotācijas informatīvā nozīme</i>	168
– pamatlikums – sk. Satversme	
– pienācīgas kārtības ievērošana, to pieņemot	233, 304, 346, 394, 441,
	538, 647, 866, 869, 912, 954
<i>pienācīgas kārtības neievērošana</i>	216
<i>tā izvērtēšana</i>	162, 204–216, 232, 233, 346, 347, 393,
	394, 536–538, 646, 647, 865–869,
	911, 912, 953, 954

<i>tā izvērtēšana attiecībā uz ārkārtējā situācijā</i>	
<i>pieņemtu likumu</i>	294–304
<i>tā izvērtēšanas kritēriji</i>	204, 232, 294, 346, 393, 394, 441, 536, 865, 911, 953
– tā mērķis	
<i>Ceļu satiksmes likuma</i>	944
<i>Fiskālās disciplīnas likuma</i>	665
<i>Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma</i>	
<i>vieta pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta</i>	
<i>pakāpēm dienesta gaitas likuma</i>	904, 913
<i>Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma</i>	207
<i>likuma "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās</i>	
<i>kvalifikācijas atzīšanu"</i>	348
<i>likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas</i>	
<i>pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību"</i>	305
<i>Rīgas domes atļaušanas likuma</i>	174
– tā pārejas noteikumi	55, 70, 71, 142, 171, 194, 241, 302, 564, 608, 618, 679, 680, 699, 752, 753, 755, 763, 771–773, 777, 781, 786, 802, 803, 807, 808, 810, 811, 814, 821, 826, 827, 832, 842, 888
<i>pienākums ievērot labas likumdošanas principu</i>	
<i>to noteikšanā</i>	380
<i>tajos Ministru kabinetam noteiktā uzdevuma,</i>	
<i>(sagatavojot likumprojektu par valsts budžetu,</i>	
<i>paredzēt finansējumu veselības aprūpes darbinieku</i>	
<i>darba samaksas paaugstināšanai), izpildes izvērtēšana</i>	655–676
<i>to apstrīdēšana</i>	241–249, 364–367
<i>to atzīšana par Satversmei neatbilstošiem</i>	271, 272, 382–384
<i>to satversmības izvērtēšana</i>	261–271, 374–383
<i>to tiesiskā daba</i>	322, 380
– sk. arī: Valsts budžets: valsts budžeta likums un Tiesību aktu rādītāju	

M

Mantošana

– likumiskā	475, 488, 490, 491, 494, 496
<i>Civillikuma regulējuma atzīšana par neatbilstošu</i>	
<i>mūsdienu izpratnei par ģimeni un radniecību</i>	
<i>(tiesneša atsevišķās domas)</i>	490, 491
– mantinieku šķiras (grupas)	474, 475, 488
– tiesības mantot	
<i>atkarībā no personas attiecībām ar mantojuma atstājēju</i>	467, 475, 482

<i>laulātā tiesības</i>	494
<i>mantojuma atstājēja viendzimuma partnera tiesības</i>	472, 475, 476, 496, 497
Minimālo ienākumu līmenis (nabadzības riska sliekšnis)	
– garantēto minimālo ienākumu līmenis (GMI līmenis)	78
– tā noteikšana	
<i>ES dalībvalstīs</i>	29, 33
Eurostat noteiktais	69
<i>konceptija</i>	33, 39, 79
<i>metodoloģija</i>	33, 69, 70, 73, 93
Ministrija	
– Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija	
<i>ministra tiesības apturēt pašvaldības saistošos noteikumus</i>	159, 167
<i>tās informatīvais ziņojums par administratīvi teritoriālās reformas izvērtējumu</i>	609
<i>tās konsultācijas ar pašvaldību iedzīvotājiem un domi par administratīvi teritoriālo reformu;</i> sk. arī: Administratīvi teritoriālā reforma.....	566, 569–571, 573–575, 577, 578, 580, 589–593, 585, 592–600, 681–694, 697–699, 701–745, 777–786, 790–805, 819
Ministru kabinets	
– normatīvo aktu izdošana	
<i>likumdevēja pilnvarojuma apjoms (robežas)</i>	482, 483, 487–490
<i>pieņēmums ievērot labas likumdošanas principu</i>	471
<i>tiesības tos izdot</i>	468, 482, 483, 488, 489, 499
– noteikumi; sk. arī Tiesību aktu rādītāju	
<i>to atzīšana par atbilstošiem likumdevēja izveidotajai normatīvo aktu sistēmai (tiesneša atsevišķās domas)</i>	487–490
<i>to atzīšana par Satversmei neatbilstošiem</i>	485, 486
<i>to projekta anotācija; sk. arī Citu avotu rādītāju</i>	64, 71, 75
<i>to satversmības izvērtēšana</i>	474–485
– tā kompetence	
<i>ārkārtējās situācija laikā</i>	275, 295–298, 323
<i>nodrošinot valsts pienākumu izpildi ģimenes aizsardzības jomā</i>	482–484
<i>nosakot ģimenes ekonomiskās un sociālās aizsardzības un atbalsta tiesisko regulējumu</i>	483–486, 489, 490
<i>tiesības noteikt par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā maksājamās valsts nodevas apmēru un samaksas kārtību</i>	468, 474, 487–489, 499

- valsts budžeta likuma projekta sagatavošanā* – sk. Valsts budžets: tā sagatavošana un pieņemšana
- vecuma pensijas aprēķināšanas un piešķiršanas jomā* 27, 58, 59, 64, 68, 72
- tā pienākumi
- izstrādājot konkrēto normatīvo regulējumu, ievērot samērīguma principu* 500, 587
- izstrādājot konkrēto normatīvo regulējumu, nodrošināt tā atbilstību likumdevēja izveidotai normatīvo aktu sistēmai* 488
- pašvaldības prettiesiskas rīcības gadījumā* 174
- sagatavojot valsts budžeta likumprojektu* 655, 658–660, 662–664, 666–671, 673, 675
- saskaņot ar pašvaldībām jautājumus un likumprojektus, kas skar to intereses* 163
- tā viedoklis Satversmes tiesā izskatāmajā lietā 32–34, 145, 146, 466–469, 571, 572, 623, 624

N

Nekustamais īpašums – sk. Īpašums

Nevainīguma prezumpcija (princips)

- kriminālatbildību noteicošas tiesību normas skaidrība un paredzamība
- tiesību normas atbilstības tam izvērtēšana kopsakarā ar tiesībām zināt savas tiesības (Satversmes 90. p.)* 251–261
- tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu* 261, 272
- personai labvēlīga noteikuma atpakaļejoša spēka principa piemērošana krimināltiesībās
- likuma pārejas noteikuma satversmības izvērtēšana kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem (Satversmes 1. p.)* 261–271
- tiesību normas atzīšana par Satversmei neatbilstošu* 271, 272
- tās nostiprinājums
- Satversmē (92. p. 2. teikums)* 251, 263, 264

Nodokļi

- administratīvā atbildība par nodokļu pārkāpumiem
- administratīvā soda piemērošanas kārtība* 387
- atbildība par saimnieciskās darbības veikšanu, neregistrējoties kā nodokļu maksātājam, nodokļu deklarācijas un citu nodokļu administrācijas pieprasīto dokumentu neiesniegšanu 385–410
- nodokļu administrācijas tiesības samazināt soda naudas apmēru netipiskos gadījumos* 386, 388, 391, 402

<i>pārkāpumu nošķiršana</i>	390, 391, 397
<i>soda naudas apmēra aprēķināšana, pamatojoties uz nodokļa audita rezultātiem</i>	386, 488, 389, 402–404
<i>soda naudas apmērs (noteikts ar apstrīdēto tiesību normu)</i>	385
<i>sodas naudas mērķis</i>	386, 387, 389, 390, 394, 395, 398
<i>samērīguma principa ievērošanas pienākums, piemērojot sodu</i>	386, 388–391, 400, 409
<i>tiesību normas atzišana par Satversmei atbilstošu, ciktāl tā paredz soda naudas piemērošanu par dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpumu</i>	408, 410
<i>tiesību normas atzišana par Satversmei neatbilstošu, ciktāl tā paredz soda naudas piemērošanu par reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu</i>	403, 408–410
<i>tiesību normas satversmības izvērtēšana</i>	392–408
<i>tiesību uz individuālu pārkāpuma izvērtēšanu un soda naudas apmēra individualizāciju nodrošināšana</i>	386–390, 400–404, 409
– <i>nodokļu administrēšana (kontrolē)</i>	
<i>efektīva nodokļu iekasēšanas sistēma</i>	388, 389, 396, 405, 469
<i>nodokļu administrācijas kompetence, aprēķinot maksājamā nodokļa apmēru</i>	399, 402
<i>principa "konsultē vispirms" piemērošana</i>	389, 402
<i>Vadlīnijas nodokļu saistību neizpildes riska pārvaldībai (OECD)</i>	401
<i>vienošānās līguma par nodokļu uzrēķinu noslēgšana</i>	389, 402
– <i>nodokļu audits (revīzija)</i>	403
– <i>nodokļu maksātājs</i>	
<i>grāmatvedības kārtošanas pienākums</i>	403, 404
<i>nodokļu maksāšanas kultūra Latvijā</i>	405–407
<i>sadarbošanās pienākums</i>	387, 390, 391, 399
<i>uzņēmēju iesaistīšanās ēnu ekonomikā</i>	407
– <i>nodokļu pārkāpumi</i>	
<i>dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpums</i>	390, 391, 398, 399, 403, 404
<i>reģistrēšanās pienākuma pārkāpums</i>	390, 391, 397, 398, 401
– <i>nodokļu reforma</i>	406
– <i>nodokļu sankciju sistēma</i>	389, 405
– <i>to maksāšanas pienākums</i>	395, 399, 406, 407
– <i>to mērķis</i>	395

Normatīvie tiesību akti

– *ārējie*

Ministru kabineta tiesības tos izdot – sk. Ministru kabinets: normatīvo aktu izdošana

- to grozīšana; sk. arī: Tiesību principi: tiesiskās palāvības princips
pārejas perioda noteikšana 321
tiesības.....321
- sk. arī: Likums, Ministru kabinets, Pašvaldība: tās saistošie
 noteikumi un Tiesību aktu rādītāju

Notiesātais

- ar brīvības atņemšanu notiesātā tiesības
pamattiesības (tikties ar ģimenes locekli)
mazāk ierobežojoši līdzekļi..... 235–238
pamattiesību ierobežošanas pieļaujamība 227, 230, 231
pamattiesību saglabāšana 229, 230
tiesības satikties ar radniekiem un citām personām
(īslaicīgas un ilglaicīgas satikšanās) 221, 232
tiesības sazināties ar citu notiesāto, sarakstoties,
komunicējot pa telefonu vai izmantojot citus saziņas
veidus..... 222, 230
tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību 229, 230, 236
tiesības veidot un uzturēt attiecības ar ģimenes
locekļiem 220, 222, 225, 230–232
- ar brīvības atņemšanu notiesātais
aizliegums viņam satikties ar apcietinātām personām un
personām, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē 219, 226
aizliegums viņam satikties ar ģimenes locekli (māti),
kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē 219–239
brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka tiesības
aizliegt viņam tikties ar konkrētu personu drošības
apsvērumu dēļ 219, 221, 224, 235, 236
tiesību normas, kas aizliedz viņam tikties ar ģimenes
locekli, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē,
atzīšana par Satversmei neatbilstošu 238, 239
tiesību normas, kas aizliedz viņam tikties ar ģimenes
locekli, kas izcieš sodu citā brīvības atņemšanas iestādē
un saņēmis atļauju īslaicīgi to atstāt, satversmības
izvērtēšana 229–238
- notiesāto resocializācija 214, 221–223, 225, 233, 236, 549, 901
attiecību ar ģimeni uzturēšana 231, 237
resocializācijas politika 220, 231
tās īstenošanas kārtība 239
tās mērķis 237, 238
- viņa tiesības
to ierobežošana pēc soda izciešanas – sk. Sodāmība

Noziedzīgs nodarījums	919, 921
– ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu saistīts	521, 533, 543–545
<i>bērna tiesību aizsardzība</i> – sk. Vardarbība: bērna aizsardzības pret vardarbību nodrošināšana	
<i>valsts pienākums veikt preventīvus pasākumus to novēršanai</i>	527, 529, 539–541, 547–551, 561, 562
– ieroču un munīcijas aprites (glabāšanas, nēsāšanas, pārvadāšanas vai pārsūtīšanas) noteikumu pārkāpšana, tos nozaudējot vai radot iespēju citai personai tos iegūt	240–272
<i>judikatūras un tiesu prakses nozīme kriminālbildību regulējošas normas skaidrības un paredzamības izvērtēšanai</i>	242–244, 256, 257
<i>kriminālbildības pamats</i>	255, 257, 259
<i>kriminālbildības un administratīvās atbildības nošķiršana</i>	241, 242, 245–247, 254, 257–259
<i>kriminālbildību regulējošas normas atbilstība skaidrības un paredzamības prasībām</i>	241, 242, 244–248, 250–257, 259–261
<i>kriminālbildību regulējošas normas atbilstības skaidrības paredzamības prasībām izvērtēšana</i>	251–261
<i>kriminālbildību regulējošas normas atzīšana par Satversmei atbilstošu</i>	261, 272
<i>labvēlīgākas tiesību normas atpakaļejoša spēka neattiecināšana uz jau veiktiem noziedzīgiem nodarījumiem (ar grozījumu likuma pārejas noteikumiem)</i>	241, 242, 244–249, 251, 261–272
<i>noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses obligātās pazīmes</i>	241, 243, 247, 255, 257
<i>noziedzīgā nodarījuma pabeigšanas brīdis</i>	247, 248
<i>noziedzīgā nodarījuma sastāva grozīšana</i>	241, 247, 258, 260, 262, 268
<i>noziedzīgā nodarījuma subjektīvā puse</i>	257
<i>noziedzīgā nodarījuma subjekts</i>	243, 247
<i>pārejas noteikuma, kas neparedz labvēlīgākas tiesību normas atpakaļejošu spēku, atzīšana par Satversmei neatbilstošu</i>	271, 272
– noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību	533–535, 543–545, 552
<i>tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu ierobežošana sodītām personām</i> – sk. Sodāmība	
– noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību	240, 246

- noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas novēršana
ieviešot sodīto personu resocializācijas un probācijas sistēmu 214, 546
- noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija un klasifikācija 213, 912
personas rīcības atbilstības noziedzīgā nodarījuma
sastāva pazīmēm konstatēšana 260
tīša un aiz neuzmanības nodarīta nodarījuma nošķiršana 908, 919
- tā dekriminalizācija (nodarījuma atzīšana par
 krimināli nesodāmu) 195, 196, 242, 249, 262, 263, 267–272
- sk. arī: Sodāmība

P

Pabalsts

- bērna kopšanas (sociālais)
tā mērķis 101, 107, 110, 111, 515
tiesības to saņemt 97, 506–508, 517
- bezdarbnieka pabalsts (sociālās apdrošināšanas) 512
tiesības to saņemt 502, 504, 506, 507, 512, 513, 516
- ienākumus aizvietojoša (atvietojoša) pabalsta apmērs 69, 70, 93
- sociālais – sk. Sociālais pabalsts, Valsts sociālā
 nodrošinājuma pabalsts
- sociālās palīdzības – sk. Sociālās palīdzības pabalsti
- ģimenēm saistībā ar bērna piedzimšanu 107, 108
maternitātes pabalsta izmaksa pārtraukšana, saņemot
bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu 98
salīdzināmu pabalstu izmaksas periods OECD dalībvalstīs 110
sievietes tiesības izvēlēties ģimenei izdevīgāko sociālā
atbalsta veidu (saņemt bērna kopšanas pabalstu un vecāku
pabalstu maternitātes pabalsta vietā) 99, 100, 115
tiesības saņemt bērna kopšanas pabalstu un vecāku
pabalstu līdz bērna konkrētam (hronoloģiskam)
vecumam (atbilstība vienlīdzības principam un
bērna vislabāko interešu prioritātes principam) 98–101, 107–110,
 115, 117, 118, 508, 517
tiesības saņemt maternitātes pabalstu 98, 106, 107, 109,
 111, 114, 115, 117
vecāku tiesības izvēlēties saņemt vecāku pabalstu
līdz bērna 1 gada vai līdz 1,5 gada vecumam 97, 104
vienāda bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta
saņemšanas perioda noteikšana neatkarīgi no bērna
piedzimšanas laika (vienādi par priekšlaikus dzimušu
bērnu un ārsta prognozētajā laikā dzimušu bērnu) 97–118

- vecāku (sociālās apdrošināšanas)
 - tā apmērs* 99, 108
 - tā mērķis*.....101, 107, 110, 111, 515
 - tiesības to saņemt* 98, 99, 101, 107–110, 117, 506–508, 517
- sk. arī: Sociālā apdrošināšana

Pakārtotās saistības..... 860, 880

- to īpašais raksturs 834, 843–845, 880, 881
 - tiesību atprasīt aizdevumu kredītiestādei*
 - pirms termiņa ierobežošana* 824, 838, 842, 860, 879
- to izpilde kredītiestādes reorganizācijas gadījumā 848
- to izpildes ierobežošana komercsabiedrībā, kas saņēmusi valsts atbalstu.....823–889
 - atbalstam piešķirtā finansējuma izmantošanas*
 - to izpildei nepieļaušana* 838, 839, 845, 846, 853, 870, 873, 883, 886
 - likumdevēja noteikto ierobežojumu spēks*
 - laikā* 826, 832, 833, 846–848, 884, 886
 - likvidācijas vai maksātnespējas gadījumā* .824, 826, 834–840, 842, 844, 845, 847–849, 855, 856, 860, 861, 864, 870, 874, 875, 877, 879–881, 886
 - principa "neviens kreditors nav sliktāks par citu"*
 - ievērošana* 829, 830, 852, 855, 876–878
 - sloga sadales principa ievērošana*.....826, 827, 829–832, 835–841, 845, 846, 849–851, 854, 855, 870–878, 886–888
 - tās kreditoru prasījuma tiesības uz procentu un aizdevuma pamatsummas samaksu*.....831, 833, 838, 839, 842, 844, 846, 853, 862, 864, 865
 - tās kreditoru prasījuma tiesību atsavināšanas un ierobežošanas uz nenoteiktu laiku nošķiršana* 864, 865
 - tās kreditoru prasījumu apmierināšanas secība*
 - kreditoru hierarhijā*..... 833, 837–839, 841, 842, 844, 845, 848, 850, 860, 878–881
 - tās kreditoru tiesības mazāk ierobežojošu līdzekļu*
 - izvērtēšana* 829, 830, 835, 838, 841, 875–880

Pamatbrīvības

- domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvība
 - nostiprinājums Satversmē (99. p.)*.....640
 - starptautiskā līguma (Stambulas konvencijas) atbilstības*
 - tām izvērtēšana* 640, 641
 - valsts un baznīcas šķirtība* 625, 630, 640
 - vecāku tiesības uz savu bērnu izglītošanu atbilstoši*
 - savai reliģiskajai vai filozofiskajai pārliecībai*.....623, 624, 626, 651, 653

Pamatnorma (Latvijas valsts).....47, 156, 263, 290, 375,
395, 638, 652, 882

– sk. arī: Demokrātiska valsts: demokrātiska tiesiska
valsts kā pamatnorma

Pamattiesības

– mazākumtautību tiesības uz savas valodas, etniskās un
kultūras savdabības saglabāšanu un attīstību (Satversmes 114. p.).....450
– tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši savām
spējām un kvalifikācijai

jēdziena "brīvi izvēlēties" izpratne 202, 203, 345

jēdziena "nodarbošanās" izpratne 202, 460, 531, 906, 907

likumdevēja tiesības noteikt prasības attiecībā

uz konkrētu profesionālo darbību 189, 330, 345, 523,
532, 906, 907, 919

nostiprinājums Satversmē (106. p.)..... 202, 204, 344, 345, 531, 532, 906

tiesības izvēlēties kandidēt uz konkrētu amatu 204

tiesības izvēlēties vairākas nodarbošanās.....204

tiesības saglabāt esošo nodarbošanos.....345, 531, 904, 906

tiesības tās ierobežot 204, 206, 330, 332,
345–347, 536, 538

tiesības tās ierobežot, ievērojot bērna vislabāko

interesu prioritātes principu 544, 547–549

tiesības turpināt izvēlēto nodarbošanos nākotnē 531, 906

tiesību kandidēt uz valdes un padomes locekļa amatu

publiskas personas kapitālsabiedrībā ierobežošana

personām, kas sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma

izdarīšanu; sk. arī: Kapitālsabiedrība..... 185–218

tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana 202–216, 344–355,
531–555

tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana kopsakarā

ar tiesībām pildīt valsts dienestu (Satversmes 101. p.) 908–922

tiesību normas atbilstības tām izvērtēšanas kritēriji 204, 346, 536

tiesību normas atzišana par Satversmei atbilstošu 922

tiesību normas atzišana par Satversmei neatbilstošu 215–218, 355,
356, 555, 556

tiesību normas, kas aizliedz būt nodarbinātai saskarsmē

ar bērniem par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar

vardarbību vai tās piedraudējumu, sodītai personai,

atzišana par Satversmei atbilstošu (tiesneša atsevišķās domas).....557–562

tiesību veikt apsardzes darbību ierobežošana personai,

kurai diagnosticēta alkohola atkarība; sk. arī:

Apsardzes darbība 329–363

<i>to attiecināšana uz kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu</i>	191, 196, 202
<i>to ierobežošana, nosakot privātām augstskolām valodas prasības studiju programmu īstenošanai (tiesneša atsevišķās domas)</i>	459–461
<i>to ierobežošana par noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām – sk. Sodāmība</i>	
<i>valsts pienākumi to nodrošināšanā</i>	532, 906
– tiesības dzīvot labvēlīgā vidē	147, 170, 174
– tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā un pildīt valsts dienestu; sk. arī: Dienests, Pašvaldība	
<i>nostiprinājums Satversmē (101. p.)</i>	156, 157, 176, 586, 905, 906
<i>iedzīvotāju tiesības piedalīties pašvaldības darbā – sk. Aptauja, Pašvaldība: tās iedzīvotāji</i>	
<i>pašvaldības kompetence uzklaut tās iedzīvotāju viedokli par tās administratīvās teritorijas robežu izmaiņām</i>	575, 590–592, 595, 597, 727, 795
<i>pilsona tiesības piedalīties politiskajos procesos</i>	617
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana kopsakarā ar pašvaldības, labas likumdošanas un tiesiskuma principiem un Eiropas vietējo pašvaldību hartas normām</i>	586–618, 789–821
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana kopsakarā ar tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos (Satversmes 106. p.)</i>	908–922
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana kopsakarā ar tiesiskuma un pašvaldības principu (Satversmes 1. p.)</i>	157–174
<i>tiesību normas atzišana par Satversmei atbilstošu</i>	174, 175, 618, 619, 922
<i>tiesību normas atzišana par Satversmei neatbilstošu</i>	615, 619
<i>tiesību normas, kas paredz aizliegumu pildīt valsts dienestu par tišiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām atzišana par Satversmei neatbilstošu (tiesneša atsevišķās domas)</i>	930, 931
<i>tiesību pildīt valsts dienestu (Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē vai Ieslodzījuma vietu pārvaldē) ierobežošana par tišiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītām personām</i>	890–933
<i>tiesību pildīt valsts dienestu saturs</i>	905
<i>to īstenošana likumā paredzētajā veidā</i>	145, 176
– tiesības uz aizsardzību pret spīdzināšanu, cietsirdīgu un pazemojošu izturēšanos	
<i>nostiprinājums Satversmē (95. p.)</i>	645
– tiesības uz dzīvību	
<i>nostiprinājums Satversmē (93. p.)</i>	645

– tiesības uz īpašumu – sk. Tiesības uz īpašumu	
– tiesības uz izglītību – sk. Izglītība	
– tiesības uz laulības, ģimenes, vecāku un bērnu tiesību aizsardzību;	
sk. arī: Bērns, Ģimene, Vecāki	
<i>jēdziena "ģimene", "ģimenes dzīve" un "laulība"</i>	
<i>izpratne</i>	464, 466, 467, 470–473, 494–496, 624, 625, 642
<i>nostiprinājums Satversmē (110. p.)</i>	104–106, 118, 464, 476–482, 538, 625, 642, 643
<i>Satversmē nostiprināto tiesību uz ģimenes aizsardzību</i>	
<i>kopsakarā ar cilvēka cieņas principu un personas</i>	
<i>tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību</i>	
<i>attiecināšana uz viendzimuma partneru ģimenēm</i>	478–480
<i>starptautiskā līguma (Stambulas konvencijas) atbilstības</i>	
<i>tām izvērtēšana</i>	642, 643
<i>tiesības uz ģimenes aizsardzību ģimenes locekļa</i>	
<i>nāves gadījumā</i>	482
<i>tiesību normas, kas noteic valsts nodevas apmēru par</i>	
<i>nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā,</i>	
<i>atbilstības valsts pienākumam aizsargāt un atbalstīt</i>	
<i>ģimeni un tā izpildi attiecībā uz viendzimuma partneru</i>	
<i>ģimeni izvērtēšana</i>	474–486
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšanas kritēriji</i>	106
<i>tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu</i>	118
<i>tiesību normas atzīšana par Satversmei neatbilstošu</i>	484–486
<i>tiesību normas, kas noteic valsts nodevas piemērošanu</i>	
<i>par nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā,</i>	
<i>atzīšana par Satversmei atbilstošu attiecībā uz mantojuma</i>	
<i>atstājēja tā paša dzimuma partneri (tiesnešu atsevišķās</i>	
<i>domas)</i>	487–500
<i>tiesību normas, kas paredz bērnu kopšanas pabalsta un</i>	
<i>vecāku pabalsta izmaksas ilgumu, atbilstības valsts</i>	
<i>pienākumam izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības</i>	
<i>sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves</i>	
<i>gados, izvērtēšana</i>	104–118
<i>tiesību uz ģimenes aizsardzību ierobežošana mantojuma</i>	
<i>atstājēja tā paša dzimuma partnerim, piemērojot valsts</i>	
<i>nodevu par nekustamā īpašuma nostiprināšanu</i>	
<i>zemesgrāmatā</i>	462–486
<i>valsts rīcības brīvība lemt par tiesību slēgt</i>	
<i>laulību piešķiršanu viendzimuma partneriem</i>	464, 465, 467, 470, 478, 495

valsts rīcības brīvības robežas attiecība uz viendzimuma partneru ģimenes juridisko atzišanu, aizsardzību un atbalstu	465, 469, 471, 479, 481, 485, 489, 490, 495–498
– tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību	
jēdziena "privātā dzīve" tvērums	229
nostiprinājums Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (8. p.)	230
nostiprinājums Satversmē (96. p.)	229, 467, 478, 480
tiesības dibināt un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem	229, 231
tiesības veidot kopdzīvi ar jebkuru citu personu, neslēdzot laulību	467, 478, 480
tiesības veidot un uzturēt attiecības ar ģimenes locekļiem	220, 222, 232
tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana	229–238
tiesību normas atbilstības tām izvērtēšanas kritēriji	232
tiesību normas atzīšana par Satversmei neatbilstošu	238, 239
to ierobežošana ar brīvības atņemšanu notiesātajam, aizliedzot viņam tikties ar apcietinātām personām un personām, kuras izcieš sodu citās brīvības atņemšanas iestādēs; sk. arī: Notiesātais	219–239
to ierobežošanas pieļaujamība	232
to nodrošināšana ar brīvības atņemšanu notiesātajam	229, 230, 236
– tiesības uz sociālo nodrošinājumu; sk. arī: Pensija, Sociālā drošība, Sociālās tiesības, Sociālais pabalsts, Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts	
cilvēka cieņai atbilstoša dzīves līmeņa nodrošināšana – sk. Cilvēka cieņa	
kā sociāli atbildīgas valsts principa satura elements	29
nostiprinājums Satversmē (109. p.)	29, 33, 48, 49, 52–54, 57, 61, 66, 84, 510–513
tiesības uz efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālās aizsardzības sistēmu	513
tiesības uz sociālo aizsardzību	50, 95, 509
tiesības uz sociālo apdrošināšanu – sk. Sociālā apdrošināšana	
tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā	29, 35, 64, 65, 75, 76, 89
tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā bezdarba gadījumā	503, 504, 510–513, 515, 519
tiesības uz sociālo palīdzību – sk. arī: Sociālā palīdzība; Sociālās palīdzības pabalsti	

<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana</i>	
<i>kopsakarā ar sociāli atbildīgas valsts, tiesiskās</i>	
<i>vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principiem</i>	45–80
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana</i>	
<i>kopsakarā ar tiesiskās vienlīdzības principu</i>	509–519
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšanas kritēriji</i>	510, 511
<i>tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu</i>	519
<i>tiesību normas atzīšana par Satversmei neatbilstošu</i>	80–83
<i>to nodrošināšana</i>	52
<i>valsts pienākumi to nodrošināšanā</i>	29, 30, 47–49, 62, 84, 513, 514
– tiesības uz taisnīgu (kompetentu) tiesu – sk. Taisnīga tiesa	
– tiesības uz veselības aizsardzību; sk. arī: Veselība	
<i>nostiprinājums Satversmē (111. p.)</i>	645
– tiesības zināt savas tiesības	
<i>jēdziena “tiesības” izpratne</i>	252
<i>nostiprinājums Satversmē (90. p.)</i>	251
<i>tiesības tikt informētam par savām tiesībām un</i>	
<i>pienākumiem</i>	253
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana</i>	
<i>kopsakarā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu (Satversmes 92. p.)</i>	251–261
<i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšanas kritēriji</i>	253
<i>tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu</i>	261, 272
– to būtība	47
– to aizsardzība; sk. arī: Sūdzība: konstitucionālā	
<i>citu cilvēku tiesību – sk. Legitīms mērķis: tiesību ierobežojumu</i>	
<i>likumdevēja pienākumi – sk. Likumdevējs: tā pienākumi</i>	
<i>valsts pienākuma nostiprinājums Satversmē (89. p.)</i>	49, 230, 265, 292, 433, 538, 539, 863
<i>valsts pienākumi personu veselības un labklājības</i>	
<i>apdraudējuma gadījumā</i>	301, 302
– to ierobežojums (aizskārums)	
<i>absolūts (vispārējs) aizliegums; sk. arī:</i>	
<i>Absolūts aizliegums</i>	186–192, 195, 196, 205, 206, 210–216, 349, 350, 541
<i>ārkārtējās situācijas laikā; sk. arī: Ārkārtējā</i>	
<i>situācija</i>	283, 284, 297, 299–302
<i>attaisnojams (pieļaujams); sk. arī: Legitīms</i>	
<i>mērķis</i>	206, 233, 304, 347, 394, 441, 538, 547, 869, 912, 954, 955
<i>nepieciešams</i>	235, 309, 350, 875, 958
<i>noteikts ar likumu</i>	232, 233, 304, 394, 441, 866, 869, 912, 954

<i>noteikts ar likumu, kas nav pieņemts pienācīgā kārtībā.....</i>	215, 216, 346, 347
<i>pienākums to norādīt un pamatot tā mērķi (Satversmes tiesas procesā).....</i>	206, 233, 304, 347, 394, 538, 869, 912
<i>piesardzības principa ievērošana</i>	284, 301, 315, 539, 549, 553
<i>tā konstatēšana</i>	346, 435, 534, 536, 908, 909
<i>tā konstatēšanas priekšnoteikumi.....</i>	856
<i>tā konstitucionalitātes (satversmības) izvērtēšanas kritēriji (tests).....</i>	911
<i>tā samērīguma izvērtēšana – sk. Tiesību principi: samērīguma princips</i>	
<i>tā satversmības izvērtēšanas metodoloģija</i>	363, 923, 925, 926
<i>tā satversmības izvērtēšanas metodoloģija absolūta aizlieguma gadījumā</i>	188, 893, 362, 363, 923–932
<i>tiesības ierobežot (Satversmes 116. p.)</i>	206, 347, 538, 954
<i>tiesību normas saprotamība un paredzamība</i>	205, 251, 347, 394
<i>vienotas metodoloģijas piemērošanas nepieciešamība, atsakoties no "absolūtā aizlieguma" koncepta (tiesneša atsevišķās domas)</i>	932, 933
– to interpretācija – sk. Tiesību normu tulkošana	
– to subjekts	
<i>pašvaldības neatzišana par tādu</i>	813
Pašvaldība	157, 158
– dome	158
<i>tās kompetence</i>	158
<i>tās kompetence noskaidrot iedzīvotāju viedokli administratīvi teritoriālās reformas laikā.....</i>	575, 590–592, 595, 597, 727, 795
<i>tās statuss.....</i>	176
– domes atlaišana	
<i>domes nelikumīgas rīcības un normatīvajos aktos noteiktās autonomās funkcijas atkritumu apsaimniekošanas jomā nepildīšanas dēļ (Rīgas domes atlaišana)</i>	141–184
<i>kā galējais pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis.....</i>	143–145, 159, 164, 165, 172, 174, 177, 183, 184
<i>labas likumdošanas principa un pašvaldības principa ievērošana</i>	143, 145, 146, 149, 151, 153, 156, 159, 162, 163, 165
<i>likuma normas, kas to pamato, atzīšana par Satversmei atbilstošu</i>	174, 175

<i>likuma normas, kas to pamato (domes nelikumīga rīcība un autonomās funkcijas nepildīšana), satversmības izvērtēšana</i>	157–174
<i>likumprojekta iesniegšanas tiesības</i>	159, 160, 162–164, 174, 177
<i>likums par domes atlaišanu kā tiesību piemērošanas akts</i>	152, 153, 182
<i>nepamatota un nesamērīga (tiesneša atsevišķas domas)</i>	176–184
<i>nepieļaujama politisku apsvērumu dēļ (tiesneša atsevišķas domas)</i>	179, 183
<i>nepieļaujama, ja pārkāpumu pieļāvuši iepriekšējā sasaukuma dome</i>	142, 167
<i>normatīvo aktu pārkāpuma, ar kuru tā pamatota, izvērtēšana</i>	166–172
<i>pašvaldības viedokļa uzklausīšana</i>	163, 164
<i>procesuālās kārtības ievērošanas izvērtēšana</i>	162–166
<i>Saeimas tiesības</i>	153, 159, 160, 176, 177
<i>samērīguma principa ievērošana</i>	143, 156, 181
<i>Satversmes tiesas kompetence, izvērtējot tās satversmību</i>	153, 160
<i>starptautisko tiesību regulējums</i>	152
<i>tās nepieciešamības (likuma normas satversmības) izvērtēšana</i>	162, 172–174, 183, 184
<i>tās nepieciešamības izvērtēšanas metodoloģija</i>	162, 183
<i>tiesības (atlaišanas tiesiskie pamati un procesuālā kārtība)</i>	142–146, 152, 154, 155, 159, 160, 167, 168, 176, 177, 179, 182
<i>tiesības pārkāpuma atkārtotības gadījumā</i>	142, 143, 146, 147, 153, 160, 161, 166–170, 172–174, 182, 184
<i>ultima ratio pasākums</i>	159
<i>valsts varas dalīšanas principa ievērošana</i>	159
– Eiropas vietējo pašvaldību harta	152, 157, 173
<i>tās paskaidrojošais ziņojums</i>	574, 585, 590
<i>tiesību normu atbilstības tai apstrīdēšana</i>	564–567, 569–574, 580, 681–694, 777–782
<i>tiesību normu atbilstības tai izvērtēšana kopsakarā ar Satversmes normām (attiecībā uz konsultēšanās pienākumu lēmumu pieņemšanas procesā par jautājumiem, kas tieši attiecas uz pašvaldību)</i>	588–618, 700–745, 789–821
<i>tiesību normu atbilstības tajā nostiprinātajam subsidiaritātes principam izvērtēšana</i>	584–586, 699, 700, 788, 789
– pašvaldības princips (Satversmes 1. un 101. p.)	143, 149, 153, 156, 157, 159, 164, 167, 176, 565, 585–587, 590, 592, 681–687, 689–695, 697, 779, 781, 782, 802

– subsidiaritātes princips	172, 173, 565, 567, 570, 572, 573, 578, 584–586, 608, 681, 682, 684, 685, 687, 689, 691, 693, 695, 697, 699, 778, 788, 789
<i>centralizācijas aspekts un koncentrācijas aspekts</i>	578
– tās autonomās funkcijas (kompetence)	158
<i>palīdzība dzīvokļa jautājumu risināšanā</i>	78
<i>sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšana</i>	936, 937, 958
<i>sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšana;</i> <i>sk. arī: Atkritumu apsaimniekošana</i>	141, 142, 144–146, 148, 150, 151, 154, 161, 168, 170, 171, 174, 177, 178, 183
<i>sociālās palīdzības sniegšana trūcīgajām un maznodrošinātām personām</i>	78
<i>to pildīšana atbilstoši tiesiskuma principam</i>	170
– tās darbība	
<i>jautājumu, kas skar visu pašvaldību intereses, saskaņošana ar Ministru kabinetu</i>	163
– tās darbības tiesiskuma uzraudzība	158, 159, 177
<i>ārkārtējās situācijas izsludināšana vides aizsardzības nolūkā ar Ministru kabineta rīkojumu (Rīgas pašvaldībai nespējot nodrošināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nepārtrauktību)</i>	142, 144, 146–151, 154, 168–170, 173, 178, 180
<i>atbilstošākā pēckontroles līdzekļa piemērošana</i>	173, 183
<i>Konkurences padomes lēmums par pagaidu noregulējumu (apturot domes noslēgtā koncesijas līguma par atkritumu apsaimniekošanu darbību)</i>	142, 144, 148, 149, 168, 169, 180
<i>parlamentārā kontrole</i>	160, 182
<i>pēckontroles līdzekļi</i>	158, 159, 167
<i>pieļautā pārkāpuma izvērtēšana, ņemot vērā attiecīgo jomu un pašvaldības autonomo funkciju</i>	170, 174
<i>tās īstenošana pēckontroles veidā</i>	151, 152
<i>valsts institūciju bezdarbība un atšķirīga attieksme pret pašvaldībām, tām pieļaujot pārkāpumus sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšanā (tiesneša atsevišķas domas)</i>	179, 180
<i>valsts institūciju pienākums novērst pašvaldības prettiesisku rīcību</i>	174
<i>Valsts kontroles kompetence</i>	149
<i>Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas un ministra kompetence</i>	149, 158, 159, 167

- tās iedzīvotāji
 - viņu viedokļa par pašvaldības administratīvi teritoriālo reformu noskaidrošana* – sk. Aptauja
 - viņu līdzdalības tiesību nodrošināšana*..... 567, 582, 584, 586, 607, 617, 618, 684, 688, 690, 692, 747, 771–773, 779, 806, 820, 821
 - viņu viedokļa noskaidrošanas formas (veidi)* 592
- tās ievēlēšana 157, 176
 - tiesību nostiprinājums Satversmē (101. p.)* 586
- tās ilgtspējīga attīstība 957
- tās izveidošanas mērķis 567
- tās lēmums; sk. arī Tiesību aktu rādītāju
 - par administratīvi teritoriālo reformu*. 593, 596, 701, 702, 706, 707, 709, 712, 713, 715, 718, 719, 721, 722, 724, 726–728, 730, 733, 734, 736, 739, 740, 743, 783, 784, 791, 792, 799, 801
 - par iedzīvotāju aptaujas organizēšanu* 592, 715, 739, 742, 778, 791
- tās pienākumi
 - iedzīvotāju labklājības nodrošināšana*..... 957
 - ievērot demokrātijas un labas pārvaldības principu* 152
 - ievērot labas ticības principu un savstarpējas cieņas principu attiecībās ar valdību* 174
 - izpildīt Satversmes tiesas spriedumu* 174
 - nodrošināt iedzīvotāju padomes un līdzdalības budžeta izveidošanu* 820, 772
 - padotība likumam un tiesībām* 173, 183
 - sniegt sociālo palīdzību iedzīvotājiem*
 - pamatvajadzību nodrošināšanai* 77, 78
 - tās rīcībā esošo finanšu līdzekļu izlietošanā* 957
- tās pieteikums Satversmes tiesai 564–567, 680–695, 777–782
- tās rīcības brīvība
 - īstenojot savas autonomās funkcijas* 141, 142, 170, 576
- tās saistošie noteikumi; sk. arī Tiesību aktu rādītāju
 - pienākums tos izdot (atkritumu apsaimniekošanas jomā)* 143, 148, 149, 152, 161, 169, 171, 178, 179
 - vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra tiesības tos apturēt*..... 159, 167
- tās statuss un vieta valsts pārvaldē 157, 158, 611, 813
 - padotība Ministru kabineta* 611
 - pašvaldības pastāvēšanas institucionālais un funkcionālais aspekts*..... 157, 586, 587

- tās teritorija (administratīvā)
 - likumdevēja tiesības to noteikt vai grozīt tās robežas (neatkarīgi no pašvaldības viedokļa) 568, 570, 572, 587, 590, 600, 695, 783–785*
 - pienākums konsultēties ar pašvaldību pirms tās robežu grozīšanas 588, 591*
 - tās izmaiņas, īstenojot administratīvi teritoriālo reformu – sk. Administratīvi teritoriālā reforma*
- tās tiesības
 - tiesības iepazīties ar tās teritorijas robežu izmaiņu projektu 590*
 - tiesības tikt uzklausītai augstākās varas līmenī (konsultēšanās pienākums; Hartas 4. un 5. p.) 588*
 - tiesību tikt uzklausītai ierobežošana 594*
- tās viedoklis Satversmes tiesā izskatāmajā lietā 942, 943

Pensija

- pensiju sistēma..... 35, 40, 42, 53–55, 60, 62, 71
 - līdzdarbības princips 41, 55, 57–59, 86*
 - pašfinansēšanās princips 39, 40*
 - tās ilgtspējas nodrošināšana 32, 33, 38, 39, 54, 94*
 - tās līmeņi 56*
 - tās mērķis 66*
 - tās reforma 40, 55, 57*
- vecuma pensija 34, 48, 53, 54, 63, 95
 - minimālās pensijas atzīšana par sociālās apdrošināšanas atbalsta pasākumu (tiesneša atsevišķās domas) 87–90*
 - minimālās pensijas divējādā daba 59, 60, 87*
 - minimālās pensijas funkcijas 60, 61, 63, 84*
 - minimālās pensijas mērķis..... 35, 63–66, 69, 75, 84, 88, 89*
 - tās mērķis 32, 34, 40, 53, 57, 61, 63, 65–69, 84, 86, 88*
 - tās piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība 34, 55, 68*
 - tiesības to saņemt 34, 53, 54*
 - tiesības to saņemt personām, kas nav veikušas iemaksas sociālās apdrošināšanas sistēmā vai veikušas tās nelielā apmērā 58*
 - tiesības to saņemt vismaz minimālā apmērā 29, 30, 34–36, 54, 59, 62, 65, 88, 90*
 - valsts pienākuma nodrošināt personai tiesības uz vecuma pensiju vismaz minimālā apmērā izpildes izvērtēšana..... 61–80*
- vecuma pensijas apmērs
 - Satversmei un starptautiskajiem standartiem atbilstošs 30, 33, 73, 74, 76, 92*

<i>starptautiskajiem standartiem neatbilstošs (Eiropas Sociālo lietu komitejas ziņojums par Latviju)</i>	70
<i>tā aprēķināšana personām ar darba stāžu līdz 1996. gadam (līdz pensiju reformai).....</i>	31, 35, 37, 41, 42, 55, 57, 59
<i>tā noteikšana politiskās vienošanās ceļā.....</i>	32, 67
- vecuma pensijas minimālais apmērs	
<i>likumdevēja kompetence, to nosakot</i>	63-67, 80
<i>nepietiekams personas pamatvajadzību apmierināšanai (cilvēka cieņas principam un sociāli atbildīgas valsts principam neatbilstošs)</i>	29-34, 36, 45, 46, 62, 66, 79, 80
<i>noteikts atbilstoši valsts ekonomiskajai situācijai (budžeta iespējām).....</i>	27, 31-33, 36, 37, 39, 42, 58, 61, 62, 71-75, 84, 86, 93
<i>pamatotas un argumentētas metodes tā noteikšanai nepieciešamība.....</i>	30, 35-37, 42, 63, 64, 67-75, 80, 88, 92-96
<i>tā aprēķina bāze.....</i>	27, 45, 58, 72
<i>tā aprēķina bāze personām ar invaliditāti kopš bērnības</i>	27, 46, 58, 60, 72
<i>tā aprēķina bāzes noteikšana</i>	27, 31, 58, 64, 65, 67, 72
<i>tā aprēķina bāzes pārskatīšana atbilstoši valsts budžeta iespējām (valsts pienākums)</i>	27, 29, 34, 58, 72
<i>tā atbilstības cilvēka cieņas principam izvērtēšana kopsakarā ar citiem personām pieejamiem sociālās drošības pasākumiem.....</i>	34, 41, 63, 66, 69, 72, 75-77, 79-81, 94, 95
<i>tā atzīšana par Satversmei atbilstošu (tiesneša atsevišķās domas).....</i>	96
<i>tā noteikšana atbilstoši minimālā apmēra aprēķina bāzei (piemērojot koeficientu atkarībā no personas apdrošināšanas stāža).....</i>	27, 28, 30, 32, 34, 37, 44-96
<i>tā noteikšana atkarībā no uzkrātā apdrošināšanas stāža un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra (līdz 31.12.2019.).....</i>	26, 27, 34, 38, 44-96
<i>tā palielināšanas iespēju izvērtēšana, ņemot vērā tās ietekmi uz sociālo budžetu un personu motivāciju veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas</i>	38-40, 60, 94, 96
<i>tā regulāras pārskatīšanas pienākums.....</i>	29, 31, 32, 36, 37, 86
<i>taisnīguma principa ievērošana tā noteikšanā</i>	38, 54, 90
<i>tiesību normu, kas noteic tā aprēķināšanas kārtību, apstrīdēšana.....</i>	28-32, 45-47

<i>tiesību normu, kas noteic tā aprēķināšanas kārtību, atzīšana par Satversmei neatbilstošām</i>	80-83
<i>tiesību normu, kas noteic tā aprēķināšanas kārtību, satversmības izvērtēšana</i>	47-80, 90
<i>valsts pienākums tā noteikšanā ievērot valsts speciālā pensiju budžeta iespējas un principus (tiesneša atsevišķās domas)</i>	92-94

Persona

- ārstniecības – sk. Ārstniecība: ārstniecības persona
- atšķirīgos apstākļos esošā
 - azartspēļu organizētāji un izložu organizētāji vai citi komersanti* 325-327
 - darbaņēmēji, kuri atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un kopj bērnu no 1,5 gada līdz 8 gadu vecumam, un darbaņēmēji, kuri kopj bērnu, kas nav sasniedzis 1,5 gada vecumu un saņem bērna kopšanas pabalstu vai vecāku pabalstu* 507, 509, 518, 519
 - komercsabiedrības, kas saņēmusi valsts atbalstu, pakārtoto saistību kreditori ar atšķirīgu subordinētā aizdevuma mērķi* 889
 - minimālās vecuma pensijas saņēmēji un citi vecuma pensijas saņēmēji un citas sabiedrības grupas (tiesneša atsevišķās domas)* 96
 - personas, kas iesniedz prasības pieteikumu, un personas, kas iesniedz apelācijas sūdzību* 14, 17, 22, 24
 - prasītāji civillietās, kurās izbeigta tiesvedība, ja lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pirms likumā noteiktā (3 gadu) termiņa beigām, un prasītāji civillietās, kurās izbeigta tiesvedība uz tā paša pamata pēc likumā noteiktā termiņa beigām* 130
 - tādas personas noskaidrošana* 129, 130
 - vienāda attieksme pret viņu – sk. Vienlīdzīga attieksme*
- iestādei īpaši pakļauta
 - notiesātais – sk. Notiesātais*
- īpaši aizsargājamai sociālai grupai piederīga
 - pensionāri* 51, 67
- nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauta
 - minimālās vecuma pensijas saņēmēji* 31, 38, 40, 65, 66, 67, 79
 - nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars (Latvijā)* 38, 79
- publiska (publisko tiesību juridiskā persona)
 - procesuālās ekonomijas principa ievērošana to savstarpējās attiecībās* 164, 597

- vienādos un salīdzināmos apstākļos esoša
atšķirīga attieksme pret viņu – sk. *Atšķirīga attieksme*
personu grupas vienojošas pazīmes
noskaidrošana 19–22, 113, 324, 325, 516, 644, 888
tādas personas noskaidrošana 19–24, 113–116, 129, 139,
140, 516–519, 644–646, 888, 889
vīrieši un sievietes, kam ir tiesības uz aizsardzību
no vardarbības 646
visas ģimenes ar bērnu līdz 1,5 gadu vecumam 116
visas personas, kurām tiesības slēgt laulību 468, 472
visi prasītāji civillietās, kurās tiesvedība izbeigta,
ja lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai (tiesneša
atsevišķās domas) 140
visi sociāli apdrošināti vecāki, kuriem ir bērns līdz
2 gadu vecumam neatkarīgi no bērna piedzimšanas
laika (ārsta prognozētajā laikā vai priekšlaikus) 100, 102, 114,
116–118

Pieteikums (Satversmes tiesai)

- pašvaldības 564–567, 680–695, 777–782
- Saeimas deputātu 141–143, 414–416, 621–623
pienākums pamatot tiesību normas
neatbilstību Satversmei 654
- tiesas
Administratīvās apgabaltiesas 329, 330
administratīvās tiesas tiesības to iesniegt 43
Senāta (Augstākās tiesas) 28, 29, 502–504, 521, 522, 935, 936
vispārējās jurisdikcijas tiesu 12, 13
pienākums to iesniegt 859
- tiesībsarga 30–32, 463–466, 656, 657
- sk. arī: Sūdzība: konstitucionālā

Polīcija

- dienests policijā 906, 907, 913
amatpersonu pienākumi un tiesības 913, 915, 918–920
prasības dienestam Valsts policijā 894–897, 900, 902,
905, 907, 910, 914, 915, 919, 920
tiesību dienēt ierobežošana – sk. *Dienests: Iekšlietu*
ministrijas sistēmas iestādē vai Ieslodzījuma vietu pārvaldē
- Valsts policijas statuss 906, 917
tās uzdevumi un pilnvaras 894, 897, 902, 913–915, 917, 918

R

Rīcības brīvība

- likumdevēja – sk. Likumdevējs: tā rīcības brīvība
- pašvaldības – sk. Pašvaldība: tās rīcības brīvība
- Saeimas – sk. Saeima: tās rīcības brīvība
- valsts; sk. arī: Valsts: tās tiesības
 - azartspēļu un izložu regulēšanas jomā* 310
 - bērnu tiesību aizsardzības jomā*.....539
 - īstenojot nodokļu politiku* 464, 466, 469, 470
 - izglītības sistēmas veidošanā*.....652
 - sociālo tiesību īstenošanas jomā* 29, 33, 36, 48, 61, 84,
86, 89, 107, 513, 514

S

Sabiedrība

- demokrātiska – sk. Demokrātija, Demokrātiska valsts
- sabiedrības labums (ieguvums)
 - lielāks par indivīda tiesībām un interesēm
nodarīto kaitējumu (zaudējumiem)* 321, 323, 456, 887, 922
 - mazāks par indivīda tiesībām un interesēm
nodarīto kaitējumu (zaudējumiem)* 187, 966
 - pamattiesību ierobežojuma atbilstības
tam izvērtēšana* 320, 880–887, 920–922
 - tā konkretizēšana* 584
- tās ilgtspējas veicināšana 470, 478
- tās intereses un vajadzības – sk. Intereses
- tās labklājība – sk. Labklājība
- tās uzticēšanās valstij un tiesībām veicināšana 162, 188, 189, 206, 587,
895–898, 911–915,
919–922, 929, 930

Saeima

- Saeimas kārtības rullis.....132, 153, 162, 163, 166, 205, 243,
253, 300, 301, 347, 538, 662, 675,
682, 780, 867, 912, 954
- tā ievērošana, pieņemot likumu attālināti
(platformā e-Saeima)* 566, 569, 571, 583, 600–606
- tā pieņemšana* 603
- Saeimas sēde 603
 - atklātības princips* 603–605, 660, 745, 805
 - Saeimas Prezidija lēmums par attālinātām sēdēm*.....604

<i>sēdes stenogrammas</i>	165, 301, 304, 537, 598, 604–606, 638, 666, 672–674, 704, 708, 711, 714, 718, 720, 723, 726, 729, 732, 735, 738, 742, 745, 749, 757, 762, 763, 766, 794, 797, 803, 804, 806, 807, 813–815, 819, 869
<i>tās noturēšanas vieta un veids</i>	603
<i>tiesības to noturēt attālināti</i>	569, 581–583, 600, 601, 603–606, 745, 805
– tās budžeta tiesības	664
– tās darbība	
<i>parlamenta suverenitātes (autonomijas)</i>	
<i>princips</i>	166, 362, 581, 602, 603
<i>rīcības brīvība, īstenojot likumdošanas tiesības</i>	303, 581
<i>rīcības brīvība, izlemjot sava darba organizācijas</i>	
<i>jautājumus</i>	166, 602
– tās deputāts	
<i>viņa pieteikums Satversmes tiesai</i>	141–143, 414–416, 621–623
– tās komisijas	166, 601
<i>Administratīvi teritoriālās reformas komisija</i>	568, 569, 571, 601, 602, 681, 696, 745, 783, 805
<i>ministrijas parlamentārā sekretāra tiesības vadīt</i>	
<i>par likumprojektu atbildīgo komisiju</i>	569, 578, 583, 601, 602, 745, 805
<i>par likumprojektu atbildīgās komisijas kompetence</i>	166, 570, 601
<i>proporcionalitātes princips</i>	567, 583, 602
<i>specializācijas princips</i>	166
<i>to sēžu materiāli – sk. Citu avotu rādītāju</i>	
<i>vienādas pārstāvības princips</i>	569, 602, 745, 805
– tās kompetence	
<i>ārkārtējās situācijas laikā</i>	284, 297, 298
<i>īstenojot administratīvi teritoriālo reformu</i>	565, 568, 572, 573, 581–584, 587, 600, 607, 613, 695, 746, 774, 783–785
<i>noteikt par likumprojektu atbildīgo komisiju</i>	568, 583, 601, 602, 783, 805
<i>pieņemot valsts budžetu</i>	395, 658–660, 662, 664, 671, 674, 675
<i>tiesības atlaist pašvaldības domi</i>	153, 159, 160, 176, 177
<i>tiesības izveidot speciālas komisijas</i>	601, 745, 805
<i>tiesības pašai noteikt savu iekšējo darba kārtību</i>	
<i>(parlamentārās autonomijas princips)</i>	362, 603, 675
<i>tiesības pieņemt likumu par jebkuru jautājumu</i>	
<i>(virstiesība)</i>	298
– tās likumdošanas tiesības – sk. Likumdevējs, Likumdošana	

- tās lēmums
par administratīvi teritoriālās reformas turpināšanu 566, 569–571, 607,
 608, 695, 747, 783, 805
- tās pienākumi
likumdošanas procesā; sk. arī: Likumdevējs, Likumdošana 164–166
- tās rīcības brīvība
īstenojot likumdošanas tiesības..... 166, 303, 581, 600, 602, 607
lemjot par administratīvi teritoriālo reformu 573, 582
- tās viedoklis Satversmes tiesā izskatāmajā lietā 14, 15, 34, 35, 99, 100,
 121, 122, 144, 145, 187, 188, 221, 222,
 242–245, 282–285, 330–332, 366, 367,
 386, 387, 415, 417, 469–471, 504–506,
 522–524, 567–570, 658, 659, 695–697,
 782–785, 831–836, 894–897, 936–938
- 13. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 571

Satversme

- tajā ietvertie principi – sk. Tiesību principi
- tajā nostiprinātās konstitucionālās vērtības; sk. arī:
 Konstitucionālās vērtības
ģimenes un kristīgās vērtības 622, 623, 630, 631, 636–638
- tās ievads 29, 47, 206, 395, 441, 442, 582, 620, 622,
 623, 625, 630–632, 664, 957
starptautiskā līguma (Stambulas konvencijas) atbilstības
tajā minētajām vērtībām izvērtēšana 636–639
tā mērķis..... 638
- tās komentāri 51, 132, 166, 265, 308, 638
- tās vienotības princips..... 51, 478, 631, 907
- tiesību normas; sk. arī: Pamatbrīvības, Pamattiesības
pamattiesību normu saturs noskaidrošana 49, 105, 230, 265,
 292, 433, 863
to harmonijas ar starptautiskajām cilvēktiesību
normām nodrošināšana, konkretizējot to saturu 230, 265, 292, 433,
 539, 638, 645, 863
to interpretācija – sk. Tiesību normu tulkošana:
 Satversmes normu
to tieša piemērošana līdz jauna tiesiskā
regulējuma pieņemšanai 238, 355, 356, 409, 555, 967, 968
- sk. arī Tiesību aktu rādītāju

Satversmes tiesa

- prasījuma robežas
to paplašināšana 200–202

– tās iepriekšējā prakse un atziņas (judikatūra)	
<i>par absolūto aizliegumu</i>	206, 210, 215, 349, 557, 909, 924
<i>par atkritumu apsaimniekošanas līgumiem</i>	142, 144, 146–148, 151, 161, 168, 171, 172
<i>par atšķirīgas attieksmes pret salīdzināmām grupām pieļaujamību</i>	648
<i>par diskriminācijas aizlieguma principu</i>	50, 51
<i>par īpašuma sociālo funkciju</i>	962, 963
<i>par komerciālo risku</i>	881
<i>par krimināltiesību normas skaidrību un paredzamību</i>	250, 252
<i>par labas likumdošanas principu</i>	162, 205, 954
<i>par likumdevēja pienākumiem, ierobežojot pamattiesības</i>	205, 263, 347, 394
<i>par likumdevēja pienākumiem likumdošanas procesā</i>	867
<i>par likumdevēja pienākumiem sociālo tiesību jomā</i>	76
<i>par likumdevēja rīcības brīvību</i>	303
<i>par likumdevēja rīcības brīvību, nosakot dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību un pieņemot procesuālos likumus</i>	20, 24
<i>par nemantiskā kaitējuma un zaudējumu atlīdzināšana atšķirībām</i>	373
<i>par noziedzīga nodarījuma atkārtotas izdarīšanas risku sodītām personām</i>	549, 550
<i>par pakārtoto saistību izpildes ierobežošanu komercsabiedrībās, kas saņem valsts atbalstu</i>	852–854, 864, 866, 874, 877, 882, 883
<i>par pašvaldības darbību tiesiskumu</i>	157, 159, 164, 170
<i>par pašvaldības principu</i>	587
<i>par prasījuma tiesībām uz procentu saņemšanu</i>	864
<i>par privātās un ģimenes dzīves ierobežojumiem</i>	237
<i>par sabiedrības drošības aizsardzību kā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi</i>	233
<i>par sabiedrības interešu prioritāti pār tiesiskās paļāvības principu</i>	322
<i>par Satversmei atbilstošu tiesību normu piemērošanu</i>	859
<i>par Satversmes normā lietoto jēdzienu izpratni</i>	252
<i>par Satversmes tiesas pienākumiem, izskatot lietu, kas ierosināta pēc administratīvās tiesas pieteikuma</i>	355
<i>par Satversmes tiesas pienākumiem, nosakot brīdi, ar kuru tiesību norma zaudē spēku</i>	81, 135, 217, 271, 383, 408, 555, 967

<i>par Satversmes vienotības principu un tās normu interpretāciju</i>	51, 907
<i>par saudzējošāku līdzekli ierobežojuma legītimā mērķa sasniegšanai</i>	402, 551, 558, 916, 958
<i>par sociālā nodrošinājuma jēdzienu</i>	48
<i>par sociālā nodrošinājuma minimālo apmēru</i>	44, 69, 71, 72, 75
<i>par sociālajām tiesībām</i>	62, 510
<i>par sociālās palīdzības sistēmu</i>	85, 87, 90, 95
<i>par sociāli apdrošinātas personas tiesībām</i>	511
<i>par sodāmības dzēšanas vai noņemšanas sekām</i>	534, 909
<i>par studiju programmu īstenošanas valodu augstskolās</i>	446
<i>par taisnīguma principu</i>	966
<i>par tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu</i>	345, 531, 906
<i>par tiesībām uz īpašumu</i>	293, 393, 433, 862
<i>par tiesībām uz izglītību</i>	652
<i>par tiesībām uz pensiju</i>	61
<i>par tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību</i>	229
<i>par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu</i>	35, 36
<i>par tiesībām uz taisnīgu tiesu</i>	20, 857
<i>par tiesību normas atbilstības sociālajām tiesībām izvērtēšanas kritērijiem</i>	106, 510
<i>par tiesību normas atbilstības tiesībām uz īpašumu izvērtēšanu</i>	392, 435
<i>par tiesību normas atzīšanu par spēkā neesošu</i>	485, 555
<i>par tiesību normas interpretēšanu un piemērošanu</i>	954
<i>par tiesību normas satura izpratni</i>	127, 343, 374
<i>par tiesību normas satversmības izvērtēšanas pamatu</i>	124, 341
<i>par tiesību strādāt par pedagogu ierobežošanu sodītām personām</i>	535
<i>par tiesiskās vienlīdzības principu</i>	18, 20, 113, 134, 324, 644, 887
<i>par valdības un pašvaldības attiecībām</i>	174
<i>par valsts pārvaldes organizēšanu</i>	585
<i>par valsts pienākumiem ģimenes tiesību aizsardzības jomā</i>	105, 479, 517
<i>par valsts pienākumiem, izstrādājot valsts budžetu</i>	664, 674
<i>par valsts pienākumiem nodokļu jomā</i>	396, 400, 405
<i>par valsts pienākumiem, nodrošinot ikvienas (tostarp viendzimuma partneru) ģimenes aizsardzību</i>	471, 477–482, 484–486, 498
<i>par valsts pienākumiem un tiesībām sociālo tiesību jomā</i>	48, 62, 89, 107, 513
<i>par valsts varas īstenošanas efektivitāti</i>	297

<i>par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personām..</i>	22, 113, 116, 888
<i>par vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām.....</i>	132
<i>tās argumentu iepriekš izskatītā lietā izmantošana</i>	
<i>jaunas lietas izskatīšanā</i>	72
– tās kompetence	250, 660
<i>izvērtējot nepieciešamību vērsties EST ar lūgumu</i>	
<i>sniegt prejudiciālu nolēmumu</i>	854, 855
<i>izvērtējot likumdevēja novērtējuma brīvību</i>	584
<i>izvērtējot nodokļu un nodevu jomā pieņemtā</i>	
<i>regulējuma satversmību</i>	464, 470
<i>izvērtējot tiesību normas, kuras pieņemtas</i>	
<i>administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai</i>	568, 583, 584
<i>izvērtējot valsts budžeta likumu.....</i>	658, 660, 661
<i>konstatējot vismaz vienu personas tiesības mazāk</i>	
<i>ierobežojošu līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai</i>	354, 554
<i>konstitucionālās kontroles robežas.....</i>	82, 250
<i>konstitucionālās kontroles robežas, ja apstrīdēta konkrētā</i>	
<i>tiesvedības procesā piemērotās tiesību normas satversmība</i>	122
<i>konstitucionālās kontroles robežu noteikšana</i>	
<i>(izskatāmajā lietā).....</i>	155–157, 197–200, 226–229, 261–263, 292, 344, 373, 374, 391, 392, 435, 436, 473, 474, 509, 510, 529–531, 586–589, 636, 662, 663, 860–862, 887, 904–908, 948–951
<i>konstitucionālās kontroles robežu noteikšana, ja</i>	
<i>pieteicēja argumenti ir līdzīgi iepriekš izskatītā lietā</i>	700, 789, 790
<i>konstitucionālo kontroli ietekmējoši apstākļi</i>	264, 291, 376, 861
<i>pārbaudīt pamattiesības mazāk ierobežojošu</i>	
<i>(alternatīvu) līdzekļu esību</i>	235, 316, 876, 916, 959
<i>pārbaudīt pamattiesības mazāk ierobežojošu</i>	
<i>līdzekļu esību absolūtā aizlieguma gadījumā</i>	351, 542
<i>rīcības brīvība noteikt brīdi, no kura tiesību</i>	
<i>norma zaudē spēku</i>	456, 821, 931
<i>veicot abstraktu tiesību normu kontroli</i>	153, 431, 654
<i>veicot starptautiskā līgumu preventīvo kontroli</i>	633, 639, 646
<i>vērtējot ar pašvaldību darbību saistītus jautājumus</i>	160
<i>vērtējot politiskus lēmumus.....</i>	160
– tās lēmums – sk. Judikatūras un tiesu prakses rādītāju	
– tās pienākumi	
<i>atzīstot apstrīdēto tiesību normu par spēkā neesošu,</i>	
<i>nodrošināt tiesisko stabilitāti un noteiktību</i>	409, 773, 774
<i>izskatot konstitucionālo sūdzību</i>	198, 226, 262, 288, 373, 391, 904
<i>izskatot lietu, ievērot vienlīdzības principu</i>	226, 391

<i>izskatīt lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma</i>	43, 44, 46, 355, 529, 555, 949, 967
<i>izvērtējot absolūtā aizlieguma satversmību</i>	549, 929
<i>izvērtējot tiesību normas atbilstību vairākām</i>	
<i>Satversmes vai augstāka juridiska spēka tiesību normām</i>	47, 104, 127, 156, 263, 289, 292, 375, 474, 476, 510, 531, 588, 636, 662, 700, 789, 859, 905
<i>izvērtējot vairāku tiesību normu atbilstību vairākām</i>	
<i>Satversmes normām</i>	250, 288, 859
<i>nosakot brīdi, ar kuru apstrīdētā tiesību norma zaudē spēku</i>	271, 456, 457, 485, 773, 931
<i>nosakot brīdi, ar kuru apstrīdētā tiesību norma zaudē spēku, ja tā nepieciešama administratīvās lietas izskatīšanā</i>	81, 355, 967
<i>nosakot brīdi, ar kuru apstrīdētā tiesību norma zaudē spēku, ja tā nepieciešama civillietas izskatīšanā</i>	555, 556
<i>nosakot brīdi, ar kuru apstrīdētā tiesību norma zaudē spēku, novērst pamattiesību aizskārumu vai būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm</i>	80, 81, 135, 217, 383, 408, 555, 967
<i>nosakot brīdi, ar kuru zaudē spēku sociālo tiesību norma</i>	82
<i>pašai izvērtē, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi pamattiesību ierobežojuma mērķa sasniegšanai</i>	235, 447, 916, 929, 959
<i>precizējot lietas izskatīšanas robežas</i>	199, 373, 530, 949
<i>vērst likumdevēja uzmanību uz nepieciešamību nodrošināt tiesiskā regulējuma atbilstību sociāli atbildīgas valsts principam</i>	82
– <i>tās spriedums; sk. arī Judikatūras un tiesu prakses rādītāju</i>	
<i>tā likuma (vispārsaistošais) spēks</i>	171
<i>tā secinājumu tieša piemērošana līdz tiesiskā regulējuma pilnveidošanai</i>	135, 238, 239, 355, 356, 409, 555, 968
<i>valsts budžeta interešu ievērošana, nosakot tā spēku laikā</i>	81, 82
– <i>tās tiesības</i>	
<i>izskatīt konstitucionāli nozīmīgā jautājumā ierosinātu lietu, ja kopš tās ierosināšanas būtiski mainījušies tās faktiskie apstākļi</i>	155, 156
<i>paplašināt prasījuma robežas atbilstoši "ciešās saistības koncepcijai"</i>	200
– <i>tās uzdevums</i>	
<i>nodrošināt Satversmei un augstāka juridiska spēka tiesību normām atbilstošas tiesību sistēmas pastāvēšanu</i>	46, 155, 198, 200, 201, 262, 373, 392, 530, 904, 949

- pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārumu*..... 135, 217, 238, 271, 328, 383, 408
- tiesas process
- efektivitātes princips*..... 47, 104, 127, 156, 250, 251, 263, 288, 375, 435, 474, 510, 531, 588, 636, 662, 700, 789, 859, 905, 926
- objektīvās izmeklēšanas princips* 46, 198, 199, 201, 262, 373, 392, 529, 530, 646, 904, 949, 950
- pienākums uzrādīt un pamatot apstrīdētā akta (tiesību normas) leģitīmo mērķi*..... 206, 233, 304, 347, 394, 538, 869, 912
- tā jēga un būtība* 199, 373, 530, 950
- tiesas procesa ekonomijas princips* 46, 47, 155, 198, 201, 262, 373, 392, 529, 597, 904, 949
- tiesas sēdes stenogramma* 60, 64, 65, 67, 68, 72, 74–77, 437, 438, 446, 447, 449, 453, 455, 584, 585, 602, 608, 612, 614, 615, 617
- tiesneša atsevišķās domas
- īpašuma tiesību aizskāruma un nodarbošanās brīvības aizskāruma nošķiršana, izvērtējot tiesību normu, ka noteic komercdarbības ierobežojumus*..... 459, 460
- Ministru kabineta noteiktās valsts nodevas par nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā atzišana par netaisnīgu attiecībā pret mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partneri* 487, 490, 491
- Ministru kabineta noteiktās valsts nodevas par nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā atzišana par nesamērīgu attiecībā pret testamentārajiem un līgumiskajiem mantiniekiem* 499, 500
- nepamatota "absolūtā aizlieguma" koncepta un likumdošanas procesa īpašas vērtēšanas ieviešana*..... 932, 933
- nepamatota atkāpšanās no absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas, izvērtējot likumdevēja rīcības brīvību attiecībā uz nodarbinātības jautājumu regulējumu valsts dienesta jomā* 928–931
- nepareiza lietas pamatjautājuma formulēšana, Satversmes tiesai izskatot lietu pēc tiesībsarga pieteikuma par mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim piemērojamo valsts nodevas apmēru par nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā* 492, 493
- nepareizas metodoloģijas izmantošana, Satversmes tiesai izvērtējot apstrīdētās normas satversmību attiecībā uz aizliegumu izsniegt apsardzes sertifikātu personai, kurai diagnosticēta alkohola atkarība* 357–363

<i>nepareizas metodoloģijas izmantošana, Satversmes tiesai izvērtējot apstrīdētās normas satversmību attiecībā uz aizliegumu pildīt valsts dienestu par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītām personām</i>	925–927
<i>pašvaldības (Rīgas domes) atļaušanas pamatotības un samērības nepietiekama un vienpusēja izvērtēšana</i>	176–184
<i>privātām augstskolām noteikto ierobežojumu attiecībā uz studiju programmu īstenošanas valodu atzīšana par nodarbošanās brīvības aizskārumu</i>	459–461
<i>Satversmes tiesas judikatūrā attīstītās absolūtā aizlieguma definīcijas neatzīšana</i>	557, 558
<i>Satversmes tiesas pienākums ievērot varas dalīšanas principu, uzliktot pienākumus likumdevējam</i>	497–499
<i>Satversmes tiesas pienākums izbeigt tiesvedību lietā par Ministru kabineta noteikumu satversmību, atzīstot tos par izdotiem atbilstoši likumdevēja izveidotajai normatīvo aktu sistēmai</i>	487–490
<i>Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās laika saskaņošana iepriekšējiem spriedumiem</i>	94, 95
<i>sociālās palīdzības un valsts sociālās apdrošināšanas būtisko atšķirību neievērošana, Satversmes tiesai izvērtējot tiesību normu satversmību (par vecuma pensijas minimālo apmēru un tā aprēķināšanas kārtību)</i>	84–96
<i>tiesību normā ietvertā aizlieguma par vardarbību vai vardarbības piedraudējumu sodītai personai būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem neatzīšana par absolūtu aizliegumu</i>	557–562
<i>tiesību normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma, kas neparedz izņēmumus un noteikts uz nenoteiktu laiku, satversmības izvērtēšanas metodoloģijas nepilnības</i>	923–926
<i>tiesību normas atbilstības vienlīdzības principam izvērtēšanas metodoloģija</i>	137–140
<i>valsts tiesības noteikt atšķirīgu tiesisko aizsardzību un atbalstu viendzimuma partneriem nekā laulātajiem</i>	493–498
– tiesvedība; sk. arī: Pieteikums, Sūdzība: konstitucionālā ierosinātas lietas sadalīšana, lai vecinātu tās ātru un vispusīgu izskatīšanu un uzdotu jautājumus EST	412
<i>lūguma to izbeigt izvērtēšana, ja apstrīdētā norma zaudējusi spēku</i>	429–432
<i>lūguma to izbeigt izvērtēšana, ja apstrīdēts valsts budžeta likuma regulējums</i>	660, 661

<i>lūguma to izbeigt izvērtēšana, ja iespējamo pamattiesību aizskārumu rada apstrīdētās normas interpretācija un piemērošana</i>	124–127, 249, 341–344
<i>lūguma to izbeigt izvērtēšana, pastāvot šaubām par pamattiesību aizskāruma esību.....</i>	432–440
<i>lūguma to izbeigt izvērtēšanas prioritāte.....</i>	18, 124, 429
<i>lūguma vērsties EST noraidīšana</i>	854, 855
<i>prasījuma izvērtēšana, noskaidrojot, vai tas jau nav izspriests.....</i>	853, 854
<i>procesuālo jautājumu izskatīšana pirms tiesību normas satversmības izvērtēšanas.....</i>	42, 788, 852
<i>tās apturēšana līdz EST nolēmuma stāšanās brīdim.....</i>	428
<i>tās izbeigšana daļā attiecībā uz prasījumu, kas nav piekritīgs Satversmes tiesai</i>	639, 654
<i>tās izbeigšana daļā, jo tās turpināšana nav iespējama.....</i>	290, 328, 434, 457, 586, 619, 641, 643, 654, 699, 700, 774, 789, 822, 856, 859, 889
<i>tās turpināšanas pamats gadījumos, ja apstrīdētā norma zaudējusi spēku</i>	288, 431
<i>tiesības atteikties to ierosināt</i>	852
<i>tiesības izvērtēt reiz jau izspriestu prasījumu</i>	853, 854
<i>tiesības nevērtēt atkārtoti iepriekš izvērtētus argumentus</i>	597
<i>tiesības to izbeigt, ja apstrīdētā tiesību norma zaudējusi spēku</i>	42, 43, 287, 430, 661
<i>tiesības to izbeigt, ja pasludināts spriedums citā lietā par to pašu prasījuma priekšmetu</i>	44
<i>tiesības to izbeigt, ja pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu</i>	851
<i>tiesības to izbeigt, ja tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama.....</i>	17, 18, 155, 432, 490
<i>vairāku ierosinātu lietu apvienošana.....</i>	28, 274, 564, 680, 777

Senāts (Augstākā tiesa)

- tā judikatūra; sk. arī Judikatūras un tiesu prakses rādītāju
 administratīvajās lietās 374, 382, 946
- tā nolēmumi – sk. Judikatūras un tiesu prakses rādītāju
- tā pieteikums Satversmes tiesai
 iesniegts, izskatot administratīvo lietu 43, 28, 29, 502–504, 935, 936
 iesniegts, izskatot civillietu 521, 522
- tā viedoklis un informācija Satversmes tiesā
 izskatāmajā lietā..... 123, 124
- sk. arī: Civilprocess

Slimība

- hroniska 341
 - alkohola atkarība – sk. Alkohola atkarība*
 - atkarības sindroms* 334
 - remisija* 334, 335, 337, 340

Sociālā apdrošināšana

- obligātā apdrošināšana bezdarba gadījumam
 - iemaksu neveikšana par darba ņēmēju, kurš atrodas*
 - bērna kopšanas atvaļinājumā un kopj bērnu*
 - no 1,5 gada līdz 8 gadu vecumam* 501–519
 - iemaksu veikšanas pamats* 508, 509, 512, 517, 519
 - kumulatīvie kritēriji iemaksu veikšanai* 516
 - personas, kuras kopj bērnu, kas nav sasniedzis 1,5 gada*
 - vecumu un saņem bērna kopšanas pabalstu vai*
 - vecāku pabalstu, apdrošināšana* 502, 506, 509, 514, 516–518
 - tās uzdevums* 507, 518
 - valsts tiesības paredzēt nosacījumus iemaksu veikšanai* 514
- sociālās apdrošināšanas iemaksas 52, 53, 57, 87
 - brīvprātīgās un obligātās* 56, 57
 - periods, par kuru netiek veiktas iemaksas no*
 - valsts pamatbudžeta un speciālajiem budžetiem* 514
 - valsts sociālās apdrošināšanas obligātās* 511, 512, 514
- sociālās apdrošināšanas pakalpojumi
 - tiesības tos saņemt veiktajām sociālās apdrošināšanas*
 - iemaksām atbilstošā apmērā* 35, 36, 39, 52, 53, 57,
 - 63, 86, 87, 511, 512
 - to nodrošināšana minimālā līmeni personām,*
 - par kurām sociālās apdrošināšanas iemaksas*
 - nav veiktas* 35, 57, 86, 94, 96
- sociālās apdrošināšanas sistēma 31, 32, 38, 56, 57, 60, 61, 69,
- 74, 77, 85–87, 92, 94, 101, 512
- ilgtspējas princips* 86, 93
- izmaksu proporcionalitātes personas veiktajām*
- iemaksām princips* 86, 87, 93
- pašfinansēšanās princips* 37, 39, 40, 53, 86, 93, 94, 96
- personas līdzdalības princips* 35, 36, 42, 53, 54, 57–59, 62, 86–89, 92
- tās atšķirības no sociālās palīdzības sistēmas*
- (tiesneša atsevišķās domas)* 84–96
- tās mērķis un uzdevumi* 33, 63, 65, 512
- sociālās apdrošināšanas stāžs
 - tā aprēķināšana* 37, 55

- sociāli apdrošināta persona
 - darba ņēmējs (obligāti apdrošināms)* 502, 507, 511, 514
 - obligāti sociāli apdrošināma* 514
 - pret bezdarbu obligāti sociāli apdrošināma* 501, 502, 514
 - viņas tiesības saņemt sociālās apdrošināšanas pabalstus* – sk. Pabalsts
- tās mērķis 52, 63, 511
- tās pamatprincipi 52, 57
 - individuālā ieguldījuma princips*..... 31, 42, 53, 54, 57
 - personas sociālās atbildības par savu nākotni princips* 35
 - sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošanas tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem saskaņā ar likumu princips*.....86
 - solidaritātes princips* 31, 54, 86, 92, 514
- tās veidi 53, 54, 86
 - valsts pensiju apdrošināšana* – sk. Pensija
- tiesības uz sociālo apdrošināšanu
 - valsts veikto pasākumu to īstenošanai izvērtēšana* 93
 - valsts pienākumi to efektīvai īstenošanai* 62

Sociālā drošība

- sociālās drošības (sociālās aizsardzības) sistēma 31, 37, 40, 63, 75, 77, 87, 98, 99, 101
 - tās pilnveidošana (Labklājības ministrijas priekšlikumi)* 66, 68, 73, 74
 - tās uzdevums* 30, 69
 - valsts pienākumi, to veidojot* 29, 47, 48, 49, 62, 104–112, 118, 510
- sociālās drošības sistēmas pasākumi (elementi) 29, 34, 48, 49, 66, 72–74, 76, 77, 79–81, 94, 99, 102
 - garantētā minimālo ienākumu līmeņa nodrošināšana* – sk. Minimālo ienākumu līmenis
 - ģimenes un bērna interešu aizsardzībai* 98, 99, 101, 103–112, 117, 118
 - sociālā apdrošināšana* – sk. Sociālā apdrošināšana
 - sociālā palīdzība* – sk. Sociālā palīdzība, Sociālās palīdzības pabalsti
 - sociālie pabalsti* – sk. Sociālais pabalsts
 - valsts vecuma pensija* – sk. Pensija
- tiesības uz sociālo drošību 49, 69

Sociālā politika – sk. Valsts: politika

Sociālā palīdzība (atbalsts)

- pašvaldības kompetence 77, 78

– sociālās palīdzības pasākumi	48, 60, 61, 77
<i>Plāns minimālo ienākumu atbalsta sistēmas</i>	
<i>pilnveidošanai 2020.–2021. gadam.....</i>	32, 39, 41, 73, 79
<i>to funkcijas</i>	29, 61, 63, 69, 84
<i>to pietiekamība</i>	90–92, 95
– sociālās palīdzības sistēma.....	38, 60, 74, 77, 85, 87, 88, 91, 92, 95
<i>personu līdzdalība savas sociālās situācijas uzlabošanai</i>	37
<i>tās atšķirības no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas</i>	
<i>(tiesneša atsevišķās domas)</i>	84–96
<i>tās mērķis un uzdevumi</i>	85, 90
– tās mērķis un uzdevums	74–76
– tiesības to saņemt	31, 41, 49, 61, 78, 85, 87, 91
<i>nostiprinājums Satversmē (109. p.).....</i>	29, 52
<i>tiesības to saņemt minimālā apmērā</i>	63, 75
<i>tiesības to saņemt pietiekamā (nepieciešamā) apjomā.....</i>	30, 32, 37, 76
<i>tiesības to saņemt tādā apjomā, kas dod iespēju</i>	
<i>veidot cilvēka cienīgu dzīvi</i>	75, 76, 79, 80, 85, 91, 92
<i>vecuma pensijas saņēmēju tiesības</i>	33, 34, 37, 38, 42, 56,
	60, 65, 66, 75–79, 85
– valsts pienākumi	
<i>izvēloties metodi un kritērijus sociālās palīdzības</i>	
<i>minimuma noteikšanai</i>	30
<i>likumdevēja pienākums izlemt ar to saistītos</i>	
<i>būtiskākos jautājumus.....</i>	62
<i>nodrošināt ikviena cilvēka pamatvajadzības.....</i>	85

Sociālais pabalsts (valsts)

– kā valsts sociālās drošības sistēmas daļa	37, 48, 52, 60, 77, 87, 88
– regulāri izmaksājамie pabalsti; sk. arī: Pabalsts	77
– sk. arī: Sociālās palīdzības pabalsti	

Sociālās palīdzības pabalsti

– dzīvokļa pabalsts	78
– pabalsts garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai	77, 78, 88
<i>vecuma pensijas saņēmēja tiesības to saņemt</i>	38, 76, 78
– pabalsts krīzes situācijā	78
– to apmērs	
<i>pamatvajadzību apmierināšanai nepietiekams.....</i>	79
– to piešķiršana un izmaksa	
<i>dažādās pašvaldībās atšķirīga</i>	78
<i>ģimenēm ar bērniem</i>	77
<i>no pašvaldības budžeta</i>	78

Sociālās tiesības

- tiesības uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību;
sk. arī: Iztikas minimums, Minimālo ienākumu līmenis
 - senioru tiesības uz sociālo aizsardzību* 50, 51
 - valsts pienākumi nabadzības, nevienlīdzības un*
 - sociālās atstumtības mazināšanas jomā* 38, 40, 41, 47, 49, 51, 65, 66, 69, 73, 79
 - tiesības uz sociālo nodrošinājumu; sk. arī: Pamattiesības:
 - tiesības uz sociālo nodrošinājumu, Pensija, Sociālā
 - palīdzība, Sociālais pabalsts, Sociālās palīdzības pabalsti,
 - Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts
 - sociālā nodrošinājuma jēdziens* 48, 52, 511
 - sociālā nodrošinājuma minimālais apmērs* 29, 30, 69, 70, 92
 - sociālā nodrošinājuma sistēma* 33, 34, 41, 57, 84, 85–88, 90–92, 513, 514
 - sociālā nodrošinājuma sistēma bezdarba gadījumā* 512–515
 - to būtība 513
 - to īpašais raksturs 62, 84, 510, 511
 - atbilstoša kritērija izvēlē tiesību normas atbilstības*
 - tām izvērtēšanai* 106, 510
 - to īstenošana
 - atbilstoši valsts ekonomiskajai situācijai un*
 - pieejamiem resursiem* 62, 84
 - iespēju tās izmantot vismaz minimālā apmērā*
 - nodrošināšana* 61–63, 75, 84, 99, 100, 106, 108, 109
 - iespēju tās izmantot vismaz minimālā apmērā*
 - nodrošināšanas izvērtēšanas kritēriji* 63
 - pašvaldības pienākumi* 77, 78
 - Satversmē ietvertu tiesību saturs konkrētizēšana* 76, 512
 - valsts pienākuma nepienācīga izpilde* 80
 - valsts pienākuma nodrošināt iespēju tās izmantot*
 - izpildes izvērtēšana* 61–80, 511–519
 - valsts rīcības brīvība un tās robežas* 48, 61, 84, 107, 513
 - to principi
 - sociāli atbildīgas valsts princips* – sk. Valsts: sociāli atbildīga
- Sodāmība** 534, 908, 909
- informācijas par personas sodāmību iegūšana 533, 534
 - tās dzēšana un noņemšana 534, 537
 - tiesību ierobežošana par tišu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
sk. arī: Pamattiesības: tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos
atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai

<i>absolūts aizliegums pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē vai ieslodzījuma vietu pārvaldē;</i> sk. arī: Amatpersona, Dienests	890–933
<i>aizliegums kandidēt uz publiskas personas kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu;</i> sk. arī: Kapitālsabiedrība	185–218
<i>ierobežojumu attiecībā uz konkrētu nodarbošanos pārskatīšanas nepieciešamība</i>	189, 190, 192, 215, 216
<i>tiesību strādāt par pedagogu ierobežošana</i>	522, 525–528, 534, 535, 537, 550
<i>tiesību strādāt par pedagogu, individuāli izvērtējot personu pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, nodrošināšana</i>	535
– tiesību ierobežošana par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, sodītai personai neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas	
<i>absolūts aizliegums strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni</i>	520–556
<i>aizlieguma strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni, un pasākumos, kuros piedalās bērni, neatzišana par absolūtu aizliegumu un atzīšana par Satversmei atbilstošu (tiesneša atsevišķās domas)</i>	557–562
<i>aizliegums būt par adoptētāju</i>	522, 527
<i>atšķirīga attieksme pret personām, kuras nav pedagogi, bet kuru darbs ir saistīts ar bērniem</i>	522, 527, 528
<i>Eiropas valstu prakse sodītas personas tiesību būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem ierobežošānā</i>	554 559
<i>iespēju piemērot personas tiesības mazāk ierobežojošus līdzekļus izvērtēšana</i>	522, 525–529, 542–555
<i>iestādes un amatpersonas, kas kompetentas izvērtēt, vai konkrētai personai ir tiesības būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem</i>	526, 535, 545, 548, 551–554, 558, 559
<i>personas individuāla izvērtēšana, pieņemot lēmumu atļaut (aizliegt) tai būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem, kā saudzējošāka līdzekļa piemērošanas iespēju izvērtēšana</i>	522, 526–529, 535, 544–555, 558–562
<i>tās attiecināšana uz visām personām, kas strādā iestādē, kurā uzturas bērni</i>	525, 530, 533–535, 541, 542, 544, 545
<i>tās izņēmumu noteikšana personām, kas sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, vai pakalpojumus, bērnam klāt neesot</i>	521, 524, 529, 532, 533, 536, 541, 542, 562

- tiesību ierobežošana par noziedzīgi nodarījumi pret
tikumību un dzimumneaizskaramību sodītai personai
neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas
 - aizliegums strādāt iestādēs, kurās uzturas bērni,
un pasākumos, kuros piedalās bērni*.....533, 544, 545, 552
 - aizliegums strādāt par pedagogu*.....363
- tiesību ierobežošana personām, kurām tā dzēsta
vai noņemta 534, 909
 - likumdevēja pienākumi, nosakot absolūtu
aizliegumu* 186–188, 190–192, 205, 206, 211–216, 528
 - likumdevēja tiesības izņēmuma gadījumos* 215

Sods

- kriminālsods
 - brīvības atņemšanas soda izpildes režīms* 229
 - brīvības atņemšanas soda mērķis* 222, 225, 227–229
 - brīvības atņemšanas soda piemērošana* 235
 - papildsoda – tiesību ieņemt noteiktu amatu atņemšana –
piemērošana amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi* 893
 - sodu reģistrā iekļautā informācija un tiesības to saņemt*..... 194, 533
 - tā izpildes mērķis* 229
 - tā mērķis* 214, 227, 903
 - tā paredzamība* 266
 - tā sekas – sk. Sodāmība*

Stambulas konvencija (Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu)

- Latvijas pievienošanās tai.....620, 621, 622, 633, 647
 - tās parakstīšana labklājības ministra personā*..... 621, 633
- tās objekts un mērķis.....623–625, 631–635, 639, 641–644, 647, 653
 - tā noskaidrošana* 634, 635
- tās piemērošanas joma 624, 625, 631, 632, 635, 637, 640, 641, 643, 653
- tās saturs
 - jēdziena "dzimte" izpratne* 621, 627, 628, 631, 635, 636
 - jēdzienu "dzimums", "dzimte" un "dzimtes identitāte"
nošķiršana* 626–628
- tās satversmības apstrīdēšana 621–623
- tās satversmības izvērtēšana pirms tās ratifikācijas 632–654
- valsts pienākumi tās īstenošanā 621–624, 634, 635
 - veicināt izmaiņas sabiedrības domāšanā un
aizspriedumu izskaušanā attiecībā uz sievieti
un vīriešu lomu* 621, 622, 629, 631, 632,
635–637, 639–641, 643

<i>veikt pasākumus diskriminācijas uz dzimuma, dzimtes un dzimtes identitātes pamata novēršanai</i>	621–628, 631, 635, 636, 641, 646–648, 650
<i>veikt pasākumus izglītības programmu uzlabošanai, veicinot izpratni par sieviešu un vīriešu līdztiesību</i>	621, 623–625, 628, 632, 651–653
<i>veikt pasākumus vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanai</i>	623, 625–629, 631–635, 639, 641, 643–651

Starptautiskās tiesības

– starptautiskais līgums; sk. arī Tiesību aktu rādītāju	
<i>tā iztulkošana</i>	633, 647
<i>tā noslēgšana un spēkā stāšanās kārtība</i>	632
<i>tā objekta un mērķa noskaidrošana</i>	634
– starptautiskās saistības	
<i>bērnu tiesību aizsardzību jomā</i>	525, 539, 561
<i>cilvēktiesību jomā</i>	49, 109, 110, 230, 266, 293, 465, 645, 863
<i>to nozīme Satversmes normu interpretācijā – sk. Tiesību normu interpretācija: Satversmes normu valsts pienākums tās ievērot</i>	29, 32, 36, 37, 49, 50, 64, 109, 110, 230, 265, 292, 539, 863
<i>valsts tiesības no tām atkāpties ārkārtējās situācijas laikā</i>	275, 295, 298–300
– tiesību normas (noteikumi)	
<i>bērnu tiesību aizsardzību jomā</i>	109, 110, 231, 523, 536, 538–540, 561
<i>ģimenes aizsardzību jomā</i>	105
<i>diskriminācijas aizlieguma jomā</i>	465, 495
<i>notiesāto pamattiesību nodrošināšanas jomā</i>	220, 225, 230, 231
<i>sociālās aizsardzības jomā</i>	29, 30, 33, 37, 49, 50, 69, 70, 92, 93, 105
<i>starptautisko cilvēktiesību normu un to piemērošanas prakses izmantošana pamattiesību un tiesību principu tulkošanā</i>	49, 105, 265, 266, 292, 863

Starptautiskie tiesību akti (dokumenti) – sk. Eiropas Cilvēka tiesību

un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Stambulas konvencija

un Tiesību aktu rādītāju

Sūdzība

– konstitucionālā	98, 99, 119–121, 185–187, 219–221, 241, 242, 274–282, 364–366, 385, 386, 824–831, 890–893
<i>tiesības to iesniegt</i>	856

T

Taisnīga tiesa (tiesības uz taisnīgu tiesu)

- tiesību normas atbilstības tiesībām uz taisnīgu tiesu
izvērtēšana
 - kopsakarā ar tiesiskās paļāvības principu (Satversmes 1. p.)* 374–383
 - kopsakarā ar varas dalīšanas principu (Satversmes 1. p.)* 856–859
 - kriminālatbildību noteicošas tiesību normas kopsakarā
ar tiesībām zināt savas tiesības (Satversmes 90. p.)* 261, 272
 - tās atzīšana par Satversmei atbilstošu* 251–261, 859, 889
 - tās atzīšana par Satversmei neatbilstošu, ciktāl tā
noteic tiesības prasīt nemantiskā kaitējumu atlīdzinājumu
personām, kam atlīdzinājuma tiesiskais pamats radies
6 mēnešus pirms jauna tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās* 383, 384
- tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota
tiesību aizskāruma gadījumā; sk. arī: Kaitējums
 - jēdziens "atbilstīgs atlīdzinājums"* 375
 - to ierobežošana, saīsinot atlīdzinājuma pieprasīšanas
termiņu, personām, kurām atlīdzinājuma tiesiskais pamats
radies pirms jaunā regulējuma* 364–384
 - to nostiprinājums Satversmē (92. p. trešais teikums)* 365, 375
 - vienlīdzīgu iespēju to īstenošanā nodrošināšana* 382
- tiesību uz taisnīgu tiesu jēdziens (institucionālais un
procesuālais aspekts) 20, 857, 858
- tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana
 - efektīva* 24
 - kreditēstādes, kas saņem valsts atbalstu, pakārtoto
saistību kreditoriem* 827, 856–859
 - tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā
nodrošināšana* 367
 - tiesību uz lietas izskatīšanu vismaz vienā instancē
nodrošināšana civilprocesā* 17
 - valsts pienākumi* 20, 365
- tiesību uz taisnīgu tiesu saturs (elementi)
 - civilprocess; sk. arī: Civilprocess* 20
 - jēdziena "likums" izpratne* 252
- to nostiprinājums
 - Satversmē (92. p.)* 20, 263, 375, 857

Taisnīgums

- sociālais taisnīgums 38, 48, 54, 90, 513, 914
- taisnīguma princips – sk. Tiesību principi: taisnīguma princips

Termindepozīta līgums

- subordinētais kreditors
 - viņa tiesību saņemt procentus un aizdevuma atmaksu ierobežošana, ja kredītiestādei piešķirts valsts atbalsts* 823–889
 - viņa tiesiskā palāvība uz līguma pamatsummas atmaksu* 825, 826, 831, 838, 841, 847, 848, 854, 861, 882–887
- termindepozīta (subordinētā kapitāla)
 - izmantošanas ierobežojumi 824, 840, 847, 850, 851, 884
 - tā īpašnieka tiesības pārsūdzēt ES institūciju aktus* 851

Terminš

- prekluzīvs 123, 126
 - kaitējuma atlīdzinājuma prasības pieteikšanai* 370, 371
 - pieteikuma par valsts nodevas par tiesvedību civilprocesā atmaksu iesniegšanai* 119, 121–131, 135, 140
 - tā noteikšana* 370
- saprātīgs
 - jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai, atzīstot tiesību normu par Satversmei neatbilstošu* 217, 471
 - jaunu prasību izpildei, kas ieviestas, grozot tiesisko regulējumu* 369, 372, 376, 378, 381–383
- Satversmes tiesas noteikts
 - tiesību normas atzīšanai par spēkā neesošu – sk. Tiesību norma: tās atzīšana par spēkā neesošu*

Tiesa

- administratīvā
 - tās pienākumi, īstenojot kontroli pār izpildvaru pirms vērsšanās Satversmes tiesā* 361
 - tās pieteikums Satversmes tiesai* 43, 329, 330
- konstitucionālā – sk. Satversmes tiesa
- nolēmums – sk. Spriedums un Judikatūras un tiesu prakses rādītāju
- civillietā – sk. Civilprocess*
- Senāts (Augstākā tiesa) – sk. Senāts
- tās kompetence
 - ar tiesību piemērošanu saistītu jautājumu izskatīšana* 124, 341
 - lietā piemērojamo tiesību normu konstitucionalitātes pārbaude* 859
- tās pienākumi
 - nodrošināt taisnīgumu* 122
 - pašai izvērtēt tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām* 361
 - vērsties Satversmes tiesā* 859

- tās tiesības
 uzdot prejudiciālu jautājumu EST.....854
- tās uzdevums..... 122, 855
- tiesu prakse – sk. Judikatūras un tiesu prakses rādītāju
- tiesu vara
 tās neatkarība 857
- tās uzdevums*.....858
- tiesnešu neatkarības princips (Satversmes 83. p.)*..... 130, 857
- vispārējās jurisdikcijas
 tās kompetence personas tiesību būt nodarbinātai
 saskarsmē ar bērnu izvērtēšanā..... 553, 554
- tās pieteikums Satversmes tiesai* 12, 13
- sk. arī: Eiropas Cilvēktiesību tiesa, Eiropas Savienības Tiesa,
 Taisnīga tiesa

Tiesības

- konstitucionālās – sk. Pamatbrīvības, Pamattiesības
 konstitucionālās vērtības – sk. Konstitucionālās vērtības
- Eiropas Savienības – sk. Eiropas Savienība
- tiesību sistēma
 Latvijas – sk. Latvijas valsts: tiesību sistēma
- tiesību sistēmas vienotības princips* 840, 944
- procesuālās – sk. Administratīvo pārkāpumu process, Civilprocess
- sociālās – sk. Sociālās tiesības
- starptautiskās – sk. Starptautiskās tiesības
- to uzdevumi demokrātiskā tiesiskā valstī 133

Tiesības uz īpašumu

- nostiprinājums Satversmē (105. p.) 293, 392, 476, 862, 951, 952
- jēdziena "tiesības uz īpašumu" izpratne* 393, 432, 433, 862
- Satversmē ietvertu pamattiesību satura*
 noskaidrošana kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību
 un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas
 normām un ECT judikatūru 292, 293, 433, 863, 864
- Satversmē ietvertu pamattiesību satura noskaidrošana*
 kopsakarā ar ES tiesībām un EST judikatūru 282, 283, 436–440, 952
- Satversmē ietvertu tiesību tvērumā ietilpstošās tiesības
 mantas, kuras samazinājumu rada pienākums maksāt
 soda naudu, aizsardzība 393
- prasījuma tiesību uz termiņdepozīta līguma izpildi*
 atzišana par "īpašumu" 862
- tiesības izmantot savu īpašumu* 393, 433

<i>tiesības uz samaksātās valsts nodevas atmaksu</i>	120
<i>tiesības veikt komercdarbību uz licences</i>	
<i>(atļaujas) pamata</i>	293, 322, 423, 433, 434, 436, 438
<i>tiesības veikt noteikta veida komercdarbību,</i>	
<i>organizējot klātienē un/vai interaktīvās azartspēles</i>	293
<i>tiesību uzsākt komercdarbību neatzišana par</i>	
<i>Satversmes tvērumā ietilpstošām tiesībām</i>	438
– <i>tiesību normas atbilstības tām izvērtēšana</i>	
<i>ja apstrīdētā norma neparedz īpašuma piespiedu</i>	
<i>atsavināšanu sabiedrības vajadzībām</i>	392–408, 435–456, 865, 951–967
<i>kopsakarā ar tiesiskās palāvības principu</i>	861–887
<i>kopsakarā ar tiesiskās palāvības un tiesiskās</i>	
<i>drošības principu</i>	291–323, 434, 440–456
<i>kritēriji</i>	294, 393, 440, 441, 865, 952, 953
<i>pamattiesību ierobežojuma konstatēšana</i>	292–294, 392, 393, 434–440, 862–865, 951, 952
<i>tiesību normas atzišana par Satversmei atbilstošu</i>	408, 410, 456, 458, 887, 889
<i>tiesību normas atzišana par Satversmei neatbilstošu</i>	319, 403, 408–410, 448, 456, 457, 967, 968
– <i>to ierobežošana (aizskārums)</i>	
<i>aizliedzot organizēt azartspēles ārkārtējās situācijas</i>	
<i>laikā; sk. arī: Azartspēles un izlozes</i>	273–328
<i>ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu</i>	394, 441, 954
<i>augstākās izglītības pakalpojumu sniedzējam,</i>	
<i>ierobežojot svešvalodas lietošanas tiesības izglītības</i>	
<i>programmu īstenošanā; sk. arī: Augstskola: privātā</i>	411–458
<i>iejaucoties komercdarbībā, kas tiek veikta uz</i>	
<i>licences pamata</i>	293, 423, 433, 438, 440
<i>īpašuma atsavināšanas izpratnē</i>	864, 865
<i>komercdarbībai noteikto ierobežojumu atzišana</i>	
<i>par nodarbošanās brīvības ierobežojumu (tiesneša</i>	
<i>atsevišķās domas)</i>	459, 460
<i>kreditēstādes, kas saņem valsts atbalstu, subordinētajam</i>	
<i>kreditoram attiecībā uz tiesībām saņemt procentus un</i>	
<i>aizdevuma pamatsummas atmaksu</i>	827–831, 833–844, 853, 854, 861, 864–887
<i>neatmaksājot samaksāto valsts nodevu</i>	121
<i>nesamērīga</i>	319, 403, 965, 966
<i>nosakot īpašuma izmantošanas kārtības kontroli</i>	952
<i>nosakot obligātu maksājumu veikšanas pienākumu</i>	393, 464, 469

<i>nosakot pienākumu nekustamā īpašuma īpašniekam par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūvi nekustamajā īpašumā ietilpstošas būves nojaukšanai</i>	934–968
<i>nosakot soda naudu par nodokļu pārkāpumiem; sk. arī: Nodokļi</i>	385–410
<i>piemērojot valsts nodevu par nekustamā īpašuma nostiprināšanu zemesgrāmatā mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim, kas manto īpašumu uz testamenta vai mantojuma līguma pamata</i>	464, 469, 470, 473, 477
<i>tā samērīguma izvērtēšana</i>	306–319, 397–409, 444–456, 881–887, 956–967
<i>tiesības tās ierobežot sabiedrības interesēs</i>	966
<i>valsts (likumdevēja) tiesības</i>	293, 299, 393, 423, 438, 476, 862, 952, 954, 955
<i>valsts (likumdevēja) tiesības ārkārtējās situācijas laikā</i>	275, 283, 293, 295, 298–300

Tiesībsargs

- viņa pienākumi
*konstatējot nepilnības sociālās palīdzības sistēmā
(tiesneša atsevišķās domas)*
- viņa pieteikums Satversmes tiesai
- viņa vēstule
*institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto regulējumu, par tā
neatbilstību Satversmei*
- Ministru prezidentam ar lūgumu pārskatīt normatīvos
aktus, kas paredz konkrētas nodarbošanās ierobežojumus
personām agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ*
- viņa viedoklis Satversmes tiesā izskatāmajā lietā

Tiesību norma

- ar atpakaļejošu (atpakaļvērstu) spēku
- ārkārtējā situācijā pieņemtas normas*
- ģenerālklausula
sabiedrības kopējais labums
- krimināltiesību norma
analoģijas piemērošanas aizliegums, to piemērojot
- atkāpšanās no personai labvēlīgākas tiesību normas
atpakaļejoša spēka principa pieļaujamības izvērtēšana*

<i>labvēlīgākas tiesību normas atpakaļejošais spēka</i>	
<i>principa piemērošana</i>	265, 267
<i>labvēlīgākas tiesību normas atpakaļejoša spēka</i>	
<i>princips</i>	241, 242, 244, 246, 249, 251, 261, 263, 265, 266, 268–272
<i>retroaktivitātes un ultraaktivitātes princips</i>	267, 268
<i>tāda, kas nosaka kriminālbildību par citā normatīvā</i>	
<i>aktā paredzētu personas rīcību (blanketa norma)</i>	243, 247, 254, 261
<i>tās atzīšana par likumu Satversmes 92. panta izpratnē</i>	252
<i>tās pieņemšanas un izsludināšanas kārtības</i>	
<i>izvērtēšana</i>	253
<i>tās publiskā pieejamība</i>	253
<i>tās satura noskaidrošana</i>	256
<i>tās skaidrība un paredzamība</i>	241, 242, 244–248, 250–257, 259–261, 867
<i>tās spēks laikā</i>	244, 245, 265, 267–269
– <i>tās atzīšana par spēkā neesošu</i>	
<i>no kāda brīža nākotnē, paredzot laiku jauna tiesiskā</i>	
<i>regulējuma pieņemšanai</i>	82, 556, 774
<i>no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā</i>	
<i>uz personām, kas vērsušās tiesā un attiecībā uz kurām</i>	
<i>administratīvais process tiesā vēl nav noslēdzies</i>	81, 83, 94
<i>no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā</i>	
<i>uz pieteicēju administratīvajā lietā</i>	327, 328, 967, 968
<i>no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā</i>	
<i>uz personām, kurām tā piemērota vai būtu jāpiemēro</i>	
<i>kriminālprocesā</i>	271, 272
<i>no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā</i>	
<i>uz pieteikuma iesniedzēju</i>	135, 136, 217, 218, 238, 239, 408–410
<i>no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā</i>	
<i>uz prasītāju civillietā</i>	556
<i>no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas</i>	
<i>(pasludināšanas) dienas</i>	80, 135, 216, 238, 239, 271, 327, 355, 356, 383, 384, 408, 410, 456, 485, 555, 773, 821, 822, 967, 968
<i>no tās piemērošanas brīža attiecībā uz personām,</i>	
<i>kuras uzsākušas un turpina savu tiesību aizsardzību</i>	
<i>ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem</i>	409, 410, 967, 968
<i>no tās pieņemšanas brīža</i>	457
<i>no tās spēkā stāšanās brīža attiecībā uz personām,</i>	
<i>kurām tā piemērota vai būtu jāpiemēro, nosakot</i>	
<i>termiņu aizskarto tiesību izmantošanai</i>	383, 384

<i>Satversmes tiesas noteiktā termiņā</i>	82, 95, 135, 136, 217, 271, 355, 383, 408, 485, 486, 555, 556, 773–775, 821
<i>vairākām Satversmes normām apstrīdētas normas, konstatējot tās neatbilstību kaut vienai no tām</i>	80, 134, 324, 485, 555
– tās piemērošana	
<i>izņēmuma paplašinātas piemērošanas nepieļaujamība</i>	23
<i>kolīziju gadījumā (kolīziju norma)</i>	535
<i>pēc analogijas</i>	12, 13, 16, 23
<i>Satversmei atbilstoša</i>	124, 254, 361, 859
– tās pieņemšanas pamats	859
– tās satura noskaidrošana	252, 254
<i>ietvertā aizlieguma absolūtā rakstura noskaidrošanas kritēriji</i>	210
<i>izvērtējot normas izstrādes materiālus</i>	71, 73, 199, 212–214, 236, 259, 260, 269, 270, 303, 351, 352, 366, 369, 379, 537, 543–545, 560, 828, 866–870, 891, 912, 925, 930, 953, 954
<i>izvērtējot normas piemērošanas praksi un tiesību sistēmu, kurā tā funkcionē</i>	125, 127, 343, 374, 446
<i>tiesību piemērotāja pienākumi</i>	122, 954
– tās skaidrība un paredzamība	
<i>gadījumos, ja personai nepieciešama palīdzība tās tvēruma noskaidrošanai</i>	260, 303
<i>neskaidra norma</i>	250, 251, 303
<i>paredzamības pakāpes</i>	260, 261
<i>tās izvērtēšana</i>	302–304
– tās tiesiskuma (satversmības) izvērtēšana	
<i>abstraktā kontrole</i>	153, 431, 654
<i>atzišana par Satversmei atbilstošu</i>	24, 25, 118, 174, 175, 323, 327, 328, 408, 410, 456, 458, 618, 619, 676, 651, 654, 773, 775, 821, 822, 887, 889, 922
<i>atzišana par Satversmei neatbilstošu</i>	80–83, 134, 135, 136, 216–218, 238, 239, 319, 328, 355, 356, 382–384, 403, 408–410, 448, 456, 457, 485, 486, 555, 556, 615, 619, 753, 763, 773–775, 816, 821, 822, 967, 968
<i>izskatāmajā lietā apstrīdēto tiesību normu atzišana par vienotu tiesisko regulējumu</i>	47, 104, 202, 632–636, 861
<i>Satversmes tiesas kontroli ietekmējoši apstākļi</i>	264, 291, 376, 861
<i>spēku zaudējušas tiesību normas</i>	42–83, 287–328, 429–458, 660–676
<i>spēku zaudējušas tiesību normas, kas nepieciešama administratīvās lietas atrisināšanai</i>	43–45

<i>tiesas pienākumi</i>	361
<i>vairākām Satversmes vai augstāka juridiska spēka</i>	
<i>normām apstrīdētas normas</i>	47, 104, 127, 156, 263, 289, 292, 375, 474, 476, 510, 531, 588, 636, 662, 700, 789, 859, 905
<i>vairākām Satversmes normām vairāku vienas</i>	
<i>lietas ietvaros apstrīdētu normu izvērtēšana</i>	45–47
Tiesību normu iztulkošana (interpretācija)	
– ES tiesību un EST judikatūras izmantošana, interpretējot nacionālās tiesību normas	395, 396, 428
– iztulkošanas metodes	
<i>gramatiskā</i>	303, 336, 357, 534, 954
<i>sistēmiskā</i>	88, 296, 302, 303, 361, 907, 954
<i>teleoloģiskā</i>	303, 954
<i>vēsturiskā</i>	303, 916, 917, 954
– Satversmes normu	
<i>dinamiska (atbilstoši pārmaiņām sabiedrībā)</i>	581
<i>jēdziens "atbilstīgs atlīdzinājums" izpratnē (92. p.)</i>	378
<i>jēdziena "brīvi izvēlēties" un "nodarbošanās"</i>	
<i>izpratnē (106. p.)</i>	202, 203, 345, 460, 531, 906, 907
<i>jēdziena "ģimene" izpratnē (110. p.)</i>	464
<i>jēdziena "likums" (92. p.) un "tiesības" (90. p.) izpratnē</i>	252
<i>jēdziena "privātā dzīve" izpratnē (96. p.)</i>	229
<i>jēdziena "tiesības uz īpašumu" izpratnē (105. p.)</i>	393, 432, 433, 862
<i>kopsakarā ar ES tiesībām un EST judikatūru</i>	282, 283, 436–440, 952
<i>kopsakarā ar starptautiskajām cilvēktiesību</i>	
<i>normām un ECT judikatūru</i>	230, 231, 292, 293, 433, 464, 640, 652, 653, 863, 864
<i>kopsakarā ar citām Satversmes normām</i>	51, 907
<i>starptautisko cilvēktiesību normu un to</i>	
<i>piemērošanas prakses izmantošana</i>	49, 105, 230, 265, 292, 645, 863
<i>tās mērķim un jēgai pretēja</i>	581
– Satversmes tiesas veikta	
<i>tās obligātais raksturs</i>	171
Tiesību principi (vispārējie)	
– atvasināti no demokrātiskas tiesiskas valsts	
<i>pamatnormas</i>	48, 52, 107, 156, 263, 264, 290–292, 375, 376, 861, 882
<i>to izpausme atkarībā no tiesību jomas</i>	264, 291, 376, 861

– cilvēka cieņas princips – sk. Cilvēka cieņa	
– diskriminācijas aizlieguma princips – sk. arī: Atšķirīga attieksme, Diskriminācija	
– labas ticības princips	174
– pašvaldības princips – sk. Pašvaldība: pašvaldības princips	
– samērīguma princips	156, 234, 249, 263, 302, 306, 319, 321, 335
<i>absolūtā aizlieguma atbilstības tam izvērtēšana</i>	211–216, 351–355, 542–555
<i>absolūtā aizlieguma atbilstības tam izvērtēšanas kritēriji</i>	211, 351, 542
<i>absolūtā aizlieguma atbilstības tam izvērtēšanas metodoloģija</i>	188, 191
<i>iestādes un tiesas pienākums to ievērot</i>	968
<i>nesamērīgs pamattiesību ierobežojums</i>	196, 316, 319, 354, 355, 397, 871, 965
<i>pienākums to ievērot, atlaižot pašvaldības domi</i>	143, 156
<i>pienākums to ievērot būvniecībā</i>	946
<i>pienākums to ievērot, ierobežojot īpašuma tiesības</i>	867, 936, 939–941, 947, 948, 962, 966, 968
<i>pienākums to ievērot, ierobežojot personai iepriekš piešķirtās tiesības</i>	365, 369, 382, 826
<i>pienākums to ievērot, nosakot absolūtu aizliegumu</i>	206, 351, 562
<i>pienākums to ievērot, nosakot atšķirīgu vai vienādu attieksmi</i>	19, 129, 137, 324, 515, 888
<i>pienākums to ievērot, nosakot ierobežojumus ar brīvības atņemšanu notiesātajiem</i>	220, 221, 223, 226, 236
<i>pienākums to ievērot, nosakot sodu par nodokļu pārkāpumu</i>	386, 389–391, 397, 400, 402, 403, 407, 409
<i>pienākums to ievērot, nosakot valsts nodevas</i>	500
<i>pienākums to ievērot, nosakot valsts nodevas atmaksāšanas ierobežojumus civilprocesā</i>	120–122, 135, 138
<i>pienākums to ievērot valsts institūciju darbā</i>	156, 315, 587
<i>tā ievērošana, istenojot administratīvi teritoriālo reformu</i>	567, 568, 582, 586, 587, 613, 681–687, 689–692, 778
<i>tā tieša piemērošana līdz tiesiskā regulējuma pilnveidošanai</i>	409
<i>tiesību ierobežojumu atbilstības izvērtēšana</i>	181, 208–216, 234–238, 306–319, 347–355, 397–409, 444–456, 540–555, 871–887, 911, 914–922, 925, 932, 933, 956–967

<i>tiesību normas atbilstības tam izvērtēšanas kritēriji (tests)</i>	181, 209, 234, 283, 306, 319, 348, 397, 405, 444, 451, 540, 871, 914, 956
<i>tiesību normas atzīšana par tam atbilstošu</i>	323, 922, 887
<i>tiesību normas atzīšana par tam neatbilstošu</i>	319, 355, 356, 966
- taisnīguma princips	134, 140, 263-265, 270, 271, 774, 883, 966
<i>iestādes un tiesas pienākums to ievērot</i>	968
<i>pienākums to ievērot komercsabiedrībā, kura saņēmusi valsts atbalstu</i>	837, 845, 882, 883
<i>pienākums to ievērot, pieņemot tiesisko regulējumu</i>	378, 382
<i>pienākums to ievērot tiesu praksē</i>	122, 361
<i>sociālā taisnīguma princips</i>	38, 48, 54, 90, 513
- tiesiskās drošības princips	82, 133-135, 140, 264, 265, 270, 279, 290, 292, 321, 369, 375, 381, 454, 656, 662, 674, 676, 882, 923
<i>Satversmes tiesas pienākums to ievērot</i>	457
<i>tiesiskā stabilitāte kā tā elements; sk. arī:</i>	
<i>Tiesiskā stabilitāte</i>	122, 133, 290, 321, 381, 454
- tiesiskās noteiktības princips	658
- tiesiskās palāvības princips	291, 292, 321, 322, 375, 376, 454, 871, 882-885
<i>aizsargājama tiesiskā palāvība</i>	264, 291, 321, 377
<i>aizsardzība pret nekonsekventu valsts rīcību</i>	290, 321, 454, 882, 885
<i>saudzējoša pāreja uz jaunu tiesisko regulējumu</i>	366, 368, 372, 376, 378, 379, 381-383
<i>tā ievērošana, grozot tiesisko regulējumu</i>	365, 366, 376, 825, 826, 884, 885
<i>tā ievērošana, ierobežojot pamattiesības</i>	
<i>ārkārtējās situācijas laikā</i>	277, 279, 284, 290, 291, 321
<i>tā ievērošana, nosakot valsts valodas prasības</i>	
<i>augstākās izglītības iegūšanai</i>	414-420, 422, 434, 435, 438, 440, 451, 453-456
<i>tā nostiprinājums Satversmē (1. p.)</i>	290, 375
<i>tiesības grozīt tiesisko regulējumu</i>	291, 321, 376, 418, 454, 841, 848, 884, 885
<i>tiesību normas atbilstības tam vērtēšana kopsakarā ar iespējamo īpašuma tiesību ierobežojumu</i>	291-323, 434, 440-456, 854, 861-887
<i>tiesību normas atbilstības tam vērtēšana kopsakarā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu</i>	374-383
<i>tiesību normas atbilstības tam izvērtēšanas kritēriji</i>	377-379
<i>tiesību normas atzīšana par tam atbilstošu</i>	323, 328, 458, 887, 889

- tiesību normas atzišana par tam neatbilstošu*..... 382–384, 448, 456, 457
- valsts pienākums to ievērot* 290, 376
- tiesiskās valsts princips (virsprincips)..... 49, 133, 156, 173, 183, 230, 263, 265, 292, 360, 361, 587, 674, 863
- tiesiskās vienlīdzības princips; sk. arī: Atšķirīga attieksme
- Satversmē nostiprināto tiesību "salīdzinošais" raksturs* 139, 476
- starptautiskā līguma (Stambulas konvencijas) atbilstības tam izvērtēšana* 643–651
- tā ievērošana likumdošanā*..... 18, 113, 128, 132, 134, 135
- tā ievērošana, lemjot par valsts nodevas atmaksāšanu civilprocesā*..... 12, 13, 15, 16, 120, 128, 135, 137, 139
- tā ievērošana, nosakot pamattiesību ierobežojumus*..... 225, 279, 309, 323, 326, 521, 527, 531
- tā ievērošana, piešķirot pabalstus ģimenēm sakarā ar bērna piedzimšanu* 98–102, 104, 106, 113–118
- tā ievērošana, piešķirot valsts atbalstu komercsabiedrībām*..... 837, 888, 889
- tā ievērošana, piešķirot vecuma pensiju un nosakot tās minimālo apmēru* 32, 45, 48
- tā ievērošana Satversmes tiesas procesā* 226, 391
- tā nostiprinājums Satversmē (91. p. 1. teikums)*..... 18, 50, 113, 128, 291, 476, 515, 643, 887
- tā pārkāpšana* – sk. Atšķirīga attieksme, Diskriminācija
- tā uzdevums* 18, 50, 128, 292, 324, 643, 887
- tiesību normas atbilstības tam izvērtēšana* 19–24, 109–118, 128–134, 324–327, 887–889
- tiesību normas atbilstības tam izvērtēšana, ievērojot tās regulējošās tiesiskās attiecības (tiesību joma)*..... 20, 50, 644
- tiesību normas atbilstības tam izvērtēšana kopsakarā ar tiesībām uz sociālo nodrošinājumu (109. p.)*..... 510, 515–519
- tiesību normas atbilstības tam izvērtēšanas kritēriji* 19, 113, 128, 129, 137, 324, 515, 644, 887, 888
- tiesību normas atbilstības tam izvērtēšanas metodoloģija (tiesneša atsevišķās domas)*..... 137–140
- tiesību normas atzišana par tam atbilstošu*..... 24, 25, 118, 327, 328, 519, 651, 654, 889
- tiesību normas atzišana par tam neatbilstošu*..... 134–136
- tiesiskuma (tiesību virsvadības) princips 156, 157, 170, 251, 263, 265, 266, 414, 586–588, 637, 656, 658, 662, 674, 676, 813
- to ievērošanas pienākums 48, 107, 867
- to kolīzijas..... 268, 270

– varas dališanas princips	857
<i>izpildvaras pienākums to ievērot</i>	499
<i>likumdevēja pienākums to ievērot</i>	554, 827, 856, 858
<i>Satversmes tiesas pienākums to ievērot</i> <i>(tiesnešu atsevišķās domas)</i>	497–499
<i>starpinstitucionālās lojalitātes princips</i>	295, 858
<i>tā ievērošana ar administratīvi teritoriālo</i> <i>reformu saistītus jautājumus</i>	584, 693, 696, 779, 780
<i>tā ievērošana ārkārtējās situācijas laikā</i>	297
<i>tā ievērošana, atlaižot pašvaldības domi</i>	159
<i>tā ievērošana, izstrādājot un pieņemot valsts budžetu</i>	659
<i>tā ievērošana varas atzaru savstarpējās attiecībās</i> <i>("līdzsvara un atsvara" sistēma)</i>	857, 858
<i>tiesas pienākums to ievērot</i>	858
<i>tiesību normas atbilstības tam izvērtēšana</i>	856–859, 889

Tiesību zinātne (doktrīna)

– konstitucionālo tiesību	51, 160, 166, 210, 350
– krimināltiesību	247, 248, 260, 266–269
– nodokļu tiesību jomā	404, 405
– sk. arī Citu avotu rādītāju	

Tiesiskā stabilitāte

– tās nodrošināšana	122, 133, 270, 290, 321, 367, 371, 372, 375, 380, 381, 841
<i>Satversmes tiesas pienākums</i>	409, 773, 774
<i>tiesiskā regulējuma paredzamība un noteiktība</i>	122, 126, 132, 133
<i>valsts pienākums</i>	381, 383, 454

Tiesiska valsts

– tās pamatprincipi; sk. arī: Demokrātiska valsts, Tiesību principi	
<i>likuma virsvadības princips</i>	18, 50, 128, 292, 643, 887
<i>sociāli atbildīgas valsts princips</i> – sk. Valsts: sociāli atbildīga	
<i>tiesību sistēmas vienotības princips</i>	840, 944
<i>tiesību virsvadības princips</i>	156, 251, 587
– tās pamatvērtības – sk. Konstitucionālās vērtības	
– tās tiesiskās sistēmas galvenais mērķis.....	122, 264, 271, 882, 966
– tiesas loma	858
– tiesiskās valsts princips (virsprincips)	264
<i>personu autonomijas prasība</i>	133
<i>padotība likumam un tiesībām</i>	173, 183
– sk. arī: Demokrātiska valsts	

Tiesvedība

- Satversmes tiesā – sk. Satversmes tiesa: tiesvedība
- sk. arī: Civilprocess

V

Valsts

- sociāli atbildīga
 - sociāli atbildīgas valsts princips (Satversmes levads)* 29, 37, 45, 47, 48, 76, 82, 84, 86–92, 95, 206, 565, 637
 - tās pienākumi* 36, 37, 47, 76, 84, 86, 87
 - tās uzdevums* 36
- tās ilgtspējīga attīstība
- ilgtspējīgas valsts princips* 76, 656, 657, 662, 664, 665, 673, 674, 676
- tās nodrošināšana, veidojot sociālās palīdzības sistēmu* 47, 48, 63, 69, 74, 80, 95
- tās nodrošināšana, veidojot valsts budžetu* 657, 659, 664
- tās konstitucionālā identitāte
- tās pienākumi
 - aizsargāt cilvēktiesības neatkarīgi no sabiedrības vairākuma viedokļa* 465
 - aizsargāt ikvienu ģimeni* 477–479, 498, 625, 642
 - bērna un ģimenes tiesību aizsardzības jomā (pozitīvais) – sk. Bērns, Ģimene*
 - cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana – sk. Cilvēka cieņa*
 - izlietojot tās rīcībā esošos finanšu līdzekļus* 664, 957
 - izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu* 388, 396, 405, 469
 - nodrošināt personu informētību par tiesisko regulējumu* 251
 - nodrošināt soda individualizāciju* 400, 401
 - novērst cilvēktiesību pārkāpumus* 637, 641
 - pamat tiesību aizsardzībā un nodrošināšanā (Satversmes 89. p.)* 49, 230, 265, 292, 433, 538, 539, 863
 - pieņemot tiesisko regulējumu – sk. Likumdevējs: tā pienākumi*
 - sociālo tiesību jomā (pozitīvais) – sk. Sociālā palīdzība, Sociālās tiesības*
 - starptautisko saistību ievērošanā* 29, 32, 36, 37, 49, 50, 64, 230, 265, 292, 539, 863
 - tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas jomā – sk. Taisnīga tiesa: tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana*
 - valsts valodas aizsardzības jomā; sk. arī: Valsts*
 - valoda* 426, 433, 442, 450

- tās politika
 - fiskālā* 470, 658, 665, 669
 - izglītības* 447
 - nodokļu* 464, 469, 667
 - sociālā* 71, 76, 78
 - sodu* 245, 264, 399
 - valsts valodas* – sk. Valsts valoda: valsts valodas politika
- tās tiesības; sk. arī: Rīcības brīvība: valsts
 - noteikt pamattiesību ierobežojumus* 206, 347, 538, 954
 - pieņemot tiesisko regulējumu* – sk. Likumdevējs:
 - tā rīcības brīvība
- sk. arī: Eiropas Savienība: tās dalībvalsts

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

- tās kompetence bērnu tiesību aizsardzības jomā 553, 558
 - izvērtējot sodītas personai tiesības būt nodarbinātai*
 - saskarsmē ar bērniem* 526, 551, 553, 554, 558, 559

Valsts budžets

- budžeta tiesības 664
- sociālās apdrošināšanas speciālais budžets
 - pašfinansēšanās princips* 40, 52, 53, 86, 92–94, 96
 - tā ilgtspējas nodrošināšana* 32, 33, 35, 36, 38–40, 54, 86, 90, 92–96
 - valsts atbildība par tā sabalansēšanu un līdzekļu*
 - saprātīgu izlietošanu* 514
- tā nozīme un mērķis 658, 659, 662
- tā sagatavošana un pieņemšana 81, 663–665
 - budžeta likumprojektu pakete* 672, 675
 - finanšu ministra kompetence* 670, 671
 - gadskārtējā budžeta likuma projekta saskaņošana*
 - ar vidējā termiņa budžeta ietvara likumu* 665, 666
 - līdzsvara starp izvirzītajiem mērķiem un prioritātēm*
 - ar valsts ekonomiskajām iespējām nodrošināšana* 657, 658, 664
 - 665, 670–674
 - Ministru kabineta uzdevums* 655, 658–660, 662–664,
 - 666–671, 673, 675
 - pieņēmums ievērot fiskālās disciplīnas prasības* 658, 668, 668,
 - 669, 672, 674
 - pieņēmums ievērot ilgtspējas principu*
 - (Satversmes 66. p.)* 656, 657, 659, 662, 664, 665,
 - 671, 673, 674, 676
 - pieņēmums ievērot labas likumdošanas principu* 657, 659, 662,
 - 674, 676

<i>pienākums ievērot tiesiskuma un tiesiskās drošības principus</i>	656, 658, 662, 674, 676
<i>pienākums ievērot varas dalīšanas principu</i>	659
<i>Saeimas kompetence</i>	395, 658–660, 662, 664, 671, 674, 675
<i>Saeimas pienākums ievērot paša pieņemtos likumus</i>	656, 657, 674
<i>Saeimas un Ministru kabineta rīcības brīvība</i>	659, 660, 662, 670, 671
<i>"tehniskais budžets"</i>	668
<i>vidēja termiņa budžeta plānošana</i>	664, 665
<i>vispārēja ekonomiska līdzsvara nodrošināšana</i>	658
– tā tiesiskā regulējuma pamatnoteikumi (Satversmes 66. p.)	662–664
– valsts budžeta likums (gadskārtējais)	
<i>nozares likumā Ministru kabinetam noteiktā uzdevuma paredzēt tā likumprojektā finansējumu veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai pārnese uz nākamā gada vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojektu</i>	669, 670, 675
<i>nozares likumam neatbilstoša finansējuma veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai noteikšana</i>	655–676
<i>Satversmes tiesas kompetence tā satversmības izvērtēšanā</i>	658, 660, 661
<i>tā daļas attiecībā uz veselības aprūpes darbinieku darba samaksu atbilstības Satversmei izvērtēšana kopsakarā ar vidēja termiņa budžeta ietvara likumu</i>	661–676
<i>tā daļas attiecībā uz veselības aprūpes darbinieku darba samaksu atzīšana par Satversmei atbilstošu</i>	676
<i>tā darbības ierobežojums laikā</i>	661
<i>tā mērķis</i>	659
<i>tā periodiskums</i>	664
<i>tā programmas un apakšprogrammas</i>	655, 656
<i>tā stadijas</i>	664
– vidēja termiņa budžeta ietvara likums	655, 657, 659, 661–675
<i>maksimāli pieļaujamo izdevumu kopapjoma periodiska pārskatīšana</i>	668, 669
<i>Ministru kabineta pienākums ievērot Saeimas lēmumu par vidējā termiņa prioritāti, izstrādājot tā projektu</i>	670–675
<i>tā ievērošanas pienākums, sagatavojot gadskārtējo valsts budžeta likumprojektu</i>	665, 666, 673
<i>tā uzdevums</i>	665

Valsts nodeva

- jēdziens 24, 469
- par nekustamā īpašuma tiesību nostiprināšanu – sk. Zemesgrāmata: valsts nodeva par nekustamā īpašuma tiesību nostiprināšanu
- tiesības to noteikt
 - pienākums ievērot samērīguma principu (tiesneša atsevišķās domas) 500*
- tiesības pieprasīt pārmaksātās nodevas atmaksu
 - pieteikuma iesniegšanas termiņš 121, 122, 132*
- tiesvedībā civillietās – sk. Civilprocess: valsts nodeva

Valsts pārvalde

- labas pārvaldības princips 145, 163, 207, 577, 580, 611, 715
 - pašvaldības pienākums to ievērot 152*
- pārvaldības tiesiskuma princips 156
- subsidiaritātes princips; sk. arī: Pašvaldība 172, 173, 565, 567, 570, 572, 573, 578, 585, 586, 608, 681, 699, 788, 789
- tās funkcijas
 - to decentralizācijas īstenošana; sk. arī: Pašvaldība 157*
- tās mērķis
 - sabiedrības likumisko interešu un tiesiskuma nodrošināšana 174*
- tās organizēšana
 - valsts pienākumi 611*

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts

- tā apmērs
 - noteikts ar tiesību normu, kas bija spēkā līdz 31.12.2019. 26, 27, 45, 46, 58, 72*
 - noteikts atbilstoši valsts budžeta iespējām..... 72*
 - tā aprēķināšana atbilstoši personas uzkrātajam apdrošināšanas stāžam 27*
 - tā satversmības izvērtēšana attiecībā uz nenodarbinātajiem pabalsta saņēmējiem (personām ar invaliditāti un senioriem).....44, 71, 72, 75*
- tiesības to saņemt 77, 90

Valsts valoda

- kā konstitucionāla vērtība un konstitucionālas identitātes sastāvdaļa 419, 422, 441–443, 453
- pienākums to zināt..... 442, 445
- tās aizsardzība
 - izglītības loma 443*

<i>nosakot svešvalodu lietošanas ierobežojumus</i>	
<i>augstākās izglītības iegūšanai; sk. arī: Augstskola</i>	411–458
<i>nostiprinājums Satversmē (4. p.)</i>	441–443
<i>tiesību to lietot savstarpējā saziņā nodrošināšana</i>	443, 444
<i>valsts pienākumi</i>	426, 433, 442, 450
– tās loma demokrātiskā tiesiskā valstī	420, 423, 424, 442, 444, 445, 453
– valsts valodas politika	
<i>valodas situācijas ietekme</i>	450
<i>valodas lietojuma aizsardzība un stiprināšana</i>	
<i>augstākajā izglītībā</i>	420, 423, 424, 443
<i>Valsts valodas politikas pamatnostādnes</i>	
<i>2021.–2027. gadam</i>	448, 450

Valsts vara

– izpildvara; sk. arī: Ministru kabinets	
<i>tās kompetence ārkārtējā situācijā</i>	297
– likumdevēja vara – sk. Likumdevējs, Likumdošana, Saeima	
– tās efektīvas īstenošanas nodrošināšana	297
– tiesu vara – sk. Satversmes tiesa, Senāts, Taisnīga tiesa, Tiesa	
– varas dalīšanas princips – sk. Tiesību principi: varas dalīšanas princips	

Vardarbība

– bērna aizsardzības pret vardarbību nodrošināšana	
<i>aizliegums būt nodarbinātai saskarsmē ar bērniem</i>	
<i>personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem,</i>	
<i>kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu,</i>	
<i>neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;</i>	
sk. arī: Sodāmība	520–562
<i>nosakot adopcijas tiesību ierobežojumus</i>	522, 527
<i>Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas</i>	
<i>kompetence</i>	526, 535, 545, 551, 553, 554, 558, 559
<i>valsts pienākumi</i>	523, 525, 527, 538–541, 559–562
– tās izpausmes veidi	533, 644, 645
<i>vardarbība pret sievietēm</i>	634, 649
<i>vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē</i>	
<i>izplatībā Latvijā</i>	626
– valsts pienākumi tās novēršanā	645
<i>dzimtē balstītas vardarbības novēršanas jomā</i>	623, 625–629, 634,
	635, 639, 641, 643–651
<i>sieviešu īpaša aizsardzība; sk. arī: Stambulas</i>	
<i>konvencija</i>	622–624, 631, 644, 646–650
– sk. arī: Noziedzīgs nodarījums: ar vardarbību vai	
vardarbības piedraudējumu saistīts	

Vecāki

- viņu pienākumi
 rūpēties par bērnu un nodrošināt viņa vajadzības 106
- viņu tiesības
 bērna mātes tiesības uz grūtniecības un
 dzemdību atvaļinājumu 98, 107, 109, 111, 114, 115, 117
 priekšlaikus dzimuša bērna mātei.....98, 109, 114, 115, 117
 priekšlaikus dzimuša bērna vecākiem..... 99, 103, 106, 112, 117, 118
 saņemt bērna ar invaliditāti kopšanas pabalstu 102
 saņemt bērna kopšanas pabalstu un vecāku pabalstu 506–508, 517
 saņemt slimības pabalstu slima bērna kopšana 102, 111, 112
 tēva tiesības saņemt paternitātes pabalstu 108
 uz savu bērnu izglītošanu atbilstoši savai
 religiskajai vai filozofiskajai pārliecībai 623, 624, 626, 651, 653
- viņu tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu 100, 111, 502–509, 515–519
 tā izmantošanas nekavējoties pēc bērna dzimšanas
 un pilnā apmērā veicināšana 505–508
 tā piešķiršana 506
 tā mērķis..... 505, 507, 516
 tiesības to izmanto līdz bērna 8 gadu vecuma sasniegšanai 502, 517
 tiesības to neizmantojot, turpinot strādāt 508, 509
- sk. arī: Bērns, Ģimene

Veselība

- jēdziens (definīcija).....286
- loma sabiedrības labklājības nodrošināšanā 305
- veselības aprūpes darbinieku darba samaksa
 likumdevēja apņemšanās paaugstināt darbinieku
 darba samaksu 657, 660, 666, 667, 671
 tās paaugstinājuma ieplānošana ar nozares
 likuma pārejas noteikumiem 655, 663, 674, 675
 tās paaugstinājuma paredzēšana, izstrādājot
 valsts budžeta likumus..... 655–676
 nozares likumā Ministru kabinetam noteiktā
 uzdevuma paredzēt tās paaugstinājumu atzīšana
 par vidēja termiņa prioritāti 670, 671, 673, 674
 nozares likumā Ministru kabinetam noteiktā
 uzdevuma paredzēt tās paaugstinājumu kā vispārējās
 prioritātes ievērošana, izstrādājot vidēja termiņa
 budžeta ietvara likumprojektu 671–676

- valsts budžeta likuma daļas, kas paredz finansējumu darbinieku darba samaksai, satversmības izvērtēšana* 661–676
- valsts finansiālajām iespējām atbilstošas noteikšana*
- valsts budžeta likumā* 658, 672–674
- veselības aprūpes sistēma
 - valsts pienākumi tās attīstības nodrošināšanai* 657, 667
- sk. arī: Ārstniecība, Slimība

Vide

- vides aizsardzība
 - efektīva vides aizsardzības sistēma* 145
 - valsts pienākumi* 147
- vides tiesību normas 147
- sk. arī: Pamattiesības: tiesības dzīvot labvēlīgā vidē

Viedoklis (atzinums par izskatāmo lietu)

- Ārlietu ministrijas 420
- arodbiedrības
 - Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrības* 901, 902
- atbildētāja civillietā 524
- Augstākās izglītības padomes 421
- Augstākās tiesas (Senāta) – sk. Senāts
- biedrību un nodibinājumu
 - biedrības "Centrs MARTA"* 626
 - Latvijas Ārstu biedrības* 338
 - Latvijas Drošības biznesa asociācijas* 338, 339
 - Latvijas finanšu nozaru asociācijas* 843, 844
 - Latvijas Lielo pilsētu asociācijas* 151, 152
 - Latvijas Neonatologu biedrības* 103, 104
 - Latvijas Nodokļu konsultantu asociācijas* 389
 - Latvijas Pašvaldību savienības* 151, 577, 578
 - Latvijas Universitāšu asociācijas* 422
 - lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienības "Mozaika"* 471–473
 - Privāto augstskolu asociācijas* 421, 422
- Ekonomikas ministrijas 188, 189, 939, 940
- Finanšu ministrijas 146, 147, 368, 387, 388, 836–839
- Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 842, 843
- Ģenerālprokuratūras 369, 370
- Iekšlietu ministrijas 333, 334, 899
- Informācijas centra* 194
- Iepirkumu uzraudzības biroja 150

- Ieslodzījumu vietu pārvaldes	224, 225
- Izglītības un zinātnes ministrijas	417-419, 526, 527
- komercsabiedrību (komersantu)	
<i>SIA "Clean R"</i>	153, 154
<i>SIA "Eco Baltia vide"</i>	154
<i>SIA "Lautus"</i>	154
<i>VSIA "Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs"</i>	337
<i>SIA "Rīgas satiksme"</i>	944, 945
- Konkurences padomes	149, 150, 286, 287, 420, 421
- Labklājības ministrijas	37, 38, 101, 471, 506, 507, 525
- Latvijas Bankas	38, 39, 576, 577, 843
- Latvijas Cilvēktiesību centra	225, 226
- Latvijas Pensionāru federācijas	41
- Latvijas Slimību profilakses un kontroles centra	285, 286, 337
- Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas	15, 16
- Ministru kabineta – sk. Ministru kabinets	
- Ministru kabineta pārstāves starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās	423
- Pārresoru koordinācijas centra	192, 193
- pašvaldības – sk. Pašvaldība	
- Rīgas domes	942, 943
- Rīgas pilsētas būvvaldes	943
- Saeimas – sk. Saeima	
- Satiksmes ministrijas	940
- speciālistu (lietpratēju)	17, 42, 152, 153, 195-197, 246-249, 286, 339-341, 370-372, 389-391, 423-428, 578-583, 626-632, 659, 660, 844-852, 902, 903, 945-948
- tiesībsarga – sk. Tiesībsargs	
- Tieslietu ministrijas	15, 35-37, 102, 122, 123, 147, 189-191, 222, 223, 245, 332, 333, 367, 368, 387, 419, 471, 507, 508, 524, 525, 573, 839-842, 897, 898, 938, 939
- Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas	102, 103, 528, 529
- Valsts ieņēmumu dienesta	388
- Valsts kontroles	39, 40, 41, 149, 575, 576
- Valsts policijas	335, 336
- Valsts probācijas dienesta	193, 194
- Veselības ministrijas	334, 335
- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas	147-149, 573-575, 697-699, 785-788, 940, 941

Vienlīdzīga attieksme

– joma (izskatāmās lietas)

<i>valsts nodevas atmaksā civillietās, ja tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai</i>	119–136
<i>valsts nodevas piemērošana par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā testamentārajiem vai līgumiskajiem mantiniekiem, kuru attiecības ar mantojuma atstājēja nav juridiski nostiprinātas (tostarp tā paša dzimuma partneriem)</i>	465, 466

– pret personām atšķirīgos apstākļos

<i>attaisnojama</i>	128
<i>lēģitīma mērķa nepieciešamība</i>	132
<i>neattaisnojama (nepieļaujama)</i>	134
<i>noteikta ar likumu</i>	132
<i>objektīva un saprātīga pamata nepieciešamība</i>	132–134
<i>tās konstatēšana</i>	131
<i>tās pamatotības izvērtēšana</i>	131–134

– pret personām vienādos apstākļos 117, 118

– Satversmē nostiprinātais vienlīdzīgas attieksmes

<i>princips (91. p.)</i>	134, 476

Z

Zaudējumi

– to atlīdzināšana

<i>administratīvo pārkāpumu lietvedībā un kriminālprocesā nodarīto – sk. Kaitējums</i>

Zemesgrāmata

– valsts nodeva par nekustamā īpašuma tiesību nostiprināšanu

<i>mantiniekiem aprēķināmās nodevas apmērs atkarībā no mantošanas tiesiskā pamata un mantinieku šķiras (grupas)</i>	462, 463, 467, 473–476, 488, 489, 493, 494
<i>mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim piemērojamās tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu (tiesneša atsevišķās domas)</i>	492–500
<i>mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim piemērojamās tiesību normas atzīšana par Satversmei atbilstošu, bet netaisnīgu (tiesneša atsevišķās domas)</i>	487, 490, 491
<i>mantojuma atstājēja tā paša dzimuma partnerim piemērojamās tiesību normas atzīšana par Satversmei neatbilstošu</i>	485, 486

<i>mantotā īpašuma vērtība, par kuru tā aprēķināma.....</i>	462, 473, 493, 496
<i>nesamērīga attiecībā pret testamentārajiem un</i>	
<i>līgumiskajiem mantiniekiem</i>	466, 472, 477, 499, 500
<i>personas datu aizsardzības noteikumu ievērošana,</i>	
<i>lai noteiktu personu, kurām tā piemērojama</i>	
<i>samazinātā apmērā</i>	468, 473
<i>tās mērķis un funkcijas</i>	466, 469
<i>tās noteikšana samazinātā apmērā mantojuma</i>	
<i>atstājēja laulātajam un radiniekiem.....</i>	466, 467, 470, 472,
	473, 475, 492–497
<i>tās noteikšanas samazinātā apmērā mantojuma</i>	
<i>atstājēja laulātajam un radiniekiem mērķis</i>	467, 475, 494
<i>tās piemērošana mantojuma atstājēja tā paša dzimuma</i>	
<i>partnerim, kas manto nekustamo īpašumu uz testamenta</i>	
<i>vai mantojuma līguma pamata</i>	462–500

TIESĪBU AKTU RĀDĪTĀJS

lpp.

I. Latvijas tiesību akti

1. Konstitucionālas nozīmes tiesību akts

Latvijas Republikas Satversme

(pieņemta 15.02.1922.)

Ievads.....	29, 47, 206, 395, 579, 617, 619, 620, 622, 627–629, 633–636, 651, 661, 954
1. pants.....	28, 30, 32, 44–47, 51, 52, 61, 80, 82, 83, 96, 141, 142, 144, 145, 147, 151, 156, 157, 171, 174–176, 182, 240–242, 245, 246, 248, 249, 251, 261, 263, 264, 267, 268, 271–274, 279, 282, 285, 288, 290–292, 319, 323, 324, 328, 364–368, 370, 371, 374–377, 382–384, 411, 414, 416, 417, 419–423, 432, 434, 435, 437, 440, 448, 451, 456–459, 563, 564, 566, 568, 571, 573, 630, 586–589, 617, 619–623, 625, 636–639, 654–656, 661–663, 665, 676, 677, 680–689, 691, 693–695, 697, 700, 747, 753, 763, 773, 775–777, 779–792, 785, 789, 790, 806, 816, 821–825, 827, 831, 838, 839, 842, 844, 854, 856, 861, 862, 882, 887, 889
4. pants.....	441, 443
15. pants.....	566, 569, 630, 603, 783
19. pants.....	603
21. pants.....	362, 581, 603, 675
22. pants.....	603, 605
23. pants.....	603
25. pants.....	166, 601
59. pants.....	659
64. pants.....	482, 483, 489, 490
66. pants.....	395, 655, 656, 658–665, 672, 676
68. pants.....	436
83. pants.....	857
85. pants.....	11, 26, 97, 119, 141, 185, 219, 240, 250, 273, 329, 364, 385, 411, 462, 501, 520, 563, 620, 655, 660, 661, 677, 776, 823, 890, 934
89. pants.....	49, 230, 265, 292, 433, 538, 539, 863
90. pants.....	240–242, 245, 246, 250–253, 261, 272

91. pants.....	20, 28, 30, 32, 44–48, 50–52, 80, 96, 462, 463, 465, 466, 469–473, 476, 487, 492, 515, 620, 622, 623, 625, 643, 644, 651, 654, 823, 824, 826, 831., 839, 842, 844, 856, 861, 862, 887–889
<i>pirmais teikums</i>	11–13, 15–18, 24, 25, 97–99, 101, 102, 104, 107, 109, 113, 118, 119, 122, 128, 132, 134, 136, 137, 139, 140, 273, 274, 279, 280, 282, 284, 285, 288, 290–292, 309, 323, 324, 327, 328, 501–504, 506–508, 510, 511, 519–522, 524, 525, 524, 531, 555, 557
<i>otrais teikums</i>	464, 477, 485
92. pants.....	20, 24, 240–242, 245, 246, 250, 251, 261, 263, 268, 365, 823, 824, 827, 831., 839, 842, 844, 856, 889
<i>pirmais teikums</i>	17, 832, 856–859, 889
<i>otrais teikums</i>	250–254, 256, 261, 263–268, 271, 271
<i>trešais teikums</i>	364–372, 374–377, 383, 384
93. pants.....	645
95. pants.....	645
96. pants.....	219–225, 229, 232, 238, 239, 467, 478, 450, 557
99. pants.....	620–625, 632, 636, 637, 639–641, 654
101. pants	141, 144, 145, 147, 151, 153, 156, 157, 160, 174–176, 182, 563–566, 568, 569, 571, 573, 630, 586–590, 617, 619, 677, 680–689, 691, 693–695, 697, 700, 747, 753, 763, 773, 775–777, 779–782, 785, 789, 790, 806, 816, 821, 822, 890, 891, 894, 897, 899, 901–903, 905–912, 922, 923, 925, 926, 928, 930–933
105. pants	119–122, 128, 134, 137, 273, 274, 278, 282–285, 288, 290–294, 299, 319, 322–324, 328, 385–387, 389, 391–393, 403, 408–409, 411, 414, 416–423, 429, 432–438, 440, 448, 451, 456–460, 462–464, 466, 469–473, 476, 477, 485, 487, 492, 499, 823, 824, 827, 828, 830, 831, 833, 834, 836, 839, 842, 844, 849, 852–854, 856, 861–865, 867, 868, 887, 889, 934–936, 938, 942, 944–946, 948, 951, 952, 955, 967, 968
106. pants	185–189, 191, 195–197, 200–202, 204, 206, 216–218, 329–333, 335, 341, 344–347, 355–357, 360, 361, 437, 459, 460, 520–525, 527, 531, 532, 535, 536, 538, 543, 555–557, 562, 890, 891, 894, 897, 899, 901–903, 905– 909, 911, 912, 922, 923, 925, 926, 928, 930–933
109. pants	26, 28–30, 32–37, 44–49, 51–54, 57, 61, 66, 80, 82–84, 96, 501, 502, 504, 506–508, 510–513, 519

110. pants	97–99, 101, 102, 104–106, 118, 462–464, 466, 467, 469–473, 476–487, 489–499, 538, 540, 557, 620–623, 625, 632, 636, 637, 641–643, 654
111. pants	645
112. pants	412,, 414, 430, 539, 620, 622–625, 651–654
113. pants	412, 414, 430
114. pants	450
115. pants	147
116. pants	206, 283, 305, 308, 332, 345, 347, 349, 505, 538, 540, 895, 898, 954
Latvijas Tautas padomes politiskā platforma	
<i>(pieņemta Latvijas Tautas Padomes sēdē 17.11.1918.)</i>	
[Pirmā Latvijas pagaidu satversme]	650

2. Likumi

Administratīvā procesa likums

<i>(pieņemts 25.10.2001.)</i>	81, 83, 898
104. pants	43
152. pants	497
178. pants	361

Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums

<i>(pieņemts 18.12.2008.; zaudējis spēku 23.06.2020.)</i>	563, 564, 608, 613, 615, 616, 677, 678, 747, 750, 753, 755–760, 763–765, 767–770, 776, 786, 806, 816, 818

Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums

<i>(pieņemts 10.06.2020.)</i>	563–567, 581, 630, 585, 599, 603, 604, 606, 609, 612, 618, 678–680, 692, 699, 749, 752, 755, 763, 765, 771–773, 776, 777, 786, 789, 802, 803, 807, 808, 810, 811, 814, 815, 821
pielikums "Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības"	563, 630, 678, 680, 699, 700, 745, 776, 777, 788, 805, 821
31.15., 31.29., 31.30., 32.1., 32.4. un 36.2. apakšpunkts	776–822
8.5., 8.7., 8.8., 8.16., 8.17., 8.19., 8.20., 10.2., 10.6., 10.7., 10.8., 10.17., 10.18., 10.21., 10.23., 11.2., 12.10., 12.13., 13.8., 13.9., 13.13., 13.16., 13.20., 16.2., 16.5., 16.11., 16.14., 16.18., 16.19., 16.20., 18.1., 18.8., 18.10., 19.18., 19.20., 23.1., 23.2., 23.3., 23.4., 23.5., 23.6., 23.8., 23.12., 23.13., 23.14., 23.15., 27.1., 27.3., 39.1., 39.8., 39.9., 39.12., 39.19., 39.21., 39.22., 41.14., 41.15., 41.18., 41.22. un 41.23. apakšpunkts	677–775
28.2., 28.19. un 35.4. apakšpunkts	563–619

Aizsargjoslu likums (pieņemts 05.02.1997.)	937, 945, 960, 961
Apsardzes darbības likums (pieņemts 11.05.2006.; zaudējis spēku 20.03.2014.)	329
Apsardzes darbības likums (pieņemts 13.02.2014.)	329, 331–333, 335, 342, 343, 345–348, 351, 352, 355– 357, 359
15. panta 8. punkts	329–363
Ārstniecības likums (pieņemts 12.06.1997.)	331, 334, 342, 343
Atkritumu apsaimniekošanas likums (pieņemts 28.10.2010.)	141, 142, 144, 147, 154, 161, 170–173, 177–179, 183
Azartspēļu un izložu likums (pieņemts 17.11.2005.)	293, 326
Augstskolu likums (pieņemts 02.11.1995.)	411, 418, 423, 439
5. panta pirmās daļas trešais teikums, 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts	411–461
Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 19.06.1998.)	109, 520, 522, 526, 532–538, 542–547, 552–554, 558
72. panta piektās daļas 1. punkts	520–562
Brīvprātīgā darba likums (pieņemts 18.06.2015.)	530
Būvniecības likums (pieņemts 09.07.2013.)	946, 964, 965
Ceļu satiksmes likums (pieņemts 01.10.1997.)	934, 938, 941, 944, 947, 949, 953, 957, 963
7. ¹ panta trešā daļa	934–968
Civīlās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas likums (pieņemts 05.05.2016.)	296
Civillikums (pieņemts 28.01.1937.)	467, 470–472, 490, 491, 496, 530, 960
35. pants	495
Otrās daļas "Mantojuma tiesības" otrā nodaļa "Likumiskā mantošana" (390.–417. pants)	475, 488, 489, 494

391. pants	474, 490, 496
392. pants	494
403. pants	474, 488
404. pants	474
927. pants	393
1082. pants	941
1895. pants	365, 377, 378
Civilprocesa likums	
<i>(pieņemts 14.10.1998.)</i>	14, 20, 21, 120, 122, 131, 133, 470, 472, 553, 554, 558
5 pants.....	125
33. pants.....	20, 21
34. pants.....	15, 16, 21, 125
37. pants	
<i>pirmā daļa</i>	11–25, 121, 125, 127, 130
<i>otrā daļa</i>	119–140
51. pants.....	123, 125
95. pants.....	497
128. pants	21
132. pants	21
416. pants	12, 15, 21
440. ⁶ pants	21
440. ⁸ pants	11, 17, 130
453. pants	17
Civilstāvokļa aktu registrācijas likums	
<i>(pieņemts 29.11.2012.)</i>	497
Darba likums	
<i>(pieņemts 20.06.2001.)</i>	202, 506, 517, 530, 531, 907
3. pants.....	530
154. pants	111
155. pants	477
156. pants	111, 502, 509
Elektronisko sakaru likums	
<i>(pieņemts 28.10.2004.)</i>	937, 938, 948, 960, 961
Enerģētikas likums	
<i>(pieņemts 03.09.1998.)</i>	937, 945, 960, 961
Epidemioloģiskās drošības likums	
<i>(pieņemts 11.12.1997.)</i>	296

Fiskālās disciplīnas likums (pieņemts 31.01.2013.)	665, 668, 669, 672
Grozījumi Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā (pieņemts 18.03.2021.)	679
Grozījumi Augstskolu likumā (pieņemts 21.06.2018.)	411, 413, 454
Grozījumi Augstskolu likumā (pieņemts 08.04.2021.)	412, 414, 430, 431, 454, 455
Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā (pieņemts 17.03.2005.)	520, 536
Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā (pieņemts 01.07.2011.)	520, 537
Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā (pieņemts 06.03.2014.)	520, 537, 538, 542, 543
Grozījumi Ceļu satiksmes likumā (pieņemts 30.10.2014.)	934, 953
Grozījumi Civilprocesa likumā (pieņemts 29.10.2015.)	119, 121, 124, 126, 127, 129, 131, 132
Grozījumi Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā (pieņemts 04.12.2008.)	890, 891, 893, 911, 912, 917, 924
Grozījumi Izglītības likumā (pieņemts 20.09.2018.)	535
Grozījumi Komercedarbības atbalsta kontroles likumā (pieņemts 02.02.2017.)	823, 866, 867
Grozījumi Krimināllikumā (pieņemts 20.05.2004.)	253, 258
Grozījumi Krimināllikumā (pieņemts 13.12.2012.)	194, 258
Grozījumi Krimināllikumā (pieņemts 29.10.2015.)	240, 242, 244, 245, 247, 258, 260, 262, 270
pārejas noteikums	240–272
Grozījumi Latvijas Sodų izpildes kodeksā (pieņemts 11.11.2004.)	219, 233

Grozījumi Latvijas Sodų izpildes kodeksā (pieņemts 14.07.2011.)	219
Grozījumi Latvijas Sodų izpildes kodeksā (pieņemts 20.12.2012.)	219
Grozījumi likumā "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" (pieņemts 06.11.2013.)	97
Grozījumi likumā "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" (pieņemts 23.10.2014.)	97
Grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām" (pieņemts 21.05.2009.)	385, 394
Grozījumi likumā "Par Rīgas Ekonomisko augstskolu" (pieņemts 25.10.2018.)	415
Grozījumi likumā "Par valsts pensijām" (pieņemts 20.12.2001.)	70
Grozījumi likumā "Par valsts pensijām" (pieņemts 13.11.2019.)	27, 58, 64
Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" (pieņemts 08.11.2007.)	501
Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" (pieņemts 23.11.2016.)	501
Grozījumi Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā (pieņemts 13.06.2019.)	185, 201, 205, 211
Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā (pieņemts 17.10.2013.)	97
Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību (pieņemts 07.02.2019.)	668, 669
Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā (pieņemts 13.12.2018.)	655, 659, 666
Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumu (pieņemts 15.06.2006.)	333, 890, 891, 893, 899, 904, 906, 908, 911, 913, 924, 931
4. panta 4. punkts	890–933

Ieroču aprites likums

(pieņemts 14.03.2019.) 332, 333, 354, 358, 359

Izglītības likums

(pieņemts 29.10.1998.) 446, 525, 526, 534, 535, 551, 892

Komercdarbības atbalsta kontroles likums

(pieņemts 19.06.2014.) 823, 841, 847, 866, 870

8. panta pirmā daļa un 8.¹ panta otrā un trešā daļa 823–889

Komerclikums

(pieņemts 13.04.2000.) 530, 829, 835, 848

Kreditiestāžu likums

(pieņemts 05.10.1995.) 826, 827, 831–834, 837, 840,
842–844, 846, 848, 849, 878, 879, 888

Krimināllikums

(pieņemts 17.06.1998.) 186, 195–197, 213, 215, 216, 227, 235, 254,
255, 258, 259, 262, 533, 893, 900–902, 915, 919

1. pants.....242

5. pants..... 242, 244, 247, 249, 267, 268

7. pants..... 235, 533

9. pants.....908

10. pants.....908

35. pants..... 214, 227

63. pants.....534, 537, 908, 909

182.¹ pants.....248

XX nodaļa (224.–256. pants) 240

236. pants 245, 248, 249, 258

*pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā
no 18.06.2004.–31.03.2013.)* 240–272

239.¹ pants.....964

262. pants 194

XXIV nodaļa (316.–330. pants).....901

317. pants 891, 901

Kriminālprocesa likums

(pieņemts 21.04.2005.)

277.–279. pants 227

Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu

lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas

likums *(pieņemts 30.11.2017.)* 364–374, 376–384

pārejas noteikumu 2. punkts..... 364–384

Latviešu vēsturisko zemju likums (pieņemts 16.06.2021.)	749
Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (pieņemts 07.12.1984.; zaudējis spēku 01.07.2020.)	
181 pants	241, 242, 246, 247, 254, 257–259
Latvijas Kriminālkodekss (pieņemts 06.01.1961.)	194
6. pants	267
Latvijas Satversmes sapulces vēlēšanu likums (pieņemts 19.08.1919.)	650
Latvijas Sodų izpildes kodekss (pieņemts 23.12.1970.)	224, 225, 232, 239
45. pants	219, 221, 232, 235, 237, 238
pietās daļas 1.teikums	219–239
Likums par budžetu un finanšu vadību (pieņemts 24.03.1994.)	23, 395, 660, 661, 665, 666, 668–670, 674
Maksātnespējas likums (pieņemts 26.07.2010.)	834, 840, 848, 849, 878, 879
Pacientu tiesību likums (pieņemts 17.12.2009.)	334, 342
Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam (pieņemts 25.11.1999.)	512
Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli (pieņemts 07.03.2013.)	295–298
Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību (pieņemts 25.05.1993.)	491
Par grāmatvedību (pieņemts 14.10.1992.; zaudējis spēku 01.01.2022.)	403, 404
Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā (pieņemts 25.04.2002.)	190, 197, 602
Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli (pieņemts 16.06.1994.)	293

Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu (<i>pieņemts 28.05.1998.; zaudējis spēku 01.03.2018.</i>).....	365, 368, 369, 372, 373, 376–378, 380, 381
Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem (<i>pieņemts 13.01.1994.</i>)	633, 646, 647
Par laulību (<i>pieņemts 01.02.1921.</i>)	491
Par maternitātes un slimības apdrošināšanu (<i>pieņemts 06.11.1995.</i>)	97, 107–109, 111, 112, 114, 115, 517
10. ⁴ panta ceturtās daļas 2. punkts	97–118
Par nekustamā īpašuma nodokli (<i>pieņemts 04.06.1997.</i>)	964
Par nodokļiem un nodevām (<i>pieņemts 02.02.1995.</i>)	24, 121, 132, 323, 385, 387, 394, 395, 398, 399, 402–404, 469
34. panta pirmā daļa	385–410
Par nodokļiem un nodevām Latvijas Republikā (<i>pieņemts 28.12.1990.; zaudējis spēku 01.04.1995.</i>)	406
Par Pārskatīto Eiropas Sociālo hartu (<i>pieņemts 14.02.2013.</i>)	49
Par pašvaldībām (<i>pieņemts 19.05.1994.</i>)	78, 141, 151, 153–155, 158–164, 166, 167, 169, 170, 176–178, 182, 183, 565, 565, 569, 586, 591, 592, 772, 783, 798, 958
Par policiju (<i>pieņemts 04.06.1991.</i>)	894, 904, 905, 911, 914, 917, 918
Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu (<i>pieņemts 20.06.2001.</i>)	348
Par Rīgas Ekonomikas augstskolu (<i>pieņemts 05.10.1995.</i>)	415, 422
Par sociālo drošību (<i>pieņemts 07.09.1995.</i>)	48, 85, 87, 514
Par sociālo palīdzību (<i>pieņemts 26.10.1995.</i>)	90
Par tiesu varu (<i>pieņemts 15.12.1992.</i>)	20, 857

Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību (pieņemts 20.03.2020.; zaudējis spēku 10.06.2020.)	273–275, 283, 287, 295, 296, 301–306, 311
8. un 9. pants	273–329
Par valsts budžetu 2020. gadam (pieņemts 14.11.2019.)	655, 657, 662, 663, 673–675
programmas un apakšprogrammas veselības aprūpes darbinieku darba samaksas paaugstināšanai (4. pielikums)	655–676
Par valsts budžetu 2021. gadam (pieņemts 02.12.2020.)	60
Par valsts noslēpumu (pieņemts 17.10.1996.)	332, 333
Par valsts pensijām (pieņemts 29.11.1990.; zaudējis spēku 01.01.1996.)	55, 57
Par valsts pensijām (pieņemts 02.11.1995.)	26, 27, 53–55, 58, 62, 64, 67, 68, 70, 71, 82, 86
Par valsts sociālo apdrošināšanu (pieņemts 01.10.1997.)	53, 63, 68, 86, 501, 509, 512, 514
6. panta piektā daļa	501–519
Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām (pieņemts 26.09.2002.; zaudējis spēku 01.01.2015.)	211
Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam (pieņemts 14.11.2019.)	655, 669–675
Privāto pensiju fondu likums (pieņemts 19.12.2019.)	56
Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums (pieņemts 16.10.2014.)	185, 193, 198–201, 203, 205, 207–209, 211–213, 215, 217
37. panta ceturtās daļas 2. punkts	185–218
Publisko iepirkumu likums (pieņemts 15.12.2016.)	150
Republikas novada domes un novada domes deputāta statusa likums (pieņemts 17.03.1994.; no 04.05.2021. likuma nosaukums – Pašvaldības domes deputāta statusa likums)	158
Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums (pieņemts 13.01.1994.; no 15.01.2021. likuma nosaukums – Pašvaldības domes vēlēšanu likums)	158, 176

Rīgas domes atļaušanas likums

(pieņemts 13.02.2020.) 141–144, 146, 149, 151, 152, 154,
155, 161, 168, 169, 172, 174

1. panta 2. punkts 141–184

Rīgas Juridiskās augstskolas likums

(pieņemts 01.11.2018.) 422

Saeimas kārtības rullis

(pieņemts 28.07.1994.) 132, 153, 162, 163, 166, 205, 243, 253, 300,
301, 347, 538, 566, 569, 571, 583, 600–606,
662, 675, 682, 780, 867, 912, 954

Saeimas deputātu ētikas kodekss 602

Satversmes tiesas likums

(pieņemts 05.06.1996.) 226, 391, 409, 529, 856, 949

1. pants 250

16. pants 11, 26, 97, 119, 141, 185, 219, 240, 250, 273,
329, 364, 385, 411, 462, 501, 520, 563, 620,
639, 655, 677, 776, 823, 890, 934

17. pants 11, 26, 97, 119, 141, 185, 219, 240, 273,
329, 364, 385, 411, 462, 501, 520, 563, 620,
655, 677, 776, 823, 890, 934

19. pants 563, 677, 776

19.¹ pants 11, 26, 43, 329, 501, 520, 859, 934

19.² pants 97, 185, 219, 240, 273, 364, 385, 823, 856, 890

20. pants 639, 852

22. pants 28, 274, 564, 680, 777

28. pants 26, 411, 563

28.¹ pants 11, 97, 119, 141, 185, 219, 240, 273, 329, 364,
385, 462, 501, 520, 620, 655, 677, 776, 823, 890, 934

29.–32. pants 239, 618, 654, 774, 889

29. pants 17, 18, 42–44, 124, 155, 287, 288, 290, 361, 430,
432, 434, 457, 490, 586, 639, 641, 643, 654, 658,
660, 661, 700, 789, 821, 852, 856, 859

30.–32. pants 24, 82, 118, 136, 175, 217, 272, 328,
356, 384, 409, 457, 486, 519, 556, 676, 922, 968

31. pants 135, 216, 271, 355, 383, 408, 456, 485,
555, 773, 821, 931, 967

32. pants 80, 134, 171, 216, 238, 271, 327,
355, 383, 408, 456, 485, 555, 773, 821, 931, 967

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības

likums (pieņemts 31.10.2002.) 75, 77, 78, 108

Sodu likums (<i>pieņemts 24.04.1933.</i>).....	267
Sodu reģistra likums (<i>pieņemts 10.10.2013.</i>)	194
Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums (<i>pieņemts 24.10.2002.</i>)	904
Valsts drošības iestāžu likums (<i>pieņemts 05.05.1994.</i>)	332
Valsts fondēto pensiju likums (<i>pieņemts 17.02.2000.</i>)	56, 68
Valsts robežsardzes likums (<i>pieņemts 05.11.2020.</i>)	904
Valsts sociālo pabalstu likums (<i>pieņemts 31.10.2002.</i>)	27, 36, 45, 77, 88, 90, 97, 107, 108, 517
7. panta 1. ¹ daļa	97–118
Veselības aprūpes finansēšanas likums (<i>pieņemts 14.12.2017.</i>)	655–659, 661–663, 666–671, 673–676
Vispārējās izglītības likums (<i>pieņemts 10.06.1999.</i>)	518
Zemesgrāmatu likums (<i>pieņemts 22.12.1937.</i>)	
106. pants	468, 474, 487, 489, 499
106. ¹ pants	121, 132

3. Saeimas un Augstākās padomes lēmumi

Par administratīvi teritoriālās reformas turpināšanu (<i>Saeimas 21.03.2019. lēmums</i>).....	566, 569–571, 607, 608, 695, 747, 783, 805
Par Latvijas Republikas likuma "Par nodokļiem un nodevām Latvijas Republikā" spēkā stāšanās kārtību (<i>Augstākās padomes 28.12.1990. lēmums; zaudējis spēku 01.04.1995.</i>)	406
Par Saeimas attālināto sēžu norises kārtības apstiprināšanu (<i>Saeimas Prezidija 22.05.2020. lēmums</i>).....	604
Par Saeimas sēžu noturēšanu platformā e-Saeima (<i>Saeimas Prezidija 10.06.2020. lēmums</i>)	604
Par speciālās Administratīvi teritoriālās reformas komisijas izveidošanu (<i>Saeimas 07.11.2019. lēmums</i>)	568, 601

4. Ministru kabineta noteikumi

Alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimnieku ārstēšanas kārtība (24.01.2012. noteikumi Nr. 70)	331, 334, 337, 343
Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība (27.06.2017. noteikumi Nr. 380)	333, 335, 339, 340, 342, 345, 353, 357–359
Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība (15.09.2008. noteikumi Nr. 746)	334
Ieroču un munīcijas iegādāšanās, reģistrēšanas, uzskaites, glabāšanas, pārvadāšanas, pārsūtīšanas, nēsāšanas, realizēšanas un ieroču kolekciju glabāšanas noteikumi (27.12.2011. noteikumi Nr.1001; zaudējuši spēku 10.04.2019.)	241, 254, 261
Jaunveidojamo pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentu projektu valsts līdzfinansējuma piešķiršanas kārtība (13.10.2020. noteikumi Nr. 631).....	753, 763, 807, 811
Kritēriji un kārtība, kādā novērtē atkritumu dalītās savākšanas pakalpojuma pieejamību iedzīvotājiem (13.06.2017. noteikumi Nr. 328)	178
Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība (04.04.2006. noteikumi Nr. 265)	342
Ministru kabineta kārtības rullis (07.04.2009. noteikumi Nr. 300)	163
Noteikumi par aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību un pasākumu īstenotāju izvēles principiem (25.01.2011. noteikumi Nr. 75)	512, 513
Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni (18.12.2012. noteikumi Nr. 913)	78
Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru (03.12.2019. noteikumi Nr. 579)	29, 34, 43, 62, 64, 72, 73, 89, 90
2. un 3. punkts	26–31, 34–37, 43–47, 52, 58, 62–63, 66–68, 70, 72–77, 80–84, 88, 94
Noteikumi par pašvaldību sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijām (26.09.2017. noteikumi Nr. 582)	740

Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību (22.12.2009. noteikumi Nr. 1605)	27, 62, 72, 81
2. punkts (redakcijā līdz 31.12.2019.)	26, 28, 30, 32, 35–37, 43–47, 52, 58, 63, 64, 66–68, 70, 71, 74–77, 80, 81, 83, 84, 88, 94
Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā (27.10.2009. noteikumi Nr. 1250)	462, 471, 474, 487
13. punkts	462–500
Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru (05.12.2011. noteikumi Nr. 924)	26, 43, 62, 64, 71, 75, 81
2. punkts	26–28, 30, 32, 35–37, 43–47, 52, 58, 63–68, 70, 71, 74–77, 80, 81, 83, 84, 88, 94
Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem (22.07.2014. noteikumi Nr. 418)	354, 359
Notiesāto resocializācijas īstenošanas kārtība (09.04.2013. noteikumi Nr. 191)	236, 239
Pašvaldību institūciju, finanšu, mantas, tiesību un saistību pārdales kārtība pēc administratīvo teritoriju robežu grozīšanas vai sadalīšanas (10.11.2020. noteikumi Nr. 671)	803
Sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšanas kārtība maršrutu tīklā (13.07.2010. noteikumi Nr. 634)	768
Studiju programmu licencēšanas noteikumi (11.12.2018. noteikumi Nr. 795)	439, 446
Studiju virzienu atvēršanas un akreditācijas noteikumi (11.12.2018. noteikumi Nr. 793)	439, 455
Valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība kapitālsabiedrībās, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai atvasinātai publiskai personai (07.01.2020. noteikumi Nr. 20)	201, 215
Valsts policijas nolikums (18.01.2005. noteikumi Nr. 46)	906

5. Pašvaldību saistošie noteikumi

Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā (Rīgas domes 30.10.2019. saistošie noteikumi Nr. 84)	149
Par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu Rīgas pilsētā (Rīgas domes 29.11.2019. saistošie noteikumi Nr. 87)	149, 178
Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas saistošie noteikumi (Rīgas domes 17.12.2013. saistošie noteikumi Nr. 90)	147, 148, 169, 178, 179

6. Citi tiesību akti

Ministru kabineta dokumenti

Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" (Ministru kabineta 07.04.2020. rīkojums Nr. 161)	273
Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumā Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" (Ministru kabineta 07.05.2020. rīkojums Nr. 254)	273
Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu (Ministru kabineta 12.03.2020. rīkojums Nr. 103)	273, 295, 296
Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā (Ministru kabineta 12.09.2019. rīkojums Nr. 432)	144, 169
Par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam (Ministru kabineta 24.09.2015. rīkojums Nr. 580)	231
Par koncepciju "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu" (Ministru kabineta 30.10.2014. rīkojums Nr. 619)	79
Par konceptuālu ziņojumu "Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu" (Ministru kabineta 16.05.2015. rīkojums Nr. 292)	620
Par konceptuālo ziņojumu "Par veselības aprūpes sistēmas reformu" (Ministru kabineta 07.08.2017. rīkojums Nr. 394)	667
Par mātes un bērna veselības uzlabošanas plānu 2018.–2020. gadam (Ministru kabineta 06.06.2018. rīkojums Nr. 259)	116

Par Plānu minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2020.–2021. gadam (Ministru kabineta 22.08.2019. rīkojums Nr. 408).....	79

Par valsts valodas politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam (Ministru kabineta 25.08.2021. rīkojums Nr. 601)	448, 450

Ministrija un iestādes dokumenti

Noteikumi par kārtību, kādā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs tiek veikta bruņojuma saņemšana, glabāšana, uzskaitē, izsniegšana dienesta pienākumu pildīšanai, nēsāšana un pielietošana (Iekšlietu ministrijas 04.01.2006. noteikumi Nr. 1).....	261, 262

Par azartspēļu organizēšanas licenču apturēšanu (Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas 06.04.2020. lēmums Nr. 2020/0161)	294, 327, 328

Pašvaldību lēmumi

Par administratīvi teritoriālo reformu (Ikšķiles novada domes 02.10.2019. lēmums).....	593

Par Ikšķiles novada iedzīvotāju aptaujas organizēšanu (Ikšķiles novada domes 29.03.2019. lēmums Nr. 1 (prot. Nr. 4))	592

Par Inčukalna novada iedzīvotāju aptaujas par administratīvi teritoriālo reformu rezultātiem (Inčukalna novada domes 23.09.2019. lēmums)	799

Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" (Ikšķiles novada domes 17.12.2019. lēmums)	593

Par Limbažu novada pašvaldības viedokļa sniegšanu Latvijas Republikas Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijai (Limbažu novada domes 10.02.2020. lēmums)	596

Par viedokļa sniegšanu Latvijas Pašvaldību savienībai par administratīvi teritoriālo iedalījumu (Limbažu novada domes 22.08.2019. lēmums)	595

II. Starptautiskie tiesību akti

1. Starptautiskie līgumi

Bērna tiesību konvencija (ANO; pieņemta 20.11.1989.; Latvijā spēkā no 14.05.1992.).....	109, 110, 231, 523, 536, 538–540, 561

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības

konvencija (EP; pieņemta 04.11.1950.;

<i>Latvijā spēkā no 27.06.1997.)</i>	236, 299, 438, 449, 465, 467, 470, 472, 478, 495, 623, 864
7. pants.....	252, 256, 266
8. pants.....	230, 299, 463, 464, 478, 482, 495, 498
9. pants.....	640
11. pants.....	299
12. pants.....	495
14. pants.....	465, 495
15. pants.....	275, 295, 298, 300
1. protokola 1. pants	275, 292, 293, 295, 298–300, 433, 863, 952
1. protokola 2. pants	299, 652
4. protokola 2. pants	299

Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret

sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un

apkarošanu (Stambulas konvencija) (pieņemta

<i>11.05.2011.; Latvijā nav spēkā)</i>	620, 621, 623–625, 630, 632–635, 639, 640, 642, 643, 646, 647, 650
3. panta "c" punkts, 4. panta 3. un 4. punkts,	
12. panta 1. punkts un 14. pants	620–654

Eiropas Sociālās harta (EP; pieņemta 18.10.1961.;

Latvijā spēkā no 02.03.2002.)

16. pants.....	105

Eiropas vietējo pašvaldību harta (pieņemta

<i>15.10.1985.; Latvijā spēkā no 01.04.1997.)</i>	152, 157, 564, 566, 568, 571, 572, 574, 580, 590–592, 600, 681, 695, 697, 699, 777, 780–785, 802
3. pants.....	157
4. pants.....	563, 564, 566, 568–573, 580, 584–586, 588, 589, 619, 677, 680–689, 691, 693–695, 697, 699, 700, 745, 775–777, 779–783, 785, 788, 789, 802, 805, 822
5. pants.....	563, 564, 566, 568–573, 588–590, 619, 677, 680–689, 691, 693–695, 697, 700, 745, 775–777, 779–783, 785, 789, 790, 805, 822
8. pants.....	173

Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu

(ANO; pieņemta 18.12.1979.; Latvijā spēkā no 14.05.1992.) 641, 647

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (ANO; pieņemta 13.12.2006.; Latvijā spēkā no 31.03.2010.)	641
Pārskatītā Eiropas Sociālā harta (EP; pieņemta 03.05.1996.; Latvijā spēkā no 01.05.2013.)	33, 37, 49, 69, 70
12. pants	29, 30, 49, 69, 70, 92, 93
23. pants	50
Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (ANO; pieņemts 16.12.1966.; Latvijā spēkā no 14.07.1992.)	30, 93
9. pants	49
10. pants	105
12. pants	645
Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (ANO; pieņemts 16.12.1966.; Latvijā spēkā no 14.07.1992.)	299
4. pants	295
15. pants	266
23. pants	105
Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām (ANO; pieņemta 23.05.1969.; Latvijā spēkā no 03.06.1993.)	632, 632, 646, 649
Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (ANO; pieņemta 10.12.1948.; Latvijā spēkā no 24.03.1992.)	
22. pants	49

2. Eiropas Padomes dokumenti

Par Eiropas cietumu noteikumiem (Ministru komitejas 11.01.2006. ieteikumi Rec(2006)2)	220, 230
Par vietējo un reģionālo pašvaldību robežu un/vai struktūras reformām (Ministru komitejas 20.10.2004. rekomendācija Rec(2004)12)	590, 591, 782, 802

3. Eiropas Savienības dokumenti

Pamatdokumenti

Līgums par Eiropas Savienību [parakstīts 07.02.1992. (Māstrihtas līgums)]	
3. pants	396
4. pants	443

6. pants.....	436
7. pants.....	422
165. pants	419

Līgums par Eiropas Savienības darbību

[parakstīts 25.03.1957.; līdz 01.12.2009. – Eiropas Kopienas

<i>dibināšanas līgums (Romas līgums)]</i>	<i>149, 421, 428, 436, 438, 826, 833, 847, 848, 868</i>
49. pants.....	273, 274, 278, 279, 282–284, 288–290, 328, 415, 419, 427–429, 434, 436, 437, 443, 460
54. pants.....	289, 436
56. pants.....	415, 419, 427–429
101. pants	415, 427
102. pants	148, 150, 287
106. pants	287, 420, 427
107. pants	415, 427, 854, 855, 870, 872
108. pants	855, 870, 872
109. pants	855
263. pants	855
267. pants	854
325. pants	396

Eiropas Savienības Pamattiesību harta

<i>(pieņemta 07.12.2000.)</i>	<i>49, 428, 438</i>
1. pants.....	49
13. pants.....	460
16. pants.....	415, 429, 434, 436, 437, 460
17. pants.....	460, 849, 854
21. pants.....	465
34. pants.....	49

Regulas

Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 1214/2011

**par euro skaidras naudas profesionāliem pārrobežu
autopārvadājumiem starp eurozonas dalībvalstīm**

<i>(pieņemta 16.11.2011.)</i>	<i>351</i>

Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679

**par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu
apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ direktīvu
95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula)**

<i>(pieņemta 27.04.2016.)</i>	<i>468, 473</i>

Direktīva

**Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2006/123/EK
par pakalpojumiem iekšējā tirgū (pieņemta 12.12.2006.)** 428

**Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2011/93/ES
par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas
izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un
ar kuru aizstāj Padomes pamatlēmumu 2004/68/TI
(pieņemta 13.12.2011.)** 537

Lēmumi

**Komisijas Lēmums 2011/364/ES par valsts atbalstu C 26/09
(ex N 289/09), ko Latvija plāno īstenot AS Parex banka
pārstrukturēšanai (pieņemta 15.09.2010.)** 825

**Komisijas Lēmums (ES) 2015/162 par valsts atbalstu
SA.36612 (2014/C) (ex 2013/NN), ko Latvija īstenojusi
attiecībā uz "Parex" (pieņemts 09.07.2014.)** 825, 831, 832, 835–841,
849–852, 854, 855, 868, 870, 872–875, 888

4. Citi starptautisko tiesību dokumenti

ANO dokumenti

Bērna tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 13 (2011)
par bērna tiesībām būt brīvam no visu veidu vardarbības 539, 561

Bērna tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013)
par bērna tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu
intereses (3. panta pirmā daļa) 539, 548

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General
Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard
of Health (Art. 12) 645

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General
Comment No. 19: The right to social security, E/C.12/GC/19,
4 February 2008 93

Committee on the Elimination of Discrimination against Women.
Concluding observations on the combined fourth to seventh
periodic reports of Latvia. 10 March 2020 650

Committee on the Elimination of Discrimination Against Women,
General Recommendation No. 25: Article 4, paragraph 1, of
the Convention (temporary special measures),
UN Doc. A/59/38 (supp), 18 March 2004 648

International Covenant on Civil and Political Rights. Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic. Human Rights Committee, 30 April 2020, CCPR/C/128/2 299

Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children, General Assembly, United Nations, 29 August 2006. Pieejams: www.ohchr.org 540

Report of the International Law Commission. Sixty-third session. – New York: United Nations, 2011 634

Eiropas Padomes dokumenti

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence 635, 636, 648, 649, 653

Opinion on the constitutional implications of the ratification of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) adopted by the Venice Commission at its 120th Plenary Session (Venice, 11–12 October 2019) 643

Eiropas (Padomes) Sociālo tiesību komitejas (European Committee of Social Rights) dokumenti

Conclusions 2017, Latvia: Articles 11, 12, 13, 14, 23 and 30 of the European Social Charter, January 2018 70

Digest of the Case Law of the ECSR. Council of Europe, March 2005. (judikatūras apkopojums) Pieejams: www.coe.int 105

Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights (judikatūras apkopojums, 31.12.2018.) 69, 70, 75, 93

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dokumenti

OECD Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018 56, 61, 74

Vadlīnijas nodokļu saistību neizpildes riska pārvaldībai (*OECD Guidance Note. Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance*). Pieejams: www.oecd.org 401

2015. gada Vadlīnija par valsts uzņēmumu korporatīvo pārvaldību 207

2019. gada Ekonomikas pārskats par Latviju 611

III. Vēsturiskie tiesību akti

Tautas padomes tiesību akts

Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzes organizēšanu (pieņemts 05.12.1918.)	916

Latvijas PSR un PSRS tiesību akti

Latvijas PSR Kriminālkodekss (pieņemts 06.01.1961.)	194
204. pants	521
PSRS Valsts pensiju likums (pieņemts 14.07.1956.)	55

JUDIKATŪRAS UN TIESU PRAKSES RĀDĪTĀJS

lpp.

I. Latvijas tiesu nolēmumi

1. Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumi

Spriedumi

2001. gada 13. marta spriedums lietā Nr. 2000-08-0109.....	49, 52
2001. gada 26. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-02-0106	55
2001. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2001-04-0103	442, 443
2002. gada 22. februāra spriedums lietā Nr. 2001-06-03.....	603
2002. gada 25. februāra spriedums lietā Nr. 2001-11-0106	52, 511
2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01	264
2002. gada 19. marta spriedums lietā Nr. 2001-12-01	263, 871
2002. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-16-01	202, 345
2002. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2002-09-01	381
2002. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. 2002-15-01.....	55
2003. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2002-12-01	381, 966
2003. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2002-20-0103	531
2003. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2002-21-01	51, 204, 345, 346, 955
2003. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-02-0106.....	305, 449
2003. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-04-01.....	857
2003. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01	914
2003. gada 4. decembra spriedums lietā Nr. 2003-14-01.....	53
2003. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2003-12-01.....	531, 532, 907
2004. gada 14. janvāra spriedums lietā Nr. 2003-19-0103	52, 81
2004. gada 9. marta spriedums lietā Nr. 2003-16-05	164
2004. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2003-22-01	48, 52
2004. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 2004-03-01	376
2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01.....	360, 361, 954
2005. gada 6. aprīļa spriedums lietā Nr. 2004-21-01.....	62

2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106.....	50, 128, 377, 443, 449, 618, 875, 883
2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106.....	50
2005. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. 2005-07-01	263
2005. gada 4. novembra spriedums lietā Nr. 2005-09-01	105, 316, 876
2005. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. 2005-08-01	50
2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306.....	499
2005. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2005-12-0103	51, 81, 135, 217, 238, 328, 383, 955
2005. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2005-19-01.....	233, 869, 954
2006. gada 23. februāra spriedums lietā Nr. 2005-22-01.....	202
2006. gada 15. jūnija spriedums lietā Nr. 2005-13-0106	128
2006. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. 2006-07-01	116, 907
2006. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2006-10-03.....	105
2006. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01.....	858
2007. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2006-13-0103 ...	129, 139, 263, 325
2007. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-28-01	263, 264
2007. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2006-29-0103.....	906, 907, 911, 912
2007. gada 16. maija spriedums lietā Nr. 2006-42-01	209, 234, 348
2007. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-01-01	54, 55
2007. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. 2007-04-03	297
2007. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2007-03-01	857, 905, 906, 910
2007. gada 1. novembra spriedums lietā Nr. 2007-08-01	202, 345
2007. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. 2007-13-03.....	61
2008. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2007-15-01.....	288
2008. gada 3. aprīļa spriedums lietā Nr. 2007-23-01.....	396, 400, 405
2008. gada 9. maija spriedums lietā Nr. 2007-24-01	20
2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01	20
2008. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2008-02-01	229
2008. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106	251, 252, 254, 266

2009. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01.....	155
2009. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-42-01	229, 230, 316, 354, 876
2009. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-01-01	164
2009. gada 30. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-04-06	584, 588, 590, 594, 802
2009. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2009-08-01	322, 381, 871, 884
2009. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2009-10-01.....	237
2009. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2009-43-01....	53, 54, 56, 67, 69, 75, 76, 81, 511, 773
2010. gada 18. janvāra spriedums lietā Nr. 2009-11-01.....	857
2010. gada 2. februāra spriedums lietā Nr. 2009-46-01.....	50, 324, 887
2010. gada 9. marta spriedums lietā Nr. 2009-69-03	645
2010. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2009-44-01	105, 774
2010. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2009-85-01	316, 876
2010. gada 31. marta spriedums lietā Nr. 2009-76-01	61
2010. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. 2009-88-01	377
2010. gada 19. aprīļa spriedums lietā Nr. 2009-77-01	207
2010. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. 2009-111-01.....	409
2010. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-113-0106.....	353, 446, 863
2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01	209, 233-235, 310, 349, 350, 397, 402, 405, 444, 540, 558, 915, 916, 921, 956, 962
2010. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-12-03	862, 871
2010. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-17-01	51, 511
2010. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2010-25-01	454
2010. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2010-44-01.....	63, 645
2011. gada 10. janvāra spriedums lietā Nr. 2010-18-01.....	380
2011. gada 11. janvāra spriedums lietā Nr. 2010-40-03.....	483, 489, 499
2011. gada 17. februāra spriedums lietā Nr. 2010-20-0106	57

2011. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. 2010-29-01.....	48, 76
2011. gada 18. marta spriedums lietā Nr. 2010-50-03	640
2011. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2010-60-01	205, 303, 347, 871, 878, 881
2011. gada 11. maija spriedums lietā Nr. 2010-55-0106.....	251
2011. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2010-70-01	500
2011. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-67-01	229
2011. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-71-01	135, 217, 383, 881
2011. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 2011-01-01	227
2011. gada 3. novembra spriedums lietā Nr. 2011-05-01	862
2011. gada 22. novembra spriedums lietā Nr. 2011-04-01	206, 347, 538, 912
2011. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. 2011-03-01.....	48, 54, 82, 89, 166, 300, 601
2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01	156, 587, 661-664, 674
2012. gada 2. maija spriedums lietā Nr. 2011-17-03	164
2012. gada 3. maija spriedums lietā Nr. 2011-14-03	305
2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01	375
2012. gada 21. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-20-01	52
2012. gada 1. novembra spriedums lietā Nr. 2012-06-01	233, 255, 268
2012. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2012-01-01....	142, 144, 146-148, 151, 161, 168, 171, 172, 178, 884
2013. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr. 2012-09-01.....	86, 510, 514
2013. gada 13. februāra spriedums lietā Nr. 2012-12-01.....	51, 86, 513, 654
2013. gada 28. marta spriedums lietā Nr. 2012-15-01	252, 645
2013. gada 9. aprīļa spriedums lietā Nr. 2012-14-03.....	22, 129, 325
2013. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. 2012-18-01	396, 409
2013. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2012-16-01	856
2013. gada 28. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-26-03.....	374
2013. gada 24. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-23-01	391

2013. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 2012-24-03	911
2013. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2013-09-01	264
2013. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2013-06-01.....	857, 858
2014. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01	363, 910
2014. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2013-18-01	230
2014. gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. 2014-02-01	203, 208, 226
2014. gada 7. jūlija spriedums lietā Nr. 2013-17-01	529, 949, 962
2014. gada 6. novembra spriedums lietā Nr. 2013-20-03	952
2014. gada 28. novembra spriedums lietā Nr. 2014-09-01	456
2014. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2014-05-01.....	206, 233, 347, 538, 869, 912
2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. 2013-21-03.....	433
2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103.....	664, 675
2015. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-34-01.....	293, 394
2015. gada 16. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-13-01	81, 135, 217, 383
2015. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-31-01	322, 376, 884
2015. gada 2. jūlija spriedums lietā Nr. 2015-01-01	206, 294, 865
2015. gada 13. oktobra spriedums lietā Nr. 2014-36-01	394, 852–855, 862, 864, 866, 874, 877, 883
2015. gada 14. oktobra spriedums lietā Nr. 2015-05-03	482, 483, 489
2015. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 2015-10-01	105, 198, 262, 324, 373, 515, 857, 887
2015. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2015-03-01.....	203, 204, 345, 531, 532, 540, 906, 914
2016. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2015-13-03.....	476
2016. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. 2015-21-01	51, 106, 476
2016. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2015-19-01	44, 853, 931
2016. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 2015-14-0103.....	230
2016. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2015-22-01	18
2016. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. 2016-01-01	20, 857

2016. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 2015-25-01	301, 431
2016. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. 2016-08-01.....	862
2017. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. 2016-06-01.....	42, 204, 346, 853
2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01 ...	47, 127, 291, 375, 376, 434, 474, 531, 861, 882-884
2017. gada 15. jūnija spriedums lietā Nr. 2016-11-01	18, 48, 53, 61, 107, 113, 292, 513
2017. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2016-23-03.....	156, 158
2017. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. 2017-10-01	18, 113, 699, 788, 852
2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 ..	53, 57, 87, 128, 303, 395, 512, 514, 587
2017. gada 24. novembra spriedums lietā Nr. 2017-07-01	47, 49, 191, 198, 199, 210, 211, 213-215, 235, 262, 344, 345, 349, 350, 352, 362, 373, 392, 530, 532, 534-536, 542, 543, 549, 916, 919, 924, 929, 949, 950, 959
2017. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2017-03-01.....	915
2017. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2017-08-01.....	46
2018. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. 2017-09-01.....	105-107, 109, 110, 117, 518
2018. gada 21. februāra spriedums lietā Nr. 2017-11-03.....	324, 499
2018. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2017-16-01	24, 127, 343, 446, 857
2018. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-12-01	476, 952
2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-17-01	867, 932
2018. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-18-01	134, 235, 288, 640, 958
2018. gada 15. maija spriedums lietā Nr. 2017-15-01	113, 378, 516
2018. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-21-01	204, 249, 250, 271, 346, 393, 394, 408, 953
2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-25-01	18
2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-28-0306	19, 50, 129, 137, 291, 643, 644, 887

2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-32-05.....	157-159, 173, 183, 611
2018. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2017-35-03	375
2018. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. 2018-06-0103	134, 476
2018. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2018-09-0103	156, 234, 587
2018. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2016-04-03	292
2019. gada 21. februāra spriedums lietā Nr. 2018-10-0103	250-254, 256, 259, 260, 303, 954
2019. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2018-08-03	47, 263
2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01 ...	156, 162, 205, 229, 301, 394, 436, 587, 858, 867, 930
2019. gada 18. aprīļa spriedums lietā Nr. 2018-16-03	584, 651
2019. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2018-12-01	205, 206, 442, 449, 453, 652
2019. gada 2. maija spriedums lietā Nr. 2018-14-01	955
2019. gada 16. maija spriedums lietā Nr. 2018-17-03	310, 320
2019. gada 16. maija spriedums lietā Nr. 2018-21-01	43, 48, 430, 547
2019. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. 2018-15-01	200, 205, 209, 348, 394
2019. gada 28. jūnija spriedums lietā Nr. 2018-24-01	227, 232
2019. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 2018-25-01	18, 50, 128, 230, 239, 643, 646, 650
2019. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 2018-22-01 ..	321, 376, 442, 443, 450, 453, 884
2019. gada 5. decembra spriedums lietā Nr. 2019-01-01	206, 210, 211, 213, 214, 350-352, 355, 362, 477, 479, 533, 541, 542, 548-550, 555, 557, 558, 561, 642, 909, 924, 932, 967
2019. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 2019-03-01	20
2019. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. 2019-08-01	603, 605
2020. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2019-05-01	168, 291, 293, 294, 321, 380, 392, 394, 433, 435, 438, 452, 561, 865, 921, 925

2020. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. 2019-09-03	433
2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr. 2019-11-01	20, 264, 304, 966
2020. gada 20. marta spriedums lietā Nr. 2019-10-0103....	346, 393, 536, 855
2020. gada 15. maija spriedums lietā Nr. 2019-17-05	156, 157, 170, 174, 263, 585, 587, 588, 590, 700, 789, 859
2020. gada 11. jūnija spriedums lietā Nr. 2019-12-01	396, 412, 414, 430, 433, 437, 441, 443, 446, 447
2020. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2019-20-03.....	128, 129, 131, 132, 138, 380, 652
2020. gada 25. jūnija spriedums lietā Nr. 2019-24-03.....	48, 49, 52, 60, 61, 63, 64, 76–78, 85, 87, 90, 95, 107, 511, 512
2020. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-27-03	44, 48, 51, 72, 75, 107, 138, 510, 644
2020. gada 10. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-36-01	129, 324, 476, 510, 644, 647, 648
2020. gada 16. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-25-03	61, 84, 85, 90, 95, 292, 539, 617, 863
2020. gada 16. jūlija spriedums lietā Nr. 2020-05-01	124, 126, 128, 133, 644
2020. gada 18. septembra spriedums lietā Nr. 2019-32-01	104, 236
2020. gada 24. septembra spriedums lietā Nr. 2019-22-01	250–254, 256, 259, 261, 264, 266, 271, 272
2020. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. 2019-37-0103....	306, 393, 433 636, 952
2020. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2019-29-01	160, 200, 661–663, 674
2020. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. 2020-14-01 ..	324, 485, 515, 555, 644, 660, 888, 967
2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01	471, 477–482, 484–486, 495, 498, 642
2020. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2020-13-01	476, 510, 517, 518

2020. gada 3. decembra spriedums lietā Nr. 2020-16-01.....	597, 602
2020. gada 10. decembra spriedums lietā Nr. 2020-07-03.....	511
2020. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2020-26-0106	250, 264, 265, 397, 402, 454, 956
2020. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 2020-18-01.....	350–352, 362, 408, 530, 536, 541–543, 904, 910, 911, 924, 925, 930
2021. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. 2020-29-01.....	532, 541–543, 546, 551, 554, 911, 924
2021. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2020-30-01	884
2021. gada 12. marta spriedums lietā Nr. 2020-37-0106	699–701, 727, 745–748, 752, 757, 766, 771, 772, 788–791, 802, 805, 808, 811, 815, 820, 821
2021. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2020-36-01	402, 641, 905–907, 909–912, 924, 929, 930, 932, 949, 959
2021. gada 6. aprīļa spriedums lietā Nr. 2020-31-01.....	441, 444, 445, 652, 953, 957, 968
2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2020-34-03.....	642, 662
2021. gada 7. maija spriedums lietā Nr. 2020-40-01	957
2021. gada 27. maija spriedums lietā Nr. 2020-49-01	454, 954
2021. gada 28. maija spriedums lietā Nr. 2020-43-0106.....	699, 700, 749, 752, 753
2022. gada 7. janvāra spriedums lietā Nr. 2021-06-01.....	441
2022. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2021-23-01	441
2022. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. 2021-27-01	460
2022. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2021-18-01	433
2022. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 2021-31-0103.....	456

Lēmumi

2008. gada 16. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01	157
2009. gada 20. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306.....	157, 160, 164, 173, 482, 583, 585, 587

2010. gada 20. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03	862
2011. gada 6. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01	400
2011. gada 8. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-52-03	360
2011. gada 29. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-68-01	43, 430
2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01	23, 859
2012. gada 19. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01	883, 954
2014. gada 3. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01	287
2015. gada 2. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-16-01	124, 859
2016. gada 18. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01	43, 288, 430
2016. gada 21. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-03-01	51
2016. gada 23. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01	435, 856
2017. gada 6. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01	113
2017. gada 17. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01	124, 250, 341, 442
2018. gada 20. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-19-01	44, 355, 431
2020. gada 7. maija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01	373, 375
2021. gada 15. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-63-01	429
2022. gada 28. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-28-0103	433

2. Latvijas Republikas Senāta (Augstākās tiesas) nolēmumi

Administratīvo lietu departamenta nolēmumi

2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. SKA-46/2012.....	355
2012. gada 10. aprīļa spriedums lietā SKA-59/2012	946
2013. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. SKA-430/2013.....	398
2017. gada 31. maija spriedums lietā Nr. SKA-116/2017.....	403
2018. gada 27. septembra lēmums lietā Nr. SKA-1499/2018	374, 377, 382, 384
2018. gada 31. oktobra lēmums lietā Nr. SKA-1533/2018.....	374

Civillietu departamenta nolēmumi

2012. gada 14. novembra lēmums lietā Nr. SKC-1915/2012	125, 127
2015. gada 30. oktobra spriedums lietā SKC-224/2015.....	22
2016. gada 31. marta lēmums lietā Nr. SKC-1878/2016	22
2016. gada 16. septembra spriedums lietā Nr. SKC-0298-16.....	22

Krimināllietu departamenta lēmumi

1996. gada 7. maija lēmums lietā Nr. SKK-101/1996	267
2013. gada 19. marta lēmums lietā Nr. SKK-100/2013	254

4. Apgabaltiesu nolēmumi

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2016. gada 11. oktobra lēmums lietā Nr. C04356910	127
Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2009. gada 24. septembra lēmums lietā Nr. 11130137108	256, 257

5. Rajona (pilsētu) tiesu nolēmumi

Madonas rajona tiesas 2010. gada 24. augusta spriedums lietā Nr. 11300020310.....	257
Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 11091047911.....	257
Valmieras rajona tiesas 2009. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 11130012109.....	256

II. Starptautisko tiesu nolēmumi

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi

1976. gada 7. decembra spriedums lietā <i>Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark</i> (pieteikums Nr. 5095/71)	653
1979. gada 13. jūnija spriedums lietā <i>Marckx v. Belgium</i> (pieteikums Nr. 6833/74)	482
1982. gada 23. septembra spriedums lietā <i>Sporrong and Lönnroth v. Sweden</i> (pieteikumi Nr. 7151/75 un Nr. 7152/75)	863, 864
1985. gada 28. maija spriedums lietā <i>Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom</i> (pieteikums Nr. 9214/80)	647
1992. gada 16. decembra spriedums lietā <i>Niemietz v. Germany</i> (pieteikums Nr. 13710/88)	231
1999. gada 28. oktobra spriedums lietā <i>Brumărescu v. Romania</i> (Lielā palāta; pieteikums Nr. 28342/95)	863, 864
2002. gada 28. novembra spriedums lietā "Lavents pret Latviju" (pieteikums Nr. 58442/00)	231
2004. gada 13. jūlija spriedums lietā <i>Pla and Puncernau v. Andorra</i> (pieteikums Nr. 69498/01)	482
2004. gada 7. decembra spriedums lietā <i>Mentzen v. Latvia</i> (pieteikums Nr. 71074/01)	443
2006. gada 16. marta spriedums lietā <i>Ždanoka v. Latvia</i> (Lielā palāta; pieteikums Nr. 58278/00)	449
2007. gada 10. aprīļa spriedums lietā <i>Evans v. the United Kingdom</i> (pieteikums Nr. 6339/05)	210, 350
2007. gada 12. aprīļa spriedums lietā <i>Ivanova v. Bulgaria</i> (pieteikums Nr. 52436/99)	640
2007. gada 12. jūlija spriedums lietā <i>Jorgic v. Germany</i> (pieteikums Nr. 74613/01)	256
2008. gada 12. februāra spriedums lietā <i>Kafkaris v. Cyprus</i> (Lielā palāta; pieteikums Nr. 21906/04)	252
2008. gada 29. aprīļa spriedums lietā <i>Burden v. United Kingdom</i> (Lielā palāta; pieteikums Nr. 13378/05)	495
2008. gada 17. jūlija spriedums lietā <i>X v. Croatia</i> (pieteikums Nr. 11223/04)	231

2008. gada 25. novembra spriedums lietā <i>Biriuk v. Lithuania</i> (pieteikums Nr. 23373/03).....	231
2009. gada 9. jūnija spriedums lietā <i>Opuz v. Turkey</i> (pieteikums Nr. 33401/02)	645
2009. gada 25. jūnija spriedums lietā <i>Liivik v. Estonia</i> (pieteikums Nr. 12157/05).....	252
2009. gada 17. septembra spriedums lietā <i>Scoppola v. Italy</i> (No. 2) (Lielā palāta; pieteikums Nr. 10249/03)	266
2010. gada 29. marta sprieduma lietā <i>Depalle v. France</i> (Lielā palāta; pieteikums Nr. 34044/02)	322
2010. gada 24. jūnija spriedums lietā <i>Schalk and Kopf v. Austria</i> (pieteikums Nr. 30141/04).....	495, 498
2011. gada 18. marta spriedums lietā <i>Lautsi and Others v. Italy</i> (pieteikums Nr. 30814/06).....	653
2011. gada 29. marta spriedums lietā <i>Potomska and Potomski v. Poland</i> (pieteikums Nr. 33949/05)	963
2012. gada 23. februāra spriedums lietā <i>Trosin v. Ukraine</i> (pieteikums Nr. 39758/05).....	236
2012. gada 7. jūnija spriedums lietā <i>Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy</i> (Lielā palāta, pieteikums Nr. 38433/09).....	433
2013. gada 15. janvāra spriedums lietā <i>Eweida and Others v. the United Kingdom</i> (pieteikumi Nr. 48420/10).....	640
2013. gada 7. maija lēmums lietā <i>Koufaki and Adedy v. Greece</i> (dec.) (pieteikumi Nr. 57665/12 un 57657/12).....	299
2013. gada 1. oktobra spriedums lietā <i>Likvidējamā p/s Selga and Vasilevska v. Latvia</i> (pieteikums Nr. 17126/02)	449
2013. gada 21. oktobra spriedums lietā <i>Del Río Prada v. Spain</i> (pieteikums Nr. 42750/09)	260, 261
2013. gada 7. novembra spriedums lietā <i>Vallianatos and Others v. Greece</i> (Lielā palāta; pieteikumi Nr. 29381/09 un Nr. 32684/09)	496
2014. gada 2. oktobra spriedums lietā <i>Hansen v. Norway</i> (pieteikums Nr. 15319/09).....	20
2015. gada 20. jūnija sprieduma lietā <i>Khoroshenko v. Russia</i> (Lielā palāta; pieteikums Nr. 41418/04)	228, 231
2015. gada 21. jūlija spriedums lietā <i>Oliari and Others v. Italy</i> (pieteikumi Nr. 18766/11 un Nr. 36030/11)	495, 498

2017. gada 5. septembra spriedums lietā <i>Fábián v. Hungary</i> (pieteikums Nr. 78117/13).....	907
2018. gada 5. aprīļa spriedums lietā <i>Zubac v. Croatia</i> (pieteikums Nr.40160/12).....	24
2018. gada 28. augusta spriedums lietā <i>Seychell v. Malta</i> (pieteikums Nr. 43328/14).....	256
2018. gada 8. oktobra spriedums lietā <i>O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd v. Ireland</i> (pieteikums Nr. 44460/16)	438, 452
2018. gada 4. decembra spriedums lietā <i>Michno v. Lithuania</i> (pieteikums Nr. 29826/15).....	231
2019. gada 24. oktobra spriedums lietā <i>J. D. and A. v. the United Kingdom</i> (pieteikumi Nr. 32949/17 un 34614/17)	647
2019. gada 3. decembra spriedums lietā <i>Parmak and Bakir v. Turkey</i> (pieteikumi Nr. 22429/07 un 25195/07)	266, 267
2020. gada 18. februāra spriedums lietā <i>Kungurov v. Russia</i> (pieteikums Nr. 70468/17).....	232
2020. gada 27. februāra spriedums lietā <i>Strezovski and Others v. North Macedonia</i> (pieteikums Nr. 14460/16)	952
2022. gada 9. jūnija spriedums lietā <i>Savickis and Others v. Latvia</i> (pieteikums Nr. 49270/11).....	443, 449

2. Eiropas Savienības Tiesas spriedumi

1986. gada 28. janvāra spriedums lietā C-270/83 <i>Komisija pret Franciju</i> , ECLI:EU:C:1986:37	289, 436, 437
1989. gada 28. novembra spriedums lietā C-379/87 <i>Groener</i> , ECLI:EU:C:1989:599	443
1999. gada 9. marta spriedums liets C-212/97 <i>Centros Ltd pret Erhvervs- og Selskabsstyrelsen</i> , ECLI:EU:C:1999:126.....	289, 437
2010. gada 8. septembra spriedums apvienotajās lietās C-316/07, C-358/07 līdz C-360/07, C-409/07 un C-410/07 <i>Markus Stoß</i> u.c., ECLI:EU:C:2010:504	302
2011. gada 12. maija spriedums lietā C-391/09 <i>Runevič-Vardyn un Wardyn</i> , ECLI:EU:C:2011:291	443
2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-263/11 A. <i>Rēdlihs pret Valsts ieņēmumu dienestu</i> , ECLI:EU:C:2012:497	398

2013. gada 26. februāra EST virspalātas spriedums lietā C-617/10 <i>Åklagaren pret Hans Åkerberg Fransson</i> , ECLI:EU:C:2013:105	396
2013. gada 16. aprīļa sprieduma lietā C-202/11 <i>Las</i> , ECLI:EU:C:2013:239	443
2016. gada 30. jūnija spriedums lietā C-134/16 <i>Lidl</i> , ECLI:EU:C:2016:498	436
2016. gada 19. jūlija spriedums lietā C-526/14 <i>Tadej Kotnik u.c.</i> <i>pret Državni zbor Republike Slovenije</i> , ECLI:EU:C:2016:570	855, 872, 873, 875, 877
2017. gada 26. aprīļa spriedums lietā C-564/15 <i>Tibor Farkas</i> <i>pret Nemzeti Adó- és Vámhivatal Dél-alföldi Regionális Adó</i> <i>Főigazgatósága</i> , ECLI:EU:C:2017:302	400
2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-322/16 <i>Global Starnet</i> , ECLI:EU:C:2017:985	436
2018. gada 2. maija spriedums lietā C-574/15 <i>Scialdone</i> , ECLI:EU:C:2018:295	405
2018. gada 5. jūnija spriedums lietā C-673/16 <i>Relu Adrian</i> <i>Coman u.c. pret Inspectoratul General pentru Imigrări un</i> <i>Ministerul Afacerilor Interne</i> , ECLI:EU:C:2018:385	495
2018. gada 25. jūlija spriedums lietā C-135/16 <i>Georgsmarienhütte</i> <i>GmbH u.c. pret Bundesrepublik Deutschland</i> , ECLI:EU:C:2018:582	855
2019. gada 17. janvāra spriedums lietā C-310/16 <i>Dzivev u. c.</i> , ECLI:EU:C:2019:30	405
2022. gada 7. septembra spriedums lietā C-391/20 <i>Boriss Čilevičs</i> , ECLI:EU:C:2022:638	429, 437, 440, 443, 444

3. Ārvalstu tiesas spriedumi

Austrijas Konstitucionālās tiesas 2014. gada 23. septembra spriedums lietās Nr. G 44/2014-20, V 46/2014-20	814
Igaunijas Augstākās tiesas 2016. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 3-4-1-3-16	814
Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas 2010. gada 9. februāra spriedums lietā BvL 1-3, 4/09	89, 92
Vācijas Federatīvās Republikas federālās zemes Tīringenē Brīvvalsts Konstitucionālās tiesas 2017. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. VerfGH 61/16	813

CITU AVOTU RĀDĪTĀJS, UZ KURIEM SPRIEDUMOS DOTAS ATSAUCES

lpp.

Normu radišanas un politikas dokumenti

Normatīvo tiesību aktu projekti

Likumprojekts "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" (Nr. 462/Lp13)	565-572, 578, 589, 592-598, 601, 602, 604-607, 612, 613, 616, 617, 681-684, 687-689, 691-699, 702-704, 706-714, 716, 718-752, 754, 756, 757, 761-763, 766, 777-786, 790-793, 795-801, 803-809, 812-815, 818, 819
Likumprojekts "Apsardzes darbības likums" (Nr. 740/Lp11)	346
Likumprojekts "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" (Nr. 743/Lp11)	537, 543
Likumprojekts "Grozījumi Ceļu satiksmes likumā" (Nr. 1143/Lp11)	953
Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 1078/Lp11)	121, 127, 131
Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 554/Lp13)	15
Likumprojekts "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā" (Nr. 589/Lp12)	866-870, 877
Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr. 151/Lp12)	269
Likumprojekts "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr. 187/Lp12)	259, 269
Likumprojekts "Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā" (Nr. 152/Lp13)	666, 675
Likumprojekts "Grozījumi likumā "Par valsts pensijām"" (Nr. 821/Lp13)	60
Likumprojekts "Komerccarbības atbalsta kontroles likums" (Nr. 1176/Lp11)	870, 876
Likumprojekts "Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums" (Nr. 578/Lp12)	379, 380
Likumprojekts "Latviešu vēsturisko zemju likums" (Nr. 788/Lp13)	749, 821

Likumprojekts "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" (Nr. 623/Lp13)	295, 300, 301, 303
Likumprojekts "Par valsts budžetu 2018. gadam" (Nr. 1068/Lp12)	667
Likumprojekts "Par valsts budžetu 2019. gadam" (Nr. 267/Lp13)	659, 663
Likumprojekts "Par valsts budžetu 2020. gadam" (Nr. 455/Lp13)	655, 672–675
Likumprojekts "Par valsts budžetu 2021. gadam" (Nr. 837/Lp13)	60
Likumprojekta "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2018., 2019. un 2020. gadam" (Nr. 1067/Lp12).....	667, 668
Likumprojekts "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2019., 2020. un 2021. gadam"	659, 662, 663, 667, 668, 670
Likumprojekts "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" (Nr. 454/Lp13).....	655, 669–675
Likumprojekts "Pašvaldību likums" (Nr. 976/Lp13)	617, 772, 820
Likumprojekts "Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums" (Nr. 731/Lp11)	207, 211–213
Likumprojekts "Rīgas domes atļaušanas likums" (Nr. 530/Lp13)	143–149, 151, 155, 161–165, 168, 170, 177
Ministru kabineta noteikumu "Noteikumi par veselības pārbaudēm personām, kas glabā (nēsā) ieročus un veic darbu ar ieročiem" projekts (Nr. VSS-1209)	354, 359

*Normatīvo tiesību aktu anotācijas
(sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumi)*

Likumprojekta "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" (Nr. 462/Lp13) anotācija.....	568, 630, 606, 607, 613, 693–695, 754, 780, 782, 783, 808
Likumprojekta "Apsardzes darbības likums" (Nr. 740/Lp11) anotācija	351
Likumprojekta "Grozījumi Augstskolu likumā" (Nr. 1019/Lp13) anotācija....	455
Likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 1078/Lp11) anotācija	127, 131

Likumprojekta "Grozījumi Komerccarbības atbalsta kontroles likumā" (Nr. 589/Lp12) anotācija.....	867, 870, 877
Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (Nr. 535) anotācija	258
Likumprojekta "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē" (Nr. 1075/Lp11) anotācija.....	638
Likumprojekta "Grozījumi likumā "Par valsts budžetu 2021. gadam"" (Nr. 837/Lp13) anotācija	60
Likumprojekta "Grozījumi likumā "Par valsts pensijām"" (Nr. 821/Lp13) anotācija	64, 70
Likumprojekta "Grozījums Likumā par budžetu un finanšu vadību" (Nr. 225/Lp13) anotācija.....	668, 669
Likumprojekta "Grozījums Veselības aprūpes finansēšanas likumā" (Nr. 152/Lp13) anotācija	666
Likumprojekta "Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums" (Nr. 578/Lp12) anotācija	379
Likumprojekta "Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums" (Nr. 731/Lp11) anotācija	207, 211
Likumprojekta "Rīgas domes atļaušanas likums" (Nr. 530/Lp13) anotācija.....	143, 148, 161, 164, 168, 170, 177, 178, 180
Ministru kabineta noteikumu projekta "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru" (05.12.2011. noteikumi Nr. 924) anotācija.....	64, 71, 75
Ministru kabineta noteikumu projekta "Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru" (TA-2206) anotācija	64, 72, 89, 90

Protokoli

Ministru kabineta 2019. gada 17. septembra sēdes protokols Nr. 42.....	808
Ministru kabineta 2019. gada 11. oktobra ārkārtas sēdes protokols Nr. 47	675
Ministru kabineta 2019. gada 15. oktobra sēdes protokols Nr. 48 un videoieraksts.....	751, 752, 809
Ministru kabineta 2019. gada 17. decembra sēdes protokols Nr. 59.....	163
Ministru kabineta 2020. gada 3. marta sēdes protokols Nr. 9	190

Stenogrammas

11. Saeimas 2014. gada 6. marta sēdes stenogramma	537
11. Saeimas 2014. gada 5. jūnija sēdes stenogramma	638
12. Saeimas 2016. gada 29. septembra sēdes stenogramma	869
12. Saeimas 2016. gada 22. decembra sēdes stenogramma	869
13. Saeimas 2018. gada 13. decembra sēdes stenogramma	666
13. Saeimas 2019. gada 30. oktobra ārkārtas sēdes stenogramma	672, 674
13. Saeimas 2019. gada 13. novembra 12. (ārkārtas) sēdes turpinājuma 2019. gada 14. novembrī stenogramma	666, 673
13. Saeimas 2020. gada 5. marta 9. sēdes un tās turpinājuma 2020. gada 11., 12. un 13. martā stenogrammas	704, 708, 711, 714, 718, 720, 723, 726, 729, 732, 735, 738, 742, 745, 757, 762, 763, 766, 797, 803, 804, 806, 814, 815, 819
13. Saeimas 2020. gada 12. marta sēdes stenogramma	598
13. Saeimas 2020. gada 20. marta ziemas sesijas 15. (ārkārtas) sēdes stenogramma	301, 304
13. Saeimas 2020. gada 26. maija sēdes stenogramma	604
13. Saeimas 2020. gada 2020. gada 26. maija 18. (attālinātās ārkārtas) sēdes un tās turpinājuma 2020. gada 2., 3., 9. un 10. jūnijā stenogrammas	704, 708, 718, 723, 726, 729, 732, 735, 738, 742, 745, 757, 762, 766, 794, 797, 803, 804, 813–815
13. Saeimas 2020. gada 9. jūnija sēdes stenogramma	598
13. Saeimas 2020. gada 10. jūnija sēdes stenogramma	598
13. Saeimas 2021. gada 16. jūnija 41. (attālinātās ārkārtas) sēdes stenogramma	749

Koncepcija

Koncepcija "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu" (apstiprināta ar Ministru kabineta 30.10.2014. rīkojumu Nr. 619)	33, 39, 79
Pensiju reformas koncepcija (apspriesta Ministru kabineta sēdē 31.01.1995.)	55

Publisko personu komercdarbības koncepcija. Pieejama: http://polsis.mk.gov.lv/	212
Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija. Pieejama: http://polsis.mk.gov.lv/	212

Citi politikas plānošanas un ar plānošanu saistītie dokumenti

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam. Apstiprinātas Saeimā 22.05.2014. // Latvijas Vēstnesis, 29.05.2014., Nr. 103:	415
Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. (pieņemta 06.10.2010.). Pieejama: https://www.pkc.gov.lv	609, 615, 616, 657, 748, 808, 809, 958
Latvijas Stabilitātes programma 2019.–2022. gadam (Ministru kabinets apstiprinājis 15.04.2019. protokols Nr. 19)	668
Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam (apstiprināts ar Saeimas 20.12.2012. lēmumu)	609
Latvijas Nacionālā attīstības plāns 2021.–2027. gadam (NAP2027) (apstiprināts ar Saeimas 02.07.2020. lēmumu)	657
Pamatnostādnes nodokļu un nodevu sistēmas attīstībā. 2003. gada 3. jūnijs. Pieejamas: polsis.mk.gov.lv	406
Plāns minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2020.–2021. gadam (apstiprināts ar Ministru kabineta 22.08.2019. rīkojumu Nr. 408; izstrādājusi Labklājības ministrija 2019. gadā)	32, 39, 41, 73, 79
Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2014.– 2020. gadam (Ministru kabinets apstiprinājis 30.12.2014.)	574
Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (apstiprināts ar Ministru kabineta 25.08.2021. rīkojumu Nr. 601).....	448, 450

Citi avoti

Literatūra

Atkinson A. B., Rainwater L., Smeeding T. M. Income Distribution in OECD Countries. – Paris: OECD, 1995.....	69
Barak A. Human Dignity. The Constitutional Value and the Constitutional Right. – United Kingdom: Cambridge University, 2015	91

Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016	21
Cumper P., Lewis T. Uncertainty, Irony and Subsidiarity: Blanket Bans and the European Court of Human Rights' Procedural Turn // International and Comparative Law Quarterly, 2019, Volume 68, Issue 3.....	210, 350
Dupate K. Konvencija atbilst Satversmei un Latvijas tiesību sistēmai // Jurista Vārds, 07.06.2016., Nr. 23, 37.–40. lpp.	646
Feld L. P., Frey B. S. Deterrence and Tax Morale: How Tax Administrations and Taxpayers Interact. Pieejams: www.oecd.org	401
Geiger R., Khan D.–E., Kotzur M. European Union Treaties. A Commentary. –München: C.H.Beck; Oxford, U.K.: Hart, 2015.....	289, 437
Håkansson A. Changes in Gambling Behavior during the COVID-19 Pandemic – A Web Survey Study in Sweden // International Journal of Environmental Research and Public Health, 2020, 17, 4013.....	314
Håkansson A., Fernández-Aranda F., Menchón Jose M., Potenza, Marc N., Jiménez-Murcia S. Gambling during the COVID-19 crisis – A cause for concern? // Journal of Addiction Medicine, 2020, Vol. 14, Issue 4	314
Harris, O'Boyle and Warbrick. Law of the European Convention on Human Rights, 4th edition. – Oxford: Oxford University Press, 2018.....	881
Hoecke Van M., Warrington M. Legal Cultures, Legal Paradigms and Legal Doctrine: Towards a New Model for Comparative Law // The International and Comparative Law Quarterly, 1998, Vol. 47, No. 3	406
Hood C. The Tax State in the Information Age. In: Paul T. V., Ikenberry G. J., Hall J. A. (Eds.) The Nation-State in Question. – Princeton: Princeton University, 2003	396, 398
Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. – Rīga, Ratio iuris, 2005.....	265
Jacobsohn G. J. Constitutional Identity // The Review of Politics. 2006, Vol. 68, No. 3.....	637
Kellerbauer M., Klamert M., Tomkin J. (Eds.) The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. The Commentary. – Oxford: Oxford University, 2019	289, 290, 436
Kingreen T., Poscher R. Grundrechte. Staatsrecht II. 34. Auflage. – Heidelberg: C. F. Müller, 2018.....	91

Klafki A. Risiko und Recht. Risiken und Katastrophen im Spannungsfeld von Effektivität, demokratischer Legitimation und rechtsstaatlichen Grundsätzen am Beispiel von Pandemien. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2017	297
Knickrehm S., Kreikebohm R., Waltermann R. Kommentar zum Sozialrecht. 6. Auflage. – München: C.H.Beck, 2019	85, 91
Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000	919
Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII ² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018	255, 268, 269, 919, 921
Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. – Rīga: firma "AFS", 2007	254, 257
Kreicberga I. Jaundzimušais. Grām.: Rezeberga D. (zin.red.) Dzemdniecība. – Rīga: Medicīnas apgāds, 2016	108
Krugļevskis A. Kriminālpolitika. – Rīga, 1934	265, 919
Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014	264, 265, 638
Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2020	166
Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011	51, 132, 308, 460
Levi M. Of Rule and Revenue. – Berkeley: University of California, 1988	396
Levits E. Latvijas tiesiskā iekārta transformācijas procesā // Likums un Tiesības, 1999, Nr. 1, 6.–12. lpp.	407
Levits E. Satversme ārkārtas apstākļos // Jurista Vārds, 05.05.2020., Nr. 18	297
Levits E. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai. 1985–2018. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019	442
Marsden J., Darke S., Hall W., Hickman M., Holmes J., Humphreys K., Neale J., Tucker J., West R. Mitigating and learning from the impact of COVID-19 infection on addictive disorders. Addiction, 2020, 115	314

Martinez-Vazquez J., McNab R. M. Tax Systems in Transition Economies. In: Hildreth W. B., Richardson J. A. (Eds.) Handbook on Taxation. – New York: Dekker, 1999	406
Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J. 1933. gada 24. aprīļa Sodulikums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem. – Rīga: SIA "Limited Company", 2016	267
Nowak M. U. N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. 2nd ed. – Kehl am Rhein: Engel, 2005	266
Onževs M. Tiesību normu laika aspekti tiesiskā un demokrātiskā valstī. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2016	381
Osipova S. Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītdienu. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020	637
Otto D. Gender, Violence and Human Rights. In: Shepherd L. J. (Ed.) Handbook on Gender and Violence. – Cheltenham, Northampton: Elgar, 2019	651
Putniņa A., Pokšāns A., Brants M. Pētījums par procesu atkarību (azartspēļu, sociālo mediju, datorspēļu atkarība) izplatību Latvijas iedzīvotāju vidū un to ietekmējošiem riska faktoriem. Pētījuma gala ziņojums. – Rīga: Veselības ministrija, 2019	308, 314, 315
Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izdevums. – Rīga: D. Rezevska izdevums, 2015	882
Seer R., Wilms A. L. (Eds.) Surcharges and Penalties in Tax Law. 2015 EATLP Congress Milan, 28–30 May 2015. – Amsterdam: IBFD, 2016	398, 399, 401, 404, 405
Samantha L. Wibon, MS, Mary Michaelleen Cradock, PhD. Review: Accounting for Prematurity in Developmental Assessment and the Use of Age-Adjusted Scores. Journal of Pediatric Psychology, Volume 29, Issue 8, December 2004. Pieejams: <i>academic.oup.com</i>	118
Schaumberg T. Sozialrecht. 3. Auflage. – Baden-Baden: Nomos, 2020	85, 91
Schneider F. The Shadow Economy in Europe: Using Payment Systems to Combat the Shadow Economy. Pieejams: <i>www.feelingeurope.eu</i>	407
Strupišs A. Tiesas spriedumu komentāri: par valdes locekli kā darbinieku // Jurista Vārds, 2012. gada 28. februāris, Nr. 9	203
Stucka A. Latvijas pašvaldību sistēmas juridiskais raksturojums un pašvaldību reformas. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019	160

Švarcs F. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011	490
Tobin J. (ed.) The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. – Oxford: Oxford University, 2019	539, 547, 548, 550
Torgler B. Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement. Pieejams: <i>openknowledge.worldbank.org</i>	406, 407
Van Zyl Smit D., Snacken S. Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights. – Oxford: Oxford University, 2011	237
Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. – Rīga: Mans Īpašums, 2000.....	491
Vispārējie tiesību principi: Tiesiskā drošība un tiesiskā palīdzība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence. Rakstu krājums. Autoru kolektīvs Ringolda Baloža vadībā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017	133, 381
Weiler J. H. H. The Crumbling of European Democracy. In.: Graber M. A., Levinson S., Tushnet M. (Eds.) Constitutional Democracy in Crisis? – New York: Oxford University, 2018.....	395
Zelgalvis E. Latvijas Republikas nodokļu sistēma // Latvijas Vēstnesis, 02.07.1997., Nr. 169	406
Žigūre A. Latvijas policijas vēsture. Otrā grāmata. - Rīga: Rota, 1998.....	917
Свод местных узаконений губерний Остезийских. Ч. 3: Законы гражданские. – Санктпетербург: Тип. Второго отд-ния Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1845–1864	490
<i>Citi juridiskās prakses materiāli</i>	
Administratīvi teritoriālās reformas izvērtējums: Ministru kabineta 2013. gada 26. marta informatīvais ziņojums	573, 609
Aktīvās nodarbinātības pasākumi. Pieejams: <i>www.lm.gov.lv</i>	513
Boloņas deklarācija. Eiropas augstākās izglītības telpa. 19.06.1999.	415
Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību	610, 671
Deklarācija par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību	667
Diskusija par administratīvi teritoriālo reformu Garkalnē, 2019. gada 27. septembrī videoieraksts. Pieejams: <i>https://www.youtube.com/watch?v= LU28SzMK7HM&t=3319s</i>	795

Eiropas Komisijas 2020. gada ziņojums par Latviju Nr. SWD(2020) 513 final. Publicēts 26.02.2020.	611
Eiropas Komisijas 2005. gada 7. jūnija Valsts atbalsta rīcības plāns. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/	872
Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa Monitoringa komitejas ekspertu 2020. gada 7. decembra sākotnējais ziņojums. Pieejams: https://www.coe.int	802
Eiropas policijas ētikas kodekss	894
Eiropas Vietējo pašvaldību hartas paskaidrojošā ziņojuma komentārs. Apstiprināts ar Eiropas Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa 2020. gada 7. decembra rezolūciju 460 (2020).....	585
Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2019. gadā. Pieejams: www.sseriga.edu	407
European Centre for Disease Prevention and Control. Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update – 12 March 2020. Stockholm: ECDC, 2020	312
European Union Agency for Fundamental Rights. Freedom to conduct business: exploring the dimensions of a fundamental rights. Pieejams: fra.europa.eu	436
"Follow up" programma. Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes 2015. gada 28. augusta sēdes protokola 2. punkts. Pieejams: www.vm.gov.lv	112
Garkalnes novada domes 2019. gada 17. decembra lēmums Nr. 933.....	784
Iedzīvotāju reģistra statistika 2019. gadā. Pieejama: www.pmlp.gov.lv	701, 705, 709, 712, 715, 718, 721, 724, 727, 733, 739, 742
Iedzīvotāju reģistra statistika 2020. gadā. Pieejama: www.pmlp.gov.lv	730, 755, 768
Inčukalna novada domes 2019. gada 23. septembra lēmums "Par Inčukalna novada iedzīvotāju aptaujas par administratīvi teritoriālo reformu rezultātiem"	799
Inčukalna novada domes 2021. gada 17. februāra sēdes protokols Nr. 2. Pieejams: www.incukalns.lv	803

Inčukalna novada iedzīvotāju 09.04.–22.05. 2019. aptaujas rezultāti. Pieejami: https://www.incukalns.lv/public/lat/aptaujas1/	798
Informācija "Par administratīvi teritoriālās reformas piedāvājumu Babītes novadam". Pieejama: www.babite.lv	737
Informācija par vardarbības pret bērniem sekām. Pieejama Pasaules Veselības organizācijas mājaslapā: www.who.int	540
Jaunveidojamo pašvaldību teritoriju raksturojums 35 pašvaldību modeļi: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas konsultācijām ar pašvaldībām par administratīvi teritoriālo reformu gatavoto analītisko ziņojumu apkopojums. Pieejams: www.varam.gov.lv	819
Kas nosaka pašvaldību budžeta izdevumu atšķirības? Latvijas Bankas 2019. gada pētījums	572, 574, 576, 611, 698
Konkurences padomes 2017. gada 28. aprīļa vēstule Nr. 1-11/569	169
Kopsavilkums: darba devēji, kuru darbinieki saņēmuši dīkstāves pabalstu. Valsts ieņēmumu dienesta informācijai. Pieejams: https://www.vid.gov.lv/	323
Latviešu valodas aģentūra. Valodas situācija Latvijā 2016–2020. Pieejams: valoda.lv	448, 450
Latvijas Pašvaldību savienības 2019. gada 17. decembra vēstule Nr. 201912/INIC651/SP1685/NOS926	164
Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas ekspertu konsilija 2019. gada 4. novembra ziņojums "Administratīvi teritoriālās reformas ieguvumi"	577, 747
Lietu izskatīšanas ilgums pa instancēm. Pieejams: https://dati.ta.gov.lv	129
Neonatologs. Konsultācijas norise. Pieejams: www.bkus.lv	112
Note Verbale No. EP-3315 from the Permanent Representation of Latvia, dated 15 March 2020, registered at the Secretariat General on 16 March 2020 and withdrawn in the Note Verbale No. EP-10469 of the Permanent Representation of Latvia, dated 9 June 2020, registered at the Secretariat General on 10 June 2020	299
OECD Family Database. Pieejams: www.oecd.org	110
Ozolnieku novada domes 2019. gada 16. decembra ārkārtas sēdes lēmums Nr. 1	724

Padome iebilst pret budžeta deficīta palielināšanu: Fiskālās disciplīnas padomes norādījumi 2019. gada 25. novembrī. Pieejams: https://fdp.gov.lv	664
Par administratīvi teritoriālo iedalījumu: konceptuālais ziņojums apstiprināts ar Ministru kabineta 2019. gada 18. septembra rīkojumu Nr. 445.....	610, 693, 751, 761, 794, 798, 800, 802, 808
Par augstāka līmeņa varas institūciju konsultēšanos ar pašvaldībām: Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa 2018. gada 8. novembra rezolūcija 437 (2018)	588, 591
Par bērna kopšanas pabalstu, tā efektivitāti un vēlamajiem izmaksas periodiem: Labklājības ministrijas pasūtītais pētījums. – Latvijas Universitāte, 2002	110
Par iespējamo ministra noteikumu satversmību: Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2011. gada 31. maija viedoklis // Latvijas Vēstnesis, 09.06.2011., Nr. 90	298
Par Latvijas vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020.–2022. gadam: Fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojums (Fiskālās uzraudzības padomes 26.09.2019. sēdes protokols Nr. 5). Pieejams: https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/7861ED5A0E08FE41C2258490006718CD?OpenDocument	666
Par ministriju un citu centrālo valsts iestāžu prioritārajiem pasākumiem 2020., 2021. un 2022. gadam: Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra informatīvais ziņojums (Nr. TA-1609)	671
Par pagaidu noregulējumu: Konkurences padomes 2019. gada 9. septembra lēmums Nr. 19.....	142, 144, 148, 149, 168, 169, 180
Par Rīgas pilsētas sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas ieviešanu: Rīgas domes koncesijas līgums, parakstīts 2019. gada 14. jūnijā.....	142, 147, 150, 151, 153, 169, 178, 180
Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli: Ministru kabineta 2019. gada 14. maija informatīvais ziņojums.....	572, 573, 607, 608, 610, 683, 694, 698, 702, 709, 747, 751, 756, 759, 764, 770, 785–787, 808, 816, 817
Par turpmāko rīcību administratīvi teritoriālās reformas pabeigšanai: Ministru kabineta 2019. gada 5. februāra informatīvais ziņojums	610

Par valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu un valsts pārvaldes institūciju sadarbības teritoriju izveidi: Ministru kabineta 2017. gada 3. maija informatīvais ziņojums	574, 609, 610
Par valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu: Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2012. gada 17. septembra viedoklis	638
Par Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada pārskatu: Valsts kontroles revīzijas ziņojums	576
Pasaules Bankas pētījums "World Bank Scientific Research: Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing PostCrisis Policy Options", 2013"	67
Pasaules Veselības organizācijas 2020. gada 11. marta paziņojums [par Covid-19 pandēmijas apmēriem].....	296
Pašvaldību savienības 2019. gada 18. aprīļa atzinums par informatīvo ziņojumu "Par sabiedriskai apspriešanai izvirzāmo administratīvi teritoriālā iedalījuma modeli"	702, 707, 710, 713, 716, 727, 743
Pašvaldību savienības 2019. gada 26. augusta atzinums par konceptuālo ziņojumu "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu"	702
Pētījums "Latvijas administratīvo teritoriju ekonomiskās aktivitātes un iedzīvotāju iekšējās aktivitātes svārstības, izmantojot mobilā tīkla noslodzes datus. Pirmais starpziņojums: Iedzīvotāju svārstmigrācijas analīze pašvaldību un to teritoriālo vienību iedalījumā un esošo vietējo pašvaldību administratīvo teritoriju ekonomiskās uzvedības izvērtējums". Pieejams: www.varam.gov.lv	765, 766
Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai: Labklājības ministrijas 2013. gada informatīvais ziņojums. Pieejams: www.mk.gov.lv	66, 68, 73
Publiskie pārskati par Augstākās tiesas darbu 2015.–2019. gadā. Pieejami: www.at.gov.lv	129
Rīgas domes 2019. gada 29. jūlija vēstule Nr. DMV-19-2493-nd	170
Rīgas domes 2019. gada 6. septembra vēstule Nr. RD-19-1882-nd.....	170
Rīgas domes 2019. gada 10. septembra vēstule Nr. RD-19-1902-nd	170
Rīgas domes 2019. gada 11. septembra vēstule Nr. RD-19-1909-nd	170
Rīgas domes 2019. gada 18. septembra vēstule Nr. RD-19-1971-nd	170
Rīgas domes 2019. gada 20. novembra vēstule Nr. DMV-19-3788-nd	170
Rīgas domes 2019. gada 29. novembra vēstule Nr. RD-19-2536-nd	164, 170

Rīgas domes 2019. gada 3. decembra vēstule Nr. RD-19-2545-nd	170
Rīgas domes 2019. gada 10. decembra vēstule Nr. DMV-19-4029-nd.....	170
Rīgas domes 2019. gada 17. decembra vēstule Nr. RD-19-2632-nd.....	170
Sabiedrības saliedētības politikas ekspertu grupas ziņojums, 2016. Pieejams: <i>president.lv</i>	450
Sabiedriskās domas pētījums par finanšu un nodokļu politiku. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2017. gada decembris. Pieejams: <i>petijumi.mk.gov.lv</i>	407
11. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2013. gada 17. septembra un 19. novembra sēdes protokoli.....	351
11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 5. novembra sēdes protokols un audioieraksts	542, 543
11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 13. novembra sēdes protokols un audioieraksts	542, 543
11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 11. decembra sēdes protokols un audioieraksts	542–544
11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2013. gada 17. decembra sēdes protokols un audioieraksts	542, 544, 545
11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 5. februāra sēdes protokols un audioieraksts.....	542, 545
11. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 25. februāra sēdes protokols un audioieraksts.....	542, 545, 546
11. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas darba grupas 2014. gada 16. aprīļa un Saeimas komisijas 2014. gada 7. maija sēžu audioieraksti	213
11. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2013. gada 10. septembra sēdes audioieraksts	211
11. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2014. gada 8. oktobra sēdes audioieraksts.....	953
12. Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 20. septembra sēdes audioieraksts.....	868, 870
12. Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2016. gada 13 decembra sēdes audioieraksts.....	869, 877
12. Saeimas Juridiskās komisijas 2015. gada 17. jūnija sēdes audioieraksts	259, 269

12. Saeimas Juridiskās komisijas 2015. gada 29. septembra sēdes audioieraksts.....	269
12. Saeimas Juridiskās komisijas 2017. gada 18. oktobra sēdes protokols	379, 380
12. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2017. gada 28. marta sēdes protokols	380
12. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2017. gada 13. jūnija sēdes protokols un audioieraksts.....	379, 382
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 17. janvāra sēdes protokols Nr. 5 un audioieraksts	810
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 24. janvāra sēdes protokols Nr. 7 un audioieraksts	710, 711, 736, 738, 795-797, 800, 802, 804, 811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 28. janvāra sēdes protokols Nr. 8 un audioieraksts	593-595, 597, 614, 710, 711, 716, 717, 795-797, 800, 801, 804, 811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 31. janvāra sēdes protokols Nr. 9 un audioieraksts	706-708, 712-714, 749, 756, 791, 793, 807, 810, 811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 4. februāra sēdes protokols Nr. 10 un audioieraksts	809-811, 815
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 7. februāra sēdes protokols Nr. 11 un audioieraksts	593, 594, 809-811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 11. februāra sēdes protokols Nr. 12 un audioieraksts	596, 730-732, 734, 725, 743-745, 766, 800, 801, 809, 811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 14. februāra sēdes protokols Nr. 13 un audioieraksts	702-704, 706, 707, 716, 717, 719, 720, 727-729, 749, 811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 18. februāra sēdes protokols Nr. 14 un audioieraksts	721-726, 740, 741, 762, 810, 811
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 21. februāra sēdes protokols Nr. 15 un audioieraksts	766

13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 25. februāra sēdes protokols Nr. 16 un audioieraksts	596-598, 614, 702-704, 706, 707, 730-732, 734, 735, 749, 792, 793, 812
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 21. aprīļa sēdes protokols Nr. 21 un audioieraksts	734, 762
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 28. aprīļa sēdes protokols Nr. 22 un audioieraksts	801
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 5. maija sēdes protokols Nr. 23 un audioieraksts	593, 594, 706, 740, 741, 796, 797, 801, 802
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 6. maija sēžu protokoli Nr. 24 un audioieraksts	593, 594, 706, 734, 756, 766, 792, 793, 796, 797, 812
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 8. maija sēdes protokols Nr. 25 un audioieraksts	815
13. Saeimas Administratīvi teritoriālās komisijas 2020. gada 12. maija sēdes protokols Nr. 26 un audioieraksts	704, 727, 729
13. Saeimas Budžeta un finanšu komisijas 2019. gada 19. decembra, 2020. gada 14. janvāra, 4. februāra un 12. februāra sēžu protokoli un audioieraksti	155, 165, 167, 184
Salacgrīvas novada domes 2019. gada 11. decembra ārkārtas sēdes protokols Nr. 498	730
Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01	932
Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-01-01	558, 932
Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-36-01	932
Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domu lietā Nr. 2019-29-01	924
Satversmes tiesas 2020. gada 10. februāra tiesas sēdes stenogramma	602
Satversmes tiesas 2023. gada 23. aprīļa tiesas sēdes stenogramma	447, 449, 453

Satversmes tiesas 2020. gada 4. novembra tiesas sēdes stenogramma.....	64, 65, 68, 72, 74, 75, 77
Satversmes tiesas 2020. gada 5. novembra tiesas sēdes stenogramma.....	64, 68, 74–76
Satversmes tiesas 2020. gada 10. novembra tiesas sēdes stenogramma.....	60, 67
Satversmes tiesas 2021. gada 13. janvāra tiesas sēdes stenogramma.....	584, 606
Satversmes tiesas 2021. gada 20. janvāra tiesas sēdes stenogramma.....	585, 608, 614, 615, 617
Satversmes tiesas 2021. gada 21. janvāra tiesas sēdes stenogramma.....	585
Satversmes tiesas 2021. gada 26. janvāra tiesas sēdes stenogramma.....	585, 612, 617
Satversmes tiesas 2023. gada 3. janvāra tiesas sēdes stenogramma.....	437, 438, 445, 446, 455
SIA “Publisko aktīvu pārvaldītājs Possessor” (<i>Possessor</i>) mājaslapa: www.possessor.gov.lv	888
The Framework Convention for the Protection of National Minorities: a Useful Pan-European Instrument. Antwerp: Intersentia, 2008.....	450
Vadlīnijas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei un izvērtēšanai kapitālsabiedrībās, kurās valstij kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus. Izstrādājis Pārresoru koordinācijas centrs. Pieejamas: http://www.valstskapitals.gov.lv/	215, 216
Vai novadu pašvaldības nodrošina pakalpojumus iedzīvotājiem par samērīgām izmaksām?: Valsts kontroles 2017. gada 24. februāra revīzijas ziņojums Nr. 2.4.1-48/5015	610, 611
Valdības rīcības plāns Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošana (<i>apstiprināts ar Ministru kabineta 07.05.2019. rīkojumu Nr. 210</i>)	671
Valsts civildienesta nolikums. – Rīga: Saeimas kodifikācijas nodaļas izdevums, 1932	917
Valsts konstitucionālo orgānu darbības pamatprincipi ārkārtējā situācijā: Valsts prezidenta 2020. gada 23. marta paziņojums Nr. 8.....	275, 295

Vardarbība pret sievietēm un bērniem Latvijā. Situācijas pārskats par statistiku un publiski pieejamajiem kvantitatīvajiem datiem, 2019. Pieejams: <i>antropologija.lu.lv</i>	650
Vecuma pensijas vidējais apmērs Latvijā 2019. gadā: Centrālās statistikas pārvaldes informācija. Pieejams: <i>www.csb.gov.lv</i>	93
Par priekšlikumiem likumprojektam "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums": Valsts prezidenta 2020. gada 24. marta paziņojums Nr. 9	617
Valsts prezidenta 2020. gada 24. marta priekšlikums Nr. 110 likumprojekta Nr. 462/Lp13 "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums" trešajam lasījumam.....	814
Varakļānu novada domes 2019. gada 16. decembra lēmums Nr. 14 "Par likumprojektu "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums""	783, 802
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 27. marta vēstule Nr. 1-132/2746	168
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 19. jūlija vēstule Nr. 1-132/6933	168, 169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 29. augusta vēstule Nr. 1-132/8208	169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 9. septembra vēstule Nr. 1-132/8506.....	169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 17. septembra vēstule Nr. 1-132/8777.....	169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 1. oktobra vēstule Nr. 1-132/9242	169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 25. oktobra vēstule Nr. 1-132/10055	169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 14. novembra vēstule Nr. 1-132/10626	169
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2019. gada 21. novembra vēstule Nr. 1-132/10798	169
World Health Assembly. Strengthening the role of the health system in addressing violence, in particular against women and girls, and against children. 24 May 2014, A67/VR/9	645

World Health Organization (WHO). What is a preterm baby. Pieejams: <i>www.who.int</i>	109
World Health Organization Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. 18 March 2020	312
World Health Organization. European report on preventing child maltreatment, 2013	560